

ספריי — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

— ל"ט —

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

ספר תשיעי — כרך חמישי

דברים

— הוצאה חדשה ומתוקנת עם הוספות —

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושמונה לבריאה

מפתח כללי

III	הקדמת המו"ל
VII	תוכן ומפתח
1	לקוטי שיחות – ע"ס דברים
51	ביאורים בלקוטי לוי"צ על אגה"ת
121	הוספות ביאורים בלקוטי לוי"צ על אגה"ת
161	הוספה: ביאורים לאגה"ת
	הוספות
229	מכתבים
415	מכתבים כלליים
471	מפתחות

LIKKUTEI SICHOT
Volume Thirty-Nine
Devorim
Buirim b'Likkutei Levi Yitzchok / Iggeres Hateshuvah
Copyright © 2001
Second Printing 2001
Third Printing 2006
by
Kehot Publication Society
770 Eastern Parkway • Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 • FAX (718) 774-2718

Order Department:
291 Kingston Avenue • Brooklyn, New York 11213
(718) 778-0226 • FAX (718) 778-4148
www.kehotonline.com

All rights reserved.

The Kehot logo is a trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch, Inc.

Library of Congress Cataloging-in-Publication Data
Schnerson, Menahem Mendel, 1902-1994
Likutei Sihot
'al parshiyot ha-shavu'a, hagim u-moadim
(vol. 39) Devorim.

(sifriy. Otsar ha-Hasidim, Lyubavitsh) (Kovets Shalshélet ha-or; hekhál 9., sha'ar 3.)
In Hebrew and Yiddish.

Title on verso of t.p.: Likkutei Sichos (vol. 39)

I. Hasidism—sermons. 2. Bible O.T. Pentateuch—Sermons. 3. Jewish Sermons—United States. 4. Sermons, Hebrew—United States. 5. Sermons, Yiddish—United States. 6. Habad—Addresses, essays, lecture. 7. Festival-day sermons. Jewish.

I Title. II. Title: Likutei Sichos III. Series: Sifriyat Otsar ha-Hasidim, Lyubavitsh.

IV. Series: Kovets Shalshélet Ha-or; hekhál 9., sha'ar 3.
BM198.S3355 1988 [2001] Hebr

ISBN 13: 978-0-8266-5718-3 (set)

ISBN 10: 0-8266-5718-4 (set)

ISBN 13: 978-0-8266-5785-5

ISBN 10: 0-8266-5785-0

Library of Congress Catalog Card #61-57983

תוכן ומפתח

- דברים (תשי"ג) 1** . . . . .
פרש"י עה"פ א. י. ד"ה והנכם היום ככוכבי השמים — השינוי בין „אתם נצבים היום“ („כיום הזה שהוא קיים“ — רש"י) „והנכם היום ככוכבי השמים“; פירוש תיבת „לרוב“ (שבכתוב) לפי רש"י; לשון רש"י „קיימים לעולם כחמה וכלבנה וככוכבים“ ע"פ פשט וע"פ פנימיות הענינים
- שבת חזון (תשי"א) 8** . . . . .
פתגם הרה"צ רלווי"צ מבארדיטשוב דבשבת חזון. מראין לכאורא מישראל המקדש ולעתיד מרחוק — ביאור הלשון. מראין „מרחוק“ העילוי בראיית ביהמ"ק הג' כששבת חזון חל בתשעה באב
- ואתחנן**
- שיחה א (תשי"ג) 14** . . . . .
פרש"י עה"פ ד. מא ד"ה אז יכדיל — הטעם לחרדת משה בהבדלת ג' ערי מקלט בעבר הירדן „אע"פ שאינן קולטות עד שיבדלו אותן שבארץ כנען“; ביאור אריכות לשון הרמב"ם בהל' רוצח פ"ח הלכות א"ג. ופולגתת רש"י והרמב"ם במהות מעשה משה בהבדלת ערי מקלט בעבר הירדן; ביאור פלוגתתם ע"פ פנימיות הענינים
- שיחה ב (תשי"א) 22** . . . . .
הטעם שהקדים הרמב"ם תפילין של ראש לשל יד במנין המצות בריש הל' תפילין וכן בכל פעם בגוף ההלכות דהל' תפילין; ביאור הצפנת-פענח בחילוק בין תשי"י ותש"ר. דבשל יד המצוה היא מעשה הקשירה ובשל ראש שיהיו מונחים על הראש; התאמת חילוק זה עם תוכנם ע"פ פנימיות הענינים
- תצא (תשי"א) 30** . . . . .
ביאור אריכות דברי הרמב"ם בריש הל' אישות ע"ד גדר האישות שקודם מ"ת והנפקותא להלכה; הקשר ע"ד הדרוש בין תחילת ספר נשים לסוף ספר זמנים (שלפניו). נר ביתו קודם משום שלום ביתו כו' שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם כו'
- תבא (תשי"א) 37** . . . . .
אמר ר' יוחנן ג' מפתחות בידו של הקב"ה כו' במערבא אמרי אף מפתח של פרנסה (ותענית ב. א.) — ביאור פלוגתתם אם פרנסה הוי מפתח בפ"ע והקשר לבעלי הפלוגתא (ר' יוחנן ובני מערבא); השייכות לח"י אלול — יום הולדת הבעש"ט ואדמו"ר הזקן
- ר"ה (תשי"ב) 43** . . . . .
אחר קריאת התורה יכין עצמו לתקוע בשופר (סידור אדמו"ר הזקן. סדר תקיעות) — ביאור מהות הכנה זו; שקריט בשיטת ארדה"ז בענין אמירת „לשם יחוד“ קודם כל מצוה

ליקוטי שיחות

ביאורים בליקוטי לוי"צ על אגרת התשובה*

51 . . . . . אגה"ת (א)

אגה"ת פ"ד: „הוי"ו מורה על ההמשכה מלמעלה וגם המשכה זו היא ע"י מרת חסדו וטובו ושאר מדותיו הקדושות הנכללות בדרך כלל במספר שש כו", ובלקלוי"צ: „נקט ב' לשונות חסד וטוב, הוא ההתחלה והסוף דהששה מדות, שהתחלתן חסד וסופן יסוד הנקי טוב“.

ההבדל בין ביאור ד' אותיות למעלה, וביאור דוגמתן בנפש האדם — למעלה נרמות מעלת המדות באות וי"ו, וההמשכה שע"י המדות היא ל.עלמין דאתגליין, ואילו בנפש האדם נרמות עבודת המדות בה.אורך של אות היא (ראשונה), והן דוגמת „עלמין סתימין“; הטעם שדוקא כאן מרמז על „ההתחלה והסוף דהששה מדות“; השייכות של פרטי ביאור ד' אותיות שם הוי" (שבאגה"ת כאן) לעבודת התשובה

58 . . . . . אגה"ת (ב)

אגה"ת פ"ד: „שכל הנעלם המרומז באות יו"ד שבכחו לצאת אל הגילוי להבין ולהשכיל באמיתותו ית' ובגדולתו . . ומרחיב דעתו ובינתו להתבונן בגדולתו ית' . . ההמשכה מלמעלה למטה להוליד מבינתו והתבוננותו בגדולת ה' כו' וגם ההתבוננות להבין ולהשכיל באמתתו וגדולתו ית' נמשכה ג"כ מהתורה כו“, ובלקלוי"צ (מציין א) ד' השינויים בלשון אדה"ז: „באמיתות ית' ובגדולתו“, „בגדולתו“, „בגדולת הי“, „באמתות וגדולתו ית“; (ב) ע"ד כפל הלשון „מבינתו והתבוננותו“ ואשר גם לעיל שם נקט אדה"ז „ובינתו להתבונן“.

„אמת“ וגדולה — חכמה ובינה; הטעם שנקט כאן (בביאור ד' אותיות שם הוי" בנפש האדם) גם בחי' „שכל הנעלם“ (שלמעלה מחכמה גלויה) וביאור הוספת אדה"ז בסוף הפרק (לאחרי סיום הביאור בכל ד' אותיות שם הוי" ש.ההתבוננות להבין ולהשכיל כו' נמשכה ג"כ מהתורה בחי' יו"ד; ביאור השייכות והקשר בין ד' העבודות הנרמות בד' אותיות שם הוי" הסברת השינויים הנ"ל שצויינו בלקלוי"צ: יישוב כפל הלשון „מבינתו והתבוננותו“ והטעם שעיקר הדיוק בלקלוי"צ הוא על כפל הלשון בפעם הב'.

67 . . . . . אגה"ת (ג)

אגה"ת פ"ה: „מ"ש ויפח הוא להורות לנו כמו שעד"מ כשהאדם נופח לאיזה מקום אם יש איזה דבר חוצץ ומפסיק בינתיים אין הבל הנופח עולה ומגיע כלל לאותו מקום“, ובלקלוי"צ ש.הב' לשונות עולה ומגיע י"ל לנגד רצוא ושוב“.

ביאור הסדר „עולה ומגיע“ (רצוא ושוב) אף דקאי כאן בהמשכת וירידת החיות למטה; הטעם שעונש כרת הוא בנשמות ישראל (ולא כשאר ברואים), אף שגם המשכת החיות לנשמה (משם הוי" היא ע"י התלבשות תחילה באותיות הריבור „מאמר נעשה אדם“; גדר החידוש בהמשכת החיות ע"י „רצוא ושוב“; דיוק ל' אדה"ז „פשט הכתוב מ"ש ויפח הוא להורות לנו“

(*) סימנים א"ז — יצאו לאור בלקי"ש דשנת תשי"ג (כ' מג"א — יוהכ"פ (תנשי"א)); סימנים ח"ו"ד — בלקי"ש דשנת תנשי"א (כ' מג"א — שופטים). ההוספות (סימנים א"ה) יצאו לאור בלקי"ש בשנת תשל"ט (כ' מג"א-נצוי) ונדפסו (באידיש) בלקי"ש חלק יט (ע' 391 ואילך).

תוכן ומפתח

73 . . . . . אגה"ת (ד)

אגה"ת פ"ה: „אך באמת אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ לפניו ית' כי הלא את השמים ואת הארץ אני מלא ומלא כל הארץ כבודו ולית אתר פניו מיני' בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד ואיהו ממלא כל עלמין כו"ו, ובלקלו"צ ש"הבוא די' ראיות . . . לנגד הדי' אותיות דשם הוי"ו, ומבאר התאמת הלשונות דדי' הראיות לדי' אותיות השם ע"ד הרמז והקבלה.

הטעם שלא פירש שהן ה' ראיות, גם לנגד קוצו של יוד: החידוש בהא ד... אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ לפניו ית' לגבי המבואר בתניא ח"א (פמ"ח) ד... טוב כל עלמין . . . אין הפי' טובב ומקיף מלמעלה בבחי' מקום חו"ו כי לא שייך כלל בחי' מקום ברוחניות". ובתניא ח"ב (פ"ז) ש... מהו"ע ית' הנקי' בשם א"ס ב"ה מלא את כל הארץ ממש בזמן ומקום" (ושלילת דעת האומרים „צמצום כפשוטו"); שני הדינים בטבילה: טבילת כל הגוף בבת אחת, ודין חציצה – ודוגמתם למעלה

79 . . . . . אגה"ת (ה)

אגה"ת פ"ז: „ואולם דרך האמת והישר לבחי' תשובה תתאה . . . ב' דברים . . . הא' הוא לעורר רחמים . . . והב' לבטש ולהכניע הקליפה בו"ו, ובלקלו"צ ד, אמת הוא ת"ת . . . מדת הרחמים, והישר הוא יסוד . . . הם משיבים ומחזירים אותה [ה"א תתאה] למקומה, והיינו הב' דברים שאמר לקמן לעורר רחמים . . . ולבטש ולהכניע בו"ו.

החידוש בפרק ו בעבודת תשובה תתאה (ולא רק בפעולתה להחזיר היא תתאה למקומה); החילוק בין קבלת עול מלכות (שהוה הגדר דתשורת) אצל ישראל, וקבלת עול של עבד; „בנין" ה' קבלת עול" דבעל תשובה ע"י התעוררות רחמים וביטוש והכנעת היצר

84 . . . . . אגה"ת (ו)

אגה"ת פ"ח: „ומאחר שרוח עברה ותטהרם אזי תוכל נפשם לשוב עד הוי' ב"ה ממש ולעלות מעלה מעלה למקורה ולדבקה בו ית' ביחוד נפלא", ובלקלו"צ מבאר ד, עד הוי' ב"ה ממש" קאי על דעת תפארת יסוד שהמלכות (מקורה של הנפש) מושרשת בהן; „ולעלות מעלה מעלה למקורה" – חכמה ובינה וחיצוניות הכתר; „ולדבקה בו ית' הוא בפנימיות הכתר".

הסברת ג' הלשונות „לשוב", „ולעלות", „ולדבקה" – ע"פ הביאור בלקלו"צ: תיווך בין הביאור בהערה לפשטות ל' ארה"ו ד' לשוב עד הוי' ב"ה ממש" קאי על כללות שם הוי'; שני הענינים שבתשובה תתאה ותשובה עילאה – התחדשות בדרך דילוג והמשכת ההתחדשות בכל פרטי האדם

90 . . . . . אגה"ת (ז)

אגה"ת פ"ט: „רבינה איהו תשובה עילאה כו' שע"י שמתבונן כו' ומוליד כו' דו"ר שכליים כו' לאהבה את ה"א כו' וכן ביראה ופחד או בושא כו"ו, ובלקלו"צ מבאר שבמדת הגבורה „נקט ג' דברים יראה פחד בושא", כי הם לנגד ג' חלוקות שבגבורה, וכן כי „הגבורות הם בג' מקומות".

למה מרמו אדה"ו לכל הדרגות (והמקומות) שבגבורה רק באנה"ת כאן ולא לעיל בח"א פ"ט. הטעם שהעבודה דתשובה עילאה (בינה) כוללת גם עבודת המדות (דורר): השייכות דתשובה עילאה לבינה (עבודת המוחין) דוקא: ריוק ל' אדה"ו גבי אהבה, ובטוב טעם ודעת כענין שנאמר לאהבה את ה"א משום כי הוא חייך". והקשר של אריכות הביאור בפרק זה ע"ד דביקות כל חלקי הנפש בו ית' לעבודה דתש"ע

96 . . . . . **אגה"ת (ח)**

אגה"ת פ"ט: "וע"ז נאמר בכל גפשך . . כל חלקי הנפש שכל ומדות . . המדות במדותיו ית' . . והשכל בשכלו וחכמתו ית'", ובלקלוי"צ מבאר הטעם ש"מתחיל במדות ואח"כ נקט והשכל . . כי בבעל תשובה צ"ל מתחלה מדות ואח"כ שכל וע"ד . . מעשה קודם לתלמוד . . שהמדות הללו הם טורי חשוכא מדות דכתר"
 לפי הביאור בלקלוי"צ, למה לא הקדים גם המעשה לשכל, ביאור השייכות בין העבודה ד.אתדבקות רוחא ברוחא" כשהיא מחמת אהבה להעבודה דתש"ע: ההבדל בין מהות דביקות הצדיקים, שהיא ב.סדר הישר מתחלה מוחין ואח"כ מדות, ומהות דביקות הבע"ת. שהתחלתה ממדות שלמעלה משכל (מדות דכתר). ביטול שלמעלה מטעם ודעת

104 . . . . . **אגה"ת (ט)**

אגה"ת פ"ט: "המדות במדותיו ית' מה הוא רחום וכו' והשכל בשכלו וחכמתו ית' הוא עיון התורה דאורייתא מחכמה נפקא וכן המחשבה במחשבתו ית' והדיבור ברבר ה' זו הלכה וכמ"ש ואשים דברי בפין ודברי אשר שמתי בפין והמעשה הוא מעשה הצדקה . . כמ"ש כי ששת ימים עשה ה' כו'", ובלקלוי"צ ש"מדות . . ושכל . . ומח' . . במקום המכוסה שאינן נגלות לכן לא הביא עליהם פסוקים ועל דיבור ומעשה שהם בגילוי הביא עליהם פסוקים" ו, "רבור ברבר ה' זו הלכה הוא בכתר מל' . . לנגד ת"ת דז"א ותופסת ב' שלישי ת"ת . . לכן הביא ב' פסוקים . . ומעשה הוא ג"ב במל' . . לנגד נה"י דז"א . . הביא ע"ז פסוק א' כי הם בחדא דרגא"
 השייכות בין זה שדיבור ומעשה, הם בגילוי לתוכן הביאור ד.אתדבקות רוחא ברוחא . . (ב)כל חלקי הנפש שבאגה"ת כאן; הטעם שבענין הדיבור נקט "דבר ה' זו הלכה" ולא סתם דיבור בת"ת; הביטול דתש"ע ושייכותו לדרגת הכתר; התגלות ביטול זה ב.דבר ה' זו הלכה" ומעשה הצדקה רוקא, והשייכות לתכונות הדיבור והמעשה; ביאור ההערה אודות החילוק בין דיבור ומעשה (שני פסוקים לנגד ב' שלישי ת"ת, ופסוק א' . . כי הם (הדרגות דנה"י דז"א) בחדא דרגא) בסגנון תורת החסידות

111 . . . . . **אגה"ת (יו"ד)**

אגה"ת פ"ט: "אדם עבר עבירה . . אם הי' רגיל לקרות דף א' יקרא ב' דפים לשנות פרק א' ישנה ב' פרקים כו' כמשל חבל הנפסק וחוזר וקושרו שבמקום הקשר הוא כפול ומכופל", ובלקלוי"צ ד, "כפול ומכופל" היינו, "ב' קשרים זה ע"ג זה (שאו זה קשר של קיימא) . . כפול הוא מה שקורא ב' דפים ומכופל מה ששונה ב' פרקים"
 ההידוש בלקלוי"צ, שהבע"ת צריך לקרות (בתושב"כ) ב' דפים וגם לשנות (בתושב"ע) ב' פרקים; ביאור כללי בסדר דברי אדה"ז בפרק זה; איך אפשר שאדם שלא תיקן פגם הברית יוכל להגיע לתש"ע שהיא דביקות הנפש בשרשה ומקורה; הרמז בלשון ההערה . . שאו הוא קשר של קיימא — פעולת תש"ע בהעבודה דתשובה תתאה, והחידוש בתשובה תתאה הנדרשת לתיקון פגם הברית

הוספות

ביאורים בלקוטי לוי"צ על אגה"ת

121 . . . . . ביאורים לאגה"ת (א)

אגה"ת פ"ג: „מי שחטא חטא א' פעמים רבות כו' כגון המוציא זרע לבטלה כו' ואם חטא בזה עשר או עשרים פעמים כו'“, ובלקלוי"צ מבאר הטעם (ע"ד הקבלה) ש,תפס הדוגמא עשר או עשרים“.

ג' העינים הנגרמים ע"י עשיית חטא – פריקת עול מלכות שמים. פגם בהאבר השייך לעבירה זו. פגם בכללות האדם. ביאור ג' הו"זיעות כמי שחטא חטא א' פעמים רבות. כמה פעמים צריך להתענות מספר הצומות על אותו חטא – פ"א. ג"פ או על כל פעם ופעם: הדגשת ג' עינים הנ"ל (שבכל חטא) במיוחד בחטא הוצאת ז"ל

128 . . . . . ביאורים לאגה"ת (ב)

אגה"ת פ"ד: „ההכרח לבאר היטב בהרחבת הביאור . . ביאור מלת תשובה ע"ד הסוד, תשוב ה', ז' תתאה תשובה תתאה ה' עולאה תשובה עולאה“, ובלקלוי"צ שב' הלשונות – „לבאר היטב“, בהרחבת הביאור – הן לנגד ב' בחי' בתשובה, תשורת' ותשריע, וב' הלשונות „לבאר היטב“ הן כנגד ב' בחי' בתשורת' תשורת' עצמה ו„בעל תשובה תתאה“.

ביאור פרטי בד' אופני העבודה – „סוד מרע“ „עשה טוב“ „עסק התורה וקדש עצמך במותר לך“ – וההבדל בדרגת ה„ביטול“ שבהן, והתאמתם לד' המדרגות בתשובה: תשורת' ובעל תשורת' תשריע ובעל תשריע; הטעם שלא נרמזה בל' אדה"ז כאן הדרגה ד' בעל תשריע“

136 . . . . . ביאורים לאגה"ת (ג)

אגה"ת פ"ד: „ולכן נקראו המלאכים בשם אלקים בכתוב וכמ"ש כי ה' אלקיכם . . הורו לאלקי האלקים . . ויבואו בני האלקים . .“, ובלקלוי"צ ש,הביא ג' פסוקים לנגד ה'ג' בחי' מלאכים . . והתהוותם . . מג' בחי' אותיות כו'“.

מעלת מלאכים על נשמות בענין „גילוי“ החיות שלכן רק הם נקראים בשם „אלקים“ (מש"א"כ נשמת האדם). ומעלת הנשמה שהיא „חלק שם הוי" ב"ה" גם בירירתה למטה בגוף ע"י „בחי' האותיות“; הרמז בלשונות ג' הפסוקים הנ"ל על ג' בחי' האותיות שמדון נתהוו המלאכים

143 . . . . . ביאורים לאגה"ת (ד)

אגה"ת פ"ד: „ובל הוי' ספירות נכללות ונרמזות בשם הוי' ב"ה . . הוי"ד . . מרמזת לחכמתו ית' (והקוץ שעל הוי"ד רומז לבחי' רצון העליון . . ההשגה וההבנה . . נכללת ונרמזת באות ה"א . . יותר למטה . . נכללת ונרמזת המשכה זו באותיות וי"ה“, ובלקלוי"צ מצויין ההבדלים בדיוק לשון אדה"ז: בחכמה – „מרמזת“, ברצון – „רומז“, באותיות הוי"ה – „נכללת ונרמזת“.

הטעם שניקוי הפגמים בד' אותיות שם הוי"ו הוא ע"י בחי' רצון העליון „קוצו של ירד“; ביאור שני הקצוות בירד (חכמה) וקוצו של ירד (רצון) – ציור ולמעלה מציוור (נקודה); הסברת ג' האופנים הנ"ל: „רומז“, „מרמזת“, „נכללת ונרמזת“, וביאור ל' אדה"ז ש„כל הוי' ספירות (גם חכמה) נכללות ונרמזות בשם הוי' ב"ה“

תוכן ומפתח

152 . . . . . **ביאורים לאגה"ת (ה)**

אגה"ת פ"ד: „הוקחן שעל היו"ד רומז לבחי' רצון העליון ב"ה שלמעלה מעלה ממדריגת בחי' חכמה עילאה“, ובלקלו"צ דכפל הלשון „שלמעלה מעלה“ בא לרמז שרצון העליון הוא למעלה גם מחכמה סתימאה.

התיווך עם המבואר בלקו"ת (נצבים מט. ד) שתיקון הפגמים ע"י יגמיה"ר הוא לפי שרשן מחכמה סתימאה; שני הענינים הנגרמים ע"י חטא (הפגם בנפש ולמעלה, והאור הנחסר) ותיקונם ע"י התשובה המגעת ב"בעל הרצון"; פרטי ההבדלים בין שני ענינים אלה ודוגמתם בפעולת התשובה (הבאה מהתקשרות העצמית דעצם הנשמה עם הקב"ה) בנפש האדם

הוספה

ביאורים לאגרת התשובה

161 . . . . . **אגרת התשובה**

חלק שלישי בתניא; ח"א ש"ב – מדות, ח"ב שער היחודה"א, אמונה – מלכות (טעם הקס"ד דשער היחודה"א יהי' חלק א'), ח"ג תשובה בספירת הבינה; עוד טעם – חלקי התניא נגד ד' חלקי שו"ע; ח"א אורח ח"ב יו"ד ח"ג אבה"ע, ביאור השייכות דאגה"ת לחלק אבה"ע . . . . . סעיפים א"ד

פ"א

164 . . . . . **היינו משום שע"י קיום מ"ע**

ביאור מה שעשה דוחה ל"ת – כשהתורה צויתה לדחות המל"ת לא שייך רוח הטומאה; כשהתורה דוחה מ"ע אין כאן מעשה להמשיך אור . . . . . סעיף ה

164 . . . . . **שנאמר ופקדתי**

מה שאדה"ו מביא רק הכתוב בנוגע ליסורים, ולא על מ"ע ומל"ת גוגע לכללות תוכן אגה"ת שתשובה קרוב מאד לכל אחד; ביאור מ"ש אדה"ו „והיינו כשתשובתנו רצוי" כו" . . . . . סעיפים רח

165 . . . . . **מצות התשובה**

מדברי אדה"ו מוכח דט"ל דתשובה היא מצוה (לדעת הרמב"ם) ודלא כדעת המנ"ח דתשובה אינה מצוה כ"א הוידוי; הוכחה לזה מדברי הרמב"ם בכ"מ; ב' ביאורים בטעם שהרמב"ם אינו מונה במנין המצות עזיבת החטא אלא רק הוידוי, ביאור השיטות ע"פ פנימיות התורה . . . . . סעיפים ט"ב

מן התורה בלבד

ראה להלן סעיף כא

בכל לבו . . כל מצותיו

ראה להלן סעיף יז

תוכן ומפתח

171 . . . . . כמ"ש יעזוב . . השיבנו ה' אליך

הביא ד' פסוקים ושלא כסדרם בכתוב. לפי שהם כנגד ד' אותיות שם הוי' ועל ידי חטא פוגם בכל אחד מד' אותיות הוי'. כמה ביאורים בזה; ד' הבחינות דתשובה וסדרן ואיך מרומזות בד' פסוקים . . . . . סעיפים יג"ח

והיינו כשתשובתו

ראה לעיל סעיף ח

שום תענית כלל

ראה להלן סעיף כ

176 . . . . . כמ"ש בתורה והתודו את חטאתם

הטעם שהביא כתוב מן התורה להדגיש שוידוי אינו דומה לשאר פרטים בתשובה שהוא מן התורה. ולאיך בדמ"ש. מצות תשובה מן התורה: שולל גם וידוי . . . סעיפים יטכא

178 . . . . . ומ"ש ביואל

מציין המקור של הכתוב לשלול כתובים אחרים; עפ"ו מובן גם מ"ש בספ"ב. וכמ"ש בישעי" . . . . . סעיף כב

פרק ב'

180 . . . . . כשעשה תשובה שלימה

הטעם שמוסיף תיבות אלו . . . . . סעיף כג

בעוה"ב

ראה להלן סעיף נה

180 . . . . . כמו ראב"ע . . מ' צומות

הטעם שהביא דוגמאות ודוקא ג' דוגמאות אלו: הקשר לשמות התנאים והאמוראים . . . . . סעיפים כדכז

183 . . . . . על שלא קיים דברי חבריו

הטעם שהוסיף. על שלא קיים כו'; חקירה בגדר איסור חצי שיעור ו"לפני עור" אם הוא איסור בפ"ע או פרט בהאיסור. ועד"ז בחיוב תוכחה. . . . . סעיפים כהכט

185 . . . . . מ' צומות

הטעם שמי' צומות נק'. תעניות הרבה מאד; מספר ארבעים בתורה תפלה ותשובה. . . . . סעיפים להד

190 . . . . . ועל יסוד זה . . ע"פ חכמת האמת

כתב כן בכדי לתרץ מדוע לא נזכר בגמ' רמב"ם ושו"ע . . . . . סעיפים להדלו

191 . . . . . מ"ע דרבנן כמו התפלה

אין להוכיח מכאן דס"ל דתפלה מדרבנן . . . . . סעיף לז

וכמ"ש בישעי'

ראה לעיל סעיף כב ובהערה 19

תוכן ומפתח

פרק ג'

- 192 . . . . . **אכן כל זה באדם חזק ובריא**
גם בדורותינו אלה שריבוי הצומות מוזק עכצ"ל שלא חסר שיהי ונרצה לה כאילו עשו
תשובה בכל הדרגות המבוארות שם. בדוגמת כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב
עולה . . . . . סעיפים לדמב
- 195 . . . . . **לתקן נפשו**
דיוק הלשון נפשו – ע"פ חז"ג הנפש היא החוטאת . . . . . סעיף מג
- 195 . . . . . **ויכול לדחותו לימים הקצרים**
הטעם שלא הביא הדין (שו"ע או"ח סתקס"ח ס"ד) דתענית שני ימים ושני לילות
רצופים הוי כמ' תעניות . . . . . סעיפים מרמה
- 197 . . . . . **וכן לשאר . . . וחפץ בהצדקה**
הפירוש בשאר עונות כיוצא בדין כי יש מהם המותרים לפעמים (כמו כעס כו' שחייב
לכעוס כו' – שו"ע יו"ד סרמ"ו) . . . . . סעיפים מרמט

פרק ד'

- 201 . . . . . **וגם מ"ש בזוה"ק . . תשובה עילאה**
הטעם שמאריך ומביא לשון זוהר ואח"כ תירוץ הראשית חכמה; תשובת נק' תשובה
סתם וכולל כל הבחינות דתשובה; תנועת התשובה ביטול ע"ד יראה; ולכן מכפרת
(בהעלם) גם על פגם הברית . . . . . סעיפים ננב
- 203 . . . . . **להבין זאת מעט מזעיר**
מעט בכמות מזעיר באיכות . . . . . סעיף נג
- 203 . . . . . **והרי נמצאו בכל דור**
החילוק בין קושיות אדמור"ר הוקן בנוגע לחייבי כריתות ומיתה ביד"ש וקושיית
התוס' (כתובות ל. ב ד"ה דין) בנוגע לדין ד' מיתות . . . . . סעיפים נדנט

בנעימים

ראה הערה 66

- 207 . . . . . **חלק משם הוי' ב"ה**
ההדרגה . . משם הוי"ו כאן והשינוי לגבי תניא ח"א רפ"ב שרש הנשמות . . חלק אלוקה
ממעל" . . . . . סעיפים ססג
- ..... **וחיות מעט מזעיר**
ראה סעיף נג
- 210 . . . . . **יש הפרש עצום מאד למעלה**
ההדרגה למעלה; אף שבאן מבאר ההפרש שלהם כמו שהם למטה; ביאור הלשון
.. בין כל צבא השמים" דוקא . . . . . סעיפים סדסו

תוכן ומפתח

עצום מאד

ראה סעיף סה

צבא השמים

ראה סעיף סרו

213 . . . . . **ולכן נקראו המלאכים בשם אלקים**

ביאור השייכות לאגדה"ת כאן להסביר החילוק גם בין מדריגות דנשמות למטה ומלאכים: ביאור לשון „לפי שיניקת חיותם היא מבחי' חיצונית“ . . . . . סעיפים סדעב

215 . . . . . **בשם אלקים דכתיב . . להתייצב**

ביאור דיוק הלשון א) בשם ב) דכתיב – והטעם שהביא גם תיבת „להתייצב“ מהפסוק: ג' טעמים לזה שמלאכים נקראים בשם אלקים . . . . . סעיפים עגרעו

219 . . . . . **וכמ"ש כי ה' אלקיכם . . להתייצב**

ג' פסוקים כנגד ג' דרגות מלאכים דבי"ע . . . . . סעיף עז

שיניקת חיותם

ראה סעיף עב

וביאור הענין

ראה סעיף סג

הערות וביאורים לאגרת התשובה

220 . . . . . **אגרת התשובה**

נק' ג"כ בשמות אחרים

פ"ג

220 . . . . . **ליתן בעד כל יום תענית של תשובה ערך ח"י ג"פ**

כמה הוא שיעור זה בזמננו, ואם הוא שווה בכל זמן ובכל מקום

223 . . . . . **וגם יכול לאכול מעט כג' שעות לפני נ"ה**

טעמי איסור אכילה לפני עמוד השחר (ונ"ה): ביאור השיעור כג' שעות לפני נ"ה

פ"ז

כי כל קרבן כו' הוא לשם הוי' היא מדת הרחמים אבל

225 . . . . . **לשם אלקים היא מדת הדין אין מקריבין**

מקורו בזהר

ואף מי שלא עבר על עון כרת כו' הרי בריבוי החטאים יכול

225 . . . . . **להיות פגם כמו בלאו אחד שיש בו כרת או מיתה**

הדוגמא לכך מנגלה (שור"ע אור"ח שכ"ח יד)

מכתבים ושיחות

229 . . . . . מנ"א

כללי פרטי – הטעם לקדוש לבנה במוצאי ת"ב; זמן התעוררות מתוך התוועדות ביומין
זכאין הסמוכין לט"ב וט"ו באב ובשבת שלו כו' ובשבת מכרכים החודש אלול; התוועדות
בש"ק כ"ף מנ"א יום האי"צ של אמו"ר / לכנס ארצי של נשי ובנות חב"ד בכפר חב"ד –
חודש של זכרון למאורעות החורבן והגלות. חודש הנחמה ע"מ להביא למעשה בפועל /
מענה על הערה ע"ד עריכת סיום בט' באב / עריכת דברי ימי הגזירות והשמדות" (דומננו)
בהתאם להמציאות גם בנוגע להיראים וחרדים לדבר ה'

234 . . . . . דברים

הכנסת רשימות המשתתפים בלימוד אי"ז טרחה (ע"פ מפרשים לדברים א. יב) ואדרבה ענין
של נח"ד רב / הערה בהדרן למס' ע"ז (לקו"ש ח"ט ע' 30 ואילך) דאיסור הסכין דשבור
מלכא הוא משום בישולי עכורים ובנוגע ל"אתרוג"

235 . . . . . ואתחנן

הא דהשמיט הרמב"ם ענין קיום המצוות בנוגע לימות המשיח; פירוש לשון הרמב"ם בסוף
הל' מלכים. בתורה וחכמתה / הנהגות בעניני אכילה ושתי' שלא כדבעי גורמות חלישות
הגוף ובלמוד התורה ובקיום המצות / שמירת הבריאות (ושלילת נפילת רוח) מרכזי ה' / על
האדם לשאול בענינים שאינם מובנים (כתורת חב"ד רע כו') אבל אין צ"ל בדרך של
קושיא / ביאור במכתב אדמו"ר הרי"צ בענין. מדע יודע ידוע; הערה בתניא רפ"ה. השכל
תופס כו' המושכל נתפס כו' / המאמין שישינו משהו למעלה המכוון את נפלאות הטבע
וחיי האדם. הוא דתי. כי מוכרח שהמכוון את האדם מעונין כיצד מתנהג והורה לאדם –
ובפומבי – מטרת עיקר חייו / הצלחה בשליחות באוסטרליא / כתיבת הפסוק. כבד את
אביך" על נייר ונשיאתו תמיד

240 . . . . . תלמוד תורה

ליום הולדת החמש עשרה / שיעורים בתורת הנגלה ובתורת החסידות זהו כל
הארם / הוראה באופן הלימוד / סדר הלימוד לתלמידי ישיבה ע"פ סדרי הישיבה /
ענינים של תלמידי ישיבה הוא להיות כחמור למשא בלמוד התורה ולא במשא
כספי / איזה לימוד מתאים בש"ק / גילוי תורתם של התנאים. בס' .גנזי משנה"
ובאופן ד.התנאה לפניו; לפעול על מושפעי / קבלת כרך י"ב אוצר הפוסקים. גודל
ההכרח בספרים כמו אלה בפרט בזמננו / ספר נימוקי מלביים / ההכרח לכתוב על
הרמח"ל לא רק כאיש המוסר אלא גם בתור מקובל; לפרסם הערכה ע"ד אדה"ו

244 . . . . . עניני תפילין

הטעם לבדוק כאן תפילין הנשלחים מאה"ק / לשאול מאחר אם תש"ר מונחים על
מקומם / נוסח אחיד בהקשר כו' דתפילין דרש"י ור"ת / אין שום סתירה בין הנחת
תפילין לחשש פגיעה בבעלי חיים / ההוראה מזה שנמצאו מנגידים למבצע תפילין –
שכל הראוי לזה יוסף אודות גודל הענין וערכו / הודעה כרדיו במבצע תפילין לא
כדי להפחיד. אלא כדי לעוררם ולעודדם אשר הכל חלוי בתשובה /
ישראל בכניסתם לארץ לכאורה מותרים היו לאכול חרש בשבע שבכשו ושקו"ט
בדברי הטוריאבן בזה. 246

247 . . . . . מיהו יהודי

רצינות הענין וחומרת הדבר. הכרזה פומבית שמפקירים ונותנים ח"ו את ארץ ישראל
לכל עמי הארץ; הכרח המחאה וההשתדלות הוכח תוכיח אפילו מאה פעמים / למה

תוכן ומפתח

נקרא שמו שרף כי הו' נשרף בתפילתו והלימוד מזה / גזירה איזמה שלא היתה כמוה
בדברי עמנו בני ישראל הרוויים דם ואש כו'. שופט הניגש לרון בבנין עליו לבחון
האם הענין בסמכות שלו; כתיבה בימים אלו כי כשיש דין למטה אין דין למעלה /
שלילת כמה טענות. המונח "יהודי" הוא מונח בהלכה ובדת / המצב המבטל ב"גזיר"
וינה. בדרום אמריקה וקליפורניא ומאסיי. רשימת הגויים כיהודים בלי כל טקס כלל;
באם היו יוצאים מהקואליציה ה' חוק זה בא על תיקונו מכבר; דומה לרופא המייעץ
לחתוך הראש להציל הרגל; ההסברה שהחוק אינו נוגע לדת כ"א הוא ענין פורמלי.
הוראה ברורה בתורה (גיטין נו. ב) כשביקש קיסר מילד קטן אשדי לך גושפנקא כו';
ההכרח שכל השרים הדתיים יצאו מהממשלה

256 . . . . . קטעים משיחת ל"ג בעומר תש"ל בענין מיהו יהודי . . . . .

אי אפשר לפגוע ביהודי אלא כאשר היהודי עצמו נותן מקום — ממך יצאו. ל"ו עמי
שומע לי . . . כמעט אויביהם אכניע. אין מקרים בעולם הזה; מוזן מבצע תפילין ה'
המצב רגוע. המצב החל להתרופף מקביל להתרדרות בשאלת "מיהו יהודי" דוגמת
עגל הזהב שהוא "שיתוף" ע"פ שו"ע והיפך ההלכה. התערבות הרוסים רק לאחר
שהוכרו שיש ר"ל קולות עבור הגויות; התקפה הרצחנית על אוטובוס ילדי אביבים;
להודות בטעות ולתקנה; תירוצים ופירצותיהם; שלום בפנים ושלום בחוץ

265 . . . . . ט"ו באב . . . . .

התחלה טובה ליציאה מבין המצרים בכל המובנים בגשם וברוח. ותשועת ה' כחרף עין /
זכרון ימים אלו כדי לחקן המעוות ולקרב את הגאולה

266 . . . . . עקב . . . . .

ביאור מ"ש בכתבי האריז"ל בטעם שטובלין לחם במלח ג"פ; הביאור בג' הוויות דחסד
ודגבורה כו'; ביאור ענין המיתוק / הן קב"ע והן חב"ד חגית נהיים צ"ל בעבודת ה'. והן
כא"א מצ"ע והן בתור מושפעים

267 . . . . . עניני אה"ק והעדר החזרת השטחים . . . . .

קבלת אלבוים העיר תל אביב הגדולה שתהי' גם הגדולה ברוחניות / שלילת נסיעה
מאה"ק לחו"ל / שיבה לאה"ק היא עלי' בכל המובנים הן בגשם והן ברוח / הטעם
שלא משתמשים בתואר "מדינת ישראל"; קורת רוח מעידוד ריבוי הילודה באה"ק /
הוראה במאמר חו"ל; ארבע רוחות נבראו בעולם. רוח פינת הצפון בראו ולא גמרו כל
מי שאומר אני אל"ה יבוא ויבנה — במאורעות אה"ק בקיץ דשנת תשכ"ז / אות
ומופת מהרעש שהקימו בקשר עם הצעת השריפה על ידי אינדיהודי בהר הבית /
הכרח הגבול בתעלת סואץ; מפנה בגישה לענין ההפגנות / ע"ד הסדר חלקי — הגנה
בשיטה כמו קו מגיני כו' לא זו הדרך / שלילת עזיבת משרה בשטח הבטחוני /
הפקפוקים והשקריט בנוגע לחברון לצערנו ולבשתנו רבו המשמאילים כו' / הבקשה
ע"ד חידוש התנחלות חבד"ת בחברון / חברון והתנחלויות בה; תודה על הגנה
ממאמר בעתון כדי שלא יזיק למבצע תפילין / האמת כמה שנאמר בנוגע לירושלים /
הסיבה שלאחרונה הופסק הדיבור ע"ד שלילת החזרת השטחים

279 . . . . . עניני תפילה . . . . .

הטעם שהובא מהכוזרי דוקא בהנוגע לתנועות בעת התפילה / ע"ד צירוף למנין / מי
שלא בירך ענטי' קודם התפילה אם יברך אחר התפילה / גודל ענין הטבילה וטהרת
הגוף. גם טבילה מטהרה לטהרה נעלית יותר / בקשת רפואה ליחידים מקומה בברכת
שמע קולנו / סגולה לחולה ברגליו עפ"מ"ש באגה"ק ובלקרי"ת השאמונה הוא בחי'
רגלים / מעלת ההשתדלות למצוא מקור למחול' כו' שהובא בדא"ח והדבר גם חסידי

תוכן ומפתח

יתר, ונראה במיוחד בהגהות הצי"צ / גודל המעלה ביחידות הכללית בו / הכרות הרמ"א בפורים אודות תפילת ערבית – מדוע אין חשש לק"ש ותפלה; דיוק ל' ההכרה בספר. לב העברי"

השטמה: תיקון טעות בסידור תורה אור בסדר הוצאת הס'ת' 411

כ' מנ"א 283

מכתב כללי: ביאור נוסח ההודעה ע"ד קביעת זמן כינוס השלוחים השנתי הי"א בארצנו הקדושה, ביום הרביעי לס' תמיד עיני הי"א בה מראשית השנה ועד אחרית שנה. . . בשיבת תומכי תמימים ליובאוויטש נחלת הר חב"ד" / מכתב כללי: ביאור נוסח ההודעה ע"ד קביעת כינוס השלוחים הי"ב, ביום הראשון לס' כי תעשה הטוב והישר. . . בשיבת תורת ליובאוויטש מגדל העמק" / כינוס אשר קבעו כנושא שלו הגיע זמן גאולתכם / ה' הוא עצם הטוב ולכן גם במאורע אשר נשמת אדם קרוב עלתה השמימה יש לחפש הטוב ולתרגם למעשה בפועל, וניתנו כוחות הדרושים למלא התפקיד ככל הדרוש

ראה 293

השתתפות בו"כוחים – באם יש חשש למה להכנס בו / שליחת השתתפות בו"כוח או בחילופי דברים בנוגע לנצרות, מחמת תגובת הציבור, לאו מפורש מה"ת, וגם אביזרייהו וספק בו הי"ו לחומרא, וכדי לתקן את דורנו צריך לערוך הרצאות בו בעיקרי אמונתנו יסודותי ופרטי" / קורת רוח על נדבה, אף שבכלל אין לנסות את ה' יצאת מצות צדקה שנאמר ובחונני נא בזאת וגו' / ביאור, רבי מכבד עשירים: דוקא רבי (וכן שלמה) כהיותו עשיר מופלג ידע מנסינו ריבוי נסיונות בו / וברכך הי"א בכל אשר תעשה – צריך להתעסק בענין של פרנסה ולא מהיכא תיתי בלבד / על כארא לעשות כהוראת רב בעדתו; מיסודי וורתנו – הבטחון בהשם ית', ולכן צ"ל במנוחת הנפש בו / ע"ד קמיע אין זה מהנהוג אצלנו / פירוש בטחון אינו יוצא מידי פשוטו / יאוש – מטכסיו הכי מובהקים של היצר הרע / הכלי לברכת השם הוא הבטחון בהש"ת ובהשגחה"פ, בדיוקת התפילין וצדקה / לימוד מומור כ"ג בתהלים, ואמירתו ביום עש"ק ב' וד' / צדקה בימי חול בבוקר ולפני הרה"ג בעשויר"ט בו / הכרח הנהגה ע"פ תורה עלי' נאמר וחי בהם / לא לחזור לארצה"ב שביאוי לירי וויכוחים ונסינות בענין הדתיות שלהם לבין הוריהם

אלול 300

לרדוד הי' אורי וישעי קאי על בנין בית השלישי וחזרת השכינה / כתה לאומנות הוביחה קשורה ביר"ש: לימוד לתלמיד הגון כמ"ש בנוגע ערי מקלט השייך לאלול (ר"ת אנה לידו גו) / רב ומדריך רוחני המעתיק מקהלתו הי"ה מפקיר כו"כ משפחות בו; רב החובל הוא האחרון לעזיבת הספינה / שמחה רבה מזה שנתקבלו תלמידות חדשות, וע"פ משל אדה"ו בנוגע לחודש אלול מתרבה מספר המקבלים פני המלך בשדה באופן נעלה יותר / כריה"ע בכ"ה (באלול) ולא בזה"

שופטים 303

ההבדלה בהתערבות בעה"ב בפס"ד הרבנים ובלחץ ובאיום בו, חתימה ופגיעה ביסוד קיום הקהילה / חיסול ומניעת סכסוך בביה"מ / תמים תהי' עם הי"א ולא לשאול עתידות בו

עניני צבא וסגולת מצות תפילין לאנשי הצבא 304

טבע אנשי צבא להתנהג בדרך, נעשה ונשמע", וגם כשאח"כ לא מוצא הטעם; ער"ז בצבא רוחני בעבודת האדם לקונו / החיוב וההכרח החיוני לקיים מצוות השי"ת ובפרט שהציווי הוא גם בקשה מלווה בהכחשה; משל לעבודת השם מצבא ברי"ד /

תוכן ומפתח

תודה על הנתיב בכתבו ע"ד הפעולות ומבצעים של אנשי חב"ד בבסיס שלו והתרשמות החיילים / ברכה למשרת בתפקיד הנוגע לעבא ישראל / ברכה להצלחה בתפקיד הכי אחראי בעבא ובפרט בימים אלו שיראה כי ה"א מתהלך בקרב מחניך להצילך כו' / ברכה להכנס לעבא: סגולות מצות תפילין בכלל ובפרט לאנשי העבא להטיל אימה כי שם ה' נקרא עליך כו' להביא נצחון מוחלט וטרף ורוע גו' משל מצבא שמיוסד על קב"ע ובפרט בעיני סכנת נפשות / להפיץ קיום המצוות בכלל וקיום מצות תפילין בפרט / נוסח המברק בקשר לחגיגת הבר מצוה דיתומי המלחמות והחבלנות / דיוק ככל הדרוש במצות תפילין. והי' מחניך קדוש כי ה"א מתהלך בקרב מחניך להצילך / זכות הפעילות להגנת עם קדוש היושב בארץ הקודש; גודל ענין מצות תפילין וסגולתה. וכ"ש באנשי העבא ובעומדים בראשם ומגויבים אותם / החובה וההכרח להניח תפילין בהיותו בעבא / ברכה נאמנה ולבכית מאיש לרעהו יש לה תוקף ופועלת; סגולת מצות תפילין בפרט לאנשי עבא; עידוד הרוח דאנשי עבא / קורת רוח מן העזר לשלוחים לצה"ל המגינים על בני באה"ק

316 ..... ט"ו באלול

החגיגה השנתית דמרכז הישיבות תורת: שיחת כ"ק אדמו"ר נ"ע בנוגע לתלמידי ה.תמימים" שבעבודתם במס"ג יגרשו חושך הגלות ד. חרפו עקבות משיח" / הוראות להת' השלוחים שי החוזרים לאה"ק ג' אייר תשל"ה / הוראות וכו' להת' הנוסעים לצרפת. ג' אייר תשל"ה / מחלקה ללימוד אומנות ומלאכה א"א לכלול בעצם הישיבה וצ"ל מוסד בפ"ע שתחת חסותה של הישיבה / ע"ד בניית בית ספר. תכנית בנין ישיבת תורת' וסידור קורסים / אי נסיעת התלמידים בשביל ביסוס והתפתחות תורת' דמקומם: פעולות את"ה וכל עניני התל' ברשות ההנהלה / תפקיד העובר בדברים שמתחת לאדמה ע"פ פתגם הבעש"ט בכיזור הכתוב כי תהיו אתם ארץ חפץ / מעלת הוריות כהתרומה להוציא לאור מאמרי אדה"ז ותיאור העבודה בהשוואת הכת"י

323 ..... תצא

בכל שידוך אחירות גדולה בו כשהרקע שונה לחלוטין בשטח דת ישראל / הכרח עריכת חתונה בהשכונה (קראון הייטס) / גודל ההכרח דשלום בית ועצות לזה / תרגילי רקמה בתוכן יהודי ושלילת חשש שעטנז

325 ..... תבא

שלילת מרה שחורה / לימוד תבניא בגנות ענין העצבות ושלילתה / לא להגרר אחר פיתוי היצטר' להתבונן במצב רוחו. כי צ"ל תמים ולא חקרן / שינוי מצבי הנפש הוא תחבולת היצר להחלישו מקיים התנו"צ / הוזהרות באיזהו ענינים מבוארת בקונטרס העבודה וגם זה צ"ל מתוך שמחה / ההוררי חרטה על מעשים בלתי רצויים יש לברר מאיזה "צד" באו

328 ..... נצבים

ביאור באגה"ת רפ"א / בלשון הקודש דישראל נק' תשובה (ולא חרטה) כי אינו אלא שב אל המקור שלו

329 ..... תשרי

הנהגת תלמידים הנוסעים לביתם (אם מוכרח) למשך חודש תשרי: באמת צריכים להיות אז בישיבה / הוספה בזמן זה בלימוד מאמרים העוסקים בעניני "עבודה" / עריכת מועדי חודש תשרי במקום דירתו כו'

תוכן ומפתח

ערב ראש השנה

- 331 . . . . . משיחת ש"פ נצו"י כ"ג אלול תשמ"ט
סיום שנת המאתיים להולדת הצמח צדק
- 333 . . . . . ברכה אחר קבלת הפ"ג כללי ערב ראש השנה תש"נ
הדגשה בשנה זו דערי"ה הוא ערב שבת. טועמ"י. שמוסיף בזכי בדין דערי"ה יום
הולדת הצ"צ. שמו קאי על משיח. הוספת מעשים טובים
- 337 . . . . . ברכת ערי"ה אחר קבלת הפ"ג הכללי תנש"א
- 340 . . . . . ברכת ערי"ה לאחר התרת נדרים תשנ"ב
ברכת הגאולה / שנה משולשת – מעוברת, שלימה. שבע שבתות תמימות
- 342 . . . . . ברכת ערי"ה אחר קבלת הפ"ג הכללי תשנ"ב
"ושפטו העדה – והצילו העדה". דינם של ישראל לטוב – הגאולה; הקשר לפ'
נצבים. לפ' וילך. וליום הולדת הצ"צ: הר"ת ד. מיד" – משה. ישראל (הבעש"ט). דוד;
הדגשה מיוחדת בקביעות השנה וע"פ הר"ת דשנת תשנ"ב

- 354 . . . . . ר"ה
יהודי שתוכן המכתבים יהיו רק לטוב – ישועת ה' כהרף עין; ענין המבהיל דגירת מיהו
יהודי; תקיעת שופר מרגישה ענין יחודו ואחדותו של עמנו בני ישראל. טעמי תקיעת שופר
ברס"ג / איסור גמור ומוחלט לנסוע ביו"ט בכדי לתקוע שופר או לקרוא בתורה או להיות
ש"ץ

- 356 . . . . . עשי"ת
התחזקות בהנהגה ע"פ תומ"צ – הדרך לקבל ברכת השי"ת בפרט בימים אלו

- 356 . . . . . וילך
ביקור בחצרות קרשנו בימי הקהל / מעלת כתב ברור

- 357 . . . . . שבת שובה
מעלת שבת שובה הא' (אחרי חטא אדמ"ר)

ערב יום הכפורים

- 358 . . . . . ברכה – ערב יוהכ"פ, אחרי תפלת מנחה תש"נ
מעלת תשובה עילאה בערב יוהכ"פ שהיא בשמחה רבה וממשיכה את כל צרכי בני
גשמייות ורוחניות ותוספת עליו בזה ביוהכ"פ עצמו כשהחיות היא מהרעב עצמה;
..כל האוכל ושוחה בתשיעי' פועל את העילוי הבא ביוהכ"פ עצמו בכח. עיצומו של
יום". כי. מעלה עליו (אוהו) הבתוב" – ופועל בו רוממות – כאלו התענה כו";
השייכות ד. תשיעי' לכללות העבודה בזמן הגלות (תשע פרות. תשע שירות וכי"ב).
ומזה באים לעשירי (יוהכ"פ) השייך ללע"ל ובפרט בשנת נסים; הסיום בחלוקת
שליחותי-מצוה לצדקה וחלוקת. לעקאח" ע"ש. לקח טוב נתתי לכם". נתינה של
הקב"ה וע"ש (אותיות). חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו. חלק מהעצם – התאחדות עם
הקב"ה
- 367 . . . . . ברכה להת' – ערב יוהכ"פ לפני כל נדרי תש"נ
מעלת זמן הבנייה ליוהכ"פ כתשובה על העבר ומקור כל הברכות לשנה הבאה;
תלמיד הישיבות העומדים מעל עניני העולם ואפילו למעלה מהגלות (כרשב"י) הם

תוכן ומפתח

- „ראשיכם“ של בניי, וביחד עם זה – הם הממשיכים את הברכות למטה; תל... תומכי תמימים“ תומכים וממשיכים את התמימות בכל בניי עיי היותם דוגמא חי
- 375 **ברכה – ערב יוהכ"פ אחר תפלת מנחה תנש"א** . . . . .
מעלת ברכת כהנים שכוללת כל הברכות; הטעם שקבעו לאומרה בברכות השחר והקשר לעשיית בכלל וליוהכ"פ בפרט; קביעות דעיוהכ"פ ויוהכ"פ בעש"ק ובש"ק – בפנימיות הענינים; הקשר דהמשכת הברכות (מלמעלה מעלה עד למטה מטה) ל.משכיל לאיתן גו מצאתי דוד עבדי; ברכות פרטיות עלסדר הא"ב; חלוקה לצדקה ופעולתה לזיווז הגאולה
- 393 **ברכה להת' שיחיו – ערב יוהכ"פ לפני כל נדרי תנש"א** . . . . .
שלימות העבודה – בנשמה בגוף דוקא, והקשר לתורה – לא בשמים היא; ובשלימות – בתל' הישיבה ש.תורתם אומנתם" ללא כל דאגה אלא שהעולם (גוף) מסייע ללימוד התורה; השייכות ליוהכ"פ – היום שבו בניי דומין למלאכים בהיותם נשמות בגופים, והקשר לקביעות יוהכ"פ בשבת ולשנת אראנו נפלאות
- יוה"כ – סוכות**
- 400 **מוצאי יוהכ"פ אחרי תפלת ערבית והבדלה תנש"א** . . . . .
שורע: לך אכול בשמחה לחמך
- 400 **מוצאי יוהכ"פ אחרי קידוש לבנה תש"נ** . . . . .
עשיית סוכה מיד במוצאי יוהכ"פ
- ערב סוכות**
- ברכה בעת מסירת האתרוגים עיי באי כח הכפר**
- 402 **ערב סוכות תנש"א** . . . . .
נתינת כח מיוחדת לתוס' שמחה בשנה זו, שיווט סמוך לשבת, ושסימנה שנת אראנו נפלאות
- 405 **חג הסוכות** . . . . .
המדקדקים באתרוגי קלבריא דוקא, ההתאמה עם דרשת רז"ל עה"פ לא תחסר כל בה כו' / טעם למה מדייקים באתרוגי קאלאבריא ולא מארץ הקודש, דוגמא מרכישת נשק באה"ק, מטבע זר כו' / עלי תמרים וסוכה
- 407 **שמע"צ ושמח"ת** . . . . .
הסדר דחה"ס ושמע"צ מתשרי תרצ"ה אצל אדמ"ר מהורייץ / ביאור מ"ש בביאורי הוזהר פ' אמור בר"ה ביום הכפורים (דף פ"ב) דשמע"צ הוא ומן זווג להולדת הנשמות; מקורו בכתבי האריז"ל והביאור בזה
- 409 **שמחת תורה** . . . . .
ר"ד יום שמחת' לפנות בקך תשכ"ב: הקדמה לניגון „אנעים ומירות“ / נוסח המברק להקפות שניות בירושלים תשל' / משקה מהתוועדות שמחת תורה לחנוכת הבית למרכז התורה לנוער היהודי בכפ"ח

מכתבים כלליים

- 415 ..... **ח"י אלול ה'תשמ"ט**
הלימוד מר"ה שחל בשבת: שבת ענינו קדושה ויחד עם זה נמשך בעונג גשמי; שלימות הקדושה – המשכחה ב. ארציות"
- 422 ..... **ערב כ"ה אלול ה'תשמ"ט**
המשך: הנקודה המשותפת דר"ה ושבת: הכתרת המלך ברי"ה ע"י ביטול העם וביטול זה בהדרגה בשבת קודש; ב' אופנים בביטול העבר למלך
- 428 ..... **וא"ו תשרי ה'תש"נ**
ענין. שנת נסים" .. הנהגה נסית" בעבודת האדם. בהמשך לשנת. תשמט ידיך"
- 433 ..... **מוצש"ק פ' תבוא, ח"י אלול ה'תש"נ**
ימי ראש-השנה הבאים לקראתנו. חלים בימים חמישי ושישי. ומיד אחריהם באה השבת; כך נפתחת השנה ברצף של שלושה ימים, שבהם אנו נתונים באווירת קודש והתעלות רוחנית; דבר החוזר ונשנה שלוש פעמים. מקבל תוקף מיוחד: מכאן הכוח להפיח רוח של קדושה בכל פעולותינו. בכל ימות השנה
- 438 ..... **מוצש"ק פ' נצו, כ"ה אלול ה'תש"נ**
בארץ-ישראל. רק ראש-השנה הוא חג בן יומיים. המוביל השנה הישר אל השבת. אך בחוץ-לארץ יש בחודש תשרי הקרוב שלושה חגים שחלים בימי חמישי ושישי – ראש-השנה. סוכות ושמיחת-תורה: המשמעות: יהודי חוץ לארץ זקוקים לתוספת כח ומאמץ. כדי להשיג את הקדושה שקיימת בארץ-ישראל
- 444 ..... **יום ג' פ' האזינו, ג' סליחות, ה'תש"נ**
כשם שקדושת ארץ-ישראל מגיעה לשיא שלמותה רק כאשר כל שבטי ישראל מרוכזים בה. כך מגיעה גם הנשמה היהודית לשיא קדושתה ושלמות ביטוייה רק כאשר כל חלקי הנפש – השכל, הרגש, המחשבה, הדיבור והמעשה – מנוצלים במילואם לעבודתיה. וצריך להפעיל גם את כוחות השכל. לקיים את הכתוב: ..דע את אלוך אביך"
- 450 ..... **יום ג' פ' ברכה, ו' תשרי, ה'תנש"א**
המספר שלוש מייצג את שלמות דרכי-הביטוי של הנפש: המחשבה, הדיבור והמעשה; שלמותו של אדם היא. כשהוא אינו מסתפק ברעיונות טובים (מחשבה). ואף לא בדיבורים נעלים על התורה והמצוות (דיבור). אלא כשהדברים באים לידי פועל (מעשה). בקיום המצוות. כמאמר המשנה: ..לא תמדרש עיקר אלא המעשה
- 456 ..... **יום ד' פ' תבוא אל הארץ גו', ח"י אלול תנש"א**
יום הולדת שני המאורות הגדולים – הבעש"ט ואדמור"ר הוקן – מוסיף חיות בעבודת אלול – אני לדודי ודודי לי. ע"י ההכרה בחסדי ה' המהווה את העולם בכל רגע; וקשור עם מצוות ביכורים שבפ' השבוע. שענינה הכרת חסדי ה'
- 463 ..... **מוצש"ק פ' תבוא אל הארץ, כ"א אלול, שבת סליחות, תנש"א**
המשך: הביטוי דהכרת הטובה לה: הוא ע"י נתינת הטוב והיפה לשם השם. ובעבודת האדם – ישראל דומים לביכורים ויש לעשות הכל לשם ה'. ומתוך שמחה כהבאת ביכורים; קשור עם עבודת אלול – אני לדודי ודודי לי

לקוטי שיחות

•

דברים

דברים

וטעם הדבר מבואר בדברי רש"י עצמו, שמקדים השאלה, וכי ככוכבי השמים היו באותו היום והלא לא היו אלא ס' רבוא" – אף שאין דרכו בפי' רושו לפרט את הקושי שאותו בא ליישב, אלא כותב הפירוש עצמו באופן שהשאלה בטלה מאל"י – כי כאן מוכרח, שאי אפשר לפרש, והנכם היום" בפשטות (שהרי באותו יום לא היו ככוכבי השמים⁸), ונמצא שפשוטו של מקרא זה

(8) לכאורה צ"ע, שהרי מפורש בפ' עקב י, כב), כשבעים נפש גו' ונחה שמך ה"א ככוכבי השמים לרוב", וגם אז, לא היו אלא (מעט יותר מ)ס' רבוא" (כמפורש במנין דפ' פינחס), ועכצ"ל שגם הריבוי דס' רבוא אנשים מכן כ' עד בן ס' (שלא נכללו בזה רובם הגדול של האנשים, ונשים וטף), מספיק לתאר בלשון, ככוכבי השמים לרוב" (וראה גם באר יצחק על פרש"י כאן. צידה לדרך ס"פ ואתחנן. וראה בארוכה לקו"ש ח"ט ע' 17 ואילך (ובהערה 46 שם)). ובפרט שבפסוק שלאח"כ ממשיך, יוסף גו' אלף פעמים גו", ומוכת שאין הכוונה בכוכבי השמים לרוב" לריבוי און מספר.

ויש לומר (בדוחק עכ"פ), שדיוקו של רש"י כאן הוא חיבת, היום" (דלכאורה מיותרת היא), שמשמעה, שריבוי זה, ככוכבי השמים לרוב" נתחדש רק אז (כיום ההוא), בעת שאמר להם, לא אוכל לבדי שאת אתכם" (מחרת יוה"כ"פ בשנה השנית לצאתם ממצרים – רש"י יתרו יח, יג. וראה צידה לדרך ואתחנן שם). וזוהי כוונת רש"י, וכי ככוכבי השמים היו באותו היום והלא לא היו אלא ס' רבוא", שלא נתחדש אצלם לגבי הריבוי בעת יצי"מ (שגם אז היו ס' רבוא) [משא"כ לגבי, שבעים נפש" כבפ' עקב שם].

ועכצ"ל ד,מהו והנכם היום – הנכם משוללים כיום", וראה לקמן הערה 28.

א. ה' אלקיכם הרבה אתכם והנכם היום ככוכבי השמים לרוב", ובפרש"י מעתיק התיבות, והנכם היום ככוכבי השמים" ומפרש: "וכי ככוכבי השמים היו באותו היום והלא לא היו אלא ס' רבוא, מהו והנכם היום, הנכם משולים כיום, קיימים לעולם; כחמה וכלבנה וככוכב-ביס"י⁹ [היינו, שפירוש, והנכם היום" הוא, כאילו; אמר הנכם כיום"].

והנה ע"ד פי' זה בתיבת, "היום" ("משולים כיום קיימים לעולם") מצינו בפרש"י לקמן עה"פ, אתם נצבים היום" – "הרי אתם קיימים לפניו היום, כיום הזה שהוא קיים כו", אלא ששם מקדים רש"י שהוא, "מדרש אגדה", ואילו כאן סתם רש"י היינו שלרש"י זהו פשוטו של מקרא.

(1) פרשתנו א, י.

(2) ראה גם רש"י לך טו, י. וראה רש"י פינחס כט, יח.

(3) ופירוש סיום הכתוב, לרוב" – ראה לקמן סעיף ג.

(4) רא"ם כאן (ובבאר בשדה על פרש"י, ד"כף דכוכבי משמש גם לתיבה שלפניו). וראה אמרי שפר כאן: "לפי זה יהי' מלת היום חסר כ"ף ומלת כוכבי חסר ו"ו וכאלו אמר והנכם כהיום וככוכבי השמים".

(5) בפ"י הב' (בפרש"י שם כט, יב).

(6) בדפוסים הנפוצים (וכן בדפוס א' דפרש"י) תיבת, "היום" הוא ד"הי' חדש. אבל לכאורה ה' יותר נ"ל שהוא המשך לדיבור הקודם (וכ"ה בדפוס שני וכמה כת"י רש"י שתח"י. ובכמה כת"י אין תיבת, "היום" – "קיימים לפניו כיום הוד כו").

(7) ראה נתחומא ר"פ נצבים.

בפשטות יש לומר, שפירוש רש"י הוא בהתאם ללשון הכתוב, והנכם היום ככוכבי השמים, שלפי פרש"י פירוש הכתוב הוא כאילו נאמר: "והנכם כיום וכוכבי השמים" (כלשון רש"י, "משולים כיום. . . כחמה (בחלק היום שביום) וכ- לבנה וכוכבים (בחלק הערב שביום))", ומצירוף שני העינים ("יום" ו"כוכבים") מובן¹⁵, שהכוונה בהמשלת בני"ל, ל"יום" היא למאורות המושלים בכל חלקי היום (כמו החמה הלבנה והכוכבים, שמאירים את הארץ).

צריך ביאור: מהו טעם השינוי, שבפ' נצבים מספיקה ההשוואה ל"יום", וכאן מוסיף הכתוב, "כוכבי השמים"¹⁶? הלא לענין "קיימים לעולם" מספיק להמשיל בני"ל, ל"יום", "כיום הזה שהוא קיים".

ג. עוד יש לדייק ברש"י כאן:

נת' כמ"פ שלשונו של רש"י היא בדיוק לא רק בגוף פירושו, אלא גם בתיבות שמעתיק בהדיבור-המתחיל. וב- נדר"ד יש דיוק בולט – שהעתיק מה- כתוב רק התיבות, והנכם היום ככוכבי השמים, והשמיט התיבה האחרונה, ל-

מכריח לפרש תיבת "היום" – "משולים כיום".

ב. ויש לעיין בטעם שרש"י בפר- שתנו מסיים, "כחמה וכלבנה וכוכבים", אף שבכתוב נזכרו רק כוכבים.

במפרשים ביארו ד, "כחמה וכלבנה" הוא הפירוש ד, "כיום", כי "סיבת היום הם חמה ולבנה"¹⁷, דיום שלם הוא כש- לילו עמו, כמ"ש¹⁸, "ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד" (וכפרט ע"פ פרש"י בפ' ברא- שית עה"פ¹⁹, (יהי מאורות גוי) ולימים – שמוש החמה חצי יום ושמוש הלבנה חציו הרבי יום שלם").

ואינו מובן שהרי רש"י מפרש בקוד- שיתו ש, "היום" דמקרא זה פירושו, אותו היום"²⁰, ומה זה שייך ל, "סיבת היום"?

כן צ"ע: מקורו של פרש"י הוא מספ- רי כאן, ולשון הספרי הוא, "אתם קיימים כיום", ורש"י משנה מלשון הספרי ומפ- רש, "משולים (לא "קיימים") כיום קיימים לעולם כחמה וכלבנה"²¹.

(9) אמרי שפר. באר מים חיים (לאחי ה- מהר"ל). צידה לדרך. שפ"ח. ועוד.

(10) ל' הצידה לדרך, ועוד.

(11) בראשית א, ה.

(12) שם, יד. הובא באמרי שפר כאן.

(12*) ובתירוצו מוסיף רק ד, "משולים כיום".

(13) בהמשך הענין מובא בספרי שם, "פניהם

של צדיקים דומים לעתיד לבא לתמה ללבנה. . . לכוכבים כו", אבל בפשטות אין כוונת הספרי שזה נלמד מתיבת, "היום" כאן, והרי מביא שם עוד כמה ענינים – רקיע, ברקים, שושנים ומגורת ביהמ"ק.

[וכדמוכח מזה שמביא ראי' שדומים ללבנה ולחמה מהכתוב (שה"ש ו, י) "יפה כלבנה כרה כחמה" – דלא ככוכבים, שלא הביא ראי' לזה, כי מפורש הוא בכחוב דידן עצמו, "כוכבי השמים".]

(14) ראה אמרי שפר שבהערה 4.

(15) נחלת יעקב כאן, דבכתוב יש, תרי מילי, "חדא שהם משולים כיום. . . ועוד דבר אחר שיבא זמן שיהיו ככוכבי השמים לרוב" (וראה רא"ם שהובא לקמן סעיף ג). ומשמע שמפרש שהמשל ל, "כוכבי השמים" אינו לענין שקיימין לעולם אלא רק לענין הריבוי.

וצ"ע, שהרי זהו היפך פשטות לשון רש"י, "כחמה וכלבנה וכוכבים", דמשמע שכולם ענין אחד. ובפרט שרש"י משמיט בהד"ה תיבת, "לרוב", כדלקמן שם.

(16) ראה גם בצידה לדרך כאן. ומתוך ע"פ

מדרש (הובא לקמן סעיף ח), ולא ע"פ פשט.

(*) משא"כ להגהת הגר"א בספרי שם.

רובי, ולא עוד, אלא שאפילו לא רמזה ב„וגו“.

ויש לומר, שזהו יסודו של הרא"ם, שכ' שלפי פרש"י, הפירוש של „לרוב“ הוא – „שיבא זמן שתהיו כמותם [ככוכבי השמים] גם לרוב, אבל עכשיו אתם קיימים כיום דהיינו כחמה וכלבנה וככוכבי השמים, אבל לא לרוב“.

וצ"ע (קצת עכ"פ) – למה נדחק הרא"ם לפרש ד„לרוב“ כאן היינו ריבוי בכמות, ובמילא הוכרח לומר שהכוונה „שיבא זמן שתהיו . . . לרוב“ – ולא פי' ד„לרוב“ כאן הוא מלשון גדולה וחשיבותי, כדמצינו בכמה קראיי, וכמו שד" פרש"י¹⁷ התחלת כתוב דידן, „ה' אלקיכם הרבה אתכם“ – „הגדיל והרים אתכם“ (כדלקמן סעיף ד)?

והרא"ם הכריח כן מדיוק רש"י, שלא העתיק תיבת „לרוב“ בהד"ה, שמזה מובן, שרש"י ס"ל „לרוב“ הו"ע בפ"ע.

אבל צ"ע: (א) פי' הרא"ם ש„לרוב“ היינו „שיבא זמן“ שיהי' כן, לכאורה קשה להולמו בפשוטם של כתובים. (ב) ועיקר: מה הכריח את רש"י להפריד תיבת „לרוב“ מ„והנכם היום ככוכבי השמים“?

17 בדפוס שני וכמה כת"י רש"י שתח"י הועתק גם „לרוב“ בהד"ה. אבל בדפוס ראשון דפרש"י ודפוסי רש"י הנפוצים ליתא. וכנראה כן היתה גירסת הרא"ם, כדלקמן בפנים.

18 וכן פירשו ברש"י כאן בקיצור מורה, משכיל לדוד. ועוד (ובכאר בשדה על פרש"י: לרוב ר"ל לחזק ולקיום מלשון (ישעי' ג, ה) ירבו הנער בוקר).

19 כמו תולדות בה, כג. ובכ"מ.

20 בפסוק שלפנ"ז (א, ט), כהובא במשכיל

לרוד כאן.

ד. ויש לומר הביאור בכל זה:

כוונת רש"י בפירושו היא (לא רק לכאר התיבות שהעתיק בפירושו, אלא) לכאר ולישב את תוכן כללות הכתובים הללו:

בפסוק הקודם²¹, „לא אוכל לבדי שאת אתכם“, פרש"י: „אפשר שלא הי' משה יכול לדון את ישראל, אדם שהוציאם ממצרים כו"ב, אלא כך אמר להם, ה' אלקיכם הרבה אתכם, הגדיל והרים אתכם על דייניכם, נטל את העונש מכם ונתנו על דיינינו . . . אם חייבתי ממון שלא כדין נפשות אני נתבע שנאמר²² וקבע את קובעיהם נפש“ – שמזה מובן, שלפרש"י, אין הריבוי במספר של בני גורם לקושי לשפוט אותם, אלא הקושי הוא מפני ש„הגדיל והרים אתכם על דייניכם“ [„הרבה“ – גדולה וחשיבות];

ולפי' צריך לומר, שגם המשך ה' כתוב, „והנכם היום ככוכבי השמים לרוב“, בא לתאר גדולתם וחשיבותם של ישראל.

אבל לאידך, בפסוק שלאח"י²³ מפורש „ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים וגו'“, שלשון זו א"א לפרשה (כמו „הרבה אתכם“) מלשון גדולה וחשיבות, אלא הוא ענין של ריבוי בכמות. ועכ"ל שאף שעיקר טענת משה „לא אוכל לבדי שאת אתכם“ מבוססת על גדולתם וחשיבותם של ישראל, מ"מ נוגע כאן גם ענין הריבוי בכמות.

21 א, ט.

22 כבר האריכו במפרשי רש"י בפירושו ה'

דבר. ואכ"מ.

23 משלי כב, כג.

24 א, יא.

שיש ריבוי במספר, אנשים חשובים" (ו) עוד עתידיים להרבות כמה פעמים ככה – "ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם" (גו"ל) – עד כמה קשה "לשאת אותם".

[ועפ"ז אתי תיבת, "לרוב" כפשוטו, ד- קאי בזמנו של משה שהיו אז, "לרוב", ומ"מ לא קשה, וכי ככוכבי השמים היו באותו היום", כי תיבת "לרוב" אינה המשך ל"כוכבי השמים" כנ"ל, ובניי היו אז "לרוב", אבל לא "ככוכבי השמים"²⁸].

ה. ע"פ הנ"ל, שהכוונה בהמשלת בניי ל"יום" בכתוב זה היא לבאר ולחזק את הטענה שקשה לו לדון את ישראל ("לא אוכל לבדי שאת אתכם") – מצד זה שהם, "קיימים לעולם" – יובן ג"כ הטעם שהכתוב כאן מוסיף גם "ככוכבי השמים" (דלא ככפ' נצבים שישראל נמשלו רק ל"יום"), ובהקדים:

עיקר הענין ד"קיימים לעולם" ע"פ פשוטו של מקראי, קאי על כללות עם

וזהו שמתוודך רש"י ומחלק את הכתוב לשנים:

עיקר הכתוב – "והנכם היום ככוכבי השמים" – הוא המשך ל"ה' אלקיכם הרבה אתכם – הגדיל והרים אתכם"²⁵, ופירושו "הנכם משולים כיום, קיימים לעולם כחמה וכלבנה וככוכבים", שזה מורה על גודל חשיבותם של ישראל, ומגדיל עוד יותר את הקושי לדון אותם, כי כאשר הדין מחייב איש ישראל שלא כדין אין זו רק פגיעה עראית, אלא פגיעה במי שקיים לעולם (וכדלקמן סעיף ה),

ורק כדי להכריח עוד יותר ש"והנכם היום" פירושו "משולים כיום", מקדים רש"י עוד שאלה²⁶ – "וכי ככוכבי השמים היו באותו היום כו", שממנה הכרח גמור שפירוש "והנכם היום ככוכבי השמים" הוא "והנכם משולים כיום כו", כנ"ל סעיף א':

וסיום הכתוב – תיבת "לרוב" – הוא הקדמה לפסוק הבא, המדבר אודות ריבוי במספר בניי, "ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים גו"ל.

ושיעור הכתוב כך הוא: "לא אוכל לבדי שאת אתכם" מחמת גודל חשיבותם של ישראל: "ה' הרבה אתכם" – "הגדיל והרים אתכם כו", "והנכם . . קיימים לעולם כחמה וכלבנה וככוכבים" – שהקושי לדון אותם הוא גם אם היו רק מתי מספר, וכ"ש וק"ו שהנכם "לרוב",

(25) ראה גם נחלת יעקב כאן.

(26) ואף שאינו רגיל ברש"י אבל בכ"ז בכמה מקומות מפרט רש"י השאלה בפירושו. ולהעיר שאין זו השאלה העיקרית שאותה בא רש"י ליישב, אלא שע"י ישוב שאלה זו מתורצת גם השאלה העיקרית שבכתוב.

(27) ובפרט ע"פ פרש"י שם, "זו משלי היא [שיש בה צנבנה] אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם". וראה בארוכה לקו"ש שנסמן בהערה 8.

(28) אלא שע"פ הנ"ל (הערה 8) – שגם מספר ס' רבוא כו' אפשר לומר עליו, ככוכבי השמים לרוב, אלא שריבוי זה לא נחדש "היום" – בלאה"כ לא קשה, כי אפשר לחלק הכתוב לשנים (כפ"י הנחלת יעקב הנ"ל הערה 15): א) "והנכם היום" – "משולים כיום קיימים לעולם", ב) ו"ככוכבי השמים לרוב" (ובמילא ל"ק, וכי ככוכבי השמים היו באותו היום").

והטעם שרש"י פי' ש"ככוכבי השמים" הוא המשך ל"והנכם היום" ("כחמה וכלבנה וככוכבים") מובן מהמבואר לקמן סעיף ה.

(29) משא"כ בספרי כאן, שמפרש שקאי על גן עדן (כהמשך ל' הספרי ז', כחות של צדיקים בג"ע כו" – ראה פי' רבינו הלל שם). ולרשב"י

שייכותו של כל יחיד ויחיד להנצחיות של כלל ישראל (שלכן, זה שישאל „קיימים לעולם” מוסיף חומר והירות במשפטם של ישראל).

והביאור בזה:

המשל דשמש ירח וכוכבים הוא מקרא מלא בחומש לפני זה — בחלום יוסף: „והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לי”, והמשל — „אני ואמך ואחייך”³³, כלומר: השמש הוא משל על אב, ירח — אם, וכוכבים — בנים.

וזהו מ”ש רש”י כאן, שישאל „קיימים לעולם כחמה וכלבנה וכוכבים”, שזהו משל על המשך הדורות של עם ישראל, שאין לו הפסק, „קיימים לעולם”. ובוה גופא מודגשת חשיבות הפרט בנצחיותו של עם ישראל, שכא”א הוא טבעת אחת מהשלשלת הנצחית של עם ישראל („חמה לבנה וכוכבים”), ולכן הפגיעה ביחיד אינה רק פגיעה בו (כאיש פרטי, והיא פגיעה זמנית), אלא בכל המשך הדורות³⁴, „לעולם”.

ומטעם זה נאמר בכתוב „היום ואינו מפרט „שמש ירח וכוכבים” — כי אין הדיוק כאן על כא”א מהמאורות בפ”ע, אלא על הצירוף של כולם, כאב ואם ובנים ובנות, שכולם יחד הם המשך הדורות).

ז. ויש לבאר דיוק לי רש”י ש„היום” כאן פירושו „כחמה וכלבנה וכוכבים” גם ע”פ פנימיות הענינים:

ישראל, שעם ישראל קיים לעולם³⁵. [היינו כל זמן קיום העולם, כלשון רש”י „שהם קיימים לעולם” בנוגע לשמים וארץ] — משא”כ בנוגע לכא”א מישראל בפרט, שאינו קיים לעולם בחיים גשמיים בעוה”ז (ורק לעולם הבא אפשר לומר כן³⁶).

ועפ”ז, חשיבותם של ישראל ש„קיימים לעולם” אינו ענין, לכאורה, להקושי לדון את ישראל בזמן משה, שהרי לכאורה, משפט של אדם פרטי אינו שייך ואינו פוגע בקיום כללות עם ישראל.

ולכן מוסיף הכתוב „ככוכבי השמים”: המשלת ישראל לכוכבי השמים כבר הובאה בפרש”י לעיל (בר”פ שמות) — „להודיע חבתן שנמשלו לכוכבים שמוציאן ומכניסן במספר ובשמותם”, ונמצא, שהמשל לכוכבי השמים מדגיש חשיבות הפרט, דעל אף הריבוי העצום של כוכבי השמים, מ”מ יש התייחסות לכא”א מהם בפרטיות, „במספר ובשמותם”. וכן הוא בעניננו, שהמשלת ישראל ל„כוכבי השמים” מדגישה גודל חשיבותו של כא”א מישראל בפרט, וזהו גודל האזרה הדייני ישראל עד כמה צריכים הם להזהר במשפטו של כא”א מישראל.

ו. עפ”ז יש לבאר גם הדיוק בפרש”י, שהמשיל את ישראל לחמה ולבנה (ולא סתם ל„יום” ככ”פ נצבים) — כי בזה נרמזת

שם (פניהם של צדיקים דומים לעת”ל כו”) קאי על עוה”ב.

30) ראה גם גזלת יעקב כאן: כדאמרינו (בי”ב קטו, ריש ע”ב) גמירי דלא כלה שבטא.

31) ס”פ נצבים (ל, יט). ר”פ האוינו. — ומתורצת עפ”ז הסתירה מפרש”י תשא (לב, יג) לא. . . בדבר שהוא כלה. . . בשמים. . . בארץ.

32) ראה רש”י אחרי ית, ה.

33) וישב לו, ט.

34) שם, י.

35) ע”ד פרש”י בראשית (ד, ז) „זמו דם

זרעיותי”. וראה פנים יפות כאן.

ירח"י" נדלכאורה תמוה, כיון שמאירים
 "כשמש", מה מוסיף זה שמאירים גם
 כ"ירח" ש, היא (רק) מקבלת האור מן
 השמש"? — ד, בזוה (אור הירח) יש לה
 יותר תענוג, כי השמש אין לה תענוג כי
 תענוג תמידי אינו תענוג, אבל הירח יש
 לה תענוג כהגיע לה אור".

וזהו שהיום כלול מחמה ולבנה —
 לפי שבו מתחברות שתי המעלות, תמי-
 דיות החמה והתחדשות הלבנה, גם יחד.

ח. עפ"י יש לבאר גם בפנימיות
 הענינים טעם ההוספה, "כחמה וכלבנה)
 וכוכבים" — דיש לומר, שהכח לחבר
 שני הענינים דחמה ולבנה, בא מ, כוכ-
 בים" שלמעלה משניהם".

והביאור בנפש האדם: "כוכב" מרמז
 על אור (הנעלם) של (פנימיות) הנשמה
 [כמו כוכבים בפשטות, שהם נראים לעין
 רחוקים ביותר מן הארץ, ועד שרוב
 הכוכבים אינם נראים לעין"י] ועד
 לדרגת יחידה שבנפשי, עצם הנשמה:

סע"ד). הובא ונת' באוה"ת ואתחנן ע' קט (וראה
 שם ע' קי, דכל יום יהיו בעיניך כחדשים (ענין
 ההתחדשות) שייך לירח. ע"ש). ועוד.
 (41) תפלה, "בשמת".

(42) במעלה כוכבים על שמש וירח ע"ד
 החסידות — ראה ס' הליקוטים (דא"ח) דהצ"ע ע'
 כוכבים (ס"ב), ס' הערכים-חב"ד ע' אור הכוכבים
 (ס"א) וט"ו.

(43) ראה רד"ק ישעי' (מ, כו). לקו"ת ראה כו,
 סע"ב. וראה דיוק לשון הרמב"ם (הל' יסוה"ת פ"ג
 ה"ח), "כוכבים הנראים" (ובפירוש שם). וברש"י
 פסחים (צד, א ד"ה תחת כוכב), וכמה כוכבים יש
 ברקיע לאין מספר". ועוד. ואכ"מ.

(44) כמובן ממחז"ל ש, דרך כוכב מיעקב"
 (בלק כד, יז) קאי על משיח (תרגום ועוד שם) —
 והרי משיח הוא בחי' יחידה (הכללית), כמבואר
 בכתבי האריז"ל (ל"ת בראשית עה"פ ויתהלך

עה"פ", אשר אנכי מצוך היום" אמרו
 רז"ל"י (והובא בפרש"י על התורה) "היו
 בעיניך . . כחדשה", בכל יום יהיו בעיניך
 חדשים", שענין זה מורה על שתי
 תנועות הפכיות":

זה שהאדם מרגיש תמיד — בכל יום
 ויום — שדברי תורה הם כחדשים, מורה
 על ענין התמידות שבעבודתו, שלמעלה
 משינויים: וכיחד עם זה, התמידות
 והנצחיות שבעבודתו אינה רק בכך
 שהוא עובד את ה' תמיד, אלא שתמיד
 נרגש אצלו שד"ת הם כחדשים — שזוהי
 תנועה מנוגדת לענין התמידות, כי ע"פ
 טבע, ענין ישן, ובפרט ענין תמידי, א"א
 להרגיש בו ענין של התחדשות.

ונמצא, שתיבת "היום" מורה על
 חיבור שני הפכים — ענין התמידות
 והנצחיות (קיים לעולם), וענין ההת-
 חדשות.

והם הענינים ד, חמה ולבנה וכוכבים"
 (שכולם יחד נהי' "יום שלם"):

מעלת ה"חמה" (שמש) היא, שאור
 השמש אין בו שינויים, דלא כאור הלבנה
 שתמיד הוא כמצב של שינויים (בחצי
 הראשון של החודש הולך וגדל, ובחציו
 השני — הולך ומתמעט):

ולאידך יש מעלה באור הלבנה, שדו-
 קא בגלל השינויים שבו, יש בו המעלה
 שבענין ההתחדשות, וכתורת הרב המ-
 גיד"ע על "ועינינו מאירות כשמש וכ-

(36) ואתחנן ו.ו.

(37) ספרי שם.

(38) ל' רש"י תבוא כו, טז. וראה גם רש"י

יתרו יט, א. עקב יא, יג.

(39) בהבא לקמן ראה גם סה"מ — מלוקט ח"ג

ע' רלד.

(40) אור תורה שלו ד"ה ועינינו מאירות (פד,

וזהו גם הטעם שבפשטות משמעות לשון הכתוב נמשלו ישראל לכוכבי השמים – כי זהו העיקר, וענין זה יאיר בגי' לוי אצל כאו"א מישראל לעת"ל, וכמרז"ל⁴⁸ שישאלו נמשלו לכוכבים דוקא, כי „חמה ולבנה יש להם בושה לעתיד לבא . . . דכתיב⁴⁹ וחפרה הלבנה ובושה החמה וגו' אבל הכוכבים אין להם בושה לעולם . . . שכן כתיב⁵⁰ וידעתם כי בקרב ישראל אני ואני ה' אלקיכם ואין עוד וגו'⁵¹”.

(משיח ש"פ דברים תש"ל)

ומצד גודל ההתקשרות של עצם הנשמה בקוב"ה, „יחידה לייחדך⁵²”, נעשה החיבור דשני ההפכים⁵³ (המרומזים בחמה ולבנה), שעבודתו היא בתמידות בלי שינויים, וכיחד עם זה – הרי היא מתוך שמחה רבה ועצומה וחביבות יתירה, באופן של התחדשות, „בכל יום ויום יהיו בעיניך כחדשים”, ועד – חדשים ממשי⁵⁴.

תנוד. רמ"ז לחז"ג (רס, ב) – הובא בסה"מ תרצ"ט ע' 207. (ועוד).

וידוע מ"ש בס' מאור עינים (ס"פ פינחס) בשם הבעש"ט, שבכל א' יש ניצוץ משיח. ונת' במ"א (לקו"ש ח"ב ע' 599, ועוד) שזהו הטעם שבירוי שלמי (מע"ש פ"ד ה"ו) מפרש „דרך כוכב מיעקב” על כאו"א מישראל, כי קאי על ניצוץ משיח שבו.

(45) נוסח הושענות ליום ג'.

(46) ראה סה"מ מלוקט שם (ע' רלג), בענין יחוד סובב וממלא ע"י כח העצמות שלמעלה משניהם.

(47) כלי רש"י (במקומות שנסמנו בהערה 38)

„חדשים” (בלי כ"ף הדמיון). וראה ספר המאמרים – מלוקט ח"א ע' קגב ובהערה 15 שם.

(48) דב"ר עה"פ כאן (פ"א, יד).

(49) ישע"י כד, כג.

(50) יואל ב, כז.

(51) „וסיפ' דקרא ולא יבושו עמי לעולם”

(מת"כ שם).

שבת חזון

רים תחננו ולא סליחות בת"ב ואין נופלין על פניהם משום דאקרי מועד". ויתירה מזו איתא בירושלמי שביום שחרב הכית (ת"ב) "ליד מלכא משיחא"¹⁰. ובפרט ע"פ הידוע¹¹ שביום הולדתו של אדם מזלו גובר, דלפי זה נמצא, שביום ת"ב מתגבר מזלו של משיח צדקוני, והוא יום מסוגל לענין של ישועה וגאולה¹². וענין זה נוגע להלכה למעשה, וכמ"ש הרח"ו¹³ בשם האריז"ל שזהו מהטעמים שאומרים "פסור קי נחמה" "ביום ט"ב במנחה . . כי אז במנחת ט"ב נולד המשיח הנקרא מנחם"¹⁴, וי"ל שזהו הטעם הפנימי שנק' ת"ב בשם "מועד".

ועפ"ז יש לומר, דכאשר הצום דת"ב

א. בביאור הפנימי של השם "שבת חזון" (שבפשוטו הוא ע"ש ההפטרה¹⁵), ידוע מה שהביא¹⁶ הרה"ח הנודע ר' הלל מפאריטשי "בשם הרב מבארדיטשוב נבג"ם¹⁷, ד"שבת חזון" הוא מלשון מחזה, "שמראין לכאור"א מישראל" המקדש דל-עתיד מרחוק" (וכדלקמן ס"ב).

ויש לומר, שכאשר שבת חזון חל ביום הת"ב בעצמו (כקביעות שנה זו¹⁸), הרי ענין זה דשבת חזון – ראיית בית המקדש דלעתיד – הוא ביתר שאת ויתר עז.

דהנה ידוע¹⁹ שמטרת ענין הצומות (ובמילא – כוונתם הפנימית גם עתה) היא שיהפכו לימים טובים, בלשון הרמ"ב ב"ם²⁰, "שהם עתידים להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה". וענין זה הוא בהד-גשה יתירה בתענית דת"ב, ד"איז' אומ"

- (9) ברכות פ"ב ה"ד. איכ"ר פ"א, נא.
 (10) בכמדבר (פ"ג, ה בסופו): אף היא אינה צרה אלא שמחה שבו ביום נולד מנחם כו' (וראה מ"כ שם).
 (11) ראה ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח ובקה"ע ופני משה שם.
 (12) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי בדברים ח"א ע' קב שבכל ט"ב נולד משיח. וראה בארוכה יפה ענף (השלם) לאיכ"ר שם.
 (13) להעיר מפסיקתא רבתי פ' על הנהרות בכל (13 בסופו), אין שמחה בא אלא בתשעה באב.
 (14) שער הכוונות ענין ט"ב בסופו, הובא בכרכ"י א"ח סתקנ"ט אות ז.
 (15) כ"ה בשער הכוונות שם ובכרכ"י שם, ומס' י"ם, כנוכר במדרש איכה רבתי" (וכ"ה בירושלמי ברכות שם). ובפע"ח (שכ"ג – כוונת ט"ב ובין המצרים בסופו) בהגהת צמח מביא מהרח"ו הטעם למה שאומרים ברכת הלבנה במוציא ת"ב, כי בט' באב נולד משיח". וכ"ה במשנת חסידים (סוף מס' תמוז ואב), מפני שכתשעה באב נולד מנחם לפיכך כו".

- (1) שאומרים בשבת שלפני ת"ב – תוס' מגילה לא, ב ד"ה ר"ח (בתחלתו). טושו"ע א"ח סתכ"ח ס"ח. הגמ"י לרמב"ם הל' תפלה פ"ג ה"ד.
 (2) נעתק באוה"ת לניד ח"ב ע' א'צו – בשוה"ג – על רשימת הצי' שם, ומחזון ותחזינה עינינו".
 (3) להעיר, שיום ההילולא שלו הוא י"א מני"א (תרכ"ד) – ראה ראשי פרקים מתולדותיו בהקדמה לספרו פלח הרמון בראשית ושמות (הוצאת קה"ת).
 (4) כ"ה בגוף כתי' דהרר"ה (בוך 1228 – צו, א), ובהנעתק באוה"ת שם ליתא תיבה זו.
 (5) ראה בארוכה לקושי חט"ו ע' 412 ואילך.
 (6) סוף הל' תעניות.
 (7) כ"ה בדפוס רומי רמ ועוד (ראה רמב"ם הוצאת פרענקל). ולכאורה כצ"ל (כל' רבים, ככל ההמשך שם), ולא "יום טוב" כדפוסים הנפוצים.
 (8) שו"ע א"ח סתקנ"ט ס"ד. וש"נ.

¹⁶ שנת הדפסת השיחה (תנש"א). וכן דשנת תשמ"ז. המו"ל.

ישועה גאולה ונחמה, הרי גם ראיית בית המקדש דלעתיד ביום זה (להיותו שבת חזון), היא ביתר שאת וביתר עז.

ב. ויש לבאר העילוי המיוחד דראיית המקדש דלעתיד כשחל שבת חזון ביום הת"ב עצמו, כהקדם הביאור בהמשך דברי הרב לוי"צ מבארדיטשוב, שמביא שם משל לבאר זה שמראין את המקדש דלעתיד לכאור"א מרחוק, וז"ל²²:

„משל . . . מאב שיש לו בן יקר ועשה לו מלבוש יקר להתלבש בו ומצד שלא נזהר הבן באותו בגד ועשה מעשים אשר לא יעשו קרע אותו לכמה קרעים. ועשה לו פעם שני לבוש יקר וקרע אותו ג"כ²³. מה עשה האב עשה לו לבוש שלישי ולא נתן לו ללבוש אותו רק גזוז ולפרקים ידועים הוא מראה לו הלבוש ואומר לו ראה שאם תתנהג בדרך הישר ינתן לך לבוש זה ללבוש אותו [ומצד זה מרגילו לילך בדרך הישר עד שידע בו שנעשה אצלו כמו טבע אז יתן לו הלבוש להלביש אותו כי אז אינו ירא ממנו פן יחזור לסורו מאחר שנעשה כמו טבעית כו'] וזהו ענין שבת חזון ל' מחזה שמראין לכאור"א מישראל המקדש דלעתיד מרחוק כו' וד"ל²⁴."

והיינו שהתכלית של זה ש"מראין . . . המקדש דלעתיד" היא להרגיל את בני

חל ביום הש"ק, שדוחין את התענית ליום א', אין זה אלא בשייכות לענין הצום ודיני עיניו ואבילות כו', אבל ענין ה"מועד" שבו, בגלל זה שביום זה נולד מושיען של ישראל והוא יום מסוגל לנחמה וגאולה, אינו נדחה ע"י ש"ק, ואדרבה, ענינים אלה הם בעיקר ביום הש"ק.

וע"ד משנת" במ"א²⁵ בנוגע לכל ה- צומות, שכשחלים ביום הש"ק נדחה רק ענין הצום, אבל זה שיום צום נקרא „יום רצון לה"י אינו נדחה מיום הש"ק, ו- אדרבה, ה"ה עת רצון ביתר שאת ויתר עז, כי „תמדת ימים אותו קראת"י, ונצטוינו לענגו בעונג אכילה ושתי' כו"י, ונמצא, שכשהצום חל ביום ש"ק הרי הוא כמו „יום טוב" ויום „ששון ושמחה"²⁶.

ומזה מוכן גם לעניננו, דכיון שכשחל ת"ב בש"ק מודגש באופן גלוי ענינו ה- פנימי, שהוא „מועד"י ויום מסוגל לעניני

(16) ראה לקרטי חל"ג ע' 159 ואילך. סה"ש תנשא ח"ב ס"ע 683 ואילך.

(17) ישע"י נח, ה. וראה תניא אגה"ת ספ"ב.

(18) נוסח תפלת עמידה דש"ק.

(19) שרי"ע אדה"ז אורח ר"ס רמב. ור"ל שאז (כשיום התענית ובפרט ת"ב חל בשבת) יש להוסיף בזה יותר מכל שבתות השנה כדי לשלול הקס"ד של מיעוט בזה בגלל יום הצום. וראה לקרטי ח"ד ע' 1091.

(20) וראה ספרי (בהעלותך י, י): ביום שמחת- כם אלו שבתות. וכן משמע בירושלמי מגילה פ"א ה"ד בתחלתה („שמחתו תלו"י בידי שמים"), וכן נפסק בשו"ע אור"ח סתרפ"ח ס"ז – ראה נ"כ ה- טושר"ע שם. וראה תוס' סד"ה מ"ד (מרי"ק כג, ב). ועוד. וראה לקרטי שם ע' 1090 בהערה 31 מה שלא נזכר בפוסקים ובשו"ע אדה"ז. ובארוכה לקרטי חל"ג ע' 62 ואילך.

(21) והרי דוקא בקביעות כוז שחל ת"ב בשבת

ונדחה לאחר השבת (או שחל תשעה באב כאחד בשבת), איתא (טושר"ע שם סתקנ"ב ס"ו) „אוכל בשר ושותה יין בסעודה המפסקת ומעלה על שולחנו ואפילו כסעודת שלמה בעת מלכותו".

(22) בכיארור מאמר הנ"ל והמשל כו' – ראה לקרטי ח"ט ע' 24 ואילך. חכ"ט ע' 18 ואילך.

(23) וראה זח"א, ב ובאורה"ח שם.

(24) כ"ה בכת"י דהר"ה. ונאורה"ח שם: לפי-

קים רחוקים ידועים.

ללכת בדרך הישר עד שהליכה זו תהי' אצלם „כמו טבע“, ואז ניתן להם המקדש למטה.

וצ"ב בהתאמת המשל לתוכן הנמשל, דלכאורה, בשלמא במשל, הרי הלבוש עצמו אינו אלא שכר צדדי ואינו גורם מצד עצמו שיתנהג הכן כדבעי, ולכן רק עי"ז שאביו אינו נותן לו הלבוש ורק מראה לו ואומר לו ראה שאם תתנהג בדרך הישר ניתן לך לבוש זה, הרי זה מרגילו ללכת בדרך הישר; אבל כנמשל, הרי עצם מציאות המקדש פועל שיפור והטבה במצב בני"ב בגלל היותו מקום גילוי שכינה וראיית אלקות. ולפי זה צ"ב, איך יתכן, שראיית אלקות בזמן הבית, כשהי' בית המקדש על מכונו ובני"ב עלו לרגל וראו במו עיניהם את עשרת הנסים שנעשו לאבותינו בביהמ"ק²⁵, וכמשך שנים רבות, הרי כ"ז לא פעל עליהם שייטיבו את דרכם, אע"פ שבשעת מעשה היו נביאים שהוכיחו את ישראל והזהירו ש על ידי מעשיהם הרעים יגרמו לגלות וחורבן הבית – ואילו זה שרק מראין את המקדש דלעתיד מרחוק, וזה גופא רק „לפרקים ידועים“, יש בכוחו לפעול על בני"ב להרגילם ללכת בדרך הישר עד שזה יהי' „כמו טבע“ בנפשם?

ג. ויש לומר, שהביאור בזה נרמז במ"ש הרב לוי"צ מבארדיטשוב, שמר אין לכא"א מישראל המקדש דלעתיד מרחוק²⁶. דלכאורה צ"ב, הרי ראי' וריחוק הם שני ענינים שונים, ויתרה מזו – הראי' (1) מורה שהדבר הוא בקירוב, (2) „מקרבת“ ומודיעה פרטי הדבר להרואה.

[וכידוע החילוק בין ראי' לשמיעה²⁷,

דראי' היא מקרוב ושמיעה מרחוק²⁸. כלו-מר: ראי' מגיעה בנפש וחודרת בהאדם בוודאות והתאמתות כזו שאינה בשמיעה, דכשהאדם רואה איזה דבר, לא יועילו הוכחות וראיות לסתור את ראייתו²⁹, כי מאחר שהוא בעצמו ראה את הדבר הרי נתאמת ונתברר אצלו הדבר יותר מכל כירור שכלי.

– וכמודגש בההלכה³⁰ ד„אין עד נע" שה דיין“, כדאיתא בגמ"י הטעם „כיון דחזיוהו כו' לא מצו חזו ל' זכותא“, משא"כ כשהדיינים שומעים מהעדים, אף שברור להם שהעדים אומרים אמת³¹, חזו ל' זכותא, כי הוודאות והתפעלות שמצד ראי' היא גדולה יותר מהוודאות והתפעלות שמצד שמיעה³².

וא"כ מהו שאומר ש„מראין לכא"א מ-ישראל המקדש דלעתיד מרחוק“ – דאם זהו באופן של ראי', הרי זה מדגיש שאינו „מרחוק“ אלא „מקרוב“.

ויש לומר, דכוונתו בזה ללמדנו שני ענינים הפכיים הנצרכים בכדי שההליכה בדרך הישר תעשה ותהי' „כמו טבע“ ב-אופן שתביא את נתינת המקדש דלעתיד.

ד. ביאור הענין:

ידועה דעת הוהר"י שבית המקדש השלישי ייבנה ע"י הקב"ה, בניינא ד-

מה ואילך. ובכ"מ. ולהעיר מאגה"ק ס"ט (קכו, ב). וראה בהנסמן בהערה הבאה.

27 מאמרי אדמו"ר האמצעי בראשית ע' תקד. ס"ע תקמג ואילך. המשך תער"ב ח"ב ע' תדש ואילך. סה"מ פר"ת ע' סט. ובכ"מ.

28 ראה רמב"ם הל' יסוה"ת ספ"ח.

29 ר"ה כו, א.

30 להעיר מרמב"ם שם ספ"ז. ואכ"מ.

31 ח"א כת, א. ח"ב נט, סע"א. קת, סע"א. ח"ג

רכא, א.

25 אבות פ"ה מ"ה.

26 ראה סה"מ תרס"ג ע' יג. סה"מ תש"ט ע'

„בניינא דקוב"ה", ולא בניינא דבר נש, שאין לו קיום (כמבואר בזהר שם"א). אבל לאידך, נצחיות המקדש צ"ל (גם) כמו שהוא בגדרי המטה, ולכן קביעות נצחית זו למטה היא ע"י מעשה בני אדם, שאז הנצחיות כמו שהיא מצד „בניינא ד-קוב"ה" נקבעת גם (בגדרי) המטה"י.

ה. ויש לומר, דכשם שהוא בנוגע ל- בנין ביהמ"ק, עד"ו הוא גם בזה שמראין את המקדש דלעתיד לכאור"א מישראל, שיש בזה מעין שני ענינים אלה – „בנינא דקוב"ה" ומעשה בני אדם (ונרמזים בב' הלשונות „מראין . . מרחוק", כדלקמן):

מ"ש „לשון מחזה שמראין לכאור"א מ- ישראל", אין כוונתו רק שבשבת חזון ישנו המקדש דלעתיד בבחי' רא' אצל כאור"א (שאו ה'י' כותב כאור"א רואה ופשיטא שביכלתו לראות וכיר"ב), אלא ש„מראין" אותו, היינו שהראי' באה לא מצד האדם עצמו, אלא היא פעולתו של זה שמראה אותו, שהראי' באה מלמעלה, עד שהבנין הוא „בניינא דקוב"ה".

וזהו החידוש בראי' זו לגבי ראיית השכינה במקדש הא' והב':

במקדש הא' והב', אף שבנ"י עלו לרגל והקריבו קרבנות במקדש וראו גילוי שכינה ע"י עשרת הנסים שנעשו לאבותינו, שפשיטא שכ"ז מביא ליר"ש [במכ"ש וק"י מזה שהעלי' עצמה ליר"ש שלים לאכול מעשר שני מביאה ליר"ש,

קוב"ה". וכמ"ש רש"י, „מקדש העתיד שאנו מצפין בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבא משמים שנאמר"י מקדש אדני' כוננו ידיר". אבל לאידך מצינו ברוז"ל"י שה- מקדש ייבנה על ידי בני' וכן פסק הרמב"ם"י דמשיח בונה המקדש, ולכאור- רה טעמו פשוט, שהרי בנין ביהמ"ק היא מצות עשה"י, כמ"ש"י ועשו לי מקדש, ומצוה היא דבר המוטל על בני'.

והנה כבר נת' כמ"פ"י ש"ל כמה תיורכים בין ב' הדיעות, דתרווייהו אית- נהו ב' [דבנין הבית למטה יה' בידי אדם, וכמקדש זה שלמטה ירד וישכון המקדש הרוחני דלמעלה, או שמקדש גשמי ירד מן השמים אבל הדלתות או השערים שטבעו בארץ, שהן היו בידי אדם, יעלו ויתגלו ויעמידום במקומם והמעמיד הדלתות נחשבי' כאילו בנאו]. ועפ"ז נמצא, שבבנין דלעתיד יש צורך בשני הענינים – הן הענין ד„בניינא דקוב"ה", וכן שיעשה על ידי בני אדם, המלך המשיח.

ונקודת הביאור בזה היא, כי עיקר החידוש דבית השלישי הוא שיהי' בית נצחי, דלא כבית הא' ובית הב', ולכן צ"ל

(32) סוכה מא, סע"א. ר"ה ל, סע"א. וכ"ה בתוס' סוכה שם. שבועות טו, ריש ע"ב ד"ה אין.

(33) בשלח טו, יז. וראה פרש"י שם.

(34) ירושלמי מגילה פ"א ה"א. ויק"ר פ"ט, ו. וראה ירושלמי פסחים פ"ט ה"א (תוספתא פסחים פ"ח, ב).

(35) הל' מלכים רפ"א וסופו.

(36) רמב"ם הל' ביהב"ח בתחלתו.

(37) תרומה כה, ח.

(38) ראה לקו"ש ח"יה ע' 418. וש"נ (נדפס בחידושים וביאורים בהל' ביהב"ח „פתיחה" ס"ו. שם סימני יט. ועוד).

(39) ראה ב"ב נג, ב.

(40) ח"א וח"ג שם. וכ"ה בפסיקתא רבתי שם.

(41) ועד"ו הוא בקדושת המקדש וירושלים,

דאף שכ' הרמב"ם (שם ספ"ז) ד„קדושת המקדש

וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטילה", קב"ר

עות קדושה זו נעשה ע"י ש„קדשה שלמה שהיא

קידש העזרה וירושלים" (רמב"ם שם ה"ד) ע"י

מעשה הקידוש.

משא"כ המקדש דלעתיד שמראין לכאור"א מישראל, אין זה לפי ערך ודרגת הנברא, אלא זהו המקדש עצמו, כי הקב"ה מראה אותו, וענין זה הוא נעלה שלא בערך ממה שנברא יכול לראות ולהשיג.

ומטעם זה ראיית הגילויים שבבית ראשון ובית שני והעבודה אז לא פעלה שהנהגת בני בדרך הישר תהי' "כמו טבע" בנפשם, ענין הנצחיות, ודוקא ראיית המקדש דלעתיד יש בכוחה לפעול שהנהגתם תהי' בדרך הישר,

כי ראיית ועבודת ישראל במקדש ראשון ושני אינה אלא ראייתו ועבודתו של נברא, דלהיותו מדוד ומוגבל ובעל שינוי, הרי גם עבודתו היא בהגבלה וא"א שיהי' לה נצחיות: משא"כ ראיית המקדש דלעתיד, היז פעולה מצד הקב"ה, ולכן דוקא בכוחה לפעול שהנהגה בדרך הישר תיעשה כמו טבע.

ו. אמנם אעפ"כ, מכיון שכ"ז הוא מצד ה"מראין" שמלמעלה, ולא מצד האדם שלמטה, נמצא, שמצד מצב בני מצד עצמו אין ראיית המקדש פועלת בו באופן נצחי.

[וע"ד המבואר בכ"מ⁴⁵ בנוגע להכרוז-זים השונים שמכריזים מלמעלה, כדי לעורר את האדם לתשובה, שהוא ע"י שהנשמה למעלה שומעת את הבת קול, וע"י שהיא שומעת זה למעלה נמשך ונרגש גם בנשמה שלמטה, כמאמר⁴⁶

„שהי" רואה קדושה גדולה וכהנים עוסקים בעבודה הי' מכוון לבו יותר ליראת שמים וללמוד תורה כדררשי' בספרי למען תלמד ליראה וגו' גדול מעשר שני שמביא לידי תלמוד לפי שהי' עומד בירושלים עד שיאכל מע"ש שלו והי' רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה הי' גם הוא מכוון ליראת שמים ועוסק בתורה"] – הרי ראי' זו היא מה שבנ"י ראו ונתעוררו ליר"ש; ואילו בבית המקדש הג' היז באופן ש"מראין לכאור"א מישראל", שהקב"ה מראה אותו.

והחילוק בין דבר שהאדם רואה מ-עצמו לזה שמראין לו מלמעלה הוא הן בכמות והן באיכות: כאשר האדם רואה מעצמו אינו רואה את כל פרטי הדבר, אלא מה שביכולתו לראות בכח עצמו: משא"כ כשמראין לו, הרי יכול לראות את כל הדבר. ועוד זאת: כאשר ראיית הדבר היא בכח האדם, הרי תפיסת הדבר היא לפי אופן כליו וחושיו, ואינו תופס את הדבר כמו שהוא; ואילו כאשר מראין לו את הדבר, אין זה לפי מדידת תפיסת האדם, אלא לפי ערך הדבר שמראין לו.

ועד"ז הוא בנוגע לבתי המקדשות: בבית המקדש הא' והב' „ראו" בני מ-עצמם את הגילוי, וכיון שהיא ראי' של נברא, הרי אין זה גילוי אלקות דהמקדש כמו שהוא, כי אין ביכולתו של נברא לראות ולהשיג מאלקות אלא באופן מוגבל, לפי ערך מדידות והגבלות האדם⁴⁷:

(42) ל' התוס' ב"ב כא, א ד"ה כי מציון.

(43) פ' ראה יד, כג. בספרי לפנינו ליתא. וראה

בספרי מכת"י (ג.י. תשכ"ט).

(44) שלכן הי' בזה חילוקים בדרגת הגילוי

כמבואר בלקו"ת ברכה צח, ב: שכל אחד ואחד

מישראל לפום שיעורו דילי' הי' מקבל גילוי זה

כשהיו עולין לרגל שכולן חייבין בראי, לכן נאמר פני הוי' ל' רבים שלכל אחד הי' הגילוי לפי ערכו.

(45) ראה לקו"ת תצא לו, ד. במדבר טו, א

ואילך, יו, א. ד"ה אריב"ל בכ"י ביק כו' תש"ב פ"א.

ובכ"מ. וראה ספר חרדים כחתימת הספר (סגולה

1).

(46) מגילה ג, א. סנהדרין צד, רע"א.

ותחזינה עינינו⁴⁸, דראיית המקדש לע-
תיד לא תהי' מרחוק, אלא מקרוב.

ז. ע"פ כל הנ"ל יש לבאר העילוי
המיוחד בראיית המקדש דלעתיד בקבי-
עת שבת חזון שחל ביום ת"ב עצמו, שאז
נוסף ע"ז שמראין לכאור"א מישראל ה-
מקדש דלעתיד, מעלת הגילוי שמצד
למעלה, הרי כיון שבו ביום נולד משיח
צדקנו, ועומד מוכני' לגאול את ישראל
ולבנות המקדש במקומו, הרי זה מוסף
בהנתינת כח דעבודת האדם בשייכות ל-
מקדש דלעתיד, שלא יהי' באופן של
„מרחוק“, אלא באופן קרוב, וקרוב ממש,
השייך למציאות האדם,

ועי"ז יורד ונתגלה ביהמ"ק למטה
בגלוי ממש לכאור"א, ויה"ר שנזכה לזה
בשבת חזון דשנה זו ממש, ובפרט שר"ת
של השנה הם „רז' תהי' שנת אראנו נפל-
אות“, שהקבי"ה בעצמו מראה – אראנו –
לכאור"א מישראל נפלאות, דגאולה האמי-
תית והשלימה, ד„כימי צאתך מארץ מצ-
רים אראנו נפלאות⁴⁹“, ותיכף ומיד ממש.

(משיחות ש"פ דברים תשמ"דח)

אע"ג דאיהו לא חזי מזלי' חזי, ולכן אנו
רואים שנופלים לו לאדם פתאום הרהורי
תשובה בלי שום הכנה והתבוננות לזה
מצדו – שמבואר בזה"י, דכיון שהיא באה
לא מצד האדם שלמטה, שהוא נתעורר
בתשובה מצד עצמו, אלא מצד אתערותא
דלעילא, אין להתעוררות זו קיום אצל
האדם].

וזהו שמדייק ש„מראין לכאור"א מ-
ישראל המקדש דלעתיד מרחוק“, שאף
שמראין המקדש דלעתיד, צריך שירגש
אצל האדם שהוא „מרחוק“, ועבודת ה-
אדם צ"ל להתבונן בזה גופא, שמראין לו
המקדש דלעתיד, והוא מצד עצמו רחוק
מזה, וה"ז גורם אצלו תנועה של ביטול
עד שע"ז נעשה „כלי“ שההמשכה מל-
מעלה תורגש ותוקלט במציאותו.

עפ"ז יש לבאר גם השייכות לענין
שבת חזון כפשוטו, שהוא ע"ש התחלת ה-
הפטרה „חזון ישעיהו“, שבגלוי הוא
„אשר חזה על יהודה וירושלים גו"⁵⁰,
ענינים שהם היפך הישועה והנחמה, כי
גילוי המחזה דהמקדש דלעתיד, בא ע"י
רגש הריחוק, המבואר בהפטרה ד„שבת
חזון“, שזה פועל הקירוב ש„מחזון (יהי')

(48) ל' הצי"צ באוה"ת נ"ך שם, כנ"ל הערה 2.

(49) ראה יפה ענף לאיכ"ר שם.

(50) מיכה ז, טו.

(47) לקוית ויקרא ד"ה אדם כי יקריב ב, סע"ב

ואילך.

ואתחנן

גם צריך ביאור: מהו הדיוק „אז יב-דיל“, דמשמע שכאן קרה מאורע מיוחד שבגללו „נתן לבו כו' שיבדילם“ (וע"ד שפרש"י תיבת „אז“ בפסוק „אז ישיר“ – „אז כשראה הנס“, וכן בשאר הדוגמאות שם).

ב. להלן ממשיך רש"י: „ואע"פ שאינו קולטות עד שיבדלו אותן שבארץ כנען אמר משה מצוה שאפשר לקיימה אקיי-מנה“.

ויש לדייק – למה הביא רש"י ענין זה („ואע"פ שאינו קולטות כו") באותו ד"ה, שלא כדרכו ברוב המקומות, לכתוב כל ענין בד"ה בפ"ע, והרי לפום ריהטא ביאר רש"י כאן ב' דברים שונים: א) פירוש החיבוש „אז יבדיל“, ב) ביאור הענין ש-הבדיל משה ערים אלו „אע"פ שאינו קולטות כו" – ומה טעם צירפם רש"י בד"ה אחד?

יש מפרשים, שהמשך דברי רש"י „ואע"פ שאינו קולטות כו" הוא הביאור והתירוץ ע"ז שנאמר „אז יבדיל“ – לשון עתיד, דכיון שלא היו קולטות אז, לפיכך לא שייד לומר הבדיל (לי עבר). אבל פירוש זה דורש ביאור, דאע"פ שאינו קולטות, הרי ההבדלה של ערים אלו כבר הי', ולכן „הבדיל“ הוא לשון עבר.

א. בפסוקי „אז יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן גו" פרש"י „אז יבדיל – נתן לב להיות חרד לדבר שיבדילם, ואע"פ שאינו קולטות כו" (כדלקמן סעיף ב).

וכתבו המפרשים, שהטעם שפירש רש"י ש„אז יבדיל“ קאי על המחשבה ל-הבדיל, „נתן לב להיות חרד לדבר שיב-דילם“, ולא על מעשה ההבדלה עצמו, הוא מחמת התיבות „אז יבדיל“, ד„אז“ הוא לשון עבר, ובהמשך לזה הול"ל „(אז) הבדיל“, לשון עבר, ולא יבדיל לשון עתיד. ולכן פירש ש„אז יבדיל“ קאי על המחשבה להבדיל („נתן לב . . לדבר“), וכמו שפירש בפסוקי „אז ישיר משה“ – „אז כשראה הנס עלה בלבו שישיר שירה, וכן אז ידבר יהושע וכן ובית יעשה לבת פרעה חשב בלבו שיעשה לה אף כאן ישיר אמר לו לבו שישיר וכן עשה . . למדנו שהיו"ד על שם המחשבה נאמרה“. וכן בנדו"ד, דמ"ש „אז“ לשון עבר ה"יב-דיל“ לשון עתיד, הוא לפי שקאי על המחשבה שיבדיל שהיא לפני (והסיבה ל)מעשה של ההבדלה בפועל.

וצריך להבין, דאם הכוונה היא רק על המחשבה הי' לו לרש"י לכתוב „נתן לב להבדיל“ וכיו"ב, ולמה מחזק ומדגיש „נתן לב להיות חרד לדבר“.

(6) והוא ממכות י"ד, א.

(7) נחלת יעקב כאן. דבק טוב. וראה גם באר מים חיים (לאחי המהר"ל). צפע"י עה"ת פרשתנו ג, כה.

(8) ויומתק ע"פ הגירסא בא' מכת"י רש"י (שתח"י), אע"פ" (בלא וא"י).

(9) כמו שהקשה בבאר בשדה על פרש"י כאן.

(1) פרשתנו ד, מא.

(2) ראה רא"ם, רע"ב, גוי"א, משמרת הקודש, באר רחובות, ועוד. ספר זכרון בשלח טו, א.

(3) בשלח סם.

(4) יהושע י"ד, יב.

(5) מ"א ז, ח.

ג. והביאור בזה:

הירדן¹¹.

והנה החידוש שנתחדש בפשטות ה-
כתובים בפרשת ואתחנן הוא, שעד אז הי'
משה עדיין מצפה שמא יורשה לו ליכנס
לארץ (ובפרט לאחרי כיבוש סיחון ועוג,
ש"דמיתי שמא הותר הנדר¹²), אבל ב-
פרשתנו כבר נאמר למשה (לאחרי ש-
„ואתחנן אל ה' גו' אעברה נא גו' –
ויאמר ה' אלי רב לך אל תוסף דבר אלי
עוד בדבר הזה עלה ראש הפסגה גו') כי
לא תעבור את הירדן הזה¹³.

וזהו מה שפירש רש"י כאן עה"פ „אז
יבדיל“ – שהמדובר הוא לאחרי שישאל
כבר מוכנים ליכנס לארץ (וכמפורש
בכתוב שלפני¹⁴ „להוריש גוים גו' להבי-
אך לתת לך את ארצם נחלה כיום הזה“,
ובפרש"י „כאשר אתה רואה היום“), וכבר
ידוע שמה אינו נכנס עמהם, הנה „אז“
– „נתן לב להיות חרד לדבר שיבדילים“:

הפירוש הפשוט של חרדה זו, יראה
הנובעת מחשש אם מעשיו בזה הם כדרוש
וכדבעי. וזהו שמשה „נתן לב להיות חרד
לדבר שיבדילים – ואע"פ שאינן קולטות
עז שיבדלו אותן שבארץ כנען כו" –
דכיון שהיא מצוה התלוי' בארץ, שכל
גדר של ערי מקלט הוא לאחרי שיעברו
את הירדן לארץ כנען, חשש שמא גם
הזמנת והבדלת הערים היא רק לאחרי
כניסתם לארץ ישראל, ואין מקום שמה
יבדילים קודם לכן.

ויתירה מזו יש לומר, ד„חרדה“ זו היא

הפעם הראשונה שנתפרש בכתוב
ענין הבדלת ערי מקלט היא בפ' מסעי,
ושם נאמר¹⁵, „כי אתם עוברים את הירדן
ארצה כנען והקרייתם לכם ערים ערי מק-
לט תהיינה לכם . . והערים אשר תתנו
שש ערי מקלט תהיינה לכם את שלש
הערים תתנו מעבר לירדן ואת שלש ה-
ערים תתנו בארץ כנען ערי מקלט תהיי-
נה“, הרי שהזמנת והבדלת ערי מקלט (גם
אלו שבעבר הירדן) הוא לאחרי ש„אתם
עוברים את הירדן“¹⁶.

ומשמע מזה, שמצות ערי מקלט הוא
דבר התלוי בארץ ישראל, ע"ד מצוה ה-
תלוי' בארץ, שלכן לא חל החיוב והמצוה
אלא לאחרי שעברו את הירדן והיו בארץ
ישראל, אלא שכיון שגם עבר הירדן
ירשו בני ישראל ודרים שמי, לכן עו-
שים ערי מקלט גם (בדרך טפלי¹⁷) בעבר

(10) לה, יוד ואילך.

(11) דוחק גדול לימר דפשוטו של מקרא זה
הוא דכיון שאתם עומדים לעבור את הירדן לכו
„הקרייתם“ עכשיו (לפני העברת הירדן), שהרי
לשון הכתוב הוא „כי אתם עוברים את הירדן גו“
– שם לג, נאיב (וראה רש"י שם, נא).

(12) ראה לקו"ש ח"ג ע' 124 ואילך (ובהערה
20 שם), דאף שלדעת רש"י גם ארץ סיחון ועוג
(עבר הירדן) ניתנה לאברהם כו' (דלא כאור
החיים מטות לב, ז. דברים ב, כ). וראה אה"ח שם
ג, יג – ב' האופנים), מ"ט, המצות התלויות בארץ
גוהגות רק ב„זאת הארץ אשר תפול לכם בנחלה
ארץ כנען לגבולותי“ (מסעי לד, ב רש"י שם).

(13) וע"ד עצם נחלת בני גד ובני ראובן
(וכיבוש ארץ סיחון ועוג בכלל), שבכל אופן נעשה
נחלת ישראל בתור הוספה (וטפילה) לנחלת ארץ
כנען, כמפורש בפש"ש בס"פ מטות – ועד"ו
במצות ערי מקלט, שעיקר מציאותו הוא בארץ
כנען, ורק בדרך טפל ישנן ערי מקלט כעבר
הירדן. ולהעיר מאלשיך פ' שופטים (ט"ו, ח).

שלעת"ל יתבטלו השלש שבעבר הירדן, כי לא
ישבו שם ישראל. ע"ש.

(14) וראה לקמן סעיף ה.

(15) פרש"י ריש פרשתנו.

(16) ג, כג"כ.

(17) ד, ח.

עשה להפריש ערי מקלט מהכתוב „שלש ערים תבדיל לך“, הרי בהלכה שלאח“ז מפורש „ושש ערים היו“? ולמה לא הביא הכתוב שבו מפורש שישנן שש ערי מקלט, וכמ”ש בהלכה הג’ „שש ערי מקלט תהיינה לכם“, או הכתוב שלפנ”ז „והקרייתם לכם ערים ערי מקלט תהיינה לכם“²¹.

(ב) בהלכה ב' – מהו לשונו „ושש ערים היו“ – לשון של סיפור דברים, דלכאורה הול”ל לשון של ציווי וחיובו.

(ג) בהלכה ג' כ', והודיענו משה רבינו שאין שלש שבעבר הירדן קולטות עד שיובדלו שלש שבארץ כנען, ולכאורה הלכה זו כבר נכללת במ”ש בתחילת ההלכה ש, „אין אחת מערי מקלט קולטת עד שיובדלו כולן שנאמר שש ערי מקלט תהיינה לכם“. ובפרט מהו שמוסיף „והודיענו משה רבינו“, שמזה מוכח, ש- זהו דין נוסף שאינו נכלל בדברי הכתוב „שש ערי מקלט תהיינה לכם“.

ובכלל צ”ע מ”ש הרמב”ם, (והודיענו משה רבינו כו’) ולמה הבדילן אמר הואיל ובאה מצוה לידי אקיימנה” – הרי א’ ה- רמב”ם הוא ספר „הלכות הלכות“, (ב)

(21) שם, יא.

(22) במנין המצות שנברש ספר היד מ”ע קפב „להכין שש ערי מקלט שנאמר (שופטים שם, ג) תכין לך הדרך ושלשת“, ועד”ז בסהמ”צ שם [ובהוצאת העליר וקאפח, במקום „להכין“ – „להבדיל“, אבל כשניהם התוכן „להכין“, וכמו שממשיך (בהוצאת העליר, ועד”ז בהוצאת קאפח) „ושיתוקן דרך אליהם וישירו אותם“]. ובהכותרת להל’ רוצח „להפריש ערי מקלט ולכוין להם הדרך“ ואינו כותב מנין הערים.

אם זה כפי רצון ה’, דכשם שרצון ה’ שמשה לא יכנס לארץ, כמו”כ אולי רצונו ית’ שמצוות התלויות בארץ לא ייעשו על ידו, וזהו טעם חרדתו של משה – לא רק אם יש איזון חלות בהבדלה שלו, אלא אם ההבדלה שלו היא כפי רצון ה’.

[עפ”ז י”ל, שאין כוונת רש”י כאן רק לפרש התיבות – „אז יבדיל“ לשון עתיד על שם המחשבה שהיא לפני העשי’ (כמו שפ”י בפסוק „אז ישיר“), אלא שגם כל מעשה משה כאן הוא באופן של „יבדיל“, שחרד בעשיית ההבדלה, והסיבה לכך היא – „אז“, מאחר שעומדים ליכנס לארץ, והוא אינו נכנס עמהם (ונמצא שהוא דבר שאינו שייך אליו), כנ”ל. וזהו „יבדיל“ ל’ עתיד, לפי שהי’ מעין הבדלה בנוגע למעשה ההבדלה גופא].

ד. ויש לבאר הענין ע”ד ההלכה, וב- הקדם דברי הרמב”ם בהל’ רוצח ושמי- רת נפשי:

„מצות עשה להפריש ערי מקלט שנאמר” שלש ערים תבדיל לך ואין ערי מקלט נוהגת אלא בארץ ישראל“. ובהלכה שלאח”ז: „ושש ערים היו, שלש הבדיל משה רבינו בעבר הירדן ושלש הבדיל יהושע בארץ כנען“, ובהלכה של- אח”ז: „אין אחת מערי מקלט קולטת עד שיובדלו כולן שנאמר” שש ערי מקלט תהיינה לכם, והודיענו משה רבינו שאין שלש שבעבר הירדן קולטות עד שיובדלו שלש שבארץ כנען, ולמה הבדילן אמר הואיל ובאה מצוה לידי אקיימנה“.

וצריך ביאור:

(א) למה מביא בהלכה הא’ „מצות

(18) רפ”ח.

(19) שופטים יט, ב.

(20) מסעי לה, יג.

(*) ובמנין המצות שעל סדר ההלכות בריש

ספר היד – „ולהכין לו“.

שלש שבארץ כנען, ודין זה אינו בכלל הלימוד שבתחילת ההלכה, שש ערי מקלט תהיינה לכם, שאין כל אחת משש ערי מקלט קולטת עד שיובדלו כולן – אלא הוא דין מיוחד בערי מקלט שבעבר הירדן.²⁶

כלומר: הדין הראשון שבהלכה זו – „אין אחת מערי מקלט קולטת עד שיובדלו כולן” – הוא, שדין קליטת ערי מקלט הוא רק כשישנן כל ששת ערי מקלט, דכל ששת ערי מקלט הוי כמו חפצא אחת, ולכן אם חסרה אחת מהן אין דין קליטה בכלול, ודין זה שווה בכל שש ערי מקלט, הן אותן שבארץ כנען והן אותן שבעבר הירדן.²⁷

ואח"כ מוסיף הרמב"ם עוד הלכה – „והודיענו משה רבינו שאין שלש שבעבר הירדן קולטות עד שיובדלו שלש שבארץ כנען” – דכיון שכל עיקר מצות הפרשת

למאי נפק"מ להלכה השקו"ט למה הבדיל משה רבינו את שלש הערים בעבר הירדן.²⁸

ה. ונראה שהן הן הדברים:

במ"ש בריש הלכות מצות ערי מקלט „מצות עשה להפריש ערי מקלט שנאמר שלש ערים תבדיל לך ואין ערי מקלט נוהגת אלא בארץ ישראל, קמ"ל הרמ"כ"ם שמצוה זו היא מצוה התלויה בארץ, ולכן יסוד מצות ערי מקלט הוא מ"ש „שלש ערים תבדיל לך”,²⁹ כי עיקר חיוב ומצוה דהפרשת ערי מקלט היא על שלש הערים שבא"י³⁰; ואח"כ ממש"ך (בהלכה בפ"ע) „ושש ערים היו כו", כלומר, ש"גם שישוד החיוב והמצות עשה הוא הבדלת שלש ערים בארץ ישראל, מ"מ, שש ערים היו", שהלכה שנפועל יהיו שש ערי מקלט שקולטות את הרוצח (גם שלש בעבר הירדן), שדיני ערי מקלט חלים על כל ששת הערים.

ונקודה זו חוזר ומדגיש הרמב"ם בהלכה הג', דכשם שהוא בהמ"ע דהפרשת ערי מקלט, שהמצוה היא בארץ ישראל דוקא (והבדלת ג' ערים בעבר הירדן היא כעין טפל ודבר נוסף), עד"ו מצינו בדין קליטתן – ש„הודיענו משה רבינו שאין שלש שבעבר הירדן קולטות עד שיובדלו

(23) ראה שיה יצחק למשנה מכות שם (ט, ב) – במשנה וברמב"ם. ובתפארת ישראל שם (אות לא) הקשה כן במשנה.

(24) דפסוק זה נאמר בנוגע לשלש שבארץ כנען.

(25) ראה גם מהריט"ץ הובא בברכי יוסף ארי"ח תפ"ט אות ג ד"ה ואני. וראה השקו"ט שם בלשון הרמב"ם כאן (וכן בגדר עבר הירדן בכלל). וש"נ (ובברכ"י שם מסיק שלדעת הרמב"ם עבר הירדן אינו בכלל א"י). וראה הנסמך בלקו"ש ח"ג שם.

(26) להעיר מספרי דבי רב לספרי שם (לה), טו). דמפרש דדרשת המשנה (מהכתוב לה, יג) ודרשת הספרי (מהכתוב שם, טו) – הם בנוגע לב' דברים. ע"ש.

(27) ראה ספרי דבי רב שם בנוגע לדרשת הספרי, דאפילו לאחר שהתחילו להפריש אותן שבארץ ישראל כ"ז שלא הפרישו שלשתן לא קליטה שום אחת מהן, וממשיך, וראוי דאיבא למשמע מזה גם לעת"ל. . . דהתם נמי לא תקלוט שום אחת [גם מאותן שבארץ קיני קניזי וקדמוני] עד שיפרישו כולן, ומביא לשון הרמב"ם הנ"ל, „אין אחת מערי מקלט קולטות עד שיפרישו כולן כו”.

ועוד י"ל דנוגע לפועל בזמן הבית – אם חרבה אחת מהן אם השאר קולטות. וראה תוספ"ת תא מכות פ"ב, ב. צפע"ז להל' תרומות בתחלתו (ב, א ואילך), נעתק בצפע"ז לירושלמי מכות שם. אבל ראה שירי קרבן לירושלמי מכות שם פ"ב ה"ו (לדף ז, ב) ד"ה ותימה. שיה יצחק למשנה מכות שם. ועוד. וראה מדרש דברים רבה מכת"י (ירושלים, השל"ד) ע' 62.

(ב) אף שקודם הבדלת אותן שבארץ כנען לא חל שם עיר מקלט, הרי לאחר שיהושע הבדיל את הג' שבארץ כנען חל שם עיר מקלט על אותן שבעבר הירדן בדרך ממילא מצד הבדלת משה³¹, ונמ- צא, שמעשה משה פעל שיובדלו כערי מקלט³², אלא שחלות הדבר לא היתה עד אחרי זמן יהושע [ואולי יש לומר יתירה מזו – שלאחרי שהבדיל יהושע ג' שבארץ כנען, חל שם עיר מקלט על הג' שבעבר הירדן למפרע³³, מזמן הבדלת משה³⁴].

והנפק"מ בפועל בין שני אופנים אלו³⁵: לאופן הא' ה' יהושע צריך להב-

ערי מקלט נוהגת רק בארץ ישראל (והיא מהמצות התלויות בארץ), לכן א"א ש- יחול דין ערי מקלט על אותן שבעבר הירדן רק לאחר שישנן השלש שבארץ כנען (שהפרשתן הוי עצם המצוה, „שלש ערים תבדיל לך“). וזהו גם החידוש בדין זה לגבי התלות של כל שש ערי מקלט זב"ז, דשם תלוים זב"ז רק לענין דין קליטתם, משא"כ בנוגע לאותן שבעבר הירדן, שאין הכוונה רק בדין קליטתם, אלא שאין כאן חלות שם ערי מקלט כל זמן שלא נבדלו אותן שבארץ כנען.

וי"ל דנפק"מ לענין הנודר „מערי מק- לט שהיו קודם שנכנסו לארץ“.

ו. והנה ע"פ הנ"ל – שקודם הבדלת אותן שבארץ כנען לא חל שם עיר מקלט – יש לעיין מה ה' תוכן דמעשה משה בהבדלת ערי מקלט שבעבר הירדן.

ויש לבאר זה בשני אופנים:

(א) ההבדלה היתה הכנה כעלמא (ש- בחר את הערים ותחומיהן, ואולי גם כיוון את הדרכים²⁸), דאף שלא ה' בזה קיום מצוה ולא חלות שם עיר מקלט, מ"מ ה"ז כמו הכנה²⁹ והכשר³⁰ לקיום מצות ערי מקלט לאחר י זה.

(28) ראה לעיל הערה 22, שלהרמב"ם (הז בסהמ"צ והו בספר היד) זהו בכלל המצוה. (29) ראה דב"ר (פ"ב, כ"ב) שמשוה הפרשת ערי מקלט ע"י משה („אז יבדיל“) לדוד „שאמר לו הקב"ה רק אתה לא תבנה לי את הבית הזה... מה עשה ירזו את עצמו והתקין כל צרכיו כו' והנה בעניי הכינותי לבית אלקי“.

(30) וכפשטות הפירוש ד„הקרייתם“ (מסעי לה, יא, זנאמר למשה – „ותזמננו“ (ת"א ורש"י שם), ואח"כ (שם, יג-יד) מפרש עוד ענין „והערים אשר תתנו... שלש הערים תתנו מעבר לירדן... שלש הערים תתנו בארץ כנען“). וראה ספרי דבי רב לספרי ר"פ מסעי. חסדי דוד לתוספתא מכות רפ"ב.

(31) והיינו שהי' לא מעשה כעלמא אלא גדר בדין. ולפי"ז י"ל דההשוואה בדב"ר שם להכנה דדוד הוא בזה שדוד גם קידש את העזרה (ראה זכחים כד, א). אבל דוחק, כי בדב"ר שם הובא רק הכתוב ע"ד הכנת הזהב כו'.

(32) להעיר, שלהתוספתא והירושלמי מכות שם, גם ג' הערים שבארץ כנען הבדיל יהושע תיכף בכניסתו לארץ, ולא קלטו עד לאחר ירושה וישיבה. וראה בהנמנן בהערה 30. וראה הערה 34.

(33) ראה צפע"נ עה"ת פרשתנו ג, כה בסופו. (34) להעיר שלהצפע"נ (הנסמן לעיל סוף הערה 27) גם לפני קליטת כל השש ערים, ע"י עצם הפרשת הערים שבא"י פעל שיקלטו הני שבעבר הירדן, עכ"פ שיהי' כמו מחנה לוי' דמהני שקולט לדעת. ע"ש.

(35) וי"ל דנפק"מ גם בפשטות, אם משה מדד בין כל עיר ועיר, דלאופן הא' י"ל שלא הוצרך לזה כי לא ה' בזה דין הפרשה, משא"כ לאופן

(* ולא כהדיעה (רש"י) מכות ט, ב במשנה ד"ה עד. שם יא, רע"א. רד"ק יהושע כ, ב. רמב"ן פ' שופטים יט, א) – שהפרשת ערי מקלט ע"י יהושע היתה אחרי י"ד שנים שכבשו וזקלו (כפשטות המקור אחר דיוושע שם).

א"כ הלשון, "מצוה שאפשר לקיימה" מד-
בר על האפשריות מצד החפצא, "מצוה
שאפשר לקיימה"⁴⁰. וזהו תוכן החילוק בין
שני אופנים הנ"ל: לאופן הא' שמעשה
משה הי' רק הכנה בעלמא, הרי מעשהו
נקרא בשם "מצוה" רק מצד הגברא,
שהוא הי' עסוק ב(הכנה ל)דבר מצוה,
אבל מצד החפצא לא נפעל עדיין גדר
של מצוה: משא"כ לאופן הב' הרי חל שם
"מצוה" על מעשה משה גם מצד החפצא,
כיון שהוא הבדיל ערים אלו לערי מקלט
(אלא שלא חל בפועל עד לאחר שיהושע
הבדיל אותן שבארץ כנען).

ובזה פליגי רש"י והרמב"ם – דרש"י
ס"ל שמעשה משה פעל שיחול עליהן שם
עיר מקלט⁴¹ (אלא שהחלות בפועל היתה
אח"כ בימי יהושע), ולכן כ' "מצוה שאפ-
שר לקיימה אקיימנה"; משא"כ הרמב"ם
ס"ל שהי' רק הכשר בעלמא, ולכן נקט
לישנא, "הואיל ובאה מצוה לידי אקיי-
מנה"⁴².

ז. מ"ינה של תורה" שבפירושו רש"י:

זה ששלש הערים שבעבר הירדן לא
קלטו עד שהובדלו אותן שבארץ כנען
דורש ביאור, לכאורה, דכיון שבני גד
ובני ראובן וחצי שבט מנשה כבר התייש-
בו בעבר הירדן (כמסופר בס"פ מטות

דיל עוד פעם את הערים שבעבר הירדן
לאחרי שהבדיל אותן שבארץ כנען, שרק
אז חל עליהם שם עיר מקלט, וכן פירשו
מפרשים⁴³ דברי הספרי⁴⁴, "מנין שצוה
משה את יהושע להפריש להם ערי מקלט
כו", דהיינו "שצוה משה את יהושע
שהוא הוא יפריש כל ששה ערים שגם
אותם שבעבר הירדן לא היו קולטים עד
שהפריש יהושע כל שש ערים"⁴⁵; משא"כ
לאופן השני, לא הי' צ"ל עוד הבדלה ע"י
יהושע, אלא לאחר הבדלת יהושע חל
שם עיר מקלט עליהם (למפרע?) ע"י
הבדלת משה.

ויש לומר, שבזה פליגי רש"י והרמ-
ב"ם, ובהקדם השינוי בין לשון הרמב"ם
ולשון רש"י: ברמב"ם הלשון "אמר הואיל
ובאה מצוה לידי אקיימנה", והוא לשון
הגמרא במכות: אבל רש"י שינה מלשון
הש"ס וכ' "מצוה שאפשר לקיימה אקיי-
מנה".

והחילוק בין ב' לשונות הנ"ל: הלשון
"באה מצוה לידי" מדגיש אפשריות קיום
המצוה מצד הגברא ("באה... לידי"), מש-

הב' – ראה רמב"ם שם הי"ז, וכן מושחין בין כל
עיר ועיר מערי מקלט בתחילת הפרשתו כו"⁴⁶
(וראה שיח יצחק למכות ט, ב) שלדעת הרמב"ם
דין זה הוא (גם) בשלש של עבר הירדן).

(36) תולדות אדם לספרי.

(37) ריש פ' מסעי.

(38) ועפ"ז לכאורה יש לפרש הכתובים ד-
יהושע (כ, ח) בפשטות (ודלא כפרש"י שם), שזה
שנתנו" הערים שבעבר הירדן לערי מקלט היתה
ע"י יהושע.

(39) ואולי י"ל להנפיק"מ בזה – בא' שהי'
נמצא באי מערים אלו לפניו, דאת"ל שהקליטה היא
לא מה שהוא שם אלא הכניסה לשם (ראה צפע"ג
עה"ת פרשתנו עה"פ), יש לומר, דאם חל עליו שם
עיר מקלט למפרע, נחשב שנכנס לעיר מקלט.

(40) אבל בדפוס ראשון דפרש"י, אפשי לקיים
המצוה אקיימנה" (ועד"ו בכמה כת"י רש"י שתח"י).
(41) ולכן פרש"י הכתוב דיהושע שם, ומעבר
לירדן ירחו מזרחה נתנו" – בימי משה כו".
ולהעיר מהוספת רש"י במשנה מכות שם ט, ב
ד"ה לא היו "שלש שהבדיל משה בעבר הירדן
קולטות".

(42) להעיר מלשון הרמב"ם פיה"מ אבות
(פ"ד מ"ב). וראה תקרי לב יו"ד ח"ב בסופו בקונ-
טרס כונן לחוקר (שיח, ג). ואכ"מ.

וס"פ דברים), מהו הטעם שלא ניתן להם מיד ההגנה דערי מקלט?⁴⁷

[ואע"פ ש, כל חלוץ מלחמה" עבר עם שאר השבטים לכבוש את ארץ כנען – הרי (א) לא עברו ישראל את הירדן עד לאחר כמה חדשים, ובמשך זמן זה ישבו בני גד ובני ראובן וחצי שבט מנשה בעריהם שנחלו בעבר הירדן, (ב) ועיקר: גם אח"כ נשאר שם האנשים שקודם כ' ושלמעלה מבן ס', מלבד הנשים והטף].

ואולי י"ל שהטעם הפנימי בדבר הוא – לפי שלא היו צריכים לערי מקלט, וכמו שאמר משה רבינו⁴⁸, "ואתם הדבקים בה"א חיים כולכם היום", שכנני היו דבוקים במקום⁴⁹ עד שלא היו שייכים כלל לענין של היפך החיים ר"ל [והרי גם הורג נפש בשגגה צריך כפרה⁵⁰, שמזה מובן שחסר אצלו בדביקות עם ה"א].

ויש לומר, שמצב נעלה זה דכנני נפעל בהם ע"י משה רבינו, שהוא העלה אותם לדביקות נעלית זו בה"א באופן ש, חיים כולכם היום", משא"כ לאחר הסתלקות משה⁵¹ ירדו ממדריגתם כו' ובמילא הוצרכו לערי מקלט.

ח. ועפ"ז יש לבאר החילוק בין שני האופנים הנ"ל בגדר פעולת משה בהב"דלת ערי מקלט בעבר הירדן – אם היתה רק בגדר הכנה בעלמא, או שהבדלתו

(43) אבל להעיר ממרו"ל (מכות יב, ב. רש"י משפטים כא, יג) דגם במדבר מחנה לוי קולט.

(44) פרשתנו ד, ד.

(45) ראה גם אוה"ח עה"פ.

(46) רש"י נח ט, ה. וראה מכות ב, ב (ובתוד"ה

מידי – שם יא, ב). ובכ"מ.

(47) ראה וילך לא, טז. שם, כט (ולהעיר מ-

פרש"י שם).

פעלה חלות שם עיר מקלט – ע"פ פנימיות הענינים:

ענינו של ערי מקלט אינו רק שלילה – הגנה מגואל הדם – אלא גם ענין של חיוב – ,ונס אל אחת מן הערים האל וחי"⁵², עבד ל' מידי דתהוי ל' חיותא"⁵³. ובפנימיות הענין: הריגת נפש בשגגה מורה על שליטת היצר הרע, דהוא השטן והוא המלאך המות⁵⁴, ובלשון התניא⁵⁵ – שמקבל חיות מ, מקום המיתה והטומאה", ובעיר מקלט נמשך לו חיות מסטרא דקדושה – ,ונס . . וחי", בחיים אמיתיים, חיים של קדושה הבאים ממקור החיים, ה' אלקים אמת הוא אלקים חיים"⁵².

ולכן גם מצות הבדלת ערי מקלט היתה צ"ל בזה פעולת משה, כי על ידו נמשך הענין ד, "אתם הדבקים בה"א חיים כולכם היום" לכני ישראל, כולל גם – המשכת החיות ע"י ערי מקלט⁵³ להורג נפש בשגגה⁵⁴.

(48) פרשתנו ד, מב. וראה גם שופטים יט, ד' ה.

(49) מכות י, א. רמב"ם שם רפ"ז.

(50) ב"ב טז, א.

(51) ח"א פכ"ב (כו, ב). ועד"ז שם אגה"ת פ"ז

(צו, סע"א).

(52) ירמ"י, י.

(53) להעיר דזה שד"ת קולטים ממלאך המות למדין (במכות שם) מהמשך הכתוב בפרשתנו, ש- נאמר (ד, מג) את בצר במדבר וגו' וכתוב בתרי"ש (שם, מד) וזאת התורה", והיינו תורת משה כהמשך הכתוב, אשר שם משה גר".

(54) ראה מכות שם: ,דרש רב שמלאי מאי דכתיב אז יבדיל משה . . א"ל הקב"ה למשה הורח שמש לרוצחים . . הורחת שמש לרוצחים" – ראה חדא"ג מהרש"א שם. ועי' הנ"ל י"ל שאין הכוונה רק ,שיראו (הרוצחים) וישמחו בהבדלתו (דערי מקלט)", אלא שזה רפואתם והצלתם ממקום המיתה, כתוכו ענין זריחת השמש.

ע"י משה רבינו קשורה עם ירידתו ממדריגתו, להמשיך חיות גם למי שנפל ל"מקום המיתה והטומאה ה' ישמרנו"⁵⁶, ולכן פעל עליו חרדה (המסלקת את הדמים⁵⁷):

אבל לאידך „נתן לב להיות חרד לדבר שיבדלים", שלא רק שעשה כן בפועל, אלא נתן לב על זה, כי זהו ענינו של רועה נאמן, שמוסר נפשו עבור צאן מרעיתו, וממשיך חיות גם למי שנצטרך ללכת בגולה, „ונס . . וחיי", עד שגם הוא יתעלה להיות מן „הדבקים בה"א חיים כולכם היום".

וכן תהי' לנו, בגלותנו זה המר, שלא זו בלבד שאין להגלות שום שליטה ח"ו על ישראל, כי ישנה ההגנה הרוחנית דערי מקלט – דברי תורה קולטינ⁵⁸, אלא עוד זאת, ש"ונס . . וחיי", שנמשך לכאור"א מישראל ענין החיים, חיים אמיתיים,

עדי קיום היעוד⁵⁹, „יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיי לפניו", בחיים הנצחיים⁶⁰, בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, ותיכף ומיד ממש.

(משיחות ש"פ ואתחנן תשמ"ה)

וזהו תוכן ב' הסברות הנ"ל בגדר פעולת משה:

לאופן הא' שמעשה ידי משה הי' רק בגדר הכנה בעלמא אבל לא פעל ענין של הבדלת ערי מקלט בפועל – הי"ז כדי להדגיש ולהורות שמצד מדריגת משה לא שייך מעיקרא כל הענין דהורג נפש בשגגה ואין צורך בערי מקלט כנ"ל, והיינו שגם ענין המשכת החיות להורג נפש בשגגה הוא למטה ממדריגת משה.

[ויש לומר, שלסברא זו, זה גופא ש- משה עשה רק הכנה בעלמא לערי מקלט (מבלי שיהי' עי"ז חלות בפועל של שם ערי מקלט), הוא לפי שרצה לפעול עי"ז, שגם אח"כ לא יהי' צורך כ"כ בערי מקלט, ע"י שיתמעטו הורגי נפש שיצ- טרכו לערי מקלט].

אבל לאופן הב' פעל משה חלות שם עיר מקלט – כי אע"פ שמשה מצד עצמו הוא למעלה מכל ענין של הורג נפש בשגגה (גם מהמשכת חיות אליו), מ"מ, להיותו רועה נאמן, הוריד את עצמו להמשיך חיות גם לבנ"י שיצטרכו (לאחרי זמן) לערי מקלט⁶¹.

וזהו שכ' רש"י „נתן לב להיות חרד לדבר שיבדלים", כי הבדלת ערי מקלט

56) לשון התניא הנ"ל הערה 51.

57) נדה לט, רע"א (במשנה) וש"נ.

58) מכות שם. וראה לעיל הערה 53 שלמדני זה מפרשתנו שם.

59) הושע ו, ב. וראה רש"י ומצוד" שם.

60) רד"ק עה"פ (בסופו). מצוד" שם. וכת' דב"א רבא פ"ה ד, ביום השלישי קאי על עוה"ב, וראה אוה"ת עה"פ, רד"ה יחיינו תרנ"ט – דקאי על עולם התחי', שאו יהיו חיים נצחיים (זח"א קיד, ב).

55) וי"ל שזהו החילוק דב' הלשונות במכות שם, אם א"ל הקב"ה „הורח שמש לרוצחים" או „הורחת שמש לרוצחים", דכפשוטו (ראה פרש"י ומהרש"א) החילוק הוא אם הקב"ה ציוהו ע"ז או שמשה מעצמו הבדילן – ועי"פ הנ"ל יש לומר, שכיון דמשה מצ"ע הוא למעלה מזה (כאופן הא'), וע"ז אמר „הורחת": וכדי להמשיך חיות גם להורג נפש בשגגה, הוצרך להיות ציווי ונתנית כח מיוחד – „הורח כו".

ואתחנן ב

הנחתך, ד"כשהוא" מניח מניח של יד ואח"כ מניח של ראש דכתיב וקשרתם לאות על ירך והדר והיו לטוטפות בין עיניך" (וכנפסק ברמב"ם), ואמאי הקדים הרמב"ם תפילין של ראש לתפילין של יד?

ותמיהה זו היא לא רק במנין המצוות, אלא גם בגוף ההלכות עצמן, דבכל פעם מקדים הרמב"ם הלכות תש"ר להלכות תש"י, החל מריש הל' תפילין שכ' „ארבע פרשיות אלו כו' ונקראין תפילין ומניחין אותן על הראש וקושרין אותן על היד", וכן אח"כ: בריש פרק ב' בכתובת הפרשיות, מתחיל „כיצד כותבין את ה' תפילין של ראש כו' (ואח"כ) ושל יד כותבין אותם כו'"; בפ"ג בעשיית הכתים — „כיצד עושים תפילין של ראש כו'",

בלשונו במנין המצות שבריש ס' היד (מ"ע יב) „לקשור תפילין בראש" (ע"ש) — ולכן הקדימם גם הרמב"ם.

אבל נוסף שצ"ע בעצם התי', הרי מובן גודל הדחוק לתרץ כן הקדמת הרמב"ם השל ראש להש"י בכ"מ.

- (4) מנחות לו, א.
- (5) הל' תפילין פ"ד ה"ה.
- (6) ולהעיר משאלות פ' בא (שאילתא מה בתלתה) „דמחייבין דבי ישראל . . תפילין בראש" הון (ואח"כ) ותפילין בדרעיהון".
- (7) משא"כ בההלכות אודות שניהם יחד, פ"ע מים מקדים של ראש ולפעמים של יד (ראה פ"ג הי"ז (בין של ראש בין של יד). שם הי"י (בין ש"י בין ש"ר). שם הי"ד (בין ש"ר בין ש"י). הי"ט (וראה שם הי"ז). פ"ד הי"ג. שם הי"ד. ואכ"מ.
- (8) הי"ב.

א. במנין המצות שבריש הל' תפילין, כתב הרמב"ם (אודות שתי המצות שב' הלכות אלו): א) להיות תפילין על הראש, ב) לקשרם על היד.

וכבר תמהו מפרשים על זה שהקדים הרמב"ם כאן תפילין של ראש לתפילין של יד (וכן בספר המצות שלו, שמנה תפילין של ראש לפני תפילין של יד) — שהרי זה היפך סדרא זקרא, דבפסוק מפורש: „וקשרתם לאות על ירך (והדר) והיו לטוטפות בין עיניך", וכן הוא סדר

(1) מצוה יב"ג. וכן במנין המצות שלו בריש ס' היד (אבל בס' המדע — ירושלים, תשכ"ד — הובאה גירסא מכת"י, דשם מצות תש"י באה לפני תש"ר).

(2) פרשתנו ו, ח. וכן הוא סדרם בשאר ג' פרשיות התפילין (בא, ג, ט, שם, טז, עקב יא, יח).

ולהעיר מפ"י הוהר עה"פ (שה"ש ח, ו) שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך — ד,חותם על לבך" הוא תש"ר (דהיינו רצועות של ראש ד,תליון על לבאי"), ו,חותם על זרועך" היא תפלה של יד (תקו"ז תכ"ב (סה, ב). לקו"ת שה"ש רד"ה שימני (מה, א). וראה הנסמך שם) — תש"ר קודם לתש"י. ונת' הטעם לסדר זה ע"ד החסידות באמרי בינה ש' התפילין פ"ל. ע"ש.

(3) בשו"ת בנין שלמה (למהר"ש כהן מ"צ דווילנא) ס"ד מתרץ ע"פ המובא בסה"ד (ד"א תתקל) בוויכוח משה רבינו עם ר"ת, דמשה אמר שצ"ל קשירה בשל ראש, כי „וקשרתם לאות" קאי על של ראש „שהם לאות" — ונמצא, שבכתוב הקדים ש"ר לש"י. ומפרש שזוהי שיטת הרמב"ם שהוכיח (פ"ג סה"א) רק קשר הרצועות בצורת דל"ת שהוא של התש"ר (וראה שם הי"ג). וכן מדויק

(*) אבל בחקו"י ח"א י"ח, א) מפרש „על לבך" על תש"י „ועל זרועך" על תש"ר. ע"ש.

מקודש מחבירו קודם את חבריו¹⁷), אלא שגזירת הכתוב היא, „דכתיבי וקשרתם לאות על ידך והדר והיו לטוטפות בין עיניך“.

ויש להוסיף על דבריהם ממש ה- ב"חי בביאור לשון הטור¹⁸ שהקדים הלכות כתיבת תפילין של ראש לכתיבת השל יד, שס"ל להטור ש„השל ראש מפני שקדושתו חמורה משל יד . . על כן חייב לכתוב של ראש תחלה ואח"כ של יד“.

ועפ"ז י"ל שהרמב"ם ס"ל שבכל מעשי תפילין (לבד הנחתם) יש להקדים של ראש לשל יד כיוון שקדושתו חמורה משל יד.

אבל לכאורה קשה לפרש כן דעת הרמב"ם, שהרי נקט סדר זה לא רק גבי כתיבת הפרשיות ועשיית הבתים וכו', אלא גם לענין הנחתם וברכתם, שבזה גזרה תורה ששל יד קודמת, ואיך יתכן שברמב"ם מקדים בזה השל ראש להשל יד, היפך סדרם בכתיב והיפך אופן קיום המצוה בפועל?

וגם לענין סדרם במנין המצות כבר כתבתי¹⁹ שזהו „טעם קלוש“, כי מה ענין קדושת וחומר המצוות לסדרם? דלא מצינו שהסדר דמנין המצות יהי בהתאם לסדר מעלת קדושתן וחומרתן, וכמו ב- הלכות אלו גופא, שהרמב"ם מצרף יחד הל' תפילין והל' מזוזה והל' ספר תורה, ונקטם בסדר זה, אע"פ שקדושת ס"ת

ואח"כ, וכיצד עושין תפילין של יד: וכן שמי לענין סדור הפרשיות („כיצד סדור הפרשיות, בתפלה של ראש מכניס פרשה אחרונה כו' (ואח"כ) תפלה של יד כותבם בארבעה דפין כו'“), אורך הרצועות („ואורך רצועה של ראש כו' ואורך רצועה של יד כו'“²⁰) ואופן קשירת הרצועות בבתיים („ומכניס רצועה של ראש בתוכך שלה כו' וכן בשל יד קושר כו'“²¹): בריש פ"ד במקום הנחתם – „היכן מניחין תפילין של ראש מניחין אותן כו' ושל יד קושר אותה כו'“: וכן שמי לענין ברכת תפילין – „וכיצד מברכין על של ראש מברך כו' ועל של יד מברך כו'“²².

ב. והנה יש שביארו²³ טעמו של הרמב"ם משום דשל ראש קדושתו חמורה משל יד, שלכן „תפלה של ראש אין עושין אותה של יד . . לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה“²⁴, ובאמת מטעם זה גם הנחת השל ראש הי' צ"ל קודם להנחת השל יד (שהרי „כל ה-

(9) שם ה"ד.

(10) שם הלכה ה"ו.

(11) שם ה"ב.

(12) שם ה"ג.

(13) ה"ד.

(14) אבל זה שהקדים הרמב"ם תש"ר בסוף הל' תפילין (פ"ד הכ"ה) „שכל זמן שהתפילין בראש . . ועל ורועו הוא עניו כו'“ – מובן, כי בא בהמשך למ"ש ד„קדושת תפילין קדושתו גדולה היא“, וקדושת ש"ר גדולה משיי (כדלקמן ס"ב): ומטעם זה גופא, פעולת התפילין על האדם שיהי עניו כו', היא ביותר עיי תש"ר. ולכן גם בהא דהתפילין פועלים על האדם „שלא יחטא“ תש"ר קודם (רמב"ם סוף הל' מזוזה (ספ"ג), ממנחות מג.

(15) חמדת ישראל (להר" מאיר דן פלאצקי)

קונטרס נר מצוה מ"ב-יג (כשם אחרונים). ועוד.

(16) רמב"ם פ"ג הי"ז, ממנחות לד, ב.

(17) זבחים פט, א (במשנה).

(18) ראה גם העמק שאלה לשאלות שם אות

ג.

(19) לטווא"ח ר"ס לב. וראה גם עטרת זקנים

לשו"ע א"ח שם ס"א. באר היטב שם סק"ג מ' הארז"ל. שו"ע אדה"ו שם.

(20) שם.

(21) בהגהות עמק המלך לרמב"ם כאן.

חמורה מקדושת מזוזה²² ותפילין²³.

א"כ בשל ראש דהמצוה שיהי' מונח²⁶.

ויש לומר, שיסודו בלשון הכתוב עצמו, „וקשרתם לאות על ידיך והיו ל-טוטפות בין עיניך“, דגבי של יד נקט הכתוב מעשה הקשירה, ואילו בתפילין של ראש נאמר „והיו“. וכן מדייק ה-רמב"ם במנין המצות בריש הל' תפילין (כנ"ל ס"א) – „להיות תפילין על הראש . . לקשרם על היד²⁸“.

יש שכתבו²⁴ שהרמב"ם נקט בסדר זה „להורות הדיו שכתב בפרק ד' הלכה ד' תפלה של יד אינו מעכב של ראש אפילו אין לו של יד רק של ראש מניח של ראש כדכתב מרן הכ"מ שם ולכך התחיל בשל ראש לומר אם אין לו אלא של ראש מניח אותה לבדה . . גם בברכה מתחיל שם בשל ראש ג"כ לכוונה זו“.

אבל נוסף ע"ז שלפי זה הי' מספיק לנקוט סדר זה גבי מקום הנחתן וברכתן ואין זה טעם לנקוט סדר זה גם במנין המצוות (וכן בכתובת הפרשיות ועשיית התפילין כו'), הרי עוד זאת, כיון שה-רמב"ם כתב בפירוש ד„של יד אינה מעכבת של ראש מפני שהן שתי מצות זו לעצמה וזו לעצמה“, ל"ל גם לרמז דין זה ע"י הקדמת של ראש לשל יד (היפך סדרם בקרא והיפך סדר החיוב לכת-חילה).

ג. ויש לומר הביאור בזה, ע"פ מ"ש בצפנת פענח על הרמב"ם²⁵, שיש הבדל בין תפילין של יד לתפילין של ראש, „דגבי תפילין של יד המצוה היא [מעשה] ההנחה או הקשירה . . אבל בשל ראש המצוה שיהי' מונח [וא' הנפק"מ למע-שה, דהא שאמרוי דאם הניחם קודם אור הבוקר, כשיגיע זמנו ממשמש בהן ומברך עליהן, ד„זה רק אשל יד . . דשם הנחה הוא מצוה (ולכן צריך למשמש בהן) מש-“

(22) רמב"ם שם (הל' מזוזה) פ"ה סה"א.

(23) ב"י לטווא"ח ס"ב ד"ה ואם עבד. שו"ע

אדה"ו שם ס"יא (ושם סמ"ב ס"ה).

(24) הגהות טורי' אבן לרמב"ם כאן.

(25) להל' תפילין פ"ד הי"ד. מהד"ת (ע, ד. פט,

א). – וראה גם גלינוני הש"ס (להר"י ענגל) לירו-שלמי זרעים כרך א אות מד (בדעת הירושלמי).

(26) וראה צפע"נ בהשמטות שבסו"ס הפלאה (נה, ב), שבזה א"ש ל' הש"ס (ביצה טו, א), ה"י בא בדרך ותפילין בראשו ושקעה עליו חמה מניח ידו עליהם כו" – „דנקט שם רק ותפילין בראשו . . דרק בש"ר אסור ולא בש"י" – „מה דהמצוה היא ביום, זה אסור בלילה, ובתפילין ש"י המצוה היא רק ההנחה זה דוקא אסור [משא"כ כשמונחים עליו אין איסור], משא"כ בשל ראש דאסור גם אם מונחין כיון דהמצוה היא כן“.

(27) וכ"ה ל' הרמב"ם במנין המצות שעל סדר הלכות (בריש ס' היד (מ"ע יב) „לקשור תפילין בראש“ (וראה לעיל הערה 3), ובסהמ"צ לפנינו (מ"ע יב) „להניח תפילין של ראש“ (וכ"ה במ"ע יג בתש"י). ובתרגום קאפח (מ"ע יב"ג), כמעשה תפילין (וראה הוצאת העליר שם בהערה). ואכ"מ.

(28) וראה דרישה לטווא"ח סכ"ה (אות א) בשם המהר"ל, בטעם ש„תקנו על של ראש „על מצות“ ועל של יד „להניח“, משום דבשל יד כתיב וקשר-תם לאות על יד וקשירה והנחה חדא היאי לכן

(*) בב"ח שם (ד"ה ויניח של יד), דהא ש„תקנו ברכה להניח ולא לקשור תפילין כדכתיב וקשרתם . . דעיקר מצות תפילין הוא שיהיו מונחים עליו כל היום ואם הי' מברך לקשור הוזה משמע [דבמה] שקושר תפילין על ידו ועל ראשו רגע א' ואח"כ מסידן יוצא י"ח לכך תקנו להניח דמשמע שיהו מונחים עליו כו“

אבל נוסף לזה ד"ל ד„קשירה והנחה חדא היא“ (כדרישה שבפנים) – ראה צפע"נ (להל')

בצפע"ני³³ ע"ז מחז"ל³⁴ עה"פ³⁵, בכל עת גוי' ושמך על ראשך אל יחסר" – „אלו תפילין", דהיינו תפילין של ראש³⁶ „(על ראשך)", שבהם דוקא נאמר „בכל עת . . אל יחסר", שמצותן בכל רגע ורגע³⁷].

ואין זה סתירה למ"ש הרמב"ם³⁸ „שמצותן ללבשן כל היום", שזה קאי גם על השל יד – כי זה שצריך להיות לבוש גם בשל יד כל הזמן הוא רק לפי ש"כל זמן שבין עיניך יהו שתיים"³⁹ (כדאיאתא בגמרא: שזהו הטעם ד"כשהוא חולץ חולץ של ראש ואח"כ חולץ של יד"), היינו שאינו מצות השל יד, אלא פרט בקיום מצות של ראש, שיש דין מיוחד בתש"ר ש"כל זמן שבין עיניך יהו שתיים"⁴⁰.

[ועפ"ז מתרץ בצפע"ני⁴⁰ הא דכתבו התוס"י גבי „סח בין תפילה לתפילה עבירה היא בידו", דזהו רק בתפילין (ולא בשוחט עופות הרבה וסח בין עוף לעוף) „שמצוה אחת הן"⁴¹ – דלכאורה צ"ב, שהרי מפורש בש"ס⁴² שהן שתי מצוות?

ועפ"ז מוכן בפשטות הטעם שמנה הרמב"ם תש"ר ותש"י לשתי מצות במנין תרי"ג. דלכאורה, אע"פ שאינן מעכבות זו את זו, מאי שנא מציצית, דאע"פ שלבן ותכלת אינן מעכבין זו"ז מ"מ הם מצוה אחת כיון ש„הענין אחד"⁴³ (כמו שהקשה הרמב"ם⁴⁴)? וע"פ הנ"ל מתורץ, כי תפילין של יד ותפילין של ראש חלוקים בעצם גדרם, דשל יד מצותה מעשה הקשירה, ואילו בשל ראש המצוה היא שיהיו מרחיים על הראש.

והנה החילוק הנ"ל בין תש"י ותש"ר הוא לא רק בתוכן המצוה (אם הוא הפועל או הנפעל), אלא גם בזמן המצוה, דכיון שבשל יד המצוה היא הקשירה או ההנחה נמצא שקיום המצוה הוא רק ברגע של מעשה הקשירה או ההנחה⁴⁵, משא"כ בתפילין של ראש שהמצוה היא שיהיו מונחים על ראשו, נמצא, „דכל רגע ורגע שהוא לבוש מקיים מצוה"⁴⁶ [וכפי שמביא

מכרכין להניח אבל בשל ראש כתוב והיו לטוטפות הרי שלא נזכר בה אלא לשון ההוי' לפיכך שייך בה על מצות תפילין". ואולי אין כוונתו רק ללשון לבר, אלא שזהו חילוק באופן מצותם, ככפנים.

(29) ל' הרמב"ם בשהמ"צ שורש יא בסופו.

(30) בהשגותיו על סהמ"צ שם (בדפוסים סהמ"צ הנפוצים הוא בהשגות הרמב"ן על שורש ט. אבל בדפוסים אלו יש השמטות בל' הרמב"ן. והשגה זו שייכת לשורש י"א – ראה סהמ"צ הוצאת העליר. וכן סהמ"צ עם השגות הרמב"ן (ירושלים תשמ"א).

(31) דלא כב"ח הנ"ל הערה 28 (בשוה"ג).

(32) ל' הצפע"ני במהד"ת (ע. ד. ועד"ז שם פט.

א). וראה גם בצפע"ני להל' תפילין שם.

(33) להל' תפילין שם. וכן במהד"ת שם.

(34) שבת קנג, א.

(35) קהלת ט, ח.

(36) כפרש"י שבת שם.

(37) וראה צפע"ני מהד"ת (צא, א) המעלה ד, אל

יחסר" דתפילין על „בכל עת" דציצית, אף שגם ציצית הוי „מצוה נמשכת".

(38) פ"ד הכ"ו.

(39) וראה בארוכה לקו"ש חיי"ט (ע' 47 ואילך)

בביאור פלוגתת הש"ס והמכילתא בזה. ואכ"מ.

(40) הל' תפילין שם.

(41) מנחות לו, א ד"ה סח.

(42) וראה שו"ע אדה"ז סכ"ה סכ"ב (מבעל

המאור (הובא בר"ן) סוף ר"ה. ב"י לטאו"ח (שם „ששתיהן נחשבים להוי' ועשי' אחת".

(43) שם מד, א.

הפילין שם), דגם בשל יד מברך להניח בקמץ ולא בפחח משום דזה גורם לשל ראש שיהי' מונח משום דכל שבין עיניך יהו שניים" (כדלקמן ב' פני"ט).

דחיוב ק"ש הוא פעמיים בכל יום" וחיוב תפלה (מה"ת) הוא „להתפלל בכל יום" (אבל לא פעמיים כב"ש); ולאחרי ה- מצוות שבדיבור שחייבים בהם בכל יום – מונה המצוות שבמעשה, החל מהל' תפילין, שהנחתם היא פעם אחת ביום" (ובהמשך לתפילין באות הל' מזוהה וספר תורה מפני שייכותן בתוכנן, ובפרט שכ"כ הלכות משותפות להן), ואח"כ הל' ציצית שחיוב ציצית אינו כתפילין שהרי אין המצוה אלא רק בכסות בת ד' כנפות⁵⁰; ואח"כ הל' ברכות שמה"ת חיי- בים לברך רק „אחר אכילה"⁵¹ ואף גם זאת „אינו חייב מן התורה אלא אם כן שבע"⁵² (ויש לומר, בטעם הקדמת ציצית לברכות, כי בציצית מפורש בתורה ש- כוונת המצוה היא „וזכרתם את כל מצות ה' גו' למען תזכרו גו"⁵³, שזהו תוכן ספר אהבה כנ"ל, „לזכרו תמיד", משא"כ בבר- כות שלא מצינו כזאת מפורש בתורה⁵⁴, ובפרט שחיוב ברכות מה"ת אינו הכרחי

אלא „דכאן ר"ל על ההנחה ושם ר"ל שיהי' מונח", כלומר: זה שנחשבות לשתי מצוות היינו לפי שתש"י חלוקים מתש"ר כי מצותן היא מעשה ההנחה (או הקשי- רה) כנ"ל; משא"כ לענין „שיהי' מונח" (היינו המצוה שתפילין יהיו מונחים עליו כל הזמן) ה"ה מצוה אחת, כי בזה תש"י הם רק פרט במצות השל ראש, כנ"ל).

ד. עפ"י הנ"ל יש לבאר הטעם ש- הרמב"ם הקדים בכל פעם תפילין של ראש לשל יד – דקדימה זו היא בהתאם לתוכנו של כללות ספר אהבה, שכולל (בלשון הרמב"ם⁵⁵) „המצות שהם תדירות שנצטוונו בהם כדי לאהוב המקום ולזכרו תמיד". ובענין זה הרי העיקר הוא המצוה שתפילין של ראש שהיא מצוה תמידית, שבכל רגע שהוא לבוש בהם מקיים מצוה (משא"כ בשל יד שמצותן היא רק מעשה הקשירה, וזה שצ"ל מונחין עליו תמיד הוא רק פרט במצות תש"ר כנ"ל)⁵⁶.

ויש לומר עוד, שסדר זה דקדימת תש"ר לתש"י, הוא בהתאם ובהמשך לסדרן של כל המצוות בספר אהבה:

ע"פ דברי הרמב"ם הנ"ל בתוכן ס' אהבה, נראה שסדר המצוות בספר אהבה הוא (בעיקר) לפי אופן התדירות של עשיית המצוה (ע"ד „כל"י התדיר מתבירו קודם את חבירו"):

בתחלתו סידר הל' ק"ש והל' תפלה –

(46) רמב"ם ריש הל' ק"ש (ובכותרת שם).

(47) ל' הרמב"ם ריש הל' תפלה. ובכותרת שם „לעבוד את ה' בכל יום בתפלה". ונת' במ"א.

(48) דאף את"ל זי"ש הרמב"ם „מצותן ללבשו כל היום" הוא חיוב מה"ת (וכבר האריכו בנ"כ. ואכ"מ), מעשה הנחתם הוא פ"א.

(49) כרוב ההלכות בהל' תפילין פ"א.

(50) ראה רמב"ם הל' ציצית רפ"ג. ושם היא „שאינן אדם מחוייב כו"י".

(51) ל' הרמב"ם בכותרת להל' ברכות, וכן שם

ה"א „אחר אכילת מזון".

(52) שם ה"א.

(53) שלח טו, ל"ט. וראה רמב"ם סוף הל'

ציצית.

(54) ורק חכמים תקנו כמה ברכות „כדי לזכור

את הבורא תמיד" (רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"ג. וראה שם ספ"י וספ"יא).

(44) כמנין המצות על סדר ההלכות שבריש ס'

ה"ד.

(45) וראה מנחות (מג, ב) „חביבין ישראל

ססיבין הקב"ה במצות תפילין בראשיתן ותפילין

בזרועותיהן וציצית . . ומזוה . . נוכר במילה כו"

– דמצות אלו הן מצוות נמשכות כו, ולכן מקדים

ש"ר לש"י, כי בענין זה הוא העיקר, ככפנים.

ויש לומר, דאע"פ שלענין ברכה ס"ל להרמב"ם⁵⁵ שלא תיקנו ברכה אחרת על השל ראש (ורק כשסח בין תפילה ל- תפילה מברך על של ראש, על מצות תפילין)⁵⁶, מ"מ, לענין קיום המצוה עצמו ס"ל ג"כ שתפילין של ראש, היא עיקר המצוה⁵⁷.

ועפ"ז יומתק עוד יותר טעם הקדמת תש"ר לתש"י, שאין זה רק מחמת התמיכות והתדירות שבתש"ר, אלא גם לפי ש, היא עיקר המצוה (דתפילין).

ו. ויש להוסיף בביאור ההבדל הנ"ל בין תש"י ותש"ר – ע"פ פנימיות העניינים:

החילוק הפנימי בין תש"י ותש"ר הוא, דתש"י שמניחים על הזרוע כנגד הלב מורה על עבודת המדות, לשעבד להקב"ה, הלב שהוא עיקר התאוות והמחשבות, ותש"ר, על הראש כנגד המוח – לשעבד, הנשמה שהוא במוח להקב"ה⁵⁸.

וזהו גם הטעם הפנימי דהפרשיות ד' תש"י הם בכית א', ואילו בתש"ר, ד' הפרשיות מונחות כאו"א בכית בפ"ע, כי ענינו של המוח והשכל הוא לפרט כל דבר לפרטים, משא"כ רגש המדות אין בו התחלקות פרטים, דרגש המדות מצד עצמו הוא למעלה ממדידה והגבלה (ורק מפני השפעת השכל על המדות, הרי גם המדות הם במדידה והגבלה), ולכן תש"ר הם בדי' בתים בפ"ע, ותש"י כל ד' הפרשיות הם בכית א'.

ועפ"ז יש לבאר החילוק הנ"ל בין

בכל יום⁵⁵ כנ"ל]; ומסיים במצות מילה שמעשה המצוה הוא רק פעם אחת ב- חייב.

ולכן הקדים הרמב"ם תש"ר לתש"י, כי תש"ר הוא יותר, "תדיר", כיון שקיום המצוה דתש"ר הוא בכל רגע ורגע, ואילו קיום מצות תש"י אינו אלא בעת הקשירה.

ה. ויש להמתיק הענין יותר, ע"פ דיוק לשון אדמ"ר⁵⁹ הזקן בשולחנו⁶⁰ בטעם הדיעות ש, תקנו חכמים לברך עוד ברכה אחרת על תפילין של ראש, (על מצות תפילין) – "לפי שהיא חשובה והיא עיקר המצוה, ומקורו בתוס"ס. אבל לשון ה' תוס' היא, שהיא גמר מצוה ועיקר וכו', ובוה יש לפרש דלשון "עיקר" היא ע"ד המעלה ד, גמר מצוה" [וברא"ש⁶¹ נקט רק, "שהיא גמר המצוה"]. אבל מזה שרבינו הזקן השמיט הלשון, גמר מצוה" וכתב רק, "שהיא חשובה והיא עיקר המצוה", משמע שס"ל, שתש"ר היא, "עיקר המצוה" בכלל (בחשיבות).

וע"פ דברי הצפ"ע⁶² אתי בפשטות, כי עיקר מצות תפילין היא השל ראש, שהיא מצוה תמידית כל זמן שהוא לבוש בהם, משא"כ מצות השל יד היא רק בשעת מעשה הקשירה (או ההנחה), ואילו אח"כ לבישת תש"י היא רק פרט וטפל להשל ראש.

55) ולהעיר שגבי ציצית לא כ' הרמב"ם התנאי דסכות בת ד' סנפות כותרת, וגם בפנים ההלכות כתבו רק בפ"ג. וכן להעיר שבהל' ברכות פ"א ה"ב לא נקט ציצית לדוגמא על מצוה שאינן חובה, אלא דומין לרשות".

56) או"ח סכ"ה ס"ד.

57) ברכות ס, ב ד"ה אשר קדשנו.

58) פסחים פ"א ס"י (קרוב לסופו) – בציון

במ"מ עה"ג.

59) פ"ד ה"ה. כדעת הר"ף (בהל' תפילין

של). ועוד.

60) שו"ע או"ח סכ"ה ס"ה. שו"ע אדה"ז שם

ס"א בשניו ל' קצת.

תש"י ותש"ר (דתש"י מצותן רק מעשה הקשירה, ואילו תש"ר היא מצוה תמידית, "שיהי' מונח") – בפנימיות הענינים:

מכואר בכ"מ⁶³, שיש ב' דרגות במוחין – חיצוניות המוחין ופנימיות המוחין, שההבדל ביניהם הוא: אע"פ שהמוח שליט על הלב⁶⁴, וההתבוננות בגדולת ה' מולידה בלב האבת ה' ויראתו (כמכואר ברמב"ם⁶⁵), יש חילוק בין חיצוניות השכל ופנימיות השכל באופן השפעתן על מדות שבלב:

השפעת חיצוניות השכל על המדות היא בדרך פעולה, דלאחרי שהאדם מבין ומשיג בשכלו גדלות ה' (וידעת⁶⁷) צ"ל עבודה נוספת לפעול הולדת מדה שבלב (והשבות אל לבבך⁶⁶), שזה בא ע"י התעסקות מיוחדת מצד השכל שבראש, להתלבש ב"עולם המדות" ולעורר רגש שבלב. ומובן, שלגבי דרגת השכל עצמו הי"ז ירידה:

משא"כ השפעת פנימיות השכל, ה- קשורה עם עצם הנפש, הרי היא בכל חלקי האדם בדרך ממילא, כי השגת איזה דבר מצד פנימיות השכל היא באופן שהאדם נדבק בזה בכל מציאותו, באופן שהמדות נגררות בדרך ממילא אחרי ה- השגה.

וזהו החילוק בין שני האופנים בתש"י ותש"ר:

בנוגע למדות שבלב, הרי אין לבו של אדם (בינוני – שהיא מדת כל אדם) ב- רשותו, להפך לבו מתאוות עוה"ז לאה- בת ה' באמת⁶¹ (דצדיקים דוקא לכם ברשותם⁶²), ולכן אין מצות תש"י – דהיינו שעבוד תאוות הלב – "שיהי' מונח", כ"א רק מעשה הקשירה, זאת או- מרת, דאע"פ שאין האדם יכול להפוך את לבו מתאוות לבו לאהבת ה' באמת, שיהי' משועבד בתמידיות לאהבת ה', מ"מ עליו לקשור את לבו, בדרך אתכפיא, לשלוט על עצמו שלא להוציא תאוותו מן הכח אל הפועל⁶².

משא"כ בנוגע למוחו, הרי "מוחו בר- שותו"⁶¹ של כאו"א מישראל, ש"יכול להתבונן בו בכל אשר יחפוץ"⁶¹, ולכן מצות תש"ר היא "שיהי' מונח", היינו שיהי' משועבד באופן תמידי לעבודתו יתברך.

אבל אע"כ, כדי לקיים מצות תש"ר צריכים גם לענין דתש"י, "כל זמן שבין עיניך יהו שחיים", כי כדי שעבודת המוח תהי' כדבעי, מוכרח שגם לבו יהי' "קשור" ומשועבד (עכ"פ בדרך אתכפיא) במשך כל היום, כמובן בפשטות, שאם לא יהי' שולט על תאוות לבו, הרי זה יבלבל לעבודת המוח כו'.

ז. ובעומק יותר יש לומר, שהחילוק בין שני הענינים בתש"י ותש"ר – דלגבי מעשה ההנחה הם שתי מצוות, ולענין "שיהי' מונח" הם כמו מצוה אחת (כנ"ל

63) הבבא לקמן להעיר גם מלקי"ש ח"ט ע' 56 ואילך.

64) ראה קונטרס העבודה ע' 67. ד"ה ואל מי תדמיוני תרס"ה. ד"ה לך אמר לבי עת"ר (ע' יג ואילך). ד"ה כי חק לישראל השיית פ"ג. ועוד.

65) תניא פ"ב (יז, רע"א), מרע"מ פ' פינחס.

66) הל' יסוה"ת רפ"ב.

67) פרשתנו ד, לט.

61) תניא רפ"ז.

62) ראה בארוכה תניא פ"ב ואילך.

או המדות נגררות בדרך ממילא אחרי השכל (כנ"ל), ואז תש"י ותש"ר הם מצוה אחת, והמדות נטפלות לעבודת המוחין ונגררות אחריהם⁶⁸, „כל זמן שבין עיניך יהו שתיים“.

(משיחות ש"פ תרומה תשמ"ז;
י"ד שבט תשכ"ט)

(68) כי אז המדות הן בדרגת המוחין (ראה במקומות שנסמנו בהערה 64).

בתחילת העבודה, כשעבודת השכל היא רק בדרגא של חיצוניות, אזי תש"י ותש"ר הם שתי מצוות, היינו שהן שתי עבודות שונות, עבודת הלב ועבודת המוח, וחלוקות גם במעלתן, ששעבוד המוח לעבודת ה' הוא באופן תמידי, „שיהי' מונח“, ואילו התעוררות המדות היא בדרך פעולה, שע"י המוח הרי הוא מקשר את לבו לה';

משא"כ כאשר מתעלה בעבודתו, עד שעבודתו היא מצד פנימיות המוחין, הרי

תצא

אשתו וכיון שבא עלי' לשם אישות הויה לה אשת איש שחבירו עכו"ם חייב עלי' כנוכר פרק ט' מהלכות מלכים ומלחמו- תיהן".

אבל לכאורה אין זה טעם להביא ענין זה בריש הל' אישות, שבהן מדובר רק אודות דין אישות ד'שראל, והי' לו לה- ביאו בהל' מלכים, ששם מבאר דיני בני נח.

וכמו בדיני גירושין, דבריש הל' גירו- שין כ' הרמב"ם רק דין גירושין ד'שראל (מבלי להקדים אופן הגירושין לפני מ"ת) – „אין האשה מתגרשת אלא בכתב שיגיע לה וכתב זה הוא הנקרא גט . . . זהו שנאמר בתורה ושלחה מביתו אין עניינו שלא יגמרו גירושיו עד שתצא מביתו אלא כשמגיע גט לידה גמרו גירושיו ואע"פ שעדיין היא בביתו: ורק בהל' מלכים מבאר דין גירושין דב"נ – „מאי- מתי תהי' אשת חבירו כגרשה שלנו מש- יוציאנה מביתו וישלחנה לעצמה או

א. כתב הרמב"ם בריש הל' אישות: „קודם מתן תורה הי' אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא לישא אותה מכניסה לתוך ביתו ובוועלה בינו לבין עצמו ותהי' לו לאשה. כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואח"כ תהי' לו לאשה שנאמר כי יקח איש אשה ובא אליה".

וממשיך בהלכות שלאח"כ: ש"ליקוחין אלו מצות עשה כו' הן הנקראין קידושין או אירוסין בכ"מ כו' וכיון שנקנית האשה ונעשית מקודשת אע"פ שלא נבעלה ולא נכנסה לבית בעלה הרי היא אשת איש כו' ואם רצה לגרש צריכה גט".

ולכאורה צ"ע, למה הקדים הרמב"ם כאן תיאור גדר האישות שקודם מ"ת, ולא התחיל בדין אישות שלאחר מ"ת: „אם ירצה האיש לישא אשה צריך לקנות אותה תחלה כו' ואח"כ תהי' לו לאשה כו'?"

והנה בפשטות, הנפקותא להלכה ב- זה"ז היא לגבי בן נח, וכמ"ש במגיד משנה כאן „זה פשוט ומבואר בהרבה מקומות דלעכו"ם בייחוד בעלמא הויה

אינו קונה אלא בביאה (וראה לקמן סעיף ה), ואולי ביחוד דקאמר ר"ל בלא עדים".

(5) ה"ז. – אלא ששם החידוש להיפך, שאינו חייב ע"י אירוסין או כניסה לתופה אלא רק „אחר שנבעלה לבעלה", ואילו כאן החידוש ד, בייחוד בעלמא (גם בלי אירוסין או חופה) הויה אשתו".

(6) ובפרט שענין זה ד, בייחוד בעלמא הויה אשתו אינו מפורש בהל' מלכים שם, כנ"ל בהערה הקודמת.

(7) שם ה"ה.

(8) פרשתנו כד, ב.

(9) שם ה"ח.

(1) פרשתנו כב, יג. ובהס"צ (מ"ע ריג) מביא הכתוב (שם כד, א) „כי יקח גו' ובעלה". וראה רמב"ם הוצאת פרענקל בשינויי נוסחאות. ואכ"מ.

(2) ה"ב וג'.

(3) וכמו שהקשה הכס"מ בדברי הרמב"ם לקמן ה"ד גבי איסור „קדשה", שמקדים „קודם מ"ת הי' אדם פוגע אשה בשוק כו' משנתנה התורה נאסרה הקדשה". – וראה לקמן סוף סעיף ו.

(4) ראה ח"י הרש"ש לרמב"ם כאן, דעכו"ם

בהל' מלכים¹¹ ש"אין ב"נ חייב על אשת
חבירו עד כו' אחר שנבעלה לבעלה, אבל
מאורסה או שנכנסה לחופה ולא נבעלה
אין חייבין עליה¹².

ועפ"ז יש לומר, שמטעם זה הקדים
הרמב"ם דין אישות דקודם מ"ת, כדי
להדגיש יותר החידוש שבגדר קידושין
דלאחר מ"ת, וכדחזינו, שקודם מ"ת ה-
דרך היחידה ליצור גדר אישות היתה רק
ע"י שחיים יחד כבעל ואשה – „מכניסה
לתוך ביתו ובוועלה כו"י.

אבל ביאור זה אינו מספיק, כי אין
בענין זה לכאורה שום נפק"מ להלכה גבי
אישות דישאל.

זאת ועוד: מאי שנא קידושין מ-
גירושין, דשם לא הקדים הרמב"ם גדר
הגירושין דלפני מ"ת, אף שהחילוקים
הנ"ל בין ישראל וב"נ בדין קידושין וגיר-
ושין תלויים זב"ז. דכיון שענין האישות
גבי ב"נ נוצר ע"י ההכנסה לביתו כו'
(היינו חיי אישות בפועל), הרי כך גם
שילוחה (או היציאה) מביתו היא העושה
את הגירושין, משא"כ בישראל שהאישות
נבראה ע"י קנין ו"ליקוחין", ולכן ביטול
קנין זה הוא ע"י כתב דוקא. וא"כ כשם
שהקדים הרמב"ם דין אישות דקודם מ"ת
כדי להדגיש החידוש בליקוחין דמ"ת, כן
הו"ל להקדים דין גירושין דקודם מ"ת,

משמצא היא מתחת רשותו ותלך לה שאין
להם גירושין בכתב".

וצ"ל, שהקדמה זו בענין האישות ד-
קודם מ"ת נוגע לדין אישות דישאל
(שלאחר מ"ת).

ב. לכאורה ה' אפשר לבאר זה ע"פ
משנ"ת במ"א¹³, שקודם מ"ת לא ה' שייך
כל ענין „ליקוחין" אלו דלאחר מ"ת. כי
ענין „אשת איש" (בפשטות) אינו שהאשה
קנוי' לבעל כחפץ הנקנה לאדם, אלא
שאשה זו ואיש זה הם כמו מציאות אחת
שנעשית ע"י זוג, ע"ד לשון הכתובי'
„ודבק באשתו". ולכן, לולא ציווי התורה
שהאדם „יקנה אותה תחלה . . ואח"כ
תהי' לו לאשה", אין מקום לומר שיש
„ליקוחין" שבכחם לפעול שיחול על ה-
אשה שם „אשת איש" כאשר עדיין אינה
„אשתו" במובן הפשוט, כי „לא נבעלה
(ואפילו) לא נכנסה לבית בעלה", ורק
ציווי התורה עושה מציאות של „ליקוחין"
העושה את האשה לאשת איש.

ויש לומר שנפק"מ גם בזמן הזה בב"נ,
שב"נ הקונה אשה בא' מדרכי הקנינים
לשם אירוסין כו' – לא נפעל כלום ע"י
מעשה זה ועדיין היא פנוי' כמו לפני
מעשה הקנין ממש¹⁴. וכדברי הרמב"ם

10) לקו"ש ח"ל ע' 243 ואילך. – וראה שם
(ובהערה 34 שם) ביאור ל' אירוסין שבפרש"י (יחי
מח. ט. וירא יט, יד), וכן מ"ש „הבה את אשתי"
(ויצא כט, כא. ובחדא"ג מהרש"א לסנהדרין (יט, ב)
שכבר היתה מקודשת והויא אשתו). ועוד.

11) בראשית ב, כד.

12) בצפצ"נ עה"ת שמות (ב, א) דנמרס „הר-
סיף דיון של נישואין" קודם מ"ת. אבל י"ל דשם
הדיק „נישואין", והיינו כניסה לחופה, וכל' הגמ'
שמציין שם (ב"ב קכ, א) „הושיבה באפריון כו"י.
אבל במהר"ץ חיות לסוטה (יב, א) מפרש דעמרס

הוסיף „מצות קידושין". וראה לקו"ש שם הערה 42.
לקו"ש ח"ה ע' 290 הערה 57.
13) שם ה"ו.

14) ומ"ש ש"אין חייבין עלי", דמשמע שלכת-
חילה אסור – י"ל שאין זה מפני שכבר חל עלי' שם
אשת איש, אלא לפי דכיון שנכנסה לחופה כו' ה"ז
כמו התחייבות להנשא, וה"ז ע"ד הונאה או גזל כו'
(וראה סנהדרין נז, א ובפרש"י שם ד"ה על הגזל.
רדב"ז להל' מלכים שם ה"ח). ואכ"מ.

המצוה היא „לישא אשה בכתובה וקידו-
שין“, הרי שהמצוה היא הנישואין¹⁵, וא”כ
תמוה ביותר שלא ביאר ענין הנישואין
תיכף בריש הל’ אישות.

וביותר אינו מובן, שהרי כב’ הפרקים
הראשונים דהל’ אישות ביאר הרמב”ם
עשרים שמות השייכים להלכות אלו,
ובסוף פרק ב’ מונה כל העשרים שמות,
החל משם „קידושין“ (ומסיים „שים כל
השמות האלו לעומתך תמיד כו’ כדי שלא
נהי’ צריכין לבאר כל שם מהן בכל מקום
שנוכיר אותה”) – ואילו שם „נישואין“ לא
הזכיר כלל שם.

ד. ונ”ל, שס”ל להרמב”ם, שעיקר חי-
דוש התורה בענין אישות דישראל הוא
רק בגדר קידושין, וכנ”ל שכל גדר ליקור-
חין אלו נתחדש ע”י ציווי התורה, אבל
בענין הנישואין, לא נשתנה מהות וגדר
האישות מכפי שהי’ קודם מ”ת. דענין
הנישואין עצמם הוא המציאות דחיי אי-
שות, בלשון הרמב”ם „מכניסה לתוך
ביתו כו’ ותהי’ לו לאשה“, ובוה אין שינוי
(עיקרי) בין קודם מ”ת ללאחר מ”ת.

וזה שדייק הרמב”ם בלשונו „כיון
שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה
האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה כו’
ואח”כ תהי’ לו לאשה“, והולך ומפרט
ענין „ליקוחין“ אלו ולא הענין ד„לישא
אותה“ (נישואין), כי חידוש התורה אינו
בענין „לישא אשה“ (תהי’ לו לאשה)
גופא, שענין זה נשאר כמו שהי’ קודם
מ”ת, אלא רק בליקוחין הקודמין לניש-
ואין, „יקנה אותה חזקה (ואח”כ תהי’ לו
לאשה)“.

וזה גופא הטעם שהקדים הרמב”ם

כדי להדגיש החידוש בדין גירושין ש-
אחרי מ”ת (שמתגרשת ע”י „כתב“, גם
כשהיא עדיין בכית בעלה).

ג. ויובן זה בהקדים עוד דיוק ב-
רמב”ם כאן:

בגדר אישות דישראל יש שני שלבים
– אירוסין שהם הקנין וליקוחין (ע”י כסף
שטר או ביאה) ונישואין (ע”י כניסה
לחופה). ואע”פ שגם ע”י אירוסין לחוד
כבר חל על האשה שם „אשת איש“, מ”מ,
כו”כ חיובים (גם של תורה) חלים רק ע”י
נישואין¹⁶, שאז הרי הם איש ואשה לכל ה-
דברים.

ועפ”ו צע”ק, שבריש הל’ אישות מבאר
הרמב”ם רק ענין הקידושין (אירוסין)
ואילו דין נישואין לא הזכיר עד פרק י’,
שרק שם¹⁷ מבאר דכאשר „יביא אותה
לתוך ביתו ויתיחד עמה ויפרישנה לו
(ו) לחוד זה הוא הנקרא כניסה לחופה והוא
הנקרא נישואין בכל מקום . . . והרי היא
אשתו לכל דבר“. ולכאורה הו”ל לבאר
שם „נישואין“ תיכף בריש הל’ אישות,
ביחד עם ביאור שם קידושין ואירוסין.

ואדרבה: קידושין „היא (רק) תחילת
מצות הנישואין . . . אירוסין בלא נישואין
ודאי לא השלים המצוה עדיין¹⁸ (וכדייק
לשון הרמב”ם בכותרת להל’ אישות, ש-

15) כמו החילוק בין נערה המאורסה שהיא
בסקילה ונשואה בחנק (פרשתנו כב, כ”כ. ספרי
שם. סנהדרין נב, סע”כ. ובכ”מ): החילוק באופן
הפרת נדר ארוסה ודנשואה (מטות ל, ז ואילך
ובפרש”י שם. נדרים רפ”י). ועוד.

16) ה”א.

17) תשובת ר”א בן הרמב”ם, הובאה בכס”מ
כאן פ”א סה”ב (ומתוך עפ”ו ל’ הגמ’ (מו”ק יח, ב)
„לארס דלא קעביד מצוה . . . לישא . . . דקא עביד
מצוה“).

18) כמו שמדייק בתשובת ר”א בן הרמב”ם
שם.

שיחול על האשה שם, „נשואה“ ה"ז שווה לדרך הנישואין שקודם מ"ת.

ואע"פ שיש נפק"מ בין נישואין דקודם מ"ת ונישואין לאחר מ"ת, דקודם מ"ת (וכן בב"נ אחרי מ"ת) צ"ל חיי אישות ממש („בועלה כו"), ואילו בישראל מספיק ייחוד בלבד להשוותה נשואה, וכמ"ש הרמב"ם²¹ ז, משתכנס לחופה נקראת נשואה אע"פ שלא נבעלה" – הרי נוסף לזה שגם ענין היחוד (לשם אישות) גופא הוא כמו מעשה אישות²² [ובפרט שהרמב"ם מדייק שלא מספיק ייחוד בלבד אלא צ"ל באופן ד, ופרישנה לו], וכמבואר בפוסקים²³ דהיינו שצ"ל באופן של קביעות, ולא שמביאה לתוך ביתו באופן דלפי שעה כו]. הרי כ' הרמב"ם²⁴ שיחוד זה צ"ל „ראוי לבעילה, אבל אם היתה נדה אע"פ שנכנסה לחופה ונתיחד עמה לא גמרו הנישואין והרי היא כארוסה עדיין". וע"פ הנ"ל מובן הטעם בפשטות, כי זהו כל גדר ענין הנישואין, ההכנסה לתוך ביתו והחיים יחדיו כאיש ואשה, ולכן צ"ל יחוד הראוי לחיי אישות.

ו. ע"פ הנ"ל יש לבאר בדרך הדרוש הקשר והשייכות שבין תחילת ספר נשים לסוף ספר זמנים שלפניו.

ובהקדם, שע"פ הידוע גודל הדיוק בסדר הענינים שבספר הרמב"ם, מסתבר לומר, שיש קשר עניני בין י"ד ספרי הרמב"ם, שתחילת כל ספר היא בהמשך לסיום הספר הקודמו²⁵.

ע"ד סדר ענין האישות „קודם מ"ת", שאין זו (רק) הקדמה להבין החידוש בקידושין של ישראל, אלא כדי לבאר שם נישואין (גם עתה לאחר מ"ת), שזהו עיקר ענין האישות. ונמצא, שלא זו בלבד ש"הרמב"ם לא השמיט כאן ביאור שם נישואין, אלא אדרבה, זוהי התחלת הלי אישות [אלא שמבאר כיצד ה"י „קודם מ"ת", כיון שזה לא נשתנה אחרי מ"ת] – ורק אח"כ מבאר עשרים שמות פ"ט"ה שייכים לענין הנישואין (החל מהשם „קידושין").

ועפ"ז מובן החילוק בין אישות לגירושין, דכאן הקדים הרמב"ם דין אישות קודם מ"ת משא"כ בגירושין, כי בנוגע לאישות, הרי גדר האישות דקודם מ"ת נשאר גם לאחר מ"ת בענין הנישואין (וה"י חידוש דמ"ת הוא בהליקוחין שבאים קודם הנישואין): ואילו בגירושין, הרי היציאה (ושילוח) מבית הבעל כפי שהוא אצל ב"נ, לא מהני כלל בישראל.

ה. ויש לומר, שדבר זה (שגדר הנישואין לא נשתנה אחר מ"ת) נוגע להלכה – כי זהו יסוד שיטת הרמב"ם בגדר חופה (שהיא העושה נישואין), שמצינו כמה שיטות²⁶ מהי כניסה לחופה, והרמב"ם²⁷ פסק שכניסה לחופה היינו „יחוד", „שיביא אותה לתוך ביתו ויתיחד עמה ופרישנה לו" – והרי זה קרוב מאד לתיאור האישות דקודם מ"ת, ש"מכניסה לתוך ביתו ובעלה כו". והיינו לפי שס"ל להרמב"ם שענין הנישואין שלאחרי מ"ת הוא ענין הנישואין שקודם מ"ת, דהיינו המעשה דחיי אישות, ולכן כדי

(21) שם ה"ב.

(22) כפסק הרמב"ם (הל' גירושין פ"י ה"ח. וראה גם הל' אישות פ"ג ה"ה ובמגיד משנה שם) „הונו עדי ייחוד הונו עדי ביאה".

(23) ב"ש וח"מ לשו"ע אה"ע שם.

(24) ראה גמ' ריש סוטה: מכדי תנא מנייר

(19) שו"ע אה"ע ר"ס נה וברמ"א שם. וראה אנציקלופדי תלמודית ערך חפה בתחלתו. וש"נ.

(20) הל' אישות פ"י ה"א.

לילה אבד²⁸; משא"כ לאחרי מ"ת, כיון שאינו מכניסה לביתו תיכף ומיד שפוגע בה, אלא רק לאחר ההקדמה ש"יקנה אותה תחלה כו", מובן, שיש לזה קיום ותוקף גדול יותר. ועד שאינו יכול לשלחה תיכף ומיד כשירצה, אלא, אם רצה לגרש צריכה גט²⁹.

[ועפ"ז מובן גם הטעם שאח"כ³⁰ ממ- שיך הרמב"ם בעוד דין שנתחדש כמתן תורה – „קודם מ"ת ה' אדם פוגע אשה בשוק כו' וזו היא הנקראת קדשה, משנתנה תורה נאסרה הקדשה כו", שגם תוכן דין זה הוא להוסיף שלום, כמו שביאר הרמב"ם במיו"נ³¹ בטעם איסור קדשה, שה, תועלות . . מניעת הקטטות . . אלו היתה הקדשה מותרת . . לא היו נמלטים מהמחלוקת וברוב הפעמים היו הורגים זה את זה או היו הורגים אותה כו"].

ז. ויש לומר, שגם משנת"ל בכוננת הרמב"ם בריש הל' אישות, שחידוש ה- תורה הוא בעיקר בענין הקידושין, ואילו ענין הנישואין הוא כמו ענין האישות דקודם מ"ת, יש לו קשר לדברי הרמב"ם בסוף ספר זמנים.

ויובן זה בהקדים דיוק לשון הרמב"ם „התורה ניתנה לעשות שלום בעולם, ו- הרי התורה ניתנה לישראל דוקא, „מור- שה קהלת יעקב³², וא"כ הול"ל „לעשות שלום בישראל" (וכיר"ב), ומהו אומר „לעשות שלום בעולם?"

ובעניננו – ספר זמנים וספר נשים – הקשר ביניהם גלוי ומפורש: ההלכה ה- אחרונה דספר זמנים היא „ה' לפניו נר ביתו ונר חנוכה כו' נר ביתו קודם משום שלום ביתו, שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו, גדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם שנאמר³³ דרכי דרכי נועם וכל נתיבותי שלום. והרי זהו תוכן כל ספר נשים, ענין ה" שלום שבין איש לאשתו".

ויש להוסיף עוד, שבהתחלת ספר נשים מודגש לא רק הענין ד" שלום בין איש לאשתו", אלא גם הפרט שענין ה- שלום נפעל ע"י (מתן) תורה, כהסיום ממש דספר זמנים „שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם".

שהרי, בהלכות הראשונות דספר נשים מדגיש הרמב"ם (כנ"ל) החידוש שנתחדש ע"י מתן תורה³⁴ בענין האישות, „קודם מ"ת ה' אדם פוגע אשה בשוק כו' כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה כו' ואח"כ תהי' לו לאשה". ומובן בפשטות, שסדר זה שצריך קנין קודם שתהי' לו לאשה, מורה על חוזק הקשר והקביעות שביניהם. דקודם מ"ת הרי תיכף ומיד כשירצה הוא והיא „מכניסה לתוך ביתה כו", ומובן שאין כאן קשר חזק, וכמו שהכניסה כך יכול לשלחה מביתו תיכף ומיד כשירצה³⁵, ע"ד „בן לילה ה' וכן

(28) יונה ד, י.

(29) להעיר ממיו"נ (ח"ג פמ"ט) בטעם שגירוי- שין אינם נדברים בלבד או ע"י שילוחה מביתו אלא רק ע"י שטר.

(30) ה"ד.

(31) שם.

(32) ברכה לג, ד. סנהדרין גט, רע"א. רמב"ם

הל' מלכים פ"ח ה"י.

סליק מאי תנא דקא תנא סוטה. ועד"ז בגמ' ריש שבועות. ועוד. תוס' ריש כ"מ וריש כ"ב.

(25) משלי ג, יז.

(26) ראה לעיל הערה 12.

(27) כלשון הרמב"ם (הל' מלכים פ"ט ה"ח)

„משיציאנה כו' או משתנא כו' כל זמן שירצה הוא או היא לפרוש זה מזה פורשי".

סיף בשלום גופא, שיהי' גם ענין ה-
„נועם“³⁴].

אבל אין זה ביאור מספיק, כי מלשון
הרמב"ם „כל התורה ניתנה לעשות שלום
בעולם“, מוכח, דמ"ש „שלום בעולם“ אין
כוונתו לפעולת ז' מצות בני בב"נ, אלא
לפעולת תרי"ג מצות דישאל.

ויש לומר הביאור כזה: בפעולת ה-
תומ"צ יש ב' סוגים: הנהגות בדברים
שבקדושה ששייכים אך ורק בבני ומעי-
קרא אינם עניני ה„עולם“; וענינים שבי-
כללות יש דוגמתם גם אצל אה"ע, אלא
שבהם גופא נעשה שינוי עיקרי ע"י
נתינת התורה, באופן שהתורה עושה
„שלום בעולם“, שבעניני ודרכי העולם
נתוסף ענין השלום.³⁵

וזהו שכי' הרמב"ם, שעיקר כוונת
נתינת התורה למטה, אינה (כ"כ) בשביל
פעולת התומ"צ מה שהיא פועלת הת-
נשאות אצל בני ומגבי' אותם למעלה מן
העולם, אלא אדרבה, מה שעל ידה נפעל
חידוש ותוספת „שלום“ בעניני העולם גו'
פא („שלום בעולם“).

וענין זה הוא בהדגשה בענין „שלום
בין איש לאשתו“, שזהו מה שממשיך
הרמב"ם בריש הל' אישות, אודות גדר
אישות קודם מ"ת, דגם אז הי' גדר של
אישות, שיש דרך ליצור ענין האישות,
„ותהי' לו לאשה“, שזה עצמו הוא ענין
של „שלום“, אבל כזה גופא פועלת
התורה „שלום בעולם“, שנתוסף בענין

לכאורה הי' אפשר לכאר זה ע"פ
דברי הרמב"ם³⁶, ד„צוה משה רבינו מפי
הגבורה לכופ את כל באי העולם לקבל
מצות שנצטוו בני נח“, וכן, שב"נ שקיבל
על עצמו שבע מצות ונזהר לעשותן אינו
מחסידי אומות העולם אלא א"כ עושה
אותן „מפני שצוה בהן הקב"ה בתור ה"י,
וא"כ פעולת התורה היא גם בב"נ, שע"י
קיום ז' מצות בני נעשה שלום בהם.

[ועפ"ז יש לכאר גם כפל הלשון
בכתוב „דרכי דרכי נועם וכל נתיבותי
שלום“: החילוק בין „דרך“ ו„נתיב“ הוא,
דרך היא דרך רחבה וגדולה, ואילו
נתיב הוא שביל צר וקטן³⁷. ובענינינו –
„דרך“ קאי על תרי"ג מצוות התורה ש-
ניתנו לישראל דוקא, שזהו החלק הגדול
והעיקרי שבתורה, ואילו „נתיבותי“ קאי
על ז' מצות בני, שהם רק חלק הכי קטן
כו'.

וזהו הטעם שגבי „דרכי“ נקט „נועם“
דוקא, וגבי „נתיבותי“ אומר „שלום“:
פעולת התורה בב"נ היא עצם גדר
השלום, משא"כ בבני, ד„כל איש ישראל
גו' כאיש אחד חברים“³⁸, „כל ישראל
אחים“³⁹, ישנו ענין השלום מצד עצם
תכונת נפשם, ופעולת התורה היא להו-

(33) הל' מלכים שם.

(34) הל' מלכים שם הי"א.

(35) ראה אה"ת לני"ך ח"א עה"פ משלי שם (ע'
תקנד), וש"נ. מאמרי אדמ"ר האמצעי בראשית ע'
ז.

(36) ס' שופטים כ, יא. תניא אגה"ק סו"ט כב.

שם סל"א. וראה הערה הבאה.

(37) ראה פ' תצא כב, ב. יחזקאל יח, יח וכ'

רד"ק. ועייג'כ בתחומא נשא א. רמב"ם הל' מתנות
עניים פ"י ה"ב. ירושלמי נדרים פ"ט ה"ד ובקה"ע
שם. רדב"ז להל' ממרים פ"ב ה"ד. תניא פרק לב. ס'
המצות להצ"צ מצות אהבת ישראל. ובכ"ח.

(38) ראה מפרשים שהובאו באה"ת עה"פ

משלי שם.

(39) ובעיקרם הם המצות שבין אדם לחבירו.
ולהעיר מל' חז"ל (שבת לא, א), „זו היא כל התורה
כולה“, וברש"י שם (בפ"י ה"ב), „כגון גולה גנבה
ניאור ורוב המצוות“.

הקדושה בפנימיות ישנה גם קודם מ"ת (היינו באור האלקי המוגבל, שלפי ערך העולמות): ועיקר חידוש התורה הוא בענין הקידושין, שהיא המשכת קדושה שלמעלה מגדרי העולם, שזו אינה בכחו של אדם מצד עצמו אלא רק בכח התורה:

אלא שלאחרי שניתן לאדם הכח להמ- שיר קדושה זו, הרי הנישואין הבאים אחר כך, שבהם נמשכת קדושה עליונה זו בפנימיות, הם בדרך ממילא באופן אחר לגמרי, כאופן של קביעות וקשר חזק (כנ"ל), כיון שההמשכה בפנימיות היא מקדושה זו שלמעלה מגדרי העולם.⁴³

ואדרבה: תכלית הכוונה היא לא בענין הקידושין (שהאור נשאר בכחי' הב- דלה ומקיף), אלא דוקא בענין הנישואין, וכלשון הרמב"ם, "שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם", שהיא המשכת ה- קדושה בעולם דוקא, שענין זה יהי' בגילוי לעת"ל, וכמרוז"ל⁴⁴ שבעת מ"ת הי' רק ענין האירוסין, וענין הנישואין בין הקב"ה לכנסת ישראל יהיו בגאולה ה- אמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, במה- רה בימינו ממש.

ה"שלום", כאופן שיש בו (נוסף על "שלום") גם ענין ה"נועם", ע"י שקודם הנישואין צריך לקנות את האשה תחילה "ואח"כ תהי' לו לאשה".

ח. ויש לבאר ענין הנ"ל בגדר קידו- שין ונישואין ע"פ פנימיות העיניים:

ידוע שאיש ואשה, חתן וכלה, הם משל על הקב"ה וכנסת ישראל, שהקשר של ישראל לאביהם שבשמים נמשל ל- אירוסין ונישואין. והחילוק ביניהם הוא: אירוסין שהם "קידושין" – מלשון "אסר לה אכולי עלמא כהקדש"⁴⁵ – מורה על המשכת קדושה עליונה על האדם, של- מעלה מעלה מגדרי העולם, שלכן היא בהבדלה מן העולם – קדושה מלשון הב- דלה⁴⁶ – הפועלת באדם פרישות והבדלה מן העולם (איסור, שלילה)⁴⁷: משא"כ ענין הנישואין הוא, כאשר קדושה זו נמשכת בהאדם בפנימיות, עד שהאדם, גם כפי שהוא בהגבלות הגוף והעולם, נעשה כלי לקדושה זו.

וזהו שענין הנישואין כשלעצמו (היינו היחוד וההמשכה בפנימיות) אינו עיקר החידוש דמ"ת, כי התנועה דהמשכת אור

(משיח ש"פ חשא תשמ"ט)

(40) קידושין ב, ריש ע"ב.

(41) ראה תניא פמ"ז (טו, א).

(42) להעיר מהמבואר בכ"מ שקידושין הם

בחי' מקיף, שלכן מקדשין בטבעת דוקא (תו"א ס"פ ויגש. ובכ"ח).

(43) להעיר מלקו"ת שמע"צ צא, א.

(44) שמור"ר ס"פ טו. נת' ע"ד החסידות בתו"א

שם. לקו"ת שה"ש מח, סע"א. ועוד.

תבא

ולכאורה נראה, שר' יוחנן מדבר ב־ כללות, ובאופן כללי „גשמים נמי היינו פרנסה“, וכפרש״י „שורעים ופירות גדי־ לים מהם (גשמים) לפרנסת העולם“, וב־ מערבא מפרטים יותר, ולכן מנו „פר־ נסה“ כמפתח בפ״ע, דאף שבכללות הרי גשמים הם המקור לפרנסת העולם, מ״מ כיון שבפרטיות יש פרנסה שאינה ע״י גשמים (וכן לאידך, יש גשמים כאלו שאינם נוגעים לפרנסה באופן ישר, שאינם יורדין במדה ראוי״ס שיהיו זרעים ופירות גדילים מהם״), לכן חשבי „פר־ נסה“ בפ״ע.

אבל לא משמע כן מסגנון דברי הגמ' „ור' יוחנן מאי טעמא לא קא חשיב להא אמר לך כו״, דפשטות הלשון מורה שיש כאן פלוגתא והן שתי דיעות בענין זה.

ב. וי״ל בביאור סברת הפלוגתא, ב־ הקדים תירוץ קושיית המפרשים״ על דברי ר״י „אמר לך גשמים נמי היינו פרנסה“, דר״י גופי' אמר לקמז״, „מטר בשביל יחיד פרנסה בשביל רבים, מטר בשביל יחיד דכתיב יפתח ה' לך את

א. „אמרי רבי יוחנן: ג' מפתחות בידו של הקב״ה שלא נמסרו ביד שליח ואלו הן מפתח של גשמים ומפתח של חי' ומפתח של תחיית המתים מפתח של גשמים ד־ כתיבי יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו כו' במע־ רבא אמרי אף מפתח של פרנסה דכתיבי פותח את ידיך וגו' ור' יוחנן מאי טעמא לא קא חשיב להא אמר לך גשמים נמי היינו פרנסה“.

(1) תענית ב, סע״א ואילך. ובשנינויים — בדב״ר פרשתנו פ״ז, ו. ב״ר פ״ג, ד. מדרש תהלים עח (קרוב לתחלתו). תרגום ירושלמי ויצא ל, כב.
(2) בדב״ר ובמדרש תהלים בשם ר' נחמי' או) ר' יונתן (ובב״ר „ר' תנחומא בשם ר' ביבי“). וראה לקמ' בפנים סע״ף ו ובהערה 36.
(3) כ״ה סדרן בגמרא לפנינו. אבל בע״י (ובג״י הב״ח בגמ׳) חי' גשמים ותחיית המתים (וכ״ה בסנ־ הדרין קיג, סע״א). כסדרן (בהראיות מהכתובים (ראה דק״ס תענית שם). בדב״ר פרשתנו: תח״מ עקרות וגשמים. במדרש תהלים: רחם (חי') תח״מ וגשמים. בב״ר: קבורה (תח״מ) גשמים ורחם. וב־ תרגום ירושלמי שם מטרא פרנסה קבריא עקרתא. וראה יפ״ת השלם לב״ר שם ד״ה מפתח של קבורה. ואכ״מ.

(4) פרשתנו כח, יב.

(5) בשאר מדרשים הנ״ל הערה 1 ליתא, מלבד בב״ר שם שאי' „וי״א אף מפתח של פרנסה שנא' פותח כו״, ועד׳ בתרגום ירושלמי שם (ראה הערה 17).

(6) תהלים קמו, טז.

(7) כ״ה גי' הע״י, והגי' בפרש״י וב״ח כאן.

(*) ראה מהר״ץ חיות סוף מס' תענית: שם הגזולים להחז״א מערכת גדולים ערך דש״י קרוב לסופו — אם הפירוש לתענית הוא לרש״י.

(8) תענית שם ד״ה גשמים — בע״י ובגירסת הב״ח.

(9) ראה לקושי׳ חכ״ד ע' 169. ושם שזוהו חילוק כללי בין שיטת הירושלמי והבבלי. ואכ״מ.

(10) ראה תענית יח, ב ואילך (במשנה). יט, ב. כג, א ועוד.

(11) ואפשר להיות גם „פעמים שאינו מתבקש״ (שם ד, א. וראה שם יט, א (במשנה). ועוד).

(12) פרשת דרכים דרוש כא. גבורת ארי לתע־ נית כאן.

(13) תענית ט, א.

במערכב דחשבי פרנסה בפ"ע, קאי בפר-
נסה שהיא השפעה מיוחדת מאת הקב"ה
שאינה באה אלא בשביל רבים.

אבל לפי זה עדיין קשה קושיית הגמ'
„ור' יוחנן מאי טעמא לא קא חשיב להא",
היינו מדוע חשב ר"י רק פרנסה הנכללת
בגשמים (ואין כאן אלא ג' מפתחות), ולא
חשיב גם מפתח זה של פרנסה שאינה
נכללת ב„גשמים", והוא מפתח בפ"ע
שבא מה' ולא נמסר ביד שליח?

ג. ולכן נ"ל דר"י ובני מערבא מדב-
רים שניהם אודות אותו סוג „פרנסה",
אלא דפליגי בסברא אם „פרנסה" צריכה
„מפתח" מיוחד, או נכללת בה „מפתח"
דגשמים.

וביאור הדברים:

„גשמים" ה„פרנסה" בדרך כלל, הם
תוארים להשפעת מזון וצרכי האדם, וה-
חילוק ביניהם הוא, ד„גשמים" מורה על
השפעת הפרנסה מלמעלה, „ונתתי" גש-
מיכם בעתם", ואילו התואר „פרנסה"
בדרך כלל בא לתאר את קבלת ההשפעה,
שהאדם מתפרנס וניזון מהשפעה זו. וכן
הוא גם כפשטות, שה„גשמים" באים מל-
מעלה ופועלים צמיחה וכו', משא"כ
„פרנסה" באה ע"י עבודת ופעולת האדם,
חרישה זריעה וקצירה כו'.

ולפי זה, החילוק בין ר"י ובני מערבא
הוא, דר"י מדבר ע"ד ה„מפתחות" של
הדברים כפי שהם באים מאת הקב"ה,
הנותן, ולכן חשיב רק „גשמים" ולא פר-
נסה (שאין פרנסה השפעת הקב"ה מצ"ע,
אלא זוהי עבודת האדם שהשפעת הקב"ה
תתקבל אצלו): ואילו במערבא מדברים
גם כפי שהוא מצד המקבל, כפי שהש-

אוצרו הטוב לתת מטר ארצך, פרנסה
בשביל רבים דכתיבי: הנני ממטיר לכם
לחם", הרי דגם לר"י מטר ופרנסה תרי
מילי נינהו.

ויש לומר, ע"פ מ"ש רש"י בפ"י דברי
הגמ' שם¹⁴, „מטר בשביל יחיד, שאם א"צ
מטר אלא לאדם אחד כגון שזרע אחר זמן
זריעת בני אדם או שדר בעיר שכולה
נכרים וצריך למטר בא בזכותו, ופרנסה
שפ"ע טובה ומחי' לכל העולם אינו בא
לעולם בזכות אחד אלא בשביל רבים,
שאם רבים צריכין שובע שתשלח ברכה
בתבואה הקב"ה עושה אם זכו, אבל יחיד
הצריך שיתברכו תבואות שלו אין הקב"ה
משנה בעבורו דין השנה אלא כפי בר-
כותי", ואע"פ שמוריד בשביל יחיד מטר
זה להשביח תבואותיו שלא יהו גרועות
משל אחרים אבל לעשות שדהו כשדה שור
בע"ל¹⁵.

ולפ"ז מובן דהכוונה ב„פרנסה" שם
היא לשפע מיוחד שהוא באופן דשובע,
וא"כ מובן דרק באופן זה פרנסה ומטר ב'
מילי נינהו.

ובחדא"ג מהרש"א שם מפרש „מטר
שהוא אינו אלא צורך הפרנסה והוא ניתן
בטבע מן השמים אם יש בה צורך ליחיד
ניתן לו בזכותו, אבל פרנסה גופי' בענין
שתבא מן השמים כגון המן והבאר הוא
דבר ניסי ולא בא רק בשביל רבים".

ועפ"ז הי' אפשר לבאר החילוק בין
דעת ר"י ובני מערבא, דר"י דקאמר „גש-
מים נמי היינו פרנסה" מדבר בפרנסה
רגילה, לא באופן של שובע מיוחד, ולא
פרנסה הבאה באופן גלוי מלמעלה, ואילו

(14) בשלח טו, ד.

(15) תענית שם ד"ה מטר.

מעלה, שא' מהטעמים לכך הוא בכדי „שיהו הכל תולין עיניהם כלפי מעלה“. כלומר, זה שפרנסתם של הבריות תלוי בגשמים הבאים מלמעלה ולא בדבר שיש בידי האדם עצמו לעשות (כמו בארץ מצרים, שהשקאת השדות היא „ברג-לך“²¹), פועל בהם הכרה כדבעי שכל פרנסתם וחיותם (ולא רק הגשמים) היא ע"י הקב"ה עצמו.

[וזוהי גם מעלת ארץ ישראל על שאר הארצות, ש"א"י משקה אותה הקב"ה בעצמו, וכל העולם כולו ע"י שליח²², שבארץ ישראל ניכר בגלוי שכל השפעת החיות מלמעלה היא אך ורק ע"י הקב"ה, משא"כ בחו"ל אפשר לטעות²³ שיש תפיסת מקום גם ל"שליח", וגם לכשרונות ומעלות האדם כו']²⁴.

ומזה מובן גם לענינו, דזה שמפתח גשמים לא נמסר ליד שליח (וגשמים נמי היינו פרנסה), פירושו, שבאמת כל פרנסת האדם היא אך ורק מהקב"ה, באופן שאין תפיסת מקום לשום דבר שחוץ ממנו, וגם לא ללבושי הטבע שהאדם עושה כדי שעל ידם יוכל לקבל את פרנסתו מהקב"ה. וזה ש"יצא אדם לפעלו

פעת המזון נעשית „פרנסה“, ולכן חשבו גם „פרנסה“.

[ולפי ביאור זה, מובנת גם ההתאמה למספר המפתחות, דלר"י יש ג' מפתחות, ולמערבא יש ד':! החילוק בין אות ג' לאות ד' הוא (כדאיתא בגמ'²⁵) – „גמול דלים“, היינו שאות ג' מורה על הגורם ההשפעה ה„גמול חסדים“²⁶, ואות ד' מורה על ה„דלים“, מקבלי ההשפעה. ומזה מובן גם בנוגע להגימטריא של אותיות אלו – מספר ג' ומספר ד', דמספר ג' מורה על הנתניה, כמו שהוא מצד הנותן („גמול“), ואילו ד' מורה כפי שהוא מצד המקבל (ה„דלים“)²⁷].

ד. אך עדיין צריך ביאור, שהרי תוכן המבואר בסוגיא זו הוא ע"ד „מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו ביד שליח“, היינו, שגדר „מפתחות“ אלה הוא שכולם באים מאת הקב"ה, ואין יד „ממוצע“ באמצע, וא"כ מהו הפירוש ש„במערבא אמרי אף מפתח של פרנסה“, שחשבו „פרנסה“ למפתח בפ"ע כיון שפרנסה הוא דבר התלוי ושייך לעבודת האדם (ולכן אינו פרט במפתח ד„גשמים“) – דלפ"י איך אפשר לומר שזהו „מפתח“ שהוא רק בידו של הקב"ה?

ויש לבאר זה בהקדם מה שביארו חז"ל²⁸ לענין ירידת גשמים שבאים מל-

(21) עקב יא, יא.

(22) תענית י, א.

(23) וכידוע פי' מרד"ל (ע"ז ת, סע"א) ישראל שבחז"ל עובדי ע"ז בטהרה הם – ראה ד"ה וידעת מוסקווא תרנ"ז (סה"מ תרנ"ז ע' נח ואילך). ועוד. וראה לקושי ח"ו ע' 30 ואילך. ושי"ן.

(24) להעיר מצפ"ע"נ ה' תרומות בהשטות (סא, ריש ע"ד): וזהו כוונת הגמ' בתענית דף י' דכתב"ל ע"י שליח ר"ל גדר הטבע אף כהני שלא נמסרו לשליח ע"ש דף ב'. וראה צפ"ע"נ עה"ת שם. ובפ' עקב יא, י. וראה ע"ד החסידות (בביאור הגמ' בריש תענית ושם) אוה"ת עקב ס"ע תריג ואילך. בחקותי ס"ע קצד ואילך. ובכ"מ.

(17) בתרגום ירושלמי יוצא שם: ארבעה מפתחות כו' מפתח מטרא מפתח פרנסה כו'.

(18) שבת קד, א.

(19) ראה מו"נ (ח"ב פ"ה) בענין מספר ארבעה. צפ"ע"נ עה"ת ר"פ ויצא. וע"ד החסידות ראה תו"א וארא נט, א. ביאורו"ז בלק קו, ד ואילך. לקושי ח"ו ע' 202.

(20) ב"ר פ"ג, ט. ועד"ז בירושלמי תענית פ"ג ה"ג.

מן השמים³¹:

(ב) אף שמעשי האדם והכלי שעושה אין להם תפיסת מקום מצד עצמם ועושה זאת רק מפני ציווי ה', הרי מחמת ציווי ה' גופא יש להם חשיבות, שעל ידם מתקיים רצונו יתברך.

בסגנון אחר: האמונה שלו היא בוד-אות גמורה שהכל בא רק מהקב"ה, ובמילא הרי הוא בבטחון גמור בהקב"ה שהוא יתן לו הכל מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה, אבל גם ענין זה ש-הקב"ה ציווה שיעשה מעשה בזה בטבע, הוא יודע שגם זה בכוונה מכוונת, והיינו לידע ולהכיר שגם הטבע עצמו ועשיית האדם בזה, באים מאתו ית', מלבד עצם ההשפעה שבאה מהקב"ה.

וי"ל שהם ב' האופנים אם המפתח של פרנסה נחשב למפתח בפ"ע, או שהוא ככלל מפתח גשמים:

לר"י „גשמים (נמי) היינו פרנסה“, כי כל לבושי הטבע וכן מעשי האדם שבזה, אין להם תפיסת מקום כלל — והא קמ"ל, שביחס לענין הפרנסה כל מעשיו בזה הם פרט בהשפעת הקב"ה להאדם:

ו„מערבא אמרי אף פרנסה דכתיב פותח את ידיך וגו'“, והיינו שגם מעשי האדם בזה באים מהקב"ה והוא ענין בפ"ע. וגם זה נוגע לידיעת והכרת האדם, שלבושי הטבע ועשיית האדם אינם רק דבר שאין לו מציאות בפ"ע, כ"א זה גופא בא מהקב"ה.

מה' שישלח חסדו כו' ב' בעסקו במו"מ יכין שמאמין שהשפע ברכת ה' היא כשאר הנסים הגלויים כמו שהוריד המן וכיוצא (ומה שממשך „אלא שהוא עושה לבוש כו' כי כך הוא רצון העליון ביה“, י"ל שהוא ע"ד ב' האופנים שבפנים).
(33) ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 176 (אילך).

ולעבודתו עדי ערב²⁵ בעסק הפרנסה, הוא אך כדי לקיים ציווי הקב"ה „וברכך²⁶ ה' אלקיך בכל אשר תעשה“, „ששת²⁷ ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך“.

ועוד זאת: לא זו בלבד שהאדם יודע שעצם ההשפעה באה רק מלמעלה, „בר-כת²⁸ ה' היא תעשירי“, וכל מעשיו אינם אלא²⁹ „כלי קבלה“ לברכת השם (ע"ד כלי השמן דנס אלישע³⁰, שכל ענינם ה' רק להכיל השמן הנסי), אלא יתר על כן, שגם ה„כלים“ אין להם חשיבות אפי' בתור „כלים“ (ולבושים) להכיל ברכת ה', ואינו עושה אותם אלא מחמת ציווי הקב"ה, וא"כ הרי הם טפלים לגמרי לברכת השם, שהיא ברכה שלמעלה מדרך הטבע לגמרי.

ה. אמנם הכרה זו גופא אפ"ל בב' אופנים³¹:

(א) מעשי האדם ולבושי הטבע אין להם חשיבות כלל. דכשם שבהנהגה נסית נראה ונגלה בפועל שחוקי הטבע אין להם מציאות כלל — הרי באותו האופן ממש הוא גם כאשר ההשפעה מהקב"ה באה ע"י לבושי הטבע, וכמו המן שירד³²

(25) תהלים קד, כא.

(26) פ' ראה טו, יח. ובספרי עה"פ יכול יא יושב ובטל ת"ל בכל אשר תעשה.

(27) יתרו כ, ט. וראה מכילתא הובאה בדרשות

ר"י אבן שועיב פ' יושב — שהוא מ"ע. וראה מכיל-תא דרשב"י יתרו כ, ט. לקו"ש ח"יא ע' 71 בהערה.

(28) משלי י, כב.

(29) ראה הקדמה לדרך חיים (ג, א). סהמ"צ

להצ"צ מצות תגלחת מצורע ספ"ב ואילך. קונטרס ומעין מ"ז ואילך. מכ"ה. ובכ"מ.

(30) מ"ב ד, ב ואילך.

(31) להעיר מלקו"ש ח"יה ע' 295 ואילך.

(32) ראה דרמ"צ שם (ק, סע"א ואילך): והוה ב'

הכוונת טובות שיכין האדם כמו"מ לבקש רחמים

ז. ח"י אלול — יום הולדת שני המ-
אורות הגדולים, הבעש"ט ואדה"ז — חל
ברוב השנים בשבוע (או בש"ק) דפ'
תבא⁴³. וענינם של שני בעלי יום ההולדת,
מתאים לב' אופני עבודת ה' הנ"ל: ע"י
הבעש"ט בתורת החסידות הכללית; וע"י
אדמו"ר הזקן בתורת חסידות חב"ד⁴⁴:

החידוש שנתגלה ע"י הבעש"ט בתורת
החסידות הכללית הוא — תוספת חיות
כללי בקיום התומ"צ. ולכן א' מהענינים
שהודגשו בתורת החסידות הכללית הוא

— ה' אחד מלמטה למעלה וה' אחד מלמעלה למטה
(ראה המשך תרס"ז ע' רכה. רמב. תורת שלום ע'
49 ואילך. 184 ואילך. ועוד): דמצד הענין דהוי'
אחד מלמטה למעלה הרי לאחר התהוותם, הער-
למות בטלים במציאות בתכלית כמו שהם קודם
התהוותם, והיינו שהנבראים אינם שום מציאות,
ואמיתות מציאותם הוא כמו שהם מצד למעלה:
והוי' אחד מלמעלה למטה, פ"י כפי שאלקות
מתפשט בכל דבר, והיינו שישנה מציאות, אלא
שמצייאות העולם גופא הוא אלקות (ראה המשך
תרס"ז שם ע' רמב). דאופן זה הוא במדרגה
נעלית יותר מאופן הא', ודרגא זו של יחוד מביאה
להעבודה שיש לו עסקים בעניני העולם, ועד
שנהנה מדברים שבעולם, אבל זה גופא הוא (הנאה)
אלקות.

42 שיחת כ"ק מו"ח אדמו"ר (סה"ש תשי"ג ע'
141 ואילך. ועוד). ולהעיר דח"י אלול תקי"ה, יום
הולדת רבינו הזקן, חל כקביעות שנה זו, ביום ד'
תבא.
43 ולפעמים — ביום ב' אחרי פ' תבוא —
שמתברך ממנו בתוך ג' ימים.
44 בהבא לקמן ראה כארוכה בלקו"ש לח"י
אלול (לקר"ש ח"ט, חכ"ד, ועוד). וראה במקומות
הנ"ל בשייכות חי אלול ל'אני לדודי ודודי לי' וב'
הפתגמים שבוה, והשייכות לתורת הבעש"ט בענין
הביכורים. ועוד.

ו. ולפי זה מבואר גם הקשר לבעלי
הפולוגתא:

אמרו חז"ל⁴⁵, „הרואה יוחנן בחלום נסי
נסים נעשו לו“ (דשם שיש בו נו"ן א' הרי
זה מורה על נס, ושם שיש בו יותר מנו"ן
א' הרי זה מורה על הרבה נסים⁴⁶). ולכן
ס"ל לר"י⁴⁶, דפרנסה נכללת בגשמים, כי
מצד דרגתו, „נסי נסים“, ה"ה רואה בכל
ענין שבעולם רק את הנס שבזה. וזהו
ענין „נסי נסים“, שהנס אינו רק כדבר
שנראה בו בגלוי שידוד מערכות הטבע,
אלא שגם בהנהגת הטבע, הרי מצד דרגת
ר' יוחנן הרי הוא בפנימיות רק נס הבא
מלמעלה.

אמנם „במערכא אמרי“ דמפתח של
גשמים הוא מפתח בפ"ע, ד„מערכא“,
פירושו מקום מסויים בעולם, וארז"ל⁴⁷
שכינה במערב. והיינו שאף ש„מלא כל
הארץ כבודו“⁴⁸ וארז"ל⁴⁹ לית אתר פנוי
מיני, שכל מציאות המקום בטל אליו ית',
מ"מ „שכינה במערב“, ש„מקום“ זה יש בו
השראה מיוחדת, עד שמציאות המקום
גופא הוא אלקות⁵⁰. ולכן בני „מערכא“
ס"ל שגם לבושי הטבע, „פרנסה“, הם
ענין בפ"ע שהוא בידו של הקב"ה⁵¹.

34 ברכות נו, רע"א.

35 ראה פרש"י שם ד"ה חנינא.

36 ומתאים גם להגירסא בדב"ר פרשתנו ר'
מדרש תהלים „זנתן“, שגם בו ב' נוגין (משא"כ
בהשם נחמי' ל' הא' במדית) שיש בו רק נ' א').

37 ראה ב"ב כה, א. במדב"ר פ"ב, י. שר"ע
אדה"ז או"ח (מהדו"ת) ס"ג ס"ו. מהדו"ק שם ס"ז.
סצ"ד ס"ג.

38 ישע"י ו, ג.

39 תקו"ז תנו"ו.

40 ראה סה"מ תקס"ב ח"ב ע' שצד. אה"ת

מסעי ע' איש.

41 להעיר מב' האופנים ודרגות באחדות ה'

וע"י אדמו"ר הזקן נתגלה הענין ד' אחדות ה' גם כמו שהוא מצד העולם, שלא רק שמציאות העולם אינה בסתירה לאחדותו ית', אלא שע"י העולם מתגלה העומק דה' אחד, שמציאות העולם מיוחדת בו ית', וכמבואר בארוכה בשער היחוד והאמונה לאדמו"ר הזקן.

וכן הוא גם בעבודת האדם, שלא רק שכל כחות שלו הם בהתאם לנקודת האמונה בה' אחד, אלא דזהו כל מציאות השכל שבו, שהשכל עצמו מצד ענינו מכיר ומרגיש אחדות ה' מצד מציאותו גופא, כי מציאות השכל גופא אינו דבר הנפרד ממנו ית'. וכן הוא בכל כחות נפשו.

ודבר זה בא דוקא ע"י יגיעת ועבודת האדם, עבודה בכח עצמו דוקא, להבין ול- השיג אחדות ה' גם בשכלו ועד לשכל שבנפשו הבהמית, וע"י התבוננות הרי זה נמשך גם במדותיו, אהבת ה' ויראת ה', באופן שהאהבה והיראה שייכות למציאות המדות שבלב, וכן הוא בכל כחות נפשו, שנראה וניכר שאמיתית המציאות של כל כח שבנפש מהותו הוא אלקות.

וע"י יפוצו מעינותיך (של הבעש"ט) חוצה"י, שנעשה (בעיקר) ע"י המשכתו בחב"ד שבנפש בתורת חסידות חב"ד, ו- ממנה למדות ולבא פליג לכולא שייפין⁵⁰, קאתי מר דא מלכא משיחאי⁵¹, ותיכף ומיד ממש.

(משיחות ש"ש 9 בלק חשמ"א)

ענין האמונה, וצדיק באמונתו יחי"⁴⁵. הרי אמונה זו היא כללית ובבחי' מקיף, והיינו דגם כשהאמונה היא באופן כזה שאינה בבחי' מקיף ממש (שאינ' לה פעולה על האדם – וגנבא אפוס מח- תרתא רחמנא קריא⁴⁶), אלא פועלת חיות בכל עניניו, ועד להנהגה בפועל, הרי כל הכחות שלו אינם ענין בפ"ע אלא פרט בגילוי האמונה.

ואדמו"ר הזקן בגילוי תורת חסידות חב"ד חידש (בהמשך לגילוי תורת ה- חסידות הכללית של הבעש"ט) שלא רק שנקודת האמונה תורגש גם בחב"ד וכו', אלא שזה נעשה גם ענין בפ"ע, שכל מציאות חב"ד (שכל) שבנפשו הוא שמשיג אלקות, ועד"ז במדות שבלב שמציאותם היא לא רק מקום גילוי נקודת האמונה (פרט בגילוי האמונה), אלא שזהו מציאותם גופא, אהבת ה' ויראת ה'.

וגם זה הוא בהתאם לגילוי אחדות ה"י כפי שנתגלה ע"י הבעש"ט וכפי ש- נמשך ונתגלה ע"י אדמו"ר הזקן:

ע"י הבעש"ט נתגלה הענין ד"אין עוד מלבדו"⁴⁸ שאין שום מציאות זולתו ית', וכן נרגש גם בעבודת ה', שאין תפיסת מקום לעבודתו, אלא כל כולו הוא גילוי נקודת האמונה שבנפשו שישנו בכ"א מ- ישראל מצד נשמתו, שלמעלה ממציות האדם:

(45) חבקוק ב, ד. וראה מכות כסופה (כד, א).

תניא פל"ג (מב, ב). וראה לקו"ד ח"א קמא, ב.

(46) ברכות סג, א (בג"ה הע"י). וראה כד הקמח

מערכת בטחון (ע' עד). לקו"ת ואתתנן ז, א. פרש-

תנו מב, ד. ועוד. וראה גם בהנסמן במ"מ ללקו"ת

דברים א, א.

(47) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 157 ואילך.

(48) ואתתנן ד, לה.

(49) דברי המלך המשיח הבעש"ט – אגה"ק הידועה של הבעש"ט (נדפסה בסו"ס בו פורת יוסף. בריש ספר כש"ט. ובכ"מ).

(50) ראה זח"ג שלח קסא, א"ב. רכא, ב. אגה"ק סל"א. תו"א בראשית ז, ד. ועוד.

ראש השנה

כפרי עץ חיים ומשנת חסידים, וכ- מקומות אלו לא הובא ע"ד אמירת מזמור מז: ואילו ענין אמירת מזמור מז מקורו בסידור האריז"ל, אבל שם (אף שהובאו הכוונות לתקיעת שופר) לא נמצא כלום ע"ד ההכנה לתק"ש – „אחר קריאת התורה יכין עצמו לתקוע בשופר“.

וצ"ע, מדוע סתם אדמו"ר הזקן „יכין עצמו לתקוע בשופר“, מבלי לפרש אופן ההכנה.

והנה בפע"ח ומשנת חסידים שם ממ- שיך „(יכין עצמו כו' לתקוע בשופר) לעורר הזעיר אנפין כו“, ומפרט הכוונה הכללית (ע"ד הסוד) של תק"ש, שמזה מובן, שההכנה „(יכין עצמו)“ שייכת לכוונת דתק"ש, שצריך להכין את עצמו באופן שע"י תק"ש וכוונות שלו יתעורר הז"א כו'.

ואם הטעם שלא העתיק אדמו"ר הזקן כוונות תק"ש בסידור, הוא כמנהגו בסי- דורו בכלל שלא העתיק כוונות האריז"ל, לפי שאינם דבר השווה לכל נפש – לא

א. כתב רבינו הזקן בסידורו ב„סדר תקיעות“: „אחר קריאת התורה יכין עצ- מו לתקוע בשופר ויאמר: קאפיטיל זה (מזמור מז שבתהלים) ז' פעמים“.

ובפשטות אומר כאן אדמו"ר הזקן ב' ענינים שונים: (א) „יכין עצמו לתקוע ב- שופר“: (ב) „יאמר קאפיטיל זה ז' פעמים“.

ובפרט שמקורם של שני הענינים הוא בב' מקומות שונים, דמ"ש „אחר קריאת התורה יכין עצמו לתקוע בשופר“ מקורו

(1) לכאורה צ"ע מאי קמ"ל. ודוחק לומר ששולל בזה המנהג (הובא בכרכי או"ח ר"ס תקפת, ועוד) שתוקעין בבוקר קודם התפלה, או ששולל סברא לתקוע קודם קה"ת מצד וריון מקדימין כו' (אף שאין מקדימין אותה קודם התפלה – ראה תוס' ר"ה לב, ב) – שהרי „המנהג הפשוט“ לתקוע אחר קה"ת (רמב"ם הל' שופר פ"ג ה"י. ובמגיד משנה שם „בכל הטולס“). ובכל אופן, שלילת סברא זו אין מקומה בסידור.

וי"ל שמרמז על השייכות דתק"ש לענין מ"ת, כמ"ש הרס"ג (הובא באבודרהם) שזהו א' מהטעמים דתק"ש, לזכור קול השופר דמ"ת (וכפי שאומרים בפסקי שופרות). וי"ל דזהו טעם המנהג (רמ"א (ואדה"ז) או"ח סתקפיה ס"א (ס"ג)) לתקוע „על הבימה במקום שקורין“.

(2) צ"ע, דמשמע שרק בעל התקוע אומר, כהתחלת הלשון „יכין עצמו לתקוע בשופר ויאמר כו“, ובפרט שגבי אמירת שש הפסוקים מדייק „התוקע מתחיל וגם הקהל יאמרו כו“. והוא היפר הפשט לומר ד„יכין עצמו לתקוע בשופר“ קאי גם על כאו"א מהשומעים!

(*) משא"כ בסי' האריז"ל שליחא שם ההקדמה „יכין עצמו כו“, וגם הלשון שם „צריך לומר“ (לא ויאמר), ואולי בדוחק יש לפרשו דקאי על כאו"א.

- (3) דפוס דובראווא ריש שער השופר (שער כו) – כצוין ב„שער הכולל“ דלקמן הערה 9. – ובדפוס קארעץ שנדפס צילום ממנו ליתא.
 (4) מס' ר"ה פ"ג מא. – ולהעיר, שלשון אדה"ז היא לשון המ"ח (משא"כ בפע"ח שם הוא בשינויים קלים).
 (5) להעיר ממס' ספרים (פ"ט ה"ב), „ובר"ה אומר כל העמים תקעו כף“, אבל שם קאי על שיר של יום (ע"ד שיר הלויים בביהמ"ק) – ראה נחלת יעקב שם (ושם רפ"ח) – ולא בקשר עם תקיעת שופר.
 (6) ראה „שער הכולל“ לאאזמ"ר בהקדמתו.

מתקין הדינים והגבורות דשם אלקים".
ונמצא, שאמירת מזמור זה ז' פעמים היא
מהכוונות דתק"ש.

ויש להוסיף ביאור בזה, בהקדם ענין
כללי בשייכות לסידור אדמור' הזקן,
דאף שקבע את נוסח התפלה ע"פ כוונות
האריז"ל, שיהי' מדוייק כפי היוצא ע"פ
קבלה (נוסף לזה שיהי' מכוון גם ע"פ
הדקדוק והלשון)¹³, מ"מ לא העתיק ב'
סידורו הכוונות עצמן, לפי שאינו דבר
השייך לכל נפש כנ"ל.

בכלל משמע, שענין הכוונות שייך רק
ליחידי סגולה (היודעים לכוון כוונות
אלו), אבל יותר נראה לומר, דזה גופא ש'
אדמור' הזקן קבע נוסח התפלה (שהוא
נוסח שווה לכל נפש) מכוון ע"פ כוונות
האריז"ל, הוא לפי שע"י עצם התפלה
בנוסח זה (גם ע"י אותם שאינם יודעים
מענין הכוונות) נפעלים בפועל ההמ-
שכות וכי' שבכוונות האריז"ל¹⁴.

ומטעם זה גופא תיקן אדמור' הזקן
נוסח תפלה המיוסד על כוונות האריז"ל,
כדי שכל ישראל יהיו שייכים לענין כוונות
אלו.

וי"ל שהוא ע"ד מ"ש אדמור' הזקן
בהל' ת"ת שלו¹⁵ לענין לימוד חלק הסוד

הו"ל להעתיק גם תחלת ל' הפע"ח ומ"ח
"יכין עצמו"; ואם ס"ל שבגי תק"ש הוי
יוצא מן הכלל והכוונות דתק"ש שייכות
לכל נפש, הו"ל להעתיק הכוונות (בכל-
לות, עכ"פ) בפירושו (ע"ד שמצינו בהגדה
של פסח, שהעתיק הכוונות דשפיכת היין
באמירת המכות כו"ם).

ב. והנה אאומור' בספרו, "שער ה-
כולל" (על סידור אדה"ז) פי', דמ"ש
אדמור' הזקן, "יכין עצמו לתקוע בשופר
ויאמר כו"ם" – "ההכנה היא [בזה גופא]
שיאמר זה המזמור ז' פעמים" [היינו שהי'
ד"ויאמר"] היא ר' הפירוש]. כי טעם אמי-
רת מזמור זה הוא לפי שע"ז מהפכין
מדת הדין למדת הרחמים (כמבואר ב'
סידור האריז"ל שם, ומיוסד על דברי
המדרשו¹⁶), והיא פעולת תק"ש, כמבואר
בפע"ח¹⁷ שע"י השופר "מתעלין ומת-

— וראה מג"א ר"ס צח (ובאל"י רבה שם סק"א). אבל
להעיר, שאדה"ז לא הביאו בשולחנו שם.

(7) ובפרט דמ"ש "יכין עצמו" קאי בפשטות על
הבעל תוקע, והרי "ראוי ליתן לתקוע לצדיק והגון"
(ש"ע אדה"ז א"ח סתקפ"ה ס"ג). ובס"י האריז"ל
(קול יעקב), "צריך להדר אחר תוקע היודע כוונות
השייכים לתק"ש". וראה מטה אפרים שם. ולהעיר
גם מפע"ח שם (ועוד), "סוד השופר צריך לידע מי
הוא התוקע כו"ם".

ולהעיר שאדה"ז העתיק בסידורו ה"יהי רצון"
(לבעל תוקע) קודם תקיעות (שמקורו בפע"ח הנ"ל)
הערה (3) שם, וסידור האריז"ל במקומו). אלא
שהביא ג"כ ה"יהי רצון" שאחרי תקיעות, שכל
הקהל נוהגים לאמרו.

(8) וראה שער הכולל פמ"ח ס"ק לג. הגש"פ
עם לקוטי טעמים ומנהגים במקומו.

(9) פמ"ג סק"א.

(10) מדרש תהלים במקומו. ועוד. הובא ב'
שער הכולל שם.

(11) שער השופר שם.

(12) ל' שער הכולל שם.

(13) ראה ככ"ו הסכמת המהרי"ל (אחי אדה"ז)
לסידור אדה"ז (בסידור עם דא"ח הוצאת קה"ת –
שכ"ג, ב). הקדמת שער הכולל. ועוד.

(14) כדמשמע מ"ש כ"ק אדמור' מהורש"ב
נ"ע (אגרות קודש שלו ח"א ע' י"ח), דאין לומר
שאדה"ז השמיט דברים הנמצאים בפע"ח כו" לפי
שאינם שייכים רק ליודעים ועוסקים בחכמת
הקבלה. ע"ש. ושם, שאפילו כולנו חכמים כולנו
יודעים את הקבלה צריכים אנו להתפלל כמצווה
עלינו כנוסח רבינו הגדול ז"ל, עליו אין להוסיף
וממנו אין לגרוע כו"ם.

(15) פ"א ס"ד.

„יאמר קאפיטיל זה ז' פעמים, ולמה הק-
דים להעתיק ממ"א „יכין עצמו"?

ואף את"ל שבלשון זו מודגש שעי'
אמירת המזמור נפעל ענין הכוונות ד-
תק"ש (כנ"ל) – למאי נפק"מ הדגשה זו
בסידור השווה לכל נפש? והרי לא מצינו
במקומות אחרים בסידור שאדמו"ר הזקן
ירמז כיצד נפעלים הענינים שבכוונות,
ורק קבע נוסח התפלה בהתאם לזה.

ומסתבר לומר, דמ"ש אדמו"ר הזקן
בלשון סתמי „יכין עצמו", אין כוונתו ל-
הכנה השייכת לכוונות דתק"ש שבפע"ח
ומשנת חסידים (שלא העתיקו בסידורו),
אלא כפשטות הלשון, שהבעל תוקע צריך
להכין את עצמו לתק"ש, וכמובא גם
במטה אפריסי" ע"ד המנהג לעשות „הכ-
נה רבה" לתק"ש. ולא פירט אדמו"ר הזקן
שום הכנה פרטית, כיון שאינו דבר ה-
שווה לכל נפש, דישי ריבוי אופנים שבו-
יכולתם לעורר את האדם ולהכינו לתק"ש
(וכפי שהובאו כמה מהם במטה אפרים
שם), וכל חד וחד לפום שיעורא דילי'
צריך להכין את עצמו לתק"ש.

ד. אלא שעדיין אין זה מתרץ השאלה
– מדוע רק הכא גבי מצות תק"ש כ'
אדה"ז שצריכים להכין את עצמו לקיום
המצוה? והרי כל קיום כל מצוה כדבעי
הוא כשהו בכוונה הראוי' (דמצוה בלי
כוונה היא כגוף בלי נשמה²⁰), ומ"מ לא
מצינו שאדה"ז יכתוב בסידורו גבי עוד
מצות שהובאו בסידור (כמו ציצית, תפי-
ליו, נטילת לולב ועוד) שהאדם צריך
להכין את עצמו קודם עשיית המצוה.

20 ס"י תקפה.

21 תניא פל"ח (ג, א), ושם „תפלה או שאר
ברכה", ולהלן שם (גא, א), „וכונת המצות . . . שהיא
כנשמה לגוף".

שבתורה, „שכל נפש צריכה לתיקונה
לעסוק בפרד"ס כו' צריך לבוא בגלגול
עד ששיג יודע כל מה שאפשר לנשמתו
להשיג מידיעת התורה הן בפשטי ההל-
כות הן ברמזים ודרשות וסודות", היינו
שכל נפש צריכה לעסוק בהשגת סודות
התורה – דמעי"ן זה ואולי ביתר שאת הוא
בענין כוונות התפלה ע"ד הסוד, שהן
שייכות לכל נפש, אלא שרוב הצבור (ש-
אין יודעים לכיין הכוונות בפועל) שייכים
רק לה„נפעל", שעי" התפלה בנוסח זה
נפעלים הענינים. יודעים דברי כ"ק מו"ח
אדמו"ר¹⁶, „ידוע ומקובל . . . אשר אלו
שאינן דעתם יפה לכוון מפני העדר הידי-
עה כו' מספיק שיכוונו כוונה כללית:
להיות תפלתו נשמעת לפניו ית' עם כל
הכוונות המבוארות בספרי קבלה".

ועד"ז הוא בענין הכוונות דתק"ש,
שהן שייכות לכל נפש, אלא שפעולת
הענינים – לרוב הציבורי (שאינן יודעים
לכוון כל הכוונות¹⁷) היא עי" אמירת
מזמור מז שבתהלים ז' פעמים.

ג. אבל קשה לפרש כן כוונת אדמו"ר
הזקן, כי: (א) פשטות הלשון „יכין כו'
ויאמר", משמע שהם ב' ענינים. (ב)
ועיקר: כיון שלפי הנ"ל אין כאן הכנה
מלבד אמירת מזמור מז ז' פעמים – לא
הול"ל אלא העיקר בנוגע למעשה –

16 „היום יום" י"א אד"ר (והוא מאגרות קודש
שלו ח"ג ע' קמד. ע"ש).
17 ראה גם שליה מס' תמיד עניני תפלה
(רנא, ב בהגה"ה ד"ה על חוט). ועוד.
18 כולל כמה מבעלי חוקט שאינם שייכים
לכיון כוונות השופר ע"ד הסוד.

19 משא"כ אלה שיודעים לכיין, צריכים
לכיון בפועל כדי שיפעלו כו' – ראה „היום יום" ב'
תשרי (לענין אמירת אנא בכה קודם תק"ש).
ולהעיר מאגרות קודש אדמו"ר האמצעי (ע' רס"ז).

ה. ויש לומר הביאור בזה, בהקדם תמי' כללית בסידור אדה"ז: בס' קבלה איתא שקודם כל מצוה צריכים לומר „לשם יחוד קוב"ה ושכינתא"²⁶, ובכמה סידורים הובא נוסח זה לפני קיום כמה מצות. ומצינו בזה דבר פלא בסידור אדה"ז, שלא קבע לומר „לשם יחוד" לפני קיום מצוה (כפי שמצינו בהמצוות ש- הובאו בסידור), אבל לאידך קבע לאומרו בכל יום בתפלה קודם ברוך שאמר.

ומבואר בזה²⁷, ד„אנחנו אומרים לשם יחוד קודם התפלה ויוצאים בזה על כל היום בקיום המצות כו"²⁸.

אבל עדיין דורש ביאור: אם זוהי הנהגה השייכת לכל אדם, למה לא קבע לאומרו קודם עשיית כל מצוה, ואם אינו דבר השווה לכל נפש, אמאי קבעו לפני ברוך שאמר?²⁹

וי"ל עפמשנת לעיל (סעיף ב), דב- עצם ס"ל לאדה"ז שענין הכוונות (גם) ע"ד הסוד שייך לכל נפש, אלא שזהו רק בנוגע לה„נפעל", שלכל נפש ניתן הכח לפעול את הענינים וההמשכות המפור-

לכאורה יש לכאר זה ע"פ מ"ש ה- רמב"ם²², ד„אע"פ שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו, כלומר עורו ישנים משנתכם כו' וחפשו במע- שיכם וחזרו בתשובה כו", דלכאורה יש לדייק, אמאי הביא הרמב"ם דברי אגדה אלה בספר הי"ד שהוא ספר הלכה? ומש- מע לכאורה, ש„רמז" זה נוגע להלכה, דאין תקיעת שופר רק מצוה שבמעשה (שמיעת קול שופר) אלא גם מצוה שבלב, שקול השופר צריך לעורר את האדם לתשובה, ומבלי זה חסר בעצם קיום המצוה [וע"ד (ולא ממש) דברי הב"ח²³ הידועים לענין ציצית תפילין וסוכה, ש- קיום מצות אלו תלוי גם בכוונתן]²⁴, ומהאי טעמא כ' אדה"ז שצריך להכין עצמו לתק"ש, כיון שבלי זה חסר בעצם קיום המצוה.

אבל דוחק לפרש כן, כי לא מצינו בספרי הפוסקים שבלי כוונה והתעוררות תשובה²⁵ חסר בקיום מצות תקיעת שופר, וגם ברמב"ם קשה לפרש כן, דא"כ הו"ל להביא ענין זה בהל' שופר. ומזה שהביאו רק בהל' תשובה ולא בהל' שופר מוכח שאין „רמז" זה חלק מקיום מצות שו- פר²⁵.

26) כ"ה בלקו"ת ואתחנן ט, סע"א. ר"ה נה, ג. וראה פע"ח שער הזמירות ספ"ה. ס' הליקוטים ס"פ ראה. שער רה"ק (בדפוס ירושלים, תער"ב - יב, ב). כסא מלך להקדמת ת"ז ד"ה ואי תימרון ועוד - ראה הנסמך בטה"מ מלוקט ח"ב ע' פב הערה 60. 27) סה"מ תרנ"ז ע' קצח. ועד"ז כסה"מ עטר"ת ע' תקיח.

28) ולהעיר ממשנת ב"מ"א (לקו"ש שם ע' 1128 ואילך) בטעם שבכמה מצות א"צ כוונה, גם כוונה לצאת י"ח (ראה שו"ע אדה"ז א"ח סתע"ה סכ"ח. ועוד), כי הכוונה בתחילת היום, לעשות רצון אביך שבשמים" נמשכת על הפעולות דכל היום כולו. ע"ש.

29) וראה השקו"ט בשער הכולל פ"ו סק"ב.

22) הל' תשובה פ"ג ה"ד.

23) לטאו"ח ס"ח, סתרכ"ה.

24) להעיר מל' הש"ס (ר"ה כת, ריש ע"ב)

„אבל הכא זכרון חדועה כתיב", ובר"ח שם (וראה גם רמב"ן במלחמות שם, ועוד), „הכא בענין תקיעות כוונת הלב בעיני". ומשמע דענין הכוונה בתק"ש הוא יותר מהא דמצות בכלל צריכות כוונה.

25) משא"כ הכוונה לצאת י"ח - רמב"ם הל' שופר פ"ב ה"ד. טושי"ע א"ח סתקפ"ט ס"ח. שו"ע אדה"ז שם ס"ה ואילך.

25*) וראה לקו"ש ח"ד ע' 1355 בהערה.

שבתחילת השנה דרוש ענין ההכנה, ועי"ז נמשך ג"כ לכל השנה כולה.

דהנה מבואר בכ"מ, דתק"ש היא מצוה כללית הנוגעת לעבודת האדם במשך כל השנה כולה, דראש השנה נקרא „ראש“ (ולא תחילת השנה) לפי שהוא כמו ראש המנהיג את הגוף כולו³², וכך עבודת ה' אדם במשך הזמן דראש השנה משפיעה על עבודתו במשך כל השנה כולה. ובוזה גופא הרי „מצות היום בשופר“³³, שהיא היא המצוה (והעבודה) העיקרית דראש השנה. ולכן אף שענין הכוונה והכנה בכל מצוה אינו דבר השווה לכל נפש, מ"מ, גבי תקיעת שופר שהיא בגדר „ראש“ לכל השנה כולה, צ"ל ההכנה בגלוי אצל כל ישראלי.

ועפ"ז יש לפרש בעומק יותר לשון אדה"ז „יכין עצמו לתקוע בשופר“, ולא פירט במה היא ההכנה – שאין זה רק לפי שזה תלוי בכל חד וחד לפום שיעורא דיילי (כנ"ל סעיף ג), אלא מפני שזהו בהתאם לתוכן העבודה דתקיעת שופר, שהיא העבודה הראשונה בתור „ראש“ לעבודת האדם במשך כל השנה כולה. שתוכן „ראשית“ זו היא – קבלת עול מלכות שמים, קבלת עול כלליתי³⁴, והיינו שאין עבודת היום רק קבלת החלטות טובות לשפר את עצמו בענינים פרטיים

תק"ש שייך לכוונת „לשם יחוד כו" שאומרים בכל מצוה. ע"ש.

(32) ראה לקו"ת ר"ה רד"ה תקעו הא'. ועוד. עטרת ראש בתחלתו. ובכ"מ.

(33) משנה ר"ה כה. ב.

(34) אף שפשטות ל' אדה"ז קאי על הבעל תוקע (כנ"ל הערה 2), הרי מובן שגם כאור"א צריך להכין עצמו כו' (וראה מטה אפרים שם).

(35) ראה סה"מ תשי"ד ע' 5 ואילך. ובכ"מ.

רשים בכוונות המצות, אף שמעשה ה' כוונות אינו דבר השווה לכל נפש.

ועפ"ז נראה לומר עוד, שס"ל לאדה"ז שצריך אדם לומר „לשם יחוד“ עכ"פ פעם אחת בכל יום, כדי לפעול „יחוד קוב"ה ושכינתי“ בקיום כל מצוה ומצוה במשך כל היום כולו. דאף שאינו דבר השווה לכל נפש לכיין „לשם יחוד כו" בקיום כל מצוה ומצוה במשך כל היום כולו, מ"מ, בידו של כאור"א לכיין זה (עכ"פ כל חד וחד לפום שיעורא דיילי³⁵) בשעת התפלה, ואמירה וכוונה זו בתחילת היום היא פעולה נמשכת לכל הדברים הנעשים במשך יום זה, כנ"ל. ולכן קבע לאומרו בתפילת הבוקר, ובוזה גופא, ב' תחילת התפלה, קודם ברוך שאמר.

1. לפי הקדמה זו יש לבאר ג"כ שיטת אדה"ז בענין הכוונות לתק"ש:

מ"ש אדה"ז שצריך להכין את עצמו לתק"ש ולא די בשמיעת קול השופר ל' חוד, מובן, כי בסידור אדה"ז שנקבע ע"ד הסוד, נוגע ביותר ענין ההכנה והכוונה שבמצוות. אלא שכיון שזהו סידור השווה לכל נפש, לכן, גם בענין זה נקט אדה"ז דרך השווה לכל נפש, שלא חייב ענין ההכנה לפני כל מצוה ומצוה אלא רק לפני תקיעת שופר.

דכשם שהוא בנוגע לכל יום ויום, שאדה"ז קבע לומר „לשם יחוד“ פ"א ב' תחילת היום, הפועל על כל היום כולו כנ"ל, מעין זה הוא לענין כללות השנה כולה, שבמצוה כללית זו דתקיעת שופר³⁶

(30) להעיר מתיניא פמ"א (נו, ב ואילך) „ואף שלהיות כוונה זו אמיתית כו' מ"מ יש לכל אדם להרגיל עצמו בכוונה זו כו"י. ע"ש.

(31) ובפרט ע"פ המבואר בלקו"ת ר"ה שם, דההמשכה הכללית דר"ה על כל השנה וענין

בתורה עבודה וגמ"ח, אלא היא מסירה כללית לה' מעומק הנפש.
 וזהו מ"ש אדה"ז "יכין עצמו לתקוע בשופר" ולא כ' שום ענין פרטי, כי זהו כל
 התוכן דתקיעת שופר, הכנה כללית ל-
 עבודת השם במשך כל השנה כולה של-
 מעלה מפרטים.
 (משיחת ש"פ האזינו תשל"א)

לקוטי שיחות

ביאורים
בלקוטי לוי"צ
על אגרת התשובה

אגרת התשובה*

. (1) ומדת מלכותו ית' נקרא בשם דבר ה'
. . ונכללת ונרמזת באות ה"א אחרונה
כר" (ואח"כ מפרש דוגמתן בנפש האדם,
כדלקמן).

ומבאר אאמ"ר בהערותיו לתניאי,
דמ"ש אדה"ז (בביאור ההמשכה הנרמזת
באות וי"ו דשם הוי"ו) "חסדו וטובו" –
"נקט ב' לשונות, חסד וטוב, הוא ההתחלה
והסוף דהששה מדות, שהתחלתן חסד
וסופן יסוד הנק' טוב". כלומר: אין ה'
כוונה בתיבת "וטובו", כדמשמע בפשטות,
שזהו חלק ופרט במדת החסד, אלא "טו-
בו" קאי על מדת היסוד, "הסוף דהששה
מדות".

ולכאורה צריך להבין: אמאי נחית
אדה"ז לפרט מדת היסוד בפ"ע, ולא הס'
תפק בזה שהיא נכללת ב"שאר מדותיו
הקדושות"?

זה שמפרט "מדת חסדו" (ולא כתב
סתם "המשכה זו היא ע"י מדותיו הקדו-
שות"), יש לבאר בפשטות, שנקט המדה
הראשונה [וע"ד שמצינו לעיל בשער
היחוד והאמונה], כשמדבר ע"ד המשכת

א. באגרת התשובה פ"ד מבאר אד-
מור"ר הזקן, שמ"שי "כי חלק הוי' עמו"
היינו שבנ"י הם "חלק משם הוי' ב"ה" –
דכמו שיש ד' אותיות בשם הוי', שהם
היו"ד ספירות ש"נכללות ונרמזות בשם
הוי' ב"ה", כך יש דוגמת ד' אותיות אלו
ככל נפש מישראל – ומבאר בפרטיות
איך נכללות ונרמזות היו"ד ספירות בד'
אותיות השם:

"היו"ד שהיא בחי' נקודה לבד מרמזת
לחכמתו ית' . . ואחר שבאה [הנקודה]
לבחי' התפשטות וגילוי ההשגה וההבנה
לעלמין סתימין נכללת ונרמזת באות ה"א
שיש לה בחי' התפשטות לרוחב המורה
ומרמז על הרחבת הביאור וההבנה וגם
לאורך המורה על בחי' ההמשכה וההש-
פעה מלמעלה למטה לעלמין סתימין.
ואח"כ כשנמשכת המשכה והשפעה זו
יותר למטה לעלמין דאתגליין, וכמו ה'
אדם שרוצה לגלות חכמתו לאחרים ע"י
דיבורו עד"מ, נכללת ונרמזת המשכה זו
באותיות ו"ה, כי הוי"ו מורה על ההמ-
שכה מלמעלה למטה, וגם המשכה זו היא
ע"י מדת חסדו וטובו ושאר מדותיו ה'
קדושות הנכללות בדרך כלל במספר שש

(4) לקוטי לוי"צ על תניא – ריש ע' ל.

(5) "כמ"ש (ישעי' ג, י) אמרו צדיק כי טוב
וצדיק הוא יסוד" (לקוטי לוי"צ שם, ומסיים: "בקר
דאברהם ובקר דיוסף ביוה"ק פ' בלק דר"ד ועיין
כביאורי הזהר שם" (לאדמו"ר האמצעי – קט, א
ואילך). – וראה לקמן הערה 30).

(6) והרי אח"כ מעתיק (בפירוש) מהפסוק רק
"לך הוי' הגדולה" (שכנגד חסד) והשאר ממזו
כ"רכו".

(7) פ"א (פד, סע"א).

(1) האזינו לב, ט.

(2) ל' אדה"ז שם (צג, סע"ב).

(3) שם צד, ריש ע"ב ואילך.

(*) ביאורים בלקוטי לוי"צ על אגה"ח. הבי'
אורים על חמשה קטעים הראשונים שבלקוטי לוי"צ
נדפסו בלקו"ש ח"ט נ"ו 391 ואילך, ולשלימות
הענין נדפסו גם להלן בההוספות (בחרגום ללה"ק).
המרי"ל.

ב. ויש לומר, שבפירוש אאמור"ר (ד' "טובו" כאן קאי על מדת היסוד, ולא שהוא פרט במדת החסד), נרמז תירוץ על תמי' כללית בתוכן הביאור באנה"ת כאן בד' אותיות שם הוי' למעלה ובנפש האדם.

[וכמשנ"ת במ"א ע"ד הערות אאמור"ר אלו - שנרשמו על גליון ספריו בהיותו בגולה, ונכתבו בקיצור נמרץ מפני הצמ-צום בנייר ודיו וכו'] - שנוסף על דיוקי הלשונות שנתבארו בהן, הנה בכמה מקומות נרמזו בהן ביאור בתוכן הכללי של הענין].

דהנה בביאור אות וי"ו דשם הוי' כתב אדה"ז, כנ"ל, דקאי על מדותיו ית' [הנכללות . . במספר שש"ן] אבל אח"כ בנפש האדם כתיב"ז, "אותיות ואי" ה"א" קאי על "עסק התורה והמצות בקול ודבור או מעשה" [ואי' - קול ודבור, וה"א - מעשה] ואילו מדות האדם כאו כפרט בביאור אות ה"א (ראשונה) שקאי על בינה (התבוננות בגדולתו ית' בהר-חבת הדעת כו') - "שיש לה רוחב, וגם אורך המורה על המשכה מלמעלה ל-מטה להוליד מבינתו והתבוננותו בגדולת ה' אהבה ויראה ותולדותיהן במוחו ותע-לומות לבו ואח"כ בכח"י התגלות לבו".

ולכאורה תמוה: כיון שד' אותיות שם הוי' דנפש האדם מתאימות לד' אותיות דשם הוי' (כ"י חלק הוי' עמו . . חלק משם הוי' ב"ה, וכנ"ל) - מהו טעם החי-לוק ביניהם, שהמשכה שע"י "מדותיו הקדושות" נרמזת בה, "אור" של אות וי"ו, ואילו בנפש האדם, "ההמשכה מל-

המדות, אומר "חסד ורחמים ושאר מדותיו הקדושות" - אבל מה נוגע ל-פרט מדת היסוד, "הסוף דהששה מדות"? ובפרט שלקמין בביאור ד' אותיות בנפש האדם, כשמוכיר ענין המדות, נקט "אהבה ויראה ותולדותיהן", הרי שמפרט רק עיקרי המדות, וא"כ גם כאן הו"ל לפרט"י "חסד וגבורה" (ולא "הסוף דה-ששה מדות").

גם צע"ק לפ"ו לשון אדה"ז, "מדת חס-דו וטובו" - "מדת" ל' יחיד, והרי ב"חסדו וטובו" כוונתו לשתי מדות, חסד ויסוד, והו"ל "מדות" (ל' רבים)?

(8) צע"ק הטעם שמפרט גם "רחמים". וראה שם פ"ח (פה, א, שם, ריש ע"ב). ומדת חסדו ורחמנותו ושאר מדותיו . . מדת חסד ורחמים וכיוצא בהן. ואכ"מ.
(9) בסוף הפרק (צה, א).

(10) ראה תניא ח"א ספ"ג, "ושאר המדות כולן הן ענפי היראה והאהבה ותולדותיהן".

(11) אבל י"ל, דזה שמפרט "חסד" אינו רק מפני שהיא המדה הראשונה, אלא לפי שכאן בא לבאר ענין "ההמשכה מלמעלה למטה" הנעשה ע"י "מדותיו הקדושות" ועיקר ענין ההמשכה והגילוי הוא במדת החסד, שהרי זהו כל ענינה של מדת החסד - ענין ההשפעה, המשכה וגילוי [וענין ה"המשכה" שב"שאר מדותיו הקדושות" הוא מצד מדת החסד הכלולה בהן, וכידוע שמדת החסד "אזיל" עם כל המדות - ראה לקו"ת האינינו עו, ב (ו"ג). ועוד].

(12) אג גם "תפארת" - ראה שער היחוד והא-מונה פ"ח (פה, א) "ומדת חסדו וגבורתו ורחמנותו ותפארתו הכלולה מחסדו וגבורתו וכן שאר מדו-תיו הקדושות".

(*) ונד"ז י"ג, דזה שמפרט בשער היחוד והא-מונה רק "חסד ורחמים" הוא בהתאם להמשך דבריו שם, ועולם ע"י חסד יבנה . . כלי ולבוש לחסד זה".

(13) נדפס לקמן ע' 122.

(14) בסוף הפרק. וראה גם לקו"ת תצא לט, א.

אין כאן מציאות, נפרדת" מאלקות, כי הם, "מכוסים" במקורם; משא"כ, "עלמין דאתגליין" היינו שמציאותן היא בהתגלות, שנתחדשה מציאות של עולמות שמחוץ למקורם ונפרדים ממנו.

וחילוק זה מודגש בלשון אדה"ז כאן גופא: כשמבאר ה"המשכה" דאות וי"ו - "ואח"כ כשנמשכת המשכה והשפעה זו יותר למטה לעלמין דאתגליין, מוסיף דוגמא - "וכמו האדם שרוצה לגלות חכמתו לאחרים ע"י דבורו", דיש לומר, שבדוגמא זו מדגיש אדה"ז, שהחידוש דה"המשכה" לעלמין דאתגליין לגבי ה"המשכה לעלמין סתימין, אינו רק בכך שהיא, "יותר למטה" (מעלמין סתימין), אלא זהו דבר חדש - התייחסות למציאות של "זולת" ("אחרים").

ד. לפי הקדמה זו מובנת גם ההתאמה (הכללית) בין ענין ה"האור" דאות ה"ה למעלה, שהיא, "ההשפעה... לעלמין סתימין", להאור דאות ה"ה בנפש ה"ה אדם, "המורה על המשכה... להוליד מבינתו... אהבה ויראה... בבחי' התגלות לכו":

מדות האדם הן בדוגמת "עלמין סתימין", דכשם שה"עלמין סתימין" הרי מחד גיסא הם "עלמין" (דהיינו "מציאות" נוספת), אבל ביחד עם זה הרי הם "סתימין", שאינם נפרדים מאלקות כי מציאותם מכוסה במקורם (כדגים שבים) - עד"ז הוא בענין המדות:

החידוש שבמדות ורגש הלב על ה"שכל הוא, שכל גדר המדות הוא רק ההתייחסות אל הזולתי. דענין השכל

מעלה למטה להוליד... אהבה ויראה ותולדותיהן" [ולא רק כפי שהן עדיין ב"מורו ותעלומות לכו", אלא גם כפי שהן "בבחי' התגלות לכו"¹⁶] נרמזת בה"האור" של אות ה"ה (ראשונה) - ואות וא"ו קאי על הקול ודבור של עסק התורה והמצות?

ויש לומר, שהשוב על תמי"ז נרמז במ"ש אדה"ז "מדת חסדו וטובו", דקאי (כפירוש אאמ"ר) על חסד ויסוד, "ההתחלה והסוף דהששה מדות", וכזה גופא מדייק אדה"ז "מדת חסדו וטובו" (ל' יחיד) - שההדגשה כאן היא כפי ששניהם (חסדו וטובו) נעשים (כמו) מדה אחת, כ"דלקמן.

ג. ויובן זה בהקדם החילוק בין ה"האור" דאות ה"ה (למעלה), "המורה על... המשכה וההשפעה מלמעלה למטה לעלמין סתימין", וה"האור" דאות וי"ו (למעלה), שזהו "כשנמשכת המשכה והשפעה זו יותר למטה לעלמין דאתגליין" - שהחילוק ביניהם אינו רק ב"האור" ה"המשכה, שעלמין דאתגליין הן "יותר למטה" מעלמין סתימין, אלא זהו סוג אחר של "המשכה מלמעלה למטה".

דהנה החילוק שבין "עלמין סתימין" ל"עלמין דאתגליין" אינו רק ב"העלם" ו"גילוי" - אם מציאותם ניכרת ונגלית או שהיא נסתרת - אלא הוא בעצם מציאותן:

"עלמין סתימין" הם ה"עולמות" ה"מכוסים" במקורם (דבר ה' המח' אותם), וכמו דגים שבים שא"א להם להפרד ממקור חיותם, דמחוץ למקורם אין להם מציאות, כן ב"עלמין סתימין", שעדיין

16 וראה לקמן ט"ו סעיף ו ובהערה 33.

17 בהבא לקמן ראה סה"מ תש"ח ע' 273 (סה"מ תרנ"ג ע' רפ"דא). ובכ"מ.

15 ראה גם תניא אגה"ק ס"ה (קו, סעי"ב) והשפעתה מסתימת בלב".

והמצות בקול ודבור או מעשה" - כי עסק זה (בדיבור ומעשה) הוא כפי ש- האדם פועל בעולם שחוץ ממנו²², ע"ד עלמין דאתגליין שהם מציאות נפרדת ממקורם, כנ"ל.

ה. ויש להבין: מהו טעם החילוק, ש- המדות שנפש האדם הן דוגמת "עלמין סתימין", ואילו למעלה, ההמשכה וההש- פעה ע"י "מדותיו הקדושות" היא לעלמין דאתגליין?

ויש לומר הביאור בזה:

משנת"ל ש"מדות" הן בהאדם עצמו, עד שנחשבות מ"עצמות ומהות" הנפש - זהו רק במדות האדם, שהוא נברא, שגם מצד "עצמות ומהות" נפשו יש יחס ל- אדם (ודבר) שחוץ ממנו, ולכן גם ענין ה"מדות" (שהן יחסו אל הזולת) הן מ- "מהות ועצמות" נפשו:

משא"כ למעלה כביכול, שמצד עצ- מותו ומהותו ית' אין מקום לשום דבר בלעדו ית', הרי כל ענין ה"מדות" (ה- מורה על היחס ונתינת מקום למציאות העולמות) מתחדש רק לאחר שהקב"ה השפיל את עצמו²³, כביכול, כדי לברוא את העולם²⁴.

[שזהו א' מהפירושים²⁵ בפסוק²⁶ "עולם

אינו תלוי בזולת, שהרי יכול אדם להש- כיל השכלות לעצמו, ואדרבה, התרכזות המחשבה ועיון והעמקה בדבר שכל דור- שים התבודדות, והזולת מבבל בזה: מ- שא"כ ענין המדות הוא - היחס לאדם (או דבר) שחוץ ממנו, אם להתקרב אליו (אהבה) או להתרחק ממנו (יראה) וכיו"באי:

אבל לאידך, המדה (שבלב) עצמה ה"ה חלק מנפש האדם עצמו, שהיא רגש שלו הזולת [ועד שהמדות נחשבות כחלק מ"מהות ועצמות"²⁷ הנפש], ונמצא, שב- "עולם המדות" מציאות הזולת אינה נפ- רדת ממנו והיא רק כמו פרט ממציאותו (ורגש שלו)²⁸ - ע"ד "עלמין סתימין"²⁹ המכוסים וכלולים במקורם: ורק כשבאה המדה לידי פועל - כמו השפעת החסד בפועל - נתחדשה מציאות של זולת כדבר נפרד ממנו.

ובזה מובנת גם ההתאמה (הכללית) בין ביאור אותיות ו"ה למעלה ("השפעה" . . לעלמין דאתגליין, וכמו האדם שרוצה לגלות חכמתו לאחרים ע"י דיבורו) - לענין נפש האדם, שהוא "עסק התורה

18) משא"כ זה שענין השכל הוא הכנת ה- "מושכל" - הרי בזה נשאר "מובדל" עדיין ממנו, שלכן אין בזה ענין של התפעלות, שאין הכנת הדבר פועלת בו שניו (שזהו כבר ענין המדות).

19) תניא ח"א רפ"ב.

20) שלכן תתכן התעוררות המדות גם בלי זולת, כדמצינו באברהם שהצטער כשלא באו אליו אורחים, שמוה מוכן שמדת חסדו היתה בהת- עוררות אצלו (אף קודם שבאו אנשים שיוכל לעשות עמם חסד) - סה"מ תרצ"ט ע"י 15. ועוד.

21) ולהעיר מהמבואר בכ"מ דיראה ואהבה שנמוחא ולבא נק' "הנסחרות" (רע"מ נשא כג, ריש ע"ב (וראה לקמן סעיף ז והערה 38). תקו"ז ת"י (כה, ב). ת"ע (קכט, א). ועוד. וכ"ה בתניא בהקדמה. שם רפמ"ד).

22) והרי דיבור ומעשה נקראים לבושי הנפש (תניא ח"א רפ"ד. ע"ש).

23) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות האמנת אלקות פ"ח. ועוד.

24) כפירוש זוהר (ח"א ג, ב. טו, ב. ועוד) ד"בראשית" - "ברא שית", שבשכיל ענין הבריאה ה"י צ"ל (כעין) בריאת ששה מדות ("ברא שית") שעל ידן ברא הקב"ה את עולמו (ראה סה"מ תש"ח (תרנ"ג) שם).

25) סה"מ תש"ח (תרנ"ג) שם.

26) תהלים פט, ג.

הקדושות" שייכות להשפעה לעלמין דאתגליין דוקא?

וענין זה מתורץ ע"י הוספת אדה"ז „המשכה זו [לעלמין דאתגליין] היא ע"י מדת חסדו וטובו, וכפירוש אאמור"ר ש- „הוא ההתחלה והסוף דהששה מדות ש- התחלתן חסד וסופן יסוד“:

ענינה של מדת היסוד הוא - התקשרות המשפיע בהמקבל²⁸, כמשל „ההתקשרות“²⁹ שמקשר האב שכלו בשכל בנו בשעת למודו עמו באהבה ורצון שרוצה שיבין בנו . . . מקשר שכלו אליו ומדבר עמו פא"פ באהבה וחשק שחושק מאד שיבין בנו". כלומר: אף שגם מדת החסד ענינה השפעה אל המקבל, הרי בזה ה- עיקר הוא חסדו של המשפיע, ואילו ענין היסוד הוא ההתקשרות והירידה אל ה- מקבל [שלבן יסוד הוא „הסוף דהששה מדות“, כי ענינו התקשרות אל דרגת המקבל].

ונמצא, שההמשכה שע"י „מדות" מח- ייבת מציאות של מקבל (לא כפי שהוא „כלול" בה „משפיע", אלא) בדרגתו (דה- מקבל). ולכן מדייק אדה"ז שכללות ענין המדות היא „מדת חסדו וטובו (יסוד)", ובמילא מובן, שההמשכה שעל ידי „מדו- תיו הקדושות" „שהתחלתן חסד וסופן יסוד" [שייכת להשפעה לעלמין דאת- גליין]²⁹, „כמו אדם הרוצה לגלות חכמתו לאחרי"ם.

ועפ"ז מתורץ גם דיוק לשון אדה"ז „מדת חסדו וטובו" - ל' יחיד, להורות

(28) ראה בארוכה בביאורי הזהר שצויין בלקוטי לייצ"ש שם, ד „יסוד" הוא „אור המאיר לזו- לתו ולחזן ממנו".

(29) ל' התניא אגה"ק סט"ו (קכב, סע"ב ואילך).

חסד יבנה", ש „יבנה" קאי על „עולם", (אלא) על חסד - שכדי שיהי עולם, „צרי- כים לבנות את מדת החסד", שכל ענין ה- „חסד" למעלה „נבנה" ונתחדש עם עליית הרצון לברוא העולם].

ולכן ההמשכה שע"י „מדותיו הקדו- שות" היא ההשפעה לעלמין דאתגליין, ש- זהו כביכול כמו שהקב"ה משפיל עצמו להמשיך חיות אל העולמות (כפי שנראים מציאות בפ"ע, נפרדים ממקורם) - כי בה „מקור" עצמו (ה „מוחין" שלמעלה, אות ה' עילאה) אין מקום לדבר בלעדו ית"²⁷.

ו. אלא שלכאורה אין הענין מחוור כל צרכו:

כשם שמבחי' הבינה (אות ה' עילאה) נמשכים „עלמין סתימין", דאף שנקראים „עולמות" מ"מ הרי הן „סתימין" וכלולים במקורם, ואינו סתירה לכך שמצד הקב"ה אין שום דבר חוץ ממנו, כיון שאין הם מציאות נפרדת מאלקות, אלא שנרגש בהם שכל מציאותם היא רק מקורם ושרשם (ואין להם שום מציאות מחוץ למקורם) כנ"ל - א"כ כ"ש וק"ו, לכ- אורה, שיש להסביר כן ענין „המדות" למעלה, שאין כאן דבר שחוז ממנו [וע"ד משנת"ל (סע"ף ד) אפילו במדות דנפש האדם], ולמה אומר אדה"ז ש „מדותיו

(27) ו „עלמין סתימין" הנמשכים ממוחין (ומח- שבת י' - ראה שער היחוד והאמונה פ"א. ובכ"מ) - אינם נפרדים כלל.

[ולמטה כנפש האדם, אין דוגמא ל „עלמין סתימין" כאלו, כי בדרגת המוחין, שענינם הכדלה מזולת, לא קיים ענין הוולת כלל (וזה מתחיל רק מדרגת המדות): משאי"כ למעלה, שגם ממוחין (ומחשבתו ית') יש התהוות, אלא ש „עלמין" אלו הם „סתימין" בתכלית (ראה המשך תרס"ז ע' רלב). ואכ"מ].

ז. והנה, כיון שביאור זה בד' אותיות שם הוי' למעלה ובנפש האדם כתבו אדה"ז באגרת התשובה, מסתבר לומר, שגם פרטי הענינים שבביאור זה שייכים לענין התשובה.

ויש לומר הביאור בזה:

בתחילת הפרק³⁴ מביא אדה"ז, ביאור מלת התשובה ע"ד הסוד, תשוב ה', ה' תתאה תשובה תתאה, ה' עילאה תשובה עילאה³⁵. ועפ"ז יש לומר, שהביאור בהמשך הפרק ע"ד ד' אותיות שם הוי' בנפש האדם, הוא בהתאם לכ' מדריגות אלו שבתשובה.

הסברת הענין:

החילוק בין תשובה תתאה ותשובה עילאה מבואר בהמשך הפרקים באגה"ת: תשובה תתאה היא התשובה על עוונות, לתקן הפגמים כו' שע"י מעשיו הרעים³⁶, ותשובה עילאה ענינה - השבת הנפש „מעלה מעלה למקורה ולדבקה בו ית'

שאינו חסד ויסוד (טוב) שני ענינים שונים, שמדת החסד היא למעלה עדיין מדרגת המקבל, ורק ב„סוף הששה מדות“ (יסוד) מתחדש ענין הירידה אל המקבל - אלא שניהם הם ענין אחד³⁷, שחסד ויסוד הם ההתחלה והסוף של המשכה אחת (ההמשכה ד„מדות“³⁸), שזוה מוכן שכללות ענין המדות מכריח מציאותו של „מקבל“.

ובזה יש לבאר עוד דיוק בל' אדה"ז כאן - שצירף יחד הביאור של אותיות ו"ה": „נכללת ונרמזת המשכה זו באותיות ו"ה“, וכן בהדוגמא „וכמו האדם שרוצה לגלות חכמתו לאחרים ע"י דבורו“ - כי בזה מודגש עוד יותר, שכללות ההמשכה שע"י מדות קשורה עם מציאות של „אחרים“ כפי שהם מציאות נפרדת ממנו, שלכן, גמר השפעה זו (שע"י אות ו"ה) הוא ע"י דבורו ית' (הנרמז באות ה"א אחרונה)³⁹ - „כמו אדם שרוצה לגלות חכמתו לאחרים ע"י דיבורו“⁴⁰.

(30) ויש לומר, שזוהי כוונת אמר"ר במ"ש „בקר דאברהם ובקר דיוסף“ (ומציין לביאורו) - שזה שניהם נקראים „בוקר“ (המורה על אור וגילוי) מורה שחסד ויסוד מהותם א', ורק שזוהי ההתחלה וזהו הסיום. ולהעיר מסידור עם דא"ח מט, ד ואילך (מאמר אדמו"ר האמצעי על נ"ך ע' קסו ואילך).

(31) שהן (בכללות) המשכה אחת. ויש לומר שמודגש גם בזה שכל השש מדות נרמזות באות אחת - וי"ו. ואולי י"ל שזוהו דיוק ל' אדה"ז „הנכ"ל לוח כו' במספר שש“, שכל השש הם מציאות אחת.

(32) ועפ"ז יש לבאר סגנון ל' אדה"ז בהמשך דבריו „הנכללות כו' במספר שש שבפסוק לך הוי' הגדולה וכו' עד לך הוי' הממלכה וכו' ולא עד ככלל כי מדת מלכותו כו'“, שזוה גופא מוכן שבעצם גם „לך הוי' הממלכה“ שייך להמדות, אלא שעכצ"ל ש„לא עד ככלל, כי מדת מלכותו כו' נכללת ונרמזת באות ה"א כו'“.

(33) דלכאורה אינו מוכן: כיון שהמשכה זו

היא ע"י מדות, הו"ל לנקוט דוגמא פשוטה, ממדת החסד שבאדם, שרוצה להטיב לזולתו - ולמה הביא דוגמא מהשפעת שכל לאחרים?

אלא שבנפש האדם, המדה שכלב ה"ה עדיין למעלה מהזולת בפועל, עד שיכול להיות הת-עוררות המדה בלי זולת (כנ"ל הערה 20), ולכן הביא דוגמא מ„אדם שרוצה לגלות חכמתו לאחרים ע"י דיבורו“, שגם הרצון (ה„מדה“) „לגלות חכמתו לאחרים ע"י דיבורו“ לא יתכן בלי מציאות של „אחרים“.

(34) צג, ב.

(35) ע"פ רע"מ נשא כג, א"ב. וראה הערה

38.

(36) אגה"ת פ"ו ז.

(*) אף שבפשטות הטעם, כי רוצה לבאר איך שהמשכה זו עצמה שבאות יו"ד נמשכת למטה.

ואצ"מ.

דאות ה"א (ראשונה) הוא ההמשכה ל-
 „עלמין סתימין”, ובנפש האדם - במדות,
 שהן עדיין בהאדם עצמו: ואילו אותיות
 ו"ה מרמזות על ההמשכה ל-„עלמין דאת-
 גליין”, שזהו כפי שהאדם פועל בעולם
 שחוץ ממנו:

תשובה תתאה באה לתקן (נוסף על
 הפגמים שבנפשו) גם הקלקול שנפעל
 בעולם ע"י מעשיו הרעים, וכמבואר ב-
 ארוכה באגה"ת³⁷, איך שע"י החטאים גור-
 מים השפעת החיות „להיכלות” הסט"א
 אשר שנאה נפשו ית", וע"י תשובה תתאה
 „מחזיר” השפעת השכינה למקומה³⁸:

ואילו ענינה של תשובה עילאה הוא
 בהאדם עצמו - „לשוב”³⁹ עד הוי' ב"ה
 ממש . . . ולדבקה בו ית' ביחוד נפלא כמו
 שהיתה מיוחדת בו ית' בתכלית היחוד
 בטרם שנפחה ברוח פיו ית' לירד למטה
 ולהתלבש בגוף האדם - שזהו כפי
 שהאדם מגבי' את עצמו למעלה מן ה-
 עולם⁴⁰ („בטרם שנפחה . . . לירד למטה”),
 „עד הוי' ב"ה ממש”.

(משיחת ש"פ בראשית תשל"א)

(40) פ"ו ואילך.

(41) שם ספ"ו.

(42) וראה לקמן ע' 131 ואילך, ובהנסמן בה-

ערה 21* שם.

ביחוד נפלא³⁷. ומזה מובן, שעיקר הענין
 בתשובה תתאה קשור עם „עסק התורה
 והמצות בקול ודבור או מעשה” (אותיות
 ו"ה³⁸): ותשובה עילאה, שענינה דביקות
 הנפש בשרשה ומקורה, היא ע"י עבודת
 המוח והלבי"י (אותיות ו"ה³⁹).

ובזה יובן היטב משנת"ל, שה„אורך”

(37) שם פ"ח צח, סע"א.

(38) עפ"י מובן הטעם שאדה"י באגה"ת כאן
 נקט חלוקה זו דוקא דד' אותיות הוי' בנפש האדם
 [ולא החלוקה: ו' - חכמה, ה' - בינה, ו' - מדות,
 ה' - מחשבה דבור ומעשה (לקו"ת ר"פ ראה,
 ובכ"מ)] - כי חלוקה זו (ד"ה) שייך לעבודת הלב
 והמוח, ואותיות ו"ה - לעסק התומצ"צ בדיבור
 ומעשה) מתאימה לב' הדרגות דתשו"ת ותשו"ע.
 ועד"י בלקו"ת תצא הנ"ל הערה 14, שבא בקשר
 עם ענין התשובה (ע"ש, וכן באוה"ת שם ע' תתקצ.
 ע' תתג"ד).

ולהעיר, שכרע"מ נשא שם (ריש ע"ב), הובאה
 חלוקה זו בנפש האדם [ד' ראה ואהבה . . . כמותא
 ולבא" הו הנסתרות (י"ה - תקו"ז ריש תכ"ב. ת"ע
 שם. ובכ"מ)], והנגלות התורה והמצוה” (ו"ה
 נגלות” - תקו"ז ת"ע שם) בהמשך לביאור מלת
 תשובה, תשוב ה'. ע"ש.

(39) כמפורש שם ספ"ח, מר"מ פ' נשא (ראה
 הערה הקודמת), „דתשו"ע היא דיתעסק באורייתא
 בדחילו ורחימו כו' בן י"ה בינה כו"” ושם רפ"ט:
 „דבינה אייה תשובה עילאה והאם רובצת על האפ”
 רוחים וכו"”. ע"ש. וראה לקמן ע' 91 ס"ב ואילך.

אגרת התשובה ב

ובינתו נקט רק בגדולתו... ובסוף הפרק כשנקט וגם ההתבוננות כו' נקט עוד הפעם באמתתו וגדולתו ית' ב' הדברים אמתתו וגדולתו.

והנה אף שאמור"ר לא ביאר הטעם לשינויים אלה – כבר נת' כמ"פ, שבכונן דא סמך אמור"ר שבעיון הראוי יוכל ה' לומד לעמוד מעצמו על הסברת הדברים.

ב. ויש לומר הביאור בזה:

שתי הלשונות, „אמתתו“ ו„גדולתו“ מכוונות לשני הענינים ד, „חכמה“ ו„בינה“.

דהנה החילוק בין חכמה ובינה הוא, דחכמה היא נקודת השכל (שלמעלה מ' פרטי הענין), ובינה היא כשהאדם מבין דבר חכמה „לאשורו ולעמקו“, שזה ע"י שמפרט את הענין לפרטי דוקא, שכל פרט מתיישב ונא על מקומו.

ואין זה רק כהחילוק בין „כלל“ ו„פרט“ (שחכמה היא הנקודה הכללית של המושכל ובינה היא הבנת הפרטים) – אלא הוא חילוק יסודי יותר: נקודת החכמה ענינה – הארת אמיתית המושכל עצמו, וכפי שאנו רואים אצל אדם המת-ייגע בהבנת איזה ענין, שלפתע עולה במוחו רעיון חדש, כמו „ברק המבריק“, שברגע זה מרגיש שזהו היישוב לכל הענין המוקשה אצלו, אף שבאותה שעה אינו יכול לבאר ולהסביר כיצד נתיישב

א. באגרת התשובה פ"ד מבאר אד-מור"ר הזקן, שמ"שי „כי חלק הוי' עמו“ היינו שבנ"י הם „חלק משם הוי' ב"ה“, כי כמו שיש ד' אותיות בשם הוי', כך יש דוגמת ד' אותיות אלו בכל נפש מישראלי; ואחרי שמבאר ענין ד' אותיות שם הוי' למעלה (שהם היר"ד ספירות ש„נכ"לות ונרמוזות בשם הוי' ב"ה“), מבאר (בסוף הפרק) ענינם בנפש האדם:

„בחי' שכל הנעלם (ה)מרומז באות יו"ד, שבכתו לצאת אל הגילוי להבין ולהשכיל באמתתו ית' ובגדולתו... וכפי אשר מעמיק שכלו ומרחיב דעתו ובינתו להתבונן בגדולתו ית' אזי נרמזת בינתו באות ה"א שיש לה רוחב וגם אורך המור"רה על"ה המשכה מלמעלה למטה להוליד מבינתו והתבוננותו בגדולת ה' אהבה ויראה ותולדותיה... ומזה נמשכה ענ"ב דהאמיתית בעסק התורה והמצות בקול ודבור או מעשה הן אותיות וא"י ה"א וכו'. וגם ההתבוננות להבין ולהשכיל באמתתו וגדולתו ית' נמשכה ג"כ מהתורה דאורייתא תא מחכמה נפקא היא בחי' יו"ד של שם הוי' וכו'“.

ובהערות אמור"ר: עומד על שינויי הלשונות, שבתחילה „נקט ב' דברים, ב' אמתתו ובגדולתו, ואח"כ במרחיב דעתו

(1) צג, ס"ב ואילך.

(2) האינו לב, ט.

(3) שם צד, ב ואילך.

(4) שם צה, א.

(5) כ"ה בלוח התיקון לתניא.

(6) ח"ב קכא, א. ועוד.

(7) לקוטי לוי יצחק על תניא – ע' ל.

(8) „וכן נקט אח"כ להוליד קו' בגדולת ה';

נקט רק גדולה (אלא שיש הפרש קצת, מקודם נקט גדולתו ואח"כ נקט גדולת ה"י) – לקוטי לוי"צ שם.

וראה לקמן הערה 43.

(9) ל' התניא ח"א פ"ג.

ג. עפ"י יש לבאר טעם שינויי הלשון- נות הנ"ל בדברי אדה"ז - ובהקדם ביאור לשון אדה"ז כאן „שכל הנעלם המרומז באות יר"ד שבכתו לצאת אל הגילוי ל- הבין ולהשכיל באמתתו ית' ובגדולתו וכו'":

כפי שלומדים בפשטות, כוונתו ב- „שכל הנעלם" היא לכח החכמה, ומ"ש „(לצאת אל הגילוי) להבין כו"י היינו בינה [וכמ"ש לעיל בביאור ד' אותיות שם הוי' למעלה, ש„הי"ד . . מרמזת לחכמתו ית', ו„התפשטות וגילוי ההשגה וההבנה [בינה] . . נכללת ונרמזת באות ה"א"]:

אבל עפ"י תמוה מ"ש „(בכתו לצאת אל הגילוי להבין) ולהשכיל כו"י: הרי ל- השכיל" היא פעולת כח החכמה, וכמ"ש אדה"ז בתניא חלק ראשון, ד„השכל . . המשכיל כל דבר נקרא בשם חכמה"?

ועכצ"ל, שמ"ש אדה"ז שאות יר"ד (שב- נפש) מרמזת על „שכל הנעלם", הכוונה היא גם ל„שכל הנעלם" שלמעלה מחכמה ה- גלוי"י, וכמבואר בכ"מ שיש לשכל (הן חכמה והן בינה) מקור נעלם בנפש „כח המשכיל"), שממנו נמשך שכל גלוי; וזהו שכתב אדה"ז ש„שכל הנעלם . . בכחו לצאת אל הגילוי להבין ולהשכיל כו' כל חד וחד כו' לפי רוחב שכלו וכינתו,

הענין כולו, שזהו רק לאחר שמתבונן בכל פרטי הענין ליישבם ע"פ נקודה זו, עד שכולם באים על מקומם. ולאידך, בעת ההתבוננות והיגיעה בהבנת פרטי המוש- כל אינו מרגיש את האמת וההפלאה של החכמה כפי שהם בעת הברקת נקודת החכמה.

וטעם הדבר, כי בנקודת החכמה מאי- רה אמיתית המושכל עצמו, ואילו ענינה של בינה הוא מה שהאדם מתייגע לתפוס ולהשיג נקודת השכל עד שתתיישב בכלי שכלו, ומצד זה גופא לא מאיר בבינה אמיתיות השכל כפי שהוא מצד עצמו, אלא רק כפי תפיסת כלי שכלו של אדם זה"י.

ונמצא, שההבדל בין „חכמה" ו„בינה" הוא כההבדל בין „אמת" ו„גדולה": כחכ- מה מאיר ה„אמת" של המושכל"י; ובבינה שענינה „התפשטות לרוחב . . הרחבת ה- ביאור וההבנה"י, ע"י תפיסת ריבוי פרטי הענין - מודגשת גדלות המושכל.

וכן הוא בהשגת אלקות - שבחכמה של נפש האלקית מאירה „אמיתות ית'" [וכמבואר גם בתניא חלק ראשון, שב- חכמה שבנפש מאיר „אור א"ס ב"ה", וכן הובאו שמי' דברי הה"מ „שא"ס ב"ה הוא אחד האמת . . וזו היא מדריגת החכמה"], ובינה של הנשמה תופסת „גדולתו" ית'.

(15) פ"ג.

(16) עיינו גם לקר"ת תצא לט, ב. ובמאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"ג (ע' תשפה), דשכל הנעלם הוא נקודת הי"ד עצמו קודם שבא לידי מילוי. ע"ש. וראה אוה"ת עקב ע' תקמב. ד"ה החלצו תרנ"ג פכ"ג (סה"מ תרנ"ט ע' עג). ועוד. ולהעיר מ„קיצורים והערות" לתניא ע' ק (ובהנמסנו שם).

(17) כמבואר בכ"מ כפי „שכל הנעלם מכל רעיון", דהיינו חכמה סתימאה (מאמרי אדה"ז - פרשיות ר"פ לך. תו"ח שם. ועוד).

(10) וכלשון אדה"ז באגה"ת כאן „כל חד וחד לפום שיעורא דילי' לפי רוחב שכלו ובינתו".

(11) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי ויקרא ח"ב ע' תרכא ואילך. וראה גם המשך תער"ב ח"ג ס"ע אשעז ואילך. ועוד.

(12) ל' אדה"ז כאן לעיל (צד, ב) בביאור אות ה"א למעלה.

(13) פ"ח.

(14) פל"ה בהגה"ה. וראה לקו"ת מסעי (צא, ד ואילך. צג. סע"א ואילך).

ד. לפי הסבר זה יש לכאר גם עוד שינוי (שאמ"ר מציינ בהערותיו): ב- תחילת הענין נקט אדה"ז, "באמתתו ית' ובגדולתו", ואילו בסוף הפרק נקט, "באמתתו וגדולתו ית'" - והם שני שינויים: (א) "וגדולתו", לא, "ובגדולתו" (בב'). (ב) "נקט ית' לבסוף אחר גדולתו, ולא כמקודם שנקט ית' אחר אמתתו".

וע"פ הנ"ל מובן, כי בתחלת הענין קאי על, "שכל הנעלם". שבכחו לצאת אל הגילוי, שביציאתו אל הגילוי יש שני שלבים (שונים) - גילוי נקודת החכמה, ואח"כ הגילוי של הרחבת הביאור דבינה; ולכן אומר, "באמתתו ית' ובגדולתו" (א) תיבת "ית'" מפסקת בין "אמתתו" ו"גדולתו", (ב) "ובגדולתו" בבין - שבזה מוד-גש שהם ב' ענינים, להשכיל, "באמתתו ית'", וההבנה, בגדולתו".

משא"כ בסוף הפרק קאי על ההתבוננות, שהיא נמשכת, מהתורה. . יו"ד של שם הוי"ו, אלא שבענין ההתבוננות כולל לא רק, "להבין" (הרחבת הביאור) אלא גם נקודת החכמה (להשכיל) - דשניהם יחד מקורם, מהתורה: וכיון שכאן כוונתו (נקודת ה)חכמה ובינה יחד, לכן אומר, "באמתתו וגדולתו ית'", שתי הלשונות ביחד.

ה. אבל יש לעיין בעצם הענין:

מדוע מבאר אדה"ז שהיו"ד שנפשו האדם מרמות על, "שכל הנעלם" (שלמע-לה מחכמה גלוי) - ולא דקאי על חכמה (הגלוי) שנפשו? והרי בד' אותיות שם הוי"ו למעלה לא הזכיר אדה"ז, "שכל נעלם" (שלמעלה מחכמה גלוי)²¹, אלא

שמשכל נעלם זה נמשכים שני הענינים - נקודת החכמה (להשכיל) וגם רוחב הבינה²².

ועפ"ז מבואר היטב מה שנקט ב' דברים באמתתו ובגדולתו, כי קאי הן על נקודת החכמה (הגלוי) שבה מאירה אמתתו ית', והן על רוחב דבינה שעל ידו משיגים גדולתו של הקב"ה:

משא"כ "אח"כ במרחיב דעתו ובינתו נקט רק בגדולתו, כי שם קאי רק על בינתו של האדם²³ (ה, מרומזת . . באות ה"א²⁴):

"ובסוף הפרק כשנקט וגם ההתבוננות כו' נקט עוד הפעם באמתתו וגדולתו ית', ב' הדברים אמתתו וגדולתו" - כי גם שם מדייק אדה"ז, (וגם ההתבוננות) להבין ול-השכיל באמתתו וגדולתו ית', שמה מובן שגם שם כוונתו לכלול ב' הענינים דנקודת החכמה (להשכיל) והרוחב דבינה, וכנגדם נקט, ב' הדברים אמתתו וגדולתו ית'.

18) ומה שמקדים, "להבין" לפני, ולהשכיל" - י"ל שזהו כדי לרמז גם על המשכה והירידה מחכמה סתימאה (שכל הנעלם) לחכמה הגלוי, שירידה והמשכה זו היא ע"ד ענין הבינה (שיש לה "אור", המשכת השכל מלמעלה למטה, כהמשך דברי אדה"ז כאן באות ה"א).

19) כלשון אדה"ז שם "מעמיק שכלו ומרחיב דעתו ובינתו להתבונן כו' או מרומזת בינתו כו'".

20) כי גם חכמה גלוי נכללת באות יו"ד, אלא שבלשון, "שכל הנעלם המרומז באות יו"ד" הכוונה גם לחכמה סתימאה (כח המשכיל) כניל.

21) ומקדים, "להבין" לפני, ולהשכיל" - כי קאי על "ההתבוננות להבין ולהשכיל כו'". וכדו-לקמן בפנים.

22) ומה שמוסיף שם בסוגריים, והקוץ שעל היו"ד רומז לבחי' רצון העליון ב"ה שלמעלה

23) הלשון "להבין ולהשכיל" בסוף הפרק - ראה לקמן הערה 21.

תא מחכמה נפקא היא בחי' יו"ד של שם הוי' כו"ו.

ג) מהו החילוק בתוכן בין זה ש"שכל הנעלם" (המרומז כאות יו"ד) הוא המקור שממנו נמשך הכח, "להבין ולהשכיל באמתתו ית' ובגדולתו", להא ש"ההת-בוננות להבין ולהשכיל באמתתו וגדולתו ית' נמשכה . . מהתורה . . יו"ד של שם הוי'?" דלכאורה היינו הך, שהאדם לוקח "נקודה" המבוארת בתורה ומתבונן בה בהרחבת הדעת וההבנה, ומהו החילוק אם הנקודה היא מחכמה שבנפש או שנקודה זו מקורה בתורה?

ו. ויש לומר הביאור בכל זה:

בביאור ד' אותיות שם הוי' בנפש האדם, מדגיש אדה"ז בלשונו ענין שלא פירשו בביאור שם הוי' שלמעלה, והוא, שהמדריגה העליונה (הנרמזת באות הקו-דמת שבשם) היא שורש ומקור למה של-מטה ממנו.

וכמו בביאור אות יו"ד, שלעיל²¹ לגבי ביאור אות יו"ד של שם הוי' למעלה כותב רק שהיא "מרמזת לחכמתו ית' שהיא בבחי' העלם והסתר קודם שבאה לבחי' התפשטות וגילוי ההשגה וההבנה", אבל למטה בנפש האדם אינו אומר שהוא "שכל הנעלם קודם שבא לידי גילוי", אלא מדייק, "שכל הנעלם . . שבכחו לצאת אל הגילוי", שזה מדגיש שזהו ענינו של שכל הנעלם, שהוא ה"בכח", המקור והשורש, "להבין ולהשכיל כו"ו".

וכן לאח"ז, לאחר ביאור אות ה"א בנפש האדם, מדייק אדה"ז, "ומזה נמשכה עבודה האמיתית בעסק התורה והמצות בקול ודבור או מעשה הן אותיות וא"ו

רק "חכמתו ית'" [ומ"ש שם שהחכמה "היא בבחי' העלם והסתר", היינו רק ל-גבי "בחי' התפשטות וגילוי ההשגה וה-הבנה" דבינה²²].

ועד"ז צריך ביאור בסוף הפרק, כש-מבאר כיצד, "ההתבוננות כו' נמשכה ג"כ מהתורה . . מחכמה . . יו"ד של שם הוי'" – למה צירף לענין ההתבוננות (דבינה) גם, "להשכיל באמתתו" (שהיא פעולת החכמה)?

ויוכח זה בהקדם ביאור כללי בסוף הפרק כאן, שלאחרי שמסיים אדה"ז בי-אור ד' אותיות הוי' בנפש האדם, מוסיף: "וגם ההתבוננות להבין ולהשכיל באמת-תו וגדולתו ית' נמשכה ג"כ מהתורה . . בחי' יו"ד של שם הוי' וכו"ו".

ואינו מובן:

א) מה חסר בביאור ד' אותיות שם הוי' שבנפש שלפני כן, שהוזקק להוסיף ש"ההתבוננות כו' נמשכה ג"כ מהתורה . . בחי' יו"ד של שם הוי'?"

ב) בכל אופן: למה בא ענין זה בסוף הפרק, דלכאורה מקומו לעיל, בביאור אות יו"ד שבנפש – דלאחרי שמבאר ש"שכל הנעלם (ה)מרומז באות יו"ד שבכחו לצאת אל הגילוי להבין ולהשכיל כו"ו", היינו ש"שכל הנעלם" דאות יו"ד הוא השורש להתבוננות באמתתו וגדולתו ית', הנה בהמשך לזה הול"ל, "וגם ההת-בוננות כו' נמשכה ג"כ מהתורה דאורי-י".

מעלה ממזריגת בחי' חכמה עילאה" – ה"ז בחי' הטהור (רצון העליון) שלמעלה מ"שכל הנעלם", חכמה סתמא (וראה גם לקוטי לייצ' לשם – ס"ע כט. לקמן ע' 152).

טעם הוספה זו נת' לקמן ע' 144 ואילך.

22) אבל ראה לקמן שם ע' 151.

נשמה עצמה (כפי שירדה למטה) שד' „אותיות" שלה הן הן ד' אותיות שם הוי' המאירות בה.

וגילוי ענין זה (שד' אותיות של הנש-מה הן ד' אותיות שם הוי' המאירות בה) הוא ע"י עסק התורה והמצוות, כי תורה ומצוות הן חכמתו ורצונו של הקב"ה, ואורייתא וקוב"ה כולא חד³¹, ולכן, ע"י עסק התורה והמצוות מתגלה בהנשמה ש-אמיתית מציאותה היא - „חלק משם הוי' ב"ה"³².

ויש לומר, שזהו דיוק ל' אדה"ז כאן „ומזה נמשכה עבודה האמיתית בעסק ה-תורה והמצוות": אין הכוונה רק שאז „עסק התורה והמצוות" הוא בשלימות ובאמת (כיון שנעשים מתוך אהבת ה' ויראתו כו')³⁴, אלא ש„עסק התורה והמצוות" נק' „עבודה האמיתית" (גם) לגבי ההתבוננות בגדלות הא-ל ואהבת ה' כו'³⁵. לפי שה-

ה"א", היינו שההתבוננות בגדלות ה' (עם אהבת ה' ויראתו הנולדות מן ההתבוננות) מביאה ל„עבודה האמיתית בעסק התורה והמצוות . . . אותיות וא"ו ה"א" (משא"כ למעלה כתב רק „ואח"כ כשנמ-שכת המשכה והשפעה זו יותר למטה כו").

ובהסברת הדבר יש לומר:

כוונת אדה"ז כאן היא לבאר איך שישראל הם „חלק משם הוי' ב"ה", שמה מובן שאין הכוונה רק שבנשמת האדם יש דוגמת³³ ד' אותיות שם הוי' שלמעלה לפי ששרש נשמתו הוא משם הוי' (ועשר כחות הנפש משתלשלים מעשר ספירות העליונות³⁵ „נרמזות בשם הוי' ב"ה")³⁶ - אלא שד' אותיות הוי' עצמן מאירות בנפש האדם, כפי שהיא מלוכשת בגוף האדם³⁷.

והנה הנשמה עצמה, אף ששרשה משם הוי', הרי (כפי שביאר אדה"ז לעיל בהפרק²⁸) „ירדה בסתר המדרגה . . . ע"י בחי' האותיות שבמאמר³⁸ נעשה אדם וכו' כדי להתלבש בגוף עוה"ז התחתון" (שזהו ע"י שם אלקים³⁹). ולכן לא נרגש בה-

(24) כל' אדה"ז בתניא אגה"ק סכ"ה (קמ, סע"א ואילך). משא"כ כאן באגה"ת מדיגש „וככה ממש", שמה מובן שאין כוונתו לענין של „דוגמא" בלבד. וראה אגה"ת עם ליקוט פירושים כו' (קה"ת, תשמ"ז) ס"ע רסט ואילך.

(25) תניא ח"א רפ"ג.
(26) והרי יש „דוגמת" עשר ספירות גם בנפש השכלית ונפש הבהמית (ראה תניא רפ"ו. אגה"ק סט"ו (כג, א). שם סכ"ה (קמ, ב). ועוד).

(27) וראה גם לקמז ע' 138. ע' 69 (ס"ד). ע' 76 (ס"ה).

(28) צד, א.

(29) בראשית א, כו.

(30) ראה לקו"ת בלק עג, ב.

(31) וכן משמע ממש בלקו"ת פקודי (ד, רע"ג) - לענין י"ה שבנפש - „וזהו הנמשך ומת-גלה ע"י קיום מצות ל"ת" [אף שכ' לפניו (שם, סע"ב) ש„בפניהם הם ניכרים . . . כי הם זרע ברך ה' . . . ע"י שיש ככל א' בחי' שם הוי' ממש"].

ובלקו"ת ר"פ ראה, שהמשכת ד' אותיות הוי' לכאור"א מישראל היתה „בשעת קבלת החורו".

(32) תניא פ"ד (ח, סע"א) ורפ"ג בשם זוהר. וראה זח"א כד, א. זח"ב ס, סע"א. ש, צ, ב. ועוד.

(33) ע"ד הידוע בענין „ישראל מתקשראן ב-אורייתא ואורייתא בקוב"ה" (ראה זח"ג עג, א), שגילוי שורש הנשמה בקוב"ה הוא ע"י אורייתא דוקא (ראה לקו"ת שה"ש ד"ה יונתי והביאור טז), ד ואילך. המשך תערוב ח"א פרק עו. שם ח"ג ע' איתג ואילך. (ע"ד).

(34) ראה תניא רפ"ד „והמקיימן באמת כו" (וראה קונטרס העבודה פ"ב ע' 15). שם פט"ו. שם פל"ח (ג, א) וא"ל.

(35) להעיר מתניא ספ"מ: „אף דדחילו ורחימו הם ג"כ מתר"ג מצות אעפ"כ נקראין גדיפין להיות

מצרף הענין ד„להשכיל באמתתו“ (חכ- מה) לענין ההבנה (בינה) [והיוד קאי על „שכל הנעלם“ (כניל סעיף ג)]:

לפי הנ"ל יש מקום לומר, שהעבודה הנרמזת באותיות י"ה („שכל הנעלם . . מעמיק שכלו ומרחיב דעתו להתבונן . . אהבה ויראה כו"ו) הוא רק ענין של הכנה והקדמה ושורש ל„עבודה האמיתית ב- עסק התורה והמצות“ עצמה, ולפי"ו, בכור- חות אלו (מצ"ע) לא נרגש באופן גלוי ש- הן „חלק משם הוי"ו ב"ה“ (כיון שענינו - שכל ורגש של נברא, כנ"ל).

ועיקר השאלה הוא בנוגע לאות יו"ד - „שכל הנעלם“:

בנוגע לאהבת ה' ויראתו (ובפרט כשהן „בבחי התגלות לברו"ו“) יש לומר, דכיון ש„הם המתלבשים במעשה המצות להחיותם“³⁹ - ובפשטות, שהן גורמות חיות והתלהבות בקיום התומ"צ, שעיי"ז הקיום הוא בתכלית השלימות - הרי נמצא, שגם הן חלק מ„עבודה האמיתית בעסק התורה והמצות“:

ואפילו בנוגע להתבוננות בגדולתו ית' (דבינה) יש לומר, ע"פ הידוע שה- מוחין אינם רק השורש ומקור אל המדות (הנולדות מהם), אלא שהם החיות של ה- מדות (דככל שתתגדל ההשגה בטיב הד- בר, כך תתגדל מדת האהבה והתשוקה אל הדבר שהוא כו"ו) - ואי"כ, גם „בינתו והתבוננותו“⁴⁰ הן חלק מה„עבודה האמי- תית בעסק התורה והמצות“:

אבל בנוגע לענין החכמה, שהיא רק

עבודה להתבוננות ואהבה ויראה הם שכל ומדות של נברא⁴¹, ואילו עיי"ז עסק התורה ומצות, שהם חכמתו ורצונו של הקב"ה, הרי „אור ה' ממש“ מקיף ומלביש את הנפש „מראשה ועד רגלה“⁴².

ומטעם זה מדגיש אדה"ז שד' אותיות של שם הוי"ו בנפש הן „סדר השתל- שלות“⁴³, שכוונת כולן היא להביא ל- „עבודה האמיתית בעסק התורה והמצות“ [ד„שכל הנעלם המרומז באות יו"ד . . בכחו לצאת אל הגילוי להבין כו"ו, ומ- ההתבוננות כו"ו, נמשכה עבודה האמיתית כו"ו] - לרמז, שעיי"ז „עסק התורה וה- מצות“ מתגלה זה שנשמתי היא „חלק משם הוי"ו ב"ה“.

ז. עפ"ז יש לבאר הטעם שאדה"ז

כי תכלית האהבה היא העבודה מאהבה“ (וראה גם תניא רפ"ד: ואי אפשר לדבקה בו באמת כי אם בקיום רמ"ח פקודין כו"ו).

[ומזה מוכן (במכ"ש וק"י) לענין ההתבוננות (שורש האהבה והיראה) - אף שג"ז „מצוה“ (ראה תניא קו"א ד"ה להבין מ"ש בפע"ה - קנ"ג, ב). ואכ"מ.

36) ראה בארוכה תניא פל"ה (מד, סעי"א ואילך) ד„נשמת האדם (מצד עצמה) אפילו הוא . . עובד ה' ביראה ואהבה . . אינה כטילה במציאות לגמרי . . רק הוא דבר בפני עצמו ירא ה' ואוהבו . . זה האוהב שהוא יש ולא אפס לית מחשבה דילי" תפיסא כ"ו כלל, ואין אור ה' שורה ומתגלה בו אלא עיי"ז קיום המצות שהן רצונו וחכמתו ית' ממש“.

וראה גם תניא פ"ד, מעלת „לבושי הנפש (שהם מחשבה דיבור ומעשה של התורה ומצות“) על מעלת נפש רוח ונשמה עצמן. ע"ש.

37) ל' התניא פ"ד שם (ח, סעי"ב). וראה גם

שם פמ"ז (ס, א).

38) וייל שגם בבירור ד' אותיות שם הוי"ו למעלה מרמז אדה"ז ענין זה, כהדגישו „ראח"כ כשנמשכת המשכה והשפעה זו יותר למטה“ שכל ד' אותיות השם הן המשכה אחת.

39) כהדגשת אדה"ז באגה"ת כאן.

40) תניא פט"ז (כב, סעי"א).

41) ראה לקמן ס"ט, שזהו גם טעם כפל ה-

לשון „מבינתו והתבוננותו“ ע"ש.

„שכל הנעלם“ (כח המשכיל), ששם הם בהתאחדות].

ח. אלא שלאחרי כל זה, עדיין אין הענין ברור, כי סו"ס אין לשכל שבראש „קירוב“ כ"כ ל„עסק התורה והמצות בקול ודבור או מעשה“, וכמבואר ב- תניא⁴⁵ שאהבה ויראה שבלב „הם המת- לבשים במעשה המצות להחיותם . . כי הלב הוא ג"כ חומרי כשאר אברים שהם כלי המעשה אלא שהוא פנימי וחיות להם“, משא"כ ענין השכל שבמוח⁴⁶ הוא „למעלה“ מעלה מבחי' המעשה⁴⁷.

ולכן מוסיף אדה"ז עוד הסברה בשיי- כות של אותיות י"ה שבנפש לתורה - „וגם ההתבוננות להבין ולהשכיל כו' נמ- שכה ג"כ מהתורה“. כלומר: השייכות להתבוננות לעסק התורה והמצות אינה רק מצד היותה „אם“ ומקור למדות (אהבת ה' ויראתו), ש„הם המתלבשים במעשה ה- מצות להחיותם“ - אלא מצד ההתבוננות עצמה, ש„ההתבוננות להבין ולהשכיל באמתתו וגדולתו ית' [שבוה נכללת הן „להבין“ - בינה, והן „להשכיל“ - נקודת החכמה] נמשכה ג"כ מהתורה: וכיון „דאורייתא מחכמה נפקא היא בחי' יו"ד של שם הוי"ו⁴⁸, הרי נמצא, שבענין ההת- בוננות כו' עצמה (שנמשכה מהתורה) יש הארת שם הוי"ו דלמעלה בנפש האדם.

[ועפ"ז יומתק יותר הטעם שבסוף ה- פרק נקט „אמתתו וגדולתו ית'“ (ולא „באמתתו ית' ובגדולתו“), המדגיש ש- שניהם קשורים זבי" (כנ"ל סעיף ד) - כי כשנרגש שההתבוננות כו' נמשכה מהחו-

נקודת השכל, השורש ומקור להתבו- ננות דבינה - לכאורה אינו שייך לומר שהיא „נמצאת“ ב„עסק התורה והמצות“ עצמו.

וכדי לשלול קס"ד זו (שחכמה היא רק שורש ומקור להתבוננות) - מצרף אדה"ז „להשכיל“ עם ענין הבינה, ומדגיש „(להשכיל) באמתתו ית'“, שבוה מדגיש שנקודת החכמה „נמצאת“ גם בהרחבת הביאור דבינה, והיינו מה שהיא „שומרת“ את „ההרחבה“ דבינה לא לנטות מאמיתית הענין. וכידוע⁴⁹, שמצד „רוחב“ דבינה, למצוא ריבוי סברות לכאן ולכאן, אפשר לתעות בדרך עקלתו, ונקודת הענין (נקודת החכמה) היא השומרת על השקוי"ש של השכל, שלא לסטות מהאמת - ונמצא שגם „חכמה“ שבנפש מלוכשת ב„עבודה האמיתית בעסק התורה וה- מצות“, כיון שהיא נקודת ה„אמת“ שבה- תבוננות כו"י⁵⁰ (החיות של (המדות ו)עסק התורה והמצות).

[וזהו גם הטעם שאדה"ז מדייק להביא ענין „שכל הנעלם“ (שלמעלה מחכמה גלוי' כנ"ל) - כי „התכללות“ זו של כ' הכחות דחכמה ובינה⁵¹, שגם בעת שה- אדם עוסק בהרחבת הביאור, אינו שוכת על נקודת החכמה, הוא מצד שורשם כ-

(42) ראה סה"מ עת"ר ע' ג. ובכ"ח.

(43) וי"ל שזהו גם טעם השינוי שבבינה עצמה נקט „גדולתו ית'“ וב„אורך“ הבינה להוליד ממנה מדות נקט „גדולת ה"“ (ראה לעיל הערה 8) - כי בבינה עצמה נרגשת פעולת החכמה, ולכן אימר „גדולתו ית'“ (המדגיש יותר שהגדולה קשורה בו ית'), משא"כ אח"כ אומר „גדולת ה"“ (בב' תיבות).

(44) ראה בארוכה ד"ה החלצו תרניט ספכ"ג (סה"מ תרניט ט"ע עג) ואילך, וש"נ - בענין „הבן בחכמה וחכם בבינה“ (ס' יצירה פ"א מ"ד).

(45) ואפילו „דחילו ורחימו שבתבונות מוחו ותעלמות לבו“ - תניא פט"ז (שם, ריש ע"ב).

(46) ל' התניא שם.

(47) ולא דנפש האדם.

ויש לומר הביאור בזה:

כשמחלקים בין ב' הלשונות „בינה“ ו„התבוננות“⁴⁹ - הנה „בינה“ קאי על עצם הבנת הדבר, ו„התבוננות“ היינו ההעמקה וההסתכלות בהענין באופן ש-יפעול עליו כו'. וע"ד ענין ה„תבונה“ - „אותיות בן ובת“⁵⁰ (אהבה ויראה, תולדות ההתבוננות), דענין ה„תבונה“ קאי על דרגת השכל כפי שיוודת להוליד מדות.

וזהו כונת אמו"ר בציינו כפל ה- לשון ד„בינתו והתבוננותו“, שהן ב' דר-גות בשכל - בינה (שלמעלה ממדות) והתבוננות (שכל השייך למדות).

ולכו, עיקר הדיוק בל' „התבוננות“ כאן הוא כשמדבר ב„אורך“ של הה"א, „המורה על ההמשכה . . להוליד מבינתו והתבוננותו . . אהבה ויראה כו“, שבוה פשוט שהכוונה לשכל השייך למדות, אלא שמוזה מובן, דזה שגם „מקודם (ב) תחילת ביאור אות ה"א] נקט ב' הלשונות הללו, ובינתו להתבונן, כונתו לענין ה- התבוננות שממנה נולדו המדות.

וע"פ הג"ל (סעיף ו') שכוונת אדה"ז לבאר שגם עבודת ההתבוננות כו' היא בשביל „עבודה האמיתית בעסק התורה והמצות“, מובן הטעם שמדגיש כאן הקשר שבין שכל ומדות, שאינו רק בכך שהשכל הוא מקור למדות, אלא עוד זאת, שמציאות המדות מתחלת בשכל עצמו, והוא ענין ההתבוננות (תבונה אותיות בן ובת), שמוזה מובן גם לאידך, שהשכל מתלבש בהמדות החיותם כו'.

ועפ"ז מתרוץ גם הטעם שלא ציין

ר, שהיא תורת אמת, אזי מלכתחילה אין מקום להפריד בין „אמתתו“ ו„גדולתו“⁴⁸.

ט. ע"פ כל הנ"ל יש לבאר גם הערת אמו"ר בהמשך העינו, שמדייק בלשון אדה"ו „מבינתו והתבוננותו“ - „נקט ב' לשונות מבינתו והתבוננותו, וכן מקודם נקט ב' הלשונות הללו, ובינתו להתבונן כו“ [וגם כאן סומך על המעיין שיעמוד מעצמו על טעם השינויים].

ולכאורה יש לדייק בדבריו:

(א) למה מעיר על פעם הב' שנאמרה לשון כפולה זו אלא שאח"כ מוסיף „וכן מקודם נקט ב' הלשונות כו“ - לכאורה הו"ל להעיר תחילה על הפעם הא' „ובי-נתו להתבונן“, ואח"כ להוסיף „וכן אח"כ נקט ב' הלשונות כו“?

(ב) בסוף הפרק נקט אדה"ו עוד פעם ב' לשונות אלו (אלא שבסדר הפוך) - „וגם ההתבוננות הבהין“; ולמה לא ציין אמו"ר גם לזה (ובפרט שבהערה הקר-דמת, ע"ד ב' הלשונות „אמתתו“ ו„גדר-לתו“, מציין השינויים בזה שבסוף הפרק, כנ"ל)?

48) ראה ד"ה החלצו שם פ"ל (סה"מ תרנ"ט ע' עט) ואילך, ע"ד התכללות חוביב ע"י התורה. ושם, שזהו לפי ששורש התורה הוא „מבחי“ שעשועים העצמים דאי"ס [ע"ד הנ"ל סוס"ו בענין התכללות חכמה ובינה ע"י „שכל העולם“].

ויש לומר, שענין זה נרמז בלשון אדה"ו כאן „אורייתא מחכמה נפקא“, כהפירוש בזה, שרק הנ"לוי („נפקא“) דתורה הוא מחכמה, אבל שורש התורה עצמה הוא בכח* (תרי"א לך יא, ג. לקו"ת במדבר ז, א. ובכ"מ).

49) ראה סה"מ תר"ז ע' שב ואילך. ועוד.

50) זהר וע"ת - הובאו בתניא ספס"ו ב-

הגה"ה.

* ולהעיר, שלעיל (בשם הו"י למעלה) כ' אדה"ו ש„הקוץ שעל הירי"ד רומז לבחי' רצון העליון ב"ה“ - ולא ביאר ענינו בנפש האדם.

„התבוננות“ כאן לדרגת השכל השייך למדות, אלא ההתבוננות דשכל עצמו, „להבין ולהשכיל באמתתו וגדולתו ית“.

(משיחות ש"פ נח וש"פ חולדות חשל"א)

אאמו"ר כפל הלשון בסיום הפרק - כי שם אין כוונת אדה"ז להדגיש את הקשר בין שכל ומדות, אלא אדרבה, שההתבוננות עצמה נמשכה מהתורה, כנ"ל ב' ארוכה. ובמילא מובן, שאין הכוונה בל'

אגרת התשובה ג

ישראל מקבלות חיותם מהשכינה בדרך „רצוא ושוב“, כמו החיות הנמשכת מן הלב אל האברים ע"י הדם (שבו מלובשת חיות הנפש, „הדם הוא הנפש“), שהיא תמיד באופן של „רצוא ושוב“, שהרי הדם מתפשט בכל האברים וחוזר אל הלב ואח"כ שוב מתפשט אל האברים כו'.

ב. ונראה לומר, שכוונת ההערה אינה רק לבאר כפל הלשון „עולה ומגיע“, אלא גם ליישב ולתרוץ הביטוי „עולה ומגיע“, שלפום ריהטא אינו מובן: המשל ד„אדם (ה)נופח כו“ הוא על ענין המשכת וירידת החיות מ„הבל העליון“ לנפש האלקית כפי שהיא מלובשת בגוף האדם, וא"כ נוסף לזה שתיבת „עולה“ היא יתור לשון (נהי' יכול לכאורה לומר „איז הבל הנופח מגיע כלל“ — היא לכאורה היפך חוכן הנמשל, וירידת החיות מהבל העליון (ולא — עלייתה)!

ומתרוץ אאמור' שכפל הלשון „עולה ומגיע“ הוא „לנגד רצוא ושוב“, כי החיות הוא בבחי' רצוא ושוב, ובמילא מתאים גם לשון „עולה“ (כנגד „רצוא“).

ועצ"ע קצת סדרן של ב' הלשונות

א. באגרת התשובה פרק ה מבאר אדמו"ר הזקן, ש„ירידת הנפש האלקית לעוה"ז להתלבש בגוף האדם נמשכה מבחי' פנימיות ומקור הדיבור הוא הבל העליון . . וכמ"ש ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חי“, ולכן, „כמו שעד"מ כשהאדם נופח איזה מקום אם יש איזה דבר חוצץ ומפסיק בינתיים אין הבל הנופח עולה ומגיע כלל לאותו מקום, ככה ממש אם יש דבר חוצץ ומפסיק בין גוף האדם לבחי' הבל העליון“, והם עוונות האדם, כמ"ש: „עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם“, וזהו ענין הכרת, שנכרת ונפסק חבל ההמשכה משם הוי' ב"ה . . וכמ"ש . . . ונכרתה הנפש ההיא מלפני אני ה' מלפני דייקא“.

ובהערות אאמור' על אגרת התשובה מעיר על כפל הלשון (במשל הנ"ל) „איז הבל הנופח עולה ומגיע כלל לאותו מקום“, ומפרש „הב' לשונות עולה ומגיע י"ל לנגד רצוא ושוב כי החיות הוא בבחי' רצוא ושוב. ועיין באגרת הקודש פל"א“.

— באגה"ק שם מבואר, דזה שהשכינה נקראת „לב“ ונשמות ישראל נקראות „אברי דשכינתא“, הוא משום שנשמות

(7) ובפשטות, זהו הטעם שמציין לאגה"ק, אף שזה שהחיות האלקית היא בבחי' רצוא ושוב מבואר בריבוי מקומות, והוא גם בתניא ח"א ספמ"א (מס' יצירה) — כי באגה"ק מבואר זה לענין המשכת החיות לנשמות (ולא כללות חיות העולמות). — וראה לקמן סעיף 1.
(8) פ' ראה יב, כג. ועד"ז פ' אחרי יז, יא. ועוד.
(9) ולהעיר, שבאגה"ק מהד"ק (בהוצאת קה"ת (תשמ"ב) ע' תקי), לא יבא שם הרוח“.

(1) בראשית ב, ז.

(2) ישעי' נט, ב.

(3) אמור כב, ג.

(4) לקוטי לוי יצחק על תניא — ע' ל.

(5) תקו"ז תי"ג (כט, א). תכ"א (מט, ריש ע"ב).

נב, א. ועוד).

(6) זח"ג יז, א. רלא, סע"ב (ברע"מ). תקו"ז

תכ"א (נב, א).

נשמתו ממקור חיותה, וממילא אינו יכול לחיות יותר מנשי שנה.

וזה הוא רק בישראל, לפי שנשמת ישראל היא „מבחי פנימיות ומקור הדיבור, הוא הבל העליון המרומוז באות ה"א תתאה (של שם הוי"ו)¹¹, שלכן, ע"י עוונותיכם, מבדילים ביניכם לבין אלקיכם, נכרת ונפסק חבל ההמשכה משם הוי"ו ב"ה שנמשכה מה"א תתאה" (מקור חיות נשמת האדם),

משא"כ בשאר נבראים לא מצינו ענין הכרת, לפי שהם „חיים וקיימים" (רק מרוח פיר" שהוא החיות המלוכש, ב"א ותיות שבעשרה מאמרות¹², דיבור לא „הבל העליון") [כפי שמבאר אדה"ז ב"א ארוכה בפרק הקודם¹³ ההפרש ה"עצום מאד" שבין כל הנבראים ובין נשמת האדם, שהוא כההפרש שבין הבל שיוצא מפיו בדיבורו (ש, מלוכש בו כח וחיות מעט מזעיר. . חיצוניות מנפש החי שבקרביו) להבל היוצא ע"י נפיחה, ש, מלוכש בו כח וחיות פנימי" דהנפש].

היינו: אע"פ שגם שאר הברואים חיים וקיימים אך ורק מדבר ה' ורוח פיו ית'¹⁴, מ"מ, חיות זו המלוכשת בדיבורו ית' אינה נפסקת¹⁵ ע"י עונותיו¹⁶, וכריתת „חבל"

„עולה ומגיע" („עולה" לפני „מגיע") - דלכאורה הי' צ"ל סדרן הפוך (תחילה „מגיע" ואח"כ „עולה"), שהרי בנמשל, המשכת וירידת „הבל העליון" לנשמת האדם, תחילה נמשכת החיות למטה, ואח"כ „עולה" לשרשה ומקורה¹⁷.

ועוד זאת - למאי נפק"מ כאן, לתוכן המשל מאדם ה, נופח לאיזה מקום, זה ש, החיות הוא בבחי' רצוא ושוב? והרי במשל זה אין ענין של „רצוא ושוב"¹⁸.

ויש לומר, שאדרבה: ע"י הוספה זו ד, „עולה ומגיע" המרמות על כך ש, החיות הוא בבחי' רצוא ושוב" - ובסדר ד, „עולה" קודם „ומגיע" - מבואר ומוסבר תוכן ביאור אדה"ז בפרק זה, כדלקמן.

ג. תוכן פרק זה הוא לבאר גדר עונש כרת ומיתה בידי שמים¹⁹, שאינו דבר צדדי ע"י „פעולה" נוספת כעונש על החטא, דכשעובר עבירה שיש בה כרת נענש כעונש זה - אלא הוא עונש טבעי הנמשך מהעבירה בדרך ממילא, דכשעובר עבירה שיש בה כרת נכרתה

10) ואף שהלשון הוא „רצוא ושוב" - הרי כיון שהמדובר בהמשכת וירידת החיות, היינו רצוי' שבאור (לגבי כלים), הרי „הרצוא הוא בחי' מטי דהיינו התפשטות האור, והשוב הוא בחי' ולא מטי שהוא בחי' הסתלקות האור מן הכלי, כי מצינו אשר רצוא יהי' פירושו המשכה" (סה"מ תש"ה ע' 3 ע"ש).

11) באגה"ק שם מבאר ענין החולי הנעשה ע"י „קלקול באיזהו מקומן המנוע ומעכב או ממעט סיבוב והילוך הדם. . אזי נפסק או מתמעט הקשר הלז המקשר כל האברים אל הלב ע"י סיבוב הלז". אבל לכאורה זהו ביאור נוסף, ואינו שייך לתוכן המשל דאדם הנופח לאיזה מקום אם יש איזה דבר חוצץ בו.

12) שהתחיל בו אדה"ז בריש פ"ד.

13) בכרת, וס' שנה במיתה בידי שמים (אגה"ת פ"ד שם. והוא כשיטת הירושלמי כנורים רפ"ב - כפי' התוס' (שבת כה, א ד"ה כרת. ועוד). - נת' בלק"ש ח"ה ע' 134 הערה 21).

14) אגה"ת כאן (רפ"ה).

15) אגה"ת פ"ד (צד, א).

16) שם.

17) כמשנ"ת בארוכה בתניא ח"ב פ"א-ג.

18) כמו במשל, שרק הבל הנופח אינו מגיע כשיש חציצה, אבל דיבורו של אדם נשמע („מגיע") גם כשיש חציצה.

19) אף שהם, נגד רצון העליון ב"ה המח' אה

משם הוי' ב"ה כדכתיב ויפח באפיו נשמת חיים ומאן דנפח מתוכו נפח", קאי על שורש הנשמה למעלה [והמשל ד- "ויפח" הוא לענין זה, שכמו שב"הבל היוצא ע"י נפיחה" מלובש, כח וחיות פנימי' מבחי' הנפש החי"י²², כך שורש נשמת האדם, היא"י מבחי' פנימי' הח- יות²³ היא חלק שם הוי' ב"ה"]:

משא"כ בפ"ה מחדש, שגם, המשכת וירידת הנפש האלקית לעוה"ז להתלבש בגוף האדם נמשכה מבחי' פנימיות ומ- קור הדיבור הוא הבל העליון²⁴ [ולכן: (א) ענין זה אינו שייך לכללות שם הוי' אלא רק ל"הבל העליון", המרומז באות ה"א תתאה"²⁵, (ב) בזה מוסיף אדה"ז, וכמ"ש ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חי"י, להדגיש, שכאן הכוונה לשורש המ- שכת הנפש למטה להיות, נפש חי"י, שזהו ע"י התלבשות הנשמה בגוף, שגם זה בא מ"ויפח"].

אבל אעפ"כ מובן ע"פ הנ"ל, שכדי שתהי' התלבשות הנשמה בגוף בפועל, צריכה החיות להתלבש תחילה גם באו- תיות הדיבור, "במאמר נעשה אדם".

ועפ"ז נמצא, שהנשמה כפי שהיא

המשכת החיות שמאתו ית' הוא רק בנוגע לפנימיות החיות ("הבל העליון").

ד. ולכאורה יש לעיין גם בנוגע לבני ישראל, ובהקדים:

לעיל בפ"ד²⁶, לאחר ששמאר שנשמת האדם היא, מפנימיות החיות והשפע . . כמ"ש ויפח", מוסיף: "וגם אח"כ ירדה . . ע"י בחי' האותיות שבמאמר נעשה אדם²⁷ וכו' כדי להתלבש בגוף עוה"ז התחתון".

ומזה מובן, דמ"ש אח"כ (בריש פ"ה), ש"המשכת וירידת הנפש האלקית ל- עוה"ז להתלבש בגוף האדם נמשכה מבחי' פנימי' ומקור הדיבור הוא הבל ה- עליון" – אין הכוונה שהחיות המלובשת ב"הבל העליון" היא היא המתלבשת בנש- מת האדם כפי שהיא למטה כעוה"ז בגוף, אלא היא צריכה להתצמצם ולהתלבש תחילה ב"אותיות שבמאמר נעשה אדם", שאין זה "הבל העליון" ("פנימי' ומקור הדיבור"), אלא דיבור ממש.

דהנה בפרק ה מוסיף חידוש עיקרי בענין "ויפח" לגבי המבואר לעיל (פרק ד):

משנת' לעיל שהנשמה היא, חלק²⁸

(22) שם צד, רע"א.

(23) שם, סע"א.

(24) ע"ד פנימיות החיות המלובשת בכח ה- נופח.

(25) וזהו ענין הנפיתה" גופא.

(26) ועפ"ז י"ל, דזה שכאן בפ"ה מקצר, ומאן דנפח וכו', דלא כדלעיל שאומר, מאן דנפח מחו- כו נפח", הוא (לא רק לפי שסומך אדלעיל, אלא) – כי פנימיות זו אינה "מתוכו ממש" (פנימיות החיות המלובשת כהבל), אלא רק "פנימיות ומקור הדי- בור . . הבל העליון".

(27) "דבר הוי", שעל ידו הוא הגילוי, "לאחרים"

(לעיל פ"ד – צד, ב).

הכל כמ"ש (תהלים קלה, ו) כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ" (המשך ל' אדה"ז באגה"ת כאן – צה, ב), היינו שלא רק "שהוא מקור השפעת שם הוי" (אגה"ת שם), אלא גם בשמים וארץ – ומ"מ אין העונות גורמים הפסק החיות.

ויש לומר ההסברה כזה: "רצון העליון כ"ה" מורה על הכוונה, הפנימיות של החיות, ולכן עשיית דבר שהוא, נגד רצון העליון כ"ה" פוגע רק בפנימיות החיות, ולא בחיצוניות החיות, שהיא ה- תיות המלובשת בדיבורו ית'. וראה לקו"ת שמע"צ פב, סע"א.

(28) בראשית א, כו.

(21) צג, סע"ב.

וזה שהקשר בין החיות האלקית ל-
שרשה ומקורה הוא באופן של „רצוא
ושוב“, מורה על שני הפכים בענין ה-
חיות: זה שיש בה ענין ה„רצוא“ מורה,
שחיות זו אינה חיות חיצונית לבד אלא
מהותה ושרשה בעצם המקורי כפי שהוא
למעלה מענין הירידה למטה, ולכן יש
בחיות זו התנועה התמידית ד„רצוא“,
שזוהי דביקותה במקורה ושרשה (כפי
שהוא למעלה מירידה והמשכה למטה):
אלא שביחד עם זה יש בה ה„שוב“, ש-
עייז נמשך החיות ממקורה ושרשה בדבר
נפרד שלמטה ממנו, שזוהו עיי ה„שוב“,
ההמשכה וירידה למטה.

ונמצא, שזה ש„החיות הוא בבחי'
רצוא ושוב“ מורה על המשכת מקור החי-
יות³⁰ (שלמעלה מהמשכה וירידה) להחי-
יות דבר שחזן ממנו.

וזהו שמרמז אדה"ז כאן, שהמשכת
וירידת החיות לנשמת האדם היא באופן
של „רצוא ושוב“, שמזה מובן, שגם כפי
שהחיות מתלבשת באותיות הדיבור (ב-
מאמר נעשה אדם), שזהו תכלית ענין
ה„שוב“, הרי מהות חיות זו היא „פני-
מיות“ החיות (משם הוי) שהיא למעלה
מעלה מבחי' האותיות (תכלית ה„ר-
צוא“), אלא שזהו כפי שהחיות דשם הוי

29) עיינן המשך תעריב ח"ב ס"פ שלד, מעלת
הדביקות ד„כח“ על הדביקות ד„אור“.

30) ועד"ז הוא בחיות הנפש, שהיא בדרך
„רצוא ושוב“ (כנ"ל מאגה"ק) - שזוהו לפי שחיות
הנפש המח' את הגוף דבוקה בעצם הנפש, שהיא
„חי בצעם“, כי זה שהנפש מח' את הגוף באופן
שהגוף עצמו נעשה דבר חי (ולא רק שחיות הנפש
מתפשטת ונמצאת בהגוף), ה"ז מפני שחיות זו
דבוקה כהנפש עצמה, דלהיותה „חי בצעם“ לכן
היא „חי להחיות“ (ראה ד"ה ויקח היא תשי"ב. ד"ה
בראשית תשי"ג).

„באפיו“ נמשכת (לא מ„ויפח“, אלא מ-
„האותיות שבמאמר נעשה אדם“, החיות
המלובשת בדיבורו ית'. וצריך ביאור -
למה נמשלה המשכת החיות לנשמת ה-
אדם כפי שהיא בגוף, לאדם ה„נופח לאי-
זה מקום“ (ובמילא, שעיי עונות „נכרת
ונפסק חבל ההמשכה“, כמו דבר המפסיק
את הבל הנפיחה)?

וצ"ל, שגם לאחרי שהחיות ד„ויפח“
מתלבשת ב„אותיות שבמאמר נעשה א-
דם“, לא נשתנתה מהותה, וה"ה עדיין
חיות פנימית („ויפח“)³¹.

ויש לומר, שהביאור לענין זה נרמז
בלשון אדה"ז ש„אין הכל הנופח עולה
ומגיע כלל כו"ו, וכפירוש אאמ"ר שזה
בא להורות ש„החיות הוא בבחי' רצוא
ושוב“.

ה. ביאור הענין:

„רצוא“ ו„שוב“ הם שני הפכים, ולא
רק משום שהם תנועות הפכיות, זו בעלי'
למעלה וזו בהמשכה וירידה למטה, אלא
הוא חילוק יסודי יותר:

ענין ה„רצוא“ פירושו, העלי' למקורו
כפי שהוא למעלה ומושלל מענין הירידה
למטה (באופן ששם אין מקום להחיות
המתפשטת למטה) - עיי' טבע העלי'
(רצוא) שבאש, „שאור“ האש חפץ בטבע
ליפרד מהפתילה ולידבק בשרשו למעלה
. . אף שעל ידי זה יכבה ולא יאיר כלום
למטה, וגם למעלה בשרשו יתבטל אורו
במצאות בשרשו; וענין ה„שוב“ מורה
על הפירוד ממקורו והירידה למטה ול-
התלבש בדבר שלמטה ממנו.

31) ראה גם לעיל ע' 62. לקמן ע' 76 (ס"ה).

הנשמה בתוך הגוף, וענין זה בא „להורות לנו“ [לא רק תוכן ענין „ויפח“ גופא, אלא] שגם לאחר הפעולה ד, נעשה אדם“ (הת-לבשות הנשמה בגוף ע"י התלבשות החיות באותיות הדיבור), הרי גם אז (אף ש-הדיבור אינו מפנימיות) ה"ז עדיין „עד"מ כשהאדם נופח כו", דענין זה לא נשתנה ע"י התלבשות החיות באותיות הדיבור [ולכן אין זה „תוכן" ענין „ויפח" עצמו, שהרי בכתוב ד, „ויפח" אין הכוונה להת-לבשות החיות באותיות הדיבור (דמאמר נעשה אדם)], אלא זהו עוד ענין הנלמד מ„פשט הכתוב" שנאמר „ויפח באפיו“.

ז. ע"פ כל הנ"ל מובן גם הטעם שהקדים אדה"ז „עולה" ל„ומגיע“:

אע"פ ש„ויפח באפיו" קאי על המשכת וירידת החיות מלמעלה למטה בנשמה המתלבשת בגוף, הרי לעניננו, מה ש-„ויפח" בא „להורות לנו", ה"ז נוגע (לא לשורש החיות כפי שנמשכת מלמעלה למטה לתוך הגוף, אלא) להחיות כפי שהיא מלובשת בגוף, שגם אז היא קשורה עם פנימיות החיות (שלכן ה"ז כאדם הנופח כו"): ולהדגיש שמדובר בחיות המלובשת בגוף, נקט אדה"ז הסדר ד-„עולה ומגיע“, כי בחיות המלובשת בגוף הסדר הוא „רצוא ושוב“, בתחילה „רצוא“ (היציאה מהתלבשותה בגוף ועלייתה לשרשה ומקורה), ואח"כ „שוב“ - ירידה והמשכה תוך הגוף.

ויש לומר, שגם מטעם זה מציין אאמ"ר (בסוף הערתו) לאגרת הקודש - כי שם מבואר ענין ה„רצוא ושוב“ בין החיות דשכינה ונשמות ישראל (אברי ד-

מתלבשת באותיות הדיבור (שלכן היא „בכחי רצוא ושוב“, כנ"ל) - ולכן גם לאחר התלבשות החיות באותיות הדיבור, ה"ז „עד"מ כשהאדם נופח כו“.

ו. עפ"ז יש לבאר גם דיוק לשון אדה"ז כאן, שלפני שמביא המשל ד, „כש-האדם נופח לאיזה מקום אם יש איזה דבר חוצץ כו“, מקדים: „כי הנה פשט הכתוב מ"ש ויפח הוא להורות לנו (כמו שעד"מ כשהאדם נופח כו“), דלכאורה הוא יתור לשון.

[ובפרט, שלעיל בפרק ד', כשמביא בפעם הא' הענין ד, „ויפח גוי“, ומבאר תוכן המשל שבזה (ההפרש „בין ההבל שיוצא מפיו בדיבורו להבל היוצא ע"י נפיהה“) - אינו מקדים ד, „מ"ש ויפח הוא להורות לנו“ (או כיר"ב)].

גם: למה נקט לשון „להורות“ (ולא - „פירשו“, „תוכנו“ וכיר"ב)?

וע"פ הנ"ל יש לבאר זה:

כדי לבאר ענין ה„כרת“ (שע"י עונות נפסקת החיות המלובשת בגוף), מוכרח לומר, שהענין ד, „ויפח“ הוא לא רק בנוגע לשורש הנשמה למעלה, או אפילו לשר-רש המשכתה למטה (שהוא מה"א תתאה כנ"ל) - אלא גם בנוגע לחיות הנשמה כפי שהיא מלובשת בגוף. והיינו שהענין ד, „ויפח“ ישנו בכל הדרגות דהמשכת הנשמה, גם כפי שנמשכת בגוף (וגם לאח"ז - כל משך זמן היותם „אדם“, נשמה וגוף יחד). ולכן „אם יש דבר חוצץ ומפסיק בין גוף האדם לבחי' הבל העל-יון“ הרי עי"ז „נכרת ונפסק חבל ההמ-שכה משם הוי"ב“.

וזהו דיוק לשון אדה"ז „כי הנה פשט הכתוב מ"ש ויפח הוא להורות לנו“: „פשט הכתוב“ ד, „ויפח באפיו“ קאי על התלבשות

(31) שהרי בפסוק „ויפח“ לא נזכר ענין הדי-

בור.

(32) ראה לעיל הערה 7.

מעלה מהתלבשות בגוף, אין מקום לפי-
רוד ב"חבל ההמשכה", והיא בדביקות
תמידית עם מקורה ושרשה.

היינו, שלא זו כלכד שענין כריתת
החבל אינו שייך בשורש הנשמה למעלה,
אלא אפילו לא כפי שהיא נמשכת ויורדת
מ"פנימיות ומקור הדיבור הוא הבל ה'
עליון" כדי "להתלבש בגוף האדם" [ורק
לאחרי התלבשותה בגוף האדם]³⁵ שייך
ענין כריתת החבל].

וכיון שבדרגא זו לא שייך שום פגם
בנשמת האדם, לכן משם נמשך באדם
הכח לעשות תשובה, וע"י תשובה -
"שוב" אין עונותיכם מבדילים . . ומאחר
שרוח עברה ותהרם אזי תוכל נפשם
לשוב עד הוי' ב"ה ממש ולעלות מעלה
מעלה למקורה ולדבקה בו ית' ביחוד
נפלא".

(משיחת ש"פ וישלח תשל"א)

שכינתא) כמו הרצוא ושוב של הדם באב-
רים, שעל זה נאמר³³, "ושכנתי בתוככם",
המורה על התלבשות³⁴ החיות בנשמות
ישראל. והיינו, שהמדובר כאן (א) אינו
בדביקות החיות דשכינה (היא תתאה)
בשרשה ומקורה, אלא החיות השוכנת
ומתלבשת בישראל עם שרשה ומקורה,
(ב) וענין זה הוא באופן של "רצוא ושוב"
כמו הדם, שעולה ללב, ושם מתחדשת
חיות, ונמשכת חיות חדשה לתוך אברי
הגוף (בתחילה "רצוא" ואח"כ "שוב").

ח. והנה בענין הנ"ל מודגש ג"כ זה
ש"אין לך דבר עומד בפני התשובה"³⁵ -
אפילו לאחרי שעבר אדם על עון כרת
ו, נכרת ונפסק חבל ההמשכה משם הוי'
ב"ה שנמשכה מה"א תתאה":

ההפסק שבין החיות האלקית וגוף
האדם הוא רק בדרגת החיות כפי שנפ'-
רדת ממקורה ויורדת להתלבש בגוף
("שוב")³⁶, משא"כ כפי שהחיות היא ל-

(33) תרומה כה, ח.

(34) ראה אגה"ק שם: לשון שכינה הוא שאור
הוי' שוכן בעולמות כו'. וראה תניא פמ"א (נז, ב).
שם פנ"ב (עג, א). אגה"ק סכ"ה (קלט, א).

(35) רמב"ם הל' תשובה ספ"ג, ע"פ ירושלמי
פאה פ"א סה"א: זרר חדש ס"פ בראשית (יט, ד) -
הובא באגה"ת לעיל רפ"ד.

(36) וכדיוק לשון אדה"ו, אם יש דבר חוצץ

ומפסיק בין גוף האדם לבחי' הבל העליון, שה-
חציצה היא מצד גוף האדם. וכן בכתוב מדייק
"עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם",
שההבדלה היא מצד "ביניכם", ולא מצד "אלקיכם"
(אף שג"ז קאי על החיות המלובשת בהאדם, "אלקי-
כם").

(37) אגה"ת פ"ח.

אגרת התשובה ד

אותיות י"ה . . שהם הנסתרות לה' אלקינו¹⁰ . . הביא פסוקים. ועל אותיות ו"ה . . שהם נגלות הביא מאמרי רז"ל, כי פסוקים שהם בכתב ומאמרים שהם בע"פ, הם כמו נסתרות לגבי נגלות¹¹ [ואח"כ מבאר בפרטיות התאמת פרטי הלשונות בכל א' מד' הראיות להאות המקבילה מד' אותיות הוי"].

ויש לדייק בדבריו, דלכאורה יש כאן ה' ראיות, כי "לית אתר פנוי מיני" הוא מאמר הזהר, ובשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד¹² הוא לשון הפסוק, ולמה פירש אאמ"ר ש"בשמים ממעל ועל ה- ארץ מתחת אין עוד" אינה ראי' בפ"ע, אלא פרט בהראי' (ממארו"ל), "לית אתר פנוי מיני"¹³.

א. באגרת התשובה פרק ה' מבאר אדמו"ר הזקן, דמ"ש (בנוגע לנשמת ה- אדם), ויפח באפיו נשמת חיים¹⁴, "ויפח" דוקא, "הוא להורות לנו, (ש)כמו שעד"מ כשהאדם נופח לאיזה מקום אם יש איזה דבר חוצץ ומפסיק בינתיים אין הבל הנופח עולה ומגיע כלל לאותו מקום, ככה ממש אם יש דבר חוצץ ומפסיק בין גוף האדם לבחי' הבל העליון. אך באמת אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ לפניו ית' כי הלא את השמים ואת הארץ אני מלא; ומלא כל הארץ כבודי ולית אתר פנוי מיני" בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד¹⁵ ואיהו ממלא כל עלמין¹⁶ וכו' אלא כמ"ש בישע"י כי אם עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם".

וכתב אאמ"ר בהערותיו על אגרת התשובה, שזה ש"הביא ד' ראיות [על זה ש"אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ לפניו ית'"] שנים הראשונים מפסוקים ושנים האחרונים ממאמרי רז"ל בזהר הקדוש, הוא לנגד הד' אותיות דשם הוי" (כי נש- מת האדם נמשכה מד' אותיות דשם הוי", חלק שם הוי" ב"ה, כנ"ל בפ"ד). על

(9) תקו"ז ריש תכ"ב. ת"ע (קכט, א). ועוד.

(10) ל' הכתוב - נצבים כט, כח.

(11) תקו"ז ת"ע שם. ועוד.

(12) וראה לקמן הערה 18.

(13) ועפ"ז צ"ל, לכאורה, שכוונת אדה"ו היא להמאמר בתקו"ז ח"ט, ששם הובא בהמשך הענין הכתוב, "כי הוי' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד" - דלא כבתניא ח"ב פ"ז (פג, ב) שמעתי ל' התקו"ז חנ"ז, "לית אתר כו' לא בעילאין ולא בתתאין" (ולא הובא שם הכתוב ד- "בשמים ממעל גוי").

ויש לומר, שהטעם שמשנה כאן מלעיל ח"ב, ומביא המאמר שבצירוף ל' הכתוב, "בשמים ממעל ועל הארץ מתחת", הוא כדי להדגיש שהוא לנגד ז"א (ומל'), כמבואר בהערת אאמ"ר, ד, כאן איתמר על שמים ממעל ועל ארץ מתחת, כי בז"א ומל' ז"א הוא למעלה ומל' הוא למטה, משא"כ בהלא את השמים ואת הארץ אני מלא . . או"א כחדא . . שויו בקומתן".

(1) בראשית ב, ז.

(2) ירמ' כג, כד.

(3) ישע"י ג.

(4) תקו"ז תנ"ז. שם ת"ע (קכב, ב). וראה לקמן

הערה 13.

(5) ואתחנן ד, לט. - וראה לקמן בפנים ו-

הערה 13.

(6) רע"מ פינחס רכה, א.

(7) נט, ב.

(8) לקוטי לוי יצחק על תניא - ע' ל.

עדיין ישנה: למה הביא אדה"ז ראיות רק על ד' אותיות שם הוי', ולא הביא גם רא' חמישית לנגד קוצו של יו"ד (רצון העליון)?

ג. ויובן זה בהקדם שאלה כללית בדברי אדה"ז כאן:

(א) למאי נפק"מ באגה"ת כאן הקדמה זו ש"באמת אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ לפניו ית"י" (עם כמה ראיות) - הרי ה' מספיק לומר (בקיצור), "ככה ממש אם יש דבר חוצץ ומפסיק בין גוף האדם לבחי' הבל העליון, כמ"ש בישעי' (כי אם) עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם"?

(ב) מהו החידוש בכך ש"אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ לפניו ית"י", עד ש- הוזקק להביא ע"ז ד' (או ה') ראיות? - הרי זה מילתא דפשיטא שאינה צריכה לפנים!

ומה גם שבתניא חלק ראשון"י כבר ביאר אדה"ז בארוכה דזה ש"אין סוף" נקרא "סובב כל עלמין", "אין הפי' סובב ומקיף מלמעלה בבחי' מקום ח"ו כי לא שייך כלל בחי' מקום ברוחניות", ובהמ- שך הענין שמי" מביא זה ש"הארץ הלזו

ב. והנה בפשטות טעמו של אמור"ר לפרש שהם ד' ראיות"י, מפורש בדבריו גופא, דכיון ש"גשמת האדם נמשכה מד' אותיות דשם הוי"י", לכן הביא ד' ראיות "לנגד הד' אותיות דשם הוי"י".

אבל אין זה מספיק, שהרי מפורש באגה"ת לעיל (פ"ד"י) שיש דרגא חמי- שית בשם הוי' - "הקוצ שעל הוי"ד (הרומז לבחי' רצון העליון ב"ה שלמע- לה מעלה ממדרגת בחי' חכמה עילאה" (15) (וכן בנפש האדם ישנו "קוצו של יו"ד", כמבואר בכ"מ" (16) וזהו ענין המסירת נפש שלמעלה מן החכמה וטעם ודעת), וא"כ יש מקום לפרש שיש כאן ה' ראיות לנגד ד' אותיות שם הוי' וקוצו של יו"ד"?

וגם את"ל שהלשונות בהראיות שה- ביא אדה"ז מתאימות ומכוונות רק לד' אותיות שם הוי' (כפי שאמור"ר מפרש בהערתו ע"ד הקבלה" (17) - עיקר השאלה

(14) צ"ה ב.

(15) וכהמשך דברי אדה"ז כאן גופא בטעם שענות מבדילים, "לפי שהם נגד רצון העליון ב"ה . . . שהוא מקור השפעת שם הוי' ונרמז בקוצו של יו"ד".

(16) לקראת תצא (לח, ג. לט, כ"ג). ובכ"מ.

ואע"פ שלעיל בפ"ד לא פי' ענינו של קוצו של יו"ד בנפש האדם - ראה לעיל ע' 65 הערה 48 (ובשוה"ג שם) שנרמז בלשון אדה"ז ספ"ד. והרי גם כאן המדובר כרמז בלבד. ולקמן פ"ח משמע, ד' ענין התשובה שייך לקוצו של יו"ד. וראה בארוכה לקמן ע' 144 ואילך.

(17) וכמשנ"ת בפרטיות בהתועדות (דש"פ נצ" בים תשכ"ט), התאמת הלשונות בה' הראיות לה' דרגות דקוצש"י וד' אותיות הוי"י. ע"ש.

(18) וגם מלשון אדה"ז כאן גופא יש לדייק ש"בשמים ממעל גוי" הוא פרט בהראי' (מתקו"ז) "לית אתר פנוי מיני", דאל"כ הול"ל "ובשמים מעל גוי" (כמו בהשאר שיש וא"ו המוסיף).

(19) והדיוק עוד יותר - כי באגה"ת מהד"ק (בהוצאת קה"ת תשמ"ב - ע' תקי) אכן ליחא הק' דמה זו, והיא הוספת אדה"ז במהד"כ. ולהעיר שרק אז נעשה חלק שלישי דס' התניא (ראה לקמן ב' פנים).

(20) וגם לפי ביאור אמור"ר, שד' הראיות הן לנגד ד' אותיות שם הוי' - הרי הא גופא צריך ביאור, מהו ההכרח להביא רא' לנגד כל א' מהד' אותיות דשם הוי'?

(21) פמ"ח (סז, סע"ב).

(22) שם סח, א.

שיהי' דבר „חוצץ לפניו ית"י, ובא וקמ"ל שאין הדבר כן, ומביא כמה ראיות מפסוקים ומאמרי רז"ל.

ויובן זה בהקדם ביאור גדר ה„חציצה" בהלכה, שזמה יובן גם לענין „חציצה" בפנימיות הענינים („אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ לפניו ית"י):

בענין טבילה במקוה – יש ב' דינים²⁸: (א) צ"ל „טבילת כל הגוף במקוה . . שאם טבל כולו חוץ מראש אצבע הקטנה עדיין הוא בטומאתו"²⁹ (מן התורה³⁰). (ב) „לא יהי' דבר חוצץ בינם ובין המים"³¹, ובזה, „דבר תורה אם . . אינו מקפיד עליו [על דבר החוצץ] . . אינו חוצץ ואע"פ שחופה את רובו"³².

והם גדרים שונים: הדין ד„טבל כולו" הוא במעשה הטבילה של האדם, שהאדם צריך לטבול את „כל גופו . . בבת א' חת"³², וכאשר (אפילו) „ראש אצבע הקטנה"³³ חוץ למים, אין כאן מעשה טבילה: משא"כ החסרון דחציצה אינו במעשה הטבילה (כי מעשה הטבילה הוא בשלימותו), אלא הו"ע צדדי, שיש דבר שחוץ ממנו החוצץ בינו לבין המים, וכיון ש-

הגשמי . . מלא כל הארץ כבודי, והיינו אור א"ס ב"ה כמ"ש: הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה'":

וכן נתניא ח"ב³⁴ האריך לבאר „שמהותו ועצמותו יתברך הנקרא בשם אין סוף ברוך הוא מלא את כל הארץ ממש בזמן ומקום, כי בשמים ממעל ובארץ ולד' סטרין הכל מלא מאור א"ס ב"ה בשוה ממש, כי כך הוא בארץ מתחת כמו בשמים ממעל ממש", ובהמשך הענין³⁴ שולל דעת האומרים שה„צמצום כפשוטו", כי אין לומר „שהקב"ה סילק עצמו ומהותו ח"ו מעוה"ז . . שא"א כלל לומר ענין הצמצום כפשוטו שהוא ממקרי הגוף על הקב"ה הנבדל מהם ריבוא רבבות הבדלות עד אין קץ" (ומביא שם³⁵ מאמר התיקונים, „לית אתר פנוי מינ' לא בעי' ילאין ולא בתתאין", וכן המאמר „איהו ממלא כל עלמין כו'") –

ולאחרי כן, למה הוצרך אדה"ז לכ' טוב באגה"ת (תניא חלק שלישי), ובסגנון דחידושי³⁶: „אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ לפניו ית"י" – ולהביא ע"ז ד' (או ה') ראיות!

ד. ולכן נראה לומר, דמ"ש אדה"ז באגה"ת כאן ש„אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ לפניו ית"י", יש חידוש בזה לגבי המבואר קודם שהקב"ה „נמצא" ב' כל מקום, היינו, שיש קס"ד לומר דהגם שהקב"ה „נמצא" בכל מקום, מ"מ אפשר

(23) פ"ז (פב, ריש ע"ב).

(24) שם פג, סע"א ואילך.

(25) שם פג, ב.

(26) ובפרט, שגם להסוכרים דצמצום כפשוטו, אינו מפני שס"ל שיש בכח איהו דבר למנוע ח"ו אותו, אלא רק מפני שרצה לצמצם עצמו, והוא רק מצד כחו ית' הכל יכול, כמשנית במ"א באורך.

(27) ולהעיר מהדין (ש"ע אדה"ז או"ת סנה"סכ"ב, ממג"א שם סקט"ז), דאע"פ דכל השומע קולו של האומר קדיש או קדושה אפילו כמה בתים מפסיקים בנייהם יכול לענות עמהם, „מפני שאפ"י לו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים . . מ"מ צריך שלא יהי' מפסיק טינוף או ע"ז". וראה לקמן הערה 41.

(28) כהבא לקמן ראה שו"ת הצ"צ יו"ד סקנ"ח אות א. שיו"ר טהרה ליו"ד ר"ס קצח.
(29) רמב"ם הל' מקראות פ"א ה"ב.
(30) ראה צ"צ שו"ת טהרה שם.
(31) רמב"ם שם ה"ב.
(32) רמב"ם שם ה"ו.
(33) או שיערה אחת (רמב"ם שם).

קום³⁸, מ"מ, אי אפשר לומר על כל נברא שהוא „חלק משם הוי' ב"ה" חיו, כי זה שהקב"ה נמצא בכל מקום הוא מצד גדלותו ית' (שהוא ית' אין לו סוף), אבל אינו שייך למציאות הנברא (שבו הוא נמצא)³⁹; משא"כ בישראל נאמר „כי חלק הוי' עמו“, דזה שהם „חלק משם הוי' ב"ה" מתייחס למציאותם.

ולכן הוזקק אדה"ז להוסיף כאן הקדמה זו „אך באמת אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ לפניו ית'“, כי יש מקום לומר, שכיון שהנשמה ירדה (כמבואר בתניא⁴⁰) „ממדרגה למדרגה על ידי השתלשלות העולמות“, ועד שיש לה שייכות גם לגשמיות (דאל"כ לא היתה יכולה להתלבש בגוף גשמי), הרי נמצא שישנם „דברים“ (בין גוף האדם לבחי' הכל העליון) שהנשמה מתלבשת בהם בירידתה ממדרגה למדרגה מעולם לעולם, עד לעולם הזה הגשמי, שהם אינם „חלק משם הוי' ב"ה“ – ואיך אפשר שהוי' עצמו „יגיע“ (ע"י דבר זה שאינו „חלק משם הוי' ב"ה“) אל מציאות הנשמה כפי שהיא מלובשת בגוף?

ובזה קמ"ל אדה"ז, ש„אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ לפניו ית'“, דלגבי שם הוי' „אין שום דבר גשמי ורוחני (אף שהדבר אינו „חלק משם הוי' ב"ה“) חוצץ לפניו ית'“, ולכן אין שום דבר⁴¹ יכול

העדר ביאתו כמים הוא (לא מצד מעשה הטבילה שלו, אלא) מצד הדבר החוצץ, לכן ה"ז תלוי בחשיבות הדבר, דאם רק תופה את מיעוט הגוף או שאינו מקפיד עליו, (דבר תורה) עלתה לו טבילה, כיון שאין בכחו של דבר זה (שאינו לו חשיבות) לחצוץ בפני מי המקוה.

ועפ"ז יש לומר, שהחילוק בין ה-מבואר לעיל בח"א וח"ב (שהקב"ה נמצא בכל מקום), להמבואר באגה"ת כאן ש- „אין שום דבר . . חוצץ לפניו ית'“ – הוא ע"ד החילוק בין הגדרים הנ"ל בדין טבילה, כדלקמן.

ה. ביאור הענין:

החילוק העיקרי בין המבואר לעיל (בח"א וח"ב) להמבואר באגה"ת כאן הוא: זה שהקב"ה נמצא בכל מקום (המבואר לעיל בח"א וח"ב) הוא ענין השווה בכל הנבראים כולם, דהוא ית' נקרא „אין סוף ברוך הוא“ דכשמו כן הוא, שאין שום הגבלה אצלו ית', ובמילא אין מקום שחוצץ ממנו:

אבל באגה"ת כאן⁴² בא אדה"ז לבאר הענין ד„חלק הוי' עמו“⁴³, שבנ"י הם „חלק משם הוי' ב"ה“⁴⁴, כיון ש„ויפח באפיו נשמת חיים ומאן דנפח מתוכו נפח וכו"ו“⁴⁵, שזהו ענין ומעלה במציאותם של ישראל, שבהם גופא ישנו „שם הוי'“ (וכמו שנת' לעיל בפ"ד⁴⁶ שיש ד' אותיות שם הוי' בנשמת האדם).

וענין זה הוא רק בישראל, ולא בשאר נבראים, דאף שהקב"ה נמצא בכל מ-

(38) ושורש התהוות כל הנבראים הוא משם הוי', שפירושו מל' מהוהו (תניא ח"ב פ"ד – עט, רע"א).

(39) וכן זה ששורש התהוות כל הנבראים הוא משם הוי' (כבהערה הקודמת) – ה"ז ע"י החלבשות בשם אלקים. וראה אגה"ת לעיל פ"ד (צד, א).

(40) ח"א פ"ב.

(41) ורק עונות, מבדילים בניכם לבין אלקי-כם . . לפי שהם נגד רצון העליון ב"ה . . מקור

(34) פ"ד ואילך.

(35) ל' הכתוב – האזינו לב, ט.

(36) פ"ד (צג, סע"ב).

(37) צה, א.

ענין גדלותו של הקב"ה, שאין לו סוף, שלכן הוא נמצא בכל מקום. וכמו אור המאיר, דככל שהאור גדול יותר, מתפשט למרחוק יותר, כך עד"מ הקב"ה הנקרא בשם אין סוף ברוך הוא, אין סוף להתפשטותו ונמצא בכל מקום [ע"ד דין הא' הנ"ל, שמעשה הטבילה מצד האדם צ"ל בשלימות, כל גופו כבת אחת] – וענין זה אינו זקוק לכמה ראיות כו':

משא"כ באגה"ת כאן מחדש עוד ענין, דגם כשאור הוי' נמשך דרך איזה דבר (שדבר זה אינו „חלק משם הוי' ב"ה"), „אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ לפניו ית", שגם אז „מגיע" ומאיר שם האור דהוי' עצמו.

ולכן הביא ע"ד ד' ראיות, שהן (כפי' רש אאמ"ר) „לנגד הד' אותיות דשם הוי'" – כי החידוש בהכלל ד„אין שום דבר . . חוצץ לפניו ית" אינו בשייכות ל„עצמותו ומהותו ית' הנקרא בשם אין סוף ברוך הוא", סובב כל עלמין (שאינו נתפס כלל תוך העולמות⁴⁴), ונמצא בכל מקום בשווה – אלא בנוגע לשם הוי', דאע"פ שיש בו ד' אותיות, שכל אות היא צורה אחרת (המורה על „ציור" ההמ"שכה⁴⁵, וכמבואר באגה"ת לעיל פ"ד⁴⁶,

לחצוץ בפני (שורש) נשמת האדם שהיא „חלק משם הוי' ב"ה", והעילוי ד„ויפח" נמשך להנשמה גם כפי שהיא מלובשת בגוף⁴².

כלומר: גם כפי שהנשמה היא בציור של „נברא", וד' „אותיות" הנשמה (שהם כוחותי' – שכלה מדותי' ולבושי' (כמ"ש אדה"ז לעיל בפ"י)) הם בהתלבשות בגוף גשמי, הרי מהותם היא – ד' אותיות דשם הוי'⁴³.

ו. ע"פ הנ"ל מוכן גם הטעם שדוקא כאן, בענין „אין שום דבר . . חוצץ לפניו ית", מביא אדה"ז ד' ראיות – משא"כ בחלק ראשון וחלק שני, שלא האריך בהבאת ראיות:

לעיל בחלק ראשון ושני שם, קאי ב-

השפעת שם הוי'" (אגה"ת כאן). וע"פ המבואר בפנים מובן, שהכוונה בזה, לא רק שאין הקב"ה שורה בדבר שנגד רצונו ית' ולהעיר שבאגה"ת מהד"ק שם מביא ע"ז הכתוב (חבקוק א. יג) „טהור עינים מראות ברע", אלא לפי שהעון מבייל וחוצץ שלא תומשך השפעת שם הוי' (לכללות) האדם. וכלשון אאמ"ר כאן (בסיום ההערה) „שעונות . . אין מניחים שיומשך מד' אותיות דשם הוי' לנשמת האדם".

[וע"ד הדין הנ"ל הערה 27 לענין עניית אמן כשיש טינוף או ע"ז מפסיק, שאין שייך לומר כאן שזוהו חסרון באדם המתפלל, שעושה משהו נגד רצונו ית' (שהרי האדם נמצא במקום שמתר לו להתפלל), אלא שהדבר המטונף נמצא בין מקום המנין לביתו, והדבר חוצץ בינו לבין המנין המתפלל כו'].

42 ראה גם לעיל ע' 69.

43 ולדוגמא – השגת אלקות דהנשמה, דאף שהיא השגה של נברא, ועד שנעשה בה הגבלה של גשם מצד ההתלבשות במוח הגשמי – מ"מ, מהות השגת אלקות דהנשמה היא „היא ראשונה" (כב' אגה"ת ספ"ד). וראה לעיל ע' 62 (ס"י).

44 ל' התניא ח"ב פ"ז שם (פג, ב) לענין שהצמצום אינו כפשוטו, וממשיך, וזהו ג"כ ענין סוכ"ע, שמוה מובן, שאין זה שייך להעולמות עצמם, כ"א זהו רק מצד הב"ג שלו, שאין הצמצום מעלים לגבי' משאי"כ באגה"ת ש, „אין שום דבר . . חוצץ לפניו ית", היינו כהאור פנימי כו'. ואכ"מ.

45 ראה תניא ח"ב פ"ב בהגה"ה.

וכמודגש גם בחילוקי הלשונות בהד' ראיות, בהתאם להאות המקבילה של השם, כמבואר בה' ערת אאמ"ר (אם נאמר בה רק „שמים", או „שמים וארץ", ועוד).

46 צד, כ. ויע"ש השייכות לצורת האותיות.

ראיות, ולא ה' (גם לנגד קוצו של יו"ד) – כי „קוצו של יו"ד" הוא גילוי אור אלקי כפי שהוא למעלה מ„צירור“ (אף לא „נקור“ דה לברד, כהיו"ד), ובעבודה הר"ע המסירת נפש שלמעלה מטעם ודעת, וכיון שמדריגה זו אינה נתפסת ב„צירור“, הי"ע ע"ד „סובב כל עלמין“, שלגבי אין צרי-כים לשלול ש„אין שום דבר . . חוצץ לפניו ית“ (כנ"ל).

(משיחות ש"פ נצבים תשכ"ט,
ש"פ וישב תשל"א)

49) ויש לומר, שבפרטיות יותר, הרא"מ מ"לית אתר פנוי מיני" בשמים ממעל ועל הארץ מתחת גו", היא (לא רק לנגד ז"א, אלא) גם לנגד דעת, „קיום המדות וחיותן“ (תניא ספ"ג).
ועפ"ז נכלל בזה גם הענין דקוצו של יו"ד (שבנפש) – כידוע דדעת עולה עד הכתר – אלא שזהו כפי שפנימיות הנפש נמשכת ב„צירור“ (פני-מיות המדות).

וזהו גם הטעם שנרמז בלשון „לית אתר פנוי מיני“, המורה על ביטול גדול ביותר, שמלכת-חילה אין כאן „אתר“ בלעדו ית' (דבשאר הראיות נאמר רק „מלא“, „ממלא“ – אבל לא מודגש שאין מציאות לשמים וארץ בלעדו), דכיון שכאן המדור-בר בהמשכת הכתר (שלמעלה מ„צירור“) בהשתל-שלות, צ"ל הביטול (שבגללו אין ה„צירור“ להשתל-שלות „חוצץ לפניו“) בעומק יותר, „לית אתר פנוי מיני“.

איך היו"ד ספירות נכללות ונרמזות בד' אותיות דשם הוי"ו, מ"מ, אין שום דבר חוצץ לפניו ית', ובמילא אין הגבלה ב-התפשטותו ית' גם כפי שנמשכת על ידי ד' אותיות שם הוי"ו.

[והטעם ש„אין שום דבר . . חוצץ לפניו ית“ הוא ע"ד הדין הנ"ל בחציצה בטבילה, דכיון שאין להדבר החוצץ חשיבות (אם מצד מיעוטו או מפני שאינו מקפיד עליו), אין בכוחו לחצוץ בפניו מי המקוה.

וכן הוא ברוחניות, שהטעם שאין שום דבר חוצץ בפני שם הוי"ו הוא לפי שלגבי שם הוי"ו, כל הנבראים (אף שאינם „חלק משם הוי"ו ב"ה“) בטלים אצלו ית', וכמ-שנ"ת בארוכה כתניא חלק שניי", דמצד שם הוי"ו, אף „דשם הוי"ו פירושו שמהוה את הכל“⁴⁸, הרי ההתהוות דשם הוי"ו היא באופן שהנבראים הם בטלים במקורם (כמו אור השמש כשהוא עדיין במקורו בגוף השמש), שכל מציאותם היא רק מקורם – וכיון שאין הם „מציאות“, אין בכחם „לחצוץ“ ולמנוע ההתפשטות דשם הוי"ו, „אין שום דבר . . חוצץ לפניו ית“].

ועפ"ז מבואר גם הטעם שהביא רק ד'

47) ראה שם פ"ג ד.

48) שם פ"ד (עט, רע"א).

אגרת התשובה ה

ב' הלשונות (בריש פ"ז) „דרך האמת וה' ישר לבחי' תשובה תתאה היא תתאה“, וז"ל:

„אמת הוא תפארת, מדתו של יעקב, מדת הרחמים, והישר הוא יסוד . . והם הם הראשים דמלכות . . מתפארת נמ' שכו חסדים לכתר מלכות, ומיסוד נמשכו גבורות לדעת דמלכות . . זהו שאמת והישר . . הם דרך לבחי' תשובה תתאה היא תתאה בחי' מלכות, שהם משיבים ומחזירים אותה למקומה“.

ואח"כ מבאר „והיינו הב' דברים ש' אמר לקמן לעורר רחמים העליונים כו', רחמים הוא תפארת בחי' אמת (ועיין ל' קמן באגה"ק פ"ו, ע"ש) . . ולכטש ולהכ' נייע כו' שזהו בחי' גבורות זבחי אלקים כו' הוא בחי' ישר, יסוד, בחי' גבורות“.

והנה כבר נת' כמ"פ, שבכמה מקומות נראה שבהערות אלו כוונת אאמו"ר היא לא רק לבאר את דיוקי הלשונות בספר התניא, אלא גם לרמז ביאור בתוכן ה' כללי של הפרק (הענין).

וכן יש לומר בענייננו, שביאור אאמו"ר ה'נל, שב' הדברים ד„אמת“ ה'ישר“ [ה' מכוונים ל„ב' דברים . . לעורר רחמים . . ולכטש ולהכניע“] הם כנגד ב' הספירות דתפארת ויסוד („הראשים דמלכות“), והם משיבים ומחזירים“ ה"א תתאה (מלכות) למקומה – מבארים כללות תוכן הפרק ע"ד ב' הדברים ד„לעורר רחמים . . ולכטש ולהכניע כו“.

ב. דהנה לכאורה נראה, דמ"ש ב' רפ"ז „דרך האמת והישר לבחי' תשובה תתאה היא תתאה ה'נל הם ב' דברים

א. באגרת התשובה (פרקים ד"ו) מא' ריד אדמו"ר הזקן „בביאורי מלת תשובה ע"ד הסוד – תשוב ה', ה"א תתאה [דשם הוי'] תשובה תתאה, ה"א עילאה תשובה עילאה“, ד„ה"א תתאה“ היא מקור הנפש האלקית, וע"י עיונות „נכרתי ונפסק ח' בל ההמשכה . . מה"א תתאה“ נגשמת האדם, וכן גורם ל„גלות השכינה“, כי ע"י מעשיו הרעים כו' הוא ממשיך ומור' ריד השפעת ה"א תתאה [שרש נשמת ה' אדם ומקורה] עד תוך היכלות הסטרא אחראי – „וכשהאדם עושה תשובה נכו' נה אזי מסלק מהם ההשפעה שהמשיך במעשיו ומחשבותיו, כי בתשובתו מחזיר השפעת השכינה למקומה, וזהו תשוב ה"א תתאה מבחי' גלות כו“.

ואח"כ ממשיך בריש פ"ז: „ואולם דרך האמת והישר לבחי' תשובה תתאה היא תתאה ה'נל הם ב' דברים דרך כלל, הא' הוא לעורר רחמים העליונים . . על נש' מתו . . שנפלה . . לבירא עמיקתא הן היכלות הטומאה והסט"א, ועל מקורה . . לעורר רחמים על השפעת שם הוי' ב"ה שנשתלשלה וירדה תוך היכלות הסט"א . . והב' לכטש ולהכניע הקליפה וסט"א . . ע"י לב נשבר ונדכה . . זבחי אלקים רוח נשברה כו“.

ובהערות אאמו"ר על אגה"ת מבאר

(1) פ"ד (צג, ב).

(2) רפ"ה.

(3) פ"ה (צה, ב).

(4) פ"ז (צו, א-ב).

(5) שם בסוף הפרק.

(6) לקוטי לוי יצחק לתניא – ע' לא.

נוספים - „לעורר רחמים כו' לבטש ולהכניע הקליפה כו'?"

וגם: מדוע בפ"ח, כשמבאר איך מפ- סיקים יניקת החיצונים ופועלים ש"תשוב ה"א תתאה למקומה", לא הזכיר כלל הדבר הב' שבפ"ז (ע"ד ביטוש והכנעה), אלא רק הדבר הא' (התעוררות רחמים על בחי' אלקות שבנפשו ושלמעלה)?

ולכן מסתבר לומר, שכוונת אדה"ז במ"ש „ואולם דרך האמת והישר לבחי' תשובה תתאה ה"א תתאה הנ"ל" היא (בעיקר) לעבודת התשובה דהאדם¹⁰, שב' הדברים המבוארים בהפרק (לעורר רח- מים כו' והביטוש וההכנעה) הם הפועלים שהתשובה תתאה דהאדם תהי' באמת וב- אופן ישר (ואזי היא „תשובה נכונה" שעל ידה „מחזיר השפעת השכינה למקומה").

[אלא שבפ"ח מוסיף עוד ענין, שע"י שוקבע „בלבו באמת גודל הרחמנות על בחי' אלקות שבנפשו כו'", נעשה ענין נוסף, שרחמי האדם מעוררים „רחמים העליונים מ"ג מדות הרחמים . . (המנ- קים כל הפגמים)].

וצריך ביאור: מהו הקשר בין שני דברים אלה לתוכן ענין התשובה, „לשוב אל ה' בכל לבו ובכל נפשו", „באמת ובלב שלם" - שלכן רק הם „הדרך האמת והישר לבחי' תשובה תתאה"?

וענין זה יובן ע"פ הערת אאמור", שב' דברים אלה [שכנגד „תפארת" ו"יסוד", „הראשים דמלכות"], הם משיבים ומחזי- רים אותה (ה"א תתאה) למקומה, כדל- קמן.

כו", היינן, שהטעם שהאדם צריך „לעו- רר רחמים העליונים . . על נשמתו", וכן „לבטש ולהכניע הקליפה . . ע"י לב נש- בר ונדכה כו'", הוא כדי לתקן הענין ד„גלות השכינה" שנגרם ע"י החטאים, וכפי שממשיך בפרק ח', ש„אחרי העמקת הדעת בכל הנ"ל . . תקבע בלבו באמת גודל הרחמנות על בחי' אלקות שבנפשו ושלמעלה כנ"ל, ובזה יעורר רחמים ה- עליונים מ"ג מדה"ר . . (ה)מנקים כל הפגמים . . ושוב איז יניקה להחיצונים והט"א מהשפעת ה"א תתאה . . ובזה תשוב ה"א תתאה למקומה".

אבל דוחק לפרש כו', כי לפ"ז נמצא, שכל האריכות בפרק זה אודות שני דב- רים אלה (לעורר רחמים ולבטש ולהכניע כו') אינה ענין לעבודת התשובה עצמה (לשוב אל ה' בכל לבו¹¹), אלא הוא ענין בפ"ע - לתקן את „גלות השכינה" הנג- רמת ע"י עוונותיו¹².

ועוד זאת: בסוף פ"ז כבר כתב אדה"ז (כנ"ל) „וכשהאדם עושה תשובה נכונה אזי מסלק מהם ההשפעה כו' כי בתשו- ר בחו מחזיר השפעת השכינה למקומה", הרי מפורש שע"י התשובה עצמה „מח- זיר השפעת השכינה למקומה"¹³, ואיך מתאים זה עם המשך הענין, שאין „תשו- ר" בה נכונה" מספיקה להחזיר השפעת ה- שכינה למקומה, אלא צריכים עוד דברים

(7) צח, א.

(8) אגה"ת פ"א (צא, א).

(9) ואינו דומה להאריכות לעיל פ"ב ג ע"ד תעניות וצדקה, שהרי עכ"פ הם פועלים „גמר הב- פרה", משא"כ ענין התעוררות רחמים על נפשו, שהוא רק ענין צדדי וגרם (שמעוררים י"ג מדות הרחמים), ולא שהוא הדבר הפועל תיקון הפגמים והחזרת ה"א תתאה למקומה.

(10) ראה גם לק"ת בלק עג, ג.

(10) ראה גם לקמן פ"י (צט, ב). ד"ה דרשו

תרצ"א (סה"מ קונטרסים ח"א קלה, ב).

(11) אגה"ת רפ"ד. וראה לקמן הערה 23.

ג. ביאור הדבר:

הנ"ל, "שלא יעבור . . מצות המלך ח"ו הן במ"ע הן במל"ת".

ד. והנה, כשם שמצינו בנוגע לה"א תתאה (ספירת המלכות) למעלה, ש"בנ-ינה" הוא ע"י הספירות שלמעלה ממנה (וכמבואר בהערת אאמ"ר, ש"תפארת" ו"יסוד" הם, הראשים דמלכות") - עדין צריך לומר גם לענין ה"א תתאה שבנפש, קבלת עול מלכותו ית', דעם היות ש-קבלת עול (בפועל) שייכת ל"מעשה" וחיצוניות האדם, מ"מ, "בנין" מדת הקב-לת עול שבאדם הוא ע"י הפנימיות שלו (שלמעלה ממעשה).

ויש לומר הביאור בזה:

ענין קבלת עול מלכותו ית' שאצל ישראל, אינו דבר חיצוני לבד (שכופה א"ע להתנהג כפי רצון המלך ושלא למ-רוד במלכותו ית'), אלא הוא בפנימיותו ועד שמושרש בפנימיות נפשו, דלהיות ש"חלק הוי' עמו . . חלק משם הוי' ב"ה", וכל א' מ'ישראל מקושר אליו ית' בפנימיות נפשו, הרי מלכותו ית' נרגשת בנפשו והוא מקבל עליו עולו ית'.

וזהו ג"כ מ"ש אדה"ז כאן, ואולם דרך האמת והישר לבחי' תשובה תתאה כו' הם שני דברים כו':

ב' הדברים ד"לעורר רחמים כו' לב-טש ולהכניע כו', הם ה"פנימיות" דקבלת עול והיא, "בניית" על ידם [ע"ד ש"תפ-ארת" ו"יסוד" הם, הראשים דמלכות" ובונים אותה], כדלקמן סעיף ה: ולכן נדרשים לבחי' תשובה תתאה שני דברים אלה, כי לאחרי שאדם פרק מעליו עולו ית', הרי מובן, שכדי לתקן זה ה"לבנות"

בגדר מצות תשובה כתב אדה"ז לעיל (פ"א¹¹) "שיגמור בלבו . . לבל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו ית' ולא יעבור עוד מצות המלך ח"ו הן במ"ע הן במל"ת", שמה מובן, שעיקר ענין התשובה הוא קבלת עול מלכות שמים וקבלת עול מצותי.

דנהה בכל מעשה עבירה, יש בו פריקת עול מלכות שמים, דאם הי' עליו עולו ית', הי' מושל ברוח תאוותו כו' מצד עול מלכות שמים, כמו עבד, דאף שבהפקירא נוחא ליי, הי' כופה א"ע מחמת עול אדונו שעליו. ולכן, ראשית ענין התשובה, "לשוב אל ה'", היא לקבל עליו מחדש את עול מלכותו ית'.

וזהו השייכות דתשובה תתאה לה"א תתאה שבנפש - כי ה"א תתאה היא מדת מלכותו ית'¹², ובעבודת האדם היא קבלת עול מלכותו ית'.

וזה מתאים עם דברי אדה"ז לעיל¹³, דה"א תתאה בנפש האדם קאי על עסק התורה והמצות במעשה - כי קבלת עול מלכות שמים שייכת למעשה, כמו עבד שמקבל עליו עול אדונו, שאין קבלת ה-עול משנה את פנימיותו (שכלו ומדותיו) - שהרי גם אחרי קבלת העול, בהפקירא נוחא ליי - אלא שבנוגע למעשה בפועל מתנהג כפי רצון אדונו: וכן הוא בעבודת השם, שקבלת עול מלכות שמים היא (בעיקר) בנוגע למעשה האדם, כל' אדה"ז

(12) צא, רע"א.

(13) ראה המשך תרס"ו ע' ב. לקמן ע' 123

הערה 14. ועוד.

(14) גיטין יג, א.

(15) כבאנה"ת לעיל (פ"ד - צד, ב).

(16) שם (צה, א).

(17) ראה לקו"ש ח"ח ע' 128 ואילך. ועוד.

(18) אגה"ת רפ"ד (צג, סעי"ב).

לח עול היא תוצאה מהתקשרות הפני-
מית של הנפש בו ית, היז "דרך . .
הישר", שהוא ענין בהאדם עצמו²¹.

ה. ע"פ הנ"ל יש לבאר הטעם שדוקא
ב' דברים אלה - "לעורר רחמים כו'
לבטש ולהכניע כו'" - הם ה"דרך האמת
והישר" להעבודה דתשובה תתאה:

ענין קבלת עול מלכות קשור, בכל-
לות, עם ב' ענינים: א) הרגשת מלכותו
ית, ב) הכנעת מציאות העבד. וע"ד עבד
שמקבל עליו עול אדונו, שראשית כל
עליו לדעת ולהרגיש שזהו אדונו והוא
קנוי אליו; אבל זה בלבד אינו מספיק,
דאם מדת ההפקירות שלו היא חזקה,
הרי הידיעה שזהו אדונו לא תוכל להג-
בילו, וקבלת עול האדון דורשת הכנעת
ישות ומציאות העבד כלפי האדון.

והם שני הענינים ד"חסדים" וגבו-
רות" (ה"בונים" את המלכות): "חסד"
ענינו גילוי, והוא התגלות המלך²²; וגבו-
רה" היינו הכנעת האדם, שע"ז עול
המלך מתקבל בנפשו וחודר ללבו²³.

וכך הוא בענין התשובה, שכדי שה-
אדם יוכל לתקן מדת ה"קבלת עול מל-
כות" שלו - הרי זה ע"י "ב' דברים דרך
כלל, הא' הוא לעורר רחמים כו' על נש-
מתו כו' והב' לבטש ולהכניע הקליפה כו'
ע"י לב נשבר ונדכה":

זה שנקבע, בלבו באמת גודל הרחמ-

23 ועפ"י י"ל שב' הלשונות "דרך האמת
והישר" הם לנגד ב' הלשונות שהתחיל בו לעיל
(רפ"ד) בביאור ענין התשובה ע"ד הסוד (תשוב ה')
- "לשוב עד ה' באמת ובלב שלם". וראה לקמן
בסוף הביאור.

24 מתאים לזה ש"מתפארת נמשכו חסדים
לכח מלכות", שזהו ענין התגלות המלך; והגבו-
רות נמשכות לדעת דמלכות, ענין הפנימיות.

מחדש את מדת הקבלת עול, צריכים
לתקן הפגם מעיקרו, שהקבלת עול שלו
תהי' מצד פנימיות נפשו¹⁹.

ובזה מובן דיוק לשון אדה"ז "דרך)
האמת והישר":

אע"פ שקיום "מצות התשובה" הוא
ע"י עצם קבלת עול מלכותו ית' (ואין
נפק"מ אופן הקבלת עול או סיבתו) - כי
"מצות התשובה . . היא עזיבת החטא
בלבד"²⁰ - מ"מ, כדי שתהי' "באמת" היז
רק אם היא באופן שהקבלת עול קשורה
ו"דבוקה" עם פנימיות נפשו. דנוסף לזה
שרק אז יש לה קיום ("שפת" אמת תכון
לעד") - כי באם הקבלת עול שלו היא
רק באופן חיצוני הרי עלול ביותר שלא
יהי' לה קיום, כיון שמצד נפשו "בהפ-
קירא ניחא ל"י" - הנה עוד זאת, שעצם
הגדר ד"אמת" מורה שנעשה מצד הפני-
מיות שלו.

ואז התשובה היא באופן של "דרך . .
הישר": ענינו של "ישר" הוא - שהתשו-
בה אינה בגלל סיבה מבחוץ [להעיר
מתשובת ר' אלעזר בן דורדיא²²] אלא
מצד האדם עצמו. וכנוגע לעניננו: סתם
קבלת עול (חיצונית) הרי סיבתה אימת
האדון (שחוץ להעבד): משא"כ כשהקב-

19 ראה גם לקמן ע' 133 (ס"ט). וראה שם
ואילך באירוכה, שעפ"ז מובן מ"ש לעיל רפ"ד, שגם
בשביל ביאור "התחלח מצות התשובה ועיקרה
לשוב עד ה' באמת ובלב שלם, ההכרח לבאר היטב
בהרחבת הביאור . . מלת תשובה ע"ד הסוד תשוב
ה"י ע"ש באירוכה.

20 אגה"ת פ"א (צא, רע"א).

21 ל' הכתוב - משלי יב, יט. וראה לעיל

ח"א ספ"ג (יט, א).

22 ע"ז יו, א. וראה לעיל ח"א ספ"ג שזהו
"הוראת שעה" ואין זה "סדר העבודה הקבועה
ותלוי" בבחירת האדם".

באגה"ק שם²⁷ מבואר דדחילו ורחימו הבאות מלמעלה, הן הנקראות בשם אמת . . שהוא (ית') אמת האמיתי וכל האמת שבנבראים כלא חשיבי קמי'. אך איזה הדרך שיזכה האדם לאמת ה', הנה הוא ע"י שיעור רחמים רבים לפני ה' על הניצוץ שבנפשו כו". וכן הוא בעניננו, שבכדי שהתשובה תהי' באמת ה"ז ע"י גילוי אמת ה', אלא שהדרך לזכות לגילוי זה הוא ע"י שמעורר "רחמים העליונים . . על נשמתו כו"²⁸:

ו"ישר" היינו זה שהתשובה (וקבלת עול מלכותו) היא בהאדם עצמו, כנ"ל, ולכן, נוסף על התעוררות רחמים רבים (הגורם לגילוי אמת ה' מלמעלה), צ"ל ענין הביטוש וההכנעה, ע"י לב נשבר ונדכה, שע"י התשובה וקבלת עול מלכותו נרגשת בפנימיותו.

(משיחת ש"פ מקץ חשל"א)

נות על בחי' אלקות שבנפשו ושלמעלה" מורה, שהאלקות מאיר בנפשו (דאל"כ לא ה' זה מעיק לו עד ש"יתמרמר ע"ז מאד מאד²⁵) – בחי' "חסד":

וענין הביטוש וההכנעה ע"י לב נשבר ונדכה הוא ענין ה"גבורה"²⁶ הנצרך לקבלת עול, שע"י נקבע ה"עול" בלבו פנימה.

וזהו גם השייכות לשתי הלשונות "אמת" ו"ישר" (שהם שני הדברים ד"ל עורר רחמים כו' לבטש ולהכניע כו", כביאור אאמור"ר) – כפירושם הפשוט:

ה"אמת" שבעבודת התשובה דהאדם, ה"ע הבא מלמעלה. וענין זה מרמז אאמור"ר ע"י הציון [על הענין ש"רחמים הוא ת"ת בחי' אמת"] – "ועיין לקמן ב"אגה"ק פ"ו. ע"ש":

(25) אגה"ת פ"ו (צו, רע"א).

(26) עפ"י מובן מ"ש אדה"ו לקמן בהפרק (גבי הענין ד'זבחי אלקים רוח נשברה") "כי כל קרבן מן הבהמה הוא לשם הוי' היא מדת הרחמים אבל לשם אלקים היא מדת הדין כו' כיא לשבר כו" – דלכאורה למאי נפק"מ כאן? אלא להדגיש, שקרבן אינו שייך לענין ה'ב' כאן (המשכת גבורות כמלכות), כי קרבן הוא לשם הוי' שהיא מדת הרחמים (ענין הא').

(27) ק, ב.

(28) ויש לומר, שבציון זה לאגה"ק נרמז עוד ענין, דלכאורה, כיון שע"י עונות הפריד האדם א"ע מאלקות (כנ"ל פ"ו שעונות מבדילים), איך אפשר לו להרגיש בנפשו גילוי מלכותו ית' (הפירוש על שתשובתו וקבלת עול מלכותו תהי' באמת)? וע"ז מציין לאגה"ק, שהתעוררות רחמים דהאדם היא אתעדל"ת שעל ידה נמשך "אמת ה' לעולם".

אגרת התשובה ו

ונראה לומר בפשטות, שכוונת אאמו"ר בהערה זו היא (גם) ליישב קושי בלשון אדה"ז כאן:

ממ"ש אדה"ז „ולעלות מעלה מעלה כו" (בוא"ז המוסיף) מובן, שהמשך ה' לשון „ולעלות מעלה מעלה כו' ולדבקה בו ית"י) אינו הפירוט של דבריו לעיל [דקודם מבאר ענינה של תשובה עילאה באופן כללי, „לשוב עד הוי' ב"ה ממש", ואח"כ מפרט דהיינו „לעלות מעלה מעלה מעלה כו' ולדבקה בו ית' כו"י], אלא שהן שתי עבודות, שבתחילה על האדם „לשוב עד הוי' ב"ה ממש", ואח"כ עליו „לעלות מעלה מעלה כו' ולדבקה בו ית'".

ותמוה: לאחרי שפעל בנפשו „לשוב עד הוי' ב"ה ממש", איך אפשר לומר שאח"כ צ"ל „ולעלות מעלה מעלה למקור רה כו"י – מהי העלי' למעלה מ„הוי' ב"ה ממש”?

וע"ז מבאר אאמו"ר, ש„עד הוי' ב"ה ממש" היא העלי' רק ל„יסוד תפארת ודעת", ואח"כ באה העלי' למעלה יותר, לחכמה בינה וכתר כו'.

ב. ויש לומר, שעל פי הערה זו מבו-אר היטב כללות תוכן דברי אדה"ז כאן:

מפשטות לשון אדה"ז מוכח, שיש כאן ג' חלוקות בהשבת הנפש עד שמגיעה לה „יחוד נפלא" בו ית' (א), „לשוב עד הוי' ב"ה ממש", (ב) „ולעלות מעלה מעלה ל-מקורה", (ג) „ולדבקה בו ית' ביחוד נפלא"

א. באגרת התשובה פרק ח מבאר אדמו"ר הזקן, שלאחרי עבודת תשובה תתאה, שעל ידה „מנקים כל הפגמים כו' שוב אין עונותיכם מבדילים כו' רוח עב-רה ותטהרם" – „אזי תוכל נפשם לשוב עד הוי' ב"ה ממש, ולעלות מעלה מעלה למקורה ולדבקה בו ית' ביחוד נפלא . . . וזו היא תשובה שלימה . . . תשובה עילאה שלאחר תשובה תתאה".

ובהערות אאמו"ר על אגרת התשובה: מבאר, שפרטי לשונות אדה"ז כאן בתי-אור השבת הנפש שבתשובה עילאה, מכר-ונים לדרגות שונות בעליית הנשמה:

„(לשוב) עד הוי' ב"ה ממש" קאי על ג' הספירות יסוד תפארת ודעת [„עד – יסוד . . . הוי' – תפארת, ממש – דעת"], ד„מלכות מושרשת בדת"י [דעת תפארת יסוד] . . . זהו שהנפש שהיא מבחי' מלכות [כמבואר לעיל באגה"ת] שהנשמה נמש-כת מה"א תתאה] תשוב עד הוי' ב"ה ממש, ליסוד תפארת ודעת. ולעלות מעלה מעלה הוא לחכמה ובינה, למקורה הוא לחיצוניות הכתר . . . ולדבקה בו ית' הוא בפנימיות הכתר" [ומציין ללקו"ת (פ' ראה) „בהביאור' דאחרי הוי' אלקיכם תלכו בפי' ובו' תדבקון", ששם מבואר ד„ובו תדבקון . . . הוא בחי' פנימית ה-כתר"].

(1) צח, סע"א ואילך.

(2) לקוטי לוי יצחק על תניא – ס"ע לא.

(3) ולכאורה צ"ע שלא פי' התיבות „ב"ה".

וראה לקמן הערה 36.

(4) רפ"ה.

(5) כב, סע"ג.

(6) פ' ראה יג, ה.

(7) ולכאורה הול"ל „אזי תוכל נפשם לעלות

מעלה מעלה למקורה לשוב עד הוי' ב"ה ממש

ולדבקה בו ית' ביחוד נפלא".

„ולדבקה בו ית"י, ענין הדביקות, מו-
רה שהנפש היא „בתכלית היחוד" עם
האלקות, ושוב לא שייך ענין העליות מ-
חיל אל חיל, דעלי' היא רק קודם שהנפש
מתאחדת בו ית' וכפרט „בתכלית היחוד"
ולכן אפשר לה להתעלות עוד יותר,
משא"כ לאחרי שהנשמה היא כולא חד
כביכול עם האלקות, הרי אז לא שייך
„עלי" אלא „דביקות". וזהו מצד „פני-
מיות הכתר", וכמבואר בדרוש דלקו"ת
הנסמן בהערת אאמ"ר, שפנימיות הכתר
בנפש האדם היא „בחי' תחתונה דאור
א"ס" המלוכשת תוך יחידה שבנפש. ש-
זוהי „תכלית היחוד" האפשרית בין נש-
מת האדם עם האלקות.

ג. וצריך ביאור:

מובן, שכוונת אאמ"ר היא להוסיף
ביאור ועומק בדברי אדה"ז באגרת ה-
תשובה, ולא להוציאם מפירושם הפשוט.

דלפי פשוטו, מ"ש אדה"ז „ואזי תוכל
נפשם לשוב עד הוי' ב"ה ממש" הוא
בהמשך למ"ש לעילי' שנשמת ישראל
היא „חלק משם הוי' ב"ה", כי שרשה
בשם הוי', וזהו החידוש ד, תשובה עיל-
אדה"ז, שענינה „לשוב עד הוי' ב"ה ממש",
היינו לא רק תנועה כללית ד, „לשוב אל
הי"י, אלא השבת הנפש לשרשה ומקורה
למעלה בשם הוי' (שורש הנשמה),

והרי לעילי' פירש אדה"ז להדיא, ש-
„כל הי' ספירות נכללות ונרמזות בשם
הוי' ב"ה", שלכן, גם בנשמת האדם,
שהיא „חלק משם הוי' ב"ה", יש כל ד'

(10) המשך ל' אדה"ז באגה"ת כאן.

(11) פ"ד (צג, סע"ב).

(12) ל' אדה"ז לעיל פ"א (צא, א). וכן שם רפ"ד

(צג, ב), „לשוב עד ה'".

(13) פ"ד (צד, ריש ע"ב).

— שהם ג' עינים: א) השבת הנפש, והש-
בה זו היא „עד הוי' ב"ה ממש", ב) עליית
הנפש — והיא „מעלה מעלה למקורה", ג)
דביקות הנפש — והיא „בו ית"י".

והסכרת ג' חלוקות אלו מובנת ע"פ
הערת אאמ"ר הנ"ל:

הלשון השבת הנפש („תוכל נפשם ל-
שוב כו") מורה, שגם לאחרי השבתה
אינה מתבטלת ממציאיותה — כמו ענין
ה„השבה" כפשוטה, שמשיבים הדבר ל-
מקומו באופן שהדבר נשאר בשלימותו —
וזהו מה שמבאר, ש„לשוב עד הוי' ב"ה
ממש" קאי על הספירות „דעת תפארת
ויסוד" שהן שורש הנפש (מלכות מוש" -
רשת בדת"י), שזוהי מובן, שמצד מדרי-
גה זו יש מציאות הנפש:

„ולעלות מעלה מעלה למקורה" זהו
כפי שהנשמה מתעלית למעלה ממציי-
אותה, וכפירוש אאמ"ר דג' הלשונות
„(לעלות) מעלה מעלה למקורה" רומזים
על חכמה בינה וחינוניות הכתר, שהם
למעלה מלהיות שורש להנפש (מלכות).
[ולכן נקט כאן (לא „לשרשה" אלא) „למ-
קורה", שלשון „מקור" נופל גם על
שורש הראשון שעדיין רחוק מאד ממציי-
אות הדבר המתהווה ממנו, שרק לאחרי
ריבוי מדריגות וצמצומים מתהווה ממנו
הדבר בפועל]:

(8) להעיר מאגה"ת מהד"ק (בהוצאת קה"ת,
תשמ"ב — ע' תקד) „תשובה הוא מלשון השבה כמו
. . והשיב את הגיולה (ויקרא ה, כג) . . שצריך
להשיב איזה דבר . . ולהחזירו אל מקומו כבתחי-
לה" ע"ש.

(9) כמובן ממש בקהלת יעקב מע' מקור ש'
צויין בהערת אאמ"ר), „מקור-נק' הכתר כי הוא
מקור הכל". וראה אה"ת תהלים (יהל אור) ע' קלח
(ס"ק). ולהעיר מלקוטי לוי"צ שם ע' יט.

בלשון „תשובה“ (אף שבפרטיות לא מת-אים ע"י לשון „השבה“ אלא לשון „עליי כנ"ל); אבל צ"ב מהי השייכות בין הענין ד„לדבקה בו ית“ (שהיא הדביקות בפני-מיות הכתר, שלמעלה ממקור הנפש) לענין (ולשון) תשובה.

ד. ויובן זה בהקדים הידועי שעבור-דת התשובה היא עבודה בדרך „דילוג“, שאינה „לאט לאט“, מן הקל אל הכבד, אלא היא למעלה מסדר והדרגה (בלשון הזהר"י „בשעתא חדא . . . ברגעא חדא“). וכפסק ההלכה¹⁸ שהמקדש את האשה ע"מ שהוא צדיק ה"ז ספק מקודשת שמא הרהר תשובה בלבו, שע"י הרהור תשובה (שזהו ברגעא חדא) נעשה צדיק [גמור²¹]. כי „מצות התשובה מן התורה היא עזיבת החטא בלבד²², וע"י עזיבה זו [הנעשית ברגעא חדא] נפקע מן האדם שם רשע (לענין עדות וכו') וחל עליו שם צדיק, שמכאן ולהבא ה"ה איש כשר²³.

כלומר: עבודת האדם ע"ד הרגיל היא בסדר והדרגה, שהאדם עולה מחיל אל חיל, מדרגא לדרגא, ואילו בעל תשובה מתהפך בין רגע מן הקצה אל הקצה, מרשע לצדיק [והרי זה שינוי ממות ל-חיים, כי רשעים בחייהם קרויים מתים²⁴, וצדיקים נקראים „חיים²⁵“].

18 לק"ת שבת שובה סה, א. וראה ס' הליקוטים דא"ח דהצ"צ ע' דילוג ס"ב. ושי"ו ועוד.
19 ח"א קכט, סע"א.
20 קידושין מט, ב. שו"ע אה"ע סל"ח סל"א.
21 כ"ה גירסת האור זרוע הל' קידושין (ס"ב קכ). וראה גם תניא ח"א פ"א.

22 ל' אדה"ז אגה"ת פ"א שם.
23 וראה לקו"ש ח"י"ז ס"ע 197 ואילך.
24 ברכות יח, ב.
25 ראה ברכות שם סע"א. - והרי נאמר (ואתחנן ד, ד), ואתם הדבקים בה"א חיים גו" (ראה

אותיות הוי' (כפי שמבאר שם²⁶ ענינו בפרטיות), וא"כ צ"ל בפשטות, ד„לשוב עד הוי' ב"ה ממש“ היינו לכללות שם הוי' („כל ה"י ספירות“) - ואיך אפשר לתווך זה עם פירוש אאמ"ר, ד„הוי“ כאן קאי על ספירת ה„תפארת“ דוקא (והכוונה ב„לשוב עד הוי' ב"ה ממש“ היא לשורש הנפש ב„דת“²⁷)?

גם יש לעיין:

באגרת התשובה לא בא אדה"ז לבאר עניני עבודת ה' בכלל (איך צריכים לע-לות מחיל אל חיל ולדבק בו ית'), אלא רק העבודה השייכת לענין התשובה, והרי גדרה ופירושה של „תשובה“ הוא - השבה [הן לפי הפירוש הפשוט בתשובה ע"פ הלכה²⁸, ש„עיקר²⁹ פ"י לשון תשובה לשוב אל ה' בכל לבו ובכל נפשו“, והן ענין התשובה ע"ד החסידות, „תשוב ה"י“, שבעבודה (דתשובה עילאה) ה"ז השבת הנפש לשרשה ומקורה].

ואילו ע"פ הביאור הנ"ל נמצא, שב-לשון אדה"ז כאן מודגש, שעבודת התשו-בה עצמה, להשיב הנפש לשרשה, נגמרת ונשלמת ע"י ש„תוכל נפשם לשוב עד הוי' ב"ה ממש“, והמשך העבודה, „לעלות מעלה מעלה כו' ולדבקה בו ית“ אינו חלק מעבודת התשובה (השבת הנפש), אלא עליות בעבודת ה' הבאות אחרי השבת הנפש.

[בנוגע ל„לעלות מעלה מעלה למקו-רה“ יש לתרץ, דכיון שעליי זו היא ל-„מקורה“ של הנפש, ה"ז נכלל, בכללות,

14 בסוף הפרק (צה, א).
15 ש„מצות התשובה מן התורה היא עזיבת החטא בלבד“ אגה"ת פ"א - צא, רע"א).
16 ל' אדה"ז באגה"ת שם.
17 אגה"ת רפ"ד מוהר (רע"מ נשא קכב, א).

הוא לא רק בתשובה תתאה (הפועלת התחדשות במציאות האדם בזה שמשנתנה מרשע לצדיק), אלא גם בתשובה עילאה, שענינה - הדביקות בה' והיחוד בו ית'.

ביאור הענין:

בגדר "יחוד" הנפש בו ית' שבתשובה עילאה כ' אדה"ז כאן, שהוא, לדבקה בו ית' ביחוד נפלא כמו שהיתה מיוחדת בו ית' בתכלית היחוד בטרם שנפחה ברוח פניו ית' לירד למטה ולהתלבש בגוף ה' אדם", ש"יחוד" זה הוא באופן שהנשמה בטילה בתכלית ואין לה מציאות כלל (שהרי המדובר, בטרם שנפחה ברוח פניו ית' לירד למטה, כ"א בהיותה, חלק משם הוי"ב"ה ממש).

ונמצא, שהעבודה דתשובה עילאה, מה שהאדם מגיע (בהיותו נשמה בגוף) לדרגת הדביקות של נשמתו באלקות כפי שהיתה למעלה, בטרם שנפחה ברוח פניו ית' כו"ו, פועלת התחדשות בהאדם, ועוד יותר מההתחדשות דתשובה תתאה, ש' הרי הופך את האדם מ"יש" ל"אין", ביטול בתכלית. דנשמת האדם כפי שירי-דה למטה להתלבש בגוף ה"ה, "מציאות" (כמבואר בתניא³⁰ ש' נשמת האדם אפילו הוא צדיק גמור כו' אינה בטילה במצוי-אות לגמרי כו"ו), וע"י תשובה עילאה הרי האדם מתייחד ב'תכלית היחוד' וה' ביטול (כפי שנשמתו, "היתה מיוחדת בו ית' כו' בטרם שנפחה כו"ו").³¹

וכשם שההתחדשות דתשובה תתאה היא בשני שלבים, דתחילה היא נקודת ההתחדשות הנעשית ברגעא חדא (למע-

אמנם, אף ש'מצות התשובה . היא עזיבת החטא בלבד, מ"מ מצינו בספרי מוסר³² ריבוי "תנאים" למצות התשובה, שרק אז היא תשובה שלימה (וכמבואר גם באגה"ת³³ שיש כמה ענינים הנדרשים לגמר כפרה, ועוד זאת, שכדי שהתשובה תהי' באמת ובלב שלם ישנו, "דרך" ה' אמת והישר לבחי' תשובה תתאה" - שקיום כל ענינים אלה דורש זמן רב ויגיעה עצומה.

וטעם הדבר, כי השינוי עצמו מרשע לצדיק הוא רק בגדר "נקודה", וע"ד יצי-רת ולד, שעצם יצירת המציאות החדשה היא נקודה אחת הנפעלת ברגע אחד (רגע ההריון), ואח"כ בא גידול הולד הדורש זמן רב. וכן בענין התשובה, דנקודת ההתחדשות, מה שהאדם נעשה מציאות חדשה, שמשנתנה מרשע לצדיק, נפעלת ברגעא חדא: אבל כדי שנקודת ההתחדשות תחזור בכל פרטי נפש ופעו-לות האדם, צ"ל שאר עניני התשובה, ואז מתכפר העון לגמרי³⁴.

ה. והנה כיון שכללות עבודת התשו-בה נקראת בשם "דילוג", הרי מובן, שזה שתשובה היא למעלה מסדר והדרגה,

רמב"ם הל' תשובה (פ"ז ה"ז) שבע"ת נעשה "מוד-בק בשכינה".

(26) ראה חובת הלבבות שער התשובה פ"ד ורפ"ה (גדרי התשובה, "תנאי גדרי התשובה", שערי תשובה לרבינו יונה שער א' "עיקרי התשו-בה"). ועד"ז ברס"ג (באמנות ודעות מאמר ה). ועוד. - וראה לקו"ש ח"ט שם (ע' 197 ואילך).

(27) פ"ב"ג.

(28) ל' אדה"ז שם רפ"ו. וראה בארוכה לעיל

ס"ע 79 (ס"ב) ואילך.

(29) ראה בכ"ז - אגה"ת עם ליקוט פירושים כו' קה"ת. תשמ"ז ע' סט ואילך. ע"ש באורך. לקו"ש חל"ד ע' 64-5.

(30) פל"ה (מד, סע"א ואילך).

(31) ראה בארוכה בזה לקמן ע' 92 (ס"ג). ע'

100 (ס"ה). ע' 105 (ס"ג) ואילך. ע' 130 ואילך.

ולהעיר גם מלקו"ש ח"ט ע' 209 ואילך.

כי כוונת אדה"ז ב"לשוב עד הוי' ב"ה ממש" אינה רק השבת הנפש לשרשה ו- מקורה בשם הוי' ("חלק משם הוי'"), אלא: "הוי' ב"ה ממש"³⁵, עצמותו ומהותו ית'³⁶. דכיון שהנקודה דתשובה עילאה היא למעלה מסדר והדרגה ולמעלה מפרטים, אין המבוקש (רק) לידבק במדריגה פרטית כו', אלא רצון כללי, "לאתקרבא למל- כא"³⁷, למלך עצמו.

ואחרי שהאדם מתעורר כנקודת הת- נועה דתשובה עילאה, ההתדבקות בה- מלך עצמו – "לשוב עד הוי' ב"ה ממש", אזי מתחיל סדר ועבודת התשובה (דתשו- בה עילאה) באופן מסודר³⁸ – "ולעלות מעלה מעלה למקורה ולדבקה בו ית'", שלשון זו מורה על העלי' מדרגא לדרגא, "מעלה מעלה", עד שמגיע "לדבקה בו

לה מסדר והדרגה), ואח"כ מתחיל סדר ארוך של עבודת התשובה, שהתחדשות זו תמשך בכל פרטי כוחות האדם – עד"ז בתשובה עילאה, שהתחדשות זו (זה) שנעשה מ"ש" ל"איד" היא בשני שלבים אלה:

ראשית כל באה "נקודת" ההתחדשות והביטול דתשובה עילאה, ע"י התעוררות כנ"ל להתבטל לגמרי אליו ית' – וענין זה הוא למעלה מסדר והדרגה, כרגעא חדא: ואח"כ צריכים להמשיך ביטול זה בכל פרטי כוחות האדם, וזה דורש עבו- דה ארוכה ומסודרת, שבה נכללים כל הפרטים המבוארים לקמן באגרת התשו- בה³⁹ איך מגיע האדם לאתדבקות שלימה בה' [הן ע"י תורה וגמ"ח שזוהי "אתדב- קותא" דרוחא ברוחא . . . מלמעלה למ- טה", והן ע"י "כוונת" הלב בתפלה", ש' היא "ממטה" למעלה] – שכל זה דורש זמן רב ויגיעה עצומה בעבודה מסודרת מדרגא לדרגא.

ו. עפ"ז מבואר היטב לשון אדה"ז כאן: "אזי תוכל נפשם לשוב עד הוי' ב"ה ממש (ואח"כ ממשיך) ולעלות מעלה מעלה למקורה ולדבקה בו ית' כו" – דיש לומר, ששני הענינים ("לשוב כו' ולעלות כו") הם שני השלבים הנ"ל שבתשובה עילאה:

"לשוב עד הוי' ב"ה ממש" קאי על הנקודה דתשובה עילאה שלמעלה מסדר והדרגה, שהתנועה הראשונה דתשובה עילאה היא מה שהאדם משיב את נפשו "עד הוי' ב"ה ממש".

ולזה מוסיף אדה"ז ("הוי' ב"ה) ממש",

34) להעיר מלקו"ת ר"פ האיניו, דענין התשו- בה הוא "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה", ש' היא למעלה גם משם הוי'. ע"ש.

35) וימתק עפ"ז הטעם שכאן לא כ' "שם הוי'".

36) כידוע דהוי' הוא "שם העצם" (פרדס שער י"ט ספ"א. מו"צ ח"א פס"א ואילך. ראב"ע לשמות ג, טו. כס"מ להל' ע"ז פ"ב ה"ז. ועוד).

ו"ל שזה נרמז כאן גם בהוספת התיבות ("הוי') ב"ה", כי עצמותו ומהותו ית' הוא מובדל ולמעלה מגדר המשכה (וגילוי), אלא שנמשך ("ברוך הוא", ברכה והמשכה) ע"י תשובה כו' [אולי מטעם זה לא פ"י אאמ"ר על מה מרמזים תיבות אלו – ראה לעיל הערה 3].

37) ל' הוהר (ח"א קכט, ב), הובא באגה"ת כאן בסוף הפרק.

38) ולכן ג"ז חלק מעבודת התשובה (השבת הנפש), כיון שענינם הוא המשכת התנועה הכללית דתשו"ע ("לשוב עד הוי' ב"ה ממש") בפרטי האדם.

(*) אלא שגם לעיל רפ"ד כי אדה"ז. חלק משם הוי' ב"ה. ואכ"מ.

(32) פ"ט.

(33) ל' אדה"ז לקמן רפ"י.

גשמיות⁴³, וזוהי מעלת הנפש השנית ב- ישראל, שעם היותה רוחנית שברוחנית (ממש חלק אלקה ממעל) היא פועלת בגשמיות שבגשמיות.

וזוהו גם הגדר דספירת הדעת (וקו האמצעי), שעל ידה נמשכת פנימיות ה- כתר, שלמעלה מכל סדר ההשתלשלות, תוך סדר השתלשלות⁴⁴.

ואח"כ מתחיל סדר העבודה פרטית דתשובה עילאה, כנ"ל, "לעלות מעלה כו" עד "לדבקה בו ית' ביחוד נפלא", והיינו, שלאחרי שהאדם מעורר בנפשו התנועה הכללית, "לשוב עד הוי' ב"ה ממש", צריך להמשיכה בפנימיות, מדרג גא לדרגא, ע"י שעולה, "מעלה מעלה ל- מקורה" (חכמה בינה וחיזונויות הכתר), ועי"ז "ולדבקה בו ית' ביחוד נפלא", ד"בו ית'" קאי (כנ"ל בהערת אאמ"ר) על פני- מיות הכתר⁴⁵, אלא שכאן, לאחרי שה- התעוררות דתשובה עילאה היא בפני- מיות, אין זו רק תנועה כללית ד"לשוב עד הוי' ב"ה ממש", אלא "דביקות" ממש⁴⁶, בו ית' ביחוד נפלא.

(משיחות ש"פ וארא תש"ל, תשל"א)

ית' ביחוד נפלא כמו שהיתה מיוחדת בו ית' כו' בטרם שנפחה כו"י.

ז. ע"פ כל הנ"ל מבוארים בעומק יותר דברי אאמ"ר בהערה הנ"ל ד"לשוב עד הוי' ב"ה ממש" קאי על שורש הנפש בהספירות "דעת תפארת ויסוד":

ג' הספירות הנ"ל הם ב. קו האמצעי, וידועי שקו האמצעי עולה עד פנימיות הכתר. ונמצא, שבענין זה מרומזת לא רק השבת הנפש לשרשה (באצילות) אלא גם התנועה ד"לשוב עד הוי' ב"ה ממש" כפשוטו, לעצמותו ומהותו ית'. דהעצם של אלקות כפי שהוא מלוכב בספירות ובעולמות גופא, זהו בהספירות דקו ה- אמצעי, שעולה עד פנימיות הכתר כנ"ל.

[ויש לומר, שזהו גם הטעם שספירת הדעת נרמזת בלשון "ממש" (שאאמ"ר לא ביאר טעם הדבר⁴⁷, וכנראה סמך על המעיין שיבין מעצמו):

ידוע פי' כ"ק מר"ח אדמו"ר"י בלשון⁴⁸ "חלק אלקה ממעל ממש", שבתוכת "ממש" נרמזים שני הפכים: א) זה מדגיש את עליונותה של הנשמה, שהיא ממש "חלק אלקה ממעל" (לא רק הארה וכיו"ב, אלא כך ממש), ב) ולאידך, תיבת "ממש" היא מלשון מישוש, דהיינו גשמיות שב-

43) ראה מר"ח ח"א פמ"ז.

44) ראה המשך תער"ב שם, דמעלת קו האמצעי היא שנמשך למטה כמו למעלה בלי שינויים, כי הוא העצמיות כו'. ע"ש.

45) כהובא בלקו"ת (שנסמן בהערת אאמ"ר) מוח"ג (סו, ב), בענין כי נשבעתי.

46) דמצד פנימיות הכתר, שהוא א"ס המלך- בש ביחודה (בבלקו"ת שם), אין כאן שני דברים (המתקשרים), אלא מלכתחילה, "יחוד נפלא", תכ- לית היחוד, שע"ז מורה ל' "דביקות".

39) ראה בארוכה במעלת קו האמצעי - המשך תער"ב ח"א פרק קיד. שם ח"ב פרק ססב. ועוד.

40) דלא כ"עד", שפי' ד"ביוסף שהוא בחי'

יסוד כתיב (ויחי מט, כו) עד תאות כו"י.

41) ראה אגרות קודש שלו ח"ד ע' תב ואילך

(ושם באו"א קצת).

42) תניא רפ"ב.

אגרת התשובה :

כמוחו ופחד ה' בלבו . . . ובושה הוא במלכותו".

וצריך ביאור: למאי נפק"מ באגרת התשובה נאן לפרט כל ג' המדריגות שביראה? והרי לעיל בחלק ראשון פ"ט (שאמור"ר מצוין כאן) לא הביא אדה"ז אלא "יראה כמוחו ופחד ה' בלבו", ולא הזכיר גם "בושה" (שכנגד מלכותו).

ולכאורה, אדרבה: תוכן דברי אדה"ז לעיל שם הוא אודות רצון הנפש ה' אלקית שכל אברי הגוף יהיו ממולאים רק עם כוחותי לבדם ולא יעבור זר בתוכם, והולך ומפרט כל פרטי האברים והכוחות, מוחין שבראש, מדות שבלב, ועד למחשבות דיבורי ומעשי האדם, ש-

בשנים: (א) שם מדייק "יראת הרוממות כו' לירא ולהתבושש כו'", שהיא יראה עילאה — ואין מזה רא' לכל יראה ונהוי יראה עילאה היא בחכמה — תניא פ"מ (נה, ב) בהגהה מ"מ" (פ' נשא קכב, סע"ב. שם קכג, ריש ע"ב. וראה ת"ו ת"י (כה, ב)).

(ב) שם בא לבאר (לא עבודת המדות כשלעצמן, אלא) איך המדות הן "תולדות חב"ד", ולכן מדגיש בלשונו סדר לידת המדות מהמוחין — "נולדה ונתח עוררה מדת יראת הרוממות כמוחו ומתשבתו כו' (ואח"כ) ופחד ה' בלבו" (משאי"כ בפ"ט שבא בעיקר לבאר איך שכל המדות הן לה' לבדו).

(8) ונרמז בסיום הכתוב, "(על האפרוחים) או על הביצים", כי "ביצים הוא במלכות . . . ולכן כבושה נקט או . . . כמ"ש בפסוק . . . אז על ה' ביצים" (לקוטי לוי"צ שם). ויש לומר, שגם מטעם זה מוסיף אדה"ז — "וב' פעמים — "(על האפרוחים) וכו'".

(9) וגם כפ"ג שהזכיר "לירא ולהתבושש כו'", אינה הבושה שכנגד מלכות, אלא ירא בושת, יראה עילאה (ראה תניא רפמ"ג. ועוד), שהיא בחכמה (כנ"ל).

א. באגרת התשובה פרק ט' מביא אדמו"ר הזקן ד, "בינה איהי תשובה עיל'— אה והאמי רובצת על האפרוחים וכו'", דהיינו שע"י שמתכוונן בגדולת ה' כהע' מקת הדעת ומוליד מרוח בינתו דחילו ורחימו שכליים . . . ולא די לו באהבה טבעית המסותרת לבד וכו', וכן ביראה ופחד או בושה וכו' כנודע, אזי נקראת האם [בינה, מקור המדות] רובצת על ה' אפרוחים [המדות] וכו'".

ובהערות אאמור"ר על אגרת התשובה כה' מדייק בלשון אדה"ז, ש"ביראה . . . נקט ג' דברים, יראה פחד בושה, ויראה ופחד הוא אחד חלוקה . . . ובושה בחלו' קה בפני עצמה שנקט או בושה, ומבאר דיראה היא "לנגד מדת הגבורה . . . במדת הגבורה, שהוא מדת הלוים, יש ג' חלוקות לויים, בני קהת בני גרשון בני מררי. וקהת וגרשון הם בחדא חלוקה שבשניהם כתיב: נשיאת ראש, ומררי בחלוקה בפ"ע שלא כתיב בו' נשיאת ראש".

ואח"כ מוסיף, ש"גם יש לפרש, הגבורות הם בג' מקומות בבניה בז"א ובמלכות . . . זהו יראה הוא כמוחו ופחד הוא בלב כמ"ש בתניא [ח"א] פ"טו היראה

- (1) מ"זוה"ק ותיקונים בכמה מקומות".
- (2) ל' הכתוב תצא כו, ו.
- (3) ראה לקמן הערה 8.
- (4) לקוטי לוי יצחק לתניא ס"ע לא ואילך.
- (5) במדבר ד, ב. נשא ד, כב.
- (6) נשא שם, כט.
- (7) יד, א.

הטעם שלא צוין אאמור"ר לפ"ג שלפנ"ז "יראת הרוממות כמוחו . . . ופחד ה' בלבו" — יש לומר

לכאר דברי הזהר"י שהביא בסוף פרק הקודם, „דתשובה עילאה היא דיתעסק באורייתא בדחילו ורחימו דקדב"ה וכו' בן י"ה בינה", דלכאורה אינו מובן: מהי השייכות דהעבודה דדחילו ורחימו ל- תשובה עילאה שהיא בביתה"י (ה' עילאה, כנ"ל ריש פרק ד' „תשוב . . ה' עילאה תשובה עילאה"?)

וע"ז מכאר בפרק ט', דבינה היא „אם רובצת על האפרוחים", דהיינו שמהת-כוננות (כינה) נולדים „דחילו ורחימו שכליים" [ולא רק התעוררות אהבה ויר-אה הטבעיות, אף שגם התעוררות זו היא ע"י התבוננות דוקא"י]. שאז המדות הן בדרגת השכל"י, ולכן גם זה הוא חלק מהעבודה דתשובה עילאה שהיא „בבית-נה", בדרגת המוחין.

אבל צריך ביאור: מהו ההכרח שהע-בודה דתשובה עילאה תכלול גם „דחילו ורחימו" (לו יהא בדרגא דמדות שכליות) – ואינו מספיק „דיתעסק באורייתא" לחוד (דביקות הנפש בה' ע"י מוחין, בינה עצמה)?¹³

13 ר"מ פ' נשא (קכג, סע"א).

14 ואע"פ שמביא שם (מר"מ שם, וכן בר"מ שם לפני"ז קכב, א) „דאיהו בן י"ה בינה" (דבינה אותיות „בן י"ה", ונמצא שבבינה נכללת גם „בן תולדות) י"ה", דהיינו המדות (אות ו') – הרי זה גופא דורש ביאור: למה מתייחסת עבודת המדות לבינה? וראה לקמן ע' 130 הערה 15.

15 שהרי מצד עצמה היא בהטלם – ראה תניא פט"ז. שם ספ"ט. ועוד.

16 עיין תניא ספ"ח (נא, א). ושם רפ"ט (וראה גם הגהה שם), שאז עולה לעולם הבריאה. ועוד.

17 וראה אגה"ת כאן בסוף הפרק: „ולפי כו' פוגם במוח לכן תיקונו הוא דיתעסק באורייתא" – ולא הזכיר דחילו ורחימו [והרי כוונתו שזוהי תשו-

כולם „יהיו לה' לבדו" – וא"כ ה"י מתאים לפרט שם את כל הדרגות שביראה (שכולם הן לה' לבדו), ומ"מ לא הזכיר שם „בושה" (שכנגד מלכות), אלא רק „היראה כמוחו ופתד ה' כלב"י";

ואילו באגרת התשובה כאן, שלא בא לכאר כאן עבודת המדות, אלא עבודת התשובה שהיא בביתה, וענין היראה נזכר רק בדרך אגב, לכאר איך שמ„בינה" נולדות „דחילו ורחימו שכליים" [ובזה גר-פא, עיקר האריכות היא אודות אהבה"י „כענין שנאמר:י לאהבה את ה' אלקיך משום כי הוא חיך וכו' ולא די לו באהבה טבעית המסותרת לבד וכו'"], ורק אח"כ מזכיר בקיצור גם ע"ד יראה (וכן ביראה כו"י) – [ואעפ"כ נחית כאן לפרט את ג' הדרגות שביראה (וגבורה)!]

וביותר יש להבין לפי הפירוש השני של אאמ"ר, שג' הלשונות ביראה הם כנגד ג' מקומות של גבורות, בינה ז"א ומלכות, והיינו, שלא זו בלבד שנקט פרטי הדרגות שבמדת היראה שבלב, אלא גם כפי שהיא במוח וכן „במלכות" (כפי ש-נמשך במעשה בפועל).

ב. ויש לומר, שלפי הביאור שבהע-רה זו (שבלשון אדה"ז כאן נרמזים פרטי הדרגות והמקומות שביראה) נתוסף ב-הבנת כללות תוכן דברי אדה"ז כאן בענין „והאם רובצת על האפרוחים".

דהנה בפשטות, כוונת אדה"ז כאן היא

10 ולהעיר ממשנת כמ"א שחלק ראשון דספר התניא הוא כנגד ז"א ואגה"ת (ח"ג) כנגד בינה (נדפס לקמן ע' 161-2).

11 ולהעיר, שגם בהמשך הפרק מדבר רק ע"ד אהבה. ע"ש. אלא שזוהו ענין נוסף, כדלקמן סעיף ב.

12 נצבים ל, כ.

לא רק לפי שפעולת תשובה עילאה היא „תשוב . . ה' עילאה” (למעלה), אלא גם לפי שהעבודה עצמה דתשובה עילאה – השבת הנפש לשרשה ומקורה עד „לדב-קה בו ית' ביחוד נפלא” (כנ"ל) – קשורה עם בחי' בינה שבנפש.

ויש לומר הביאור בזה:

בגדר הדביקות והיחוד דתשובה עיל-אה מבואר לעיל (כפ"ח) שהוא „לדבקה בו ית' ביחוד נפלא, כמו שהיתה [הנשמה] מיוחדת בו ית' בתכלית היחוד בטרם שנפחה ברוח פיו ית' לירד למטה ולהת-לבש בגוף האדם”. והרי „בטרם שנפחה ברוח פיו ית' לירד למטה” אין הנפש מציאות בפני עצמה, אלא היא רק „חלקי” משם הוי" ביה"י²⁰. ומזה מובן, שאין גדר הדביקות בה' דתשובה עילאה רק הת-מסרות מוחלטת לקיים רצונו ית' בכל, עד שכל עניניו נעשים אך ורק בהתאם לרצונו השם, שהרי כמצב זה עדיין האדם הוא מציאות בפני עצמו, אדם העושה ומקיים רצונו של הקב"ה; אלא דביקות כזו שאין מציאותו נרגשת כלל, „כמו שהיתה . . בטרם שנפחה ברוח פיו ית'”.

וזהו גם השייכות בין העבודה דתשו-בה עילאה לבינה:

ידוע שמוחין נקראים „אין” לגבי מדות שהן „יש”²¹, והסברת הדבר:

ענין השכל הוא – תפיסת והשגת המושכל כמו שהוא לאמיתתו, בלי תערו-בת של מציאות ומצב האדם המשיג. שלכן תנאי מוכרח ללימוד שכל אמיתי הוא שלא יערב האדם שום פני, כי ה-שוחד יעור ולא ישיג הדבר לאמיתתו.

לכאורה יש מקום ליישב זה ע"פ המבואר בהמשך הפרק, ד„תכלית הדבי-קות והיחוד” היא „כשהיא מחמת אהבה” (כמבואר שם בארוכה, שהאהבה ד„בכל נפשך” מביאה לדביקות „כל חלקי ה-נפש” בה), ונמצא, שתשובה עילאה, ש-ענינה הוא „כנ"ל פ"ח”) „לדבקה בו ית' ביחוד נפלא . . בתכלית היחוד”, דורשת עבודת המדות, אהבה בכל נפשך.

אבל קשה לפרש כן, כי:

א) לעיל כ', דיתעסק באורייתא בדח"ר לו ורחימו דקדב"ה, גם יראה (ואדרבה, עוד מקדים „דחילו” לפני „ורחימו”), וכן בריש פ"ט כאן נקט „דחילו ורחימו שכ-ליים” (וממשיך כנ"ל „וכן ביראה כו"”), ואילו בהמשך הפרק מבאר, ש„תכלית ה-דביקות והיחוד” היא רק פעולת האהבה, ולא נזכר בזה ענין היראה כלל.

ב) לכאורה, בשביל דביקות כל חלקי הנפש בו ית' ע"י אהבה ד„בכל נפשך” אין הכרח שהאהבה תהי' אהבה שכלית דוקא („האם רובצת על האפרוחים”), דבי' מתחיל הפרק, אלא מספיקה „אהבה טבעית”.

ועכצ"ל שדברי אדה"ז בהמשך הפרק ע"ד דביקות שעל ידי אהבה דבכל נפשך, הם דבר נוסף בהעבודה דתשובה עיל-אהי, ולא הפירוט והביאור למ"ש לפניו „דתשובה עילאה היא דיתעסק באורייתא בדחילו ורחימו דקדב"ה”.

ג. ויובן זה בהקדם תוספת ביאור בזה שתשובה עילאה היא בבינה:

זה שתשובה עילאה היא ב„בינה” הוא

בה עילאה, וכמ"ש גם לעיל רפ"ד „שאינו מועלת תשובה תתאה כ"א תשובה עילאה”.

18) צח, סעי"א.

19) וראה לקמן סעיף ה ובהערה 39.

20) ל' אדה"ז לעיל רפ"ד (צג, סעי"ב).

21) ראה גם לעיל ע' 85. לקמן ע' 100 (ס"ה).

22) ראה סה"מ תרס"ה ע' טז ואילך. ובכ"ח.

(היינו תיקון פעולת החטא, שגרם להור-
ריד את נפשו לבירא עמיקתא, היכלות
הטומאה כו"כ²⁷) היא, כאשר נוסף להשבת
נפשו למעמדה ומצבה כפי שהיתה קודם
החטא (שוזיה פעולת תשובה תתאה), הוא
משיב את נפשו גם למצבה, כמו שהיתה
. . בטרם שנפחה ברוח פיו ית' לירד
למטה כו"כ.

ומזה מובן, שעבודת, "תשובה עילאה"
היא לפעול את ה"יחוד נפלא" (ע"י הדבי-
קות דתשובה עילאה), "באותו מקום"²⁸
בהאדם שבו ה"י החטא, והיינו, שהביטול
שמצד הארת שורש נשמתו, כמו שהיתה
. . בטרם שנפחה ברוח פיו ית", צריך
לחזור גם במציאות האדם עצמו.

ולכן לא די בביטול שמצד, "בינה"
(מוחיין) לבד (שהיא למעלה ממציות ה-
אדם²⁹), אלא העבודה דתשובה עילאה צ"ל
גם, "בדחילו ורחימו דקדב"ה", עבודת
המדות, שהיא במציאות האדם עצמו.

וזהו הביאור בדברי אדה"ז כאן, ש-
העבודה דתשובה עילאה היא ש"מוליד
מרוח בניתו דחילו ורחימו שכליים . .
ולא די לו באהבה טבעית המסותרת לבד
וכו"כ:

אהבה טבעית הרי היא מצד מציאות
האדם, שזהו טבע מציאותה שרוצה ל-
התקרב אל ה', דהגם שטבע זה הוא של
נפש דקדושה, מ"מ ה"ז ענין של מציאות,
ואין זו ב"תכלית היחוד" כפי שהיתה
הנפש, "בטרם שנפחה ברוח פיו ית":

משא"כ דחילו ורחימו שהן תולדות

(27) ראה לעיל פ"ז באורך.

(28) להעיר מיימא פו, ב. רמב"ם הל' תשובה
רפ"ב.

(29) ראה סהמ"צ להצ"צ (פו, א-ב), שמוחיין נק'
מקיף ומדות פנימיות, שהמדות הן האדם עצמו.

וככל שישכה את מצבו ומציאותו וגדריו
(וכ"ש שלא יערב שום פני' כו') יגיע יותר
אל תפיסת אמיתית המושכל: משא"כ
תוכן ענין המדות הוא להיפך - שהת-
ייחסותו אל הדבר שמוחיין הימנו אינה
כדבר בפ"ע כפי שהוא לאמיתתו. אלא
עיקר יחסו הוא לפעולת הדבר על האדם
המרגיש, אם להתקרב אליו (אהבה) או
להתרחק ממנו (יראה) וכיו"ב.

וכן הוא בעבודת ה': עבודת המדות
היא - רגש האדם, דאהבת ה' היא מפני
ש"קרבת אלקים לי טוב"³⁰, ולכן רוצה ל-
התקרב אליו ית' (ועד"ז ביראה וכיו"ב):
משא"כ עבודת המוחין היא מה ש"יוצא"
מגדרי מציאות עצמו ותופס ומשיג, "אל-
קות" כמו שהוא³¹.

ולכן הדביקות דתשובה עילאה (הב-
אה מצד שורש נשמתו כפי שהיא, "חלק
משם הוי' ב"ה", קודם שנעשית בגדר
"מציאות"), היא ע"י עבודת המוחין (בי-
נה), שענינה (כנ"ל) ביטול ו"אין"³², מה
שאלקות מאיר בשכלו.

ד. והנה אע"פ שתשובה עילאה באה
לאחרי גמר תיקון החטא ע"י תשובה תת-
אה (עד ש"רוח עברה ותהרם"³³), מ"מ
מובן, שגם הדביקות דתשובה עילאה היא
המשך לתשובה תתאה ושייכת לתיקון
החטא.

וטעם הדבר, כי שלימות תיקון החטא

(23) תהלים עג, כח.

(24) ובשכל גופא יש ב' דרגות: חיצונית ה'
שכל, השייכת למדות; ופנימית המוחין (פנימיות
בינה), שלמעלה לגמרי ממדות. וראה הערה 30.

(25) עיין גם לקר"ת בלק (עד, א) בענין "התשו-
בה השלישית". אלא דשם מבואר ענין הביטול מצד
חורה, ע"ש (וראה גם לקמן ע' 130 ואילך). וכאן
מבואר מצד דרגת בינה (שבנפש).

(26) ל' אדה"ז לעיל פ"ח (צח, א).

בטוב טעם ודעת כענין שנאמר לאהבה . . משום כי הוא חייך" – שאלקות הוא כל חיותו³³. דלא רק שאלקות מאיר ב- מוחו ע"י השגת אלקות, אלא שמאיר גם במציאותו גופא, עד ש"הוא חייך".

וזהו שלמות הדביקות דתשובה עיי- לאה, שלא זו בלבד שיש אצלו הביטול שמצד הארת שורש נשמתו, כמו שהיתה . . בטרם שנפחה ברוח פיו ית", אלא שביטול זה (שמצד שורש נשמתו) חודר לתוך מציאותו, עד שגם מדותיו הן "דחילו ורחימו שכליים . . כענין שנאמר לאהבה את ה' אלקיך משום כי הוא חייך".

ועפ"ז מובן גם המשך דברי אדה"ז בפרק זה ע"ד הדביקות דכל חלקי הנפש בו ית' (ע"י אהבה דככל נפשך), שמדייק "המדות במדותיו ית' מה"י הוא רחום וכו' והשכל בשכלו וחכמתו ית' הוא עיון התורה . . המחשבה במחשבתו ית' והדי- בור בדבר ה' זו הלכה וכמ"ש³⁴ ואשים דברי בפיך ודברי אשר שמתני בפיך, והמ- עשה הוא מעשה הצדקה להחיות רוח שפלים כמ"ש³⁵ כי ששת ימים עשה ה' וכו'".

כלומר, ענין הדביקות המבואר כאן אינו רק זה שכל חלקי הנפש הן לה' לבדו³⁶, בעניני קדושה (מדות) – אהבת ה'

השכל, "דחילו ורחימו שכליים" (שאינן יסודם – טבע ומציאות האדם), הרי הם בביטול³⁷ [ולדוגמא במדת האהבה, דב- אהבה הנולדת משכל נרגש שאין יסודה טובתו הפרטית דהאדם ("לי טוב"), אלא שכן מחייב הענין, שצריכים להתקרב ל- אלקות³⁸].

ויש לומר, שזהו גם דיוק ל' הזהר (שהובא לעיל ספ"ח), "דתשובה עילאה היא דיתעסק באורייתא בדחילו ורחימו דקדב"ה" – שלכאורה הוא יתור לשון – אלא שבזה מדגיש, שהדחילו ורחימו ד- תשובה עילאה אין יסודם טבע האדם, אלא (התגלות) הקב"ה, וזהו ע"י דחילו ורחימו שכליים דוקא.

ה. עפ"ז יש לבאר הטעם שלא כתב אדה"ז בקיצור, "ומוליד מרוח בינתו דחי- לו ורחימו שכליים", אלא מוסיף, ובטוב טעם ודעת כענין שנאמר לאהבה את ה' אלקיך משום כי הוא חייך וכו' – דיש לעיין, הרי לעיל בחלק ראשון³⁹ ביאר כמה עניני התבוננות שעל ידם נולדים דחילו ורחימו, ולמה נקט כאן התבוננות זו דוקא?

ולכאורה, התבוננות זו ד"לאהבה גר' כי הוא חייך" היא דרגא נמוכה באהבה, שהיא לגרמי'.

ויש לומר, שאין הכוונה ב"כי הוא חייך" כאן שזהו טעם וסיבת האהבה, אלא שזהו תוכן וגדר האהבה [כדיוק ל' אדה"ז

(33) ובמ"א נת' באו"א, דבהוספת תיבת "מ- שום" מדגיש אדה"ז שוהי נתינת טעם ולא סיפור דברים (עתק באגה"ת עם מ"מ וליקוט פירושים (קה"ת, תשמ"ט) כאן – ע' שנג"ד). ואכ"מ.

(34) שבת קלג, ב. ספרי (ורש"י) עקב יא, כב. רמב"ם הל' דעות פ"א ה"ו. וראה לקמן ע' 96 הע- רה 4.

(35) ישע"י נא, טו. שם נט, כא.

(36) יתרו כ, יא.

(37) ע"ד ל' אדה"ז לעיל ח"א פ"ט הנ"ל ס"א.

(30) ובפרט הדו"ר שכליים שמצד פנימיותו ביי- נה (ראה לעיל הערה 24), שהם בביטול כמו המוחין עצמם (ראה ס' הערכים-חב"ד ע' אהבת ה' – במד- ריגות שבנפש האדם ע' תע ואילך). וש"נ.

(31) ראה בפרטי המדריות שבזה – ס' הערכים-חב"ד שם (ע' תס ואילך). וש"נ.

(32) פמ"ג וא"לך.

כיון שתוכן העבודה דתשובה עילאה הוא „תכלית הדביקות והיחוד“, ובאופן שהביטול חודר במציאות האדם, הרי מור-בז, שאי אפשר שישאר שום ענין ומקום באדם שאין בו ביטול זה [וע"ד המבואר בהמשך הפרק, שהאהבה דבכל נפשך היא באופן שכל חלקי הנפש נעשים דבור-קים בו ית"].

ומזה מובן גם בנוגע לפעולת המוחין במדות, שתוכנה הוא המשכת הביטול במציאות האדם (כנ"ל) - שפעולתה צ"ל נרגשת בכל חלקי המדה (עד ל„מלכות“ שבה)⁴⁰, דאל"כ ישאר חלק ממנה שלא נר-גש בו „תכלית הדביקות והיחוד“ בו ית⁴¹.

(משיחת ש"פ בשלח חשל"א)

(40) וזהו החילוק בין המבואר בח"א שם, דשם קאי בעבודה רגילה, שמצד „טבע“ המוחין פעולתם היא רק במוחין שבמדות וגם כעצם המדה עצמה, אבל לא ב„מלכות“ המדה (שזהו כמו שהמדה פועלת למטה ממנה) - ולכן לא נקט שם „בושה“ שכנגד „מלכות“:

משא"כ באגה"ת כאן קאי בעבודה דתשובה עילאה, „יחוד נפלא כמו שהיתה... בטרם שנפחה כו“, ולכן ה"ז חודר בכל חלקי המדה, עד ל„מלכות“ שבה.

[ויש לומר, שזהו כוונת אמור"ר במ"ש ש„בושה“ היא כנגד מררי „שלא כתיב בו נשיאת ראש“, לרמוז שכאן ישנה המשכת המוחין גם בחלק המדה שע"ד הרגיל לא נרגשת שם פעולת המוחין „לא כתיב בו נשיאת ראש“].

(41) ויש לומר הטעם שמפרט הדרגות דיראה דוקא, כי כאן נוגע בעיקר ענין הביטול שמצד ה"מוחין, וזהו בעיקר ביראה שענינה ביטול (משא"כ אהבה שהיא „יש“) - ראה תר"א בהוספות קיד, ד. ועוד.

ולהעיר שגם באהבה נקט כאן ג' לשונות - (א) אהבה (ב) טבעית (ג) המסתורת [או: אהבה (א) טבעית (ב) המסתורת (ג) לבד]. ואכ"מ.

ויראתו: שכל - התכונות בגדלות ה'; מחשבות ודיבורים קדושים, וכן מעשים טובים) - אלא כאילו שהעבודה בכל חלקי נפשו היא רק מה שהם „אמצעי“ שעל ידם מתגלים בעולם ענינים אלו כפי שהן אצלו ית': „המדות במדותיו ית/ מה הוא רחום וכו“, שמדת הרחמים דהאדם היא תוצאה והמשך לרחמי הקב"ה: „השכל... הוא עיון התורה“, לא השגת האדם בגדלות הא"ל, אלא מה שחכמתו ית' מתגלית בשכלו: „הדיבור... ואשים דברי בפ"ך, ודברי אשר שמתני בפ"ך“, כלומר, אין הם דיבורי האדם, אלא מה שהקב"ה שם דבריו ית' כפי האדם⁴²: „והמעשה הוא מעשה הצדקה... כי ששת ימים עשה ה' וכו“, דמעשי האדם הם גילוי וביטוי כח מעשה הקב"ה, ש-ענינו „להחיות רוח שפלים... ששת ימים עשה ה' וכו“.

וטעם הדברי⁴³, לפי שזהו תוכן עבודת תשובה עילאה, שמתגלה באדם דביקות זו כפי שנשמתו „היתה מיוחדת בו ית'... בטרם שנפחה ברוח פיו ית“, דבהיותה במקורה, „חלק משם הוי' ב"ה ממש“, הרי כל עניני' הם רק גילוי אלקות. וענין זה צריכים להמשיך במציאות האדם גר-פא, וזהו שמפרט אדה"ז ענין דביקות זו בכל חלקי הנפש, כנ"ל.

ו. ע"פ כל הנ"ל מבואר היטב פירוש אמור"ר שנקט כל ג' הדרגות שביראה, וכפרט פירוש הב', שהן בג' הדרגות ד-בינה (מוח) ז"א (לב) ומלכות:

(38) ראה תר"א ר"פ וישב (כו, ב). ר"פ יתרו (סו, ב). לקו"ת פקודי (ו, א). נשא (כה, ב). ועוד.

(39) ועיין גם אגה"ת מהד"ק (בהוצאת קה"ת תשמ"ב) ע' תפיט-תקנג). - וראה גם לקמן ע' 98 ואילך ס"ד י. ע' 105 ס"ג ואילך.

אגרת התשובה ה

[המדות כמדותיו כו'] ואח"כ נקט' והשכל כו'. [ומבאר ש] הוא מפני כי בבעל תשובה צ"ל מתחלה מדות ואח"כ שכל. וע"ד שבפ"ש דק"ש שכתבי שם פן יפתה לבבכם וטרתם ועבדתם כו' ושמתם את דברי אלהי כו' שהו"ע תשובה כתיב מת- חלה וקשרתם כו' ואח"כ ולמדתם¹ וכו' מעשה קודם לתלמוד. והוא כמו כש"ב² שהש' מדות קדום לב' מוחין. שהמדות הללו הם טורי חשוכא מדות דכתר ועיין בלקו"ת בהביאור דוהניף בפ' אמורי³ ע"ש וזהו מה הוא רחום כו' הוא י"ג מדה"ר דכתר".

ולכאורה יש לעיין בביאור אאמור, דכיון שבתשובה, מעשה קודם לתלמוד, א"כ אמאי הקדים אדה"ז כאן רק המדות לשכל (המדות . . והשכל" – כי בבעל תשובה צ"ל מתחלה מדות ואח"כ שכל"), ולא הקדים גם המעשה לשכל?

ב. בפשטות יש לומר:

תוכן פרק זה באגה"ת הוא ביאור העבודה דתשובה עילאה הבאה לאחר סדר העבודה דתשובה תתאה, שעל ידה הושלמה הכפרה בנפש האדם באופן ש-

(7) כ"ה לנכון, "שכל . . ואח"כ נקט") בלקו"צ על תניא הוצאת קה"ת תשמ"ג. וכן צריך לתקן בהוצאת תשל"ל, וכן באגרת התשובה עם מ"מ וליקוט פירושים (קה"ת, תשמ"ז) ע' שנו.

(8) עקב יא. טו.

(9) יא. יח.

(10) יא. יט.

(11) ראה בלקו"ת שנסמן בהערה הבאה –

ההפרש בין "כשב" ל"כבש".

(12) לו, ב. לת, סע"ד ואילך.

א. בביאור עבודת תשובה עילאה (ש- ענינה דביקות הנפש במקורה ושרשה), כותב אדמו"ר הזקן באגרת התשובה פרק ט': "והנה עיקר האהבה היא אתדבקות רוחא ברוחא כמ"שי ישקני מנשיקות פיהו וכו' כנודע, וע"ז נאמרי: ובכל גפשיך ש- הם כל חלקי הנפש שכל ומדות ולבושיהם מחשבה דיבור ומעשה לדבקה כולן בו ית' דהיינו המדות במדותיו ית' מה הוא רחום וכו' והשכל בשכלו וחס- מתו ית' הוא עיין התורה דאורייתא מחכ- מה נפקא, וכן המחשבה במחשבתו ית' והדיבור בדבר ה' כו' והמעשה הוא מע- שה הצדקה כו".

ובהערות אאמור"י על אגה"ת מדייק בזה ש, מקודם נקט מתחלה שכל ואח"כ מדות (וכן הוא הסדר הישר. מתחלה מוחין ואח"כ מדות). ועתה מתחיל במדות

(1) שה"ש א, ב. זח"ב כקד, ב.

(2) צ"ל, וגו', כבלות התיקון לתניא.

(3) ואתחננו, ה.

(4) וכ"ה לעיל ח"א פל"ד. ובאור תורה פ' עקב

(ג, ד), וכן בלקו"ת פינחס (פ, ג) הדבק במדותיו מה

הוא רחום כו'. וראה שבת (קלג, ב) הוי דומה לו מה

הוא חנן ורחום אף אתה כו' (וראה רש"י שם:

לדבק בדרכיו). ועד"ז בירושלמי פאה פ"א ה"א

(ושם מקדים רחום לחנון). וראה ספרי עקב (פרש-

תנו) עה"פ (יא, כב), "ללכת בכל דרכיו . . מה

המקום נקרא רחום וחננון אף אתה כו'" (ובפרש"י

עקב שם: הוא רחום ואתה תהא רחום כו'). ועד"ז

ברמב"ם (הל' דיעות פ"א ה"ה) בפ"י (תבוא כה, ט)

והלכת בדרכיו. וראה לקו"ש ח"ו ע' 344 בהערה.

תל"ד ע' 155 ואילך. ואכ"מ.

(5) זח"ב קכא, א. שם פה, א. ועוד.

(6) לקו"צ על תניא ע' לב.

אבל אף שבעבודה דתשובה עילאה אין צ"ל, מעשה קודם לתלמוד, מ"מ צ"ל מדות קודם לשכל, מעין הקדמת מעשה לתלמוד שבתשובה תתאה (וכדיוק לשון אאמור"ר, ונ"ד שבפ"ש דק"ש כו' מעשה קודם לתלמוד). דכשם שבעבודת תשובה תתאה (שבאה לתקן מעשה החטא) צ"ל, מעשה קודם לתלמוד" כדי לבטל מכל וכל את רגילותו הקודמת, עד"ז הוא ב- עבודה דתשובה עילאה, שהיא דביקות ה- נפש בה', דכיון שבע"ת, סורו רע"י צ"ל אצלו לכל לראש הזהירות בעניני מדות, ע"י שמעורר בעצמו רגש של התקרבות לה' ומיאוס ברע בתוקף גדול. וכידוע מה שאמר הרב המגיד נ"ע²⁰, "שאע"פ ש- אמרו"ל²¹ אל יאמר אדם אי אפשר בכשר כו' אלא אפשרי ומה אעשה ואני שבשמים גזר עלי, היינו במי שלא חטא מעולם, אבל הבע"ת צ"ל כל מיני רע ואיסורים מאוסים אצלו ושיאמר אי אפשרי כו", דל- היות שהי' בתוך הרע, הגם שיצא ממנו, צריך שמירה יתירה²².

וזהו ענין קדימת המדות לשכל, וכמו שמבאר אאמור"ר שהם, "מדות דכתר", ש- זהו תוקף המדות שלמעלה מהשכל שיש- נו בעבודת התשובה, וכמו שביאר אד- מור"ר הזקן לעיל ספ"ח ד, מעלת בע"ת על

י"ג מדה"ר, מנקיטין כל הפגמים כו' אין עוונותיכם מבדילים וכמ"שי ונקה מנקה הוא לשביס¹⁵ לרחוץ ולנקות נפשם כו' (ש"רוח¹⁶ עברה ותטהרם", כמו שהי' לפני החטא, כי רק, אזי תוכל נפשם לשוב עד הוי' ב"ה ממש ולעלות מעלה מעלה ל- מקורה ולדבקה בו ית' ביחוד נפלא . . וזו היא תשובה שלימה . . תשובה עילאה שלאחר תשובה תתאה".

ועפ"ז יש לומר, דזה שבתשובה המע- שה קודם לתלמוד הי"ז רק בהעבודה ד- תשובה תתאה, וכמובן בפשטות¹⁷, דתחלת עבודת הבע"ת צ"ל בענין ה"מעשה", היינו הזהירות בכל האופנים להיות סר מרע ועושה טוב בנפ"מ (וכמבואר במ"א¹⁸ דאף שעבודת ה' צ"ל לשמה (שזה בא ע"י ה"תלמוד"), ולא מיראת העונש וכיו"ב, הרי זה רק בנוגע ל,ועשה טוב", היינו ע"י באופן העבודה שלו, אבל בשייכות ל,סור מרע" צריך להשתדל בכל הדרכים להנצל מלעבור עבירה ולקיים כל המצות בנפ"מ – גם אם זה בא מצד יראת העונש]; משא"כ כשהאדם כבר הגיע לדרגת תשו- בה עילאה, אין הכרח שהמעשה יהי' קודם לתלמוד, כיון שכבר אינו שייך כלל ל- ענינים בלתי רצויים וכל עבודתו היא רק ב,ועשה טוב".

(19) לי' רז"ל (ב"מ נט, ב. מכילתא משפטים כב, כ) גבי גר. וראה לקו"ת ואתחנן ט, ד, "שלא יחזור לסורו" (ע"ד לי' חז"ל בגר – קידושין יז, סעי"ב. במדב"ר פ"ח, ב).

(20) הובא בלקו"ת ואתחנן שם. וראה לקו"א לה"מ כ, ג (בהוצאת קה"ת). כתר שם טוב (קה"ת) ס"י שצח. ועוד.

(21) תו"כ קדושים עה"פ (כ, כו) ואבדיל אתכם (הובא בפרש"י שם). – ברוב דפוסי התו"כ הוא בפרשה י' ספ"ט.

(22) להעיר מרמב"ם הל' דיעות פ"ב ה"ב. שמונה פרקים שלו פ"ד.

(13) פ"ח (צח, א).

(14) תשא לד, ז.

(15) יומא פו, א. הובא בפרש"י עה"פ.

(16) איוב לו, כא.

(17) ראה אה"ת בחוקתי (ויקרא) כרך ב ע' תרסט. ע' תרפ. אלא דשם הביאור הוא בעיקר לא מצד הגברא אלא מצד העבודה (כי "כשחזרו" ב- תשובה אז צריך לברר ברורין מלמטה למעלה, ולכן אז מקודם מצות מעשיות הכירור בעשי' כו").

(18) ראה ד"ה שובה תרנ"ט ע' יח"ט. ובארוכה

– סה"מ תרנ"ה ע' רכד ואילך. ד"ה ויחלום תש"ח פ"ג ואילך. ובכ"מ.

תשו"ע מתהפך לגמרי ונעשה מובדל בעצם מן הרע לגמרי ויכול לומר אפשי ואבי שבשמים אסר עלי והיינו שיש בו מעלת הבע"ת וגם מעלת הצדיקים".

זאת ועוד: בביאור העבודה דתשובה עילאה ודביקות הנפש בו ית' לא הזכיר אדה"ז כלל שום תנועה של "אסורה מ- כאן", וגם לעיל (בספ"ח) כשמביא הענין ד"חילא סגי" לא הסביר שהוא מצד צמאון הנפש לה' לפי שהי' "בארץ צי' וצלמות כר" (כנ"ל מח"א). ומשמע מזה, שמעלת בע"ת על צדיקים המבוארת כאן (באג" ה"ת) אינה שייכת למצבם הקודם (אסורה מכאן), אלא לעבודת התשובה עצמה²⁸. וכן משמע גם בדברי אאמור"ר, שכ' ע"ד ענינו של "מדות דתת" ד"זהו מה הוא רחום כר"י, היינו שאין כוונתו למעלת תוקף הצמאון וכי"ב דמדות (הבא מצד הבריחה מהיפך הטוב), אלא רק מצד הענין ד"מה הוא רחום כר"י".

ד. ולכן נ"ל בביאור דברי אאמור"ר באופן אחר, כך שבדבריו נרמז תירוץ וביאור לתמי' כללית בתוכן דברי אדה"ז כאן לענין תשו"ע (וכמשנית כמ"פ ע"ד הערות אאמור"ר אלו שנרשמו על גליון ספריו בהיותו בגולה ונכתבו בקיצור נמ"רן מפני הצמצום בנייר ודיו וכר):

ביאור ענין תשו"ע שבפרק זה, הוא בהמשך למ"ש כס"פ ח, והנה בחי' יחוד

צדיקים גמורים (בהעבודה דתשובה עיל- אה) היא כמ"ש בזה"ק פ' חיי שרה²⁹ דאינון משכי עליהו ברעותא דלבא יתיר ובחילא סגי לאתקרבא למלכא, וידוע ד- ה"חילא יתיר" דתשובה הוא בעיקר מצד זה שהי' "בארץ צי' וצלמות היא הסט" רא אחרא ורחוקה מאור פני ה' בתכלית", ולכן מרוצתו לאתקרבא למלכא היא ברעותא דלבא יתיר וחילא סגי²⁵, בחוזק ותוקף מרוצת המדות (שלמעלה משכל), ולא כמו בצדיק, שמעולם לא נתרחק מ- הקב"ה, והוא קרוב למלכא כל הזמן, ולכן עבודתו היא בחשא²⁶, שזה שייך ב- עיקר לעבודה שמצד השכל.

ג. אמנם ביאור זה בדברי אאמור"ר דחוק הוא, דהרי עסקינו הכא (כנ"ל) ב- דרגת העבודה דתשובה עילאה הבאה לאחר עבודת תשובה תתאה, כשהאדם כבר נקי וטהור לגמרי והוא כמו שהי' לפני החטא. ומובן, שענין תשובה זו, הוא עלי' בדרגת הנשמה עצמה, למע' ממד- ריגתה למטה בכלל, גם לפני החטא, ש- בדרגא זו הרי בע"ת הוא למעלה גם מצדיק, ובה אין שום נתינת מקום לענין של חטא ועון ח"ו - וא"כ אין צורך ל- זהירות מיוחדת מעניני רע וכז'. וכמפ' ורש במ"א²⁷, שדברי הה"מ הנ"ל שבע"ת צ"ל אי אפשי כי צריך שמירה יתירה, הוא ב"בעל תשובה בתשו"ת, אבל ב-

(23) קכט, ב.

(24) לי אדה"ז בנתיב ח"א פ"ז (יב, א).

(25) ראה אה"ת ראה ע' תרעא, שמקשר מא- מר הנ"ל דה"מ עם זה שבע"ת ענינו ב"חילא יתיר" (אבל שם הוא באר"א קצת). ע"ש.

(26) להעיר מהמשך תרס"ו בתחלתו: סה"מ השי"ת ע' 4 ואילך - בהחילוק בין עבודה דתשובה ורעו"ד.

(27) סה"מ תש"ה ע' 42.

(28) וענין תשובה מאהבה רבה ד, צמאה נפשו ביתר עז מצמאון נפשות הצדיקים" (שבח"א פ"ז שם) לכאורה זהו ענין בפ"ע, שכל תשובתו היא מאהבה רבה, היינו גם תשובתו על חטא, וע"ד תשובת רבא"ד דלקמן ח"א שם פמ"ג (סב, ב), ולא כאופן מסודר המבואר באגה"ת, דכפרת נפשו היא ע"י תשו"ת, ולאח"ז באו: דביקות ויחוד נפשו לדב- קה בו ית' - תשו"ע. ולהעיר מאה"ת ראה שם.

ואף שביאר לעיל שתשובה עילאה היא „לדבקה בו ית' ביחוד נפלא“, וא"כ מובן שהעבודה דתשובה עילאה כוללת ענין „אתדבקות רוחא ברוחא“, דהיינו דביקות כל חלקי הנפש בו ית' (דאל"כ חסר בהדביקות בו ית' ביחוד נפלא) – מ"מ, סו"ס לכאורה אין בזה כל חידוש לגבי עבודת הצדיק, וא"כ למה האריך

זה ותשובה זו היא בחי' תשובה עילאה שלאחר תשובה תתאה וכמ"ש בזה"ק ב"ר"מ פ' נשא"י דתשובה עילאה היא דית-עסק באורייתא בדחילו ורחימו דקדב"ה וכו' דאיהו בן י"ה בינה וכו'. ועי' ממשך בריש פרק ט', וביאור הענין . . דבינה"י איהי תשובה עילאה והאסי' רובצת על האפרוחים וכו' דהיינו שע"י שמתכוונו כו' ומוליד מרוח בינתו דו"ר שכליים כו'. ואח"כ ממשך „והנה עיקר האהבה היא אתדבקות רוחא ברוחא כמ"ש ישקני מ-גשיקות פיהו וכו' כנודע ועי' נאמר ובכל נפשך שהם הם כל חלקי הנפש . . (והולך ומונה כל חלקי הנפש) לדבקה כולן בו ית' כו' (ומסיים) וזו היא אתדבקות דרוחא ברוחא בתכלית הדביקות והיחוד כשהיא מחמת אהבה וכו'“.

(33) ולהעיר דענין אתדבקות רוחא ברוחא, בחי' נשקין, נתבאר גם לעיל ח"א פמ"ה וספמ"ט (ע, א) ולא לגבי עבודת התשובה. אלא שבאגה"ת כאן מפרט ד, „בכל נפשך (שהם) הם כל חלקי הנפש שכל ומדות ולבושים מחשבה דיבור ומעשה ל-דבקה כולן בו ית' כו'“, ואילו בפמ"ט כ', „אך איך היא בחי' אתדבקות רוחא ברוחא לזה אמר כו' שיחוד הנשקין הוא יחוד חב"ד בחכ"ד והוא עיון התורה והפה הוא מוצא הריח וגילויי בחי' גילויי, ולא הזכיר דקאי על כל חלקי הנפש.

גם בפמ"ה מפרט רק דיבור מחשבה ומעשה ומסיים „ועסק התורה בדבור ומחשבת העיון הן בחי' נשקין ממש“. ומשמע שאי' דביקות השכל בשכלו ית' אלא דביקות נוספת „בחי' נשקין ממש“ שבעסק התורה בדיבור ומחשבת העיון, ולפי' אינו מפרט הדביקות במדות, וגם לא הדביקות בשכל.

ולכאורה החילוק בפשטות, דבאגה"ת כאן מב-אר בחי' „אתדבקות רוחא ברוחא בחכמית הדבי-קות והיחוד כשהיא מחמת אהבה“, דה"בכל נפשך . . לדבקה כולן בו ית'“ היא מחמת האהבה, מ-ש-א"כ בפמ"ה, דמבאר שם ענין „ליעקב אשר פדה את אברהם“, שע"י הרחמים „וכל לבוא לבחי' אהבה רבה בהתגלות לבו“, ונמצא דבחי' נשקין ואתדבקות רוחא ברוחא המבואר שם אינו מחמת האהבה אלא שש"י ב"א לאהבה, ולכן מזכיר רק כמו שהוא במחזור"מ (ובספמ"ט, דקאי באהבה דכמים הפנים לפנים – הרי זהו גילוי אור האהבה החקועה ומסותרת בלבו (שם רפמ"ו), ולא רחימו שכליים, המבואר באגה"ת כאן.

אבל עצ"ע, דלכאורה הרי גם בעבודת צדיק יש בחי' הנ"ל דאתדבקות רוחא ברוחא, והיינו „בכל נפשך . . כל חלקי הנפש . . לדבקה כולן בו

ולכאורה צריך ביאור: מהי השייכות דכל אריכות זו אודות העבודה ד„אתדב-קות רוחא ברוחא“ כשהיא מחמת אהבה להעבודה דתשוע – וכי עבודה זו ד-„ובכל נפשך . . כל חלקי הנפש . . לדב-קה כולן בו ית'“ מיוחדת לבעל תשובה ואינה גם בצדיק?

בשלמא מ"ש בתחילת הפרק ע"ד ה-עבודה דדו"ר שכליים, הרי זה ביאור דברי הזהר ד, „בינה איהי תשובה עילאה“ (וכמ"ש גם באגה"ת לעיל (ספ"ח) דתש-בה עילאה היא בה"א עילאה, בינה, והיי-נו העבודה דדו"ר שכליים: אבל למאי נפק"מ בביאור העבודה דתשובה עילאה האריכות ע"ד אתדבקות רוחא ברוחא מצד אהבה?

(29) קכג, א.

(30) „כמ"ש בזה"ק ותיקונים בכ"מ – אגה"ת

שם.

(31) תצא כב, ו.

(32) ראה בארוכה לעיל ע' 92 ס"ג ואילך.

הוא ביתר שאת ויתר עז (ע"ד מ"ש לעיל כח"א כנ"ל), אלא שהביטול לה' הוא גדול יותר מבעל תשובה מבצדיק. דאע"פ שגם אצל צדיק ישנה דביקות זו ויחוד זה [וכמבואר בכ"מ³⁴ ענין תשובת הצדיקים, שהוא מ"ש³⁵, והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה"] מ"מ הביטול של בע"ת גדול יותר מביטול של צדיקים.

וטעם הדבר הוא, כי עיקר עבודת הצדיקים היא עבודה שע"פ סדר וטעם ודעת, שטו"ד (שכל) הר"ע של "מציאות", ולכן אף שע"י ההתבוננות שלו בגדלות ה' בא לידי דביקות בה' בביטול גמור, מ"מ הרי הוא "מציאות" דקדושה: מש-א"כ שורש ויסוד עבודת בעל תשובה היא למעלה מטעם ודעת, ולכן הדביקות היא בביטול בתכלית, בלי תערובת ענין של "מציאות", גם מציאות דקדושה.

ויש לומר, שזהו החילוק בין שני הסדרים - "סדר הישר, מתחלה מוחין ואח"כ מדות", או "מתחלה מדות ואח"כ שכל . . . שהמדות הללו הם . . . מדות דכתר":

אף שמבואר בכ"מ דשכל הוא בחי "אין", כי ענינו הוא תפיסת והשגת ה-מושכל כמו שהוא לאמיתתו בלי תערובת מצב ומציאות האדם (ולא כפי שהוא במדות, שבהן עיקר ההרגש הוא ביחס הדבר אליו, "לי טוב")³⁶, הרי גדר השכל כפי שהוא מצד עצם ענינו הוא דבר ש-בטעם ודעת, דעצם תכונת השכל היא שהשכל קובע איך צריך להיות (ובהתאם לזה הוא במדות הנולדות מהשכל, שה-

כ"כ בענין זה, ולא כ' בקיצור, שאחרי שהאדם תיקן את חטאיו בתשובה תתאה צריך להתדבק בו ית' ביחוד נפלא כמו צדיק [ומעלת הבע"ת בזה כבר כ' לעיל דהיא ב"רעותא דלבא יתיר וחילא סגי" כנ"ל]?

ושאלה זו מיושבת ע"פ דיוק וביאור אאמור"ר דמתחיל במדות ואח"כ נקט והשכל . . . וע"ד שבפ"ש דק"ש . . . שהו"ע תשובה כתיב . . . מעשה קודם לתלמוד . . . מדות קודם לב' מוחין . . . מדות דכתר" - שאין כוונתו לתרץ רק פרט א' בסדר הכוחות (מדות קודם לשכל), אלא לבאר שקדימה זו מורה על איכות אחרת בכללות ענין "אתדבקות רוחא ברוחא" ("בכל חלקי הנפש") של הבעל תשובה שאינה בעבודת הצדיקים. ומעלה זו היא "ע"ד [המעלה] שבפ"ש דק"ש שכתוב שם . . . מעשה קודם לתלמוד", כדלקמן.

ה. הסברת הדברים:

בביאור הדביקות דתשו"ע כתב אד-ה"ז בפרק שלפנ"ו, שענינה הוא "לדבקה בו ית' ביחוד נפלא כמו שהיתה מיוחדת בו ית' בתכלית היחוד בטרם שנפחה ברוח פיו ית' לירד למטה ולהתלבש בגוף האדם", שזה מורה על ביטול מוחלט להקב"ה, בטרם שנפחה ברוח פיו ית' אין הנפש מציאות לעצמה כלל³⁷.

ועפ"ז יש לומר, דמ"ש אדה"ז בסוף הפרק ד"מעלת בעלי תשובה על צדיקים גמורים בזה היא . . . דאינון משכי עלייהו ברעותא דלבא יתיר ובחילא סגי לאת-קרבא למלכא", אין כוונתו רק שהצמאון

34 ראה לקו"ת ראה כד, ד. שבת שובה סו, ג.

ובארוכה ר"פ האינינו.

35 קהלת יב, ז.

36 ראה סה"מ תרס"ה ע' טז ואילך. ובכ"מ.

וראה לעיל שם.

ית", ובתכלית הדביקות והיחוד מחמת אהבה.

וראה לקמן הערה 52.

37 ראה גם לעיל ע' 92 ס"ג ובהנסמן שם

הערה 21.

צדיק, שנובעת מטעם ודעת של השכל, אלא ההתחלה היא ממדות שלמעלה מה-שכל, היינו בחי' הביטול שלמעלה מטעם ודעת לגמרי.

ודבר זה מרומז במה שמביא אאמו"ר שקדימה זו (דמדות לשכל) היא "ע"ד שבפ"ש דק"ש . . מעשה קודם לתלמוד", וכמבואר בכ"מ⁴⁰, שזה שבפ"ש דק"ש מע-שה קודם לתלמוד הוא (לא לפי שבפ"ש מדובר בדרגת ישראל שאין עושין רצונו של מקום, ולכן צריך להזהירות דמעשה קודם, אלא) מצד מעלת המעשה, שבמע-שה ישנו ביטול גדול יותר מבתלמוד. דתלמוד שייך לבחי' חכמה שהוא קשור ושייך למציאות האדם, ואילו ענין המע-שה מורה על מצב של עבודת עבד, שאין בה שום טעם אלא הוא עשי' בקב"ע ובי-טול לרצון העליון. ולכן בפ"ש דקאי ב-בע"ת יש בה מעלת הכפי' והביטול, יותר מבעבודה השייכת לחכמה ודעת (ולכן דוקא לע"ל יהי' מעשה גדוליו, כי לע"ל תתגלה מעלת הביטול שבמעשה שהוא למעלה מתלמוד).

[אלא שביטול זה שבמעשה הוא רק מצד שורש המעשה בעצם הנפש שלמע-לה משכל, אבל מקום המעשה (בפועל) הוא למטה מכל הכוחות; משא"כ כאן

(40) ראה אמרי בינה שער הק"ש פ"צ ואילך. פצ"ה ואילך. דרושי ושנתם במאמרי אדה"ז תקס"ז (ע' שט ואילך. ש"ז ואילך) ואוה"ת ואתחנן (ס"ע רמו ואילך. ע' ערה ואילך. דרמ"צ ע' 290 ואילך). ד"ה ענין הגשת יהודה ליוסף תרכ"ט (ע' ט). וראה גם (לענין מעלת המעשה) אוה"ת ר"פ יגש. שם כרך ה תתקפ"ה, סע"א. המשך תרס"ו (ע' תקכח ואילך). סה"מ תרע"ח ס"ע ק"ט ואילך. ד"ה ועבדי דוד (הא' והב') תרצ"ט (תשי"ח). ונוד.

(41) ראה בהנסמן בהערה הקודמת. לקו"ש

חכ"ה ע' 263 ואילך.

הרגש הוא באופן המוכרח מצד השכל). אבל מדות שלמעלה מהשכל, שהן ל-מעלה מטעם ודעת, הרי אינן מוגבלות ומוגדרות ע"פ הוראת השכל, אלא זהו רגש בלי כל טעם והגבלה³⁷.

וזהו החילוק בין "אתבקות רוחא ברוחא" של עבודת הצדיקים ושל עבודת החשובה:

אצל צדיקים, "סדר הישר", ההתחלה היא בשכל, והיינו דאף שכל מציאות ה-צדיק אינה בהתאם למה שצריך להיות מצד מציאותו לבד (אפי' טבע וציור ד-קדושה, מדות דקדושה), אלא כפי שמוכ-רח מצד בחי' אלקות המושג בשכלו, שזה מחייב שצריך לאהוב את ה' ולירא ממנו, ולדבקה בו בכל חלקי הנפש³⁸ – ה"ז סו"ס מציאות דקדושה³⁹:

והיתרון בהעבודה דבע"ת בענין ד-
"בכל נפשך" הוא, שהדביקות אינה כב-

(37) ראה כביאר מעלת המדות שלמעלה מ-טו"ד – בלקו"ת שבהערה 12. וראה סה"מ תקס"ט ע' טז.

(38) שלכן יצירה הוא מדור המלאכים שעבו-דתם בדו"ר טבעיים ובריאה הוא מדור נשמות הצדיקים שעבודתם היתה בדו"ר שכליים (תניא פל"ט) כי יצירה היא מציאות ובריאה היא רק אפ-שרות המציאות (ראה בארוכה סה"מ תרפ"ו ע' כח ואילך. תרצ"ט ע' 222 ואילך. תשי"ז ע' 117 ואילך). שלכן הביטול שבבריאה הוא בבחי' ביטול במצי-אות (סה"מ תשי"ז שם) – והרי, דו"ר טבעיים הרי הם הטבע (המציאות) של הנברא, ודו"ר שכליים הם שהאוויר אינו מצד טבעו ומציאותו אלא מצד הענין האלקי שהשיג, שמחייב לאהוב את ה' ולירא ממנו.

(39) להעיר מדרמ"צ פד, א כביאר החילוק בין העבודה דאמה העכרי' שהיא בבחי' בריאה לבחי' יעוד. וראה סה"מ מלוקט ת"ה ע' רלו"ז ובהערה 31.

מעשה הצדקה להחיות רוח שפלים" כ- מ"ש" כי ששת ימים עשה ה' וכו', היינו שאין כאן מציאות נפרדת של חלקי נפש האדם שהם מלובשות בעניני אלקות, אלא שכל חלקי הנפש, מדותיו ושכלו ולבו- שיהם אינם מדותיו ושכלו וכו' של האדם, אלא של הקב"ה, שהמדות אינן אלא מדותיו של הקב"ה, וכן שכלו אינו אלא חכמתו ית', וכן הלבושים מחשבה דיבור ומעשה, שאינם אלא מחשבתו דיבורו ומעשהו של הקב"ה⁴⁷.

והטעם לכל זה הוא לפי שיסוד עבו- דת הצדיקים הוא מצד השכל, ע"פ טעם ודעת, ולכן אין בעבודה זו ה"חילא סג"י, ביטול שלמעלה מטעם ודעת:

משא"כ עבודת הבעל תשובה (כתשו- בה עילאה) יסודה במדות שלמעלה מש- כל, מדות דת, וכמ"ש אאמור"ר, מה הוא רחום כו' הוא י"ג מדה"ר דת, וכיון שזהו יסוד עבודתו, ה"ז משפיע, ב- כל חלקי נפשו, שגם הדביקות שלהם תהי' ע"ד, מה הוא כו', באופן של ביטול בתכלית, כפי שהוא מצד הקב"ה⁴⁸.

(47) ישע"י נז, טו.

(48) יתרו כ, יא.

(49) ועיין גם אגה"ת מהדו"ק (קה"ת, תשמ"ב)

ע' תקיט"כג. לעיל ע' 94 (ס"ה). לקמן ע' 105 (ס"ג) ואילך.

(50) עפכנה"ל י"ל דבחלק זה בפרק ט', והנה עיקר האהבה היא אתדבקות רוחא ברוחא כו' לדבקה כולן בו ית' כו', מדבר במדרגה נעלית יותר בתשו"ע, ממה שביאר בתחלת הפרק ד"בינה איהי תשובה עילאה והאם רובצת על האפרוחים", דתחלה ביאר מעלת תשו"ע מצד בחי' הבינה (בחי' "אין" לגבי מדות - ראה בארוכה לעיל ע' 92 ס"ג), ולאח"ז ממשך בביאר ענין אתדבקות רוחא ברוחא הקשור עם בחי' מדות שלמעלה משכל בכלל. ואולי בזה נרמזת הדרגא הנעלית בתשו"ע

מדבר בסדר השתלשלות והתגלות הכו- חות, שבבעל תשובה ההתחלה והיסוד היא מהמדות שלמעלה משכל, "מדות דת", כנ"ל.

ו. והנה חילוק זה בין דביקות של צדיקים ודביקות של בע"ת, אינו רק במה היא התחלת עבודתם - אם בשכל או במדות - אלא שזהו חילוק גם באופן ומהות הדביקות של "כל חלקי הנפש":

הענין דאהבה "בכל נפשך" של צדי- קים, שכל חלקי הנפש שלו הם דבקים בו ית', הוא רק מה שכל תרי"ג אברי נפשו מלובשים בתרי"ג מצות התורה (כמ"ש אדמור"ר הוקן לעיל ח"א פ"ד):

משא"כ אצל בע"ת הוא בעומק יותר, דלא רק שכל תרי"ג אברי נפשו מלוב- שים בתרי"ג מצות התורה [שמקיים ציווי ה' במחשבה דיבור ומעשה, ושכלו מלו- בש בהשגת התורה והמדות מלובשות בקיום המצות כו'⁴⁹], אלא, כפי שמדייק אדה"ז כאן, "המדות במדותיו ית' מה הוא רחום כו' והשכל בשכלו וחכמתו ית' הוא עיון התורה דאורייתא מחכמה נפקא וכן המחשבה במחשבתו ית'⁵⁰ והדיבור בדבר ה' זו הלכה⁵¹ וכמ"ש⁵² ואשים דברי בפיך ודבריי⁵³ אשר שמתני בפיך והמעשה הוא

(42) כנ"ל ח"א פ"ד.

(43) אינו מפרט כאן פי', המחשבה במחשבתו ית', אבל מזה שבי' לפני', והשכל בשכלו וחכמתו ית' הוא עיון התורה, משמע ש, המחשבה במחשבתו ית' הוא בלימוד לגירסא. וראה פמ"ה שם, מח- שבה במחשבה . . מחשבת העיון, ובלקוטי לוי"צ שם ע' כא, וכן במחשבה לעיל נקט מחשבה סתם שמחשבה סתם יש בגירסא גי"כ. ואכ"מ.

(44) שבת קלח, ב.

(45) ישע"י נא, טז.

(46) ישע"י נט, כא.

רחום הוא לא לפי שיש לו בטבע מדת הרחמים, אלא רק"ל לפי ש, הוא רחום כו"מ⁵².

אלא שעל ידי שזהו ראשית ויסוד עבודתו, לכן, ה"ז משפיע גם בשאר כל חלקי נפשו, שגם בהם יהי' מעין ביטול זה.

(משיחת ש"פ משפטים תשל"א)

52) עפ"י יש להוסיף בביאור השינוי בין דברי אגה"ת באגה"ת כאן למה שביאר בח"א פמ"ה (ראה לעיל הערה 33), דתוכן ופי' אתדבקות רוחא ברוחא הוא באופן אחר לגמרי: בפמ"ה ההדגשה היא שהאתדבקות היא בכל לבושי הנפש, שכולו מתקשרים בו ית'. ואילו ב- אגה"ת כוונתו לאופן הדביקות, וזמירות המדה ה- אלקית היא מהות המדה של האדם. ועפ"י וימתק מה שלא הזכיר בפמ"ה „מדות במדותיו ית'", וגם בענין הדבור לא הביא הכתובים („ואשים דברי . . . ודברי כו"מ) שהביא באגה"ת (וכן לא הביא הכתובים שבענין המעשה), כי בגדר זה דנשיקין – התקשרות דלבושי נפשו בה, אינו נוגע דמדותיו ודיבורו של הקב"ה מאירות ונמשכות בהאדם, אלא רק ש, התקשרות דבור האדם (הוא) בדבר ה", ועפ"י גם מובן הסדר ש, שמתחיל מדבור ואח"כ מת- שבה ואח"כ מעשה ובפרט מעשה הצדקה והחסד, ואח"כ עסק התורה, כי בסדר ההתקשרות בין כחות האדם לה, בסדר מלמטה למעלה, תחילה היא הת- קשרות דבור האדם בדבר ה' זו הלכה, למעלה מזה במחשבה, ומעשה ובפרט מעשה הצדקה (שהיא לא רק התקשרות אלא), „חיבוק ממש". ולמעלה מזה הוא „עסק התורה בדבור ומחשבת העיון (ראה לעיל הערה 43) הן בחי' נשיקין ממש". ואכ"מ.

וענין זה (שההתחלה היא במדות) מו- בן גם בפשטות:

בשאר חלקי הנפש, הרי מצ"ע אי אפשר שיהי' אצלם הביטול בתכלית. ד- לא מיבעי בלבושי האדם מחשבה דיבור ומעשה – שהמחשבה היא מחשבת האדם אלא שמיחדת במחשבת הקב"ה, ועד"ו הדיבור, דאף שדיבורו הוא מה ש, ואשים דברי בפיד', שמדבר דבר ה', ויתירה מזו, לא רק תוכן הדיבור הוא דבר ה', אלא הקב"ה שם הדיבור בפיו, הרי מ"מ עצם הדיבור הוא של האדם: וכן במע- שה הוא „מעשה הצדקה" שאף שעושה כמו שהקב"ה עושה, הרי אעפ"כ זהו מע- שה האדם – אלא גם בשכלו, „השכל בשכלו וחכמתו ית' הוא עיון התורה דאורייתא מחכמה נפקא", הרי ישנו שכל האדם מצ"ע, שמציאות השכל עצמה אי- נה נובעת מחכמתו ית', ורק שהשכל שלו דבוק בחכמתו ית'.

ואילו בענין הדביקות במדות „המדות במדותיו ית' מה הוא רחום וכו'", הרי מהות מדת הרחמים שלו אינה רחמי ה- אדם אלא רחמיו של הקב"ה, דמה שהאדם

שבלקו"ת ס"פ בלק „בעל תשובה" עילאה. ושם ש- „היינו כשנמשך מלמעלה למטה מבחי' ע"ק לאבא כו"מ". ע"ש. וראה אגה"ת רפ"י: והנה תשובה עילאה זו דאתדבקותא דרוחא ברוחא ע"י תורה וגמ"ח . . . בבחי' המשכה מלמעלה למטה להיות דבר ה' ממש בפיו כו'.

51) ראה לקמן ע' 107 והערה 31.

אגרת התשובה ט

של חבירו⁸] לכן לא הביא עליהם פסוקים, ועל דבור ומעשה שהם בגילוי [שדבור הוא גילוי לזולת, וכ"ש מעשה שהוא ב- דבר שמחוץ להאדם] הביא עליהם פסוקים. וכוונתו בפשטות, דדבר המפורש בתורה (בכתוב) מורה שהוא ענין שב- גלוי.

ולכאורה צ"ב: הן אמת ש"מדות . . . ושכל . . . ומחשבה . . . כולם הם . . . במ- קום המכוסה שאינן נגלות" ה, "דבור ומע- שה (ש)הם בגילוי", מ"מ, הרי אין זו דרכו של אדה"ז בתניא, שבכ"מ שמפרט דרגות אלו מביא רא"י מפסוקים רק על ענין הדיבור ומעשה (להיות, "שהם בגילוי") ולא על שכל מדות ומחשבה (שהם, אינן נגלות), וע"ד שמצינו לעיל בחלק רא- שו"ס בענין, "אתדבקות רוחא ברוחא" בג' לכושים דמחשבה דיבור ומעשה – שלא הביא אדה"ז שם שום פסוק על דיבור⁹ ומעשה¹⁰ (כמו שלא הביא שום פסוק על מחשבה):

ועכצ"ל, שזה שאדה"ז הביא כאן רא- יות מפסוקים גבי דיבור ומעשה להורות

א. באגרת התשובה פרק ט' מבאר אדמו"ר הזקן ענין, "אתדבקות רוחא ב- רוחא" ב"כל חלקי הנפש" – "המדות ב- מדותיו ית' מה הוא רחומי וכו' והשכל . . . הוא עיון התורה דאורייתא מחכמה נפקא, וכן המחשבה במחשבתו ית' וה- דיבור בדבר ה' זו הלכה וכמ"ש ואשים דברי כפיך ודברי אשר שמתו כפיך וה- מעשה הוא מעשה הצדקה להחיות רוח שפלים" כמ"ש כי ששת ימים עשה ה' וכו".

ומדייק אאמו"ר בהערותיו על אגרת התשובה, ש"על מדות שכל ומחשבה לא הביא שום פסוק ועל דיבור ומעשה הביא פסוקים", ומבאר, "כי מדות . . . ושכל . . . ומחשבה . . . כולם הם . . . במקום המכוסה שאינן נגלות [דאין אדם יודע מה בלבו

(1) ראה בהנסמן לעיל ע' 96 הערה 4.

(2) זח"ב קכא, א. שם פה, א. ועוד.

(3) שבת קלח, ב.

(4) ישע"י נא, טו, נט, כא.

(5) ישע"י נז, טו. ולהעיר, שפשטות הכתוב איירי במעשה הקב"ה. ובאגה"ת מהדו"ק (בהוצאת קה"ת (תשמ"ב) ע' תקכג) מביאו לענין, "ההשפעה שמשפיע (הקב"ה) ומוריד חיות לתחתונים". ואולי גם כאן, זה שהביא אדה"ז ל' זו (דקאי בפשטות על הקב"ה) הוא לרמז על השייכות של זביקות כח המעשה בו ית' למעשה הצדקה, כי גם מעשה הקב"ה הוא, "להחיות רוח שפלים" (וענין זה לא נזכר (בפירוש) בפסוק כי ששת ימים גו'). וראה לקמן הערה 44.

(6) יתרו כ, יא. – ובפשטות מביא כתוב זה שנאמר בו ענין הנש"י דוקא. וראה אגה"ת מהדו"ק שם. וראה הערה 21.

(7) לקוטי לוי"צ הערות לס' התניא ע' לבג.

(8) פסחים נד, ריש ע"ב.

(9) ראה סנהדרין (לג, ב), "דבר שהצדוקין מו- דיין בו זיל קרי בי רב הוא".

(10) פמ"ה. וראה שם פמ"ו (סה, ב). ועוד.

(11) דזה שהביא בתחילת הענין שם, נשקין . . . כמ"ש (שה"ש א, ב), ישקני מנשיקות פיהו, קאי על כללות, "אתדבקות רוחא ברוחא", גם על מחד שבו, כמפורש שם בסוף הפרק.

(12) ורק מביא שם (בענין מעשה הצדקה וחד

10) "דחסד דרועא ימינא והוא בחי' חיבוק ממש כמ"ש (שה"ש ב, ו, ח, ג) וימינו תחבבני".

ששם מפרש „אתדבקות רוחא ברוחא“ בענין הדיבור על ידי „הדבור בת” ככלל, ואמאי הגביל כאן את הדבקות ע”י דיבור לדבר הלכה דוקא?

ג. ויש לומר הניאור בזה, ע”פ דברי אאמור”ר בהערה הקודמת¹¹ (בפרק זה) בטעם שאדה”ו „מתחיל במדות [המדות במדותיו כו’] ואח”כ נקט והשכל”, שזהו לפי שכוונתו במדות כאן היא למדות ד- כתר (שלמעלה משכל), שע”ז נאמר „מה הוא רחום כו”.

וכמשנת”ל באורך¹², שזהו החידוש בהעבודה ד, אתדבקות רוחא ברוחא” של בעל תשובה לגבי צדיק, שיסוד עבודת הבע”ת הוא בענין הביטול שלמעלה מ- טעם ודעת לגמרי (שזהו ענין המדות דכתר):

וענין זה (ששורש ויסוד עבודת ה- בע”ת הוא בענין הביטול שלמעלה מטעם ודעת ו„מציאות” האדם) בא לידי ביטוי בכללות דביקותו בה’ ב„כל חלקי הנפש” שלו, שלא רק שכל חלקי נפשו עסוקים ב- עבודת ה’, אלא שבכא”א מהם מאיר ענין וכת זה כפי שהוא אצלו ית’ כביכול - דבמדות האדם מאירות מדותיו ית’ (מה הוא רחום כו’), בשכלו - חכמתו ית’ (היא חכמת התורה, דאורייתא מחכמה נפקא), וכן בלבושיו מחשבה דיבור ומעשה.

ועפ”ז יש לבאר הטעם שבענין הדי- בור נקט אדה”ו „הדבור בדבר ה’ זו הל- כה” דוקא - כי חלק ההלכה שבתורה שייך ל„כתר”. וכמובא בהמשך הערת אאמור”ר כאן שהלכות „נקראים תגא, כת-

ש, הם בגילוי”, שייך ונוגע לחוכן הניאור ד, אתדבקות רוחא ברוחא . . (ב)כל חלקי הנפש” שבאגרת התשובה כאן.

ב. ויובן זה בהקדם עוד דיוק בדברי אדה”ו כאן, שמפרש ענין דביקות דיבור האדם בדיבורו ית’ דהיינו הדיבור „בדבר ה’ זו הלכה”, לזכאורה צ”ב - מדוע נקט „דבר הלכה” דוקא, ולא כללות ענין הדיבור בת”ת (ע”ד שנקט לעיל גבי כח השכל - „עיון התורה” סתם)? והרי כ- אשר דיבור האדם הוא בשאר חלקי ה- תורה (ולאו בדבר הלכה דוקא) דיבורו דבוק בו ית’.

ואף שבפשטות ההדגשה היא שדיבור האדם דבוק בדיבורו ית’¹³, וענין דיבורו ית’ מפורש בחז”ל ש„דבר ה’ זו הלכה”, מ”מ עז”ע קצת, שהרי גם כללות התורה ה”ה דיבורו של הקב”ה (שנאמרה ל- משה), וא”כ אף שצ”ל שיש ענין מיוחד בשייכותן של הלכות דוקא ל„דבר ה” מ”מ, מהו הדיוק שהענין ד, אתדבקות רוחא ברוחא” שייך לענין זה בדבר ה’ (המתגלה בהלכה דוקא), ולא לדיבורו ית’ שבכל חלקי התורה?

וביותר קשה: לעיל בחלק ראשוני מבאר אדמור”ר הזקן „איך היא בחי’ את- דבקות רוחא ברוחא - לזה אמר” והיו הדברים האלה כו’ על לבבך ודברת במ . . והוא עיון התורה והפה . . הדבור בחי’ . . לא יצא ידי חובתו בהרהור ועיון לבדו¹⁴ עד שיוציא בשפתיו” - הרי

13 ראה לקמן סעיף ג.

14 ספמ”ט.

15 ואתחננו, ויז.

16 הלי תי”ת לאדה”ו פ”ב סי”ב. ובשו”ע

אדה”ו או”ח (סמ”ז סי”ב) ש„המהרהר בדי”ת אין צריך לנר”ך” (ולהעיר מהמשך דבריו שם, „שיכול

17 999 דין בלא נתינת טעם לדבריו שזהו ג”כ אינו אלא הרהור כו”.

18 לקוטי לוי יצחק שם ע’ לב.

18 ע’ 100 (סעיף ה) ואילך.

מציין לאגה"ק ד"ה אשת חיל עטרת בעלה, ומוסיף „נ"ש" - כי בזה מודגש עוד יותר הקשר זהלכות לענין הביטול שלמעלה מטעם ודעת (שמצד „כתר"):

באגה"ק שם²³ מבאר הטעם שהלכות נק' בשם „כתר", כי „רצון העליון ב"ה מכונה . . בשם כתר עליון", ותרי"ג מצות התורה עם ז' מצות דרבנן (בגימט' כת"ר) הן הן רצון העליון ב"ה, ש"למעלה מעלה ממעלת חכמה עילאה וכמו כתר ועטרה שעל המוחין שבראש²⁴, ורצון העליון ב"ה מתגלה בהלכות התורה דוקא (ש- בהם מתגלה מהו רצונו ית'). הרי, דזה שהלכות התורה הן בכחי „כתר" היינו כתר עליון שלמעלה מחכמה.

[ואין זו סתירה למ"ש בההערה שהל-כות הן בחי „כתר מלכות" (השייך לכאר-רה רק ל„ב' שלישי תפארת"), כי „נעוץ סופן בתחלת²⁵ כידוע, ולכן „כתר מל-כות" (סוף כל הספירות) נעוץ בספירת הכתר שלמעלה מחכמה].

וענין זה נוגע להעבודה ד, אלתדבקות רוחא ברוחא דהבע"ת, המיוסדת על ה-ביטול שלמעלה מטעם ודעת - כי בלי-מוד התורה, ביטול זה הוא בגילוי ובהדג-שה בלימוד הלכות דוקא. דכיון שהלכות הן רצון העליון ב"ה ש, למעלה מעלה מ-מעלת חכמה עילאה²⁶, לכן, כדי שהאדם יכוין לרצון העליון ולגלות פנים בתורה כהלכה דוקא, אינו מספיק ענין ה„מוחין שבראש" אלא צ"ל ענין הביטול. וכמ-חז"ל²⁷ שהטעם שקבעו הלכה כבית הלל דוקא הוא „מפני שנוחין ועלובין היו" (אף

רה של תורה²⁸ ועיין באגה"ק פכ"ט בד"ה אשת חיל עטרת בעלה ע"ש²⁹,

[וענין זה נרמז בל' אדה"ז כאן, וכמו שמבאר בההערה, שזהו הטעם (ע"ד ה-קבלה) ש„על דבור בדבר ה' זו הלכה הביא ב' פסוקים³⁰ ואשים דברי נפיד ודברי אשר שמתו בפיד" (דלא כמעשה שהביא ע"ז רק „פסוק א"י כי ששת ימים כו") - לפי שבוה נרמזת השייכות בין הלכות לכחר, כי הכתר דמלכות (דיבור) שייך ל„ב' שלישי תפארת³¹ ולנגדם „ה-ביא ב' פסוקים"].

ויש לומר, שזוהי כוונת אאמור"ר כאן - לא רק לבאר החילוק בין דיבור למעשה, אלא גם לתרץ אמאי נקט אדה"ז „הדבור בדבר ה' זו הלכה" דוקא, דכיון שהלכות הם ב„כתר", נמצא, שזהו בהת-אם לכללות העבודה ד, אלתדבקות רוחא ברוחא המבוארת באגה"ת כאן, שיסודה הוא בכחי הכתר.

ד. עפ"ז יש לבאר גם דיוק לשון אאמור"ר בההערה, שלא הסתפק בהעתקת לשון חז"ל שהלכות נק' „תגא", אלא

(19) מגילה כח, ב (כהגירסא לפנינו. וכ"ה בע"ש שם).

(20) אף שגם „דבר ה' (זו הלכה)" הוא פסוק (עמוס ה, יב. שבת שם), הרי לא הובא לראי' („כמ"ש") על הדבקות דיבור האדם בדיבורו ית' ולהעיר, שפסוק על מעשה (כי ששת ימים עשה ה') לא איירי בדבקות מעשה האדם בו ית', אלא רק בענין מעשה הקב"ה.

(21) גם ע"פ הג"ל הערה 5, דל' אדה"ז „להח-יות רוח שפלים" קאי (גם) על צדקת הקב"ה, הרי לא תכח ע"ז „כמ"ש" [משא"כ באגה"ת מהד"ק שם]. וייל כי עיקר הראי' הוא על ענין הנש"י, שזה לא נזכר בפסוק „להתיות גו"י".

(22) ביאור ענינם ע"ד החסידות - ראה לקמן

(23) קמט, סע"ב ואילך.

(24) שם בסוף האגרת (קנא, א).

(25) ס' יצירה פ"א מ"ז.

(26) עירובין יג, ב.

שור עם מציאות האדם כנ"ל, וכ"ש מדות האדם שכל ענין המדות הוא יחס האדם לדבר שחוץ ממנו נוגם לפי המבואר ב- הערת אאמ"ר שב"מדות" כאן הכוונה ל"מדות דכח", כנ"ל – הרי גם "מדות" אלו מהותן רגש האדם, אלא שהן למעלה מטעם ודעת³¹:

משא"כ העסק, בדבר ה' זו הלכה, הרי "הדיבור בדבר ה' זו הלכה" הוא באופן ד"ואשים דברי בפ"ך ודברי אשר שחתי בפ"ך כנ"ל. ועד"ז הוא בהעבודה במעשה – "מעשה הצדקה להחיות רוח שפלים" – שענין הביטול הוא בגילוי, כמוכן בפשטות, שהעסק עם "שפלים"³² להחיות את רוחם בא מצד ענוה וכיטול.

כאן כוללת ג"כ לימוד לגירסא. וגם בזה אין ה- ביטול בגילוי.

31) לעיל שם (ע' 103) נת' שענין הדביקות במדות (דכח) הוא יחזר מהדביקות ד"ואשים דברי בפ"ך, לפי שב"ענין ד"מה הוא רחום כו" מהות מדת הרחמים שלו אינה רחמי אדם אלא רחמי של הקב"ה, משא"כ בענין הדיבור ה"ז דיבור האדם (אלא שהקב"ה שם דברו בפ"ו).

אבל שם הכוונה היא לענין מציאות המדות והדיבור, דמציאות הדיבורים (גם כשהקב"ה שם דברו ית' בפ"ו) הם דיבורים גשמיים דהאדם, ואילו במדות, הרי מדת הרחמים (בהעבודה ד"מה הוא רחום כו"ה) היא רק רחמי הקב"ה (כלומר, שסיבת רחמי היא רק רחמי הקב"ה): משא"כ לענין תוכן ונושא הדיבור או המדה, הרי בענין "ואשים דברי בפ"ך", כל תוכן ונושא הדיבור הוא רק דיבורו ית', משא"כ במדות, אף שסיבת המדה בהאדם היא רק רחמי הקב"ה ("מה הוא כו"ה), הרי עצם נושא המדה בפועל הוא (רצון ורגש רחמי האדם כו"ה וראה לקמן סעיף ו).

32) עפ"י מוכן בפשטות הטעם שמביא שה- צדקה היא "להחיות רוח שפלים" (שלבאורה מיו- תר), להדגיש הרגש הביטול והענוה של עושה ה- צדקה. וראה לעיל הערה 5. לקמן הערה 44.

שב"ש "מחדדי טפ"י"²⁷), הרי שהדרך לכיון לאמיתתה של תורה אינה תלויה בחריפות השכל אלא בענין הענוה והביטול²⁸, ש- למעלה מדעת האדם.

וזהו שדוקא בהלכות התורה מביא מ"ש "ואשים דברי בפ"ך ודברי אשר שחתי בפ"ך":

ביגיעת התורה סתם, אף שמגמת ה- אדם היא להבין חכמתו ית' שלמעלה משכל האדם (שלכן כללות לימוד התורה צ"ל בביטול דוקא, כמבואר בכ"מ²⁹), מ"מ, כיון שעיקרו הוא ענין של לימוד בהבנה והשגה (חכמה), לכן, גילוי חכמתו ית' נמוח האדם הוא מה שכלי שכלו של האדם תופסים ומשיגים חכמתו ית':

משא"כ בהלכות התורה, להיותם (גי- לוי) רצון העליון שהכיוון להלכה תלוי (בעיקר) בענין הביטול – הרי גילוי רצונו ית' בהאדם בהסקת ההלכה, הוא באופן של "ואשים דברי בפ"ך ודברי אשר שחתי בפ"ך", היינו לא (רק) שהאדם משיג דבר ה', אלא שהקב"ה שם את "דבר ה' זו הלכה" בפי האדם.

ה. והנה ע"פ משנת"ל נמצא, דענין הביטול שלמעלה מחכמה וטעם ודעת, הוא בגילוי יותר בהעבודה בדיבור בהל- כות התורה מאשר בהעבודה שבכחות דשכל מדות ומחשבה.

ד"עיון התורה" בשכל ומחשבה³⁰ ק-

27) יבמות יד, א.

28) ראה בארוכה סה"מ תרכ"ז (ס"ע רפא ואילך. ע' רצ ואילך). המשך תרס"ז (ע' תלט ואילך). לקו"ש חכ"א (ע' 115 ואילך). ועוד.

29) ראה לקו"ש חט"ו (ע' 3 ואילך. ע' 326 ואילך). חייט (ע' 41 ואילך). וט"ו.

30) ראה לעיל ע' 102 הערה 43, ד"מחשבה"

«הדיבור בדבר ה' זו הלכה», ולא לעיל גבי «והשכל . . . הוא עיני התורה»?

ועכ"צ, שביטול זה ד, ואשים דברי בפ"ד שייך לתכונת הדיבור דוקא. ועדין בענין המעשה, שזה שבהעבודה דמעשה — «מעשה הצדקה להחיות רוח שפלים» — מודגש ענין הביטול בגלוי, הוא לפי שזה שייך לתכונת המעשה.

ונקודת הביאור בזה — ע"פ הכלל (הנ"ל) «נעוץ סופן בתחלתו ותחלתו בסופו», ולכן, ענין הביטול שמצד «כתר» (תחלתו) בא לידי גילוי «בסופו» דוקא, בדיבור ומעשה.

הסברת הענין:

החילוק בין שכל מדות ומחשבה לדבור ומעשה הוא, ששכל מדות ומחשבה הם בהאדם עצמו, משא"כ דיבור ומעשה הם מחוץ להאדם. שהחילוק אינו רק בכמות (שיעור התגלות הכחות, אם רק בעצמו, או שמתפשטים גם חוץ להאדם), אלא באיכות ומהות הכחות: ה' כחות שבאדם עצמו, הם גילוי מעלת ושלמות הנפש עצמה, דכא"א מכחות השכל ופרטי המדות הוא מעלה ושלמות אחרת של האדם (וכן המחשבה ענינה — גילוי מעלות ושלמות אלו), משא"כ כל ענין הדיבור והמעשה הוא רק ירידה לגבי האדם עצמו, שהרי בשביל עצמו אין האדם צריך לדיבור, אלא זהו רק שהאדם יורד ממעלת עצמו ועוסק בהשפעה אל הזולת (וכ"ש בענין המעשה, שהוא הפעולה בהעולם שחוץ ממנו).

ועפ"י יש לומר, דמ"ש אאמו"ר שרק «על דיבור ומעשה הביא (אדה"ז) פסוקים» לפי «שהם בגילוי» (משא"כ מדות ושכל ומחשבה, אינן נגלות) — אין כוונתו רק לענין הגילוי והעלם ביחס להם עצמם (אם הם כחות גלויים לזולת או כחות נסתרים) [דאם כן ה' לו להביא כן בכ"מ שמביא מחשבה דיבור ומעשה, כנ"ל] — אלא בעיקר ביחס לשייכותם לענין הביטול (כתר) שלמעלה מחכמה וטעם ודעת, שביטול זה הוא בגלוי יותר בהעבודה בדיבור ומעשה מאשר בהעבור דה שבכחות דשכל מדות ומחשבה [וכן פשוט פירוש הפסוקים שהביא על דיבור — «ואשים דברי בפ"ד ודברי אשר שמתי בפ"ד» — שמורה על ביטול מוחלט להקב"ה, «להיות דבר ה' ממש בפיו»³³].

ולכן ביטוי וגילוי החידוש שבעבודת הבע"ת (שיסודה הוא ענין הביטול למעלה מטעם ודעת כנ"ל) הוא, בדבר ה' זו הלכה . . . מעשה הצדקה להחיות רוח שפלים, שבהם ענין הביטול הוא בגלוי³⁴.

ו. אלא שעדיין צ"ב: אף שבחלק ההלכה שבתורה ענין הביטול (דכתר) הוא יותר בגלוי, אבל מהי השייכות בין ביטול זה לכח הדיבור דוקא [שלכן נקט אדה"ז ענין ההלכה רק גבי דיבור

(33) ל' אדה"ז באגה"ת רפ"א. וראה הערה הבאה.

(34) ולהעיר, שבאגה"ת שם כ' «תשו"ע זו דאתדבקוּתא דרוחא ברוחא ע"י תורה וגמ"ח . . . להיות דבר ה' ממש בפיו וכמ"ש ואשים דברי בפ"ד וימינו תחבקני בגמ"ח" — הרי שנקט בתורה רק הדביקות דדיבור (ולא דשכל ומחשבה). ולכאורה גם מ"ש «וימינו תחבקני בגמ"ח» הכוונה ל,מעשה הצדקה» דכאן (ולא הדביקות דמדות) — ראה לעיל ח"א ספמ"ה (הובא לעיל הערה 12).

(35) ראה בארוכה גם לקו"ש חט"ו (ע' 327 ואילך). וע"ש, שזוהו הטעם שתי"ת הוא מצוה שבדיבור דוקא (ראה הנסמך לעיל הערה 16), כי הביטול שבדיבור עושה את האדם לכלי לתורתו של ה' קב"ה (שלמעלה מנבראים).

דמעשה הוא למעלה מהתחלקות (בחדא דרגא, פסוק א') – הוא לפי שענין ה"כתר" (תחלתו) הוא בגלוי יותר במעשה (סופן" ממש). וכיון ש"כתר" הוא למעלה מהתחלקות, לכן גם הבחינות ה"שייכות למעשה", הם בחדא דרגא בכלל".

ח. ויובן זה ע"פ המבואר בלקו"ת: ב"ענין שלישי . . שבתפארת" – ד"ה מדה תפארת . . יש בה חב"ד חג"ת נה"י. חב"ד הוא השכל וההשגה למה יתפאר . . והתפארות שבלבו . . הוא עצם ה"חג"ת שבה, ונה"י הוא ההתפשטות שער-שה מעשה להתפאר כענין בהראותו: את עושר כבוד מלכותו . . או מדבר דיבורים שבהם יוכלו אחרים להכיר שבחו".

וע"פ המבואר בהערת אאמור"ר שבחי' הדיבור, "תופסת ב' שלישי תפארת (ה"תחנתונים)", נמצא, שבדיבור מתגלה הן "עצם" המדה והן "התפשטות" המדה לחוץ. וטעם הדבר – לפי שבדיבור יש ב' דברים: אע"פ שדיבור הוא בשביל הזו-לת, הרי דיבורי האדם קשורים ומחוברים עם כח הדיבור שלו (דלא כמעשה האדם, שהוא כח נפרד, ועשייתו היא בשלימות גם לאחר שגמר את מעשיו). והיינו לפי שבדיבור ישנו גילוי הנפש, ועד שרואים שישנו "דיבור חיי", שכל חיי האדם מת-גלים בדיבורו".

וזהו שהדיבור תופס הן את עצם ה"מדה והן את התפשטות המדה: מצד ענין ה"גילוי" שבדיבור מתגלה בו עצם המ-דה; ומצד ענין ההשפעה לזולת שבדיבור – מתגלה בו "התפשטות" המדה.

וירידה והשפלה זו שבדיבור ומעשה (סוף כל הכחות) נעוצה בפשיטות הנפש (שלמעלה ממעלות ושליומות). דשכל ומ-דות (ומחשבה) שהם ביטוי מעלת האדם, קשורים עם מציאות האדם; ואילו ענין הדיבור (ומעשה), שבו האדם "מנתק" את עצמו משלימות עצמו ומציאותו ועוסק עם זולת, שרשו בפשיטות הנפש שלמע-לה מהגדרים של "מציאות" הנפשי, ולכן ה"ז בא בענין של דיבור (ומעשה), שהוא "ציאה" ממציאות עצמו וירידה אל ה-זולת.

ז. ע"פ כל הנ"ל יש לבאר בסגנון תורת החסידות דברי אאמור"ר (ע"ד הקבלה) בטעם החילוק בין דיבור ומעשה גופא, שבדיבור הביא אדה"ז שני פסוקים, לנגד "שני שלישי תפארת", ואילו במעשה הביא רק פסוק א', לפי שמעשה הוא "בבחי' דמלכות שעומדים לנגד נה"י דז"א, ונה"י הם בחי' מעשה . . [ולכן] הביא ע"ז פסוק א', כי הם בחדא דרגא בכלל".

וכוונת אאמור"ר בפשטות, דזה שב-מעשה הביא רק פסוק אחד, אין זה מפני שמעשה אינו בגלוי כ"כ כמו דיבור – שהרי אדרבה, מעשה הוא יותר בהתגלות מאשר דיבור, דדיבור הוא בעיקר לאדם, משא"כ מעשה הוא בגלוי בעולם – אלא לפי שכל הדרגות דמעשה (נה"י) הם בחדא דרגא".

וע"פ משנת"ל שכוונת אאמור"ר כאן בענין הגילוי (שבדיבור ומעשה) היא (גם) לגילוי הכתר (והביטול) שבהם, יש לומר, שחילוק זה בין דיבור ומעשה – שה"כתר" דדיבור (מלכות) בא בהתחלקות (שני שלישי תפארת, שני פסוקים), ואילו

(37) קדושים ל. ב.

(38) מג"א א. ד.

(39) ראה בכ"ז סה"מ אעת"ר ס"ע מד ואילך.

(36) ראה לקו"ש ח"ז ע' 116.

לכן אינו נעוץ ב"תחלתן" ממש, בפשי-
טות הנפש שלמעלה ממציאות ומעלות
הנפש: ודוקא בכח המעשה, שהוא כח
נבדל, ולא ניכרת בו (כ"כ) מעלת האדם
(ועד שגם בבעל חי ישנו כח המעשה כמו
באדם)⁴², מתגלה הביטול שמצד פשיטות
הנפש שלמעלה מהתחלקות⁴³, ולכן מביא
„על מעשה פסוק א", להורות על הבי-
טול של הנפש („כתר") שלמעלה מהת-
חלקות המתגלה בעשי' דוקא⁴⁴.

(משיחת ש"פ תשא תשל"א)

42) ראה סה"מ אעת"ר שם (ע' מה). ובארוכה
סה"מ תרס"ב ס"ע שיה ואילך.
43) אלא ש"יתרון כח נעלה דנעוץ תחלתן
כסופן" שבמעשה הוא „בבחי" כח נעלם . . ואמי-
תית האור והגילוי [שע"י עשי"י] הי' לעתיד" (סה"מ
אעת"ר שם).

44) ויש לומר, שהעדר ההתחלקות שבביטול
(להקב"ה) דמעשה, הוא יותר מבביטול דדיבור, כי
בענין „ואשים דברי בפיד" יש שני דברים, „דברי"
דהקב"ה ו"פיד" דהאדם, משא"כ „מעשה הצדקה
להחיות רוח שפלים" הוא רק מה שהשפעת החיים
של הקב"ה אל העני עובר על ידו, וכאילו יד האדם
היא רק ידו אריכתא של הקב"ה כביכול.
ועפ"י יש לבאר (ע"ד הרמז) זה שנקט אדה"ו
הלשון „להחיות רוח שפלים" (שאיירי במעשה
הקב"ה, כנ"ל הערה 5) בנוגע למעשה הצדקה ד-
האדם – כי מצד הביטול דמעשה, מעשה צדקה
דהאדם להחיות נפש העני הוא הוא גילוי צדקתו
י' „להחיות רוח שפלים".

ויש לומר, שזהו החילוק שבין שני
הכתובים שהביא על דיבור – „ואשים
דברי בפיד, ודברי אשר שמת' בפיד":
בשניהם נרמז ענין ההשפעה מתפארת
למלכות („דברי"), אלא שבפסוק הראשון
ההדגשה היא על „ואשים", המשפיע⁴⁵
(תפארת), לפי שזהו כנגד הענין הראשון
שנדיבור, שבו מתגלה עצם המדה (דתפ-
ארת): ובפסוק השני ההדגשה היא על
„דברי" (מלכות) וכפי שכבר נמצא „ב-
פיד" [אלא שדיבור זה הוא „אשר שמת'
(בפיד)"] לפי שכאן ההדגשה על „התפש-
טות" המדה (נה"י), שכל ענינה הוא ה-
השפעה לחוץ⁴⁶.

ועפ"י יש לבאר המעלה שבמעשה על
דיבור (בענין הגילוי), ש"על דיבור . .
הביא ב' פסוקים . . ועל מעשה פסוק א":
כיון שבדיבור ישנו גם „גילוי" הנפש,

40) עפ"י מדויק זה שלקמן רפ"י לענין „את-
דבקותא כו' מלמעלה למטה להיות דבר ה' ממש
בפיד" נקט אדה"ו רק הפסוק „ואשים דברי בפיד".
41) ועפ"י יש לפרש הרמז במ"ש בפסוק השני
„אשר שמת' בפיד" – כי „אשר" קאי על תענוג
(לקרית בשלח א, ד). במדבר (יה, ב). ובכ"מ, פני-
מיות הכתר, וענין ה"ירידה" שבתפארת (להשפיע
למלכות) – המודגש בפסוק זה – שרשו ב„כתר".
וכמובאר בכ"מ בענין יחוד זו"ן, ששרשו מבחי'
מקיף ד„חופה" (ראה לקרית שה"ש מז, ג ואילך.
ובכ"מ). וראה תניא אגה"ק סט"ו (קכג, א), שענין
ההשפעה שרשו מתענוג. ע"ש.

אגרת התשובה *

וקושרו שבמקום הקשר הוא כפול ומכוון – פל וככה הוא בחבל נחלתו וכו”.

ובהערות אאמו”ר: על אגרת התשובה מבאר, שכפל הלשון „כפול ומכופל – הוא ב’ קשרים זה ע”ג זה (שאז הוא קשר של קיימא) שאז הוא כפול ומכופל. והיינו כפול הוא מה שקורא ב’ דפים. ומכופל מה ששונה ב’ פרקים”.

ולכאורה זהו פירוש חדש בדברי אדה”ו (ככוננת התנא דבי אליהו). דבפשטות, הפירוש בדברי התנא דביא הוא שהם שני אופנים שונים התלויים ברגי לוח האדם, „אם ה’ רגיל לקרות דף אחד יקרא ב’ דפים (ואח”כ מביא עוד דוגמא ואם ה’ רגיל) לשנות פרק א’ ישנה ב’ פרקים; ואילו לפי הערת אאמו”ר נמצא, שב’ הכבות באות בהמשך זל”ז, שאדם זה צריך לקרות [בתושב”כ] ב’ דפים וגם ל- שנות [בתושבע”פ] ב’ פרקים, דרך אז

א. באגרת התשובה פרק ח’ מבאר אדמו”ר הזקן ענינה של עבודת „תשובה עילאה”, דהיינו לימוד התורה, ומביא ע”ז בספ”ח מ”ש בווהר הקדושי דתשובה עילאה היא „דיתעסק באורייתא בדחילו ורחימו דקדב”ה”, ולאח”כ בפ”ט מביא מ”ש ב”תנא דבי אליהו” „אדם עבר עבי-רה ונתחייב מיתה למקום: מה יעשה ויחי? אם ה’ רגיל לקרות דף אחד יקרא ב’ דפים לשנות פרק א’ ישנה ב’ פרקים וכו’ והיינו כמשל חבל הנפסק וחוזר

(1) פ’ נשא כג, סע”א.

(2) כ”ה באגה”ת לפנינו, ובכ”מ אגה”ת עם תיקונים והגהות בכ”מ אדמו”ר הזקן (צילום ממנו נדפס בתחלת ס’ אגה”ת עם מ”מ וליקוט פירושים – קה”ת, תשמ”ו). וכ”ה גם באגה”ת מהד”ק (קה”ת, תשמ”ב – ע’ תקכא). מאמרי אדה”ו כתובים (חלק א) ע’ ב. ועוד.

אבל בתנא דבי אליהו הנדפס לפנינו ליתא. ובקיצורים והערות לתניא (ע’ לט. לקוטי הגהות לתניא ע’ ס) „ע’ יקרא רבה פכ”ה ע”ש” (וראה גם יל”ש משלי ג, יח) רמז תתקלה. וכן בר”ח ש’ התשובה פ”ג מביאו מ, ויקרא רבה. וכן במנורת המאור אלנקאווה (ח”ג פרק תלמוד תורה ע’ 235) נראה שמביאו מויקרא רבה (וראה לקמן הערה 15).

(3) בויק”ר (ויל”ש) שם „אם נכשל אדם בעבירה (שהוא) חייב (בה) מיתה בידי שמים”.

(*) ורק איתא שם (תדבאר פ”ה קרוב לתח”לחו: אדם שעבר עבירות הרבה ונקנסה עליו מיתה כו וחזר ועשה תשובה וקרא תורה נביאים וכתובים ושנה משנה מדרש הלכות ואגדות ושימש חכמים אפילו נגזרו עליו מאה גזירות הקב”ה מעבירן ממנו כו, ושם לפניו, בני אדם שעברו עבירות ונקנסה עליהם מיתה כו חזרו ועשו תשובה וקראו אח המקרא ושנו את המשנה כו”.

(4) לקוטי לוי”צ על ס’ התניא ע’ לג. וראה

לקמן הערה 34.

(5) ראה שו”ע או”ח סתרניא ס”א „קשר גמור דהיינו ב’ קשרים זה על זה”, ועד”ז הוא בשו”ע אדה”ו שם ס”ו „וקושרים ב’ ראשי הכרך בכ’ קשרים זעג”ו. . . הוא קשר של קיימא, אבל שם מוסיף „שאינו חושש להתיירו עולמית”. ולכאורה זהו העיקר. כמבואר בשו”ע אדה”ו או”ח סשי”ז ס”א בארוכה. ולא הזכיר זה כאן בהערות אאמו”ר. וראה שם ס”ב וס”ג. ואכ”מ.

(6) ובויק”ר שם מפורש הוא „ואם ה’ למוד לשנות” (ולהעיר שגם ביל”ש ליתא „ואם ה’ רגיל”, כלשון התדביא שהועתק באגה”ת). וראה גם מנה”מ שבהערה 21.

(7) כפשטות הלשון, וכמוכן גם מלשון תדביא שם (נעתק לעיל בשוה”ג להערה 2). ושם רפ”ח

בזוה"ק בקצת מקומותי שאין תשובה מועלת לפוגם בריתו כו' והוא דבר תמוה מאד שאין לך דבר עומד בפני התשובה: ואפילו ע"ז וג"ע כו' ופי' בר"ח שכוונת הזוהר שאין מועלת תשובה תמאה כ"א תשובה עילאה" - דע"פ דברי הזוהר (ש- הביא בספ"ח) "דתשובה עילאה היא דית- עסק באורייתא כו" מובנים דברי הר"ח, דכיון שהפגם הוא במות, לכן אין תשובה תמאה יכולה לתקן פגם זה, וצריך לתשו- בה עילאה שענינה, "דיתעסק באורייתא דמחכמה נפקא".

וע"ז ממשיך אדה"ז, וז"ש בתנא דבי אליהו כו" - כי ע"פ הנ"ל יוצא חידוש בענין תשובה עילאה שלא שמענו עד כה, דלעילוי ביאר בארוכה שהענין ד- תשובה עילאה, "דיתעסק באורייתא ב- דחילו ורחימו דקוב"ה", אינו בשביל כפ- רת עון (שזה נפעל ע"י תשובה תמאה), אלא רק דביקות הגפוש במקורה כו', ואילו כאן אומר שהענין דעסק התורה בא לשם כפרת עון - וע"ז מביא כמה ראיות שבכח עסק התורה לכפר עון:

א) וז"ש בתנא דבי אליהו אדם עבר עבירה ונתחייב מיתה למקום מה יעשה ויחי' אם הי' רגיל לקרות כו", דלכאורה אינו מובן, הרי אדם שעבר עבירה חייב לעשות תשובה, ומהי השאלה "מה יעשה ויחי'?" אלא דאירי כאן בחטא מיוחד שעל ידו נתחייב מיתה למקום, והיינו ה-

הוי "ב' קשרים זה ע"ג זה . . קשר של קיימא . . כפול ומכופל".

וצריך ביאור, מהו ההכרח לפרש כן באגה"ת, היפך הפירוש הפשוט? ואף ש- עפ"ז מבואר (כפל) הלשון "כפול ומכו- פל" [דע"פ הידוע גודל דיוק לשון אדה"ז בספר התניאי, מסתבר לומר שאין כפל זה ליופי המליצה אלא שזה נוגע לתוכן הדברים], שהם שני הענינים ד, ל- קרות . . ב' דפים . . לשנות . . ב' פר- קים" - מ"מ לכאורה אין זה מספיק להפקיע דברי התנא דב"א ממשטום.

וגם את"ל שכפל הלשון מכריח פי- רוש זה בדברי אדה"ז - עדיין עיקר הקושיא במקומה עומדת: למה מפרש כן אדה"ז דברי התנא דבי אליהו?

ולכן נ"ל, שפירוש זה ב, כפול ומכו- פל" שייך לכללות תוכן דברי אדה"ז ב- פרק זה.

ב. גם יש להבין כמה פרטים בכללות פרק זה באגה"ת:

דברי התנא דבי אליהו הובאו בהמשך למ"ש לפנ"ז, ולפי שפגם הברית כו' פוגם במוח לכן תיקונו הוא דיתעסק באורייתא דמחכמה"י נפקא". ובפשטות כוונתו לבאר מה שהביא לעיל פ"ד "מ"ש

"כל ת"ח שיושב וקורא ושונה כו' הקב"ה כו' קורא ושונה עמו". וכן פי' בהוספות לחידושי הרש"ש לויק"ד שם.

(8) ולהעיר שבאגרת התשובה מהז"ק שם ליתא לשון זו, ובמקומו "עב וכפול".

(9) ראה קיצורים והערות לתניא ע' ק"ח. קבא. קבת. וראה בארוכה מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר (נד- פס (תלקו) בלקו"ש ח"ד ע' 1212 הערה 3) שאדה"ז התבונן יותר מב' שבועות בכתובת חיבה אם לכות- בה בוא"ז החיבור.

(10) זח"ב קבא, א. פה. א. ועוד.

(11) זח"א ר"ט, סע"ב. ועוד.

(12) ירושלמי פאה פ"א ה"א. ז"ח בראשית (ט,

ד). רמב"ם הל' תשובה ספ"א.

(13) שער הקדושה פי"ז. וראה זח"א סב, א (הובא בניצוצי אורות לזהר שנשמך בהערה 11,

כשם זח"מ): בר מתשובה סגי.

(14) פ"ח.

רי שביאר בפרטיות דברי הזהר ד, בינה איהי תשובה עילאה, והיינו ההתכוננות בגדולת ה' להוליד ממנה דחילו ורחימו שכליים כו', וכן האריך ע"ד, אתדבקות רוחא ברוחא" ב, כל חלקי הנפש" – ש- לכאורה אריכות זו אין לה שייכות לתיקון פגם הברית ע"י עסק התורה?

ב) הראיות תורה מכפרת על עון לכאורה הי' לו להביאן בסדר הפוך – בתחילה הראי' (א) מפטוק, (ב) על כללות הענין שע"י תורה, "יכוּפּר עוֹן", ואח"כ ה- ראי' (א) ממחז"ל, (ב) המוסיף גסי' הפרט ע"ד אופן הלימוד – "יקרא ב' דפים . . ישנה ב' פרקים" דוקא (וכביאור אדה"ז כי הוא, כמשל חבל הנפסק כו' שבמקום הקשר הוא כפול ומכופל)."

ג. ויש לומר הביאור בכל זה, בהקדם תמי' כללית בפרק זה:

מפשטות הביאור באגה"ת משמע, ש- כל זמן שהאדם לא הגיע למעלת תשובה עילאה א"א לו לתקן פגם הברית, ובענין זה מצב נשמתו הוא, כמשל חבל ה- נפסק".

ולכאורה תמוה:

הרי ביאר לעיל, שהחילוק בין תשובה תתאה לתשובה עילאה הוא, דתשובה תתאה כאה לחזור ולקשר נשמתו עם שרשה ומקורה [אחרי שע"י עונות נפסק "חבל ההמשכה"²² המקשר את שורש ה-

חטא דפגם הברית¹⁵ (שחייבים עליו מיתה ביד"ש¹⁶, כמובא לעיל באגה"ת¹⁷), שאין תשובה תתאה מועלת לחטא זה, וקאמר בתדב"א, "מה יעשה יחיי' אם הי' רגיל לקרות כו", דכפרת חטא זה (הפועלת ש"יחיי") היא ע"י דיתעסק באורייתא כו'.

ב) "וזה"ה¹⁸ כחסד ואמת יכוּפּר עוֹן וכו' ואין אמת אלא תורה" כו", והיינו שיש חטא כזה שכפרתו היא ע"י תורה, ומסיים, "ועון בית עלי בזבח ומנחה הוא דאינו מתכפר אבל מתכפר בתורה וגמ"ח כדאיתא בפ"ק דר"ה"²⁰.

ויש לדייק בסדר הענינים כאן:

א) מדוע המתין אדה"ז עד הכא (אמ- צע פ"ט) לבאר הענין דתיקון פגם הברית ע"י עסק התורה, דלכאורה הו"ל להביאו בספ"ח, תיכף לאחרי שהביא דברי הזהר ד, תשובה עילאה היא דיתעסק באורייתא כו' דאיהו בן י"ה בינה", ובהמשך לזה הי' לו לבאר דברי הר"ח שרק תשובה עילאה מועילה לפגם הברית, דכיון שהוא פוגם כמותו לכן תיקונו הוא דיתעסק באורייתא – ולמה מאחרו ומביאו בסוף פ"ט, לאח-

15) וי"ל שזהו א' מהטעמים שדייק אדה"ז ל- הביא מתנא דבי אליהו (שכנסת הנדפס לא נמצא) – ולא מהמפורש בויק"ד (וגם מדייק לציין המקור) – כי בזה מרומז שמדובר בתיקון חטא זה, שהרי אליהו הוא השייך לתיקון פגם הברית, ונק', מלאך הברית" (מלאכי ג, א), והוא שבא לאסורדי שבני מקיימין הברית כדא"י בוח"א פ' לך (צג, א). וראה גם פדר"א ספכ"ט (הובא ברד"ק מלאכי שם). ועוד.

16) נדה יג, א. מס' כלה.

17) פ"ד (צג, ב). פ"ז (צג, ב).

18) משלי טז, ו.

19) ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח.

20) יח, א. וראה שבת (נה, ב), יומא (ט, סע"א

ואילך), "גילוי עריות כו", שפוגם ג"כ במוח כמ"ש אדה"ז כאן, "ואצ"ל בעריות כו".

21) להעיר שבילש"ש הלשון, מה יעשה יחיי' יתעסק בתורה" ואח"כ ממשך, "אם הי' רגיל ל- קרות דף אחד כו". ובמגורת המאור שם, מה יעשה יעסק בתורה והוא יחיי' כו' ילמוד ב' פרקים ואם לא הי' רגיל ללמוד כלל ילמוד דף אחד ואם הי' רגיל כו' יקרא שנים".

22) אגה"ת פ"ה.

וא"כ אינו מובן, איך שייך לומר ש- תיקון פגם הבריית ע"י לימוד התורה (יתעסק באוריינתא) הוא ענין של "תשובה עילאה" - הרי לפני שנטהר האדם מעון זה עדיין "חבל" נשמתו, נפסק" - וא"כ אין הוא שייך כלל (אלא למעשה דלימוד התורה, אבל לא) לדביקות הנפש בשרשה ומקורה דתשובה עילאה.

ד. ויש לומר, ששאלה זו מיושבת ע"פ ביאור אאמ"ר, ש"כפול ומכופל הוא ב' קשרים זה ע"ג זה שאז הוא קשר של קיימא" ונמטעם זה גופא הקדים אדה"ז את דברי התנא דב"א (לפני הפסוק וה- ש"ס), כי זה שצ"ל לימוד, כפול ומכ- פל" נוגע לכללות הביאור כאן]:

בכתבו ש"הוא ב' קשרים" מרמז ש- תיקון הפגם כאן אינו ענין של תשובה עילאה בלבד, אלא יש כאן ב' קשרים, דהיינו ב' דרגות של תשובה, תשובה תתאה ותשובה עילאה (שתשובה עילאה היא "על גבי" תשובה תתאה):

ובזה שמוסיף (במצע"ג) "שאו הוא קשר של קיימא", מדגיש, שתוכן העבודה דתשובה עילאה כאן (דיתעסק באוריינתא) אינה עבודת תשובה עילאה עצמה, אלא (רק) מה שפועלת קיום ב"קשר" שיהי' "קשר של קיימא".

דהנה, זה שב' קשרים זה ע"ג זה הם קשר של קיימא, פירושו, שהקשר השני עושה את הקשר הא' לקשר של קיימא. וכפסק ההלכה, ד"קשר אחד בלבד כו' אינו נקרא קשר כלל ומותר לקשרו ול-

נשמה למעלה עם הנשמה כפי שהיא מלובשת בגוף (דהמשכת החיות משורש הנשמה להנשמה למטה נמשלה ל"ח- בל"ג)²², וע"י תשובה תתאה חוזר ומקשר חבל זה ו"שוב אין עונותיכם מבדילים"²³: ותשובה עילאה הבאה לאחרי תשובה תת- אה היא, השבת הנפש לשרשה ומקורה, כי לאחרי ש"רוח עברה ותטהרם [שהאדם נטהר לגמרי מעונותיו, ונשמתו מחוברת עם שרשה ומקורה ע"י "חבל ההמשכה"] - אזי תוכל נפשו לשוב עד הוי' ב"ה ממש ולעלות מעלה מעלה למקורה ולדבקה בו ית' ביחוד נפלא כמו שהיתה מיוחדת בו ית' בתכלית היחוד בטרם שנפחה ברוח פיו ית' לירד למטה ולהתלבש בגוף האדם²⁴, היינו שנגרשת בו (גם בהיותו נשמה בגוף) דרגת דביקות נשמתו בו ית' בהיותה בשרשה ומקורה.

[וז"ש בזהר דתשובה עילאה היא "ד- יתעסק באוריינתא בדחילו ורחימו ד- קדב"ה", כי אין תשובה עילאה רק עצם עסק התורה²⁴, אלא תכלית הדביקות בה²⁵, וכמבואר בארוכה באגה"ת פ"ט ענין "אתדבקות רוחא ברוחא"].

(23) אגה"ת פ"ח.

(24) כפי ששמע באגה"ת מהד"ק (ע' תקיט). וענין זה (העילוי דתשרע שהיא דביקות נעלית יותר) הוא חידוש באגה"ת מהד"ב, והוא בהתאם ג"כ להחילוק ביניהם בביאור ענין תשורה, שב- מהד"ק (ע' תקכד) כ' "ותשובה תתאה הוא עויבת החטא בלבד", משאיכ במהד"ב מכאן שגם תשורת ענינה החזרת ה' תתאה למקומה (שבמהד"ק שם משמע שזהו"ע תשובה עילאה, ע"ש). וראה לקמן ס"ה.

(25) והשייכות לעסק התורה - ראה סה"מ תרי"ט ע' קג: ואזי ע"י התורה ה"ה עולה ומתקשר באוא"ס ב"ה לדבקה בו בבחי' יחוד נפלא כמו ש- היתה מיוחדת קודם שירדה למטה כו' והו"ע

התדבקות רוחא ברוחא שמתדבק במהות ועצמות א"ס ע"י התורה וכנ"ל שהתורה היא בבחי' עצמות אבא ופנימיות אבא פנימיות עתיק וע"י עסק התורה מתקשר בבחי' פנימיות ועצמות א"ס ב"ה.

ויש לומר עוד: לא זו בלבד שכדי ש־
עונו יכופר צריך (גם) לכל פרטי העבודה
התשובה תתאה ונתבארו באגה"ת [ואי
אפשר לו „לדלג“ מקיום מצות התשובה
בפשטות (עזיבת החטא) לתשובה עילאה
„דיתעסק באורייתא“] אלא עוד זאת, ש־
עיקר התשובה (גם על החטא דפגם ה־
ברית) הוא תשובה תתאה (שבאה לכפ־
רה), אלא להיות שעון זה „פוגם במוח“,
לכן לא מספיקה תשובה תתאה לכל
פרטי (המבוארים לעיל), אלא צריך להו־
סיף ענין עמוק יותר, „יתעסק באו־
רייתא“.

ה. ביאור הענין:

עיקר העבודה התשובה תתאה היא –
קבלת עול מלכות שמים, ובלשון אדה"ז
כריש אגה"ת²⁶ שמצות התשובה היא
„עזיבת החטא בלבד . . . שיגמור בלבו
בלב שלם לבל ישוב עוד לכסלה למרוד
במלכותו ית' ולא יעבור עוד מצות המלך
ח"ו הן במ"ע הן במצות ל"ת" [דלהיות
שע"י מעשה העבירה פרק מעליו עול
מלכות שמים (דאם ה' עליו עולו ית' ה'י
מושל ברוח תאוותו מצד עול מלכות
שמים שעליו), לכן בעשיית תשובה צריך
לשוב אל ה' לקבל עליו מחדש עול
מלכותו ית']

אך כדי שקבלה זו תהי' „באמת ובלב
שלם“ לא מספיקה קבלת עול מלכות
שמים במעשה בלבד („לא יעבור עוד
מצות המלך כו"ו), אלא צ"ל גם הכנעת
הלב וכן לעורר רחמים על נפשו כו'
(וכמבואר בארוכה באגה"ת פ"ז „דרך
האמת והישר לבחי' תשובה תתאה“), כי
לאחרי שהאדם נכנע לתאוות לבו, הנה

התירו אפילו אם עומד להתקיים לעו־
לם²⁶, וכאשר עושה עוד קשר ע"ג הק־
שר הא', אין הפירוש שרק הקשר הב'
הוא קשר של קיימא, אלא שע"י הוספה
זו חל שם „קשר של קיימא“ גם על
הקשר הא' (וכפשטות הענין שגם הקשר
הא' נעשה בר קיימא).

ועד"ז הוא בענין ב' הקשרים תשובה
– תשובה תתאה ותשובה עילאה – שה־
עבודה תשובה עילאה (הקשר הב') פוע־
לת חיזוק וקיום בהעבודה תשובה תת־
אה [וכנרמזו בדיוק הלשון „שאז הוא כפול
ומכופל“, דהיינו „ב' קשרים זה ע"ג זה“:
גם הקשר הא' הוא בכלל „כפול“, כי גם
תשובה תתאה יש בה קיום, אלא שזה
גופא נעשה בו ע"י „מכופל“ – הקשר ד־
תשובה עילאה].

ועפ"ז יש לומר, דזה שתיקון פגם
הברית הוא ע"י עסק התורה, אין הכוונה
שיש בכחו להגיע לדרגת תשובה עילאה
עצמה [לדלביקות זו א"א להגיע קודם
תיקון פסיקת חבל הנשמה], אלא רק ל־
ענין זה שב„תשובה עילאה“ שפועלת
חיזוק וקיום בתשובה תתאה.

[ומדויק ג"כ ל' אדה"ז כאן, שכביאור
תיקון פגם הברית ע"י עסק התורה לא
הזכיר (בפירוש) שזוהי העבודה תשובה
עילאה²⁷, וע"פ הנ"ל י"ל הטעם, כי הענין
דעסק התורה הבא לתקן חטא זה אינו
העבודה תשובה עילאה עצמה, אלא רק
ענין זה שב„תשובה עילאה“ שפועלת חי־
זוק בתשובה תתאה כנ"ל].

(26) ל' אדה"ז בשו"ע או"ח סי' ש"ג.

(27) להעיר מר"ח שם בשם ס' אלימה לה־
רמ"ק, ש„צריך לעשות דברים שהם למעלה ממ־
קום התשובה והטעם כי הפוגם בברית פוגם במוח
. . . והוא פגם בחכמה ולכן צריך לעשות התשובה
למעלה ממקום התשובה שהיא הבינה“.

(28) פ"א (צא, א).

(29) רפ"ד (צג, ב).

ועפ"ז יש לבאר הטעם שאדה"ז מבאר ענין זה „ולפי שפגם הברית כו' פוגם במוח לכן תיקונו הוא דיתעסק באורי-תא" בפרק ט', אחרי ביאור ענין אתדב-קות רוחא ברוחא לדבקה בו ית' כל חלקי נפשו, ולא כתבו תיכף בסוף פרק ח' ב-המשך לדברי הזהר דתשובה עילאה היא דיתעסק באורייתא – כי ה„יתעסק באורייתא" שנוגע לתיקון פגם הברית, תוכנו וענינו הוא פעולת המוח לתקן את „קב-לת עול" האדם, שהתשובה תתאה תהי' באופן של „קשר של קיימא"³³, ולכן מבי-או אדה"ז בהמשך להביאור איך שאתדב-קות רוחא ברוחא דתשובה עילאה פועלת ב„כל חלקי הנפש"³⁴.

33) ע"פ כהנ"ל מובן, דהא דארו"ל אין לך דבר העומד בפני החשובה, שפירושו כפשטות תשובה תתאה, קאי גם על פוגם בריתו, וגם לפי מ"ה הזהר – כי גם תיקון הפגם (לא רק בכדי לבטל ממנו שם רשע, שברית מחיצה של ברזל המפסקת בינו לבין אביו שבשמים) הוא ע"י תשובה תתאה, אלא שאין זה מצד ענין תשובה תתאה מצ"ע, אלא מצד ה„כח" דתשובה עילאה שכתשובה תתאה, כנ"ל בפנים.

34) ע"פ המבואר בפנים יש לקשר הערה זו של אאמ"ר (שהיא הערה האחרונה שלו על אגרת התשובה) עם הערה הראשונה שלו על אגה"ת (ע' כט) – ששם מבאר מ"ש בפ"ג „ואם חטא בזה (כהוצאת ז"ל) עשר או עשרים פעמים כו", דה"תפס הדוגמא עשר או עשרים . . כי בהוצאת ז"ל שהוא טיפה הפגם הוא במוח (כמ"ש לקמן בפ"ט) דהיינו בחכמה. וחכמה היא אות י' דשם הוי' (כדלקמן פ"ד) כדמות טיפה. זהו עשר דהיינו י' . . אך י' במילואו י"ד הוא עשרים זהו או עשרים",

דנוסף שבשתי ההערות מדבר באותו חטא, הרי ע"פ המבואר בפנים תוכן ב' ההערות שייך זל"ז, דהא דכ' אדה"ז „או עשרים" מדגיש שצריך לתקן הפגם לא רק כפי שהוא במקורו (אות י' . . כדמות טיפה) אלא גם כפי שפועל בכל הכחות

כדי שקבלת העול שלו תהי' „באמת ובלב שלם" צריך לבטל את סיבת החטא, שהיא תאוות הלב³⁵.

אבל בשביל תיקון פגם הברית ה„פור-גם במוח", אין מספיקה הכנעת הלב וכו', אלא קבלת העול צ"ל גם מצד המוח שלו. דעונות שסיבתן היא (רק) התאוות שבלב, הרי תיקונו (בשלימות) הוא ע"י קבלת עול מלכותו „באמת ובלב שלם": אבל כיון שע"י פגם הברית הפריד את עצמו גם במוח שלו [דעיקר שלימות ה-אדם הוא במוחין שלו, וחטא זה הנוגע בכללות חיי האדם (כידוע)³⁶] פוגם ב-מוח³⁷, אין מספיק רק קבלת עול מלכות שמים של רגש הנפש (מדות שבלב), אלא צריך שהקב"ע תהי' מצד פנימיות וחיי נפשו. כלומר, זה שתיקון פגם זה הוא ע"י „דיתעסק באורייתא", אינו רק לפי שפוגם במוח ולכן צריך התיקון להיות בדבר השייך למוח, אלא לפי שצריך דביקות פנימית ועצמית יותר, שהיא דביקות של המוח בתורה³⁸ דמחכמה נפ-קא, ודביקות זו פועלת בכל נפשו. ודוקא אז, התשובה תתאה (קבלת עול מלכות שמים) תהי' באופן של „קשר של קיימא".

30) ראה בארוכה לעיל ע' 81 ואילך.

30) ראה לקמן ע' 125 ואילך.

31) ובמהד"ק שם: מפני שפגם הברית תלוי במוח שהנשמה שורה שם ופוגם בנשמה. ולהעיר מרמב"ם הל' דעות פ"ד הי"ט.

32) וכמבואר במ"א (ראה לעיל ע' 92 ס"ג, ושי"ע) השייכות דתשוע' לבניה, כי עבודת המוחין ענינה מה שיוצא מגדרי מציאותו ותופס ומשיג אלקות כמו שהוא, בניגוד למדות השייכות למצי-אות האדם ורגש שלו. ולכן עבודת תשובה עילאה שהיא תכלית הדביקות באלקות (בטרם שנפתה ברוח פיו) שייכת לבניה, מוחין דוקא. וראה לקמן (ע' 130 ס"ד ואילך) השייכות דתשוע' לתורה מצד ענין הניטול שבה.

דתשובה עילאה פועלים קיום בתשרית (כפוגם בריתו), הרי בפנימיות כן הוא בתשובה על כל חטא, וגם בתשובה עילאה שאינה באה לתקן הפגמים, אלא כל ענינה מה שהאדם שב „עד הוי' ב"ה ממש ולעלות מעלה מעלה למקורה ולדבקה בו ית' ביחוד נפלא כמו שהיתה מיוחדת בו ית' בתכלית היחוד כטרם שנפחה ברוח פיו ית' לירד למטה ולהת- לבש בגוף האדם³⁷, דאף שעבודה זו היא עבודה בפ"ע, מ"מ נקראת בשם תשובה עילאה, שבאה לאחרי העבודה דתשובה תתאה, וכדיוק אדה"צ³⁸, וזו היא תשובה שלימה³⁹, היינו שגם תשובה עילאה באה בהמשך לתשובה על חטא, שתיקון החטא בשלימות הוא ע"י תשובה עילאה, שאז דוקא „היא תשובה שלימה“.

וטעם הדבר הוא, כי תשובה עילאה פועלת קיום - קשר של קיימא - בעבור דה דתשובה תתאה.

וביאר הדברים⁴⁰: ככל אחד מישראל ישנה נקודת היהדות שלו, שהיא בחי' יחידה שבנפש שהיא מיוחדת בו ית' בתכלית היחוד, כמו כטרם שנפחה ברוח פיו ית', והיא נקודת התקשרות של בניי להקב"ה שלמעלה מכל טעם וסיבה ו„ציור“, ונקודת התקשרות זו באה לידי גילוי וביטוי ו„ציור“ בכל חלקי הנפש ע"י העבודה בעסק התורה וקיום המצות.

אך כאשר אדם עובר עבירה, וחסר אצלו בביטול דקבלת עול מלכות שמים בנוגע למעשה בפועל בסור מרע ועשה טוב, הרי סיבת הדבר (בדקות דקות) היא משום שחסר בגילוי דנקודת ההת-

ו. והנה, כיון שתוכן הענין ד„יתעסק באורייתא“ כאן אינו עבודת המוח מצד עצמה, אלא כדי לפעול בתשובה תתאה דהאדם, שתהיי באופן של „קשר של קיי- מא“ כנ"ל, מסתבר לומר, שענין זה מוד- גש באופן הלימוד עצמו.

ויש לומר, שזהו מה שמוסיף אאמו"ר לפרש (ע"ד הרמז) ד„כפול ומכופל“ היינו שצ"ל לימוד הן בתושב"כ והן בתושב"פ - „קרא ב' דפים . . ישנה ב' פרקים“ - כי פעולת תשובה עילאה בתשובה תתאה היא ע"ד פעולת תושב"פ בתושב"כ:

קריאה בתושב"כ היא ע"י דבור הא- דם, ה' תתאה⁴¹, ושינון בתושב"פ, ד- היינו בהבנה והשגה, הוא במוח. והלימוד דתושב"פ פועל „חזק“ גם בלימוד חושב"כ, כי תושב"כ מצד עצמה היא באופן נעלם, וגילוי רצון העליון בתו- שב"כ הוא ע"י תושב"פ, וכפי שהאר"ך אדה"צ⁴² שרצון העליון שבתושב"כ „מופ- לא טמיר ונעלם“, ד„כל מצות שבתורה בין מ"ע בין מל"ת אינן גלויות וידועות ומפורשות אלא ע"י תורה שב"פ“, ונמ- צא דהלימוד דתושב"פ הוא הפועל קיום וחזק בלימוד תושב"כ.

וזהו שכדי שהעבודה ד„יתעסק באו- רייתא“ תפעול על תשובה תתאה דהאדם (שהיא קבלת עול מלכות שמים, כפי ששייכת למעשה, ה"א תתאה), הוא ע"י שלימוד התורה שלו הוא באופן ד„כפול ומכופל“, הן בתושב"כ והן בתושב"פ.

ז. והנה משנת"ל שע"י עסק התורה

(השי"ד למילוי דאות יו"ד), כמשנת בארוכה לקמן ע' 126 ס"ב-יג. ע"ש.

(35) ראה לעיל אגה"ת ספ"ד.

(36) תניא אגה"ק סכ"ט (קנ, ב ואילך).

(37) בפ"ח שם (צח, ריש ע"ב).

(38) ראה בכ"ז בארוכה לקמן ע' 133 ס"ח

ואילך.

תשובה תתאה, הוא דוקא כאשר ישנה עבודת תשובה עילאה, היינו שמגלה בעצמו את פנימיות נפשו, הדבוקה בו ית' בתכלית היחוד כמו בטרם שנפחה – ורק אז יש לתשובה תתאה קיום אמיתי ונצחי.

(משיחח ש"פ ויק"פ תשל"א)

קשרות שלו, כי אם הי' מאיר אצל האדם הביטול העצמי של הנשמה לא הי' חסר בקבלת עול בחיצוניות שלו.

ולכן הקיום דמצות החשובה כפשוטו-טה, קבלת עול מצות (שלא למרוד במלכותו ולא לעבור על מצות המלך הן במ"ע הן במל"ת) ולכל המדריגות שב-

הוספות לקוטי שיחות

ביאורים באגרת התשובה

(א) ביאורים בלקוטי לוי יצחק פ"א – פ"ד

(ב) ביאורים באגה"ת פ"א – פ"ד

הוספות

אגרת התשובה

א. באגרת התשובה ריש פרק ג' מביא אדמו"ר הזקן דיעה ד"מי שחטא חטא א' פעמים רבות . . צריך להתענות מספר הצומות לאותו חטא פעמים רבות כפי המספר אשר חטא (ומביא דוגמא) כגון המוציא זרע לבטלה שמספר הצומות המפורש בתיקוני תשובה מהאריז"ל הוא פ"ד תעניות ואם חטא בזה עשר או עשרים פעמים עד"מ צריך להתענות עשר או עשרים פעמים פ"ד, וכן לעולם".

ובהערות אדמו"ר: מבאר: "תפס ה' דוגמא עשר או עשרים . . כי בהוצאות ז"ל . . הפגם הוא במוח (כמ"ש לקמן בפ"ט) דהיינו בחכמה, וחכמה היא אות י"ד שם הוי' (כדלקמן פ"ד). . זהו עשר דהיינו י' . . אך י' במילואו יו"ד הוא עשרים, זהו או עשרים".

וצריך ביאור: תוכן דברי אדה"ז כאן (שליפ דיעה זו, "צריך להתענות . . פעמים רבות כפי המספר אשר חטא") שייך לכל חטא, והחטא ד"מוציא זרע לבטלה" הובא כאן רק כדוגמא ("כגון המוציא כו"), וא"כ

(1) משנת חסידים מס' תשובה (הנזכר באגה"ת לקמן) פ"י מ"א.
 (2) לקוטי לוי"צ על תניא ע' כט.
 (3) צט, א - פוגם במוח, שב"מוח הכוונה (בעיקר) למוח החכמה. ולהעיר מהסיום באגה"ת שם: לכן תיקונו הוא דיתעסק באורייתא דמחכמה נפקא.

(4) ולכן הפגם דהוצאת ז"ל הוא בחכמה, כי דהוצאת ז"ל היא טיפה ואת י' (חכמה) הוא בדוגמת טיפה (לקוטי לוי יצחק שם).
 (5) צד, ב. ובכ"מ.

למאי נפק"מ כאן לרמז המקום הנפגם (מוח החכמה) ע"י חטא זה?

זאת ועוד: דיוקו של אמרו"ר שאדה"ז "תפס הדוגמא עשר או עשרים", אינו בכך שהו"ל לנקוט מספר אחר [שאו הי' מקום לתרץ (בדוחק עכ"פ) דכיון שבלאה"כ הוצרך לנקוט איזה מספר לדוגמא, לכן תפס המספר שבו נרמז הפגם של חטא זה], אלא הדיוק הוא, ל"ל להביא בכלל דוגמא למספר הפעמים, ומה הי' חסר אם אדה"ז הי' סותם, "צריך להתענות פ"ד על כל פעם" (מבלי להביא מספר מסויים לדוגמא).

וכיון שכן, תמוה: מדוע מוסיף אדה"ז דוגמא למספר הפעמים שחטא (שמצד עצמה היא מיותרת) אך ורק לרמזו מקומו של הפגם דחטא זה שהביא לדוגמא?

ב. ע"ד דיוק הנ"ל [למה הביא אדה"ז דוגמא למספר הפעמים שחטא ("עשר או עשרים")] -- יש דיוק יותר כללי בדברי אדה"ז כאן (שאמרו"ר לא עמד ע"ז): למה הוצרך להביא בכלל דוגמא מחטא מסויים? והרי דבריו, "במי שחטא חטא א' פעמים רבות כו' מספר הצומות לאותו חטא כו'" ברורים גם בלי דוגמא מחטא מסויים, ולמה הוסיף, "כגון המוציא זרע לבטלה כו"?

(6) וגם: הענין ד"נחלקו כמי שחטא חטא א' פעמים רבות" שברפ"ג, הי' בא בהמשך ל"מספר הצומות לכמה עונות וחטאים" שלפנ"ו (ספ"ב). וא"כ: אפילו (כאם מצד איזה טעם) צריך לדוגמא -- הו"ל למנקט דוגמא מהענינים שכתב כבר לפניו

גם צריך להבין: כיון שאות יו"ד שייכת לא רק למספר עשר אלא גם למספר עשרים כנ"ל - מהו הטעם (בפנימיות הענינים¹⁰) שגבי „ויתענה . . בחורף א" מביא רק מספר עשר ולא מספר עשרים?

ד. כבר נתבאר כמה פעמים אודות הערות אאמור"ר על זהר ותניא כו', שמחמת כמה טעמים (וגם מצד הצמצום בניר ודיו) נכתבו בקיצור נמרץ. וכשלומדים אותן בעיון הראוי, רואים, שנוסף על הדיוקים שמבאר בהערות אלו בפירושו, אפשר למצוא בהן יישוב לעוד כמה שאלות המתעוררות בהענין (ולפעמים גם שאלות במקומות אחרים).

זאת ועוד: אע"פ שרוב הערות מתעכב (בגלוי) רק על דיוקי לשונות וכיו"ב - הנה לאחרי העיון כדבעי רואים, שבכו"כ מהם מבואר ומוסבר על ידן גם התוכן הכללי של הענין שעליו מתעכב.

וכ"ה גם בנדוד¹¹, דאע"פ שבגלוי מבאר רק הדיוק למה נקט אדה"ז הדוגמא ד„עשר או עשרים“ (ו„כעשר תעניות“) - הרי ע"י הערה זו מתורצים עוד כמה דיוקים, כולל גם הדיוקים הנ"ל (סעיף ב' ג).

ועוד זאת - שבהערה זו מוסבר גם התוכן הכללי של דברי אדה"ז כאן, הן הטעם ש(לפי דיעה אחת) „צריך להתענות מספר הצומות לאותו חטא . . כפי המספר אשר חטא“, והן הטעם ש„כל

שזהו לפי שב„עונות החמורים שחייבין עליהם מיתה עכ"פ ואפי' בידי שמים בלבד“, עון זה הוא מצוי יותר. והשאלה שבפנים היא למה הוצרך לדוגמא בכלל.

(10) הטעם ע"ז בפשטות - י"ל לפי שעשרים תעניות בחורף א' הוא (ע"ד הרגיל) יותר (מ)כפי כחו".

גם צריך להבין הוספת אדה"ז - לאחרי כתבו „ואם חטא בזה עשר או עשרים פעמים עד"מ צריך להתענות עשר או עשרים פעמים פ"ד" - „וכן לעולם“ (היינו שאם חטא יותר מעשרים פעמים צריך להתענות פ"ד צומות לכל פעם) - דלכאורה, מאי קמ"ל? למה תיסק אדעתין דהא ש„צריך להתענות כו' כפי המספר אשר חטא“ הוא רק עד עשרים פעמים, עד שצריך לשלול סברא זו בפירוש ע"י ההוספה „וכן לעולם“?

ג. והנה בהערת אאמור"ר מבאר (ב-סוגריים) עוד דיוק באגה"ת כאן:

לקמן בהפרק' כ' אדה"ז, ד„כל בעל נפש כו' יחמיר על עצמו להשלים עכ"פ פעם א' כל ימי חייו מספר הצומות לכל עון ועון מעונות החמורים שחייבין עליהם מיתה עכ"פ ואפילו בידי שמים בלבד כגון להוצאות ז"ל פ"ד צומות פ"א בימי חייו. ויכול לדחות . . ויתענה כעשר תעניות עד"מ בחורף א", ומבאר אאמור"ר, ד„מה שנקט [גם כאן] . . כעשר תעניות“ הוא לפי ש„כעשר הוא ג"כ י"“.

וגם כאן יש לדייק בדברי אדה"ז (וראמור"ר לא עמד ע"ז) - שבש"ל מה הוצרך להביא דוגמא „כגון להוצאות ז"ל כו"י)?

(כעס, סתם יגמ, ביטול תפלה), ולמה נקט הדוגמא דמוציא ז"ל?

ואף שלקמן בפרק זה (צג, א) גבי „עונות החמורים כו' בידי שמים“ אין שייך שינקוט הדוגמאות דספ"ב - הרי דוחק לומר, שבש"ל זה נקט דוגמא זו גם בתחילת הפרק.

(7) ובפרט שלאחרי „עשר או עשרים פעמים“ מוסיף „עד"מ“, וגם לאח"ז אומר „דומיא דקרובן חטאת שחייב להביא על כל פעם ופעם“.

(8) צב, סע"ב ואילך.

(9) מה שנקט דוגמא זו דוקא - יש לומר,

בלבו בלב שלם לבל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו ית' ולא יעבור עוד מצות המלך ח"י". שעל ידי ההחלטה והקבלה על להבא (שזוהי מהותה של תשובה¹⁵) נפקע ממנו (תיכפ"י) שם רשע. וזה יכול להיות אפילו ברגעא חדא¹⁶, כפסק דין הש"ס והפוסקים, שע"י הרהור תשובה מתהפך מרשע גמור לצדיק גמור¹⁷.

(ב) כיון שהתמימות והשלימות של אברי הנפש תלוי' במצות - הרי ע"י ביטול מצות עשה, או עבירה על מצות לא תעשה, נעשה פגם וחסרון באבר הפרטי השייך למצוה פרטית זו.

וכדי לתקן הפגם הפרטי צריך האדם לעשות תיקוני תשובה השייכים לעבירה פרטית זו, כולל גם מספר הצומות שנקבע לעבירה זו¹⁸.

(ג) היות וקלקול באבר פרטי גורם גם (מע"ז) קלקול (זה) בכל אברי האדם, נמ' צא, שע"י כל עבירה נעשה פגם בכל הכחות והאברים (במכש"כ מהא דמצינו שכל פעולה משפיעה גם בכללות העולם שמחוץ להאדם¹⁹).

(15) כלשון הרמב"ם שם: ומה היא התשובה הוא שיעזוב כו' ויגמור בלבו כו' (משא"כ ב, יתנחם על שעבר" כתב, [וכן יתנחם כו']). וראה אגה"ת שם: מצות התשובה כו' היא עויבת החטא בלבד. וראה בארוכה לקו"ש ח"י ע' 197 ואילך.

(16) גם לפני שתיקן את החטא - ראה חלקת מחוקק אה"ע סלי"ח סקמ"ד.

(17) זח"א קטט, סע"א.

(18) קדושת מן ב. אה"ע שם סעיף לא. ובארור זרוע ברכות ס"י קוב וכ"ה בלקו"ת (דברים א, ב): צדיק גמור.

(19) לקו"ת נצבים מה, ג. ובכ"מ.

(20) רמב"ם הלכות תשובה פ"ג ה"ד. לקו"ת במדבר ה, ריש ע"ב. ובידיה וכל העם ש"ת ספ"ב: דלבד זאת מה שפועל ההזדככות בהדברים שה-

בעל נפש . . יחמיר על עצמו להשלים עכ"פ פעם א' כו", כדלקמן.

ה. ויש לומר הביאור בכל הנ"ל:

בהפגם הנגרם ע"י חטא - ובמילא גם בתיקון הפגם (ע"י תשובה) - יש, בכלל, ג' ענינים:

(א) כיון שע"י כל חטא עוברים על ציווי מלך מלכי המלכים הקב"ה (שזוהי הנקודה הכללית והצד-השוה שבכל עבירה) - הרי ע"י כל עבירה (כולל - ביטול מצות עשה) פורק האדם מעליו עול מלכות שמימיו והוי רשע²¹.

והתיקון על זה הוא ע"י "שיעזוב ה-חוטא חטאו כו' ויגמור בלבו שלא יעשה עוד"²² [ובלשון אדמו"ר הזקן: "שיגמור

(11) וכנ"ל (באגה"ת) פ"א, שגם כשעבר על מ"ע, מרד במלכותו ית". וראה גם תניא ח"א פ"ל (לט, רע"א) ובכ"מ. וראה לקמן הערה 14.

(12) תניא ח"א פ"א. וש"נ.

(13) רמב"ם הלכות תשובה פ"ב ה"ב.

(14) אגה"ת פ"א (צא, א), ומחדש בזה אד-מוה"ז, שהגמר בלב צריך להיות לא רק שלא יעשה עוד פעם החטא שעשה (כדמשמע מפשטות לשון הרמב"ם שם: שלא יעשהו עוד), כי אם שלא יעבור על שום מצוה ("הן במ"ע הן במל"ת"). ויתירה מזו: שצריך לגמור בלבו (גם) שלא למרוד במלכותו ית'. ומהמשך הענין באגה"ת שם משמע שזה מעכב ב"מצות התשובה מן התורה".

ויש לומר הביאור בזה: ע"י עשיית חטא (גם ע"י חטא אחד) פורק ממנו עול מצות (בכלל), וזה מורה - שפרק מעליו גם עול מלכות שמים (היסוד דעול מצות - ראה מכילתא יתרו ג, כ. וראה גם ברכות יג, א). ולכן גדר התשובה היא - שיקבל עליו (מחדש) עומ"ש (שלא למרוד במלכותו ית'), ואח"כ עול מצות (שלא לעבור על מצות המלך").

(*) ועפ"ז יומתק גם דיוק לשון אדמו"ר הזקן "מצות המלך".

הפגם בפרטי האבר (היינו בה, אברים" הכלולים בו וכיו"ב) נגמר רק בעשיית החטא בפעם הג', כפי שמביא אדמו"ר הזקן²⁵ מהזהר²⁶, "זמנא תליתאה אתפשט ההוא כתמא מסטרא דא לסטרא דא", שבפעם השלישית חודר הכתם בכל פרטי האבר (השייד לחטא זה) לגמרי.

ואילו בנוגע להפגם הנגרם בשאר אברי הגוף (היינו באבר זה כפי שהוא כלול בשאר האברים), מסתבר לומר, ש- בכל פעם שעושה חטא זה נתוסף בהפגם. כי מאחר שלא עבר על העבירות השייכות לאברים אלו, א"כ לא שייך שפגם זה יתפשט בהם, "מסטרא דא לסטרא דא".

וזהו הביאור בג' הדיעות (שהביא אדה"צ בפרק זה) ב"מי שחטא חטא א' פעמים רבות" - כמה פעמים צריך להתענות מספר הצומות לאותו חטא (והרי אלו ואלו דברי אלקים חיים²⁷) - א) כפי מספר הפעמים אשר חטא, ב) די להתענות מספר הצומות פעם א', ג) "ההכרעה המקובלת... להתענות ג' פעמים כפי מספר הצומות דחטא זה":

בשביל תיקון הפגם שבעצם מהות האבר - מספיק מספר הצומות פעם אחת (כנגד הפעם האחת שעל ידה נפגם

ולכן, "מדרכי התשובה" היא לא רק שהאדם "מתרחק מן הדבר שחטא בו" אלא גם ש"משנה מעשיו כולן לטובה ולדרך ישרה"²¹.

ו. תורה הרי "כללות ופרטות נאמרה"²². ומזה מובן, שבכל אחד משלשת הענינים הנ"ל (סעיף ה), יש בפרטיות (דוגמת) כל שלשת הענינים.

ובנוגע לענינו - מספר הצומות שנקבע על כל עבירה פרטית, הקשור עם הפגם הפרטי הנגרם על ידי חטא זה (הענין השני דלעיל) - הרי בפגם זה גופא יש דוגמת שלשת ענינים הנ"ל.

וביאור הדבר:

כיון שכל אברי הגוף כלולים זה מזה, הרי נמצא, שבכל אבר יש ג' ענינים: א) עצם מהותו. ב) שאר האברים כפי שהם כלולים בו. ג) כפי שאבר זה נכלל בשאר האברים²³.

ומזה מובן, שהפגם שבאבר פרטי זה (הנגרם על ידי עבירה פרטית) הוא בכל ג' ענינים אלה.

ז. ויש לומר, שבנוגע להפגם בעצם מהות האבר, הרי תיכף ע"י מעשה העבירה בפעם הראשונה, נפגם (עצם מהות) האבר לגמרי, באופן, שאח"כ שוב לא יתוסף בפגם זה²⁴ (בענין עיקרי, עכ"פ) גם אם ישל עוד פעם בחטא זה:

מצות מלוושים בהם... פועל הזדככות (גם) בכללות החומריות שבעולם.

(21) רמב"ם הלכות תשובה פ"ב ה"ד.

(22) ראה תניא בהקדמה ג, ב). וראה חגיגה ה.

ב.

(23) ראה סהפמ"צ להצ"ע מצות אהבת ישראל

(כת, ב) ובכ"מ. ובספהמ"צ שם: בו יש זולתו... וכן הוא כלול בזולתו.

(24) י"ל דוגמא - טמא שחזור ונוגע באותה

הטומאה עוה"פ ועוה"פ. וראה נזיר (מב, ב): ולא יחלל בו יצא זה שהוא מחולל ועומד. הענין דאין איסור חל על איסור, ועוד. וראה אגה"ת פ"ז (צו, ב): בריבוי החטאים יכול בו. ואכ"מ.

(25) באגה"ת כאן (צב, ב).

(26) ס"פ נח (עג, ב). וראה תורת לוי יצחק

לסנהדרין ע"י קעג, שאין סתירה לזה ממזויל (יומא פו, ב) שלישית מוחליו לו רביעית בו.

(27) עירובין יג, ב. אפילו בנוגע לדעת ב"ש

ש"כדאי היית לחוב בו" (ברכות י' סע"ב). ומכש"כ

בנדר"ד שגם לשאר הדיעות יש לחוש לדעת

המחמירים (אגה"ת כאן - צג, א).

ולכן מוסיף אדמו"ר הזקן „כגון ה' מוציא זרע לבטלה כו" - כי בדוגמא זו מוסבר הטעם של דיעה זו (בנוגע לכל חטאים) שצריך להתענות מספר הצומות על כל פעם ופעם שחטא.

ט. והנה ברמב"ם שם, לפני דבריו הנ"ל „וכל שתצא ביותר הגוף כלה כו' וחיינו אויבים“, כתב³⁰ „שכבת זרע היא כח הגוף וחיינו כו"ו. זאת אומרת, דזה ששכבת זרע פועלת בכל הגוף הרי זו תוצאה ומסובב מזה שהיא „כח הגוף“.

ויש לומר, דזה ש„שכבת זרע היא כח הגוף“ (שזהו מה שהיא כוללת בתוכה הכח של כל הגוף³¹) אינו עצם מהותה אלא רק ענין נוסף בה, ועצם מהותה היא טיפה (נקודה) שלמעלה מציור.

ויתירה מזו: הנקודה של טיפת הזרע קשורה עם נקודת הנפש³².

ודבר זה, שמהותה היא נקודה (טיפה), הקשורה עם נקודת הנפש - היא הסיבה שהיא כוללת גם את כח הגוף.

י"ד. מזה מובן בנוגע להחטא דהו- צאות ז"ל, שחומר הפגם שבחטא זה הוא בכל שלשות ענינים הנ"ל (סעיף ו):

מצד זה שטיפת הזרע היא (כוללת) „כח הגוף“ ופועלת בכל הגוף - הרי הפגם הנגרם על ידי חטא זה בכל שאר

(קסו, ב). פ"ז (רד, ד). של"ה שער האותיות (צט, א).

33) ראה ר"ח שם פט"ז (ר, ד): הזרע . . יש לו

חלק מכל אבר ואבר.

34) ראה המשך שמח תשמח תרנ"ז ע' 93 (סה"מ תרנ"ז ע' רסט): בהשפעת הטיפה נמשך בזה כל עצמות העלם הנפש. ושם, שלכן יכול להיות יפה כח הבן מכח האב, עיי"ש. וראה לקו"ש ח"ח ע' 154 הערה 35.

מהות האבר): בשביל תיקון הפגם שבו שאר האברים - צריכים להתענות על כל פעם ופעם; ובשביל תיקון הפגם בה-אברים כפי שהם כלולים באבר זה - צריכים להתענות ג' פעמים.

ויש לומר, שמתעם זה, הגם שאדה"ז נקט כה"ה הכרעה המקובלת . . להתענות ג"פ כפי מספר הצומות דחטא זה, מ"מ פסק שיש להחמיר יותר בפעם הראשונה שמתענים „מספר הצומות“, מאשר בפעם שני' ושלישית [שבהן] יתענה עוד ד' פעמים . . עד אחר חצות היום בלבד . . וב' חצאי יום נחשבים לו ליום א", משא"כ בפעם הראשונה שצריך להת-ענות תעניות שלמות³³ - כיי' הפגם ש-בעצם מהות האבר (שתיקון פגם זה הוא ע"י מספר הצומות פעם אחת) הוא פגם חמור יותר מהפגם שבאברים הכלולים בו (שתיקונו הוא ע"י שמתענה עוד ב' פעמים).

ח. ויש לומר, שזהו אחד מהטעמים לכך שאדמו"ר הזקן מוסיף הדוגמא [ב-] הביאו הדיעה הא', „שצריך להתענות כו' כפי המספר אשר חטא“ [כגון המוציא זרע לבטלה כו"ו]:

בנוגע לשכבת זרע כתב הרמב"ם³⁴: „כל שתצא ביותר הגוף כלה וכחו כלה³⁵ וחיינו אויבים“. ומזה מובן, שבחטא הוצאת זרע לבטלה, בגלוי יותר כיצד (א) החטא פועל גם בשאר כל אברי הגוף³⁶, (ב) בכל פעם נתוסף בהפגם.

28) באגה"ת פ"ג (צג, א).

29) נוסף על זה שמספר הצומות פעם אחת היא לכל הדיעות.

30) הלכות דעות פ"ד הי"ט.

31) ג' בלה (כב"ח).

32) וכמו שהאריך בר"ח שער הקדושה פ"א

כל פעם" (או לשון כיו"ב) אלא מפרט
 „עשר או עשרים כו' וכן לעולם”:

ע"י התענית „פעמים רבות כפי ה-
 מספר אשר חטא" מתקנים כל שלשת
 העינים שבהפגם: ע"י הצום הראשון
 מתקנים הפגם שבעצם מהות האבר; ע"י
 שמתענים עוד ב' פעמים מתקנים גם
 הפגם שבאברים הכלולים בו; וע"י שאר
 התעניות (שלאחרי ג' הפעמים הרא-
 שונות) מתקנים גם הפגם שבהאברים
 כפי שהם במקומם.

ולכן מפרט אדה"ז ג' האופנים: „עשר”,
 „עשרים" ו„לעולם" - כי ג' אופנים אלו
 מדגישים ג' עינים הנ"ל, כדלקמן.

יג. מכואר בחסידות³⁵ בענין מילוי
 האותיות, שהמילוי דכל אות הוא רק
 „כדי לפרש לזולתו". וכפי שהובאה
 הדוגמא לזה מאות יו"ד, שבמחשבה (וכן
 בכתב) אפשר לחשוב (וכן לכתוב) האות
 יו"ד כשלעצמה; משא"כ כשמבטאים אות
 יו"ד בדיבור לזולת, צריכים להוסיף גם
 המילוי שלה, האותיות ו' ד'.

אעפ"כ, הרי גם המילוי (ו' ד') כלול
 באות י' גופא, אלא שגם כפי שהוא נכלל
 בהאות עצמה, כיון שאינו אלא „כדי
 לפרש לזולתו", לא „נחשב מבחי' עצמות
 אלא רק דבר נוסף על העצמות”.

ועפ"ז מובן איך שג' האופנים -
 „עשר" עשרים" ו„לעולם" - שייכים לג'
 עינים הנ"ל: „עשר", שהוא המספר של
 אות י' עצמה [שהיא „כדמות טיפה"³⁶] -
 קשור עם הפגם (ותיקונו) בהמוח גופא;
 „עשרים", המספר של אות יו"ד במילואה
 - עם הפגם (ותיקונו) באברי הגוף כפי

האברים (הן כפי שהם כלולים באבר זה
 והן כפי שהם במקומם), חמור יותר מ-
 שאר חטאים;

ומצד עצם מהותה (טיפה), הרי גם
 הפגם הנגרם על ידי חטא זה בעצם
 מהות האבר, חמור יותר משאר החטאים
 - כיון שהחטא פוגם (לא רק בעצם
 מהותו של אבר פרטי, אלא) בעצם מהות
 של ענין הקשור עם נקודת הנפש.

יא. עפ"ז יש לבאר גם הטעם שאדה"ז
 מביא הדוגמא מהוצאת ז"ל ג' פעמים
 בפרק זה: א) גבי הדיעה „שצריך להת-
 ענות . . כפי המספר אשר חטא" מוסיף
 „כגון המוציא זרע לבטלה כו"; אצל
 ה„הכרעה המקובלת . . להתענות ג"פ"
 מוסיף „דהיינו רנ"ב צומות על הוצאות
 שז"ל"; ובכתבו ש„כל בעל נפש כו'
 יחמיר על עצמו להשלים עכ"פ פעם א'
 כו" מוסיף „כגון להוצאות ז"ל פ"ד
 צומות פ"א כו"”:

הטעם ש„צריך להתענות . . כפי ה-
 מספר אשר חטא" הוא מצד הפגם הנגרם
 ע"י חטא זה בשאר האברים כפי שהם
 במקומם: הטעם „להתענות ג"פ" הוא
 לתקן הפגם בהאברים כפי שהם כלולים
 באבר זה (השייך לחטא זה); והטעם
 „להשלים עכ"פ פעם א'" מספר הצומות
 תענית שלם (ולא „ב' חצאי יום") הוא
 מצד החומר בהפגם הנגרם כעצם מהות
 האבר (כנ"ל בארוכה ס"ז) -

וג' עינים אלו מוסברים ע"י הדוגמא
 הדוצאת ז"ל, כיון שג' עינים אלו מוד-
 גשים יותר בחטא זה.

יב. ע"פ כל הנ"ל יובן הטעם שב-
 הביאו דוגמא זו גבי הדיעה „שצריך
 להתענות כו' כפי המספר אשר חטא",
 לא כתב (סתם) „צריך להתענות פ"ד על

(35) ראה בכ"ז סידור קטו, ב. קטו, ב. קצב, ב.

(36) הערת אמו"ר בלקוטי לוי יצחק לתניא

שהם כלולים במוח: ו, לעולם, הפעמים
שיותר מעשרים – עם הפגם (ותיקונו)
בהגוף (עולם קטן¹⁷).

ועפ"ז מוכן גם הטעם שגבי „ויתענה
. . בחורף א" מביא אדה"ז רק מספר
עשר, ולא עשרים: „ויתענה . . בחורף א"“
קאי בהתעניות ד, פ"ד צומות פעם אחת,
ולכן ה"ז שייך רק למספר עשר.

(37) תנחומא פקודי ג (בתחלתו). תקו"ז תס"ט

(ק, ב, קא, א). ועוד.

(משיחת ש"פ עקב תש"ל)

אגרת התשובה ב

בחכמה (יו"ד), ולפי"ז אינו מובן: מהו טעם החילוק, שאצל הרמז על תשובה תתאה נקט אדה"ז לשון המרמזת על שתי הבחינות – תשובה תתאה גופא (מלכות) ובעל תשובה תתאה (יסוד ז"א), ואילו בהרמז על תשובה עילאה אומר, "בהרחבת ה"ביאור", המרמז רק על תשובה עילאה (בינה) גופא, ולא על הבחינה ד"בעל תשובה עילאה" (חכמה)?

גם צריך להבין:

התיבות, "לבאר היטב בהרחבת ה"

6 בפסו"ט י"ל, ע"פ המבואר בלקו"ת שם, ואעפ"כ אמר כאן רק שלשה מדריגות בתשובה כי "א"א הו' תרין רעין דלא מתפרשין ע"כ הם שניהם מדרגה אחת בכלל".

ויש להוסיף שב"בהרחבת הביאור" מרומזת גם בחי" חכמה. כי, "הבאר השלישי שחפר יצחק שקר" או רחובות" (המרמז ב"בהרחבת הביאור" (לקוטי לוי"צ לתניא שם)), עם היותו (בעיקר) בחי' בינה, שייך הוא גם לחכמה (ראה תורת לוי"צ ריש ע' כג. ע' כח. וראה גם שם ע' כא בפירוש הכתוב, כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ" שנאמר (תולדות כו, כד) גבי באר זה: "ופרינו דוקא שיוצא ממנו טיפת זרע" – והרי טיפת הזרע שייכת לחכמה, אות י' שהיא כדמות טיפה (לקוטי לוי"צ לתניא שם – בהערה שלפנ"ז)).

ועפ"ז יומתק גם מ"ש באגה"ת כאן, "בהרחבת הביאור" – ולא, "בהרחבה" – ש"ל, הדוספת תיבת "הביאור" היא בכדי לרמז (גם) על חכמה. ולהעיר גם מזה ש"הביאור" (הרמזו (גם) לחכמה) הוא משרש "באר" המורה על מלכות (כנ"ל בפנים מהערת אאמו"ר) – והרי מלכות וחכמה שייכות ז"ל, כדלכמן סעיף יג ובהערות שם.

א. כאגרת התשובה ריש פרק ד' כתב אדה"ז: "ואולם כל הנ"ל [היינו הפרטים בנוגע לתעניות של תשובה, המבוארים באגה"ת פרק ב"ג] הוא לגמר הכפרה כו' אחר התשובה כו' אמנם התחלת מצות התשובה ועיקרה כו' [שזהו ענין התשובה גופא] ההכרח לבארי היטב בהרחבת הביאור, בהקדם מ"ש בזוה"ק: בביאור מלת תשובה ע"ד הסוד. תשוב ה' ה' תתאה תשובה תתאה. ה' עילאה תשובה עילאה".

ובהערות אאמו"ר כאן מבאר, שב' הלשונות, "לבאר היטב", "בהרחבת הביאור" הם, "לנגד הבי' בחי' תשובה שנקט אחי"כ תשוב ה' תתאה, תשוב ה' עילאה": "ה' תתאה הוא מלכות, ובה הוא באר היטב, באר מלכות, היטב יסוד ז"א . . . והוא תשובה תתאה, [באר] ה' תתאה דמלכות [וזוהי תשובה תתאה גופא ה' קשורה עם מלכות, ה'] היטב הוא בעל תשובה תתאה [הקשור עם] יסוד [ר'] שהוא בעל דמלכות . . . בהרחבת הביאור הוא לנגד תשוב ה' עילאה דבינה, כי בינה הוא בחי' רחובות".

וצריך ביאור: גם בתשובה עילאה יש שני פרטים – תשובה (גופא) ובעל תשובה: תשובה עילאה גופא היא בבינה (ה"א עילאה), ובעל תשובה עילאה הוא

- (1) כי הענין עצמו כבר הובא בפ"א.
- (2) ראה רע"מ פ' נשא קכב, א, קכג, א.
- (3) לקוטי לוי"צ על תניא ע' כט.
- (4) לקו"ת כלק עה, א – הובא בלקוטי לוי"צ

שם.

- (5) לקו"ת שם עה, ב.

(*) בחזרת לוי"צ שט: רע. והוא טה"ד וצ"ל:

זרע.

ג. זאת ועוד:

אדה"ז מביא מ"זוה"ק" לא רק, ביאור מלת התשובה ע"ד הסוד תשוב ה" אלא גם שיש בזה שתי דרגות, תשובה תתאה ותשובה עילאה, שמה מובן, שבשביל הסכרת, התחלת מצות התשובה ועיקר רה" דרושה גם הקדמת הביאור בהדרגה לתשובה עילאה.

וצ"ב: החילוק בין שתי הדרגות ד- תשובה תתאה ותשובה עילאה מבואר להלן באגה"ת¹¹, דתשובה תתאה היינו מה שהאדם שב למעמדו ומצבו הקודם כפי שהי' קודם החטא - „לרחוץ ולנקות נפשם מלבושים הצואים", ותשובה עיל- אה (הבאה לאחרי תשובה תתאה) היא השבת הנפש „למקורה כו' כמו שהיתה מיוחדת בו ית' בתכלית היחוד בטרם ש- נפחה ברוח פיו ית' לירד למטה ולהת- לבש בגוף האדם".

ואינו מוכן: כיצד אפשר לומר (כנ"ל ריש ס"א), שהענינים הבאים „לגמר הכפ- רה ומירוק הנפש" (כדי שיהי' „מרוצה וחביב כו' כקודם החטא"י) הם „אחר ה- תשובה", ואינם בכלל „מצות התשובה" (וביאור ה) ענין דתשובה עילאה השבת הנפש למקורה כו' כמו שהיתה כו' בטרם שנפחה כו', ענין שצ"ל גם במי שלא חטא מימיו¹², ואינו נוגע כלל לכאורה לתיקון

(10) פ"ח.

(11) אגה"ת רפ"ב. והכוונה כאן (פ"ד) ב"כמ"ש לעיל" (לכאורה) היא לרפ"ב.

(12) ראה לקו"ת שם (עד, א), ש,התשובה השלישית] היא בחי' תשובה עילאה - שם עה,

ביאור" קאי (בפשטות) על „מ"ש בזה"ק בביאור מלת תשובה ע"ד הסוד כו" - ואילו מלשון אדה"ז „בהקדים מ"ש ב- זוה"ק כו" משמע, שע"י ההקדמה „מ"ש בזה"ק כו" בא לבאר (ב,באר) היטב בהרחבת הביאור" ענין אחר.

ב. נוסף על דיוקים הנ"ל, יש להבין כללות הענין המבואר כאן, שבכדי להבין „התחלת מצות התשובה ועיקרה כו' - ההכרח לבאר כו' בהקדים מ"ש בזה"ק בביאור מלת תשובה ע"ד הסוד" - דלכ- אורה:

ביאור „מלת תשובה ע"ד הסוד" - „תשוב ה" - מדגיש רק מה שנפטר ע"י תשובה (שע"י עבירה מורידים אות ה"א תתאה (שהיא השכינה) בגלות, וע"י „תשובה נכונה" - „תשוב ה"א תתאה מבחי' גלות"י), אבל אינו מוסיף שום ביאור או הוספה (עיקרית עכ"פ) במצות התשובה גופא (שהאדם חייב בה), לגבי מ"ש אדה"ז כבר לעילי ש,מצות התשובה . . היא עזיבת החטא כו' שיגמור בלבו בלב שלם כו"י.

אבל מלשון אדה"ז „התחלת מצות התשובה ועיקרה כו' ההכרח לבאר כו' מלת התשובה ע"ד הסוד" משמע, שהק- דמת הביאור של מלת תשובה ע"ד הסוד מוכרחת (גם) שבשביל הסכרת „מצות ה- תשובה" (דהיינו הציווי שהאדם צריך לקיים) - ועוד זאת, שהקדמה זו מוכרחת אפילו להסכרת „התחלת מצות התשובה ועיקרה".

(7) אגה"ת פ"ו.

(8) והמבואר בפ"ז הוא רק „דרך כו' איך לבוא לבחי' תשובה כו"י. - אבל ראה בארוכה לעיל ס"ע 79 (ס"ב) ואילך.

(9) פ"א (צא, א).

(*) בהגהות הצ"צ (קיצורים והערות לתנ"א ע' לט) על התיבות „כמ"ש לעיל מהגמ": „תחלת פ"א בהגהה, וס"א וספ"ב" וצ"ע.

מ"ר"מ פ' נשא"י ד, תשובה עילאה היא דיתעסק באורייתא כו"י.

ויש לומר (א' מהביאורים) בזה:

בהעבודה של קיום המצות בא לידי ביטוי ענין הביטול וקבלת עול מלכות שמים, שהאדם מוכן לציית לכל ציוויי הקב"ה, אפילו כשקשור עם קישויים - כמו עבד המציית לציווי האדון, מבלי להתחשב עם שום חשבונות.

משא"כ הביטול ב, עסק התורה" הוא מה ש, דבר ה' זו הלכה היא היא . . המדברת מתוך גרונו". שלכן אמרו, מאן מלכי רבנן", כי מצד הביטול הנ"ל ב- עסק התורה אינו רק, כעבד המקיים מצות המלך", אלא שמציאותו גופא היא ה"מלך"י.

ויש לומר, שביטול זה (בעסק התורה) הוא משרש הנשמה כפי שהיתה, בטרם שנפחה כו"י" מצד בחינת הנשמה כפי שירדה למטה, הרי (בלשון התניא"י) נשמת האדם אפילו הוא צדיק גמור כו' אינה בטילה במציאות לגמרי כו' להיות לאחדים ומיוחדים ביחוד גמור כו"י: משא"כ ביטול ויחוד הנ"ל בעסק התורה, בא מהארת בחינת הנשמה כפי שהיא, בטרם שנפחה", שאז היתה, מיוחדת בו ית' בתכלית היחוד".

ועפ"ז מובנת השייכות דתשובה תתאה לקיום המצות (סור מרע ועשה טוב") ותשובה עילאה לעסק התורה²⁰:

(16) בוח"ג קכג, סע"א.

(17) כ"ה בתו"א שבהערה הבאה (ובכ"מ) ע"פ

גיטין סב, א.

(18) תו"א וישב כו, ב. ולהעיר מתניא פכ"ג.

(19) פל"ה (מד, סע"א ואילך).

(20) להעיר, שתשו"ת דסו"מ וע"ט היא בחי

יעקב, ותשו"ע דעסק התורה היא בחי ישראל

התטא] נוגע למצות התשובה, ואפילו ל, התחלת מצות התשובה ועיקרה"?]

ד. הביאור בכל הנ"ל יובן בהקדים המבואר בכ"מ"י שתשובה תתאה קשורה עם העבודה ד, סור מרע ועשה טוב" - קיום המצות, ותשובה עילאה - עם עסק התורה [כהובא גם להלן באגה"ת"י

ריש ע"ב], אין ר"ל על עבירות ח"ו . . אף שהוא עושה טוב ומקיים המצות כו". וכדושים לש"ש סו, ג: תשובה היא להשיב נפשו . . אל מקורה ושרשה . . ולכן ניתקנו עשיית ויהיב"פ גם לצדיקים גמורים . . והוא בחי תשובה עילאה. וראה גם תו"א מה, א. לקו"ת ר"פ האיוב. ובכ"מ.

(13) בשאלה זו - ב' פרטים: א) תשו"ע שענינה היא השבת הנפש למקורה - היא לכאורה ענין כפ"ע (שהיא גם לצדיקים גמורים), ומלשון אדה"ז באגה"ת פ"ח [ומאחר שרוח עברה ותטהרם אוי תוכל נפשם לשוב כו' וזו היא תשובה שלימה"י] משמע שגם תשו"ע היא ענין שבא בהמשך לתשובה על חטא, שלאחרי שחטא צריך (לא רק לתשו"ת מה"ב) בכל אופן, הרי תשובה עילאה היא דרגא נעלית הבאה לאחרי תשובה תתאה, ומהו ההכרח ב(ביאור) הענין דתשו"ע לקיום "מצות התשובה" כפשוטה (על חטא) ובפרט ל, התחלת מצות התשובה"?

(14) לקו"ת בלק עג, ב ואילך. אוה"ת בא ע' שלב ואילך.

(15) פ"ח צת, ב). וצע"ק במש"ש באגה"ת שם (מר"מ שבהערה הבאה), דאיהו בן י"ה בינה כו", שמוזה משמע שתשובה זו היא בעיקר באות ה' והשייכות דתשובה זו לבינה היא רק מצד זה שו' איהו בן י"ה", אבל עיקר ענינה הוא, דחשוב ו' לגבי ה" (כמפורש בר"מ שם, וכן בר"מ שם קכב, א), שהיא בחי', בעל תשובה תתאה" (שבלקו"ת שם עה, א) - והרי הענין ד, תשובה עילאה" באגה"ת שם הוא ביאור על ענין תשובה ה' עילאה שבפ"ד היינו תשובה ה' עילאה לגבי יו"ד (וכמבואר גם בלקו"ת שם עה, ב) שע"י עסק התורה נעשה יחוד יו"ד).

ביאור הדבר:

אודות שתי הבחינות שבתשובה תת-
אה מבואר בחסידות²¹, שדרגא התחונה
שבה (תשובה גופא) קשורה עם הע-
בודה ד"סור מרע", והיינו מה שהאדם
פועל בעצמו שלא יהי' שייך לעשיית שום
דבר שהוא היפך רצון ה'; והדרגא ה'
גבוהה שבתשובה תתאה (הבחינה ד', בעל
תשובה תתאה) קשורה עם העבודה ד'
"ועשה טוב", והוא "לייגע את עצמו ב'
תורה ותפלה" יותר מטבעו ורגילותו -
והיא הבחינה ד', עובד אלקים" ש, שונה
פרקו מאה פעמים ואחד", יותר מרגי'
לותו²².

ומזה מובן, ששתי הבחינות ד', תשו-
בה" (בעל תשובה" (שבתשובה תתאה)
הן מעין הדרגא דתשובה תתאה ותשובה
עילאה:

בהעבודה דסור מרע נשאר העובד
במציאותו, ורק שהעול מלכות שמים
שקיבל על עצמו מעכב אותו מלעבור על
רצון העליון. ולכן שייכת היא לתשובה
תתאה (שבתשובה תתאה גופא):

משא"כ העבודה ד', ועשה טוב", לייגע
את עצמו בתורה כו' יותר מרגילותו ע"י
שכירת טבעו, הרי בזה "יוצא" האדם
(במדה ידועה) ממציאותו, ולכן היא שיי-
כת לתשובה עילאה²³.

אבל אעפ"כ, גם העבודה ד', ועשה
טוב" (שלמעלה מ"סור מרע") אינה אלא
דרגא בתשובה תתאה [ורק שבתשובה

תשובה" דתשו"ת היא דוגמת תשובה עילאה. וראה
לקמן הערה 24.

23) חגיגה ט, כ. תניא פט"ו.

24) להעיר מלקו"ת שם (עג, סע"ד) שהתשו-
בה דוע"ט היא "על דרך" ענין השבת הנפש למקו-
רה כמו שהיתה בטרם שנפחה כו' שבאגה"ת פ"ח.

הביטול שמצד בחינת הנשמה כפי
שהיא כבר לאחר ה"ויפח" - ובפרט²¹
לאחרי ירידתה למטה בעוה"ז והתלב-
שותה בגוף - היא רק כביטול העבד
למלך (וכי"ב), היינו כמו ש"מציאות" היא
בכחי' ביטול לגבי הקב"ה:

וזהו מה שתשובה תתאה שייכת בעיקר
לקיום המצות, שהביטול בעבודה זו היא
"כעבד המקיים מצות המלך", כי ענינה
של תשובה תתאה הוא (בעיקר) ההשבה
למעמדו ומצבו הקודם כפי שהי' לפני
החטא "לרחוץ ולנקות נפשם מלבושים
הצואים כו"י", שגם אז הי' "מציאות" כנ"ל.

משא"כ תשובה עילאה, שענינה הוא
השבת הנשמה למקורה "כמו שהיתה
מיוחדת בו ית' בתכלית היחוד בטרם
שנפחה כו"י²², הרי דרגא זו בתשובה
קשורה עם עסק התורה, ש"דבר ה' . .
היא היא . . המדברת מתוך גרונה".

ה. והנה בכל א' מב' בחינות הנ"ל
(תשובה תתאה ותשובה עילאה) גופא, יש
שתי בחינות תשובה, והן שתי הדרגות
ד', תשובה" (בעל תשובה", שישנן הן
בתשובה תתאה²³ והן בתשובה עילאה
(כנ"ל סעיף א).

לקו"ת שם ע"ד, ג ואילך) - והרי יעקב וישראל הם
ב' הבחינות דנשמה המבוארות בפנים (לקו"ת ר"ה
ס"ג ובכ"מ).

21) מלשון אדה"ז (אגה"ת פ"ח), שנפח כו'
לירד למטה" משמע ד'שנפחה" הוא בשביל "לירד
למטה". ועפ"ז: גם כשנפחה כו' (לפני שירדה
למטה) אינה בתכלית היחוד כמו שהיתה בטרם
שנפחה. ולהעיר מהמשך תרס"ז ריש ע' תצא:
שהנשמה מתמצמת בעצמה לצורך התלבשות
כו'.

21) ראה (בהביטול דתשו"ע) גם לעיל ע' 87
(ס"ה) ע' 92 (ס"ג). ע' 100 (ס"ה). ע' 105 ס"ג ואילך.
22) ראה לקו"ת בלק שם (ע"ה, א), שבחי' "בעל

אינו הוכחה שהוא „קנוי“ בכל מציאותו אל השם – כי יתכן שהביטול שלו בעסק התורה הוא מצד זה שהתורה חדרה אותו עד כ"כ שמציאותו נתבטלה: אבל אין זו הוכחה שהוא מצד עצמו בטל במציאות לאלקות.

משא"כ בהעבודה ד„קדש עצמך במו-תר לך“, היינו מה שהוא מקדש את עצמו ופורש מצרכיו הפרטיים („דברים אחרים“), הגם שהם „מותר לך“ – מודגש, שהוא „מבטל ומסלק את עצמו ורצונו ליבטל אליו ית"י“²⁵, שאין לו שום מציאות בפני עצמו, וכל מציאותו „קנוי לי“.

עפ"י מובן שאמיתית הענין דתשובה עילאה מתבטא בהעבודה ד„קדש עצמך במותר לך“, משא"כ הביטול דעסק התורה הוא רק בחי' תשובה תתאה שב-תשובה עילאה:

הענין דתשובה עילאה הוא „לדבקה בו ית' ביחוד נפלא, כמו שהיתה מיוחדת בו ית' בתכלית היחוד בטרם שנפחה כו"י, והרי לא שייך לומר שאז „בטרם שנפחה“ היתה להנשמה איוז מציאות לעצמה. וכיון שהביטול דעסק התורה אינו שולל (לגמרי) מציאות האדם, כנ"ל, לכן ה"י רק בחינת תשובה תתאה שבתשובה עילאה: משא"כ העבודה ד„קדש עצמך במותר לך“, שבה מודגש שכל מציאות האדם קנוי' להשם, היא דרגא נעלית יותר והיא אמיתית הענין דתשובה עילאה.

ז. עפ"י מובן ג"כ הטעם שהעבודה דקדש עצמך במותר לך היא מצד בחי' חכמה שבנפש²⁶, בחי' יו"ד (נקודה), כנ"ל

תתאה גופא ה"ה בחינת תשובה עילאה שבה²⁷, כי: (א) גם בהעבודה ד„ועשה טוב“ לא יצא לגמרי ממציאותו, אלא רק התגבר על טבעו על ידי מלחמה. (ב) יתירה מזו: גם שינוי טבע רגילותו היא פעולה של האדם (לא כמו בעסק התורה שדבר ה' היא ה„מדברת מתוך גרונו“).

ו. והנה גם העבודה דעסק התורה הקשורה עם תשובה עילאה כנ"ל, היא רק הדרגא ד„תשובה“ גופא (שבתשובה עילאה), ואילו הדרגא ד„בעל תשובה עילאה“ היא העבודה ד„קדש עצמך במותר לך“²⁸. ועפ"י הנ"ל (סעיף ה) ש„תשובה“ ו„בעל תשובה“ הן בדוגמא לתשובה תתאה ותשובה עילאה, מובן, שבתשובה עילאה גופא, הרי עסק התורה הוא בחינת תשובה תתאה שבה, וקדש עצמך במותר לך – בחינת תשובה עילאה שבה.

הסברת הענין:

עה"פ²⁹ והייתם לי סגולה גוי' איתא במכילתא: „והייתם לי – שתהיו קנויין לי ועוסקין בתורה ולא תהיו עוסקין בדברי רים אחרים“, והיינו, ש„עוסקין בתורה“ לבד אינו מספיק להגיע לאמיתית הענין ד„קנויין לי“, אלא דרוש גם התנאי ש„לא תהיו עוסקין בדברים אחרים“, שהיא העבודה ד„קדש עצמך במותר לך“.

כי זה שהאדם עוסק בתורה, גם כש-עסק התורה שלו הוא באופן ש„דבר ה' כו' היא היא כו' המדברת מתוך גרונו“,

(25) יבמות כ, א. ספרי ראה יד, כא.

(26) אזה"ת וארא ע' פפה. (כרך ז') ע' ב'תקצו.

(27) יתרו יט, ה.

(28) אזה"ת יתרו ע' תתי. ד"ה ואתם תהיו לי

תרו"ס קרוב לסופו. לקו"ש ח"א ע' 258.

(29) לקו"ת תצא לת, סע"ד – הובא באזה"ת

שם (ע' תתט).

(30) „כי קדש היא בחכמה כמו קדש לי כל

קשרות של ישראל עם הקב"ה שלמעלה מצויר (הבאה לידי ביטוי בשליטת מצי- אותו - מבטל ומסלק א"ע ורצונו כו"ו, קדש עצמך במותר לך) ונקודת התקש- רות זו נמשכת אח"כ בבחי' צויר בעסק התורה, ב"ועשה טוב", עד ל"סור מרע".

ולכן, כאשר חסר בהביטול דקבלת עול מלכות שמים בהעבודה ד"סור מרע", ה"ז פוגע לא רק בה"א תתאה, אלא גם בג' אותיות שקדמו לה. כי באם היתה נקודת הביטול עצמה (יו"ד) מאירה אצלו, או עכ"פ כפי שהיא בהצויר ד"עסק התורה" ו"ועשה טוב" (ה' ראשונה ואות ו'), לא ה' חסר אצלו הביטול דקבלת עול.

וזהו גם הטעם דכאשר אדם נכשל בחטא, צ"ל אצלו גם תשובה עילאה, כי דוקא אז תשובתו היא "תשובה שלימה"³³.

ט. זאת ועוד:

לא רק שבשביל שלימות התשובה זקוקים להעבודה דתשובה עילאה הבאה לאחרי תשובה תתאה, אלא עוד זאת, ש- התשובה תתאה גופא צ"ל באופן שיהי' נרגשת בה (בנוגע לפועל עכ"פ) התנועה דתשובה עילאה.

זאת אומרת, שהקבלה על להבא "לבל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו ית' ולא יעבור עוד מצות המלך חיו"י צ"ל באופן שיורגש בה לא רק הביטול דקבלת עול מלכות שמים [כעבד המוכן לציית ציווי האדון, אע"פ שמציאותו אינה מציאות האדון], אלא גם שהביטול שלו הוא מסוכב ותוצאה מזהי"י שהוא מיוחד (מצד שרש נשמתו) עם הקב"ה בתכלית היחוד.

(ס"א) ש"בעל תשובה עילאה" היא בחי' יו"ד - כי ע"י עבודה זו מתגלה עצם נקודת ההתקשרות (של ישראל בקוב"ה) שהיא יו"ד, נקודה, שלמעלהי' מצויר:

ההתקשרות (דישראל בקוב"ה) בג' העבודות ד"סור מרע", ו"ועשה טוב" וה- ביטול דעסק התורה, באה באיזה צויר. דכיון שבהן לא יצא האדם עדיין ממציי- אותו לגמרי, והעבודה היא לקשר מצי- אוחו עם הקב"ה, לכן, אופן ההתקשרות מצויר כפי הצויר של כחות האדם שב- הם ועל ידם נפעלה התקשרות זו: ולכן ג' עבודות אלו שייכות לג' האותיות ה' ו' ה' (דשם הוי"), שיש להן צויר.

משא"כ העבודה דקדש עצמך במותר לך, שענינה מה "שמבטל ומסלק את עצמו ורצונו" והיא מגלה עצם נקודת ההתקשרות שלמעלה מגדר וצויר כחות האדם - נרמזת באות יו"ד, נקודה.

ח. כשם שד' אותיות שם הוי' מת- חילות עם הנקודה דאות יו"ד, ונקודה זו נמשכת אח"כ בצויר של אות היא ראשו- נה, ואח"כ בצויר דאות ו', ועד לצויר דה' אחרונה³² - כך הוא גם בנוגע לד' עבו- דות הנ"ל, שאינן עבודות וענינים נפר- דים (בעצם מהותם) אלא הן המשך אחד: התחלתו ועיקרן הוא - נקודת ההת-

בכור כו"ו (לקו"ת חצא שם). ובלקו"ת בלק ד"ה מה טובו (עה, ב), ש"קדש לי כל בכור" הוא בחי' בעל תשובה עילאה, תשובה דאות יו"ד.

31) בערך שאר האותיות, אף שביו"ד עצמה יש ב' דרגות: שיש בה צויר (וקוצין) ושאינו בה צויר כלל (ראה ד"ה החלצו תרנ"ט פכ"ב ואילך. וש"נ).

32) אגה"ת פ"ד (צד, ב, צה, א).

33) אגה"ת פ"ח. וראה לעיל הערה 13.

וראה גם לעיל ע' 93 ס"ד. ע' 117 ס"ז.

33) וראה גם לעיל ע' 86 ס"ד ואילך.

*) הובא באוה"ת שם ובד"ה ואתם תהיו לי שם בהמתן להענין המובא שם מלקו"ת חצא שם.

ולכן נוגעת ההקדמה אודות הענין
דתשובה עילאה גם ל„התחלת מצות ה-
תשובה ועיקרה“, כי גם תשובה כפשוטה
צ"ל באופן שירגש בה הענין דתשובה
עילאה (כנ"ל סעיף ט).

יב. עפ"י מובן, שהתיבות „לבאר
היטב בהרחבת הביאור“ - שהן „לנגד
הב' בחי' תשובה שנקט אח"כ, תשוב ה'
תתאה, תשוב ה' עילאה“ (כהובא לעיל
מהערות אאמ"ר) - אינן רק רמז בעל-
מא, אלא ביאור (וחידוש) באופן עשיית
„התחלת מצות התשובה ועיקרה“.

ולכן אומר אדה"י „לבאר היטב כהר-
חבת הביאור בהקדים מ"ש בזוה"ק כו"י,
כדי שיהי' ברור [ע"י הוספת תיבת „בהק-
דים“] דמ"ש „לבאר היטב בהרחבת הבי-
אור“ קאי לא (רק) על „מ"ש בזוה"ק כו"י
(כפשטות משמעות הלשון), אלא הוא (גם)
ענין לעצמו:

בכדי ש„התחלת מצות התשובה ועיק-
רה“ תהי' „באמת ובלב שלם“, הרי „ההכ-
רז“³⁷ שתיהי' באופן הנרמז בלשון „לבאר
היטב בהרחבת הביאור“.

זאת אומרת: אע"פ שמצות התשובה
היא „שיגמור בלבו . . לבל ישוב כו'
למרוד במלכותו ית' ולא יעבור עוד
מצות המלך“ („סור מרע“), הענין דה"א
תתאה, מ"מ, צ"ל נרגש בה גם הוא³⁸ -
היינו, שה„לבאר“ צ"ל „היטב“, שבהקבלה
שלא למרוד במלכותו ית' צ"ל נרגש

י"ד. ויש לומר, שזהו גם הביאור
(בעבודה) בזה שהענין דתשובה תתאה
הוא (לא רק „תשוב ה"א תתאה מבחי'
גלות“, אלא גם) „תשוב ה"א תתאה
למקומה להתייחד ביה"ו“³⁹:

הענין דה"א תתאה בפני עצמה (בע-
בודת האדם) הוא הביטול דקבלת עול
מלכות שמים מצד כחינת הנשמה המלו-
בשת בגוף⁴⁰; ואילו הענין ד„תשוב ה"א
תתאה למקומה להתייחד ביה"ו“ הוא,
שהביטול דקבלת עול (ה"א תתאה) יהי'
באופן שירגש בו שהוא קשור ומיוחד
עם „התכלית היחוד“ שמצד עצם הנש-
מה, האותיות יה"ו.

יא. ע"פ כל הנ"ל יובן כיצד הביאור
במלת תשובה ע"ד הסוד (תשוב ה')
מוסיף הבנה ב„מצות התשובה“ (שעל
האדם):

ע"י אריכות הביאור איך שה' תתאה
אינה ענין בפני עצמו אלא היא המשכה
מג' אותיות הקודמות, וענין התשובה
הוא להשיב ה"א תתאה „למקומה“ (כפי
שהיא מיוחדת עם שאר האותיות דשם
הוי"ו)⁴¹ - נוסף חידוש ב„מצות התשו-
בה“, בגמירת הלב „לבל ישוב כו' למרוד
במלכותו ית' כו“, דהגם שעיקר ענינה
הוא הקבלת עול בנוגע ל„סור מרע“
(„לבל ישוב כו' למרוד במלכותו ית' ולא
יעבור עוד מצות המלך חו"י“), ה"א תת-
אה, מ"מ צריכה להיות מיוחדת עם ה'
עבודות השייכות לשאר האותיות דשם
הוי"ו.

37) ע"פ מ"ש בפנים יומתק דיוק לשון „ההכ-
רח“ (ולא „צריך לבאר“ וכיו"ב).

38) להעיר מלקו"ת בלק (עא, א), שגם ע"י
התשובה דסור מרע, גורם שתשוב ה' תתאה לגבי
ו' (והחילוק בין התשובה דסור מרע להתשובה דזע"ט
הוא רק אם הה' תתאה מתעלית להי' מלמטלמ"ע,
או שהי' נמשך מלמטלמ"ט להשפיע לה' תתאה).

34) אגה"ת פ"ח (מת, א) - הובא בהערות
אאמ"ר הנ"ל לענין „לבאר היטב“.

35) ראה אגה"ת רפ"ה, ש„המשכת וירידת ה'
נפש האלקי לעוה"ז היא מבחי' ה"א תתאה“.

36) אגה"ת פ"ד (צד, ב. צה, א). פ"ח (צה, א).

כיון שענינם הוא (כנ"ל סעיף ז) - המשכת הנקודה בציר מסויים.

ואדרבה: כיון שהקבלה שלא למרוד במלכותו ית' היא תנועה של ביטול⁴¹ (שלמטה מבחי' ציורי⁴²), לכן דוקא בה נרגש עצם נקודת ההתקשרות שלמעלה מציורי⁴³:

ומאחר שכוונת אדה"ז בתיבות „לבאר היטב בהרחבת הביאור“ היא לחדש כיצד צ"ל ה„לשוב כו“ בפועל, לכן נקט לשון כו המרמזת רק על ג' דרגות הראשונות.

(משיחת ש"פ ראה תש"ל)

(בהעלם עכ"פ) שהוא מוכן „לייגע את עצמו“ יותר מטבעו ורגילותו (בדוגמת העבודה ד„ועשה טוב“):

ויתירה מזו - ה„לבאר“ צ"ל גם „ב-הרחבת הביאור“, „לנגד תשוב ה' עילאה דבינה“: בהקבלה צ"ל נרגש (בהעלם) שהוא מוכן גם לבטל את עצמו ולצאת לגמרי ממציאיתו (בדוגמת הביטול דעסק התורה)⁴⁴.

יג. וזוה יש לבאר הטעם שמרמז רק ג' דרגות הראשונות דתשובה, ואינו מרמז גם הדרגה ד„בעל תשובה עילאה“ בחי' יו"ד:

בנוגע לאות יו"ד אין צריכים עבודה מיוחדת שתהי' היא נרגשת בהקבלה „לבל ישוב כו' למרוד במלכותו ית' כו“⁴⁵, כי ענינה של אות יו"ד הוא (כנ"ל ס"ז) נקודת ההתקשרות (שלמעלה מציור), ובמילא מוכן, שנקודה זו נרגשת בכל עבודה הקשורה בשאר ג' האותיות⁴⁶.

41) להעיר מהמבואר בכ"מ מהשייכות דיראה תתאה ויר"ע (תו"א קיד, ריש ע"ד. ביאורו"ז פא, א' ב. קונטרס העבודה פ"ג (ע' 18)).

42) דמכיון שבכחי' זו לא ישנו ענין הגילויים, הרי בה דוקא ה„ביטול“ הוא ביותר, שעי' התשובה הוא יוצא לגמרי ומתבטל ממהותו הקדום (משא"כ בתשו"ע, מכיון שהתשובה היא מצד הרגש גילוי אור העליון, הרי גם בעת התשובה (והביטול) יש בה התערבות הרגש האדם).

43) ראה דרך חיים טו, ג: התעוררות תשובה בכנ"י מצד עצם נקודת יהדותם שהוא על המעשה בפו"מ דוקא . . ועי"ז דוקא גורמים בחי' קירוב המאור העצמי כו'. ושם טז, א: ולפי שנעוץ תחלה בסוף וסוף בתחלה ע"כ בחי' התשובה בסוף . . בפ"מ מחזיר . . שרש נשמתו דבחי' יחידה. ולהעיר גם מלקרית בלק (עד, ג), שהתשובה דסור מרע היא „קדש לי, קדש אי"ע במותר לך“.

39) ומכיון שביטול זה (ש„דבר ה' כו' היא היא כו' המדברת מתוך גרונו“), הוא בחי' ביטול כמציאיות (ולא כהעבודה דשינוי טבע רגילותו, שהיא פעולת האדם (ראה לעיל ס"ה)) - הוא בהעלם יותר ב„התחלת התשובה“, מההרגש ד„לייגע את עצמו כו“.

40) להעיר מתניא פי"ח, שבחי' החכמה שבנפש האדם (יו"ד) „מתפשטת בכל בחי' הנפש כולה . . מבחי' ראשה עד בחי' רגלה“.

אגרת התשובה ג

שגם האותיות שמהן נתהוו המלאכים נחלקות לג' בחינות, מחשבה בכריאה, דיבור ביצירה, מעשה בעשיי".

מהוספה זו (שגם בהאותיות יש ג' בחינות) משמע, שבהבאת ג' הפסוקים „לנגד הג' בחי' מלאכים", כוונת אדה"ז לרמז לא רק לג' הבחינות שבמלאכים המתהווים משם אלקים (ושלכן נקראים בשם זה), אלא עוד זאת, שבשם אלקים עצמו (בחי' האותיות) המהווה אותם יש ג' בחינות: השם אלקים שבפסוק הראשון (כי ה' אלקיכם אלקי האלקים גוי') רומז על אותיות המחשבה ומשם נתהוו המלאכים שבכריאה; השם אלקים שבפסוק השני (הודו לאלקי האלקים גוי') מורה על אותיות הדיבור, שמהן נתהוו המלאכים שביצירה; והשם אלקים שבפסוק השלישי (ויבוא בני האלקים להתייצב גוי') מורה על אותיות המעשה, שמהן נתהוו המלאכים שבעשיי.

וצריך ביאור: למאי נפק"מ באגרת התשובה כאן לרמז שכל בחינה במלאכים מתהווה מאותיות אחרות?

בשלמא אם אאמור ה' כותב רק שג' הפסוקים הם „לנגד הג' בחי' מלאכים" – ה' אפשר לבאר, שהטעם שבהביא אדה"ז ג' פסוקים הוא להדגיש, שכל הבחינות במלאכים, אפילו הבחינה העליונה ביותר (דעולם הכריאה⁸), מתהווה רק משם אלקים:

אבל כיון שאאמור מוסיף, והתהוותם הוא . . . מג' בחי' אותיות כו", הרי מובן

א. באגרת התשובה פ"ד כתב אד"ה: „ולכן נקראו המלאכים בשם אלקים בכתוב [ומביא ג' פסוקים] וכמ"ש כי ה' אלקיכם אלקי האלקים גוי', הודו לאלקי האלקים גוי', ויבאו בני האלקים להתייצב גוי', לפי שיניקת חיותם היא מבחי' חיצונית כו' ושם אלקים הוא בחי' חיצונית כו'".

ובהערות אאמור⁹ ר"ס מבאר, ש„הביא ג' פסוקים לנגד הג' בחי' מלאכים, שרפים חיות אופנים, שבג' עולמות בריאה [שר-פים] יצירה [חיות] עשיי' [אופנים], והת-הוותם הוא . . . מג' בחי' אותיות [היינו

(1) דצ. א.

(2) עקב ג, יז. תהלים קלו, ב. איוב א. ו.

(3) בעקב שם: הוא אלקי. וראה ב, הערות ותיקונים" לאגה"ת כאן.

(4) כצ"ל – ולא כו' – וכמו שנתקן ב„לוח התיקון".

(5) לקוטי לוי"צ על תניא ע' כט.

(6) הטעם לזה שאינו מסתפק ב„הג' בחי' מלאכים" ומוסיף „שרפים חיות אופנים" – ובפרט

שדרכו לכתוב בקיצור – יש לומר: בזהר ח"ב (מג, א) וברמב"ם הל' יסודי התורה (פ"ב ה"ז) שיש עשר בחינות במלאכים. ולכן מוסיף „שרפים חיות אופנים", שג' בחינות אלו „נכללו כל שאר מדרגות המלאכים שהם עשר" (סדור תפלה למשה לה-רמ"ק) ברכת יוצר (סוה, א). דרישות בעניני המלאכים (להנ"ל. ירושלים, תשי"ה) הדרישה הא' החקירה הו' והז'.

(7) כן הוא בפשטות בכר"כ מקומות (ראה כתהאריו"ל בכונות והאופנים ותיקון כו' השרפים. וראה אוה"ת ר"פ וישלח). וצע"ק מחגיגה (יב, סע"ב) ערבות כו' שם אופנים ושרפים ותיקון הקודש ומלאכי השרת כו'. וראה אוה"ת במדבר ע' קמג. ואכ"מ.

(8) ראה פרדס שט"ז פ"ד: מי נתן מלאך נוצר בתוך האצילות.

שאר כל הנבראים, אפילו לגבי צבא השמים [שאינם נקראים בשם אלקים] – ומעלתם היא, שהחיות האלקי משם אלקים המהווה ומח"י אותם הרי היא בגילוי בהם, עד שהם נקראים (בגילוי) בשם אלקים.

ואינו מובן:

באגה"ת כאן מדבר רק אודות בחינת החיות המהווה ומח"י את המלאכים, שהיא רק מבחי' חיצונית (כמו החיות של כל צבא השמים), וא"כ למאי נפק"מ ענין זה ש, נקראו המלאכים בשם אלקים, המורה על אורן החיות [ובזה הם מוב"דלים מכל צבא השמים], שהחיות היא בגילוי אצלם?

וגדלה השאלה עוד יותר: בנוגע לנשמת האדם הנמשכת מפנימיות החיות (שם הוי"ו) לא מצינו שהיא נקראת בשם הוי"ו [וכדמוכח כאן גופא, שבסיום הענין, גבי „אבל נשמת האדם כו", לא כתב אדה"ז ש, נקראת בשם הוי"ו (כמ"ש גבי מלאכים), כ"א רק ש, היא חלק שם הוי"ו ב"ה"י, והטעם ע"ז הוא, כי בנשמת האדם אין החיות משם הוי"ו בגילוי.

זאת ועוד: מזה שנשמת האדם לא נקראת אפילו בשם אלקים (להיות ש, אח"כ ירדה . . ע"י בחי' האותיות שבמאמר נעשה אדם), מוכח, שאפילו בחינה זו אינה בגילוי בנשמת האדם.

ועפ"ז צריך ביאור: איך מתאים להביא ענין זה, המורה על מעלת המלאכים

(כנ"ל), שמפרש דברי אדה"ז, שבהנבאת ג' הפסוקים כוונתו לרמז גם על חילוקי הדרגות בהאותיות שמהן מתהוות ג' הבחינות שבמלאכים – וא"כ תמוה: למאי נפק"מ באגה"ת לרמז פרטי הדרגות שבשורש התהוות המלאכים?

ג. גם צ"ב בכללות הענין המבואר באגרת התשובה כאן:

ההסבר מדוע „נקראו המלאכים בשם אלקים" בא בהמשך להמבואר לפני"ז אודות מעלת נשמת האדם לגבי שאר כל הנבראים, ש, צבא השמים ואפילו המלאכים . . נבראו מאין ליש וחיים וקיימים מבחי' חיצונית החיות . . המלובשת באותיות שבעשרה מאמרות, משא"כ „נשמת האדם שנמשכה תחלה מבחי' פנימיות החיות" (אלא ש, אח"כ ירדה . . ע"י בחי' האותיות שבמאמר נעשה אדם וכו') כדי להתלבש בגוף עוה"ז התחתון.

ובהמשך לזה אומר: „ולכן נקראו המלאכים בשם אלקים כו", שלפי הביאור הנ"ל [שמלאכים קיומם מחיצונית החיות ונשמת האדם שרשה מפנימיות החיות] יוכן גם הטעם ש, נקראו המלאכים בשם אלקים, ואילו נשמת האדם היא „חלק שם הוי"ו ב"ה" (כפי שהביא לעילי הפסוקי „כי חלק ה' עמו וגו'") – כי „שם אלקים הוא בחי' חיצונית . . (ושם הוי"ו מורה על פנימיות החיות".

וצריך להבין:

מזה שמכל הנבראים המתהווים מחי' צונית החיות רק המלאכים נקראים בשם אלקים מוכח, שזה שהם נקראים בשם אלקים הוא מצד מעלתם המיוחדת לגבי

(11) ואדרבה: ממה שארז"ל (ב"ב עה, ב) „עתידין צדיקים שנקראין על שמו של הקב"ה", וברשב"ם (ועד"ז ברכינו גרשום) שם: „שיה שמש ה" – מוכח, שזהו חידוש שיהי רק לעתיד. ול"העיר מחדאי"ג מהרש"א שם (ד"ה ג' דברים), שגם או „שם של הקב"ה יהי בהם (רק) שם לווי".

9) זג, סע"ב.

(10) האוינו לב, ט.

אפילו על נשמת האדם - כאשר כוננת הדברים כאן היא לבאר מעלת נשמת האדם על (צבא השמים, ואפילו) מלאכים?

ג. ויש לומר הביאור בזה¹¹:

כוננת אדה"ז בהביאו הפסוק, "כי חלק ה' עמו גוי" היא להסביר, שלא רק ששורש הנשמה הוא משם הוי', אלא עוד זאת, שגם כפי שנשמת האדם נמצאת למטה בגוף (שרק או נקראת "נשמת האדם")¹² ה"ה, חלק שם הוי' ב"ה¹³.

[וכפי שממשיך להלן¹⁴, שבנשמת האדם למטה ישנן ד' אותיות שם הוי' - שזה נוגע לביאור ענין התשובה, כי זה שנשמת האדם למטה היא חלק משם הוי' מדגיש גודל הפגם שבחטא, שע"י כל חטא גורמים שההשפעה מה"א תתאה

11) לכללות סעיף זה ראה גם לעיל ע' 61 ואילך (ס"ז). ע' 69 (ס"ד-ה). ע' 76 (ס"ה).

12) וההוכחה על זה מהכתוב, "כי חלק ה' עמו" היא בפשוטו: פסוק זה בא בהמשך למ"ש לפנינו¹⁵. "צב גבולות עמים למספר בני ישראל", וכפשוטו שם: "שהי' חלקו כבוש ביניהם" (בין העמים), והרי בנשמות כמ"ש למעלה אין זה שייך.

ועפ"ז יומתק ג"כ מה שמביא כאן (באגה"ת) גם הכתוב, "כי חלק ה' עמו וגו'", משא"כ בח"א רפ"ב מביא רק הכתוב ויפח באפיו וגו' - כי בח"א מדבר בעיקר בענין שרש המשכת הנשמה, שהיא נמשכת מתוכיותו ומפנימיותו, משא"כ באגה"ת כאן רוצה להדגיש שגם בהיותה למטה מלובשת בגוף היא חלק שם הוי' ב"ה.

13) צה, א.

14) נוסף לזה שגם"ע (עמו) הוא, מלשון עומ' מוח שהם דברים נפדדים וזרים ורחוקים" (שענן היחוד והאמונה רפ"ז).

15) עפ"ז יומתק גם מה שמעתי מהכתוב חיבת כ"י.

דשם הוי' תרד בגלותו, ופוגמים גם בשאר האותיות, גם בג' אותיות ראשונות דשם הוי'¹⁵].

ואע"פ שנשמת האדם רק, נמשכה תחלה מבחי' פנימיות החיות" (שם הוי') כנ"ל, ואילו "אח"כ ירדה . . . ע"י בחי' האותיות כו' (שם אלקים) . . . כדי להת- לכש בגוף, מ"מ, הרי נשמת האדם קשו- רה תמיד עם פנימיות החיות, עד שהיא חלק משם הוי' גם בהיותה מלובשת בגוף.

וזהו היתרון (והעילוי) בנשמת האדם על כל הנבראים: הגם שגם שורש כל הנבראים הוא משם הוי' [כמבואר בארו- כה בתניא ח"ב¹⁶, שפירוש שם "הוי" הוא "שמהוה את הכל מאין ליש", ושם אלקים רק מצמצם החיות משם הוי' ומסתיר עליו], מ"מ יש יתרון בנשמת ישראל בכך, שגם אחרי ירידתה, ע"י בחי' האותיות (שם אלקים) כו' כדי להתלבש בגוף עוה"ז התחתון" הרי היא קשורה עדיין עם שם הוי'.

ד. וכמה בא לידי ביטוי יתרון זה

14) כדלקמן ספ"ו.

15) כדלקמן ספ"ז בנוגע לכמה עונות. ויש לומר, שעד"ז הוא (בכללות) ככל חטא - מכיון שכל מעשה יש בה (בכללות) כל כחות הנפש. ולהעיר ממש באגה"ת (ספ"ז) שם, תשוב ה"א תת- אה מבחי' גלות וכמ"ש ושם ה' אלקיך את שבותך כו' - שלשון הפסוק, "ושם ה' גוי" (בפשוטו) מו- רה שההשבה היא בכללות שם הוי'.

16) פ"ד.

17) עפ"ז יומתק גם מה שבכל חטא צ"ל לא רק תשובה חזקה אלא גם תשובה עילאה כדמשמע לקמן פ"ח (ראה לעיל ע' 130 הרה"א 13) - נוסף על המבואר לעיל שם ע' 135.

זאבים והיא משתמרת²¹ (ועד"ז בננוע לכל אר"א מישראל בפרט²²), רואים גילוי אלקות באופן גלוי ומיידי יותר מאשר ע"י ה"ראו" בצבא השמים.

ועוד זאת (ועיקר): לפי ביאור זה מובן רק כיצד נשמת האדם מורה על שם הוי' (שלמעלה מהטבע), אבל לא שהיא עצמה הוי' „חלק שם הוי' ב"ה".

ולכן מוסיף אדמו"ר הזקן „ולכן נק' ראו המלאכים בשם אלקים כו" (ומביא ע"ז ג' פסוקים), ללמדנו, שהחילוק בין נשמת האדם ושאר כל הנבראים (כולל גם צבא השמים, ואפילו מלאכים) הוא חילוק עיקרי בעצם מהותם (ולא רק באופן הגילוי). כדלקמן.

ה. הטעם שנקראו המלאכים בשם אלקים הוא (כנ"ל ס"ב) לפי שהחיות האלקי הוא בגילוי אצלם.

זאת אומרת: לא רק שעל ידם מתגלה שיש אור אלקי המהווה ומחי' אותם – בדוגמת הענין ד"וראו מי ברא אלה" בצבא השמים – אלא שבמציאותם גופא נרגשת אלקות בגילוי [דמציאותם היא כשמים: „מלאכים" – שעומדים בניטול תמידי²³, מוכנים ומזומנים לקיים שלי-חותו של הקב"ה²⁴].

21 ראה תנחומא תולדות ה. אסת"ר פ"י, יא.

22 כידוע (המשך תער"ב פפ"ח. ובכ"מ)

שהשגחה פרטית על בני" הוא משם הוי'.

23 גם שלא בשעת שליחותם. שלכן נקראים

(תמיד) בשם מלאכים.

24 באוה"ת יתרו ע' תשמ, דמה שהמלאכים נק' אלקים הוא „מפני שהם שלוחיו והם בבחי' ביטול ע"כ נקראו בשם המשלח". אבל לפי ביאור זה שבאוה"ת שם – אין השם אלקים מתייחס להמלאכים גופא, כי אם הוא שם של הקב"ה (אלא שלהיותם שלוחיו, נקראים גם הם בשם המשלח):

שבנשמת האדם (שהיא מקושרת עם שם הוי') לגבי שאר הנבראים?

לכאורה ה"י אפשר לבאר זה ע"פ המבואר בתניא²⁵ שענין הצמצום וההס-תר דשם אלקים (בגימטריא הטבעי²⁶) הוא להסתיר על האור דשם הוי' שלמעלה מ-הטבע „נראה כאילו העולם עומד ומת-נהג בדרך הטבע".

ועפ"ז ה"י אפשר לומר, שהיתרון ב-נשמת האדם ע"ז שהיא מקושרת (גם כפי שהיא למטה) בשם הוי' הוא בכך, שאצל ישראל ניכר בגלוי שהנהגת ה-קב"ה עמם היא למעלה מהטבע (ולא רק עם כלל ישראל, אלא עם כל אר"א מישראל בפרט).

אבל לפ"ז יוצא, שהחילוק בין נשמת האדם ושאר הנבראים אינו „הפרש עצום מאד" ²⁷[„עצום באיכות, „מאד" בכמות], אלא רק בדוגמת החילוק בין נבראים עליונים ונבראים תחתונים, ולדוגמא – ההבדל בין צבא השמים וצבא הארץ:

כשם שמעלת צבא השמים על צבא הארץ היא, שהאור האלקי שבצבא הש-מים הוא בגילוי יותר מצבא הארץ, עד שע"י „שאו מרום עיניכם" ניכר („וראו") ה„מי ברא אלה" ²⁸ – הנה עד"ז היא המעלה (לפי ביאור הני"ל) בנשמת האדם גם לגבי צבא השמים, דכאשר רואים ש-בני ישראל הם כ„כבשה אחת בין שבעים

17 ח"ב רפ"ז.

18 פרדס ש"ב פ"ב. ובש"ה (פט, א) משמע

קצת שכי' בזהר.

19 לשון אדה"ז באוה"ת כאן (צד, א). וראה

לקמן הערה 25 בשוה"ג הב'.

20 ישע"י מ, כו. וראה ד"ה זה בס' החקירה

להצ"צ (קא, א ואילך). שם נד, ב ואילך.

והחיות של נשמת האדם, גם כפי שהיא מלוכבת בגוף, היא משם הוי'.

וכדי לבאר החילוק בין נשמת האדם וכל הנבראים (אפילו מלאכים) בנוגע לחיותם (אע"פ שגם שורש ההתהוות של כל הנבראים הוא משם הוי'), ולאידך, גם נשמת האדם ירדה, "ע"י בחי' האותיות" — מביא אדה"צ ג' פסוקים שבהם נקראים מלאכים בשם אלקים, שהם כנגד ג' הבחינות במלאכים שבג' עולמות ב"ע, וכנגד ג' הבחינות באותיות (שמהן נתהוו ג' בחינות המלאכים). כדלקמן.

ו. זה ששלשת הפסוקים הנ"ל רומזים על ג' בחינות מלאכים, יש לבאר ע"פ החילוק בתוכן הענין המודגש בכל פסוק: בפסוק הראשון מקשר מלאכים עם

ומזה מובן, שבענין "העלם" ו"גילוי", מלאכים הם למעלה מנשמת האדם (כפי שהיא למטה). וכנ"ל, שנשמת האדם אינה נקראת בשמו של הקב"ה, אפילו לא בשם אלקים

[וכמובן גם מזה שאצל נשמת האדם למטה שייך לפעמים שתעשה דבר שהוא נגד רצון הקב"ה, לא כמלאכים, שתמיד הם מוכנים ומזומנים לקיים שליחותו של הקב"ה].

ומזה מובן, שזה שכל הנבראים, אפילו מלאכים, שייכים לשם אלקים, ואילו נשמת האדם שייכת לשם הוי', אינו מצד הענין ד"העלם" ו"גילוי", אלא מצד החיות לוק בעצם החיות: החיות של כל הנבראים, גם של מלאכים, הוא משם אלקים¹,

שבפנים (זה שחיות דנשמות הוא מבחי' פנימיות, והחיות דמלאכים הוא מבחי' חיצונית) — ראה המשך תרס"ו שם (ס"ע תע ואילך), דמה שהמלאכים הם מהות אחר מהכח האלקי שנבראו ממנו משא"כ נשמות הן אלקות ממש הוא לפי שחיצוניות הכלים, ענינם הוא לפעול חוץ לעצם והיינו לפעול בדבר הזולת², משא"כ בחי' פנימיות הכלים היא "לצורך עצמן" ולכן "נתהוו מזה הנשמות שאינו בבחי' זולת". ולהעיר גם מהמשך הנ"ל ע' רב.

(*) ועפ"י יש לבאר מ"ש באגה"ת פ"ד, הפרש עצום מאד למעלה כו' — אף שמה שנוגע כאן הוא (כנ"ל ס"ג) מעלת נשמת האדם למטה — כי הלשון, הפרש עצום מאד" נופל על הפרש שהוא בגילוי, ומכיון שבנשמת האדם למטה אין נראה זה בגילוי, ואדרבה: במלאכים הגילוי הוא ביותר — לכן ההפרש באופן ד"עצום מאד" הוא למעלה:

אלא שמ"מ נוגע זה גם להעילוי דנשמת האדם למטה, כי הפרש זה שלמעלה (מה ששרש החיות דנשמות הוא מבחי' פנימיות) הוא הסיבה לזה שגם בהיותן למטה הן חלק שם הוי'.

משא"כ לפי הביאור שבאגה"ת כאן, דמה שנק' בשם אלקים הוא לפי שהבחינה דשם אלקים היא חיותם — שם זה מתייחס להמלאכים גופא, דוגמת כל שם שמורה על חיותו של הדבר (ראה שער היחוד והאמונה פ"א. פ"ו (פד, ב):

ומ"ש בפנים דמה שנק' אלקים הוא מצד הביטול שלהם כו' — הכוונה בזה היא, דזה גופא שהמלאכים (דוקא) נק' בשם אלקים לפי שבחינה זו היא חיותם — אף שהיא גם חיותם של כל הנבראים — הוא מפני שמצד ביטולם חיות דשם אלקים הוא בגילוי בהם.

25) וגם חיות זה גופא הוא כמו בכל הנבראים ש, אין מהותם הוא הכח האלקי עצמו רק שנבראו מהכח האלקי³, משא"כ נשמת האדם, אופן התהוותה היא "מה שהאלקות גופא נעשה בבחי' יש" המשך תרס"ו ע' תנט. ס"ע תע ואילך. וראה גם בביאורו קטו, א"ב.)

ויש לומר, שחילוק זה הוא מסובב מהחילוק

(*) ולכן הנהגת הנבראים, גם דמלאכים, אינו נוגע (כ"כ) בשם אלקים, משא"כ הנהגת ישראל שנוגע (כנ"ל ס"ג) בשם הוי'.

עם „ה' אלקיכם” (נשמות), אבל השם אלקים השייך למלאכים הוא בגילוי – קאי במלאכים שבעולם היצירה, כי יצירה היא גילוי, כמ"ש²⁸ יוצר אור;

וכפסוק השלישי, שבו גם השם אלקים השייך למלאכים אינו בגילוי (כ"כ), מדבר במלאכים שבעולם העשיי²⁹.

ז. אמנם, ביאור זה אינו מספיק, כי לפ"ז יוצא, שבשניו הלשון בין הפסוק השני והשלישי נרמז רק החילוק בין המלאכים בענין אופן קבלת החיות משם אלקים (דאצל מלאכים שביצירה הוא יותר בגילוי מכמו במלאכים שבעשי").

אבל מזה שאמר"ר מדגיש „והתהוותו הוא . . . מג' בחי' אותיות” – שגם בשם אלקים גופא (בחי' אותיות) ישנן ג' בחינות – משמע, שבחילוקי הלשונות בהפסוקים נרמזים גם חילוקי הבחינות שבאותיות (דשם אלקים) גופא.

ויש לומר הביאור בזה:

אותיות המחשבה, כיון שנוסף על מציאותן גופא, הרי הן (גם) שורש אותיות הדיבור ואותיות המעשה, הרי הן כוללות ג' בחינות אותיות: אותיות המחשבה, וגם אותיות הדיבור והמעשה (הכוללות באותיות המחשבה); באותיות הדיבור כלולות שתי בחינות אותיות – של דיבור וגם של מעשה (הכוללות באותיות הדיבור); ובאותיות המעשה יש רק בחינה אחת של אותיות – של מעשה.

ועפ"ז מובן הרמז של ג' בחינות

נשמות ישראל: „ה' אלקיכם” (דנשמות יש-ראל) הוא אלקי האלקים” (של המלאכים הנקראים בשם אלקים). משא"כ בפסוק השני והשלישי.

גם בפסוק השני (הודו לאלקי ה-אלקים) יש יתרון (על הפסוק השלישי) בכך שהמלאכים נקראים „אלקים”, מש-א"כ בפסוק השלישי (ויבואו בני האלקים להתייצב גר') נקראים „בני האלקים”²⁶ (כמובן, דכאשר נקראים בשם „אלקים” הרי „אלקים” הוא בגילוי יותר, מכפי שנקראים רק „בני האלקים”).

[ונוסף לזה: בפסוק השני נזכר ונרגש גם „אלקי האלקים”, היינו בחינת שם אלקים („אלקי”) שלמעלה משם אלקים הנמשך במלאכים].

ומזה מובן, שבפסוק הראשון, שהענין ד„אלקי האלקים” (מלאכים) קשור עם „ה' אלקיכם” (נשמות ישראל), מדבר אודות מלאכים שבעולם הבריאה, עולם המחשבה, שיש להם שייכות ל„ישראל עלו במחשבה”²⁷;

בפסוק השני, שבו אינו מקשר השם אלקים השייך למלאכים („אלקי האלקים”)

26 ראה גם זה ורמב"ם שבערה 6, בסדר העשר בחינות שבמלאכים (מלמעלמ"ט): אלקים, בני אלקים.

27 ב"ר פ"א, ד. ואחד הפירושים בזה הוא, שנשיי הם מבחי' עולם הבריאה (תראי עה, סע"ב. ובכי"מ). והיינו, דנוסף לזה שרש הנשמות הוא באצילות, הנה גם כמו שהם נמשכות בבי"ע, מקומם הוא בעולם הבריאה. משא"כ מלאכים (סתם) הם בעולם היצירה [וכידוע (סד"ה) כי בחפזון תשיי. ובכ"מ. וראה גם תניא רפ"ט. תוי"א שם] שעולם הבריאה נק' עולם הנשמות, ועולם היצירה „עולם המלאכים”. והמלאכים שבעולם הבריאה נק' „מלאכים עליונים” (תניא שם בהגהה).

28 ישע"י מה, ז.

29 ונוסף לזה: „ויבואו בני האלקים להתייצב גר” הוא – בעוה"ז וענינו „משוט בארץ” (איוב א, ז). ועפ"ז יומתק מה שהעתיק באגה"ת גם תיבת „להתייצב”.

„לגבי הקדוש ברוך הוא כו' (ואין מדת הגבורה מסתרת חס ושלוש לפניו ית-ברך" ³⁰ - הרי מבוואר בכ"מ, שהצמצום לגבי „התחתונים" אינו דמיון, אלא מצי-אות" ³¹.

ובמילא נמצא, שבהחיות האלקי ש-מחי' ומהווה הנבראים, לא נמצאת (לגבי הנבראים) הבחינה (והעילוי) דשם הוי', והרי היא חיות דשם אלקים" ³².

וזהו החילוק בין נשמת האדם (ושאר נבראים, כולל גם) מלאכים:

חיות המלאכים היא משם אלקים (כפי שהוא כאילו בלי הבחינה דשם הוי'), וגם בשם אלקים גופא, הרי החיות דמלאכים דיצירה היא רק מאותיות הדיבור (שבהם לא ישנה בחינת המחשבה), והחיות דמלאכים דעשי' הוא רק מאותיות המעשה (שבהן לא ישנה בחינת הדיבור); משא"כ נשמת האדם, הרי גם לאחר ש"ירדה . . ע"י בחי' האותיות שבמאמר נעשה אדם וכו' (אותיות המעשה) כדי להתלבש בגוף עוה"ז התחתון", חיותה היא משם הוי'.

(משיחת ש"פ תבא חש"ל)

אותיות (מחשבה דיבור ומעשה) בג' פסוקים הנ"ל: בפסוק הראשון (כי ה' אלקים הוא אלקי האלקים גוי), המדבר כאותיות המחשבה, נזכר שם אלקים ג' פעמים: בפסוק השני (הודו לאלקי האלקים גוי), אותיות הדיבור - שתי פעמים: ובפסוק השלישי (ויבאו בני האלקים להתייצב גוי), אותיות המעשה - פעם אחת.

ה. עפ"י מובן כיצד נתוסף ביאור בהחילוק העיקרי שבין נשמת האדם (ושאר נבראים, כולל גם) מלאכים, ע"י הבאת ג' פסוקים הנ"ל:

כשם שהוא בענין ג' הבחינות באותיות (שם אלקים), שבאותיות הדיבור לא נמצאת בחינת המחשבה (- השורש ומ-קור של אותיות הדיבור), ובאותיות המעשה לא נמצאת בחינת הדיבור [וכמרומו גם בג' פסוקים הנ"ל: בפסוק השני נאמר „אלקים" (בחי' אותיות) רק שתי פעמים, ובפסוק השלישי רק פעם אחת, כי באותיות הדיבור לא נמצאת בחי' המחשבה, ובאותיות המעשה חסרה גם בחינת הדיבור].

עד"ז (ובמכש"כ) הוא בנוגע לשמות הוי' ואלקים: ע"י שהחיות דשם הוי' מתלבשת בשם אלקים המצמצם ומסתיר עלי' - ה"ז כאילו שבשם אלקים לא קיימת הבחינה (והעילוי) דשם הוי' כמו שהוא מצד עצמו (קודם שמתלבש בשם אלקים).

ואע"פ שהצמצום וההסתר דשם אלקים הוא רק לגבי „התחתונים", אבל

(30) שער היחוד והאמונה ספ"ו.

(31) ספהמ"צ להצ"צ נד, ב. ובכ"מ. וראה

לקוטי שיחות חכ"א ע' 433 ואילך.

(32) וזהו מ"ש בראשית ברא אלקים - (אף שההתהוות היא משם הוי') שנמשך ע"י שם אלקים, מ"מ „נק' ע"ש השם אלקים . . וכמו שאור השמש המאיר לארץ נק' אור הנרתק" (המשך תרס"ו ע' רכב).

אגרת התשובה ד

ויש לומר, דזה שאמרו"ר לא ביאר הטעם לשינויים הנ"ל, וכ' רק, דוק ב- לישנא" – הוא לפי שסמך על הלומד, שיוכל לעמוד בעצמו (בעיון הראוי) על טעם השינויים, ולכן הסתפק בציון השינויים.

ב. ויש להוסיף עוד דיוק בלשון אדה"ז:

מדיוקי אמרו"ר הנ"ל יוצא, שיש ג' אופנים: הקוץ שעל היו"ד רק, רומז ל- בחי' רצון העליון: (הנקודה ד) אות יו"ד, מרמזת לחכמתו ית", והספירות בינה ז"א ומלכות, נכללות ונרמזות באותיות ה"ה.

אבל מזה שאדה"ז מקדים, וכל ה"י ספירות נכללות ונרמזות בשם הוי" ב"ה" משמע, שגם בנוגע לספירת החכמה – שהיא אחת מהעשר ספירות – אפשר לומר (בכללות) שהיא, נכללת ונרמזת (באות יו"ד) ד(שם הוי' (ולא רק שהאות יו"ד מרמזת עלי').

[ורק על "בחי' רצון העליון ב"ה", שהיא למעלה מכל היו"ד ספירות, לא יתכן לומר שהיא, נכללת ונרמזת בה- קוץ שעל היו"ד].

א. באגרת התשובה פרק ד"י מבאר אדמו"ר הזקן, ש"כל ה"י ספירות נכללות ונרמזות בשם הוי" ב"ה. כי היו"ד שהיא בחי' נקודה לבד מרמזת לחכמתו ית' . . . (והקוץ שעל היו"ד רומז לבחי' רצון ה- עליון ב"ה . . .) ואחר שבאה [הנקודה] לבחי' התפשטות וגילוי ההשגה וההכנה . . . נכללת ונרמזת באות ה"א . . . ואח"כ כשנמשכת המשכה והשפעה זו יותר למטה . . . נכללת ונרמזת המשכה זו באותיות ו"ה. כי . . . המשכה זו היא ע"י מדת חסדו וטובו ושאר מדותיו הקדושות הנכללות בדרך כלל במספר שש [וא"י] . . . [ואח"כ] מדת מלכותו ית' . . . ונכללת ונרמזת באות ה"א אחרונה של שם הוי"ו."

ובהערות אמרו"ר כאן מתעכב על ג' שינויים בלשון אדה"ז כאן (בענין שייכות אותיות השם להספירות), וז"ל: "דוק בלישנא. בהקוץ שעל היו"ד נקט רומז ולא מרמז כמו בהיו"ד שנקט מרמזת. ובהיו"ד נקט מרמזת ולא רומזת . . . אך כשניהם נקט שהיו"ד מרמזת והקוץ רומז על חכ' וכתר, ולא בהיפך שחכ' וכתר מרומזים ב"י וקוצו . . . ובבינה ז"א ומל' נקט בהיפך שהם נרמזים באותיות הוי"ה דהשם, ולא שאותיות הוי"ה מרמזים או רומזים להם."

ועוד שינוי בין חכמה וכתר לבינה ז"א ומלכות: גבי בינה ז"א ומלכות, נקט בהם לשון כלל, נכללת" (לא רק לשון "נר- מזת"), משא"כ גבי חכמה וכתר, לא נקט בהם לשון כלל" (אלא רק לשון רמז – מרמזת, רומז).

(1) צד. ב.

(2) לקוטי לוי"צ על תניא ע' כט.

(3) ראה לקמן הערה 42.

(4) שהרי אין לומר שכונתו כאן למנות כתר מו הי"ס (וכדמשמע גם לכאורה מהא שלא ביאר (כפירוש) ענין הדעת – וכהכלל שכשהכתר נמנה אין הדעת נמנה (ע"ה שכ"ג פ"ח) – כי: (א) לפי"ז הו"ל להקדים הרמז דקוצו של יו"ד (רצון) לפני היו"ד (חכמה). (ב) למה בא הרמז דקוצו של יו"ד בחצאי-עיגול בדרך מאמר המוסגר? (ג) ועיקר: בסיום הפרק לא מפרש אדה"ז ענינו של קוצו של יו"ד בנפש האדם.

מדות הרחמים הנמשכות מרצון העליון ב"ה . . . שלמעלה מעלה מבחי' ההשפעה הנשפעת מאותיות שם הוי"ו. ולכן הי"ג מדות הרחמים מנקים כל הפגמים" (שבד' אותיות שם הוי"ו)^א.

(8) עפ"י יש לתרץ ג"כ מה שאדמו"ר מביא כאן (צד, סע"א) „ממאמר אליהו אתה הוא דאפיקת עשר תיקוניו וקרינתו להון עשר ספירן כו"ו - דלכאורה תמוה: (א) בתניא נזכר כמ"פ הענין דיי"ס ולא הובא המקור לזה. (ב) גם אם יש צורך כאן לציין המקור - הוי"ל להביא מספר יצירה (פ"א מ"ב) - שחיבר אאע"ה - „עשר ספירות (בלי מ"ה)“, ולא „ממאמר אליהו“. (ג) למה מביא אריכות הלשון „את כו"ו (ראה שעהי"א פ"ח)?

וע"פ המבואר בפנים י"ל, כי רוצה להדגיש תיכף בתחילת הענין, שישנם ב' ענינים: (א) עשר ספירות שהן גוף תיקוניו, מלשון תכשיט (תרי"א ד"ה פתח אליהו. הגהות אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע לד"ה זה (קה"ת תשמ"א - ע' ד ואילך). ד"ה תפלין דמארי עלמא תרנג"ג (סה"מ תרנג"ג ע' רלג ואילך), שלזה מגיעים ע"י העבודה דתומצי"י (וע"י חטאים - פוגמים בהם). (ב) „את כו"ו שלמעלה מע"ס - שלזה מגיעים ע"י התשובה, וע"י הוא ניקוי הפגמים. וראה לקמן ע' 152 (ס"ב) ע' 154 (ס"ה) ואילך.

ויעפ"ז י"ל, דמה שמביא שם בעל המאמר „מאמר אליהו“ - ולא סתם „מ"ש בתקרי"ז - כי רוצה לרמז כאן ענין התשובה, שזהו ענינו של

ונמצא, שבספירת החכמה יש שני ענינים: (א) זה שהיא אחת מהיר"ד ספירות - ויש לה צד השווה עם שאר הספירות - שמצד ענין זה שבה הרי היא „נכללת ונרמזת“ (באות יו"ד); (ב) זה שהיא למעלה משאר הספירות, שאז היא בדומה (ככמה פרטים) לבחי' רצון העליון - ולכן (א) לא נקט בה „לשון כלל, נכללת“, (ב) אין היא „נרמזת“ באות יו"ד, אלא להיפך - היר"ד „מרמזת“ עלי'.

ג. ויש לבאר כל דיוקים אלה - וכן השייכות לתוכן הכללי המדובר באגרת הד תשובה כאן (שמהאי טעמא מציין אאמו"ר לשינויים אלה דוקא) - בהקדם עוד שאלה בדברי אדמו"ר כאן:

למאי נפק"מ להביא (אפילו בתור מאמר המוסגר, בסוגריים) זה שה„קוץ שעל היר"ד רומז לבחי' רצון העליון ב"ה שלמעלה מעלה ממדרגת בחי' חכמה עילאה כו"ו, באמצע ביאור זה ש„כל הי ספירות נכללות ונרמזות בשם הוי"ו ב"ה“?

זאת ועוד: הביאור כאן בד' אותיות שם הוי"ו הוא הקדמה להביאור שגם בנשמת האדם (שהיא „חלק ה' עמו"ש) יש (דוגמת) ד' אותיות הוי"ו - והרי בפירוט ד' אותיות הוי"ו בנשמת האדם אינו מבאר ענינו של קוצו של יו"ד - וא"כ תמוה ביותר, מדוע הוצרך לבאר זה בשם הוי"ו (למעלה)?

ויש לומר הביאור כזה:

כוונת האריכות באגרת התשובה אודות הענין ה„חלק ה' עמו" היא להדגיש איך שחטאים פוגמים בד' אותיות שם הוי"ו, וע"י תשובה מעוררים „י"ג

(*) בשער היחוד והאמונה פ"א מביא ג"כ, מאמר אליהו דאפיקת עשר תיקוניו כו"ו - אבל שם לא הובא כראי על מציאות של ע"ס בכלל, כ"א „שהקב"ה . . . ומנהיגם . . . ברצונו וחכמתו כו"ו. שזה מפורש במאמר אליהו, ולאנהגא בהון עלמין וכו"ו; משא"כ באגה"ת כאן. שלכאורה נוגע רק שישנו ע"ס, וע"ז אין צריך להביא מקור ונהיבוח, כנודע ממאמר . . . ידיעא וכו"ו - לכאורה מיותרות.

(**) להעיר מזה דחפלין נלך טוטפות שהוא לשון תכשיט וראה בארוכה ד"ה חפלין דמארי עלמא הנ"ל - והוקשה כל התורה כולה לחפלין (קידושין לה. א. וראה ד"ה הנ"ל (סה"מ שם ע' רנא).

(5) לשון הכתוב - האיננו לב, ט.

(6) ראה לעיל ע' 138 והערה 15.

(7) אגה"ת רפ"ח.

„למעלה מעלה . . מאותיות שם הוי"ו – היינו שהיא מושלכת מצירוף אותיות – תנקה ותמלא את הפגמים שנגרמו באור תיות עצמן?

וזה מתורץ ע"י דברי אדה"ו, שרצון העליון קשור עם קוצו של יו"ד, והיינו שרצון העליון אינו מושלל לגמרי מאור תיות הוי"ו, אלא אדרבה: הוא הוא ההתחלה (ושרש ומקור) של האותיות (כשם שכתבת שם הוי"ו בפשוטות, מתחלת בכתבת ה"קוץ שעל הוי"ו ד"י) – ולכן בכחו של רצון העליון למלא את הפגמים שבאותיות¹¹.

ועפ"י יש לבאר ג"כ לשון אדה"ו לקמן באגה"ת, גבי הביאור שרצון העליון מנקה כל הפגמים, שכ' שם (עוד פעם) שרצון העליון ב"ה „גרמו בקוצו של יו"ד"] . . . מרצון העליון ב"ה הנרמו בקוצו של יו"ד שלמעלה מעלה . . מאותיות שם הוי"ו. ולכן . . מנקים כל הפגמים כו"ו].

שלכאורה תמוה: למאי נפק"מ שם הד-

(11) לקו"ת מסעי צה. ב. וראה משנת חסידים מס' חיקון תפלין פ"א מ"י. פ"ב מ"א (בנוגע לכתבת השם).

(12) עפ"י יומתק ג"כ מה שאדה"ו מביא („ממאמר אליהו") גם החיבות „אנת חכים ולא כחכמה ידיעא וכו'" – דלכאורה מה נוגע כאן ענין זה (שחכמה דאצילות היא בבחי' „לא ידיעא" לגבי חכמה דבי"ע – ראה תו"א ד"ה פתח אליהו)? וי"ל, שכוה מרמו, שגם בבחי' „אנת" שלמעלה מע"ס דאצילות, ישנו ע"ס הגנוזות, והו ממוצעים שע"י נמשך בבחי' „אנת" בהעשר ספירות (ועי"ו מנקים הפגמים).

וצריך ביאור: ישראל הרי הם „חלק ה' עמו . . חלק משם הוי"ו ב"ה", וכיצד אפשר להם להגיע לבחי' רצון העליון „שלמעלה מעלה . . מאותיות שם הוי"ו"?

וכדי לתרץ שאלה זו מקדים אדה"ו תיכף בתחילת הענין, שגם רצון העליון שייך לשם הוי"ו, אלא שאינו שייך להאותיות דשם הוי"ו, כ"א רק ל"קוץ שעל הוי"ו ד"י: ולכן, כיון ש"חלק ה' עמו", הרי מובן, שישראל יכולים להגיע (ע"י תשובה) גם להקוץ שעל הוי"ו ד"י.

ד. ע"פ נקודה זו, שרצון העליון המנקה כל הפגמים נרמו בקוצו של יו"ד, מוסבר עוד ענין – איך אפשר שבחי' הרצון ש"למעלה מעלה . . מאותיות שם הוי"ו" יכולה לנקות הפגמים שנגרמו בתוך האותיות עצמן.

דלכאורה: בשלמא זה שנמשכת משם הסליחה ומחילה ניתן להכין, דכיון שה-אור האלקי שברצון העליון אינו מלוכש (בצירוף) אותיות, הרי אינו אור מוגבל ואין מציאות הנבראים תופסת מקום לגבי, וכיון שאין מעשה התחתונים תופסים מקום אצלו לכן נמשכת משם המחילה וסליחה.

אבל איך אפשר שבחי' הרצון, שהיא

אליהו – „והשיב לב אבות על בנים גו'" (מלאכי ג. כד).

(9) אגה"ת כאן (צג, סע"ב).

(10) אלא שלביאור זה ק"ק למה לא פירש אדה"ו כאן (בסיום הפרק) ענינו של קוצו של יו"ד בנפש האדם*.

(* וקאי להפירוש תו"א י, ג. וכ"ה בכ"מ) דאנת הוא חכים כו' הוא באוחה הדרגא ד.אנת הוא דאפיקת כו', וקאי על ע"ס הגנוזות שלמעלה מאצילות.

(* להעיד מהמבואר לעיל (ע' 65 הערה 48 ובשוה"ג שם), שכוה שמיסיים (הפרק), וגם ההתבוננות כו' דאורייתא מחכמה נפקא היא בבחי' יו"ד של שם הוי"ו כו"ו – מרמו לקוצו של יו"ד, ע"ש.

אות יו"ד הרי היא „בחי" נקודה לבד" (ללא ציור), המורה שכל מציאותה¹⁵ היא בי-טול¹⁶, ומ"מ, כיון שסו"ס היא מציאות של אות („מציאות" של ביטול), יש בהאור האלקי שבאות יו"ד איזה ציור (ובמילא - שייכות ל„מציאות"), ולכן אפשר להיות בה פגם,

הרי כמו"כ ה' צ"ל בנוגע לקוצו של יו"ד, דהגם שציור הקוץ הוא פחות גם מציור אות יו"ד, מ"מ, כיון שסו"ס יש לו מציאות (ואפילו מקום הדיו על הקלף), נמצא לכאורה, שהאור האלקי שבקוצו של יו"ד (בחי" רצון העליון) שייך לציור והגבלה, ואינו שולל לגמרי את מציאות הנבראים.

ו. והנה באמת, שאלה זו היא גם ב- נוגע לחכמה (אות יו"ד):

הפגם בבחי" חכמה אינו בחכמה גופא - כהפגם באותיות הוי"ה (בינה ז"א מלכות) - אלא רק ב„בחי" המתפשטת ממנה¹⁷ לשאר הספירות¹⁸.

(15) עפ"י יומתק מה שמוסיף אדה"ז תיבת „(בחי" נקודה) לבד".

(16) ראה תניא פל"ה בהגהה (הובא לקמן בפנים), דמדרגת החכמה היא „אחד האמת שהוא לבדו הוא ואין זולתו".

(17) לשון התניא ח"א פ"ט (כה, א) - לגבי בחי" חכמה שנפש (שאין שייך גלות בבחי" חכמה עצמה, רק „לכחי" המתפשטת ממנה נפש כולה"). וראה הערה הבאה.

(18) אזה"ת ויקרא (כרך א') ע' שז (כשם אדה"ז). שפטים ע' תתנה. ולהעיר ג"כ דספירת החכמה היא כנגד אצילות (דאבא מקנן באצילות - תו"א עה, א. ובכ"מ), והרי באצילות „לא יגורר רע כלל" (לקו"ת במדבר ג, סע"ג. וש"נ).

וע"פ המבואר בפנים יומתק יתרי* מה שבכלל

גשה זו שרצון העליון „נרמז בקוצו של יו"ד"? הרי אדרבה, כוונתו שם היא להדגיש שרצון העליון הוא „למעלה מעלה... מאותיות שם הוי"ו", ואיך מתאימה שם ההדגשה שרצון העליון כן שייך לאותיות הוי"ו?

וע"פ הנ"ל אתי שפיר, כי כדי שרצון העליון יוכל לנקות את הפגמים בהאותיות, דרושים שני קצוות: הכח לנקות הפגמים צ"ל ממדריגה גבוהה ביותר שאין פגם החטאים מגיע שם („למעלה מעלה... מאותיות שם הוי"ו"), אבל לאיך צ"ל איזו שייכות להאותיות („נרמז" ב- קוצו של יו"ד").

ה. אבל עפ"י צריך ביאור לאיך גיסא:

זה שחטאים פוגמים בד' אותיות שם הוי"ו [וניקוי הפגמים הוא ממדריגה ש' למעלה מ„ההשפעה הנשפעת מאותיות שם הוי"ו"] - הוא לפי שהאור האלקי ה' מלוכש באותיות מצוייר ומוגבל (לפי תמונת האות שהוא מלוכש בה"י), ולפיכך הוא נותן מקום למציאות האדם, ובמילא - גם לעבודתו.

ולפ"י אינו מובן: כיון שגם רצון העל-יון „נרמז בקוצו של יו"ד" והוא ההתחלה (ושרש ומקור) של „ההשפעה הנשפעת מאותיות שם הוי"ו", נמצא, שגם בבחינה זו יש (עכ"פ התחלה של) „ציור", ובמילא היא גם התחלה למציאות (הנבראים) - ולמה אין פגם החטא מגיע שם?

דכשם שמצינו באותיות שם הוי"ו, ש-

(13) ראה לקמן הערה 24, עפ"י יומתק מה שנקט התם „נרמז בקוצו של יו"ד" (ולא - שהקוץ דומה לבחי" רצון העליון, כמו שנקט כאן (כפ"ד)).

(14) ראה שער היחוד והאמונה ספ"א ופ"ב בהגהה.

הספירות בינה ז"א ומלכות, נכללות ונרמזות בהאותיות הו"ה, שמזה מובן, שציור (והגבלה) של האותיות הוא גם בהספירות עצמן, ולכן פגם החטאים מגיע בהם גופא:

משא"כ חכמה ורצון (כתר) אינם נכלל-
לים ונרמזים באות יו"ד וקוצו של יו"ד,
אלא רק שהיו"ד וקוצו הם רמז עליהם
(אבל אין ספירות אלו מתלבשות ונת-
פסות בציור) היו"ד וקוצו"י) – ולכן לא
שייך פגם בהם גופא (כיון שהם למעלה
מציור אותיות).

ובחכמה ורצון גופא יש חילוק: בחכ-
מה הרי נקודת היו"ד "מרמזת לחכמתו
יתו", שמ"ם בתחילת התיבה מורה על
בנין כבד"י, היינו שפעולת הרמזיה היא

[והטעם לזה – דכיון שכל מציאות
החכמה היא ביטול („נקודה לבד") כנ"ל,
לכן מאיר בה „אחד האמת שהוא לבדו
הוא ואין זולתו", ובמילא לא שייך
שחסרון בעבודת הנבראים יגרום פגם
בחכמה גופא²¹;

אלא שכיון שחכמה היא כבר מציאות
של ביטול (כנ"ל), יכולה להשתלשל ממנה
מציאות של ישות ממש, ולכן יכול להיות
פגם ב"בחי" המתפשטת ממנה].

וצריך ביאור: כיון שגם חכמה גופא
(ולא רק ה"בחי" המתפשטת ממנה) שיי-
כת לאות יו"ד, נמצא לכאורה, שהאור
האלקי שבחכמה מצוייר ומוגבל (עכ"פ
כפי הציור וההגבלה דאות יו"ד), ואינו
שולל מציאות הנבראים – ולמה אין
הפגם מגיע בחכמה גופא?

ז. ויש לומר, ששאלות אלו מתורצות
בדיוקי לשונות אדה"ז המצויינים בהערת
אאמור"ר הנ"ל – שיש חילוק באופן שיי-
כות הספירות האותיות דשם הו"י:

21 ראה לקו"ת תצא לט, ב: „קוצו של יו"ד
הוא בחי' רמז בלבד שרומז לא"ס בלבד ברמז
בעלמא בלי שום תפיסא". ומאריכות לשונו משמע,
שכוונתו הוא לכ' ענינים: א) הטעם מה שבחי' כתר
נרמזת בקוצו של יו"ד דוקא – לפי ש, קוצו של
יו"ד הוא בחי' רמז בלבד". ב) שגם בהקורן, עם
היותו „בחי' רמז בלבד", אינו נתפס בו, ורק „רמז
כו' ברמז בעלמא", וכמפורש בהגהות הצ"צ לשם
(אוה"ת תצא ע' תתר. ובארוכה – ד"ה אורח חיים
תרס"ט), שהוא כמו ענין לחכימא ברמיזא, ע"ש
(וראה לקמן הערה 32, 34).

ומזה מובן גם בנוגע לבחי' חכמה שמדמה שם
לכתר [ראה לקו"ת שם: חכמה עילאה השכל
הנעלם מכל רעיון, הגם שזה נאמר על הכתר, מ"מ
גם החכמה הוא בחי' השכל הנעלם מכל רעיון.
וראה לקו"ת ראה (כו, א) שהיו"ד וקוצו – חי'
ויחידה – שניהם הם בחי' מקיפים שלמעלה מעלה
מהתלבשות בכלים. וראה לקמן בפנים בסוף
השיחה] – שאינה נתפסת בהיו"ד (רק שהיו"ד
מרמז עלי').

22 בדוגמת מדבר, משכר. – ראה ספר המכ-
לול להרד"ק שער דקדוק הפעלים, הטור השלישי,
שהוספת אות מ"ם מורה על בנין פעל (כבד).

מונים רק ג' בחי' תשובה, כנגד הו"ה דשם הו"י
(ראה לקו"ת בלק עה, א"ב) – כי בחכמה גופא אין
פגם, רק בבחי' המתפשטת ממנה בשאר ספירות.
ולהעיר ממרז"ל (יומא פו, סע"א) דתשובה מגעת
(רק) עד כסא הכבודי", בינה (אוה"ת דרושים
לש"ש ע' אתקט ואילך. אתקטו ואילך (וש"נ)).

19 תניא פל"ה בהגהה.

20 ואדרבה, „מבחי' מוחין דאבא נמשך
סליחה ומחילה... סלח לנו אבינו כו" (אוה"ת
שופטים שם). וראה לקמן הערה 46.

ביאור לעיל ע"י 134 ואילך (בביאור הטרח אאמור"ר
על התיבות (באנה"ת רפ"ד), לבאר היטב בהרחבה
הביאור, שבוה מרמז (רק) הג' תשובות דאחותיה
חו"ה).

22 להעיר מהל' ת"ת לאדה"ז פ"ב סוס"י.

מאותיות שם הוי"ו, ולכן אין חטאים מגיעים לשם ולא שייך שם פגם.

ח. ויש להסביר זה על ידי דוגמא - מהחילוק בין טלית וציצית²⁵:

„אין בטלית הגשמית שום קדושה כלל ומותר להשתמש בה דברי חול משא"כ בציצית²⁶. אבל אין פירוש הדבר שהטלית אינה שייכת כלל להמצוה, שהרי אדרבה, מבואר בכתבי האר"י²⁷ ש,קדושת הטלית גדלה מעלתה במאד מאד על קדושת הציצית" (ולכן הציצית הן רק „נימין נמשכים מהטלית“).

אך תיווך הענינים הוא:

זה שהציצית הן רק „נימין“, מורה שיש בהן אור מצומצם המתלבש בהציצית, ולכן נמשכת קדושה²⁸ בהציצית גור פא; משא"כ קדושת הטלית היא מאור שלמעלה מכלים שאינו יכול להתלבש בהטלית [ורק שטלית (שמקיפה את האדם) היא „רמז“ על אור מקיף], וכיון שהאור המקיף אינו נמצא (בהתלבשות) בהטלית, לכן „אין בטלית הגשמית שום קדושה כלל“.

ט. והנה דוגמא זו מטלית היא לאור

„כבידה“ ותקיפה יותר, זאת אומרת, שיש שייכות חזקה יותר (ברמז עכ"פ) בין אות יו"ד לספירת החכמה, שמוזה מובן, שיש (קצת) שייכות בין אור החכמה עם אות יו"ד - ולכן שייך בה פגם, עכ"פ ב„בחי המתפשטת ממנה“:

משא"כ קוצו של יו"ד רק „רומז (לשון קל) לבחי רצון העליון ב"ה, אבל הרצון גופא אין לו שום „קירוב“ לקוצו של יו"ד²⁹, ולכן לא שייך שום פגם כלל בחי הרצון.

ועפ"ז מבואר כיצד קיימים שני קצוות ברצון: מחד גיסא יש לו שייכות³⁰ לקוצו של יו"ד (וע"ז הקוץ - לכללות שם הוי"ו), ולכן הוא מנקה וממלא הפגמים שבאורתיות; אבל לאידך, אינו נתפס כלל בהקוץ, ובמילא נשאר „למעלה מעלה“.

(23) ובלשון הלכות שם „רומז כו' ברמז בעל"מא“.

(24) ע"פ המבואר בפנים מתורץ גם השינוי, דבפ"ד נקט שהקוץ שעל הוי"ד, רומז לבחי רצון כו"ו, ואילו בפ"ה נקט שרצון העליון „רומז בקוצו של יו"ד“ (ובפרט, שעי"פ המבואר בפנים - לא יתכן לומר על רצון העליון שהוא ברמז בקוצו של יו"ד) -

כי כאן בפ"ד כוונתו להדגיש איך שהרצון עצמו (אף ששייך להאותיות - שלכן שייך שינקה הפגמים שבהם, מ"מ) נשאר למעלה (גם) מן הקוץ: משא"כ בפ"ה כוונתו להדגיש השייכות של בחי רצון להאותיות, דאע"פ שהרצון „למעלה מעלה“ מאותיות שם הוי"ו, מ"מ שייך אליהם מכיון ש„רומז בקוצו של יו"ד“ [ועד"ז בפ"ה, שכתב „ונרמז בקוצו של יו"ד“ - הוא לפי שבא בהמשך למ"ש לפניו שרצון העליון „הוא מקור השפעת שם הוי"ו“].

(*) עפ"ז יומתק ג"כ זה שבפ"ד נקט „והקוץ שעל הוי"ד“, ובפ"ה (עוד"ז בפ"ה שם) - „בקוצו של יו"ד“. וראה לקמן ע' 153 הערה 7.

(25) ראה בכל הכא לקמן - תו"א ק. א. לקו"ת שלח מד. ב.

(26) לשון התו"א ולקו"ת שם. וראה שר"ע (ואדה"ז) אור"ח סכ"א.

(27) ראה שער הכוונות ענין הציצית דרוש ב' בתחלתו. פעי"ח שער הציצית פי"ג.

(28) ד„תשמישי מצוה“ (או „תשמישי קדושה“ - כתהאריו"ל) ראה שר"ע אדה"ז שם. וש"נ. שער הכוונות ופעי"ח שם (בפעי"ח שם, בנוגע לטלית „ולכן נקרא תשמיש מתשמישי קדושה ואינו נורק“ - וראה שמו ששון לשי' הכוונות ד"ב (דשקו"ט ככל זה ו)בנדו"ז דנראה דט"ס הוא „רצ"ל מתשמישי מצוה ונזרק כו' והוא פשוט“).

ועד"ז יש שני אופנים אלה למעלה, ובלשון המאמר הנ"ל (בנוגע ל"אנכי") - (א) אתפס בשם, (ב) אתרמיז באות וקוצא:

„אתפס בשם" היינו האור שמתצמצם ומתלבש ונתפס בהשם - ולכן נעשה ציור כהאור (כתמונת אותיות השם):

„אתרמיז בשום אות וקוצא" - שה- שייכות בין ה"אות וקוצא" להאור האלקי היא רק בזה שבציורם יש רמז על האור

[ולדוגמא: הנקודה דאות יו"ד היא רמז על הביטול דספירת החכמה; והקוץ שעל היו"ד, שאין בו צורת אות אלא „רמז בלבד"³³, הרי הוא רמז על כתר שאינו בגדר השגה כלל, ומתגלה רק בדרך „רמז"³³]

אבל האור גופא אינו (מתלבש ו)נתפס בציור האות והקוץ, באופן ששייכותם היא רק בדרך רמז³⁴.

מקיף שלמעלה לגמרי משייכות לכלים (שלכן אין „כטלית הגשמית שום קדושה כלל", עד ש„מותר להשתמש בה דברי חז"ל")

- ודוגמתה למעלה יש לומר היא לבחי' אנכי „דלא אתפס בשם ולא אתרמיז בשום אות וקוצא כלל"³⁵, והרי אין בחיבת „אנכי" שום קדושת שם, אלא ש„אנכי" הוא רמז על „בחי' אנכי מי שאנכי", עצמותו ית' -

אבל עד"ז יש לומר גם באור השייך לאותיות וכלים, שיש בו שני אופנים:

(א) אור המתלבש³⁶ ונתפס בהאותיות, ודוגמא לדבר: רב המסביר דבר שכל, ש- הסכרא מלובשת בתוך האותיות של הרב:

(ב) אור שאינו מתלבש באותיות, ורק שהאותיות כו' הן רמז על האור, ודוגמא לדבר - חידה³⁷, שתיבות החידה הן רק רמז על שכל (עמוק), אבל אי אפשר לומר שהדבר-שכל „מלובש" בהחידה³⁸.

(33) לקו"ת תצא שם. וראה לעיל הערה 21.

(34) ראה לקו"ת ויקרא (ה, ריש ע"ב) דבתגיין של ס"ת „נרמזו ריזין דאורייתא שלא ויכלו להת- לבש כדיבור . . . כמו לחכימא ברמיזא כו". וראה אה"ת תצא שם (וסד"ה אורח חיים הנ"ל) בנוגע לקוצו של יו"ד, שעפ"ז [שהוא רק כמו ענין לחכי- מא ברמיזא] מובן זה שיש קס"ד (מנחות לד, סע"א) דקוצו של יו"ד אינו לעיכובא - דלכאורה, מכיון דקושיי הוא בכתר פשיטא דמעכב יותר - כי מכיון דאינו נתפס באות ממש כמו שאר האותיות רק ע"ד הרמז, אי"כ ס"ד דאינו מעכב.

(29) לקו"ת פינחס פ, ב. וראה זח"ג רנו, ב.
(30) דלבוש הוא בשייכות למדידות המלובש בו.

(31) ראה ענינה: ד"ה כל מחלוקת תרע"ח. ועוד. ולהעיר שזהו מעשר לשונות שנק' נבואה (כ"ר פמ"ד, ו. ושי"ג). וראה רמב"ם הל' סוה"ת פ"ו ה"ג. שם ה"ז. ועיין מ"ג ח"ב פמ"ג. ס' עבוה"ק ח"ד פכ"ב ואילך. ועוד. ואכ"מ.

(32) ראה לעיל הערה 21, שהרמז דקוצו של יו"ד הוא כענין לחכימא ברמיזא. ובשערי אורה ד"ה ביאור לבוש מלכות (פמ"ב), שענין „יותר רחוק גם מן המשלים הוא ענין הרמז שמרמז דבר חכמה עמוקה בידו כו" - ומשמע מזה, שבהרחבה - חידה בכלל משלי (ועייגי"כ ד"ה ביום השמע"צ עת"ר).

(*) ויתירה מוז: לדעת אדה"ז (נש"ע או"ח סל"ז ס"ב - תמונת אות יו"ד), הקוץ שעל היו"ד שהוא (דוקא) הרומז על כתר (נח"ג י, ריש ע"ב) - צ"ל רק לכחילה, ואינו מעכב (ו). קוצו של יו"ד שבמנחות שם - פירושו קוץ השמאלי, כדעת ר"ת שם (ראה בכ"ז - מאסף לכל המתנות סל"ז שם נצורת אות

(*) להעיר ג"כ מחו"א יו"ד, סע"ב). בדרך משל וחידה. ולהעיר מסידור קמט, רע"א.

המתלבשים בכלים - „נכללות (ונרמזות) באותיות הו"ה: הם מתלבשים ונתפסים בהאותיות, עד שנעשים „חלק" מהם (נכללות).“

יא. ע"פ הנ"ל יש לבאר עוד ענין - זה שגם גבי בינה ז"א ומלכות נקט אדה"ז (לא רק „לשון כלל, נכללת", אלא) גם לשון „רמז" [אלא שלא כתב (כבכתר וחכמה) שהאותיות הו"ה מרמזות עליהן, אלא שהן נרמזות בהאותיות]:

אע"פ שהאור המתלבש בהאותיות מצטייר לפי תמונת האותיות שהוא מלובש בהן כנ"ל, הרי יש חילוק בין ציור האותיות (כלים) עצמן והציור שבאורם:

בהאותיות וכלים, כיון שענינם הוא „מציאות", הרי הציור שבהם הוא חלק ממציאותם גופא: משא"כ באור, שמצד עצמו הוא פשוט, ורק שהאור מתלבש בכלי - אין ציור הכלי נקנה בהאור בפנימיותו (וכידועי המשל לזה ממים הנמצאים בכלי זכוכית, שזה שהמים נראים כפי צבע הכלי אינו שינוי בהמים גופא).

וזהו תוכן שתי הלשונות „נכללת" ו„נרמזת": ה„כלים" של הספירות „נכללת" (בציור) האותיות, משא"כ האורות של הספירות, הגם שהם מלובשים בהאותיות (שהרי הם כהתלבשות בכלים), ה"ז רק באופן של „רמז".

ויש לומר, שגם במצוות - ה„תלויות" בשם הוי"ו (עשר ספירות) - יש (דוגמת)

י"ד. וזהו גם ביאור שלשת סוגי ה- מדריגות - כתר (רצון), חכמה ובינה ז"א מלכות:

בכתר אין שום „כלים", ואין שייך ש- יתלבש ויתפס באיזה ענין שהוא, אפילו לא בקוץ (וקוצו של י"ד הוא רק רמז על רצון, כנ"ל):

בחכמה כבר ישנם כלים, אבל הכלים הם בבחי' אור כידוע³⁵ [שלכן כל מציאות החכמה היא - ביטול, כנ"ל] ולפיכך גם בחכמה לא שייך לומר שהיא „נכללת" (או אפילו נרמזת) באות וכלי - ואינו אלא שנקודת היר"ד היא רמז על הביטול דחכמה (כיון שהיא אות (מציאות), אבל ציורה הוא „נקודה לבד" - ביטול).

[אלא שכיון שסו"ס ישנם כלים בחכמה - היא מציאות של ביטול - לכן יש קצת שייכות בין היר"ד וחכמה, שלכן היר"ד (אינה „רומזת" - מרחוק - אלא) „מרמזת לחכמתו ית", באופן של קירוב והתייחסות, כנ"ל סעיף ז]:

ואילו בינה ז"א ומלכות, שהם אורות

35 ראה לקו"ת מטות פז, סע"ד. אה"ת וארא ע' קנ. ובכ"מ.

י"ד סק"ב, ושי"ג.

ועפ"ז צע"ק באה"ת כו' שם, שמפרש הגמ' במנחת הנ"ל (כדעת הרא"ש ועוד - ראה מאסף לכל המחנות שם, ושי"ג) לענין קוץ העליון (שרומו לכתר) (וכהובא שם לפניו לשון הזהר הנ"ל, קוצא חד לעילא כתר א עילאה) - דלא כשיטת אדה"ז.

ומצינו דוגמתו בכריכ מקומות בדרושי חסידות (וגם בנגלה) שמבארים דעוה שלא נפסקה הלכה כמותן (כיון שאילו ואלו דא"ח) - וזמו ברו"ה דשופר של יעל (לקו"ת נצבים מה, סע"א. וראה שו"ע או"ח ר"ס תפוקו). וראה לקוטי לוי יצחק אגרוח קודש ע' שיה.

36 ראה בארוכה בכ"ז - ס' הערכים חב"ד (כרך ד') ע' אורות דספירות - „פשיטות" ו„ציר-רם" סעיף ד', ושי"ג.

37 פרדס ש"ד פ"ד. וראה ס' הערכים שם סק"ב, ושי"ג.

38 לקו"ת נצבים מה, ג. ובכ"מ.

ויומתק יותר ע"פ הידוע דבחכמה יש שתי מדריגות: א) כפי שהיא מצד עצמה, למעלה מגילוי (בחי' "שכל הנעלם מכל רעיון"⁴³), והיא למעלה מהתלבשות, בדו-מה לכתר: ב) כפי שנמשכה כבר בתנועה של גילוי, שאז היא בגדר התלבשות כשאר היו"ד ספירות.

ולכן, כשמדבר אודות ה' ספירות, קאי בספירת החכמה כפי שהיא בגדר התלב-שות, ולכן אומר אדה"ז, "וכל ה' ספירות (גם חכמה) נכללות ונרמזות בשם ה' ב"ה": משא"כ כשמדבר ע"ד חכמה מצד עצמה, ומדגיש איך שחכמה היא "בבחי' העלם והסתר"⁴⁴ - שדוגמתה בנפש היא "בחי' שכל הנעלם" (כמ"ש הלן⁴⁵) - כותב רק, "מרמזת לחכמתו ית"⁴⁶.

(משיחת ש"פ נצבים תש"ל)

שני ענינים אלו: מעשה המצות⁴⁷, שהם מלובשים ב"כלים", בדברים גשמיים - "תלוי" בכלים של הספירות: ואילו כוונת המצות⁴⁸, שאינה קשורה (כ"כ) עם הדב-רים הגשמיים שבהם מקיימים המצות⁴⁹ - "תלוי" בהאורות של הספירות].

יב. ע"פ כל הנ"ל יובן גם הא שנקט אדה"ז גבי חכמה (גם, ובכללות) הלשון "נכללת ונרמזת" (כנ"ל סעיף ב):

לגבי בחי' "אנת הוא דאפיקת עשר תיקונין כו"⁵⁰, שלמעלה לגמרי מה' ספירות - הרי גם בחכמה, שיש בה אורות וכלים (כשאר הספירות), מתאימה הלשון "וכל ה' ספירות - כולל חכמה - נכללות ונרמזות בשם ה' ב"ה"⁵¹:

משא"כ ביחס לשאר הספירות, הרי כיון שכלי החכמה הם בבחי' אור, הרי נקודת היו"ד רק, "מרמזת לחכמתו ית", כנ"ל בארוכה.

43 ראה לעיל הערה 21.

44 לשון אגה"ת כאן.

45 בהפרק (צה, א).

46 ריש לומר, שבוה שמרמו לב' הבחי' בחכמה, מוסיף ביאור איך רצון העליון מנקה הפגמים שבאותיות - אף שהוא עצמו "למעלה מעלה". מאותיות שם ה' (ונרמו רק בקוצו של יו"ד) - כי המשכת אוא"ס ב"ה שלמעלה מאצילות בעולם האצילות היא ע"י התלבשותו בחכמה (תניא פל"ה בהגהה), וממוצע דחכ' הוא מצד ב' הבחי' שבה - והרי חכמה היא אות יו"ד.

* להעיר מארה"ת שופטים (שננתק לעיל הערה 20), שהסליחה נמשכת ממוחין דאבא.

39 ראה תניא פל"ח (ג, א), דמעשה המצות וכוונת המצות הן דוגמת גוף ונשמה.

40 ע"ד הנ"ל בנוגע לאורות, דאף שמתלב-שים בכלים, אינם בהם בבחי' תפיסא ממש.

41 "פתח אליהו" (תקרו"ז בהקדמה - יז, א), שהובא באגה"ת כאן (צד, סע"א).

42 להעיר, שלא כתב שנכללו ונרמזו באותיות של שם ה' כ"אם (רק) "בשם ה' ב"ה". ר"ל, שבוה מרמו, שכללות הע"ס דאצילות - ששם מאיר בחי' חכמה (נסמן לעיל הערה 18) - הן (בכללות) למעלה ממצויאות אותיות, כמו שספירת החכמה היא למע-לה ממצויאות כלים.

אגרת התשובה ה

מה עילאה היא באופן של „למעלה מעלה“
(שתי פעמים)?

ב. ויש לומר הביאור בזה:

דברי אדה"ז ש„הקוץ שעל היו"ד רומז לבחי' רצון העליון ב"ה שלמעלה מעלה ממדרגת בחי' חכמה עילאה" באים (כמ' שנת"ל) בתור הקדמה להמבואר לקמן (פרק ח"ג) ש„יג מדות הרחמים הנמשכות מרצון העליון ב"ה הנרמז בקוצו של יו"ד שלמעלה מעלה מבחי' ההשפעה הנש-פעת מאותיות שם הוי"ו . . . מנקים כל הפגמים“.

וזהו שמדייק (בין כאן ובין בפ"ח) „שלמעלה מעלה“, כי כדי לנקות את הפגמים בד' אותיות שם הוי"ו, צ"ל המ-שכת מדריגה שלמעלה לגמרי משם הוי"ו – „שלמעלה מעלה“.

זאת אומרת: בחי' חכמה סתימאה, הגם שהיא ג"כ למעלה מחכמה עילאה, יו"ד דשם הוי"ו, מ"מ, כיון שעליונותה של

א. באגרת התשובה פרק ד' מבאר אדה"ז ש„כל הי' ספירות נכללות ונרמזות בשם הוי"ו ב"ה . . . היו"ד שהיא בחי' נקודה לבד מרמזת לחכמתו ית", ומוסיף (בסוגריים) „והקוץ שעל היו"ד רומז ל- בחי' רצון העליון ב"ה שלמעלה מעלה ממדרגת בחי' חכמה עילאה“.

ומבאר אאמ"ר בהערותיו כאן טעם כפל הלשו „שלמעלה מעלה“ – „הכפל דמעלה הוא כי חכמה סתימאה דאריך אנפין הוא למעלה מחכמה עילאה דאצי-לות, ורצון העליון שהוא גלגלתא הוא למעלה מחכמה סתימאה, א"כ רצון העל-יון הוא למעלה מעלה מחכמה עילאה דאצילות“.

ולכאורה יש לעיין: הקוץ שעל היו"ד מורה (רק) על מדריגה שלמעלה מחכמה דאצילות (אות יו"ד), וא"כ למאי נפק"מ להדגיש כאן ש„בחי' רצון העליון“ (הנר-מזת ב' קוצו של יו"ד) היא למעלה (לא רק מחכמה דאצילות, אלא) גם מחכמה סתימאה?

ומזה מובן, שבכפל הלשו „שלמעלה מעלה“ כוונת אדה"ז להדגיש (לא רק שרצון העליון הוא למעלה מחכמה סתי-מאה, אלא גם) עד כמה רצון העליון הוא למעלה מחכמה עילאה (דאצילות), ש-עליונותו מחכמה עילאה היא „למעלה מעלה“ (ב' פעמים).

וצריך ביאור: למאי נפק"מ באגה"ת כאן שעליונותו של רצון העליון על חכ-

(1) צד, ב.

(2) לקוטי לוי"צ על תניא ס"ע כט.

(3) לעיל בשיחה שלפניו (ע' 144 ואילך).

(4) צח, א.

(5) ויש לומר, שכוונתו ב„כל הפגמים“ היא להדגיש – דגם הפגמים דזדונות, שאין קרבו מועיל עליהם, הניקוי דפגמים אלו הוא רק מצד יגמ"ר שנמשכים ע"י התשובה.

ובזה יובן מה שמביא שם הפסוק „ונושא עון ופשו עניקה“ ומשמית תיבת „וחטאה“ – כי לתיקון פגם ד„חטאה“ (שוגג), אין מוכרח הגילוי דיגמ"ר. ומה שבהפסוק הזכיר תיבת „וחטאה“, י"ל שהוא מצד סוף הפסוק: נקה לא ינקה – מנקה לשבים ולא ינקה לשאינם שבים, ולכן הזכיר תיבת וחטאה כדי להורות שגם על חטאה אינו מנקה לשאינם שבים, וגם על שוגג צריך תשובה.

(א) ע"י חטא מתדבק האדם עם הרע של החטא - „מלפתו"י. וכיון שנשמת האדם היא „חלק שם הוי" ב"ה"י, נגרם עי"ז פגם גם בד' אותיות שם הוי" (שב- נפש האדם, ושלמעלה).

(ב) כיון שע"י קיום מצוה, כולל גם קיום מצות לא תעשה, ממשיכים אור אלקי"י, הרי ע"י עבירה (נוסף לכך שהרע נדבק בנפשו) חסר האור שהי' נמשך ע"י קיום המצוה (הלאו)י.

ולכן, גם בהתיקון שע"י תשובה, אינו מספיק נקיון הנפש מלכלוך החטא (ה-

ח"ס היא רק „למעלה", פעם אחת (כלומר: חכמה שתימאה שייכת לחכמה דאצילות, כידועי' שהחכמה מושרשת בכתר, אלא ששם החכמה היא „סתימאה"), לכן אין בכחה לנקות הפגמים: וניקוי הפגמים הוא רק מבחי' (רצון העליון) שהיא „למעלה מעלה" משם הוי"י.

ג. אבל צריך להבין:

מבואר בלקו"ת ש„תיקון כל הפג- מים" ע"י י"ג מדות הרחמים הוא לפי ששרשן מ„מוחא סתימאה"י, שיש בו מע- לה על בחי' גלגלתא -

ואיך מתאים זה עם המודגש באגה"ת שהטעם ש"יג מדות הרחמים „מנקים כל הפגמים" הוא לפי שנמשכות מרצון העליון (בחי' גלגלתא), שלמעלה מחכמה סתימאה?

ד. ויש לומר כללות הביאור בזה:

בחטא - ובמילא גם בתיקון החטא ע"י תשובה - יש, בכלל, שני ענינים יי:

6) רמ"ז ר"פ אמור פת, סע"ב. הובא בלקו"ת אחרי כו, סע"ד. ובכ"מ.

7) וי"ל שקוצו של יו"ד רומז לב' הענינים: חלק התחתון של הקוץ הסמוך ונוגע ודבוק לגוף היי"ד, רומז לבחי' ח"ס שהוא למעלה מהיר"ד: וחלק העליון שבו שאינו סמוך להיר"ד, הוא בחי' רצון העליון (גלגלתא) שהוא למעלה מעלה מהיר"ד. ועפ"ז יש לומר, שאדה"ו רמז לחלק העליון של הקוץ במשכ"כ, והקוץ שנוג' היר"ד, ולא „הקוץ של היר"ד" (ע"ד הלשון בפ"ה צה, ב) ובפ"ח שם. וראה לעיל ע' 148 הערה 24 בשו"ג.

8) נצבים מט, ד. ובביאור להמאמר באוה"ת שם ע' ארעג ואילך. ובכ"מ.

9) ראה גם אגה"ק סכ"ה, שכפרת הודונות (ראה לעיל הערה 5) נעשה ע"י ההמשכה ממו"ס.

10) באגה"ת בתחלתה, שע"י ביטול מ"ע „האור נעדר", וכשעובר על מל"ת כו' עושה פגם.

אבל י"ל שכפרטיות, ענין הפגם הוא גם כביטול מ"ע (מכיון שגם זה הוא מרידה במלכותו ית' אגה"ת שם), כמובן גם מאגה"ת ספ"ז, והמבטל ק"ש פוגם כו"י: והענין ד„האור נעדר" הוא גם בעובר על מל"ת, כדלקמן בפנים ובהערה 15. וראה שהמ"צ להצ"צ לה, א: „כביטול מ"ע או בעברו על ל"ת" הוא „ממעט המשכת החיות כו"י וגם „ממשך כו' תוספת ניקה לעמקי הקליפות". ולהעיר גם מד"ה אנכי תרס"ה: אם פוגם ח"ו בקיום מצוה ה"ה פוגם בשם הוי" למעלה לבד זאת שאינו ממשך את האור עוד פוגם וגורם סילוק האור.

11) סוטה ג, ב. הובא באגה"ת שם פ"ח (צח, א) לענין „לבושים הצואים הם החיצונים" הנעשים ע"י עיונות.

12) אגה"ת פ"ד (צד, סע"א).

13) שלכן „שב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה" (קדושין לט, סע"ב. וראה תניא פכ"ז). ואדרבה ע"י קיום מצות ל"ת נמשך אור שלמעלה מהנמשך ע"י מ"ע (לקו"ת פקודי ג, ב ואילך. ועוד. ד"ה אנכי שם).

14) דמכיון שכל הענינים הם בהשגחה פר- טית, הרי מה שהזמינו לו מלמעלה שיבוא דבר עבירה לידו הוא בכדי שיקיים מצות (ל"ת) זו.

15) דנוסף על סילוק שיקיים מצות (ל"ת) זו. הפגם (סה"מ פר"ת ע' עד. ד"ה דרשו תרצ"א פ"ד. ובכ"מ. וראה ע"ז אוה"ת נצבים ע' א"רל), חסר גם האור שהי' צריך להמשיך ע"י קיום הלאו.

הרצון" (רבו פשעיד מה תעשה לו אם צדקת מה תתן לו¹⁶), והוא מושלל מהם:

משא"כ בענין השני, שמצד בעל ה-רצון נמשך האור, אין מקום לומר שהמ-שכה זו היא לפי שהוא מושלל כו' ואינו נוגע לו כו', אלא אדרבה, המשכה זו היא לפי ש"רוצה" להיות נמשך¹⁷.

והחידוש בכח' בעל הרצון על הרצון דמצות (בענין זה) הוא רק בכך, שמצד כח' הרצון דמצות ישנה הגבלה באופן המשכה, שהיא רק ע"י קיום המצות (והמשכת כל אור היא ע"י מצוה פרטית), משא"כ מצד כח' בעל הרצון אין שום הגבלה, וגם כשחסרה המצוה אפשר ל-היות המשכה.

ז. והנה כשם שהעילוי של תשובה על תומ"צ למעלה הוא בכך שתשובה מגעת לבעל הרצון שלמעלה מרצון דמצות – ע"ז הוא החידוש בתשובה על תומ"צ בנשמת האדם, שבתשובה מתגלה (והיא מגעת ב) התקשרות עצם הנשמה בעצמותו ית', בעל הרצון, שהיא למעלה ועמוקה יותר מההתקשרות שע"י תומ"צ.

ובהתקשרות העצמית של הנשמה, ה-מתגלה ע"י תשובה, יש שני ענינים (ע"ד שני הענינים הנ"ל (ס"ה) בבעל הרצון):

(א) הסיבה המביאה את האדם לתשובה היא ההתקשרות הפנימית עם הקב"ה שמצד עצם נשמתו, שלא שייך בה גרעון

(20) איוב לה, ר"ז.

(21) להעיר גם מסה"צ להצ"צ שם (לט, א), שהמשכת האור שנסתלק הוא מבח' אריך, וביטול יניקת החיצונים הוא מבח' עתיק. ועד"ז בד"ה אנכי שם קרוב לסופו.

ומזה מובן עד"ז גם (בשרש ענין זה, כמו שהוא) בבעל הרצון, שביטול הפגמים הוא מבח' נעלית יותר מהבחי' שמשם נמשך האור שנחסר.

"לבושים הצואים"¹⁶, אלא צריכים להש-לים את המשכה שחסרה על ידי העדר קיום המצוה.

ה. והנה הכח בתשובה לפעול שני ענינים אלה הוא לפי שע"י התשובה נמשך מבחי' "בעל הרצון", שלמעלה גם מבחי' "רצון" דמצות¹⁷, ומצד בחינה זו נפעלים שני הענינים הנ"ל:

כיון שבעל הרצון אינו מוכרח ואינו נתפס ברצון דמצות, ואין שייך לומר שהחטא (היפך הרצון) תופס מקום לגבי', לכן, ע"י המשכת בעל הרצון (ע"י תשר-בה) מתנקים ומתבטלים החטא והפגם¹⁸:

ועוד, כיון שבבעל הרצון אין שום מדידה ח"ו באיזה אופן הוא נמשך [דרק מצד כח' הרצון דמצות נעשית המדידה שהאור האלקי נמשך ע"י קיום המצות דוקא] – לכן נמשכת משם המשכה גם כשחסר קיום המצוה הממשיך אור זה¹⁹.

ו. עפ"ז נמצא, שבהטעם על שני ענינים הנ"ל הבאים מבחי' בעל הרצון, יש כאילו שני ענינים הפכים:

הטעם על ביטול החטא והפגם הוא לפי שמעשי התחתונים אינם פוגעים ב"בעל

(16) לשון אדה"צ באגה"ת שם (צח, א).

(17) סה"מ תקס"ב ע' ז ואילך. ד"ה תקעו תרצ"א (סה"מ קונט' ח"א ככו, א ואילך). וראה לקו"ת ר"ה נד, ב. סידור רלד, א ואילך. סה"מ שם לט, ב. ובכ"מ. וראה הערה הבאה.

(18) ראה ד"ה שובה ישראל אעת"ר. וראה סידור קנת, ד (טעם הא' מצד רוממות). ובכ"מ.

(19) ראה סה"מ תקס"ב שם ובד"ה שובה שם קרוב לסופו, לענין נושא עון שגם הזדונות יהיו כזכיות (וראה לקמן בפנים ס"א שהאתהפכא דזדונות לזכיות הו"ע המשכת האור שנחסר). ד"ה תקעו שם. וראה גם לקו"ת ר"ה שם.

תוצאה ממה שרוצה, "לשוב אל ה'", והרי הקב"ה אין סוף - אזי אינו מסתפק בקיום התומ"צ לפי החיוב מצד הציווי, אלא הוא מחפש תמיד דרכים חדשות לחזק את ההתקשרות עם הקב"ה יותר ויותר, ע"י הוספה תמידית בקיום התומ"צ.

ח. והנה, שני ענינים הנ"ל בהתקשרות העצמית של הנשמה, המתגלה ע"י תשובה, הם בדוגמת שני הענינים הנ"ל (ס"ו) בבחי' בעל הרצון:

הענין בהתקשרות העצמית הניכר בכך שהיא הסיבה המביאה את האדם לתשובה - והיינו מה ששום חטא אינו נוגע בה והיא נשארה תמיד בשלימותה - הוא בדוגמת הענין הראשון (דלעיל שם) בבעל הרצון, שהפגם אינו תופס מקום שם:

והענין בהתקשרות העצמית שבא לידי ביטוי בהתשובה גופא - היינו מה שרצון האדם להיות דבוק ומיוחד עם הקב"ה (וכן קיום התומ"צ המסובב מזה) אינו מוגבל לפי ההגבלה של חיוב מצד הדין - הוא בדוגמת הענין השני הנ"ל בבעל הרצון, שמצדו אין שום הגבלה, כההגבלה שברצון העליון על מצוות, ובהמשכה הנמשכת ממנו²².

28) להעיר גם מדי"ה אנכי שם בסופו: "ע"י החרטה ועקירת הרצון ע"י נעשה העברת החיצוני כו' וע"י החילא יתיר ע"י ממשיך האורות שנסתלקו מקודם שיחזרו לשכון בהכלים" - והרי השייכות דתשובה לענין זה שכבעל הרצון (שהחטא אינו תופס מקום) שממנו נעשה ביטול החטא והפגם, היא מצד החרטה שבתשובה (ראה לעיל ס"ו): והשייכות דתשובה להענין שבבעל הרצון (שאינו מדוד כו') שממנו נעשה המשכת האור, היא (ראה לעיל שם. וראה לקמן ס"ט) מצד ה"חילא יתיר" שבתשובה.

או חלישות ח"ו ע"י חטא²³ - ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא²⁴, וגם בשעת החטא הרי הנשמה, באמנה אתו ית'²⁵:

וההתקשרות העצמית פועלת גם על הכוחות הגלויים, עד שהאדם מתמרמר מזה שנעשה נפרד (בחיצוניות) מהקב"ה, ובמילא בא לידי תשובה, שמתחרט על חטאיו ה"מבדילים גו"²⁶, ומקבל על עצמו "בלב ישוב עוד לכסלה כו' [ו]לעבדו ולשמור כל מצותיו"²⁶.

ב) כיון שהסיבה המביאה לידי תשובה היא ההתקשרות העצמית של הנשמה עם הקב"ה (שלמעלה מההתקשרות שע"י קיום התומ"צ), הרי גם בהתשובה גופא באה לידי ביטוי התקשרות זו, שלא רק שמחליט בהחלטה גמורה "לעבדו ולש-מור כל מצותיו", אלא שרוצה להיות מקושר עם הקב"ה, "לשוב אל ה"²⁶, אלא כיון ש"אי אפשר לדבקה בו באמת כי אם בקיום רמ"ח פקודיו"²⁷, לכן רצון זה בא לידי ביטוי בהחלטה "לעבדו ולשמור כל מצותיו".

ומטעם זה גם קיום התומ"צ שלו כפועל אינו מוגבל לחיובו בהן מצד דיני התורה. דכאשר קיום התומ"צ הוא (רק) מצד קבלת עול מלכות שמים ועול מצות, אין קבלה זו "דורשת" ממנו לעשות יותר ממה שמחוייב בו: משא"כ כאשר ה"לעבדו ולשמור כל מצותיו" הוא

22) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1151.

23) סנהדרין מד, ריש ע"א.

24) תניא פכ"ד (לא, א).

25) ישע"י נט, ב.

26) אגה"ת פ"א (צא, א).

27) תניא פ"ד (ת, א). ושם הוא לענין הדביקות שע"י אהבת ה'. ומזה מובן ביתר שאת בענין התשובה.

ט. ויש לומר, שזהו גם מהטעמים שעל ענין ניקוי וטהרת הנפש מ"לבושים הצואים" מספיקה תשובה תתאה, משא"כ כדי להשלים את האור הנעדר ע"י חסרון יום המצוות, צריכים לתשובה עילאה:

ניקוי הפגמים בא (כנ"ל ס"ה"ו) מפני שב"בעל הרצון" החטא אינו תופס מקום, ודוגמתו בנשמת האדם - שהחטא אינו נוגע בהתקשרות העצמית והיא נשארת תמיד בשלימותה.

משא"כ המשכת האור באה (כנ"ל שם) מזה שבעל הרצון אינו מוגבל באופן ההמשכה, שדוגמתו בנפש האדם היא מה שרצונו להיות דבוק בהקב"ה אינו מדוד ומוגבל לפי החיוב שמצד הדין.

ולכן, בשביל ניקוי הפגמים מספיקה גם תשובה תתאה, משא"כ לענין מילוי האור שחסר, צריכים תשובה עילאה - כי היציאה ממדידה והגבלה דהבעל תשובה להיות דבוק בהקב"ה (שזוהי הסיבה שעל ידה נמשך האור שחסר) הוא בגילוי (בעיקר) בתשובה עילאה, שהיא "ברעותא" דלבא יתיר ובחילא סגי לאת-קרבא למלכא: משא"כ זה שההתקשרות העצמית היא בשלימותה (שהיא הסיבה על ניקוי הפגמים) הוא בגילוי גם בתשובה תתאה. כי כללות ענין התשובה (באיזו

זאת אומרת, שהמשכת האור שע"י תשובה (עילאה), הוא לפי שהמעלה דתשור-בה (ה"רעותא דלבא יתיר ובחילא סגי") היא בדוגמת "כלי" הממשיך האור - וה"ז ע"ד ההמשכה שע"י מצות שהן "אברים" ו"כלים", והחילוק הוא רק בזה, שמצד בחי' רצון דמצות יש הגבלה שההמשכה היא רק ע"י מצות, ואילו מצד בעל הרצון באה ההמשכה (גם) ע"י תשובה.

יא. ע"פ כל הנ"ל יש לבאר טעם ה-

י"ד. ע"פ כל הנ"ל יש לומר, שהחי-לוק בין שני הענינים הנ"ל הנפעלים על ידי תשובה (ניקוי הפגמים ומילוי האור שנעדר) הוא:

כיון שניקוי הפגמים בא מצד ההת-קשרות העצמית של הנשמה עם עצמותו ית' (בעל הרצון), ששם מלכתחילה אין פגם, הרי אין זה באופן שהתשובה פועלת ניקוי הפגם, אלא שכיון שע"י התשובה מתגלית ההתקשרות העצמית, הרי ע"י נעשה בדרך ממילא ניקוי כל הפגמים:

משא"כ הענין דמילוי אור שנעדר, כיון שזה קשור עם ה"המשכה" שמצד בעל הרצון [ועד"ז בנשמת האדם - עם "המשכת" ו"גילוי" עצם הנשמה, כאשר רצונה הגלוי להתדבק עם הקב"ה (ע"י תשובה) הוא בלי מדידות והגבלות], ה"ז באופן שה"רעותא דלבא יתיר ובחילא סגי" פועלת וממשכת את האור.

31) הושענות ליום ג'.

32) ראה לקו"ש שם ע' 1152.

30) אגה"ת פ"ח (צח, ב) מזח"א קכט, ב.

שע"י התשובה זדונות נעשים כזכיות הוא „הואיל ועל ידי זה בא לאהבה רבה זו“³⁷ לכן נוגע שם הענין דמוחא (סת"י מאה)³⁸, ענין הטעם³⁹. אלא שכיון שענין זה שייך ל„זדונות“, שהם היפך הרצון (דמצות), לכן גם זה שהזדונות הם טעם להיות המשכת האור⁴⁰ (ע"י תשובה), הוא רק מצד בחי' „מוחא) סתימאה“.

משא"כ באגרת התשובה, שמדבר (בעיקר) אודות „ונקה“, ש„מנקה הוא לשבים לרחוץ ולנקות נפשם מלבושים הצואים“, מדגיש שענין זה הוא מבחי' רצון העליון (גלגלתא) שלמעלה מחכמה סתימאה, כי הענין דניקוי הפגמים הוא רק ממדריגה שהחטא אינו תופס בה מקום כלל, וזה שייך דוקא בבחי' רצון העליון שלמעלה מטעם לגמרי, אפילו מטעם כמוס.

(משיחת פ"פ האיניו תשל"א)

38) ועד"ז בתקס"ב שם, שהמדובר שם שיומשך האור שנחסר ע"י קיום המצות (כמו ר"א בר דורדייא) שהוא דוקא ע"י התשובה עילאה שהוא בחילא יתיר שגם זדונות נעשו כזכיות, מדגיש שם שהמשכה הוא ממו"ס.

39) ומה שמבואר בלקו"ת שם המעלה שבמו"ס על גלגלתא, שבמו"ס (משא"כ בגלגלתא) מתלבש בחי' פנימיות התענוג (ראה בארוכה ארה"ת נצבים ע' א"יעה. המשך תערי"ב ספרי"ג ואילך) – יש לומר, שזהו לפי שהענין ד„דירה בתחתונים“ [שלזה „נתאוד“ בעצמותו ית'] הוא (לא הענין דשלילת הרע, כי אם) „ענין גילוי והמשכת אור א"ס ב"ה למטה“, אלא שבשכל זה צריך (גם) „לבער הרע... שלא יהי' שום לכלוך וטינוף חיו“ (לקו"ת בלק ע. ג. ולהעיר גם מתניא פל"ז (מו, ב. מח, א)). ולכן (מצד זה) – הענין דהמשכת האור שנחסר מגיע למעלה יותר מהענין דניקוי הפגמים. 40) להעיר מלקו"ת אחרי כו, ג.

הדגשה באגרת התשובה שניקוי הפגמים בא מרצון העליון „שלמעלה מעלה ממד" רגת בחי' חכמה עילאה“, שכונתו בזה היא (כנ"ל מהערות אאמור") לבחינת גלגלתא שלמעלה (גם) מחכמה סתימאה, אע"פ שבלקו"ת איתא שתיקון הפגמים נעשה דוקא ע"י מוחא סתימאה (ולא ע"י גלגלתא)³³:

בלקו"ת מדבר (בעיקר) אודות הענין דנושא עון, שהקב"ה מנשא ומגביה את העון „שיהי' אתהפכא חשוכא לנהורא“³⁴, שהזדונות נעשו כזכיות³⁵.

וכיון דזה שזדונות נעשים כזכיות הוא (בכללותו) אותו הענין מה שע"י תשובה נמשך האור הנעדר ע"י החסרון בקיום המצות (זכיות)³⁶

[ועד שהמשכה היא לא רק ע"י התשובה גופא, אלא גם ע"י הזדונות עצמן שנתהפכו לזכיות],

שהמשכה זו היא מצד הטעם, מצד המעלה שכתשובה [כמ"ש בתניא] דזה

33) וע"פ הביאור דלקמן בפנים, יימתק גם מה שבלקו"ת שם מדבר בענין המרירות והכבי' „על סילוק גילוי אור א"ס ב"ה“ (שם מח, סע"א) על „הסתלקות האור והגילוי“ (שם מח, ד). משא"כ „גודל הרחמנות על בחי' אלקות שבנפשו ושלמעלה“ שבאגה"ת שם רפ"ח הוא (כמבואר שם פ"ז) על ירידתם ונפילתם „בהיכלות הטומאה וסט"א“. וראה לעיל ס"ז.

34) לקו"ת שם מח, סע"ד.

35) ועד"ז באגה"ק שם (כנ"ל הערה 9) לכפר כו' אלא גם על הזדונות ואחפכא חשוכא כו' לנהורא.

36) כן ממשע בסה"מ תקס"ב שם. סהמ"צ להצ"צ שם (לט, ב).

37) פ"ז (יב, א).

ביאורים באגה"ת

פ"א – פ"ד

ביאורים באגרת התשובה*

רובם — משיחות שנת תשכ"ט, נעתקו עפ"י רשימות השומעים**.

אגרת התשובה:

א. „אגרת התשובה“ איז דער דריטער חלק פון תניא, ווי עס שטייט אויפן שער-בלאט פון תניא (הוצאת זאלקווי, תקנ"ט — דעם ערשטן מאָל ווען מען האָט געדרוקט דעם אגה"ת (מהדו"ק)), „והוא חלק שלישי“, און אזוי אויך אויף די כותרת פון אגה"ת (הוצאת שקלאוו תקס"ו — דעם צווייטן מאָל ווען מען האָט געדרוקט אגה"ת — מהדו"ת), „לקוטי אמרים חלק שלישי“. ביז אַז ער ווערט אָנגערופן מיט דעם נאָמען אויך דורך רבותינו נשיאנו (ראה לקו"ת שה"ש לא, ג: סש"ב ח"ג. סה"ש תש"א ע' 143. ועוד).

ענינים פון תורה — ובפרט נאָך אַז דער ספר התניא איז דער תורה שבכתב פון חסידות (ראה בארוכה „קיצורים והערות“ ע' קיח ואילך) — זיינען דאָך בתכלית הדיוק, איז דאָך מובן, אַז אויך דאָס וואָס דער אגרת התשובה איז דער דריטער חלק, וועלכער קומט נאָך די פריערדיקע צוויי חלקים, איז בדיוק.

ב. איז דער ביאור אין דעם בדא"פ:

אין דעם ערשטן חלק פון תניא איז מבוואר דער ענין המדות, ווי יעדער איד קען מערער זיין אהבה ויראה, און דורך דעם מקיים זיין רמ"ח מצות עשה און שס"ה מצות לא תעשה.

דער צווייטער חלק איז כשמו — „שער היחוד והאמונה“ [און די נקודה אין דערוף איז האמונה, וכהסיום בההקדמה „האמונה . . . ביחודו“] וואָס „אמונה“ איז מורה לספירת המלכות (כידוע בענין אמת ואמונה) ושייכת אליי. וואָס דעריבער, איז אין צווייטן חלק מבוואר דער ענין היחוד, אַז „בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד“, וואָרום וויבאַלד אַז מלכות איז דאָך שוין אַ שרש אויף מקום און זמן (שעהי"א פ"ז), און „אין מלך בלא עם“, ווי דער אַלטער רבי איז מפרש (שעהי"א שם) „עם מלשון עוממות שהם דברים נפרדים“, קען דאָך זיין אַ נתינת מקום לטעות, דארף מען דאָרטן באַוואַרענען דעם ענין היחוד.

(משא"כ אין די מדות שלמעלה מהמלכות, וויבאַלד אַז „כל בחינות אלו (מקום

* מעלת לימוד אגרת התשובה — ראה להלן סעיף מב.

** ביאורים אלו נדפסו בחוברת בשנת תשכ"ט, ומצד סיבות טכניות, באו בהחוברת רק חלק מהביאורים. בכל מקום שזוכר „סעיף...“ הכוונה הוא להביאורים שלא נכללו בהחוברת.

וזמן) אין להן שייכות במדות הקדושות העליונות" (שעהיה"א שם), דארף מען דארטן ניט באוואַרענען דעם ענין היחוד, ווייל מצד המדות אין מלכתחילה ניטאָ קיין נתינת מקום לטעות).

ולדוגמא: החידוש שבשעהיה"א דלעגס נצב (פ"א) הוא בנוגע ל"דברך" (מל' שבהשתל'); שאינו "כפשוטו" (פ"ז) – בנוגע לצמצום (במל' שלמעלה מהשתל', דא"ס).

און דאָס איז אויך דער טעם פון דעם וואָס (לויט ווי מען דערציילט ביי חסידים) איז ביים אַלטן רבי'ן געווען אַ קס"ד צו מסדר זיין דעם שעהיה"א אַלס דעם ערשטן חלק, וואָס דעריבער שרייבט ער ב"ג' פעמים אין "חינוך קטן" (די הקדמה צו שעהיה"א) דעם לשון "כמו שיתבאר" (בלשון עתיד) – כאָטש אַז די ענינים אויף וועלכע ער שרייבט "כמו שיתבאר" ווערן זיי מבואר אין דעם ח"א, ספר של בינונים" (וואָס, לויט ווי ס'איז אויסגעשטעלט געוואָרן איצטער, קומט דער סש"ב פאַר שעהיה"א).

און נאָך מערער: אפילו לאחרי וואָס דער אַלטער רבי האָט מחליט געווען אַז דער שעהיה"א זאָל קומען נאָך סש"ב, האָט ער נאָך אַלץ איבערגעלאָזן אַ נתינת מקום צו סברתו הקודמת אַז דער שעהיה"א זאָל קומען פאַר סש"ב, וואָס דעריבער האָט ער איבערגעלאָזן דעם לשון "כמו שיתבאר", און ניט משנה געווען "נתבאר" (בנו"ן) – ל' עבר

ווייל וויבאלד אַז סש"ב איז ענינו – מדות, אהבה ויראה, און שעהיה"א – מלכות, איז דאָך דער סדר הספירות (מלמטלמ"ע) פריער – מלכות, און דערנאָך – מדות (ז"א).

[ונוסף לזה: אויך אין עבודת האדם, בכדי צוקומען צו אהבה ויראה, דארף זיין פריער די אמונה ביחודו ואחדותו ית', כמבואר בחינוך קטן בסופו].

ועפ"ז יובן דער טעם פון דעם וואָס אגה"ת איז דער דריטער חלק, וואָס קומט נאָך שעהיה"א און סש"ב, ווייל תשובה איז, בעיקר, אין ספירת הבינה. און דער סדר הספירות איז: בינה נאָך זו"ן; נאָך מלכות (שעהיה"א) און ז"א (סש"ב), קומט בינה (אגה"ת).

ג. נאָך אַ ביאור אויף דעם וואָס אגה"ת איז דער דריטער חלק (און קומט נאָך סש"ב מיט שעהיה"א):

ס'איז ידוע וואָס כ"ק מ"ח אדמו"ר זאָגט (סה"ש תשי"א ע' 241 וואילך) אַז "די פיר טיילן אין ס' התניא זיינען מכוון נגד די ארבעה חלקי שלחן ערוך". און ער טייטשט אויס, אַז די ג"ן פרקים פון תניא (חלק ראשון) זיינען דער אורח חיים פון חסידות חב"ד, דער שער היחוד והאמונה (חלק שני) – יורה דעה, אגרת התשובה (חלק שלישי) – אבן העזר.

ועפ"ז מובן וואָס אגה"ת איז דער דריטער חלק, וואָס קומט נאָך ס"ב און שעהיה"א, ווייל אבן העזר קומט נאָך או"ח און יו"ד.

ד. דער ביאור השייכות פון אגה"ת צו אבן העזר:

לקמן רפ"ד: תשו"ת ותשו"ע (כולליו כ' עניני התשובה) – ב' ההי"ן, סדר נשים, מלכות ובינה.

בש"ס מס' גיטין ואח"כ מס' קדושין – כמש"נ ויצאה והיתה (הקדמת פיה"מ להרמב"ם).

ועד"ז בסדר דברי הימים: ויגרש את האדם, "כבת כו' שנתגרשה" (ב"ר כא, ה. וראה שם). ואח"כ – במ"ת – "קדשנו במצותיו כאדם המקדש אשה כו'", "הרי את מקודשת ליי" (ח"א פמ"ו. לקמן פ"י).

וא"א ומוכרח להיות בינתיים תשובה (ח"א פ"ז).

ע"י החטא „שולחה אמכם" (לקמן רפ"ו) וע"י התשובה „כה אמר ה' אי זה ספר כריחות (גיטין) אשר שולחה אמכם" (ישעי' נ, א).

ובנגלה ממש: ענין התשובה – קדושין שלאחרי גירושין (יומא פו, ב בתחלתו). ועוד. ואכ"מ.

פרק א

היינו משום שע"י קיום מ"ע כו':

ה. הביאור מה שמבאר כאן הטעם מה שעשה דוחה ל"ת: התומ"צ ה"ה בשביל להמשיך אור ע"י רמ"ח מ"ע ולהסיר את רוח הטומאה ע"י שס"ה ל"ת, כדלעיל ח"א פל"ז (מח, א). ובנדוד לא שייך לרוח הטומאה ח"ו שהרי התורה ציוותה לדחות המל"ת. משא"כ באם אפילו התורה דוחה מ"ע – סו"ס אין כאן מעשה להמשיך אור. וחסר הוא. וק"ל.

שנאמר ופקדתי:

ו. אין די „שלשה חלוקי כפרה“ וואָס אין יומא, ברענגט זיך אויף יעדער סוג אַ רא"י פון אַ פסוק: אויף מ"ע אַז ס'איז גענוג תשובה – „שנאמר שובו בנים שובבים“, אויף מל"ת אַז מען דאַרף אַנקומען צו יו"כ – „שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם“, און אויף כריתות ומיתות ב"ד אַז מען דאַרף אַנקומען אויך צו יסורין – „שנאמר ופקדתי בשבת פשעם ובנגעים עונם“.

אַבער די ערשטע צוויי פסוקים איז דער אַלטער רבי ניט מעתיק. און ער איז מעתיק בלויז דעם דריטן פסוק. איז דאָך ממה נפשך: אַדער ער האָט געדאַרפט מעתיק זיין אַלע דריי פסוקים, און אויב די ערשטע צוויי פסוקים איז ער ניט מעתיק, ווייל אים איז נוגע בלויז די „שלשה חלוקי כפרה“ גופא, און ניט די ראיות און מקורים פון וואָנען די ברייתא לערנט אָפּ די שלשה חלוקי כפרה, האָט ער דאָך דעם דריטן פסוק אויך ניט געדאַרפט מעתיק זיין?

איז דער ביאור אין דעם: דער פסוק „ופקדתי בשבת פשעם ובנגעים עונם“ איז ניט בלויז אַ רא"י און מקור צו „יסורין ממרקין“, נאָר אויך אַ ביאור אין דעם אופן פון די יסורים. ווי דער אַלטער רבי איז מבאר ווייטער (צא, א) דעם דיוק הלשון „ופקדתי“ – „ופקדתי דייקא“ – אַז דאָס מיינט וואָס „הקב"ה מביא עליו יסורים“.

ז. ולהוסיף – אַז דער ביאור וואָס אין דעם פסוק איז נוגע צום כללות תוכן הענין פון אגה"ת:

מיטן אגה"ת וויל דער אַלטער רבי אַרויסבריינגען ווי ס'איז „קרוב מאד“ צו יעדער אידן צוקומען צו תשובה (ראה להלן סעיף . . .). קען זיך דאָך שטעלן די שאלה: וויבאלד אַז אויף כריתות ומיתות ב"ד דאַרף מען אַנקומען (צוליב גמר הכפרה עכ"פ) צו יסורים, און נעמען אויף זיך יסורים איז דאָך זייער אַ שווערע זאַך, היינט ווי איז עס „קרוב מאד“? – דעריבער בריינגט ער דעם פסוק „ופקדתי“, אַז ס'איז אַן ענין וואָס קומט מלמעלה, און ניט דער מענטש טוט דאָס. (און אפילו ווען ער וויל אַליין נעמען יסורים אויף זיך „כדי לינצל מעונש יסורים של מעלה ח"ו“,

קען ער עס טאָן אין אַ לייכטן אופן – דורך תעניתים וסיגופים, כמבואר בסוף הפרק. וע"פ הטעמים שבפרק ג' – נ"ל שגם תעניות אלו יכול לדחותם לימי החורף וכו', צדקה וכו' עיי"ש).

ה. עפ"י וועט מען אויך פאַרשטיין וואָס ער זאָגט ווייטער (צא, א) „והיינו כשתשובתו רצוי כו". דלכאורה, צוליב דעם ענין וואָס ער רעדט דאָ אַז תענית איז ניט קיין חלק פון תשובה, איז אים נוגע בלויז אַז די יסורים וועלכע זיינען ממרק די איסורים פון כריתות ומיתות ב"ד קומען פון אויבערשטן (און ניט יסורים וועלכע דער מענטש טוט זיך – תעניתים). וואָס איז אים נוגע (לענין הנ"ל) צו שרייבן אַז די יסורים שמלמעלה קומען „כשתשובתו רצוי כו' מאהבה"?

די שאלה איז נאָך גרעסער: אויפן ענין „כשתשובתו רצוי כו", זאָגט ער דעם לשון „והיינו". אַז דאָס איז אַן אפטייטש אויף דעם וואָס ער זאָגט פריער. ולכאורה, איז עס אַז ענין בפני עצמו, שאינו שייך להקודם?

ועפ"י הנ"ל מובן: מיטן ענין „ואפי' מי שעבר . . . ופקדתי דייקא", וויל דער אַלטער רבי אַרויסבריינגען, ווי פאַר יעדער אידן, אפילו פאַר אַזאָ וואָס האָט עובר געווען אויף כריתות ומיתות ב"ד, איז לייכט תשובה צו טאָן, ווייל די יסורים וועלכע מען דאַרף האָבן אויף גומר זיין די כפרה, טוט עס אָפּ דער אויבערשטער, כנ"ל.

קען זיך דאָך לפי" שטעלן די שאלה, לאידך גיסא: וויבאַלד אַז די יסורים וועלכע זיינען „ממרקין", קומען דוקא פון אויבערשטן – „ופקדתי דייקא" (און דורך יסורים וועלכע מען טוט אַליין – תעניתים וסיגופים – קען מען ניט פועל'ן דעם גמר הכפרה), קומט דאָך אויס, אַז צוקומען צום גמר הכפרה איז ניט „קרוב מאד"?

דעריבער איז ער ממשיך: „והיינו כשתשובתו רצוי כו", אַז אויך דער גמר הכפרה איז תלוי אין דעם מענטשן, וואָרום בשעת אַז ער וועט טאָן תשובה מאהבה

[וואָס אויך דאָס – די אהבה בנוגע לתשובה – איז קרוב מאד צו יעדער אידן ע"ד ווי ער איז מבאר אין ערשטן חלק פ"י וועגן די „אהבה המביאה לעשיית המצות"¹]

איז ער – אתערותא דלתתא – מעורר „האהבה וחסד ה' למרק עונו כו".

מצות התשובה:

ט. בעת דער אַלטער רבי הויבט אַן צו מבאר זיין דעם מהות פון תשובה (אַז זי איז עזיבת החטא), פאַנגט ער גלייך אַן מיט די ווערטער „מצות התשובה". וואָס דערמיט וואָס ער שרייבט „מצות התשובה" [ולא „ענין", או סתם „והנהגה התשובה"

(1) מ"ש בסוף הפרק, וגם אולי אינו שכ כו' כ"א מיראה" – י"ל דאין כוונתו אשר אז גמר כפרתו הוא ע"י תעניתים וסיגופים – כדלהלן סעיף...

(2) ונוסף לזה: גם ע"י תעניתים וסיגופים (מעין תפלה) אפשר להגיע לתשובה מאהבה, כדלהלן שם.

(ויע"ד – ריש חינוך קטן) מאכט ער קלאר, אז תשובה איז א מצוה. און דעם ענין אז תשובה איז א מצוה, זאגט עס דער אַלטער רבי אויך לשיטת הרמב"ם והסמ"ג, וואָרום ער רעדט דאָך דאָס אליבא דידהו, כדמוכח פון דעם וואָס ער זאָגט ווייטער „ולכן לא הזכירו הרמב"ם והסמ"ג כו"י.

פאַראַן אַחרונים (מנ"ח מצוה שסד) וואָס לערנען, אַז לשיטת הרמב"ם איז תשובה ניט א מצוה, נאָר – אויב ער וויל טאָן תשובה, איז דאָ א מצוה אַז ער זאָל זיך דאַן מתוודה זיין. (ובדוגמת המצוה (מ"ע רכב), וכתב לה ספר כריתות, אַז צו מגרש זיין איז אַז ענין וואָס איז תלוי ברצונו, די מצוה איז בלויז, אַז בשעת שרצה לגרש, זאָל ער מגרש זיין מיט אַ ספר כריתות). פון אַלטן רבי'נס לשון איז אָבער קלאַר, אַז ער לערנט, אַז אויך לשיטת הרמב"ם איז תשובה א מצוה.

בשעת מען קוקט אַריין אין רמב"ם, זעט מען אַז ער זאָגט אַזוי בפירוש: גלייך איז אָנפאַנג הלכות תשובה, נאָך אינ'ם „קעפלי", שרייבט ער: „מצות עשה אחת, והוא שישוב החוטא מחטאו לפני ה' ויתודה", איז דאָך מפורש אין רמב"ם, אַז אויך די תשובה גופא (ניט בלויז דער וידוי) איז א מצוה.

און אַזוי איז אויך מוכח פון דעם וואָס ער זאָגט אין הל' תשובה פ"ב ה"ב: „ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד שנאמר יעזוב רשע דרכו וגו'", וואָס פון דעם וואָס דער רמב"ם בריינגט דעם פסוק פון ישעי' (נה, ז) יעזוב רשע דרכו, און ניט דעם פסוק פון חומש (ואתחנן ד, ל. נצבים ל, ב) ושבת עד הוי' אלקיך, איז קענטיק אַז ער וויל ברענגען אַ רא"י אַז ס'איז אַ ציווי, וואָס דעריבער ברענגט ער דעם פסוק „יעזוב רשע דרכו" וואָס „יעזוב" איז אַ לשון ציווי, און ניט דעם פסוק „ושבת", וואָס דאָס איז אַ סיפור דברים. ווי דער רמב"ם לערנט אין הל' תשובה (פ"ז ה"ה) בנוגע דעם פסוק אין פ' נצבים.

און אַזוי איז אויך מוכח פון דעם וואָס דער רמב"ם זאָגט (שם פ"ב ה"ג): „כל המתודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב, הרי זה דומה לטובל ושרץ בידו, שאין הטבילה מועלת לו עד שישליך השרץ" – דלכאורה, פאַרוואָס דאַרף ער ברענגען די דוגמא פון „טובל ושרץ בידו", ער האָט דאָך געקענט סתם זאָגן אַז וידוי אַז עזיבת החטא איז ניט מועיל. צוליב וואָס דאַרף ער ברענגען דוגמאות – ווייל מיט דער דוגמא וויל ער מבאר זיין דעם גדר תשובה (אַזוי ווי כמה וכמה הלכות, וואָס דער רמב"ם איז זיי מבאר דורך ברענגען דוגמאות):

אַזוי ווי „טובל ושרץ בידו" (שאין הטעם בזה משום חציצה), דאָס וואָס ער האַלט אַ שרץ בידו איז ניט קיין זייטיקע זאַך פון טומאה וואָס פועל'ט אַז די טבילה זאָל ניט העלפן (אַזוי ווי חציצה, אַדער מחוסר זמן וכיו"ב, וואָס זיי זיינען ניט קיין

3) וכמ"ש בספּהמ"צ להצ"צ ריש מצות וידוי ותשובה (לה, א): עיקר מצות התשובה מן התורה היא עזיבת החטא והידידי ובקשת מחילה כמ"ש באגה"ת פ"א בשם הרמב"ם והסמ"ג.
4) שנראה ברור – שגם „כתורת" אלו הם מדברי הרמב"ם.

ענינים פון טומאה, נאָר בלויז זייטיקע תנאים וועלכע מען דאַרף האָבן צו טבילה), נאָר דער ענין פון „שרץ בידו“ איז אַז ער האַלט זיך אָן און איז זיך מתחבר צו טומאה; און וויבאַלד אַז ער האַלט זיך אָן איז טומאה, איז דאָך ניט שייך אַז בשעת מעשה זאָל זיין הפכה [– טבילה] – עזיבת הטומאה – נטהר ווערן מטומאה.

די זעלבע זאך איז בנוגע צו „המתודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב“, דער „לא גמר בלבו לעזוב“ איז ניט קיין זייטיקע זאך (כסברת האחרונים, אַז די מצות התשובה איז דער וידוי, און דער עזיבת החטא איז בלויז אַ זייטיקע זאך, אַ הקדמה לזה, וואָס בעת ער וויל טאָן תשובה איז דאָ די מצות הוידוי), נאָר אדרבה: עיקר מצות התשובה און טהרה מטומאת החטא איז דער גמר בלב לעזוב את החטא – השלכת השרץ, נאָר צו דעם, דאַרף מען האָבן אויך וידוי – טבילה.

י"ד. מען דאַרף אָבער פאַרשטיין: הן אמת אַז פון רמב"ם איז טאַקע מוכח אַז אויך תשובה – עזיבת החטא – איז אַ מצוה, וואָס איז אָבער נוגע דעם אַלטן רביין אין אגרת התשובה צו מדגיש זיין אַז עזיבת החטא איז אַ מצוה; אין אגה"ת איז ער מבאר דעם ענין פון תשובה, האָט ער געדאַרפט שרייבן „ענין התשובה“ אָדער „מהות התשובה“ אָדער תשובה סתם. וואָס איז דאָ נוגע צו מדגיש זיין אַז ס'איז אַ מצוה?

וועט מען עס פאַרשטיין בהקדים הביאור פון דעם וואָס דער רמב"ם ציילט ניט „עזיבת החטא“ אין מנין המצות – ער ציילט בלויז מצות הוידוי (מ"ע עג), כאָטש אַז אויך לדעתו איז „עזיבת החטא“ במצות התשובה כנ"ל בארוכה.

וואָס אין דעם קען מען זאָגן צוויי הסברים:

א) עזיבת החטא (די קבלה על להבא ער זאָל מער ניט זינדיקן) איז פון די ציוויים כוללים וועלכע נעמען אַרום אַלע מצות, און די ציוויים כוללים ציילט ניט דער רמב"ם אין מנין המצות (כמבואר בסהמ"צ שרש ד'). און אעפ"י אַז אויך די ציוויים כוללים, אין פאַל וואו אין זיי איז פאַראַן אַ חידוש מיוחד, ווערן זיי יע געציילט אין מנין המצות [וכלשוון הרמב"ם בשרש ד', אַז דער טעם פון דעם וואָס ער ציילט ניט די ציוויים כוללים איז „כי לא צוה לעשות דבר זולת מה שידענר“], פונדעסטוועגן, ציילט ער ניט „עזיבת החטא“ במנין המצות, ווייל ענינה איז – די קבלה און גמר בלב אַז ער זאָל מער ניט זינדיקן, און דאָס ווערט שוין נכלל אין קבלת עול מלכות שמים (מצוה ב') און אין „להאמין יראתו . . . ולא נהי' ככופרים

5) דנוסף על שדבר החוצץ אינו ענין של טומאה (כמו שרץ), גם לענין הטבילה הוא רק תנאי צדדי, שהרי כשדבר החוצץ חופה רק את מיעוטו – ואפילו כשחופה את רובו באם אינו מקפיד עליו – עלתה לו טבילה מן התורה (רמב"ם הל' מקואות פ"א הי"ב) – אף שכשטבל כולו חוץ מראש אצבעו הקטנה, הוא בטומאתו מן התורה (שם הי"ב), דמזה מוכח שאף שיש חציצה – הי"ז טו"ב כ"ז. ומה שלא עלתה לו טבילה ברובו ומקפיד, הוא תנאי צדדי.

6) ראה רמב"ם סוף הלכות מקואות.

ההולכים בשרירות לבס" (מצוה ד'). דער חידוש וואָס איז יע דאָ אין תשובה איז וידידי, און דאָס ציילט טאַקע דער רמב"ם אין מגילת המצות (מ"ע עג).

(ב) אַ מצוה וואָס האָט אין זיך צוויי חלקים – מחשבה און דיבור צי מעשה, ציילט זיך אין מגילת המצות דער ענין הדיבור (והמעשה) שבה, און ניט דער ענין המחשבה שבה.

ווי מען געפינט עס

(א) ביי מצות תלמוד תורה, אַז טראָץ דעם וואָס עיקר ענינה פון תלמוד תורה איז הבנה והשגה [וואָס דערפאַר איז דער דין ביי תושבע"פ, אַז „אם אינו מבין הפירוש, אינו נחשב לימוד כלל“ (הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"ג. ממ"א א"ח ס"ג סק"ב)], פונדעסטוועגן, איז בנוגע צו ברכת התורה [וואָס ענינה איז די ברכה אויף מצות תלמוד תורה, וכנסח הברכה אשר קדשנו במצותיו וצונו], איז „המהרהר בד"ת אינו צריך לברד“ (כאָטש אַז אויך דאָן איז ער מקיים מצות ת"ת) ווייל „הרהור לאו כדיבור הוא“ (שו"ע אדמוה"ז סמ"ז ס"ב. וראה גם ס"א ס"ו).

(ב) ביי מצות תפלה, וואָס זי באַשטייט פון צוויי חלקים – עבודה שבלב און דיבור, איז טראָץ דעם וואָס דער עיקר ענין התפלה איז די כוונה און עבודה שבלב, און דער דיבור שבתפלה איז „רק שיהי' הקול מעורר הכוונה“

[וואָס דעריבער איז (א) דער מקור אויף דער מ"ע פון תפלה איז דער פסוק ועבדתם את ה' אלקיכם. פון וואַנעט ווייס מען אָבער אַז דאָס מיינט תפלה – איז דאָס פון דעם פירוש חז"ל אויפן פסוק „ולעבדו בכל לבבכם“, איזו היא עבודה שבלב זו תפלה" (רמב"ם ריש הל' תפלה ובכס"מ שם), (ב) בשעת עס פעלט די כוונה (כללית פון תפלה, אַזוי ווי דע לפני מי אתה עומד, וכיו"ב) איז ניט בלויז וואָס כוונה איז איינע פון די חמשה דברים וואָס זיינען „מעכבין את התפלה“ (שם רפ"ד), נאָר „תפלה שאינה ככוונה אינה תפלה“ (שם הט"ו), עס איז איבערהויפט קיין תפלה ניט].

פונדעסטוועגן רעכנט מען דעם ענין הדיבור שבתפלה אין מגילת המצות – וכפירוש הלשון יתפלל. וחשיב מצות שבדיבור, בפה. ועיין ברכות (כא, רע"א) ועוד – און ניט דעם ענין הכוונה שבה.

7) בנוגע לחרטה על העבר – ראה להלן סעיף יא.

8) כהל' ת"ת לאדמוה"ז פ"ב ה"ב: „וכל מה שלומד בהרהור לבד ואפשר לו להוציא בשפתיו ואינו מוציא אינו יוצא בלימוד זה י"ח מצות ולמדתם אותם וכמ"ש לא ימוש ספר התורה הזה מפיד והגית בו וגו'“. אבל אין כוונתו שאינו מקיים גם מצות והגית, דא"כ הוצרך לכתוב „אינו יוצא בלימוד זה מצוה תלמוד תורה“ (שכה נכלל ב' המצות: „ולמדתם“ „והגית“), ומדכתב „אינו יוצא . . י"ח מצות ולמדתם אותם“ מוכח שכוונתו רק למצוה זו. ומה שמעתיק גם התיבות „והגית בו“ הוא להדגיש „מפיד“ הוא בדיק ואן דיבור.

9) לקו"ת אחרי כה, סע"ד. ומ"ש בתניא רפ"ז ורפ"ח, זהו רק בשכיל תיקון העולם וגופו ונה"ב. ועיי"ג כ תניא פ"מ ובקרי"א.

עד"ז, אויך אין מצות התשובה, איז טראַץ דעם וואָס עיקר ענינה איז עזיבת החטא (וכלשון הרמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב: „ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו כו"י), און דער וידוי דברים איז בלויז אַ תוצאה פון עזיבת החטא שגמר בלבו (וואָס „עניינות אלו שגמר בלבו" זאָגט ער אַרויס אויך בדיבור – רמב"ם שם), פונדעסטוועגן, וויבאַלד אַז די עזיבת החטא איז אַן ענין שבלב, וואָס איז נ"ט פאַרבונדן מיט דיבור (און ווי דער דין (קדושין מט, ב. אה"ע סל"ח סל"א) אַז אויך דורך הרהור תשובה ווערט ער פון אַ רשע גמור אַ צדיק גמור), און וידוי איז אַן ענין שבדיבור, ציילט דעריבער דער רמב"ם דעם וידוי אין מנין המצות און נ"ט דעם ענין פון עזיבת החטא.

יא. פון די צוויי ביאורים הנ"ל אויף דעם וואָס עזיבת החטא ווערט נ"ט געציילט אין מנין המצות (א) ווייל ס'איז אַ ציווי כולל, (ב) ס'איז אַן ענין שבלב, איז מסתבר יותר ווי דער צווייטער ביאור. ווייל דער ערשטער ביאור איז נ"ט אינגאַנצן גלאַטיק:

כאמור לעיל, אַז אויך די צוויים כוללים, אין פאַל ווען אין זיי איז דאָ אַ חידוש מיוחד, ווערן זיי געציילט אין מנין המצות. ולפי"ז שטעלט זיך די שאלה: אין תשובה דאַרף דאָך זיין נ"ט בלויז די קבלה על להבא נאָר אויך די חרטה על העבר (וכלשון הרמב"ם שם: וכן יתנחם על שעבר). איז דאָך נ"ט מובן: חרטה על העבר איז דאָך שוין אַ חידוש מיוחד, וואָס מען קען נ"ט וויסן לכאורה פון אנדערע מצות?

בדוחק קען מען איינלערנען, אַז אויך אין חרטה על העבר איז נ"טאָ קיין חידוש מיוחד, ווייל די חרטה על העבר ווערט נכלל אין קבלה על להבא (ספהמ"צ להצ"צ ריש מצות וידוי ותשובה, בשם הרמב"ם שם). וואָרום כל זמן אַז אים פאַרדריסט נ"ט דער עבר און ער איז זיך נ"ט מתחרט אויף דעם, איז עס אַ באַווייז אַז עס פעלט אין זיין קבלה און החלטה על להבא. און דעריבער איז אויך אין די חרטה על העבר נ"טאָ קיין חידוש מיוחד, ווייל דאָס ווערט שוין נכלל אין קבלה על להבא.

אַבער דאָס איז אַ דוחק גדול. ווייל אין די דיני התשובה וועלכע שטייען אין חו"מ (ססי' לד) דורך וועלכע אַ רשע ווערט כשר לעדות, ווערט דערמאָנט בלויז קבלה על להבא, וכלשון הרמ"א סל"ג: „מיד כשמקבל בב"ד שבעירו שלא לעשות עוד, סגי ליי". זעט מען דאָך דערפון, אַז אויך ווען ס'איז נ"ט געווען די חרטה על העבר, איז עס נ"ט קיין עיכות אין די קבלה על להבא. ובמילא קומט דאָך אויס אַז אין די חרטה על העבר איז דאָ אַ חידוש „זולת מה שידענו", דאַרף זי דאך געציילט ווערן אין מנין המצות. – אלא ש"ל שחרטה זו שבלב נכללת בוידוי דברים – שתוכנו חרטה זו.

ולכן נראה, אַז דאָס וואָס תשובה ווערט נ"ט געציילט אין מנין המצות [אעפ"י אַז אין די חרטה על העבר איז אַ ודאי דאָ אַ מעשה מיוחד. און אפילו אין די קבלה על להבא איז דאָ אַ „מעשה מיוחד", וואָרום ס'איז נ"ט דומה די קבלה שבתשובה צו קבלת עול מלכות שמים סתם], איז עס מצד דעם ווייל זי (סיי' די קבלה על להבא סיי'

די חרטה על העבר) איז אן ענין שבלב, און דעריבער ציילט זיך במנין המצות בלויז דער וידוי, וואָס איז בדיבור.

יב. ווי גערעדט שוין פיל מאל, אָז אַלע ענינים פון גליא שבתורה ווערן נשתלשל פון ענינם בפנימיות התורה. און וויבאלד אָז אויך אַ הוה אמינא און אַ ס"ד פון תורה איז תורה, איז פאַרשטאַנדיק, אַז אַלע דריי שיטות הנ"ל בענין התשובה — (א) אָז זי איז ניט קיין מצוה (כשיטת המנ"ח), (ב) אָז זי איז פון די ציוויים כוללים, (ג) אָז זי איז אַ ציווי פרטי ככל המצות (און דאָס וואָס זי ווערט ניט נמנה במנין המצות איז עס מצד דעם וואָס עס ווערט געציילט דער דיבור שבה, במילא ווערט ניט נמנה דער ענין שבלב) — האָבן אָן אַרט אויך אין פנימיות התורה.

די רמ"ח מ"ע זיינען רמ"ח אברין דמלכא (תניא רפכ"ג, מתיקונים). וואָס פון דעם איז מובן, אָז כשם ווי די רמ"ח אברי גוף האדם, איז יעדערער פון זיי (אעפ"י אָז ער איז כלול פון אַלע אברים, איז ער) בלויז אָן אבר פרטי, אָזוי אויך די רמ"ח פקודין (אעפ"י אָז יעדער מצוה איז כלול פון אַלע מצות, וואָס דערפאַר העוסק במצוה פטור מן המצוה, כמבואר במ"א, פונדעסטוועגן), איז יעדער מצוה אַ מצוה פרטית.

(ויש לומר, אָז דאָס איז דער טעם הפנימי אויף דעם וואָס דער רמב"ם איז ניט מונה קיין ציוויים כוללים אין מנין המצות, ווייל די מצות הנמנות במנין המצות זיינען אברים פרטים, קען במילא אין זיי ניט אַריינגערעכנט ווערן ציוויים וועלכע זיינען כולל המצות כולל).

און דעריבער, וויבאלד אָז תשובה איז מתקן וממלא די פגמים פון אַלע תרי"ג מצות, קען מען דאָך ניט זאָגן אָז זי איז במדריגתם — אָן אבר פרטי, נאָר אַ ציווי כולל, וואָס איז העכער פון אברים פרטים.

נאָך מער: די ענינים וועלכע קומען פון עצם הנפש, זיינען זיי אָפֿהיינגיק אינגאַנצן בלויז פון זיין בחירה (וואָרום ס'איז דאָך ניט שייך אָז דער עצם זאָל זיין מוכרח פון כחות וענינים שלמטה הימנו). און בשעת דער מענטש האָט אַ ציווי, איז דאָך שוין פאַראַן אַ סיבה מן החוץ וואָס איז אים נאָילו מכריח צו טאָן דאָס וואָס ער איז נצטוה געוואָרן.

(ואעפ"י אָז אויך אויף מצות איז „רשות לכל אדם נתונה“ (הל' תשובה רפ"ה), קומט עס אָבער ניט צו דער בחירה וואָס אַ מענטש האָט אין ענינים וועלכע ער איז ניט נצטוה געוואָרן אויף זיי).

און דעריבער האָט אָן אַרט צו זאָגן, אָז תשובה איז ניט קיין מצוה (אפילו ניט קיין ציווי כולל), ווייל תשובה קומט פון עצם הנפש (כידוע דער טעם פון דעם וואָס תשובה האָט בכח צו ממלא זיין אַלע פגמים, ווייל אין עצם איז אַלע מאל גאַנץ). און אין עצם איז ניט שייך קיין סיבה מן החוץ (ציווי"י).

אעפ"כ נעמט אָן דער אַלטער רבי אַז תשובה איז יע אַ מצוה, מיינענדיק דערמיט אַ ציווי פרטי, כנ"ל בארוכה. ווייל תשובה דאַרף דאָך ממשיך זיין און אויפטאָן „למטה" – אין די אברים פרטים, אָז אין זיי זאָל נתמלא ווערן די פגמים. (און אזוי אויך בעבודת האדם, דאַרף די תשובה זיין ניט קיין מקיף/דיקער ענין, נאָר זי דאַרף בריינגען חיות אין קיום מצות פרטיות). וואָס דעריבער מוז אויך תשובה אַליין זיין אַ מצוה, און אַ מצוה פרטית (אעפ"י שמצד עצם ענינה היא למעלה מהמצות).

און דערפאַר הויבט אָן דער אַלטער רבי דעם ביאור ענין התשובה מיט די ווערטער „מצות התשובה", אויף צו מדגיש זיין, אָז די תשובה דאַרף זיין ניט אין אָן אופן וואָס זי בלייבט העכער פון מצות פרטיות: זי האָט ניט קיין שייכות צו קיום המצות (ע"ד ווי תשובת ר"א בן דורדייא וואָס הניח ראשו בין ברכיו וגעה בכ"י), נאָר אין אָן אופן וואָס זי זאָל געבן חיות אין קיום המצות.

מן התורה . . בלבד:

ראה להלן סעיף כא.

בכל לבו . . כל מצותיו:

ראה להלן סעיף יז.

כמ"ש יעזוב . . השיבנו ה' אליך וגו':

יג. אויף דערויף וואָס דער אַלטער רבי זאָגט אָז דער עיקר פון תשובה איז „לשוב אל ה' בכל לבו ובכל נפשו לעבדו ולשמור כל מצותיו", ברענגט ער אַ ראי' פון פיר פסוקים: „יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וגו'" (ישעי' נה, ז); „ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו וגו' ככל לבבך וגו'", און ער צייכנט אָן, אָז דער פסוק איז „בפ' נצבים" (ל, ב); „שובה ישראל עד ה' אלקיך וגו'" (הושע יד, ב); „השיבנו ה' אליך וגו'" (איכה ה, כא).

איז אין דעם ניט מובן:

א) צוליב וואָס דאַרף דער אַלטער רבי אָנקומען צו פיר פסוקים און באַנגנט זיך ניט מיט איינעם פון זיי?

ב) סדר הפסוקים: ער ברענגט דעם פסוק יעזוב רשע דרכו גו' וואָס שטייט אין נביאים פאַר דעם פסוק „ושבת גו'" וואָס שטייט אין תורה? נאָכן פסוק ושבת וואָס

שהרצון דמצות הוא ג"כ כפנימיות ועצמות אוא"ס, אינו מוגבל ומוכרח ח"י בהרצון" (ד"ה שובה אעת"ר קרוב לסופר).

שטייט אין תורה, ברענגט ער די פסוקים שובה ישראל און השיבנו וועלכע שטייען אין נביאים אחרונים און אין כתובים? ממה-נפשך: אָדער ער האָט געדאַרפט ברענגען די פסוקים אין דעם סדר פון מן המוקדם אל המאוחר – ושבת גו', יעזוב רשע דרכו גו', שובה ישראל גו' און השיבנו גו', אָדער ער האָט זיי געדאַרפט ברענגען מן המאוחר אל המוקדם – השיבנו, שובה ישראל, יעזוב רשע דרכו און ושבת?

ג) בשעת ער ברענגט דעם פסוק „ושבת גו'“, שרייבט ער: „וב' נצבים כתיב“. ביי די אַנדערע דריי פסוקים איז ער ניט מציין וואו זיי שטייען, און ביי דעם פסוק איז ער מציין אַז ער שטייט אין פרשת נצבים. מוז מען דאָך זאָגן, אַז מיטן ציון צו פ' נצבים מיינט ער צו שולל זיין אַן אַנדער פסוק וואָס איז ענלאַך צו דעם פסוק: אַזוי ווי דער פסוק איז דאָ (בשינויים) אין נאָך אַן אָרט – אין פ' ואתחנן (ד, ל), איז ער דעריבער מדגיש „וב' נצבים כתיב“, מען זאָל וויסן אַז זיין כוונה איז צו דעם פסוק דוקא. (וע"ד שנת"ל סעיף . . . בנוגע צו דעם וואָס ער איז מציין „בסוף יומא“).

דאַרף מען פאַרשטיין: וואָס איז טאַקע דער חילוק צווישן די צוויי פסוקים, וואָס מצד דעם דאָזיקן חילוק איז דער אַלטער רבי מדגיש אַז ער מיינט דוקא דעם פסוק פון פרשת נצבים?

לכאורה האָט מען געקענט זאָגן, אַז דאָס קומט בהמשך צו דעם וואָס ער זאָגט פריער „מצות התשובה“, אַז די תשובה (עזיבת החטא, און ניט בלויז דער וידוי) איז אַ מצוה, כנ"ל בארוכה. וואָס דעריבער קען ער ניט ברענגען דעם פסוק פון פ' ואתחנן, ווייל דאָרט איז דער „ושבת“ אַ סיפור דברים, וכהתחלת הענין (כה, כו): העידותי בכס גו'. משא"כ דער „ושבת“ וואָס אין פ' נצבים, איז אפילו להרמב"ם (וואָס כנ"ל סעיף ט/), רעדט דאָ דער אַלטער רבי אויך לויטן רמב"ם) וואָס ער זאָגט (הל' תשובה פ"ז ה"ה) אַז דאָס איז אַ הבטחה, קען מען זאָגן אַז דאָס מיינט אויך ציווי (כפירוש הרמב"ן עה"פ, אַז אין דעם „ושבת“ ווערט נכלל ביידע זאָכן).

עס איז שווער אָבער אַזוי צו ענטפערן. ווייל אויך דער פסוק „השיבנו גו'“ איז ניט קיין ציווי – ס'איז גאָר אַ בקשה, און פונדעסטוועגן ברענגט אים יאָ דער אַלטער רבי אַלס רא"י וואָס תשובה איז. ווייל אין דעם אַפטייטש וואָס איז דער מהות התשובה (וואָס אויף דעם ברענגט ער די ראיות) איז דאָך ניט וויכטיק צי דער פסוק רעדט עס בלשון ציווי צי בלשון בקשה. איז הלמאי איז ער שולל דעם פסוק פון פרשת ואתחנן?

יד. איז דער ביאור אין דעם:

אין די ווייטערדיקע פרקים פון אגה"ת איז ער מבאר, אַז אידן זיינען אַ חלק פון

(12) ומר חפץ אלוף בשה"צ שלו מנה במנין העשין עשה ושבת עד ה' אלקיך (הובא בפ"י הרי"ף פערלא לשה"צ להרס"ג פרשה מב). וכ"ה בסמ"ק מצוה נג „לשוב דכתיב ושבת עד ה"א ושמעת בקולו“.

שם הוי' (פ"ד - צג, סע"ב), וואָס דערבער איז דורך יעדער חטא וואָס מען טוט איז מען מוריד „השפעת שם הוי' ב"ה . . . תוך היכלות הסט"א" (רפ"ז). וכמשל החבל (וואָס אויף אידן שטייט דאָך „יעקב חבל נחלתו"), אַז בעת מען שלעפט דעם אונטערשטן ברעג, ווערט במילא נמשך אַהין אויך די אויבערשטע ברעג (פ"ו - צו, סע"א וואילך. אלא ששם מבואר משל זה לענין בחי' ה"א תתאה. עיי"ש).

וואָס פון דעם איז מובן, אַז וויבאַלד אין שם הוי' זיינען פאַראַן ד' אותיות, און די אַלע ד' אותיות זיינען פאַראַן ביי יעדער אידן

[ס"י בנשמתו כמבואר להלן ספ"ד, ס"י בגופו כדאימא בזח"כ (מב, א ולהעיר מת"ז תמ"ה - הובא בתניא ספ"מ בהג"ה) אַז דער ראש איז בתמונת היר"ד, דער גוף - וא"ו, און די ה' אצבעות שבימין ושמאל - ה' עילאה וה' תתאה.].

איז דורך יעדער עבירה וואָס ער טוט, איז ער פוגם אין אַלע ד' אותיות, און ער איז זיי מוריד תוך היכלות הסט"א.

ואעפ"י אַז אין ספ"ז איז מבואר אַז ס'איז דאָ עבירות וועלכע זיינען פוגם אין אות י"ד, עבירות וועלכע זיינען פוגם אין אות ה', וכו', פונדעסטוועגן וויבאַלד אַז אין דעם אידן (וואָס ער טוט דעם חטא) זיינען פאַראַן אַלע ד' אותיות, און יעדער מעשה וואָס ער טוט איז דאָך פאַרבונדן, בכללות, מיט כל כחות נפשו, איז מובן, אַז מיט יעדער חטא איז ער, בכללות, מוריד אַלע ד' אותיות כו'.

וואָס פון דעם איז מובן, אַז די תשובה (על כל חטא) איז ענינה - די העלאה פון די אַלע ד' אותיות.

ועפ"י יובן וואָס ער ברענגט דאָ פיר פסוקים בענין התשובה - וואָס אין יעדער פסוק ווערט דערמאָנט דער שם הוי' - ווייל אין די פיר פסוקים איז מרומז די תשובה והעלאה פון די ד' אותיות, כדלהלן.

(אין לקו"ת פרשת בלק (ד"ה מה טובו) איז מבואר די ד' בחינות שבתשובה, כל בחינה בפני עצמה. דאָ אין תניא אַבער, וויל ער זאָגן, אַז יעדער בחינה פון תשובה (אפילו תשובה תתאה וואָס עיקרה איז אין ה"א תתאה - וואָס וועגן דער דרגא רעדט ער דאָ „לבב ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו ית' ולא יעבור עוד מצות המלך ח"ו", וואָס מלכות איז בחי' ה"א תתאה) איז כלול פון אַלע פיר).

טו. וועגן דעם ענין פון די ד' אותיות שם הוי' איז ער מבאר ווייטער אין פ"ד, אַז ה"א אחרונה איז מעשה; וא"ו - קול און ששה מדות; ה"א ראשונה - התבוננות און יו"ד - שכל הנעלם שבכחו לצאת אל הגילוי כו'.

ועפ"י מובן ווי די פיר פסוקים ריידן וועגן די השבה און העלאה פון די ד' אותיות:

„יעזוב רשע דרכו גו' וישוב גו'“ – (תשובה דבחי) ה"א תתאה. וואָרום דרך הרשע – (וועלכן ער איז אַ עוזב) איז מעשה, ה"א תתאה.

„ושבת גו' ושמעת בקולו גו' בכל לבבך וגו'“ – (תשובה דבחי) וא"ו, כנ"ל אַז אַת וא"ו איז ענינו קול, און ששה מדות וואָס זיינען אין לב.

„שובה ישראל עד הוי' אלקיך“ – (תשובה דבחי) ה' עילאה. וואָרום וויבאלד אַז מען רופט אים אַז ישראל בשם המעלה, איז מובן אַז די איינציקע זאָך וואָס עס פעלט אים, אויף וועלכע עס דאַרף זיין ביי אים דער „שובה“, איז בלויז התבוננות. און זיין „שובה“ איז „עד הוי' אלקיך“, אַז הוי' זאָל זיין אלקיך (דיינער), בגילוי אין אַ פנימיות, וואָס דאָס ווערט דורך התבוננות דבינה.

„השיבנו ה'“ – (תשובה דבחי) יו"ד. כמבואר בתניא ח"א פ"ח ופי"ט אַז ה' איז מלוכש אין חכמה, און חכמה איז דאָך דער אות יו"ד, כנ"ל. און וויבאלד אַז די התעוררות החכמה, מיטן „ה' המלוכש בה“, קומט אין אַן אופן פון מלמעלמ"ט – „ניעורה משנתה“, דעריבער זאָגט ער השיבנו ה'.

טו. די ד' בחינות אלו שבתשובה, זיינען דער ענין פון סור מרע ועשה טוב בקש שלום. די תשובה אין ה"א תתאה – סור מרעי' די תשובה אין וא"ו – ועשה טוב, און די תשובה אין ה"א עילאה און יו"ד – „בקש שלום“. וואָרום אין „בקש שלום“ גופא זיינען פאַראַן צוויי מדרגות: מלמעלמ"ע (תשובה שבה"א עילאה – העלאתה לבחי' היו"ד), און מלמעלמ"ט (תשובה שביו"ד – המשכתה לבחי' ה"א). כמובן כל זה בלקו"ת פרשת בלק שם.

ועפי"ז וועט מען פאַרשטיין וואָס ער שטעלט אויס די פיר פסוקים אין דעם סדר דוקא – ווייל אזוי איז דער סדר פון עבודת התשובה:

די ערשטע זאָך איז סור מרע. און דאָס איז דער ענין פון „יעזוב רשע דרכו“ – סור מרע.

דערנאָך קומט די עבודה פון „ועשה טוב“. און דאָס איז דער ענין פון ושבת גו' ושמעת בקולו גו' בכל לבבך, ווייל „ושמעת בקולו“ מיינט עשיית המצות (ועשה טוב), און אויך „בכל לבבך“ איז דאָך לבא פליג לכל שייפין – אין אַלע רמ"ח אברים, רמ"ח מ"ע.

דערנאָך קומט די עבודה פון „בקש שלום“, פריער אין דעם אופן פון מלמעלמ"ע און דערנאָך אין דעם אופן פון מלמעלמ"ט. און אויף דעם קומען די צוויי פסוקים, פריער – שובה ישראל (מלמעלמ"ע) און דערנאָך השיבנו ה' (מלמעלמ"ט).

און מצד דעם וואָס די עבודה פון „בקש שלום“ – שלום און שלימות, גם בחינה

(14) יעזוב רשע – אותיות רע ושי"ן הרומז לקדושה המובלע בין אותיות רע (כתהאריז"ל בהגש"פ „הקהה את שיניו“).

התחנתונה שבה, קען קומען דוקא לאחרי די עבודה פון סור מרע ועשה טוב, דעריבער איז שוין אין ערשטן פסוק וואָס ער ברענגט אויף די עבודה פון „בקש שלום“, שטייט דער לשון שובה ישראל, מלשון כי שרית עם אלקים, אָז ער איז אַ שר – מושל ושולט – אויפן שם אלקים, וואָרום דורך זיין עבודה אין (סור מרע און) ועשה טוב האָט ער מתקן געווען דעם הסתר הנמשך מהצמצום דשם אלקים (לקו"ת שם עג, ריש ע"ד).

יז. ועפ"י זיינען מתורץ כל דיוקים הנ"ל:

ער ברענגט אַלע פיר פסוקים – ווייל אין די פסוקים ווערט מבואר די תשובה פון די אַלע פיר אותיות כנ"ל, וועלכע – י"ל בדא"פ – דער אַלטער רבי איז אויך מרמז אין „בכל לבו (בינה לבא) ובכל נפשו (למעלה מהקודם). עיין לקו"ת סיכות פ, סע"ד) לעבדו (פועל, עש"י – מ"ע) וגשמוד (סור, כ"מ שנאמר השמר – ל"ח) כל מצותיו“.

ער שטעלט זיי אויס מיט דעם סדר דוקא – ווייל אַזוי איז דער סדר העבודה, כנ"ל.

[גם יש לומר, אַז וויבאלד ער זאָגט פריער אַז מצות התשובה איז „עזיבת החטא“, ברענגט ער דעריבער בתחילה דעם פסוק „יעזוב רשע דרכו“ (כברמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב). און דערנאָך ברענגט ער די אַנדערע פסוקים לפי סדר התנ"ך: ושבת – אין תורה, שובה ישראל – אין נביאים, און השיבנו ה' – אין כתובים].

ער איז מדייש „ובפ' נצבים כתיב“, מיינענדיק דערמיט צו שולל זיין דעם פסוק פון פ' ואתחנן כנ"ל – ווייל אין פ' ואתחנן שטייט ניט קיין „ככל אשר אנכי מצוך“ (הנרמז כאן ב„וגו"י¹⁵): „בכל – לכבד“, און אים איז נוגע די ווערטער, בכדי להדגיש (א) אַז דאָס איז די תשובה פון אות וא"ו – ששה מדות שבלב, (ב) אַז די עבודה פון דער תשובה איז „ועשה טוב“, רמ"ח מ"ע – אברים, וואָס לבא פליג צו רמ"ח אברים, (ג) ככל . . . מצוך – עשיית מצות [כפ' ואתחנן יל"פ – שמיעה, ובכללות].

חי. עפ"י כל הנ"ל וועט אויך ווערן פאַרשטאַנדיק, וואָס בעת ער ברענגט דעם פסוק „השיבנו ה' אליך“ איז ער מוסיף „וגו“. שיש לומר, אַז דאָס איז ניט בלויז מצד דעם וואָס „כל פסוקא דלא פסקי' משה אנן לא פסקינן ליי" (תענית כו, ב. וש"נ), כמבואר כתשבי ערך גמר, נאָר אויך מצד דעם וואָס ער וויל מרמז זיין דעם וואָרט „ונשובה“, וואָס קומט נאָך „השיבנו ה' אליך"י¹⁶:

(15) ראה להלן הערה 16.

עוד ביאור בנוגע ל„וגו"י זה (ולמה שמציין לפ' נצבים דוקא) – ראה לעיל סעיף...

(16) שלכן כותב וגו' (בוא"ז), שיש לומר, שהטעם ההחילוקי, מה שלפעמים כותב גו' ולפעמים וגו' הוא כאשר נוגע גם התיבה שאינה מעתיקה בפירוש, כותב וגו' בוא"ז, כמבואר בשיחת ש"פ יצא תשכ"ה [לקו"ש ח"ה בהוספות ע' 387]. ולפ"י, גם בשאר הפסוקים שמביא כאן, מכיון שגם בהם כותב „וגו"י בוא"ז, גם בהם נוגע סיום הפסוק.

וויבאלד אַז „השיבנו ה' אליך" איז די תשובה פון אות יו"ד – בחינת החכמה – וואָס קומט לאַחרי די תשובה פון די פריערדיקע דריי אותיות, קען מען דאָך מיינען, אַז וויבאלד זיי האָט ער שוין אומגעקערט, איז די תשובה פון „השיבנו ה'" טוט אויף בלויז אין חכמה

– אויף דעם איז ער מרמז דעם „ונשובה", אַז דער „השיבנו ה'" פועל'ט אויך „ונשובה" – השבה אין אַלע כחות הנפש. וכמבואר בתניא ח"א פ"ט, אַז בשעת עס ווערט נתעורר בחינת החכמה, פועל'ט עס אין אַלע כחות הנפש, און ביז אפילו אין לבוש המעשה.

און הגם אַז אין די פריערדיקע דריי אותיות איז דאָך שוין געווען אויך פריער די תשובה, פונדעסטוועגן, וויבאלד אַז חכמה איז דער שרש ומקור, איז בשעת אַז דער שרש ווערט נתעורר, ווערט במילא אַן עילוי אויך אין אַלע כחותי, און אַן עילוי שבאין ערוך, ביז אַז דאָס ווערט אַנגערופן בשם תשובה – ונשובה – תשובה חדשה אפילו לגבי מצבם לאַחרי ג' התשובות שלפ"ו.

והיינו כשתשובתו כו':

ראה לעיל סעיף ח'.

שום תענית כלל:

ראה להלן סעיף כ'.

כמ"ש בתורה והתודו את חטאתם ונו':

יט. בשעת דער אַלטער רבי ברענגט אַז וידוי ובקשת מחילה ווערט יע דערמאָנט אין רמב"ם און סמ"ג, ווייל זיי זיינען יע נוגע צו מצות התשובה, שרייבט ער: „כמ"ש בתורה והתודו את חטאתם וגו'".

ולכאורה איז ניט מובן:

א) צוליב וואָס דאַרף ער שרייבן כמ"ש כו', וואָס איז נוגע אין אגה"ת מציינ זיין דעם מקור פון רמב"ם און סמ"ג?

ב) אפילו ווען ער וויל שוין יע ברענגען דעם פסוק, האָט ער געקענט שרייבן כמ"ש והתודו. צוליב וואָס דאַרף ער שרייבן כמ"ש בחורה, למאי נ"מ צי דער פסוק איז אין תורה צי אין נביאים וכתובים?

17) והוה טעם הפנימי על זה מה שמהציוויים שנאמרו בלשון מקור – כמו השב, שלח, ועוד – לומדים „אפילו מאה פעמים" (ני"מ לא, א) – כי כח המעשה מצד עצמו הוא בהגבלה. ולכן, כשהציווי הוא (רק) על העשי, יש בה מדידה. משאי"כ כשהציווי הוא בלשון של מקור, הרי מצד ה"מקור", לא ישנה הגבלה ואפילו לא בכח המעשה [ראה לקו"ש ח"ט ע' 140. ח"ד ע' 140].

כ. איז דער ביאור אין דעם:

מיט'ן ברענגען דעם פסוק והתודו גו', און מיט'ן מדגיש זיין אז דער פסוק איז בתורה, וויל ער זאגן, אז די נויטיקייט פון וידוי ובקשת מחילה צו תשובה איז ניט גלייך צו די אנדערע ענינים וועלכע נויטיקן זיך צו תשובה, דערמיט וואָס דער ענין הידוי שטייט אין תורה.

[ניט נאָר וואָס וידוי ובקשת מחילה איז ניט גלייך צו תענית, וואָס ער איז לגמרי ניט נוגע צו כפרה ומחילת העון

(וואָס דעריבער ווערט עס איבערהויפט ניט דערמאָנט אין רמב"ם און סמ"ג, וכהלשון באגה"ת, לא הזכירו הרמב"ם והסמ"ג שום תענית כלל),

ער איז נוגע בלויז „שיהי' לרצון לפני ה' כו' כקודם החטא“, ווי ער זאָגט אין צווייטן פרק, נאָר ער איז אויך ניט גלייך צו די ענינים וועלכע זיינען יע נוגע צו תשובה און כפרה – דערמיט וואָס ער שטייט אין תורה].

ס'זיינען פאָראַן ענינים אין תשובה וועלכע זיינען ניט קיין פרט אין מצות התשובה גופא,

[און אין זיי גופא זיינען פאָראַן כמה סוגים: א) אז די תשובה זאָל זיין בימי בחרותו כו', וואָס דוקא דאָן איז עס אַ תשובה גמורה און אַ תשובה מעולה, כאָטש אַז אויך „אם לא שב אלא בימי זקנתו כו' מועלת היא לו ובעל תשובה הוא“ (רמב"ם הל' תשובה רפ"ב). ב) השבת הגזילה און ריצוי חבירו, וואָס אָן דעם איז „אינו נמחל לו“ (רמב"ם שם ה"ט). אָבער פונדעסטוועגן, איז אויך השבת הגזילה ניט קיין פרט אין מצות התשובה גופא].

משא"כ „והתודו גו'“ איז כתוב בתורה ביי דעם ענין פון מצות התשובה. וואָס דעריבער דערמאָנט עס דער רמב"ם אויך אין 98 המצות (מ"ע ג).

כא. וואָס איז טאָקע נוגע דעם אלטן רבי'ן צו מדגיש זיין אַז וידוי איז אַ פרט אין תשובה מן התורה?

וועט מען דאָס פאָרשטיין בהקדים נאָך אַ קושיא: וויבאלד אַז „והתודו גו'“ איז יע אַ חלק פון מצות התשובה כנ"ל, איז דאָך בתחילת הענין ווען דער אַלטער רבי טייטשט אָפּ וואָס מצות התשובה איז, האָט ער דאָרט געדארפט דערמאָנען ניט בלויז „עזיבת החטא“, נאָר אויך וידוי?

מוז מען זאָגן, אַז מיט זיין זאָגן אַז מצות התשובה איז „עזיבת החטא בלבד“ מיינט ער צו שולל זיין אויך וידוי. (וכדמוכרח פון דעם דין וואָס ער ברענגט פון סנהדרין און חו"מ, וואָס דאָרט ווערט ניט דערמאָנט ענין הידוי כלל. ועאכו"כ מקדושין (קדושין מט, ב. אה"ע סל"ח סל"א) – שמפורש שרק הרהר).

ועפ"י מובן וואָס ער איז מדגיש אַז וידוי איז כתוב בתורה, בכדי צו מאַכן קלערער אַז דאָס וואָס ער זאָגט פריער „מצות התשובה מן התורה היא עזיבת החטא

בלבד" – וואָס אויך דאָרט איז ער מדגיש „מן התורה" – מיינט ער צו שולל זיין אויך וידוי: מיט זיין מדגיש זיין ביידע מאל (סיי ביים זאָגן אָז תשובה איז „עזיבת החטא בלבד" און סיי ביים ברענגען דעם פסוק „והתודו גו'") תורה, מאַכט ער קלאָר, אָז מיט'ן וואָרט „בלבד" וועלכן ער זאָגט ביי „מצות התשובה מן התורה" מיינט ער שולל זיין (ניט בלויז תעניתים, ביז אפילו ענינים וואָס זיינען מעכב די כפרה, אזוי ווי השבת הגזילה, נאָר) אויך וידוי, וואָס איז „כתוב בתורה".

דאָס הייסט, אָז „מן התורה" גופא זיינען פאָראַן צוויי חלקים: שלימות התשובה, וואָס צוליב דעם פאָדערט זיך מן התורה וידויה ובקשת מחילה, און תשובה עצמה וואָס ענינה איז עזיבת החטא בלבד.

וואָס דערמיט ברענגט ער אַרויס נאָך אַן ענין אין תשובה, ווי זי איז קרוב מאד צו יעדער אידן (אפילו צו אַזאָ וואָס מצד איזו סיבה קען ער זיך ניט מתודה זיין), ווייל עיקר ומהות התשובה איז עזיבת החטא בלבד.

ומ"ש ביזאל:

כב. ווי געזאָגט פריער סעיף יג, איז דער אַלטער רבי ניט מציינ קיין פסוק אָדער מרז"ל סיידן וואו דער פסוק צי מאמר איז בשינוי אין נאָך אַן אָרט, וואָס דאָן איז דער אַלטער רבי מציינ דעם מראה מקום, בכדי צו מדגיש זיין אָז ער מיינט דוקא דעם פסוק און מאמר.

ועפ"ז מובן אויך דאָ, אָז מיט זיין מוסיף זיין דעם וואָרט „ביזאל", מיינט ער צו שולל זיין אַנדערע פסוקים וואָס ריידן וועגן צום.

איז די הסכרה אין דעם: אין צומות ותעניתים זיינען פאָראַן כמה סוגים: תעניתים וועלכע העלפן אַרויס אין די בקשות און תפלות [אזוי ווי אין ירמיה' (לו, ר-ז): „ביום צום גו' אולי תפול תחנתם גו'"], און אזוי אויך אין עזרא (ח, כא): „צום גו' לבקש גו'"], און תפלה ותחנונים בצום גו'"], און אזוי אויך אין דה"ב (כ, ג-ד): „ויקרא צום על כל יהודה ויקבצו יהודה לבקש מה'"]; תעניתים וועלכע רופן אַרויס התגלות רצון העליון ב"ה, ווי ער זאָגט ווייטער אין צווייטן פרק, און ברענגט די רא"י אויף דעם פון ישע"י (נח, ה) „צום יום רצון": תעניתים וועלכע ברענגען צו תשובה, ווי ער זאָגט ווייטער אין פ"ז, אָז תעניתים ברענגען צו שבירת הלב, וואָס פאָדערט זיך צו תשובה (וראה גם רמב"ם הל' תעניות פ"א הי"ב. שם רפ"ה). און וועגן דעם ענין פון צומות – וועלכע זיינען מעורר את התשובה – רעדט זיך אויך אין פסוקים (ירמיה' שם: „אולי תפול תחנתם גו' וישובו איש מדרכו הרעה", וכן יש לפרש בנחמי' רפ"ט).

פון די אַלע פסוקים קען דער אַלטער רבי ניט פרעגן קיין קשיא אויף דעם וואָס

ער זאָגט אַז צו מצות התשובה פאָדערט זיך ניט קיין תעניתים – וואָרום פשיטא אַז ער מיינט דערמיט ניט צו שולל זיין די אַלע סאָרטן תעניתים הנ"ל (און ווי ער שרייבט ווייטער אין אגה"ת גופא אַז מען דאַרף אָנקומען צו תעניתים צוליב „שיהי' לרצון לפני ה'" און צוליב פועל'ן אַ לב נשבר), ער מיינט בלויז זאָגן אַז תענית איז ניט קיין ענין אין תשובה גופא („כדעת ההמון שהתשובה היא התענית").

דעריבער איז ער מדגיש „ומ"ש ביואל"י, וואָס דאַרט (יב, ב) שטייט „שובו עדי בכל לבבכם בצום ובכבי גו", וואָס פון דעם לשון איז משמע אַז דער אופן התשובה דאַרף זיין בצום (און ניט בלויז אַ צום וואָס איז מעורר צו תשובה), אזוי ווי דער „שובו" דאַרף זיין „בכל לבבכם" אזוי דאַרף ער אויך זיין „בצום", וואָס דאָס איז דאָך בסתירה צו דעם וואָס ער זאָגט אַז מצות התשובה איז עזיבת החטא בלבד.

– עפ"י האמור לעיל, וועט ווערן אויך פאַרשטאַנדיק וואָס אין ספ"ב זאָגט ער „וכמ"ש בישעי' הלזה תקרא צום ויום רצון לה"י. וואָס דאַרטן שטעלט זיך אויך די קשיא: צוליב וואָס דאַרף ער מציין זיין צו ישעי' ועפ"י הנ"ל מובן: וויבאַלד אַז די צומות וועלכע ווערן דערמאָנט אין תנ"ך זיינען פון פאַרשידענע סוגים, דעריבער איז ער מדגיש „וכמ"ש בישעי", וואָס דאַרט דוקא רעדט זיך וועגן דעם צום וואָס ער איז אַ יום רצון.

(19) ראה להלן סעיף... שטעם זה עצמו אינו מסמיק, ושם עוד טעם על מה שמציין ליואל

(ולישעי').

פרק ב

כשעשה תשובה שלימה:

כג. בעת דער אַלטער רבי זאָגט אין רפ"ב אַז „כל זה (די תשובה) עזיבת החטא) וואָס ער האָט גערעט אין ערשטן פרק, איז נאָר) לענין כפרה ומחילת העון שנמחל לו לגמרי כו' ואין מזכירין לו דבר וחצי דבר כו'“ שטעלט ער אַריין די ווערטער „כשעשה תשובה שלימה“. ולכאורה: (א) ער זאָגט דאָך שוין פריער „כל זה“ מיינענדיק דערמיט די תשובה וואָס ער רעדט אין ערשטן פרק, ווייס מען דאָך שוין אַז די „כפרה ומחילת העון כו'“ איז כשעשה תשובה, טאָ וואָס דארף ער עס איבער'חזרין נאָך אַמאָל? (ב) וואָס מיינט ער מיט זיין מדגיש זיין „כשעשה תשובה שלימה“?

איז דער ביאור אין דעם:

אין ערשטן פרק וואו ער זאָגט אַז „מצות התשובה“ איז „עזיבת החטא בלבד“ — מיינט ער צו שולל זיין אַלע ענינים וואָס אויסער עזיבת החטא — אפילו ידווי וואָס זי איז „כתוב בתורה“, ומכ"ש — השבת הגזילה, וכדומה (וכנ"ל סעיף כא).

און דערביער מוז ער מוסיף זיין „כשעשה תשובה שלימה“, ווייל דורך „עזיבת החטא בלבד“ — (שיגמור בלבד כו'"), אַן השבת הגזילה איז „אינו נמחל לו“ (רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ט), ועד"ז איז אויך אַן וידווי (עיינ מנ"ח מצוה שסד): דוקא „כשעשה תשובה שלימה“ איז „נמחל לו לגמרי כו' ואין מזכירין לו דבר וחצי דבר כו'“.

בעוה"ב:

ראה להלן סעיף נה.

כמו ראב"ע . . מ' צומות:

כד. כשעת דער אַלטער רבי שרייבט אַז כמה תנאים ואמוראים האָבן געפאָסט „תעניות הרבה מאד“ אויך אויף אַ „דבר קל“, ברענגט ער אויף דערוף דריי דוגמאות: פון ראב"ע וואָס „הושחרו שיניו מפני הצומות, על שלא קיים דברי חבירי“, דערמיט וואָס ער האָט גיט מוחה געווען בשעת אַז פרתו של שכנתו איז אַרויס בשבת ברצועה שבין קרני' (ווי עס שטייט אין ירושלמי שבת פ"ה ה"ד): פון ר' יהושע וואָס ער האָט געזאָגט „בושני מדבריכם בית שמאי“, און איבער דעם איז „הושחרו שיניו מפני הצומות“ (ווי עס שטייט אין מס' חגיגה כב, ב): פון רב הונא, וואָס „פעם אחת נהפכה לו רצועה של תפילין, והתענה מ' צומות“ (ווי עס שטייט אין מו"ק כה, א).

און נאך דעם וואָס דער אַלטער רבי ברענגט די אויבנדערמאָנטע דוגמאות, איז ער מוסיף: „וכהנה רבות“.

דאַרף מען פאַרשטיין:

(א) צוליב וואָס דאַרף דער אַלטער רבי בכלל אָנקומען צו דוגמאות: לכאורה, וואָלט געווען גענוג דאָס וואָס ער שרייבט „מצינו כמה תנאים ואמוראים כו“, און בשעת מען וועט זוכן, וועט מען שוין אליין געפינען דוגמאות. צוליב וואָס דאַרף ער שרייבן „כמו ראב"ע וכו"?

(ב) ווען ער וויל שוין יע ברענגען דוגמאות, פאַרוואָס האָט ער אויסגעקליבן פונקט די דריי דוגמאות: ס'איז דאָך פאַראַן נאָך כמה וכמה סיפורים אין מדרשי חז"ל ווי תנאים ואמוראים האָבן געפאַסט אַ סאך תעניות, ווי דער אַלטער רבי אליין שרייבט „וכהנה רבות“

— און מען דאַרף גאָר קיין סאך ניט זוכן: בעת מען גיט אַ קוק אין מס' חגיגה (כב, ב), דאָרט וואו ער דערציילט די מעשה מיט ר' יהושע, זעט מען ווי דער „מסורת הש"ס“ צייכנט אָפּ צו נזיר נב, ב (און אויך דער צ"צ אין זיינע הגהות אויף אגה"ת צייכנט צו די גמרא אין נזיר) וואו עס ווערט דערציילט אויף ר"ש'ען אַן „הושחרו שיניו מפני תעניתו“ —

איז פאַרוואָס האָט דער אַלטער רבי אויסגעקליבן פונקט דריי דוגמאות און די דוגמאות דוקא.

(ג) צוליב וואָס דאַרף ער ברענגען די נעמען פון די תנאים ואמוראים — ראב"ע, ר' יהושע און רב הונא: דאָס וואָס ער ברענגט די פרטי סיפורים, איז מובן, ווייל דורך דעם ווערט אַרויסגעבראַכט ווי זיי האָבן געפאַסט אויך אויף אַ דבר קל. אָבער די נעמען פון די תנאים ואמוראים גיבן דאָך לכאורה ניט צו קיין ביאור אין דעם ענין וועלכן ער רעדט? וע"ד ריש אגה"ת: ג' חלוקי כפרה כו' ואינו מעתיק שהן דר' ישמעאל.

כה. דער ביאור אין דעם איז:

אין עבירות — ובמילא אויך אין תשובה אויף די עבירות — זיינען פאַראַן דריי סוגים: עבירות שבמחשבה, עבירות שבדיבור, און עבירות שבמעשה. און ווי עס איז מוכרח בכ"מ וראה ג"כ אין ערשטן חלק (פי"א), איז אין יעדער סוג פאַראַן אַ האַרבקייט מיוחדת: פון איין זייט איז מעשה דאָס האַרבסטע ביז אַן כידוע אַז אויף מחשבה איז מען ניט מעניש (ולהעיר ג"כ מפל"ז ואילך — בח"א). אָבער לאידך גיסא: מצד דעם וואָס מחשבה איז אַ איידעלער לבוש, איז מחשבה האַרבער. וכלשוון חז"ל (יומא כט, רע"א) המובא בתניא פי"א: הרהורי עבירה הקשים מעבירה. (ועד"ז איז דאָ אויך אַ חומר מיוחד אין דיבור וואָס איז ניטאָ אין מעשה).

בנוגע צום ענין וואָס ער רעדט אין אגה"ת פ"ב — די תעניות וואָס קומען במקום קרבן אויף פועל'ן ער זאָל זיין „לרצון לפני ה' וחביב לפניו ית' כקודם

החטא" (מצד דעם וואס דורכן חטא איז געוואָרן אַ סילוק הרצון), איז דאָך פאַרשטאַנדיק אַז דאָס איז נוגע צום ענין הדקות כו'. און וויבאַלד אַז מחשבה איז לבוש היותר דק, מקום לומר אַז אין דערווה איז מער נוגע דער ענין התענית אויף „להפיק רצון מה“.

ועפ"י וועט מען פאַרשטיין וואָס דער אַלטער רבי כאַפט אָן די דריי דוגמאות — און מיט דעם סדר דוקא: די ערשטע דוגמא „ולא מיחה כו' שלא קיים" — מחשבה, „שאמר בושני מדבריכם ב"ש" — דיבור, „נתהפכה לו רצועה של תפלין" — מעשה.

כו. עפ"י הנ"ל איז אויך מובן וואָס ער ברענגט די נעמען פון די תנאים ואמוראים — ראב"ע, ר' יהושע און רב הונא:

ראב"ע איז געווען אַ כהן. ווי די גמרא (ברכות כז, סע"ב) זאָגט אַז ער איז געווען דור עשירי לעזרא. און וויבאַלד אַז אין די דריי סוגים וואָס זיינען דאָ ביי אידן (כהנים לויים און ישראלים) איז כהן די העכסטע מדריגה, דעריבער איז די דוגמא פון מחשבה פון אַ כהן. ראב"ע — תכלית הדקות וקצה העליון.

ר' יהושע איז געווען אַ לוי. וואָרום סתם ר"י איז ר' יהושע בן חנני' (רש"י נזיר נו, ב ד"ה ור' אליעזר. תוס' שם), און ר"י בן חנני' איז געווען „מן המשוררים" (ערכין יא, ב). און דעריבער איז פון אים די דוגמא אויף דיבור, ווייל לוי איז ממוצע בין כהן לישראל — דוגמת הדיבור וואָס זי איז אַ ממוצע בין מחשבה למעשה. — ולהעיר מוזח"ג (רכד, ב) כהנא מוחא לוי לבא ישראל גופא. ושם (לט, א) דכהנא שייך לסטרא דמחשבה ולוי לארמא קלא.

רב הונא איז געווען אַ ישראל (רש"י ד"ה רב הונא גיטין נט, ב. און דער רב הונא וועגן וועמען די גמרא (מו"ק כה, א) דערציילט אַז „פעם אחת נתהפכה לו כו"ו" איז עס אַט דער רב הונא וואָס „ר' אמי ורב אסי הוו כייפי ליי" (שבמס' גיטין שם), ווי די גמרא (מו"ק שם) דערציילט אַז רב אמי ורב אסי האָבן געזאָגט „לא הוה לן לדלויי רישין מיניי").

(וגם לפי מ"ש בירושלמי (הובא בתוס' ד"ה ור' חייא מו"ק שם) אַז דאָס רעדט זיך וועגן רב הונא שבימי ר' חייא, איז אויך דער רב הונא געווען אַ ישראל, וואָרום ער איז דאָך געווען „ריש גלותא" (ירושלמי, הובא בתוס' שם. וראה גם אגרת דרש"ג ח"ג פ"ב), און אַלע ראשי גליות שטאַמען פון שבט יהודה (סנהדרין ה, א. פירש"י עה"ת ויחי מט, י"ד), און פון די זכרים (תוד"ה דהכא סנהדרין שם. וכ"ה בב"ר פל"ג, ג לענין רב הונא ריש גלותא)).

און דעריבער איז די דוגמא פון מעשה פון אַ ישראל — דער לעצטער דריטער סוג, און דער לעצטער דריטער לבוש, לבוש המעשה, קצה התחתון.

כו. עפ"י איז אויך מובן וואָס ער ברענגט ניט די דוגמא פון ר"שען וואָס „הושחרו שיניו מפני תעניתיו" וואָס אין מס' נזיר (נב, ב), ווייל אויך ביי ר"שען איז

געווען אן ענין פון דיבור (וואָס ער האָט געזאָגט אויף ר"ע'ן, אַם משמת חזר בו איני יודע), און בנוגע צו דיבור האָט ער דאָך שוין די דוגמא פון ר' יהושע.

און וויבאלד אַז דיבור איז כח' ממוצע כנ"ל, איז ער בוחר אין די דוגמא פון ר' יהושע, וואָס ר' יהושע איז געווען אַ לוי.

ונוסף לזה: דער אַלטער רבי וויל דאָ ברענגען אַז אויך „על דבר קול היו מתענים כו", קען ער דעריבער ניט ברענגען די דוגמא פון ר"ש'ען, ווייל ר"ש האָט געזאָגט „אַם משמת כו" אויף ר"ע'ן, וואָס ער איז געווען רבו של ר"ש, במילא איז עס ניט קיין „דבר קל". משא"כ ר' יהושע מיט ב"ש זיינען געווען חברים. (ויש לומר, שמטעם זה מוסיף בדוגמא הראשונה „על שלא קיים דברי חבריו" – דלכאורה מיותר – בכדי להדגיש שזהו דבר ר?).

על שלא קיים דברי חבריו:

כח. בעת דער אַלטער רבי ברענגט די דוגמאות פון כמה תנאים ואמוראים אַז זיי האָבן געפאַסט „תעניות הרבה מאד" אויף אַ „דבר קל", ברענגט ער ביי יעדער דוגמא סיי די זאָך וואָס עס האָט פאַסירט, צוליב וועלכע זיי האָבן געפאַסט – בכדי אַרויסצובריינגען אַז די תעניות זיינען געווען אויף אַ „דבר קל", סיי דעם ריבוי התעניות: ביי די ערשטע צוויי דוגמאות – „והושחרו שיניו מפני הצומות", און ביי די דריטע דוגמא – „והתענה מ' צומות" – בכדי אַרויסצוברענגען אַז זיי האָבן געפאַסט „תעניות הרבה מאד" (וואָרום אויך מ' צומות – כאָטש ס'איז ניט אַזאַ גרויסער מספר – איז „תעניות הרבה מאד" כדלהלן סעיף ל' ואילך), ששניהם נוגעים בענין הדוגמא.

ביי דער ערשטער דוגמא אָבער – ראב"ע שהי' מתיר כו' – איז נאָך דעם וואָס דער אַלטער רבי ברענגט אַראָפּ דעם גאַנצן ענין פון ירושלמי (שבת ספ"ה), איז ער מוסיף: „על שלא קיים דברי חבריו". ולכאורה, ער זאָגט דאָך שוין פריער „שהי' מתיר כו' והכמים אוסרים כו' ולא מיחה בה", פאַרשטייט מען דאָך שוין אַז דאָס וואָס „הושחרו שיניו מפני הצומות" איז צוליב דעם וואָס לא קיים דברי חבריו, טאָ צוליב וואָס דאָרף עס דער אַלטער רבי אויסטייטשן בפירושו?

און אויב דער אַלטער רבי געפינט יע פאַר נויטיק אויסצוטייטשן בפירושו אַז זיינע צומות זיינען געווען צוליב די זאָך וואָס ער האָט געזאָגט פריער, האָט ער דאָך אויך ביי די צווייטע און דריטע דוגמא געדאַרפט אויספירן „על שאמר בושני מדברכם" און „על שנתהפכה לו רצועה של תפילין"?

איז דער ביאור אין דעם: ווי מען לערנט דעם סיפור אין פשטות, מיינט עס, אַז ראב"ע האָט געפאַסט צוליב דעם וואָס ער האָט ניט מוחה געווען (מי שיש בידו למחות כו', ערבות, די מצוה פון הוכח תוכיח וכו'). ועיין ל' הבבלי והירושלמי והמפרשים בהו). טוט אויף דער אַלטער רבי אַ חידוש אַז זיין פאַסטן איז געווען ניט „על שלא מיחה" וכו' נאָר „על שלא קיים דברי חבריו". ויש להאריך בביאור הענין וישוב הלשון בהג"ל עפ"י. ואכ"מ.

כט. וואָס איז דאָס נוגע בענינו, וואָס דערפאַר ברענגט דער אַלטער רבי אַרויס דאָ אין אגה"ת אַז זיין פאַסטן איז געווען „על שלא קיים דברי חבריו" און ניט „על שלא מיחה" וכיו"ב?

בנוגע צו כמה ענינים וועלכע זיינען דאָ אין פיל מצות, אַזוי ווי חצי שיעור, למשל, וואָס ער איז דאָ אין אַלע איסורים²⁰, איז דאָ אַ חקירה²¹ צי ער איז אָן ענין בפני עצמו – אַז ביי וואָס פאַר אַן ענין דער חצי שיעור זאָל ניט זיין (אכילת חלב, דם, מלאכת שבת, ועוד) איז דער איסור אין דעם – חצי שיעור. אַדער אַז דער חצי שיעור וואָס איז יעדער איסור, גייט אַריין אין דעם איסור פּרטי: בעת מען עסט חלב אַ חצי שיעור, איז עס אָן איסור חלב, און בעת מען טוט אַ ח"ש פון אַ מלאכה בשבת, איז עס אָן איסור שבת.

די זעלבע חקירה איז אויך בנוגע צו „לפני עור לא תתן מכשול"²², ועוד.

(20) יש אומרים (שו"ת חכם צבי ספ"ו) שאיסור חצי שיעור מן התורה הוא רק במידי דאכילה. אבל אדמו"ר בשלחנו (סי' ש"מ ס"ד. ה' גזילה וגניבה ס"א) סובר שהוא בכל האיסורים. ומ"ש בקרא' סתמ"ב סי"ו טעמו של הח"צ על מה שאין ח"ש אסור מה"ת בכל יראה וכו" – בהכרח לפרש שכונתו הוא לטעם השני שבח"צ שם, שאיסור ח"ש מה"ת הוא היכא דאחשבי' דוקא. (וצ"ע בשו"ת הצ"צ יו"ד סט"ו סי' ובשער המילואים סט"ג ס"ו). וראה שדי חמד כללים מערכת חצי שיעור וכו'.

(21) צנפת פענח – להרגצובי – על הרמב"ם ה' אסור"ב פ"א ה"ח. ומבאר שם מאי בינייהו. „באם נאמר שיש לימוד מיוחד לח"ש בחמץ (ראה רמב"ם ה' חמץ ומצה פ"א ה"ז ובמפרשיו), מסתבר שגם בשאר האיסורים הוא פרט בכל ענין בפ"ע (וע"ד הבערה לחלק יצאת – אף שאינו דומה לגמרי).

ועד"ז בנוגע איסור לפני עיור – אם הוא איסור כללי, או שהוא פרט בכל ענין בפ"ע – יש לומר, שתלוי בהדיעות (ראה מנ"ח מצוה רלב ובהגהות הרי"פ פערלא לשם. וכבר העירו מוז"ג פה, א. רמב"ם ה' ת"ת פ"ו ה"ד וראב"ד שם) אם הנותן מכשול לפני עיור – כפשוטו – עובר בלאו זה. שלפי שיטה זו (שחלק הכתוב ופ"י עפ"י הכלל דאין מקרא יוצא מידי פשוטו – אופן אחד דהאיסור) לחלק יצא בכל האיסורים (אף שמחולק מהבערה לחלק יצאת – דכאן הוא לפרט ולא לחלק), וה"ו פרט בכל ענין בפ"ע, [וי"ל גם להיפך: כיון שייחזו הכתוב בפ"ע – ה"ו הוכחה שהוא ענין בפ"ע. ומושיט יין לנוזר ה"ו פרט בלפני עיור ולא בניזור]

משא"כ להדיעה שאינו עובר באופן זה – איסור כללי הוא" (ממכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א).

(22) שו"ת צנפת פענח ירושלים תשכ"ה סי' ה'. ויש"ב. „עפ"י הביאור (ראה שו"ת צנפ"ג שם) שדרו"ל (שכועות מז, ב) אזהרה לעוקב כו' שוללת דלא נאמר שרק הענין כללי דלפני עיור יש בזה כ"א גם ענין מיוחד נוסף ועיקרי – תומתק שייכות המאמרים שהובאו כברייאתא שם (שהיא גם – בתוכנם – לא רק מפני שכולם שמעון בן טרפון אמרם): לא רק שכדאי בכלל קרב לגבי הדינא, אלא שגם זאידהו.

ועפ"י יומתק גם הלשון שם באהלו של מקום (דלכאורה הול"ל (וכן בקרא) אהלו (בלא ביי"ת) או: את אהלו) – כי ע"י שגינו את הארץ גינו גם את ה"מקום" שנמצא באהלו. ויומתק דיוק הוספת רש"י: תרתם את הארץ וגנייתם את המקום שהשכין כו' (נוסף על וגנייתם את הארץ בכלל) (ממכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א).

בנוגע הוכח תוכיח את עמיתך איז משמע אז דאָס איז ניט קיין ענין בפני עצמו, נאָר אז בכל ענין וענין, גייט אריין איז דעם איסור פרטי דער ציווי „הוכח תוכיח“. ווי די גמרא (שבת נד, ב) זאָגט. אז מי שאפשר לו למחות ולא מיחה, ווערט ער נתפס אויף די עבירות וואָס זיי האָבן געטאָן (ראה פרש"י שם: „עבירות שבידן“). און ווי די גמרא (שם. וכ"ה גם בירושלמי שם) זאָגט בנוגע ראב"ע גופא „מתוך שלא מיחה בה, נקראת על שמו“.

און דעריבער איז נוגע דאָ צו מדגיש זיין ולהביא הביאור אז ראב"ע האָט געפאָסט „על שלא קיים דברי חבריו“: ווען זיין פאָסטן וואָלט געווען „על שלא מיחה“ וואָלט דערפון ניט געווען קיין ראי' אויף פאָסטן „על דבר קל“. וויבאלד אז דער ענין אויף וועלכן ער האָט ניט מוחה געווען (וואָס מצד דעם איז עס נקרא על שמו) איז געווען איסור שבת, וואָס איז זייער אַ האַרבער איסור, ביז אז מומר לשבת איז כמומר לע"ז (ווי דער אַלטער רבי ברענגט עס לעיל ח"א פכ"ד).

[און כאַטש אז אין שבת גופא, איז יציאת פרה ברצועה שבין קרני' אפילו לדברי חכמים נאָר אז ענין דרבנן און פון שביתת בהמתו, פונדעסטוועגן, איז דאָך דער כללות הענין פון שבת אַ דבר חמור, ובאגה"ת רוצה להוכיח דאפילו קל הוא בכללותו – ג"כ מתענים כו']

דערפאר ברענגט דער אַלטער רבי דאָ אז זיין פאָסטן איז געווען „על שלא קיים דברי חבריו“²², וואָס דאָס (דער ניט מקיים זיין „דברי חבריו“) איז אַ דבר קל.

מ' צומות:

ל. אין די דוגמאות וועלכע דער אַלטער רבי ברענגט אז כמה תנאים ואמוראים האָבן געפאָסט אויף אַ דבר קל „תעניות הרבה מאד“, איז אין די ערשטע צוויי דוגמאות שטייט: „והושחרו שיניו מפני הצומות“. וואָס מוכן אז השחרת השיניים קומט דוקא ווען מען פאָסט אַ סאך תעניות. דאָקעגן אין די דריטע דוגמא שטייט „והתענה מ' צומות“. וואָס לכאורה זיינען פערציק תעניות ניט אזאָ גרויסער ריבוי, מען זאָל עס אַנרופן (ניט בלויז „תעניות הרבה“, נאָר) „תעניות הרבה מאד“ (ובפרט אז די מספרי הצומות אויף די עבירות וועלכע ברענגען זיך ווייטער אין זעלבן פרק און אין תחלת פ"ג, זיינען מער ווי פערציק)?

מען קען ניט זאָגן, אז לגבי דעם ענין פון „נתהפכה לו רצועה של תפלין“, וויבאלד אז דאָס איז געווען שלא בידיעתו (ניט ווי ביי די ערשטע צוויי דוגמאות וואָס דער „לא קיים דברי חבריו“ און דער זאָגן „בושני מדבריכם“ איז געווען בידיעה ובכוונה) איז אויך מ' צומות הייסט „הרבה מאד“

– ווייל פון דעם לשון „שעל דבר קל היו מתענים תעניות הרבה מאד“ איז

²² וגם מדגיש חבריו – ראה לעיל סוף סעיף כז.

משמע, אַז דער „הרבה מאד“ איז ניט בלויז בערך צו דעם „דבר קל“ אויף וועלכן זיי האָבן געפאָסט, נאָר אויך בעצם איז עס „הרבה מאד“. מוז מען דאָך זאָגן, אַז אויך מ' צומות, כאָטש ס'איז אַ סאָך ווייניקער פון דעם ריבוי התעניות דורך וועלכע עס ווערט „הושחרו שינוי“, הייסט עס „תעניות הרבה מאד“.

לא. איינע פון די ענינים אין וועלכע עס גלייכן זיך אויס תורה, תפלה און תשובה (ראה לעיל סעיף. . . וסעיף י"ד), איז דאָס וואָס אַלע דריי זאָכן שטעלן זיך אויס אין אַ מספר פון ארבעים.²³

ווי מען זעט אין די דריי מאָל ארבעים יום וואָס משה רבינו איז געווען בהר, אַז אין די ערשטע ארבעים יום האָט ער מקבל געווען חוֹרָה ובמדרז"ל²⁴ תורה שניתנה למ' יום (וואָס דאָס איז דאָך אויך דער רמז אין וואָרט תרומה: תורה מ'²⁵), די צווייטע ארבעים יום האָט ער מתפלל געווען, ווי עס שטייט אין פסוק ואתפלל גו'²⁶, און די דריטע ארבעים יום האָט ער אויפגעטאָן דעם „סלחתי כדברך“²⁷ — ענין התשובה.²⁸

און פון די דריי מאָל ארבעים יום וואָס זיינען געווען ביי משה רבינו, מוז הרועים וכללות כולם²⁹ איז אַרויסגעקומען דער מספר פון ארבעים ביי די אַלע דריי זאָכן — תורה, תפלה ותשובה — אויך ביי אַלע אידן:

23) ראה לעיל סעיף י"ד, שבכ"א מג' דברים אלו — ב' ענינים: מחשבה ודיבור. וגם מצד ענין זה שייכים הם למ"ם, כי במ"ם — שני ענינים: מ"ם פתוחה — דיבור, ומ"ם סתומה — מחשבה. גם יש לומר, שב' הענינים דמ"ם פתוחה וסתומה, ישנם גם במחשבה עצמה: בתורה — גילוי דתורה ופנימיות התורה (שבת קד, א. פירש"י שם). בתפלה — כוונה השייכת לכאור"א (כוונה הכללית ד, דע לפני מי אתה עומד" ופירוש המלות ע"ד הפשט) והכוונות שעפ"י סוד. בתשובה — עצם התשובה שבה הכל שרים (עזיבת החטא, הגמר בלב שלא ישוב עוד לכסלה) והפרטים שבה (מיראה ומאהבה: תתאה ועילאה: ועוד).

24) מנחות צט, ב. ועד"ז בכ"מ.

25) זח"ג קעט, א. תקריז תי"ו.

26) עקב ט, כ. שם, כו (ראה פירש"י שם, כה).

27) ראה פירש"י שם, יח. ובפירש"י (תשא לג, יא) דאז נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ובלב שלם.

28) ולהעיר דשניהם (מ' יום השניים והשלישיים) הם תפלה (תפלה על דבר המוכרח, שלא „להשמיד אתכם“, אל תשחת עמך) — תפלה דמ' יום השניים: תפלה שתהי' סליחה נעליח — וכמשינ': סלחתי כדברך — מ' יום השלישיים) ותשובה (תשובה תתאה, מ' יום השניים: מרוצה בלב שלם כנ"ל) — מ' יום השלישיים).

ויתרה מזו י"ל שכל תפלה כדבעי ותשובה כדבעי — כל אחת מהן כוללת הן תפלה (במובן המצומצם, דרגא תתאה ותפלה, מלוי ההכרח — תשו"ת) הן תשובה (עלי' אמרו גדולה תשובה שמקרכת כו' (רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ו, ז) ושיהי' כל ימיו בתשובה (אגה"ת ספ"א וח"א פל"א. לקו"ת ר"פ האזינו), דרגא עילאה דתשובה לא על חטא (חסרון) — תפלה על טוב ותעונג, יותר נכון — תפלת ש"ק). ולהעיר מרמב"ם הל' תפלה בתחלתן שתפלה — שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה כו' ואח"כ נותן שבח כו' על הטובה כו'.

29) ראה תניא רפמ"ב: כל נפש ונפש מבית ישראל כו'.

חורה: תורה איז פאַרבוּנדן מיט ארבעים שנה. ווי די גמרא (ע"ז ה, ב) זאָגט „לא קאי איניש אדעת" דרבי' עד ארבעין שנין" [וואָס פון דעם קומט אַרויס אויך אַ פסק דין (סוטה כב, ריש ע"ב. יו"ד סרמ"ב סל"א), ואין לאדם להורות עד ארבעים שנה], און דאָס איז בדוגמת די ארבעים יום אין וועלכע משה רבינו האָט מקבל געווען תורה, ווייל „יום שלמעלה חשוב ודאי כשנה" (אה"ת דברים ע' יח). וכפשוטו התורה ניתנה במשך מ' שנים שהיו במדבר.

תפלה: די גמרא (ברכות לד, א) דערציילט אַז בשעת מען האָט געזאָגט צו ר' אליעזרין אויף אַ תלמיד אַז ער איז מאריך אין דאָוונען יותר מדאי, האָט ר"א געזענטפערט: „כלום מאריך יותר ממה רבינו דכתיב ב' את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה וגו'". זעט מען דאָך, אַז פון די צווייטע ארבעים יום וואָס משה רבינו האָט מתפלל געווען, קומט אַרויס (ביי אַ תלמיד פון ר"אין) אריכות התפלה (ביז צו) ארבעים יום.

תשובה: מצד די דריטע ארבעים יום אין וועלכע משה רבינו האָט אויפגעטאָן דעם „סלחתי כדברך" זיינען נקבע געוואָרן פאַר אַלע אידן בכל הדורות די טעג פון ר"ח אלול ביז יו"כ אַלס ארבעים ימי תשובה³⁰.

[און דעם מספר פון ארבעים געפינט מען סיי בענין התשובה עצמה, כנ"ל בענין הארבעים יום שמר"ח אלול ועד יו"כ: סיי בנוגע וידוי (כל בו סי' ע'): סיי בנוגע דעם מספר פון תעניות של תשובה.]

ו"ל רמז בזה וואָס די אַלע דריי ענינים – תורה, תפלה און תשובה – הויבן זיך אָן מיט אַ תי"ו – צען מאָל ארבעים (מ' פועל בעשר כחות, בע"ס וכו'), ארבעים (בשלימות – היינו) כל אחד כלול מיו"ד.

לב. דאַרף מען פאַרשטיין: דער משך הזמן ביי די אַלע דריי זאָכן הנ"ל איז דאָך תלוי לכאורה (א) אין דעם ענין [וועלכען ער לערנט; אויף וועלכען ער איז מתפלל; אויף וועלכען ער טוט תשובה (און ווי מען זעט בנוגע דעם מספר הצומות וועלכע ברענגען זיך אין אגה"ת, אַז אויף יעדער עבירה איז דאָ אַן אַנדער מספר)], (ב) אין דעם אדם [הלומד, המתפלל והשב. אַז בשעת ביי אים זיינען בעסערע כשרונות קען ער עס משיג זיין אין ווייניקער צייט³¹; ועד"ז בתפלה, אַז בשעת ער האָט מגוחת הנפש יותר או זכותים יותר ווערט זיין תפלה גיכער נתקבל; און אַזוי אויך בתשובה, אַז דאָס איז תלוי אין די קשיות העורף וכו'] של האדם החוטא, טאָ ווי

30) ראה או"ח סתקפ"א. ובב"ח שם ד"ה והעבירו.

31) ראה בהנסמן בהוספות לאגה"ת (קהת תשכ"ח) ע' 9. [נדפס לקמן ע' 222 הערה 5].

32) אות הראשונה, והיא העיקר כו' והשאר טפילות אלי" (ש' היחודה פ"ב).

33) ואף שכל הענינים שבאבות ספ"ה תלויים הם בגיל, במספר שנות האדם – הרי שם המדובר בהענינים כמו שהם בכח מוכנים לפעול, ולא בהבפרי"מ. ועפ"ז יתורץ שלא יוקשה מכן מ' לבינה על התוספות (ראה להלן הערה 40), דהא דלא קאי אדעת" דרבי' עד ארבעין שנין אינו תלוי בהגיל, כ"א, ארבעים שנה משמע מרבו.

איז שייך אויסצושטעלן ביי אלע סאָרטן מענטשן, און ביי אלע סאָרטן ענינים, דעם זעלבן שיעור?

מזו מען זאָגן, אָז אין די אלע דריי זאכן איז דאָ אַן ענין עצמי וועלכער מעסט זיך ניט מיט דעם מענטשן אָדער מיט דעם ענין. און דעם ענין עצמי, באַקומט מען דורך אַרבעים.

ואַעפֿי אָז די נקודה וואָס אין די אלע דריי ענינים – דאָס וואָס דורך זיי ווערט געשאַפן פון מענטשן אַ נייע מציאות

[בתורה – כאילו ילדו, בתפלה – (שעומד כעבד לפני רבו) וואָס ער ווערט אויס מציאות, אזוי ווי אַן עבד וואָס כל מציאותו איז דער אדוני, און בתשובה – וואָס ער ווערט אויס רשע גמור און ער ווערט אַ צדיק גמור.]

ווערט געשאַפן ברגעא חדא (כנ"ל סעיף. . . באריכות), און די אריכות הזמן של אַרבעים יום (וואָס לאַחרי די רגע) איז בנוגע צו די הגדלה און שכלול פון דער נייער מציאות – אַעפֿ"כ, איז אויך דער שכלול פון אַ מציאות חדשה – וואָס די נקודה שנתחדשה ווערט נצטייר באופן כללי (בערך הפרטיות שלאח"ז) איז אויסגעשטעלט אין אַ משך זמן פון מספר אַרבעים.

נאָר היות אַז דורך אַרבעים יום שאַפט זיך בלויז דער ציור כללי, דאַרף דעריבער זיין ביי די אלע דריי זאכן אַן אריכות זמן וואָס איז נאָך מער פון אַרבעים, ביז אַז אין להם שיעור כלל און זיי דאַרפן זיין במשך כל ימי חי האדם

[ווי גערעדט (לעיל סעיף. . .) באריכות, אַז ביי תורה דאַרף זיין לאַ פסיק פומי מגירסא, ביי תפלה – ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו, און ביי תשובה, שיהי' כל ימיו בתשובה]

בכדי אַז די נקודה זאָל דורכדרינגען אין אלע פרטים פון מענטשן.

און ווי מען געפינט די דריי זאכן ביי הולדת הולד: די נקודת הולד (וואָס עס ווערט נתחדש מציאותו) ווערט ברגע אחד³⁴ כללי פון דער נקודה, צי דער וולד איז אַ זכר צי אַ נקבה, איז במשך פון אַרבעים יום (ברכות ס, א. או"ח ר"ס רל), און זיין ציור פרטי בכל אבריו וגידיו ביז צו שערות וצפרנים – תשעה חדשים, אָדער שבעה אָדער ביז י"ב חודש.

לג. כאמור לעיל (סעיף. . .), איז דער שינוי המהות שבתורה, אַז דער מענטש ווערט אַ נייע מציאות – כאילו ילדו: דער שינוי המהות שבתפלה איז אַז עס ווערט נתבטל זיין פריערדיקע מציאות – כעבד לפני רבו (וואָס אַן עבד איז ניט קיין מציאות לעצמו): דער שינוי המהות שבתשובה איז אין ביידע זאכן: ער ווערט איבערגעביטן פון אַ רשע גמור אויף אַ צדיק גמור.

(34) ראה צפעי' מהד"ת ע' 84 ואילך.

(35) ראה סנהדרין ק, סע"ב: משעה שנורע.

איז האמור לעיל אז דער שכלול פון אן ענין קומט במשך פון ארבעים, געפינט מען עס אין ביידע זאכן: סיי בנוגע דעם גמר און שכלול פון ביטול מציאות הקודמת. ווי די גמרא (ב"מ פה, א) זאָגט אַז ר"ז האָט געפּאַסט ארבעים תעניות³⁶ בכדי ער זאל פאַרגעסן תלמוד בבלי. סיי בנוגע דעם גמר און שכלול פון אַ מציאות חדשה, ווי געבראַכט פריער די דוגמא פון אַן עובר אַז במשך ארבעים יום באַקומט ער זיין ציור כללי.

און אַזוי ווי דאָס איז ביי אַן עובר, אַזוי איז אויך לאַחרי שנוּלד, אַז דער שכלול פון כח הבינה שבו

[וואָס דאָס האָט דאָך אַ שייכות מיוחדת צו תורה³⁷, און אויך³⁸ צו תשובה וואָרום תשובה איז בספירת הבינה³⁹]

איז במשך פון ארבעים שנה, כמרז"ל (אבות פ"ה מכ"ב) „בן ארבעים לבינה: דעם עצם כח הבינה באַקומט ער גלייך ווי ער ווערט געבאַרן, אָבער דער שכלול פון דעם כח איז ווען ער ווערט ערשט בן ארבעים. וואָס דערפאַר⁴⁰ איז „לא קאי איניש אדעת' דרבי' עד ארבעין שנין“.

לד. עפ"י הנ"ל קומט אויס אַז „מ' צומות" זיינען דער כלל פון אַלע מספרי

36) כ"ה גירסת המהרש"ל שם. ולפי הגירסא מאה תעניתא – השייכות של מאה לביטול הוא ע"ד מרז"ל (אבות פ"ה מכ"ב) בן מאה כאילו מת ועבר ובטל מן העולם.

37) באוה"ת תצא ע' התריא, שגם מ' יום דתורה הוא כנגד יצירת הולד לארבעים יום, כי זאת התורה אדם, ושייך הריון כו". עיי"ש.

38) ראה גם אוה"ת תולדות קלו, א שענין „בן ארבעים שנה" דיצחק שייך לענין קאי אדעת' דרבי – תורה (הוראה), ולענין מ' יום שמר"ח אלול ועד יו"כ – חשונה.

ועפ"י תומתק השייכות דו, וכל טוב אדוניו בידו" (ח"ש כד, יו"ד. וראה בר פנ"ט, יא. פירש"י עה"פ) לנשואי יצחק – כי ענין „וכל טוב אדוניו בידו", הוא מה שקאי אדעת' דרבי' – אברהם (ראה בכ"ז לקו"ש (כרך א') ע' 55).

39) גם תשובה, יש לה שייכות מיוחדת לנשואין (ראה בהערה שלפנ"ז ובשוה"ג שם), כי חופה הוא בחי' (ת"ת ד)בינה המקפת לור"ג (חתן וכלה) – לקו"ת שה"ש מז, ד. ולהעיר מהמבואר לעיל סעיף... שגם אנה"ת הוא חלק השלישי של ספר התניא, הכולל את ב' החלקים שלפניו: שער היחוד והאמונה (מלכות) וספר של ביונים המבאר פרטי הענינים דאהו"י (ז"א).

40) פירש"י לאבות שם. שלכן מפרש (ע"ז יט, ב. וכ"ה דעת הר"ן – הובאו בש"ך יו"ד סרמ"ב – ותוספות שאנץ סוטה כב, ב) שהשיעור דהוראה הוא מ' שנה משנוּלד.

וגם לדעת התוספות (סוטה שם – הובא בש"ך שם), שהוא ארבעים משמע מרבו, הוא לפי שבדברי הרב ישנו כל הענין, אלא שהוא בעלם בדברים קצרים ובדקדוקי התיבות (ראה בארוכה ד"ה וידעת תרנ"ז) ושכלול הנקודה שקיבל מרבו הוא במשך ארבעים שנה.

* באוה"ת שם (וראה בארוכה שם ויצא ר"ב, ב ואילך) שנשואי יצחק ורבקה – יחוד מ"ה וכו' – הוא ע"י גילוי בחי' בינה – מים. עיי"ש. ואולי זהו ג"כ מהטעמים למנהג בית הרב לקבל „סמיכה" דהוראה קודם הנשואין.

הצומות שלכל העבירות. ווייל דורך זיי ווערט אויפגעטאָן דער כללות ענין השינוי ביי דעם אדם המתענה, און די צומות וואָס זיינען מער פון ארבעים איז ענינם אַרויסברענגען דעם שינוי בפרטיות און אין די פרטי האדם (וכדוגמת העובר, וואָס כללות הציור שלו ווערט במשך ארבעים יום, און אעפ"כ דאַרף מען האָבן ט' חדשים, בכדי עס זאָל אַרויסקומען דער ציור פרטי).

ועפ"י יש לומר דעם טעם וואָס מ' צומות הייסט „תעניות הרבה מאד“ ווייל וויבאַלד זיי שטעלן איבער (בכללות) דעם גאַנצן מענטשן מן הקצה אל הקצה, הייסט עס בנוגע דעם מענטשן „הרבה מאד“, וויבאַלד זיי נעמען אַרום זיין גאַנצן מהות.

ועל יסוד זה . . . ע"פ חכמת האמת:

לה. אין דעם וואָס דער אַלטער רבי שרייבט „ועל יסוד זה לימד האריז"ל לתלמידיו עפ"י חכמת האמת מספר הצומות כו"י איז ניט מובן:

(א) מה נוגע להבנת ענינו שלימד „לתלמידיו עפ"י חכמת האמת“?

(ב) רגיל בתניא בכי"ב – כשמוסיף פרט על „האריז"ל“ לציין הספר (תניא ספ"ב). וכן בנוגע להרח"ו (שם פ"א) ועוד.

(ג) אדרבה זהו סותר, לכאורה, לנדר"ד:

דער אגה"ת איז דאָך געשריבן געוואָרן פאַר אַלע אידן, אויך פאַר די וואָס מצד מדרגתם פירן זיי זיך ניט עפ"י קבלה, און ווי גערעדט שוין (ראה לעיל סעיף . . . וראה גם לעיל סעיף ז-ח) אַז דער שער-בלאַט פון תניא „מיוסד על פסוק כי קרוב אליך הדבר מאד“ גייט אויך אויפן שעהיהו"א און אגה"ת. טאָ ווי שטעלט מען אַריין אין אגה"ת הוראות וואָס דער אריז"ל האָט געלערנט לתלמידיו עפ"י חכמת האמת?

אפילו ווען ער וואָלט ניט צוגעלייגט די ווערטער „עפ"י חכמת האמת“, וואָלט אויך געווען די קשיא וואָס אין אגה"ת, וואָס איז פאַר אַלע אידן, זיינען הוראות וואָס זיינען שייך צו תלמידי האריז"ל. בפרט נאָך אַז ער איז מוסיף, אַז די הנהגה וואָס דער אריז"ל האָט געלערנט לתלמידיו איז [ניט עפ"י נגלה (וכידוע אַז דער אריז"ל האָט געלערנט מיט זיינע תלמידים אויך נגלה¹¹) נאָר] „עפ"י חכמת האמת“, ווערט דאָך די קשיא נאָך שטאַרקער: צי דען זיינען הוראות למקובלים – הוראות צו אַלע אידן?

לו. איז דער ביאור אין דעם:

פריער אין דעם פרק, איז ער מבאר אַז בכדי „שיהי' לרצון לפני ה' כו"י, האָט מען געדאַרפט ברענגען אַ קרבן עולה. און איצטער וואָס מען קען ניט ברענגען קיין קרבנות, איז „התענית הוא במקום קרבן“. ווערט דאָך גלייך די קשיא: וויבאַלד אַז בכדי „שיהי' לרצון לפני ה'“, מוז מען אַנקומען איצטער (בזמן הגלות) צו תעניתים,

(41) ראה שער המצות פ' ואתחנן (ד"ה גם בענין עסק ההלכה) ל"ת האריז"ל (טהמ"צ פ' ואתחנן).

פע"ח שער הנהגת הלימוד ועוד.

ע"ד ווי קרבן עולה בזמן הבית – האָט דאָך געדאַרפט שטיין אין גמרא און אין רמב"ם, שו"ע וכו' (וואָס זיינען געשריבן געוואָרן שוין נאָכ'ן חורבן), ובדרך פס"ד – בדוגמת קרבנות הנ"ל, אז מען דאַרף פאַסטן אויף אַלע עונות וחטאים⁴², און דעם מספר הצומות אויף יעדער חטא (פונקט ווי ס'איז דאָ דער דין (אין תושב"כ און אין גמרא) אז בזמן הבית האָט מען געדאַרפט מקריב זיין אַ קרבן עולה)?

דעריבער שרייבט דער אַלטער רבי „ועל יסוד זה לימד האריז"ל לתלמידיו עפ"י חכמת האמת מספר הצומות כו", אַז די ענינים זיינען עפ"י חכמת האמת, און דעריבער שטייען זיי ניט אין גמרא וכו', ווייל פאַר דער צייט פון דעם אריז"ל האָט מען די חכמה ניט געטאַרט מגלה זיין: זי איז געווען „נסתרה בימיהם כו' כ"א ליחידי גולה ואף גם זאת בהצנע לכת כו"י⁴³.

דער יסוד פון דעם ענין שטייט טאַקע אין גמרא (ברכות יז, א), און ווי עס ברענגט זיך פריער אין דעם פרק „כמ"ש בגמרא שהיא מיעוט חלבי ודמי שנתמעט כאילו הקרבתי לפניך". דאָרט אָבער שטייט בלויז דער יסוד פון דעם ענין, און „על יסוד זה" האָט דער אריז"ל געלערנט לתלמידיו דעם מספר הצומות, ווייל בזמנו „בדורות אלו" איז געקומען די צייט, וואָס „מותר ומצוה לגלות זאת החכמה"י⁴⁴.

נאָר אעפ"כ, איז אויך בזמנו של האריז"ל, איז דאָס געווען אַ לימוד (והוראות) לתלמידיו: לימד נאָר לתלמידיו. אָבער דערנאָך, בזמנו של הבעש"ט ואדמו"ר הזקן, אַז ס'איז געקומען די צייט ונתגלה ונתפרסם מענה מלכא משיחא יפוצו מעינותיך חוצה: אַז ס'איז געקומען די צייט וואָס מען האָט אָנגעהויבן מגלה זיין „זאת החכמה" בפרסום, און אַראָפּטראָגן איר אין חכמה בינה ודעת פון יעדער אידן, האָט דער אַלטער רבי אַריינגעשטעלט דאָס וואָס לימד לתלמידיו כו' אין אגה"ת און אַרויסגעגעבן עס פאַר אַלעמען, וואָרום איצט איז דאָס פאַר יעדער אידן און אין אַן אופן פון „קרוב אליך הדבר מאד בפ"ך ובלבבך לעשותו".

מ"ע דרבנן כמו תפלה:

לו. אין להוכיח מכאן דאדה"ז ס"ל תפלה מדרבנן [ראה שו"ע דאדה"ז סק"ו, תניא רפ"ח. לקו"ת בלק (ע, ג). ובמכ" אדה"ז הידוע (בית רבי ח"א כ, א) בפשיטות תפלה מה"ת. וראה משנת יואל שקו"ט וביאור], כי לכו"ע זמני התפלה הם דרבנן וכשביטל זה ציוה האריז"ל להתענות ס"א כו'.

וכמ"ש בישעי':

ראה לעיל סעיף כב. ובהערה 19.

42) בשו"ע (או"ח ששל"ד, י"ד סקפ"ה) נאמר ענין התעניות, אבל רק באיסור שבת ונדה וג"ז – בהגה"ת הרמ"א ולא בסגנון פס"ד גמור וכו'. וראה אחרונים לשו"ע או"ח סו"ס תר"ג.
43) אגה"ק סכו" (קמב, ב).

פרק ג

אכן כל זה באדם חזק ובריא כו⁴⁴:

לח. לויט ווי מען לערנט אין פשטות, קומט אויס, אַז „בדורותינו אלה“ וואָס די ריבוי הצומות זיינען מזיק, פעלן די ענינים וועלכע דאַרפן זיך אויפּטאַן דורך די תעניתים. (ואעפ"י אַז ס'איז פאַראַן די עצה פון „וחטאך בצדקה פרוק“ ווי ער זאָגט ווייטער, פונדעסטוועגן, טוט זיך ניט אויף דורך צדקה די זעלבע ענינים ממש ווי דורך תעניתים, וואָס דערפאַר איז „כל בעל נפש כו' יחמיר על עצמו להשלים כו' מספר הצומות כו'“).

אין אמת'ן אָבער – וויבאַלד דער אויבערשטער איז מהוה שטענדיק די בריאה מאין ליש (כמבואר בארוכה בשעהיוה"א בתחלתו), און די כוונת הבריאה איז בשביל ישראל ובשביל התורה (רש"י ר"פ בראשית), קען דאָך במילא ניט זיין אַז עס זאָל זיין אַ מציאות אין דער בריאה וואָס זאָל שטערן ח"ו צו די ענינים פון תורה; עס קען דאָך ניט זיין אַז דער אויבערשטער זאָל באַשאַפן אַ מציאות בעולם וואָס זאָל ניט צולאָזן (גם כשהאדם יבחר בטוב כו') דעם „ונרצה לו“ (וואָס טוט זיך אויף דורך קרבנות אָדער דורך תעניתים וואָס במקום קרבנות).

וואָס דאָס איז אפילו בנוגע צו אַ יחיד. וואָרום וויבאַלד אַז „כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם“⁴⁵ די גאַנצע וועלט מיט כל הפרטים שבה – „העולם“, איז באַשאַפן געוואָרן – און עס האַלט אין איין באַשאַפן ווערן תמיד – צוליב אַטאַ דעם אידן, אַז ער (דער איש פרטי) זאָל קענען דורכפירן זיין תפקיד, איז דאָך ניט שייך אַז עס זאָל זיין אַ מציאות בעולם וואָס זאָל אים מונע זיין מלמלא את תפקידו, היפך פון „בשבילי נברא העולם“.

ומה דאָך אַז בנוגע צו אַ יחיד איז אַזוי, איז דאָך במכ"ש בנוגע צו כלל ישראל, ובמשך של כמה דורות. וואָס במילא מוכן, אַז מען קען ניט זאָגן, אַז דער אויבערשטער האָט באַשאַפן אַזאַ מציאות וואָס זאָל ניט צולאָזן אַלע אידן ש„בדורותינו אלה“ צום „ונרצה לו“.

לט. עפ"י וועט אויך ווערן מבואר אין די קשיא וואָס מען פרעגט אין די דרושי

44) בכל הדינים דלקמן [באגה"ת פרק זה] – עיין שר"ע או"ח סי' תקע"א. שר"ע אדה"ז הל' נזקי גרמי

סעיף ד'.

45) סנהדרין לו, סע"א. וראה גם תניא רפ"א.

וממה שלמדו (בסנהדרין שם) חיוב זה ממה ש,נברא אדם (הראשון) יחידיו, מוכח שכונת חז"ל בענין „בשבילי נברא העולם“ הוא לא רק לחלקו בעולם, אלא לכל העולם כולו, וגם לכל העולמות העליונים, שכולם תלויים בעבודתו (ראה רמב"ם הל' תשובה פי"ג ה"ד) – דוגמת אדה"ר שעי" מעשיו פעל (ראה לקו"ת מסעי פט, ג) בכל העולמות (משיחת ש"פ נח תשכ"ה).

חסידות ד"ה יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת, אויף דעם וואָס די גמרא (ר"ה כט, ב) זאָגט, אַז דער טעם פון דעם וואָס בר"ה שחל בשבת איז מען ניט תוקע בשופר, איז ווייל „רבנן הוא גזזור ב"י כו' שמא כו' יעבירונו ד' אמות ברשות הרבים". פרעגט מען אויף דעם אין חסידות: ווי אזוי האָבן די חז"ל דוחה געווען אַ מ"ע דאורייתא – ובפרט מצות שופר וואָס זי איז אַ „מצוה רמה ונשאה מאד" (המשך תרס"ו) און אין איר איז תלוי אַ סאָך כוונות (לקר"ת) – צוליב דעם דאָזיגן חשש⁴⁶? און פון דעם איז מען מכריח אין חסידות, אַז בר"ה שחל להיות בשבת דאַרף מען ניט אַנקומען צו שופר, ווייל די ענינים וועלכע ווערן נמשך דורך תקיעת שופר (לאחרי חורבן בית ראשון), ווערן זיי נמשך בשבת מצד עצמו.

ולכאורה איז ניט מובן: ס'איז דאָך אַ כלל (תוד"ה וחותרם ברכות טז, א. ובכ"מ) אַז „יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה", היינט וואָס איז די קשיא „איך דחו" (תרנ"ט. תרס"ה. תש"ג. ועוד) אָדער „איך הי' כח ביד חכמים לעקור" (סידור רמ, ג)?

נאָר דער ביאור אין דעם איז כנ"ל: עס קען דאָך ניט זיין אַ מציאות אין דער בריאה וואָס זאָל שטערן ח"י צו תומ"צ, און וויבאלד אַז אויך בשבת איז (לויטן סלקא דעתך) דאָ דער חיוב פון מצות תקיעת שופר, קען דאָך ניט זיין אַז מען זאָל דאַרפן חושש זיין פאַר „שמא יעבירונו", וואָרום דאָן וועט דאָך אויסקומען אַז דער אויבערשטער האָט איינגעשטעלט די בריאה אין אַזאַ אופן אַז עס זאָל מוזן פעלן די מצוה פון תק"ש. (און וויבאלד אַז דאָס קען דאָך ניט זיין, איז בהכרח צו זאָגן, אַז ס'איז ניטאָ וואָס צו חושש זיין אַז „שמא יעבירונו").

און פון דעם וואָס די חז"ל האָבן יע אַנגענומען דעם חשש, און גוזר געווען אַז בר"ה שחל בשבת זאָל מען ניט תוקע זיין בשופר, איז חסידות מכריח אַז בר"ה שחל בשבת דאַרף מען ניט אַנקומען צו דעם, כנ"ל.

מ. כשם ווי דאָס וואָס בר"ה שחל בשבת בלאָזט מען ניט קיין שופר, איז אעפ"י אַז בחיצוניות איז עס מצד דערויף ווייל עס קען שאַטן צו אַנדערע ענינים – „שמא יעבירונו", בפנימיות אָבער איז עס מצד דערויף ווייל בשבת דאַרף מען ניט אַנקומען צו שופר,

אַזוי איז אויך בנוגע לענינינו, אַז דאָס וואָס „מי שריבוי הצומות מזיק לו . . . כמו בדורותינו אלה" איז „אסור לו להרבות בתעניות", איז אעפ"י אַז בחיצוניות איז עס מצד דערויף ווייל די ריבוי הצומות קענען אים שאַטן, איז אָבער פון דעם גופא וואָס דער אויבערשטער האָט אַזוי באַשאַפן אַז „בדורותינו אלה" זאָל מען ניט קענען פאַסטן, איז אַ ראי' אַז מען דאַרף ניט אַנקומען צו ריבוי צומות (און ס'איז מספיק אויך די צומות וואָס „ישער בנפשו שבדאי לא יזיק לו כלל"), ווייל אַט דער ענין

(46) בלקו"ת ובהמשך תרס"ו הלשון: „מה ראו כו' והלא החשש הוא להדייטים כו'". אבל בסידור אינו מסיים „והלא החשש הוא להדייטים כו'". שמוזה מוכח אשר הקושיא היא גם בלא"ה, ומ"ש בלקו"ת „והלא החשש כו'". הוא רק בכדי לחזק את הקושיא. ובהמשך ר"ה תש"ג בתחלתו, מפורש: ועוד זאת כו'.

„שיהי' לרצון לפני ה' ומרוצה וחביב לפניו ית' כקודם החטא" (וואָס ווערט נמשך דורך ריבוי תעניתים), איז „בדורותינו אלה" די דורות וואָס פאַר משיחין — ווערט עס נמשך דורך ווייניקער תעניתים און צדקה.

פון דעם איז מוכן, אַז אַזוי איז אויך בנוגע צו אַזוינע וואָס האָבן ניט די מעגליכקייט צו געבן אַ סאָך צדקה כפי מספר הצומות פון זייערע חטאים, אַז וויבאַלד מלמעלה האָט מען זיי אַריינגעשטעלט אין אַזאַ מצב, איז אַ ראַי אַז זיי דאַרפן ניט אַנקומען צו דערויף⁴⁷.

מא. נאָך אַן ענין אין דעם:

דער דין (שו"ע אדמוה"ו ס"א ס"א. ובמהדו"ב שם בסוף הסימן) איז: „כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה" [בזו אַז ס'איז דאָ אַ דיעה (מנחות קי, א) אַז ס'איז ניט נאָר „כאילו" (בכ"ף הדמיון) נאָר אַז דאָס טוט אויף דעם זעלבן ענין ממש ווי קרבנות, וואָס דערפאַר איז „אינו צריך כו' עולה"], וואָרום וויבאַלד אַז בזמן שאין ביהמ"ק קיים קען מען ניט מקריב זיין קיין קרבנות, דעריבער איז דער עסק — און אפילו בלויז די „קריאה"⁴⁸ — אין תורת הקרבנות, במקום הקרבת קרבנות.

דערפון איז מוכן אויך בנוגע תעניתים (און צדקה) וואָס זיינען במקום קרבנות, אַז בשעת ס'איז ניטאָ די מעגליכקייט צו פאַסטן ריבוי צומות (און געבן ריבוי צדקה), אַז דורכן לימוד בתורה — אין אַן אופן פון „עסק" אַדער אפילו אין אַן אופן פון „קריאה" — בענינים אלו, טוט זיך אויף די „התגלות רצון העליון ב"ה", כאילו (אַדער נאָך מער פון „כאילו" בכ"ף הדמיון) ווי ער וואָלט געפאַסט די אַלע מספרי הצומות המפורשים בתקוני תשובה מהאריז"ל⁴⁹.

מב. מהנ"ל מוכן דער גודל העילוי וואָס איז דאָ אין לימוד „אגרת התשובה": אַזוי ווי אין תשובה זיינען דאָך פאַראַן כמה מדריגות וואָס איז ניט בנקל כ"כ צוקומען צו זיי

47) ובדוגמת המבואר בתו"א צח, ג. עיי"ש.

48) ראה תענית כו, ב: בזמן שקוראין כו'. ומה שאמרו (מנחות שם) כל העוסק כו', צריך לומר „העוסק" לאו דוקא (ובפרט שבב"י (א"ח סו"א) הביא ב' מרזיל אלו ביחד). וכן מוכח ממה שאמרים פרשת העולה כו' קודם התפלה מטעם כל העוסק כו' כאילו הקריב (א"ח שם) — אף שלימוד התורה שקודם התפלה אינה בדרך התעסקות (שהרי עיקר זמן ת"ת (עיינן בשו"ע אדמוה"ו ר"ס קנה) ומעלת לימוד התורה הוא כשהיא באה לאחרי התפלה דוקא, כידוע בענין שתהא תפלתו סמוכה למטתו). ועפ"י יומתק מה שאדה"ו (במהדו"ב סו"א) מוסיף שדרשת כל העוסק כו' היא ע"פ זאת התורה לעולה גו' (דלכאורה למאי נ"מ) — שהוא לתרץ ולהכריח „עוסק" לאו דוקא, כ"א שתהי' „התורה לעולה". — ולהעיר מהל' ת"ת לאדה"ו פ"ב הי"א (משיחת ש"פ מקץ תשכ"ו).

49) ואף שמהו שא"א לו להתענות מוכרח שאינו צריך (כ"כ) לריבוי הצומות (כנ"ל סעיף מ'), מ"מ, אי"ז בדומה להמשכה שע"י „כל העוסק כו' כאילו כו'". — ובדוגמת מה שגם ברה"ה שחל בשבת צריך לאמירת פסוקי שופרות שבחורה.

(אזוי ווי די מדריגה פון תשובה עילאה, און אפילו בנוגע תשובה תתאה, זאָגט דאָך דער אַלטער רבי ווייטער אין פ"ז אַז „דרך האמת והישר לבחי' תשובה תתאה הם ב' דברים", וואָס די „ב' דברים" זיינען לכאורה ניט בנקל כ"כ)

איז דורכן לימוד פון „אגרת התשובה" – די „הלכות תשובה" ווי זיי ווערן נתבאר אין „תורה שבכתב" פון פנימיות התורה – איז „כאילר", ווי מען וואָלט געטאָן די תשובה בכל המדריגות המבוארים באגה"ת.

נוסוף לזה: ס'איז דאָך אַ פסק דין אין תורה (קדושין מ, ב. ה' ת"ת לאדמוה"ז פ"ד ה"ב), תלמוד מביא לידי מעשה", וועט דער לימוד ברענגען צו די אַלע מדריגות פון תשובה בפועל.

ועוד כזה דבנוגע ללימוד – הרי אין חילוק בדורותנו אלה להקודמים (ואדרכה שהרי ניתוסף מה שתלמיד ותיק חידש) וא"כ פעולתו בתקפו עומד להחליף גם כהחיוב דדורות ההם. וק"ל.

און דורך דעם, איז – כפסק רז"ל (רמב"ם ה' תשובה פ"ז ה"ה. אגה"ת פ"א) אַז „מיד [און] ווי דער אַלטער רבי איז מוסיף (אגה"ת שם בנוגע צו מחילה וסליחה, וואָס פון דעם איז מובן אויך בנוגע צו די גאולה, און ווי דער אַלטער רבי זאָגט דאָרטן אַז גלייך נאָך די ברכה „חנן המרבה לסלוח" איז מען מברך „גואל ישראל") „תיכף ומיד⁵⁰ הן נגאלין", דורך משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו בקרוב ממש.

לתקן נפשו:

מג. בכ"מ בכי"ב מובא השם נפש דוקא – וי"ל שהוא עפ"י זח"ג (כד, ב) ובס' הגלגולים ובכ"מ „שדוקא הנפש היא החוטאת".

ויכול לדחותן לימים הקצרים כו':

מד. עס שטייט אין שו"ע (או"ח סתקס"ח ס"ד) אַז אַ תענית „שני ימים ושני לילות רצופים" איז גלייך צו ארבעים תעניות. (און אויך לדעת הרמ"א שם, איז אַן אדם חלוש וואָס וועגן דעם רעדט זיך אין אגה"ת כאן), „סגי לי' בבי ימים רצופים".

איז ניט מובן: דער אַלטער רבי זוכט דאָך דאָ אַלערליי אופנים אויף לייכטער מאַכן משלים זיין די תעניתים [ויכול לדחותן לימים הקצרים כו'] (ראה או"ח שם סעיף ג' ובמג"א שם סק"ג); „וגם יכול לאכול מעט כג' שעות לפני נ"ה כו'" (ראה הערות וביאורים לאגה"ת – הוצאת קה"ת תשכ"ח*); ביז צו דעם אופן (בנוגע צו תשלום רנ"ב צומות) צו פאסטן האַלבע טעג, אע"ג דרך „לענין זה" נחשב ליום א' –

(50) תוספות תיכף על מיד – עיין תענית (יט, ב) איזהו מיד שלהן כו'. רש"י ד"ה מיד שבת פט, א. משא"כ „תיכף" – עפ"ש"כ זכחים לג, א. תוד"ה כל (סוטה לט, א). שו"ע או"ח סקס"ז.

נוסף שרק בירושלמי מיחשב תענית, האט ער דאך לכאורה געדארפט ברענגען אויך דעם אופן, אז דורך פאסטן צוויי מעל"ע רצופים, בייט מען אום ארבעים תעניות (שזהו קל יותר לבריאות כדמוכח מרמ"א הנ"ל)?

און אעפ"י אז בנוגע די תעניות של תשובה וועלכע שטייען אין רוקת, וואס „כל דבריו דברי קבלה“, זאגט דער חתם סופר (או"ח סקע"ג – נדפס בשו"ע שם על הגליון) אז מען זאל זיך ניט פארלאזן אויף דעם וואס עס שטייט אין שו"ע אז דער תענית הפסקה איז במקום מ' יום (אדער ווי עס שטייט אין ספרי מקובלים – במקום כ"ו יום), ווייל „דבר זה אין לו סמך מן הראשונים כלל“,

איז דאך אבער דעם חתם סופר גופא זאגט דארטן, אז בנוגע די תעניות וואס הוסיפו המקובלים קען מען זיך יע פארלאזן אויף די עצה הנ"ל, ווייל „הם אמרו והם אמרו“. בלייבט דאך די קשיא: אין אגה"ת רעדט ער דאך וועגן די צומות „לכל עון ועון מעונות החמורים כו“, וואס דער מקור אויף רובם פון די צומות איז בלויז פון מקובלים הנ"ל, טאָ פארוואס ברענגט ער ניט ענין הנ"ל?

אין אן אלטן תניא האָב איך געפונען אַ הגהה פון אימעצן (אינו ידוע ממי), אז פון דעם וואס דער אלטער רבי ברענגט ניט ענין הנ"ל איז אַ ראי' אז ער האלט כדעת הפוסקים (בהגה"ת זו מצויין לשו"ת הלק"ט ח"ב סרנ"ב, ואינו תח"י עתה לראות בו) אז בימינו אלה, מצד חלישות הדורות, טאָר מען ניט פאסטן קיין תענית הפסקה צוויי מעל"ע.

ס'איז אבער שווער צו זאָגן, אז דער אלטער רבי זאל חולק זיין אויפ'ן מחבר און רמ"א וואס זאָגן אז מען קען יע פאסטן אַ תענית הפסקה.⁵¹

מה. בעת מען איז מעיין אבער אין דעם המשך הענינים שבאגה"ת, איז הנ"ל, מלכתחילה קיין קשיא ניט:

דער ענין וואס ער רעדט דאָ (בד"ה ומ"מ כל בעל נפש) קומט בהמשך צו דעם וואס ער זאָגט פריער „מי שריבוי הצומות מוסיק לו . . אסור לו להרבות בתעניות . .

51) כס"י תרכד כתב הרמ"א והובא בשו"ע אדה"ו שם (ס"י) (על צום ב' ימים) „יש לחוש לסכנה“. – וכדי שלא יסתור א"ע, י"ל החילוק בפשטות:

א) בנוגע ליוהכ"פ הרי הטעם דספיקא דיומא וכו' שוה בכל בניי – וכיון דלכמה מהם (להעיר מל' אדה"ו בשו"ע שם: רוב הצבור כו'), יש לחוש לסכנה" וביטלו רז"ל הטעם, בטל בנוגע לכולם.
ב) גם בנוגע לעצמו – באם יתענה פעם א' (בימי הבחורות כשהוא בריא כו') ה"ה נוקט החומרא דטעם הנ"ל, ובמילא עיי"ו פס"ד עצמו להתענות כל משך ימי חייו, שבימי הזקנה הרי בו בעצמו יש חשש לסכנה.

ג) בהפסקות (דנדוד"ד) – בכל רגע ורגע דיום הב' יכול להפסיק תעניתו ולהתענות לאחר זמן לט תעניות ואין בכך כלום (ואדרבה – חומרא היא), משא"כ במחרת יוה"כ באם יתזור בו.

ד) עפ"ז – בהפסקות יש לו פת בסלו ולא ירעב כ"כ, משא"כ ביוהכ"פ.
ועייל בזה. ואכ"מ.

ומכ"ש מי שהוא בעל תורה שחוטא ונענש בכפלים, כי מחמת חלישות התענית לא יוכל לעסוק בה כראוי". און אויף דערוף איז ער ממשיך: „כל בעל נפש . . יחמיר על עצמו כו" – אז דער וואָס „ריבוי הצומות מזיק לו" (אויב ער איז אַ בעל נפש כו') זאל מחמיר זיין להשלים כו'.

און וויבאלד ער רעדט דאָ וועגן אזאָ וואָס ריבוי הצומות מזיק לו, זוכט ער אַלץ אזוינע עצות וועלכע פאַרליינטערן דעם תענית [„לדחותן לימים הקצרים כו"']; „לאכול מעט כג' שעות לפני נ"ה": (און צום תשלום פון ג' פעמים) להתענות בלויז „עד אחר חצות היום", ער זאל ניט שאַטן לבריאות גופו, און ניט שטערן צו עסק התורה כראוי.

איז דאָך מובן בפשטות, אַז עס האָט דאָ קיין אַרט ניט צו ברענגען דעם ענין פון תענית הפסקה ב' ימים רצופים – ווייל אזא תענית איז מזיק – שאַט צו בריאות הגוף – אפילו בזה שאין לחשוש כלל לסכנה – און שטערט צו עסק התורה: די קולא וועלכע עס קומט אַרויס דורכ'ן דין הנ"ל אַז תענית ב' ימים רצופים איז גלייך צו מ' יום (אָדער כ"ו יום) – איז בנוגע צו אַנדערע טעג, אַז אין זיי וועט ער ניט דאַרפן פאַסטן. אָבער אין די ב' ימים גופא קען דאָס שאַטן כו' – ובאגה"ת מביא האופנים דגם ביום התענית עצמו יהי' קל יותר – דעריבער האָט ניט קיין אַרט צו ברענגען דאָס צום ענין המבואר באגה"ת כאן⁵².

ובן לשאר . . וחפין בהצדקה:

מו. נאָך דעם וואָס דער אלטער רבי זאָגט אַז די תעניתים פאַר די עונות החמורים שחייבים עליהם מיתה עכ"פ, אפילו נאָר מיתה בידי שמים, זאל יעדער בעל נפש כו' מחמיר זיין על עצמו אַז די תעניתים זאל ער (ניט פודה זיין מיט צדקה, נאָר) פאַסטן בפועל ממש [פעם אחת (של מספר התעניתים) – אַ גאַנצן תענית, און די אַנדערע צוויי מאָל – פיר מאָל עד אחר חצות היום], איז ער מוסיף „וכן לשאר עונות כיוצא בהן". אַז אויך „שאר עונות" אויף וועלכע ס'איז ניטאָ קיין חיוב מיתה, זיי זיינען אָבער „כיוצא בהן", זיי זיינען בדומה צו די עונות החמורים שחייבין עליהם מיתה⁵³ [אזוי ווי העלמת עין מן הצדקה, ועוד, אויף וועלכע ער זאָגט ווייטער

52 לכאורה י"ל ובלא"כ ל"ק, דמהרמ"א שם (סתק"ח ס"ד) מוכח דהפסקה הנ"ל מחליפה מ' תעניות – במקום שהם „כדי להצטער וזו משינוי האי צער להאי צער" כו'. משא"כ כשמספר ימים נדר (עיי"ש. וצ"ע). ובנדון דאגה"ת הרי המספר דפ"ד תעניות הוא מפני שצ"ל ב"פ מב ועד"ו בהתעניות דספ"ב (ראה מ"ח מס' התשובה). אבל בס"ח (מס' התשובה רפ"א) מקדים בפ"י ש"יכול למהר לעשותם – התעניות – בהפסקות. ואכ"מ.

53 אין לפרש שכונתו בוכו לשאר עונות כיוצא בהן" הוא לעונות החמורים שחייבין עליהם מיתה שהן כיוצא הוצאת ז"ל שמירר לפניו, כי (א) „כיוצא בהן" הוא לשון רבים, ומקודם נקט רק חטא אחד – הוצאת ז"ל. (ב) הרי כותב מקודם בפירוש „לכל עון ועון כו" והוצאת ז"ל נקט רק לדוגמא – „כגון", וא"כ אין שום חידוש בשאר עונות כו'.

אין פ"ז, "שהו ממש כע"ז וג"ע וש"ד" – אז אויך די תעניתים פאר די עבירות (כאטש אויף זיי איז ניטאָ קיין חיוב מיתה, אפילו ניט קיין מיתה בידי שמים), זאל מען ניט פודה זיין בצדקה, נאר פאסטן בפועל.

און ער איז מפרש אז די "שאר עונות כיוצא בהן" פאר וועלכע מען דארף פאסטן בפועל, איז "כל לב יודע מרת נפשו וחפץ בהצדקה". – כ"מ פשטות הסגנון דקאי רק אלפניו ולא גם אלפני פניו –

מו. איז אין דעם ניט מובן:

א. ס'איז דאך א דבר הפשוט, אז עס רעדט זיך וועגן אזעלכע עבירות ואס דער מענטש איז "יודע", ער ווייס (און געדיינקט) אז ער האָט זיי געטאָן: אויף עבירות וועלכע ער האָט פאָרגעסן, אָדער ער האָט מלכתחילה ניט געוואוסט פון זיי, וועט ער ניט פאסטן (און אפילו ניט געבען קיין צדקה צוליב זיי). טאָ וואָס מיינט דער אַלטער רבי מיט די ווערטער, "אשר כל לב יודע מרת נפשו"?

מען קען ניט זאָגן, אז דער אַלטער רבי וויל דאָ מחדש זיין, אז ער דארף פאסטן בלויז אויף די עבירות וועלכע ער איז "יודע", ער געדיינקט זיכער אז ער האָט זיי געטאָן, און ניט אויף די עבירות וועלכע ער געדיינקט ניט אויף זיכער, ווייל

א) די שאלה וועגן ספק אם עבר איז דאך (א) ניט נוגע צום ענין "יחמיר על עצמו" וואָס ער רעדט דאָ: די שאלה איז דאך אויך ווען ער וויל ניט מחמיר זיין (ווייל ער איז ניט קיין בעל נפש, אָדער בנוגע די עבירות וואָס מען דארף ניט מחמיר זיין אין זיי) צו פאסטן דוקא, נאר ער וויל פודה זיין די תעניתים דורך צדקה. (ב) אויך אין דעם ענין פון "יחמיר על עצמו כו'", קען זיך שטעלן די שאלה ווען ס'איז אַ ספק אין די "עונות החמורים שחייבין עליהם מיתה". טאָ פאָרוואָס שטעלט ער אַריין דעם ענין דוקא ביים ענין פון "יחמיר כו" און אין דעם גופא – ביי "עונות כיוצא בהן"?

ב) לפי פירוש זה, פאסט דאך ניט דער לשון "כל לב יודע כו'". דאדרבה: דאָ גופא רעדט ער דאך וועגן אַזוינע וואָס ביי זיי איז אַ ספק און ווייסן ניט (און זאָגט אז מספק דארף מען ניט מחמיר זיין). איז וואָס זאָגט ער "כל לב יודע כו"?

ג. דער אַרט פון ידיעה איז אין מוח. פאָרוואָס זאָגט ער "לב יודע"? אמת טאָקע אז ס'איז אַ לשון הפסוק (משלי יד, יו"ד), ס'איז דאך אַבער מובן, אז דער אַלטער רבי איז ניט מעתיק סתם אַזוי לשונות פון פסוקים. און פון דעם וואָס ער שרייבט דאָ דעם לשון "לב יודע" איז מוכרח אז אים איז דאָ נוגע דער ענין פון לב יודע.

ג. אויך איז ניט מובן דער לשון "לב יודע מרת נפשו". דלכאורה, איז דאך דאָ נוגע די ידיעה אז ער האָט געטאָן די עבירות. וואָס איז דער דיוק "יודע מרת נפשו"?

ד. צוליב וואָס איז ער מוסיף "וחפץ בהצדקה": ער זאָגט דאך שוין פריער בתחילת הענין אז ער רעדט דאָ וועגן אַ "בעל נפש החפץ קרבת ה' לתקן נפשו כו'", היינט וואָס דארף ער מוסיף זיין נאָכאמאָל "וחפץ בהצדקה"?

מת. איז דער ביאור אין דעם:

אין די „עונות כיוצא בהן“ (וועלכע זיינען בדומה צו די עונות החמורים שחייבים עליהם מיתה) זיינען פאראן אזוינע ענינים וועלכע קענען זיין אויך בהיתר. אזוי ווי, למשל, כעס (וואָס ער זאָגט אויף דעם ווייטער אין פ"ז „כל הכועס כאילו עווע"ז⁵⁴), איז דאָך פאראן אמאָל אז דער כעס איז גאָר קיין עבירה ניט, ואזרבה, „חייב לכעוס עליהם⁵⁵“. ובמילא קען דאָך ווערן אַ ספק צי דאָס וואָס ער האָט כועס געווען איז געווען בהיתר צי באיסור⁵⁶. אויף דעם זאָגט דער אַלטער רבי „אשר כל לב יודע כו"י, אַז דער לב איז יודע צי ס'איז געווען באיסור.

שטעלט זיך דאָך די שאלה: עס קען דאָך זיין אז ער זאָל אַ טעות האָבן ובפרט שנוגע בכבר און אעפ"י שנדמה לו שהי' באופן המותר – אין אמת'ן איז עס געווען אַ כעס באיסור, און ווי קען ער זיך פאַרלאָזן אויף זיין ידיעה?

אויף דעם איז דער אַלטער רבי מדגיש „לב יודע מרת נפשו“: די ידיעה וואָס „לב יודע“ איז עס ניט קיין ידיעת השכל, נאָר אַ געפיל וואָס איז פאַרבונדן מיט די נקודה העצמית שבנפש, וואָס איז נאחו אין לב⁵⁷. און אין דער נקודה איז ניט שייך קיין טעות⁵⁸.

וואָס דערפאַר איז דער דין (יומא פג, א. שו"ע אדמוה"י סתרי"ח) בנוגע יו"כ וואָס אויך יו"כ איז דאָך פאַרבונדן מיט תשובה ומגו דכן הוא ביוהכ"פ נמשך גם בעוד הלכות] או בשעת אַ חולה זאָגט „צריך אני לאכול“ און „מאה רופאים אומרים שא"צ לאכול“, איז כאַטש אַז די רופאים זיינען בקיאים אין דער חכמה, און דער חולה ווייס עס ניט בשכלו, פאַרלאָזט מען זיך אויפן חולה, ווייל „לב יודע מרת נפשו“.

54 המקור לזה – ראה בהגהות הצי"צ לאגה"ת שם ובהערות שם.

55 שו"ע יו"ד סרמ"ו ס"א. (וברמב"ם הל' ת"ת פ"ד ה"ה – לרגו).
 ווייזן סותר למ"ש הרמב"ם הל' דיעות פ"ב ה"ב, „ראה עצמו שהוא כועס והוא אינו כועס“, כי בהל'

דיעות שם, שמדבר אודות בניו וכו"ב או ציבור, מספיק רק שיראה. משא"כ בהל' ת"ת שמדבר אודות תלמידים שא"א להטעותם, חייב לכעוס (או לרגו) ממש.

ומ"ש אדה"י בסוף הל' ת"ת „חייב להראות עליהם רגוז“, אין כוונתו רק להראות ולא לכעוס (כברמב"ם הל' דיעות פ"ב ה"ב) – כי פשוט שרכנו הזקן לא יחלוק (ובלי הבאת שום הוכחה) על הרמב"ם והמחבר, כי אם, שמכיון שהשו"ע של אדה"י הוא „הלכות בטעמיהו“ (הקדמת בני המחבר), כתב להראות, כי הטעם שצריך לרגוז הוא בכדי שהתלמידים יראו שהוא רגוז (והיכא שיכול להטעותם, אסור לו לרגוז), ונקט אדה"י הטעם והחכמה ד„לרגוז“.

56 וספק זה (משא"כ ספק שמצד שכחה וכדומה) שייך רק ב„שאר עונות כיוצא בהן“, ולא בעונות החמורים שחייבים עליהם מיתה, כמובן.

57 ראה ד"ה ובר"ח תערי"ב. וקבל היהודים תרפ"ז (קונטרס פט) פ"ו.

58 ולכן כותב „אשר כל לב כו"י בענין „יחמיר על עצמו כו"י“ (ראה לעיל סעיף מו) – דלא רק בענין של חיוב לא יטעה אלא גם בנוגע לחומרא כו"י.

מט. קען מען דאָך אָבער פרעגן: דער דין בנוגע יו"כ איז דאָך וועגן אַן ענין של אכילה, וואָס איז אַן ענין מוחשי. איז אין אַזאַ זאָך פאַרשטאַנדיק אַז דער לב וואָס אין אים איז נאחו דער עצם הנפש) פילט דאָס. משא"כ בנדו"ד, וואָס עס רעדט זיך וועגן אַן ענין רוחני, איז כאטש טאַקע אַז מצד דעם נפש האלקית איז ער יודע, וויבאַלד אָבער אַז דער נפּה"א איז דאָך ביי אים בהעלם, וואָס דעריבער איז ער דורכגעפאַלן אין אַ חטא (ביז אפילו אין אַ חטא וואָס איז כּיוצא במ פון עונות שחייבין עליהם מיתה), היינט ווי קען מען זיך פאַרלאָזן אויף זיין ידיעה?

אויף דעם זאָגט דער אַלטער רבי „כל לב יודע כּו", אַז יעדער אידישע האַרץ פילט דאָס. וכפסק הרמב"ם (הל' גרושין ספ"ב) אַז יעדער איד, אפילו דער וואָס „תקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה" ביז מען דאַרף אַנקומען אַז גוים זאָלן אים כּופה זיין צו מקיים זיין די מצוה, איז ער בעת מעשה „רוצה לעשות כל המצות". עס איז מער ניט וואָס ער ווייס דערפון ניט, און דעריבער איז אפילו לאחרי הכפ"י ווען ער איז מסכים צו טאָן די מצוה, זאָגט ער „רוצה אני" (און ניט „חפץ אני").

בעת אָבער ער ווערט נתעורר בתשובה, וואָס „עיקר התשובה בלב" (תניא ח"א פכ"ט לו, ב). וראה גם לעיל פ"א: שיגמור בלב), אפילו נאָך איידער ער האָט געטאָן די ענינים „שיהי' לרצון לפני ה'", און נאָך אפילו איידער „עשה תשובה שלימה", ער האָט בלויז גומר בלב געווען לבל ישוב עוד לכסלה,

[ומכ"ש בנדו"ד אַז ער האט שוין געטאָן תשובה שלימה, און זוכט שוין ער-זאָל ווערן מרוצה וחביב לפניו ית'. ובפרט אַז ער איז זיך ניט מסתפק מיט „וחטאך בצדקה פרוק" און וויל „לתקן נפשו להשיבה אל ה' בתשובה מעולה מן המוכחר"]
ווערט ביי אים נתעורר די נקודה עצמית שבלב, וואָס מצד איר זיינען די ענינים של רע (→ „מרת נפשו") נוגע בפנימיותו — „לב יודע", און די הצדקת הנפש וויל ער בפנימיות — „וחפץ בהצדקה", ובמילא קען מען זיך פאַרלאָזן אויף אים, וואָרום ס'איז ניט שייך קיין טעות אין ענינים וואָס זיינען פאַרבונדן מיט עצם.

(59) ההפּרש בין רצון לחפץ — ראה לקו"ת שה"ש כח, ד. ושי"י. דרמ"צ צו, ב. ובכ"מ. וראה גם שו"ת הצ"צ אה"ע סי' רסג.

פרק ד

וגם מ"ש בזה"ק . . תשובה עילאה וכו':

נר"ן. אין פ"ד בתחלתו ברענגט דער אַלטער רבי וואָס עס שטייט אין זהר אַז אין תשובה זיינען פאַראַן צוויי מדריגות: תשובה תתאה און תשובה עילאה. און בהמשך צו דעם ברענגט ער אויך וואָס עס שטייט אין זהר אַז „אין תשובה מועלת לפוגם בריתו כו", און פרעגט אויף דעם: ס'איז דאָך „אין לך דבר עומד בפני התשובה"? און פאַרענטפערט: „ופי' בר"ח שכוונת הזהר שאין מועלת תשובה תתאה כ"א תשובה עילאה וכו'".

דאַרף מען פאַרשטיין: מיטן ברענגען דעם זהר „שארין תשובה מועלת לפוגם בריתו כו" אין דאָך דער אַלטער רבי אויסן אַז צוליב פגם הברית מוז מען אַנקומען צו תשו"ע (כפירוש הר"ח)

[וואָס דאָס איז אים נוגע צו דער הסברה אַז דער ענין פון תשו"ע איז „דיתעסק באורייתא" (וואָס דעריבער מוז מען אַנקומען לתקן פגם הברית צו תשו"ע, ווייל וויבאלד אַז די עבירה איז פוגם במות, איז דער תיקון אויף דעם „דיתעסק באורייתא דמחכמה נפקא", כדלהלן פ"ט)]

טאָ צוליב וואָס דאַרף ער שרייבן אַזאָ אריכות [פריער – ברענגען דעם זהר אַז אין תשובה מועלת כו", דערנאָך – פרעגן אויף דעם „והוא דבר תמוה מאד כו", און ערשט דערנאָך ברענגען דעם פירוש פון ר"ח] ער האָט דאָך געקענט שרייבן בקיצור: „וגם מ"ש בר"ח עפ"י זזה"ק שאין תשו"ת מועלת לפוגם בריתו ומוציא ז"ל כ"א תשו"ע וכו'".

נא. איז דער ביאור אין דעם:

מיטן ברענגען דעם מאמר הזהר „שארין תשובה מועלת כו" – אעפ"י אַז תשובה עילאה איז יע מועלת – איז דער אַלטער רבי אויסן צו ווייזן אַז תשובה סתם איז תשובה תתאה. וואָס דערפאַר זאָגט דער זהר „שארין תשובה מועלת", ווייל תשובה סתם (וואָס דאָס איז תשו"ת) איז אינה מועלת.

וואָס איז נוגע דעם אַלטן רבי'ן להשמיענו אַז תשובה סתם איז תשובה תתאה?

כאמור לעיל (סעיף לה. וש"נ) אַז מיטן אגה"ת וויל דער אַלטער רבי אַרויסברענגען ווי ס'איז „קרוב מאד" פאַר יעדער אידן צוקומען צו תשובה. און וויבאלד אַז אויף פגם הברית דאַרף מען אַנקומען צו תשובה עילאה, קען זיך דאָך שטעלן די שאלה: תשובה עילאה איז אַ הויכע מדריגה, שאינה בנקל כ"כ, איז ווי איז „קרוב מאד" פאַר יעדער אידן צו מתקן זיין דעם חטא פון פגם הברית?

דעריבער ברענגט דער אַלטער רבי אַז אין דעם זהר גופא וואו עס שטייט (לפי פירוש הר"ח) אַז תשו"ת העלפט ניט לפוגם בריתו, איז דאָרט גופא רופט ער אַז

תשו"ת בשם תשובה סתם. און וויבאלד אָ תשובה איז מכפר אויף אַלע חטאים, מוז מען דאָך זאָגן אָ אויך תשו"ת (הנקראת בשם תשובה סתם) איז מכפר אפילו אויף פגם הברית⁶⁰. ומ"ש בזהר שאין תשובה [תתאה] מועלת לפוגם בריתו, איז עס בלויז בנוגע לתיקון הפגם. אָבער בנוגע צו ווערן אויס רשע און שכירת מחיצה של ברזל המפסקת בינו לאביו שבשמים (וואָס כל זמן ס'איז דאָ די מחיצה איז „א"א להתחיל לעבוד ה" – תניא ח"א פ"ז), איז דאָס ווערט אויפגעטאָן אויך דורך תשובה תתאה.

נב. נאָך אַן ענין אין דעם: פון דעם וואָס תשובה תתאה ווערט אָנגערופן בשם תשובה סתם איז מוכח אָ זי איז כולל אין זיך כל הבחינות שבתשובה⁶¹. (וכמשנת"ל סעיף יד, וועגן די פיר פסוקים אין וועלכע עס ווערט גרמז כל הד' הבחינות שבתשובה, וואָס דער אַלטער רבי ברענגט (לעיל פ"א) אויף די תשובה, „בלל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו ית" – ווייל אויך די תשובה דה' תתאה – בחינת מלכות – איז כולל אין זיך די בחינות התשובה שבכל ד' האותיות).

והביאור בזה: די תנועה פון תשובה איז (ניט קיין תנועה פון התפשטות און מציאות, נאָר אדרבה –) דער אַרויסגיין פון זיך, ביטול מציאותו הקודמת. (און די תנועה איז אויך⁶² אין די נידעריקסטע דרגא פון תשובה – „יעזוב רשע דרכו וגו'"; אַפלאָזן (און אַרויסגיין פון) זיין דרך). און וויבאלד אָ תנועת התשובה איז ביטול, איז ניט שייך צו טיילן אין דעם פון תשו"ת ביז תשו"ע.

וע"ד הידוע⁶³ בענין הפרש שבין אהבה ליראה, אָ איז אהבה, וויבאלד אָ ענינה איז מציאות והתפשטות, איז יעדער מדריגה שבאהבה אָ ענין בפ"ע. משא"כ יראה, וויבאלד אָ ענינה איז ביטול, קען מען ניט פאָאָנדערטיילן צווישן יראה תתאה און יראה עילאה, ווייל דער עצם מהות היראה – תנועת הביטול – איז אין ביידן בשה.

ביז אָ אפילו יראת העונש (און ניט נאָר יראה פון עונשים שלמעלה, נאָר יראת הרצועה, וואָס ער האָט מורא אָ אַ בוד' זאָל אים שלאָגן), וויבאלד ס'איז אַ תנועה פון יראה וביטול, זאָגט מען אויף דעם, אָ פנימיותה ואמיתית מהותה איז די יראה

60) להעיר מח"א פ"ז (יב, סע"א).

61) וע"ד המבואר בח"א פ"ז (מח, ב) הטעם על מה שצדקה נקראת בשם מצוה סתם לפי שבה נכללים כל המצות (כי בכל מצוה מתעלה רק כח אחד מנפש החינית, ובצדקה – כוללות כח נפשו החינית).

מהמבואר בתניא שם הטעם על מה שצדקה נקראת מצוה סתם, מפני שהיא עיקר המצות מעשיות וטולה על כולנה, מובן שע"ז הוא גם בנוגע לתשו"ת. וראה הערה הבאה.

62) ואדרבה: מכיון שבחב"ז זו לא ישנו ענין הגילויים, הרי בה דוקא „הביטול" הוא ביותר, שע"י התשובה הוא יוצא לגמרי ומתבטל ממהותו הקדום. (משא"כ בתשו"ע, מכיון שהתשובה הוא מצד הרגש גילוי אור העליון, הרי גם בעת התשובה (והביטול) יש בה התערבות הרגש האדם). וראה ד"ה שובה תרע"ג קרוב לסופר שהתשובה דבחי' נפש מגעת למעלה יותר מהתשובה דבחי' רוח ונשמה. עיי"ש.

63) ראה תו"א קיד, ריש ע"ד. ביאורו פא, א"ב. קונטרס העבודה פ"ג (ע' 18).

וואָס ער האָט מורא פון אויבערשטן – יראת הרוממות. נאָר מצד דעם העלם והסתר פונעם גוף ונה"ב, דוכט זיך אים אויס אַז ער האָט מורא פון דעם עונש⁶⁴.

(וכפסק הרמב"ם (ה' גרושין ספ"ב) אַז ווען אַ איד טוט אַ מצוה מיינענדיק אַז ער טוט עס מצד דערויף וואָס גוים זיינען אים מכריח צו טאָן איר, פסקינען אַפ תורה אַז בפנימיות טוט ער די מצוה מצד דעם רצון פון עצם הנשמה וואָס זי איז רוצה לעשות כל המצות).

און אַזוי ווי יראה, עד"ז אויך תשובה (ולהעיר שעיקר התשובה היא על היראה – ד"ה שופר חצר"ת (כסה"מ תרצ"ט) פ"ט ויר"ד. וראה גם סה"מ תקס"ב ע' רעז ואילך), אַז אויך די נידעריקסטע מדריגה פון תשובה, ביז אפילו תשובה מצד יראת העונש (וואָס ער טוט תשובה בכדי ער זאָל ניט גענש ווערן), איז פנימיותה ואמיתתה – די תשובה שמצד עצם הנשמה⁶⁵, וואָס די נשמה קערט זיך צום אויבערשטן – „והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה". נאָר מצד דעם שאַלעכץ פון דעם גוף ונה"ב וואָס פאַרשטעלט אויף די נשמה, דוכט זיך אים אויס אַז ער טוט תשובה מצד יראת העונש.

און וויבאַלד אַז אויך תשובה תתאה איז כולל אין זיך כל הבחינות שבתשובה, איז דאָך פאַרשטאַנדיק, אַז אויך דורך איר, טוט זיך אויף (בהעלם ובפנימיות) דער תיקון אויף פגם הברית. און דאָס וואָס אויף פגם הברית מוז מען אַנקומען צו תשובה עילאה (בגילוי), איז עס בכדי אַז דער חטא זאָל נתתקן ווערן אויך בגלוי.
כן י"ל בדא"פ. ועצ"ע.

להבין זאת מעט מועיר:

נג. יש לומר: מעט – בכמות, מועיר – באיכות. (משא"כ בלשון מעט מן המעט וכיו"ב).

והרי נמצאו בכל דור בו:

נד. אויף די קשיא וואָס דער אַלטער רבי פרעגט „והרי נמצאו בכל דור כמה וכמה חייבי כריתות ומיתות והאריכו ימיהם ושנותיהם בנעימים" (וואָס די קשיא

64) ראה ד"ה ויחלום תש"ח פ"ו. וראה גם אתהלך לאוניא ע' לא.

65) ראה ד"ה שובה שם, שהתשובה – בכל הבחינות שבה – היא מצד עצם נקודת היהדות, דוגמת בחי' הכתר. אלא שתשובה דבחי' נפש היא מצד בחי' כתר דעשי', דבחי' רוח – כתר דיצירה, ודבחי' נשמה – כתר דבריאה. ובהיות שבבחי' הכתר, כל הבחינות שבה, מהותם אחד (כידוע בענין השתל' הכתרים ומ"ז), נמצא שכל הבחינות שבתשובה – מהותם אחד.

66) כוונתו כמה שמוסיף „בנעימים" – שא"א לפרש (בדוחק עכ"פ) שנתקיים ע"י עונש עוני וכו' שנק' מן כל', „הכתוב" (שמות ד, יט) „בדברי רז"ל" (הובא בפירש"י עה"ת שמות שם). אין לומר שכוונתו ב„בנעימים" הוא לפי שקשייתו הוא דוקא מח"כ אלו שלא הי' להם יסורים, כי

איז דער יסוד אויף דעם ענין וועלכן ער איז מבאר ווייטער אין המשך פון עטליכע פרקים, קען מען פרעגן:

פריער, אין אנהייבס פון פרק ב', זאָגט ער, אַז בשעת מען טוט תשובה שלימה איז „אין מזכירין לו דבר וחצי דבר כו' ונפטר לגמרי מן הדין כו'". היינט וואָס איז די קשיא פאָרוואָס עס זיינען דאָ חייבי כריתות ומיתות וואָס האָבן מאריך ימים געווען, עס קען דאָך זיין אז זיי האָבן תשובה געטאָן, און דעריבער זיינען זיי נפטר געוואָרן מן הדין?

מען קען ניט זאָגן, אַז דעם אלטן רבינ'ס קשיא איז פון אַווינע חייבי כריתות ומיתות וועלכע זיינען חוטאים כל ימיהם – ווייל אויך פון זיי איז קיין קשיא ניט: דאָס וואָס זיי זינדיקן כל ימיהם איז קיין באַווייז ניט אַז בינתיים האָבן זיי ניט געטאָן קיין תשובה שלימה, און אויב נאָר זיי האָבן געטאָן תשובה שלימה לאחרי וואָס זיי האָבן עובר געווען אויף איסור כרת ומיתה, איז אפילו ווען דערנאָך זיינען זיי נאָך אַמאָל דורך געפאַלן אין די חטאים, קען דאָך זיין נאָכאַמאָל בשעתא חדא וברגעא חדא תשובה בחילא יתיר וכו' און זיי ווערן נפטר פון כרת ומיתה.

נה. לכאורה האָט מען געקענט ענטפערן, אַז דאָס וואָס ער זאָגט „אין מזכירין לו דבר וחצי דבר כו' ונפטר לגמרי מן הדין" איז עס דוקא (ווי ער זאָגט דאָרט) „בעוה"ב, אָבער אין עולם הזה, ווערט ער ניט נפטר מן הדין דורך תשובה. און דעריבער פרעגט ער (אין פ"ד) די קשיא פון דעם וואָס „האריכו ימיהם ושנותיהם" אין עוה"ז.

אין אמת'ן אָבער איז עס קיין תירוץ ניט. ווייל מיט'ן וואָרט „בעוה"ב" וואָס ער איז מוסיף אין פ"ב, מיינט ער בלויז צו שולל זיין די עונשים פון ב"ד שלמטה, אַז בנוגע צו ב"ד שלמטה העלפט ניט קיין תשובה, ווייל תשובה איז אַ דבר שבלב און אין לו לדיין אלא מה שענינו רואות (כמבואר בשו"ת נ"ב או"ח מהדו"ק סל"ה). בנוגע אָבער צו ב"ד שלמעלה, ווערט מען דורך תשובה נפטר מן הדין אויך בעוה"ז⁶⁷.

וכדמוכרח פון דעם וואָס תוספות (ד"ה דין – כתובות ל, ב) ענטפערט אויף דעם וואָס „חזינו כמה עבריינים ועובדי ע"כ שמתים על מטותם" – כאַטש אַז „דין

בח"כ אלו שהי' להם יסורים יש לתרץ (מה שהאריכו ימיהם) לפי ש"סורין ממרקין" (כנ"ל רפ"א מסוף יומא) – כי (א) גם יסורים במשך זמן מועט, ממרקין הם (ועי' שאמרו מכות כג, סע"א) כיון שלקו נפטרו מידי כריתתן, ומוזה שהאריכו כו' בנעימים אין שום הוכחה שלא הי' להם יסורים גם זמן מועט. (ב) מכיון שקשיית אדה"ז כאו הוא לפי שהכרת ומיתה ביד"ש מסובבים הם בטבע (כדלהלן סעף נח), הרי קושייתו היא גם על המשנה שבמכות שם (והברייתא דסוף יומא), איך נפטר מהכרת ע"י מלקות (ויסורים) מכיון שבטבע אינו יכול לחיות.

67) ומוכרח לפרש כן [אף שכתב „לעשו ע"ז ח"י בעוה"ב"], דכיון „שנפטר לגמרי מן הדין בעוה"ב" – איך יעשהוהו גם בנוגע לעושי עוה"ז בלא דין?

ארבע מיתות לא בטלו" – ווייל „ע"י תשובה הקב"ה מיקל ולפעמים מוחל לגמרי".
זעט מען דאָך אַז דורך תשובה ווערט מען נפטר פון דין ד' מיתות בעוה"ז.

והדברים ק"ו: מה דאָך דין ד' מיתות, וואָס בעיקרם זיינען זיי איבערגעגעבן געוואָרן צו ב"ד שלמטה (נאָר בשעת אַז בטלו סנהדרין גיט מען זיי מלמעלה), און בנוגע ב"ד שלמטה העלפט ניט קיין תשובה כנ"ל, איז אעפ"כ, בנוגע צו הדין בזה אבל שע"י ב"ד שלמעלה העלפט יע תשובה – איז דאָך מכ"ש כרת ומיתה ביד"ש, וואָס זיינען מלכתחילה ניט איבערגעגעבן געוואָרן צו ב"ד שלמטה, דארף דאָך אין זיי אודאי העלפן תשובה. און ווי עס שטייט בפירוש אין גמרא (מכות יג, ב) „חייבי כריתות כו' אם עשו תשובה ב"ד שלמעלה מוחלין להן".

היינט וואָס איז דעם אַלטן רבי'נס קשיא „והרי נמצאו כו' חייבי כריתות ומיתות והאריכו ימיהם ושנותיהם" – מען קען דאָך ענטפערן אַז זיי האָבן תשובה געטאָן (וכתירוץ התוספות בנוגע דין ד' מיתות)? און אויב מצד איוה טעם וייל דער אַלטער רבי ניט אָננעמען דעם תירוץ, האָט ער דאָך געדאַרפט פרעגן אויף דעם וואָס עס זיינען דאָ כמה וכמה חייבי מיתות ב"ד שמתים על מותם שזהו חמור יותר או עכ"פ להקשות גם ע"ז – פאַרוואָס איז זיין קשיא נאָר אויף חייבי כריתות ומיתה ביד"ש?

נו. עד"ז קען מען פרעגן אויך אויף תוספות (כתובות שם. וסנהדרין לו, ב ד"ה מיום): די קשיא פון תוספות דאַרט איז אויף דעם חידוש וואָס די גמרא זאָגט „דין ד' מיתות לא בטלו", אַז דער דין פון ד' מיתות איז דאָ אויך לאַחרי שבטלו סנהדרין. ולכאורה, וועגן כרת און מיתה ביד"ש איז דאָך אַ דבר הפשוט אַז אין זיי איז ניטאָ קיין נפ"מ צי עס זיינען דאָ סנהדרין צי ניט. האָט דאָך תוספות געדאַרפט פרעגן פאַרוואָס זיינען דאָ כמה וכמה חייבי כריתות ומיתה ביד"ש וואָס האַריכו ימיהם ושנותיהם – פאַרוואָס פרעגט תוספות דוקא אויף דעם וואָס די גמרא איז מחדש אַז „דין ד' מיתות לא בטלו"?

זעט מען דערפון, אַז ס'איז דאָ אַ חילוק עיקרי צווישן כרת ומיתה ביד"ש ביז ד' מיתות ב"ד (אויך איצטער ווען דין ד' מיתות קומט מלמעלה), וואָס מצד דעם חילוק, איז די קשיא פון תוספות – דוקא אויף די ד' מיתות, און די קשיא פון אַלטן רבי'ן – דוקא אויף כרת ומיתה ביד"ש.

נז. דער ביאור אין דעם איז:

איז שכר ועונש זיינען פאַראַן צוויי דיעות אין חוקרי ישראל (הובאו ונתבארו בשל"ה בית אחרון יב, א-ב):

(א) אַז זיי קומען בדרך נס. ד.ה. אַז דער שכר ועונש זיינען ניט קיין דירעקטע תוצאה ומסובב פון די מצוה און עבירה, נאָר זיי זיינען בדוגמת שכר ועונש וואָס אַ מענטש גיט צוליב מעשה הטוב אָדער הפכו.

(ב) אַז זיי קומען כטבע, ד.ה. אַז דער אויבערשטער האָט מטביע געווען אין די מצות און עבירות גופא, אַז פון זיי זאָל אַרייסקומען שכר צי עונש.

אין דעם ערשטן חלק תניא (פל"ט - נג, א) איז דער אַלטער רבי מפרש דעם מאמר רז"ל (אבות פ"ד מ"ב) „שכר מצוה מצוה“ - „פ"י שמשכרה נדע מהותה ומדריגתה“.

דער ענין פון „משכרה נדע מהותה“ ליגט אין די ווערטער „שכר מצוה מצוה“: וואָרום דאָס וואָס פון דעם שכר המצוה קען מען וויסן מהותה ומדריגתה, איז עס מצד דעם ווייל דער שכר המצוה איז די מצוה גופא - ע"ד עלול ומסובב שכלולים בעילתם וסיבתם (און ווי ער זאָגט פריער (רפ"ז) „הגורם שכר המצוה היא המצוה בעצמה“ ולא עוד ענין שמקשר השכר בהמצוה). און דאָס איז דער פירוש פון שכר מצוה מצוה - אַז די מצוה גופא איז דער שכר.

פון דעם איז מוכן אויך בנוגע צו עונשים, אַז זיי קומען אַרויס בטבע פון די עבירות. וואָס דאָס איז דער פירוש פון „שכר עבירה עבירה“ (שבאבות שם).

און אין דעם טיילן זיך אויס עונשי ב"ד (אַזוי ווי מלקות און ד' מיתות ב"ד) פון אנדערע עונשים, אַז זיי זיינען ניט מסובב בטבע פון דער עבירה, נאָר זיי קומען אַלס שטראַף פאַר דער עבירה. וויבאַלד אַז מען דאַרף אַנקומען צו ב"ד, אַז זיי זאָלן אים דו זיין און פסקענען דעם עונש עכצ"ל שרצה הקב"ה וכיטל הטבע הנ"ל שבעבירות אלו.

און פון דעם איז מוכן אויך בנוגע דין ד' מיתות לאחרי שבטלו סנהדרין, אַז וויבאַלד דער דאָזיגער דין איז תמורת מיתת ב"ד, איז עס ניט מסובב באופן טבעי פון די עבירות, נאָר - אַלס שטראַף פון ב"ד שלמעלה.

נח. עפ"י איז פאַרשטאַנדיק וואָס די קשיא פון תוספות איז דוקא אויף „דין ד' מיתות“, און די קשיא שבאגה"ת - דוקא אויף כרת ומיתה ביד"ש:

כרת און מיתה ביד"ש, וויבאַלד זיי זיינען מסובב בטבע פון די עבירות, איז אין זיי פאַראַן אַ חילוק פון זמן הבית צו זמן הגלות. כמבואר אין אגה"ת (פ"ו) אַז בזמן הבית, וויבאַלד אידן האָבן מקבל חיות געווען נאָר דורכן נפש האלקית, איז בשעת דער חבל ההמשכה האָט זיך איבערגעריסן, האָבן זיי ניט געהאַט פון וואַנעט צו מקבל חיות זיין. משא"כ בזמן הגלות, קען מען מקבל חיות זיין אויך פון היכלות הסט"א.

און דעריבער איז די קשיא פון תוספות דוקא אויף „דין ד' מיתות“ און ניט אויף כרת ומיתה ביד"ש - ווייל בנוגע כרת ומיתה ביד"ש קען מען ענטפערן דעם תירוץ שבאגה"ת. משא"כ בנוגע צו „דין ד' מיתות“, וויבאַלד ס'איז ניט קיין דבר טבעי, נאָר ס'איז עפ"י ב"ד שלמעלה, היינט וויבאַלד אַז עפ"י דין קומט אים אַן עונש, איז דאָך קיין נפק"מ ניט צי ס'איז בזמן הבית צי בזמן הגלות.

און דערפאַר ענטפערט תוספות „דע"י תשובה הקב"ה מיקל כו", וואָס דאָס איז ווי ער זאָגט פריער אין אגה"ת (רפ"ב) אַז דורך תשובה איז „אין מזכירין לו דבר וחצי דבר ביום הדין כו' ונפטר לגמרי מן הדין“.

דער תירוץ איז אָבער נאָר בנוגע עונשי ב"ד. בנוגע אָבער צו כרת ומיתה ביד"ש, וויבאלד אַז דער אויבערשטער האָט מטביע געווען אין די איסורים אַז בשעת מען איז אויף זיי עובר מוז מען בטבע שטאַרבן פאַר נ' אָדער ס' שנה, קען דאָך אויף דעם לכאורה ניט העלפן קיין תשובה. און דעריבער פרעגט ער די קשיא „והרי נמצאו בכל דור כו"כ חייבי כריתות ומיתות והאריכו ימיהם ושנותיהם כו"כ. און אעפ"י אַז די גמרא (מכות יג, ב) זאָגט אַז דורך תשובה ווערט מען נפטר פון כרת – איז דעם אַלטן רבי'נס קשיא אויף די גמרא גופא: ווי אַזוי קען תשובה איבערמאַכן די טבע?

נט. און בכדי צו פאַרענטפערן די קשיא, איז ער מבאר אין די ווייטערדיקע פרקים דעם טעם פון די טבע (וואָס בשעת מען איז עובר אויף אַן איסור כרת ומיתה ביד"ש שטאַרבט מען פאַר פופציק צי זעכציק יאָר), אַז דאָס איז מצד דעם וואָס דורך עובר זיין אויף די איסורים ווערט „נכרת ונפסק חבל המשכה כו"כ, און דאָס וואָס ביז נ' או ס' שנה קען מען יע לעבן, איז עס מצד דערויף וואָס „נשאר עדיין בו הרשימו מגפשו האלקית“.

וואָס דורך דעם דאָזיקן ביאור, קומט אַרויס צוויי ענינים:

א) אַז בזמן הגלות קען אויך אַ חייב כרת ומיתה ביד"ש מאַריך ימים זיין מער פון נ' וס' שנה, אפילו ווען ער טוט ניט תשובה. ווייל בזה"ז, איז די השפעה פון בחי' ה"א תתאה מלוּבש אין די י"ס דנוגה, ובמילא קען ער מקבל חיות זיין פון היכלות הסט"א (ווי ער איז מבאר לקמן פ"ו).

ב) אַז דורך תשובה איז ער „מחזיר השפעת השכינה למקומה“ (פ"ו). קען ער דעריבער דורך תשובה צוריק פאַרבינדן די נשמה צו איר שרש. וראה לקו"ת ר"פ במדבר (א, ב): ונכרתה הנפש כו' כמשל האדם שנכרת גופו מראש והעצה היעוצה לזה הוא כמו ד"מ אם הי' נמצא ברפואות לחבר גופו אל ראשו כך הוא כו' [ושם א, סע"ד: בענין כריתות כו"כ – כנראה חסר].

בנעימים:

ראה לעיל הערה 66.

חלק משם הוי' ב"ה:

ס. בעת דער אַלטער רבי ברענגט דעם פסוק „כי חלק ה' עמו וגו'“ טייטשט ער אָפּ: „חלק משם הוי' ב"ה“. ולכאורה, וואָס איז ער דאָ מחדש: דער פשוט'ער פירוש פון „חלק ה'“ איז אַ חלק פון שם הוי'. טאָ וואָס מיינט ער מיט זיין הוספה „חלק משם הוי' ב"ה“?

68) להעיר מב"מ (קז, ב): הרוגי מלכות (הרוגי חרב. פרש"י) כו' מי לאו כו' עבדי להו סמא וחיי. ובכ"ב (עז, ב) שאינו מצוי כלל. וגם בזה נראה גודל דיוק ל' רבותינו נשיאנו.

מען קען ניט זאגן, אז מיט דער הוספה מיינט ער צו מדגיש זיין דעם דיוק הכתוב „חלק הוי' עמו" אז אידן זיינען (ניט סתם אַ חלק פון אויבערשטן נאָר) אַ חלק פון שם הוי' [וואָס די הדגשה איז אים נוגע צום ענין וואָס ער רעדט ווייטער אז נשמות נעמען זיך פון „ויפח", וואָס „מאן דנפח מתוכו נפח". און דעריבער איז אים נוגע צו מדגיש זיין אז אידן זיינען אַ חלק פון שם הוי' ב"ה, ווייל, ווי ער זאָגט ווייטער, איז „שם הוי' מורה על פנימיות החיות"]

ווייל, צוליב דעם וואָלט געווען מספיק ער זאָל זאָגן „חלק מהוי' ב"ה". און וויבאלד אז ברענגענדיק דעם פסוק שרייבט ער „כי חלק ה' עמו" און פאַרטייטשט „חלק מהוי' ב"ה", איז שוין גענוג קלאָר אז ער מיינט דאָ (ניט סתם אַ חלק פון אויבערשטן, נאָר) אַ חלק פון די מדריגה דוקא אין אלקות, וועלכע ווערט אָנגערופן „הוי'".

פון דעם וואָס ער שרייבט „חלק משם הוי' ב"ה" איז קלאָר אז ער מיינט צו מדגיש זיין דעם ענין פון שם. ס'איז אָבער ניט מובן: (א) הוי' איז איינער פון די ז' שמות, טאָ וואָס איז דאָ דער אַלטער רבי מחדש מיט זיין אָפטייטש „חלק משם הוי' ב"ה"? (ב) וואָס איז נוגע צו דעם ענין וואָס ער רעדט אין דעם פרק צו מדגיש זיין „שם הוי'?"

די קשיא איז נאָך שטאַרקער: דער פסוק כי חלק הוי' עמו ברענגט ער דאָך דאָ צוליב מכאן זיין די הויכקייט פון נשמות ישראל אז זיי נעמען זיך פון פנימיות החיות (ניט ווי אַלע נבראים און אפילו מלאכים וואָס נעמען זיך פון חיצוניות החיות — שם אלקים), טאָ וואָס איז אים נוגע צו מדגיש זיין „חלק משם הוי' ב"ה", וואָס „שם" מיינט אַ הארה בלבד?

סא. וועט מען דאָס פאַרשטיין בהקדים נאָך אַ קשיא:

דער ענין אז נשמות ישראל נעמען זיך פון „ויפח", וואָס „מאן דנפח מתוכי" נפח", שרייבט שוין דער אַלטער רבי אין תניא פריער — אין ערשטן חלק רפ"ב. און דאָרט ברענגט ער ניט דעם פסוק „כי חלק הוי' עמו". ולכאורה, וויבאלד אז דער ענין פון „ויפח" אז נשמות נעמען זיך פון פנימיות, איז מיוסד אויפן פסוק „כי חלק הוי' עמו" (וואָס דעריבער הויבט ער אָן אין אגה"ת כאן מיט דעם פסוק, און ערשט דערנאָך ברענגט ער „כדכתיב ויפח כו"), האָט ער דאָך געדאַרפט ברענגען דעם פסוק אויך ביים ערשטן מאָל (ח"א רפ"ב) וואו ער רעדט אז נשמות נעמען זיך פון פנימיות?

די קשיא איז נאָך שטאַרקער: אין ערשטן חלק פון תניא (שם) הויבט ער אָן: „ונפש השנית בישראל היא חלק אלוהה ממעל ממש". און אויף דעם ברענגט ער אַ רא" — „כמ"ש ויפח באפיו כו". איז דאָך ניט מובן: „אלוהה" מיט „הוי'" זיינען צוויי באַזונדערע שמות, און הוי' איז העכער פון אלוהה, כידוע אז שם הוי' איז שם המיוחד און שם העצם, טאָ ווי שטימען ביידע ענינים: אין אגה"ת זאָגט ער אז דער

„ויפח“ (פון וואנעט עס נעמען זיך נשמות) איז „הוי“ און אין ערשטן חלק – אז דער „ויפח“ איז „אלוקה“?

סב. איז דער ביאור אין דעם:

אין „הוי“ זיינען פאראן בכללות צוויי מדריגות: (א) ווי ער איז איינער פון די ז' שמות שאינם נמחקים, נאָר צווישן די שמות גופא איז ער דער שם המיוחד. (ב) ווי ער איז העכער פון בחינת שם. וכידוע וואָס עס שטייט (ראה של"ה בהקדמה ה, א) אַז ס'איז דאָ אַ מדריגה אין הוי' שאין בו אותיות כלל.

און דעריבער איז דער אַלטער רבי מפרש „חלק משם הוי' ב"ה“, אַז דער פירוש הכתוב „חלק הוי' עמו“, איז, אַז נשמות זיינען אַ חלק (גיט פון די מדריגה אין הוי' ווי ער איז למעלה מבחי' שם, נאָר) פון שם הוי'.

ועפ"י זובן ווי דער ענין המבואר בח"א רפ"ב איז ניט סותר צום ענין המבואר באגה"ת כאן, ווייל אויך „חלק אלוהה ממעל“ ווייזט אויף אַ דרגא נעלית ביותר. ווי דער צ"צ איז מבאר אין זיינע הגהות אויף תניא (קיצורים והערות ס"ע עב וואילך) דעם פירוש פון „חלק“, פון „אלוקה“ און פון „ממעל“. ולאידך גיסא: אויך „חלק הוי' עמו“ מיינט אַ חלק פון „שם הוי'“. ובמילא קומט אויס אַז אין ביידע ערטער רעדט ער טאָקע די זעלבע מדריגה. (און ווי דער צ"צ פאַרבינדט אין זיינע הגהות שם דעם ענין פון „חלק אלוהה ממעל“ מיט „חלק הוי' עמו“).

ועפ"י איז אויך מובן וואָס אין אגה"ת ברענגט ער דעם פסוק (דברים לב, ט) כי חלק הוי' עמו, און אין ערשטן חלק פון תניא באַנוצט ער זיך מיטן לשון הפסוק (איוב לא, ב) חלק אלוהה ממעל: אין אגה"ת, וויבאַלד אים איז נוגע דער ענין פון שם הוי' (כדלהלן), ברענגט ער דעריבער דעם פסוק „כי חלק הוי' עמו“. ובכדי עס זאָל ניט זיין קיין טעות בהכוונה – טייטשט ער אַפּ „חלק משם הוי' ב"ה“. משא"כ אין ערשטן חלק וואו אים איז נוגע (ניט דער ענין פון שם הוי', נאָר בלויז) אַז נשמות נעמען זיך פון בחי' פנימיות, באַנוצט ער זיך מיטן לשון „חלק אלוהה ממעל“.

סג. ווייטער אין זעלבן פרק, נאָך דעם וואָס ער זאָגט „שם הוי' מורה על פנימיות החיות שהיא למעלה מעלה מבחי' האותיות“, הויבט ער אָן: „וביאור הענין כו" און ער איז מבאר אַז די שייכות פון נשמות צו שם הוי' איז (ניט נאָר מצד דעם כללות שם הוי', וואָס ער איז מורה על פנימיות, נאָר אויך) אַז אין נשמות זיינען פאראן אַלע ד' אותיות פון שם הוי'.

וואָס דאָס קומט אַלס הקדמה צום ענין וואָס ער רעדט אין די ווייטערדיקע פרקים, אַז דורך אַ חטא איז מען פוגם אין אַלע ד' אותיות פון שם הוי' (ספ"ז). וראה לעיל סעיף יד, שבכל חטא פוגמים בכל ד' האותיות), וואָרום וויבאַלד אַז אין דעם אידן זיינען דאָ אַלע ד' אותיות, איז ער במילא מוריד דורך זיין מעשה החטא (וואָס יעדער מעשה איז פאַרבונדן מיט כל כחות נפשו, כנ"ל שם) אַלע ד' אותיות.

און דעריבער איז אים נוגע צו מדגיש זיין „חלק משם הוי' ב"ה“, ווייל דער ענין

הפגם איז שייך בלויז אין בחי' שם הוי', אין די ד' אותיות. משא"כ אין עצם הוי' שלמעלה מבחי' שם, איז ניט שייך קיין פגם.

און וויבאלד אז נשמות ישראל זיינען מושרש ביו אין עצמות (שלמעלה משם הוי'), דעריבער דארף ער מדגיש זיין אז דאָ רעדט ער דעם ענין ווי זיי זיינען חלק משם הוי'. ווייל דוקא דארט איז שייך בחינת הפגם כו'. משא"כ מצד עצם הנשמה המושרשת בעצמותו ית', איז אפילו בשעת החטא כו', איז זי „חבוקה ודבוקה כך“.

כה וחיות מעט מועיר:

ראה לעיל סעיף נג.

יש הפרש עצום מאד למעלה:

סד. בשעת דער אַלטער רבי איז מבאר דעם חילוק צווישן אַלע צבא השמים און אפילו מלאכים ביו נשמות ישראל [אז די צבא השמים און אפילו מלאכים נעמען זיך פון חיצוניות החיות – דיבור, און נשמות ישראל נעמען זיך פון פנימיות החיות – ויפח], זאָגט ער דעם לשון „יש הפרש עצום מאד למעלה“, אז דער חילוק איז למעלה.

איז ניט מובן: מיטן ענין פון „ויפח גו“ אז נשמות נעמען זיך פון פנימיות החיות – „כי חלק הוי' עמו גו“, וואָס ער רעדט דאָ אין אגה"ת, וויל ער דאך אַרויסברענגען די מעלה פון נשמות (אויך) ווי זיי זיינען דאָ למטה – וואו ס'איז שייך ענין החטא והתשובה

[ווי ער איז מבאר לקמן בפ"ה ופ"ו דעם ענין פון „כי חלק הוי' עמו יעקב חבל נחלתו“ ווי דאָס איז אין נשמות למטה, בנוגע לענין החטא והתשובה],

היינט וואָס איז ער מדגיש אז דער הפרש [און מעלה] פון נשמות אויף אַלע נבראים – וואָס נשמות נעמען זיך פון פנימיות החיות: „ויפח“, שם הוי' – איז דוקא למעלה?

סה. איז דער ביאור אין דעם, אז מיטן וואָרט „למעלה“ וואָס ער איז מוסיף, פאַרענטפערט ער כמה קושיות:

א) ס'איז ידוע אז נשמות דארפן האָבן אַ סיוע פון מלאכים אויף זייער עבודה וכמאמר הזהר גפיה לה ונשיק להי". און נאָך מער: אפילו די התבוננות אין צבא השמים (שבעוה"ז) גיט צו אין עבודת הנשמות. כמבואר בארוכה לעיל ח"א פמ"ב בהגהה, אז די התעוררות פון יראת ה' קומט דורך די התבוננות אין די השתחואה

(69) ראה זח"א כג, ב. ח"ב רא, כ. נת' בתרא מב, ב ואלך. ובס' המאמרים תרכ"ט סד"ה בהעלותך.

וביטול פון צבא השמים ונאמר שאו מרום (דוקא) עיניכם וראו גוי. שטעלט זיך דאך די שאלה: וויבאלד און נשמות ישראל – אפילו ווי זיי זיינען דא למטה – זיינען העכער פון צבא השמים און מלאכים, טאָ צוליב וואָס דארפן זיי אַנקומען צו מלאכים און צבא השמים?

(ב) וויבאלד און נשמות – אפילו ווי זיי זיינען למטה וכנ"ל – זיינען חלק הוי', פנימיות החיות (העכער פון מלאכים וואָס נקראו בשם אלקים, חיצוניות החיות), איז ווי קומט עס און איז זיי זאל זיין שייך אַ חטא?

(ג) ווייטער איז דעם פרק זאָגט ער „ולכן נקראו המלאכים בשם אלקים בכתוב . . לפי שיניקת חיותם היא מבחי' חיצונית . . ושם אלקים הוא בחי' חיצונית". שטעלט זיך די קשיא: עפ"י, האָבן דאָך נשמות געדארפט ווערן אָנגערופן בשם הוי', היות און זיי נעמען זיך פון פנימיות החיות, שם הוי'. פאָרוואָס געפינט מען ניט אין ערגעץ און מען זאל אָנרופן אידן הוי'?

אדרבה: פון דעם וואָס די גמרא (ב"ב עה, ב) זאָגט „עתידין צדיקים שנקראין על שמו של הקב"ה", וואָס דאָס מיינט כדפירש"י שם „שיהא שמם ה'", איז קענטיק און דוקא לעתיד וועלן זיי הייסן הוי', אָבער איצטער זיינען זיי ניט נקראין בשם הוי'. איז דאָך ניט מובן: וויבאלד און אידן נעמען זיך פון שם הוי', דארפן זיי דאָך זיין נקרא בשם הוי' – אזוי ווי מלאכים וואָס זיינען נקראין בשם אלקים – ווייל זיי נעמען זיך פון שם אלקים?

איז די אַלע קשיות באַוואָרנט דער אלטער רבי מיט איין וואָרט – „למעלה". און דער „הפרש עצום מאד" – וואָס און ענין וועלכער איז „עצום (באיכות) מאד (בכמות)" זעט ער זיך בגילוי לעין כל – איז עס נאָר למעלה. משא"כ דער הפרש ווי ער איז דאָ למטה – וואָס אויך נשמות למטה זיינען בחי' פנימיות החיות, כנ"ל – איז עס אַ הפרש, אָבער ניט קיין „הפרש עצום מאד", און כמילא איז ער בהעלם.

און וויבאלד און דאָ למטה איז דער „חלק הוי'" וואָס אין נשמות ניט בגלוי, קען מען זיי ניט אָנרופן בשם הוי', ווייל קריאה – רופן און אַרויסרופן – איז אויף אַ דבר שבגלוי דוקא. און דעריבער אויך דארפן זיי אָנקומען צו מלאכים און צבא השמים, און דערפאַר (שאינו בגלוי – הוא עד כ"ב) און איז זיי איז שייך אַ חטא.

און כאָטש און דאָ איז אים דאָך נוגע צו מבאר זיין דעם ענין פון נשמות ווי זיי זיינען למטה (וואָרום דוקא דאָ למטה איז פאָראַן ענין החטא והתשובה), פונדעסטוועגן רעדט ער דעם הפרש עצום מאד וואָס איז למעלה – ווייל דאָס איז נוגע אויך צום ענין הנשמות ווי זיי זיינען דאָ למטה: מצד דעם וואָס זייענדיק למעלה איז אין זיי מאיר דער שם הוי' בגלוי, קען אין זיי אויך דאָ למטה קומען פעולות (עכ"פ) גלויות וחיות גלוי פון שם הוי'.

סו. עפ"י הנ"ל וועט מען אויך פאַרשטיין וואָס ער זאָגט דאָ „בין כל צבא השמים ואפילו המלאכים כו'", און די צבא השמים [אזוי ווי שמש, ירח און

כוכבים⁷⁰] און אפילו מלאכים, נעמען זיך פון חיצוניות החיות – אותיות שבעשרה מאמרות.

וואָס אין דעם איז ניט מובן די הוספה „השמים“: אויך צבא הארץ נעמען זיך פון די אותיות שבעשרה מאמרות, כמבואר בארוכה לעיל ח"ב בתחלתו. און אויך אין פ"א – וואָס ער איז מציין דאָ אין אגה"ת – רעדט ער וועגן מים וואָס איז פון צבא הארץ. היינט פאָרוואָס זאָגט ער דאָ אַז די „צבא השמים“ (דוקא) נעמען זיך פון דיבור?

מען קען ניט לערנען אַז דאָס וואָס ער כאַפט דאָ אָן צבא השמים איז עס מצד דעם וואָס ער וויל זאָגן אַז אפילו צבא השמים נעמען זיך בלויז פון דיבור – וואָרונט אויב אזוי האָט ער געדאַרפט זאָגן „אפילו“, אזוי ווי ביי מלאכים וואָס ער זאגט בפירוש „ואפילו המלאכים“?

ועפ"י הנ"ל מובן: וויבאַלד ער רעדט דאָ וועגן דעם „הפרש עצום מאד“ – גילוי (כנ"ל), רעדט ער דעריבער וועגן די נבראים וואָס די עשרה מאמרות שטייען אין זיי בגילוי. און דעריבער זאָגט ער „צבא השמים“ דוקא, ווייל אין זיי שטייט דער כח אלקי בגילוי,

וכמ"ש שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה (ישעי' מ, כו): כי אראה שמידך גו' ירח וכוכבים גו' (תהלים ה, ד) – אַז ווי מען גיט נאָר אַ קוק אויפן שמים, דערזעט מען גלייך דעם „מי ברא אלה“. משא"כ בצבא הארץ דאַרף מען האָבן אַ ריבוי התבוננות.

סו. עפ"י וועט מען אויך פאָרשטיין וואָס עס שטייט (תהלים קיט, פט) לעולם הוי' דברך נצב בשמים. דלכאורה: דער דבר הוי' איז דאָך נצב אין אַלע נבראים, כמבואר בארוכה בשעויה"א בתחלתו. טאָ פאָרוואָס זאָגט ער נצב בשמים?

ואעפ"י אַז מען קען פאָרענטפערן אַז מיטן וואָרט „דברך“ מיינט ער דעם מאמר יהי רקיע, וואָס דער מאמר איז נצב בשמים דוקא – איז דאָך אַבער הא גופא קשיא: וויבאַלד אַז די אותיות פון אַלע עשרה מאמרות שטייען שטענדיק אין אַלע נבראים צו מהווה זיין זיי מאין ליש, איז הלמאי רעדט דער פסוק דוקא וועגן דעם מאמר יהי רקיע וואָס ער איז נצב בשמים?"

אַבער עפ"י הנ"ל איז דאָס מובן: „נצב“ מיינט אויך מלשון „נצב-מלך“. וואָס דאָס ווייזט על ענין הגילוי (התוקף) של דברך. און דערפאַר זאָגט ער „דברך נצב בשמים“, ווייל אין ארץ קען זיין דער דיבור אויך בהעלם, ביז אַז דער בגילוי קען

70 בכ"מ הכונה ב„צבא השמים“ הוא לנבראים שבעולמות העליונים. אבל כאן – מכיון שאומר

אח"כ „ואפילו המלאכים“ – מובן שכוונתו הוא לצבא השמים כפשוטו, ככפנים.

71 ועיין במשנת בזה המשך מים רבים תרל"ז סעיף כ.

זיין היפך פון דברך. דוקא אין שמים איז ער בגילוי – „נצב“⁷², וכן"ל דכולם משתחוים כלפי מערב וקיימים באישׂי⁷³.

עצום מאד:

ראה לעיל סעיף סה.

צבא השמים:

ראה לעיל סעיף סו"ז.

ולכן נקראו המלאכים בשם אלקים:

סח. אין דעם וואָס דער אַלטער רבי איז דאָ מבאר דעם טעם פאַרוואָס מלאכים ווערן אָנגערופן בשם אלקים – אַז דאָס איז מצד דעם וואָס זיי נעמען זיך פון חיצוניות החיות – איז ניט מוכן, וואָס איז נוגע אין אגרת התשובה צו מבאר זיין דעם טעם פון דעם וואָס מלאכים הייסן בשם אלקים: וואָס איז דאָס נוגע לביאור ענין התשובה?

דער ענין אַז מלאכים נעמען זיך פון חיצוניות החיות קומט דאָ בלויז בדרך אגב, בכדי אַרויסצוברענגען דורך דעם די מעלה פון נשמות אויף אַלע נבראים, אפילו אויף מלאכים, אַז אַלע נבראים (אפילו מלאכים) נעמען זיך פון חיצוניות החיות און נשמות נעמען זיך פון פנימיות החיות [וואָס דאָס – אַז די נשמות נעמען זיך פון פנימיות החיות – איז נוגע לביאור ענין התשובה, כדלקמן פ"ה ואילך]. האָט דאָך ניט קיין אַרט, אַז מצד דעם וואָס מען דערמאָנט דאָ – בדרך אגב – דעם ענין אַז מלאכים נעמען זיך פון חיצוניות החיות, זאָל מען דעריבער דאָ מבאר זיין דעם טעם פון דעם וואָס מלאכים נקראו בשם אלקים (וואָס ווערט נתבאר דורך דעם וואָס זיי נעמען זיך פון חיצוניות החיות)?

סט. די קשיא איז נאָך שטאַרקער: ווען אַלע נבראים וואָס נעמען זיך פון חיצוניות החיות וואָלטן געווען נקרא בשם אלקים [און נשמות וואָס נעמען זיך פון פנימיות החיות וואָלטן געהייסן בשם הוי"ו] וואָלט מען געקענט זאָגן (עכ"פּ בדוחק), אַז וויבאַלד אַז דער נאָמען פון יעדער נברא (אלקים צי הוי"ו) איז פאַרבונדן און היינגט אָפּ פון זיין בחינת החיות – איז בשעת ער רעדט וועגן דעם חילוק החיות צווישן נשמות מיט אַלע נבראים, דערמאָנט ער שוין אויך דעם חילוק אין זייערע נעמען.

די מעשה איז דאָך אָבער, אַז די אנדערע נבראים (אפילו „צבא השמים“, וואָס

(72) וכ"מ ברשימות הצ"צ לתהלים עה"פ (ק"ט, פט) סעיף ד'.

(73) להעיר מד"ה שאו מרום (בהוספות לס' החקירה).

וועגן זיי רעדט ער דאָ בפירוש אין אגה"ת, כאָטש אויך זיי נעמען זיך פון חיצוניות החיות, זיינען ניט נקרא בשם אלקים. (און אזוי אויך נשמות (למטה), כאָטש זיי נעמען זיך פון פנימיות החיות, זיינען ניט נקרא בשם הוי'. וכו"ל סעיף סה).

ואעפ"י אז יעדער נברא ווערט אָנגערופן מיט דעם נאָמען פון די אותיות וועלכע זיינען אים מחי', אזוי ווי אַ שטיין וואָס הייסט מיטן נאָמען „אבן" מצד דעם וואָס זיין חיות איז פון שם ב"ן (כדלעיל ח"ב פ"א. פ"ז) – ווערן דאָך אָבער נבראים ניט אָנגערופן בשם אלקים (און אזוי אויך נשמות למטה – בשם הוי'), וואָס ער איז משמותיו של הקב"ה.

קומט דאָך אויס אַז דאָס וואָס מלאכים זיינען יע נקרא בשם אלקים איז עס ניט בלויז מצד דעם וואָס זייער חיות נעמט זיך פון שם אלקים (בחי' חיצונית), נאָר אויך מצד דעם וואָס דער חיות פון שם אלקים וואָס איז זיי מחי' שטייט אין זיי באופן דקריאה – בגילוי

[און כאָטש אַז אויך אין צבא השמים איז אלקות בגלוי (כו"ל סעיף סו"ז), איז עס נאָר אַז זייער מציאות ווייזט אויף אלקות: דורך דעם וואָס מען זעט די צבא השמים – דברים נפלאים ושמשחתווים כו' בגלוי, דערזעט מען גלייך אַז זיי זיינען באשאַפן געוואָרן פון אַ כח נפלא ביותר ושיש מציאות שבטלים אליו. ס'איז אָבער ניט אַז אין זיי גופא שטייט דער כח אלקי בגילוי.

משא"כ מלאכים, וויבאָלד אַז אין זיי גופא שטייט אלקות בגילוי, וואָס דעריבער שטייען זיי מיט אַ ביטול צו אלקות און זיינען גרייט שטענדיק צו מקיים זיין דעם אויבערשטנס שליחות (וואָס דערפאַר הייסן זיי אַלעמאָל „מלאכים" אויך שלא בשעת שליחותם), זיינען זיי נקרא בשם אלקים].

איז דאָך ניט מובן: וואָס איז נוגע דאָ אין אגה"ת צו מבאר זיין מעלת המלאכים, אַז דער (חיצונית) החיות פון וואָנעט זיי נעמען זיך שטייט אין זיי בגילוי?

ע. איז דער ביאור אין דעם:

פאַר די ווערטער „ולכן נקראו המלאכים כו"ו" זאָגט ער אַז נשמת האדם ווערט נמשך תחלה פון בחי' פנימיות החיות, „ואח"כ ירדה . . ע"י בחי' האותיות שבמאמר נעשה אדם".

שטעלט זיך לפי"ז די קשיא: אויך די התהוות פון אַלע נבראים איז פון שם הוי', ווי ער איז מבאר פריער (ח"ב פ"ד) אַז דער פירוש פון שם הוי' איז „שמהווה את הכל מאין ליש" (און דאָס וואָס די גאַנצע בריאה ווערט נתהווה פון שם הוי' איז עס שטענדיק, ווי ער זאָגט דאָרטן „והיו"ד משמשת על הפעולה שהיא בלשון הוה ותמיד"). עס איז מערניט וואָס דערנאָך דאַרף עס דורכגיין דורכן שם אלקים וואָס ער איז מגין לשם הוי', כמבואר בשעהי"ה"א שם.

איז דאָך ניט מובן, וואָס איז סו"ס דער הפרש עצום מאד פון נשמות ביו אַלע

נבראים: אין שרש ההתהוות – איז די גאנצע בריאה פון שם הוי', און אין די התהוות בפועל – זיינען אויך נשמות יורד דורך די אותיות שבמאמר?

איז דאך דער ביאור אין דעם, אַז אַלע נבראים, איז לאַחרי שנתהוו, האָט זייער חיות ניט קיין שייכות צו שם הוי'. דער חיות וואָס האָט אַ שייכות צו זייער מציאות, איז בלויז דער חיות פון שם אלקים. משא"כ נשמות איז אויך לאַחרי שירדו ע"י האותיות שבמאמר געשה אדם זיינען זיי חלק שם הוי' ב"ה.

וואָס דאָס איז ער מבאר ווייטער מיטן „וביאור הענין“, אַז אויך אין נשמות ווי זיי זיינען דאָ למטה מלובש אין אַ גוף, איז פאַראַן אין זיי די ד' אותיות פון שם הוי'. און פון דאָרט קומט חיותו – כולל חיות הגוף הגשמי והחומרי.

עא. וואו זעט מען אַז נבראים (לאַחרי שנתהוו) זיינען שייך נאָר צו שם אלקים – איז אין די נבראים וואָס דער חיות אלקי איז אין זיי בהעלם, קען מען ניט זען אין זיי צו וואָס פאַר אַ חיות זיי זיינען שייך, חיות אַז אין זיי זעט זיך ניט בגלוי זייער חיות (כפי שיונק משם אלקים או הוי').

דערפאַר זאָגט ער „ולכן נקראו המלאכים בשם אלקים“: דאָס וואָס מלאכים נקראים – היינו בגלוי – בשם אלקים איז עס דאָך מצד דעם וואָס דער חיות אלקי שטייט אין זיי בגלוי (כנ"ל סעיף ט), און אעפ"כ זעט מען אַז זיי הייסן בשם אלקים, ניט בשם הוי', ווייל זייער שייכות איז נאָר צו בחי' חיצונית החיות.

און דאָס איז אויך דער טעם פון דעם וואָס ער ברענגט דריי פסוקים אַז מלאכים ווערן אָנגערופן בשם אלקים – וואָס די דריי פסוקים זיינען כנגד די דריי סוגים מלאכים שנג' עולמות ב"ע (כדלהלן סעיף עז) – ווייל דורך דעם בריינגט ער אַרויס ביידע קצוות:

(א) אַז אפילו אין מלאכים דעשי' שטייט דער חיות בגלוי, וואָס דעריבער הייסן זיי אויך בשם אלקים. (און מצד דעם ענין האָבן זיי אַ מעלה אויף נשמות למטה).

(ב) אַז אפילו מלאכים דבריהא האָבן אַ שייכות נאָר צו שם אלקים, חיצונית החיות.

עב. עפ"י וועט מען אויך פאַרשטיין וואָס ער זאָגט ווייטער „לפי שיניקת חיותם היא מבחי' חיצונית כו“: פריער זאָגט ער „שנבראו מאין ליש וחיים וקיימים“. דאָ ברענגט ער אַ פערטן ענין – ניט „שכריאתם“, „שחיותם“, „שקיומם“, נאָר – „שיניקת חיותם“.

ווייל דערמיט וויל ער מדגיש זיין אַז לאַחרי שנתהוו אין אפילו די יניקה פון זייער חיות (דער אַרט פון וואָנעט זיי זיינען יונק זייער חיות) איז נאָר בחי' חיצונית.

בשם אלקים ככתוב . . להתייצב נו'!

עג. אין דעם וואָס דער אַלטער רבי זאָגט אַז די מלאכים ווערן אָנגערופן „בשם אלקים ככתוב“ איז ניט מובן:

א) וואס איז ער מוסיף דעם וואָרט „בשם“: ער האָט דאָך געקענט זאָגן „נקראו אלקים“?

ב) וואָס זאָגט ער „בכתוב“: למאי נפ"מ צו מדגיש זיין דאָ אַז דאָס וואָס זיי ווערן אָנגערופן בשם אלקים איז עס „בכתוב“?

די קשיא איז נאָך שטאַרקער: גלייך נאָך דעם וואָס ער זאָגט אַז די מלאכים זיינען נקראים בשם אלקים בכתוב ברענגט ער אַ רא' „וכמ"ש כו"י. זעט מען דאָך שוין אַז זיי ווערן אָנגערופן בשם אלקים אין פסוק. טאָ צוליב וואָס דאַרף ער פריער מדגיש זיין „בכתוב“?

אויך דאַרף מען פאַרשטיין:

ג) בשעת דער אַלטער רבי ברענגט אַ רא' פון אַ פסוק צו אַ געוויסן ענין, איז ער מעתיק בלויז די ווערטער פון פסוק וואָס זיינען נוגע צו דער רא'. (נאָר בשעת אַז די ווערטער וועלכע זיינען אים נוגע ענדיקן זיך אינמיטן פון אַ פסוק, איז ער דאָן מוסיף דעם וואָרט „וגו" – מצד דעם וואָס כל פסוקא דלא פסקי משה אנן לא פסקינן).

אין די דריי פסוקים וועלכע ער ברענגט דאָ אַז מלאכים הייסן בשם אלקים [וואָס די דריי פסוקים זיינען כנגד די ג' סוגים מלאכים שבג' עולמות ב"ע, כדלהלן סעיף עז], איז אין די ערשטע צוויי פסוקים – „כי הוי' אלקיכם“⁷⁴ אלקי האלקים גו'⁷⁵ (עקב י, יז) און „הודו לאלקי האלקים גו'⁷⁶ (תהלים קלו, ב) – ברענגט ער בלויז דעם וואָרט „האלקים“, וואָס פון דעם וואָרט איז די רא' אַז מלאכים ווערן אָנגערופן בשם אלקים. בשעת אָבער ער ברענגט דעם דריטן פסוק (איוב א, ו), איז ער מעתיק ניט נאָר די ווערטער „ויבואו בני האלקים“

[וואָס „בני האלקים“ יש בו ב' ענינים (עדמ"ש בראשית ו, ב): אַז זיי זיינען בנין פון אלקים, אַז זיי אַליין זיינען בבחי' אלקים (וכמו בני חורין)⁷⁷. אלא שמ"מ, להיותם בעשי", נקראין רק „בני האלקים“, כדלהלן שם].

נאָר אויך דעם וואָרט „להתייבב“. ולכאורה, וואָס לערנט מען דערפון לעניננו?

עד. איז דער ביאור אין דעם:

אין דעם ענין וואָס מלאכים ווערן אָנגערופן אלקים, ברענגט דער צ"צ (אוה"ת יתרו ע' תשמג"ד וראה ג"כ פ' עקב ע' תקצו. תקצט) צוויי הסברים. און ביידע הסברים זיינען ניט ווי ער רעדט דאָ אין אגה"ת⁷⁸ (וצ"ע פאַרוואָס דער צ"צ ברענגט דאָרט ניט דעם ביאור שבאגה"ת. ואכ"מ):

(74) בפרשת עקב שם: הוא אלקי (ראה ב, הערות ותיקונים" לאגה"ת כאן).

(75) כצ"ל – ולא כו' – וכמו שנתקן ב, לוח התיקון.

(76) ראה ב' הפ' בפירש"י בראשית שם.

(77) כי באגה"ת כאן, שהם עצמם נקראו בשם אלקים (לפי שבחינה זו היא חיותם – ראה לעיל ח"ב

א) אלקים איז מלשון כח. און דעריבער הייסן מלאכים אלקים, ווייל אַ מלאך איז „בעל כח רב“. וואָס מטעם זה הייסן אויך דיינים אלקים.

ב) מלאכים זיינען דעם אויבערשטנס שלוחים. און וויבאלד אַ שליח איז בטל צום משלח, דעריבער הייסן זיי אלקים – בשם המשלח⁷⁶ (עד שבשעת השליחות נקרא לפעמים ג"כ בשם הוי' – תניא (קו"א קנט, א) „שכל מלאך שהוא שליח מלמעלה איז נקרא בשם הוי' ממש השוכן בקרביו“).

ולשני הפי' – אין ראוי' לנדוד' שבאגה"ת. אלא שיש עוד ענין ג' בזה שנק' אלקים.

ועפ"ז איז מובן וואָס דער אַלטער רבי איז מוסיף דעם וואָרט „בשם“ און דעם וואָרט „להתייבב“ – וואָס דורך די צוויי ווערטער איז ער שולל די צוויי פירושים הנ"ל:

יוען ער וואָלט געשריבן „נקראו המלאכים אלקים“ וואָלט מען געקענט מיינען בכוונתו אז זיי ווערן אָנגערופן אלקים מצד דעם וואָס זיי זיינען בעלי כחי". דעריבער איז ער מדגיש „בשם אלקים“, אז דאָס וואָס זיי הייסן „אלקים“, מיינט עס טאָקע דער שם אלקים (משמותיו של הקב"ה).

און די ראוי' אַז מלאכים זיינען נקרא בשם אלקים איז פון דעם פסוק „כי ה' אלקיכם (הוא) אלקי האלקים גו'": ווען מען זאָל זאָגן אז דאָס וואָס דער פסוק רופט אָן מלאכים „האלקים“ איז עס מצד דעם וואָס זיי זיינען בעלי כח, וועט דאָך אויסקומען אז דער פירוש פון „אלקי האלקים“ איז אַז דער אויבערשטער איז אַ בעה"ב אויך אויף די מלאכים, ווייל זיין כח איז גרעסער

[און דאָס איז אַן ענין של שבת, ווי דער צ"צ איז מבאר (אוה"ת יתרו ע' תשלו"ח) אויפן פסוק (יתרו יח, יא) עתה ידעתי כי גדול הוי' מכל האלקים. עיי"ש].

איז דאָך לפי"ז ניט מובן וואָס ער זאָגט ווייטער אין פסוק „ואדוני האדונים“: אויך „ואדוני האדונים“ מיינט אַז דער אויבערשטער איז אַן אדון און בעה"ב אויף „אדונים“, טאָ צוליב וואָס זאָגט דער פסוק דעם זעלבן ענין צוויי מאָל? מוז מען דאָך דעריבער לערנען⁷⁸, אַז אין די ווערטער „אלקי האלקים“ רעדט זיך ניט מענין הכח, נאָר אַז דער אויבערשטער איז דער אלקה פון די מלאכים הנקראים בשם אלקים⁷⁹.

פ"א, פ"ז). ואילו באוה"ת שם – גם לפי ביאור השני שנקראים בשם אלקים, הרי בשם זה נקרא הקב"ה (ורק שלהייתם שלוחיו, נקראים גם הם בשם המשלה).

76) עיין תניא פ"ז (י, ב) בין כפועל כו' בין בכח.

77) להעיר מפירש"י בראשית שם: כל אלקים שבמקרא ל' מרות.

80) עפ"י מ"ש בפנים – אולי צ"ל וגו' כוא"י (ראה לעיל הערה 16). ובפרט שבלא"ה ברור שיש כאן טהי"ד (שנדפס כו' ולא גו').

81) וכן בתהלים קלו, ב – הרי נאמר אח"כ (פסוק ג') הודו לאדוני האדונים.

ועפ"ז יובן גם מה שמביא מתהלים קלו, ב ולא מדעיל מיני' קלה, ה.

מען קען דאך אבער זאגן אז דאס וואָס מלאכים הייסן בשם אלקים איז עס מצד ענין השליחות שבהם – אויף דעם ברענגט ער אַ רא"י פון וואָרט „להחייב גו": דאָס וואָס די בני האלקים זיינען געקומען להחייב איז עס דאָך געווען ניט בשליחותו של הקב"ה – זיי האָבן געטאָן זייערן אָן ענין, און אעפ"כ הייסן זיי אויך דאָרטן „בני האלקים".

ע.ה. עפ"י שטעלט זיך אָבער די קשיא, ווי איז שייך מען זאָל אָנרופן מלאכים בשם קדוש: אפילו וועגן אָנרופן מלאכים אלקים מלשון כח – זיינען אויך דאָ חלוקי דיעות. ווי דער צ"צ איז מבאר (אוה"ת שם ע' תשלט) דער טעם פון דער דיעה אז דערמיט וואָס יתרו האָט געזאָגט „עתה ידעתי כי גדול הוי' מכל האלקים" איז „נתן ממש בע"ז" – כאַטש אָן מיט „האלקים" האָט ער געמיינט די שרים שלמעלה און האָט זיי אָנגערופן אלקים מלשון כח – ווייל וויבאַלד זיי זיינען כגרון ביד החוצב, טאָר מען זיי ניט אָנרופן אלקים, אפילו אלקים מלשון כח. איז דאָך מכש"כ אַז מען טאָר זיי ניט אָנרופן בשם אלקים?

איז די קשיא באַוואָרנט דער אַלטער רבי מיטן וואָרט „בכתוב", אַז וויבאַלד דער פסוק רופט זיי אָן בשם אלקים מאַכט ניט אויס. וגדולה מזו מצינו אַז דער פסוק (בשלח יד, ב) זאָגט „לפני בעל צפון", כאַטש אַז „לא יאמר אדם כו' שמור לי בצד ע"ז פלונית" (סנה' סג, ב), ווייל בשעת אַ מענטש דערמאָנט שם ע"ז יש לחשוש אַז ער מיינט איר צו משבח זיין, משא"כ ווען דער פסוק זאָגט עס, איז ניטאָ קיין חשש בדבר. (וואָס דערפאַר געפינט מען נאָך מער, אַז אפילו אַ מענטש מעג דערמאָנען דעם נאָמען פון ע"ז הכתובה בתורה (סנה' שם), ווייל לאַחרי וואָס זי איז כתובה בתורה, ווייס מען שוין אַז זיין כוונה איז כפי כוונת התורה).

היינט מה דאָך אַז דער פסוק מעג זאָגט שם ע"ז, איז דאָך מכש"כ אַז ער קען אָנרופן מלאכים בשם אלקים.

עו. עפ"י הנ"ל וועט מען אויך פאַרשטיין וואָס ער ברענגט דעם פסוק „כי ה' אלקיכם הוא אלקי האלקים" וואָס אין פרשת עקב, און ניט דעם פסוק „כי גדול ה' מכל האלקים" וואָס אין פרשת יתרו (שלפנ"ז):

„כי גדול ה' מכל האלקים" האָט געזאָגט יתרו. ובמילא, מוז' מען דאָרטן לערנען אלקים מלשון כח.

(ונוסף אַז לפי הדיעה שיתרו נתן ממש בע"ז קען ער דאָך אַ ודאי ניט ברענגען קיין רא"י פון דעם פסוק, וואָרום לפי דיעה זו האָט ער טאָקע ניט געטאָרט אָנרופן זיי אלקים – איז אפילו לפי הדיעה אַז „יפה אמר יתרו", קען ער אויך ניט ברענגען קיין רא"י פון דעם פסוק, וואָרום דאָרטן מוז מען לערנען אלקים מלשון כח).

און דעריבער ברענגט ער די רא"י פון דעם פסוק „כי ה'א הוא אלקי האלקים",

וואָס וויבאַלד אַז דאָס איז „בכתוב“, מיינט עס טאַקע שם אלקים (וכדמוכח פון דעם וואָס ער זאָגט ווייטער „ואדוני האדונים“, כנ"ל).

וכמ"ש כי ה' אלקיכם . . להתייצב גו':

עז. ג' פסוקים. וי"ל כנגד ג' דרגות מלאכים – דבי"ע: הקרובה לדרגת הנשמות שכולם עלו במחשבה (ח"א רפ"ב) בריאה. וכל' פסוק הא' „ה' אלקיכם (דנשמות) אלקי האלקים“ (מלאכים), למטה מזה – לא נזכר לא ה' ולא אלקיכם, כ"א (פסוק הב') אלקי האלקים. וי"ל יצירה, למטה מזה (פסוק הג') בני (ונמשכים מ)האלקים להתייצב גו' (דין עניני עוה"ז וסיפורם „משוט בארץ“) וי"ל עשי'.

שיניקת חיותם:

ראה לעיל סעיף עב.

וביאור הענין:

ראה לעיל סעיף סג: ע. ולהלן סעיף. . .

הערות וביאורים לאגרת התשובה

(נדפסו בסוף אגה"ת – קה"ת, תשכ"ח*)

אגרת התשובה: נקרא ג"כ לקו"א ח"ג, שש"ב ח"ג (לקו"ת ביאור לד"ה לבכתינו סוס"ה), תניא קטן (בהקדמת המו"ל בהוצאת שקלאב תקס"ו שכן „נקראת במדינתנו“).

פרק ג'

שאלה: כתב רבינו הזקן (אגרת התשובה פ"ג) בשם הפוסקים ליתן בעד כל יום תענית של תשובה ערך ח"י ג"פ. ובקשה לענות כמה הוא שיעור זה בזמננו.

תשובה: א. מקור דברי רבינו הם בשו"ע או"ח סי' של"ד סכ"ו בהגהת הרמ"א. וז"ל בהנוגע לעניננו: ואם עבר וחילל (שבת) צריך להתענות מ' יום כו' ויתן במקום חטאת י"ח פשיטסי לצדקה ואם ירצה לפדות התענית יתן בעד כל יום י"ב פשיטסי לצדקה. וכתב ע"ז במגן אברהם בשם הלבוש שכל פשיט הוא כמו גדול וחצי פולניש. וע"פ ערך זה י"ב פשיטסי הם י"ח גדולי פולניש, כמ"ש רבינו באגרת התשובה.

* נלקטו – כרוכם – מכתבי כ"ק אדמו"ר שליט"א שדפסו מכבר.

(1) דייק רבינו בלשונו תענית של תשובה, כי דוקא תענית של תקוני תשובה יכול לפדות בממון לצדקה אם מצטער הרבה, אבל אם קבל עליו תענית דרך נדר, צריך לקיים נדרו, וכמ"ש בשו"ע או"ח סי' תקס"ח ס"ב.

(2) לכאורה פשיט הוא שם מטבע. וצריך חפוש לברר גירסא הנכונה: פשוט – בוא"ז, או פשיט – ביו"ד.

אבל יותר נ"ל שאין זה שם מטבע מיוחדת, אלא פשיט פ"י מטבע קטנה וכמ"ש בש"ס כמה פעמים פשיט. ושויים הוא בכל מקום ומרו"ל לפי ענינו. ובמוסף הערוך (מע' פשט השני) מפרש פשיט מעות קטנות שאינן נפרטות לאחרות.

ואין להקשות על פ"י זה מכתובות (סה, ב. סז, א) דקאמר שם זוזי פשיטי, והכוונה זוז, אף שיש מטבעות קטנות יותר מזוז – ולא קשה, כי כאן פשיט הוא שם התואר של זוזי. וכאלו אמר: זוז היותר קטן, היינו זוז מדינה ולא זוז צורי. כן אין להקשות מחולין (נד, ב) כפשיטי זוטרתני. ולכאורה ע"פ פ"י מוסף הערוך תיבת זוטרתני מיותרת – ד"ל אשר מטבעות היותר קטנות – בשו"ן – שבימהם, היו שוות במשקלו, שבה תלוי ערך המטבע, אבל לא היו שוות בגדלן ובעובין. ויש מהן עבות ואי רחבות ויש – רחבות ודקות. וכשי"ס חולין שם שמדבר בשיעור רוחב המטבע, מוסיף תיבת זוטרתני לפרש כונתו למטבע היותר קטנה ברוחב מכין הפשיטי גופא. – וזה שמסיים שם: ומשתכחא ביני פשיטי דפומי בדיתא.

(3) כמה מטבעות בשם גדול נזכרו בפוסקים ואין שיעורם שווה. ע"ד ערך המטבעות – שבדחז"ל

וערכם במטבעות זמננו עפמ"ש רבינו בשו"ע שלו סו"ס של"ד, אשר י"ח פשיטים הם שיעור סלע של תורה וא"כ י"ח ג"פ הם שני שלישי סלע של תורה. ושיעור הסלע ידוע בכל מדינה ומדינה ע"י הסכום שבו פודין את הבכור במדינה זו, ואשר שויו הוא חמשת סלעים. אלא שבפדיון הבן מחמירין בשעורו כיון שהוא מצות עשה מן התורה, משא"כ בנדון דידן.

* * *

ב. ועדיין צריך ברור אם שעורים אלו שווים הם בכל זמן ובכל מקום.

והנה מלשון רבינו בשולחנו ובאגרת התשובה משמע בפשיטות, אשר שיעורים אלו – הן השיעור שבמקום חטאת הן פדיית התענית – שווים הם בכל הזמנים אלא שהעשיר יוסיף לפי עשרו. ויש לברר דעתו בזה כיון שהמג"א (סי' של"ד ס"ק ל"ד), – ואחריו החזיק במחצית השקל וחיי אדם – חולק ע"ז. וכ"מ דעת החתם סופר (שו"ת חלק יו"ד סי' קנ"ה).

* * *

דהנה במג"א הקשה על מ"ש ברמ"א (בשם מהרא"י) השעור בחלוף החטאת י"ח פשיטי – שהם ע"פ חשבון המג"א כ"ז מעה כסף – שהרי בחטאת יוצא ידי חובתו גם אם הביא חטאת אשר שו"י היא דנקא היינו מעה אחת וכדאיתא בזכחים (מת, א) – ומזה בא לידי מסקנא אשר שיעור המעות שנותן חלף החטאת תלוי במחיר כבש בזמן החוטא. ובזמן הש"ס ה' מחיר כבש דנקא, אבל בזמן מהרא"י נתייקרו ועלו עד כ"ז מעה.

וא"כ בזמננו צריך לתת שיעור מעות שהוא מחיר כבש במדינת החוטא.

– כן משמע מסתימת ל' המג"א, ואין משערין בארץ ישראל. ואף שבזמן ביהמ"ק היו מביאים כבשים מחברון (מנחות פז, א), הרי כל הארצות היו כשרות לזה, אלא שבחברון היו מובחרים –

ולכאורה כיון אשר השיעור של י"ב פשיטי – חלוף התענית – בחדא מחתא נקטי' עם שיעור הנ"ל – י"ל, שלדעת המג"א, גם שיעור זה תלוי בזמן ומקום. והיינו שאומדים דעתו של אדם בזמן ומקום שנמצא, שהי' שקול אצלו צער הפסד סכום זה כנגד צער התענית, וע"ד מ"ש במג"א סי' תקס"ח ס"ק י"ב.

אלא דלפי טעם זה קשה, דאם כן, אף שלא קבעו בזה שיעור למעלה והעשיר צריך להוסיף לפי עשרו, הנה גם למטה אין שייך לומר שיעור בזה, דפשיטא דבכל דור ישנם עניים מרודים דהפסד ממון מעט קשה עליהם יותר מצער תענית.

ופוסקים – ול"ז ושווים ראה שו"ת חוט השני בסופו, שו"ת צמח צדק חלק יורה דעה סי' רכ"ג ובמקומות שנזכרו שם.

ולמה לא אשתמיט שום פוסק לומר, אשר השיעור י"ב פשיטי בזמן מהרא"י הוא שיעור בינוני והעני פוחת ממנו. ולכן נראה לומר אשר, אפילו לדעת המג"א, השיעור י"ב פשיטי הוא השיעור למטה, היינו שאין לפחות הימנו.

* * *

והנה רבינו בשולחנו (סו"ס של"ד) כתב השיעור של י"ח ושל י"ב פשיטי, ולא העתיק דעת המג"א שמתנה השיעור של י"ח פשיטי לפי מחיר הכבשים. ואדרבה מסיים שם בענין איך לשער זה במטבעות שלנו – שמזה ברור, שסבירא ל"י אשר גם בזמנו לא נשתנה השיעור של ח"י פשיטי.

וקושיית המג"א הנ"ל שעל"י יסד פסק דינו שתלוי השיעור במחיר הכבשים –

4) בס' חסד לאברהם (מעין ד' נהר מ"ה) כותב שיכול לפדות תענית (של יום ולילה. כן מוכח שם) בנתינת איסר אחד לצדקה. והוא דלא כפוסקים הנ"ל. וצע"ג.

ומדי דברי – עוד דבר חידוש נמצא בחסד לאברהם שם. והוא – אשר עד שבעת ימים ד' שעות מ"ח רגעים יכול אדם לחיות בלא אכ"ש. ולא מצאתי לע"ע מי שיעיר שיש חולק על הרמב"ם (הל' שבועות פ"ה ה"ב) שכתב שרק פחות משבעת ימים יכול אדם להתענות.

5) הטעם לקביעות שיעור י"ב פשיטי בחלוף תענית של תשובה, אולי אפשר לומר: מספר תעניות של תשובה, בכלל – הוא ארבעים יום וכמ"ש בחסד לאברהם שם (עיי"ש טעמו) – ועיי"כ בשו"ע אור"ח סי' תקס"ח ס"ד ובנ"כ שם.

– וי"ל שזה שמצינו כמה פעמים בש"ס שהתענו ארבעים תעניות דוקא (מו"ק כה, א. ב"מ לג, א. שם פה, א – עיי"ש הגהות הרש"ל). וע"פ מ"ש (חסל"א ושו"ע שם) אשר תענית ג' ימים רצופים נחשב כתענית מ' יום יש להעיר ג"כ מתענית אסתר. –

וענין התשובה בכלל ותענית של תשובה בפרט הוא חלוף המיתה, וכמור"ל (ירושלמי מכות פ"ב סוף ה"ז) שאלו לנבואה חוטא מהו ענשו א"ל הנפש החוטאת היא תמות שאלו לקוב"ה כו' א"ל יעשה תשובה ויתכפר לו. וראה ג"כ ברכות יז, א. פי' הרמב"ן על התורה (ויקרא א, ט) ועוד.

וכשרצו חכמים לקבוע כופר נפש בשביל כל אדם, הן גדול הן קטן ואפילו עבד ואפילו שפחה, סכום שאין לפחות הימנו – אסמכוה אדאורייתא, שמצינו עד"ז בדין תורה קנס השוה בין גדול בין קטן, זכר ונקבה והוא שלשים שקלים של עבד ואמה שנהרגו (שמות כא, לב). וע"פ החשבון של ל' שקלים לארבעים תעניות נמצא חלוף תענית יום אחד הוא ג' רבעי שקל, י"ח מעה – שהם י"ב פשיטי ע"פ חשבון המג"א.

– (ע"פ המבואר בטהמ"צ להצ"צ מצות יעוד או פדיון אמה העברי' מוכן ביותר שייכות החטא והכופר הנ"ל לקנס עבד כנעני דוקא. ואכ"מ). –

עוד אפשר לומר: ענין התענית, ע"פ פשוט, היינו הצער מהעדר האכילה ושתי'. ואף שמתירים לזה ההחליף בממון, עכ"פ חייבוהו לתת לצדקה לא פחות משווי של סעודות יום זה, אפילו אם מצטער כצער התענית גם בסכום קטן מזה. אלא מתוך שהקילו עליו שאינו מתענה, החמירו עליו בשיעור הסעודות שנותן חלופם, היינו דמשערינן ביום שנצטוה לענגו – יום השבת – שאוכל ג' סעודות. ושוי סעודה חשובה, אף שאין שיעור למעלה, מצינו לה שיעור למטה: שוה דינר (כ"ב קמו, א). נמצא חלוף ג' סעודות – ג' דגרי, שהם י"ב פשיטי כנ"ל.

והנה כ"ז הוא לפי חשבון המג"א, אשר גדול פולגיש שווי מעה. אבל לדעת רבינו שהוא פחות קצת ממעה צ"ע טעם השיעור י"ב פשיטי.

מתרץ רבינו בתיבות שהוסיף „והוא (י"ח פשיטי) שיעור סלע של תורה". ותו לא קשיא למה מחייבים אותו י"ח פשיטי כיון שבחטאת בת דנקא סגי – דבת דנקא סגי כדי שלא יקרא עבריין, אבל סתם חטאת הוא בסלע דוקא, וכמ"ש בתוד"ה מכלל (כריתות י, ב). וברשיי מנחות (קו, ב) בתושבע"פ כך הוא (ועיין לח"מ הל' מעה"ק פט"ז ה"ד). – וכיון שנפל היסוד, תו אין ראי' לדין המג"א שמשנתה שיעור זה של י"ח פשיטי –

ולא עוד אלא דלפי פס"ד המג"א, אשר שיעור הממון חלף החטאת תלוי במחיר הכבשים, קשה:

(א) איך סתמו הפוסקים, דבריהם ולא פירשו דין זה.

(ב) אם נאמר – כדעת רבינו – אשר הסכום בחילוף החטאת קבוע הוא – מובן מה שפירשו הפוסקים שיעורו במטבע מדינתם ועם כל זה פס"ד הוא לכל המדינות, כי בכל מקום שיתן החוטא י"ח פשיטי יצא, ואין נפ"מ באיזה מדינה הוא דר. – אבל, לדעת המג"א, הרי אפילו בזמן מור"ם, שהוא הנותן שיעור זה של י"ח פשיטי, אין דינו אלא בשביל הסמוכים לו, שמחיר הכבש הי' במקומם י"ח פשיטי, ובודאי המחיר משתנה מעיר לעיר ובפרט ממדינה למדינה. ואיך כתב השיעור בספר הוראה לרבים.

(ג) מור"ם שהוא המשער י"ח פשיטי – כמובא בפסקי מהר"א – הוא כנראה מהר"ם מרוטנברג שכתב שו"ת שלו בראשית אלף הששי באשכנז.

פסקי מהר"א שהביא שיעור זה נכתבו כמאתים שנה אחרי זה באוסטריא.

הגהות הרמ"א, שהעתיק ג"כ השיעור, נכתבו יותר ממאה שנה אחרי פסקי מהר"א בפולין.

ואיך אפשר אשר למרות זמן ארוך זה ושינוי המדינות הי' מחיר הכבש י"ח פשיטי כמו בזמן מור"ם, לא פחות ולא יותר!

(א) שאלה: כמ"ש באגרת התשובה לאדמו"ר הזקן פ"ג: וגם יכול לאכול מעט כג'

6) כפי נפש חיי' על שו"ע או"ח (להרב ראובן מרגליות) סי' של"ד מצייין לשו"ת מהר"ם מרוטנברג ח"ג סי' תל"א (אינם תח"י) ולתשבץ קטן הל' שבת סי' סח – וז"ל בתשבץ: אדם שחלל שבת כו' בזמן הבית הי' חייב חטאת וחטאת בת דנקא כו' אמנם עיקר מצותו בסלע כו' וזהו עולה לה' דינרים היילויש אותן יתן לצדקה.

איברא לשון פסקי מהר"א (סי' ס') צע"ק לדעת רבנו, דז"ל: לתת צדקה כל איש אשר חלל שיעור חטאת בדנקא ושיערו מור"ם ז"ל שהוא י"ח פשיטין.

שעות לפני נ"ה. ומקשה דהא אסור לאכול לפני נ"ה כמ"ש בבאה"ט לשו"ע אר"ח
סתקפ"א סק"ב ע"פ הזוהר וכתהאריו"ל.

מענה: באכילה לפני עמוד השחר יש ג' עניני אסור. א) אסור אכילה לפני
תפילת שחרית וסמכוהו על מ"ש"נ לא תאכלו על הדם (ברכות י, ב). ובזה מדבר
בשו"ע אר"ח ספ"ט. וזמן איסור זה מתחיל משהגיע זמן תפילה, היינו עה"ש, ולא
קודם — כדמוכח בגמרא שם וכ"ה בפירוש בשו"ע שם ס"ה ושו"ע רבינו שם ס"ה.
ולכן אינו שייך למ"ש באגה"ת.

ב) אם מתענה ביום, שאז אוכל ושותה עד עה"ש. אבל אם ישן שינת קבע —
אסור. ובזה מדבר בשו"ע אר"ח סי' תקס"ד. אבל אם התנה דעת רוב הפוסקים וכ"פ
בשו"ע שם דמותר גם לאחר השינה.

ג) איסור תוספת כח בסט"א, וכמו שהאריך בזה הר"ב רטו, ב. ובזמן האיסור
הנה לד"ה ישנו לאיסור זה משהגיע זמן התפילה, וכנ"ל בא'. לד"ה אינו לאסור קודם
שעלה עה"ש אם לא ישן עדיין או שישן פחות משתינ נשמי (מדמסביר בזה שם:
וע"ד טעים טעמא דמותא). אבל אם ישן וקם מחצות לילה ואילך י"א דאסור גם
קודם שעלה ע"ה (מג"א ספ"ט סק"ד, ומסתייע מהרח"ו. מ"ח מסכת חצות רפ"ו.
וכ"כ באור החמה לזוהר שם בשם הרח"ו. ובניצוצי אורות שם). וי"א דמותר כי זמן
איסור זה הוא כמ"ש"נ בש"ס משהגיע זמן התפילה (שו"ת השיב משה אר"ח ו',
ומסתייע ממ"ש בסי' האריו"ל להר"ש מראשקוב בסוף סדר הלימוד באשמורת, שכן
עשה מהרח"ו, וממ"ש מהרי"ל ורמ"א בשו"ע אר"ח סתקפ"א, ודלא כמ"ש בבאה"ט).
וגם לדברי האוסרים מותר באם עושה לרפואה, לכוון דעתו וכיו"ב (ניצוצי אורות שם.
באה"ט ואשל אברהם באר"ח ספ"ט בשם שו"ת שב יעקב ועוד).

הנה רבינו הזקן באגה"ת מבאר שאם יתנה אזי יחשב היום לתענית אף שיאכל
כלילה. ואינו מדבר — בנוגע לאיסור הזוהר — כאיזה שיטה פוסק, אבל, בכל אופן, גם
לשיטת האוסרים יש כמה אופנים דמתירין וכנ"ל. ובזה מדבר באגה"ת.

הערה: א) דעת אדה"ז במחלוקת זו לכאורה יש לברר להיתר, ממה שבשו"ע
שלו חאר"ח ספ"ט ס"ה אף שהביא דעת המג"א לענין אכילה שלא לגאוה כו', לא
העתיק מש"כ המג"א שאסור לאכול מחצות לילה ואילך. אף דאינו דומה לגמרי, כי
זהו דין חדש לגמרי. ב) מה שהצריך באגה"ת שם להפסיק שלש שעות לפני עה"ש —
צ"ע, ואכ"מ.

באשל אברהם — להרה"צ מבוטשאטש — מהד"ת אר"ח ספ"ט סובר, דאסור
לאכול קודם עה"ש, רק אם יהי' ניעור עד זמן התפילה, משא"כ אם ילך לישון עה"פ
קודם עה"ש.

במה שהעיר כת"ר באגה"ת לאדה"ז פ"ג „כג' שעות לפני נ"ה" – כבר עמדו ע"ז קמאי מחסידים הראשונים ולא שמעתי ביאור בזה. ובשורת מהרש"ג ח"ב (לר"ש גרינפעלד. ברדיאב תרצ"ט) (סי' לד, עה) פי' בזה דבמדינת ליטא זהו זמן עה"ש או חצי שעה לפני זה. ובמחכ"ת אין דבריו מחוורין כ"כ.

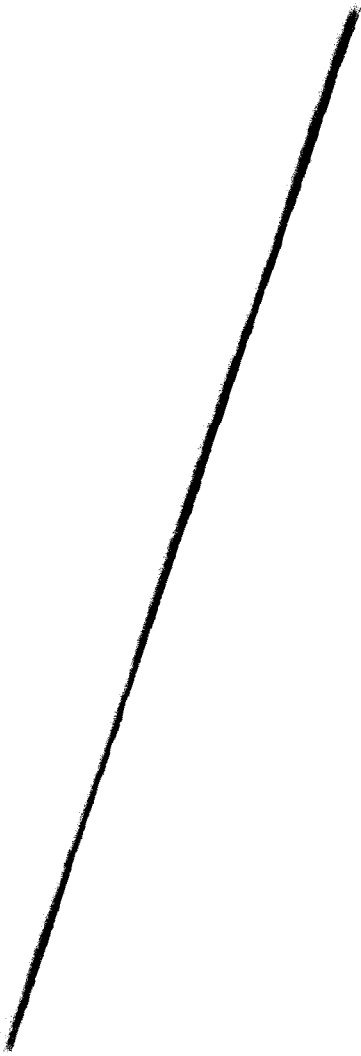
ואואפ"ל: הא ד„התנה" מהני – כמש"כ באגה"ת – הוא מהירושלמי. ולפי גירסת הירושלמי באותה ברייתא (תענית פ"א ה"ד) רשב"ג (במקום ראב"ש בבבלי). והכלל לכמה פוסקים (הובאו ביד מלאכי) דהלכה כרשב"ג לגבי רבי מותר רק עד קריאת הגבר (ודלא כפסק השו"ע סתקס"ד). ולמפרש בתמיד (כו, א) שזמנו שליש הלילה לאחר חצות לילה. ולמסקנת אדה"ז בסידורו שהיום הוא מנה"ח. – הרי זה לערך (וכהל' באגה"ת כג') ג"ש לפני נה"ח.

– ומש"כ בוח"ב (קצה, ב) והובא להלכה בשו"ע או"ח סמ"ז שקרה"ג הוא בחצות לילה – ע"פ המשנה דיומא (כ, א) עכ"צ לחלק בין קרא פ"א לשנה ושילש (ראה שם כא, א). – וצע"ק מרש"י ד"ה ולינה (זבחים כ, א) האי פורתא כו', וראה ג"כ תוד"ה קורין (סוכה נא, ב). ואין הזמ"ג להאריך בכ"ז.

פרק ז'

כי כל קרבן כו' הוא לשם הוי' היא מדת הרחמים אבל לשם אלקים היא מדת הדין אין מקריבין: כמבואר בזהר על פסוק זובח לאלקים יחרם – זח"ג ה, א. – ועפ"ז יומתק לשון רז"ל (מנחות קי, א) לבעל הדין לחלוק. – ומש"כ (מנחות שם) גם שם א"ל, יעויין זח"ג לא, א. קלב, א.

ואף מי שלא עבר על עון כרת כו' הרי בריבוי החטאים יכול להיות פגם כמו בלאו אחד שיש בו כרת או מיתה: והדוגמא לכך בנגלה הוא מההלכה (שו"ע או"ח שכ"ח י"ד) ששוחטים בשבת בהמה לחולה שיש בו סכנה ואין מאכילים אותו נבלה, אף שאכילת נבלה הוא איסור בעלמא ושחיטה היא בסקילה. משום שעל איסור סקילה יעברו פ"א, ועל אכילת נבלה עובר בכל אכילה (שו"ע רבינו שם מר"ן ומג"א). וי"א (ב"ח, ט"ז) דאפי' באיסור דרבנן ואפי' אם איסורו קל מאד הדין כן.

הוספות

מכתבים ושיחות

229	מנחם אב
234	דברים
235	ואתחנן
265	ט"ו באב
266	עקב
283	כי מנחם אב
293	ראה
300	אלול
303	שופטים
316	ט"ו באלול
323	תצא
325	תבא
328	נצבים
329	תשרי
331	ערב ראש השנה
354	ראש השנה
356	עשי"ת
356	וילך
357	שבת שובה
358	ערב יום הכפורים
400	יוהכ"פ - סוכות
402	ערב סוכות
405	חג הסוכות
407	שמע"צ ושמח"ת
409	שמחת תורה

מנחם אב

ב"ה, מוצאי ת"ב, יהפך בקרוב ממש (וכל הצומות) לששון
ולשמחה ולמועדים טובים,
יום רביעי פ' פנים בפנים דבר הוי' עמכם,
שנת ה'תשד"מ. ברוקלין, נ. י.

שלום וברכה!

. . ע"פ מנהג ישראל אשר תורה היא לקדש הלבנה דוקא במוצאי ט"ב,

ומפורש הטעם בכ"מ, כי בשו"ט היא כי ישראל והשכינה עתידין להתחדש
כמותה, וגם כי במנחת ט"ב נולד המשיח,

הרי הזמ"ג לחדש ההתעוררות להחלטות טובות בכל עניני תשובה והתומ"צ,

ח"ב, יהפך . . לששון ולשמחה: ראה פס"ר פ' על נהרות בבל: אין שמחה בא אלא בתשעה באב
לפי שקבעו אבל בזמן הזה ועתיד לפני הקב"ה לעשותו יו"ט כו'. וראה אה"ת מסעי ע' אישפד בסופו
ואילך. לקו"ש חלק ח"י ע' 313-314.

יה"פ . . (וכל הצומות) . . ולמועדים טובים: ראה זכר"י ח, יט. רמב"ם סיים הל' תעניות. ובירמי'
לא, יב: והפנתי אבלם לששון גו', ובסליחות ליי"ז בתמוז: הפך לנו לששון ולשמחה. וראה טושו"ע אר"ח
סוף הל' תעניות. הוספות ללק"א ואר"ח לה"מ (הוצאת קה"ת) סי' ח.
פנים בפנים: ואתחנן ה, ד (שיעור חומש היומ"י). וראה לקו"ת ר"פ ראה, אה"ת ואתחנן (כרך ה'
ע' ביא ואילך).

מנהג ישראל . . תורה היא: ראה תוד"ה נפסל — מנחות ה, ב. מהר"ל הובא ברמ"א יו"ד שסע"ז
ס"ד. מנהגים ישנים מדורה ע' 153. וראה ירושלמי פסחים פ"ד, ה"א.
לקדש . . ט"ב: באה"ט לשו"ע אר"ח סתכ"ז וסתקנ"א מהאריז"ל — והוא כפרע"ח במקומו. סי'
האריז"ל. שו"ע האריז"ל — א"ר שם. ועוד.
דוקא: לבושי שרד אר"ח סתקנ"א. וראה גם בהנסמן בכ"פ החיים אר"ח סתכ"ז ס"ק כא. שם
סתקנ"א ס"ק קיז.

בכ"מ: כהאריז"ל שם. באה"ט א"ר שם. ועוד.
ישראל . . עתידין להתחדש כמותה: ברכת קידוש לבנה, מסנה' מב, א. רמב"ם הל' ברכות פ"י
הט"ז.

במנחת ט"ב נולד: שער הכוונות במקומו. וראה תענית כט, א (הובא בשו"ע אר"ח ר"ס תקנ"ח.
רמ"א שם סו"ס תקנ"ז) שבת' לעת ערב הציתו אש בהיכל. ובאכ"ר (פ"א, נא) צעקה פרתו פעם שני' כו'
נולד כו'. — לכאורה כצ"ל גם בבאה"ט וא"ר שם. פרמ"ג (משב"ז) סתקנ"א. ועוד.
עניני תשובה: להעיר אשר ענין התעניות הוא „לפתוח דרכי התשובה" — רמב"ם הל' תעניות
רפ"ה. וראה צוואת הריב"ש סי' מג (הוצאת קה"ת).
תשובה והתומ"צ: השייכות ביניהם — ובסדר זה — ראה שערי אורה ע' 76. וראה סה"מ תר"ל ע'
שיט. ובכ"מ.

שהן המבטלות סיבת הגלות, אשר (רק) מפני חטאינו גלינו מארצנו, ובהבטל הסיבה מיד (בטל המסובב – הגלות) הן נגאליו.

וכיון שגדול כח החלטות הנעשות בציבור – לקבלן בהתאסף רבים יחד בהתועדות שמחה, שמחה באמירת דברי תורה, שהיא המשמחת לב ועינים מאירה, ושמחה פורצת גדר והגבלה בלימוד התורה והידור בקיום מצותי,

התועודיות בפרט ביומין זכאין הסמוכין לט"ב ועכ"פ: בחמשה עשר באב, ובשבת „שלו" שלאחריה, ובשבת שלאחרי שבת מברכים חודש אלול, חודש החשבון (והתשלומין) דימות שנה זו.

ובשלש פעמים היו חזקה – חזקת תורה ומצוותי ומתוך שמחה וטוב לבב תמיד כל הימים.

בברכה להצלחה רבה בכהנ"ל, והרי כ"ז גם ימהר ויחיש שבקרב ממש יקוימו היעודים-ההבטחות שיהפכו ימים דאזלינן מיניהו לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו (אהבת ישראל)

מפני חטאינו גלינו מארצנו: נוסח תפלת מוסף דשלש רגלים וימים נוראים.

מיד . . הן נגאלין: רמב"ם הל' תשובה פ"ה, ה"ח.

החלטות הנעשות בציבור: ראה קונטרס „החלצו" תרנ"ט פ"י. וראה גם שם פ"ו (סה"מ תרנ"ט ע' סא שם ע' נט).

בהתועדות: ראה דברי אדמו"ר הזקן – נדפסו בקובץ מכתבים לתהלים אהל יוסף יצחק ע' 199. אגרות-קודש אדמו"ר מהררי"צ ח"ג מכ' תשפד (ע' תיג ואילך).

המשמחת . . מאירה: רשות לחתן תורה. וי"ל המשמחת לב – כל התורה (תענית ל, סע"א. שו"ע או"ח ר"ס תקנ"ד. וראה גם שו"ע אדה"ו סצ"ג ס"ג). עינים מאירות – המאור שבה, פנימיות התורה (ירוש' תגיגה פ"א סוף ה"ו ובקה"ע שם).

ושמחה פורצת גדר: ראה בארוכה ד"ה שמח תשמח תרנ"ז ע' 49 בסופו (סה"מ תרנ"ז ע' רכג) ואילך.

בחמשה עשר באב: ענינו – ראה משנה וגמרא סוף מס' תענית. ב"ב קכא, א"ב. לק"א להה"מ (לא, ג – בהוצאת קה"ת). רשימות הצ"צ לאיכה (אוה"ת נ"ך כרך ב' ע' אצו). ד"ה נחמו עת"ר (סה"מ עת"ר ע' ריח ואילך). ועוד.

ובשבת „שלו": תער"ב ח"ב ע' אקח ואילך. ובכ"מ.

חודש אלול: שייכותו לחודש אב – ראה לקוטי לוי"צ (אג"ק) ע' תו ואילך.

חודש החשבון (והתשלומין): ראה סה"מ אידש ע' 75. ושם ע' 78 בשם הבעש"ט. וראה לקוטי מהר"ל הל' ימים הנוראים. לית להאריזיל עה"פ (תצא כא, ג) ובכתה גו' ירח ימים. טור או"ח ר"ס תקפ"א.

ובשלש פעמים היו חזקה: ב"מ קו, ב. וש"נ.

לששון . . והאמת והשלום אהבו: זכר"י שם. רמב"ם סוף הל' תעניות.

אהבת ישראל: שמקרכת את הגאולה, מכיון שסיבת הגלות היא – היפך הענין דאהבת ישראל (יומא ט, ב). וראה תריח נח סד, א ואילך. אוה"ת נ"ך שם ע' א"מ (ד"ה בעמה"מ).

וידעו כי אתה שמך הוי' לבדך עליון על כל הארץ,
בגאולה האמתית והשלימה ע"י משיח צדקנו

/מ. שניאורסאהן/

נ.ב.

הש"ק שלאחרי ט"ו במנ"א – הוא כ"ף במנ"א, יום היא"צ וההילולא של
אאמור"ר לוי יצחק בן הרב אא"ז ברוך שניאור ז"ל – זה ארבעים שנה.

ועלי החוב והזכות גדול להציע ולבקש וכו' – ללמוד בהתועדות מתורתו,
ולנדב ביומא דין לז"נ,

שמסר נפשו על הפצת היהדות בתוככי בני"י „מאחורי מסך הברזל“, ועי"ז הי'
חבוש בבית האסורים ונשפט לגלות ומת בגולה ושם מ"כ,

זכותו יגן עלינו ועכ"י – שליט"א.

וידעו .. הארץ: תהלים סיום וחותם מזמור פג.

ארבעים שנה: ראה ע"ז (ה, ב), זח"ב (כה, א). רש"י ס"פ תבוא. לקו"ש כרך ח' (ע' 337 ואילך).

והזכות גדול: עיין זח"ג ס"פ בחוקותי.

מתורחו: בס' ליקוטי לוי"צ, תורת לוי"צ: על הזהר, הש"ס, התניא וכו'.

שמסר נפשו: ראה הקדמתו לס' הערות על התניא. ההוספה בסופו.

כ"ה, ראש חודש מנחם אב, ה'תש"ל
ברוקלין, נ.י.

כנס ארצי של נשי ובנות חב"ד בכפר חב"ד בארצנו הקדושה
תבנה ותכוונן על ידי משיח צדקנו במהרה בימינו
ה' עליהן תחיינה

ברכה ושלום!

בנועם קבלתי הידיעה על דבר הכנס, ויהי רצון שיהי' בהצלחה רבה,

ובתוכן חודש זה, זכרון למאורעות החורבן והגלות וכיחד עם זה חודש
הנחמה, וכשמו מנחם אב,

והרי ענינו של זכרון הוא שיביא למעשים בפועל, מעשים מתאימים לתוכן
הענינים הנזכרים,

ובנידון חודש זה, שראשיתו מצער, הרי תוכן הענין הוא ברור ופשוט מנוסח התפלה המקובל והמסורתי: „ומפני חטאינו גלינו מארצנו”. שמוה מובן שהתיקון והנחמה הוא בחלישת וגרעון ועד לביטול הסיבה (חטאינו), בסור מרע ועשה טוב, בהתחזקות בשמירת התורה והמצוות בחיי היום-יום.

ובהקבץ נשי ובנות חב"ד בכינוסן השנתי – בודאי ינצלו במילואה הזדמנות זו להדגיש התפקיד הכי חשוב של האשה הישראלית בכל הענינים הרציניים והחיוניים בדברי ימי עמנו, מתחיל בנשים צדקניות שבזכותן נגאלו אבותינו ממצרים גלות הראשון והכללי, ואשר אליהן בא הדיבור תחילה בנתינת התורה („בית יעקב” תחילה ואחר כך „בני ישראל”), וכן מזמן לזמן חזרה ונתחדשה צדקתן ומעלתן של נשי ובנות ישראל בכמה מאורעות חשובים וגורליים בדברי ימי עמנו.

ובנוגע לחודש זה בפרט הורונו חכמינו זכרונו לברכה במשנתם, אשר „לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר כאב כו' שכהן בנות ישראל (ירושלים) יוצאות כו' ומה היו אומרות כו' (אשר יסוד משפחה ובית בישראל שיהי' בנין עדי עד – הוא כשמיסודים על התורה והמצוה בכלל, ובעיקר –) שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל”.

וגם להגרסא בנות ירושלים, הרי ירושלים היא עיר הבירה של כל ארץ ישראל ושל כל עם ישראל בכל מקום שהם, וביחוד – בהוראת דרך חיים ודוגמא חי, ומקרא מלא דבר הכתוב: „כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים”.

ויהי רצון שהכנס יצליח למלא תפקידו במילואו, במעשה בפועל, לביסוס בית ישראל בחיים מיוסדים על יראת ה' ואהבת ה', ובהבלטה – מתאים לדרישת השעה – בשטח הצניעות בפרט.

בברכה להצלחה בכל האמור ולבשורות טובות,

ות"ח על הערה היפה*

וצ"ע אם הנ"ל מוסיף על קידוש הלבנה (בנ"א – חידוש הלבנה היינו לידה). ולהעיר שכשנולד דוד הי' בר נפלא ורק לאח"ז – חיים נתת לו כו'.

(ממענה כ"ק אדמו"ר שליט"א)

* בענין סיום בט' באב. המו"ל.

. . . מצאתי מקום להביע כאן רעיון, שזה מכבר עומד הנני עליו, ומזמן לזמן מתגברת הפליאה והתמי' על שאינו בא לפועל, והוא:

עריכת דברי ימי הגזירות וההשמדות מתאים להמציאות גם בהנוגע להיראים וחרדים לדבר ה',

אשר אף שכמה פרסומים הופיעו במשך שנים אלו, במתוארים תקופות שונות מימי הגזירות וההשמדות, הרי מלבד מספר הכי קטן, אשר נער יספרם, או שמעלימים בכלל חלק השייך ליראי ה' ומוסדות שלהם, או שעכ"פ מקציבים להם חלק קטן ביותר בערך הנדרש, או, מה שגרוע עוד יותר, מסלפים את הענינים.

הנה במספר הפרסומים בודדים הנ"ל, מובן שהקובצים דאלה אזכרה וכיו"ב בולטים, אבל בודאי לדכוותי' ההדגשה למותר, שאין זה מספיק כלל, ובפרט בהשוואה להפרסומים דהצד שכנגד, במ נרשמו הדברים באופן מסולף.

נתעוררתי ביחוד לכתוב זה לכ' בראותי גם בספרו שקבלתי ז"ע מאמרים שתוכנם במסגרת האמורה.

כמדומה שלפני איזה שנים היתה שקו"ט באיזה המכ"ע החרדים עד"ז, כן בשיחותי עם אנשי מערבא מארץ ישראל שבקרו כאן, נגעו ג"כ ברעיון האמור, אבל לע"ע לא נראו הפירות ועכ"פ לא נודע לי מהפירות, והרי כטבע בנ"א הולכים כמה פרטים ונשכחים, ואת"ל לא רק פרטים כ"א גם ענינים עיקרים, ובפרט שבתקופתנו בכל יום מתחדשים דברים ובעיות התופסים שימת לב ודורשים עיון, וגוזלים עתות הפנויות אפילו כשישנם.

וינעם לי לדעת אשר ישנם מתעסקים ברשימת תקופה האמורה, ומתקדם המפעל בקצב הדרוש.

ויהי רצון שבקרוב ישתנה המצב שיוכלו להעלות על ספר דברי הימים, פרקים מלאים תוכן משמה, בטוב הנראה והנגלה.

בכבוד ובברכה,

(ממכתב ג' כסלו תשכ"א)

דברים

עייני מפרשים לדברים (א, י"ב) שאין זה טרחא. ואדרבה – ענין של נח"ר רב מהמשתתפים שי' – כן ירבו – ביחד עם ההיפך על אלה שלע"ע אין משתתפים. שעליהם י"ל ענין הטרחא – ע"פ פי' הראב"ע שם.

(מענה משנה תשכ"ד-תשכ"ה)

י' מענה לא' על כתבו שמהסס מלהטריח את הרבי בהכנסת רשימות המשתתפים בלימוד בכל יום א'. המו"ל.

מש"כ"י כת"ר בההדרן לע"ז: נדבר בזה (בתור המשך וסיום) בש"ק שלאחרי החג. והנקודה (השייכת למכ' כת"ר): א) כל פרט ב'ל' הלכה שבש"ס (ובמילא – גם בסיפור הלכת'י) צ"ל בזה לימוד בהלכה זו – דאלה"כ לא ה' מובא, וזהו יסוד ההדרן. ב) הפי' דקאי כאן משום בישולי עכו"ם – אצ"ל מפורש בפוסקים (כי אינם מפרשי הש"ס) ולפס"ד – הרי אין נפק"מ (כ"א שלהפוסקים דאין איסור בלועה בביש"ע – קאי כאן שהי' בעין). ג) דאתרוג (מטוגן עיין שבת קח, ב) עולה על שולחן מלכים – הרי מפורש דשבור מלכא אייתי לקמי'.

(ממכתב שלהי כסלו תשל"א)

י' בשיחת י"ט כסלו ה'תשל"א (נדפס בלקו"ש חי"ט ע' 30 ואילך) נתבאר העובדא דמר יהודה ובאטי בר טובי דהוו יתבי קמי שבור מלכא כו'. ונתבאר, שהאיסור שבעובדא הנ"ל ה' משום בשולי עכו"ם. ושאל ח"א שמתוך דברי הפוסקים מבואר שהאיסור הוא מצד גיעולי נכרים. המו"ל.

ואתחנן

... ג) להשמטת הרמב"ם בנוגע לימות המשיח, ענין המצות, שציין כת"ר בזה להלכות תשובה פרק ט' הלכה ב' ורוצה ליישב בזה.

כרשום בזכרוני – בשיחתנו הזכרתי גם ע"ד הלכות תשובה להרמב"ם. ואדרבה משם עוד תגדל הקושיא שהזכיר ענין המצות אבל בדוקא לימים שלפני ימות המשיח, וכלשונו, מלכיות שאינן מניחות להן לעסוק בתורה ובמצות כהוגן, והשמיט זה בכתבו ע"ד עסק ישראל בימות המשיח.

ד) לדיוקו במ"ש הרמב"ם (הלכות מלכים בסופן) בתורה וחכמתה,

לדעתי אין מקום כלל לפרש כאן תורה על עסק המצות*, ובפרט – שהרי תיכף מפרש וחכמתה (של התורה), ולדעתי כוונתו לשני הענינים אשר בתורה, כמובן ממרו"ל יש חכמה בגוים תאמין, יש תורה בגוים אל תאמין (איכ"ר פ"ב יג), והחילוק ע"פ פשוט: חכמה – סתם, תורה – מלשון הוראה – בצירוף מסקנא וציווי, שאין בזה מקום בגוים כיון ששכל מיוסד על הנחות שאין להם יסוד כ"א ברצון וקבלה, ולא בשכל. ואכ"מ.

ועוד ראוי שהרי בהלכות מלכים מפרש, וכותב, ולא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד,

דא"ג מזה תשובה ג"כ – על מה שרצה כת"ר לבאר, דלא נתאוו, היינו תאוה, שייכת רק בתורה אבל עסקם יהי' גם במצות, וק"ל.

(ממכתב יו"ד סיון תשכ"ג)

(1) וראה לקו"ש חל"ד ע' 44. המו"ל.

(*) לציונו למג"א סמ"ז סק"ג – שם המדובר בהביטוי „דברי תורה“.

בשיחתי עם אביו הרב שליט"א נודע לי לתמהוני הכי גדול על דבר התנהגותו בעניני אכילה ושתי' שאינה כדבעי למרות שרואים במוחש אשר העדר הסדר בזה פועל חלישות בגוף ותומ"י חלישות בלימוד התורה וקיום מצותי'. וכבר ידועה דרישת כ"ק מר"ח אדמו"ר מכל אברכי הישיבה שיתנהגו בסדר מסודר בעניני אכילה ושתי' שינה וכו', ותקותי שעכ"פ בקבלת מכתבי זה יסודר האמור לעיל. וכבר ידוע פתגם כ"ק אדמו"ר הצמח צדק, שטובה יותר ההנהגה דאכילה בכדי שיוכלו אח"כ להתפלל מההיפך דמתפללים בכדי שיוכלו אח"כ לאכול. ובחלישות דורותינו אלה

מתירים לאכול אפילו מזונות קודם התפלה (כמובן לאחר אמירת ק"ש קטנה) לאלו שמשיימים תפלתם משך זמן לאחרי קומם משנתם. ואין להחמיר בכגון דא, כיון שהחומרא מביאה לקולא בעבודת השם.

המחכה לבשו"ט בכל האמור

(ממכתב י"ג תשרי חשי"ז)

. . . אשרי למצב בריאותו – לא לקחת ללב, אולם שמירת הבריאות היא מדרכי ה' וחיבים בזה – וגם זה נוגע לעבודה, ולשם העבודה צריכים לשמור על בריאות . . .

(ממענה כ"ק אדמו"ר שליט"א)

(*) מענה לא' ממנהלי מוסדות חב"ד באה"ק, שכתב ע"ד מצב בריאותו ונפילת רוחו כתוצאה מהמצב הקשה השורר במוסדות. המו"ל.
שמירת הבריאות היא מדרכי ה' רמב"ם הל' דעות רפ"ד.

. . . צדקה בכתבה שעל האדם לשאול בענינים שאינם מובנים לו.

(וידועה – הדגשת תורת חב"ד שצ"ל: דע את אלקי אביך, ובל' הרמב"ם „לדע שיש שם מצוי ראשון כו").

אבל – אין צ"ל קושיא (כפי' הרגיל בתיבה זו), והעיקר – שאסור שיהי' זה בתור תנאי מקודם למעשה, כ"א בסגנון חז"ל: הקדמת נעשה לנשמע –

ובאופן כזה ניתנה לנו תורתנו תורת אמת ותורת חיים, ובאופן כזה קבלנו התורה. וביארו חז"ל שדוקא ע"י גישה זו מבינים התורה וכמש"נ תומת ישרים תנחם (שבת פח, א בסופו. עיין שם).

(ממכתב י"א אייר תשל"א)

דע . . . אביך: דברי הימים א כח, ט. וראה קו"א ד"ה להבין מ"ש בפע"ח (קנו, ב). המו"ל.
ובל' הרמב"ם: הל' יסודי התורה בתחלתו. המו"ל.

... מעורר במכ' כ"ק מר"ח אד"ש (ע"ד מדע יודע ידוע), אבל אינו מבאר מה שהוקשה לו בזה. וכשיודיעני – אכתוב מה שלפענ"ד. ומה שעמד על מה דמשמע שם שמדע הוא עצמות – הכוונה לפענ"ד: „עולם השכל“ עצמותו ומהותו הוא שכל, היינו שכל קודם שבא באיזה ציור שיהי'. ולכן הוא נמצא, בהעלם עכ"פ, חודר כ"ד שבעולם ההוא, גם מדריגה היותר אחרונה – הבכנ, ידוע. וכידוע דאף דעצם אינו מתחלק, אבל נמצא הוא בכל חלק של הדבר אף היותר אחרון. וכדוגמא המובאת בכ"מ דשמן נמצא בכ"ד. ועצם כשהוא שייך, ה"ז דוקא להעצם שבשאר הדברים ששייך אליהם השתל' הכתרים ומ"ז. וזהו ג"כ השייכות דמדע דוקא לעצומ"ה.

איני כותב בזה יותר כי, כנ"ל, אי ברור אצלי לאיזה ענין מתכוון, וואס קוועצט דא, ולבירור אחכה ...

שוב ראיתי דשואל ג"כ לתוכן המענה במכ' הנ"ל: ובקיצור: הסדר, מלמעלמ"ט, הוא מדע יודע ידוע, כמ"ש במכ' שם – וראה בפרדס, הנסמן בהערותי**, שזהו כח"ב. והנה בתניא רפ"ב החידוש דקמ"ל הוא: א) דיש נפש נוספת בישראל. ב) שנמשכה למטה מחכ' ית'. ולכן מתחיל ב„הוא המדע“ – שזהו א) בפשיטות בפרקינן. וזהו ב) התחלת ההמשכה, ואח"כ „הוא היודע“ – שזהו א) החידוש. ב) סיום ההמשכה. משא"כ בפ"ד הפשיטות הוא מציאאות התורה, והחידוש – מעלתה על נר"נ, שדוקא היא מתאחדת עם המדע. ולכן מתחיל ב„הוא היודע“ – שזהו א) הפשוט. ב) התחלת ענין ההתאחדות. ומסיים ב„הוא המדע“ – שזהו א) החידוש. ב) סיום ענין ההתאחדות. ועפ"י מיושב ג"כ בתניא פכ"ג וספמ"ח. ויעוין היטב פמ"ב וח"ב פ"ז ופ"ט בהגהה ...

ומה שהעיר בתניא רפ"ה שכתוב שם: השכל תופס כו' והמושכל נתפס כו' – דלכאורה כיון שהשכל תופס במילא מובן דהמושכל נתפס, ומאי קמ"ל.

והנה מאמר דא"ח המבאר זאת איני יודע לע"ע. ומה שנלפענ"ד: א) גם אם לא הי' בזה כל חידוש נוסף כותבו בפירוש כי גם זה נצרך להמסקנא שזהו יחוד נפלא כו'. ב) בלימוד התורה זהו באמת חידוש גדול למאד, דגם שלומד שלא לשמה ואפילו זה שעליו נאמר ולרשע אמר אלקי מה לך לספר חקי ונעשה לו סם המות, הנה בכ"ז אם רק שכלו תופס כו' הרי המושכל נתפס כו' ונעשה דם וכשר כבשרו. ולהעיר ג"כ מהל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ג.

(ממכתב כ' טבת תש"ט)

* נדפס בקיצורים והערות לתניא ע' ק"ח ואילך. אג"ק שלו ח"ד ע' רנט ואילך. המו"ל.

** קצה"ע שם ע' קלב וע' קנו. אג"ק שם ע' ערב ובשוה"ג. המו"ל.

. . . ואסיים כמה שכותב בתחילת מכתבו שאיננו דתי אבל מאמין שישנו משהו מלמעלה המכוון את נפלאות הטבע וחיי האדם וכולי.

למותר להדגיש הסתירה מנ"י ובי' בהאמור, כי המאמין באמונה שלימה שישנו משהו ואשר המשהו הוא מלמעלה ואשר המשהו מכוון את חיי האדם, הרי איך זה אפשר שלא יהי' דתי, כיון שהמדובר באיש חושב מחשבות ומשתדל להיות עקבי בחייו, זאת אומרת להתנהג על פי המסקנות מהשקפתו על החיים בכלל ועל חייו שלו בפרט. שהרי אין כל משמעות לומר בבת אחת שישנו משהו המכוון את חיי האדם וביחד עם זה המשהו – כמו שקורא לו – אינו מעונין כלל וכלל איך שיתנהג האדם.

כן אין כל הגיון לומר שהמכוון את חיי האדם לא הורה מעולם לאדם איך להתנהג בחייו, כי אם עזב אותו לנפשו לגשש ולחפש דרכו בחיים מבלי הוראה ברורה, ובלי הוראה כלל. האם לזה כיוון החיים ייקרא, אתמה!

כיון שאמונה האמורה מסקנתה המיידית היא שבודאי המשהו המכוון כיוון לא רק פרטי החיים ומאורעות הקטנים והאפורים שלהם, אלא שכיוון „גם כן” ובהוראה ברורה הנקודות העקריות והמטרות הצריכות להיות עקריות בחיי האדם – הרי על המאמין להתחיל לחפש במרץ הכי גדול ובהקדם האפשרי מתי היתה הוראה כזו. שהרי פשוט שההוראה אינה צריכה לבוא בכל יום ויום מחדש, ודי ומספיק אם באה פעם אחת באופן ברור וגלוי לעיני כל, במעמד וכפומבי הכי מפורסמים ורחבים, כי אז הרי אבות לבנים יספרו ע"ד הוראה האמורה ויצוו לבניהם אחריהם שהם ימסרו לבניהם ע"ד ההוראה האמורה, וכן מדור לדור ועד לדורנו זה.

מובן גם כן שהמכוון האמור לא ימסור הוראה האמורה (בפעם הראשונה – העקרית על כל פנים) לאיש אחד, שהרי אפשר להטיל ספק בדברי איש אפילו הכי נעלה, כיון שסוף סוף בשר ודם הוא. והוראה ברורה ענינה שלא להניח מקום לשום ספק. וזה מכריח לומר ש(בפעם הראשונה על כל פנים) היתה ההוראה, כאמור לעיל, לאנשים מסוגים שונים ובמספר רב גם בכמות, שזה עצמו שכולם קבלו בבת אחת אותה ההוראה לפרטי, ובהוראה נכללו גם הכללים איך להתנהג בענינים המתחדשים לאחריו זה, הרי זה שולל אפשריות של כל ספק וספק-ספקא.

והנה כל אשר אין לו החלטות קדומות אי-שכליות בענין, אם יחפש בדברי הימים של כל עמי העולם ימצא אך ורק מאורע יחידי המתאים לכל התנאים האמורים, זאת אומרת הוראה כרוכ עם בבת אחת וכאומתו נוסת, בצירוף הציווי למסור עד"ז לדורות הבאים, ובצירוף הוראה איך להסיק מסקנות בנוגע לענינים המתחדשים – והוא אך ורק מעמד הר סיני.

בודאי תספיקנה שורותי המעטות בכמות בערך חשיבות הענין, ובפרט שהאריכו בדבר כמה ספרים ומאמרים, שתקותי שיימצא אותם גם בהספרי של הסמינר למורים בו לומד, אפילו אם תמצא לומר שחלק מהתלמידים אינם דתיים (לעת עתה).

ויהי רצון מה' המשגיח על כל אחד ואחת בהשגחה פרטית שיחזור למקורו ושרשו, הם מקום ושורש כל אחד ואחת מעמנו בני ישראל, בני אברהם יצחק ויעקב ובנות שרה רבקה רחל ולאה, וילך בטח בדרך התורה, תורת חיים, הנצחיית, בהנהגה יום-יומית מתוך שמחה וטוב לבב . . .

(ממכתב ד' חשוון תשכ"ח)

לאחרי הפסק ארוך נתקבלו מכתביו מט"ו וכ' אייר, (ביחד) במ כתב ר"פ מפעולותיו במשך השבועות שעברו, ואשר עושה חשבון מה נפעל מאז בואו לאוסטרליא.

ות"ל שע"פ הידיעות שקבלתי, פעלו הרבה, אף שכמוכן ה' מקום להתגדר בו יותר ויותר. ובפרט ע"פ הפתגם הידוע: בשמים (בעיני שמים ורוחניות צריך לראות הנעשה) ממעל, ועל הארץ (עניני ארץ וגשמיות – צריך להיות שמח בחלקו, בהתכווננו בהנעשה) מתחת – לו, וק"ל. וידוע פתגם כ"ק רבותינו נשיאינו, שכשם שצריך לדעת החסרונות כן צריך לדעת המעלות. ובפרט שרואים שאחד מתכסיסיו של היצר הרע הוא – לנסות להפיל מצב של אכזבה ונפילת רוח על העובד עבודתו להשי"ת.

ובמ"ש כשהמשפחה באה מתחיל סדר אחר, – הצליח וזכה אשר זוגתו הרבנית היא בבחי' עזר. ולא עוד אלא שלפעמים עוזרת היא אותו גם מהמגנדים שבסביבתו. ולפעמים אולי לא רק בסביבה.

ותקותי שביחד יצליחו בשליחותם הכי נעלית ונשגבה, להפיץ המעיינות חוצה, ועניני יהדות במעלבורן ובאוסטרליא בכללותם, ויהי' זה מתוך הרחבת הדעת בכלל, ובנקודה העיקרית – רוב נחת חסידותי מכל יר"ח שיחיו.

(ממכתב כ"ה אייר תשי"ט)

תעתיק בפסת נייר הדבור ככד את אביך גו' עד סופו – ויהי' זה נכיסה (לבד בשבת, כמוכן) ומזמן לזמן תקרא אותו. עד חה"ש הבע"ל.

(ממענה כ"ק אדמו"ד שליט"א)

נעם לי לקבל הודעה אשר ביום ח"י טבת יתמלאו לו חמש עשרה שנים, ויה"ר מהשי"ת שמבן חמש עשרה לגמרא הנה יגדל בתורת הנגלה ובתורת החסידות וע"פ מה שכתוב בספרים אשר גמרא ר"ת ד' מלאכי המרכבה, גבריאל מיכאל רפאל אוריאל הרי יוחדר בו תכלית עבודת השי"ת להיות בכח"י מרכבה כמבואר בתניא . . .

(ממכתב י"ז טבת תשי"ד)

. . . והשי"ת יזכה, אשר יכתוב, מזמן לזמן עכ"פ, בנוגע לשיעוריו בתורת הנגלה ובתורת החסידות, כי הרי סו"ס זהו כל האדם את האלקים ירא ואת מצותיו שמור כפי שנתבאר ע"י נשיאינו רבוה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, אז מען דארף פשוט אליין לערנען – ולא לצאת במה שהשני לומד, והחובה ללמוד הן תורת הנגלה והן תורת החסידות – נוסף על שאר הענינים של עבודה וגמילות חסדים וכו'.

(ממכתב ו' כסלו תשי"ד)

. . . במה שמבקש הוראה בלימודיו, הנה יתייעץ בזה עם הרה"ח אי"א נו"נ מוה"ר . . . ובכללות – ידועה דעתי שצ"ל – הן בנגלה והן בחסידות – לימוד לגירסא ולעיונא, וכן צריך ללמוד בהלכות הנחוצים ומצויים בחיי היום יומיים, וכמה זמן לקבוע לכ"א מהנ"ל, וכן במה, בפרט, יהיו הלימודים הנ"ל הרי בזה יתייעץ עם הרה"ח . . . שי הנ"ל. והשי"ת יצליחו בכל הנ"ל.

(ממכתב ח' תמוז תשי"ג)

עיקר דיבור הנ"ל הי' לאלו – שאין להם עוד סדר ע"פ תורה בהנ"ל – משא"כ תלמידי ישיבה שלכל לראש צ"ל הלימוד ע"פ סדרי הישיבה – ורק בהזמן

(*) בהתוועדות שמח"ת תשכ"ו צריך ללמוד מקרא, משנה גמרא, הלכה, מדרש, חסידות וקבלה וכו'. המו"ל.

שמחזיק לסדרים שייך הנ"ל, וגז"ל לא לכאור"א. וצ"ל בזה ע"פ התייעצות והוראת המשפיע.

(ממענה תשרי תשכ"ו)

כפשוט* – משא הכספי אינו שייך לכתפים שלהם כלל וכלל, וענינם – כחמור למשא דלימוד התורה הנגלה והחסידות ולמשא לה. ולא יקחו ע"ע משא דאחרים שה"ז גורע במשא שלהם וק"ל. ויקבלו שכר על הפרישה.

(ממענה מנ"א חשמ"ג)

---

* מענה לתלמידי ישיבה שלא הי' מי שיקח ע"ע הוצאת קובצי חדושי תורה. המו"ל.

. . . לשאלתה אודות לימוד וקריאה ביום השבת קודש – המתאים ביותר: פרשת השבוע, מדרש על הפרשה, הלכות שבת. כמה מאלה נעתקו גם לאנגלית.

(ממכתב כ"ב סיון תשכ"ה)

לאחרי ההפסק הכי ארוך שלא קבלתי ממנו שום ידיעות בכלל ומפרסומי בפרט – אשר בנוגע לידיעות אמנם דרשתי וקבלתי על ידי ידידינו המשותפים, משא"כ בנוגע לפרסומיו – היתה לי הפתעה נעימה ביותר לקבל הספר גנזי משנה. והנה נוסף על עצם הענין לגלות גנזי תורתנו, ומשנת תנאים במיוחד, יש בזה גם כן ענין להתנאה לפניו במצוות, שיצא בהידור וכו'.

ואם בכל התקופות מצויים לקיים התנאה לפניו במצוות, על אחת כמה וכמה בתקופתנו שהחיצוניות תופסת בה מקום כ"כ, ויש כמה שהדרך למשכם לדבר טוב – ואין טוב אלא מים חיים דתורתנו – הוא להתחיל ביופי החיצוני. ולדכוות' דמר לא בצרך אריכות בהאמור.

ויהי רצון שימשיך בפרסום תורתם של ראשונים, ומענין לענין באותו ענין יהי

רצון שיצליח לגלות באחרונים תורתם של ראשונים אשר השקיעו מנפשם ומהותם בתורה שלהם: כוונתי לגלות במושפעי – מושפעי כאופן ישר וגם בעקיפין – את המאור שבנפשם, אשר בני בניהם הם של ראשונים כמלאכים ועד לאבותינו אברהם יצחק ויעקב, גלוי אשר יתבטא בחיי היום-יום [להוציא משיטת חוגים מסויימים במדינה זו אשר שלש פעמים (ימים) – וכיו"ב, בשנה מוציאים ידי חובתם כל השנה], ועד למעשה בפועל.

בכבוד ובברכה

(מתחבב ז' טבת תשל"א)

מאשר אני בתודה קבלת כרך י"ב מס' אוצר הפוסקים, אשר ככרכים הקודמים לו מעשהו גם הוא אוסף הלכות למעשה מגדולי ומאורי ישראל בדורות שקדמונו, ראשונים כמלאכים, אשר לאורם נלך בחיי יום יום.

וכמדובר כמה פעמים שאם בכל הדורות והזמנים הכרח גדול הי' בספרים כמו אלו, על אחת כמה וכמה לאחרי המהפכות וגלות בתוך גלות וחורבן ר"ל של כמה מרכזי התורה ופיזור תלמידי חכמים בכל קצוי תבל מתוך העדר מנוחה ונחלה. וחשיבות מיוחדת בימינו בשנים אחרונות ממש, אשר יש מתנכלים לתורתנו תורת אמת (אשר אמת שוללת פשרות ואין אמת אלא אחת) וחידושי עדיפי להו, וכידועי הצחות בזה „חידוש אמתי בהחלט“, שהרי הדן דין אמת לאמתו אין זה חדוש אמתי, כי כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש כבר נאמר למשה מסיני, משא"כ „מחדשים“ הנ"ל, ר"ל מהם ומהמונם, הרוצים לחדש היפך הנאמר למשה מסיני. ובטח פירסום תורת פוסקי וגדולי ישראל בכל הדורות שקדמונו – יעמיד גם אותם על האמת, תורת אמת, ויצא דבר הוי' זו הלכה בכל תפוצות ישראל, הלכה למעשה, ועל פיהם ינהגו ויחיו בני וכוונת ישראל בכל מקום שהם בחיי היום יום, על אחת כמה וכמה בשאלות הדרושות ביאור ובירור, ותרבה** הדיעה והחכמה והאמת עד שיקום היעוד ומלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים.

ואשרי חלקם של כל אלה התומכים במפעל גדול זה, גדול בכמות ועוד יותר – באיכות, שבודאי אז יופיעו כרכים הבאים של אוצר הפוסקים בקצב מהיר, שהרי זו היא דרישת השעה ויפה שעה אחת קודם.

(*) קוני עה"ח פל"א.

(**) רמב"ם [הל'] תשובה ט, ב.

בכבוד ובברכת הצלחה לכת"ר ולכל חברי ההנהלה ולכל המסייעים בהור"ל
דספרים אלו – שליט"א,

(ממכתב ערש"ק, י"ג אייר תשל"א)

נעם לי להכיר זה עתה את . . . אשר מסר לי ג"כ ספר נימוקי מלב"ס על ב"ק
וב"מ.

ויישר חילו לאורייתא, ובפרט אשר החידושים הם במסיכתות הנלמדות
בישיבות, וזכות הרבים מסייעתו.

ויהי רצון אשר מתוך שמחה וטוב לבב יזכה את הרבים בעיני תורתנו תורת
אמת בהמשך לשיעוריו בהלכה בישיבה הק' תורת אמת אשר בירושלים ת"ו ויראה רב
נחת מבניך אלו התלמידים, וגם כפשוטו מבנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות'
מוארים באור וחיות חסידותיים.

בכבוד ובברכה לאיוש"ט ולבשו"ט.

(ממכתב פסח שני תשל"א)

בטח מסר לכ' . . . תודה בשמי בעד מכ"ע . . . שמוציא לאור. אבל רצוני למלא
אחריו בשורותי אלו באופן אישי גם כן, ותקותי שגם להבא ישלח החוכרות הבאות
בפרט שהספרי' שלנו היא לתועלת הרבים, ות"ח מראש.

בהזדמנות זו אגיד לכת"ר שקראתי בהתענינות את מאמרו על הרמח"ל.
ואביעה תקותי שכיון שעמד במאמרו על המחבר של מסילת ישרים כאיש המוסר,
בודאי ישלים תיאור דמותו גם בתור מקובל. שאף על פי שספר מסילת ישרים
נתפשט יותר מספריו בקבלה, אבל בודאי שגם ספרי קבלה ראויים לתיאור מפורט,
ובפרט בתקופתנו זו, שלצערנו יש ספרים וסופרים מקרוב באו המתארים את חכמת
הקבלה וגם תורת החסידות איש כישר בעיניו, ולא שמוריקים יין ישן לתוך קנקנים
חדשים, אלא מוציאים הישן מפני החדש, ונכון יותר לומר שממלאים את הקנקנים
חומץ, והקורא לפי תומו הולך שולל בחשבו שממלא כרסו בקבלה וחסידות.

ואוסיף בהזדמנות זו, שבודאי יודע שהשנה היא שנת המאה וחמשים להסתלקותו
של בעל התניא, מחולל שיטת החב"ד בחסידות. ותקותי שגם לזה יתן דעתו ויפרסם
הערכה על אישיותו ותורתו של בעל התניא, שבודאי יענין את קהל קוראיו.

ויהי רצון שרבות בשנים ינצל כוחותיו וכשרונותיו שחונן בהם להפצת היהדות המסורתית והטהורה, בלי פשרות, ויעשה בזה בבריות הנכונה ומתוך שמחה וטוב לבב.

(ממכתב י"א שבט תשכ"ג)

... מה שאמרו בשמי, שתפילין הנשלחים מאה"ק ת"ו אף שנכתבו שם ע"י סופר יר"ש וכן הבתים נעשו ע"י אינשי דמהימנא, צריכים לבדוקם כאן בקבלתם.

טעמי ונמוקי, כי קרה והי' כ"פ שפקידי המכס פתחו את הבתים, (מפני שחששו שטמון בתוכם אב"ט ומרגליות), ומובן שכשחזרו ותפרו הי' מקום לכמה שגיאות, ומהם גם בענינים המעכבים ...

(ממכתב ג' סיון תשי"ח)

במענה על מכתבו מיום הששי עש"ק, בו כותב שכאשר מניח תפילין של ראש אינו יכול להכריע אם מונחים על מקומם הראוי.

ידועה ההנהגה בזה, שמבקשים את הנמצא אצלו שיראה אם מונחים במקומם, ופשוט דין תוה"ק שסומכין על זה, וכמו בכר"כ עניני התורה ...

(ממכתב י"ט שבט תשי"ז)

תלויי בהרגש שלו. בכל אופן: הקשר דבי התפילין והנוסח דכל התפלה — צ"ל

בנוסח אחיד.

(מענה כ"ק אדמו"ר שליט"א)

י' מענה לא' שתפילין דרש"י שלו היו בנוסח אשכנז ורצה להתחיל להניח תפילין דר"ת בנוסח

חב"ד. המו"ל.

. . . בתמהוון גדול קראתי במכתבו טעמו דפלוני להקושי בהנחת תפילין שאסור לאדם לפגוע בבעלי חיים – דמהי השייכות לנדר?!! – שהרי תפילין נעשות (גם) מעורות בהמות שמתו מאליהן (עיין שבת קח, סע"א). ואדרבא, לשיטת הנ"ל – הרי תחת להניח עור הבהמה לרקבון ואיבוד או לעשות ממנה נעלים כלי תשמיש ולרגלי האדם או כיו"ב –

עליו המצוה – לעשות מהעור דבר שיעלה את האדם ויקדשנו וגם יחבשנו „פאר לראשו“ כלשון הכתוב. ובפרט ע"פ המבואר בקבלה ובחסידות – הנעשה ע"י מצות תפילין בכל העולמות (ראה קו"א ד"ה דוד זמירות ק"ל. ובכ"מ).

(ממכתב טבח תשכ"ח)

. . . בודאי יודע התענינותי והשתדלותי ביותר בנוגע למבצע תפילין. וכיון שלתמהוני הכי רב נמצאו מנגדים להשתדלות האמורה מטעמים גם משונים, אולי ההוראה בזה שכל הראוי לזה יוסיף מדילי אודות גדול הענין וערכו בכלל, ובתקופתנו זו במיוחד. ומהנכון שגם כ' ישתמש בצנורות שלו, הן בעל פה בפני חוג שומעיו ומושפעייו, וכן בנדפס על ידו, להפיץ ולפרסם הענין, גדלו וחשיבותו וכולי. וחי"ח מראש על הבשורות טובות גם כזה . . .

(ממכתב י"ז חשוון תשכ"ח)

אלא שאינו ענין להפחיד את בני שליט"א – כ"א לעוררם ולעודדם אשר הכל תלוי בתשובה ומע"ט וכו'.

(ממענה טבח תשכ"ח)

(*) מענה ע"ד הודעה ברדיו בנוגע ל"מבצע תפילין" שיש לחזקו בכל המרץ מאחר „שזה דבר הנוגע לכלל ישראל בקשר עם המצב באה"ק". המו"ל.

(1) הכוונה שהדיבור בזה אינו ח"ו בשביל להפחיד שאדרבה אסור ואין לצער ואינו ענין להפחיד את בני שליט"א – כ"א הכוונה אך ורק בשביל לעוררם ולעודדם

(*) המשך למענה הקודם. המו"ל.

אשר הכל תלוי בתשובה ומע"ט וכו', ולכן מדברים בזה ברבים (ולמסור ב' הנקודות לפרטיהן). (2), ולמצוא זמן המתאים ע"ז בשידור באמצע השבוע ובהשידור דמוש"ק...

(3) ולהוסיף בקיצור שהמתבונן בהמאורעות האחרונות ראה עוה"פ איך שמתקיים מש"נ חסד לאומים חטאת. ושאינן מקום כלל לטעות שכחי ועוצם ידי עשה גוי. וד"ל. אלא שבנ"י יעשו הצינורות והכלים לברכות ה' – תומ"צ, והשי"ת שעשה נסים גלויים בעבר יעשה כן גם עתה בטוב הנראה והנגלה.

(ממענה טבת תשכ"ח)

... ולהערתו בסיום המכתב – למ"ש בס' טו"א – ואינו תח"י – דלכאורה ישראל בכניסתם לארץ מותרים היו לאכול חדש בשבע שכבשו, שהרי לא חמיר מקדלי דחזירי דאשתרי, ומתריך, דה"י בזה איסור קצירה ולא אישתרי אלא מה שמצאו מן המוכן, וכת"ר מדילי' מתריך מה דקשה על תירוך זה [שהרי קצירה ביריחו מותרת (רש"י פסחים נ"ה ע"ב ד"ה וקוצרין) כיון דתבואת יריחו אינה כשרה למנחות], דהיינו רק כשיושבים בארץ שיש שם מקום להביא מן המובחר, ומסיים בצ"ע.

ולפע"ד מה שיש להעיר בכל ג' הנ"ל הוא.

(א) בנוגע להקושיא – לכאורה פשוט דהיתר דקדלי דחזירי הוא בקשר עם המלחמה* (עב"פ בקשר עם הכבוש**) והמובא בנוגע לאיסור חדש, הרי ה"י תיכף בכניסתם לארץ, קודם כל מלחמה וכבוש, כמקרא מפורש.

(ב) התירוך שלא הותר אלא המוכן ולא הצריך קצירה – אינו מוכן, שהרי מפורש בקרא „כרמים וזיתים" ולמה תגרע תבואה שבשדות, ואולי הכוונה דרק איסור אכילה הותר ולא איסורין אחרים – וכסיום הכתוב „ואכלת".

(ג) בתירוך כת"ר ומה שסיים בצ"ע, – לכאורה פשוט הוא – דכיון דהעומר בא מן הארץ, אפשר להביאו רק מהארץ שכבר נכבשה, והרי באותה שעה לא ה"י ישראל אלא בסביבת יריחו. ולא גרע מגגות צריפין (מנחות ס"ד ב') דכשלא ביכר – מביאין אותו מכל מקום.

בברכה לבשו"ט.

(ממכתב כ"ט ניסן תשכ"ג)

(*) עיין רמב"ם הל' מלכים (ח, א) „אם ירעב".
 (**) עיין רמב"ן ואתחנן (ו, י), „התיר להם שלל".

זה זמן רב שלא שמעתי מכ', אף שכמוכן שדורש אני עליו, ובפרט על ידי . . שמסר לי גם כן, ובפרט בימים אלו, שבנו שי' עדין בצה"ל במחלקת הצנחנים. והיה רצון שיקויים בו, בתוך כל יוצאי צבא בישראל, המקרא מלא שדיבר הכתוב והי' מחנך קדוש, ולא יראה בד ערוות דבר גוי' כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת אויביך לפניך (כי תצא כג, טו, בשינוי הסדר).

לאחרי בקשת סליחת מר על הבא להלן, הרי לדעתי אין ברירה בידי כי אם לכתוב את זה, והענין:

הן ידוע למר פרטי הבעי' בקשר עם החוק ד"מיהו יהודי", והשתלשלות הענינים. וגודל רציניות הענין בודאי לדכוותי' דמר אין צורך באריכות, ובפרט בהמצב דעתה. שלכן רציניות המצב מחייבת את כל אחד ואחד, אפילו החלש יאמר גבור אני, ועל אחת כמה וכמה הגבור וביחוד הגבור בהשפעה על אחרים, לפרסם דעתו ובאותיות בולטות המתארות את הענין בכל החומרה והרציניות והחיוניות שלו. ובדורנו, דור יתום ועקבתא דמשיחא, שהחושך כפול ומכופל, מוכרח שתיכף לתיאור – תבוא המסקנה, שאי אפשר שהענין יבוא על תיקונו אלא אם כן יוגדר במפורש ובהדגשה בניסוח החוק שיהי' על פי ההלכה: שהרי מפורסם לכל שהי' דין ודברים בנוגע להכנסת תיבה זו ושללו אותה בכדי שלא תהי', „דיקטטורה“ כביכול של ההלכה, וק"ל.

דברתי על דבר זה בכמה הזדמנויות, ותקותי שגם למר הגיעו על כל פנים הדים מדברים אלו. ואף שכאמור שלדכוותי' – אין צורך בהסברה, אבל במלים קצרות סיכום הענין הוא שניסוח החוק כמו שהוא עכשו פותח פתח פרץ רחב וללא כל הגבלות שמשמעו – ר"ל והי' לא תהי' – הכרזה פומבית בשם עמנו ישראל היושב בארץ ישראל, שמכאן ולהבא מפקירין ונותנין ח"ו את ארץ ישראל לכל עמי הארץ הרוצים לבא ולקחתה, היפך תורת ישראל!

תקותי חזקה, אשר באם כבר אמר מר מלתו בענין, לא יסתפק בזה, אלא יקיים דברי חכמינו ז"ל „הוכח תוכיח – אפילו מאה פעמים“, מאה לא בדרך גוזמא: וכהדגשה בכמה מקומות שתורתנו תורת אמת מלמדת אותנו דעה בזה אשר אפילו כשהוכיח 99 פעמים ממש, וח"ו לא הועיל, עדין המצוה בתקפה עומדת – שעליו להוכיח ובאותו התוקף פעם המאה. ובפרט אשר סוף סוף לב ישראל ער הוא, ובודאי לא יצטרכו ח"ו להוכחה כמה וכמה פעמים, ובלבד שישמעו דברי ההוכחה מהראוי להשמיע דברים כאלו וכתוקף המתאים, ולא להישמע לדעת המפתים המסיתים ומדיחים שגם האמור הוא בגדר דתפסת מרובה לא תפסת.

בפ"ש מר, ודורשים בשלום אשה ע"י בעלה, בפ"ש זוג' תחי', ובאיחולים לקיץ בריא ושמח בגשם וברוח גם יחד ובכבוד – המצפה לבשו"ט,

בטח קבל מכתבי הקודם בעתו ובזמנו, ועתה באתי בנקודה שבמכתבי הקודם, בשאלת מיהו יהודי, ואתו רב הסליחה שעד שקבלתי אישור ומענה כותבני עוד הפעם. אלא שגודל רציניות הענין מאלצני, ובפרט שעל יסוד ההיכרות שלנו בטוחני שמה שלא ענה עדין הוא רק מסיבות צדדיות ואין ספק שגם כ' רואה גודל רציניות הדבר ושצריך לעשות בזה וכו'. וכיון שהורונו חכמינו ז"ל אין מזרזין אלא למזרזין, רצוני לעורר עוד הפעם, שהרי רואים גודל המבוכה שהמצב הביא בארץ הקדש ובפרט בחו"ל, ובודאי אין צורך לחזור על הטעמים והנימוקים שגם במכתב הקודם מיותרים היו כי ידועים לכ'. שלכן מוכרח לדעתי ומוטל על כאו"א לעשות בזה ובמרץ ויפה שעה אחת קודם.

ויהי רצון שימים אלו שיהפכו לששון ולשמחה, ייהפכו גם בענין זה לששון ולשמחה, שמחה גלויה שתאחד כל חוגי עמנו בני ישראל. וכיון שלב ישראל ער הוא, ואפילו מי שחטא ישראל הוא, בטוחני אשר גם יוזמי הגזרה האיומה יהיו שבעי רצון מהשנוי לטוב, ועל ידי ההפיכה לששון ולשמחה בכמה וכמה ענינים תבוא הגאולה האמתית והשלימה לכלל בני ישראל מגלות הפנימי וגלות החיצוני, ועד שיהפכו ימים אלו לששון ולשמחה כפשוטו של מקרא.

בכבוד ובהוקרה המצפה לבשורות טובות בהנ"ל ובנוגע לב"ב שי

גב. עוד מהסיבות שעוררו אותי לכתוב למר עוה"פ בלי לחכות לאישור מכתבי הקודם הוא שהגיעתני שמועה אשר יוזמי הגזרה האמורה נפלו על המציאה להשתיק דעת הקהל על ידי שתיקה כללית בבעי' זו, ז"א להשפיע על העתוננים שיפסיקו הדיון בהאמור ושלא לענות על פניות ושאלות בזה וכולי, ובפרט שעתה ימי הקיץ יזמי החופש ומנוחה מכל דבר רציני. ולאחרי הקיץ הרי כבר יהי' הענין בבחינת ישן נושן, והנסיון בעבר הוכיח שהסרת ענין מסדר היום הצליח להשתיק התגובה, והי' לא תהי' בענין איום זה ח"ו.

ויהי רצון שמכאן ולהבא אך טוב יבשר איש לרעהו.

(ממכתב ר"ח מנחם אב תש"ז)

... בעתו קבלתי מכתבו מענה על מכתבי שלי. ולאחרי בקשת סליחתו רבה — מוכרחני לומר אשר לא למענה זה קויתי וצפיתי. שהרי אפילו אם תמצא לומר אשר צדק מר בנימוקיו וטעמיו על המנעו מלכתוב ולהתריע בקול צעקה גדולה בענין החוק „מיהו יהודי“, וכתוכן מכתבו אשר אין שומע וכו' וכו', הרי מה שודאי הוא — שעל ידי שתיקה והעברה בדומי, אפילו כשהדומי היא מתוך צער רב ויגון, נשאר זה בתחומו של היחיד המצטער ואין לזה השפעה מחוצה לו. מה שאין כן

כשמגיבים ובפרט תגובה בסגנונו של מר בניצול הכשרונות שניתנו לו וההשפעה שיש לו, יש לקוות להשפעה הכי עמוקה בשעת מעשה וגם לאחר זמן. שהרי דבר הנדפס – יש לו השפעה לאו דוקא בשעת ה[ד]פיסה ובפעם הראשונה.

ומוכרחני להוסיף עוד טעם, שלדעתי הוא העקרי, אשר הטענה האמורה ובסגנון חכמינו ז"ל גלוי וידוע שאם מיחו בהם לא יקבלו – אין לה מקום בתקופתנו זו, תקופה בה תערובת אור וחושך מר ומתוק ועד – מן הקצה אל הקצה. ואם יהי מי שישתדל לשכנע אותם, אפילו בדברים הכי פשוטים ומובנים, הרי בודאי ובודאי שיש כאלה שהיו מקבלים שיכנוע ולא עוד אלא ששמחים לשכנוע צודק וטוב, ויתרה מזה – מצפים לו, מצפים שישכנעו אותם.

ואם בכל בעי' הדברים האמורים בתקפם, על אחת כמה וכמה בענין הנוגע לעצם קיומו של עמנו בני ישראל בכל מקום שהם, בארץ הקדש ובחוץ לארץ.

כמדומה שכבר העירותי למר על דברי חכמינו (ב"מ לא, א) שסגנונם מדוייק בתכלית, והרי הוראתם ברורה: הוכח תוכיח – אפילו מאה פעמים. זאת אומרת שאפילו אם הוכיח מוכיח הראוי לשמו ויודע אומנתו תשעים ותשע פעמים ולא הועיל, מצווה הוא בתורתנו תורת חיים להוכיח בפעם המאה, ולא עוד אלא שהציווי בפעם המאה נכלל ביחד עם הציווי להוכיח בפעם הראשונה, היינו באותו התוקף ובאותו החיות ובאותו הבטחון, אשר אפילו בתקופה בה האמת נעדרת וכו' סוף סוף אמת מארץ תצמח.

אין רצוני להאריך עוד בזה, שהרי בודאי ובודאי אשר הכתוב לעיל לא חדש הוא בעיני מר, ולא באתי אלא לעורר ולחזק את מחשבת מר בזה מיוסד על האמור דמזרזין למזרזין. ולסיים במה ששמעתי אומרים למה נקרא שמו של אביו זקנו „שרף“ (כמדומה שאמר לי מר שהוא אביו זקנו) – כי הי' נשרף בתפילתו. והרי בכל זה בא לתפלה שלאחר' ועוה"פ באותה ההתלהבות כמו בתפלה שלפני זו, ואולי עוד יותר.

ויהי רצון שבסגנונו של מר שלפעמים כותב באש על גבי אש, שיצליח לשרוף כל ענין בלתי רצוי ולאחר זה להלהיב את הקוראים באש ההתלהבות לכל דבר טוב וקדוש, ובנקודת תוכן מכתב זה – להכריז גלוי לכל העמים, כולל גם, להבדיל, עמנו בני ישראל, אשר יהודי הוא הכופר בעבודה זרה (מגילה יג, א), עבודה (וענין) שהוא זר לו, זרה לתורת עם ישראל ולתרי"ג מצוותי, ועל אחת כמה וכמה כפשוטו – עבודה זרה, ובפרט עבודה זרה דתקופתנו זו, שעבוד וכטול לפני עובדי עבודה זרה, אומות העולם.

תקותי אשר ראה מר מה שפורסם מהמדובר כאן בכמה הזדמנויות בכעי' האמורה, על כל פנים מה שנדפס בזה בארץ ישראל.

(ממכתב ערב ר"ה תשל"א)

. . . אף כי באיחור זמן, מאשר אני קבלת שני מכתבי מר עם המצורף אליהם, במ נוכחתי אשר ידידנו . . לא הוסיף כלל על המציאות בתיארו לפני את מר ועניניו, ואדרבה אמר רק מקצת שבחו אף שהי' שלא בפני מר.

ועל פי האמור, תקותי חזקה שלא יקפיד כ' כלל על אשר לא אישרתי קבלת מכתביו עד עתה, ולא עוד אלא שתהי' מחילתו וסליחתו שלמה.

טעם האיחור במענה שלי הוא לא רק מפני רבוי הטרדות, שהרי בראש הטרדות היא גם הבעי' בה דן במכתביו, כי אם ובעיקר אשר קויתי וצפיתי שאולי סוף סוף יבוא הרגע ותבוטל כל הגזרה האיומה, גזרה שלא היתה כמוה בדברי עמנו בני ישראל הרוויים דם ואש ותמרות עשן, גזרות שונות ומשונות, ובכל זה לא העיז בכל עמי הארץ איש או אישה לבוא לבטל את עצם קיום עם ישראל על ידי הכרזה שכל המביא פסת נייר בו כתוב שיהודי הוא, הרי הוא יהודי. [מספרים שלפנים היו אגודות של מחזירים על הפתחים ובכדי להתקבל לחבר האגודה גם כן היו הגבלות ודרישות, ולא כל הרוצה ליטול את השם יבוא ויטול. והנה זכינו בדורנו זה הנאור אשר העמיד את היטלר ופמליא שלו וכיו"ב, לחידוש נאור ודמוקרטי ביותר, אשר מובדל עמנו בני ישראל מכל העמים אשר על פני כל הארץ בזה שאין כל גדר ומחיצה והגבלה וכו' וניתנה רשות, ובצורת חוק, שכל הרוצה להכנס ולצאת, הדרישה היחידה היא כנ"ל להביא פסת נייר עלי' כתוב שיהודי הוא. שהרי בודאי ובודאי אפילו אלו שהתלהבו ללחום בעד החוק בניסוחו עתה, ידעו ברור מהו הפירוש של „גיוור“ בלי ההגדרה „כהלכה“].

אינני יודע אם לאחרי הכתוב לעיל יש ענין להכנס בפרטיות בתוכן הנימוקים והטעמים שכתב מר במכתבו. ובל"ג עוד אכתוב בזה, ובכל אופן רצוני להוסיף נקודה, שכפי ידיעותי מקובלת היא בכל בתי משפט ובכל המדינות ואצל כל העמים, אשר בטרם ניגש שופט לדון בבעי' איזו שהיא ולהוציא דין ומשפט, עליו לבחון בעצמו האם הענין בסמכות שלו, והאם אינו משוחד בבעי' האמורה, וכו' וכו'. על פי האמור, לכאורה קשה הוא, אשר כשבא הדיון בחוק האמור לפני הכנסת, ראוי הי' לחברי הכנסת הנוצרים והמוסלמים וכל אלו שאינם מאמינים בקיומו ויעודו של העם היהודי להמנע מהצבעה והשתתפות בויכוח בנושא זה, ולא עוד אלא גם להודיע הטעם בזה, שכשהמדובר הוא בנוגע ליהודי אין לנוצרי ולמוסלמי לחוות דעה בזה, ואין לאלו שהם מנגדים לעצם קיומו של העם ועל אחת כמה ליחודו לחוות דעה, והוא הדבר לעוד כמה מסוג זה בין חברי הכנסת, לאחרי בקשת הסליחה, וכבודם במקומו מונח.

ועל דרך זה בנוגע לשופטים, המכריזים אשר חוקי תורת ישראל הם חוקים נאציים ואכזריים, עליהם להודיע שאין הם המתאימים לדון בדבר, ועל אחת כמה וכמה שאין הם המתאימים להשתתף בכינוס ביז' לאומי להגן על דת ישראל והרדיפות עלי'.

לצערנו לא רק שלא נהגו כך, אלא שלא מצאתי באיזה מקום שהוא*, עתון או חוברת או פרטי-כל וכו' שמישהו יעורר השאלה האמורה, האם פלוני רשאי הי' – מנקודה מוסרית, מצפונית, ואפילו חוקית – להשתתף ולהצביע בדיון מעין זה.

מובן שאפשר לנקוט בגישה בסגנון הידוע – „על יסוד הדמוקרטי“, והרי דמוקרטי' היא בניגוד ההפלי' איוו שתהי': אלא שאז אין מקום לעשות חצי דבר, כי אם צריכים לבטל ההפלי' למי יש חלק בשטח הנקרא ארץ-ישראל ולמי אין חלק בו, וכן לבטל ההפלי' שהמגייר צריך להיות דוקא בן ישראל, שהרי מה שנוגע הוא שכוונת ה„מתגייר“ כנה היא להיות יהודי וזה מספיק, שלזה מתאים יותר שהמגייר הי' פסיכולוג מאיוו אומה ודת שיהי' ובלבד שיהי' איש נאמן ובר סמכא במקצועו שלאחרי שיחה של כמה רגעים עם הרוצה לקבל פסת הנייר שהוא יהודי, יווכח בכח חכמתו שהכוונה אמיתית ורחמנא לבא בעי ודי ומספיק בזה לתת לו תעודה – תעודת פסיכולוג מוסמך – שהוא יהודי!

קשה לי להאריך בנידון זה, ובפרט בימים שבהם מלמדים זכות על כל אחד ואחת מבני ישראל. וגם זה שכתבתי לעיל הוא על פי המובא בנוגע לימים אלו. ש„כשיש דין למטה אין דין למעלה“, ולמטה הרי די ומספיק דין ודברים, ויהי רצון שאצא ידי חובתי בכתיבה זו, ונזכה לנצחון האמת ולביטול השקר, ובפרט שקר בולט כזה, שמרמים את הגוי ואומרים לו שנעשה יהודי ו„אחינו אתה“, מרמים את הסביבה והצבור שיש כאן „הישג“ בה בשעה שזהו חורבן והרס, וסוף סוף מרמים גם את עצמו, בסגנון חכמינו ז"ל שישו בני מעי, שהדמוקרטי' נצחה ובטלה ההפלי' ונתקרבו הלבבות ובטלה המחיצה בין ישראל לעמים ונפרצו כל החומות שהגינו על עמנו בני ישראל במשך כמה אלפים שנה, עשו שונאי ישראל להפקר לחיות השדה וכו'.

ומסיימים בטוב, בנוסח תפלת ראש השנה: ובכן תן כבוד הוי' לעמך כו' שמחה לארצך וששון לעירך (ותיכף לזה) עריכת נר לבן ישי משיחך, יבוא ויגאל כל אחד ואחת מבני ישראל בכל מקום שהם מגלות הפנימי (של היצר) ומהגלות כפשוטו. ויהי רצון שיהי' זה בעגלא דידן.

(ממכתב ערב ר"ה תשל"א)

* עד שמצאתיו עתה בקטע שצירף מר למכתבו – שעוררו עד"ז בכנסת (כמובן ללא כל תוצאות).

בהמשך למכתבי הקודם, אכוא בזה, על כל פנים בקיצור, בהערות לאיוו נקודות שבמכתב מר, והן:

מבאר מר במכתביו בטוב טעם אשר התחלת התקלה היתה בחוקים שלפני זה, שהניסוח בהם הי' בלתי מתאים וכו'.

והנה לפי ידיעותי זוהי הפעם הראשונה אשר החוק מנסה לבאר המונח „יהודי“, אשר אפילו באם הי' הפתרון כדבעי, הרי עצם האפשרויות לספק בדבר, ועד שהיו מוכרחים להצביע בזה, מראה על המצב הכי ירוד וכו'. על אחת כמה וכמה שקרה מה שקרה ופיתרו את הענין בהגדרה להשמיט „על פי ההלכה“.

ואפילו אם תמצא לומר שהתקלה יסודה בחוק שלפני זה, הרי אין זה מתקן את התקלה אלא מבאר סדר ההשתלשלות שלה.

כנראה כוונת מר שאילו היו מתקנים החוק שקדמו, וכמו שמציע להשמיט פריטי הרישום של דת ולאום וכו' במילא לא הי' מקום לכל התקלה האמורה. אבל עתה הרי אי אפשר כבר להחזיר הענינים כמו שהיו מאז. ומוכן וגם פשוט שהנסיון לבטל פריטי הרישום של דת ולאום יהי' קשור במאבק עם המפלגות, ועוד ועיקר, שכיון שתשאר באיזה חוק שיהי' ההגדרה של מיהו יהודי כמו שהיא עתה, הרי התקלה בעינה עומדת.

ב) לכתבו של מר אשר פלוני הציע הנוסח והוא האשם וכו', הרי גם זה אי אפשר לשנות עתה.

ג) כמובן מסכים אני עם מר שאפילו אם יתקנו ענין הגירות בחוק האמור על ידי הוספת המלה „כהלכה“ אין זה מבטיח במאה אחוז שכל הענינים יסתדרו בסדר גמור, אבל כל ניסוח אחר עוד גרוע מזה. ולדוגמה ההצעה לכתוב „על פי הרבנות הראשית“, שנוסף על העיקר שאין למושג זה מקור בתורה (שהרי על פי תורה כל הרבנים תקפם שוה – באם שוים הם ביראת שמים וכו'), הרי על פי ההתדרדרות בשטח זה גם בארצנו הק' אפשר לשער שההרכב של הרבנות הראשית בעתיד מוטל בספק, וכידוע הטענה בשם הדימוקרטי, שכיון שישנם טעמפלים של רפורמים ושמרנים וכו' כודאי שזכאים גם הם לכא-יכח מתוך הראב"סי שלהם וכו' וכו' ומי יודע אולי גם הקראים יש לצרף תחת דגל אהבת ישראל וקירוב הלכבות ועוד כיו"ב.

נקודת התורפה בכל הענין, אבל גם לזה לא מצאתי מוצא במצב ההוה, הוא עצם המצב – שגוף הנבחר על ידי כל אחד ואחת הדריים בארץ ישראל, בלי הבדל דת או אפילו הלוחמים נגד הדת, בידו להתליט בשאלה כזו. בלשון אחר, המונח יהודי הוא מונח בהלכה ובדת, זאת אומרת שאין כל מקום לחוות דעת של אלה שאינם מומחים בעניני דת והלכה ולא מזדהים עמה, ועל אחת כמה וכמה – להצביע ולהחליט בזה. אלא כיון שכמדובר המצב בהוה הוא ששנים וחצי מיליון בני ישראל חקקו בשבילים חוק שהוא שקר ענקי – לומר שאפשר גיור גם שלא על פי ההלכה, ניגוד מני' ובי', הרי צריך למצוא עצה לבטל החוק בהקדם הכי אפשרי. ואם לערוך מלחמה להוכיח שגיור זה מונח בהלכה, וכן יהודי זהו מונח בהלכה וכו' וכו' נגד

ולדוגמא לכתבו בנוגע לגיור וינה, מפורסם לכל ונדפס גם בעתונות, שעברו דרך שם יותר משלש מאות שאינם מבני ישראל, והרבנים השלוחים שבקרו שם מצאו ידיעות רק ע"ד חמשים ושנים או חמשים וארבעה. זאת אומרת שיותר ממאתים וחמשים לא עברו כל ענין של טקס גיור אפילו לא של צרמוני' ריקה לגמרי, ורובם, מלבד אלה שכבר ירדו, נמצאים באה"ק ת"ו ושמותם וגם הכתובת שלהם ידועים, שהרי עברו דרך משרדי הקליטה וכו'. וכאמור לעיל, אין איש שם על לב לשאול שאלה פשוטה, איך זה אפשרי הדבר שנרשמו כיהודים וזה כמה חדשים שעלו ארצה והכל „שריר וקיים“.

תפסתי בדוגמא זו כיון שמזכירה מר במכתבו. אבל בטח גם למר ידוע ע"ד הפרוצדורה המבהילה שהתנהלה בדרום אמריקה ע"י איש יחיד (ביקר, וגם אצלי, בניו-יורק – קודם נסעו לדרום אמריקה), ש„גייר“ שם על ימין ועל שמאל. וכששאל איש עזות פנים לפקיד במשרד העלי' – היתכן? ענהו שיש הוראה ברורה בחוק ומהממונים עליו באהקת"ו שאין לחקור אחרי דברי הבאים לעלות ארצה אם נתגייר ואיך נתגייר ומי גיירו וכו' וכו'. והמדובר הוא במאות מקרים. ועל דרך זה גם בקליפורניא, וכוונתי כאמור לעיל לא לגיור ריפורמי, אלא בכלל להעדר כל גיור. ושמותם גם כן ידועים כיון שעלו ארצה, ויש להם תיקים במשרד העלי' וכו' וכו'. ועל דרך זה הוא גם במארסי. ויש עוד להרבות, אלא שאין להאריך בדבר המבהיל, וכנ"ל מבהיל עוד ביתר תוקף על אשר אין איש שם לב לזה. ולנוסח מכתב מר שמלא המידע אינו מצוי – הרי כנ"ל המציאות היא הפכית לגמרי, ולא נתפרסם אלא מקצת מן המקצת מהשערורי' בשטח האמור: רשימת גויים כיהודים בלי כל טקס כלל, וגיור שלא כהלכה לגמרי, ובאופן מגוכח וכו', ועד כדי כך – שכמה הביאו הצלמים עמם ותלויים הם בכיתם עתה באה"ק אף ש„גיירום“ בוינה.

לסיום מכתבו ש„לא תשמש שום טובת הנאה סיבה להפקרת האינטרסים הנוגעים לצבור זה (הדת“), – אחרי בקשת סליחתו וסליחת חבריו שיחיו, ישנם בידי ידיעות ברורות וממקור ראשון ומבעלי סמכה שבאם היו יוצאים מהקואליצי' בהממשלה, היו נשארים מבחוץ למשך זמן קצר, וכאם היו עומדים בתוקף על הדרשה לתיקון הגזירה האיומה דמיהו יהודי וחוק השבות, ה' חוק זה בא על תיקונו מכבר ומכבר.

וכפי שאמרת בהזדמנות שיחה פרטית שלמה הדבר דומה לרופא המייעץ לחתוך הראש בכדי להציל את הרגל, ומביא רא' לדבריו שהרי לפעמים חותכים את הרגל בשביל להציל הגוף והראש באם אין ברירה אחרת. ובודאי לדכוותי' דמר אין צורך בביאור נוסף.

וחבל על דורנו דור יתום שתמורת זה שהיתה בידו האפשריות להרשם בספרי דברי ימי ישראל כבעל השגים דתיים יוצאים מן הכלל, יוחקק ח"ו ור"ל לדרואן עולם שזוהי הפעם הראשונה שרשמו בתור ב"כ מיליוני בני" – את מרת שליט ושני

ילידי "יהודים" ועתה מתנכלים לקיום כל עם ישראל בכל מקום שנמצא על ידי ביטול המחיצה וההבדלה שבין ישראל לעמים בטעמים שונים ומשונים,

ומהם גם ה"הסברה" ששמעתי שהחוק מיהו יהודי וחוק השבות אינו נוגע כלל לדת, כי אם הוא ענין פורמלי של רשימת אזרחים וכו'. ועניתי שגם כזה הוראה ברורה בתורתנו הנצחית תורת אמת, כשביקש קיסר מילד קטן אשדי לך גושפנקא וגחין ושקיל לי' כי היכי דלימרו קביל עלי' הרמנא דמלכא – זאת אומרת שזהו רק ענין פורמלי, והמדובר הי' בילד קטן – ואמר לי' חבל עליך קיסר וכו' (גיטין נו, ב, עיי"ש).

ויהי רצון מהשי"ת א"ל רחום וחנון שיערה רוח ממרום על כל אחד ואחד, ומר וחבריו יצאו בעגלא דידן מהקואליצי' ודוקא (בגאון ובשמחה) מפני סיבה האמורה ולא משום ענינים צדדיים. והמכתבים הבאים תוכנם יהי' שמח וטוב בטוב האמתי, טוב לשמים וטוב לבריות, על פי תורתנו הקדושה עלי' נאמר לקח טוב נתתי לכם.

בכבוד ובברכה.

(ממכתב כ"ח סיון תשל"א)

אזכיר עה"צ לתוכן הפ"נ

וזכות השתדלותו בכל התוקף

לבטל התקלה האיומה שהשמיטו התיבה „כהלכה" בנוגע לגיור –

איומה לבנ"י שבגולה ושבאה"ק גם יחד –

ובאם ח"ו לא יעלה זה בידו

אזי מוכרח שכל השרים הדתיים יצאו מהמשלה (כי נוכחתם בה – ה"ז הסכם ברור על השמטה הנ"ל כבאי כח דת ישראל, ר"ל. ובפרט שאמרו בפומבי שנוסח זה ה"ז הישג ונצחון לדת)

– יעשה בזה ככל יכלתו ויוחד יעמוד לו בכל המצטרך.

(ממענה תשל"ג)

קטעים משיחות ל"ג בעומר ה'תש"ל בקשר לשאלת הגיור*

. . . דובר שאי אפשר לפגוע ביהודי אלא כאשר היהודי עצמו נותן מקום לפירצה המאפשרת זאת. כששורר מצב של „ואתם הדבקים בה' אלקיכם“, של דבקות אמיתית בקב"ה, אי אפשר לפגוע ביהודי כשם שאי אפשר לפגוע בכיכול בקב"ה עצמו. ברם, כאשר נוצר פירוד כלשהו, ובמיוחד כאשר יהודי אומר שיש כח ל„לעומת זה“ ושיש להתחשב בו – נוצר מצב המתואר בספר ישעיה' בפסוק המסתיים במלים „ממך יצאו“ (שתי המלים המופיעות שם לפני מלים אלה מציינות מצב שהוא היפך של בנין וטוב).

פעמים מספר כבר דובר שיהודים צריכים להיות חדורים אומץ בקיום המצוות, באופן של „בחוקותי תלכו“ ובאופן של „תשמרו ועשיתם אותם“ (כפי שהוסבר בהרחכה בראשית השיחה). ודאי, איפוא, שיבטלו את הצרה הגדולה, שלא היתה כמות בישראל, שהתעוררה לאחרונה, כאשר רוצים לומר על גויים שהם יהודים, למרות שתורת חיים, תורת אמת, אומרת עליהם שאינם יהודים. זו צרה ליהודים וגם צרה לגויים, ומאיזו סיבה שהיא חלה כאן טעות והדבר לא הוסדר בעוד מועד. אך מאחר שהקב"ה מבטיח: „לוי עמי שומע לי . . . כמעט אויביהם אכניע“, שאם רק ישמעו לקולו יכניע מיד את כל אלה שאינם ידידים לישראל – ודאי הדבר שייגענו כל אלה שהדבר בידם – לבטל את הענין לגמרי ואז אויביהם – אלה גויי הארץ הנלחמים בהם – אכניע, כי יסבירו גלוי לכל העמים שאנו מוכנים אמנם לחיות בשלום עם הגויים, אלא שהגויים נשארים גויים וצריכים לחיות כפי שהם צריכים לחיות, ואילו אנו יהודים וצריכים לחיות כפי שיהודים צריכים לחיות. אז יכול להתקיים „ונתתי שלום בארץ“ בלי צרות וקשיים. הגויים יבינו זאת ולא יהיו להם טענות (כפי שיהיו להם טענות כשרוצים לעשותם ל„יהודים“, עד שיהא צורך למצוא לכך תירוצים ואמתלאות, שכן לאמיתו של דבר אין הם עצמם רוצים בזה . . .).

אין מקריות בעולם

לדבר זה יש קשר גם לפרשתנו, וזאת בהתאם למה שדובר פעמים מספר

* נדפס בהפרס חוברת א' שנה מה. בשוה"ג ניתוסף כאן מ"מ מהמול".

(1) ואתחנן ד, ד.

(2) מט, יז.

(3) ר"פ בחוקותי.

(4) תהלים פא, יד-טו.

(5) בחוקותי כו, ו.

(6) בחוקותי.

שבזמננו כאשר יש צורך בהוראה ברורה בתורה מראה אותה הקב"ה במציאות בצורה ברורה:

נוכחנו שמאז ל"ג בעומר לפני שלש שנים שגם אז דובר על „ונתתי שלום בארץ“, „וישבתם לבטח בארצכם“, והוחל ב„מיבצע תפילין“ להפיץ את מצוות הנחת תפילין, הרי דבר זה הציל אלפים ורבבות מישראל החיים וקיימים עד היום הזה ויאריכו ימים ושנים (ולפיכך ודאי שימשך מיבצע זה, ואדרבה – באופן של „תלכרי“: יותר ויותר).

במשך שנתיים ימים היה המצב רגוע באופן יחסי, ורק מזמן לזמן היה מתרחש משהו, אך היתה התקוה שלאחר מכן יוחל לדבר על שלום. לפני חדשים מספר החל המצב להחריף. יש כאלה הרוצים לתלות הדבר בסיבות צדדיות ולהסביר שהדבר בא כתוצאה מסכסוך בין גוי אחד לגוי אחר וכו', ברם, הרמב"ם פוסק בהלכות תענית, על „דרכי התשובה“ (כלומר: הדרכים לעמוד על האמת), איך להתייחס למאורעות „בזמן שתבוא צרה“: „... אבל אם . . . יאמרו: „דבר זה ממנהג העולם ארע לנו וצרה זו נקרה נקרי“ – הרי זו דרך אכזריות . . . ותוסיף הצרה צרות אחרות. הוא שכתוב בתורה: „והלכתם עמי בקרי – והלכתי עמכם בחמת קרי“, כלומר, כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו – אם תאמרו שהיא קרי, אוסיף לכם חמת אותו קרי“.

כאן מן המקומות המועטים ב„יד החזקה“ בהם הרמב"ם מפרש פסוקים בתורה, והוא מבאר את הפסוק הנאמר בפרשתנו („והלכתם עמי בקרי“) כמתייחס לאנשים הסוברים בטעות שיש לעולם דרכים ומהלכים משלו, בלי כל קשר להתנהגות היהודים. הרמב"ם אומר שטעות כזו מביאה את התוצאה העגומה המפורשת בהמשך הפסוק. אלא שהרמב"ם מכניס את הדברים להלכות תענית, ואילו חידושו של רבי שמעון בר יוחאי הוא, כפי שנאמר בזה, שלא היה זקוק לתענית, כי אם השיג את ביטול הדברים הלא-טובים באמצעות בקשה וברכות לישראל.

החרפה הדרגתית מקבילה להידרדרות בשאלת „מיהו יהודי“

בהתאם לפסק הרמב"ם הרי גם כאן אנו רואים החרפה הדרגתית במצב, החרפה שהיא מקבילה להידרדרות הדרגתית בענין זה של החשבת גויים כיהודים.

ההתחלה היתה בדברים קטנים (כפי שמוסבר שמ„חבלי שוא“ עלולים להגיע ל„עבותות העגלה“⁷, ואי אפשר שתהיה ההתחלה ב„עבותות“), בדברים שלא נדרש להם הכשר מהשלחן-ערוך, וכאשר הוזנחו הדברים – הגיע המצב לחומרתו, ויצא

(7) שם, ה.

(8) פ"א ה"ב"ג.

(9) בחוקותי כו, כ"כח.

(10) ישע"י ה, יח.

העגל הזה"י¹⁰. כאן החלה הפירצה שאיפשרה לגוי לחדור במדה עמוקה יותר ויותר. אנו רואים שהזמן בו החריף המצב ובו החלו ר"ל ליפול קרבנות היה כאשר החלו לחשוב על גויים שהם יהודים ויש להם חלק בארץ ישראל, הארץ הקדושה שהקב"ה נתן לישראל בברית בין הבתרים באופן של „לזרעו אחרי" עד סוף כל הדורות. לאחר מכן כאשר הוחלט לדרוש הנחות מיוחדות ופתיחת פתח מיוחד לגויות רוסיות, לתת להן יחס מיוחד ולמצוא להן קולות מיוחדות, הרי אותם רוסים שעמדו על הגבול שנתיים ומחצה ולא התערבו, החלו בהחרפה גדולה יותר לאין ערוך. על הגבול שנתיים ומחצה ישבו שם הגויים ואמרו: „הכה נתחכמה לוי" אבל הדבר לא התבטא בפועל. כך היה גם בגלות מצרים, שרק כאשר רצו בני ישראל למצוא חן בעיני פרעה והתחילו ללבן עבורו לבנים מרצון – אז נפתח הפתח לקשיי השעבוד¹¹.

היה זה, כאמור, תהליך הדרגתי: תחלה אמרו זאת אלה שאומרים עליהם שהם „חילוניים" (אין הללו מעונינים כלל בתואר זה, אך כשבא מישהו הטוען שהוא באיכה הדת סוכרים הם שמוטב שיהא הקולר תלוי בצוארו של פלוני והטענות יופנו אליו ואילו להם תינתן מנוחה . . .). לאחר מכן הוחלט להעניק לגוי, כזה שתורת-אמת אומרת עליו שהוא גוי, את התואר „יהודי". הוא עצמו טוען שהוא גוי, ואינו רוצה כלל לקבל עליו יהדות, אלא שמתחילים לפתותו להיקרא בשם יהודי, וכעבור זמן יתחרט ויודיע שאינו רוצה להיות יהודי, אך „תעודת הזהות" נשארת אצלו ולא תהא לו ברירה אחרת אלא לעורר סערה כדי להשיג את הביטול. לא היה די בכך והכריחו את הרבנים לשתוק. לא היה די גם בכך והתחילו לשגות באשליה שלא זו בלבד שאין זה חורבן הדת, אלא שזה אף הישג ונצחון, דבר שהוא שקר מוחלט וגמור.

– כל תינוק ברחוב יודע שזה חורבן הדת – עומדים אנשים ומפרסמים בכמה לשונות שחוק זה יש בו הצלחה משום שהתחלתו היא שיהודי נחשב מי שנולד לאם יהודיה, כפי ההלכה בשלחן-ערוך, ולא מספיק שאביו יהודי. ברם, הסיוע הוא שאפשרי גיור, תוך השמטת, אגב מלחמה, התוספת „גיור כהלכה", פרוש הדבר שגם כאשר הגיור שלא כהלכה נחשב אדם זה לגר. אם כי לכאורה מתאימה הפיסקה הראשונה להלכה שבשלחן-ערוך – הרי יש לדעת שישנם שני סוגי „עבודה זרה": ישנה עבודה זרה שאינה רוצה להכיר כלל בהקב"ה, וישנה עבודה זרה הנקראת בשם „שיתוף", המכירה בהקב"ה יחד עם „עגל הזהב". הרי בפרשת העגל לא הכריזו על אי קיומו של הקב"ה שהוציאם ממצרים, שכן דבר זה היה בלתי אפשרי תוך תקופה קצרה לאחר מתן תורה שבו ראו את הקב"ה ופמלייתו, הענין שבעגל הזהב היה – „שיתוף": חצי סעיף כפי שרוצה הקב"ה והשר"ע שלו וחצי סעיף כפי שרוצה

¹⁰ ל' הכתוב – תשא לב, כד.

¹¹ שמות א, י.

¹² ראה ילקוט"ש ע"פ שמות שם, יג (רמז קסג), ועוד.

הע"ז. לא הסתפקו בזה עד שאמרו שיש מקום בשולחן-ערוך ר"ל לפתוח פתח מיוחד לגויים הרוסיות ולתת להן חלק ונחלה בארץ ישראל, ארץ הקדש, ומיד לאחר כן חלה החרפה נוספת, לא ח"ו, "כמנהג העולם" ולא ח"ו משום, "נקרה נקריית" (כפי שצוטט לעיל מדברי הרמב"ם), שכן אין מקריות בכל הדברים שהקב"ה מנהיג אותם. הרוסים החלו להתערב בארץ הקודש רק לאחר שהוכרזו שיש עבורה ר"ל קולות מיוחדות ויחפשו עבורם דרכי היתר ח"ו בשלחן ערוך. על האומר שזה, "מנהג העולם", ונקרה נקריית" – פוסק הרמב"ם שלא זו בלבד שאין זו אמת אלא שזו מדת אכזריות. מתאכזרים על הצעירים הנופלים כאשר הם יוצאים להגן על גבולות ארץ ישראל – אך ורק משום שזה, "עקרון" שעלה בדעתו של מישוהו, והשני פוחד מלומר את האמת שדבר זה מנוגד לתורתנו, תורת אמת, תורת חיים, והשלישי טוען שאין דבר זה שייך לו כיון שיש מישוהו שהוא בא כח של הדת והדבר מוטל עליו ואילו הוא משוחרר מזה.

כאמור פעמים מספר, יודע הקב"ה שיש לו ענין עם "דור יתום" ולכן הוא מראה את הכל בגלוי, באופן שאי אפשר להכחישו. משום כך התרחש דבר שאי אפשר לומר עליו שהוא, "מנהג העולם ונקרא נקריית", שכן לפי "מנהג העולם" לא היו צריכים לעשות זאת, הכוונה למה שהתרחש ביום ששי זה (ההתקפה הרצחנית על אוטובוס ילדי אביבים): הגויים הם, "כגרון ביד החוצב"¹¹. מיד לאחר, "מיהו יהודי" החלו להגדיל את התערבותם, עד שביום ששי זה אירע דבר שאינו כלל ממנהג העולם. הכל יודעים שכאשר הגוי רוצה להילחם בארץ הקודש – משתדל הוא בראש ובראשונה לפגוע באיש צבא. אמנם אין הוא נבהל גם אם הוא פוגע באזרח שאינו מסוגל להלחם. ברם, לא לפגוע באיש צבא ולהניחו לעבור בשלוה ולעומת זאת לפגוע בילדים קטנים העוברים – דבר זה אינו מובן כלל וכלל. אין שום הסבר לדבר זה עפ"י "מנהג העולם", ונקרה נקריית".

להודות בטעות ולתקנה

כאמור לעיל בשם הרמב"ם שייך הדבר לדרכי התשובה, והרי התשובה מועילה, כידוע, "בשעתא חדא וברגעא חדא"¹⁴. ברגע שאיש ישראל מחליט לחזור בתשובה מתבטלות כל התוצאות של המעשה הבלתי רצוי. כך גם בענין זה – יש להתחנן ולבקש רחמים שאלה שטעו ורוצים למצוא מקום בשולחן-ערוך, "להקל" ולומר על גוי שהוא יהודי – יבינו שדבר זה מהווה צרה לגוי, וצרה גדולה יותר ליהודי, ולכן בודאי יתחרטו על כך מיד, ולא יעשו זאת בצנעה כי אם יודיעו על כך בגלוי. כך גם אלה הרוצים להשלוח את עצמם שהיה כאן, "נצחון" ח"ו, וה"השג", כביכול, יכירו את האמת ולא יתביישו לומר שטעות היתה בידם. משה רבנו הודה

13) ע"פ ישע"י, טו.

14) זח"א קכט, א.

ולא בוש כאשר נשמטה הלכה ממנו¹⁵ ובכך סלל את הדרך לכל גדולי ישראל, ולכל בני ישראל – שכל אחד מהם הוא „גדול” – לא להתבייש מלהודות בטעות ובעובדה שהאמת היא כפי שנאמר בתורת אמת. הנמצאים בתוך הממשלה, מבין אלה שהצהירו עד עתה שהם מייצגים תורת אמת, שבדאי יקר להם חיי כל פרט מישראל, וכל שכן חיי רבים, ייענו ודאי לתפלות ובקשות ודמעות ההורים והאחים והאחיות של הקרבנות שנפלו ויודיעו מיד על חרטתם, ויודיעו גם שעד שיתוקן דבר זה של גיור שלא כהלכה, המהוה צרה ליהודים וללא-יהודים, הם יוצאים מן הממשלה. ע”י כך יתנו את האפשרות גם לשרים האחרים, האומרים בביור ובגלוי, שהם היו מבטלים את הגזירה האיומה הזו אלא שהם ממתנים לכך שפלוגי ופלוגי יכריזו על כך בגלוי, ויוכיחו ע”י ויתור על משרתם, שהם מתכוונים לכך באמת. אז ודאי תתבטל הגזירה הנוראה של גיור שלא כהלכה, אשר, כמוסכר לעיל, הביאה את הגזירה של ה„מעורבות”. ע”י המשך ההשתתפות בממשלה הם נותנים הסכמתם – בין אם הם מפרשים זאת כך ובין אם לא – להמשך קיום המצב כפי שהוא.

יש להצהיר בביור ובגלוי שהכרח לדעת שיהודי הוא רק מי שהקב”ה כתב עליו בתורתו שהוא יהודי, ולא – הוא נמנה על שבעים האומות. טובתם של בני שבעים האומות היא שיישארו בני שבעים אומות העולם (אין כל מצוה להשתדל להוסיף גרים, ואף יש לדחות), ואין עושים חסד לאחד משבעים האומות כאשר רוצים לעשותו ליהודי שלא על פי התורה. יש אמנם, לחיות אתו בשלום, „מפרנסים עניי עכו”ם עם עניי ישראל”¹⁶, יש לספק לו צרכיו, אך אין להביאו לידי צרה. גם לאחר הגאולה האמתית והשלמה ימשיכו העמים להתקיים ויחיו אתם בשלום ככתובי¹⁷, „ועמדו זרים” וגו’, אך על ידי שקר והטעיית יהודים וגויים אי אפשר לבנות שלום ואי אפשר לבנות חיים משותפים טובים בני קיום.

ברור ומובן שקשה לוותר על כבוד שבני ישראל מעניקים. אף בגמרא מסופר¹⁸ על מי שהיה ענוותן ולא רצה לקבל משרת כבוד שהוצעה לו, אך לאחר שנאלץ לקבל את המשרה אמר שאם יתבקש לוותר עליה ישפוך מים רותחין על המבקש. אם נאמר כך על תנא – ודאי שהדברים מתאימים לדורנו זה. ברם, יש לצפות מאלה שילמדו קל-וחומר מן הנערים היהודים המחרפים נפשם על הגבול כדי לא לתת לגוי להכנס לארץ ישראל. נערים אלה אינם מתחשבים בסכנת נפשות, כל-שכן שיש לוותר על משרה, כאשר אדם רואה שלידי השלחן שאליו הוא סמוך נפרצה פירצה כזו של החלטה אשר כל גוי שירצה ליטול חלק ונחלה בארץ ישראל – יקבל הנחלה, אם רק יביא פתק בו רשמו אותו כיהודי.

15) פרשיי שמיני י, כ. ו עוד.

16) גיטין סא, א.

17) ישעיי סא, ה.

18) מנחות קט, סע”ב.

אין להתבייש מלעשות את הצעד הזה של התפטרות ממשרת שר. על מנת למנוע קרבן בנפש כדאי לאבד את כל המשרות. סוף סוף שום אדם לא נולד מיניסטר, וישנם רק כך וכך שנים מאז נתמנה פלוני או פלוני למיניסטר, כך שלא יהא בזיון בהתפטרות... אם לא יתפטר – לא יועיל לו הדבר כיון שסוף סוף יסלקו אותו ממשרתו כאשר יתברר שאי אפשר לסמוך עליו, שכן אם הוא מסוגל לסחור בשלחן-ערוך (וזה בשעה שהוא עצמו יהודי מאמין ושומר תורה ומצוות) – עלול הוא לסחור גם בשאר הענינים...

„תירוצים” ופירצותיהם

כתשובה לדרישה זו הומצא תירוץ: מאחר שאנו נמצאים במצב רציני יש לשמור על המורל – כך הוסבר לי – של העם היושב בציון, העלול להתרשם קשות מכך ששר מתפטר. אך שתי תשובות בדבר: התשובה הראשונה היא על-פי משל לחולה במחלה קשה. כידוע משתמש הרופא בתרופות רק במדה הנחוצה לרפוי המחלה ולא יותר מזה, שכן התרופה מורכבת בדרך כלל מחומר בלתי רגיל שמנה מיותרת ממנו עלולה להזיק. יבוא, איפוא, מישהו ויטען כלפי הרופא שכל עוד שרוי החולה במחלה קשה אין לתת לו התרופה משום שמזה יסיק החולה שמצבו קשה והדבר יפגע במורל שלו, ולכן יש לתת לו את התרופה רק לאחר שהמחלה תחלוף... מובן שאין זה כך שכן התרופה ניתנת רק על מנת לרפא את המחלה! – אף כאן רוצים לדחות את הרפואה עד לאחר שיעלה המורל. מדוע ירוד המורל? – מפני המעורבות הרוסית. מדוע מתערבים הרוסים? מפני שהוחלט לאפשר לכל מי שבא מרוסיה לבוא לקחת חלק בארץ כיהודים, גם אם אינו יהודי (די בכך שרצונו לעלות לארץ ישראל משום שהוא נשוי ליהודי או משום שסבתו היתה יהודיה). כשיתוקן הדבר – יעלה המורל!

נקודת ההסבר השני ביחס למורל היא: אי אפשר להחזיק את המורל של שנים וחצי מיליון אנשים באמצעות שקר. כל יהודי לכשעצמו יודע ששקר הדבר באמירה על גוי שהוא יהודי. היהודי יודע שזה שקר והגוי יודע שזה שקר. אי אפשר לשמור על מורל של צבור על-ידי הטעיה ורמיה של קביעת הגוי ליהודי, ועוד לפרסם שזה דבר חיובי שבו תלוי בטחון ארץ הקדש. האמת מוכרחת אי פעם להתגלות והלואי שלא יהא צורך בכך. רק בדרך האמת אפשר וצריך לשמור על המורל.

עוד תירוץ ישנו: יש אומרים שמאחר שישנם שטחים שוממים גדולים בנגב וצריך שתהי' ארץ הקודש, אשר עיני ה' אלקיך בהי', מיושבת ולכן יש להעלות לארץ כמה מיליון אנשים, ומשום כך אין להערים קשיים על מי שרוצה לעלות. יש, לכו, לדעה זו, לכל המעונין לתת את הפתק שהוא „יהודי” כדי להרבות את

האוכלוסיה. התשובה היא: „לא לכם ולנו לבנות בית אלקינו”²⁰, יש בזה משום צרה לגוי וצרה ליהודי ועל ידי כך לא יבנה כלל. „וישבתם לבטח בארצכם”, צריכה לשרור ההכרה שזו „ארצכם” ושאינן לתת אותה לגוי.

עוד אמתלא מונעת את ההתפטרות: הדאגה לבטחון. זו טענה בלתי נכונה. הרי אין לחשוד בהם שלאחר שיתפטרו יפסיקו מלתמוך ולסייע לארץ ישראל ולהגנה ככל שיוכל. אפשר להצהיר שימשיכו במתן כל עצה ועזרה, כפי שיידרשו, אף מחוץ לממשלה, ואדרבה – הדבר ייעשה אז „לשמה” ולא בגלל המשרה . . . בטחון ארץ ישראל לא ייפגע אם אנשים יצהירו שהם אנשי אמת ועקביים ומתנהגים לפי השלחן-ערוך. טובת ארץ ישראל לא תיגרע, איפוא, בהתפטרות. ההבדל היחיד, גם לטענתם, הוא שמחוץ לממשלה לא תהיה להם השפעה על הנהגתה – והרי מתברר שעתה אין להם השפעה כלל, שכן מכריחים אותם להסכים לנוסחה כזו. אדרבה: כאשר הם בחוץ נשמעת דעתם יותר מאשר בהיותם בפנים, כאשר ידוע שאפשר לנפנף נגדם בשוט ההוצאה מן הממשלה . . .

שלום כפנים ושלום בחוץ

ידוע שכאשר נפגעים אנשים שלמעלה מגיל מצוות – על הנפגעים עצמם לפשפש במעשיהם, אך כאשר נפגעים ילדים שלפני גיל המצוות – מובן, כיון שאינם בעלי עונשים שאז צריכים כל אנשי הסביבה לפשפש במעשיהם. דברים אלה אמורים גם כאשר יש צורך לחטט ולחפש את הסיבה, אבל בעניינינו ברורה וגלויה לגמרי סיבת הדבר.

לעיל ניתן משל של חולה ורופא, ובהמשך לזה: יש בכל מחלה סימפטומים שהם תוצאות של גורמים פנימיים. רופא לא-יוצלח עלול להתפתות לטפל בסימפטומים לכשעצמם. כשיש לחולה חום – יתן לו קרח, כשאינו לו תיאבון – יכריחו לאכול, וכך הלאה. מובן שלא זו הדרך, אלא שיש לחקור אחרי הגורמים. בעניינינו אין צורך בחקירות מיותרות, די לפתוח את לוח השנה ולבדוק מתי התחיל העניין של „מיהו יהודי”, ומתי, לעומתו, התחילה החרפת החבלנות. כן לבדוק מתי התחילה החרפת המעורבות הרוסית ומתי הוכרז על הקלות מיוחדות לנשים רוסיות, דבר ששימש הזמנה לרוסים לא להסתפק בישיבה שם ואמירת „הבה נתחכמה”. אחר כך העניין של הילדים.

מובן שהדברים הנאמרים כאן אינם באים ח"ו להפחיד את מישהו, שכן היום הוא יומו של רשב"י אשר כאמור לעיל היתה דרכו לבטל דברים לא על ידי תענית, וכשהולכים בדרכו של רשב"י אין צורך להזדקק לתענית, כי אם בשמחה וטוב לבב מבטלים את כל הגזירות, וזוכים לכל הברכות האמורות בפרשה.

ויהי רצון שכל אחד בענינו, בשמחה ובטוב לבב, ייענה לתחנונים, וכל מי שדבריו נשמעים, בארץ הקדש ובחורל, יכריז שתורתנו היא תורת אמת, תורת חיים, הנותנת חיים ליהודים וגם ללא יהודים, ויש לנהוג לפיה, לטובתם של היהודים ושל הלא-יהודים. לא זו בלבד שלא ייווצרו כל קשיים כתוצאה מכך, אלא, אדרבה, על ידי כך יהיה „ונתתי שלום בארץ“, „וישבתם לבטח בארצכם“, „ואולך אתכם קוממיות“. אומרים שישנם כאלה שמתביישים לומר שהם מתחרטים, אך ח"ו מלחשוד ביהודי אשר הוא יודע שיש לדבר השלכות על נפילת קרבנות ר"ל, נפילת בנים יהודיים העומדים על גבולות ארץ הקודש ושומרים עליה מפני עמי הארץ, והרי כדי שיוכלו אלה לבצע את תפקידם זה להגן על ארץ הקדש מן התופעות הלא-טובות – חייב כל יהודי, וכל בני ישראל הנמצאים בארץ הקדש, להודיע, מבלי להתבייש, שהם גוי קדוש המחזיק בתורה הקדושה, ולהתחרט על המצב ששרר עד עתה בחרטה שמלב שלם, ואז הרי זה כפי שהרמב"ם אומר „מדרכי התשובה“, והלא ענינה של תשובה היא עקירת הדבר הלא-טוב מעיקרו, כאילו לא היה מלכתחלה.

הקב"ה הוא מלא רחמים ורב חסד, ולא רק שהוא מכפר על חטא בדרך כלשהי, כי אם עוקר את הדבר מעיקרו כאילו לא היה הדבר מעולם, משום כך ודאי שכאשר הכל יהיו בעצה אחת לבטל הגזירה האיומה בקשר לגיור שלא מפורש עליו שהוא צריך „בהלכה“, יביא הדבר שלום בישראל ושלום בין לא-יהודים, ויהיה אז „ונתתי שלום בארץ“, בכל מקום בו נמצאים יהודים, בדרכי נועם ובדרכי שלום. הרי „דברים“ היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב ופועלים פעולתם, כשכל אחד יעשה את המוטל עליו ולא ידחהו למחר כי אם יעשהו היום, ואלה הצריכים לבצע את ההתפטרות יבצעו אותה מיד, ודאי הדבר שכאשר יראו חבריהם בממשלה שהם עשו כך – יבטלו מיד את הגזירה האיומה, ולא ביטול סתמי כי אם בשמחה וטוב לבב, ומעתה ואילך יתקיים „ועמדו זרים“ – שבעים האומות של לא-יהודים מצד אחד, ומצד שני „גוי אחד בארץ“, עם ישראל, המתנהג לפי תורת אמת, תורה אחת שניתנה מה' אחד בשמחה וטוב לבב. ויתקיים בקרוב ממש היעודי²¹ „אלקים יושיע ציון“ – את העם השוכן ב„ארץ ישראל“, „ויבנה ערי יהודה“ – הכוונה לכל „ארץ ישראל“, „וישבו שם וירשוה“ – באופן שהתורה קוראת לזה „ישיבה“, ובאופן של „ירושה“ שאין לה הפסק, שהכל יכירו בכך שהארץ ירושה לנו מאברהם יצחק ויעקב, „וזרע עבדיו ינחלוה“, כי יבוא המלך המשיח ויבנה את בית המקדש²², ששם יהיו „זרע עבדיו“, בני לוי הנקראים עבדי ה', שישרתו את ה' כשלוחי עם ישראל כולו, „ואוהבי שמו ישכנו בה“ – הכהנים המברכים את ישראל באהבה, כאמור

(21) ראה יומא פו, סע"א ובפרש"י שם (ד"ה כאן מאהבה).

(22) ספר הישר לר"ת ש"ג.

(23) תהלים סט, לו-לו. וראה גם לקו"ש ח"ז ע' 345 בהערה.

(24) רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ד.

בנוסף ברכת כהנים – הללו „ישכנו בה“ באופן של מנוחה, בכית המקדש שייבנה על ידי המשיח שהוא יוציא את ישראל מן הגלות בה אנו נמצאים עתה, ותתחיל „אתחלתא דגאולה“, והגאולה האמתית והשלמה על ידי משיח צדקנו בשמחה ובטוב לבב, בחסד וברחמים ובקרוב ממש, אמן.

כיון שמדברים בגילוי לב – יש מקום גם להעלות תקוה נועזת שאין לה, לכאורה, מקום בפוליטיקה ובדרכי הטבע, והיא, בהתאם למאמר: „ישראל עושים תשובה – ומיד הם נגאלים“²⁵, שהקב"ה יחשוב את ההחלטות האמורות על שלום וקירוב לבבות ועל התפטרות מן הממשלה, ועל ביטול החוק, „מחשבה“²⁶ טובה הקב"ה מצרפה למעשה, שעל ידי חזרה בתשובה זו תבוא מיד הגאולה האמתית והשלמה על ידי משיח צדקנו, באופן של חסד ורחמים, כפי שאמר רשב"י²⁷ – שהיה אחראי לדבריו והדברים גם נכנסו לתורת אמת: „יכולני לפטור את כל העולם כולו מן הדין“, וייחסכו מכאן ולהבא כל קרבנות גשמיים, ואז „ושמחת עולם על ראשם“²⁸ בביאת משיח צדקנו שיבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, ו„אלקים יושיע ציון, ויבנה ערי יהודה, וישבו שם וירשוה, וזרע עבדיו ינחלוה ואהבי שמו ישכנו בה“, בפועל ממש.

(25) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

(26) קדושין מ, א.

(27) סוכה מה, ב.

(28) ישע' לה, י. נא, יא.

ט"ו באב

מאשרים קבלת מכתבו מעש"ק חזון, ובעת רצון יזכירו כל אלה שכותב אודותם עוה"פ על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע כאו"א להמצטרך לו.

יהי רצון שכיון שיצאנו מן המצרים בזמן ונמצאים בערב ט"ו באב, שאז הוא יציאה מכל הספיקות בזה כסיפור רז"ל סוף תענית (בתוס' והוא מאיכ"ר), הגה תהי' זה התחלה טובה ליציאה מבין המצרים בכל המובנים הן בגשם והן ברוח.

אלא שכיון שיציאה האמורה תלוי' בהשי"ת עצם הטוב (משא"כ בין המצרים אשר מפי עליון לא תצא הרעות) הרי תשועת ה' כהרף עין, ובסגנון הידוע בשעתא חדא ורגעא חדא, ובעצם היום הזה* אפשרית הגאולה האמיתית והשלימה של היחיד והכלל.

ואת"ל הרי גאולת הכלל תלוי' בגאולת היחיד ובפעולותיו בזה כמה שבדיו, וכמובן מהמבואר בכ"מ ופס"ד הוא גם בתורתנו תורת חיים ותורת אמת, ובלשון הרמב"ם, צריך כל אדם שיראה כל העולם חצי זכאי וחצי חייב, עשה מצוה אחת הרי הכריע כל העולם לכף זכות וגרם תשועה והצלה (הלכות תשובה פרק ג' הלכה ד' בקיצור לשון בהנוגע לענינו).

בברכה לבשו"ט.

(מכתב י"ד מנ"א תשי"ח)

* כהרף עין בתקפו של יום (מכילתא).

ובעמדנו ביום סגולה, חמשה עשר באב, שלא היו ימים טובים כמותו בישראל, כדבר משנה, והבא תיכף אחר תקופת בין המצרים לזכר החורבן, שזכרון ימים אלו הוא כדי לתקן את המעוות ולקרב את הגאולה השלימה על ידי משיח צדקנו, יהי רצון שכל אחד ואחד יזכה לגאולה פרטית על ידי התחזקות בתורה ומצוות ומעשים טובים בחיי היום-יום, שהגאולה הפרטית היא הקדמה לגאולה הכללית במהרה בימינו.

נעם לי לקבל בשורות טובות מכל אחד ואחד מכם, והשי"ת יצליח את דרככם.

בברכה.

(מכתב ט"ו מנ"א תשכ"ב)

עקב

א) – ס' אור צדיקים סי' יב, נזכר ג"כ דג"פ לטבול. בשאר כהאריו"ל (שעהמ"צ פ' עקב ובכוונות האכילה – שבפע"ח, סידורו וכו') – לטבול סתם.

ב) מובא כ"פ בקבלה ודורש ביאור ארוך ואכ"מ. בכללות: כל הבריאה ופרטי ע"י הוי' (ל' מהוה. בדבר ה' שמים גו'. שער היחזה"א). בפרטיות יותר: רצה לברוא ולגלות (הוי' דחסד), רצה שתהי' הבריאה לא כמו הבורא, להבדיל, א"ס, כ"א מוגבלת (הוי' דגבו), מצירוף שני אלה – אף שלכאורה הפכים – (הוי' ג' דתפארת).

בכהנ"ל ב' אופנים: כשהקב"ה דן וזן בחסד או בדין: בעת רצון או להיפך. כשישראל מקיימים תומ"צ או כו'. וזהו ג' הויות דחסדים או דגבורות.

מיתוק – על דרך שגם ב"ד של מעלה יסכים פס"ד שלו להמתיק.

(ממענה כ"ה אדר חשכ"ז)

א) במענה לשאלות ע"ז שמצא כתוב דאיתא בכתבי האר"י הקדוש, למה טובלין הלחם במלח ג' פעמים – דהנה מלח לחם בגי' ע"ח כמנין ג' הויות חסדים. ומלח מלח גם כן בגי' ע"ח שהיא במספר ג' הויות של גבורות, ועל ידי שאנו מטבילין הלחם במלח ג' פעמים נמתקים הג' הויות של גבורות על ידי ג' הויות של חסדים –

א) איפה הובא זה בכתבי האריו"ל?

ב) מה הכוונה ג' הויות חסדים?

ג) מהי הכוונה ג' הויות של גבורות?

ע"ז שהקשה מהי הכוונה במ"ש ה' הויות של גבורות, כ' כ"ק אד"ש, כנראה צ"ל הג" (כנעתק בפנים). המו"ל.

. . . הן קב"ע והן חב"ד חג"ת נהי"ם צ"ל בעבודת ה' והן כאו"א מצ"ע (בתור עיקר ומשפיע על כל השאר) והן בתור מושפעים מענין אחר שהוא עיקר.

– וכמו שבכללות – תלוי זה בזמני השנה (ר"ה – קב"ע וכן תפלת היום וכו'), כן בפרטיות תלוי זה במצב האדם באותה שעה וואס וועט מער אויפטאן וכו'. כן מצד הענינים – מדות צ"ל מקבלים ממוחין וכו' (ומוכח) בכ"מ.

א) במענה לשאלה לכאורה העיקר הוא קבלת עול, וכולם באים בהסתעפות מקבלת עול: וא"כ מהו הפירוש עבודה של מוחין או של מדות? המו"ל.

ועוד ועיקר – 1) סור מרע צ"ל בכל האופנים האפשריים בשעת מעשה – 2) לעולם יעסוק כו' שלא לשמה שמתוך כו'.

(ממענה כ"ד טבח חשכ"ה)

. . . בהודמנות זו, אף כי באיחור זמן רב ואתו הסליחה, הנני מאשר קבלת האלבום מהעיר שהואיל לשלוח לי על ידי ידידו וידידי, שרואה אני בזה אות הוקרה לתכנית חב"ד ומפעלי' שזה ג"כ מחזק תקותי שכ' יהי לעזר למפעלי חב"ד בתל אביב וסביבותי' ובכל רחבי הארץ, שכן השפעתו ניכרת גם מחוץ לעירו ובחוגים רחבים.

ובעמדנו בימים אלו של חשבון בנוגע העבר והכנה לשנה החדשה, אביעה תקותי שינצל השפעתו בעירו הכי גדולה באוכלוסין בארץ הקדש שתהי' גם הגדולה בעניני רוח וקדושה שלום וצדק. וכיון שתורתנו תורת חיים רובה עסוקה בענינים מעשיים, יהי רצון שהשפעתו הטובה תומשך במעשים בפועל, ודלא כהסיסמה רחמנא ליבא בעי ומספיק, אלא במעשה דוקא. ובפרט, כנ"ל, שהעיר היא הגדולה בארץ אשר ארץ הקדש יקרא לה, ובלשון תורתנו תורת חיים ארץ אשר עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה, שזה מבטיח גם עזר מלמעלה לברכה והצלחה בכמות ובאיכות גם יחד.

בכבוד ובפ"ש שאר חברי העירי' שי' ובברכת כתיבה וחתימה טובה.

מובן ופשוט שידוע אני שכ' הוא חבר מפלגה, אבל מובן ופשוט ג"כ שאין זה בסתירה לכתוב לעיל, אלא אדרבה, כיון שהיא המפלגה שיש לה רוב בכנסת והיא שלטת בכמה ענינים ומפעלים: ותורה אחת לכולנו, לכל בני ישראל, בלי הבדל מפלגה כלל.

(ממכתב טר"ש חשכ"ג)

נסיעה* מאה"ק לחו"ל – אינו ענין פשוט כלל ובפרט בנוגע לנערה בגיל זה.

ולמה להכנס לכ"ז?!

(*) במענה לבקשת הסכמה לנסיעת בת בגיל בת מצוה מאה"ק לכ"ק אדמו"ר שליט"א. מ"ו.

[נוסף על ההוצאות בממון – שאפילו כשכל הסכום ישנו במזומן – לכמה דברים שאין ספק שנחוצים הם, יש לנצלו. וק"ל].
ואזכירם עה"צ והרי כוונתו רצוי'.

(ממענה שילחי ניסן תשכ"ז)

... זה עתה קבלתי ידיעה טלפונית משובו של מר לארצנו הקדושה. ואף על פי שבא מארץ הרים וגבעות, כמו שאמרו, הרי אמרו רבותינו ז"ל שארץ ישראל גבוה מכל הארצות, זאת אומרת ששובו לאה"ק בודאי יש בזה עלי' בכל המוכנים, הן בגשם והן ברוח [שוה בזה תלוי, ובפרט בנוגע ליהודים, ועל אחת כמה בנוגע לגוי קדוש היושב בארץ הקדש, וביתר שאת על פי תורת החסידות, אשר תכלית כל עבודת האדם היא הגברת הצורה על החומר והרוחניות על הגשמיות]. וכיון שכל עיני רוחניות וקדושה אין סופיים הם, כי מקורם באין-סוף האמתי, הרי אפילו אם העיניים הם בתכלית הטוב, תמיד יש מקום להוספה הלוך ומוסיף ולעלי' אחר עלי' בקדש. ובודאי אין צורך באריכות בזה למר ...

(ממכתב ערש"ק המשולש (פ' ויקרא) בחודש הגאולה תשל"א)

... לפלא (קצת) על הפליאה שלה בזה שכמה חוגים, וביניהם גם אני, לא קבלו ואינם מקבלים גם לא משתמשים בתואר „מדינת ישראל“. והרי הטעם מובן ופשוט: ארץ כנען ניתנה לנחלה לעם ישראל מתחיל מברית בין הבתרים עם אברהם אבינו, ותמורת השם ארץ כנען נקבע השם ארץ ישראל, קביעות במשך כמה אלפי שנה, קביעות בתורה ועד לקביעות בפי העם מקטן ועד גדול. ואין עיניים כאלה ניתנים להצבעה ולהכרעת הרוב, הכרעה שעלולה להשתנות מפעם לפעם, שינוי אשר על פי טבע אי אפשר לדעת צורתו. ולאחרי כל המאורעות השונים ומשונים שקרו לאחרונה – משונים לטוב, אבל לצערנו יש גם משונים לצד ההפכי – גם בנוגע לשינוי שם זה אי אפשר להיות בטוח כלל. אבל באמת אין זקוקים לחשש זה שלא לקבל את התואר המחדש, כיון שכאמור – לדעתי אין זה ענין הניתן להצבעה, כמו שלא ניתן להצבעה איך ייקרא עם ישראל, אם כפי שנקרא בתורה – עם ישראל, או כנען וכולי. והוא הדבר גם בנוגע לארץ ישראל.

ואם תמצא לומר הרי עוד נקודה בזה, באם היו זקוקים להוספה, אשר שינוי שם זה מחליש תביעת ובעלות עם ישראל על ארץ ישראל, כולל אפילו השטח

המוגבל שנשתחרר בשנת תש"ח, כיון א) שם חדש נותן לכל הענין אופי של חידוש שנחדש בתש"ח, ובמילא גם התביעה והבעלות על ארץ ישראל מתחילה אז, על כל פנים יש בה מעין איזה חידוש שהוא, היפך עמדת התורה וכדברי רש"י בתחילת פירושו על התורה –

ומדגיש אני את זה, שהרי מנהג עמנו מדורי דורות אשר בן חמש למקרא, זאת אומרת שדברי רש"י מופנים הם לבני ישראל מתחיל מהגיל של חמש שנים –

אשר אם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גויים, יענו בני ישראל: כל הארץ של הקב"ה היא, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו.

ובודאי ידוע לה שזו היתה אמנם טענת כמה וכמה מאומות העולם גם בתקופתנו, ולא מצאתי מענה אחד כי אם המענה הכי עתיק המסורתי שבדברי חכמינו האמורים.

(ב) יש מפרשים תואר האמור „מדינת ישראל” שזהו חלק מגישה הכללית ותכנית הכללית של נהי' כגויים כמשפחות הארצות, תכנית אשר בלשונו הכתוב הרבה חללים הפילה, חללים בגוף וגם בנפש במובן הרוחני, ולצערנו וכעונותינו עדין עושה שמות בתוככי בני ובנות ישראל.

תמי' נוספת כאשר קושיא כהאמורה באה ממנה, שהרי עד עתה אמרתי ברור שהיא נמנית על אלו האומרים אשר ארץ ישראל היא של עם ישראל, ואשר גבולותי מצויינים בתורה בפרטיות (בפרשת מסעי) ככתוב: זאת תהי' לכם הארץ לגבולותי סביב גו'. אלא שמפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו, אבל גם בזמן הגלות היא ארצנו ואדמתנו. ותואר האמור (מדינת ישראל) הרי הוא נותן מקום לומר בנוגע לחלקי ארץ ישראל שאינם אלא שטחים כבושים על ידי צה"ל במלחמת ששת הימים, והרי כל ענין של כיבוש משמעותו לקיחה בחזקה מיד הבעלים על ידי כוחי ועוצם ידי.

אין רצוני להאריך בפרשה כאובה זו ובעיקר בהסיכה הכללית לכל האמור, כונתי הגישה של נהי' ככל הגויים, ובודאי גם אין צורך לאריכות משלי, כיון שבטח קוראת עד"ו בעתונות ובספרים המופיעים בארץ-כנען (לשיטת מחברי המאמרים והספרים האמורים, אלא שחלק מהם אומרים זה גם בגלוי ואחרים – מרמזים שזוהי כונתם).

ואחרון חביב, נתינת תודה על הקורת רוח שנגרמה לי על ידי שהעלתה הנידון דרכי הילודה בארצנו הקדושה (ובכל תפוצות ישראל), ותקותי שלא תסתפק בהדיון עד"ו פעם ושתיים מעל דפי העתונות, כי אם ממשיכה בזה באופנים המתאימים וביתר שאת . . .

(ממכתב י"ט סיון תשכ"ט)

. . . שיטתי – ולדעתי דבר פשוט הוא – שכל העינים שבתורה כוונתם הוראה והדרכה, שהרי תורה מל' הוראה, וכיון שהתורה נצחית ובתקפה בכל מקום ובכל זמן, הרי ההוראה היא לכל אחד ואחת גם בדורנו. והנה תמהתי מאז מהי ההוראה במאמר חכמינו ז"ל: ארבע רוחות נבראו בעולם. . . רוח פינת הצפון בראו ולא גמרו, לפי שאמר כל מי שאומר אני אלוהי יבוא ויבנה הפינה הזאת שהנחתי (ילקוט שמעוני איוב כ"ו). שלכאורה מי הוא זה שיאמר וכו' וכו'. וגם זה למדתי בקיץ זה, במאורעות שבאה"ק ת"ו, אשר לכאורה אין כל ספק ומקום לספק וברור הוא אשר אך ורק יד ה' עשתה זאת וכו', ובכל זה לאחרי עבור שעה קלה לפי ערך כבר התחילו לקרר את ההתלהבות ולחזור לפירושים של כוח ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, ועד להדפסת החוברת הידועה מטעם הממשלה. ונראה תיכף לעיני כל אשר אף שרק פינה אחת נשארה שלא נגמרה בנצחון הנסיי האמור, כוונתי ליורה הדיפלומטית, הרי משהתחילו בהביאור דכחי ועצם ידי התחילו להיעמר ולהתוסף קושיים על גבי קושיים ותקלות על גבי תקלות ועד להמצב כהיום הזה, שעלול ח"ו וכו'. והנה מצאתי פירוש מאמר האמור במאורעות דימים אלו.

ויהי רצון שעל כל פנים עתה לא יבושו מפני האמת, אשר כנ"ל אך ורק יד ה' עשתה זאת, ותוגמר גם פינת צפון על ידי הוי' בטוב ובחסד ובקרוב, ויאמר הוי' די לצרות עמו בני ישראל, הצרות הרוחניות והגשמיות גם יחד, ויגאל כל אחד ואחת מאתנו בתוך כלל ישראל מן הגלות הפנימי ומן הגלות אשר מן החוץ. . .

(ממכתב חוהמ"ס תשכ"ז)

. . . מובן אשר אתאפק לא אוכל מלהגיב על כל פנים במלים ספורות על המתרחש לאחרונה בארצנו הקדושה תבנה ותכונן במהרה בימינו על ידי משיח צדקנו, אשר לפעמים, ובפרט בתקופה האחרונה, מעלימים עין מפירוש הבלעדי של המאורעות המתרחשים. כוונתי בזה להרעש שהקימו עתה בקשר עם הצנת השריפה על ידי אינו-יהודי במקום שאינם-יהודים מחשבים זה מן המקודשים שלהם. שלכאורה אינו מובן כלל למה קרה זה דוקא בשבועות שקרה, ובכלל מהו התכלית כיון שתיכף ומיד נמצא מצית האש והוברר שאינו יהודי וכולי.

אבל מי שאינו מתעלם מכיוון הזמנים תיכף ומיד יסכים שיש בזה אות ומופת, שהרי כשהתחיל הרעש בנוגע למקום המקודש ליהודים, להבדיל, הוא כותל המערבי, שריד בית תפארתו ומקדשנו, לרגלי השקלא-וטריא בזה אם זהו מקום קדוש או אתר היסטורי, ועד כדי כך שמנעו בעד יהודים להתפלל בחלק ממנו וכו' ודעת הטועים להחליט עליו כאתר היסטורי התחילה מתפשטת וגוברת, בא

אינו-יהודי והצית אש במקום הנ"ל המקודש אצל האינם-יהודים, וראה זה פלא תיכף ומיד הוחלט שאין זה אתר היסטורי וביתר שאת אלה שהרעישו לקפח קדושת הכותל המערבי קפצו בראש להגן על הנ"ל, לגנות מעשה ההצתה ולהכריז שבודאי ובפשטות ליהודים אי אפשר שיהי' להם חלק בחילול קדשים שכזה וכו' וכו'.

והרי במאורע האמור, ובלשון הכתוב „קול דודי דופק, פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי“, דופק על הלב של כל אחד ואחת מישראל, ובודאי ובודאי גם לב הטועים, תינוקות שנישבו בין העכו"ם ואינם יודעים וכו'.

ובימים אלו ימי הסגולה והרצון, יהי רצון שיפתחו בתחילה, ובסגנון חכמינו ז"ל, פתח כפתחו של מחט, ותיכף ומיד ימלא ה' הבטחתו: פתחו לי פתח כחודו של מחט, ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם, תשובה עילאה . . .

(ממכתב כ"ה אלול תשכ"ט)

. . . לכתבו על דבר להתעקש בנוגע לקו התעלה וכולי, אף שאינני סטראטג וכיר"ב הרי גם בשכל הפשוט אין ברירה בזה, שהרי אי אפשר לעשות גבול באמצע שטח מבלי אחיזה כלשהי בתנאי השטח במקום, זאת אומרת שאם ח"ו לא תעלת סואץ הרי זה נסיגה לגבול מלאכותי שאפשר לשנותו משעה לשעה, ומה שחשוב עוד יותר שאי אפשר להגן עליו כי אם במאמצים הכי גדולים, ובדרך הטבע הרי אי אפשר להיות בטוח שאפילו מאמץ כזה יועיל. במלים אחרות, קביעת גבול כזה הרי זה „הזמנה“ לדייונים וסכסוכים ותיגרות וכו' בכל עת מצוא.

עוד להוסיף בזה שכנראה ההתאמצות מצד אלה שהתחילו להתערב בהענין אך לאחרונה היא לא כל כך בשביל כיבוש נוסף, כי אם בשביל האפשריות להשתמש בהתעלה [ל]האינטרסים שלהם. שמזה מובן שבאם הצד שכנגד יבוא לידי החלטה שהשימוש בהתעלה אי אפשרי מפני שנהרס ונחרב, ואפילו לאחרי השתדלות רבה לא תהי מסוגלה כי אם לספינה הכי קטנה וכולי, סיכויים חשובים שחשבון זה ישפיע עליהם עכ"פ למעט ההתערבות שלהם. ובהמשך לשיחתי עם מר בענין דומה לזה, הרי השתדלות בכיוון האמור אינה דורשת מאמץ כל כך כמו ההפצצות וכולי, ואפשר לעשות הדבר באופן שלא להתגרות במי שאין כדאי להתגרות בו, ולא עוד אפשר שייעשה על ידי „אחרים“.

אסיים בהודעה על דבר עוד נחת רוח שגרמה לי שמועה בשבוע העבר שעל פי הנהוג עד עתה היו כאלה שרצו לארגן הפגנה רבתי ודוקא בפיירסום הכי גדול וברעש הכי גדול להפעיל לחץ על הממשלה כאן, הממשלה אודותה דברנו, אלא

ששאלו את השגריר ואסר זה עליהם. ויהי רצון שיהי זה מפנה בגישה לענין ההפגנות וכולי, וכפי שדברנו בביקורו של מר כאן . . .

(מכתב ימי ההגבלה תש"ז)

הפתעה נעימה היתה לי לקבל מכתב מר לאחרי הפסקה ארוכה כל כך – אף שכמובן דרשתי על דבר שלום מר והנעשה עמו ואת חבריו שיחיו אצל ידידנו בארץ הקודש.

ויהי רצון שיהי מכתב זה גם כן התחלה טובה לתוכן טוב במכתבים הבאים מכאן ולהבא.

ולעיקר מכתב מר – על דבר ההסדר חלקי – תמהני קצת שסגנון המכתב נותן מקום להערכה שכאילו כל הענין תלוי בספק ויש מקום לדון לחיוב או לשלילה בכללות הדבר. והרי ידוע בחו"ל ובודאי ידוע זה למר ולדכוותי, אשר המדובר במצב ההוה הוא רק בנוגע לפרטים ולהזמן ומה יקבלו תמורת זה וחלף זה וכו'.

וכבר אמרתי בהזדמנות מתאימה, אף כי כמובן שלא על מנת לפרסם, אבל בשיחה עם אלה שעל דרך הרגיל קיימי שימסרו חוות דעתי גם לחוגי מר ולהקרובים אליו, והוא, אשר בסגנון הרגיל במשפט העברי המצב הוא, "תחילתו ברצון וסופו באונס". כוונתי, שאף שלפני שנה ועל אחת כמה שנתים הי' הדבר תלוי כולו ברצון ישראל, האם לסגת מהתעלה או להשאיר שם וכו', הרי ההתחלה תיכף לאחר מלחמת ששת הימים בהודעה, "לכל המעונינים" שמוכנים להחזיר השטחים הכבושים (וכנראה גם בזה הי' דיוק לשלול הביטוי "שטחים המשוחררים"), הודעה שנכפלה בהזדמנויות רבות ביותר ושונות, ומה שאולי חשוב עוד יותר, הוזכרות שלא לסתום את התעלה באופן שיודרשו שנים רבות לפתיחתה – הרי הי' כל זה בבחינת הצהרה גלוי' וברורה שמזמינים לפתוח את התעלה. ופשוט שלא עלה על דעת איש מעולם שימסרו הבעלות על התעלה לישראל, ולא לארצות הברית, אלא שהי' מקום לספק האם ימסרו הבעלות למצרים לבדה, או למצרים בצירוף בעל בריתה בריה"מ, או למצרים בתור גרורת בריה"מ.

וידוע ג"כ לכל מתחיל בהנדסה שמה שהי' כתוב בעתונים אחדים שאי-אפשר להרוס התעלה או לסתום אותה כדבעי – אין לזה שחר. ובפרט שאורך התעלה הוא 100 ק"מ ויותר, ובגדה המזרחית שלה הרי לא היו משקיפים וכו' כל הלילות.

מתחזק הרושם הנ"ל ביותר כשנודע לכל מעונין בזה שלמרות שתיכף להפסקת האש, וביממה הראשונה ממש, הביאו לגדה המערבית תילים חדשים

והמשיכו בזה במשך כל הזמן, מבלי כל תגובה מישראל (פרט למחאות בדיבור, שמתחילה לא היו סיכויים כלשהם שישנו המצב, כי אם לכל היותר – שעל ידי זה יקבלו מארה"ב קצת נשק יותר, ובכל אופן הרבה פחות מהנשק המובא בתכיפות לגדה המערבית).

מכיון שהפער בין הכוחות ה' הולך ופוחת, ובשום אופן אי אפשר ה' להדביק את כמות ואיכות הנשק מבריה"מ במדה ובמשקל הנשק מארה"ב, הרי כאמור לעיל, מה שהתחיל ברצון הפך לאונס על ידי הפעלת לחץ מכל הצדדים, כולל הידידים כביכול, עד שהמצב בחצי שנה האחרונה ואולי עוד לפני זה הוא שעתה כבר אין ברירה. ובודאי ידוע גם למר שאין זקוקים לענין הנקרא לחץ (בלשון הדיפלומטי) מארצות הברית, כי אם הפסקת הספקת נשק וממון ותו לא.

מה שמצער ומכאיב עוד יותר הוא אשר למרות שכבר ה' מצב דומה בעבר, ופעמיים, הנסיגה מהתעלה בשנת 1956 וההודעה ב-1967 שמוכנים להחזיר השטחים „הכבושים“, ולא השיגו שינוי מהלך הרוח של המצרים ולא מהלך הרוח של בריה"מ ואפילו לא מהלך הרוח של ארה"ב – לטובת ישראל, ורק נתפרשה עמדה זו כחולשה ברוח על כל פנים של אלו הקובעים הקו בישראל ביחסי עם מצרים, עם הערבים בכלל, וכן עם ארה"ב ובריה"מ – והרי בעולמנו שאינו עדין עולם האמת והצדק והיושר, חולשה מזמינה לחץ ולא רגש של רחמנות שיביא למעשים בממדים ממשיים ומחליטים – הנה למרות כל זה ממשיכים בקו האמור ולמרבית הצער והכאב לא רק בדיבור אלא גם במעשים, ומנסים להשקט דעת הציבור על ידי הסכרות מזורות. ולדוגמא, שישנם לישראל כמה ידידים מבין ממשלות אומות העולם, או שכיון שישאל עזרה למדינות באפריקה בכמה שטחים, ישתפו פעולה על כל פנים בהצבעה באו"ם שמצרים תגרש את בריה"מ, ועד להסברה שנשמעה לאחרונה – ולאחר בקשת סליחת מר בזה, כיון שהבא להלן נתפרסם בשם החוגים הצבאיים – שכוח צה"ל הוא עתה גדול בהרבה מאשר ה' במלחמת ששת הימים. ואף שכמובן הצהרה זו אמיתית היא כשלעצמה, אבל הרי אין לזה כל שייכות למצב הדברים, שהרי מה שנוגע הוא המאזן בין כוח הצה"ל עתה – כלפי הכוח הנמצא מעבר לתעלה עתה ולא כפי שהי' כוחו של הצד שכנגד לפני שלש שנים. והן ידוע שגרוע המאזן עתה בהרבה מאשר ה' ב-1967, גרוע בהרבה גם בכוח אדם, שהרי אנשי צבא בריה"מ הנמצאים עתה במצרים רבים הם כמה פעמים ככה, בכמות ועוד יותר באיכות, ממה שהי' ב-1967.

אמת שקרה נס ומצרים מפני טעמים שאינם מוכנים כלל עדין לא חתמה על פיסת נייר, פיסה שתוכנה תנאים שאיש אינו מקוה שיקיימום, ובמילא המצב תלוי ועומד. אבל כנ"ל צריך עיון גדול האם זה מחזק את המצב בגדה המזרחית של התעלה או את המצב בגדה המערבית של התעלה.

בטבעי אינני פסימי, ומובן אשר רצוני הוא למצוא פרטים המשמחים בשינוי

המצב משנה לשנה. אבל למרות הרצון החזק אסור לאדם לרמות את עצמו באיזה ענין שיהי, על אחת כמה וכמה בענין רציני כהאמור.

ולסיים בדבר טוב, הרי מה שראיתי שנוי לטוב הוא בנוגע למצב הפנימי במדינת מצרים והערביות והיחסים שבין אחת מהן לחברתה. ואם יש לזה שייכות עם השיחה שהיתה בינינו בעת ביקורו של מר כאן בנוגע להאמור, הרי זכות גדול הוא למר בהשפעתו בכיוון האמור, וגם בזה בודאי ידוע למר יותר ממני על דבר גדול החשיבות שבדבר.

אסיים מכתבי מעין הפתיחה, אשר יהי רצון שתוכן מכתב מר הבא יהי משמח בהענינים הכתובים לעיל ובכלל, ויוכלל גם זה בכרכת השנה טובה ומתוקה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה, כנוסח המסורתי של ימי חודש אלול שמאחלים איש לרעהו כתיבה וחתימה טובה לשנה החדשה, שחודש אלול הוא הכנה מתאימה לזה.

בכבוד ובברכה ובפ"ש חבריו שליט"א ואסיר תודה אהי' למר באם ימסור גם להם איחולי לשנה טובה ומתוקה.

נ.ב. מוכן שכרשות למר למסור תוכן מכתבי זה למי שימצא לנכון, ובודאי אקבל על כל פנים תגובת מר על התוכן, ותודה מראש.

ארשה לעצמי, כיון שנגע מר בשאלה של ההסדר חלקי, אולי יכול להסביר לי תמיהתי גדולה זה כשלוש שנים, והיא, שלאחרי שידוע ומקובל אצל כל המומחים בלי יוצא מן הכלל, שבתקופתנו הגנה בשיטה כמו קו מאגיני וכיוצא בזה, זאת אומרת לסמוך על ביצורים ועל נוכחות פלוגות צבא, מצומדות וכבולות" בבונקרים וכו', לא זו הדרך כלל בתקופתנו תקופת הסילונים והצנחנים וכו', ובפרט כשהחזית אורכה כמה מאות ק"מ (בצירוף החזית דהתעלה והחזית דים התיכון), כי אם רואים את כח הצבא בניידות שלו ובהכשרון להזיזו ממקום למקום בזריזות וכו'. והדברים אמורים אפילו כשישנן כמה נקודות אחיזה בנוף הטבעי, הרים וגבעות וכו' בהעורף של הקו, על אחת כמה וכמה כשנמצאים במדבר. ואפילו כשהקו הוא בעובי של כמה ק"מ, הרי המינימום של ההסדר חלקי בודאי שהוא יותר מעובי הקו. ובכל זה השקיעו הון רב ומרץ עצום בקו הגנה זה.

אמנם הי' בזה גם תועלת פסיכולוגית להציל את הנמצאים שם משעמום, בעי' רצינית ביותר במצב כזה, אבל אינו מסתבר לומר שזה הי' הפקטור המחליט בדבר.

ובאם מותר למר לגלות הטעמים ונימוקים שבדבר, תודתי נתונה למפרע באם יכתוב לי גם בזה ובפרטיות המתאימה.

(ממכתב ג' אלול תשל"א)

במענה למכתבו מז' באלול, ובהתאם לסגנון מכתבו הנני עונה למר שלא בתור, ובפרט שלדעתי השאלה אינה רק אישית בלבד, ככתבו, אלא גם ענין הנוגע לרבים. והיא, הימשיך בתפקידו ומשרתו במקומו עתה, או שיקבל תפקיד המוצע לו בחברה להשקעות וכו'.

והנה מבלי להכנס לפרטי ההצעה לתפקיד חדש, הרי משרתו עתה היא בשטח הבטחוני, ובודאי אין הזמן גרמא כלל לעשות משהו שאפשר שיגע ויגרע בשטח זה.

ואפילו אם תמצא לומר שימצאו ממלא מקום וכו', הרי אינו דומה מי שיש לו ותק וידע בשטח זה מכמה זמן, לפנים חדשות, שתמיד ישנם סיכוכי קליטה והתאמה בין עובד חדש להמנגנון, ובפרט להעומדים על גביו.

בטח ה' יחסי לשאלה האמורה אותו שהוא עכשו – גם לפני כמה וכמה שבועות, אבל עכשו – ביתר שאת, ועל אחת כמה וכמה שכן היא דעתי בהחלט בקשר עם המצב בהוה, שדרוש ביותר שלא יהי' כל זיעזוע, אפילו זיעזוע קל, במסגרת המנגנון הבטחוני. ובפרט כפי שסיפר לי מר בניקורו כאן ומרמז על זה גם במכתבו זה, שעומד הוא בקשר הדוק עם העומדים בראש. ואם בעבר הלואי והיו אוחזים בקו תקיף יותר ולא היו מקבלים דעת הפשרנים והמוותרים, הרי בודאי שכן הי' צריך להיות עתה שכבר נוכחו בזה אפילו (על כל פנים חלק מ)הפשרנים, ולמרות זה ניכרת גם עתה נטי' מכמה אנשים שיש להם השפעה להמשיך בויתורים ובתחוננים וכו' (אף על פי שנוכחו שכל הצעה של פשרה מתפרשת בכל קצוי תבל כסימן מובהק לחולשה, ותיכף ומיד מביאה להתקפה עוד יותר), אי לזאת הרי מוכרחת עוד יותר נוכחות כל אלה התומכים בקו האמור בתפקידים שיש להם השפעה בשטח זה, ובפרט אלה שיש להם השפעה ישירה. והרי תקותי אשר מר הוא מאלה שתומכים בלבב שלם בסמכות עם ישראל שכדאי הוא לבטוח עליו, על אחת כמה וכמה צור ישראל הוא ה' יתברך ויתעלה, אשר בסגנון הכתוב עיניו בארץ הקדש (ובעם קדש בכל מקום שהם) „מראשית השנה ועד אחרית שנה", ומתהלך בקרב מחנה ישראל להצילם ולתת אויביהם לפניהם. ובודאי אשר לדכותי דמר אין כל צורך בכיזור נוסף לעמדתי בהאמור.

והנני מאחל למר אשר יצליח לנצל הכשרונות והאפשריות שלו במילואן לביסוס כל עניני בטחון מתוך בטחון באלקי ישראל ובעם ישראל, מתחיל בימים אלו ימי חודש אלול, אשר מנהג בני ישראל הוא לומר בו פעמים בכל יום ה' אורי וישעי ממי אירא, ה' מעוז חיי ממי אפחד. אם תחנה עלי מחנה לא יירא לבי גו' ועתה ירום ראשי על אויבי סביבותי גו' קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך.

(ממכתב י"ג אלול תש"ל)

. . . מכתבו בנוגע לחברון נתקבל מאז, ולפלא קצת שהרי בהמצאו על אתר בודאי ידועים לו הפקפוקים והשקו"ט בנוגע לחברון מצד אלה הקובעים מהלך הענינים בא"י וביניהם, אשר לצער הכי רב ולבשתנו לעת עתה עכ"פ רבו המשמאילים על המימינים ומאמינים וד"ל. ובודאי ידוע לו ג"כ ע"ד ההגבלות וכו' וכו' בעד אלו שהעיוז להתנחל בחברון. ואין להאריך בדבר המצער ועד ליחס . . .

(ממכתב י"ג מרחשון תשכ"ט)

. . . בודאי ידוע לך – שמלפני כשנתיים התחלתי לבקש ע"ד חידוש התנחלות חב"דית בחברון (למיעוטי ההצעה דגבולות' דוקא – מעין הסכם והכשר השיטה ד"רצחת וגם ירשת" כפשוטו ממש) – כמובן, בלי תוצאות אבל לא אמרתי נואש.

(ממכתב ר"ח אדר"ת תש"ל)

ולנקודה העיקרית אשר בו, בנוגע לחברון והתנחלות בה, לפלא קצת אשר אף שנמצא מר על אתר כנראה לא ידוע לו אשר מראש ולכתחילה לא הסכימו ע"ז ולא נתקבל ענין האמור אצל חלק חשוב מאותם הקובעים ענינים אלו בארצנו, ואלה התומכים בהם הלכו ורכו, ולאחרונה כנראה ידם על העליונה והולכת ומתגברת. במלים אחרות, כנראה שכל הענין איננו מעשי כלל, אלא שבעקבות המצב והיחסים בין המפלגות ובתוך המפלגות לא ברור באיזה סגנון ובאיזה אופן יבטלו הדבר. אבל כאמור אין זה אלא בנוגע לצורה החיצונית של הביטול ולא בנוגע לענין עצמו.

אין כוונתי לפרסם דברים אלו, שהרי א' אין עניני להלחם בממשלת ישראל בדברים כאלו אפילו באם היו סיכויים טובים לתוצאות: ב' בדרך הטבע ובהמצב הפוליטי בארץ ישראל כעת, אינני רואה כל סיכויים שתכנית התנחלות בחברון תבוא בפועל, על כל פנים בעתיד הקרוב, והלואי שאתבדה.

מובן כאב הלב וצער העמוק על הנ"ל, שבטוחני שזהו צערם של רוב מנין ורוב בנין של עמנו בני ישראל בכל מקום שהם. אבל למרבה הצער לא זהו הקובע כמה וכמה ענינים חשובים. ועד כדי כך שנעשו בזה דברים שלא הי' בהם כל צורך כלל וכלל ונוגעים בכבוד עם ישראל ועוד יותר וכו'. ולדוגמא בענין חברון עצמו:

עד עתה לא קבלתי ביאור, על כל פנים קצת ביאור, מה הי' ההכרח להחליט בפומבי בישיבת הממשלה ולפרסמה וכולי כשדובר ע"ד חברון, אשר ירשו בעוד זמן

בנין דירות בשטח הסמוך לחברון; במלים אחרות הכרוז בשם כל העם היושב בציון אשר בחברון עצמה אסורה דירת בן ישראל! ומובן הטעם – כי שייכת היא לאלה היושבים בה עתה, ובסגנון התנ"כי „רצחת וגם ירשת“, שהרי על ידי רציחה כפשוטה גורשו בני ישראל מעיר האבות. וה„נחמה“ שבהחלטה האמורה, כפי שהביאו לי הבשורה ע"ד הנצחון הגדול בהחלטה זו, שהחליטו סוף סוף ליישב יהודים מחוץ לחברון, הרי מלכתחילה ידעו שגם בזה זקוקים יהיו לקבל אישור מכמה מעצמות, ובעיקר מוואשינגטון והסטייט דפארטמנט (משרד החוץ), אשר מנהגו הוא שכל היתורים מצד ישראל מתקבלים תיכף ומיד ואין שייך בזה חזרה וחרטה, מה שאין כן תביעות ישראל דנים בהן בשקו"ט ארוכה וכו'. והרי יכלו לעשות זה בחשאי – וכמו בירושלים – ולא לקבוע ולפרסם האיסור שבחברון ומטעם כל השרים!

שאלתי שאלה האמורה לפני כמה וכמה שבועות, וכנ"ל עד עתה לא קבלתי שום הסברה. ואין להאריך בדבר המצער.

כאמור לעיל, מכתבי זה הוא בשביל מר ובשביל אלו שיראה בעיניו שיש תועלת שידעו מתוכנו, אבל לא לפירסום בעתונות, כי אין כונתי בזה למלחמה נגד הממשלה.

אשתמש בהזדמנות זו, ובהפתעה הנעימה לקבל מכתב ממר לאחרי ההפסק הכי ארוך מעת ביקורו כאן, למלא חובה נעימה להביע תודתי על אשר הגיון עלי מהמאמר הראשי שנדפס ב„הארץ“, ובפרט שכבודי אין נוגע בזה כל כך, שהרי הורגלתי „בתגובות“ כאלו נגדי ובחריפות יותר עוד מנעורי, כשגרתי במדינת מועצות הברית והייתי בן הבכור להרב הראשי בעיר מחוזי, וכיון שהיו לי מכירים בין הסטודנטים וכו' הרי מובן שבעת יכוחים וכו' התקיפו „גם“ אותי, ואדרבה כיון שהיו לי ידיעות גם בשטחים בהם למדו סטודנטים האמורים, ומהם יעווסקים, קומוניסטים וכולי.

אלא מה שנוגע לי הוא ענין הפצת היהדות, ולכל לראש מבצע תפלין, שזכיתי שדברי התעוררות שלי בזה מתקבלים בין כמה חוגים, וכיון שהתקיפו אותי בעתון וכו' הרי יש כאלה שבאים למסקנה מזה שאין להניח תפלין ח"ו שהרי יוזם הפעולה נכתב עליו ככה וככה בעתון פלוגי ועודנו עומד ומדבר ומעודד שיניחו תפלין.

התקוה שבזה לא תזיק ההתקפה כיון שאין כל הקשר שכלי ושייכות בין שני הענינים] – שאפילו באם היתה ההתקפה צודקת על מאה אחוז, מהי השייכות לקיום מצות תפלין הכתובה בתורתנו, תורת חיים ותורת אמת, בארבע מקומות בתורה שבכתב ובריבוי מקומות בתורה שבעל פה וכו' וכו'. –] ברם לצערנו חיים אנו בדור תהפוכות, שלא כל הענינים נחתכים דוקא על פי שכל והגיון מדוייק. וכודאי לדכוותי דמר אין צורך להאריך בזה.

בכבוד ובברכה.

... לכתבו של כת"ר אודות דברי בנוגע לירושלים עיה"ק תוכב"א, שאמרו לו אשר להד"ם, הלואי שיהי' כן, אבל לצערי אין המצב בהוה כלל וכלל כמו שלהד"ם, ומה שמגדיל יותר את החשש הוא שמרדמים דעת הקהל והצבור – ובנוסף הידוע – טענו חטין והודה לו בשעורין, וגם על זה הזהרתי בדברי ע"ד הענין, אשר להוי ידוע שהעיכוב עתה הוא רק שימצאו נוסחה שתשביע רצון העולם-גולם, והפוליטיקאים כדרכם בהשיטה אשר עולם-גולם זהו רובא דרובא של כל אלה הנמצאים מסביבם. וכמה נוסחאות כבר המציאו, ביניהן זו שהזכרתי שתהי' (לא קרית מלך רב, כ"א) „קרית שלשה מלכים“, וכיון שאין מלך בישראל ואיש כל הישר בעיניו יעשה – שהרי חיים אנו במשטר דמוקרטי – „שלשה שותפים“ ובסדר לפי הכמות, שהרי זהו המכריע בדמוקרטי: הנוצרים, המושלמים וכו'. [אמש נתחדשה ונדפסה בעתון הכי חשוב כאן – times – נוסחא חדשה – לקוחה מדבריו של שר החוץ בשם כל הממשלה – שבתרגומה לעברית הוא ש„רצון“ הממשלה הוא קונטרול פוליטי של ירושלים ולא לוותר על המקומות שבהם תלוי הבטחון כמו רמת הגולן, כן נקודות מסוימות בגדה המערבית של הירדן“. וק"ל].

ויהי רצון שבהתקרבונו לחדש הגאולה, חודש כסלו, ניגאל ועוד קודם ביאת משיח צדקנו מהמתיוונים דתקופתנו זו, ועל ידי יפוצו מעינותיך חוצה, ענין ותוכן חג הגאולה די"ט כסלו, הרי תומ"י ידליק כל אחד ואחד נרות בשמן טהור דוקא שלא נגעה בו אפילו יד עכו"ם ואפילו לא הסיטו, להאיר בבת אחת את הבית ואת החוץ, ובאופן דמוסיף והולך מוסיף ואור.

לקרובו שי' שם – יש לשלוח דרישה באם יסכימו ע"ז, ואין ללחוץ עליהם . . .

(ממכתב כ"א חשון תשל"א)

* desire – תרגום מדויק יותר „מבוקש“ – עוד יותר חלש מהנ"ל.

... אף שמנהגי לא לערב את כ' בעיניים הבאים להלן, וכמוזכר ג"כ כדיבורנו כאן – מצאתי לנכון, בתור יוצא מן הכלל, לכתוב הבא לקמן, כיון שדברי בזה באו בהמשך לאחד הנושאים בשיחתנו ועליו אכתוב –

סיכום הנדבר בזה בהתועדות ש"ק זו וכן יומיים לפני זה בשיחה עם מר מ.ב. שי': שאלוני מהי הסיבה אשר לאחרונה הפסקתי לדבר ע"ד שלילת החזרת השטחים המשוחררים, אף שלפני זמן כן דברתי בזה וכמה פעמים –

עניתי שהסיבה פשוטה, כי נשתנה המצב בעיקרו. דברתי בזה כל זמן שהי' הענין מעשי והייתה אפשריות לא להחזיר, וקיתי שאולי ע"י דיבורי [בחשאי, וכשלא הועיל – בפומבי] אתרום להכרעת הדעה של אלו האומרים לא להחזיר (ובמילא

יעמידו את ואשינגטון וכו' בפני עובדות – יקימו ישובי קבע אזרחיים בשטחים וכו'). נצחה הדעה – להחזיר (ונתפרסם בין אר"ה והותחל הלחץ). וכמו שאמרתי לפני כו"כ שבועות – ה"ז כבר לאחר ההחלטה להחזיר, ושארם אל שייך – בחכירות וכיו"ב. ועתה כבר אין היכולת לחזור בה – מפני הלחץ (לפי ידיעותי ממקור (שע"ע הי") נאמן בהחלט, לא יסכימו בואשינגטון בשום אופן למלחמה ואפילו לחשש של מלחמה במזרח התיכון, ולא ימנעו גם מהפסק הספקת נשק ועזר בכלל – וכבר המציאו „תירוץ" שאין זה לחץ ח"ו, כ"א העדר סיוע והשתתפות בפעולה שאינה לרצונם – ואז אין אפשרויות להחזיק בשטחים וכו'. ובושינגטון מבינים זה). וכשאינן תועלת ואין זה מעשי – אין מקום לדבר עד"ז.

נוסף על האמור מכבר – שדיבור בהאמור יכול לפגוע בהמו"מ לקבל עזר מאקסימאלי עבור ההחזרה. ועוד, כיון שעתה אין ענין דסכנת נפשות אלא להגדיל העזר כנ"ל – אסור לסכן נפשות דאנשי הצה"ל ע"ז.

אבל בטח [באם ח"ו תתעכב ביאת משיח צדקנו] כשיבוא זמן הבחירות יזכרו בני"י מי הם אלה אשר תיכף ומיד לאחר נצחון המפליא של מלחמת ששת הימים התחילו במו"מ איך להשתחרר ולהפטר משטחים המשוחררים.

(ובפרט שבאם, ר"ל, הנסיגה דשנת 1971 תביא לתוצאות דומות להנסיגה דשנת 1956 – ויזדקקו עוה"פ לנצחון מפליא, הנ"ל ירצו לאחרי הנצחון להתחיל עוה"פ במו"מ דומה וכו')

ידעו מי הם אלה המאמינים – וגם בנוגע למעשה בפועל – בשלימות ארץ הקודש ובשלימות גוי קדוש ובשלימות תורתנו הקדושה.

ע"כ בנוגע לנדו"ז.

– המוקף בחצ"ע נאמר רק להיחיד ולא ברבים בהתועדות. והטעם מוכן.

(ממכתב מוצש"ק פ' ויקרא חש"א)

. . . למה שהובא מהכוזריי בהנוגע לתנועות בעת התפלה ולא מספרים אחרים – ע"פ פשוט דמשם מוכח שהנוהג הי' עד כדי כך טיפוסי לבני ישראל עד שהכוזריי מדבר עליו במיוחד, משא"כ בשאר הספרים שאפשר לפרש בהם שיש מי שנוהג כן . . . (ממכתב ג' מנ"א תש"כ)

(* מ"ב ריש ס"פ. הובא במכתב הבעש"ט והה"מ (התמים ח"ה ע' כט [רכו, א]).

... בשאלתו ע"ד צירוף למנין – מנהגי כמ"ש כ בשו"ע אדה"ז סנ"ה סוס"ז.
ואף שהוא במוסגר – עכ"פ משמע שלזה דעתו נוטה יותר, וכ"פ בקצשו"ע ...

(ממכתב כ"א אד"ש התי"ש"א)

... בענין ענט"י כ"כ בחיי אדם כלל ז' סעיף ה. משנה ברורה ד' סק"א. קצור
שו"ע. קצות השלחן ב טז. – אבל בס' עבודת היום (הובא בתוספות חיים על החיי
אדם) כותב שאם עדיין לא אמר שאר ברכות השחר יכול לאמר עתה גם ענט"י. –
ולכאורה כ"ז תמוה, דכיון שסו"ס יתפלל מנחה הרי מחוייב לברך ענט"י, מטעם
דהעברת רוח רעה, ברי' חדשה, וגם הכנה לתפלה. – ומה שיש הפסק גדול עד
מנחה, הרי גם עד תפלת שחרית מתארך כמה זמן ולא מצינו חיוב שיסמך תפלתו
לברכת השחר. ובחיי אדם כתב שימתין עד תפלת המנחה ואז יברך והגיה בצ"ע. וגם
דעת רבנו (סי' נב סוף סעיף א') מדהביא י"א שלא יאמר אלקי נשמה ולא הזכיר ע"ד
נט"י משמע דיברך נט"י מ"מ כיון שלא מצאתי לע"ע חבר לי בזה לא מלאני לבי
להג' בפנים. והנה בחיי אדם שם סעיף ח' ובקצשו"ע פסקו דגם אלקי נשמה לא
יברך. (ובערור השלחן סו"ס נב מנה עוד ברכות) ובמשנה ברורה וא"ו סקי"ב לא
הכריע בין הדעות אבל דעת רבנו (שם) דיברך.

(רשימה משנת חשי"חש"ט)

(*) דאם לא בירך ענט"י קודם התפלה שוב לא יברך אחר התפלה. המו"ל.

נעם לי להודיע ע"ד נדבת לבם הטהור, שלו ושל חבריו שי', חבור לטהרה,
לעורר לבב בני',

אשר כאו"א בהתחלת יומו כשיעור משנתו אומר ומברך אלקי (שהוא טהור
ומעונו טהור ומשרתיו טהורים) נשמה שנתת בי טהורה היא,
על גודל ענין הטבילה וטהרת הגוף, כלי של קדש וקנינו של הקב"ה, מיוסד
בראשונים ואחרונים אשר מפיהם אנו חיים.

ולא רק הטבילה מטומאה כפשוטה לטהרה, כי אם גם טבילה מטהרה לטהרה,
אשר כמה דרגות יש בזה ועליות, ובדוגמת חמש המעלות שמנו חכמים שהטובל
לחולין טמא למעשר וכו'.

שהוא טהור: ויק"ר פ"ח.

כ"י ש"י קודש וקנינו של הקב"ה: שו"ע רבנו הזקן מהד"ב סו"ס ד'. רמב"ם הל' רוצח פ"א ה"ד (ראה
ג"כ רדב"ז לרמב"ם הל' סנה' ספ"ח. שו"ע לרבנו הזקן הל' נזקי גוף ס"ד: אין לאדם רשות על גופו כו').

וכדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע שאין דומה זמן טבילת טהרה, ימי החול בכלל, ימי הקריאה בשני וחמישי, ימי תענית, ערבי שבתות ומועדים וערב ר"ה ויהכ"פ, שבתות ומועדים.

וכמובן שכמה עליות יש בזה גם מהרמב"ם, שכל דבריו הם בתכלית הדיוק, בסיום וחותם ספר עשירי הוא ספר טהרה, שמבאר אשר הטבילה וביאה במים רומזת להבאת נפשו במי הדעת.

וכדבר משנה ס"פ יום הכפורים: מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל.

ועייג"כ מאמרי רבנו הזקן (בעל התניא והשו"ע) ענין המקוה, כוונת המקוה. עיי"ש היטב.

ויהי רצון אשר יצליחו כל המשתדלים להרבות הטהרה בישראל, והרי הובטחו הבא לטהר מסייעין אותו. וטהרה מביאה לידי קדושה חסידות וכו' – עדי לקיום היעוד וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם גו' אטהר אתכם, ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים.

(ממכתב ימי חנוכה תשכ"א)

שאין דומה: שיחת חה"פ תש"ג אות סא.

שכל דבריו: כללי הרמב"ם (ראה יד מלאכי ובכ"מ).

מאמרי רבנו הזקן: נדפסו בסידורו.

ומלאה הארץ: ראה רמב"ם סוף הל' מלכים. ולדייק אשר בהל' תשובה לא הובא סוף הכתוב

כמים לים מכסים, משא"כ בהל' מלכים סוף ספרו. וראה רדב"ז שם**.

(*) סה"ש חש"ג ע' 85 ואילך. המו"ל.

(**) נתבאר בארוכה בהדרגה על הרמב"ם (קה"ח, חשמ"ה) ע' 36 ואילך. לקו"ש חכ"ז ע' 238 ואילך.

ועוד. המו"ל.

. . . בקשת רפואה לאנשים (נשים) מסוימים – ליחידים – מקומה בברכת

„שמע קולנו“. ושאל הפרטים לרב בעירו.

(ממכתב י"א שבט תשמ"ז)

. . . מה שכתב שהי' חולה ברגליו זה איזה פעמים (ותקוטי שכבר נתרפא כליל

לעת הזאת), אולי צריך הי' לקיים דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א בפשיטות מבלי

להכנס בחשבונות, באריכות ההתבוננות ושאליות עצות בזה. והוא עפמ"ש באגה"ק

ס"א ובלקרי"ת ד"ה יחינו מיומים רפ"ג דהאמונה הוא בחי' רגלים . . .

(ממכתב ז' אדר"ר תשמ"ח)

. . . ומש"כ אשר י"א שאין נוגע כ"כ למצוא מקור או מקום מחז"ל או דין שהובא בדא"ח כי זהו בעצמו המקור – אני לא כן הוא עמדי. ולא עוד, אלא כשרואים במקור הרי כמה וכמה פעמים נתוסף הבנה גם בהענין בדא"ח. – ולכאורה הוא גם חסידישער, לומר אשר ישנו מקור ואני לא מצאתיו מלומר שאני יודע ברור שאין מקור והרבי חידש זה ע"פ הוראה וכו'. – ובמוחש נראה בהגהות הצ"צ בדא"ח עד כמה נתיגע בזה. ואכ"מ.

(ממכתב ט' טבת תשי"א)

. . . לפלא הכי גדול כתבו שאין עתה „יחידות“ לכאו"א בפ"ע – שכנראה אינו יודע (או שלא הגיעו – ראה לקו"ת ר"פ שמיני) המדובר וכמה פעמים ע"ד גדול המעלה דהיחידות הכללית ובביהכ"נ ובביהמ"ד וכו'.

(ממכתב חשמ"ב יז)

. . . לההערה – בנוגע להכרזת הרמ"א* – ד„אין ק"ו לברכת הנהנין, כי אז הי' חשש גם לק"ש שהיא מה"ת".

ז"ל ההכרזה ב„לב העברי“: צו מעריב בזמנו – ונוסף על ש"ל שמדויק „מעריב“ – כיון דבק"ש אפ"ל בק"ש דר"י הנשיא (ברכות יג, ב וראה נ"כ שועאו"ח רס"ז) – ובאמצע בסעודה, הרי הדיוק „בזמנו“ (גם) בק"ש הוא מדרכנו – [ובתפלה ניתוסף ג"ז דרשות הוא כו', כמש"כ במכ' הקודם], ובפרט באונס שכרות (דהרי בפורים עסקינו. והא דא"צ אזהרה על כללות הענין דק"ש ותפלה בנדוד – י"ל בפשטות, דהרי רוב הסעודה צ"ל ביום) רמ"א (סתרצ"ה ס"ב) – ויכול לקרותן עד [עה"ש – תפלה וי"א דגם תפלה – עד] הנה"ח (אר"ח שם סו"ס רל"ה. פיה"מ ברכות רפ"ד (אבל ראה העתקת קאפה שם) ערה"ש שם – ואולי מקורו מזה דהרמ"א לא מחלק בין תפלה לק"ש. ודלא כמשנ"ב שם) – ואין מקום (בזמן ארוך כ"כ) לחשש.

(ממכתב ה' אדר תשל"ז)

* ראה שיחת כ' כסלו תשל"ז. לקר"ש חכ"ד ע' 381. המו"ל.

כ' מנחם אב

ב"ה, יום השני פ' עקב, חמשה עשר במנחם-אב,
דקיימא סיהרא באשלמותא,
חודש דמזלי ארי, ארי שאג מי לא יירא,
ה'תש"ג, ברוקליו, נ"י.

לכל המשתתפים בכינוס השלוחים השנתי הי"א,
בארצנו הקדושה תובכ"א,
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם קבלתי ההודעה ע"ד קביעות זמן כינוס השלוחים השנתי הי"א בארצנו הקדושה, „ביום הרכיעי לס', „תמיד עיני ה"א בה מראשית השנה ועד אחרית שנה“, טו"ב מנחם-אב, קמי שבתא דכ"ף מנחם אב – יום ההילולא של כבוד קדושת הרה"ג והרה"ח המקובל מוהר"ר לוי יצחק צוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אביו של – יבלח"ט – כ"ק אדמור"ר שליט"א, בישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש, נחלת הר חב"ד“,

כינוס אשר קבעו הנושא שלו „שנת נסים בעבודת השליחות“.

חמשה עשר במנחם-אב: ראה משנה וגמרא סוף תענית. פתיחתא דאיכ"ר לג. זהר ח"ב קלה, א. פע"ח סוף שער חג השבועות דרוש לט"ז באב. לקר"א לה"מ (לא, ג – בהוצאת קה"ת). אוה"ת ואתחנן כרך ו' ע' בקצו ואילך: נ"ך כרך ב' ע' אינו. ד"ה נחמו עת"ר (סה"מ עת"ר ע' ריח ואילך. רכא ואילך). לקוטי לוי"צ – אגרות קודש ע' תיג.

דקיימא סיהרא באשלמותא: זהר ח"ב רטו, א. וראה שם ח"א קנ, רע"א. רכה, ב. ח"ב פה, א. שמרי"ר פט"ו, כו. וראה אוה"ת ברכה ע' איתתצד.

דמזלי... יירא: ראה יל"ש ירמ"י בראשו ובתחלתו (רמז נטר). הובא ונתבאר באוה"ת נ"ך כרך א' ע' שעד. כרך ב' ע' אינו ואילך. ד"ה בונה ירושלים ה'תרכ"ט (סה"מ תרכ"ט ע' רע"א).

ארי... שגא: וידוע רה"ת דארי' אלול ר"ה 'והכי"פ הו"ר (שלי"ה ריש מס' ר"ה (ריג, א). שם תושב"כ פ' שופטים (שעת, ב). הובא ונתבאר באוה"ת נ"ך כרך א' ע' שעד. שם ע' תסו. כרך ב' ע' אינו. אוה"ת ר"ה ע' איתכב. סה"מ תרפ"ט ע' 31, עבודת התשובה, דבתשובה נגאליו (סנהדרין צו, ב. רמב"ם הלי' תשובה פ"ז ה"ה) וארי' יבנה אריאל (יל"ש שם). ובלקו"ת ר"פ עקב: וגם ימים נוראים נקראים ע"ש ארי' כי ארי' אותיות יראה (מגלה עמוקות אופן קג. קה"י ערך יראה). וראה אוה"ת נ"ך כרך ב' שם.

ביום... חב"ד: ל' ההומנה השלוחה להשלוחים שי' – ובמילא חל על זה אריכות הביאור בתורת הה"מ (לקו"א סרי"ג – נב, א) ש,כל המקריות שיקרה לאדם... זהו כמשל מי שרואה במראה שרואה כנגדו פרצופו וכו"ל בכל תיבה.

תמיד... שנה: עקב יא, יב.

קמי שבתא: ראה פסחים קו, סע"א. שרי"ע אדה"ז או"ח סרצ"ט ס"ח. ועוד. וראה גם פע"ח שער השבת פ"א. תרי"א לך יב, א. סהמ"צ להצ"צ ח, א.

שנת נסים: ראה בארוכה מכתב ואיו תשרי ה'תש"ג (נדפס לקמן ע' 428 ואילך).

ויה"ר שיהא בהצלחה רבה בכל – והרי הודיעה תורתנו תורת אמת בקשר לאבוהן דכל שלוחים, שהוא לכל לראש „משה רבנו“, שליח למסור תורת השם ומצוותיו: לכה ואשלחך גו' ואנכי אהי' גו' והוריתי אתכם את אשר תעשון,

ובפרט שבמשך כל השנה שעברה, שכוללת כל שינויים האפשריים, בטח פעלו בהתאם להחלטות כל הכינוסים הקודמים.

ובאופן דכינוס – די ש בזה זכות ותוקף דרבים, ויתירה מזה – דציבור, שהרי בודאי יתאחדו כולם למציאות (חדשה) אחת בלב אחד ע"י אהבת ישראל ועד לאחדות ישראל,

ובתור שלוחים של אחד, כ"ק מו"ח אדמו"ר, נשיא דורינו, שהנשיא הוא הכל –

הי"א – ומקרא מלא דבר הכתוב „אחד עשר יום מחורב“,

וי"ל הרמז בזה, רמז מפורש שמחורב – נתינת וקבלת התורה – צ"ל הליכה תמידית,

לכה . . חטשון: שמות ג, י. שם ד, טו.

כל השנה . . שינויים האפשריים: ראה ביאורי מעלת אתרוג שדר באילנו כו' (סוכה לה, א) – סידור (עם דא"ח) שער הלולב רסא, ג ואילך. שם רסד, סע"ד ואילך. המשך וככה תרל"ז פפ"ז. סה"מ מלוקט ח"א ע' תמב. וש"נ.

ובאופן דכינוס: מתורת הבעש"ט בתכלית פגשית שני אנשים (כש"ט – הוצאת קה"ת – הוספות סקכ"ז) מובן גודל הענין דפגישה בכינוס דרוב עם.

זכות ותוקף דרבים: ראה ברכות ת, רע"א. שר"ע אדה"ז אר"ח ס"צ ס"י. וראה ד"ה פדה בשלום לאדמו"ר האמצעי פ"ב (שער התשובה ח"א – שער התפלה – נו, ג"ד), ד"ה עשרה שיושבים תרפ"ח (סה"מ תרפ"ח ע' קמח ואילך). וראה קונטרס החלצו, תרנ"ט פ"י. וראה גם שם פ"ז (סה"מ תרנ"ט ע' סא. שם ע' נט).

דציבור . . למציאות (חדשה): ראה צפע"ז – כללי התורה והמצוה ערך ציבור.

יתאחדו . . בלב אחד: כלשון המכילתא עה"פ יוחן שם ישראל (יתרו יט, ב). פירש"י שם. וראה תו"א ס"פ נח. מאמרי אדה"ז – ענינים ע' פו ואילך (ועם הגהות – באוה"ת נח כרך ג' תרלב, ב ואילך). תרי"ח נח ד"ה ויהי כל הארץ שפה אחת פמ"ב (עד, א) ואילך. ועוד.

שהנשיא הוא הכל: עה"פ תוקת כא, כא (מתנחומא תוקת כג). וראה רמב"ם הל' מלכים פ"ג ה"ו: לבו (של מלך) הוא לב כל קהל ישראל. וראה לקר"ש ח"י"ט ע' 165 ואילך.

הי"א: להעיר מהמבואר בענין י"א סממני הקטורת – ראה פע"ח שער הקדישים פ"ד. תו"א תולדות כ, סע"ב ואילך. ועם הגהות – אוה"ת תולדות קנב, א ואילך. מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"ד ע' ארמה. סה"מ תרל"ד ס"ע שמג ואילך. המשך תער"ב ח"א פרק רי ואילך. ועוד.

אחד . . מחורב: דברים א, ב. וראה שמור"ר פמ"ב, ח עה"פ אחד עשר יום מחורב, שקאי על הדבור אנכי (דעשה"ד) המיוחד שבעשרה – הובא ונתבאר באוה"ת במדבר שבועות ע' קכח. סה"מ עטר"ת ע' תקפו. ד"ה ואברהם וקן תשל"ז פ"ה (סה"מ מלוקט ח"ד ע' נו ואילך).

ביום הרביעי בו נתלו כל המאורות שמש ירח וכל הכוכבים, שכל או"א מבני ישראל דוגמתם.

לס', תמיד עיני ה"א בה מראשית השנה ועד אחרית שנה" – ציווי נתינת כח וגם הבטחה בזה, שעיני ה"א תמיד בעזר וסיוע דכאו"א, ובנוגע לשלוחים – דנשיא דורינן ועל ידו דאמצעי המחבר שלוחי הקב"ה – למלאות כוונת ומטרת השליחות לפעול בכאו"א מבני"י שיהיו, בלשון רבותינו – „גרות להאיר“, להאיר גר מצוה ותורה אור, כולל ובמיוחד – הפצת מאור שבתורה, פנימיות,

בישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש, נחלה הר חב"ד, ע"פ משנ"א „תמים תהי עם הוי' אלקיך" וביחד עם זה בשלימות דח(כמה) ב(ינה) ד(עת), ובאופן דנחלה וירושא שאין לה הפסק.

ויה"ר שיקיימו שליחותם בשלימות המתאימה לפעולות הבאות לאחרי החלטות הכוללות ומוסיפות (כהציווי להעלות בקודש) על ההחלטות הקודמות,

ביום הרביעי . . המאורות: בראשית א, טז ואילך.

שכל או"א מבני"י דוגמתם: ראה שמ"ר פט"ו, כו. במדב"ר פ"ב, יג. פרשי דברים א, י (נת' לעיל ע' 1 ואילך). ועוד.

ציווי נתינת כח: כי הרי אינו מבקש אלא לפי כחו – במדב"ר פ"ב, ג.

ציווי . . וגם הבטחה: דכל הציוויים שבתורה הם לשון עתיד (הבטחה). וראה תר"א ס"פ תשא (פו), א: אר"ת לה"מ הוספות סי' יב (ושי"ג): סה"מ תרכ"ו ע' קיב ואילך (ע' צד ואילך – בהוצאת קה"ת, תשמ"ט); תר"ל ע' קמ ואילך: שם ס"ע קמח ואילך – בנוגע ל„ואהבת“. ובלקרי"ת במדבר יג, ג: כי העתיד והציווי שניהם משמשי' בלשון אחד.

דאמצעי המחבר: ראה ספר השיחות תורת שלום ע' 158. ד"ה באתי לגני התשי"ב פ"ה (סה"מ מלוקט ח"א ע' מג). וראה ע"ד ממוצע המחבר ד"ה פכ"פ תרנ"ט.

גרות להאיר: ראה אר"ת לה"מ (הוצאת קה"ת) ס"פ עקב. וראה לקו"ש ח"ב ע' 484 ואילך. ועוד. ג . . אור: משלי ו, כג. וראה ל"ת להארז"ל עה"פ. אה"ת ני"ך עה"פ (ס"ע תקסח ואילך). ושי"ג. מאור שבתורה, פנימיות: ראה קרבן העדה לירושלמי תגיגה פ"א ה"ו. יפה ענף לפתיחתא דאיכ"ר ב. אה"ת תצוה ע' ארנח. סה"מ תרמ"ז ע' פז"פח. המשך תער"ב ח"ג ע' אישכב. סה"מ עטר"ת ע' רנ. תרפ"ט ע' 176.

תומכי תמימים . . תמים תהי: ראה שיחת כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע שמח"ת תרנ"ט בשעת הקפות – בקשר לקריאת שם השיבה „תומכי תמימים" – נעתקה במכתבי כ"ק מ"ח אדמו"ר (אגרות-קודש ח"י ע' ד. שם ע' ששח).

ליובאוויטש: ראה מכתב ט"ז במנ"א תשמ"ו להמשתתפים בכינוס השלוחים השביעי בארה"ק תוכב"א (לקו"ש חכ"ט ע' 430).

הר: צומח שבארץ עצמה (ראה עטרת ראש שער ר"ה פכ"ד. מאמרי אדמו"ר האמצעי: דברים ח"ב ע' תרסד ואילך: דרושי חתונה ח"א ע' ר"י. שם ע' דש. שיחת ש"פ בהוי"ב תשמ"ז סעיף ו – י"ל בקונטרס בפ"ע קה"ת, תשמ"ז).

תמים . . אלקיך: שופטים יח, יג. וראה לקרי"ת נצבים מה, ג.

ירושא . . הפסק: ב"ב קכט, ב. קלג, א. וראה אה"ת בראשית יא, א. פ' ראה ע' תשסא ואילך.

תבוא ע' ביסא. סה"מ עטר"ת ע' דסה.

להעלות בקודש: ברכות כח, א. ושי"ג. זח"ג קסב, ריש ע"ב. וראה לקו"ש ח"ג ע' 250 הערה ד"ה זה.

וכציווי יום הכינוס – יום שכאו"א מאיר בכל סביבתו בכל המאורות, שמש ירח וכל הכוכבים.

ובדאי תבואנה ברכות ה' לכאו"א וב"כ שי' לאורך ימים ושנים טובות – בשלימותם, שהרי כאו"א פועל בכח ויכולת הכינוס והציבור, עשרה (ויותר) מישראל, מלכתחילה אריבער, ויתירה מזה – בנתינה (בעין יפה) אל לבו מכל עניני התורה ומצוותי', שהם חיינו ואורך ימינו, וכמתאים לשנה שסימנה ה' תהא שנת נסים – ובשנה עצמה נמצאים ביום דקיימא סיהרא באשלמותא דאב, שלא היו יו"ט לישראל כחמשה עשר באב וכיוהכ"פ,

ולמילוי תפלת כאו"א, גם לשון הבטחה: מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתי ובאופן שנמשך ומגלה הוי' ומתגלה בכל התוקף – ברוך הוי' לעולם אמן ואמן,

כי במהרה בימינו ממש – נזכה, ובמיוחד ע"י הפצת המעיינות חוצה, לברכה העיקרית: גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

ותחזינה עינינו בחינוך בית הבחירה, מקדש אדני' כוננו ידיך.

בברכת הצלחה בכל הנ"ל

/מקום החתימה/

והציבור: דעיקרו בארצנו הקדושה, משא"כ בחו"ל „דלית נשיא עמן" שיגזור עליהם (ירושלמי תענית רפ"ב. הובא במג"א סתקע"ה סק"י (ובמ"מ לרמב"ם תעניות ספ"ג מהרמב"ן – משא"כ לרש"י פסחים נד, ב. תוד"ה אין, תענית יא, ב. מאירי שם. הגר"א לאר"ח סתקע"ו ס"ד. ואכ"מ)).
מלכתחילה אריבער: פתגם הידוע דאדמו"ר מהר"ש – הובא באגרות קודש אדמו"ר מהורי"צ ח"א מכתב שמ (ע' תריז).

בנתינה (בעין יפה): ראה כ"כ נג, א. וש"נ. רמב"ם הל' מכירה פכ"ה ה"ד. הל' זכ"י ומתנה פ"א

הכ"ב.

בנתינה . . אל לבו: ע"פ ל' הכתוב (קהלת ז, ב) והחי יתן אל לבו.

לא . . וכיוהכ"פ: נסמן לעיל הערה ד"ה המשה עשר במנחם-אב.

מצאתי . . משחתי: תהלים פט, כא.

ברוך הוי' . . ואמן: תהלים שם, נג.

ובמיוחד ע"י הפצת המעיינות חוצה: כהבטחת מלך המשיח להבעש"ט – ראה אגה"ק הידוע

דהבעש"ט – נדפסה גם בריש ספר כתר שם טוב. ובכ"מ.

גאולה האמיתית והשלימה: שאין אתרי' גלות – מכילתא עה"פ בשלח טו, א. הובא בתוד"ה ה"ג

ונאמר – פסחים קטז, ב.

מקדש . . ידיך: בשלח טו, יז ובפרש"י. וראה פרש"י סוכה מא, סע"א. ועוד. זח"ג רכא, א. יל"ש

תהלים רמז תתמח בסופו. וראה תקו"ז ת"י יב (כו, א). אוה"ת בשלח ע' תקסד ואילך.

הצלחה: ראה אוה"ת וישב רעה, א"ב (עה"פ ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח). לקו"ש חכ"ה ע'

ב"ה, יום הרביעי פ' עקב, עשרים במנחם-אב,
חודש דמזלי ארי, ארי שאג מי לא יירא,
היתנשיא, ברוקליו, נ.י.

לכל המשתתפים בכינוס
השלוחים השנתי הי"ב,
בארצנו הקדושה תובכ"א,
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם קבלתי ההודעה ע"ד קביעות זמן כינוס השלוחים השנתי הי"ב בארצנו
„ביום הראשון לס', „כי תעשה הטוב והישר“, כ"ד מנחם-אב, בהמשך ובסמיכות לכ"ף

יום הרביעי: שבו נתלו המאורות, השמש והירח וכל הכוכבים (בראשית א, טז ואילך). שכאור
מכני דוגמתם (ראה שמיר פט"ז, כו. במדבר פ"ב, יג. ועוד). ובעבודה: המאור הגדול – תושב"כ, המאור
הקטן – תושבע"פ, והכוכבים – מצוות (ראה של"ה טז, א. קצא, א (הובא באוה"ת בראשית לו, סע"ב).
אוה"ת נ"ך כרך א ע' ריז. ד"ה לסוסי בלק"ת שה"ש יא, ד: סה"מ תקס"ד ע' ג: שם ע' רמט ואילך).

עקב: לשון סוף, וקאי על אחרית הימים (סוף זמן הגלות, עקבתא דמשיחא) – אוה"ת ריש
פרשתנו. שם ע' תצא. שם ריש ע' תקד (בשם אור המאיר). וראה בארוכה ד"ה והי' עקב דכ"ף מנ"א
היתשכ"ז – נדפס בסה"מ מלוט ח"ב ע' טז ואילך. וש"נ.

עשרים: במעלת מספר עשרים ראה: לק"ת במדבר ב, א. שה"ש לה, סע"ג. ובכ"מ. לקוטי לוי"צ
הערות אאמיר זוהר כרך א ע' צב. כרך ב ע' קו. ובכ"מ.
עשרים במנחם-אב: יום ההילולא של כ"ק אאמיר הרה"ג והרה"ת המקובל מוהר"ר לוי יצחק
זצוקללה"ה נבגמ"ז זי"ע. – ולהעיר ממנהגי הק"ק בית א"ל יבכ"ץ: ביום ד' לחודש אב עושים התרת
גדרים שהוא ארבעים יום קודם ר"ה (הובא בראש ס' דברי שלום להרא"ש מורח). – כנראה ע"ד
ארבעים יום קודם יצירת הולד (סוטה ב, א).

דמזלי . . יירא: ראה יליש ירמי' בראשו ובתחלתו (רמז נטר). הובא ונתבאר באוה"ת נ"ך כרך א
ע' שעד. כרך ב ע' אצו ואילך. ד"ה בונה ירושלים התרכ"ט (סה"מ תרכ"ט ע' רעא).
ארי . . יירא: עמוס ג, ח.

ארי שאג: וידוע הרה"ת דארי' אלו ר"ה ז'הכ"פ היר' (של"ה ריש מס' ר"ה ריג, א). שם תושב"כ
פ' שופטים (שעה, ב). הובא ונתבאר באוה"ת נ"ך כרך א ע' שעד. שם ע' תסז. כרך ב' ע' אצו. אוה"ת ר"ה
ע' איתכב. סה"מ תרפ"ט ע' 31, עבודת התשובה, דכתשובה נגאליו (סנהדרין צו, ב, רמב"ם הל' תשובה
פ"ז ה"ה). וארי' יבנה אריאל (יל"ש שם). ובלק"ת ריש פרשתנו: וגם ימים נוראים נקראים ע"ש ארי' כי
ארי' אותיות יראה (מגלה עמוקות אופן קג. קה"י ערך ארי' וערך יראה). וראה אוה"ת נ"ך כרך ב שם.
ביום . . העמק: ל' ההזמנה השלוחה להשלוחים שי' – ובמילא חל על זה אריכות הביאור
כתורת ה"מ (לקריא סרי"ג – נב, א) ש"כ, המקריות שיקרה לאדם . . זהו כמשל מי שרואה במראה
שרואה כנגדו פרצופו וכו" – בכל חיבה.

כי . . והישר: פ' ראה יב, כת. וראה ספרי ופרש"י עה"פ.

בהמשך ובסמיכות: כי יום ההילולא חל בשנה זו בתוך שלשת הימים שלפני השבת (ראה פסחים
קו, סע"א. רמב"ם הל' שבת פכ"ט הי"ד. שו"ע אדה"ז אר"ת הל' שבת סרצ"ט ס"ח. ועוד), והכינוס מתקיים
תיכף למחרת שבת קודש.

מנחם-אב – יום ההילולא של הרה"ג והרה"ח המקובל מוהר"ר לוי יצחק זצוקללה"ה נבגמ' זי"ע, אביו של – יבלח"ט – כ"ק אדמו"ר שליט"א, „בישיבת תומכי תמימים לויבאוויטש, מגדל העמק“,

כינוס אשר קבעו הנושא שלו „הגיע זמן גאולתכם“.

ויהי רצון שיהא בהצלחה רבה בכל –

והרי הודיעה תורתנו אמת בקשר לאבוהן דכל שלוחים, שהוא „משה רבנו, שליח השם למסור תורתו ומצוותיו: לכה ואשלחך גו' ואנכי אהי' גו' והוריתי אתכם את אשר תעשו“,

ובפרט שבמשך כל השנה שעברה, ששנה כוללת כל שינויים האפשריים, בטח פעלו בהתאם להחלטות כל הכינוסים הקודמים.

ובאופן דכינוס – די ש בזה זכות ותוקף דרבים, ויתירה מזה – דציבור, שהרי בודאי יתאחדו כולם למציאות (חדשה) אחת בלב אחד ע"י אהבת ישראל ועד לאחזות ישראל,

הגיע זמן גאולתכם: ילקוט שמעוני עה"פ (ישעי' ס, א) קומי אורי כי בא אורך (רמז תצט). בהצלחה: ראה אוה"ת וישב רעת, א"ב (עה"פ ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח). לקוטי לוי"צ אגרות קודש ע' ל ואילך. תורת לוי יצחק ע' שלו. לקו"ש חכ"ה ע' 213. לכה . . . חנשו: שמות ג, י. שם ד, טו.

כל השנה . . . שינויים האפשריים: ראה ביאורי מעלת אתרוג שדר באילנו כו' (סוכה לה, א) – סידור (עם דא"ח) שער הלולב רסא, ג ואילך. שם רסד, סע"ד ואילך. המשך וככה תרל"ז פפ"ז. סה"מ מלקט ח"א ע' תמב. וש"נ.

ובאופן דכינוס: מתורת הבעש"ט בתכלית פגישת שני אנשים (כש"ט – הוצאת קה"ת – הוספות ס"י קכו) מובן גדול הענין דפגישה בכינוס דרוב עם.

זכות ותוקף דרבים . . . דציבור: ראה ברכות ת, רע"א. שו"ע אדה"ו או"ח הל' תפלה ס"צ ס"י – בנוגע לתפלה. אבות פ"ג מ"ז: הל' ת"ת לאדה"ו פ"ד ס"י – בנוגע לתורה. וראה ד"ה פדה בשלום לאדמו"ר האמצעי (שער התשובה ח"א – שער התפלה) פ"ב (נו, ג"ד). ד"ה עשרה שיושבים תרפ"ח (סה"מ תרפ"ח ע' קמה ואילך). ד"ה זה תשמ"ב (סה"מ מלקט ח"ד ע' שו ואילך. שם ע' שכא ואילך. וש"נ). וראה קונטרס החלצו, תרנ"ט פ"י. וראה גם שם פ"ז (סה"מ תרנ"ט ע' סא. שם ע' נט).

דציבור . . . למציאות (חדשה): ראה צפע"נ – כללי התורה והמצוה ערך ציבור. דציבור: דעיקרו בארצנו הקדושה, משא"כ בחו"ל „דלית נשיא עמו" – ירושלמי תענית רפ"ב. הובא במגיא או"ח הל' תענית סתקע"ה סק"י (ובמ"מ לרמב"ם תעניות ספ"ג מהרמב"ן – משא"כ לרש"י פסחים נד, ב. תוד"ה אין – תענית יא, ב. מאירי שם. הגר"א לאו"ח שם סתקע"ז ס"ד. ואכ"מ).

יתאחדו . . . בלב אחד: כלשון המכילתא עה"פ (יתרו יט, ב) ויחן שם ישראל. פירש"י שם. וראה תו"א ס"פ נח. מאמרי אדה"ז – ענינים ע' פו ואילך (ועם הגהות – באוה"ת נח כרך ג' תרלב, ב ואילך). תו"ח נח ד"ה ויהי כל הארץ שפה אחת פמ"ב (עד, א) ואילך. ועוד.

אהבת ישראל: שהוא כלל גדול בתורה (תורת כהנים (הובא בפרש"י) עה"פ (קדושים יט, יח) ואהבת לרעך כמוך) ויתירה מזה – כל התורה כולה (שבת לא, א). וראה תניא פרק לב. ספר המצוות להצ"צ מצות אהבת ישראל. קונטרס אהבת ישראל. ועוד.

ובתור שלוחים של אחד, כ"ק מ"ח אדמו"ר, נשיא דורינו, שהנשיא הוא הכל –

הי"ב – המזכיר ומעורר וממשיך השפעת כל אחד עשר כינוסים שקדמוהו והי' בהם גם הכנה, הכנה רבתי לכינוס זה.

ביום הראשון – הנקרא בתורה אור, ובתורה עצמה ב„פתח דבריך יאיר“, יום אחד, שלא הי' בעולם אלא אחד, ונמשך ככל הימים שלאחרי זה ע"י אשר „אתה הראת לדעת כי הוי' הוא האלקים אין עוד מלבדו“,

לס' „כי תעשה הטוב והישר“ – ציווי נתינת כח וגם הבטחה בזה, למלאות כוונת ומטרת השליחות, לפעול בכא"א מבני, שיהיו, בלשון רבותינו „נרות להאיר“, להאיר נר מצוה ותורה אור, כולל ובמיוחד – הפצת מאור שבתורה, פנימיות התורה, בישיבת תומכי תמימים – ע"פ מה שנאמר „תמים תהי' עם הוי' אלקיך“.

ליובאוויטש – ע"ש ענין האהבה („ליוכא“ – כשפת המדינה היא), היינו שהעבודה דהפצת התורה והיהדות חדורה באהבת ישראל ואחדות ישראל,

שהנשיא הוא הכל: פרש"י עה"פ חוקת כא, כא (מתנחומא חוקת כג). וראה רמב"ם הל' מלכים פ"ג הי': לבו (של מלך) הוא לב כל קהל ישראל. וראה לקו"ש ח"ט ע' 165 ואילך. הי"ב: מעורר ומזכיר וממשיך זכות שנים עשר שבטי י"ד.

הנקרא בתורה . . יום אחד . . אלא אחד: בראשית א, ה. פרש"י עה"פ (כשם ב"ר – פ"ג, ח). חורה אור: משלי ה, כג.

פתח דבריך יאיר: התלים קיט, קל. וראה ב"ר רפ"ג. פרש"י עה"פ.

אתה . . מלבדו: ואתחנן ד, לה.

ציוני נתינת כח: כי הרי אינו מבקש אלא לפי כחן – במדבר פ"ב, ג.

ציווי . . וגם הבטחה: דכל הציויים שבתורה הם לשון עתיד (הבטחה) – ראה תו"א ס"פ תשא (פו, ג): ארית להה"מ הוספות סי' יב (וש"נ): סה"מ תרכ"ו ע' קיב ואילך (בהוצאת קה"ת, תשמ"ט ע' צד ואילך): תריל ע' קמ ואילך: שם ס"ע קמח ואילך – בנוגע ל„ואהבת“. ובלקו"ת במדבר יג, ג: כי העתיד והציווי שניהם משמשין בלשון אחד.

נרות להאיר: ראה ארית להה"מ (הוצאת קה"ת) סוף פרשתנו. וראה לקו"ש ח"ב ע' 484 ואילך.

ועוד.

נר . . אור: משלי שם. וראה לית להאריו"ל עה"פ. אה"ת נ"ך עה"פ (ס"ע תקסח ואילך). וש"נ.

מאור שבתורה. פנימיות החורה: ראה קרבן העדה לירושלמי תגיגה פ"א הי". יפה ענף לפתיחתא דאיכ"ר ב. אה"ת תצוה ע' ארנ"ג. סה"מ תרמ"ז ע' פד"פ. המשך תער"ב ח"ג ע' אישכב. סה"מ עטר"ת ע' רנ. תרפ"ט ע' 176.

חומכי תמימים . . תמים תהי': ראה שיחת כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע שמח"ת תרנ"ט בשעת הקפות – בקשר לקריאת שם הישיבה „תומכי תמימים“ – נעתקה במכתבי כ"ק מ"ח אדמו"ר (אגרות קודש ח"י ע' ד. שם ע' שסח).

תמים . . אלקיך: שופטים יח, יג. וראה לקו"ת נצבים מה, ג.

„ליוכא“ . . היא: ראה ספר הזכרונות ח"א ס"ע 17. וראה גם שם ריש ע' 342.

מגדל העמק – ומזכיר ומעורר וממשיך מתואר כנסת ישראל ועם ישראל (מגדל דוד, שושנת העמקים) ועי"ז בכל אחד ואחת מהם שיהי' כמגדל גוי' צווארך.

ויהי"ר שיקיימו שליחותם בשלימות המתאימה לפעולות הבאות לאחרי החלטות הכוללות ומוסיפות (כהציווי להעלות בקודש) על ההחלטות הקודמות, וכציווי יום הכינוס – יום ראשון, יום אחד, שאין בעולם אלא רשות יחידו של עולם.

ובודאי תבואנה ברכות ה' לכאו"א ובני ביתו שיחיו לאורך ימים ושנים טובות – בשלימותם, שהרי כאו"א פועל בכל עניני התורה ומצוותי', בכח ויכולת הכינוס והציבור, עשרה (ויותר) מישראל, מלכתחילה אריבער, וכמתאים לשנה שסימנה הי' תהא שנת נפלאות אראנו.

ותקויים בכל אחד מהמשתתפים בהכינוס שיחיו, בתוככי כלל ישראל, תפילה וברכת משה רבינו (שהיא גם נתינת-כח) בסיום וחותם מזמור צדי"ק שבתהלים: ויהי נועם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו – יהי רצון שחשרה שכינה במעשה ידיכם,

ובמהרה בימינו ממש, ובמיוחד ע"י הפצת המעיינות חוצה – נזכה אשר ומעשה ידינו כוננהו – בבית המקדש השלישי, שיבנה במהרה בימינו, בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקינו, תיכף ומיד ממש, ובלשון הרמב"ם: מיד הן נגאלין.

בברכת הצלחה בכל הנ"ל

/מקום החתימה/

מגדל . . העמקים: ראה מפרשים לשה"ש ד, ד. שם ב, א.

צווארך: וצוואר מחבר הראש עם כל הגוף כולו (וראה לקו"ש ח"י ע' 146. וש"נ).

להעלות בקודש: ברכות כה, א. וש"נ. זח"ג קסב, ריש ע"ב. וראה לקו"ש ח"י ע' 250 הערה ד"ה זה. מלכתחילה אריבער: פתגם הידוע דאדמו"ר מהר"ש – הובא באגרות-קודש אדמו"ר מהור"י צ

ח"א מכתב שמ (ע' תריז).

הי' תהא שנת נפלאות אראנו: ראה בארוכה מכתבים כלליים לחג הפסח שנה זו (סה"ש תנשיא

ח"ב ע' 883 ואילך).

יהי רצון . . במעשה ידיכם: פרש"י עה"פ פקודי לט, מג. וראה גם פרש"י שמיני ט, כג. פרש"י עה"פ תהלים כאן. וראה כשי"ט (הוצאת קה"ת) סשי"ט.

ובמיוחד ע"י הפצת המעיינות חוצה: כהבטחת מלך המשיח להבעש"ט – ראה אגה"ק הידועה דהבעש"ט – נדפסה גם בריש ספר כתר שם טוב. ובכ"מ.

ומעשה ידינו כוננהו – בבית המקדש השלישי: מדרש תהלים עה"פ.

גאולה האמיתית והשלימה: שאין אחרי גלות – מכילתא עה"פ בשלח טו, א (הובאה בתוד"ה ה"ג

ונאמר – פסחים קטז, ב). יל"ש ישעי' רמז תצט.

ובלשון הרמב"ם: הלי' תשובה פ"ז ה"ה.

הצלחה בכל הנ"ל: הצלחה אמיתית דהפרט מוסיפה בכל הפרטים ופשיטא דמוסיפה בהכלל.

זה מזמן קבלתי מכתבה, ומטעמים מובנים הי' קשה לענות עליו, שהרי קשה למצוא האותיות המתאימות והענינים המתאימים. אבל למחרת היארציית של אאמור' ז"ל ובקשר עם המחשבות דיום היא"צ, הרי הזמן והרגש מוכשרים יותר למענה על מכתבה ולהביע אי-איזון מחשבות בהמשך ליום אתמול, ומהן:

בודאי אשר ה' הוא עצם הטוב, ומטבע הטוב להטיב, שלכן בודאי ובודאי שבכל דבר ענין ומאורע – ישנו טוב, ולא רק בנוגע לחיי עולם הבא, אלא גם בעולמנו זה, אשר בו ניתנה התורה ומצותי, ואדרבה עיקר ענינה הוא בעולם הזה, וכמו שנאמר לא בשמים היא.

נקודה נוספת, שהיא אחת מהוראות היסודיות של חיי עם ישראל, הן של הכלל, והן של הפרט, היא אשר המעשה הוא העיקר. והרי בכל דבר נמצא העיקר.

על פי האמור מובן שגם במאורע מסוג זה שארע לה, היינו אשר נשמת אדם קרוב, וקרוב ביותר וכו', עלתה השמימה, בודאי אשר למרות רגש האבדה וכולי וכולי יש לחפש את הטוב גם בהאמור, ולתרגמו בשטח המעשי בחיים מעשיים ועד לחיי יום-יום.

אחת הנקודות בזה, אשר כיון שהמדובר הוא בעלית נשמת אדם קרוב השמימה, הרי על הקרובים אליו להמשיך בפעולות בהן הי' עוסק הנפטר בחיי חייתו בעולם זה, וכאמור – במעשה בפועל: נוסף על חלקו של כל אחד ואחת להיות פעיל ואקטיבי בעולם הזה ככל יכלתו לצאת ידי חובת עצמו.

ומאחר שעל פי ההשגחה העליונה הוטל על החי עלי אדמות תפקיד נוסף ופעילות נוספת, בודאי אשר מקודם לכן ניתנו לו הכוחות הדרושים למלא התפקיד ככל הדרוש. וככל תפקיד המוטל על ידי ההשגחה העליונה, הרי צריך הדבר להיעשות במרץ ובחיות, וכל מחשבה או ענין המבלבלים או גורעים בזה, צריך לגרשם בשתי ידי, שהרי מבלבלים הם גם את החי ולהבדיל בין החיים וכו' גם את נשמת הנפטר, שפעילות האמורה גורמת לה נחת רוח ועלי, שהרי בהמצאה בעולם האמת יודעת היא האמת אשר פעילות זו קשורה ונעשית לזכותה וכאילו בתור שליחות.

מהאמור מובן אשר אין כל מקום למסקנה אודות בדידות וכולי, שהרי אדרבה – דוקא מאורע כהאמור צריך להביא לפעילות בתוך בני אדם ובמרץ מוגבר ובהקף מוגדל. וכמדובר בכמה מקומות, וגם שכל הפשוט מבין זה – בלי ספק, אשר אין כל מקום לומר שמחלת הגוף איזו שתהי' פוגעת בנשמה, בחיות שלה או בנצחיות שלה. זאת אומרת אשר השינוי הוא רק בקישור הנשמה בגוף קישור המביא גם להגבלות מסוימות בנשמה, וכשמטבטל הקשר – מתבטלות גם ההגבלות. ופעילות באיזה מקום שיהי' נודעת תיכף ומיד לנשמה, שהרי עתה אינה מוגבלת במקום ובזמן ובכלי הראי' וכלי השמיעה וכולי.

ואסיים באיחולי אשר תסדר חיי' באופן שתוכל לנצל הכשרונות אשר חוננה בהם ולתועלת הרבים, נוסף על תועלת היחיד או יחידים, ומתוך מרץ וחיות, וה' יברכה באורך ימים ושנים טובות ובהסתדרות טובה בטוב הנראה והנגלה בכל הפרטים.

בברכה לבשורות טובות בכל האמור ובקרוב,

נ.ב. בודאי שיענין אותי כל פרט באופן הסתדרותה מכאן ולהבא, כולל וגם זה עיקר — בנוגע למצב הכספי, ובודאי תכתוב על דבר כל זה דברים כמו שהם, מיוסד על הקורבה המשפחתית וכולי, ובפרט שרק אחדים נשארו משרידי משפחתנו בדורנו.

(ממכתב כ"א מנחם אב הש"ל)

ראה

. . . באם אין חשש כלל וכלל – שע"ז יבוא מי מהשומעים לעבור על הלאו דאל תפנו גו' (יד הל' ע"ז ב, ב: שלא לקרות כו') כלל! ושם ב, ג שיש בזה – קרוב לודאי – עוד לאו דלא תתורו גו')

ולהשתתף בדיאלאגן וכו' וכיו"ב. באם יש איזה חשש – למה להבנס לכ"ז ובפרט בענין שאפילו אבירייהו כו' ובתקופתנו וכו'.

(ממכתב ג' דחנוכה הש"ל)

(* ראה פרשתנו יב, ל. רמב"ם הל' ע"ז פ"ב ה"ב הנסמן בפנים המכתב. המו"ל.
 (** מענה לשאלה – אם להסכים לדרוש אודות אותו האיש ע"פ הגמרא. המו"ל.)

. . . לשאלתו אודות ההשתתפות בויכוח או בחילופי דברים בנוגע לנצרות וכולי, הנה בהביא בחשבון בלבול המוחות וטשטוש המבהיל של כל הערכים בתקופתנו זו, דעתי בשלילה מוחלטת. ונימוקי עמי, שאפילו את"ל שהשתתפות בפגישה זו אין בה חשש כלל מאיזה צד וענין שיהי', הרי בכל כגון דא אין נוגע כל כך כוונת המשתתפים בהפגישה, ועל אכר"כ שאין נוגע כוונת המרצה, כי אם תגובת הציבור, כולל לא רק הנוכחים בהפגישה, כי אם הציבור שישמע אודות הפגישה, תגובה מיידית, וכפי שראו בפועל גם בארה"ב, וסדנא דארעא חד הוא, שכדאי ונכון לסדר פגישות כאלו, ובל' דניאל יתבררו ויתלבנו ויצרפו הדברים גו' (מבלי לשים לב כלל וכלל להמשך הכתוב והרשעו רשעים ולא יבינו כל רשעים והמשכילים יבינו, וד"ל). ותוצאה מיידית מזה יהי' שכל או"א יחשוב שראוי הוא לאותה איצטלא להתבונן בענינים כאלה ולדון בהם וגם להחליט, הרי פתח פתוח הוא, ולא רק פתח אלא פירצה גדולה, פירצה תרתי משמע. אשר נוסף על העוסק בענינים אלה שהוא עובר על לאו מפורש מן התורה (רמב"ם הל' ע"ז, פ"ב, ה"ב), הרי כפי שראיתי ונוכחתי עסק זה בספרים ובהענינים וכו' מביאה לבלבול הדיעות, ועד שמתוך העדר הידיעה באים לדיעות כוזבות ונפסדות ועד לדיעות של היפך האמונה, ולא חלה ולא מרגיש שלא רק שסר מן הדרך, אלא וסרתם וגו'.

הכתוב לעיל בתקפו הוא אפילו באם היתה תועלת מפגישות וויכוחים אלו, על אכר"כ שעד עתה לא ראיתי ולא מצאתי אף אחד או אחת שנתקרבו ע"ז יותר לעניני יהדות תורתנו ומצותי, ועיי"ש ברמב"ם ה"ג.

בודאי לדכוותי' למותר להדגיש, אשר כיון שהמדובר הוא בנוגע לענין

דאורייתא, ומג' דברים דיהרג ואל יעבור וכו', אפילו באם רק הי' אביזרייהו וספק וכו' הרי זה לחומרא, על אכו"כ שראו במוחש מתוצאות הפגישות שעברו ויצאו מגדר ספק.

להקל על כת"ר העדר ההשתתפות בהאמור, להוי ידוע, ובודאי גם בלאו הכי ידוע, שלמרות כל ההצהרות שאין כוונת הפגישות להסתה וכולי, המציאות היא דוקא להיפך, אשר רובם של המארגנים פגישות אלו אין מטרתם למצוא האמת, כ"א כוונות צדדיות ולפעמים גם הפכיות לאמת, אלא שאין לדבר ולהאריך בנקודה שאינה במעלתן של ישראל.

המורם מכל האמור, שבאם רק ביכלתו למנוע גם אחרים מהשתתפות בפגישות אלו, ופשיטא בנוגע לעצמו, מה טוב לבטל פגישות האמורות בכלל, ותבוא עליו ברכה וזכות הרבים תלוי בו. וכנ"ל זהו ענין הנוגע בעקרי האמונה.

מהנ"ל מוכן ג"כ יחסי בנוגע להשתתפות במכתבי-עתים וירחונים שמטרתן פגישות כהנ"ל.

ולקושייא הידועה, מה יעשו נבוכי דורנו באם ישמעו רק טענות עובדי ע"ז ולא יישמע קולם של שלומי אמוני ישראל, המענה הוא פשוט: לזה אין צורך בויכוחים ופגישות, ובפרט פגישות עם כאלו שספק אם מותר על פי דין תורתנו להסתכל בפניהם: כי אם לערוך הרצאות, או בסגנון שלומי אמוני ישראל לדבר בעקרי אמונתנו יסודותי' ופרטי' ולבארם באר היטב ובתוקף המתאים לתורתנו, שהיא תורת אמת ותורת חיים, שלא ליבוש מפני המלעיגים (עיין טור וש"ע א"ח ריש סי' א'), ודברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב ופועלים פעולתם, אלא שלא יכלבלו את השומע בהקדמות בלתי נכונות אפילו על מנת להפריכו.

ויהי רצון שינצל כשרונותיו וידיעותיו וכולי באופן הטוב האמתי, טוב לשמים וטוב לבריות גם יחד, תדור אור וחיות חסידותיים, שנק' עץ החיים שאין שם תערובת רע ח"ו (עיין אגה"ק סי' כו), ניצול כחותיו במילואם ומתוך שמחה וטוב לב.

(ממכתב כ"ז אדר א' תש"ל)

. . . נוסף על עצם השמחה דענין השידוך והמעלות שכותבים, שמחתי להודוע, וכאן ההזדמנות להביע גודל הקורת רוח שלי, על נדבתם הממשית בסך של 5000 בקשר לפעולות. ובודאי יודעים אשר אף שבכלל אין לנסות את ה', ואדרכה, תמים תהי' עם ה' אלקיך, יצאה מצוות הצדקה שנאמר עלי' ובחנוני נא בזאת וגו' (מלאכי ג, י. וראה ג"כ שו"ע י"ד סי' רמ"ז בסופו). ולזאת שמחתי שההתנדבות

הביאה תיכף בחינה טובה, ברכה הכי גדולה להורים לראות בנם הבכור שי' מתחיל בהסתדרות בחיי משפחה כראוי וכיאות.

כנ"ל בעד מצוה לא שייך שבו"ד יאמר תודה, כפרט מצוה כצדקה שהיא טוב לשמים וטוב לכריות. אבל יש מקום להביע גודל הקורת רוח שגרמו לי וגם בעד ההקלה במדה חשובה בעול התקציב של ליוב' בפעולות השונות על ידי תרומתם האמורה שהיתה דבר בעתו ביותר . . .

(ממכתב ט' תמוז תשל"א)

. . . כיון שנוגע לפי' מחז"ל (שהביא מר בשמי) יוצא הנני מגדרי (שלא להגיב, או להוסיף דיוק בהמופיע בשמי במכ"ע – כי אין לדבר סוף) – ואבאר יותר את הנלפענ"ד במחז"ל (עירובין פו, א) „רבי מכבד עשירים” שרבים עמלו בפירושו:

מוכרח בסוגיא שם שכוונת מחז"ל לעשירים כפשוטם, והתירוץ להתמי' בזה – ג"כ נרמז בהמשך הסוגיא שם: דוקא רבי בהיותו בעצמו עשיר מופלג – ידע מנסיונו דיבוי הנסיונות המתעוררים ע"י עשירות. ביחד עם זה האמין באמונה שלימה שהקב"ה (עצם הטוב) אין כוונתו כלל להכשיל את האדם ואינו מבקש אלא לפי כחו. ז.א. שאדם העשיר שפגע בו – יש לו „כח” נפשי עצום כ"כ שביכולתו לעמוד בכל הנסיונות האמורים ואדרבא להשתמש בעשרו אך ורק בכדי אשר „ישב עולם לפני אלקים” (כהסיום בסוגיא שם). ואיש בעל כח נעלה כזה – בודאי ראוי לכבדו [ומזה עלינו ללמוד לעשיר באיזה שטח ומוכן שתהי' – בנוגע ל„כח” שלו ובמילא גם בנוגע לאחריות שלו].

ע"פ הנ"ל יש להוסיף ביאור בזה שדוקא שלמה ביקש (משלי ל, ח) „ראש ועושר אל תתן ליי”,

כי נתנסה בשניהם (ובשניהם – בהפלגה) ואין חכם כבעל הנסיון.

(ממכתב ט' אלול תשל"א)

קבלתי מכתבו, אשר בו כותב איד שלמד בפולין בישיבת תומכי תמימים

ואח"כ בא לאה"ק ת"ו, ומתאר אופן פרנסתו עתה, אשר חושב הוא כי הכל הוא בהשגחה פרטית ובמילא מחכה שיתעורר לו רצון עז לאיזה ענין שיהי' ואז מתעסק בו, וכל זמן שאין לו רצון עז ותשוקה עצומה עושה פרנסתו בדרך מהיכא תיתי. ושואל אם זו הדרך.

הנה לדעתי אין זו הדרך כלל וכלל, כי וברכך הוי' אלקיך בכל אשר תעשה כתיב, שצריך להתעסק בענין של פרנסה, ואף שצריך להיות בזה בלי חמימות ובלי לב ולב, כי סוף סוף הכל תלוי בכרכת הוי', אבל בכ"ז צריך להיות התעסקות ממש ולא בדרך מהיכא תיתי בלבד.

יודע מארז"ל (ברכות לה, ב) שצ"ל הנהג בהם מנהג דרך ארץ, ואז הוי' נותן ברכתו ואספת דגנך תירושך ויצהררך. והרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם.

מובן שלכל אר"א צריך להיות קביעות עתים בתורה, ולאנ"ש והתמימים הן בתורת הנגלה והן בתורת חסידות חב"ד, אבל בכל אופן צריך להיות ג"כ עסק בענין של פרנסה.

בטח האריכות בזה אך למותר, כיון שמבואר הענין בכמה וכמה ספרים, ומהם בהל' ת"ת לאדמו"ר הזקן. והשי"ת יתן לו ברכתו אשר בעסק מעט יקבל ברכה מרובה.

(ממכתב ט"ז אלול ת"ש"א)

במענה למכתבה מיום 29/4, בו כותבת ראשי פרקים מאשר עבר עלי' ואשר דברה עם רב, ואמר לה דעת תורה בהאמור.

ומובן שעל כל אחד ואחת מבני ישראל לעשות כהוראת רב בעדתו, שהרי הוא המבטא דעת תורה תורתנו הקדושה תורת חיים וזהו הדרך לקבלת ברכת השם בהמצטרך לאדם ולביתו בכל הפרטים.

לכתבה אשר נמצאת בספק כו', לפלא הדבר שהרי בודאי יודעת אשר אחד מיסודי תורתנו הוא ענין הבטחון בהשם ית' והשגחתו הפרטית על כל אחד ואחת, שלכן על האדם להיות במנוחת הנפש, כיון שהשם ית' משגיח עליו, אלא שהורה לנו השם ית' בתורתו הקדושה שעל האדם לעשות את התלוי בו גם בדרך הטבע, ואז מקום לקיום מה שנאמר וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה, ולכן עלי' למלאת הוראת הרופא ששואלת בעצתו, ולהתחזק עוד יותר בבטחון האמור והשם יתברך יצליחה.

מזכירה במכתבה שביקרה אצל הרב . . . שי' ודברה אתו בעניני, ומובן שיכולה להראות להרב מכתבי זה, ויבארה יותר בפרטיות, אם מה שהוא אינו ברור כל כך לדעתה.

בברכת לבריאות (והרי נמצאים אנו בסיום וחזתם חדש ניסן, חדש המוצלח לבני ישראל בעינייהם) ולבשורות טובות.

(ממכתב סוף חודש ניסן)

. . . לכתבו ע"ד קמיע כו' – אין זה מהנוהג אצלנו. והתחזקות בבטחון בהשי"ת הרופא כל בשר ומפליא לעשות – מהסגולות הכי טובות.

(ממכתב כ"ד מ"ח תשכ"ח)

. . . לכתבו ע"ד בטחון – מוכן שאין הענין יוצא מידי פשוטו וכדמוכח בכ"מ בתושב"כ ובתושבע"פ. ועיין חוה"ל ש' הבטחון. ביאורו"ז (לאדהאמ"צ ולהצ"צ – הו"ל זה עתה) ר"פ וארא.

(ממכתב כ' מ"ח תשכ"ט)

. . . להזכרתו (של כותב המכ' שי') ע"ד יאוש וכו' – לפלא שאינו יודע שנסיון להפיל למח' האדם רגש של יאוש וכיו"ב – ה"ז מתכסיסיו הכי מובהקים של יצה"ר למנוע את האדם ממילוי חובתו: כי מה יש לתבוע ולמה ישתדל? והרי כבר הכריז (לאחרים וגם לעצמו) שמיאוש הוא, ר"ל. ראי' מוחשית שמקור הנ"ל בא מהיצה"ר – כי אין היאוש ממעט כלל בתאוות גשמיים.

(ממכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א)

אין ענטפער אויף אייער בריף פון ראש חדש אייר, אין וועלכען איר שרייבט ראשי פרקים פון אייער לעבען און אייער געזונט צושטאנד איצטער.

איך וויל האפען אז ס'איז איבעריג צו אונטערשטרייכען, אז איינע פון די יסודות פון אונזער אמונה הטהורה און אונזער תורה, וועלכע ווערט אנגערופען, תורת חיים, געמיינט א תורה וועלכע ווייזט ווי צו לעבען אין דעם טאג טעגליכען לעבען, אין אלע איינצעלהייטען, איז דאס שטארקער בטחון בהשם יתברך, און ווי

ערקלערט אין מערערע ערטער אין אונזערע הייליקע ספרים, אז די השגחה איז אויף יעדערן באזונדער און אין אלע איינצעלהייטען וואס ער נויטיגט זיך, און די וועג און די כלים אויף צו באקומען די ברכה פון השם יתברך איז דאס די אמונה און אויפפירונג ווי אויבען געזאגט לויט די אנווייזונגען פון תורתנו הק' תורת חיים, ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

און וואס אלץ שטארקער און טיפער ס'איז דער בטחון, אלץ מער און פריער קומט די ברכה.

מ'פרעגט אין אלגעמיין און בפרט אין מערערע זאכען, וואס דער מענטשלעכער שכל-פארשטאנד קען זיי ניט באגרייפען, פארוואס האט דאס געשעהן אין דעם וועג און ניט אנדערש אבער דאס טאר ח"ו ניט אנרירען דעם פארבונד מיט השם יתברך און דעם בטחון אין עם = ברוך הוא =

לויטן סגנון פון אייער בריה, זייט איר זיכער פארבונדען מיט א שול און מיט רבנים, זכו וועלען זיי אייך זיכער ערקלערן און באקענען הנ"ל מיט מער איינצעלהייטען, אבער דער עיקר איז די אמונה און די החלטה, אז וויבאלד השם יתברך איז דער עצם הטוב וועט סוף סוף קומען דאס גוטע און וועט קענען אנזאגען גוטע בשורות.

מ'האט געדארפט בודק זיין (אפטשעקיין) אייערע תפילין און יעדער וואכען טאג פארן אנטאן תפילין צו געבן א פאר סענט אויף צדקה.

(ממכתב י"ט אייר תשכ"ה)

ע"פ סיום המכ" – בודאי תעשה כנ"ל, והשי"ת יצליחה:

תלמוד עד שתדע התוכן (לאו דוקא התיבות) של מזמור 23 בתהלים (אין נפק"מ באיזה לשון תלמד). תאמר מזמור הנ"ל ביום הש"ק, ב', ה'. בל"ג. בבוקר דימות החול וכן לפהדה"ג בעשוי"ט – תפריש סענט אחדים לצדקה, בל"ג.

לא תשים לב כלל – מכאן ולהבא – באם מי שהוא מדבר אודותה וכיו"ב, וגם לא תשאלם עד"ז כלל, כי (כאמור במזמור הנ"ל) ה' עמדה, ואף טוב וחסד ירדפוה – ובמילא, אין שליטה עלי, ח"ו, ממי שהוא כלל.

באם הרופא המשפחתי יתן פילן הרגעה וכיו"ב, תמלא הוראותיו.

אזכירה עה"צ להנ"ל ולכוח"ט.

לבעלה ש" – בדהתפורה"ז באם ל"ג ביב"ח האחרונים.

(ממכתב שנת תשכ"ח)

... ובטח למותר להדגיש על הכרח הנהגה בחיי היום יומים שתהא מתאימה להוראות תורתנו תורת חיים וקיום מצותי' עליהם נאמר וחי בהם, שנוסף על העיקר שכן הוא ציווי הקב"ה, הרי זה גם הדרך לקבלת הברכה בהמצטרך להאדם.

נ.ב. לאחר התחלה בהנהגה האמורה בפועל – ואין לך דבר העומד בפני רצון אמת,

ישתדל להסתדר בפרנסה שייעצוהו ידידים מבינים.

ולא דוקא משהו „גדול ויוצא מן הכלל“, ואפשר להעשות גדול וחשוב באמת – בכל ענין והתעסקות.

ואפשר ח"ו להיות קטן באמת, אפילו בהתעסקות רעשנית, כנראה במוחש.

(ממכתב עשק"מ תמוז תשמ"ז)

כא"א (אפילו צדיק גמור כל ימיו) מתפלל בכל יום „אל תביאני לידי נסיון“ – באם יחזרו לארצה"ב – תומ"י יתחילו הויכוחים (ובמילא הנסיונות) בענין הדתיות שלהם שתהי' ניכרת בחיי יום יום – שנוהגים באופן שונה מההורים שי' בכו"כ פרטים בכל יום (אכילה וכו') ובפרט בש"ק וכו'.

ואין לדרוש מהורים שלא יהי' איכפת להם מה שילדם אינו אוכל ביחד עמם ואומר הטעם שאסור לאכול זה. [משא"כ בביקור ההורים באה"ק – שבטלה שאלת האכילה וכיו"ב בטלה בעיית ההורים „מה יאמרו כל ידידיהם בראותם הפער בין האבות והבנים“ וכו' – ובפרט שהביקור ה"ז רק למשך שבועות אחדים, אבל חזרתם לארצה"ב ה"ז לזמן ארוך. ללמוד רפואה הרי אפשר גם באה"ק].

באם הנ"ל א"א יחזרו לארצה"ב – צריך למעט באפשרויות הנסיונות והויכוחים ככל האפשרי (ע"י שתהי' החתונה בהקדם, ידורו בפ"ע וכו' וכו').

(ממכתב תמוז תשל"א)

אלול

הנה יהי רצון שיוסיפו חיילים בכל הפעולות, ובאופן דמוסיף והולך כדרישת והכרח השעה, והרי הן הטוב האמיתי, טוב לשמים וטוב לבריות ובטוב הנראה והנגלה, ז.א. פעולות למטה מעשרה טפחים. ובזה גם להמשיך עוד כמה לסביבתם בכלל, ובמספר העוסקים ומשתדלים כדבעי בפעולותיהן ביחוד. והרי גם זה דרישת והכרח השעה.

ויהי רצון שיהי' כל האמור בהצלחה גדולה, ובפרט שהרי נכנסנו בחדש אלול הוא חדש הרחמים, בו כאו"א אומר בכל יום ה' אורי וישעי' וגו'. ויהי רצון שבעגלא דידן נזכה לקיום הרמוז דכתוב זה, ובלשון הבחיי (הובא מכ"ק אדמו"ר הצ"צ בפירושו על התהלים שם) שעל הבטחה דבנין בית השלישי וחזרת השכינה הוא שאמר דוד המלך ה' אורי וישעי.

בברכה לבשו"ט ולכו"ט,

(ממכתב א' אלול תשי"ח)

בנועם נודעתי שאוחז הוא במנהג הטוב שנתייחד על פי הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, והוא לסדר בכל שנה כתה של מתלמידים לאומנות הזביחה וכת"ר הוא העומד בראשם ומלמדם דיעה באומנות זו, ושגם בשנה זו נגש הוא היום למלאכתו זו בחפץ וברצון, ויהי רצון אשר עוד רבות כשנים יוכל להשפיע על הדור הצעיר בלימוד אומנות זו, אשר עפ"י הדין קשורה היא ביראת שמים ביותר, וכידוע אשר שו"ב הנה חזקת כשרות שלו צריכה להיות חזקה ביותר ועוד יותר מרב וכו'.

ועפ"י מרז"ל אשר אפילו ריש גרגותא משמיא קא ממני ל"י ועאכו"כ בלימוד תורה והקשור בזה, אשר מינוי זה הוא משמיא הרי במילא נגלה זה גם בו את האוצר של יראת שמים בתוספת מרובה גם יותר ממה שהי' עד עתה.

מוסג"פ קטע מהתועדות דשבת מברכים אלול, אשר בו מבואר הענין והרמוז דאלר"ל הוא ר"ת אנה לידו ושמתי לך (שמות כא, יג), היינו הענין דערי מקלט.

והנה בערי מקלט ארז"ל (מכות יו"ד, ע"א) דיש ללמד תורה רק לתלמידים הגונים כי תלמיד שנתחייב גלות הרי מגלין רבו עמו. וכמבואר בהשיחה סעיף וי"י, אבל בנדון דידן הרי נכון לבי בטוח בה' אשר מכיון שהתלמידים הם תלמידי כ"ק מו"ח אדמו"ר ולומדים בישיבתו, במילא קאן ער גיין אויף ברייטע פלייצעס, ויהי"ר שישבע רוב נחת מהם הן בלימוד האומנות דזביחה והן בהיראת שמים, ונזכה במהרה לביאת השוחט הגדול הוא הקב"ה אשר יבוא וישחוט את הצפוני, כמבואר בסוכה (גב, א) וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר יהי' זה בחסד וברחמים, בחסד מדתו של אברהם אבינו, וברחמים מדתו של יעקב ועפמ"ש ליעקב אשר פדה את אברהם (עיין תניא סוף פרק מ"ה) ובין שני אלו הרי במילא אין חשש מצד מדת הגבורה דיצחק אבינו. וכמבואר ג"כ בענין התקיעות בזהר, שזהו רמז ג"כ דיומא דין, שבר"ח אלול מתחילין לתקוע, ואז קם הקב"ה מכסא דין ויושב על כסא רחמים . . .

(*) שם ע' 626. המו"ל.

(ממכתב א' אלול תשי"א)

... להקס"ד לנסוע ממחנה הט' – בודאי אין זה אלא בגדר קס"ד בעלמא, שהרי ראינו ורואים במוחש שבתקופתנו ובפרט ביבשת אמריקא (הצפונית וביתר שאת – הדרומית) – כל רב ומדריך רוחני המעתיק מקהלתו – ה"ז מפקיר (במובן רוחני ונפשי) כו"כ משפחות מקהלתו שהושפעו ממנו באופן ישר או עכ"פ בעקיפין (ע"י ששומעים משכן וכיו"ב, אודות פעולתו או דיבוריו וכיו"ב). וה"ז בדוגמת רב החובל של ספינה הנמצאת בלב ים זועף וגועש ונוטש אותה ובורח לנפשו וכשמוסר כליותיו מתעורר – מנסה להרגיע את עצמו באמתלא שאין בידו לעשות רבות, שיניח מי שהוא במקומו, שנפשו חשקה בתורה דוקא במק"א וכיו"ב! והמקובל בכל עמי הארץ ועאכ"כ שהוא הוראת תורתנו הק' שרב החובל הוא האחרון לעזיבת הספינה. וג"ז רואים במוחש שהידיעה שכן צ"ל – מעוררת כחות פנימים ונעלמים של רב החובל ובכו"כ מקרים מציל את הספינה על כל הנמצאים בה ומביאם לחוף בטוח. והנמשל פשוט. ואת כת"ר הסליחה.

(ממכתב י"ד מ"ח תשי"ל)

... מאשר אני קבלת מכתבם מיום הכהיר ח"י אלול.

ומובן שגרמה לי שמחה רבה הידיעה שנתקבלו תלמידות חדשות במספר חשוב, ובודאי ישתדלו להגדיל מספר התלמידות כהנה וכהנה, וגודל חשיבות הענין אין צריך ביאור.

יש עוד להוסיף בזה על פי משל הידוע של אדמו"ר הזקן בנוגע לחודש אלול, אשר על ידי שמקבלים עוד תלמידה ועוד תלמידה מתרבה מספר המקבלים פני המלך בשדה באופן נעלה ביותר. שהרי מובן שאף שנמצאים בשדה, כמה אופני קבלת פנים אפשריים וכו', ואצל מלך מלכי המלכים הקב"ה חשוב כל אחד ואחת חשיבה נעלית ביותר. ואשרי זכותם של כל המשתדלים בזה. ומזה מובן גם כן שכל השתדלות ויגיעה כדאיות הן.

בברכת הצלחה רבה בעבודתם הקדש חינוך על טהרת הקדש של בנות עם קדוש, ובפרט ובמיוחד בארץ הקדש ארץ אשר עיני ה"א בה מראשית השנה ועד אחרית שנה ...

(ממכתב כ"ה אלול תשכ"ט)

ג) בהנאמר שבריה"ע בכ"ה (באלול) ולא בזה – והרי זהו (כ"ה) רק רמז –

כ"כ בלקו"ת ד"ה שוש איש פ"ב.

(ממכתב כ"ט אד"ש תשכ"ב)

שופטים

נבהלתי להשמועה לא טובה שמבכתבו: התערבות בעה"ב בפס"ד הרבנים ובלחץ יתר ובאיום וכו' – שאפילו באם ה' המדובר בערקתא דמסאנא כפשוטו – לא יעשה כזאת בישראל ובפרט בקהילא קדישא [ולהעיר שאפי' המוסמך לדון – באם הוא בעה"ב אין מקומו בב"ד אפילו בתור צירוף. ראה סמ"ע חו"מ ס"ג סק"ג ובמשה"כ שם] ומובן שהכניעה להלחץ – ה"ז חתירה ופגיעה ביסוד קיום הקהילה ואופי'.

(ממכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א)

כיון שהמדובר בסכום שכותבו, כיון שמשפט בארצה"ב אפשר ציען עם זמן הכי רב,

אפשר אריינשלעפען בו שאלות וחקו"ד שונות ומשונות,

אפשר למצוא מכ"ע שיפרסמו ידיעות שונות ומשונות ושקרים וכו' – הרי באם יסכים העו"ד שלו

כדאי לחסל כ"ז בהקדם אלא לקבל כל באווארעניש האפשריות שבזה נגמר כ"ז, סודיות האפשרית, להציע סכום פחות מהנ"ל (עכ"פ – \$1) להראות שאין פוחדים כו'.

[חבל שבמכ' העו"ד שלו נזכר שמי (ללא כל הכרח ואפילו צורך איזה שיהי') ונותן אפשריות להתובע שלו „להסב"ך" כ"ז. וק"ל].

(ממכתב חשנ"ז)

... לשאלתו הלשאל עתידות אצל פ' וכו' – הרי נאמר תמים תהי' עם ה"א – והובא בשו"ע חלק יורה דעה' להלכה והפי' בלקו"ת נצבים (מה, ג) – הוא ע"פ נשמטא דארייטא (זח"ג** .).

(ממכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א)

*) סי' קעט. המו"ל.

** ראה שם קסו, רע"א: ועוד – נסמן בלקו"ת על אתר. המו"ל.

קבלתי מכתבו בקשת ברכה בקשר עם השנה החדשה. והשי"ת ימלא משאלות לבנו לטובה ולברכה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בודאי למותר להדגיש אשר ההנהגה היום-יומית על פי רצון הבורא, עם כי חובה היא גם על מנת שלא לקבל פרס, הרי זהו הצנור לקבלת ברכות השי"ת בכל המצטרך. ובענייני טוב וקדושה הרי תמיד יש מקום להוספה, וכל המוסיף מוסיפים לו ולב"ב שי".

וכמדובר כמה פעמים ומבואר כן בתורתנו תורת חיים, השי"ת מזמין ליהודי מזמן לזמן בחייו הפרטיים ענינים והוראות שיכול ללמוד מהם בנוגע לרוחניות, בעבודת האדם לבוראו. והרי אלה שנמצאים בצבא רואים ומרגישים כדבר טבעי ופשוט שכשמקבלים פקודה ממפקד נאמן, לכל לראש מקיימים הפקודה, ואחר כך, כשיש זמן לזה, מתבוננים בטעם הפקודה וכו'. ואם אפילו לא מוצאים טעם, מבארים על יסוד המציאות שמפקד הצבא בודאי יודע יותר טוב מקצין בצבא ואין צריך לומר מחייל פשוט.

לאידך מובן גם כן, אשר לא לקיים הפקודה, או לדחות מילוי הפקודה עד שיבין אותה גם בשכלו הוא, אין זה רק ענין פרטי או ענין הנוגע לו ולקצינו, אלא נוגע לכל הפלוגה, ואם שעת חירום היא אפשר להיות שנוגע לכל הצבא, וכל המדינה וכו'.

ועוד נקודה בזה, שקיום הצו, עם כל חשיבות המעשה התלוי בזה, הרי לכל לראש החשוב הוא שתהי' משמעת החלטית, בלי כל דיחוי במילוי הפקודות תיכף ומיד, בלי דיחוי, ועל אחת כמה וכמה בלי סירוב.

ככל הדברים האלה וככל החזיון הזה אלא שכמה פעמים ככה הוא בנוגע לציווי מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שנתן בתורתו לעמו ישראל, לכל אחד ואחת עד סוף כל הדורות, והודיע שאינו מבקש לפי כוחו הוא הבלתי מוגבל, אלא לפי כוח האדם המצווה: אלא שעל האדם לקיים באופן של „נעשה ונשמע (נבין)“ שהוא יסוד קבלת התורה והמצוות במעמד הר סיני. וזאת לדעת שכל ישראל ערבים זה לזה. ועוד אמרו חכמינו ז"ל, והמורה הגדול הרמב"ם מביא זה כהלכה ברורה, שכשיהודי צריך לעשות מעשה, וכן בדיבור ומחשבה, צריך לחשוב שהוא שקול וכל העולם שקול, ועל ידי מעשה אחד שלו יכריע הן לעצמו והן בהנוגע לכל העולם כולו.

ובודאי למותר להוסיף ביאור בהאמור. ומובן שהכוונה לו ולכל חבריו שליט"א הנמצאים בסביבתו, ויותר לכל בני ישראל באשר הם שם, אשר כולם נמצאים במצב של מלחמה רוחנית, וכלשון הכתוב כי אתם המעט מכל העמים, ואדרבה ביתר שאת, כי „נעשה ונשמע“ ומסירת נפש בצבא גשמי בעיקר קשור בענייני הגוף וגשמיות, משאי"כ „נעשה ונשמע“ בנוגע לתורה ומצוותי' הרי זה נוגע גם לעולם הזה וגם להעולם הבא.

במענה למכתבו . .

מובן ופשוט שאין צורך בהסברה מיוחדת בענין החיוב וההכרח החיוני לקיים מצוות השי"ת, כיון שהוא מושכל ראשון שקיום מצוות הכורא אינו ניתן לשיקול הדעת של נברא, כשר ודם, ובפרט שציווי הקב"ה היא גם בקשתו, מלווה הבטחה מפורשה, כפולה ומכופלת כמה פעמים בתורתו, תורת-חיים ותורת-אמת, שמילוי מצוותיו ממשיך ברכותיו, ובלשון הכתוב: אם בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם ונתתי גשמיכם בעתם גוי' ואכלתם לחמכם לשובע, וישבתם לבטח בארצכם, ונתתי שלום בארץ גוי' ואולץ אתכם קוממיות.

אף על פי כן, כיון שמטבע האדם, ובפרט מטבע בני עם חכם ונבון, שרוצה להבין גם בשכלו האנושי מדוע עליו להתנהג באופן מסויים, אבוא על כל פנים בנקודות אחדות שיש בהם כדי להניח את הדעת ולהקל מילוי רצון ה', מיוסד, כמדובר כמה פעמים, על הסדר והמשטר בצבא, כידוע לכל מי ששרת בצבא או יש לו ידיעה כלשהי בזה, והן:

א. יסוד כל צבא הוא ענין המשמעת, כלומר הציות לפקודות שמקבל איש הצבא מהמפקד שלו, אשר תיכף בקבלת הפקודה חייב למלא אותה במעשה בפועל ובזריזות, בין שהפקודה מתקבלת על דעתו או לא, ובלשון הידוע, בהקדמת „נעשה“ ל„ונשמע“ (שמיעה במונח הבנה). ורק אחר כך, בזמן הפנוי, אם יש לו שאלות בנוגע להפקודה או רוצה להבינה לכל השלכותי וכו', יכול להתכונן בדבר. אבל אינו רשאי לומר לכשאביננה אקיימנה, והרי גם השכל הפשוט מחייב שמקבל הפקודה יסמוך על דעת המפקד היודע כל פרטי המצב. ודעת לנבון נקל איך יהיו פני הצבא אם כל מקבל פקודה צבאית ידחה עשייתה עד לאחר החקירה ודרישה שלו.

ב. בשעה שאיש צבא מקבל פקודה ממי שלמעלה ממנו בצבא, לא בא בחשבון כלל וכלל איך ה' היחס שביניהם בשטחים אחרים, בחיים האזרחיים. ולדוגמא, מקבל הפקודה אפשר שיהי' בחיים האזרחיים מלומד גדול בחכמת התכונה, והמפקד אינן לו כל ידיעה בתכונה, הרי זה לא משנה כלום בנוגע לקיום הפקודה. כיון שמדובר בעניני צבא שבהם המפקד הוא המומחה.

ג. בשעה שנמצאים בחזית, ואיש צבא יש לו תפקיד להגן על שטח קטן, אין כל מקום לטענה למי איכפת מה שהוא עושה ומה חשיבות בזה, שהרי כיון שהחייל אינו מכיר בטיב הענינים והפרטים הנוגעים לחזית, אפשר ולפעמים קרוב לודאי שבהתנהגותו הוא בד' אמות שלו תלוי בטחון כל הגזרה או אפילו דכל החזית.

ד. ונקודה זו גם היא עקרית ואולי מקומה בראש, והיא, שבצבא אין מקום לומר שכיון שהוא איש פרטי ובעל בחירה, מי יאמר לו מה יעשה, ואם רוצה לסרב, או לשנות איזה פרט מפרטי הפקודה, או אפילו לעשות היפך הפקודה, ולא עוד אלא שהוא מסכים לקבל עליו כל התוצאות מהנהגתו האמורה, הרי זה ענינו הפרטי. שהרי מובן שמצד העדר הידיעות בכל ההיקף, אפשר שמה שנראה לו כענין של מה

בכך, באמת נוגע לכל חבריו בצבא, ועד כדי פיקוח נפש, ועד לסכן כל המערכה וכו'.

והנמשל מובן. ובפרט שבפירוש קרא השי"ת לכל בני ישראל, אנשים נשים וטף, בשם „צבאות ה'", מגוייסים בצבא ה', והוא ית' המפקד העליון ומצווה המצוות, ובפירוש אמר והדגיש שבשמירת מצוותיו תלוי לא רק ברכה הגשמית של ונתתי גשמיכם בעתם גו' אלא בזה תלוי גורלה של כל הארץ, ועד לשלום ובטחון גמור. הרי מובן שכל הנקודות האמורות (ועוד כהנה וכהנה) הן ביתר שאת וביתר עז, מכל שכן וקל וחומר.

(ממכתב ימי חודש אלול תש"מ)

בנועם מאשר אני מכתבו מד' תשרי, בצירוף סמל היחידה, ותודה לבבית על שימת לבו, ובמיוחד על הנח"ר שהסב לי בכתבו על דבר הפעולות ומבצעים של אנשי חב"ד בבסיס שלו והתרשמות החיילים וכו'. וזה מחזק תקותי שגם להבא ימשיך בעזרתו להם, ועוד ביתר שאת, ולא רק כעוזר אלא – כשותף במשימה רבת-ערך זו להפצת הערכים הנצחיים של תורתנו, תורת חיים, הוראה בחיים, בקרב החיילים והגברת רגש ההזדהות שלהם כיהודים שומרי תורה ומצוה במעשה בפועל בחיי היום-יום.

והרי זה גם הדרך האמתית להחיש קיום היעוד המובטח לנו בתורתנו, תורת אמת, כפי שקוראים אנו בסיומה, בשמחת-תורה, והכל הולך אחר הסיום: „וישכן ישראל בטח בדד עין יעקב, אל ארץ דגן ותירוש, אף שמו יערפו טל, אשריך ישראל מי כמוך עם נושא בה' מגן עזרך ואשר חרב גאותיך, ויכחשו אויביך לך ואתה על במותימו תדרוך" – בגאולה האמתית והשלמה על ידי משיח צדקנו בקרוב בימינו ממש.

ובנקודת ימי סגולה אלה, הנני מביע כזה ברכתי, לו ולכל אשר לו, ועל ידו לכל חייליו, שיחיו, ברכת חתימה וגמר חתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד . . .

(ממכתב בין כסה לעשור תשמ"א)

. . . ובמיוחד אשר ה' אלקי צבאות ינחנו בתפקידו הכי אחראי, שבודאי כשנותנים למישהו תפקיד ניתנים הכוחות להוציא התפקיד לפועל על הצד הכי טוב, ומכל שכן תפקיד הנוגע לצבא ישראל וכלשון הכתוב „כי ה' אלקיכם ההולך עמכם להלחם לכם עם אויביכם להושיע אתכם” (דברים כ, ד), ואומר „כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת אויביך לפניך והי' מחנך קדוש” (שם כג, טו), ועל אחת כמה וכמה בשעה של מתח וכולי, שרק יראת העונש ופעולות תגמול ביכולתה למנוע חבלנות וכו'.

והמברך את עמו ישראל בשלום ישים שלום טובה וברכה עלינו ועל כל ישראל בארצנו הק' ובכל מקום שהם . . .

(ממכתב ימי הסליחות תשכ"ח)

. . . וה' אלקי צבאות יברכו בהצלחה בתפקידו הכי אחראי בכלל, ובפרט בימים אלו, ובמו עיניו יראה, בסגנון הכתוב, כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת אויביך לפניך והי' מחנך קדוש (דברים כג, טו) ומכאן שלב אחר שלב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך (דברים כח, י), ולאחרי זה השלב ונתתי שלום בארץ גוי וחרב לא תעבור בארצכם (ויקרא כו, ו) – „אפילו חרב של שלום”, ובימיו ובימינו יקויים היעוד לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה (ישעי' ב, ד) בגאולה האמתית והשלימה בבוא משיח צדקנו, אשר גם בזה יהי' עמנו ישראל אור לכל העמים, וכהקדמת המבואר שם – והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלקי יעקב (שם, שם ג') אשר ילכו באור ה' . . .

(ממכתב כ"ח אלול תשכ"ט)

אף על פי שאיני מכירך אישית, הנני לוקה לי הרשות לכתוב לך על יסוד ההכרות שלי עם אביך ואמך שיחיו בעת ביקורם בניו-יאָרק זה לא כבר, ובפרט בקשר עם זה שהגך הולך לצה"ל כפי שמסרו לי.

וקודם כל אאחל לך שתכנס לשלום ותחזור לשלום ושירותך בצה"ל יהי' גם כן בהצלחה ובשלום.

יהי רצון שימים אלו יהיו הכנה לתקופה של שלום במדה כזו אשר, כלשון

חכמינו ז"ל, אפילו חרב של שלום לא תעבור בארץ וכל אחד וכל להקדיש כל זמנו וכוחו ומרצו לענינים של שלום, ויקויים היעוד וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות, לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה (ישעי' ב:ד).

כיון שכבר לקחתי לי רשות לכתוב לך, ארשה לעצמי להוסיף עוד נקודה אשר קשורה היא בהאמור:

בודאי שמעת על דבר פניתי ובקשתי עוד לפני מלחמת ששת הימים, אשר כל אחד ואחד מבני ישראל יתחזק ויהדר בקיום מצות תפלין, ועל אחת כמה וכמה אלה אשר זכו וזדים הם בארץ ישראל, היא ארץ הקדש, ובמיוחד אלה אשר מגינים הם על הארץ ועל הדרים בה, בצה"ל בכלל ושומרי הגבולות וכו' בפרט,

והדגשתי אשר אף שאת המצוות צריך לקיים משום שהן מצוות הבורא, בורא האדם ובורא העולם, הרי בכל זאת יש לכמה מצוות סגולות מיוחדות, וסגולה מיוחדת למצות תפלין שהיא מטילה אימה ומתישה כוחם של שונאי ישראל שלא יהינו להתגרות בנו מלחמה, ובלשון הכתוב: וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך (ופירשו חכמינו ז"ל שהכוונה היא לתפלין) ויראו ממך.

ויתרה מזו, אשר גם כאשר המצב מתדרדר עד כדי מלחמה בפועל, אז גם כן באה מצות תפלין שמניחים על הזרוע ועל הראש ומנחילה נצחון מוחלט לצבאות ישראל, כדרשת חכמינו ז"ל על הפסוק וטרף זרוע אף קדקד.

יש כמה השואלים ומקשים, איזו שייכות אפשרית להיות בין הנחת תפלין בבקרי ימות החול פעם ביום למהלך הענינים בחזית במשך כל היום והלילה, וכולי. וכיון שאי אפשר לבאר זה בשכל הרי אינם רואים למה ועל מה יקבלו על עצמם לקיים המצוה. ועוד קושיות מעין זו.

והתשובה על זה מהצבא, שכללות מעמד ומצב הצבא מיוסד על קבלת עול ומילוי צו ופקודה של מפקד הפלוגה, אשר הוא מקבל עליו עולו של המפקד שעל גביו, וגבוה מעל גבוה עד למפקד הראשי. ורק לאחרי מילוי הפקודה, ובזמן הפנוי ממילוי איזה תפקיד שיהי, אז באם רוצה החייל מתענין לחקור וללמוד הענין ולהבינו וכולי, ואפילו אם אינו יכול להבינו הרי סומך הוא על המפקד ועד למפקד הראשי.

ועוד, וגם זה עיקר, הרי בעניני סכנה ופיקוח נפשות עושים כמה דברים שהם בגדר ספק וכמה ספקות אם יועילו, ואפילו דברים הקשורים בטרחה רבה ובהשקעת מרץ רב וכולי, ועל אחת כמה וכמה כשזוהי סכנת רבים ולא רק סכנת יחיד. והרי בעניננו – לדעת המאמינים בתורתנו תורת חיים – אין בזה ספק, אלא ודאי וודאי אשר זכות קיום מצות תפלין מגינה ומצילה מענין של סכנה, וכאמור סכנת רבים. ובצד השני, מה שצריך „להשקיע“ בזה הרי זה רק רגעים ספורים וטרחה אפסית.

ועוד להוסיף, אשר בנוגע אליך הרי מכמה סיבות הנהגתך שלך כזה בודאי תשפיע לטובה על אתרים, זאת אימרת, אשר גם אם תעשה האמור בדרך קבלת עול ובכל יום ויום, הרי נכפלת פעולתך בכל חבריך שיעשו כמוך, וזכות הרבים תלוי בך.

בודאי אפשר שיהי' מישהו שישאל אותך (ועליך) כמה קושיות, קושיות שונות ומשונות, אבל הרי זה דוקא מתכונות נפש הנוער של תקופתנו שלא להתרשם מקושי' ואפילו לא מלעג של הסביבה, ואדרבה מביטים על זה כאתגר וזה ממריץ אותם לעשות הדבר דוקא בפירסום, גלוי לעין כל.

סיכום מהאמור: אמונתי ודעתי ברורה אשר עתה ניתנה לך אפשריות יוצאת מן הכלל להוסיף כבטחוננו של עם ישראל בארץ ישראל ובעצמת צבא ההגנה לישראל, הן על ידי פעולתך והנהגתך האישית, והן על ידי פעולה האמורה של הפצת ענין האמור של הנחת תפלין בין חבריך שליט"א, ואין נוגע כל כך אם אפילו חלק מהם לא קיימו מצוה זו עד עתה. והרי במדה מסויימת שהמתגייס לצבא משנה כל אורח חייו בנקודות עקרויות.

אכפול ברכתי אשר השם ית' שומר ישראל ישמרך ככל מקום שתהי', ובעת בזמן המתאים יחזירך בריא ושלם בגופך ובנשמתך לבייתך,

ובהוספה עוד הפעם, אשר מה שכתבתי את האמור הוא כי אמונתי מוצקה שזהו ענין של הוספה בבטחון של עם ישראל ושל צה"ל כפרט ושלך כפרטי פרטיות, ועל פי תורתנו תורת חיים אין לי רשות מבלי לכתוב לך האמור ועל כל פנים בקיצור, שהרי לפי גודל ערך הדבר – השורות הכתובות מעטות הן בכמות . . .

(ממכתב חמשה עשר באב תשכ"ט)

ידידנו . . מסר לי פ"ש שבמכתב כ' אליו, וכן גם הידיעה אשר בנו ש' מתגייס לצה"ל ימים אלו. ובעת רצון הזכרתי על הציון שילך לשלום ויחזור לשלום, שלום בגופו ובנשמתו.

כיון שהכל בהשגחה פרטית, ראיתי (גם) בזה השגחה פרטית לכתוב לבנו ישר, אף שאולי אין זה מן הנהוג ומן הנימוס וכולי, אבל הרי נמצאים אנו בתקופה שרוב עניני' אינם שגרתיים וכאשתקד ואולי גם לא מן הנימוס, ובסגנון חכמינו ז"ל למה יגרע ענין של „תורה שלמה שלנו משיחה בטלה שלהם“.

ואף אשר אולי יהסס מר באמרו איזה רושם יעשה על בנו תוכן מכתבי,

ובפרט שאיני מכירו אישית, בכל זה בקשתי וגם תקותי שבכל אופן ימסור לו המכתב, ותודה מראש על הטרחה בזה. ותקותי גם כן, אשר בהזדמנות המתאימה יוסיף כ' ביאור ומלים משלו בדברו עמו או בכתבו אליו, והעיקר שיבוא הדבר בפועל, כוונתי להפצת קיום המצוות בכלל וקיום מצות תפלין בפרט, ועד שלא יזדקקו לסגולה המיוחדת של מצוה זו, כשיקיים ה' הבטחתו „ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד גו' וחרב לא תעבור בארצכם גו' והייתי לכם לאלקים ואתם תהיו לי לעם” . . .

(ממכתב חמשה עשר באב תשכ"ט)

ב"ה, י' תמוז, תש"ל
ברוקלין.

אל הנהלת צעירי אגודת חב"ד באה"ק ת"ו
הי עליהם יחיו

שלום וברכה!

מועתק בזה נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א להבריק היום
בקשר לחגיגת הבר-מצוה:

ב"ה. לכל אחד ואחד מהברי מצוה יתומי המלחמות והחבלנות בארצנו הקדושה
שליט"א.

שלום רב וברכה.

ביום זה הבהיר, יום הולדת וגאולת כ"ק מו"ח אדמו"ר אשר מסר נפשו על
התורה ומצותי וטובת בני ישראל הגשמיית והרוחניית,

אביע השתתפותי הנפשית בשמחתך לרגל הגיעך לעונת בר מצוה, ויהי רצון
שתקבל עליך עול תורתנו תורת חיים ומצותי בשמחה ותקיימם מתוך בריאות
ומנוחה, כי יתן ה' שלום בארץ וגדול זכות התורה והמצות להגן על הארץ ועמנו
בכל מקום שהם ולהפיל אימתה ופחד על כל אויב וצר וסגולה מיוחדת במצות
תפלין אשר כהודעת חז"ל כל עמי הארץ יראו ממך ומביאה נצחון לאנשי המלחמה,
ובכל זה תגרום נחת רוח לאביך ה' יקום דמו, אשר מעולם האמת בו הוא נמצא
משגיח בהנעשה את ילדיו, מתענג עונג רב בהנהגתם הטובה ושמח שמחה גדולה
בראותו אשר הולכים הם מחיל אל חיל בתורתנו תורת אמת ומצותי.

וע"י כל זה גם מקרבים קיום היעוד כי אלקים יושיע ציון ויבנה ערי יודא וישבו שם וירשוה וזרע עבדיו ינחלוה ואהבי שמו ישכנו בה.

בברכת מזל טוב ולכל המשפחה שליט"א,

/מקום החתימה/

... ובעת רצון יקרא על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

ובודאי מדייק ככל הדרוש במצות תפלין. ובפרט שעלי' נאמר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך. ובמקומו וסביבתו עתה כטח מוסיף ומשתדל ככל התלוי בו – שכל חבריו שליט"א יעשו ככה. והרי זוהי טובת היחיד וטובת הרבים וטובת הכלל. ונאמר והי' מחנך קדוש – אשר אז (ככתוב בתחלת הפסוק) ה' אלקיך מתהלך בקרב מחנךך להצילך ולתת אויביך לפניך.

(ממכתב ט' אדר תש"ל)

על ידי ידידנו מר . . . קבלתי בקשת ברכה עבורו להטבת הבריאות ולרפואה, ואזכירו על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר.

ויהי רצון שכשם שקבלתי הבקשה כן אקבל בשוהות טובות בהאמור, ופעילותו להגנת עם קדוש היושב בארץ הקדש תעמוד לו למהר רפואתו שתהי' קרובה וגם שלמה, ויבורך בכל טוב בהמצטרך לו ולבני ביתו שי'.

ואם המגין על נפש אחת מישראל הרי זה כמגין על עולם מלא, על אחת כמה אלה אשר ההשגחה העליונה מסרה להם התפקיד האחראי להגן על רבבות אלפי ישראל.

ארשה לעצמי להוסיף שורות אחדות, ותקותי אשר יקבל הדברים בסבר פנים יפות ובלבביות, כפי שנאמרו.

כבר מלתי אמורה בכמה הזדמנויות על דבר גודל ענין מצות התפלין. ואף שכל מצוה ומצוה גדולה וחשובה ובעלת ערך הכי נעלה, ציוויו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, אשר בחסדו הגדול ובטובו האינסופי נתן לישראל עם

קרובו את התורה ומצותי, והודיע אשר מתענג הוא כאשר בן ובת ישראל מקיימים רצונו,

הרי רצה הקב"ה, מצוה המצוות, וחילק אותן לכמה סוגים, והודיע בתורתנו הנקראת תורה אור, המאירה לאדם דרכו בחיים, סגולות מיוחדות אשר בכל מצוה ומצוה.

ומסגולות מצות תפלין הרי גם זו אשר – בלשון הכתוב – „וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך“. ועוד סגולה, אשר בזכות התפלין שמניחים על היד ועל הראש, באה הברכה „וטרף זרוע אף קדקוד“.

כיון שכל ישראל חברים, בני משפחה אחת, ועוד יותר אשר כל ישראל קומה אחת שלמה, הרי זה כדוגמת אברים של גוף אחד, שהטבה לאבר אחד מוסיפה הטבה לכל שאר האברים, זאת אומרת טובת יהודי אחד היא טובת כל עם ישראל.

על אחת כמה וכמה כשהמדובר הוא באנשי הצבא עצמם, ועוד יותר בהעומדים בראשם ומנהיגים אותם, הרי קיום מצוה זו על ידם מגדילה ביותר האימה ופחד על כל אויב וצר, עד שלפעמים רבות לא נותרה בו רוח לעשות מלחמה, ואפילו כשבאים לידי מלחמה, אז מתקיימת הברכה וטרף זרוע אף קדקוד ומנצחים אותו.

ואם בתכסיסי מלחמה משתמשים בכל נשק האפשרי, אפילו אם התועלת מוטלת בספק, ואפילו אם יביא תועלת רק לקבוצה קטנה או אפילו לאישים בודדים, ולא עוד אלא שמשתדלים להשיגו ואין חסים על טורח וממון וכו', ובלבד להפעיל גם נשק כזה, על אחת כמה וכמה בנוגע ל„נשק“ האמור, קיום מצות תפלין, אשר התועלת האמורה מעידים עלי' רבותינו זכרונם לברכה מדורי דורות, ומעידים גם על ההיקף שלה, כוונתי שהיא לטובתם של המניח תפלין וסביבתו הקרובה וגם הרחוקה, ועד לכל עם ישראל כולו בכל מקום שנמצא שם.

וגדול זכותם של כל המקיימים מצוה זו, ובפרט מתוך שמחה וחיות וגדול לאין ערוך זכותם של אלה המזכים גם אחרים בקיום מצוה זו. והרי יכולת מיוחדת להמפקדים והקצינים והמנהיגים וכולי, שבטבע האדם שהוא מתרשם מהעומד על גביו אפילו בשטח שלכאורה אין לו כל שייכות ליחסים השגרתיים שביניהם . . .

(ממכתב ט"ז תמוז תשי"ג)

. . . זיכער איז איבעריג צו אונטערשטרייכען, אז איר באדארפט שרייבען אייער זון מר . . . שי' אז אויף וויפל עס איז די פליכט פון יעדען אידען און אין אלע

צייטען, צו לייגען תפילין, איז דאס ספעציעל נאך מער וויכטיג פאר אזא וועלכער געפינט זיך אין דער ארמיי, וואס דאס לייגען תפילין היט זיי אויס און בריינגט זיי סוף כל סוף אין דער באשטימטער צייט גאנץ געזונטערהייט אהיים.

דאס האבען מיר געהערט פון מיין שווער כ"ק אדמו"ר, אין דער צייט פון דער לעצטער וועלט מלחמה, און אויך האבען מיר געזעהן במוחש – פעסט געשטעלטן פאקט – אז די אלע אידען וועלכע האבען אפגעהיט דאס לייגען תפילין זייענדיג אין דער ארמיי, זיינען געקומען גאנצערהייט געזונט אהיים.

עס טרעפט אז בא די מאניעוורעס אדער עקסערסיס, ווען עס איז ניט מעגליך צו באווייזען לייגען תפילין אין דער פרי, דארפמען וויסען אז מען קען דאס טאן – לייגען תפילין – אין פארלויף פון גאנצען טאג ביז זון אונטערגאנג, לכל הפחות אנטאן די תפילין און זאגען אין זיי קריאת שמע און דערנאך אויסטאן זיי – אויב עס איז ניט מעגליך א ליינגערע צייט, צו זאגען אויך די אנדערע תפלות – און די פאר מינוט קען מען געפינען אלע צייט זייענדיג אין דער ארמיי, אפילו אין דער צייט פון מאניעוורעס אדער עקסערסיס, און דאס גלייכען. און איך בין זיכער אז איר וועט געפינען די פאסענדע ווערטער ערקלערען דאס אויבען געזאגטע צו אייער זון שי', און השם יתברך וועט אים בריינגען אין דער באשטימטער צייט גאנץ געזונט אהיים צוריק . . .

(ממכתב ז' ניסן תשי"ב)

בצער רב ועמוק קבלתי הידיעה אשר ישנם איזה קושיים במסירת יחולים וברכה לכמה פלוגות מאחינו בני ישראל שי' המגינים על עם ישראל בארץ ישראל במסירת נפש, אף שאינני יודע בבירור הטעם לזה.

וכיון שאיני יודע הטעם ברור אין בידי להשיב עליו, כי אם לכתוב שורות הבאות בכללות, ובהקדמה אשר אולי תהי' מוזרה בעיני כ', אבל כיון שמביעה היא רגשות לבבי תקותי חזקה שלא יקפיד על שלוקח אני מזמנו לקרוא גם ההקדמה, והיא:

מאמין אני באמונה שלמה, מיוסדת על מה שראיתי משך חיי כמה פעמים, ומה שאולי חשוב עוד יותר על מה ששמעתי מאחרים בעלי סמכא בזה, ובעיקר שהיא מיוסדת על המדובר בזה בהחלטיות ובפירושו בתורתנו תורת חיים (הוראה בחיים), אשר ברכה נאמנה ולבבית מאיש לרעהו יש לה תוקף ופועלת היא – פעמים במילואה ופעמים בחלקה, פעמים תיכף ופעמים לאחר זמן; נוסף על הענין הפסיכולוגי שבזה, שמקרב את הלבבות, מעודד את הרוח וכולי וכולי.

כן מאמין אני באמונה שלמה כנ"ל בנוגע לסגולת מצוות תפלין בפרט לאנשי צבא.

מובן שאין זה מחייב את מישהו להיות חזק באותה אמונה שאני מאמין, אבל כיון שלכאורה אין מקום לחשוד אותי שמתכוון אני לפני עצמית וכולי הרי על כל פנים בטח צריך לעורר בו ספק שמא יש תוכן ותועלת בענין, ועוד וגם זה עיקר אשר כיון שאת הרושם הפסיכולוגי ועידוד הרוח רואים במוחש לעיני כל, הרי בודאי ובודאי שהענין קרוב לריווח ורחוק מהפסד ח"ו.

כאמור לעיל, כיון שאינני יודע הטעם לקושי כו' – אפילו אם תמצא לומר שישנו טעם לרוגז וכולי וטעם מבוסס וחזק, הרי הרוגז אפשר שיהי' עלי ועל איזה אנשים שבסביבתי או שבארץ ישראל, אבל אין לזה קשר וסיבה שיוגרם קושי בהבאת ברכה ואיחולים וכולי, ובפרט כשהמזכר בחיילים ואנשי צבא שעידוד שלהם אין זה רק עידוד איש פרטי אלא נוגע לסביבה ומצב רוח בכלל וכולי, והלואי שכל מי שיכולת בידו לעודדם ולחזק רוחם וכולי הי' עושה ככל שיש בידו לעשות בזה.

בשורות האחרונות כוונתי לענות על טעם שאפשר שגם הוא הי' בחשבון, אשר באם יתנו רשיון להביא ברכה ואיחולים האמורים, יבוא מחר או מחרתים מישהו אחר ויבקש רשיון גם הוא. וכאמור, באם יש תקוה שעל ידי זה יתחזק המורל והבטחון עצמי והרוח וכולי של אנשי צה"ל, אדרכה ואדרכה יבוא גם הוא. ובודאי יש ביד מר וחבריו לסדר הדברים באופן שלא תהי' בזה הפרעה כלשהי בהסדר ותהליך החיים וכולי שצריך להיות בשטחים האמורים.

בודאי מבין מר אשר כוונת מכתבי הוא לא לעורר ח"ו קשי' ולשאול שאלות וכולי כי אם אך ורק לבקש את מר עוד הפעם ועוד הפעם אשר לא רק שיעשה כל התלוי בו שיוכלו שלוחי לדבר עם העומדים תחת פיקודו ע"ד הברכות של כמה וכמה מאחינו בני ישראל אליהם (אשר אני מדבר בתור שלוחם) ולספר להם אשר חשים במאמצם, ואפילו אלה הנמצאים בריחוק מקום מחשבתם עליהם ועל מצבם ועל מסירת נפשם וכולי; וכן לדבר אליהם ולספר להם על דבר אמונתם החזקה של כמה וכמה מבני ישראל אודות סגולת מצות תפלין, ואשר מוכנים לעזור להם גם בזה על ידי המצאת זוג תפלין וכולי וכולי.

אלא שגם יעשה את התלוי בו להצלחת המפעל – למרות הטעם האמור וטרדותיו וכו'.

על פי מה ששמעתי אודות מר ופעילותו ומסירותו למילוי תפקידו הכי אחראי והכי חשוב, בטוחני שאין צריך להאריך עוד בענין האמור. והיה רצון אשר שורותי אלו אף כי מעטות בכמות ובפרט בערך הענין וחשיבותו, יקבל אותן בסבר פנים יפות ולא יחשדני כמה שאין בי באיזו פני' פרטית שתהי', ויעשה מר כל התלוי בו להצלחת מבצע השליחות שבקשתי, וגם על חבריו שליט"א ישפיע בהאמור ובהצלחה.

ויהי רצון שיבשר טוב בכל האמור. וה' המשגיח על כל אחד ואחת בהשגחה פרטית יצליחו במילוי תפקידו, הגנה על עם הקודש בארץ הקודש, הגנה בהצלחה בכל המובנים, עד כי כמו עינינו ובקרוב נראה קיום ההבטחה „ונתתי שלום בארץ גו' וחרב לא תעבור בארצכם, ואשבור מוטות עולכם ואולך אתכם קוממיות“.

בכבוד ובברכה.

(ממכתב כ"ה מנ"א תש"ל)

בנועם רב קבלתי הידיעה על דבר העזר שלו להשלוחים אשר בקשתי אותם להביא ברכות ואיחולים מכמה וכמה מאחינו בני ישראל אשר מדבר אני כשלוחם אל אחינו בני ישראל אשר בצה"ל, המגינים על [עם] הקדש בארץ הקדש. וכפי שכתבו לי פעל ועזר להם מר במילוי השליחות והצלחתה, ועשה זה ברצון ובשמחה וכולי.

ואף שמצוה אינה צריכה לנתינת תודה, שהרי זהו ציווי ה' יתברך, מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, על אחת כמה וכמה מצות אהבת ישראל, עידוד רוח של בני ישראל המוסרים נפשם על הגנת עם בני ישראל, על כל פנים עלי חובה נעימה להביע קורת רוחי ושמחתי הלבבית אשר הענין מצא הד נפשי אצל מר ותרגמו למעשה בפועל להצלחת השליחות, אשר בודאי על ידי זה נתוסף בעידוד רוח של עוד אחד וכמה וכמה מבני ישראל הן בכמות והן באיכות.

ויהי רצון אשר תמיד כל הימים ינצל אפשריות שלו ויכלתו בעניני אהבת ישראל ובפרט בענין מצות תפלין, אשר בשים לב לתפקידו החשוב והאחראי בודאי לא נצרך אריכות בשטח מצוות המעשיות בכלל ובסגולת מצות תפלין במיוחד, כמבואר בכמה וכמה מקומות בתורתנו תורת חיים, ויעשה זה מתוך שמחה וטוב לבב, והשי"ת יצליחו.

בכבוד ובברכה.

(ממכתב ערב ר"ח אלול תש"ל)

ט"ו אלול*

ב"ה, כ' מרחשון, ה'תשל"א
ברוקלין, נ.י.

אל קהל עדת ישורון חובבי ומוקירי תורה ומצוה
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

היינט, אין דעם יום הולדת פון כ"ק אדמו"ר הרשב"ב נבג"מ זי"ע, דער מייסד פון תומכי-תמימים אין ליובאוויטש, וועלכע איז נאך פיל וואַנדערונגען איבער-געפלאַנצט געוואָרן אין אַמעריקע דורך כ"ק מו"ח אדמו"ר נבג"מ זי"ע, קום איך מיט דער דאָזיגער ווענדונג.

היאָר, שמחת-תורה, איז געוואָרן 70 יאָר זינט דער שיחת-קודש פון דעם מייסד הישיבה, וועלכע איז געזאָגט געוואָרן אין צוזאַמענהאַנג מיט דעם דריטן יאָרטאָג פון דער גרינדונג פון ישיבת תומכי-תמימים.

אין דער שיחה האָט דער רבי נ"ע פאַרויסגעזען אַ צייט פון חרפו עקבות משיח — די וועלכע לעסטערן און שטופן אָפּ די פוסטריט פון משיח צדקנו. ער האָט דאָן אויסגעדריקט די זיכערע האַפנונג, אַז די תלמידים, תמימים וועלן דינען אַלס קעגן-מיטל, און וועלן זיין די מסירת-נפש'דיגע אנשי-חיל, די תורה-סאָלדאַטן, וועלכע וועלן פאַרטרייבן די פינצטערניש און מקרב זיין די גאולה.

אין אנוזער דור זעען מיר באַשיינפערלעך, ווי די נצחיות'דיגע רייד פון דעם גרינדער פון ישיבת תומכי-תמימים ווערן פאַרווירקלעכט. פון איין זייט זעען מיר אַ דור יוגנט וואָס איז נעבעך זייער צעטומלט, אינערלעך צעריסן און אויסערלעך אומגעצוימט און צעשטערעריש. אָבער פון דער אַנדער זייט זעען מיר די ישיבה יוגנט, ספּעציעל די תלמידים פון תומכי-תמימים, אַלס מוסטערהאַפטע לעבעדיגע ביישפילן ווי אידישע יוגנט דאַרף זיך פירן: די נרות להאיר — ליכט וועלכע לייכטן און באַלייכטן דעם אַרום, מיט דער ליכטיקייט פון נר מצוה ותורה אור, און מיט דעם מאָר שבחורה, תורת החסידות. זיי באַרעכטיגען די גרויסע האַפנוגען וואָס די מייסדי תומכי-תמימים, נשיאינו רבותינו נבג"מ זי"ע האָבן אויף זיי געלעגט.

אין די קומענדיגע וואָכן ערב דער יערלעכער חגיגה פון מרכז הישיבות תומכי-תמימים ליובאוויטש, האָף איך און בין זיכער, אַז אַנ"ש ש"י בפרט און חובבי ותומכי תורה ש"י בכלל וועלן זיך וואַרעם אַפרופן אויפן רוף פון דער הנהלה, צו

* יום התייסדות ישיבת תומכי תמימים. המו"ל.

טאָן – יעדער איינער און איינע לויט זייערע פולסטע מעגלעכקייטן – אַלץ וואָס איז פון זיי אָפהענגיג, כדי צו פאַרזיכערן, אַז די יערלעכע חגיגה זאָל דורכגעפירט ווערן בהצלחה גדולה, ניט נאָר ברוחניות נאָר אויך בגשמיות, פשוט צו שאַפן די גויטיגע פינאַנציעלע הילף פאַר דער ישיבה אַנצוגיין מיט איר הייליגער אַרבעט און דורכפירן די כוונה פון דעם מייסד הישיבה אין דער פּולסטער מאָס, און דאָס מיינט אין אַן אופן פון מוסיף והולך מוסיף ואור.

השם יתברך זאָל העלפן יעדן איינעם און איינע. צו דערפילן דאָס אויבנ־דערמאָנטע, און דאָס איז אויך אַ צנור און כלי למילוי משאלות לבבם לטובה ולברכה, פאַר זיך און די בני־בית שיחיו, אין אַלץ וואָס מ'גויטיגט זיך בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בכבוד ובברכה להצלחה ולבשורות טובות,

אנקומענדיק* אין ארץ ישראל וועט איר מסדר זיין מיט די הנהלות הדישיבות צו זיין ביים כותל המערבי און מערת המכפלה צו דאווענען מנחה און לערנען א ענין אין חסידות און נגלה: איר זאלט מיטנעמען א פושקע און געבן דארטן צדקה, דערנאך – לערנען א ענין אין חסידות פאר מנחה, און דערנאך דאווענען מנחה און דערנאך לערנען א ענין אין נגלה, אזוי אויכעט אין מערת המכפלה.

דערנאך (בירות"ו) וועט איר גיין אין צ"צ שול אין ירושלים עיר העתיקה און דארטן לערנען א ענין פון צ"צ אין נגלה און א ענין פון צ"צ אין חסידות.

מ'וועט אייך געבן צוויי שטרות, איינער געבן לצדקה ביים כותל המערבי, און דער צווייטער – במערת המכפלה.

(נטל ב' שטרות של עשר לירות ישראליות ונתן לכא"א.)

אויך זאלט איר זיך צונויף רעדן מיט דער הנהלה אויף צו פארן אין די מושבי חב"ד: כפר חב"ד, כפר חב"ד שני, נחלת הר חב"ד, לוד, צפת, וכו',

איר זאלט מאכן א פארבריינגען אין יעדער ארט – מ'וועט אייך געבן דריי שטרות מ'זאל עס צוטיילן: האלב (השתתפות) די הוצאות פון דער התוועדות און האלב אויף צדקה דארטן, – איר וועט עס בייטן אויף פונטן, אדער פארקויפן, . . .

---

* ר"ד מה שדיבר כ"ק אדמו"ר שליט"א להת' השלוחים שי' החוריים לארה"ק ת"ו ג' אייר ה'תשל"ה.

(נתן ג' שטרות של דולר לכאור"א.)

אזוי ווי ס'איז גוט אז יעדער זאך זאל זיין געטאן מיט א מנין, זאלט איר מיט-
נעמען אייער ראש ישיבה אדער משפיע,

און דער עיקר: איר זאלט לערנען בהתמדה ובשקידה גדולה, און משפיע זיין
בזה אויף די אלע וואס דארפן לערנען, און איר זאלט אויפשטורמען גאנץ ארה"ק
בלימוד התורה סיי נגלה און סיי חסידות: מ'זאל הערן פון אייך בשר'ט. און דאס זאל
אלץ זיין בהצלחה רבה, און די נסיעה זאל זיין כשורה.

איר זאלט אויסקלייבן איינעם פון אייך וואס זאל מודיע זיין אהער וועגן די
ענינים וואס עס האט זיך דא גערעדט.

פארט געזונטערהייט.

איך' וועל אייך מאכן פאר שלוחי מצוה, ווען איר וועט קומען דארטן זאלט
איר מאכן א התוועדות, אבער פאר דער התוועדות זאלט איר טיילן לצדקה פון די
געלט וואס איך וועל אייך געבן, א טייל אויף צדקה און א טייל אויף די התוועדות,

נאך די צדקה זאל זיין א תפלה בציבור מיט די אנדערע תלמידים פון ישיבה,
משפיעים, ר"י, און לערנען א ענין אין תורה, פארן דאווענען א ענין אין חסידות און
נאכן דאווענען א ענין אין נגלה, און דערנאך מאכן א התוועדות,

— נתן לכאור"א מאה פראנק ואמר: פארנאנדערטיילן א טייל אויף צדקה און א
טייל אויף דער התוועדות.

— לאחר חלוקת השטרות אמר: ווי געזאגט פריער געבן צדקה, דאווענען
בציבור, לערנען א ענין אין חסידות פארן דאווענען, א ענין אין נגלה נאכ'ן
דאווענען, און דערנאך בעטן ביי די משפיעים מאכן א התוועדות אין די כותלי
הישיבה.

— לאחר זה לפני שנתן ג' דולארים לכאור"א אמר: מען מאכט דאך דארטען
פארבריינגען'ס אין די ערי השדה זאל מען זיך פארנאנדער פרעגן וואו מען מאכט
די פארבריינגענס אין ערי השדה מחוץ לפאריז, און אין פאריז גופא, און איר זאלט
זיך משתתף זיין אין די התוועדות'ן, ניט אלע צוזאמען נאר מען זאל פארנאנדער-

(*) מה שאמר כ"ק אדמו"ר שליט"א להת' ש' הנוסעים לתורת צרפת, לאחר תפלת מנחה, יום ב' אח"ק, ג' אייר ה'תשל"ה.

טיילן וואו ווער זאל פארן, און געבן א טייל אויף צדקה (מחוץ לצדקה הנ"ל בכותלי הישיבה), און א טייל אויף השתתפות אין די התוועדות'ן.

און ווי מען האט שוין געזאגט, זאל מען אויף שטורמען מיט לימוד התורה און קיום המצוות בהידור, ביי זיך און אויך ביי אנדערע און זיין נרות להאיר.

זאל זיין בהצלחה און הערן בשורות טובות און אויסקלייבן איינעם וואס זאל איבערגעבן אהער אלע פרטים.

פארט געזונטערהייט און מ'זאל הערן בשורות טובות.

. . . כשבקרני הרה"ג . . . הודיע לי כי בתכנית הדווינט נכנסת תמיכה לכתני ספר למלאכה המתנהלים על ידי ישיבות באה"ק ת"ו ומהוים חלק מהן.

והוסיף, אשר דבר עמכם אודות ענין זה – היינו ששיבת לוד תפתח מחלקה ללמוד אומנות ומלאכה – וענו לו אשר ישאלו בזה את חוות דעתי.

ובמענה על שאלה זו:

נמנע הוא לשנות סדר ישיבות תומכי תמימים, באיזה מקום שיהיו, מהאופן והתכנית אשר התוו מיסדי' ומנהלי' הם כ"ק אדמו"ר (מהרש"ב) וכ"ק מו"ח אדמו"ר – זצוקלה"ה נב"ג מ"ע. ומכיון שכך, הרי אי אפשר לכלול בעצם הישיבה גופא שיעורים ללימוד אומנות ומלאכה. אבל לאידך גיסא, באשר ישנם כמה אברכים ובחורים, אשר אי אפשר, מפני כמה סיבות, להכניסם ולהמשיכם ללימוד בישיבה כל היום כולו, אבל ילמדו איזה שעות ביום נגלה וחסידות, בתנאי אשר ילמדום ג"כ אומנות ומלאכה, הנה נכון במאד להשתדל בהנ"ל שיהיו תחת השגחתם והשפעתם התמידית. וזה הרי אפשר הוא על ידי יסוד מוסד מיוחד ללימוד תורת הנגלה והחסידות וגם כן אומנות ומלאכה, שיעמוד תחת חסותה של הישיבה, השגחתה והנהלתה. ובטח אשר מוסד שכזה הי' מביא תועלת מרובה לכמה בחורים ואברכים. וכפי השיחה עם הרב . . . שי, הנה שאלת ההוצאות שבזה – ישתדל בכל יכלתו, אשר תהא נפתרת על ידי הדווינט. ובאשר להרב . . . שי' השפעה גדולה בדווינט, יש לקוות אשר הדווינט ימלא בקשה זו במילואה.

אחכה למכתבם מפורט ככהנ"ל (איזו אומנות, תכנית, תקציב וכו') וההקדם בזה ישוכת. – ולכאורה טוב שהמוסד יהי' בהכפר, אבל בהנהלתם.

בברכה.

במענה למכתביהם מכ"ח אד"ר עם המצורף אליהם.

מובן וגם פשוט, שמה שכתבתי אליהם בהנוגע לשטח בו יבנה בנין ב"ס החדב"י, הוא רק בתור הערה בעלמא. וההחלטה בזה תלוי' בהאפשריות, תנאי המקום וכו'. ומובן וגם פשוט, שאין בא בחשבון כלל מקום שאין בו חשמל וכו'. ולפלא גם הספק בזה.

במ"ש אודות התכניות בבניית הבנין דישיבת תומכי תמימים, החדש, אשר בכפר חב"ד,

כמדומה כבר כתבתי, שמה שאפשר להורות מכאן הוא רק שרצוי' בני' באופן שתוכל להעשות שלב אחר שלב, ז.א. שכל עוד אין כל האמצעים הדרושים, יוגמר עכ"פ חלק מאגף בו יוכלו להשתמש. אבל באופן שכשיתוסף באמצעים – יוכלו להוסיף בבנין, ויתאים וישתלב בחלק הבנין שקדמו, וק"ל.

במ"ש אודות סידור קורסים, – כמדומה גם בזה כבר כתבתי, שרצוי יותר להשתמש בהקורסים שכבר קיימים מזמן, ובמילא יודעים המעלות והחסרונות שבהם, וממה שיש להזהר. ולא להתחיל במחשבה ע"ד יסוד קורסים משל עצמם ובחפזון הכי גדול, ואין ידוע מי הוא שיהי' המרצה וכו', ועוד ועוד. וכמדומה גם זה נכתב: באם יהי' מספר די חשוב משתתפים בקורסים אלו משל חב"ד, בטח יוכלו לפעול שינוי בתכנית וכיו"ב, באם יש לדרוש שינויים אלו . . .

(ממכתב ו' אד"ש חשי"ט)

בתמהון גדול קראתי מכתבם מח' תמוז עם המצורף אליו (והקודמיו), בו שואלים אודות יחסי בקשר עם נסיעת תלמידים.

ומובנת התמי', שהרי כמה שנים שהנני כותב להנהלה ולהתלמידים שאין דעתי נוחה מזה כלל. ואם מלכתחלה הי' כן, עאכ"כ לאחרי שראו הפועל בחזרת התלמידים לאה"ק ת"ו. וכמו שכתוב בהפ"כ שלהם ובמכתבים שקודם לזה. כן ברור אמרתי דעתי בזה להרה"ח אי"א נו"נ בעל מדות רוב פעלים . . . שי', וכמובא גם בהפ"כ, אלא שדבורי עמו הי' עוד בהחלטיות יותר. מכל האמור מובן – שהחלטה בהאמור ובנוגע לכא"א – הרי היא ביד הנהלת תומכי תמימים דלוד (בהנוגע לתלמידים שלהם). ומובן וגם פשוט – שהנהלה דלוד צריכה להתבונן לכל לראש בהנוגע לביסוס והתפתחות תו"ת דלוד, ורק לאחרי זה באה שאלת התפתחות תו"ת במקום אחר [אפילו את"ל שאין שני הענינים אלו הולכים יחד, שגם זה היפך השקפתי, מיוסדת על שיחות רבותינו נשיאינו והוראות מפורשות בכ"מ בתורתנו,

שאדרבה מסייעים הענינים זל"ז ועוזרים, והתפתחות אמיתית של ישיבה אחת, בודאי שתועיל להתפתחות ישיבה השני, ולא להיפך ח"ו.

בנוגע להנ"ל בקשר להנסיעה, בקשתי את הרה"ח אי"א נר"נ רב פעלים כו' הרמח"א שי' – שיודיעם תיכף כבקשתם, מבלי לחכות לתור מכתבי זה.

לשאלתם בנוגע לתלמידי ישיבת תורת שי' המשתתפים בפעולות את"ה וכיו"ב, גם בזה לפלא הספק והשאלה בדבר המפורש ממייסדי תורת ומנהלי' – כ"ק אדמו"ר (הרש"ב) ובנו כ"ק מו"ח אדמו"ר – צוקלה"ה נבג"מ זי"ע, שברור אמרו וכתבו שכל עניני התלמידים הם ברשות הנהלת הישיבה, ועל פיהם דוקא יתנהגו מנפש ועד בשר, ורק זוהי הדרך להתהוות אור משפיע – כשמקודם לזה יהי אור מקבל, וכידוע שיחות קדש בזה.

ויהי רצון אשר סו"ס יתפתחו כל סניפי ישיבות תומכי תמימים בכל מקום שהם, מתאים לרצון ותקות רבותינו נשיאינו,

אשר כיון שרצונם הוא, מוכרח שיבוא בפועל, אלא שיפה שעה אחת קודם ומתוך שמחה וטוב לבב, ויפוצו המעינות בהם ומהם ועד שיגיעו גם לחוצה הכי רחוק, ויביאו מבשר טוב פנחס זה אלי' לקרב הרחוקים, ותיכף וסמוך לו – גאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו משיח בן דוד, וכמ"ש דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל וגו' וישראל עושה חיל . . .

(ממכתב כ" תמוז תשכ"א)

. . . כן סיפר לי ע"ד תפקידו בפיתוח של הנמצא מתחת לאדמה וכו'. ובודאי שמע כ' הפתגם הידוע של רבנו בעל שם טוב בכיור הכתוב „כי תהיו אתם ארץ חפץ", שכל אחד ואחת מבני ובנות ישראל נמשלו לארץ, אשר כל אוצרות וסגולות חפץ חבוים בה, אלא שצריך לגלות אותם על ידי חפירה ופיתוח, לפעמים על ידי הסרת שכבה קלה לפי ערך של עפר, ולפעמים על ידי חפירה בעומק. כן הוא בכל אחד ואחת מישראל שבנפשם ובנשמתם פנימה חבוים ושמורים אוצרות וסגולות ותכונות נפש שאין לשערם, אלא שצריך להוציאם מן הכח אל הפועל.

והרי זהו בעצם מיסודות תורת החסידות בכלל וחסידות חב"ד בפרט, לגלות את הטוב שבכל אחד ואחת מישראל, מתוך אהבת ישראל, וכמים הפנים לפנים. ואף זו מסגולות בני עם סגולה שלב ישראל ער הוא.

והנני מאחל למר הצלחה מרובה בתפקידו, תרתי משמע, ובפרט שעל פי

הפ"ש שקבלתי לבו ער לבעיות דורנו, לא רק הכלכליים כי אם גם הרוחניים והמוסריים.

(ממכתב ר"ח אד"ד חש"ל)

. . . בנועם מיוחד קבלתי הידיעה שנזדרזו מר ומסר תרומתו הנעלית להוצאה לאור ולהדפסת מאמרי וכו' אדמו"ר הזקן, מאלה אשר ברובם ככולם עדין לא נתפרסמו. ובודאי ובודאי אשר לדכותי דמר אין צורך כלל בתיאור גודל הענין וחשיבותו לתועלת היחיד ולתועלת הרבים. והרי גם הזריוות במסירת הכסף (עיי' לקו"א לאדה"ז ר"פ נו"ן; כסף הקדשים מל' נכסוף נכספת לביך אביך). וכמדומה כבר העירוטי מאז בדברי אדה"ז באגה"ק שלו סי' כ"א, בגודל מעלת הזריוות כו'. ולמרות טרדות החג, תקוטי שעוד ימים אלו יתחילו בחיפוש בכתבי היד להשוות מאמרים וכו' הנ"ל מביכל לביכל, ובפרט אשר חלק מהמאמרים לקוחים מביכלעך שלא היו באוצר הכתי של כ"ק מוהרש"ב וכ"ק מו"ח אדמו"ר, כי אם בא לידי אחר כך, על כן הכרחית עוד יותר ההשוואה עם הנמצא בהביכלעך שבאוצר כתי של רבותינו נשיאינו. ותפלתי ותקוטי אשר זכות הרבים תעמוד לההו"ל – שיהי דבר מתוקן, דברי אלקים חיים ומחיים את כל אלו שיגיעו לידם להחיותם באופן שיהיו מקור חיים אמתיים עפ"י תורתנו תו"ח בד' אמות שלהם ובכל סביבתם ובאופן – כל' הידוע – הפצת המעיינות חוצה. ותעמוד הזכות למר ולכל אשר לו לחיים ארוכים וטובים בכל המובנים, וזכות הרבים מסייעתו.

(ממכתב י"א ניסן חש"ל)

תצא

כל שידוך – אחריות גדולה בו, כיון שמטרתו חיים משותפים והרמוניים במשך כל היממה וכל השנים הבאות – דשני כנ"א מבוגרים שגדלו כאו"א כמשפחה שלו וכו'. כשהרקע שונה לחלוטין בשטח דת ישראל (שהיא מחדירה כל פעולות האדם: אכו"ש וכו'), החשש לחיכוכים מתמידים, רגש דאי נוחיות, לחץ וכיו"ב – גדל ביותר וביותר.

החלטה להיות דתי' מכאן ולהבא – אא"פ שתהא מבוררת ככל הדרוש, כיון שאא"פ להרגיש בפועל הקושיים שבזה והנסיונות, כ"א כשחיים באופן כזה בפועל ומשך זמן (ובפרט – בעניני טהמשי"פ). – וגם כשמקיימים ההחלטה – אין זה מבטל ההתמרמרות שהצד השני מכריח הנהגה יום יומית שמצ"ע אין רוצים בה כלל, שוללת כמה תענוגים וכו' וכו'. ובפרט לאחרי שתעבור התקופה הראשונה שהכל נראה ע"י משקפיים של אמוציא ורגש, נראה מפתיע וחדש וכו', ומתחילים ימים האפורים וכו'. וכ"ז אפילו כשלא היו בעבר מאורעות שרישומן ניכר וזכרונו מבלבל וכו'.

פשוט – שיכול להראות הכתוב – גם להצד השני, שהרי כדי שאחד יהי' מאושר וכו' – מוכרח שגם השני יהי' מאושר. ובטח יתבוננו כאו"א בכהנ"ל.

כל השמות ואזכיר עה"צ לכהנ"ל

(ממענה תשל"ז)

ות"ח"י ת"ח על הבשו"ט, ואזכיר עה"צ שמהם יראו רבים ויסדרו שמחות בקראונהייטס – שכונה. ואפילו הדרים (לע"ע) בשכונות אחרות.

(ממענה שבט תשל"ז)

י על ההודעה שהחנתה תתקיים בשכונת קראון הייטס. המו"ל.

באם יעשה שלא בשכונה זו. ח"ו – ה"ז יהי' נגד כל ההשתדלות בביסוס השכונה וכו', וכשנעשה ע"י העורך העיתון – ה"ז „נגד מיט אַ טראַסק" וכו', כפשוטו. וכיון שהעשי' בהשכונה מוכרחת בודאי ימצא פתרון טוב.

(ממענה תשל"ט)

י מענה בנוגע למה שכתב עורך עיתון – שחושב לערוך חתונה מחוץ לשכונת קראון הייטס.

המו"ל.

(1) ומזמני לזמן להשתדל להיטיב המצב עוה"פ ועוה"פ – בעזרת פסיכאלאג וכו' וסממני רפואה, והעיקר – שבעלה שי' ג"כ רוצה בזה שה"ז טובתו (גם לדעתו הוא) וטובת הילדים שי'. – וככל שמתבגר הבעל – נחלש התוקף „דימי הבחרות והקאך שלהם” אצלו, ומתגבר כח שכלו (מהי טובה שלו בכ"ז). – ולאחרי כו"כ שנים במצב העכשוי – בודאי הסבל דהמצב אינו כ"כ כבתחילה.

(2) היינו להרוס ח"ו את כל הקיים עתה ולהתחיל לחפש אופן חיים חדש בשבילה ובשביל ילדי' שי' (מתוך בלבול המחשבה תמידית – הטוב עשתה בהירוס, או שאבדה ה-chance וכו').

(3) אמרו חכמינו ז"ל אשר גדול השלום ושכינה שרוי' ביניהם וכו' ומובן שצריך ולהשתדל.

(4) אזכיר על הציון.

(ממענה אסרו חג הפסח תשמ"ז)

---

* מענה לשאלת א' א) אם להשתדל לאחד את המשפחה (להשאר ביחד עם בעלה שיחי') או ב) לנסות לבנות בית חדש. על שאלה הא' הי' „כן” (ברור) ועל הב' „לא”, ובהוספת ביאור כדלקמן. המו"ל.

מאשר הנני קבלת המכ' והמצו"ב דוגמאות – תרגילי רקמה בתוכן יהודי.

ובודאי ביררו שאין בזה חשש שעטנו כלל. וכדאי לפרש זה בתת-כותרת או בראש ההוראות, ולהוסיף שכיון ש„הרשת” היא של פשתן (באם כן הוא) איסור חמור לרקום בחוטי צמר וכו'.

ככלל עושה רושם טוב וחזק – וע"י פרסומת מתאימה מקום לומר שיהיו קונים רבים. ובטח תוכל לברר אצל המתעסקים בזה, וכדאית הטרחה, שה"ז יכול לשמש חלק החינוך הכשר . . .

(ממכתב ט"ז שבט תשמ"ג)

תבוא

. . . לכל לראש הי' צריך בצירוף זקני אנ"ש המתאימים, למסור תמיהתי להרה"ח כו' מוה"ר . . על אשר כנראה עד עתה לא עזב דרכו לעבוד את ה' דוקא מתוך מרה שחורה. ואיך שדרך זה מופרך אין צריך ביאור אפילו לעולמ'שע כיון שהכתוב אומר עבדו את ה' בשמחה, ובפרט להשייכים לעדת החסידים וכמבואר ציווי הבעש"ט אודות עבודת ה' בשמחה, ובפרטי פרטים לאלו שראו נפלאות השי"ת כמוחש ממש שהוציאם ממדינתם לפנים וכו', וכו', הי' כפתגם הידוע של הרז"א נ"ע: „א ליטוואק גלויבט ניט ביז ער ציילט ניט איבער“. אבער איבערציילען און ניט גלויבען איז דאס גאר א מורא'דיקער העלם והסתר.

והשי"ת יצליח את הנ"ל לעבוד את ה' מתוך שמחה, שבמילא יהי' בידו לבשר בשורות משמחות . . .

(ממכתב כ"ד אדר ב' תשי"ד)

במענה על מכתבו משישי באלול, בו כותב שלפעמים הוא נמצב עצבות וכו', וכיוון שמתחיל מכתבו שלמד בשיבת ערב של חב"ד, יבקש את המשפיע שם שילמדו את פרקי התניא המדברים בגנות ענין העצבות ואיך לשלול אותה, וילמוד את זה איזה פעמים עד שיהי' בקי בתוכן הדברים. ועיי' יוטב לו.

כן מהנכון לבדוק את התפילין שלו, ואשר ישמור את שלשת השיעורים הידועים בחומש תהלים ותניא, עכ"פ מכאן ולהבא . . .

(ממכתב ט' אלול תשט"ז)

ימלא רצון . . והוראותיו עיי' שיהי' בשמחה תמידית וכישפתהו היצה"ר להתבונן במצב רוחו ובפרטיות יענהו שהוא תמים ולא

(*) במענה למכתב א' מאנ"ש שכתב לכ"ק אד"ש בזה"ל: „אבקש ברכה שאמלא רצון כ"ק אדמו"ר שליט"א והוראותיו ובשמחה תמידית. מה תפקידי הפרטי בעולם?". המו"ל.

חקרן ובכלל אין לו פנאי לזה כי תפקידו לעשות רצון קונו ע"י תומ"צ ולא ע"י
זקירות ופולפולים.

(ממכתב ר"ט כסלו תשמ"ג)

... כמדומה, כבר כתבתי לו, אשר לע"ע, עליו להסיח דעת ממחשבות אודות
עצמו, חשבון הנפש וכיו"ב, – ע"י שיתקע מחשבתו בדברי תורה ותפילה, ולהבדיל,
בהשייך למשרתו וכיו"ב.

ולשאלתו סיבת שינויי מצבי נפשו שכותב אודותם – הסיבה היא תחבולות
היצר להחלישו מקיום התומ"צ, שצ"ל בשמחה.

ותכסיס מלחמה נגד היצר היותר מועיל בכגון דא הוא, כנ"ל, היסח הדעת
דוקא, ולא ע"י טענות שכליות וכיו"ב.

(ממכתב י"ב אדר תשי"ז)

... לע"ע אין הזמן גרמא לענות על הכלל כ"א בהנוגע לפרט, אף שבאמת גם
היחיד רבים הוא, וכידוע דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר בזה.

במ"ש אודות הוהירות באיזהו ענינים, הרי מבואר גודל הענין בזה בקונטרס
העבודה, ושם גם ר"פ מהתבוננות מתאימות – אלא שככל עיני תורה ומצוות, מובן
שגם זה צ"ל מתוך שמחה וטוב לבב, וע"ד המבואר שאפילו תשובה על איזה ענין
שיהי', הרי ביחד עם החרטה על העבר וקבלה על להבא, צ"ל חדוא תקיעא בליבאי
מסטרא דא על היכולת והאפשריות לשוב כלבב שלם, ואשר בחסדו חסד חנם גזר
אומר שאין לך דבר עומד בפני התשובה ...

(ממכתב כ"ה אדר תשי"ז)

. . . כשנופלים לאדם מחשבות והרהורי חרטה על הנהגה ומעשים בלתי רצויים ובתכיפות – צריך הוא לברר מאיזה „צד“ באו: מיצרו הטוב, או ממגדו. והבחינה העיקרית בזה – „תולדות“ מחשבות אלו: באם המחשבות מולידות הוספת מרץ וחיות בקיום המצות, חיזוק בהנהגה יומית ע"פ שו"ע (כולל – בנוגע אלי' – שמירת סדרי בית הספר וכו') – ראי' שמקורן טהור וטוב הוא. באם מולידות עצבות ורשלנות ועצלות או רגש של יאוש – הרי זו הוכחה שבאו מיצר הרע (אלא שנתלבש ונתחפש בלבוש של ירא שמים) כי כל אלו (עצבות וכו') מפריעים לאדם בעבודת השם. ובנוגע אלי' – על ידי מעשים טובים תגרום נחת רוח לנשמת אבי' ע"ה, ולא ע"י מחשבות יאוש וכיו"ב. ובודאי המדריך רוחני – יסבירה באריכות יותר ע"פ המבואר בכמה מקומות.

(ממכתב י"א אייר תשל"א)

נצבים

... ומה ששאל מהו כוונת אדה"ז באגה"ת רפ"א:

פי' דאע"ג דלענין כו' – מה „מתקן" בזה? לפענ"ד, מפרש הברייתא, ובמילא מוכח שמדבר בתשו"ת ורק לענין כפרת העון, ולכן אין בברייתא זכר לתעניות וצדקה. ואין מהברייתא סתירה לתוכן אגה"ת, איך שצ"ל תעניות צדקה ובחי' תשו"ע. ולכן מתחיל לתרץ מג"ל להברייתא דמל"ת תשובתה חמורה, כי מקראי מוכח רק דג' חילוקי כפרה הן כו' ומסבא נותנין הקלה לקל, כמש"כ מפרשי הש"ס. וא"כ אדרבה מ"ע גדולה כו', ועכצ"ל שזהו רק משום שממשיך אור כו'. ועדיין קשה דמטעם זה גופא צ"ל תשובתה חמורה יותר מזו של מל"ת. אלא שהאמת שהתשובה שבברייתא היא מדרי' כזו המועלת רק שלא יענש כו'. ולכאורה עפ"ז אינו מובן דלזה שלא יענש, צ"ל התשובה מועלת לכל העבירות בלי הבדל, דהא מתחרט על מעשיו ושב לה; ועכצ"ל דמדבר בברייתא בתשובה שפועלת יותר מהסרת העונש בלבד, וחזרה קושיא לדוכתא. ולכן ממשיך: ע"י שנדבק וכו'. ועיין לקו"ת ד"ה מה טובו פ"ב, – לענין עשה דוחה ל"ת עיי"ש בי' פקודי פ"ג. תו"א ד"ה מי שם פה פ"ד. רמב"ן שמות כ, ח. חדא"ג יומא שם. קיצורים לתניא ע' [?]. ואכמ"ל.

(ממכתב ט"ז כסלו תשי"י)

כשיהודי (איש או אשה) מחליט לסדר חייו היום יומיים על פי הוראות תורתינו, תורת חיים – נקרא בלשון עם היהודי – לשון הקודש – תשובה (לא „חרטה" כבלשון אומות העולם) כי אינו אלא שב אל המקור שלו ואל העצם והפנימיות שלו, ורק אז אפשר שיהי' במנוחת הנפש ובשלות נפש.

(ממכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א)

תשרי

. . . כמדומה שכבר כתבתי אשתקד שאם מוכרח המנהג שהתלמידים נוסעים לביתם על חדש תשרי הרי צריך לתת להם צידה רוחנית לדרך היינו הוראות בהנהגה ומאמרים קלי הבנה שיוכלו ללמוד בהם בהיותם במקומם וביחוד שיוכלו לנאום ברבים או ללמדם ברבים, אבל כנ"ל הוא רק אם הכרח גמור בדבר, אבל ההשתדלות צ"ל להיפך היינו שבימים הנוראים עשיית ויום הקדוש צריכים להיות בצוותא באותו המוסד שדרך בו מקבלים הדרכה ביראת שמים, וגודל התועלת בזה ופרסום הנהגה כזו אין לשער הן על התלמידים עצמם והן עוד יותר על הסביבה. ואף שאין לנגוע במנהגייהם שהם אצלם בקבלה מדורי דורות בכ"ז בטח יש למצוא כמה מנהגי חב"ד שיוכלו להחזיק בהם מבלי לנגוע בהנ"ל . . .

(ממכתב כ"ג מנ"א תשי"ג)

. . . כותב הנני . . . אליו אשר זה שהתלמידים נוסעים לביתם על כל משך חדש תשרי, הנה הנהגה זו היא היפך השכל והיפך הכוונה בהדרכה ביראת שמים, כי אם נחוצה היא בכל השנה הרי אין לך שעת הכושר ועת רצון ע"ז כבימי הסליחות ימים נוראים וכו', ואם אין לשנות הנהגה זו, צריך עכ"פ לזיינם בצידה רוחנית הן בשביל עצמם והן בשביל המקומות לשם נוסעים, ואם יש לעכב עכ"פ הגדולים שבהם בהשיבה עכ"פ לר"ה עשיית ויום הקדוש יש לנצל זמן זה כדי לקרבם למנהגי החסידים והדרכותי, ואף שאין לנגוע במנהגייהם הם הטובים שקבלו מדור דור, בכ"ז יש מנהגי חב"ד שצריכים להודיעם ע"מ שינהגו כן מבלי לנגוע במנהג הספרדים.

(ממכתב כ"ג מנ"א תשי"ג)

. . . ת"ח על מ"ש אודות תלמידי הישיבה ובטח יודיע מהנעשה עמדם ובפרט בימי אלול ותשרי, ובטח נשמע גם בשיבתם אשר היתה כאן הצעתי שיוסיפו תלמידי

הישיבה (והר"י והנהלה לא כש"כ) בלימוד עבודה/דיקע מאמרים ביחוד בימים אלו ומה טוב אשר גם במאנטרעאל יעשו כזאת ומה טוב אשר גם בשאר המקומות.

(ממכתב יו"ד אלול תשי"ג)

. . . כיון שבימים אלו ובמיוחד בר"ה מייקרים את גוף בניי וכמש"נ אכלו משמנים ושתו ממתקים גוי' (נחמ"ח, יו"ד. שו"ע אדה"ז סתקפ"ג ס"ד) אין כדאי להכנס לכל ספקות הנ"ל, ויחוג כל חדש תשרי במקום דירתו ויתפלל בתו"כ בניי שי' דביהכנ"ס והש"ץ יוציא גם אותו בתור שלוחו.

(ממכתב אלול תשלי"א)

ער"ה

בס"ד. חלק משיחת ש"פ נצבים-וילך, כ"ג אלול ה' תשמ"ט.

... ענין נוסף ועיקרי שהזמן גרמא – בנוגע לערב ראש השנה הבעל"ט:

בערב ראש השנה הבעל"ט מסתיימת ונשלמת שנת המאחיים להולדת הצמח-צדק (ערב ר"ה תקמ"ט – ערב ר"ה תשמ"ט).

ואין מזרזין אלא למזרזין – שנוסף על כל הפעולות המיוחדות שנעשו במשך שנת המאחיים, יש לנצל את הימים האחרונים בשנת המאחיים (שיש בה מעלה וסגולה מיוחדת כמובן מביאורי בעל יום ההולדת על הפסוקי, האלף לך שלמה ומאחיים לנוטרים את פריו, כמוזכר כמ"פ במשך השנה) כדי להשלים (גם מלשון שלימות) ולהוסיף ביתר שאת וביתר עוז בכל פעולות אלו, בכל עניני תומ"צ.

ולכל לראש הוספה בלימוד תורתו של הצמח-צדק, הן בנגלה דתורה והן בפנימיות התורה, ושניהם יחדיו, כמודגש ביותר בתורתו של הצ"צ שבולגה מכל חלקי התורה, נגלה ונסתר גם יחד, כולל ובמיוחד הוספה בהפעולות דהפצת המעיינות חוצה, כידוע שבענין זה מצינו הדגשה מיוחדת אצל הצ"צ.

ובודאי יערכו בכל מקום ומקום חגיגות והתוועדויות מיוחדות לציון מלאת מאחיים שנה להולדת הצ"צ (מה טוב – בערב ר"ה עצמו (באופן המותר), ועכ"פ בהימים הסמוכים אליו, לפי תנאי הזמן והמקום), שבהם יעוררו ויעודדו ויחזקו איש את רעהו בכל הענינים האמורים.

ועוד והוא העיקר שעוד לפני"ז יבוא משיח צדקנו, שקשור במיוחד עם „צמח צדק": „צמח" – „איש צמח שמר", ו„צדק" – כמ"ש במשיח, והי' צדק אזור מתניו" וגם שמו מנחם קשור עם משיח – כמארז"לי ש„מנחם שמר", וכפרט בסמיכות ליום

(1) ספרי נשא בתחלתו. במדבר פ"ז, ו. וראה מכות כג, א.

(2) שה"ש ח, יב.

(3) אה"ת שה"ש (כרך ב) ס"ע תשסא ואילך.

(4) ד"ה זה היום דיום ב' דר"ה. ועוד.

(5) ראה לקו"ש ח"ט ס"ע 250. ועוד.

(6) ראה ס' מעייני הישועה (קה"ת, תשמ"ט) ע' 140 ואילך.

(7) ראה שם ע' 150 ואילך.

(8) נוסח הושענות דהושע"ר.

(9) ישעי' יא, ה.

(10) סנהדרין צח, סע"ב.

הולדתו, ש, מזלו גובר"י ובפרט בשנה זו, מאתיים שנה להולדתו, נוסף לכך שעומדים בסיומה של שנת, "תשמט ידך"¹¹, וערב, "תהא שנת נסים", כמדובר כמ"פ.

וכן תהי' לנו – שביום הש"ק שממנו מתברך ר"ה יקויים כבר מ"ש בתפלת חנה"י שאומרים בהפטרת יום א' דר"ה, "וירם קרן משיחו"¹² וכן מ"ש בהפטרת יום ב' דר"ה, "קהל גדול ישובו הנה"¹³, "והקיצוי" ורגנו שוכני עפר"¹⁴ והצמח-צדק ורבותינו נשיאינו שלפניו (שהצ"צ הי' ממלא מקומם) ושלאחריו (ממלאי מקומו – ועד נשיא דורנו מוי"ח אדמו"ר) בראשם, ומחכים שיבוא משיח לפניו, תומ"י בשבת זה – ובער"ה נהי' ביחד עם בעל יום ההולדת,

ולמחרתו בר"ה שחל בשבת יתקעו בשופר בביהמ"ק השלישי ובירושלים,

ולא יהי' צורך לביאורים והסברים בנוגע לתוכן התקיעה בשופר בשבת מצד הדרגא שלמעלה מגדר של מציאותי, כיון שיתגלה בפועל ממש ש, אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם", "ישראל וקב"ה כולא חד".

(11) ראה ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח ובהק"ע שם.

(12) שאומרים בסליחות ("אנא עוררה") ביום ההולדת – ערב ר"ה בכל שנה.

(13) בנוגע ללידת שמואל, שמשח את דוד המלך, דוד מלכא משיחא.

(14) ש"א ב, י"ד.

(15) ירמ' לא, ז.

(16) ישעי' כו, יט.

(17) כולל גם בעל היאר-צייט דכ"ג אלול – זקני הרה"ג הרה"ח וכו' ר' מאיר שלמה"י הלוי

ינובסקי ז"ל (מה"י"שבים" אצל אדמו"ר מהר"ש, ורבה של ניקאלאייעב).

(18) נתבאר בארוכה בהתועדות***.

* להעיר מהשייכות לאדמו"ר מהר"ש – ששמו שמואל – ממלא מקומו של הצ"צ (בעל ההולדת

דערב ר"ה) שפעל שענינים יהיו, לכתיחילה אריבער".

** ההוראה מב' השמות מאיר שלמה וחבורת יחד (ע"ד החיבור דנצביס-וילך) – נתבאר

בחתונות.

*** נדפס בסה"ש תשמ"ט ח"ב ס"ע 707 ווילך. המו"ל.

**בס"ד. ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א אחרי קבלת הפ"נ הכללי,
ערב ראש השנה, ה'תש"נ.**

א. דער אויבערשטער זאל ממלא זיין משאלות לבב כל אחד ואחת לטובה, בקרוב ממש,

כולל ונקודתו – א כתיבה וחתימה טובה בכל העינים, סיי הפרטיים און סיי הכלליים, און פרטיים וכלליים גם יחד.

יעדערער זאל האָבן אַ שנה מוצלחה בגשמיות, אַ שנה מוצלחה ברוחניות, און אַ שנה מוצלחה אין לימוד התורה, קיום המצוות און עבודת התפלה במיוחד, וכל זה – מתוך שמחה וטוב לבב.

ובמיוחד – ווי כ"ק מ"ח אדמו"ר נשיא דורנו האָט מדגיש געווען – עס זאל זיין „עמדו הכן כולכם“, זיין אַלע צוואַמען צוגעגרייט צו דער גאולה האמיתית והשלימה, וואָס קומט תיכף ומיד ממש,

אזוי אַז נאָך היינט, ערב ראש השנה – גייען אַלע אידן, „בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו“ תיכף ומיד ממש – „ארו עם ענני שמיא“ – אין ארץ הקודש, אין ירושלים עיר הקודש, להר הבית, אין מקדש אד' כוננו ידך“.

וואָס דאָס (די גאולה) ווערט צוגעאיילט במיוחד – דורך הפצת פנימיות התורה, הפצת המעינות חוצה, און הפצת כל התורה ומצוותי, ובאופן דמוסיף והולך ואור.

וכל המורז בזה וכל המוסיף בזה – הרי זה משובח.

ב. יהי רצון אַז עס זאלן מקויים ווערן אַלע ענינים וועגן וועלכע עס רעדט זיך דאָ אין פדיון הכללי, און די ענינים וואָס מ'האָט געדאַרפט צוגעבן אין דעם – וואָרום צו טוב איז ניטאָ קיין שיעור – וכלפי שמיא גליא, ואדרבה – דער אויבערשטער איז נאָך מוסיף בתוספת מרובה על העיקר“.

ביז – די ברכה אַז עס קומט גלייך, היינט ערב ראש השנה, פאָר ראש השנה – די גאולה האמיתית והשלימה.

(1) במכתבו – כ"ו אדר"ח תרמ"ז (נדפס באגרות קודש שלו ח"ד ע' רט).

(2) כמו שהי' ביצ"מ – בא י, ט.

(3) דניאל ז, יג. וראה סנהדרין צח, א.

(4) בשלח טו, יז. וראה פרשי עה"פ.

(5) כהבטחת מלך המשיח להבעש"ט (אגרת הקודש המפורסמת להבעש"ט, נדפסה גם בריש

ספר כתר שם טוב) דלכשיפוצו מעינותיך חוצה אתי מר, דא מלכא משיחא.

(6) ב"ר פס"א, ד.

ובפרט אַז שוין בערב ראש השנה שטייען אידן אין אַ מצב נעלה – ווי עס שטייט אין טורי (בשם פון „מדרש⁷“): כתיב⁸ כי מי גוי גדול וגו' (אשר לו אלקים קרובים אלו), איזה אומה כאומה זו שידועת אופי של אלקי כו', און זיי ווייסן אַז זיי האָבן זוכה געווען בדין, ביז אַז דאָס איז קענטטיק אין זייערע לבושים – „לובשים לבנים ומתעטפים לבנים“ (מיט די אַלע פרטים אויסגערעכנט אין טור).

ג. ובשנה זו קומט אין דעם צו נאָכמער – אַז ערב ראש השנה קומט אויס ערב שבת, אַן ערב והכנה צו יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת⁹:

נוסף צו דער הכנה פון ערב ראש השנה ככלל (ביז באופן אַז שוין דעמולטיי איז זוכין בדין) – קומט צו דעם יאָר, אַז ס'איז אויך ערב שבת, וואָס דעמולט איז מען זיך מכין צו שבת¹⁰, אָנהויבנדיק פון פרייטיק אינדערפרי, וכל המקדים הרי זה משוכח, ובפרט דורך „רץ“ בערב שבת¹¹, אַ ריצה לדבר מצוה (לצורך שבת¹²).

און נאָכמער: נוסף צו די הכנות צו שבת, איז בערב שבת שוין אויך דאָ אַ מעין – „טועמי חיים זכו¹³“ – פון די ענינים פון שבת, כולל אַ טעימה ומעין פון דעם ענין פון „כל מלאכתך עשוי“ בשבת¹⁴, ע"ד ווי ס'איז געווען באַ דעם ערשטן יום הששי (פון מעשה בראשית), יום בריאת אדם הראשון – אַז „אדם נברא בערב שבת ומפני מה כו' כדי שיכנס לסעודה מיד“, „שימצא הכל מוכן“ לסעודה¹⁵.

וואָס דאָס גיט צו נאָכמער אין דעם זוכים בדין בערב ראש השנה, זייענדיק אויך ערב שבת, ווען מאַיז זיך מכין און מ'האָט אַ טעימה פון דער „סעודה“ בשבת,

כולל ובמיוחד כנ"ל – אַז גלייך בערב ראש השנה פאָרענדיקט מען אַלע הכנות צו דעם שבת אין אַן אופן של ריצה, ביז – אַז בערב ראש השנה זה, דער לעצטער טאָג פון שנת תשמ"ט ידך¹⁶ איז מען רץ פון גלות אין דער גאולה, אַזוי

(7) ארי"ח סתקפ"א.

(8) ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג.

(9) ואתחנן ד, ז.

(10) ל' המשנה ר"ה רפ"ד.

(11) שהרי אז לובשים לבנים כו'.

(12) כמאחז"ל (ע"ז ג, א) מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת.

(13) ראה ב"ק לב, סע"א. טושו"ע חו"מ סשע"ח ס"ח.

(14) רמ"א שם.

(15) פע"ח ש"ח רפ"ג. שער הכוונות ענין טבילת ערב שבת. וראה מג"א ארי"ח סר"ג סוסק"א.

שו"ע אדה"ז שם ס"ח.

(16) מכילתא ופרש"י עה"פ יתרו כ, ט. טושו"ע ארי"ח הל' שבת סש"ו ס"ח. שו"ע אדה"ז שם

סכ"א.

(17) סנהדרין לח, א ובפרש"י.

(18) שאומרים בסליחות („אנא עוררה“) בער"ה.

אז מ'זאל זיך דעמולט (בערב ר"ה) שוין קענען אָנהויבן גרייטן בעוד מועד צו פראַווען יו"ט של ראש השנה שחל להיות בשבת בתכלית השלימות, כמצות רצונך¹⁹, בגאולה האמיתית והשלימה, אין ביהמ"ק השלישי – וואָס דעמולט וועט זיין תקיעת שופר בפועל אויך ביום השבת (ביום ראשון פון ר"ה²⁰), ואדרכה – ביתר שאת וביתר עניו²¹.

וואָס דערצו דאַרף מען האָבן די הכנות בערב ראש השנה – במילא דאַרף שוין קומען די גאולה בערב ראש השנה, בכדי אַז מ'זאל זיין אין ארץ ישראל וכו' נאָך פאַר ראש השנה אויף קענען זיך צוגרייטן צו מקיים זיין מצוות היום בראש השנה בתכלית השלימות.

און דערצו איז בערב ראש השנה שהוא ערב שבת – הכל מוכן לסעודה, כולל – די סעודה דלעתיד לבוא, סעודת ליתן ושור הברי²² כולל – די ענינים רוחניים שבזה (כמבואר אין לקו"ת²³), אָבער לכל לראש – די סעודה גשמית (ווי אַפּגעפּסקנט אין חסידות²⁴) – וואָס דער (זוכים ב)דין פון ראש השנה איז דאָך בעיקר אויף די ענינים גשמיים פון אידן²⁵ מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה²⁶ מיט אַ הרחבה הכי גדולה – באופן פון „הכל מוכן לסעודה“.

ד. וכפרט אַז ערב ראש השנה, דער לעצטער טאָג פון יאָר, איז אויך דער יום הולדת פון דעם רבי'ן דער צמח צדק, ווען „מזלו גובר“²⁷, ובפרט בשנה זו ווען עס ענדיקט זיך דער שנת המאתיים²⁸ להולדתו (כמדובר כמה פעמים) – וואָס די נעמען

(19) תפלת מוסף דשבת ויו"ט. וראה תו"א ותו"ת ר"פ יחיי. המשך וככה תרל"ז פ"ז ואילך.

ובכ"מ.

(20) ר"ה רפ"ד.

(21) ראה דרושי יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת – לקו"ת דרושי ר"ה נו, א ואילך. סידור (עם דא"ח) שער התקיעות רמ, ג ואילך. סה"מ מלוקט ח"א ע' תכא ואילך. וש"נ. ועוד.

(22) פסחים ק"ט, ב. כ"ב עד, ב.

(23) שמיני ד"ה ליתן זה יצרת וביאורו (יח, א ואילך).

(24) לקו"ת צו טו, ג. כדעת הראב"ד ה"ל תשובה פ"ח ה"ד, והרמב"ן בשער הגמול בסופו. וראה

תשובות וביאורים סוף סי"א ובהערות שם.

(25) הגהות מיימוניות ה"ל תשובה פ"ג אות א בשם הרמב"ן (בשער הגמול), הובא בלקו"ת

דרושי ר"ה נט, ב.

(26) ברכה שלישיית דברכת המזון.

(27) ראה ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח ובקה"ע שם.

(28) ראה ביאורי בעל יום ההולדת עה"פ (שה"ש ח, יב), האלה לך שלמה ומאתיים לנוטרים את

פרי"ו – אהו"ת שה"ש כרך ב ס"ע תססא ואילך. וראה שיחת יום ב' דר"ה תשמ"ט.

„צמח צדק“ גייען אויף משיח צדקנו²⁹ – גיט דאָס נאַכמער צו כח אַז ביום זה זאָל זיין די צמיחה (צמח) פון משיח צדקנו (צדק), באופן פון מראה באצבעו ואומר זה³⁰.

אין דעם קען מען נאַכמער צוגעבן – דורך דעם וואָס יעדערער, אנשים נשים וטף, וועט אויסנוצן דעם טאָג (ערב ראש השנה) אויף מוסיף זיין לזכותו פון דעם צ״צ (נוסף אויף דעם אייגענעם זכות בזה) אין די ענינים אין וועלכע ס׳איז באַשטאַנען (עיקר) עבודתו פון דעם בעל יום הולדת (וואָס מזלו גובר ביום זה), ובכללות – איז ענינו געווען: מפיץ זיין תורה, ובפרט – פנימיות התורה, מפיץ זיין עבודת התפלה און עבודת כל המצוות כולם בהידור, כולל ובמיוחד – מצות הצדקה.

היות אַז דער צמח צדק איז געווען נשיא הדור שלו, והנשיא הוא הכלי – ווערט נמשך מענינו זה של הצ״צ צו אידן בדורות שלאחרי זה אַז „מ׳געהערט“ צו אים. ובפרט אַז אין דעם איז אויך באַשטאַנען די עבודה ותפקיד ושליחות פון כ״ק מו״ח אדמו״ר נשיא דורנו – ווי ער האָט מערערע מאָל מסביר געווען, אַז דער תפקיד פון דעם דור איז – הפצת התורה והתפלה והמצוות, ובפרט – הפצת פנימיות התורה.

און – מ׳האָט דעם כח צו טאָן דאָס אַז קיין טירחא, ובלשון כ״ק מו״ח אדמו״ר – אַז עס איז שוין אַלץ מוכן און עס דאַרף נאָר זיין „עמדו הכן כולכם“, ובפרט שטייענדיק בערב שבת ווען „הכל מוכן לסעודה“, מעין וכדוגמת „כל מלאכתך עשוי“ שבשבת.

ובפרט אַז דער טאָג איז דער סיום וחותם פון אַ גאַנצן יאָר, מלא בתורה ומצוות ומעשים טובים.

דעריבער וועט מען זיכער אויסנוצן דעם יום הולדת המאתיים פון צמח צדק – אויף מוסיף זיין אין לימוד תורתו פון דעם צמח צדק, און אין נתינת הצדקה בקשר מיט דעם יום הולדת המאתיים, ומה טוב – אַ הוספה בצדקה אין אַ מספר פון מאתיים – מאתיים פרוטות (וואָס דאָס איז בהישג יד פון יעדערן, אפילו קינדער), און די וואָס ווילן געבן מער – מאתיים פון אַן אנדער מטבע, אָדער מאתיים שטרות וכיו״ב – וועט דאָס נאַכמער צוגעבן אין די אַלע ענינים האמורים.

און דאָס וועט נאכמער מוסיף זיין, אַז נאָך ביום זה, ערב ראש השנה (ווען זוכים בדין), דער לעצטער טאָג פון תשמ״ט ידך, ערב שבת (ווען טועמ׳י חיים זכו),

(29) „צמח“ – איש צמח שמו (נוסח הושענות הושע׳ר). „צדק“ – „רה״ צדק אזור מתניו“ (ישע׳

יא, ה.).

(30) ראה שמו״ר ספכ״ג. תענית בסופה.

(31) פרש״י חוקת כא, כא.

יום הולדת המאתיים פון דעם צמח צדק (שמו של משיח) – זאָל קומען די גאולה האמיתית והשלימה,

והקיצו ורננו שוכני עפריי, צוזאמען מיטן צמח צדק און צוזאמען מיט כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, באופן פון מראה באצבעו ואומר זה,

און צוזאמען מיט זיי וועלן אלע אידן, אנשים נשים וטף – גלייך אַרויסטאַנצן, באופן פון רץ, און אַריבערגיין פון דעם לעצטן רגע אין גלות – אין דער ערשטער רגע פון גאולה – גאולה האמיתית והשלימה, ביום הששי לפרשת האזינו השמים ותשמע הארץ, און לפרשת חלק הוי' עמו יעקב חבל נחלתו,

תיכף ומיד ממש.

אָ כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה³².

(32) ישעי' כו, יט.

(33) ראה סידור האריו"ל וסידור אדה"ו בנוסח „יהי רצון“ שאומרים בעת אכילת תפוח בדבש.

וראה לקוטי לוי"צ אגרות ע' שיא ואלך.

בס"ד. ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א אחרי קבלת הפ"נ הכללי, ערב ראש השנה, ה'תנש"א

מפני טורח הציבור איז איצטער ניט די צייט צו לייענען די פדיונות,

און כלפי שמיא גליא – במילא ווייסט מען אלץ וואָס איז דאָ געשריבן בפרטיות,

און דער אויבערשטער, „שומע תפלה“, וועט זיכער מקיים זיין תפלת עמו ישראל, מידו המלאה הפתוחה והקדושה והרחבה, אין די אלע ענינים וועגן וועלכע מ'האָט געשריבן אין די פדיונות,

ביז די תפלה ובקשה הכי כללית – גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו,

(1) ברכת שמע קולנו בתפלת העמידה דחול. – ולהעיר מסיום ברכת שופרות במוסף ר"ה

„שומע קול תרועת עמו ישראל ברתמים“.

(2) ברכה השלישית – ומן התורה האחרונה – דברכת המזון (ברכות מה, כ. שם מת, ב).

ובדרך ממילא איז אין דעם אויך נכללי דער מילוי פון אלע בקשות פרטיות, הן בגשמיות והן ברוחניות, והן ברוחניות והן בגשמיות, און אויך ברוחניות ובגשמיות גם יחד, וועלכע זיינען אלע נכלל אין די אותיות פון די אל"ף ב"ת:

עס זאל זיין א שנת אורה, שנת ברכה, שנת גאולה, שנת דיצה, שנת הוד והדר, שנת ועד טוב, שנת זכויות גדולות, שנת זיים טובים וארוכים, שנת טובות גדולות בטוב הנראה והנגלה, שנת עוד טוב, שנת לכללה, שנת לימוד בהצלחה מופלגה, שנת מילוי משאלות לבב כל אחד ואחת בתוך כלל ישראל מיט כח הצבור, שנת נסים גדולים, נסים פרטיים און אויך כלליים, שנת טייעתא דשמיא בכל הענינים, הן בגשמיות והן ברוחניות, שנת עו והדר פאר יעדער אידן און פאר אלע אידן, בחייו הפרטיים ובחייו הכלליים, און אין זיין אידישקייט ביתר שאת וביתר עוז, שנת פדות, שנת צדקה, שנת קדושה, שנת קוממיות, שנת רוממות, שנת שמחה, שנת ששון, שנת תורה, שנת תפלה, שנת תשובה און שנת תהלה,

ובכללות (כאמור) – א שנה פון מילוי משאלות לבב כל אחד ואחת, בתוך כלל ישראל, מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה,

ביז דעם מילוי משאלות לבב – אויך פון כל אחד ואחת מישראל – די שאלה ובקשה הכי עיקרית, צו וועלכער „קוינו כל היום“: גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו,

ויוליכנו קוממיות לארצנו, לארצנו הקדושה, „בנערינו ובזקנינו גו' בכנינו ובבנותנו“, ובתוכם (כפשט) – די אלע וואס האָבן דאָ דערלאַנגט די פדיונות, צוזאַמען מיט אלע זייערע בני בית און משפחות, און מושפעים און מושפעות,

און מ'גייט אלע, כאמור, אין ארץ הקודש, און דאָרטן גופא – אין ירושלים עיר הקודש, להר הקודש, לבית המקדש השלישי, ביז אין קודש הקדשים, אין „מקדש אד' כוננו ידך, הוי' ימלוך לעולם ועד“⁸,

בגאולה האמיתית והשלימה, תיכף ומיד ממש.

(3) ראה רמב"ם הלכות תשובה פ"ט, שהשלימות דיעודים גשמיים (כעוה"ז), תהי' בימות המשיח. וברמב"ם סוף הל' מלכים: „ובאותו הזמן לא יהי' שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות שהטובה תהי' מושפעת הרבה וכל המעדנים מצויין כעפר“.

(4) ראה לקומי לר"צ אגרות ע' רצג. וראה ס' השיחות ה'תש"ג ח"ב ע' 606 ואילך.

(5) והרי עומדים אנו כסיום וחזתם שנת ה'תש"ג, ר"ת וד' תהא שנת נסים, ונכנסים לשנת ה'תש"א, ר"ת ה' תהא שנת אראנו נפלאות (ל' הכתוב – מיכה ז, טו), כמדובר כמ"פ לאחרונה.

(6) ברכת את צמת בתפלת העמידה דחול.

(7) כמ"ש ביצ"מ (ו, כ"מי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות) – בא, י, ט.

(8) בשלח טו, יז"ח. וראה פרש"י עה"פ שם, יז. פרש"י ותוס' סוכה מא, סע"א. תוד"ה אין –

שבועות טו, ריש ע"ב. ועוד.

און מיר אַלע, בתוך כלל ישראל בכל קצוי תבל, פראַווען דעמולט ראש השנה בארצנו הקדושה בירושלים עיר הקודש – יום אחד ראש השנה אָדער שני ימים (בהתאם צו זמן ביאת העדות), ובכל אופן – איז דאָס אַלעמאַל „כחד יומא אריכאי“,

כיון אַז דער „יומא אריכא“ ווערט תיכף ומיד אַ התחלה צו דעם „יומא אריכא“ („יום שכולו ארוך“¹¹) פון חיים נצחיים, בלי הפסק בינתיים, נשמות בגופים דוקאיי,

„והקיצו ורננו שוכני עפר“¹², ונשיא דורנו בתוכם, ובראשינו,

און דאָס אַלין (כאמור) – בארצנו הקדושה, בירושלים עיר הקודש, אין „מקדש אד' כוננו ידיך“, בבית המקדש, בקודש הקדשים, ותיכף ומיד ממשי.

9) כפי שהי' בזמן שהיו מקדשין ע"פ הראי' ש„בירושלים עצמה שהוא מקום בית דין סעמים רבות היו עושין יום טוב של ר"ה שני ימים שאם לא באו העדים וכו" – רמב"ם הל' קדוה"ח פ"ה ה"ח. וראה שו"ע אדה"ז הל' ר"ה סת"ר ס"ד ובהגסמנ ב„מ"מ וציונים" לשם.

– משא"כ רוב בני איי, שהיו עושין ר"ה לעולם שני ימים (לשיטת התוס' ר"ה יח, סע"א. רמב"ם שם ה"ז. שו"ע אדה"ז שם ס"א), או לעולם יום אחד (לשיטת רש"י ר"ה שם ועוד. – וראה לחי"מ הל' קדוה"ח פ"ג ה"ט. לקר"ש ח"ט ע' 370. ובכללות הענין – המועדים בהלכה (להרשיי זויז) ר"ה ע' כט ואילך).

ולהעיר, ד„בראשונה היו משיאין משואות (עד ש„קלקלו הכותים“, שאז „התקינו שיהו שלוחין ויצאין“). . . עד שהי' רואה כל הגולה לפניו כמדורת האש“ (ר"ה כב, ב – במשנה), ובמילא נהגו כל בני איי בהתאם לקביעות ר"ה בכ"ד שבירושלים (יום אחד או שני ימים). ואולי י"ל, שכן יהי' גם לעיל – כיון שאז אין החשש דקלקול הכותים.

10) ל' הטור אר"ח ר"ס ת"ד. וראה שו"ע אדה"ז שם ס"ג ד ובהגסמנ ב„מ"מ וציונים" לשם.

11) ראה תרי"א יח, ד: כמאחז"ל . . יום שכולו ארוך. והוא ע"פ מאחז"ל עה"פ (תצא כב, ז) „והארכת ימים – לעולם שכולו ארוך“ (קידושין לט, ב. חולין קמב, א). וראה ספר הליקוטים – דא"ח צ"צ ערך יום סכיו (ע' שפב) וש"נ.

12) זוהו תכלית השכר – כפס"ד הרמב"ן (בשער הגמול בסופו) – ראה מכתב מוצש"ק ס' נצבים וילך, כ"ה אלול, התש"נ. וש"נ (נדפס לקמן ע' 438 ואילך).

13) ישע"י כו, יט.

*) ראה פני משה ירושלמי ר"ה פ"ב ה"ב: אע"פ שבימי רבי בטלו המשואות . . מ"מ מפרש כיצד היו עושין בשעה שהיו נוהגין בהן, ונ"מ שאם יתבטלו המינין יחזרו למנהג שלהם. ולהעיר גם מקרבן העדה שם היא, שמבאר הטעם שלא בטלו המשואות מ"מ טכר"י (כדאיחא בירוש' שם), מפני שלא היו כוחיים דרים שם.

**ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א
לאחרי התרת נדרים, ערב ראש השנה ה'תשנ"ב**

יישר כח*.

א כתיבה וחתימה טובה, לשנה טובה ומתוקה בתוך כלל ישראל,

און במיוחד אין דעם ענין הכי עיקרי – גאולה האמיתית והשלימה, תיכף ומיד ממש.

ובפרט אז עס זיינען שוין פאראן כמה סימנים אויף דעם – אנהויבנדיק פון דברי חז"ל כמה שנים ודורות לפני זה: „כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה“, און כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו האָט מסביר געווען אז תשובה האָט מען שוין אויך אויפגעטאָן, און מ'שטייט שוין „הכן כולכם“, און מ'שטייט אזוי שוין אַ משך זמן –

זאָל זיין תיכף ומיד די גאולה האמיתית והשלימה, און פון אָט דעם רגע זאָלן אַלע אידן, „בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו“, גלייך זיין אין ארץ הקודש, און דאָרטן גופא – אין ירושלים עיר הבירה, על הר הקודש, און אין בית המקדש, ביז אין קדש הקדשים, וואו עס געפינט זיך דער אבן השתי' שממנה הושחת העולם,

און די קדושה פון קדש הקדשים און אבן השתי' שבו ווערט תיכף ומיד נתפשט בכל העולם כולו – „והי' הוי' למלך על כל הארץ“, „הוי' ימלוך לעולם ועד“.

נאַכאַמאָל – א כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה.

* * *

[לאחר שכ"ק אדמו"ר שליט"א ירד מהבימה המשיך]:

דער קומענדיקער נייער יאָר איז א „שנה משולשת“, וועלכע האָט אַ שלימות משולשת, אַ יאָר אין וועלכן עס קומען צוזאַמען דריי ענינים פון שלימות (וואָס

(*) לעדה שלימה דהמתירין.

(1) סנהדרין צו, ב.

(2) ל' כ"ק מו"ח אדמו"ר במכתבו מכ"ז אדר תרח"ץ – אגרות קודש שלו ח"ד ע' רעט. וראה

„היום יום" ט"ז טבת.

(3) בא י, ט.

(4) יומא נד, ב.

(5) זכרי' יד, ט.

(6) בשלח טו, יח.

זיינען ניט תלוי זה בזה און אין אנדערע יארן קען מען האָבן איינעם אָן דעם צווייטן):

(א) די שלימות פון שנת העיבור, אין וועלכער עס קומט צו אַ חודש הי"ג, און דער יאָר ווערט אָנגערופן „שנה תמימה“⁸.

(ב) דיי שלימות פון דעם וואָס חודש חשון און חודש כסלו – די צוויי חדשים אין יאָר וועלכע קענען זיין חסרים (של כ"ט יום) אָדער מלאים (של ל' יום)⁹ – זיינען ביידע מלאים, צוויי חדשים מלאים – כפליים לתושיי, וואָס דעמולט ווערט דער יאָר אָנגערופן „שלימה“¹⁰.

(ג) דערי ערשטער טאָג פסח קומט אויס ביום השבת, וואָס דעמולט האָט מען די שלימות אין ספירת העומר אַז דאָס הויבט זיך אָן „ממחרת השבת“¹¹ אויך כפשוטוי, וואָס דעמולט זיינען די „שבע שבתות תמימות“¹² – „תמימות כששת ימי בראשית“ שמתחילות באחד בשבת ומסיימות בשבת (ווי עס שטייט אין מדרש¹³).

און אין דעם נייעם יאָר קומען צוזאַמען אַלע דריי שלימות'ן: סיי די שלימות פון מספר החדשים (שנת העיבור), סיי די שלימות פון מספר הימים אין חדשים (צוויי חדשים מלאים) – במילא קומט אויס אַז דער יאָר האָט די סאַמע מערסטע טעג וואָס אַ יאָר קען האָבן (זייענדיק אַ „שנה תמימה“ און אַ „שנה שלימה“ – אַ שנת העיבור אין וועלכער חודש חשון און כסלו זיינען מלאים), און סיי די שלימות פון די „שבתות תמימות“, מיט וועלכע סאיז פאַרבונדן הבאת שתי הלחם און די אַנדערע קרבנות פון חג השבועות, זמן מתן תורתנו, וואָס איז פאַרבונדן אויך מיט „תורה חדשה מאתי תצא“¹⁴.

(7) ראה בארוכה מכתבים כלליים וא"י תשרי: תש"ו (לקו"ש ח"ד ע' 454 ואילך): תשל"ח (לקו"ש שם ע' 478 ואילך): תשד"מ (לקו"ש חכ"ד ע' 633 ואילך): תשמ"ט (לקו"ש חל"ד ע' 338 ואילך). ר"ח ניסן: תשד"מ (הגש"פ עם לקוטי טעמים כו' ע' תשמו ואילך): תשמ"ט (הגש"פ שם ע' תמו ואילך). ועוד.

(8) בהר כה, ל. ערכין לא, א (במשנה). רמב"ם הל' שמיטה ויובל פי"ב ה"ה. וראה אוה"ח להצ"צ (יהלאור) לתהלים יט, ח (ע' סז ואילך).

(9) ראה בארוכה שיחת יום ב' דראש השנה תשנ"ב (סה"ש תשנ"ב ח"א ע' 12 ואילך).

(10) רמב"ם הל' קידוש החודש פי"ח ה"ו. טוא"ח סתכ"ח.

(11) ל' הכתוב – איוב יא, ו. וראה שמו"ר רפמ"ז.

(12) טור שם. וברמב"ם שם: חדשי' שלמים.

(13) אמור כג, טו.

(14) נוסף על פירושו „ממחרת היר"ט“ כדרשת חז"ל (מנחות טו, ב ואילך. תוי"כ ופירש"י עה"פ אמור שם).

(15) קה"ר פ"א, ג ובמת"כ. פסדר"כ פ"ח. פס"ר פי"ח. רוקח הל' עומר סרצ"ה. ראב"ן ספ"ז.

ראב"ה פסחים סתקב"ז. ועוד.

וראה בארוכה סה"ש התנשא ח"א ע' 437 ואילך.

(16) ישע"י נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

ועוד והוא העיקר – אז די שלימות משולשת פון דעם נייעם יאָר גיט צו נאָכמער כח אַז תיכף ומיד ממש – נאָך בתחלת השנה – זאָל מען שוין זוכה זיין צו אַלע עניני שלימות, כולל – די שלימות פון „תורה חדשה מאתי תצא“, ווייל תיכף ומיד ממש קומט די גאולה האמיתית והשלימה,

און תיכף ומיד ממש איז מען זוכה צו אַ כתיבה וחתימה טובה בגלוי לכל אחד ואחת בתוך כלל ישראל – לשנה טובה ומתוקה.

ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א אחרי קבלת פ"נ הכללי, ערב ראש השנה ה'תשנ"א

א. בנוגע צו עניני דין אין תורה – וואָס איז ספעציעל גילטיק אין די איצטיקע טעג וועלכע ווערן אָנגערופן ימי הדין, (אָנהויבנדיק פון דעם יום הדין פון ראש השנה) – איז אַ פסק-דין פון דעם אויבערשטן אין תורה, אַז דער דין דאַרף זיין אין אַן אופן פון „ושפטו העדה גוי“ והצילו העדה⁴, ד.ה. אַז דער גאַנצער דין איז נאָר בכדי עס זאָל זיין נאָכמער „והצילו“ [ביז די שלימות פון „והצילו“ בגאולה האמיתית והשלימה, כדלקמן ס"ג].

ווי עס שטייט אין טור⁵ אַלס פסק-דין (אע"פ וואָס ער ברענגט עס פון מדרש⁶)

(1) ולכן אומרים בעשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ"פ, המלך המשפט" (ברכות יד, ב. תושי"ע ושו"ע אדה"ו א"ח ר"ס תקפב), לפי שבימים הללו הקב"ה מראה מלכותו לשפוט את העולם" (שו"ע אדה"ו שם. מרש"י ברכות שם ד"ה המלך).

(2) וכמפורש בכ"כ תפלות דר"ה. וראה ר"ה ח, א. טו, איב. ויק"ר רפכ"ט. זחי"ב לב, ב. קלה, א. ח"ג רלא, א. תרגום לאיוב ב, א. רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ג. טואו"ח סו"ס תקפא (חלקו נעתק לקמן בפנים). וראה גם לקו"ת נשא כו, א. ספר הליקוטים – דא"ח צ"צ ערך ראש השנה ע' של וואלך, וש"נ. ועוד.

(3) ומה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות" כמ"ש (תהלים קמו, יט) „מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל“ (שמור"פ פ"ל, ט).

(4) מסעי לה, כד"כה. וראה משנה ריש סנהדרין (ב, סע"א). ר"ה כו, א. ועוד.

(5) וראה ויק"ר פכ"ז, ג: בשעה שישראל נוטלין את שופריהן ותוקעין לפני הקב"ה עומד מכסא הדין ורשב בכסא רחמים כו' ומתמלא עליהם רחמים ומרחם עליהם והופך עליהם מדת הדין לרחמים.

(6) א"ח הל' ראש השנה סתקפ"א.

(7) ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג. יל"ש ואתחנן רמו תתכה.

עה"פ⁸, "מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו": "איזה אומה כאומה זו שיודעת אופי' של אלקי'. . שמנהגו של עולם אדם שיש לו דין . . אינו יודע איך יצא דינו, אבל ישראל אינו כן, לובשים לבנים ומתעטפים לבנים . . ואוכליו ושותיו ושמחים ברה"ה לפי שיודעים שהקב"ה יעשה להם נס כו", "ומציאי דינם לכף זכות וקורע להם גזר דינם".

דאָס הייסט, אַז אידן זיינען אַזאַ „אומה“ – אַ פּאַלק וואָס זייער טבע בהנהגתם בחיי יום יום (אויך בזמן הגלות) איז אַזאַ – וואָס נאָך איידער ס'איז דאָ דער פסק-דין בפועל ווייסן זיי שוין זיכער אַז דער דין וועט זיין לזכות („והצילו העדה“), ביז אַז די זיכערקייט דריקט זיך אויס און פועל'ט אַ שינוי אין זייערע לבושים און מאכלים ומשקאות בראש השנה („אכלו משמנים ושתו ממתקים“¹⁰).

ב. ולהוסיף, אַז דער ענין איז אויך אונטערשטראַכן אין דער פרשת השבוע פון דעם שבת פון וועלכן עס ווערט געבענטשט ראש השנה – פ' נצבים¹¹:

„אתם¹² נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם“ גייט¹³ אויף אידן – די אַלע עשר מדרגות שבכלל ישראל (ווי אויסגערעכנט אין המשך הכתוב¹⁴) און אין יעדער אידן בפרט¹⁵ (כנגד די עשר ספירות, ווי זיי שטייען בגלוי אין יעדער איד¹⁶ אַלס נשמה בגוף) – ווי זיי שטייען אין דעם יום הדין פון ראש השנה¹⁷ („היום“¹⁸), אַז הגם דאָס איז אַ יום הדין – שטייען זיי באופן פון „נצבים“, „קיימים ועומדים, דהיינו שזוכים בדין“¹⁹ – „והצילו העדה“.

ויש לומר אַז דאָס איז אויך פאַרבונדן מיט דעם פירושו²⁰ אין „נצבים“ מלשון „נצב מלך“²¹, אַז יעדער איד שטייט (בראש השנה) ווי אַ מלך²², אַ מלך אויף כל

(8) ואתחנן ד, ז.

(9) יל"ש שם.

(10) נחמ"י ח, י. ב"י ושוע"ע אדה"ז אר"ח סתקפ"ג ס"ד.

(11) שפרשה זו קורין לעולם קודם ר"ה (לקו"ת ר"פ נצבים).

(12) ר"פ נצבים (כט, ט).

(13) ראה לקו"ת ר"פ נצבים.

(14) נצבים שם, ט"י.

(15) לקו"ת שם.

(16) בעשר כחות הנפש שלו (ראה לקו"ת שם) שנשתלשלו מעשר ספירות (תניא רפ"ג).

(17) מקומות שבהערה 2.

(18) ראה פענח רוא ס"פ נצבים. לקו"ת שם. היום יום" כ"ה אלול. וראה גם זרר שבהערה 2.

(19) היום יום" שם. וראה ד"ה זה היום תר"ץ (סה"מ קונטרסים ח"א סט, ב).

(20) ארה"ת נצבים ע' אירא. וראה ארה"ת ואתחנן ע' קפ.

(21) מלכים א כב, מח.

(22) ולכן בכחו להכתיר הקב"ה למלך ברה"ה, כי הוא „מתייחס אליו בערך מה" (ארה"ת ואתחנן

המציאות ארום אים, ביז אַ מלך אויפן גאַנצן סדר השתלשלות – וואָרום יעדער איד, ווי ער איז – איז ער אַ מלך, איז ער מקבל פון מלך מלכי המלכים הקב"ה, וועלכער ווערט געקרוינט בראש השנה („תמליכוני עליכם²³): וכפס"ד הנ"ל פון טור, אַז אידן ווייסן פאַראויס אַז זוכים בדין, וואָרום זיי זיינען אַ „גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו“ (און דעריבער ווייסן זיי „אופי של אלקי“), און זיינען בדרגת מלך, און דעריבער באַקומען זיי – דורך דעם וואָס זיי זיינען מקבל פון מלך מלכי המלכים הקב"ה – אַלע המשכות והשפעות ווי עס קומט אַ מלך אָן קיין השתדלות מצדו. ואדרבה: אַ מלך טאַר גאָר ניט טאַן קיין מלאכה²⁴, בשעת איינער פון אנשי המלוכה קען עס פאַר אים טאַן, עאכר"כ ווען ס'איז „ברוב עם“, וואָס „ברב עם הדרת מלך“²⁵.

ג. דער עיקר און שלימות פון „הצילו העדה“ איז די הצלה פון דעם איצטיקן מעמד ומצב פון גלות, בגאולה האמיתית והשלימה – וואָרום אפילו די וואָס האָבן – אויך איצטער (אין גלות) – הרחבה אין פרנסה רוחנית און הרחבה אין פרנסה גשמית, און אפילו די וואָס געפינען זיך אין ארץ הקודש אויפן הר הקודש, און דאָרטן גופא – אין דעם מקום הכי קרוב צו דעם מקום קדש הקדשים – זאָגן זיי אַבער דאָרטן אויך²⁶, „מפני חטאינו גלינו מארצנו“, וואָרום מ'האָט נאָך ניט דעם „מקדש אד' כוננו ידיר“²⁷, און ס'איז נאָך ניט דער מצב פון „כל יושבי עלי“²⁸, וואָס דוקא דעמולט האָט מען בשלימות אַלע ענינים, כולל – מצות יובל²⁹, וואָס איז במיוחד פאַרבונדן מיט שחרור וגאולה³⁰, כמ"ש³⁰, „ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו“ (בשנת היובל) אפילו אַזאָ וואָס זאָגט³¹, „אהבתי את אדוני“ און גייט ניט אַרויס בשביעית³².

ויש לומר אַז די שייכות פון יום הדין פון ראש השנה מיט דער גאולה („הצילו העדה“) איז אויך אונטערשטראַכן אין דעם וואָס בראש השנה איז די עבודה פון קבלת מלכותו ית', צו ממלא זיין די בקשה פון דעם אויבערשטן „תמליכוני עליכם“ ווי די גמרא זאָגט אין תלמוד בבלי³³, וואָס איז פאַרבונדן מיט גלות,

23 ר"ה טו, א. לז, ב.

24 במכ"ש מזה ש, כיון שנתמנה אדם פרנס על הציבור אסור בעשיית מלאכה בפני שלשה – יידושין ע, א. רמב"ם הל' סנהדרין פכ"ה ה"ד. טושו"ע חו"מ ס"ח ס"ד.

25 משלי יד, כח.

26 בתפלת מוסף דיר"ט.

27 בשלח טו, יז.

28 ערכין לב, סע"ב. רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"י ה"ח.

29 ולהעיר שהתחלת השחרור ביובל היא מראש השנה – ר"ה ח, ב. רמב"ם הל' שמיטה ויובל

פ"י ה"ד. וראה לקר"ש ח"ט ע' 387.

30 בהר כה, י.

31 משפטים כא, ה"ו.

32 ראה פרש"י משפטים שם, ו. בהר שם.

33 איכה ג, ו. סנהדרין כד, א.

„במשכים הושיבני“³³] וואָס מלכותו ית' איז פֿאַרבונדן און ווערט נתגלה כשלימותה דורך דוד מלכא משיחא (וואָס ענינו איז ספירת המלכות³⁴).

דערפון איז פֿאַרשטאַנדיק, אַז שטייענדיק איצטער אין די לעצטע רגעים פֿאַר דער גאולה (לויט אַלע סימנים, כנ"ל³⁵) – דאַרף דער דין אין די טעג (מי הדין) ברענגען דער עיקר ושלמות פון „הצילו“ – די גאולה האמיתית והשלמה.

והיכף ומיד ממש – ניט אַריינגיינדיק אין אַ שקו"ט בזה – ס'איז אויף דעם קיין צייט ניטאָ, וואָרום מ'דאַרף גלייך גיין מקבל פנים זיין די גאולה האמיתית והשלמה און דוד מלכא משיחא, און כ"ק מו"ח אדמו"ר בראשנו – איז פֿאַרשטאַנדיק, אַז מיט יעדער רגע שנעלער וואָס מ'פֿאַרענדיקט די ענינים שקודם לזה, איז דאָס אַ רגע פריער פון דער גאולה האמיתית והשלמה.

ד. ולהוסיף, אַז די שייכות פון „הצילו“ בראש השנה מיט דער גאולה איז אויך מודגש אין דער פרשה פון דער וואָך – פ' וילך וואָס קומט בהמשך צו פ' נצבים:

שטייענדיק „נצבים . . לפני ה' אלקיכם“, באופן פון „נצב מלך“ (כנ"ל ס"ב) – האָבן אידן בכח אַז באַ זיי זאָל דערנאָך גלייך ווערן „וילך“ – לכל לראש די הליכה פון גלות אין גאולה, וואָס דאָס איז כולל די הליכה פון ארצות הגלות אין ארץ הגאולה (ארץ ישראל), ובפרט ווי זי ווערט תיכף ומיד אין אַ מצב פון „כל יושבי עלי“, און דערנאָך אין גאולה עצמה – „וילך“, „ילכו מחיל אל חיל“, ביז „יראה אל אלקים בציון“³⁶.

און עס ווערט באַ יעדער אידן „היום מלאו ימי ושנותי“ (כדברי משה בהמשך צו „וילך משה“³⁷) – אַז יעדער איד האָט ימים ושנים מלאים בתורה ומצוות, און דער כח אויף דעם באַקומט ער פון דעם וואָס אַזוי איז געווען באַ משה רבינו, און דערפון ווערט עס נמשך אין יעדער אידן דורך בחי' משה שבו וואָס פועל'ט אויף אים ביז אין מעשה בפועל (ווי דער אַלטער רבי איז מבאר אין תניא³⁸, ובתוספות ביאורים בזה פון דעם צמח-צדק).

ה. די שייכות הנ"ל פון יום הדין ראש השנה מיט „הצילו העדה“, כולל ובעיקר די גאולה – הויבט זיך שוין אָן אין ערב ראש השנה, וואָס אָן ערב והכנה איז אַ מעין פון דעם וואָס דאָס גרייט צו. ועאכ"כ בנוגע צו ערב ראש השנה, וואָס דעמולט האָט מען שוין דעם „הצילו העדה“ פון ראש השנה – ווי דער פס"ד הנ"ל

(34) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך.

(35) בהברכה לאחרי התרת נדרים (לעיל ע' 340).

(36) תהלים פד, ח.

(37) פרש"י וילך לא, כ.

(38) פמ"ב.

פון טור, אז שוין בערב ראש השנה ווייסן אידן אז זוכים בדין, און דעמולט הויבן זיך שוין אָן די הכנות צו ראש השנה³⁹ – וכידוע אַז שבת און יו"ט דאַרפן האָבן אַ הכנה מיוחדת⁴⁰, ועאכו"כ די הכנה ערב ראש השנה צו ראש השנה, וועלכער איז משפיע אויף כל ימי השנה (אזוי ווי אַ ראש איז משפיע אויף אַלע חלקי הגוף)⁴¹.

ו. ויש לומר אַז די שייכות פון ערב ראש השנה מיט דער גאולה (זוכים בדין) איז אַרױס נאָכמער בגלוי בדורות האחרונים – דורך דעם יום הולדת פון דעם צמח-צדק ביום זה (בשנת תקמ"ט):

דער נאָמען פון צמח-צדק (ווי ער ווערט אָנגערופן על שם תורתו) איז שמו של משיח צדקנו, שנקרא „צמח“ און נקרא „צדק“⁴².

ולהוסיף אין דער שייכות פון צמח-צדק מיט משיח צדקנו: דער צמח-צדק – דער נשיא השלישי פון נשיאי חב"ד⁴³ – איז כולל אין זיך אַלע נשיאים, ווי מ'זעט עס אין זיין תורה וועלכע איז כולל די תורה פון אַלע נשיאים שלפנ"ו, און אויך פון די נשיאים שלאח"ז, ביז כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו. והיות אַז רבותינו נשיאינו, און כללות הענין פון גילוי פנימיות התורה והפצת המעיונות חוצה דורך רבותינו נשיאינו, איז פאַרבונדן מיטן גילוי פון משיח צדקנו, ובמיוחד כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו כמרומז בשמו „יוסף יצחק“ על שם „יוסף אד“ שנית ידו⁴⁴ – איז פאַרשטאַנדיק אַז דאָס (די שייכות פון די רביים מיט משיח) שטייט בהדגשה באַם צמח-צדק וועלכער איז כולל אַלע נשיאים.

דערפון איז מובן, אַז ביום הולדת של הצמח-צדק (בערב ראש השנה), וואָס דעמולט איז „מזלו גובר“⁴⁵ – איז גובר דער ענין פון שמו של משיח, אַז דער בעל יום ההולדת טוט כל התלוי בו – ובמילא איז זיכער אַז דאָס איז פועל פעולתו – אַז עס זאָל זיין דער גילוי פון שמו של משיח, און נאָכמער – דער גילוי פון משיח אַליין (ווי ער איז העכער פאַר שמו).

ע"ד ווי דאָס איז בנוגע צו דער נשמה וואָס „חמשה שמות נקראו לה“⁴⁶ (נפש

39 ראה טור שם: לפיכך נוהגין לספר ולכבס בערב ר"ה.

40 ביצה ב, ב.

41 ראה לקו"ת דרושים לר"ה נז, א ואילך. ובכ"מ.

42 „צמח“ – „איש צמח שמו“ (נוסח הושענות הושע"ר. מזכ"ר, ו, יב (ובמפרשים שם). וראה

שם ג, ח). „צדק“ – „והי' צדק אזור מתניו“ (ישעי' יא, ה). וראה ירמ' כג, ה ובפרש"י. שם לג, טו.

43 כנגד ספירת הדעת (ספר השיחות תרצ"ז ע' 141. תש"ב ע' 19. תשע"ה ע' 60. אגרות קודש

אדמו"ר מהוריי"ץ ח"ט ע' טזו).

44 ישעי' יא, יא.

45 ראה ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח ובקה"ע.

46 בר"פ פ"ד, ט. דבר"פ ב, לו. בכמה מקומות ודפוסים הוא בשינוי סדר. אבל כ"ה בע"ח שער

דרושי אבי"ע פ"א. שער הגלגלים בתחלתו. ובכ"מ.

רוח נשמה חי), ביו דעם שם החמישי – יחידה, ביו דער עצם הנשמה (וואָס „חמשה שמות נקראו לה"י⁴⁷).

אזוי אויך י"ל בנוגע צו משיח – אַז נוסף צו גילוי פון שמו של משיח, ביו ווי ער איז פאַרבונדן מיט יחידה (יחידה הכללית⁴⁸), האָט מען אויך די עצמות פון משיח צדקנו, וואָס דאָס איז איין זאָך מיט עצמות א"סי⁴⁹, און דעריבער איז דער גילוי פון משיח (בערב ראש השנה) פאַרבונדן מיט קבלת מלכותו ית' בראש השנה⁵⁰ כנ"ל, און דער גילוי פון ענין המלכות („נצב מלך") אין יעדער אידן, כמובן אויך פון פס"ד הטור בנוגע צו ערב ר"ה כנ"ל.

[ולהעיר אַז דער טור איז דער יסוד פון בית יוסף, וועלכער איז דער יסוד פון שולחן ערוך בית יוסף, וואָס ער איז דער יסוד פון דעם אַלטן רבינ'ס שולחן ערוך, אויף וועלכן עס זיינען פאַראַן כמה תשובות וביאורים פון צ"צ].

ז. ויש לקשר זה מיט דעם ענין פון „וילך משה" (די הליכה פון גלות אין גאולה כנ"ל ס"ד) – ע"פ המדובר לאחרונה⁵¹ די ראשי-תיבות [וואָס איז נוגע במיוחד צו חסידי חב"ד, און דורך זיי – צו כלל ישראל בכל הדורות] פון „מיד" – „מיד הן נגאלין"⁵² – משה, ישראל (הבעש"ט), דוד (מלכא משיחא):

די אַלע דריי (משה, ישראל הבעש"ט און דוד מלכא משיחא) זיינען פאַרבונדן מיט „מיד הן נגאלין": משה הוא גואל ראשון הוא גואל אחרון⁵³. ישראל הבעש"ט – ווי משיח האָט אים געענטפערט אויף זיין שאלה „אימתי אתי מר" – „כשיפוצו מעינותיך (פון בעש"ט) חוצה"⁵⁴. און דוד מלכא משיחא – וואָס דורך אים קומט די גאולה האמיתית והשלימה בפועל.

און אין דעם וואָרט „מיד" שטייען אַלע דריי צוזאַמען אין אַן איין און איינציגן וואָרט, און אַ וואָרט וואָס פירושו איז „מיד" (גלייך), אין איין און איינציקער רגע – באַווייזט דאָס אַז אַלע דריי זיינען אַן איין און איינציקע נקודה: די נקודה פון גאולה מ"ד.

(47) ראה סה"מ תרפ"ח ע' קיז. ועוד.

(48) רמ"ז לחז"ב מ, ב. לוח"ג רס, ב. ל"ת להאריז"ל בראשית עה"פ ויהלך חנוך. ס' ארבע מאות שקל להאריז"ל (ע' רמא – בהוצאת ירושלים תשמ"ה). ועוד. וראה בהנסמך בלק"ש חכ"ט ע' 360 הערה 27.

(49) ראה סה"מ צ' להצ"צ מצות מינוי מלך בסופה: במשיח נתת אתה הא"ס בעצמו.

(50) ועפ"ז מובן השייכות דיומ הולדת הצ"צ לערב ראש השנה.

(51) שיחת ש"פ במדבר ויום ב' דחגה"ש תנש"א (סה"ש התנש"א ח"ב ע' 562). ועוד.

(52) ל' הרמב"ם הלי' תשובה פ"ז ה"ה.

(53) ראה שמ"ר פ"ב, ד. זח"א רנג, א. שער הפסוקים פ' ויחי. תו"א ר"פ משפטים. ועוד.

(54) אגה"ק הידועה דהבעש"ט – נדפסה בכתר שם טוב בתחלתו. ובכ"מ.

און די נקודה טיילט זיך אויף דריי פרטים, און דוקא אין דעם סדר פון משה, ישראל הבעש"ט און דוד מלכא משיחא: דער כח אויף גאולה קומט פון משה גואל ראשון הוא גואל אחרון, און משה קיבל תורה מסיני ומסרה כו"ס⁵⁵, וואָס דאָס איז כולל כל התורה כולה, כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש⁵⁶, כולל – אויך דער גילוי פון פנימיות התורה באופן פון הפצת המעינות חוצה דורך דעם בעש"ט, וואָס דורך דעם איז „אתי מר" דוד מלכא משיחא.

ובפרטיות יותר: משה און דוד (מלכא משיחא) זיינען דער ראשון ואחרון – גואל ראשון הוא גואל אחרון, און צווישן זיי איז דער אות י' ר"ת ישראל (הבעש"ט), וואָס גייט אויף דער פינטעלע איד (נקודת היהדות)⁵⁷, ווי זי שטייט בגלוי ביז זי באַקומט אַ צורת אות (י'), ואדרבה: דוקא דער י' איז מחבר די צוויי אותיות מ' און ד' וועלכע האָבן אַ התפשטות שלא בערך מער ווי התפשטות הי' – וואָרום די פינטעלע איד פאַרבינדט זיך מיט דעם אויבערשטן אַליין, און דעריבער שטייט אַ איד אין אַ מצב פון „נצב מלך" (כנ"ל) און „וילך", און דוקא ער האָט בכח צו ברענגען דעם גואל ראשון הוא גואל אחרון (משה און דוד מלכא משיחא).

און דער כח אויף מגלה זיין דעם י' (נקודת היהדות) – יחידה שבנפש (ניצוץ משיח שבכל א' מישראל⁵⁸) ביז עצם הנפש – אין אַ אידן, איז געקומען במיוחד דורך ישראל הבעש"ט, ע"י גילוי תורת החסידות – וואָס דאָס גייט בכללות אויף גאַנץ תורת החסידות פון אַלע רבותינו נשיאינו (וואָס איז פאַרבונדן מיט משיח), ובמיוחד – שטייט דאָס בגלוי באַ דעם צ"צ, וועלכער איז כולל אַלע רבותינו נשיאינו, כנ"ל (ס"ו).

ח. די שייכות הנ"ל פון ערב ראש השנה מיט דער גאולה שטייט נאָכמער בהדגשה בערב ראש השנה בקביעות שנה זו – הן בימי השבוע, אַז דאָס קומט אויס ביום ראשון בשבוע, און הן בכללות השנה – שנת ה'תשנ"ב:

ווען ערב ראש השנה איז ביום ראשון בשבוע, קומט אויס אַז ער איז צווישן צוויי ימי סגולה – צווישן יום השבת קודש און ראש השנה. וע"פ הידוע אַז אַלע ענינים אין קדושה זיינען בדיוק, איז מובן אַז דער טאָג פון ערב ר"ה האָט בכח צו מחבר זיין די צוויי קצוות פון שבת און ראש השנה: שבת איז „מיקדשא וקיימא"⁵⁹ מלמעלה, משא"כ ראש השנה ווערט נתקדש דורך אידן (ישראל דקדשינהו

55 אבות רפ"א.

56 ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב הי"ד. ועוד – נסמן בלקו"ש ח"ט ע' 252 בהערות.

57 ראה „היום יום" ח' אדר א'.

58 מאור עינים ס"פ פינחס.

59 ביצה יז, א.

לזמנים⁶⁰). און דורך דעם טאָג פון ערב ראש השנה בינתיים ווערט דער חיבור פון ביידע ענינים, אַז די קדושה פון שבת וואָס איז למעלה מכל העולמות (מיקדשא וקיימא מלמעלה) ווערט נמשך כמו שהיא אין ראש השנה: און אַזוי אויך לאידך גיסא, ווערט נתגלה ווי יעדער איד איז אַ „בעה"ב" (זייענדיק בדרגת מלך כנ"ל) אויף שבת און איז משפיע אין שבת, ביז – ווי יעדער איד ווערט בעה"ב אויף (ברענגען דעם), „יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"⁶¹.

ובפרטיות יותר: בקביעות שנה זו האָט מען די מעלה, אַז ראש השנה קומט אין אַ המשך פון דריי ספעציעלע טעג נאַכאַנאַנד⁶²: (א) יום השבת קודש, פאַרבונדן מיט „יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים". (ב) ערב ראש השנה – ביום ראשון בשבוע, וועלכער ווערט אָנגערופן בתורה⁶³ „יום אחד", על שם וואָס הקב"ה הי' יחיד בעולמוי. וענין זה פון יום ראשון דמעשה בראשית חזר"ט זיך איבער בכל יום ראשון⁶⁴, ווי מ'זעט עס אין שירו של יום וואָס מ'זאָגט דעמולט „לה' הארץ ומלואה"⁶⁵. ובהדגשה יתירה ווען דער יום ראשון איז ערב ראש השנה, וואָס דעמולט איז „זה" היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון"⁶⁶. (ג) ראש השנה, ביום שני בשבוע, וואָס ביום זה נבראת מחלוקת⁶⁷ – מחלוקת למעליותא, מחלוקת לשם שמים (ווי מחלוקת שמאי והלל) וואָס „סופה להתקיים"⁶⁸, סיי די מעלה פון שמאי (גבורהי') און סיי די מעלה פון הלל (חסדי') – „ושפטו העדה (דיון) גו' והצילו העדה" (חסד), דורך אַ כח נעלה משניהם וואָס איז זיי מחבר⁶⁹ – דער כח פון משה, ר"ת משה שמאי הלל, וואָס הוא גואל ראשון הוא גואל אחרון.

וואָס דאָס איז נוסף אויף דער מעלה משולשת פון דער שנה חדשה – שנה תמימה (שנת העיבור), שנה שלימה (חשון וכסלו מלא), און „תמימות" בשלימות פון „שבוע שבתות תמימות", ווי גערעדט פריער⁷⁰.

60) ברכות מט, א.

61) תמיד בסופה.

62) ראה בארוכה השיחה דיום השבת – ש"פ נצבים, כ"ח אלול תנש"א.

63) בראשית א, ה.

64) ב"ר פ"ג, ח. פרש"י בראשית א, ה.

65) ראה לקוית שה"ש כה, א. ובכ"מ.

66) תהלים כד, א.

67) תפלת מוסף דר"ה, מר"ה כו, א.

68) ראה שיחת יום ב' דר"ה תשנ"ב (סה"ש תשנ"ב ח"א ע' 13 ואילך).

69) ב"ר פ"ד, ו. זח"א יו, א.

70) אבות פ"ה מ"ז.

71) ראה זח"ג רמה, א. תניא אגהיק ס"ג. ועוד.

72) ראה שיחת יום ב' דר"ה תשנ"ב (סה"ש שם ע' 17 ואילך. ע' 33 ואילך).

73) לאחרי התרת נדרים (לעיל ס"ע 340 ואילך). וראה בארוכה – שיחת יום ב' דר"ה (סה"ש

ט. די ראשי-תיבות פון דעם מספר השנה ה'תשנ"ב האָבן אידן קובע געווען
— ה' תהא שנת נפלאות בכל:

„נפלאות בכל“ מיינט בפשטות, אַז עס וועלן זיין (ה') תהא — לשון הבטחה
ולשון ציווי ונתינת כח) נפלאות אין אַלץ, אין אַלע ענינים פון דעם יאָר. וואָס דאָס איז
דורך דעם וואָס עס קומט תיכף ומיד די גאולה האמיתית והשלימה, האָט מען
דעמולט „נפלאות בכל“.

ובביאור הדברים: „בכל“ באַווייזט אויף תכלית שלימות הברכה כולל די
שלימות פון גאולה האמיתית והשלימה — ווי חז"ל זאָגן⁷⁴ אַז „שלשה הטעימן הקב"ה
בעולם הזה מעין העולם הבא, אלו הן אברהם יצחק ויעקב, אברהם דכתיב ב'י"ז בכל
יצחק⁷⁵ דכתיב ב'י"ז מכל ויעקב דכתיב ב'י"ז כל". דאָס הייסט, אַז „בכל“ איז
פאַרבונדן מיט דער שלימות פון עולם הבא⁷⁶, די גאולה האמיתית והשלימה, וואָס
דעמולט וועט מען האָבן „כל“ — אַלץ בשלימות.

ובפרש הענינים: „כל“ גייט אויף די ה' ספירות (וואָס זיינען כולל אַלע
ספירות) פון חסד ביז הוד, ווי זיי שטייען בשלימות (כל א' כלול מעשר) — איז דאָס
בגימטריא כל (חמשים). און „בכל מכל כל“ איז ווי די שלימות פון „כל“ (גאולה)
ווערט נמשך אין אַלע ג' קוים (כנגד די ג' אבות), וועלכע זיינען כולל אַלע פרטים.

וויבאלד אַז יעדער איד — אנשים נשים וטף — איז אַ יורש פון אַלע און
יעדערן פון די ג' אבות, און יעדער איד האָט אין זיך אַלע דריי אבות⁷⁷, איז
פאַרשטאַנדיק אַז יעדער איד באַקומט בפשטות „בכל מכל כל“, ווי יעדערער זאָגט אין
סיום פון ברכת המזון: „כמו שברך את אבותינו אברהם יצחק ויעקב בכל מכל כל כן
יברך אותנו כולנו יחד בברכה שלימה“.

ובפשטות — אַז יעדער איד באַקומט „בכל מכל כל“ ברוחניות, און „בכל מכל
כל“ בגשמיות, מיט אַלע פירושים שבדבר, אָנהויבנדיק פון דעם פירוש העיקרי — אַז
נאָך אין די לעצטע רגעים פון גלות זאָל יעדער איד האָבן „בכל מכל כל“, אַז אַלע
זיינע ענינים זאָלן זיין באופן הכי טוב והכי מושלם („לא חסרו שום טובה“⁷⁸),

74 ב"ב טז, סע"ב ואילך.

75 חיי שרה כד. א.

76 ולהעיר שלעיל יקראו ליצחק כי אמה אבינו (שבת פט, ב).

77 תולדות כו, לג.

78 וישלח לג, יא.

79 ראה אורח"ת חיי שרה קכה, ב. וראה ספר הליקוטים דא"ח צ"צ ערך כל ע' קלב ואילך.

וש"נ.

80 ראה תו"א ר"פ וארא. ועוד.

81 פרש"י ב"ב שם.

ועוד ועיקר – אַז דאָס ברענגט גלייך תכלית השלימות פון „בכל מכל כל“ – די גאולה האמיתית והשלימה, ובפשטות ובגשמיות – בהתאם צו ברכת המזון פון אידן⁸² (וואו מ'בעט „בכל מכל כל“): „ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך“⁸³ – אַז מ'באַקומט ארץ ישראל בפשטות, ותיכף באופן של ירושה וכיבוש וחלוקת הארץ, און אַלע אידן געפינען זיך דאָרט „איש תחת גפנו ותחת תאנתו“⁸⁴, בגאולה האמיתית והשלימה,

ובאופן אַז דאָס פועל'ט איך אויפן עבר, אַז אע"פּ וואָס ברגע זה ממש איז משיח עדיין לא בא, איז בשעת ער וועט קומען ברגע לאחרי זה – וועט ער איבערמאַכן (דורך אַריינשטעלן דעם אל"ף פון אלופו של עולם⁸⁵) אויך די רגעים שלפני זה (פון „גולה“) אַז זיי זאָלן זיין אַ חלק פון גאולה.

י. ולסיכום:

שטייענדיק אין דעם יום סגולה פון ערב ראש השנה ה'תשנ"ב, הי' תהא שנת נפלאות בכל – וואָס ער איז אויך דער יום הולדת פון דעם צמח-צדק – ובסיום וחותם פון חודש אלול ר"ת „אני לדודי ודודי לי“⁸⁶, מיט די אַלע פינף ראשי תיבות פון אלול כנגד די ג' קיום ועמודים פון תורה עבודה וגמילות חסדים, און תשובה וגאולה⁸⁷ – איז אַ זיכערע זאַך אַז שטייענדיק אין אַ מצב פון „ודודי לי“ בענטשט דער אויבערשטער יעדער איד און אַלע אידן נאָך אין חודש אלול מיט „בכל מכל כל“, „מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה“⁸⁸, סיי ברוחניות און סיי בגשמיות, און סיי שניהם יחד, ביז אין אַן אופן אַז זיי ווערן איין זאַך.

וע"פּ פס"ד הטור הנ"ל אַז שוין בערב ראש השנה זיינען אידן „לובשים לבנים ומתעטפים לבנים“ – איז מובן אַז נאָך בערב ראש השנה באַקומט מען שוין די התחלה פון אַלע המשכות והשפעות ואורות, ועאכו"כ – אַלע כחות, סיי ברוחניות סיי בגשמיות.

ועוד והוא העיקר – אַז תיכף ומיד ממש בערב ראש השנה זה, יום הולדת פון

(82) שהוא הברכה היחידה מן התורה (ברכות מח, ב. רמב"ם ריש הל' ברכות. סדר ברה"נ לאדה"ו בתחלתו). וגם להדיעות שברכת התורה היא מה"ת – אין זה קשור עם גשמיות העולם וארץ ישראל כ"כ כמו ברכת המזון („ואכלת ושבעת גו").

(83) עקב ת, י.

(84) לשון הכתוב – מלכים-א ה, ה.

(85) ראה לקו"ת בהעלותך לג, ג. ובכ"מ. וראה סה"ש ה'תנש"א ח"ב ע' 504 ואילך. ע' 520 ואילך.

(86) שה"ש ו, ג. וראה אבודרהם סדר ר"ה ופירושה פ"א. ראשית חכמה שער התשובה פ"ד

(קטו, ב). פ"ח שער ר"ה פ"א. כ"ח לטור או"ח סתקפ"א (ד"ה והעבירו). של"ה במסכת ר"ה שלו (ריג, א).

לקו"ת ראה (לב, א). ועוד.

(87) ראה לקו"ש חכ"ט ע' 272 ואילך, וש"נ.

(88) ברכה השלישית דברה"מ.

צמח-צדק – ווערט נתגלה משיח צדקנו, באופן פון „מראה באצבעו ואומר זה“: אָט איז משיח ווי ער ווערט אָנגערופן „צמח“, אָט איז משיח ווי ער וועט אָנגערופן „צדק“, אָט איז משיח ווי ער ווערט אָנגערופן „יוסף יצחק“ (דער נאָמען פון כ"ק מר"ח אדמו"ר נשיא דורנו), ועוד ועיקר – אָט איז משיח ווי ער ווערט אָנגערופן „דוד מלכא משיחא“, צוזאמען מיט משה רבינו – „גואל ראשון הוא גואל אחרון“, צוזאמען מיט ישראל הבעש"ט און אלע רבותינו נשיאנו – ובאופן פון „מיד“ (כנ"ל ס"ז), תיכף ומיד ממש.

ובפשטות – אַז „וילך“ יעדער איד און אַלע אידן פון גלות אין גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, למטה מעשרה טפחים,

און „וילך“ אַלע אידן – „בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו“⁸⁹ – תיכף ומיד – „ארו עם ענני שמיא"י – אין ארץ הקודש, און מ'פראוועט דאָרט ראש השנה,

און דאָרטן גופא – אין ירושלים עיר הקודש, בהר הקודש, בבית המקדש השלישי והמשולש, „מקדש אד' כוננו ידך“, און דאָרטן גופא – אין קדש הקדשים, וואו עס געפינט זיך דער אבן השתי' שממנה הושחת העולם⁹⁰

– דער אבן השתי' וועלכער שטייט גאַנץ ובגלוי אויך בזמן הזה בלי שינויים אין מקום קדש הקדשים בבית המקדש – וואָס דעריבער פאַרשטאַרקט דאָס די טענה און תביעה פון אידן אויף דער גאולה, טענה'נדיק אַז מ'זעט שוין איצטער בגלוי בעולם הזה התחתון דעם אבן השתי', וואָס זי איז דער יסוד פון גאַנץ עוה"ז אויך איצטער – וואָרום זי איז געבליבן גאַנץ אָן שינויים במקומה.

און צוזאמען מיט דעם בית המקדש השלישי ווערט מקויים „ביום השלישי יקמנו ונחי' לפניו“⁹¹, חיים אמיתיים ונצחיים, אָנהויבנדיק פון חיים כפשוטם – אַ כתיבה וחתומה טובה לכל אחד ואחת מישראל, מיט חיים בפשטות – אַ גוף בריא און אַ נשמה בריאה, סיי בגשמיות סיי ברוחניות.

און תיכף ומיד ממש ווערט דאָס אַלץ איבערגעטראָגן אין ארץ הקודש, לירושלים עיר הקודש, להר הקודש, לבית המקדש השלישי, אין דער גאולה השלישית, וועלכע איז אויך כולל די גאולה העשירית, גאולה שאין אחרי' גלותי (ווי

89) ל' חז"ל – שמור"ר ספכ"ג. וראה תענית בסופה.

90) בא"ט.

91) דניאל ז', יג. סנהדרין צח, א.

92) יומא נד, ב.

93) הושע ה, ב. וראה במפרשים שם.

94) מכילתא בשלח טו, א. תוד"ה ה"ג ונאמר – פסחים קטז, ב.

מ'זאגט עס אויך אין סדר של פסח, וואָס „כימי צאתך מארץ מצרים אראנו
נפלאות"⁹⁵).

ועוד ועיקר – תיכף ומיד ממש, ובפרט אַז מ'שטייט אין אַ יום סגולה פון ערב
ראש השנה מיט אַלע זיינע מעלות,

ובפרט אַז יעדערער וועט זיכער אויסנוצן דעם טאָג אויף מוסיף זיין אין עניני
צדקה און אין כמה ענינים טובים, ובמיוחד – אין דעם ענין שהזמן גרמא – יום
הולדת פון צמח-צדק – דורך לערנען מתורתו און מקיים זיין הוראותיו.

וכאמור – ביום זה עצמו זאָל קומען די גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח
צדקנו, תיכף ומיד ממש.

---

95) מיכה ז', טו.

ר"ה

. . . נתעכב המשלות, וזה עתה נתקבל מכתב כ' מכ"ז אלול. ות"ח על הברכות, והי רצון מהשי"ת בורא עולם ומנהיגו שימלא כל הברכות אשר בני ישראל מברכים איש לרעהו בשלמותו, ובנקודה הפנימית אשר מכאן ולהבא יהי תוכן המכתבים והידיעות אך טוב, ובסגנון הידוע בטוב הנראה והנגלה. ואף שלכאורה בדרך הטבע אין זה ענין להיום או מחר בבקר, אבל הרי תשועת ה' כהרף עין. ובפרט אשר דוקא בשנים הכי אחרונות כבר הורגלנו בנסים, ועד לנסים גלויים. אלא שכואב הלב שהנסים הגלויים לא מבטלים האפשריות לעשות מעשים בלתי רצויים או גרוע מזה, בה בשעה שזה מכבר בא הזמן להבין שלילת המעשים הבלתי רצויים ובפרט שנוגע לרבים, ובמיוחד אשר הגויים אומרים פה אחד שהשיטה והפעולה בלתי רצויות הן ודוקא עם אחדים מאחינו בני ישראל צריך להתפלפל ולהביא ראיות אשר לא זו הדרך, ואשר התוצאות באופן טבעי תהיינה הפוכות לאלו אשר להן הם מקוים. וכל השקלא וטריא אינה מן העילה עד שבאה המציאות וטופחת על פניהם, ולמחרתו חוזר חלילה כל הענין.

ואין להאריך בדבר המכאיב, אלא שאתאפק לא אוכל לכתוב על כל פנים שורות אחדות בהענין המבהיל דגזירת „מיהו יהודי“ על פי החוק הקיים עכשוי. והרי גם תקיעת שופר בראש השנה מדגישה עוד הפעם ועוד הפעם ענין יחודו ואחדותו של עמנו בני ישראל, וכדברי רבנו סעדי גאון, אשר לחם בשעתו נגד אלו שאחזו בתנ"ך ושללו דברי חכמינו ז"ל בטענה הידועה אשר נשתנו העתים ונשתנו השכלים ונשתנה הטבע, כולל טבע עם ישראל, והרס"ג כותב בסידורו שמעניני תקיעת שופר בראש השנה להזכיר לכל אחד ואחד על קול השופר שנשמע קודם מתן תורה ועל התורה ומעמד הר סיני, אשר הנקודה בזה היא, בסגנון התפילה, ובנו בחרת מכל עם ולשון.

והי רצון אשר על כל פנים מכאן ולהבא לא ירוץ בן הגבירה – בני שרה – אחרי בן האמה – בני הגר, וכהבטחת ה' לאברהם „כי ביצחק יקרא לך זרע“, ותקייים תפלת ראש השנה „תקע בשופר גדול לחרותנו (חרות מגלות הפנימי ועי"ז גם חרות מגלות מבחוץ) ושא נס לקבץ גלוייתנו“ כו', בגאולה האמתית והשלמה על ידי משיח צדקנו.

(ממכתב ימי הסליחות תש"ל)

(* באריכה עד"ז – ראה לעיל ע' 247 ואילך. המו"ל.)

זה עתה נתקבל מכתבו, ומפני דחיפות הענין שנוגע למעשה מיד, שלחתי לו מברק, ותוכנו:

במענה למכתבו, איסור גמור ומוחלט לנסוע ביום-טוב בכדי לתקוע שופר או לקרוא בתורה או להיות שליח-ציבור וכדומה, וגם אסור לשמוע ולהאזין לזה. לכן אפשר רק אם יכול להיות בקרבת בית הכנסת מערב ראש השנה עד מוצאי רה"ש, וחס ושלום לחלל יום-טוב על ידי נסיעה אפילו לענינים הנ"ל. והשי"ת יצליחו לקיים מצותיו ולהפיץ היהדות, אבל לא חס ושלום באופן המגנד לזה. בברכה לשנה טובה ומתוקה באמת.

בטוחני שיקיים האמור ותבוא עליו ברכה. ואשמח לקבל ממנו אישור, ות"ח מראש.

אכפול איחולי לו ולכל בני משפחתו לכתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד . . .

נ.ב. למותר להוסיף שהאמור במברק כולל יום-הכיפורים וחג הסכות ושמיני עצרת ושמחת תורה וכל הרגלים והשבתות.

(ממכתב כ"ה אלול תשל"ח)

עשי"ת

. . . זיכער איז איבעריג צו אונטערשטרייכען, אז א שטארקונג און צוגאב אין דער טאג טעגליכער אויפפירונג, אין איינקלאנג מיט די אנווייזונגען פון אונזער הייליקער תורה און צו מקיים זיין אירע מצות אויף וועלכע עס שטייט, וחי בהם, איז אלס צוגאב צום עיקר אז דאס איז דער אנזאג פון השם יתברך, איז דאס אויך די וועג אויף צו באקומען זיינע ברכות אין דעם וואס מ'נויטיגט זיך.

און בפרט אז מיר געפינען זיך אין די טעג, וועלכע זיינען ימי רצון, די טעג צווישען ראש השנה און יום כפורים, וואס ראש השנה איז געגעבען געווארען די חתיבה טובה און יום כפור ווערט געגעבען די חתימה טובה.

מ'האט געדארפט בודק זיין (איבערזעהן) אייערע תפילין און יעדער וואכען טאג פאר אנטאן די תפילין צו געבען א פאר סענט אויף צדקה, און אויך צו בודק זיין די מזוזות אין אייער דירה אז זיי זאלען זיין אלע כשר'ה ווי דער דין איז, און אייער פרוי תחי' זאל אפהיטען דעם גוטען מנהג פון אידישע טעכטער צו געבען אויף צדקה יעדער מאל פאר ליכט צינדען ערב שבת און ערב יום טוב.

(ממכתב ח' תשרי תשכ"ח)

וילך

. . . לאמירתיי ע"ד שלא התראינו בט"ו שנים - ה"ז בא בהמשך לדיבורי לאחרונה ובארוכה כו' אודות הקהל (וראי' בממדים המתאימה לזה) - ובקשר לשני „הקהל" האחרונים (יד'טו שנים) - לבטל החזקה דג' פעמים ע"י ביקורו עתה.

(ממכתב ימי חנוכה חשמ"ח)

(*) בכינוס השלוחים העולמי דשנת ה'תשמ"ה עבר א' בחלוקת הקונטרסים, לאחר שקיבל הקונטרס, נקרא לחזור ע"י כ"ק אד"ש והושיט לו קונטרס נוסף באמרו „פאר די פופצען יאר וואס מ'האט זיך ניט געזען". על השאלה שנהג לבוא מידי שנתיים-שלוש, בא המענה, שהכוונה לשנות „הקהל" שבהם לא ביקר בחצרות קדשנו - שתי פעמים. המו"ל.

1) לאחריי בקשת סליחה וכו' – כמו ש"לשון ברורה" מעלה היא גם כתב ברור כן הוא.

2) מהדברים שאין שמים להם לב כלל וכלל: כתי"י כל נשיאי חב"ד הכי ברור ופשוט.

3) להעיר מל' חז"ל (ובהלכה) כתב נאה, וצ"ע הפי'.

(ממענה ה' אדר חשמ"ח)

---

* תיבה א' כמכתב הכותב לא היתה ברורה, ועיגל כ"ק אד"ש את התיבה, ציין סימן שאלה, וכתב – כפנים. המו"ל.

●

שבת שובה

בדוגמתי מ"ת שלשעה מכל מקום יוצא הקול אנכי גוי ואח"כ מתחיל העבודה כו'.

(ממענה תשרי תשל"ח)

---

* מענה על שאלה במשנית גודל מעלת שבת שובה הא' (לאחרי הבריאה וחטא עה"ד) – דעפ"ז מדוע לא נפטר אדם הראשון מעונש. המו"ל.

יוהכ"פ

ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א ערב יום הכפורים, בביהכנ"ס, אחרי תפלת מנחה, ה'תש"נ

א. ס'איז מבואר אין דרושי חסידותי אַז די עבודה פון עשרת ימי תשובה (פון ר"ה ביז יום הכפורים) איז – תשובה עילאה. דערפון איז מובן, אַז וויבאַלד יום הכפורים איז דער סיום וחזרתם ותוקף השלימות פון די עשרת ימי תשובה, און אין די עשיית גופא איז יוהכ"פ (דוקא), „זמן תשובה“ – דעריבער איז ביוהכ"פ די תכלית השלימות פון תשובה עילאה, העכער פאַר דרגת תשובה עילאה אין די עשיית בכלל (כולל – בראש השנה¹), כמ"ש, „כי ביום הזה יכפר עליכם גוי' (כפר סתם, ולא נאמר מי הוא המכפר, ווייל דאָס נעמט זיך פון) לפני הוי' תטהרו“ (למעלה מהוי'), אַ תשובה וואָס דערלאַנגט אין מהותו ועצמותו ית".

נאַכמער: ע"פ המבואר בכמה מאמרים יש לומר, אַז די עבודה פון תשובה עילאה הויבט זיך אָן בחודש אלול, וואָרום אלול ר"ת אני לדודי ודודי לי' באווייזט אויף אַ קירוב ותשובה מתוך אהבה („להיות לבו קרוב אל דודו בתשובה, ואז דודו קרוב לקבל תשובתו מאהבה") – תשובה עילאה.

וע"פ הכלל אַז מעלין בקודש¹⁰ – איז פאַרשטאַנדיק, אַז נאָך שבת מברכים ראש חודש אלול, ווען מ'בענטשט ראש (וכל) חודש אלול מיט די אַלע ששה לשונות בברכת החודש, קומט צו אַ הוספה ועלי' אין דער עבודה פון תשובה עילאה בכל יום ויום פון חודש אלול, באופן פון מוסיף והולך ואור (וואָרום אין תשובה זיינען דאָך

(1) ראה לקו"ת דרושים לשבת שובה סו, ג. סו, ד. סה"מ תרכ"ט ע' שט. ס"ע שיג ואילך. תרס"ד ע' שנד ואילך. וראה לקו"ש ח"ד ע' 145.

(2) רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ז.

(3) דכמה בחי' ומדרגות יש בתשובה עילאה והעולה על כולנה ועיקרה ביוהכ"פ בחי' תשובה

עילאה לפני הוי' תטהרו (לקו"ת תצא לו, ג. לו, ד. וראה סה"מ תקס"ה ח"ב ע' תתמא. ועוד).

(4) ראה אוה"ת דרושים לר"ה ע' ב'צה ואילך.

(5) אחרי טו, ל.

(6) לקו"ת דרושים לר"ה נט, סע"ד. אחרי כו, ג. אוה"ת דרושים ליוהכ"פ ע' בקלט.

(7) אוה"ת שם.

(8) שה"ש ו, ג. אבודרהם סדר תפלת ר"ה ופירושה פ"א. ב"ח לטווא"ח סתקפ"א (ד"ה והעבירו).

פע"ח שער ר"ה פ"א. שער הפסוקים להאריז"ל שה"ש שם. ועוד.

(9) ב"ח שם.

(10) ברכות כה, א. וש"נ.

פאראן דרגות אין קצ"י, עאכר"כ אין חודש אלול עצמו – נאך ח"י אלול, ועאכר"כ בימי הסליחות,

ובזה גופא – קומט צו נאָכמער שלימות בשבת סליחות, שבת מברכים תשרי – וועלכן דער אויבערשטער אליין בענטשט [כתורת הבעש"ט הידועה, איבער-געגעבן דורכן מגיד, וואָס ער האָט דאָס איבערגעגעבן דעם אַלטן רבי'ן, און פון דעם אַלטן רבי'ן איז דאָס אָנגעקומען דורך רבותינו נשיאינו – דער מיטעלער רבי, דער צמח צדק, דער רבי מהר"ש, דער רבי (מהורש"ב) נ"ע, ביז כ"ק מו"ח אדמ"ר נשיא דורנו וועלכער האָט דאָס מפרסם געווען¹¹ צו אַלע אידן].

און לאחרי דער תשובה עילאה פון די אַלע טעג – קומט צו נאָך אַ העכערע דרגא בזה בראש השנה. ובפרט בשנה זו – וואָס ראש השנה חל להיות בשבת, וואָס שבת איז ענינה תשובה עילאה¹²,

און דערצו איז דאָס אַ יאָר וואָס קומט לאחרי דער הכנה פון שנת תשמ"ט ידיך, און פאַר דעם – שנת תשמח ותשמה, כמדובר כמה פעמים בארוכה.

וואָס דערפון אַלעם איז מובן, אַז תשובה תתאה האָט מען שוין פון לאַנג געטאָן, יוצא געווען, ובתכלית השלימות,

ובפרט לאחרי די אַלע ענינים וועלכע מאיז דורכגעגאנגען מעבר לים, ואין כאן המקום להזכיר עוד הפעם ענינים וואָס האָבן געקאָסט אַזויפיל לעבנס בפשטות, לעבנס פון צדיקים וטהורים, ה' ינקום דמם – איז זיכער אַז די עבודה בדורנו בכלל באַשטייט איצטער פון תשובה עילאה דוקא.

עאכר"כ נאָך דער עבודה פון תשובה עילאה במשך גאַנץ חודש אלול, און דערנאָך ראש השנה, און דערנאָך די עשרת ימי תשובה.

ולאחרי כל זה איז פאַרשטאַנדיק, אַז בשעת עס קומט ערב יוהכ"פ און יוהכ"פ – האַלט מען ביי גאַר אַ הויכע דרגא אין תשובה עילאה עצמה (העכער פאַר אַלע דרגות אין די זמנים שלפני זה).

ב. ובפשטות מיינט דאָס:

תשובה עילאה בכלל איז – די דביקות און התאחדות פון אַ אידן מיטן אויבערשטן¹³ – ישראל וקוב"ה כולא חד¹⁴. וואָס שלימות גילוי ענין זה איז ביוהכ"פ

(11) ראה גם תניא פכ"ט (לו, ב).

(12) „היום יום“ כ"ה אלול.

(13) אגה"ת ספ"י.

(14) ראה ברכת ערב יוהכ"פ (לאחרי תפלת מנחה) תשמ"ז ס"א וס"ג (סה"ש תשמ"ז ח"א ע' 2, 4.

ואילך). וש"נ.

(15) ראה זח"ג עג, א.

– „אחת בשנה“¹⁶ – וואָס דער חידוש פון דעם טאָג איז, די עבודה מצד יחידה״י שבנפשי״י יחידה לייחדר״י ביו – די התאחדות וואָס איז העכער פאַר אַלע ענינים.

וואָס דערפאַר איז תשובה עילאה דוקא בשמחה רבה״י (וויבאלד ס׳איז פאַרבונדן מיט דעם יחוד פון אידן מיטן אויבערשטן אַליין).

ובפרטיות – איז תשובה עילאה ענינה – (דער יחוד וואָס ווערט דורך) לימוד התורה״י – וואָס תורה (אורייתא) פאַרבינדט ישראל וקוב״ה²² – וואָס דאָס איז דוקא מתוך שמחה, כמ״ש²³ „פקודי ה׳ ישרים משמחי לב“. ובתורה גופא – די לוחות האחרונות שניתנו ביוהכ״פ²⁴ וואָס דאָס האָט אין זיך די מעלה פון תשובה „סלחתי כדברך בלב שלם“²⁵ (ווי מ׳זאָגט איידער תפלת ערבית פון יוהכ״פ).

און וויבאלד אַז מ׳האַלט איצטער – בדורנו בכלל, ובפרט בזמן זה – באַ אַ דרגא הכי נעלית אין תשובה עילאה (גילוי ההתקשרות וההתאחדות פון אַ אידן מיט דעם אויבערשטן) – איז פאַרשטאַנדיק אַז דער אויבערשטער שטעלט זיכער צו יעדער אידן אַלע זיינע צרכים, בגשמיות וברוחניות – בכדי ער זאָל קענען זיין בשמחה רבה וגדולה ובשמחה אמיתית פון אַלע זיינע ענינים, סיי מענינים גשמיים שלו, סיי מענינים רוחניים שלו, סיי בנוגע צו זיך אליין, און סיי בנוגע צו זיין עבודה מיט דעם אַרום.

און גיין אין דעם אַלעם – מחיל אל חיל, ביו „יראה אל אלקים בציון“²⁶ „בנערינו ובזקינינו גו׳ בכנינו ובבנותינו“²⁷ אנשים נשים וטף, ביו קטני קטנים,

ובפרט אַז יעדערער פון זיי האָט גענומען אַיינטייל אין מקיים זיין בקשת

(16) תצוה ל, י. אחרי טו, ל.

(17) ראה תוד״ה עד אחת – מנחות י, א.

(18) ראה עטרת ראש שער יוהכ״פ פ״ב ואילך. ועיי״ש רפ״ה. קונטרס ההתפעלות (לאדהאמ״צ)

פ״ד. דרך חיים שער התשובה פ״ז. פ״ט. וראה ברכת עיוהכ״פ הנ״ל ס״א. וש״נ.

(19) פיוט דהושענות (יום ג׳).

(20) אגה״ת פ״א (קא, רע״א). וראה ברכת ערב יוהכ״פ תשמ״ה ס״ג (לקו״ש חכ״ט ע׳ 314).

(21) אגה״ת ספ״ח ואילך (מרע״מ בזח״ג כג, סע״א).

(22) ראה זח״ג עג, א. לקר׳ת שה״ש טו, ד. סה״מ תרנ״ז ע׳ כו ואילך. ה״ש׳׳ ע׳ 36. ובכ״מ.

(23) תהלים יט, ט. שר״ע א״יח ר״ס תקנד.

(24) תענית ל, ב. וראה משנה שם כו, ב ובפרש״י שם.

(25) תנחומא פקודי יא. פרש״י עה״פ תשא לג, יא. עקב ט, יח. תוד״ה כדי – ב״ק פב, א (בשם

סדר עולם). וראה שמור׳ פנ״א, ד. פדר״א ספמ״י. ועוד.

וכבר העירו (ראה מפרשי המדרש שמור׳ שם. פ״י הרד״ל לפדר״א שם, וש״נ. ועוד) בזה

שהכתוב „סלחתי כדברך“ נאמר גבי חטא המרגלים (שלה יד, כ), ולא בקשר עם יוהכ״פ. ואכ״מ.

(26) תהלים פד, ח.

(27) בא י, ט.

הקב"ה (וואָס דער אויבערשטער בעט זיך כביכול), אמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות, מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה, ובמה בשופר²⁸,

ביז אז דאָס ווערט די הכנה קרובה צו עיקר כל הברכות – „תקע בשופר גדול לחירותנו”²⁹ – די גאולה האמיתית והשלימה, תיכף ומיד ממש, וואָס דעמולט וועט זיין דער גילוי בשלימות פון ישראל וקוב"ה כולא חד ווי אידן זיינען נשמות בגופים דאָ למטה.

ובפרט דורך דער הכנה לזה פון ערב יוהכ"פ און יוהכ"פ, כידוע אָז יוהכ"פ איז מעין דער גילוי דלעתיד לבוא³⁰, כמובן אויך פון דעם וואָס יוהכ"פ ווערט אָנגערופן „שבת שבתון”³¹ ע"ד יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים³².

ג. דער ענין הנ"ל, אָז תשובה עילאה (בשמחה רבה) פון יוהכ"פ איז ממשיך אַלע צרכים וענינים פון אָ אידן (גיט נאָר די ענינים רוחניים, נאָר) אויך די ענינים גשמיים – איז קיין סתירה ניט צו דעם וואָס יוהכ"פ איז אַ יום צום, פאָרבונדן דוקא מיט עינוי הגוף, און אויך תשובה עילאה איז לכאורה העכער פאָר עניני הגוף –

ווייל דער אויפטו פון תשובה עילאה איז – דער פאָרבונד פון אידן מיטן אויבערשטן וואָס איז העכער פאָר אַלע ענינים, העכער פאָר די גדרים וחילוקים פון עליון און תחתון, רוחניות און גשמיות וכו', און דעריבער נעמט דאָס דורך אַלע טיילן פון מציאות האדם, ביז אין גשמיות הגוף. ואדרבה – דער עיקר גילוי דערפון איז דוקא אין עשי' גשמית³³.

און דער עילוי דריקט זיך אויס דוקא דורך דעם עינוי וצום פון יוהכ"פ – ווי פאָרשטאַנדיק פון דעם ביאור אָז דער תענית פון יוהכ"פ איז באופן פון „להחיותם ברעב”³⁴: די נשמה באַקומט חיות פון דעם „רעב” פון יוהכ"פ וואָס איז העכער פאָר

(28) ר"ה טז, א. לך, ב.

(29) תפלת שמר"ע.

(30) ראה המשך תרס"ו ס"ע קה ואילך. תקמב ואילך. ובכ"מ.

(31) אחרי טז, לא. אמור כג, לב.

(32) תמיד בסופה.

(33) ראה דרך חיים שער התשובה פ"ח ואילך. שער התפלה פפ"ב ואילך. קונטרס העבודה ע' 32 ואילך. ברכת ערב יוהכ"פ (לאחרי תפלת מנחה) תשמ"ו ס"ג (לקריש חכ"ט ע' 331) – שזהו החידוש יחידה שבנפש (שעבודתה היא בתשובה עילאה – לקו"ת ראה כו, א. שה"ש מט, סע"ב. ועוד) שהיא חודרת כל כחות הנפש, גם כח העשי', ואדרבה – כל הגבוה גבוה ביותר יורד למטה מטה יותר, עיקר גילוי יחידה היא דוקא בעשי' גשמית. וראה גם ברכת ערב יוהכ"פ תשמ"ז (סה"ש תשמ"ז ח"א ע' 2 ואילך) ס"ב.

(34) תהלים לג, יט (ושם: לחיותם). לקו"ת שה"ש יד, ב (ושם: ולהחיותם. . לחיותם. . להחיותם. . ולהחיותם). וראה סה"מ תקס"ד ע' קלח.

אכילה ושתי' (בדוגמת עוה"ב וואָס „אין בו לא אכילה ולא שתי"³⁵), און דורך דעם קומט צו חיות בחיבור הנשמה בגוף.

וואָס עפ"ז קומט אויס, אַז דורך דעם רעב ביוהכ"פ פעלט ניט אין חיות הגוף, ווייל דעמולט איז דאָ חיות, נאָר די חיות קומט (ניט פון אכילה ושתי, נאָר) פון דעם רעב גופא.

ואדרבה – די חיות הנשמה והגוף וואָס קומט דורך דעם רעב, קומט דעמולט פון דעם גוף עצמו. ע"ד ובדוגמא הנשמה ניוזנית מן הגוף לע"ל³⁶.

ווי דער ענין איז אויך מובן בפשטות – ע"פ חכמת הרפואה (כמדובר כמ"פ³⁷): געוויינלעך באַקומט אַ מענטש חיות פון עסן, וואָס דער עסן ווערט דערנאָך דם וכו' וואָס באַלעכט דעם מענטש. אָבער בשעת ער פאַסט – באַקומט ער חיות פון דעם דם וחיות וואָס איז שוין דאָ אין דעם גוף פון פריער (פון דעם וואָס ער האָט פריער געגעסן און איז שוין געוואָרן דער דם וחיות פון דעם מדבר, ועאכו"כ פון אַ איד וואָס עיקר החיות שלו איז פון נפש האלקית), ער ווערט דעמולט באַלעכט פון חיי המוח והלב הגשמיים וואָס ווערט נמשך אין אַלע אברי הגוף³⁸.

ועפ"ז איז מובן, אַז דער עילוי פון תשובה עילאה פון יוהכ"פ נעמט דורך כל מציאות האדם, סיי די עניני הנשמה (רוחנית) און סיי די עניני הגוף (גשמיות), ואדרבה – דאָס דריקט זיך אויס בעיקר אין (מעלת) עניני הגוף הגשמי, אַז שטייענדיק אַלס נשמה בגוף זעט מען כגלוי (מראה כאצבעו ואומר זה, אפילו בעיני האומות) ווי די נשמה באקומט איר חיות פון דעם גוף!

ד. ויש לומר אַז מעין זה איז אויך אין ערב יום הכפורים, וועלכער איז אַ הכנה צו יוהכ"פ:

די גמרא זאָגט³⁹ (א דבר פלא), אַראַפגעבראַכט להלכה⁴⁰ – אַז „כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי". ד. ה. אַז די אכילה ושתי' פון ערב יוהכ"פ (תשיעי) טוט אויף דעם זעלבן ענין ווי דער תענית פון יוהכ"פ („שהאכילה נחשבת כעינוי"⁴¹) – מיט דער גאַנצער שלימות פון „להחיותם ברעב (כנ"ל). און נאָכמער: דורך „האוכל ושותה בתשיעי" האָט מען די מעלה פון „התענה", „לחיותם ברעב", פון צוויי טעג – „כאילו התענה תשיעי"

(35) ברכות יז, א.

(36) ראה המשך וכנה תרל"ז פפ"ח ואילך. המשך תרס"ו ע' תקכח. ועוד.

(37) שיחת ש"פ תצוה תשמ"ז (ס' השיחות תשמ"ז ח"א ע' 354 ואילך). לקו"ש חל"ג ע' 160-61.

(38) וראה לקו"ת דרושים ליוהכ"פ ע, ב.

(39) יומא פא, ב. וש"נ.

(40) טור וש"ע אדה"ז ריש הל' יוהכ"פ.

(41) שו"ע אדה"ז שם.

ועשירי⁴². און נוסף לזה האָט מען אויך די מעלה אַז דאָס קומט דורך „האוכל ושותה“ כפשוטה (בגשמיות ממש), ניט דורך רעבי⁴³ (העדר האכר״ש)!

יש לומר, אַז דער כח לזה קומט פון דעם – ווי מרומז אין דעם מאחז״ל – וואָס „מעלה עליו הכתוב כאילו התענה כו״: בעשירי בתשרי – גיט דער עצם טאָג דעם כח אויף „לחיותם ברעב“. משא״כ בתשיעי בתשרי אין דורך „האוכל ושותה“ ווערט „מעלה עליו הכתוב כאילו התענה כו״: דער כתוב בתורה – תורת השם – הריבט אויף אַ אידן („מעלה עליו“) צו אַ העכערע מדריגה וואו ער וואָלט מצ״ע ניט געקענט דערגרייכן (ביז אַז דורך אורייתא ווערט ישראל וקוב״ה כולא חד) ביז צו דער מדריגה – „כאילו התענה תשיעי ועשירי“, אַז ער האָט די מעלה פון „התענה“ (לחיותם ברעב) פון צוויי טעג, און האָט אויך די מעלה פון תשיעי (די עבודה פון „האוכל ושותה“).

ה. ע״פ הנ״ל אין נאָכמער מובן, אַז בערב יוהכ״פ וביוהכ״פ שטייט בגלוי דער עליו פון תשובה עילאה, און די תוצאות דערפון לפועל – אַז אַ איד באַקומט אַלע ענינים, גשמיים ורוחניים, בכדי ער זאָל קענען שטיין בשמחה רבה, ביז – די ברכה הכי עיקרית פון דער גאולה העתידה, ווען מ׳וועט האָבן שלימות אין אַלע ענינים און דאָ למטה בעוה״ז הגשמי, כנ״ל.

ובפרט דורך דעם וואָס אידן טוען זייער עבודה בפועל בתשיעי בתשרי, כולל – דורך מקיים זיין דעם „האוכל ושותה בתשיעי“, „כפי שיעור ב' ימים ערב יוהכ״פ ויוהכ״פ“ – וואָס זיכער האָט מען דאָס שוין אָנגעהויבן מקיים זיין, עכ״פּ די סעודה ראשונה, און זיכער וועט מען דאָס משלים זיין און עסן די סעודה שניי⁴⁴ (די וואָס האָבן דאָס נאָך ניט געטאָן).

וואָס דורך דעם ווערט דער „מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי“, מיט דער מעלה פון „להחיותם ברעב“ דיוהכ״פ, כנ״ל.

(42) שני ימים דאכילה ושני ימים דתענית.

(43) ראה ברכת ערב יוהכ״פ תשד״מ (ס״ב) – לקו״ש חכ״ד ע' 572, תשמ״ה (ס״ו) – לקו״ש חכ״ט ע' 318, תשמ״ו (ס״ד), תשמ״ז (ס״ח) – סה״ש תשמ״ז ח״א ע' 8 – ביאור המעלה שיש לומר בערב יוהכ״פ לגבי יוהכ״פ, שבו נפעל הענין דיוהכ״פ (לחיותם ברעב) ע״י אכוש, ע״ד ובזוגמת המעלה דפורים לגבי כפורים. עיי״ש.

(44) ראה ברכת ערב יוהכ״פ תשמ״ח ס״ח.

(45) פעיח שער יוהכ״פ פ״א. סידור אדה״ז לאחרי סדר כפרות. אשל אברהם (להרה״צ כו' מבוטשאטש) לשו״ע אר״ח ר״ס תרד.

(46) לכאורה כן מוכח מזה שאוכלים סעודה בסוף ערב יוהכ״פ (טוש״ע ושו״ע אדה״ז או״ח סתר״ח), שהיא בנוסף לסעודה (או סעודות) שאוכלים לפניו ביום. שאוכלים בערב יוהכ״פ, כפי שיעור ב' ימים ערב יוהכ״פ ויוהכ״פ (כנ״ל בפנים).

וראה כף החיים לשו״ע שם סק״ב ש״ע״פ זה (שאוכלים כפי שיעור ב' ימים כו', כבמקומות שבהערה הקודמת), לפחות יעשה ב' סעודות על הפת כו״.

בין אז מ'אין דורך דעם אלעם זוכה, אז נאך בתשיעי בתשרי (ווען ס'איז דאָ ע"ד דער גילוי פון יוהכ"פ, וואָס איז ע"ד לע"ל) – קומט די גאולה האמיתית והשלמה בפועל ממש, וואָס דעמולט זעט מען בגלוי לעין כל – ווי הנשמה ניזונית מן הגוף, כנ"ל.

ו. ויש להוסיף, אז תשיעי איז מרמז בכללות אויף מעשינו ועבודתינו בזמן הזה, ווי מרומו אין די ענינים פון תשעה וואָס זיינען דאָ בזמן הזה, ווי די תשע פרות [וואָס כללות ענין פרה אדומה איז – עבודת התשובה, די עבודה פון יוהכ"פ] וועלכע מ'האָט געבראַכט במשך זמן הזה (עד שחרב הבית בשניי)⁴⁷ און תשע שירות בזמן הזה⁴⁸ וכיו"ב: און עשירי איז מרמז אויף דער גאולה העתידה – די פרה העשירית⁴⁹, שירה העשירית⁵⁰ און אלע ענינים פון עשרה (העשירי יהי' קודש) וועלכע וועלן זיין לע"ל. ועד"ז איז בנוגע צו ערב יוהכ"פ און יוהכ"פ: ערב יוהכ"פ בתשיעי בתשרי איז אַ הכנה וואָס ברענגט צו יוהכ"פ בעשירי בתשרי, אזוי ווי מעשינו ועבודתינו בזמן הזה ברענגט די גאולה העתידה⁵¹ (וואָס יוהכ"פ בעשירי איז מעין דער גילוי דלע"ל).

כמרומו אויך אין דעם וואָס די ד' לשונות וואָס שטייען במצות פרה אדומה – „ויקחוי" אליו פרה אדומה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עלי' עול" זיינען כנגד די ד' גליות⁵² וועלכע מ'איז מהפך ומעלה צו די ד' גאולות: און דערפון קומט מען צו דער גאולה החמישית – די גאולה העתידה, וואָס נוסף לזה וואָס זי איז די גאולה הרביעית (פון דעם גלות הרביעי'), איז זי אויך די גאולה החמישית – בחי' חמישית לפרעה⁵³ (די דרגא פון יוהכ"פ – יום שנתחייב בחמשה תפלות, בחי' יחידה)⁵⁴.

ועפ"ז איז נאָכמער מובן, אז שטייענדיק בתשיעי בתשרי – האָט מען דעם „אפר" פון כל התשע פרות, מעשינו ועבודתינו במשך כל הדורות⁵⁵ אין וועלכע ס'איז תלוי די גאולה, אזוי אז נאך בתשיעי בתשרי קומט די גאולה בפועל,

וכפרת תשיעי בתשרי בשנת תש"נ, ר"ת ההא שנת נסים⁵⁶ [א ראשי תיבות

(47) ולהעיר מתורת לוי' ע' תכ, „שפרה אדומה ויהכ"פ משתווין זה לזה בכמה ענינים כו",

ומבאר שם השייכות ביניהם.

(48) רמב"ם הל' פרה אדומה ספ"ג.

(49) מכלתא בשלח טו, א. תנחומא שם י.

(50) תניא רפ"ז.

(51) ר"פ חוקת.

(52) פסיקתא דר' כהנא פ' פרה. יל"ש חוקת רמו תשכט. פסיקתא רבתי פ"ד. בחי' ר"פ חוקת.

זח"ב רלו, סע"א.

(53) ויגש מז, כד.

(54) ראה לקוטי ס"פ פינחס. לעיל (סה"ש תש"ג ח"א) ע' 5 ואילך. ובכ"מ.

(55) סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 341 ואילך. וש"נ.

(56) ראה מכתב וא"י תשרי ש.ו. (נדפס לקמן ע' 428). לעיל (סה"ש שם) ע' 11 ואילך.

וואָס ווערט אַלץ מער נתפשט בתוך כלל ישראל, ולאחרי ההכנה פון שנת תשמ"ט ידיך און שנת תשמח ותשמח – גיט דאָס נאָכמער צו איז די נסים פון שנת תשנ"ג, אַז נוסף צו די נסים וואָס זיינען שוין געווען בהתחלת השנה, ווערט הולך ומוסיף ואור,

ביז דעם נס הכי עיקרי, אַז נאָך ביום התשיעי – אין מקום זמן הגלות – קומט גלייך די גאולה האמיתית והשלימה, אַזוי אַז מ'איז מסיים דעם טאָג דערמיט אַז אַלע אידן, „בנערינו ובזקנינו גוי' בכנינו ובכנותינו“, גייען – ארו עם ענני שמיא" – טאַנצנדיקערהייט צוזאַמען מיט דעם אויבערשטן כביכול און צוזאַמען מיט אורייתא (ישראל ואורייתא וקוב"ה כולא חד) – אין ארץ הקודש, בירושלים עיר הקודש, להר הקודש, לבית המקדש, ביז אין קדש הקדשים,

און מ'פראַוועט דאָרט דעם יום העשירי, יום הכפורים – אחת בשנה, יחידה בזמן – וואָס דעמולט איז די עבודה אַז יחידה שבנפש (דער כהן גדול) גייט אַריין אין „יחידה“ שבמקום (קדש הקדשים).

ז. אין דעם אַלעם קומט נאָכמער צו דורך דעם וואָס מ'איז מסיים מיט מחלק זיין אַ שליחות אויף נתינת הצדקה, וואָס זי איז שקולה כנגד כל המצוות⁵⁷, און גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה⁵⁸,

און צוזאַמען דערמיט – אויך מחלק זיין „לעקאַח“ (כמנהג ישראל (תורה היא⁵⁹)) בערב יוהכ"פ, וואָס דורך חלוקת לעקאַח, אַ זיסן לעקאַח, קומט צו נאָכמער אין די אַלע ברכות והמשכות (הנ"ל) צו אידן אויף אַ שנה טובה ומתוקה – כגשמיות וברוחניות.

ולהוסיף, אַז „לעקאַח“ איז אויך פאַרבונדן און מרמז אויף דער עבודה פון תשובה עילאה – די התקשרות והתאחדות פון אידן מיטן אויבערשטן (מתוך אהבה ושמחה) – דער תוכן פון ערב יוהכ"פ ויוהכ"פ במיוחד, כנ"ל:

דער נאָמען „לקח“ י"ל איז על שם הכתובי, „לקח טוב נתתי לכם“. אע"פ וואָס דאָס גייט אויף תורה, האָט דאָס אָבער אויך דעם פירוש הפשוט אַז דער אויבערשטער גיט (נתתי), „לקח טוב“ צו יעדן אידן – וכמדובר לעיל⁶⁰ הרמז, אַז נתינת הלקח בערב יוהכ"פ איז בעצם אַ נתינה של הקב"ה (וואָס גיט דורך דעם אדם הנותן, בתור שלוהו של הקב"ה, שלוהו של אדם כמותו).

(57) דניאל ז, יג. סנהדרין צת, א.

(58) ב"ב ט, א. וראה תניא ספלי"ז.

(59) שם, י, א. וראה תניא שם.

(60) ראה שריע אדה"ו א"ח סו"ס קפ. סתצ"ד סט"ז. לקו"ש חכ"ב ע' 56 הערה 2. וש"נ.

(61) משלי ד, ב.

(62) ש"פ האויגו, שבת טובה – לעיל (סה"ש שם) ע' 16 ואל"ך.

ויש לומר אַז „לקח“ אותיות „חלק“ איז אויך מרמז אויף „חלק הוי“ עמו יעקב חבל נחלתו⁶⁶ – דער חלק הוי (לקח טוב) וואָס דער אויבערשטער גיט יעדער אידן, באַזאָרן פֿון „נחלתו“, אַז יעדער איד (אנשים נשים וטף) ווערט אַ יורש של הקב"ה, וואָס אַ יורש איז איין זאָך מיט דעם מוריש (דער יורש שטייט במקום המוריש)⁶⁷.

וכידוע דער פתגם פֿון דעם בעש"ט⁶⁸, אַז יעדער איד איז חביב באַם אויבערשטן כביכול אזוי ווי אַ בן יחיד שנולד להורים זקנים לעת זקנותם. וואָס דערפֿון איז מובן, אַז אפילו בשעת דער איד געהערט צו אַ משפחה פֿון כמה בנינים ובנות (אפילו נאָך בנינים זכרים) – איז (אויך ביחס לנשי ובנות ישראל) – איז ער אַ בן יחיד באַ דעם אויבערשטן, עצמותו ומהותו ית'!

און עצמותו ית' אַליין גיט אים (כביכול) – „לקח טוב נחתי לכם“ – „חלק הוי“, אַ חלק מן העצם, וואָס דורך דעם איז ער תופס בכל העצם⁶⁹.

ח. ויהי רצון, אַז דאָס (חלוקה לצדקה וחלוקה לעקאח) זאָל נאָכמער צוגעבן אַז תיכף ומיד ממש זאָל דער אויבערשטער טאָן זיין צדקה מיט יעדער און מיט אַלע אידן – „ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל“⁷⁰, און אַלע אידן גייען, אין אַ זיסן אופן, צוזאַמען מיט דעם אויבערשטן אַליין, אַרויס פֿון גלות אין דער גאולה האמיתית והשלימה,

און עס ווערט בגלוי „וזאת הברכה אשר ברך משה“ – מראה באצבעו ואומר זה (זאת) – אָט איז משה רבינו, גואל ראשון הוא גואל אחרון⁷¹, דוד מלכא משיחא.

וכל זה – תיכף ומיד ממש, נאָך בתשיעי בתשרי, און דערפֿון גייט מען אַריין בעשירי בתשרי לאחרי וואָס ס'איז שוין דאָ די גאולה,

און ווי מ'איז מכריז בסיום יוהכ"פ – „לשנה הבאה בירושלים“, וואָס מ'האָט שוין אויף דעם די החלטה טובה איצטער אַז מ'וועט עס דעמולט זיכער מכריז זיין,

וכפתגם כ"ק מר"ח אדמור"ק אַז די גאולה קומט גלייך, און מ'גייט גלייך אין ירושלים – אין אַ גלייכן און גלאַטן אופן, בדרכי נועם ובדרכי שלום, ובדרך ממילא איז (זיכער אַז) „לשנה הבאה בירושלים“, בביהמ"ק השלישי,

63 האוינו לב, ט.

64 ראה ב"ב קנט, ב. שו"ת צפע"צ דווינסק ח"א סק"ח.

65 כתר שם טוב בהוספות סקל"ג.

66 שם סקט"ז.

67 ישע"י כז, יב.

68 ראה שמור"ר פ"ב, ד. זח"א רנג, א. שער הפסוקים פ' ויחי. תו"א ר"פ משפטים. ועוד.

69 סה"ש תשרי ריש ע' 83.

„ונעשה שם מן הזבחים ומן הפסחים“, בחג הפסח זמן חירותנו, בתכלית השלימות – כמצות רצונך⁷⁰, ועאכו"כ אַז ביוהכ"פ לשנה הבאה איז מען בירושלים, ועוד והוא העיקר – אַז די גאולה קומט איצט בפועל, תיכף ומיד ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן לכאו"א חתיכת „לעקאָז“, ושטר של דולר (לתת אותו (או חילופו) לצדקה)].

(70) תפלת מוסף דשבת וי"ט. וראה תו"א ותו"ח ר"פ ויחי. המשך וככה תרל"ז פ"ז ואילך.

ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א להתלמידים שיחיו ערב יום הכפורים, לפני כל נדרי, ה'תש"נ

וידבר גו' דבר גו' יברכך גו' יאר גו' ישא גו'. ושמו גו' ואני אברככי.

א. ס'איז איצטער דער סיום וחותר פון ערב יום הכפורים, און די התחלה פון יום הכפורים „יום הסליחה וכפרה כמ"ש⁷¹ כי ביום הזה יכפר וגו', לפני הוי' תטהרו“, וואָס די התחלה דערפון הויבט זיך אָן בערב יוהכ"פ, כמובן פון דעם וואָס מ'זאָגט דעמולט וידוי – בתפלת מנחה און דערנאָך „עם חשיכה“ (קודם התחלת זמן הכפרה) „כדי שיכנס ליום בתשובה כו"ו⁷²“.

נוסף אויף דעם – איז ערב יוהכ"פ און יוהכ"פ דער סיום פון די עשרת ימי תשובה, וועלכע הויבן זיך אָן בראש השנה און ענדיקן זיך ביוהכ"פ, כמאחז"ל: עה"פ, „דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב – אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים“.

ובפרט בראש השנה שנה זו – ר"ה שחל להיות בשבת, וואָס שבת איז ענינה – תשובה. און דערצו – האָט מען בשנה זו אַ צווייטן שבת בעשרת ימי תשובה, ענין „שתי שבתות כהלכתן“⁷³ ולמחרתו קומט ערב יוהכ"פ, און דערנאָך יוהכ"פ.

(1) נוסח ברכת כהנים – נשא ו, כב ואילך.

(2) שו"ע אדה"ז אויף ר"ס תרו.

(3) אחרי טז, ל.

(4) שו"ע אדה"ז שם ס"ב.

(5) ר"ה יח, א. יבמות מט, ב. קה, א.

(6) ישעי' נה, ו.

(7) אגה"ת ספ"י.

(8) ל' חז"ל – שבת קיח, ב.

ב. די מעלה פון דעם זמן – א זמן של תשובה מחילה סליחה וכפרה – איז נאָכמער מצד דעם וואָס דאס איז נוגע לכל ימי השנה הבאה, כידוע אַז די עשרה ימים פון ראש השנה עד יוהכ"פ¹⁰ זיינען די התחלה וראש פון כל ימי השנה¹¹, וכמבואר בקבלה ובחסידות¹², אַז אין די עשרה ימים טוט מען אויף בנין המלכות (אויף כל השנה הבאה), אָנהויבנדיק פון ראש השנה (וואָס עבודתו איז – „תמליכוני עליכם“), און סיומם – בערב יוהכ"פ און יוהכ"פ, ווען מ'פאַרענדיקט דעם בנין המלכות, ונעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן¹³.

וכפרט ע"פ המבואר אין כתבי האריז"ל¹⁴ אַז די שבעת ימים רצופים פון די עשי"ת (בין ר"ה ובין יוהכ"פ¹⁵) זיינען כנגד די שבעה ימים (פון יום הראשון ביז יום השביעי) פון אַלע וואָכן פון דעם יאָר¹⁶, וואָס שנה (מלשון שינוי ומלשון שניי) איז כולל אַלע שינויים האפשריים,

[כולל בשנה זו – שנת תש"ג, ר"ת (כמנהג ישראל ההולך ומתפשט) תהא שנת (נס), און נאָכמער תהא שנת) נסים (לשון רבים), ביז נסי נסים¹⁷].

ג. ע"פ הנ"ל – אַז דער זמן (סוף ערב יוהכ"פ והתחלת יוהכ"פ) איז אַ מקור אויף אַלע ענינים במשך שנה הבאה (כולל אַלע שינויים האפשריים) – איז פאַרשטאַנדיק, אַז בזמן זה ווערן נמשך אַלע ברכות והמשכות, וועלכע זיינען כולל כל הענינים כולם פון שנה הבאה – וואָס זיי אַלע זיינען אויסגעדריקט און נכלל אין די אותיות פון דעם אל"ף ב"ת (וואָרום אַלע ענינים און אַלע ברכות הויבן זיך אָן

9) שנקרא דוקא ראש השנה (ולא תחלת השנה), כי הוא כמו הראש שכולל כל ימי השנה, ומנהיג אותם גם כפי שהם במקומם (ראה לקו"ת תבוא מא, ג. נצבים מז, א. דרושים לר"ה נח, א. עטרת ראש שער ר"ה בתחלתו. ובכ"מ).

10) שנקרא ג"כ ראש השנה בכתוב (יחזקאל ר"ס מ"ם) – לקו"ת דרושים לר"ה נח, א. סד, א.
11) נוסף על זה שכל ימי חודש תשרי – אותיות רשית (בעה"ט עה"פ עקב יא, יב) – הם ימים כלליים שמהם נמשך על ובכל השנה כולה (סה"מ תקס"ו ע' שעט. אוה"ת סוכות ע' איתשנו. ברכה ע' איתתסו. סה"מ תרנ"ד ע' לו. תרנ"ז ע' רעה. תש"ב ע' 49).

12) פע"ח שער ר"ה. שער הכוונות דרושי ר"ה. סידור האריז"ל סדר עשי"ת.

13) ספר יצירה פ"א מ"ז.

14) פע"ח שער תפלות ר"ה ספ"ז. שער הכוונות דרושי ר"ה (לפני דרוש הא'). סידור האריז"ל להר"ש מרשקוב – סדר עשי"ת.

15) שהרי ר"ה הוא לעולם ב' ימים (גם בארץ ישראל – ראה שו"ע אדה"ן או"ח סת"ר. וראה לקו"ש ח"ט ע' 370 בהערה), ויוהכ"פ הוא לעולם יום אחד – נמצא שבינתיים יש ז' ימים רצופים.

16) בכתבי האריז"ל שם, שהו' ימים הם כנגד הז' ימים של כל השבועות דשנה שעברה. אבל ע"פ הידוע שימי חודש תשרי (אותיות רשית) הם ימים כלליים לשנה הבאה (כנ"ל הערה 11), אולי יש לומר שהם גם כוללים וכנגד הז' ימים דכל השבועות של שנה הבאה.

17) עבוה"ק ח"ד פ"ט. וראה ראב"ע בא יב, ב. ס' השרשים לר' יונה בן גנאח ולהרד"ק ע' שנה. אוה"ת מקץ תתקע, א.

18) ראה במכתב וא"י תשרי ש.ז. (לקמן ע' 428 ואילך). סה"ש תשי"ג ח"א ע' 5 ואילך. ושי"ג.

מיט אן אות פון אליף בי"ת ומתפרטים בהאותיות), און בשעת מ'דערמאנט איין ברכה וואָס איר ר"ת איז איינער פון די אותיות, איז דאָס כולל אַלע ברכות וואָס הייבן זיך אָן מיט דעם אות (א ברכה וועלכע הייבט זיך אָן מיט דעם אות אל"ף – איז כולל אַלע ברכות וואָס הייבן זיך אָן מיט אן אל"ף, ועד"ז באות בי"ת א.א.וו.) –

וי"ל על הסדריי:

עס זאל זיין אַ שנת לאורה, שנת ברכה, שנת גילה, שנת דיצה, שנת הוד והדר, שנת ועד טוב, שנת זכיות גדולות, שנת חיים טובים וארוכים, שנת טובה – בטוב הנראה והנגלה, שנת יעוד טוב, שנת כלכלה בהרחבה, שנת לימוד התורה בהצלחה רבה ומופלגה, שנת נרומים, שנת נסים און נסי נסים, שנת טימן טוב, שנת טייעתא דשמיא, שנת לוו, שנת פדות, שנת צדקה, שנת קדושה, שנת רוממות, שנת ששון ושמחה, שנת תהלה, שנת תורה, שנת תפלה און שנת תשובה,

כולל – שנת נס הכי גדול – דער קיום פון דער תהלה ותפלה הכי גדולה פון אַלע אידן, אחכה (ל' יחיד) לו בכל יום שיבואי, אָ עס קומט די גאולה האמיתית והשלימה בתחלת שנה זו ממש, ומה טוב ומה נעים – היום ממש, ויבאָלד אָ אחכה לו בכל יום, ועאכו"כ ביום תשיעי בתשרי, וואָס גייט גלייך אַריין אין עשירי בתשרי – העשירי יהי קודש²¹, מיט אַלע ענינים פון עשירי – וואָס שלימותם וועט זיין בגאולה העתידה²², וועלכע קומט תיכף ומיד ממש.

ד. האמור לעיל קומט אַלס הוספה צו דעם וואָס מ'האָט פריער גערעדט צו כללות בני ישראל, וואָס זיכער זיינען תלמידי הישיבה בכלל זה,

ואדרבה – תלמידי הישיבה זיינען „ראשיכם שבטיכם“²³ (פון בני ישראל), ווייל זיי זיינען זיך מתעסק אין דעם „ראש“ פון כל ישראל – דער ענין פון לימוד התורה, וואָס עיקרו איז – לימוד בהבנה והשגה מיטן מוח שבראש, להבין ולהשכיל, בחכמה בינה ודעת.

וואָס דערפון איז מובן, אָ די אַלע ברכות הנ"ל – וועלכע הייבן זיך אָן מיט די אַלע אותיות פון אל"ף בי"ת – זיינען לכל לראש צו תורתם אומנתם – תלמידי הישיבה, ביז די ברכה הכי עיקרית, און נס הכי גדול – די גאולה האמיתית והשלימה, וואָס דעמולט וועט זיין תורה חדשה מאתי תצא²⁴, די שלימות הכי נעלית אין לימוד התורה, דער לימוד הכי נעלה בחב"ד שבשכל, מיוסד און פאַרבונדן און

19) בכ"מ נמנו כל הברכות ע"ס הא"ב. מהם במוסף (דציבור) דיוהכ"פ.

20) נוסח „אני מאמין“ עיקר הי"ב. וראה חבקוק ב, ג.

21) בחוקותי כז, לב. וראה זח"ב רעא, א.

22) ראה לעיל (ע' 364) בהברכה לאחרי תפלת מנחה סעיף ו.

23) ל' הכתוב – ר"פ נצבים.

24) ישעי' נא, ד. ויקיר פי"ג, ג.

דורכגענומען מיט יראה עילאה און תשובה עילאה, וואס תשובה עילאה איז (עיקר) ענינה – עסק התורה (כמבואר אין תניא²⁵), וואָס דאָס איז אויך בשמחה רבה²⁶.

ה. די מעלה מיוחדת פון תלמידי הישיבה – אַז זיי זיינען בבחי' ראשיכם שבטיכם (צווישן אידן גופא) וויבאלד אַז ענינם איז לימוד התורה – איז בהדגשה תירה בעשרת ימי תשובה בכלל (וועלכע זיינען דער ראש פון כל השנה כנ"ל ס"ב), און אין ערב יוהכ"פ ויוהכ"פ בפרט – וואָרום עשרת ימי תשובה און בפרט ערב יוהכ"פ און יוהכ"פ איז פאַרבונדן מיט דער עבודה פון תשובה עילאה (ווי גערעדט פריער בארוכה), וואָס ענינה איז לימוד התורה (כנ"ל סוס"ד), און דעמולט איז געווען מתן תורה פון נתנית לוחות האחרונות²⁷ – דער תפקיד מיוחד פון תלמידי הישיבה.

ובפרטיות יותר:

יום הכפורים איז „אחת בשנה“²⁸, דעמולט איז די עבודה מצד יחידה²⁹ שבנפש³⁰ – די התאחדות פון אידן מיטן אויבערשטן, „יחידה לייחדך“³¹, און אין אַלע דריי ענינים פון עולם שנה נפש: יחידה בזמן (אחת בשנה), יחידה במקום – די עבודה אין קדש הקדשים, און יחידה בנפש – בחי' כהן גדול³² [ובדוגמת זה – באַ יעדער איד, כפס"ד הרמב"ם³³], לא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש אשר נדבה רוחו כו' הרי זה נתקדש קדש קדשים“, דער תואר וואָס שטייט אויפן כהן גדול³⁴].

ביז „ישראל וקוב"ה כולא חד“³⁵ – די התאחדות פון אידן מיטן אויבערשטן ווי דאָס איז העכער פאַר די מדידות והגבלות פון זמן ומקום ונפש, העכער פאַר אַלע תוארים וגדרים, ביז העכער פאַר דעם גדר פון תחתון ועליון (ווי געדעט לאחרונה בארוכה³⁶).

ביז אַז אפילו ווי אידן זיינען דאָ למטה נשמות בגופים ווערן זיי אַנגערופן

(25) אגה"ת ספ"ח ואילך.

(26) שם פי"א (קא, רע"א).

(27) משנה תענית כו, ב ובפרש"י.

(28) תצוה ל, י. אחרי טז, לד.

(29) ראה תורה"ה עד אחת – מנחות יח, א.

(30) ראה ברכת ערב יוהכ"פ (לאחרי תפלת מנחה) תשמ"ז (סה"ש ח"א ע' 2 ואילך) בתחלתה.

וש"נ.

(31) נוסח הושענות (דיום ג'). וראה לקרית פ' ראה כה, א. כו, א. ובכ"מ.

(32) ראה המשך תעריב ח"ב ע' תתקסז. תתקפ. ועוד.

(33) סוף הל' שמיטה ויובל.

(34) דה"א כג, יג.

(35) ראה זח"ג עג, א.

(36) סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 652 ואילך. ע' 703 ואילך. סה"ש תשנ"ז ע' 5 ואילך.

„אדם“ (אתם קרויים אדם³⁷) על שם אדמה לעליון³⁸, וואָס דאָס איז כולל דעם פירוש – „אדמה“ (א דמיון) למעליותא, אַז זייענדיק העכער פאַר אַלע מדידות והגבלות און תוארים, אפילו פון די העכסטע תוארים כו' פון קדושה, כולל דעם תואר וגדר פון עליון ותחתון – דערפאַר איז אַ איד (נאָר) אדמה לעליון, מ'פאַרגלייכט אים צו דעם עליון, אַז אַלע מעלות וואָס זיינען דאָ אין עליון, זיינען פאַראַן, באופן של דמיון (פי' השוואה), ביי אַ אידן,

און זיי (די מעלות שבעליון) זיינען מוסיף כח אין אים, אַז אויך זייענדיק אַ נשמה בגוף למטה, זאָל ער עולה זיין מחיל אל חילי³⁹, פון איין עליון צו אַ העכערן עליון, ביז צו דעם עליון שאין למעלה ממנו, שלמעלה מכל גדר עליון ותחתון – ישראל וקובי"ה כולא חד [ווי דאָס שטייט בגלוי אין דעם אידן ווי ער איז אַ נשמה בגוף למטה].

וואָס דאָס שטייט בגלוי יותר באַ יעדער איד, אנשים נשים וטף, ביום הכפורים, „אחת בשנה“ – וואָס דעמולט זיינען אידן, אַלס נשמות בגופים – „דוגמת⁴⁰ מלאכי השרת“⁴¹, דערפאַר זיינען זיי העכער און דאַרפן ניט אָנקומען צו אכילה ושתי⁴², ביז אַז „לפני הוי' תטהר⁴³“, העכער (לפני) אפילו פאַר הוי' (וואָס הוי' איז אויך אַ שם)⁴⁴.

וואָס וויבאלד אַז אַ איד אַלס אַ נשמה בגוף איז „דוגמת מלאכי השרת“ (למעלה מאכילה ושתי) – באווייזט עס אַז ער איז העכער סיי פאַר גשמיות און סיי פאַר רוחניות, כאמור לעיל – ישראל וקובי"ה כולא חד. און די מעלה פון אידן זיינען זיי ממשיך אין עולמות, אין די עולמות רוחניים, ביז אין עולם הזה הגשמי.

עפ"ז איז מובן, אַז ביוהכ"פ, און אַלס הכנה לזה כערב יוהכ"פ – ווערן נמשך צו יעדער אידן אַלע ברכות והמשכות, וועלכע זיינען אַלע נכלל אין די אותיות פון אליף בי"ת – אַלע ענינים רוחניים און אַלע ענינים גשמיים, ואדרבה – דער עיקר הדין בראש השנה (ויש לומר – אויך ביוהכ"פ⁴⁵, גמר הדין דר"ה⁴⁶) איז אויף ענינים גשמיים⁴⁷.

37) יבמות סא, רע"א.

38) ס' עשרה מאמרות מאמר אם כל חי ח"ב פל"ג. של"ה ג, א. כ, ב. רסח, ב. שח, ב. ובכ"מ.

39) ל' הכותב – תהלים פד, ח.

40) ויש לומר שזהו גם דוגמת למעליוחא (ע"ד פירוש הנ"ל הפנים ב, אדמה לעליון) – כי ישראל הם למעלה ממלאכי השרת, כמרוץ חולין צא, ב. סנהדרין צג, רע"א. תנחומא וישלח ב. ויקרא א. ועוד.

41) שו"ע אדה"א א"ח סתר"י ס"ט. וראה טוא"ח סתר"יט. מגן אברהם שם סק"ח. שו"ע אדה"א שם סתר"יט ס"ט. ס"ז.

42) ראה לקו"ת דרושים לר"ה נט, סע"ד. אחרי כו', ג. אה"ת דרושים ליוהכ"פ ע' בקלט.

43) ובפרט שיוהכ"פ נקרא ג"כ ראש השנה – כנ"ל הערה 10.

44) כמו שאומרים בתפלת ר"ה ויוהכ"פ (פיוט ונתנה תוקף) – „בראש השנה יכתבון וביום צום כפור יחתמון“. וראה ר"ה טו, א"ב. וראה מכתב ח"י אלול תשמ"ז (לקו"ש חכ"ס ע' 533) הערה ולכתיבה וחתמה טובה.

45) ראה הגהות מיימוניות הל' תשובה רפ"ג (בשם הרמב"ן). הובא בלקו"ת ר"ה נט, ב. ובכ"מ.

און די כוונה אין דעם איז – כפתגם פון דעם אַלטן רבי'ן⁴⁶, אַז דער אויבערשטער גיט אידן גשמיות, און אידן מאַכן פון גשמיות רוחניות, וואָס דער כח לזה האָבן אידן דערפון וואָס זיי זיינען העכער פאַר גשמיות און רוחניות (וואָס דאָס שטייט בגלוי ביוהכ"פ), דערפאַר ווערן נמשך אַלע ענינים בגשמיות וברוחניות, וברוחניות ובגשמיות גם יחד.

ו. צווישן אידן גופא שטייט דער ענין (אַז אידן זיינען העכער פאַר אַלע ענינים) נאָכמער בגלוי באַ תלמידי הישיבה, וואָס זייער ענין איז – לימוד התורה⁴⁷, ביז באופן אַז „תורתו אומנתו“⁴⁸ בהנהגתו (אומנתו) הגשמית: זייענדיק אַ נשמה בגוף (וועלכע האָט צרכים גשמיים) נעמט מען פון אים אראָפּ די דאגות כעניני עוה"ז (בדוגמא דער מצב ביוהכ"פ, אַז אַלס נשמה בגוף איז מען בדוגמת מלאכי השרת), בכדי ער זאָל קענען לערנען תורה מתוך מנוחת הנפש ומנוחת הגוף, באופן אַז „אומנתו“ איז „תורתו“.

בדוגמא ווי רשב"י וחבריו (וואָס זיינען די דוגמא אין תושבע"פ⁴⁹ אויף „תורתו אומנתו“), וואָס זייענדיק דאָ למטה אין עוה"ז הגשמי און בזמן גזירת המלכות – שטייט אין חסידות⁵⁰ אַז באַ רשב"י איז ניט געווען דער חורבן וגלות „לא נחרב הבית כלל“, ועאכ"כ ניט די דאגות פון עניני עוה"ז וואָס קענען שטערן צו לימוד התורה הנ"ל (באופן פון „תורתו אומנתו“).

ובפרט – די תלמידי ישיבת תומכי תמימים, וועלכע לערנען נגלה דתורה צוואַמען מיט פנימיות התורה – וואָס דאָס דערגרייכט אין „לפניו“ הוי' תטהרו, און דורך הפצת המעיינות (דפנימיות התורה) חוצה ברענגט מען די גאולה⁵¹, וואָס מזה מובן, אַז דורך לערנען פנימיות התורה במיוחד – שטייט מען אין אַ מצב פון גאולה (העכער פאַר גלות).

וביחד עם זה – זיינען די תלמידי הישיבה (זייענדיק נשמות בגופים) ממשך אין עולם הזה הגשמי זייער העכערקייט פון עולם און פון גלות.

ז. דערפון איז פאַרשטאַנדיק, אַז די אַלע ברכות וועלכע זיינען נכלל אין די אותיות פון אל"ף בי"ת פון לשון הקודש, וואָס זיי זיינען כולל אַלע עניני קדושה – ווערן נמשך במיוחד צו תלמידי הישיבה, וועלכע שטייען העכער פאַר כל עניני

(46) „היום יום“ כו טבת. סה"מ היש"ת ע' עה. אגרות קודש אדמו"ר מהור"י צ ח"ג ע' תקנב

ואילך. וראה „היום יום“ כו אלול. ועוד.

(47) ובפרט ש"י אורייתא נעשה ישראל וקוב"ה כולא חד.

(48) ראה שבת יא, א. ובכ"מ.

(49) פלח הרמון שמות (לר"ה מפאריטש) ע' ז – בשם אדה"ז.

(50) ראה לקו"ת דרושים לשבת שובה בסופם (סח, א), ש„לפני הוי"ו הוא בחי' „פני הוי"ו“.

(51) אגה"ק הידועה הבעש"ט – נדפסה בכתר שם טוב בתחלתו. ובכ"מ.

העולם, אזוי אָז די תלמידי הישיבה זיינען עולה מחיל אל חיל אין די אַלע ענינים פון קדושה (ווי זיי שטעלן זיך אויס אין אל"ף ב"ת), אָנהויבנדיק פון אל"ף וואָס איז כולל דער ענין האור (תורה אור) שנת אורה, ביו תי"ו – שנת תורה ותפלה ותשובה, ובפרט תשובה עילאה (ענין התורה), כנ"ל.

און נאָכמער: אפילו די ענינים (לשונות) בלתי רצויים וועלכע הויבן זיך אָן מיט אותיות פון אל"ף ב"ת – זיינען נאָר בלתי רצוי בחיצוניות ובקס"ד בעלמא, ואדרבה – בפנימיות אַנטהאַלטן די ווערטער און אותיות אַזאָ אור גדול וואָס קען ניט אַרויסקומען בגלוי אין דיבורים גלויים, ביו אַז מ'דאַרף אָנקומען – ווי דער סיפור אין גמרא⁵² – אַז רשב"י זאָל מגלה זיין אַז „הנך כולהו ברכתא גינהו“, ואדרבה – ברכות הכי נעלות, חסדים סתומים⁵³.

ועד"ז איז אויך דער ענין פון תלמידי הישיבה, מאן מלכי רבנן⁵⁴, ובפרט – אַז זיי זיינען בדוגמת רשב"י (תורתו אומנתו), באַ וועמען ס'איז ניט געווען דער ענין הגלות (כנ"ל), ומעין זה הוא בתלמידי ישיבה – אַז זיי זיינען העכער פאַר ענין הגלות,

ובפרט (איז גלות עצמה –) דער מצב של „גלות“ וואָס איז ביי אים געווען איידער ער איז אַריין אין ישיבה (בערך צו לאַחרי וואָס ער איז אַריין אין ישיבה), מיט אַלע פירושים שבזה (כולל – גלות בענינים בלתי רצויים, וואָרום ער איז נאָך ניט אין אַ סכיבה פון אַ ישיבה וואו מ'לערנט תורה בהתיישבות כו'), און דערנאָך אַריינגייענדיק אין ישיבה, ובפרט ישיבת תומכי תמימים, איז די ישיבה „תומך“ יעדער אידן וועלכער ווערט אָנגערופן „תמים“ (תמים במעשיו כו'), עאכר"כ אויב די תמימות איז ניט געשטאַנען אזוי בגלוי.

תלמידי הישיבה זיינען העכער פאַר ענין הגלות (בערך צו דעם גלות מחוץ להישיבה), מעין ובדוגמת רשב"י, און זיי האָבן אויך דעם כח (ע"ד ווי רשב"י) צו מגלה זיין די ברכות נעלות ביותר וואָס ליגן אין די ענינים וואָס זיינען דערוויילע בגלוי באופן אחר.

ועאכר"כ בשעת מ'שטייט שוין אין אַ דרגא פון תמימות – גיט מען זיי דעם כח צו עולה זיין אין תמימות עצמה מחיל אל חיל.

ח. ויהי רצון אַז באַ יעדערן זאָל זיין ילכו מחיל אל חיל – אָנהויבנדיק אין די לעצטע רגעים פון תשיעי בתשרי, און דערנאָך גלייך ובהוספה אין עשירי בתשרי – אין אַלע עניני קדושה וואָס זיינען נכלל אין די אותיות פון אל"ף ב"ת, און אויך

(52) מ"ק ט, ב.

(53) לקר"ת בחוקתי מה, ב.

(54) ראה גיטין ט, ב.

מגלה זיין טוב וברכה אין אַלע עניני העולם, אויך די ענינים וואָס זיינען בעכר נאָך ניט געווען טוב בגלוי.

ובפרט באַ תלמידי תומכי תמימים – אַז יעדערער באַווייזט אַ דוגמא חיי פון זיך אליין – אַז ער שטייט אין אַ מצב פון תמימות, און אויך בשעת מ'איז שוין פון פריער אַ תמים, איז מען אין דעם עולה מחיל אל חיל.

און דורך דעם איז מען ממשיך און תומך די תמימות פון אידן אַרום, ביז די תמימות אין זמן ומקום פון דער גאַנצער וועלט,

ובפשטות – אַז עס קומט די גאולה האמיתית והשלימה, וואָס דעמולט וועט זיין תמימות ושלמות אין זמן (זמן הגאולה), און תמימות ושלמות אין מקום – ארץ ישראל, ארץ אשר לא תחסר כל בה⁵⁵, ארץ תמימה, ארץ אשר גוי תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה⁵⁶.

און וואָס מער מ'איז מוסיף אין ילכו מחיל אל חיל אין תמימות – אַלץ מער קומט צו אין תמימות בכל הענינים,

ביז אַז בקרוב ממש קומט מען צו „יראה אל אלקים בציון“⁵⁷, בגאולה האמיתית והשלימה, נאָך אין אָנהויבס פון שנת תש"נ,

און נאָך פאַר דעם – נאָך אין זמן ומקום הגלות – ווערט אויפגעטאַן תמימות (וויפל ס'איז שייך אין גלות), און גלייך דערפון גייען אַלע אידן, „בנערינו ובזקנינו גוי בכנינו ובכנותינו“⁵⁸, ובפרט די עוסקי בתורה ובמצוותי, ובפרט אין פנימיות התורה און הפצת המעיונות חוצה (וואָס איז נאָכמער מזרו וממהר די גאולה) – אין ארץ הקודש, בירושלים עיר הקודש, בהר הקודש, בבית המקדש השלישי, בקדש הקדשים,

וואָס אין דעם באַשטייט דער חידוש פון יוהכ"פ, אחת בשנה, ווען דער אַחת בנפש (כהן גדול) גייט אַריין אין אַחת במקום – קדש הקדשים, כנ"ל,

ותיכף ומיד ממש, בעגלא דידן.

(55) עקב ת, ט.

(56) שם יא, יב.

(57) בא י, ט.

בס"ד. ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א ערב יום הכפורים בביהכ"ס אחרי תפלת מנחה, ה'תנש"א

א. א גאנץ יאָר האָט מען דעם כלל אַז „פותחין בברכה“, עאכונ"כ אין די עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים: [וועלכער „נקרא ג"כ ראש השנה בכתוב"ן] – וועלכע זיינען די פתיחה וראש (אויך) פון די ברכות אויף כל השנה כולה. און אין די טעג גופא – בפרט אין דעם טאָג פון ערב יום הכפורים.

צווישן אַלע ברכות – איז אממייסטנס צוגעפאַסט (צו אָנהויבן דער „פותחין בברכה“ מיט) דער נוסח הברכה פון ברכת כהניס, די ברכה וועלכע דער אויבערשטער האָט אים אַליין אויסגעקליבן בתורתו הקדושה, און האָט אָנגעזאָגט און געגעבן כח די כהנים, אַז מיט דער ברכה זאָלן זיי בענטשן אידן („כה תברכו את בני ישראל“) בכל יום

– ווי מ'פירט זיך בפועל אין ארץ ישראל (עכ"פּ בכמה מקומות) – נשיאת כפים בכל יום, אָדער עכ"פּ בכל שבת וווי עס פירט זיך בכמה ספרדישע קהילות אויך בחוץ לארץ, און בכל הקהילות, אויך אין חוץ לארץ – וואו מ'איז נושא כפים נאָר ביו"ט – זאָגט יעדער איד דעם נוסח פון ברכת כהנים בכל יום בברכות

(1) ע"פ פתיחת אגרת הראשונה באגה"ק שבתניא. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 641 בהערה.

(2) לשון חז"ל – ר"ה יח, א.

(3) „יחזקאל ר"ס מ"ם“ – לקרית דרושים לר"ה נח, א. א, סד, א. וראה תודיה ואת – נדרים כג, ב.

רא"ש סוף יומא.

(4) כי השפעה דבחי' ראש (דראש השנה ודיוהכ"פ) נמשכת בימים אלו במיוחד (שבין ראש השנה ויוהכ"פ, שבהם נעשה בנין המלכות – פ"ח שער ר"ה. שער הכוונות דרושי ר"ה. סידור הארז"ל סדר עשיית). נוסף על זה שכל ימי חודש תשרי – אהיות רשית (בעה"ט עה"פ עקב יא, יב) – הם ימים כלליים שמהם נמשך על ובכל השנה כולה (מאמרי אדה"ו תקס"ו ע' שעט. אהיות סוכות ע' איתשנו. ברכה ע' איתתסו. סה"מ תרנ"ד ע' לו. תרנ"ו ע' רעה. תשי"ב ע' 49).

(5) וכידוע המנהג שברכת הבנים (וכי"ב) בערב יוהכ"פ תהי' בברכת כהנים (ראה ברכת ערב יוהכ"פ (להת' ש"י) בסה"ש תשמ"ו ס"ב. וש"נ). – השייכות (והכח) דברכת כהנים לכל א' מישאל (גם ישראלים) – ראה בארוכה בברכה הנ"ל, ובברכת ערב יוהכ"פ (לאחרי תפלת מנחה) תשמ"ח.

(6) נשא ככ, ו ואילך.

(7) שו"ע אדה"ו אר"ח ריש סקכ"ח, ובהנסמן ב"מ"מ וציונים" לשם.

(8) ראה שו"ע אדה"ו שם סנ"ז (מב"י סו"ס קכז ד"ה כתב האגור): י"שר חכם של בני א"י וסביבותיהם שני"כ בכל יום כתיקון חכמים (לברך בכל תפלה – כמ"ש שם לעיל ס"א) ומקיימים ג' מ"ע בכל יום.

(9) ב"י שם. רמ"א שם סמ"ד. ובארוכה – שו"ע אדה"ו שם. וש"נ.

ולעזיר שאדה"ו רצה להנהיג שישאו כפים (גם בחו"ל) בכל יום, ולא עלתה בידו (ראה לקו"ש ח"ח ע' 448). וי"ל שהברכה דנשיאת כפים של הכהנים בארץ ישראל בכל יום נמשכת גם לבני שבח"ל (ע"ד מאהז"ל (תענית י, א) שמתמצית א"י שותה כל העולם כולו). ובפרט ע"י הכהנים שמכוונים גם

השחרים¹⁰ [נוסף אויף דעם וואָס דער שליח ציבורי זאָגט עס בכל יום בסוף תפלת העמידה¹¹].

און די כהנים זאָגן די ברכה בפרהסיא, ובקול רם, און דוקא בלשון הכתוב בלשון הקודש („כה תברכו“)¹².

וואָס דעריבער איז מתאים אַז דער „פותחין בברכה“ זאָל זיין מיט דעם נוסח פון ברכת כהנים, בפרהסיא ובקול רם ובלשון הכתוב, צוזאמען מיט דער הקדמה וסיום לזה אין תורה שבכתב (ווי מ'זאָגט עס בכל יום בבוקר בברכות השחר קודם התפלה):

„וידבר ה' אל משה לאמר, דבר אל אהרן ואל בניו לאמר, כה תברכו את בני ישראל אמור להם, יברכך ה' וישמרך, יאר ה' פניו אליך ויחונך, ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום, ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם.“

ב. דער נוסח הברכה איז כולל אין זיך אַלע ברכותי, סיי הרוחניות, סיי הגשמיות (סיי די ענינים עיקריים און סיי די ענינים וואָס זיינען ניט אַזוי עיקריים) – ווי פאַרשטאַנדיק ע"פ הנ"ל, אַז דאָס איז דער נוסח הברכה וואָס דער אויבערשטער האָט אויסגעקליבן בתורתו הק', די ברכה וועלכע ער האָט אָנגעזאָגט די כהנים אַז דערמיט זאָלן זיי בענטשן אידן אין אַלע זייערע ענינים.

ועפ"ז יומתק דעם טעם פארוואָס מ'האָט איינגעשטעלט זאָגן ברכת כהנים בכל יום בברכות השחר, דלכאורה: דער טעם אויף דעם וואָס מ'האָט קובע געווען זאָגן (גלייך נאָך ברכת התורה) די פסוקים פון ברכת כהנים איז „לשם לימוד“ (ולא משום זכר לנשיאת כפים)¹³, בכדי אַז נאָך ברכת התורה זאָל מען גלייך מקיים זיין מצות

עבור בני" שבחין לארץ, ע"ד „אחיהם שבשדות“ (ראה סוטה לה, סע"ב. טושו"ע או"ח שם סכ"ה. שו"ע אדה"ז שם סל"ח).

10) לאחר ברכת התורה – תוד"ה שכבר (ברכות יא, ב) מנהג „הצרפתים“. שו"ע או"ח סמ"ז ס"ט. שו"ע אדה"ז שם ס"ז.

11) אבל לא יחיד (שו"ע אדה"ז או"ח סקכ"א ס"ג), משא"כ אמירת ברכת כהנים בברכות השחר היא גם ע"י יחיד.

12) שהוא בדוגמת וכנגד נשיאת כפים ע"י הכהנים, שלכן אומרים זה דוקא בעשרה ולא ביחיד (ככהערה הקודמת), „כי בציבור נתקנה כנגד נשיאת כפים שאינה אלא בעשרה“, „לפיכך אף הש"ץ אי"א במנחה כו' מפני שאין נ"כ במנחה כו' משום חשש שכרות“ (שו"ע אדה"ז שם).

13) סוטה לה, א. ספרי נשא שם, כג. רמב"ם הל' נ"כ פי"ד הי"א. שו"ע אדה"ז שם (סקכ"ח) סכ"ג (וראה בהנסמן ב„מ"מ וציונים“ לשם).

14) ראה ספרי נשא שם, כב"כו. ועוד.

15) שו"ע אדה"ז או"ח סמ"ז ס"ז, ממג"א שם סק"ח. ולכן „אומרים אותה אפילו קודם אור הבוקר אע"פ שאין נשיאת כפים בלילה“ (שם), דלא כדעת הרש"ל (הובא במג"א ובאה"ט שם), „לומר קודם אור

תלמוד תורה (דורך זאָגן דברי תורה)¹⁴. האָט מען דאָך לויט דעם געקענט אויסקלייבן צו זאָגן אויך אַן אַנדער ענין אין תורה¹⁵, ובפרט אַן ענין הכי עיקרי וכללי בתורה – ווי די עשרת הדברות (וועלכע זיינען „כללות כל התורה“¹⁶), אָדער „שמע ישראל“ אָדער אויך „והי' אם שמוע“ (אַן ענין כללי בעבודת ה' – „יקבל עליו עול מלכות שמים (בשמע ישראל)¹⁷ ואח"כ יקבל עליו עול מצוות“ (בוהי' אם שמוע)¹⁸), וכיו"ב?

יש לומר דעם ביאור אין דעם: וויבאלד אַן דאָס קומט בהמשך צו די י"ח (כ')¹⁹ ברכות השחר (און אַלס הקדמה צו די תפלות ובקשות אין תפלת שחרית בכלל), וועלכע זיינען כולל בפשטות כל צרכי ישראל – האָט מען איינגשטעלט אַן די דברי תורה (וואָס קומען בהמשך צו ברכת התורה) זאָלן זיך אָנהויבן מיט ברכת כהנים, וועלכע איז אַ ברכה כללית²⁰, הכוללת כל הברכות כולן²¹.

הבוקר פסוקים אחרים כיון שאין נשיאת כפים בלילה²².

דיוק לשון אדה"ז שם הוא „ולא משום זכר לנשיאת כפים“, „זכר“ דוקא – כי אפילו לדעת הרש"ל אמירת פסוקים אלו הוא עיי"כ ישראל (לא עיי"כ כהנים בלבד), ואינו אלא „זכר לנשיאת כפים“ (וראה שר"ת מהרש"ל סי' סד), כפשוטו. אבל גם בתור זכר לזה (כדעת הרש"ל) יש מקום לומר שאין אומרים זה בלילה כיון שזה זכר לנשיאת כפים ואין נ"כ בלילה (ע"ד מ"ש בשו"ע שבהערה 12 בנוגע לאמירתה עיי' הש"ש, שגם זה אינו כמו נשיאת כפים של הכהנים, ומ"מ נתקנה בעשרה וא"א זה בזמן מנחה כיון שנתקנה כנגד נ"כ). ולדעת המג"א ואדה"ז, שזהו „לשם לימוד“ („ולא משום זכר לנשיאת כפים“ אימרים אותה גם קודם אור הבוקר).

16 ראה אנציקלופדי' תלמודית ערך ברכת התורה. וש"נ.

- 17 להעיר משו"ת מהרש"ל שם: אני נוהג לומר ג' פסוקים של תורה והן לא תלך רכיל וגו' עד ואהבת לרעך וגו' שהוא שקול ככל התורה, ואח"כ ג' מנביאים כו', ע"ש.
18 תניא רפ"כ. וראה תר"ש יתרו כרך טז מילואים אות א. וש"נ.
19 להעיר שעומ"ש קשור במיוחד לענין ברכת התורה – כמוכן מביאור הבי"ח (אוי"ח סמ"ז ד"ה ומ"ש דאמר).

20 ברכות פ"ב מ"ב.

21 ראה שער הכולל פ"א אות יב. וש"נ.

- 22 וראה מעדני תמודות לרא"ש ברכת פ"א סי"ג: טעם דסמכו אלו פסוקים לפי שרצו לסדר ג' פסוקים כדרך הקורא בתורה דתנן במגילה (פ"ד מ"ד) שלא יפחות מג' פסוקים. ולכך התקינו אלו שיש להם ברכה. ויומתק עוד יותר ע"פ המבואר בפנים.
23 היינו: באמירת נוסח ברכת כהנים זו יש ב' המעלות – מעלת התורה²⁴, ומעלת הברכה²⁵ (וראה אוה"ת במדבר (הוספות) ס"ע א'תמג ואילך). נוסף על מעלת התפלה (כדלקמן בפנים, שבברכת כהנים יש בה הן מעלת הברכה והן מעלת התפלה).

* ולכאורה זהו הכונה גם בבאה"ט שם: ולא מטעם נשיאת כפים.

** וראה סה"מ מלוקט ח"ד ע' שטר"שטו, שמעלת ברכת כהנים היא כמו מעלת התורה.

*** שהרי גם לדעת המג"א ואדה"ז (שזהו „לשם לימוד“ ולא „משום זכר לנשיאת כפים“), כנ"ל

הערה 15 – הרי בפועל אומרים הנוסח דברכת כהנים כפי שנאמר בתורה. ובפרט דכל הקורא ושונה בתורה הקב"ה קורא ושונה כנגדו, היינו שזהו כמו לימודו ובמילא ברכתו של הקב"ה בעצמו (כדלקמן בפנים). ועאכ"ו לדעת הרש"ל שיש בזה גם זכר לבר"כ.

נאָכמער: ברכת כהנים האָט אין זיך דעם אויפטו, אַז נוסף צו דער מעלה פון ברכה בכלל – וועלכע איז מגלה וממשיך פון המקור (של הברכה)²⁴ – האָט עס אויך די מעלה פון תפלה, וועלכע טוט אויף אַ רצון חדש – „יהי רצון“²⁴ [ווי מ'זאָגט עס אויך בסיום תפלת העמידה בכל יום, בימי החול און אויך בשבת ויר"ט], וואָס דורך דעם ווערן געשאַפן נייע ברכות והמשכות, וועלכע נעמען זיך פון העכער פון מקור הברכה, און [אין תפלה עצמה האָט ברכת כהנים די מעלה לגבי שאר התפלות, אַז זיי ווערן זיכער]²⁵ נמשך – במהירות בלי עיכוב – למטה מטה, אין גשמיות העולם²⁶. ביו – אויך דעם מבטל און מהפך זיין דינים וגבורות²⁷.

וואָס עפ"י יומתק פארוואָס מ'זאָגט ברכת כהנים בכל יום קודם התפלה – (אויך) אַלס (תוספת) הכנה ונתינת כח צו אויפטאָן²⁸ און אראַפברענגען למטה²⁹ (בלי עיכוב)³⁰ די המשכות חדשות וואָס ווערן אויפגעטאָן דורך די תפלות.

24) ראה לקו"ת ראה יט, א. אוה"ת יומי תתשכה, כ. שמיני ע' כו. ע' כט. ד"ה פדה בשלום תרע"ה. מקומות שבהערה הבאה. ועוד.

25) משא"כ בתפלה בכלל – ה"ז בקשה של אדם המתפלל (מלמטה למעלה) לפעול רצון חדש למעלה, ואין ודאות שתתמלא הבקשה, ואילו ברכה (מלמעלה למטה) היא בלשון ציווי (או בלשון הבטחה), שנודאי נמשכת ההמשכה (ראה מקומות שבהערה 24): ובברכת כהנים ב' המעלות (ראה אוה"ת נשא ע' ער ואילך. ד"ה כה תברכו תרכ"ו, תרנ"ד. ד"ה אריב"ל תרכ"ט. לקו"ש ח"י ע' 41).

26) ראה לקו"ת ס"פ קרה. סהמ"צ להצ"צ מצות ברכת כהנים – קיב, א. ועוד.

27) ראה זח"ג קלג, ב. קמה, סע"ב ואילך. מקומות שבהערה הקודמת.

28) ולהעיר מאוה"ת נשא ע' רעו (וכ"ה באוה"ת במדבר (הוספות) ע' איתמט): „ברכת כהנים אומרים בתפלה (לאחרי הודאה – ברכות יח, א), כי הברכה מצד עצמה אין בה כח זה (להמשיך רצון חדש) כי זה רק כח התפלה, אבל ברכת כהנים שהיא בתפלה יש בה הכח לברך שיהי' קיבול התפלה בבחי' ישא ה' פניו כו". ועפ"י נמצא שנברכת כהנים מצ"ע אין בה כח התפלה, וכח החפלה שבה היא ע"י (אמירת ברכת כהנים בתפלה) [וההוספה של בר"כ היא – לברך שיהי' קיבול התפלה].

אבל בדי"ה כה תברכו תרכ"ו (ע' קלא) ובדי"ה אריב"ל תרכ"ט (ובארוכה בלקו"ש ח"י ע' 38 ואילך. וראה גם סדי"ה כה תברכו תרנ"ד) משמע, שנברכת כהנים מצ"ע יש בה מעלת התפלה, כי הכהנים המברכים עושים זאת בשליחותו של הקב"ה, ושלוחו של אדם (העליוני) כמותו (קידושין מא, ב. ושי"ג), ובברכת הקב"ה יש בה גם מעלת התפלה³¹. ואולי י"ל, שהמבואר באוה"ת שם הוא בנוגע לגילוי כח התפלה בבר"כ (אף שיש בה מצ"ע כח התפלה³²), שזה נעשה ע"י שבר"כ הוא חלק מהתפלה ובאה לאחרי הודאה.

29) וראה סה"מ מלוקט ח"ד שם ע' שטז"ו.

30) וראה לקו"ת וסהמ"צ שם, החידוש דברכת כהנים, שבשאר התפלות, „שמבקשים בכל יום

* ראה לקו"ת ויקרא א, ג.

** ובנדוד"ז – בנוגע לנוסח ברכת כהנים בברכות השחר (ע"י כל א' מישראל) – מובן שעיקר כח התפלה שבה בא בהיותה חלק מהתפלה (כבאוה"ת שם).

*** ובפרט מצד הענין דואני אברכס" (כדעת רע"ק, כדלקמן בפנים), וראה גם אוה"ת שם ע'

ג. דער ענין [המשכת כל הברכות בברכת כהנים ממקום שלמעלה ממקור הברכה ובאופן שנמשך למטה מטה] איז נאָכמער אונטערשטראַכן אין דעם סיום וחותר פון דעם נוסח הברכה הנ"ל – „ואני אברכם“:

„ואני אברכם“ גייט אויף דער ברכה פון דעם אויבערשטן. דאָס הייסט, אַז נוסף צו דער ברכה פון (די כהנים) „יברכך ה' וגו'“, קומט צו די ברכה פון דעם אויבערשטן אַליין („אני“)

– לויט ביידע פירושים (דיעות) אין דעם³¹: (א) „ואני אברכם“ – לכהנים, „כהנים מברכין ישראל והקב"ה מברך לכהנים“³², (ב) „ואני אברכם“ – לישראל, „כהנים מברכין ישראל והקב"ה מסכים על ידם“, ועפ"ז איז די ברכה צו אידן „מפי גבורה“³³ נוסף אויף „מפי כהנים“ [און לויט דער דיעה איז „ברכה לכהנים מנא ליי“? „מואברכה מברכיד“³⁴]. –

דער לשון „אברכם“ סתם (אַן קיינע פרטים) איז כולל – נוסף (כפשוט) אויף די ברכות המפורשות אין די פסוקים פון ברכת כהנים – אַלע ענינים וואָס גייען אַרײַן בכלל ברכה („אברכם“).

און נאָכמער: מ'איז מוסיף „ואני אברכם“ (ניט „ואברכם“ אַליין, וואָס מיינט אויך „איך וועל זיי בענטשן“), אַז די ברכות קומען פון „אני“ – דער אויבערשטער, מקור כל הברכות (ש„אברכם“).

ביז אַז דאָס גייט אויף „אני“ – ווי דער אויבערשטער איז העכער פאַר מקור הברכות און העכער פאַר שמות ותוארים בכלל, און דער איינציקער אופן ווי

ומתפללים רפאנו ה' ברך עלינו, אף ש„עיקר דינו של האדם הוא בר"ה ויוה"כ" – ה"ז מפני „כי מה שנכתב ונחתם בר"ה ויוהכ"פ היינו שנמשך לו חסד על נפשו והחסד הוא הנמשך מא"ס ב"ה הוא למעלה עדיין כו', למעלה מעלה ממהות השפעת גשמיים“, ולכן צ"ל התפלה בכל יום כו' (ראה הקדמה לדרך חיים. סהמ"צ להצ"צ קו. ב. קונטרס ומעין ע' 114 ואילך) כדי שיומשך השפעות הגשמיות בעשי' כצרכי הנפש בגוף, כי „השפעת חסד זה הוא מתעכב ושווה עד שנמשך ובא למטה שהרי בכל השתלשלות מהיכל להיכל הוא ע"י משפט [שעל זה נדון האדם בכל יום – ר"ה טו, א] אם ראוי הוא שיומשך ההשפעה למטה ומעיינים בדינו ויש מי שמקטרג לומר שחטא ואינו ראוי לזה“. משאיכ בברכת כהנים השפע „נמשכת במהירות דרך כל העולמות באין מונע ומעכב ואין מעיינים בדין כלל“, ועד שכל הדינו מתעברין ומתבטלין מחמת השפעת והמשכת חסד שעי' ברכת כהנים.

(31) חולין מט, סע"א.

(32) וגם לדיעה זו ישראל מתברכין מפי הגבורה, ואי"צ לזה קרא מיוחד (ובלשון תחום' חולין שם

ד"ה והקב"ה: „פשיטא דמסכים, כיון שציוה להם לברך“) – כמשנ"ת במ"א (לקו"ש ח"י ע' 42).

(33) וגם לדיעה זו הכהנים מתברכים מהקב"ה עצמו – „ואברכה מברכיד“.

(34) לך לך יב, ג.

מ'רופט אים אָן איז „אני“ [דלא אתפס בשם ולא אתרמיז בשום אותא וקוצא כלל³⁵] – דער אני ויש האמיתי, עצמותו ומהותו ית³⁶,

ובכללות איז דאָס כולל אויך „אנכי“³⁷ – וואָס האָט דעם זעלבן פירוש און אותיות פון „אני“ בתוספת כ', ר"ת כתר³⁸, וועלכער איז כולל אלע ענינים אין כתר, ביז ווי כתר איז פאַרבונדן מיט דעם „אני“ האמיתי – עתיקא ביז עתיקא דעתיקא.

און דוקא פון „אני“ (יש האמיתי) ווערט „אברכם“, די המשכת ברכות צו אידן, ביז למטה מטה אין זייערע ענינים גשמיים³⁹. ואדרבה – דער גילוי פון דעם יש האמיתי איז דוקא אין דעם יש הנברא, כידוע⁴⁰.

דאָס הייסט, אַז נוסף צו דעם וואָס ברכת כהנים בכלל טוט אויף המשכת כל הברכות, ביז אַ המשכה חדשה („יהי רצון“) פון אַן אָרט וואָס איז העכער פאַרן מקור הברכות, און דאָס ווערט נמשך למטה מטה – ווערט דאָס נאָכמער אויפגעטאָן דורך „ואני אברכם“ (דער סיום וחותרם פון דער פרשה) – אַז פון דעם אני האמיתי ווערט נמשך ברכות ביז למטה מטה.

ד. עפ"ז איז אויך פאַרשטאַנדיק דער תוכן פון אמירת פרשת ברכת כהנים בברכות השחר – ועד"ז דאָס וואָס „פותחין בברכה“ איצטער מיט דער ברכה:

בשעת מ'זאָגט די ברכות פון ברכת כהנים („יברכך ה' וגו'“) און מ'איז מוסיף „ואני אברכם“ (בסיום פון פרשת ברכת כהנים), לאחר וואָס מ'האָט געזאָגט אלע ברכות השחר שלפנ"ז און די ברכות פון ברכת כהנים עצמה („יברכך ה' גו'“) – איז פאַרשטאַנדיק, אַז נוסף צו דעם וואָס דאָס איז כולל די אלע ברכות המפורשות לפני זה, קומט צו אַ הוספה וחידוש, אַז „ואני אברכם“, דער אויבערשטער אַליין, דער אני האמיתי, בענטשט אידן מיט אלע ברכות:

(35) לקו"ת פינחס פ, סע"ב. ושם הוא בנוגע ל"אנכי", אבל מובן שכן הוא גם בנוגע ל"אני"

(שהוא למעלה משם ותואר). שהוא בכללותו כמו „אנכי“, ככפנים ובהנשמן לקמן הערה 38.

(36) ראה סד"ה כה תברכו תרבי"ז (ס"ע קלא). סד"ה אריב"ל תרכ"ט.

(37) ראה בנדר"ד – אהיה נשא ע' רעו (וכיה שם במדבר (הוספות) ע' איתנ). שמקשר „ואני

אברכם“ עם הברכה שנמשכת מבחי' „אנכי“, שמצ"ע אייפ' להמשיך ברכה מבחי' אות א' (המורה על אנכי), ולכן התחלת התורה היא באות ב' שהוא סימן ברכה, אבל ע"י עשה"ד שמתחילים בא' אנכי יומשך שגם מבחי' אנכי יומשך הברכה.

(38) ראה לקו"ת אמור לד, ד. שה"ש לה, סע"ג.

(39) ויש לומר שענין זה מרומז גם בלשון הגמרא שבפנים (בענין „ואני אברכם“) „מפי גבורה“:

„גבורה“ הוא תואר שמורה על גדלות וגבורת הקב"ה: „מפי גבורה“ מורה על ההמשכה והגילוי דגבורתו וגדלותו ית' ע"י ה' מוצאות הפה – גילוי הדיבור ההולת, עד שנמשך בעה"ז שנברא בה' (מנחות כט, ב), כנגד ה' מוצאות הפה. ועאכו"כ שנמשך בה"י שבו נברא העוה"ב (מנחות שם), ועד שנעשה הדיבור דעה"ז ועוה"ב (גשמיות ורוחניות) ע"י הגילוי ד, מפי גבורה" בשניהם יחד, ועד המבואר לקמן בפנים (ס"ז) בנוגע לחיבור גשמיות ורוחניות בערב יוהכ"פ וביוה"כפ.

(40) ביאורי הזהר בשלח מג, ג. ד"ה ולקחתם לכם תרס"א.

און בשעת אַ איד זאָגט דאָס אין ברכות השחר (אַלס אָן ענין בתורה), ועד"ז בכל זמן ווען ער זאָגט די ווערטער פון תורה (תורה הנצחית) – איז הקורא ושונה בתורה הקב"ה קורא ושונה כנגדו, דער אויבערשטער עצמו זאָגט דעמולט די אַלע פסוקים, כולל דעם סיום וחותם – „ואני אברכם“. ויש להוסיף, אָז דער „קורא ושונה כנגדו“ איז ניט קיין הגבלה (אַז ניט מער ווי „כנגדו“ ח"ו), נאָר אדרבה: דאָס איז בהתאם צו דעם ווי דער אויבערשטער (מצ"ע) איז קורא ושונה, ובנדוד – אָז דער „ואני אברכם“ איז לפי הישג יד האני, מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה פון דעם „אני“ האמיתי.

ה. האמור לעיל – וואָס איז שייך באמירת פרשת ברכת כהנים בכל השנה – איז נאָכמער בהדגשה שטייענדיק אין די עשרת ימי תשובה:

אויף די עשי"ת שטייט „דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב“⁴¹. אַ תפלה „ביחיד“ בימים אלה האָט דעם כח פון אַ תפלה „בציבור“ במשך כל השנה⁴². ומזה מובן במכ"ש וקי"ו דער כח פון אַ ציבור בימים אלה⁴³.

דערפון איז פאַרשטאַנדיק דער עילוי וואָס קומט צו אין דער ברכה ותפלה פון ברכת כהנים אין די טעג, במכ"ש פון שאר התפלות: מה-דאָך אָז יעדע תפלה (ביחיד אָדער בציבור) איז ווירקזאַמער אין די עשי"ת, ווען דער אויבערשטער איז „בהמצאו“ און „קרוב“, און מ'איז דעמולט מער פאַרזיכערט אָז די תפלה ובקשה („דרשו“ און „קראוהו“) וועט מקויים ווערן דאָ למטה, אע"פּ וואָס דאָס דאַרף אויפּטאָן אַ רצון חדש למעלה וכו"ו (כנ"ל ס"ב); עאכו"כ ברכת כהנים, וואָס אפילו בכל השנה איז זי ממשיך נייע ברכות והמשכות וועלכע ווערן זיכער נמשך למטה (כלי עיכוב), איז אין די עשי"ת (ובפרט אין די זמני התפלה בהם וכו"ו) טוט אויף ברכת כהנים ביתר שאת וביתר עון, מער ווי בשאר ימי השנה⁴⁴.

און וויבאַלד אָז דער אויבערשטער איז דעמולט „בהמצאו“ און „קרוב“, איז פאַרשטאַנדיק אָז דעמולט איז נאָכמער בגלוי די המשכה פון „ואני אברכם“, פון דעם „אני“ האמיתי, ביז למטה אין גשמיות העולם.

ו. אין די עשי"ת גופא איז די פעולה הנ"ל פון ברכת כהנים נאָך שטאַרקער

(41) ראה תניא רפ"ז (כב, ב.) ובכ"מ.

(42) ראה תדא"ר פ"ח. יל"ש איכה רמז תתרלד.

(43) ברכה השלישית דברכת המזון.

(44) ישעי' נה, ו.

(45) ר"ה יח, א. וראה רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ו.

(46) ראה ריף לע"י יבמות מט, ב. אה"ת ש"ש ע' איתסב. ד"ה דרשו ה' תש"מ. ובכ"מ.

(47) ובמילא אין זה בודאות כ"כ כמו ההמשכה שנעשית ע"י ברכה, כנ"ל הערה 25.

(48) ראה גם אה"ת נשא ע' רעו השייכות דברכת כהנים עם חודש השביעי בכלל, זמן הסליחה

בערב יום הכפורים, וועלכער איז אן ערב והכנה – ומעין – פון יוהכ"פ עצמוי, ובפרט בערב יוהכ"פ נאך תפלת מנחה, ווען עס הויבט זיך שוין אן דער ענין פון יוהכ"פ, כמובן דערפון וואָס בתפלת מנחה זאָגט מען וידוי, וואָס דאָס איז פאַרבונדן מיט „תחלת זמן הכפרה“⁵⁰:

די שלימות פון „דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב“ איז ביוהכ"פ (און מעין זה – בערב והכנה ליוהכ"פ), כמובן פון המשך דברי הרמב"ם⁵¹: „אע"פ שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרה הימים שבין ר"ה ויוהכ"פ היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד שנאמר דרשו ה' בהמצאו כו", און בהמשך לזה שרייבט ער⁵²: „יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים והוא קץ מחילה וסליחה לישראל, לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתוודות ביוהכ"פ, ומצות וידוי יוהכ"פ שיתחיל מערב היום קודם שיאכל כו“.

ובלשון הקבלה והחסידות: ביוהכ"פ איז די שלימות ההמשכה (והגילויי⁵³) פון די י"ג מדות הרחמים⁵⁴ („שהן עליונות מאד“⁵⁵), בחי' רחמים רבים שלמעלה מכל מדידה והגבלה, וועלכע נעמען זיך פון כתר, ביז פון עתיקא און עתיקא שבעתיקא⁵⁶, ביז פון עצמותו ומהותו ית',

וואָס דאָס איז דער מקור המחילה והסליחה והכפרה ביוהכ"פ, וכמ"ש⁵⁷ „כי ביום הזה יכפר עליכם גוי' (יכפר אתם), ולא נאמר מי הוא המכפר⁵⁸, ווייל דאָס נעמט זיך פון) לפני הוי' תטהרו“ (למעלה מהוי'). ביז אַז דאָס טוט אויף די הפיכה פון אַלע דינים וגבורות.

דערפון איז מובן, אַז די שלימות הפעולה פון ברכת כהנים ביז (דער סיום) „ואני אברכם“ – וואָס דאָס איז פאַרבונדן מיט שלימות ענין הברכה ותפלה – איז ביוהכ"פ⁵⁹, ווען ס'איז דאָ די שלימות התפלה („דרשו ה' גוי'“⁶⁰ צוליב דעם וואָס

49) ויתירה מזה: ע"י הסעודה בערב יוהכ"פ יש גם המעלה דיום הכפורים עצמו, כמאחז"ל „כל האוכל ושותה בתשיעי כו' כאילו התענה תשיעי ונעשירי“, כמשנ"ת לקמן בפנים.

50) ראה שריע אדה"ז או"ח סתר"ז ס"א. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 562 הערה 1.

51) דלעיל הערה 45.

52) בהלכה 2.

53) ראה ד"ה ולקחתם לכם תרס"א (ס"ע רג).

54) ראה לקו"ת דרושים ליוהכ"פ ע, ב ואילך. אוה"ת שם ע' בקלט. ובכ"מ.

55) ל' הלקו"ת שם, ב.

56) ראה לקו"ת שם.

57) אחרי טז, ל.

58) לקו"ת דרושים לר"ה נט, סע"ד. אחרי כו, ג. אוה"ת דרושים ליוהכ"פ ע' בקלט.

59) ראה הברכות שבעה ערה 5, ששלימות ענין ברכת כהנים הוא ע"י הכהן גדול, בחי' יחידה,

וזהו ענינו דיוהכ"פ בכלל (שכל עבודות היום הם כהן גדול – יומא לב, סע"ב).

60) ראה ד"ה אריב"ל תרכ"ט, ש, דרשו ה' בהמצאו גוי' בעשייתו הוא מפני שאז מאיר הגילוי

דעמולט איז דאָ די שלימות המשכת הברכה פון די י"ג מדות הרחמים (וואָס דאָס איז אויך דער ענין פון ברכת כהנים⁶¹), פון „יאר ה' פניו אליך“⁶², ביז – פון דעם יש האמיתי⁶³, „ואני אברכם“, דאָ למטה אין עוה"ז הגשמי⁶⁴.

וללוסיף, אַז אין דעם ענין פון די י"ג מדות הרחמים [וואָס שלימות המשכתן איז ביוהכ"פ] איז פאָראַן אַ חיבור פון צוויי קצוות: די י"ג מדות הרחמים זיינען למעלה ממדידה והגבלה. צוזאַמען דערמיט הייסן זיי בשם „מדוח“, מלשון מדה וגבול. ויש לומר, אַז דאָס איז דערפאַר וואָס דער שלימות הענין פון „אין סוף“, וואָס דערפון ווערן נמשך די י"ג מדות הרחמים, איז כולל אויך די שלימות פון גבול ומדה: אור א"ס כשם שיש לו כח בבלי גבול כך יש לו כח בגבולי⁶⁵. וואָס לפי"ז איז דער מדה וגבול למעלה ממדידה והגבלה, דאָס איז ווי מדה וגבול איז אַ חלק פון בלי גבולי⁶⁶. ביז נאָכמער: לגבי עצמותו ית', וואָס ער איז מושלל פון אַלע תוארים – „שליטת הגבול ושליטת הבלי גבולי“⁶⁷ – זיינען בלי גבול און גבול איין זאַך⁶⁸. און דערפון קומט עס אַרויס אין דעם גילוי פון י"ג מדות הרחמים: די שלימות פון בלי גבול רחמים איז בשעת דאָס ווערט נמשך אויך אין מדה וגבול פון די י"ג מדות: ביז אַז עס ווערט איין זאַך – בלי גבול און גבול (מדה).

און פון דער שלימות ההמשכה פון די י"ג מדות הרחמים פון עצמותו ית' ביוהכ"פ, ווערט נשתלשל למטה יותר, אַז עס ווערן נמשך אַלע ברכות, ביז – ברכות וואָס קומען פון למעלה ממקור הברכות – „ואני אברכם“, און זיי ווערן נמשך אין גבול ומדה ביז למטה בעוה"ז הגשמי.

ז. מעיין דעם גילוי פון יוהכ"פ האָט מען אויך בערב יוהכ"פ, וועלכער איז אַ הכנה צו יוהכ"פ, ובפרט נאָך תפלת מנחה ווען מיזאָגט וידוי אַלס התחלה פון זמן הכפרה ביוהכ"פ („מצות וידוי יוהכ"פ שיתחיל מערב היום“⁶⁹) – וואָס לאַחרי דער

די"ג מדה"ר, שע"י נעשה המשכת הרצון חדש („יהי רצון“) שע"י התפלה. והרי שלימות ענין זה הוא ביוהכ"פ, כנ"ל בפנים.

(61) ראה סה"מ תקס"ח ע' קנז.

(62) ראה לקו"ת אחרי כו', ד. ראה לב, ב. ועוד.

(63) ראה המשך תעריב ח"ב ע' אקסט (בביאור הלכות דרושים ליוהכ"פ שם).

(64) ראה לקו"ת אחרי (כו, ד), השיכות דיוהכ"פ לבחי' אנכי. ולהעיר שיוהכ"פ הוא יום נתינת

לוחות האחרונות (משנה תענית כו, ב ובפרש"י. גמרא שם ל, ב), שהתחלתו: „אנכי“.

(65) וע"פ המבואר בלקו"ת ס"פ קרח (חלק נעתק לעיל הערה 30) ימתק ההוספה דברכת כהנים

על ההמשכה דר"ה ויוהכ"פ.

(66) עבוה"ק חלק א' פ"ח. וראה ד"ה חסידים עת"ר. ד"ה פדה בשלום תרפ"ה. ד"ה בסוכות

תש"י פכ"ז.

(67) ראה ספר הערכים חב"ד כרך ג' ערך אוא"ס (א) ע' נח ואילך. וש"נ.

(68) המשך תרס"ז ריש ע' קסח. ובכ"מ.

(69) ראה ספר הערכים חב"ד כרך ד' ערך אוא"ס (ד) ע' תב. וש"נ.

תפלה ואמירת וידוי קומט צו נאָכמער שלימות אין דער פעולה פון ברכת כהנים – די המשכה פון למעלה מעלה ביז למטה מטה (כנ"ל ס"ו).

ויש לומר נאָכמער, אַז בערב יוהכ"פ האָט מען אַ כח מיוחד צו אויפטאָן די המשכה (פון ברכת כהנים) מלמעלה מעלה ביז למטה מטה אין גשמיות העולם:

די גמרא זאָגט⁷⁰ (והובא בהלכה⁷¹), אַז „כל האוכל ושותה בתשיעי כו' כאילו התענה בתשיעי ועשירי". ד.ה. אַז די אכילה ושת' בערב יוהכ"פ (תשיעי) טוט אויף דעם זעלבן ענין ווי דער תענית פון יוהכ"פ (עשירי), און נאָכמער – „כאילו התענה תשיעי ועשירי" (צוויי טעג).

דערפון קומט אויס⁷², אַז אין דער אכילה ושת' בערב יוהכ"פ האָט מען דעם חיבור פון ביידע מעלות – די מעלה פון „התענה" וואָס ווערט דורך יוהכ"פ – „העשירי יהי קודש"⁷³, תכלית שלימות הקדושה (קדש הקדשים) והרוחניות (און צוויי טעג דערפון – „כאילו התענה תשיעי ועשירי"), און דער גילוי הקדושה הכי נעלית (דיוהכ"פ) ווערט אויפגעטאָן דורך „אוכל ושותה"⁷⁴ (בתשיעי), בתכלית הגשמיות והממשות, באופן אַז דאָס ווערט „דם ובשר כבשרו" הגשמי, אַז ער קען דאָס אָנטאָפן מיטן גוף הגשמי, אַזוי ווי ער עסט בגופו הגשמי – אַזוי אַז מ'האָט צוזאמען די מעלה ושלימות פון רוחניות און די מעלה ושלימות פון גשמיות, כמבואר בכ"מ⁷⁵ דעם גודל העילוי וואָס איז דאָ דוקא אין גשמיות (תחתונים), אין דעם יש הנברא, ובאופן אַז די רוחניות נעמט אינגאנצן דורך און שטייט בגלוי אין דער גשמיות, וואָס אין דעם באַשטייט תכלית שלימות השכר לע"ל – אַלס נשמות בגופים בעוה"ז הגשמי דוקא, כפס"ד הרמב"ן⁷⁶.

ויש לומר, אַז פון דעם מאמר הנ"ל קומט אויך אויס (נוסף צו דער מעלה פון ערב יוהכ"פ) אַז מעלה נוספת און אַ שבח נוסף בנוגע צו יוהכ"פ, אַז מ'האָט (די מעלה פון) יוהכ"פ אין אכילה ושת' גשמית (וואָס מ'עסט אַלס הכנה לזה), דיי"ל אַז די

70 יומא פא, ב. ושי"נ.

71 טור ושוע אדה"ז ריש הל' יוהכ"פ.

72 בכל זה – ראה גם ברכת ערב יוהכ"פ תשד"מ (לקו"ש חכ"ד ע' 572 – ס"ב), תשמ"ה (שם

חכ"ט ע' 313 – ס"ט), תשמ"ז (שם ע' 329 – ס"ד), תשמ"ז (סה"ש ח"א ע' 2 – ס"ח), תש"נ (סה"ש ח"א ע' 30 – ס"ד).

73 בחוקותי כו, לב.

74 ע"ד וכדיוגמת המעלה דפורים לגבי כפורים (תקרו"ז תכ"א – נז, ב) – ראה תר"א מג"א זה,

סע"ד. צט, ד וואילך. שם בהוספות קכא, א"ב. אוה"ת מג"א ע' בשי"ח (בהוצאת תש"נ – ע' סא ואילך). ביארה"ז להצ"צ ח"א בשלח ע' רלז. ועוד.

75 ראה אגה"ק ס"כ (קל, ב). הנסמן לעיל הערה 40. ובכ"מ.

76 בשער הגמול בסופו (בהוצאת שאוועל – ע' שט). וראה בכ"ז מכתב מוצש"ק כ"ה אלול

התש"נ (נדפס לקמן ע' 438 ואילך).

מעלה פון ערב יוהכ"פ (חיבור גשמיות ורוחניות) ווערט אויך נמשך אין יוהכ"פ – ובפרט ע"פ המבואר בכ"מ⁷⁷, אַז די אכילה ושחי' בערב יוהכ"פ טוט אויף דעם ענין בשביל ערב יוהכ"פ (תשיעי) און בשביל יוהכ"פ (עשירי). ווי דאָס דריקט זיך אויס אין דעם וואָס בערב יוהכ"פ דאַרף מען עסן „כפי" שיעור ב' ימים ערב יוהכ"פ ויוהכ"פ⁷⁹.

ויש מקום לומר, אַז די מעלה פון יוהכ"פ (אַז דער עילוי פון „התענה" ביוהכ"פ וועט קענען שטיין בגלוי אין אכר"ש גשמית) וועט נתגלה ווערן לעתיד לבוא בחנוכת ביהמ"ק השלישי (וואָס אחכה לו בכל יום שיבוא⁸⁰, היינט ערב יוהכ"פ ממש), ובמכל-שכן וקל-יחומרי⁸¹ דערפון וואָס בחנוכת בית ראשון האָבן אידן געגעסן ביוהכ"פ, ביז אַז „יצתה בת קול ואמרה להם כולכם מוזמנין לחיי העולם הבא⁸², עאכ"כ בחנוכת בית שלישי (וואָס „גדולי" יהי' כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון⁸⁴).

ובכללות – וועט מען האָבן לע"ל די שלימות השכר פון חיבור גשמיות ורוחניות, כולל – אכילת הסעודה דלע"ל, סעודת לוי'תן ושור הבר⁸⁵, סעודה גשמית כפשוטה, צוזאַמען מיט דער סעודה רוחנית⁸⁶, די אלע ענינים ומעלות שבשתי אלו⁸⁷.

ח. בהנ"ל קומט צו אַ הדגשה מיוחדת אין דער קביעות כשנה זו פון ערב יוהכ"פ און יוהכ"פ – בערב שבת וביום השבת קודש:

יוהכ"פ ווערט אָנגערופן⁸⁸, „שבת שבתון". דערפון איז פאַרשטאַנדיק אַז ענינים פון יוהכ"פ שטייען נאָכמער בהדגשה ווען ער קומט אויס (בימי השבוע) ביום השבת קודש.

77) פּע"ח שער יוהכ"פ פ"א.

78) פּע"ח שם. והובא גם בפוסקים – סידור אדה"י לאחרי סדר כפרות. אשל אברהם (להרה"צ

כר' מבוטשאטש) או"ח ר"ס תרד.

79) ויתירה מזה: האכר"ש בערב יוהכ"פ הוא „סוד אכר"ש חיצונית" שהוא הכנה וכלי ל„סוד

אכר"ש פנימית" דיוהכ"פ, כמבואר בפע"ח שם.

80) נוסח, „אני מאמין". וראה לקר"ש חכ"ג ע' 394.

81) ולהעיר שזהו מדה הראשונה מ"ג מדות שהתורה נדרשת בהן (תו"כ בתחלתו), שהן כנגד

הי"ג מדות הרחמים (שמתגלים ביוהכ"פ, כנ"ל ס"ז). ויוהכ"פ הוא „מתן תורה" דלוחות האחרונות.

82) מ"ק ט, א.

83) חגי ב, ט.

84) כפירוש הזהר (ח"א כח, א. תקי"ז ת"ח) דקאי על ביהמ"ק השלישי.

85) ראה ב"ב ע"ד, ב ואילך.

86) ראה לקו"ת שמיני ית, א.

87) ראה תשובות וביאורים ס"א. ושי"נ.

88) אחרי טז, לא. אמור כג, לב.

ובעבודת ה': ביוהכ"פ איז די שלימות העבודה פון תשובה עילאה⁸⁹ (העכער ווי די תשובה עילאה אין די עשרת ימי תשובה בכלל⁹⁰). וע"פ הידוע אָז ביום השבת (אותיות תשבי") איז אויך די עבודה פון תשובה עילאה⁹¹ – קומט אויס אָז בקביעות שנה זו, ווען יוהכ"פ איז חל להיות בשבת, קומט צו נאָכמער שלימות אין דער עבודה פון תשובה עילאה.

ובפרטיות יותר – האָט מען בקביעות שנה זו דעם חיבור פון די ביידע מעלות פון שבת און יוהכ"פ: די מעלה פון עונג העצמי הבא במורגש בשבת (דורך אכר"ש בכל השנים, ובשנה זו י"ל אָז דאָס ווערט נמשך דורך דעם יום עצומי⁹²), און די מעלה פון עונג הבלתי מורגש דיוהכ"פ (שאסור באכר"ש)⁹³.

ועד"ז איז אויך פאַרשטאַנדיק די מעלה פון ערב יוהכ"פ בשנה זו, וועלכער איז אויך ערב שבת:

ערב שבת איז אַ הכנה צו שבת, „מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת“⁹⁴. ביז אָז בערב שבת האָט מען אַ טעימה – „טועמי' חיים זכר“⁹⁵ – פון כל תבשיל ותבשיל של שבת⁹⁶. און נאָכמער: בערב שבת (יום הששי למעשה בראשית) איז געווען יום בריאת אדם הראשון, „כדי שיכנס לסעודה מיד“⁹⁷, ובלשון המשנה⁹⁸, „הכל מתוקן לסעודה“.

ועפ"ז איז מובן, אָז ווען ערב יוהכ"פ קומט אויס בערב שבת – איז נאָכמער בהדגשה דער עילוי הנ"ל פון דער אכילה ושתית בערב יוהכ"פ, „כל האוכל ושותה בתשיעי כו' כאילו התענה בתשיעי ועשירי“, וואָרום מ'האָט דעמולט אַ „טעימה“ פון שבת, ובשנה זו – פון יוהכ"פ (שבת שבתון) שחל להיות בשבת, און נאָכמער – דעמולט איז „הכל מוכן לסעודה“.

89) לקו"ת תצא לו, ג. לז, ד. וראה סה"מ תקס"ה ע' תתמא. ועוד. וראה ברכות עיוהכ"פ (אחרי מנחה) תשמ"ז סי"ג. תשי"ג ס"א ואילך.

90) ראה לקו"ת דרושים לשבת שובה סו, ג. סז, ד. סה"מ תרכ"ט ע' שט. ס"ע שיג ואילך.

תרס"ד ע' שנד ואילך.

91) אגה"ת ספ"י.

92) שם.

93) ע"ד המבואר בנוגע להמשכות דשופר ביו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת (לקו"ת דרושי

ר"ה נו, א ואילך. ובכ"מ).

94) ראה המשך תרס"ז בסופו (ע' תקמב).

95) ע"ז ג, סע"א.

96) שער הכונות ענין טבילת ערב שבת. פע"ח שער יח רפ"ג. ועוד – נסמו בלקו"ש ח"כ ע'

.173

97) ראה מג"א או"ח הל' שבת סר"ב סוסק"א. שו"ע אדה"ז שם ס"ח. וראה לקו"ש שם.

98) סנהדרין לח, א. וראה סה"ש תנשא ח"א ע' 11-9.

99) אבות פ"ג מט"ז.

ועוד נקודה בדבר: שבת איז מעין¹⁰⁰ דעם „יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים“¹⁰¹. ועאכר"כ יוהכ"פ שחל להיות בשבת, וואָס אויך יוהכ"פ איז מעין דער גילוי דלע"ל¹⁰². פאַרשטאַרקט דאָס נאָכמער די עבודה איצטער מעין וטעימה פון דעם גילוי וסעודה דלע"ל ווען מ'וועט האָבן די שלימות החיבור פון מעלת הגשמיות ומעלת הרוחניות – די סעודה פון ליתן שור הבור, בגשמיות וברוחניות גם יחד, כנ"ל.

ובכל זה קומט צו נאָכמער בשנה זו, ה'תנשא, ר"ת ה' תהא שנת אראנו נפלאות¹⁰³, וועלכע קומט נאָך שנת ה'תש"ג, ר"ת ה' תהא שנת נסים, ולאחרי שנת השמ"ט ידיך, ושנת תשמ"ח, תשמח (ת"ו בחיריק) און תשמח (ת"ו בשוא), וועלכע איז אויך געווען אַ שנת הקהל, „הקהל את העם האנשים הנשים והטה"ם¹⁰⁴, און מ'הערט די קריאה בתורה פון דעם מלך, „כאילו . . . מפי הגבורה שומעה"ם¹⁰⁵, ע"ד „ואני אברכם“, „מפי גבורה“ (כנ"ל ס"ג).

ט. ויש לקשר זה [די המשכה מלמעלה מעלה, ביז פון עצמותו ית', אין גאַנץ סדר השתלשלות ביז למטה מטה אין דעם יש הגשמי] אויך מיט דעם קאָפיטל תהלים פון שנה זו – מזמור פ"ט:

„משכיל לאיתן האורחי“ באַווייזט אויף דער המשכה וגילוי פון בחי' איתן שבנשמה – דער עצם הנשמה וועלכער איז אַ „חלק אלוקה ממעל ממש"ם¹⁰⁶, פאַרבונדן מיט עצמותו ית' [מיט די ג' פירושים אין „איתן": האָרט, שטאַרק און אַלטי"ם], באופן אַז דאָס איז מזריה, באַלייכט און שיינט אַריין אין אַלע כחות וחושים,

ווי די תורה פון דעם אַלטן רבי'ן בזה"ם, פאַרבונדן אויך מיט דער תורה ופירוש אין דעם פסוק פון¹⁰⁷ דעם בעש"ט און פון דעם מגיד,

און דערנאָך ווי די נקודות ווערן נתבאר דורך דעם מיטעלן רבי'ן אין אַן אופן פון „רחובות הנהר"ם¹⁰⁸, כולל – די הרחבה פון דער נקודה פון „איתן" ווי דאָס שטייט באַ דעם בעש"ט, מגיד און דעם אַלטן רבי'ן,

100 ראה המשך תרס"ז שם. המשך תער"ב ח"ב ע' אקכו. ועוד.

101 תמיד בסופה.

102 ראה המשך תרס"ז שם.

103 לשון הכתוב – מיכה ז, טו.

104 וילך לא, יב.

105 רמב"ם סוף הלכות הגיגה.

106 תניא רפ"ב.

107 ד"ה וייצר תרפ"ה (תש"ח) – ע' ס ואילך (סה"מ תש"ח ע' 61 ואילך).

108 קונטרס לימוד החסידות ע' 5 ואילך.

109 תורות ופירושי כל רבותינו נשיאינו בפסוק זה – נעתקו ב„קובץ י"א ניסן שנת הפ"ט"

(קה"ת תש"ג).

110 ראה לקו"ש חכ"ה ע' 349. וש"נ.

און דערנאך – דורך דעם צמח צדק און רבי'ן מהר"ש און רבי'ן (מהורש"ב) נ"ע, ביז ווי דאָס ווערט נתבאר ון(כמילא) נמשך אין די דברי אלקים חיים (אין די מאמרי חסידות און שיחות קודש) פון נשיא דורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר,

ביז אַז די אלע ווערן נתגלה, תיכף ומיד ממש, אין אַן אופן פון „ממש“, אין ממשות, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו [כמרומו בשמו פון כ"ק מו"ח אדמו"ר: יוסף – על שם „יוסיף אד' שנית ידו לקנות את שאר עמו"י, יצחק – על שם „כל השומע יצחק לי"י, וואָס די שלמות בזה וועט זיין לע"ל – „אז ימלא שחוק פינר"י, „אז ישיר משה"י].

ווי דער המשך פון דעם מזמור תהלים – „מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו"י, ביז אין אַן אופן – כסיום המזמור: „ברוך ה' לעולם אמן ואמן“, אַז עס ווערט אויפגעטאָן די ברכה והמשכה"י (פון שם הוי', שם העצם"י) אין עולם, ביז באופן פון „אמן“, וואָס אמן באַווייזט אויף דעם גמר הנצחון („גבורים גוצחים"י), וּבזה גופא – „אמן ואמן“, באופן כפול, „כפליים לתושי"י, וואָס כפל איז פאַרבונדן מיט דער גאולה"י [ווי ערקלערט אויך אין די דברי אלקים חיים פון דעם רבי'ן מהר"ש"י, „מלכתחילה אַריבער“, וואָס זיין יום הילולא איז ב"ג תשרי] וואָס דעמולט וועט זיין דער גמר הנצחון און גילוי פון „ברוך ה' לעולם“, ואני אברכם".

ויש לקשר זה מיט דעם זמן פון ערב יוהכ"פ ויוהכ"פ און די ימים שלאחרי זה – כדאיטא במדרש"י אַז בחג הסוכות, „זמן שמחתנו" (וואָס דעמולט ווערן נתגלה די ענינים פון ר"ה ויוהכ"פ, וכידוע"י אַז סכך הסוכה קומט פון ענן הקטורת ביוהכ"פ) „כשישראל יוצאין כו' ולולביהן ואתרוגיהם בידן אנו ידעין דישראל אינון ניצוחיא".

(111) ישע"י יא, יא.

(112) וירא כא, ו.

(113) תהלים קכו, ב.

(114) בשלה טו, א.

(115) פסוק כא.

(116) ראה תו"א מקץ לו, ג, ובכ"מ.

(117) כ"מ הל' עכ"ם פ"ב ה"ז. מו"נ ח"א פס"א ואילך. עיקרים מאמר ב' פכ"ח.

(118) נזיר בסופו.

(119) ל' הכתוב איוב יא, ו. שמור"ר פמ"ו, א.

(120) ראה פדר"א פמ"ח. יל"ש ר"פ לך.

(121) ד"ה לך תרכ"ז. תר"ל. וראה גם ד"ה לך באוה"ת בראשית (תערד, א). סד"ה נחמו עת"ר.

ובכ"מ.

(122) ויקיר פ"ל, ב.

(123) עט"ר שער יוהכ"פ פ"ב (כת, א). שם לו, סע"א ואילך. מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"ג ע'

אקלד. שם ע' אקמ. אוה"ת סוכות ע' איתשכב ואילך. המשך וככה תרל"ז פפ"ד. ד"ה והוא כחון תרנ"ז פ"א ואילך. ועוד.

און אין א יאר פון „אראנו נפלאות“ איז מובן, אַז מ'דאַרף אויף דעם ניט וואַרטן ביז יוהכ"פ, ועאכר"כ ניט ביז „זמן שמחתנו“, נאָר שוין בערב יוהכ"פ ווערט דער „אינון ניצוחיא“, און אין חג הסוכות קומט צו נאָכמער אין דעם גילוי ושלמות הענין.

י. ע"פ כל הנ"ל איז פאַרשטאַנדיק די ברכות וואָס יעדער איד באַקומט בערב יוהכ"פ זה דשנת תנש"א, ברכות אין אַלע זייערע ענינים – גשמיים און רוחניים, און גשמיים ורוחניים גם יחד, ברכות וועלכע ווערן נמשך פון למעלה מעלה, ביז למעלה ממקור כל הברכות, ביז פון „ואני אברכם“, און זיי ווערן נמשך למטה מטה, ביז ועיקר – אין גשמיות העולם. ביז אַז דאָס האָט אויך דעם כח צו מבטל ומהפך זיין די ענינים בלתי רצויים, וואָס דאָס ברענגט צו נאָך אַ העכערע עלי' (וואָרום ירידה צורך עלי', און אַ ירידה למטה מטה ברענגט אַן עלי' למעלה מעלה). אַזוי אַז מ'האָט די מעלה פון דער המשכה מלמעלה מעלה („גבוה מעל גבוה וגבוהים עליהם“¹²⁴), ביז למעלה מכל מדידה והגבלה, צוזאַמען מיט דער מעלה פון מדידה.

און דער כח אויף דעם האָט מען במיוחד בערב יוהכ"פ לאחרי תפלת מנחה, נאָכדעם וואָס מ'האָט געזאָגט תפלת וידוי, אויסגעשטעלט אין אַלע אותיות פון דעם אל"ף-ב"ת, און באופן כפול – אַזוי אַז מ'האָט דעמולט דעם תיקון ואתהפכא פון אַלע ענינים בלתי רצויים, ואדרבה: וויבאַלד אַז דאָס איז ווי די ענינים שטייען אין תפלה (וידוי) און תורה (כ"ב אותיות התורה), האָט מען נאָר די מעלה וואָס קומט אַרויס דערפון – די מעלה פון „כפליים לתושי“ פון אתהפכא, „זדונות נעשו לו כזכות“¹²⁵, ביז זכיות ממש¹²⁶, ובאופן פון „נעשו לו“, בעולם העשי' הגשמית (ומראה באצבעו ואומר זה¹²⁷), ביז באופן של ממשות.

ובפשטות: דער אויבערשטער בענטשט יעדער איד און אַלע אידן מיט אַ שנה אין וועלכע מ'האָט אַלע ברכות והצלחות, בטוב הנראה והנגלה,

און בפרטיות – ווי די ברכות שטעלן זיך אויס און הויבן זיך אָן מיט די אותיות פון אל"ף-ב"ת (בעניני טוב בפירוש ובגלוי) – וואָס בזה גופא זיינען פאַראַן כמה אופנים, אָבער מפני טירחא דציבורא ומפני כמה טעמים קען מען ניט אויסרעכענען אַלע ברכות וואָס הויבן זיך אָן מיט אַן אל"ף, ב"ת וכר' ביז תי"ו: דעריבער דערמאָנט מען נאָר איין אופן בזה, יש לומר אַז דאָס (און יעדער אופן בזה) איז כולל אַלע אַנדערע אופנים בזה (וואָרום מ'איז דערביי מכוון אַלע אותיות אל"ף-ב"ת מיט אַלע ברכות וואָס הויבן זיך אָן מיט די אותיות אל"ף ביז תי"ו), וועלכע זיינען כולל אַלע ברכות אין אַלע ענינים רוחניים און אַלע ענינים גשמיים:

(124) קהלת ה, ז.

(125) יומא פו, ב.

(126) ראה לקוטי ח"ז ע' 183 ואילך ובהערות 15, 48 שם.

(127) לשון חז"ל – שמרר ספכ"ג. ועוד.

עס זאל זיין א: שנת אורה, שנת ברכה, שנת גדלות, שנת דיצה, שנת הוד והדר, שנת ועד טוב, שנת זכיות גדולות, שנת זיינים טובים וארוכים, שנת טובה בלי מדידה והגבלה כלל וכלל, שנת יעד טוב, שנת כלכלה, שנת לימוד בהצלחה מופלגה, ובפרט אז יוהכ"פ איז „מתן תורה“ פון די לוחות האחרונות¹²⁸] שנת נלכות ובמיוחד – מלכות בית דוד, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י דוד מלכא משיחא], שנת נסים ובפרט אז מ'קומט פון א „שנת נסים“ (תש"ג), און מ'גייט אריין (און מ'האָט שוין די תשעה ימים, הכולל דעם יום העשירי, די עשרה ימים הראשונים פון דעם יאָר) אין שנת „אראנו נפלאות“ (תש"א)] שנת טימן טוב, שנת לוז, שנת פדות, שנת צדקה און שנת צדיקים [ועמך כולם צדיקים¹²⁹] שנת קדושה, שנת רוממות, שנת לשון ולמחה, שנת הפלה, שנת השוכה [וואָס שלמותה איז ביוהכ"פ, כנ"ל], און שנת הלה [„כל הנשמה תהלל י"ה הללו"י, בסיום חותם ספר תהלים].

און דאָס ווערט אַלץ אויפגעטאַן תיכף ומיד ממש, ובפרט אז אידן האָבן שוין אָפגע'פסק'נט בתחלת שנה זו, אז ס'וועט זיין א שנת אורה וכו', אלע ברכות מיט אלע אותיות פון אל"ף-בי"ת, און דערנאָך דאָרף מען נאָר „פּאַנאַנדערפּאַקן די פעקלעך“¹³⁰, די ברכות וועלכע מ'האָט באַקומען בתחלת השנה פּאַנאַנדערפּאַקן, אין די ימים שלאַחרי זה, באופן אז דאָס ווערט בגלוי די נכסים און ברשות פון כל אחד ואחת מישראל.

ועוד והוא העיקר – די ברכה עיקרית – שנת גאולה, דורך דעם וואָס דער רגע הקרוב, דער רגע האחרון פון גלות, ווערט נהפך צו דער רגע הראשון פון גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, און עס ווערט דעמולט דער שלמות הגילוי פון „ואני אברכם“, „מפי הגבורה“, ביז אז מ'וועט הערן און דעהערן „תורה חדשה מאתי תצא“¹³¹, „מפי הגבורה“, וכמ"ש¹³² „לא ילמדו עוד איש את רעהו כי כולם ידעו אותי“.

און דעמולט באַקומט מען א צווייענדיקן מאָל די ברכות וואָס שטעלן זיך אויס אין אל"ף-בי"ת (כנגד דער כפל האל"ף-בי"ת אין וידוי כנ"ל), און די ברכות דעם צווייטן מאָל זיינען אויף א העכערן אופן, זייענדיק ברכות וואָס וועלן זיין לע"ל, אין דער שנת גאולה: א שנת אורה, שנת ברכה, שנת גדולה, שנת דיצה, שנת הוד והדר, שנת ועד, שנת זכיות גדולות, שנת זיינים טובים, שנת טובות

(128) משנה תענית כו, ב ובפרש"י. גמרא שם ל, ב.

(129) ישעי' ס, כא.

(130) כפתגם כ"ק מ"ח אדמו"ר בנוגע להזמן שלאחרי עבודת תשרי (שיחת ליל א' דהג

השבועות תשי"ח. נדפסה בסה"מ תשי"ט ע' 137).

(131) ישעי' נא, ד. ויק"ר פ"ג, ג.

(132) ירמ"י לא, לג.

גדולות, שנת י' עוד טוב, שנת כ' פליים לתושי', שנת ל' ימוד מופלג ובמיוחד אין דער „תורה חדשה“, שנת מ' רומים ושנת נ' לכות בית דוד, שנת ס' (ס' ושנת ז' פלאות, שנת ט' יעתא דשמיא ובמיוחד אין פארשטיין די „תורה חדשה“ (ובפרט אין דעם „ידעו אותי“), נוסף אויף דעם וואָס מ'פארשטייט מצ"ע, שנת ל"ו, שנת ל"ז, שנת ל"ח, שנת צדקה, שנת קדושה, שנת רוממות, שנת ט'מחה, שנת ו'שובה, שנת ח'ורה און שנת ת'הלה.

ובאמור, דאָס ווערט אויפגעטאָן תיכף ומיד ממש, און מ'דארף ניט וואַרטן „לשנה הבאה בירושלים“ (ווי מ'זאָגט בסיום וחותם פון יוהכ"פ), נאָר מ'האָט דאָס גלייך, ובמילא וועט זיין (אויך) „לשנה הבאה בירושלים“¹³³, באַרצנו הקדושה בירושלים עיר הקודש, בבית המקדש השלישי, בקדש הקדשים, וואו דער כהן גדול איז עובד עבודתו (כולל –) ביוהכ"פ זה.

יא. בכדי דאָס נאָכמער צואיילן – וועט מען מסיים זיין מיט אויסטיילן געלט לצדקה וואָס איז פאַרבונדן במיוחד מיט ערב יוהכ"פ (כמנהג ישראל).

– און אע"פּ אַז „היום קצר והמלאכה מרובה“¹³⁴ (בערב יוהכ"פ בפרט), גיט דער אויבערשטער כח יעדער איד אַז מ'זאָל קענען אַריינשטעלן אין זיין „גבול“ (פון „היום קצר“) אַלע ענינים, כולל די ענינים שלמעלה ממדידה והגבלה (כולל – „שכר הרבה“¹³⁴) –

ובפרט בערב יוהכ"פ בשנה זו, וואָס פירט גלייך אַריין אין יום השבת (נוסף אויף „שבת שבתון“ פון יוהכ"פ), פאַרבונדן מיט „יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים“, וואָס מעין זה ווערט אויפגעטאָן דורך מצות הצדקה, וועלכע ברענגט „שבת ומנוחה“ צו דעם וואָס דאַרף אַנקומען לצדקה,

און דאָס ברענגט אויך די אמת'ע צדקה – צו וועלכע אַלע אידן דאַרפן אַנקומען – אַנשטאָט „צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שפירזן לבין האומות“¹³⁵, ווערט די צדקה פון „ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל“¹³⁶, און ברענגט זיי אַלע צוזאַמען, מתוך שמחה וטוב לבב, צוזאַמען מיט חלקם שבעולם, ועאכ"כ מיט כל בני ביתם,

ובפרט ווי דאָס איז פאַרבונדן מיט דער עבודה ביוהכ"פ, דאע"פּ וואָס „שבעת ימים קודם יוהכ"פ מפרשיין כהן גדול מביתו“¹³⁷, דאַרף דער כהן גדול ביוהכ"פ זיין

(133) ראה סה"ש תש"ה ריש ע' 83.

(134) לשון המשנה – אבות פ"ב מט"ו.

(135) פסחים פז, ב.

(136) ישעי' כז, יב.

(137) משנה ריש יומא.

א נשוי, ווי מ'לערנט אָפּפּאַס¹³⁸ פון דעם פסוקי¹³⁹, "וכפר בעדו ובעד ביתו" – "ביתו זו אשתו".

יב. ויהי רצון, אַז פון דעם דיבור בכל זה זאָל עס אַראָפּקומען בפועל, אַז די גאולה קומט תיכף ומיד ממש, אַזוי אַז צוזאַמען מיט דער אכילה פון דער סעודה שני' וואָס מ'גייט באַלד עסן נואָס די נשי ובנות ישראל האָבן שוין זיכער אַנגעגרייט, אָדער אַנגעהויבן אַנגרייטן, באופן פון „הכל מוכן לסעודה", זאָל מען אויך עסן סעודת לויחן ושור הבר, צוזאַמען מיט אַלע אידן, און צוזאַמען מיט משיח צדקנו,

והקיצו ורגנו שוכני עפר¹⁴⁰, ומשה ואהרן עמהם¹⁴¹ – דער כהן גדול [אהרן כהן גדול און אויך משה איז געווען אַ כהן גדול לדיעה אחת בדא"ח¹⁴²], ובתוכם ובראשנו – כ"ק מ"ח אדמו"ר נשיא דורנו, און אַלע שוכני עפר פון כל בית ישראל, אַנהויבנדיק פון די אבות ואמהות, און לפני זה – אדם וחיה [וועלכע געפינען זיך אין מערת המכפלה, אין „קריית ארבע"¹⁴³].

און אַלע אידן גייען אין ארצנו הקדושה, אין ירושלים עיר הקודש, להר הקודש, לביהמ"ק השלישי, ולקדש הקדשים,

„ותחזינה (אויך ובענינינו – לשון הוה) עינינו בשוכך לציון ברחמים" (ווי מ'האָט ערשט מתפלל געווען בתפלת מנחה), „בשוב ה' את שיבת ציון"¹⁴⁴, ה' צוזאַמען מיט אַלע אידן, „ושב ה' אלקיך את שכותך", „והשיב לא נאמר אלא ושב"¹⁴⁵, וואָרום „עמו אנכי בצרה"¹⁴⁶, און עס ווערט מן המיצר אל המרחב, ביז דעם מרחב האמיתי,

און מ'זעט אויך (ותחזינה) ווי דער כהן גדול שבדורנו גייט אַריין אין קדש הקדשים ביוהכ"פ זה און טוט דאָרטן די עבודה, און אַלע ענינים וואָס ער טוט דאָרט אויף, כולל – תפלת הכהן גדול בהיכל וועלכע שטעלט זיך אויס אין אַלע אותיות פון אל"ף-ב"ת, ווי אַריינגעשטעלט אין תפלת מוסף (דציבור) דיוהכ"פ אין מחזור השוה לכל נפש,

(138) שם. וראה לקו"ש ח"י ע' 172 ואילך.

(139) אחרי טז, י.

(140) ישעי' כו, יט.

(141) ראה תוד"ה אחד – פסחים קיד, ב. וראה יומא ה, ב.

(142) זבחים קב, א. וראה בארוכה לקו"ש חל"ב ע' 29 ואילך.

(143) חיי שרה כג, ב.

(144) תהלים קכו, א.

(145) נצבים ל, ג ובפרש"י.

(146) תהלים צא, יד.

ובגאולה העתידה וועט דאך זיין „כל יושבי עלי“ (כל נפש), וועט מען דעמולט האָבן נוסף צו דער מעלה פון תפלה בציבור, אויך די מעלה פון אַ תפלה פון „כל יושבי עלי“, מצד דעם מתפלל, מצד דעם מקום און מצד דעם זמן¹⁴,

ותיכף ומיד ממש, והוא העיקר.

(147) ראה מכתב ג' דסליחות ה'תש"ג (נדפס לקמן ע' 444 ואילך).

בס"ד. ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א להתלמידים שיחיו — ערב יום הכפודים לפני כל נדדי, ה'תנש"א

„וידבר ה' אל משה לאמר, דבר אל אהרן ואל בניו לאמר, כה תברכו את בני ישראל אמור להם, יברכך ה' וישמרך, יאר ה' פניו אליך ויחונך, ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום, ושמך את שמי על בני ישראל ואני אברכם“.

א. ס'איז מובן מעצמו וגם פשוט (און ווי גערעדט אויך בשנים שלפנ"ז), אַז די אַלע וואָס געפינען זיך דאָ, זיינען נכלל אין די ברכות ואיחולים לכביים מקרב ולב עמוק פנימה, וועלכע זיינען געזאָגט געוואָרן לאַחרי תפלת מנחה (מיט אַלע פרטים שבדבר):

ובהוספה — בקשר מיט תלמידי הישיבה, וואָס ענינם ועסקם העיקרי איז — לימוד התורה (יששכרי), כדלקמן.

ב. וועט מען עס פאַרשטיין דורך מערער ערקלערן דאָס וואָס מ'האַט פריער גערעדט, אַז די שלימות העבודה פון אַ אידן (ווי ס'איז אויך מודגש אין ערב יוהכ"פ און יוהכ"פ) איז דוקא אַלס נשמה בגוף, בעולם הזה הגשמי, תחתון שאין תחתון למטה ממנו. אַזוי אַז אין דעם גוף וגשמיות דוקא זאָל מען מגלה זיין ווי דאָס איז אַ

(1) נוסח ברכת כהנים — נשא ו, כב ואילך. וראה בארוכה בהברכה לאחרי תפלת מנחה בתחלתה (לעיל ע' 375 ואילך).

(2) ברכת עיוהכ"פ (להת' שיחיו) תשמ"ה (לקו"ש חכ"ט ע' 324). תש"ג (לעיל ע' 369). ועוד.

(3) ראה ברכה לג, יח ובפרש"י.

(4) בהברכה לאחרי תפלת מנחה ס"ז (לעיל ע' 384-5). וראה בארוכה מכתב מוצש"ק כ"ה אלול ה'תש"ג (נדפס לקמן ע' 438 ואילך).

כלי צו רוחניות, ביו אז די רוחניות'דיקע קדושה פון אלקות זאל דורכנעמען די גשמיות אין אן אנטפלעקטן אופן.

ווי דאָס ווערט אַרויסגעבראַכט אין מעשה המצוות: שלימות קיום המצוות במעשה בפועל ווערט דורכגעפירט דוקא דורך אַ נשמה בגוף (וועלכער איז בבחינת „תחתון“ בערך צו זיין נשמה), און דוקא מיט גשמיות'דיקע ענינים פון עולם הזה.

ועד"ז בנוגע צו תורה: תורה „לא בשמים היא“, זי איז געגעבן געוואָרען דוקא באַרץ הלזו התחתונה, און דער כח אויף פסק'נען אַ דין איז אָפּגעגעבן געוואָרן דוקא צו אידן – אַלס נשמות בגופים למטה.

נאָכמער: דוקא דער „יש הנברא“ בעוה"ז הגשמי איז פאַרבונדן מיט דעם „יש האמיתי“ (עצמותו ומהותו ית'), וועלכער איז משפיע ומברך און גיט כח דעם יש הנברא, דער גוף פון אַ אידן⁵: און דאָס ווערט נתגלה דורך דער עבודה פון אַ אידן מיט זיין גוף הגשמי.

און: ווי דאָס דריקט זיך אויך אויס אין דעם ענין פון שכר המצוות – כידוע דער פסק דין⁶ פון רמב"ן, אַז דער תכלית השכר איז דוקא אין דער צייט פון תחיית המתים ווען די נשמות וועלן צוריק אַראָפּקומען אין עוה"ז, און זיך ווידער אַנטאָן אין גשמיות'דיקע גופים; ד.ה. אַז דעם העכסטן גיטלעכן שכר וועט באַנומען ווערן דוקא פון אידן אַלס נשמות בגופים בעוה"ז הגשמי.

ג. צווישן אידן גופא שטייט דער ענין נאָכמער בגלוי באַ ישיבה בחורים – וואָס זייענדיק נשמות בגופים (וגופים בריאים בשלימות – עם רמ"ח איברים וש"ס גידים), בעוה"ז התחתון שאין תחתון למטה ממנו, איז זייער לעבן און באַשעפטיקונג

(5) ראה ב"ר פ"ח, יא. פ"ב, ח. וראה תו"א ג, ד ואילך. קונטרס ומעין מאמר טו. המשך תרס"ו ע' תצה. ובכ"מ.

(6) וטעם הדבר, כי „נתאה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים“ – ראה בארוכה תניא פל"ו ואילך. וראה מכתב שבהערה 4.

(7) נצבים ל, יב. וראה כ"מ נט, ב.

(8) ראה סה"ש תנש"א ח"א ע' 12-13 ס"ח. וש"נ.

(9) ביאורי הזהר (לאדהאמ"צ) בשלח מג, ג. וראה ד"ה ולקחתם לכם תרס"א.

(10) כידוע שהחיבור דיש הנברא עם יש האמיתי הוא בעיקר בנוגע לגוף ישראל, אף שבכללות כן הוא בנוגע לכל הבריאה (ראה סה"ש תורת תש"ח ח"ב ע' 520 הערה 42). ולהעיר שבחירת וכח העצמות הוא דוקא בהגוף (ראה סה"ש תורת שלום ע' 120 ואילך).

(11) וגם זה הוא מהטעמים והמעלות שבמצוות מעשיות דוקא – ראה גם מכתב הנ"ל הערה ד"ה ומעלה זו . . . בגשמיות. וש"נ.

(12) בהבא להלן – ראה בארוכה מכתב הנ"ל. וש"נ.

(13) „דין“ – ע"ד הדין ומשפט דיוהכ"פ, „דאיהו רחמי“, בחי' חסדים הנסתרים, כדלקמן בפנים.

(14) בשער הגמול בסופו (בהוצאת שאוועל – ע' שט).

– לימוד התורה: ביו באופן אַז „תורתם אומנתם“ (בלשון חז"ל¹⁵): זייער אומנות (פאך) גשמית בעוה"ז הגשמי – באשטייט פון תורה.

און נאכמער: בא זיי זעט מען בגלוי ווי די „וועלט“ (יש ומציאות העולם) אליין איז מסייע און העלפט ארויס בעבודת השם – ווי דער רמב"ם איז מבאר (אין הלכות תשובה¹⁶), אַז די כוונה און דער תכלית פון די יעודים גשמיים אין תורה איז בכדי אַז אידן זאלן קענען לערנען תורה און מקיים זיין מצוות במנוחת הנפש ומנוחת הגוף בתכלית השלימות, אַן קיינע שטערונגען ח"ו. דאָס הייסט, אַז אַ איד דאַרף „זעהן“ די מנוחה והרחבה בגשמיות עוה"ז אַלס אַ מיטל צו מסייע זיין אידן בעבודת השם: ובהתאם לזה – דאַרף ער זי אויך אויסנוצן אין דער גרעסטער מאס:

וואָס דער ענין זעט מען בפועל ביי אַ ישיבה בחור: מ'נעמט פון אים אַראָפּ די דאגות בעניני עוה"ז, דאגות הפרנסה א.ד.ג. (וועלכע ווערן באַזאָרגט צו אים דורך זיינע עלטערן, דורך הנהלת הישיבה וכיו"ב), בכדי ער זאלן קענען לערנען תורה מתוך מנוחת הנפש ומנוחת הגוף, ביו באופן אַז „אומנתו“ (הגשמית) איז „תורתו“.

– ישיבה בחורים דאַרפן זיכער ניט אַנקומען צו אַ ביאור נוסף בהאמור: און אויב מ'דאַרף דערצו יע אַנקומען – איז אין „(תן לחכם) ויחכם עוד“¹⁷. ובפרט אַז איר לערנט דאָך תורה בחבורה, קומט במילא צו (אפילו בדרך הטבע פון עולם) אין הצלחת הלימודים, און אַלע מעלות פאַרבונדן מיט תלמוד תורה דרבים און ת"ת רבים.

ד. די מעלה פון תלמידי הישיבה – האָט אַ שייכות מיוחדת מיט יום הכפורים:

ביוהכ"פ, „אחת בשנה“¹⁸, זיינען אידן, אַלס נשמות בגופים – „דוגמת מלאכי השרת“¹⁹, ביו אַז באַ זיי איז מאיר די דרגת הקדושה פון יוהכ"פ – „העשירי יהי קודש“²⁰, ביו קדש הקדשים.

ובעבודת ה': ביוהכ"פ איז די תכלית השלימות פון תשובה עילאה²¹, די

15) ראה שבת יא, א. ובכ"מ (וראה לקו"ש ח"ו ע' 305 הערה 22).

16) פ"ט ה"א.

17) משלי ט, ט.

18) עד ש„אין התורה נקנית אלא בחבורה“ (ברכות סג, ב). וראה אבות פ"ו מ"ו. ועוד.

19) ס"פ תצוה. אחרי טו, ל.

20) טור ארו"ח סתר"ו (מפדריא פמ"ו). שם סתר"ט. שר"ע אדה"ז שם ס"ט (מדב"ר פ"ב, לו).

רמ"א ושר"ע אדה"ז שם ס"ט סתר"י.

21) לשון הכתוב – בחוקותי כו, לב.

22) נסמן בהברכה שבהערה 4 (לעיל ע' 386) הערה 89.

דביקות והתאחדות פון אַ אידן מיט דעם אויבערשטן, וואָס ווערט במיוחד ובגלוי דורך תורה (און יוהכ"פ איז יום נתינת לוחות האחרונות²³).

דאָס הייסט, אַז ביוהכ"פ איז דאָ אַ חיבור פון צווי קצוות: אַלס נשמות בגופים, פאַרבונדן מיט מדידה והגבלה, ווערט אַ איד פאַרבונדן מיט דרגת הקדושה שלמעלה מכל מדידה והגבלה.

ע"ד ווי גערעדט פריער בנוגע צו דעם גילוי פון די י"ג מדות הרחמים בעשרת ימי תשובה בכלל, אויף וועלכע עס שטייט²⁴, „דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב“, ועאכו"כ בשעת מ'האַלט שוין בסיום יום התשיעי, ובתוספת דיום העשירי יהי' קודש, ווען ס'איז דאָ די שלימות הגילוי פון די י"ג מדות הרחמים, וביחד עם זה – ווערן זיי נמשך ונתגלה דוקא אין מדידה והגבלה, ביז אין גשמיות העולם,

ביז נאָכמער: עס ווערט נתגלה ווי אויך דער דין ומשפט שביוהכ"פ (גמר הדין דר"ה²⁵) – איז באופן פון „משפט . . דאיהו רחמי“²⁶, ביז רחמים רבים שלמעלה ממדידה והגבלה, ואדרבה – נאָך העכער פאַר רחמים רבים גלויים, וואָרום די דינים זיינען באמת ובפנימיות – חסדים הנסתרים (שלמעלה מגדר גילוי²⁷), און דורך תשובה עילאה ביוהכ"פ ווערן זיי נמשך ונתגלה בפשטות למטה מעשרה טפחים נשמות בגופים, ברב טוב גשמי ורוחני, אַזוי אַז מ'זעט בגלוי ווי אויך דער דין איז – דין עילאה (בדוגמת תשובה עילאה).

ה. אין דעם קומט צו נאָכמער הדגשה בקביעות שנה זו – ווען יוהכ"פ איז חל בשבת: דעמולט האָט מען, נוסף אויף אַלע מעלות פון „שבת שבתון“²⁸ (עשירי יהי' קודש), אויך די מעלות פון קדושת יום השבת קודש (שביעי יהי' קודש)²⁹.

ולהוסיף: דער דין איז אַז „כשתבוא שבת יהא בעיניך כאילו כל מלאכתך

(23) תענית כו, ב ובפרש"י. גמרא שם ל, ב.

(24) ישע"י נה, ו. ר"ה יח, א.

(25) כמו שאמרים בתפלת ר"ה ויוהכ"פ (פיוט ונתנה תוקף) – „בראש השנה יכתובון ובוים צום כיפור יחתמו“. וראה ר"ה טז, א.ב. וראה מכתב ח"י אלול תשמ"ז הערה ד"ה לכתובה ולחתימה. וש"נ (לקו"ש חכ"ט ע' 533).

(26) תקו"ז בהקדמה („פתח אליהו“). ובנגלה דתורה – „ושפטו העדה והצילו העדה“ (ר"ה כו,

א).

(27) ראה תניא פכ"ז (לג, א).

(28) אחרי טז, לא. אמור כג, לב.

(29) ולהעיר שגם שבת היא תשובה עילאה (אגה"ת פ"י. וראה בהברכה הנ"ל לעיל ע' 386). ויזוע גם השייכות דשבת לתורה – כמובן גם ממ"ש בגמרא (שבת פו, ב) דלכו"ע בשבת ניתנה תורה. וממ"ש בוהר (ח"ג כט, א. ומרומו בשבת קיט, א. וראה לקו"ש ח"א ע' 40) דח"ח איקרי שבת.

עשוי³⁰, ד.ה. אז ביום השבת איז „מלאכתך“ של אומנתך (בעוה"ז הגשמי) גופא „עשוי“ דורך דעם אויבערשטן; וואָס דאָס גיט נאָכמער נתינת כח צו תלמידי הישיבה בעבודתם במשך כל השנה, צו לערנען תורה מתוך מנוחת הנפש והגוף, וויבאלד אז „מלאכתך עשוי“; מ'שטעלט זיי צו זייערע צרכים גשמיים (כנ"ל סעיף ג).

ו. דער ענין איז נאָכמער בהדגשה בשנה זו בכללותה – קומענדיק פון שנת תש"ג, ר"ת תהא שנת נסים [ולפני זה – שנת תשמ"ט ידך, און שנת תשמח, שנת הקהל], און שטייענדיק בהתחלת שנת תנש"א, ר"ת תהא שנת אראנו נפלאות (ראשי תיבות שנתפרסם ונתפשט בתפוצות ישראל³¹):

נס³² (ועד"ז – נפלאות) איז לשון רוממות והתנשאות³³, כמ"ש³⁴, „ארים נסי“, כמו הנס על ההרים³⁵. ובעבודת האדם – אָן עבודה והנהגה באופן נסי, למעלה מדרך הטבע; און נאָכמער: „על ההרים“ (ניט „בהרים“), העכער אפילו פאָר די אויפגעהויבנקייט פון „הרים“. ביז באופן, אָז דער טבע עצמו ווערט אויפגעהויבן לדרגת נס.

וואָס דער ענין קומט צום אויסדרוק בגלוי אין דעם לעבן פון ישיבה בחורים, וועלכע זיינען, אַלס נשמות בגופים אונטערוואָרפן די חוקי הטבע בעוה"ז הגשמי – דערהויבן גייסטיק „על ההרים“, זייענדיק דורכגענומען מיט תורה, „תורתם אומנתם“.

ז. ע"פ הנ"ל איז פאָרשטאָנדיק אָז די אַלע ברכות וועלכע מ'האָט פריער גערעדט (נאָך מנחה) – ברכות והמשכות פון למעלה מעלה ביז למטה³⁶ – זיינען שייך צו תלמידי הישיבה ביתר שאת וביתר עוז.

ובפשטות: דער אויבערשטער זאָל אייך בענטשן אָז די אַלע ענינים האמורים זאָלן נמשך ווערן בפשטות בגשמיות למטה מעשרה טפחים, אַלס נשמות בגופים, ובפשטות – ברב טוב גשמי ורב טוב רוחני, ומתוך שמחה וטוב לבב.

30) מכילתא ופרש"י יתרו כ, ט. טושי"ע או"ח טש"ז ס"ח. שו"ע אדה"ז שם סכ"א. וראה סה"ש התש"ג ח"ב ע' 645-6.

31) להעיר מרמב"ם (הלי ממרים פ"א ה"א"ב. שם פ"ב ה"ב ואילך) שמנהגות (שהנהיגו ב"ד הגדול) פשטו בכל ישראל יש עשה ולית בקיומם.

32) הבבא הללן – ראה ס' השיחות תשמ"ט ח"א ע' 371 ואילך. מכתב ואיו תשרי התש"ג (לקמן ע' 428 ואילך).

33) ראה מצר"צ תהלים ס, ו. אוה"ת שה"ש ע' כט. בשלח ע' תרסה. סהמ"צ להצ"צ עג, א. ובכ"מ.

34) ישע"י מט, כב.

35) סהמ"צ שם. וראה סה"ש תשמ"ט שם הע' 19.

36) וראה הברכה דלעיל בתחלתה (ע' 378) שענין זה מודגש במיוחד בברכת כהנים.

כולל – די כחות צו אויסנוצן די אַלע ברכות מתוך שמחה וטוב לבב.

ובמיוחד בנוגע צו תלמידי הישיבה – אַז איר זאָלט נאָכמער מצליח זיין בלימוד התורה, באופן פון „לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא“³⁷ (דין ומשפט – בחי' מדידה והגבלה בתורה עצמה), און אויך באופן ד„דרוש וקבל שכר“³⁸ (שלמעלה ממדידה והגבלה), כמ"ש³⁹ „יגדיל תורה ויאדיר“, ביז – למעלה מכל מדידה והגבלה⁴⁰.

און דאָס ווערט אַ הכנה מתאימה צו דער גילוי שלמעלה ממדוה"ג פון „שבת שבתון“, „אחת בשנה“.

ועוד והוא העיקר: דאָס איז נאָכמער מקדים ומזרז – ותיכף ומיד (וויבאָלד אַז „אחכה לו בכל יום שיבוא“⁴¹) – די גאולה האמתית והשלימה (ווען עס וועלן זיין תכלית ושלמות כל ענינים הנ"ל, כולל – אַלע מעלות פון שביעי (יום השבת) בשלימות, און אַלע מעלות פון עשירי (יוהכ"פ) בשלימות) – ע"י משיח צדקנו

– אויף וועמען עס שטייט (במזמור פט בתהלים)⁴² „מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו“.

וסיום וחותם המזמור⁴³ – „ברוך ה' לעולם אמן ואמן“: עס ווערט די ברכה והמשכה פון הוי' אין עולם („לעולם“), ביז אין עולם הזה התחתון שאין תחתון למטה ממנו (ועד"ז אין דעם „עולם“ התחתון פון אידן⁴⁴ – גוף הגשמי; ובאופן פון „אמן ואמן“ – באופן דנצחון („גבורים נוצחים“, ע"ד „אגן ניצוחיאי“), און נצחון אויך

37 יומא כו, א.

38 סוטה מד, א. וש"נ.

39 ישעי' מב, כא. חולין סו, ב.

40 להעיר שגם בהפסוק „יגדיל תורה ויאדיר“ – ב' פירושים מן הקצה אל הקצה: (א) דקאי על לימוד עם תשכיר (רמב"ם הל' ת"ת ספ"ב) – שהוא לימוד דוקא במדוה"ג (בהתאם לדעת התינוקות). (ב) דקאי על לימוד שאינו נוגע הלכה למעשה (חולין סו, ב), ובלשון חז"ל „דרוש וקבל שכר“ (ככפנים) – היינו לימוד באופן שלמעלה ממדוה"ג.

וע"פ המבואר בפנים אולי יש לבאר דשלימות ענין התורה היא כשמחברת ב' הענינים דגבול וכלי גבול (כפי שזה מתבטא במיוחד אצל תלמידי ישיבה).

41 נוסח „אני מאמין“. וראה לקר"ש חכ"ג ע' 394.

42 פסוק כא. – וקאי על משיח צדקנו שבא בהיסח הדעת, כמו מציאה (סנהדרין צו, א).

43 בהבא להלן – ראה בהברכה דלעיל – ע' 388. וש"נ.

44 „עולם קטן זה האדם“ – תנחומא פקודי ג. תקרו"ו תסי"ט (ק, א). וראה אדר"נ פלא"ג. ג. קה"ר

א, ד. זח"א קלד, ב. ועוד.

מלשון נצחיות, אַז מ'איז ממשיך די עבודה – נשמות בגופים בלי הפסק כלל – אין חיים נצחיים (כפס"ד הרמב"ן הנ"ל), תיכף ומיד ממש.

„ותחזינה עיינינו“ די עבודה פון כהן גדול בבית המקדש, „מקדש אד' כוננו ידיך“⁴⁵, ובמיוחד ביוהכ"פ – די עבודה לפני ולפנים – נוסף אויף „ונשלמה פרים שפתינו“⁴⁶ ווי עס איז בזמן הזה, אויך „פרים“ בפשטות).

און מ'האָט אַלע ברכות והצלחות על סדר הא"ב (ווי אָפּגעדרוקט אין סידור ומחזורי – השוה לכל נפש, ובמילא ווערט דאָס נתקבל ביי כל נפש, אנשים נשים וטף, און אויך אַלע צוזאַמען). ותיכף ומיד ממש – דער קיום פון אַלע ברכות בפועל ממש, למטה מעשרה טפחים, נשמות בגופים.

ועיקר הברכות – גאולה האמתית והשלימה ע"י משיח צדקנו. ו,בנערינו בזקיננו בבנינו ובבנותנו“⁴⁷, קומען אַלע אידן, מכל קצוות וארבע כנפות תבל – אין ארץ ישראל, אין ירושלים עיה"ק, להר הבית, ולבית המקדש, ולקדש הקדשים.

ועוד ועיקר – תיכף ומיד ממש, אמן ואמן.

---

45 בשלח טו, יז ובפרש"י.

46 הושע יד, ג.

47 בתפלת מוסף (דציבור) דיוהכ"פ.

48 בא י, ט.

יוהכ"פ – סוכות

[במוצאי יוהכ"פ תנש"א, לאחר תפלת ערבית והבדלה]

– אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

ס'איז א פסק דין בשולחן ערוך, אז במוצאי יוהכ"פ, בת קול יוצאת ואומרת לך' אכול בשמחה (לחמך)"; וואס דער ענין פון „(לך אכול) בשמחה (לחמך)“ איז גלייך פארבונדן מיט „זמן שמחתנו“ [והתחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן ניגון הקפות לאביו הרלו"צ ז"ל].

-
- (1) אדו"ה – אר"ח סוף הל' יוהכ"פ סתרכ"ד ס"ט. מתוד"ה והאמר – יומא פו, ב (כשם המדרש עה"פ – קה"ר פ"ט, ז). הובא גם בכ"י אר"ח שם ד"ה ומ"ש שתקיעה זז.
- (2) לשון הכתוב – קהלת ט, ז.
- (3) בשו"ע אדו"ה שם ליתא וצריך בירור בדפוסים השונים. אבל כ"ה בכתוב שם, וכן נעתק גם במדרש, בתוס' ובכ"י שם.
- (4) להעיר גם, „מתחילין מיד במוצאי י"כ בעשיית הסוכה“ (רמ"א אר"ח סוף הל' יוהכ"פ (סו"ס תרכ"ד). ריש הל' סוכה (סתרכ"ה). שו"ע אדו"ה ריש הל' סוכה (סתרכ"ה)). ולהעיר שמצות סוכה קשורה ונוגע לעצם ענין החג, „ומן שמחתנו“, כמ"ש (אמור כג, לד) „חג הסוכות שבעת ימים לה“ (ראה לקו"ש חכ"ב ע' 123 ואילך. ושי"ן). ולהעיר גם, שבחג"ס הוא גילוי השמחה שביוהכ"פ (ראה המשך וככה תרל"ז פצ"ז. לקו"ש חכ"ז ע' 589. ושי"ן).

בס"ד. רשימת דברי כ"ק אדמו"ר שליט"א
מוצאי יום הכיפורים, אחרי קידוש לבנה, ה'תש"נ.

עם שטייט אין שולחן ערוך (צוויי מאָל) אז „מתחילין מיד במוצאי י"כ בעשיית הסוכה“. וואס אע"פ אז מ'זעט אז רוב אידן – ואני בתוכם – זיינען במעשה

-
- (1) רמ"א אר"ח סוף הל' יוהכ"פ (סו"ס תרכ"ד). ריש הל' סוכה (סתרכ"ה). ויש לומר טעם הכפל – כי בעשיית סוכה במוצאי יוהכ"פ יש ב' דינים: דין ביוהכ"פ (הל' יוהכ"פ) – שבמוצאי יוהכ"פ מתחילין בעשיית הסוכה, ודין בזמן עשיית הסוכה (הל' סוכה) – לאחר יוהכ"פ. וע"פ פנימיות הענינים יש לומר – שבענין הסוכה יש ב' ענינים: גילוי השמחה שביוהכ"פ (כידוע שסכך הסוכה נעשה מעטן הקטורת דיוהכ"פ – ראה עט"ר שער יוהכ"פ לו סע"א ואילך. ועוד. סה"מ מלוקט ת"א ע' קעז. ושי"ן), והשמחה בסוכות מצ"ע.

בפועל ניט נזהר אין דעם – איז מען יוצא אויך איצט דעם ענין דורך דעם דיבור
בזה.²

ויהי רצון, אז בקרוב ממש זאלן זוכה זיין זיצן אין „סוכת עורו של לויתן“.

א גוטן יום טוב און א גוטן חודש, און ס'זאל נמשך ווערן על כל השנה כולה
– א שנה שכולה ניסים, וניסי ניסים.

---

(2) ראה ספר המנהגים חב"ד ע' 59.

(3) כ"ב עה, א.

**בס"ד. ברכת כ"ק אדמו"ר לאנשי כפר חב"ד,
בעת מסירת האתרוגים ע"י באי כח הכפר שיחי
יום ד', ערב חג הסוכות ה'תשנ"א**

א. דער אויבערשטער זאל העלפן און מצליח זיין אלע אידן, אנשים נשים וטף, און מיט אלע צוזאמען פראווען שמחת יום טוב („מועדים לשמחה", ובפרט „זמן שמחתנו") בתכלית השלימות, און ווי דער רמב"ם פסק'נטי און שמחת יום טוב פראוועט מען דוקא ברוב עם, ועאכו"כ צוזאמען מיט די בני בית, קרובים אדער בני הקהילה וכו',

און די שמחה (ברוב עם) זאל אזוי נמשך ווערן על ובכל השנה כולה.

ובפרט אז מ'האָט אויף דעם אַ נתינת כח מיוחדת פון קביעות שנה זו: פון די ערשטע צוויי טעג יום טוב סוכות (בחוץ לארץ), „מועדים לשמחה", גייט מען אַריין גלייך אין יום השבת קודש, „וביום שמחתכם אלו השבתות", במילא האָט מען אַ חזקה וחזק מיוחד אין דעם ענין השמחה, וועלכער גיט אויך אַ תוספת כח צו ממשיך זיין די שמחה און די התוועדויות פון „מועדים לשמחה" אין די קומענדיקע טעג פון סוכות, ועאכו"כ אין שמיני עצרת ושמחת תורה (די שלימות השמחה פון חג הסוכות), ובפרט און אויך די טעג (פון שמע"צ ושמח"ת) פירן גלייך אַריין אין שבת, און אין שבת בראשית,

— וכמדובר כמ"פ: אז שנה זו טיילט זיך אויס דערמיט וואָס די ימים טובים כחודש תשרי שטעלן זיך אויס אין שלש און (אין חוץ לארץ) שלש פעמים שלש: די צוויי טעג פון ראש השנה האָבן תיכף אַריינגעפירט אין שבת, און אזוי אויך — בנוגע צו די ימים הראשונים פון חג הסוכות און די ימים האחרונים, שמע"צ ושמח"ת —

און דאָס גיט אויך נאָכמער כח צו ממשיך זיין די שמחה על כל השנה כולה.

ובפרט אז שנה זו, ה'תשנ"א, איז ראשי תיבות (ווי אידן זיינען מסביר) — הי' תהא שנת אראנו נפלאות, און דאָס קומט נאָך שנת ה'תשנ"ג, ר"ת הי' תהא שנת נסים, ד.ה. און נוסף צו די נסים (בשנה שעברה) האָט מען (נסים וואָס ווערן אָנגערופן) „נפלאות", „נפלאות" למעלה מנסים סתם, און — „אראנו נפלאות",

וואָס דאָס גיט נאָכמער צו אין דער פריצת גדר (ע"ד ענין הנס והנפלאות) פון שמחת יום טוב, עס זאל זיין אַ שמחה וואָס איז פּורץ אַלע גדרים און אַלע מדידות

(1) הל' יו"ט פ"ז ה"ח. וראה סידור (עם דא"ח) שער הסוכות רנו, רע"ג. ועוד.

(2) ספרי בהעלותך י, י.

(3) ראה בארוכה בהמכתבים כלליים דסוף שנת תש"ג והתחלת שנה זו (נדפסו לקמן ע' 433

ואילך). שיחת ש"פ האוניו, שבת שובה (סה"ש תנש"א ח"א ע' 3 ואילך).

(4) ראה בארוכה סה"מ תרנ"ז ע' רכג ואילך.

הגבלות, ביו אַ שמחה „עד דלא ידע“, בדוגמא צו שמחת פורים, וועלכע איז גרעסער פאַר יום הכפורים, כידוע, אַז יום הכפורים איז כ־פורים, ווייל בפורים טוט מען אויף די ענינים פון יוהכ"פ (ניט דורך תענית ועינוי, נאָר אדרבה –) דורך אַ שמחה ואכילה ושתי' גשמית וממשית: ועד"ז יש לומר בנוגע צו שמחת חג הסוכות, וועלכע קומט (אויך) בהמשך און אַלס תוצאה פון דער פעולה כיוהכ"פ, ביז צו דער שלימות השמחה בשמיני עצרת ושמחת תורה, וועלכע ווערט גלייך נמשך (בשנה זו) אין שבת ושבת בראשית, און דערפון – במשך כל השנה כולה (כנ"ל).

ב. ויהי רצון, והוא העיקר, אַז דער שנת אראנו נפלאות זאָל לכל לראש אַרויסקומען אין דעם נס הכי עיקרי והכי גדול והכי פנימי – גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, און עס זאָל זיין „אראנו נפלאות“ בפשטות – „כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות“, נפלאות אפילו בערך צו די נסים „כימי צאתך מארץ מצרים“,

און מ'האָט „אראנו נפלאות“ אויך אין זריות הזמן, אַז די גאולה (ונפלאות הגאולה) קומט תיכף ומיד ממש, לא עכבן אפילו כהרף עיני, נאָך אין דעם ערב חג הסוכות, ועאכו"כ אין דעם המשך פון חג הסוכות,

וכפרט ע"פ המבואר אין נבואת זכרי"י (וועלכע מ'זאָגט אין דער הפטורה פון דעם ערשטן טאָג סוכות) דער קשר מיוחד פון חג הסוכות מיט דער גאולה האמיתית והשלימה (ווען עס וועט זיין „ועמדו רגליו גו' ונבקע הר הזיתים גו'“, „והי' ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים גו'“¹²), ביז אַז דאָס וועט אויך האָבן אַ פעולה אויף די אומות העולם „והי' כל הגותר מכל הגוים גו' ועלו גו' ולחוג את חג הסוכות גו'“¹³), ביז אַלע שבועים אומותי, כמבואר ומפורש אין דער נבואה.

ויה"ר אַז דאָס זאָל מקריים ווערן אין דעם חג הסוכות – בגאולה האמיתית והשלימה, און נמשך ווערן במשך כל ימי הסוכות, ביז שמע"צ ושמח"ת, און זאָס זאָל דערנאָך גלייך נמשך ווערן אין שבת בראשית, „בראשית ברא אלקים את השמים

(5) מגילה ז, ב.

(6) תקרי"ז תכ"א (נו, ב). תו"א צב, ד. זיה, סעי'ד ואילך. ועוד.

(7) ראה המשך וככה תרל"ז פצ"ו. לקריש חכ"ד ע' 249. שם ע' 589. וש"נ.

(8) מיכה ז, טו.

(9) אור"ת עה"פ מיכה שם.

(10) כמו שהי' ביצ"מ – מכילתא ופרש"י בא יב, מא.

(11) קאפיטל יד.

(12) שם, ד. ה.

(13) שם, טו. וראה סוכה ג, א.

(14) להעיר שהקרבת השבועים פרים בסוכות היא כנגד השבועים אומות (סוכה נה, ב. במדב"ר

פכ"א, כד. וראה ד"ה בסוכות תשבו תשל"ז – סה"מ מלוקט ח"א ע' קפ ואילך).

ואת הארץ¹⁵ – אז עם ווערט (אין דער גאולה) א שינוי וחידוש אין גאנץ מעשה בראשית – בהתאם צו „תורה¹⁶ חדשה מאתי תצא“¹⁷ – אין שמים וארץ¹⁸ וכל צבאיהם¹⁹,

וכאמור, דאָס ווערט אויפגעטאָן תיכף ומיד ממש נאָך בערב חג הסוכות, וואָס גלייך בתחלת הגאולה, ברגע הראשון של הגאולה, האָט מען די גאַנצע שלמות והמשך הגאולה, כולל – דעם שינוי וחידוש במעשה בראשית,

ובפרט דורך דעם כח פון פריצת כל הגדרים פון שמחת חג הסוכות, ובאופן אַז דאָס ווערט נמשך אויך בגשמיות העולם (בדוגמת שמחת פורים), כנ"ל, פירט דאָס אַריין אין דער גאולה וואָס פועל'ט אַ חידוש בגשמיות העולם, אָנהויבנדיק פון פראָווען סעודת לויטן ושור הבר בגשמיות²⁰, נוסף אויף ענינה ברוחניות (כמבואר בלקו"ת²¹).

ועוד והוא העיקר – תיכף ומיד ממש, אַזוי אַז יעדער איד און אַלע אידן זיינען ממשיך דעם המשך פון ערב סוכות, די הכנות צו תפלת מנחה און תפלת מנחה שלאחרי זה – בארץ הקודש, בירושלים עיר הקודש, כהר הקודש, ובבית המקדש, ביו אין קודש הקדשים,

תיכף ומיד ממש.

מזאָל ממשיך זיין כל ההמשכות (פון די ד' מינים), און האָבן בשורות טובות ומשמחות כל השנה כולה.

(15) בראשית א, א.

(16) ישעי' נא, ד. ויקר פי"ג, ג.

(17) שהרי אסתכל באורייתא וברא עלמא (זח"ב קסב, א"ב).

(18) וכמ"ש „הנני בורא שמים חדשים וארץ חדשה“ (ישעי' סה, יז), „השמים החדשים והארץ החדשה“ (שם סו, כב). וראה לקו"ת שה"ש בסופו. ספר הליקוטים – דא"ח צ"צ ערך לע"ל ע' תריב ואילך. ועוד.

(19) ראה פרש"י בראשית א, יד.

(20) ראה תשובות וביאורים סי"א. וש"נ.

(21) ר"פ שמיני (יה, א).

י' אג"ק כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ב ע' ערוז. המר"ל.

חג הסוכות

... (ב) במנהג חב"ד המדקדקים באתרוגי קלבריא דוקא.

מה ששמעתי ונראה לפע"ד ע"פ נגלה כתבתי לא' – ומוסג"פ העתקה* וכן העתקתי בהערות בקונטרס סוכות של שנת תשי"ב, עמוד נט ומסומן שם גם לשיחת כ"ק מר"ח אדמו"ר בזה.

ומה שהעיר מדרז"ל עה"כ. לא תחסר כל בה אפילו פלפלין – הנה פשיטא שארץ ישראל מסוגלת לגדול פרי עץ הדר ולא גרע מפלפלין, אבל אין זה מכריח שבהווה נמצאים בפועל באה"ק ת"ו פרי עץ הדר בתכלית ההידור, והרי בכתוב מדובר ע"ד היכולת והאפשרות ולא תמיד בא בפועל, ובמכש"כ ממה שנאמר גפרית ומלח שריפה כל ארצה לא תזרע ולא תצמיח ולא יעלה בה כל עשב וגוי ועוד שהרי באתרוג ענין ההידור הוא מגופה של מצוה, שמה משמע שהדור מצוה זו הוא תכלית ההדר. ואין חסרון בלא תחסר כל בה – באם תכלית ההדר תהי' במשמני הארץ זו קלבריא של יון ...

(ממכתב ג' סיון תשי"ח)

---

* ראה לקו"ש ח"ט ע' 389. המו"ל.

הטעם* – בקיצור עכ"פ: ממש אותו הטעם שממשלת ישראל משלמת במטבע זר (המוכרח על אתר) ובסכומים מבהילים ומשתדלת בכל האמצעים שיקבלו הכסף ממנה – לקניית נשק בארצה"ב ובאשכנז וכו', ואינה מסתפקת בהרובים וכו"ב שהיא מייצרת בארץ ישראל עצמה. ואין פוצה פה ומצפצף. ואדרבא.

והטעם כי כשרוצים להגן על עם ישראל – צ"ל נשק ומצות כדבעי. וא"א להחליף פענטאם – ולהבדיל, אתרוג שיש בו מסורת אבות – ב"עוזי" ולהבדיל אתרוג בלי מסורה וכו'. והרוצה להחליף כו' וד"ל.

(מענה שלהי אלול תשכ"ט)

---

* למה מדייקים לקחת בזה"ס אתרוג מקלאבריא ולא מארץ הקודש. ראה גם ס' המנהגים חב"ד ע' 65. וש"נ. וראה בהמכתב שלפניו. המו"ל.

כנראה* לא מסרו . . . הסיוס (במענה לא'): יתרה מהנ"ל: בכל צבא ישנן כמה מחלקות וסוגים: רגלי, אלה ברכב ואלה גר', ולכאנ"א נשק המיוחד לו ורק בנשק המיוחד לו יצליח. והרוצה להכריח שסוג אחד יהי' מזוין בנשק השייך לסוג אחר (מצות הקשורות ותלויות במסורת אבות) – ה"ז מעמיד בסכנה כל ענין ההגנה וכו'. רד"ל.

(ממכתב ו' השרי תשי"ג)

---

* הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א לאחרי שמסרו המענה דלעיל לנמען. המו"ל.

ראה* נחמ"י (ח, טו) ועלי תמרים

בהשקו"ט: אמחז"ל אין משיבין על הדרוש (אפילו בנוגע לחשבון שנמצא אינו מכווז! (ס' הליקוטים להאריז"ל שמות א, יד))

אבל מובן ש(מין – ד)סוכה – בתיקון הוא ועיקר אלא שבסכך כמטרתו לסכך כשנפרצו עליו מסכך יותר, ובד' מינים שענינם אחדות (גם בנגלה) – ההיפך וע"ד יעלה הפורץ – והוא יחידה.

(ממענה כ"ק אדמו"ר שליט"א)

---

* מענה לא' שסיכך עם ענפי דקל, ורצה להסביר השייכות בין סכך סוכות לנפרצו עליו בלולב ע"ד הסוד, דמקיפין הם באופן דנפרצו, ובלולב פנימי הם מאוגדין. המו"ל.

שמע"צ ושמח"ת

ב"ה, ב' כט' תשרי, תרצ"ה
ורשא

ידידי הנכבד הו"ח אי"א נבון
ומשכיל וכו' וכו' מהורח"י נ"י

לברכה ושלום רבו!

מכתבו מחוהמ"ס הגיעני. ואתו הסליחה על אחרי עד כה. תודה בעד שאלו
לשלומינו ולכל הנעשה פה.

מפרשת החג, בטח כבר נודע לו מהמכ' מפה, בכ"ז מפני הכבוד, אענה ג"כ על
שאלותיו בזה, ולו רק בקצרה.

הה"ס ושמע"צ היו במעון מוראנאוסקע. קדוש ליל שמח"ת בדירת כבוד א"ז
הרבנית שליט"א. המשך השיחה והקפות בישיבה ונמשך עד שעה ד' וחצי אחר חצות
הליל, לערך. שאז חזרו הביתה, תפלת יום שמח"ת פה. ומקידוש עד אחרי הבדלה
(לערך שעה ט' בלילה) בישיבה.

שיחות שמע"צ ושמח"ת היו ארוכות ועשירות, וקשה למוסרן במכ'. בכלל,
מלבד הדבור לאנשים פרטים, הי' עיקר תוכן השיחה ע"ד נחיצות העבודה בפועל.
ואמר אשר תובע, "תביעה נפשית" שהבעה"ב יחזרו דא"ח. וכשיעשו ווי א ענין נפשי
ארט, ימצאו חברים טובים. ועל התמימים נוסף חוב להתעסק בהרבצת תורה. ואז בין
איך בטוח, אז איך קאן מבטיח זיין, שימולא לכ"א מה שחסר לו וכו'. כן האריך
בנחיצות, והאי אפשריות בלי זה, של הרגש זולתו וקירוב איש לרעהו.

מבין הפתגמים: הקפות נותנים בהקפה. אבל נעשים משועבד. וצריך לשלם
במשך כל השנה. "אהבה איז געשמאקער אבער יראה איז געזינטער", בכ"ז הנני
מדבר בקו הא' וכו'.

בהפרדו מהנאספים, במוצו"ט, ברכם שבשנת תרצ"ה יהי' תרצה וגו'.

ואסיים באווי שיקוים הנ"ל בב"א. ידידו ומחות' דו"ש כב"ב יחיו ומכבדו

/מקום החתימה/

המאמר שהי' בשמע"צ כבר שלחתי לידידנו . . ומסג"פ המאמר מש"ק
בראשית. ומטובו לאשר קבלתו.

... במענה להערה – ושייכת ג"כ לשיעור חומש דהיום (כ, יב).

בביאורי הזהר פרשת אמור בד"ה ויום הכפורים (דף פב),

„דלכאורה משמע שם שבשמע"צ יש זיווג להולדת נשמות ולפי הנראה אין הדבר מתקבל, מאחר שסוף סוף גם שמיני עצרת בכלל יום טוב הוא, אשר על כולם נאמר כי אין בהם זיווג אלא לחזק הישנות, ולא להוליד חדשות“.

והנה דבשמע"צ יש זיווג כו' – ולא עוד אלא שבשמע"צ הוא הזמן (בסדר השנה) דהזיווג להולדת נשמות,

כן הוא בפ"ב בכ"מ בכתהאריו"ל שמבארים ענין שמע"צ (שער הכוונות, פע"ח, משנת חסידים, סידורו ועוד). ועייג"כ זח"ג (ריד, ב).

– ולהעיר מכתהאריו"ל שם, שאפילו בפעם הא' (היינו אדה"ר) אף שהי' ברה"ה, הרי לפי שלא המתין עד ליל שבת לא הי' זיווג זיו"ן בש' בראשית, ונתאחר זיווגם עד שמע"צ –

ולקושיא הנ"ל – הזיווג בשמע"צ הוא לא מפני היותו בכלל היר"ט, אלא יחודו שהוא שמח"ת* (עיי' לקו"ת פ' ברכה צד, ד ואילך. וש"נ). ובל' הזח"ג (הובא בלקו"ת): ביומא תמינאה חדוותא דאורייתא הוא, דהא כדין זיווגא דגופא הוא זיווגא דכלא כו', שענינה מוחין דאבא**.

והא דלא פרט זה בביאוריו – הרי ג"כ לא נחית שם לפרט החילוק בין יוהכ"פ (דאסור בתה"מ) לימות החול ובחדא מחתא נקטינהו.

וע"פ מש"כ בתניא אגה"ק (קל, סע"ב): בריאת הנשמות (ממל' דאצילות) כו' בעולם הבריאה כו' – מובן המבואר בכ"מ דעבור (ולידת) הנשמות הוא בשמע"צ (ושש"פ) ובמק"א – דעונת ת"ח מלילי שבת לל"ש להמשיך נשמות חדשות. כי „גוף“ משם ממשיכים אז את הנשמות (ע"ז ה, א) הוא למטה מזה (ולכן מקום לקושיית התוס'). ראה ע"ח שער מ"ן ומ"ד ד"א. ומש"כ ברש"י „ומבראשית“ (ולא בכל שנה בשמע"צ) – יל"פ בכמה אופנים ומהם – שהוא בבחי' שרז"ל שכל הנשמות כלולות באדה"ר (שמור"ר פ"מ, ב). ואכ"מ ...

(ממכתב י"ב מ"ח תשכ"ב)

* וי"ל דהא דיחודו של שמע"צ הוא קליטת התורה נרמז גם בסוכה (מת, א) דסימן שמע"צ להיות בפני עצמו הוא פזר קשב ופי' אדה"ז: קשב אמרי' דתורה אחריי שקיים פזר (לקו"ת שמע"צ צא, ב). ועפ"ז מובן דיוק הל' קשב דוקא, כדרז"ל ברכות (ו, רע"א).

** ובכ"ז אינו שבת (מותר במלאכת או"נ וכו') וגדולה מזה מציינו (ומשמ גם בארה גם בנדוד' ד) כפורים שמתר בכל מלאכה וכו'. עיין תו"א צט, ד. ועצ"ע. ואכ"מ.
להעיר מאוה"ת שמע"צ (אתתיו).

שמח"ת

בס"ד. ר"ד יום שמחת-תורה לפנות-בוקר, ה'תשכ"ב.

א. (אחרי הקפות, בשעת חלוקת המשקה בשביל הוספה ללימוד דא"ת, טרם שלימד את הניגון אנעים ומירות, אמר:)

צו דעם ניגון אין דאָ אַ הקדמה און אַ סיפור.

די הקדמה איז:

ס'איז פאָראַן כמה ענינים וואָס אַע"פּ אַז דער אַלטער רבי האָט עס ניט אַרײַנגעשטעלט אין זײַן סידור, פונדעסטוועגען האָבן זײ אַ אָרט, און אויך חסידות גופא איז מבאר די ענינים.

ע"ד ווי אמירת לשם יחוד קודם כל מצוה, אור חדש על ציון תאיר און אל תירא עבדי יעקב שאומרים במוצאי שבת. און עדי"ז איז אויך שיר הכבוד, אַז אַע"פּ אַז אין סידור האָט עס דער אַלטער רבי ניט אַרײַנגעשטעלט, פונדעסטוועגען איז דאָך דאָס אַ ענין נעלה, און ווי דער לבוש איז מפליג בשבח השיר.

דער סיפור:

דער סדר איז דאָך אַז מחרת יו"כ, וואָס עס ווערט אַנגערופן בשם השם, דאָוונט מען בהשכמה. איז געווען אין אַ שטעטעל איז מען געקומען מחרת יו"כ דאָוונען, האָט מען געטראַפֿן אַ פּרילישען חסיד טאַנצנדיג באַם עמוד מיט אַ ניגון און די ווערטער פון שיר הכבוד. ער איז געווען אַזוי פּיל אַרײַנגעטאַן אין דעם, אַז ער האָט אַזוי אַפּגטאַנצט אַ גאַנצע נאַכט, און פאַרגעסן גאָר אַז מען דאַרף זיך אַפּפּאַסטן.

הביאור בזה:

יו"כ זײַנען דאָך אידן דומים למלאכים. איז בשעת מען גײט אַוועק פון יו"כ או מען גײט צוריק אַרײַן אין די טעג און מצות דחול – טוט ער דאָס און בשמחה – ווייל דאָס איז רצון הבורא. אָבער ביחד עם זה איז ער געשטאַנען מיט אַ געגועים צום מעמד פון יו"כ וסימו שמע ישראל גו' ה' אחד, במצב פון נפשי אליך תערוג. און אין וואָס דריקט זיך דאָס אויס – לדעת כל רז סודיך.

די זעלבע זאַך איז – בשעת מען גײט אַוועק פון שמחת-תורה, וואָס יעמאַלט איז דאָך יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך, און מען גײט אַרײַן אין דער עבודה פון ויעקב הלך לדרכו, איז כאַטש אַז אַזוי איז דאָך דער רצון העליון טוט מען דאָס בשמחה ובטוב לבב – אָבער ביחד עם זה שטייט מען אין אַ געגועים,

נפשי אליך תערוג, און דאָס דריקט זיך אויס – לדעת כל רז סודיך, ידעת פנימיות התורה.

כבוד* המשתתפים בהקפות שמחת תורה בירושלים עיר קדשנו תובכ"א ע"י משיח צדקנו, בתוככי כל אחינו בני ישראל השמחים בשמחת תורה בכל מקום שהם – שליט"א.

בשעה ששמחה הכפולה, שמחת ישראל בתורה ושמחת התורה בישראל, מקפת ומאחדת את כל עמנו, הקרובים והרחוקים גם יחד, תוקף ותוכן מיוחדים לשמחה זו בירושלים השלימה שהודיעונו חכמינו ז"ל שלא נתחלקה לשבטים כי היא נחלת עולם של כל ישראל, שניתנה לו מאלקי עולם ככתוב בתורתו. ויהי רצון שתתאים ירושלים ליעודה שממנה תצא תורת השם ודבר השם וראו כל עמי הארץ כי שם השם נקרא עליי ועל עמינו גוי אחד בארץ ובקרב ממש נזכה ונראה בגאולה האמתית והשלימה כדבר השם: הנני מביא אותם מארץ צפון וקבצתים מירכתי ארץ קהל גדול ישובו הנה ובאו ורננו במרום ציון.

המשתתף בשמחתם שמחתנו וחותרם בתפלה לשנת שמחה ותורה ולשנת קיום היעוד וישבתם לבטח בארצכם ואין מחריד ואתם תהיו לי לעם ואולך אתכם קוממיות.

---

* נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א להכריז להקפות שניות בירושלים ת"ו תשל"ו.

. . . האורחים שי' ששבו לאה"ק ת"ו – בטח מסרו בעל פה ברכתי בענינא דיומא, חנוכת הבית אשר על שמו בכפר חב"ד,

ומתוך לגימה המקרבת, ממשקה זהתועדות שמחת תורה וההמשך שלה כשבת בראשית, ויהי רצון שיתאים הבית לשמו, שישימש מרכז לנוער היהודי ברוח הנ"ל, תורה בשמחה ושמחה בכל עניני אדם מתוך תורה, שהרי כל עניני האדם והבריאה בכללותה מקורם בתורה, וכהודעת אכמינו ז"ל (ב"ר בתחילתה) שהתורה היא

דיפתראות ופנקסאות שעל פיהן ברא הקב"ה את עולמו. שמזה גם מובן שכל עניני הבריאה מקורם בתורה ובאים לשלימותם כשמתאימים למקורם, על ידי האדם החי וקיים בהתאם למקורו, וק"ל.

וכיון אשר ואהבת לרעך כמוך – כלל גדול הוא בתורה, אני תפלה ובתקוה טובה וחזקה אשר נוער זה יגדל להיות כל אחד מהם מרכז לכמה וכמה מגוער בני עמנו, אשר גם הם יגדלו ברוח התורה והמצוה, עד שתהי' השמחה כפולה, כפירוש רבותינו נשיאינו ענין דשמחת תורה: שמחת התורה בכל אחד ואחד מהם, ושמחתם הם בתורה . . .

(ממכתב ב' דר"ח מרחשוון חשכ"ט)

השמטה לס"פ עקב

תיקון טעות בסידור תורה אור ותהלת ה'

בסדר הוצאת הס"ת, לאחר הפסוק „לך ה' הגדולה כו" אומרים „רוממו ה' אלקינו והשתחו להדום רגליו קדוש הוא, רוממו ה' אלקינו והשתחו להר קדשו כי קדוש ה' אלקינו" (ולא רק הפסוק השני, כפי שנדפס בסידורים הנ"ל). ומצוה לפרסם.

(* וכן הוא בתפלה עצמה ב„הודו". וראה גם קונטרס הסידור להרא"ח נאה. ושם (בהערה) גם ציין למחזור ויטרי ע' 71 וז"ל: וענין הצבור שני מקראות הללו, רוממו ה' אלקינו והשתחו להר קדשו כי קדוש ה' אלקינו" (ומסיים) וכנראה שהפסוק רוממו גו' להדום רגליו גו' נשמט שם בדלוג הדומות.

מכתבים כלליים לראש השנה

415	.....ח"י אלול היתשמ"ט
422	.....ערב כ"ה אלול היתשמ"ט
428	.....וא"ו תשרי היתש"נ
433	.....מוצש"ק פי תבוא, ח"י אלול היתש"נ
438	.....מוצש"ק פי נצו"י, כ"ה אלול היתש"נ
444	.....יום ג' פי האזינו, ג' סליחות, היתש"נ
450	.....יום ג' פי ברכה, ו' תשרי, היתשנ"א
456	.....יום ד' פי תבוא אל הארץ גוי ח"י אלול היתשנ"א
463	.....מוצש"ק פי תבוא אל הארץ גוי כ"א אלול, שבת סליחות, היתשנ"א

מכתבים כלליים מכ"ק אדמו"ר שליט"א

(חרגום חפשי מאידיש)

ב"ה, יום ב' פ' נצבים-וילך, ח"י אלול, ה'תשמ"ט
ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל
בכל מקום שהם
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בעמדנו ביום-הסגולה של חודש-הסגולה – ח"י אלול,

יום ההולדת של שני המאורות הגדולים, גדולי ישראל בדורותיהם ובדורות הבאים – הבעל-שם-טוב, מייסד תורת החסידות הכללית (בשנת נח"ת) ואדמו"ר הזקן, מייסד תורת חסידות חב"ד, בעל התניא והשולחן-ערוך (בשנת קה"ת),

יום ב' פ' נצבים-וילך: להעיר מהשיעור-חומש דיום זה (נצבים ל, ו): „(ומל ה' אלקיך) את לבבך ואת לבב (זרעך) – ר"ת אלול (בעה"ט עה"פ. וראה בהנסמן במכתב ח"י אלול ה'תשמ"ז הערה ד"ה זה (לקו"ש חכ"ט ע' 527) – ענין התשובה. ומרומז בוה גם ענין התפלה – אגה"ק ס"ד. אלול: הראשי-תיבות בתיבה זו – ראה לקו"ש ח"ט ע' 297 ואילך. חכ"ד ע' 177. שם ע' 14-313. לקו"ש חכ"ט ע' 272 ואילך. ושיג.

ביום-הסגולה: ראה שיחת ח"י אלול ה'תש"ג (ספר השיחות ה'תש"ג ע' 140 ואילך) שאמרו אז „גוט יו"ט". וראה בהנסמן במכתב ח"י אלול ה'תשמ"ז הערה ד"ה סגולה-טאג (לקו"ש חכ"ט ע' 527). חודש-הסגולה: שבו הוא זמן התגלות י"ג מדות הרחמים – לקו"ת פ' ראה ד"ה אני לדודי הא' ס"א (לב, אי.ב). ד"ה זה הב' ס"א (לג, א). שם ד"ה ושמתי כדכד הא' ס"א (כד, ד). מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"ב ס"ע תכב ואילך, ובהנסמן שם בהערה ד"ה הנוכר בספרי הקבלה. ח"י אלול, יום ההולדת: בענין יום הולדת של צדיקים – ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 86 שוה"ג להערה 1. ושיג. וראה ג"כ בענינינו (ח"י אלול): ספר השיחות ה'תש"ג ע' 89 ואילך. שם ע' 186. נתבאר בארוכה בלקו"ש חכ"ד ע' 178 ואילך. וראה גם שיחת אחש"פ ה'תשמ"ח ע"ד ההנהגה ביום הולדת, ובהערות שם (ספר השיחות תשמ"ח ח"ב ע' 398 ואילך).

יום ההולדת של שני המאורות הגדולים: ספר השיחות ה'תש"ג ע' 141 ואילך. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 178 ואילך, ובהנסמן שם. ולהעיר, שיום הולדת הבעש"ט ה' ביום ב' פ' נצבים-וילך (ספר השיחות שם), כבקביעות שנה זו.

בשנת נח"ת: ראה לקר"ד כרך א לא, א ואילך. ספר השיחות ה'תש"ג ע' 146. שם ע' 188.

בעל התניא והשולחן ערוך: ראה לקו"ש ח"ז ע' 36 ואילך, ובהערה 14 שם.

בשנת קה"ח: ראה ספר השיחות ה'תש"ג ע' 188.

ובמיוחד כאשר שנים-עשר הימים האחרונים של החודש, החל מיום ח"י אלול, הם ימי ההכנה הקרובים ביותר לראש-השנה ולכל השנה החדשה, הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה,

הרי ודאי עתה הזמן המתאים להתכונן בנקודות היסודיות הקשורות בהכנה האמורה. וכמוכן — באופן שהדבר ישפיע על כל התחומים של חיי האדם, במחשבה ודיבור ומעשה, בהתאם לתכלית בריאתו (שהרי בריאת אדם הראשון היתה בראש-השנה הראשון) וחיייו, עבודת השם בכל שלושת הקווים: תורה, עבודה וגמילות-חסדים.

* * *

אחת הנקודות היסודיות המיוחדות את השנה הבאה היא העובדה שהיום הראשון של השנה, ראש-השנה, חל בשבת.

כפי שצויין פעמים רבות אין ראש-השנה מהווה רק את תחילת השנה, כי אם גם את ה"ראש" של השנה. כשם שהראש מנהיג את כל הגוף, כך צריכות ההחלטות הטובות של ראש-השנה, "להנהיג" את כל ימי השנה.

לכן רבת משמעות במיוחד היא העובדה שה"ראש" של השנה הבאה הוא "שבת". ודאי איפוא הדבר שההכנה לשנה החדשה קשורה במשמעות המיוחדת ובנקודות האופייניות של השנה החדשה, שבהן שונה שנה חדשה זו משנים אחרות.

* * *

יום השבת מכיל בקרבו שתי נקודות מנוגדות:

שנים-עשר הימים האחרונים של החודש: שחשכון הצדק בכל יום מ"ב ימים אלה בפרט הוא כנגד חודש אחד מ"ב חדשי השנה, יום לחודש יום לחודש — ספר השיחות התש"ג ע' 177. שם ע' 179. החל מיום ח"י אלול: ראה שיחת ח"י אלול התש"ה (לקו"ד כרך ג ע' 946. ספר השיחות התש"ה ע' 122): א) ח"י אלול איז דער טאג וואס האָט געברענגט אַ לעבן אין אלול. ב) ח"י אלול גיט אַ חיות אין דער עבודה פון אַני לדודי ודודי לי. — נת' בלקו"ש ח"ט ע' 250 ואילך. חכ"ט ע' 161 ואילך. במחשבה ודיבור ומעשה: ולהעיר מלקו"ת ר"פ פינחס: כל המצוות צריך האדם לקיים במחשבה דיבור ומעשה.

תכלית בריאתו.. עבודת השם: דאני נבראתי לשמש את קוני — משנה וברייתא סוף מסכת קידושין.

שלשת הקווים: תורה, עבודה וגמילות-חסדים: שלושת העמודים שעליהם העולם עומד — אבות פ"א מ"ב. וראה מכתב ח"י אלול התשמ"ח הערה ד"ה שלשה דברים.

ראש-השנה, חל בשבת: ובלשון המשנה (ר"ה רפ"ד) יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת. וראה דרושי יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת — לקו"ת דרושים לר"ה נו, א ואילך. המשך תרס"ו ותש"ג בתחילתם. ד"ה זה דליל ערב ר"ה התשמ"ג (סה"מ מלוקט ח"א ע' תכא ואילך). ועוד.

ראש-השנה.. ה"ראש" של השנה: ראה לקו"ת תבוא מא, ג. נצבים מז, איב. דרושים לר"ה נח, איב. עטרת ראש שער ר"ה בתחילתו. אוה"ת דרושים לר"ה כרך ה ע' בעז ואילך. ובכ"מ.

תוכנה של השבת הוא – קדושה, „שבת־קדש“, כפי שאומר הכתוב: „ושמרתם את השבת כי קודש היא“, זה יום קדוש החדור בקדושה.

קדושה מורה על התעלות באופן של רוממות בהבדלה „קדושה – לשון הבדלה“, ובמיוחד קדושת השבת, שהיא דרגה נעלית מאוד בקדושה, למעלה מן הבריאה.

לפיכך מתבטאת קדושת השבת, בראש ובראשונה, בכך שהיהודי מנתק את עצמו מעניני העולם על־ידי אי־עשיית עבודות העולם והחול, „לא תעשה כל מלאכה“, התרחקות גם מ„עובדין דחול“, חולין בדיבור או אפילו במחשבה, ומילוי הזמן של השבת (הפנוי ממעשה, דיבור ומחשבה של חול) בהוספה בעבודת השם, הוספה במעשי־שבת, בשיעורי תורה, והוספה בעבודה שבלב ומחשבה, תפילה בכוונה, ובהכנה לתפילה.

למרות זאת אנו רואים כי קדושת השבת איננה מוגבלת לרוחניותו של היהודי, כי אם חודרת גם לגשמיות שלו, עד שהיא הופכת פעילות של חיי יום־יום, כאכילה ושתיה ושינה וכיוצא באלה, למצווה, מצוות עונג שבת, ובלשון הכתוב:

שבת הוא — קדושה: ראה סידור (עם דא"ח) ריד, א: כידוע בכתבי האריז"ל ע"פ ושמרתם את השבת כי קודש הוא כו' שהוא בחי' מוחין דאבא. וראה לקו"ת צו יב, סע"א. ברכה צד, ד. המשך וככה תרל"ז פ"ה. פכ"ה ואילך.
הכתוב: תשא לא, יד.

קדושה — לשון הבדלה: ראה ת"כ ופרש"י ר"פ קדושים. פרש"י משפטים כב, ל. קדושים כ, ז. ועוד. תניא פמ"י (סו, א). אגה"ת פ"י (צט, סע"א). ועוד.
אי־עשיית עבודות העולם והחול: ראה שבת קיג, סע"א ואילך. טושו"ע (ודאדה"ז) או"ח הל' שבת ס"י שו"ז.

לא תעשה כל מלאכה: יתרו ב, י. ואתחנן ה, יד.
בדיבור או אפילו במחשבה: ירושלמי שבת פט"ז ה"ג. פסיקתא רבתי פכ"ג, ג. וראה בארוכה לקו"ש ח"א ע' 80 ואילך.

מילוי הזמן של השבת .. בהוספה .. בשיעורי תורה .. תפילה: ראה ירושלמי שם. יל"ש ר"פ ויקהל. טושו"ע (ודאדה"ז) או"ח הל' שבת ס"ב (ס"ג). ובתניא (קו"א) בסופו: פנימיות השבת היא הכוונה בתפלת השבת ובת"ת לדבקה בה' אחד כו'.
שבת .. תורה: ראה זח"ג זה, א: והאי יומא [שבת] קשורא הוא דאורייתא. נתבאר בתורת לוי"צ למס' תענית (ע' ג).

עבודה שבגב .. חפילה: תענית ב, א. רמב"ם הל' תפלה בתחלתו. רבינו יונה לאבות פ"א מ"ב. בהכנה לתפילה: ראה בארוכה קונטרס התפלה פ"א.
כאכילה ושתיה ושינה .. מצוות עונג שבת: ראה שו"ע אדה"ז או"ח הל' שבת ר"ס רמב. וש"נ. וראה הנסמן להלן בהערה ד"ה שבת.

שינה .. מצוות עונג שבת: ראה לקו"ש ח"י"ב ע' 254, ובהערות שם.
ובלשון הכתוב: ישע"י נת, יג. וראה רמב"ם הל' שבת פ"ל ה"א. שו"ע אדה"ז שם. וש"נ. וראה מכתב עש"ק ר"ח ניסן שבהערה דלהלן הערה ד"ה פון שבת דוקא.

„וקראת לשבת עונג“, שמשמעותו היא כי השבת (קדושת שבת) משפיעה גם על הדברים הגשמיים שמהם יש עונג לגוף, לרומם אותם לשבת, קדושת שבת.

. . .

כשם שיש שבת בזמן כך יש „שבת“, באדם (ובעולם בכלל), שהם היהודים בני עם ישראל, כפי שהתורה אומרת ומשווה: „המבדיל בין קודש לחול כו' בין ישראל לעמים“. כשם שהשבת מובדלת מן החול, כך בני ישראל הם „גוי קדוש“, „קדוש אתה לה' אלקיך“, שונים ומובדלים מכל העמים באופן של הבדלה ורוממות („ורוממתנו“).

בין בני ישראל עצמם נקראים תלמידי חכמים במיוחד בשם „שבת“, משום שעיקר עיסוקם של תלמידי חכמים הוא תלמוד-תורה, עד לאופן של „תורתו אומנתו“, ולכן הם בכל יום ויום בדרגת „שבת“, מובדלים ומרוממים מחולין ומענייני העולם.

בוהר הקדוש נאמר במיוחד על רבי שמעון בר יוחאי שהוא בדרגת „שבת לה' קדוש“, ובאופן כללי נכללים בכך נשיאי ישראל שבכל דור ודור – עד לנשיאי ישראל שבדורות האחרונים, ובהם בעלי יום ההולדת של היום הזה, ח"י אלו, הבעש"ט ואדמו"ר הזקן, ועד לנשיא דורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר –

שהם „שבת שבשבת“, שהקדושה האלוקית מאירה בהם באופן של הבדלה, רוממות והתנשאות („נשיא" מלשון התנשאות).

ומלמדת אותנו, יחד עם זה, ההשוואה בין יהודים בכלל, ותלמידי חכמים

שבת . . משפיעה גם על הדברים הגשמיים . . לרומם אותם: ראה בארוכה מכתב ערב ח"י אלו התש"מג (לקריש חכ"ד ע' 622 ואילך), ובהערות שם. מכתב עש"ק ר"ח ניסן התשמ"ה (הגש"פ עם לקוטי טעמים, מנהגים וביאורים – קה"ת תשמ"ז – ע' תשסב ואילך), ובהערות שם. המבדיל . . לעמים: נוסח הבדלה.

גוי קדוש: יתרו יט, ו.

קדוש אתה לה' אלקיך: ראה יד, כא.

נקראים תלמידי חכמים . . „שבת“: זח"ג כט, א. קכד, סע"ב (ברע"מ). וראה ברכות מז, סע"ב,

שבת קיט, א.

תורתו אומנתו: כרשב"י וחבריא דילי' – שבת יא, א. טושו"ע (ודאדה"ז) א"ח סו"ס קו. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ד-ה. ולהעיר מרמ"א א"ח ס"צ ס"ח, ואדה"ז שם ס"ז. וראה ד"ה פדה בשלום התשל"ח ס"יב (סה"ס מלוקט ח"ב ע' יב). ד"ה פתח ר"ש כו' דש"פ אמרו י"ט אייר התשל"ד ס"ז (סה"מ מלוקט ח"ג ע' קנז).

בוהר הקדוש: ח"ג קמד, ב. וראה המשך והחרים תרל"א ע' גב"נג. ד"ה להבין ענין רשב"י התשמ"ה ס"ז (סה"מ מלוקט ח"ב ע' שו).

ונשיאי ישראל בפרט, לקדושת שבת, שתכלית ושלמות הקדושה והרוממות היא שהקדושה תגיע ותחדור אל תוך הארציות של העולם, עד להפיכת העולם הזה התחתון ל"דירה לו יתברך". בני ישראל נקראים בשם "גוי אחד בארץ" – גוי אחד המביא את "ה' אחד" לתוך ה"ארץ", ארציות העולם הזה.

. . .

הסיכום והמסקנה של כל האמור הוא:

השפעת ראש-השנה, ה"ראש" של השנה – צריכה להיות מורגשת במלוא המידה בכל שאר ה"איברים" האחרים – הימים, השבועות והחודשים – של השנה. שבת ראש-השנה של השנה צריכה לקבוע את סדר היום לכל יום של השבוע, ולכל השנה כולה, בהתאמה מלאה לרוח "שבת קודש".

וזאת בשתי הנקודות האמורות:

בכל יום של השנה צריכה להיות מורגשת רוממות שבתית, על-ידי הוספה מיוחדת בחיים היהודיים, כגון: הידור חדש במצוות, קביעות-עתים מיוחדות לתורה, הוספה חדשה בעבודת התפילה, וכיוצא בכך.

יחד עם זה צריך כל יהודי, איש או אשה, צעיר או זקן, להכניס "שבתיות" גם במלאכות החול, להביא רוחניות וקדושה בענייני החולין השיגרתיים של חיי יום יום, עד שכל מחשבה ודיבור ומעשה יהיו חזורים בשבתיות.

למשל: מי שיש לו משרה, מסחר, וכיוצא בזה, צריך להיות חדור בכוונה הרוחנית ובנשמה של הדבר, ובלשון התורה: "כל מעשיך יהיו לשם שמים", כלומר:

דירה לו יתברך: ראה תנחומא נשא טז. בחוקתי ג. במדבר פי"ג, ו. תניא רפ"ו.

גוי אחד בארץ: שמואל"ב ז, כג. דברי הימים"א יז, כא.

גוי אחד המביא את "ה' אחד" לתוך ה"ארץ": ראה אנה"ק סי"ט (קיד, א). תו"א וישב כז, סע"ד.

מקץ לה, א. ויקהל פז, סע"ג.

הידור חדש במצוות: להעיר ממה שסיפר כ"ק מו"ח אדמור"י אשר "כ"ק אאמור"י (אדמור"י מהורש"ב נ"ע) נהג לקבל ע"ע הידור נוסף לפני כל ר"ה" (ספר המנהגים חב"ד ריש ע' 56. וראה סה"מ עזרת" ע' עז. סה"מ תרח"צ ע' כד. שם ע' ל. לקו"ש ח"ב ע' 386).

קביעות-עתים . . . לתורה: ראה תניא פל"ד. וראה לקו"ש ח"ב ע' 299, ובהערה שם ד"ה קבוע. – ולא רק קביעות בזמן, כ"א גם קביעות בנפש – ראה לקו"ד כרך א ז, א (בשם אדה"ז): עפ"י דרך החסידות צריך להיות הקביעות לא רק בזמן לבד כ"א שיהי' הקביעות בנפש. וראה אוה"ת נ"ך כרך א ע' לו, המשך תער"ב ח"א פ"ד (ע' ז).

כל מעשיך . . . לשם שמים: אבות פ"ב מ"ב. רמב"ם הל' דעות ספ"ג, טוש"ע או"ח סרל"א. וראה מכתב עשי"ק ח"י אלול ה'תשמ"ז הערה ד"ה זה (לקו"ש חל"ד ע' 319). וידועה תורת הבעש"ט (צוואת

כיוון שיש צורך בנתינת צדקה, בראש צלול ללימוד התורה, בתשלום שכר לימוד כדי שהילדים ילמדו תורה, וכיוצא בכך, הרי הוא עוסק לשם כך בפעילות של פרנסה על מנת להשיג עלידי כך את המטרות האמורות.

ומובן מאליו שאז הרי העיסוק בעניינים אלה הוא באופן כזה שאין הדבר מפריע לו ללימוד תורה וקיום מצוות וכיו"ב.

* * *

ויהי רצון, שכל אחד ואחת מאתנו, בתוך כלל ישראל, יחליט ויבצע בהתאם לכתוב לעיל.

וכיוון שקדושת השבת צועדת יחד עם ברכת השבת, כפי שהתורה אומרת: „ויברך אלוקים את יום השביעי ויקדש אותו” – יביאו ההחלטות האיתנות בכל האמור תיכף את ברכות ה' בכל, ובמיוחד – כתיבה וחתימה טובה, לשנה טובה ומתוקה, בגשמיות וברוחניות גם יחד,

ובמיוחד את הברכה העיקרית, שהקב"ה, שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים, יאזין לתפילות עמו ישראל, כבקשת דוד המלך, נעים זמירות ישראל: „תבוא לפניך תפלתי, הטה אזנך לרנתי”,

---

הריב"ש – הוצאת קה"ת – בתחילתה (ס"ג): כל האדם צריך לעבוד השי"ת בכל בחינותיו . . מפני שהשי"ת רוצה שיעבדו אותו בכל האופנים. ועד"ז הוא באר"ת להה"מ (הוצאת קה"ת) סז, א [בהוצאת קה"ת תשמ"א ואילך – ס"ו (ה"ב)].

כפי שהתורה אומרת: בראשית ב, ג.

ברכות ה' בכל, ובמיוחד כו': להעיר ש„בימים האלו . . צריך לדקדק ולפרט היטב תפלתו” (שו"ע אדה"א אר"ח הל' ר"ה סתקפ"ב ס"ז).

כתיבה וחתימה טובה, לשנה, טובה ומתוקה: ראה בהערות למכתב ח"י אלול ה'תשמ"ו בסופו (לקו"ש חכ"ט ע' 533). וש"צ.

בגשמיות וברוחניות: ראה לקוטי לוי"צ אגרות ע' רצג. ולהעיר, אשר עיקר הדין ומשפט בר"ה הוא על דברים גשמיים – הגהות מיימוניות הל' תשובה פ"ג אות א בשם הרמב"ן (כשער הגמול), הובא בלקו"ת דרושים לר"ה נט, ב.

שומע . . ברחמים: סיום וחותם ברכת שופרות. וראה אגה"ת רפי"א (ק, רע"א): וכמו שאנו מברכים כו'.

דוד המלך, נעים זמירות ישראל: שמאל"ב כג, א. וראה שהש"ר פ"ד, ד (בתחילתה) – שאמר ה„זמירות (בשם כל) ישראל”.

תבוא . . לרנתי: תהלים פח, ג, וראה קונטרס משיחות שכת הגדול, ערכ י"א ניסן שנה זו ס"ט (סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 395). וש"צ.

ויביא לעם ישראל, לכל אחד ואחת בפרט, את ה"שבת קודש" המושלם – „יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים“,

ותיכף ומיד ממש.

בכבוד ובברכת הצלחה רבה בכל האמור
 וברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה
 ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

/מקום החתימה/

יום . . העולמים: סיום וחותם מסכת תמיד.

הצלחה: ראה אה"ת וישב רעה, א.ב. וראה לקוטי לוי"צ אגרות ע' ל ואילך.

וברכת כתיבה וחתימה טובה: ראה מטה אפרים אר"ח סתקפ"א ס"ט (מלקוטי מהרי"ל הל' ימים הנוראים): נוהגין כשכותב אדם לחבירו אגרת שלומים מן ר"ח אלול עד יו"כ רומז לו כו' שהוא מעתיר עליו שיזכה כימי הדין הבאים לטובה להיות נכתב ונחתם בספר חיים טובים. וראה ספר השיחות תשמ"ה ח"ב ע' 610.

(חרגום חפשי מאידיש)

ב"ה, מוצאי שבת-קודש סליחות,
יום א' דפ' האיזנו,
ערב כ"ה אלול, ה'תשמ"ט
ברוקלין, נ. י.

אל בני ובנות ישראל
בכל מקום שהם
ה' עליהם יחי

שלום וברכה!

בהמשך למכתב מיום ח"י אלול – לאחר הפתיחה בברכה, ברכת כתיבה
וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה – ובעמדנו קרוב יותר לראש-השנה, בשבוע של
ימי הסליחות שסיומו וחזתו הוא ראש-השנה –

הרי עתה הזמן המתאים לעמוד בקצת העמקת יתר על מספר נקודות שנידונו
במכתב הקודם, בדבר הלימוד המיוחד מן העובדה שראש-השנה הנוכחי חל בשבת-
קודש.

* * *

מוצאי שבת-קודש סליחות: ראה מכתב מוצש"ק כ"ה אלול ה'תשד"מ הערות ד"ה מוצאי
שבת-קודש וד"ה מוצאי שבת-קודש . . שבת סליחות (לקו"ש חכ"ד ע' 647). וש"נ.
סליחות: ראה מכתב מוצש"ק ימי הסליחות ה'תשמ"ב הערה ד"ה ימי הסליחות (הא') – לקו"ש
שם ע' 616.

פ' האיזנו: להעיר מהידוע בענין לימוד שירת האיזנו ע"י כאו"א כו' (ראה ספר השיחות ה'תש"א
ס"ע 65. ס' התולדות מהר"ש ע' 74. ס' הזכרונות פכ"ט, ממהר"ל מפראג בזה).
כ"ה: ההפרש בין „כה" (כ"ה אלול, שבו נברא העולם) ל„זה" (ר"ה, „זה היום", שבו נברא אדה"ר)
– ראה לקו"ת נצבים מזו, ב.ג. ובאוה"ת דרושים לר"ה ריש ע' א'תלב מציינ לדי"ה וידבר משה אל ראשי
המטות לאמר זה הדבר (אוה"ת מטות ע' א'פב) בענין „כל הנביאים נתנבאו בכה ומשה נתנבא בזה",
ורשם ג"כ ענין ככ"ה באלול נברא העולם הבריאה בבחי' כה, ור"ה נק' זה היום להמשיך בחי' זה". וראה
ג"כ ד"ה זה היום דליל ערב ר"ה ה'תשמ"ב ס"ב (סה"מ מלוקט ח"ג ע' ג-ד). וש"נ. וראה שיחת אור לכ"ה
אלול שנה זו.

כ"ה אלול: יום ראשון לבריאת העולם – ויק"ר רפכ"ט. פסיקתא דר"כ פסקא כג (בחודש
השביעי). ילי"ש עה"פ (פינחס כט, א) ובחודש השביעי (רמז תשפכ). תוד"ה לתקופות – ר"ה ת, א. וראה
פרקי דר"א רפ"ח ובהגהות הרד"ל שם.

הפתיחה בברכה: ראה פתיחת אגרת הראשונה באגה"ק שבתניא. וראה מכתב עש"ק ח"י אלול
ה'תשד"מ הערה ד"ה פותחין בברכה (לקו"ש שם ע' 641).

בשבוע של ימי הסליחות: פעולת ימי הסליחות לאחר העבודה בימי אלול הקודמים – ראה כתב
שם טוב (הוצאת קה"ת) הוספות סי' יג. וש"נ. וראה מכתב עש"ק שבת סליחות ה'תשמ"ה הערה ד"ה אין
די לעצטע טעג פאר ר"ה (לקו"ש חכ"ט ע' 521).

סיומו וחזתו: והכל הולך אחר החיתום – ברכות יב, א.

פעמים רבות הודגש, שכאשר מזדמנים יחד שני עניינים של קדושה – משפיע כל אחד מהם על משנהו ומוסיף בו חידוש.

דבר זה תוקף גם באשר לראש-השנה ושבת, שכאשר ראש-השנה חל בשבת, באה תוספת בראש-השנה, כך שהוא נעשה ראש-השנה שבתי (כפי שהדבר גם בא לידי ביטוי בהלכה שביום-טוב של ראש-השנה שחל להיות בשבת אין תוקעים בשופר, כפי שיוסבר להלן):

וכך גם בקשר לשבת, אשר בגלל העובדה שזו שבת (לא סתם אלא של) ראש-השנה – הרי השבת היא נעלית יותר, היא שבת בעלת תוכן של ראש-השנה, שכן בשבת עצמה ישנו דרגות רבות, כפי המובן מלשון הכתוב „שבת שבתון“, „שבת בשבתו“, שיש עניין של שבת שהוא „שבת לגבי שבת“.

* * *

כדי להבין יותר את הקשר בין שבת לראש-השנה, וכיצד משפיע כל אחד מהם על משנהו, יש להסביר תחילה את הנקודה המשותפת של ראש-השנה ושבת.

כבר הוסבר פעמים רבות, כי נקודת השיא של ראש-השנה היא, שבו מכתירים בני-ישראל את הקב"ה כמלך, כ„מלך ישראל“ וכ„מלך העולם“, כפי שאנו מבקשים בכל תפילות ראש-השנה: „מלוך על העולם כולו“.

הכתרת מלך קשורה בהתבטלותו המוחלטת של העם כולו, ושל כל אחד

שכאשר ראש-השנה חל בשבת, באה תוספת בראש-השנה . . . וכך גם בקשר לשבת: ראה זכאים צא, רע"א: אטו שבת למוספין אהני לתמידין לא אהנאי (בתמי): אטו ראש השנה למוספי דידיי אהני למוספי ראש חודש לא אהני (בתמי).

בהלכה: משנה רפ"ד דר"ה. וראה ירושלמי שם ה"א.

בשבת . . . דרגות רבות: ראה ג"כ מכתב י"א ניסן התשמ"ה, ובהנסמן שם הערה ד"ה אנהויב שבת וכר' (הגש"פ עם לקוטי טעמים, מנהגים וביאורים – קה"ת תשמ"ז – ע' תשסט ואילך).

שבת שבתון: תשא לא, טו. ועוד. וראה לקר"ת דרושים ליוה"כ"פ ד"ה שבת שבתון (ע, ב ואילך).

שבת בשבתו: פינחס כה, י. ישעי' סו, כג. וע"פ פירוש אדה"ז בלקר"ת ברכה צו, ג"ד. וראה

בהנסמן במראי מקומות לשם (בהוצאת קה"ת התשד"מ ואילך). ד"ה אבות מלאכות תר"ל (סה"מ תר"ל ע' רמד ואילך). את שבתותי הישית פ"ד (סה"מ הישית ס"ע 85 ואילך). ובכ"מ.

להבין יותר: בפרטיות יותר ובעומק יותר בהבא לקמן – ראה שיחת ש"ק פ' נצבים-וילך שנה זו

(סה"מ תשמ"ט ח"ב ע' 703 ואילך).

נקודת השיא של ראש-השנה . . . שבו מכתירים בני-ישראל את הקב"ה כמלך: ראה מכתב עש"ק

ת"י אלול התשמ"ג הערה ד"ה אלגעמייע וד"ה הכתרה . . . מיט תקיעת שופר (לקר"ש חכ"ד ע' 22-621).

מלך ישראל: ישעי' מד, ו, מפסוקי ברכת מלכיות בתפלת מוסף דר"ה.

מלוך על העולם כולו: תפילת העמידה דר"ה (ברכת „אלקינו בו" מלוך כו").

הכתרת מלך . . . כך גם . . . הקב"ה . . . החבטלותם: ראה בארוכה המשך יו"ט של ר"ה תרס"ה (סה"מ

תרס"ה ע' ב ואילך): התשי"ג פ"ב ואילך (סד"מ התשי"ג ס"ע 6 ואילך). ובכ"מ.

באופן פרטי, אל המלך, כאשר על-ידי התבטלות זו „משפיעים” על המלך שייענה לבקשת העם ויהיה להם למלך.

כך גם בדבר הכתרת הקב"ה כמלך, שהיא באה על-ידי כך שבני-ישראל מגלים את התבטלותם אל הקב"ה, עד כדי התחושה שאינו אלא עבד של הקב"ה.

והרי כך היה בראש-השנה הראשון, כשנברא אדם הראשון, שאדם הראשון דרש והשיג שכל הנבראים של העולם יקבלו על עצמם את מרותו ושלטונו של הבורא, בהכריו: „בואו נשתחוה ונכרעה, נברכה לפני ה' עושנו”. שכן הכריעה וההשתחוואה הן ההתבטלות שהנברא מבטא כלפי הבורא, ואז נעשה הקב"ה למלך, כפי שאנו אומרים בכל יום ששי, בקשר להכתרת הקב"ה על-ידי אדם הראשון ביום הששי הראשון של הבריאה: „ה' מלך גאות לבש”.

וזו היא הנקודה המשותפת של ראש-השנה ושבת – שכן גם השבת יוצרת בקרב היהודי תחושה של התבטלות כלפי הקב"ה, כורא העולם („ה' עושנו”): כידוע, חוקקת השבת בנפש היהודי את האמונה בחידוש העולם, „כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ”. ביתר העמקה: קדושת השבת מאירה בנפשו של כל יהודי מעצמה ומאליה („שבת מיקדשא וקיימא”), יוצרת בכל אדם את ההרגשה שהוא עומד „קמי מלכא” (לפני המלך) מול נוכחותו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, יחד עם ההתבטלות המלאה, המתהווה באופן טבעי במצב כזה של „עומד לפני המלך”.

* * *

התחושה שאינו אלא עבד של הקב"ה: ראה המשך תערוב ח"א ריש ע' קג: הביטול דעבד אינו מצד העילוי של האדון ולא לקבל איזה דבר, רק מפני שהוא עבד כו', דכמו"כ הוא בקבעומ"ש בכלל ובפרט ברה"ו ויו"כ דהקבעומ"ש הוא בבחי' הנחת כל עצמותו לאלקות כו'.

שאדם הראשון דרש והשיג . . . בואו . . . עושנו: זהר ח"א רכא. ב. ח"ג קז. ב. תקו"ז תנ"ו (צ. ב). וראה אה"ת וראא ס"ע רלו ואילך.

בואו . . . עושנו: תהלים צה, ו.

כפי שאנו אומרים בכל יום ששי: ב„שיר של יום” – ר"ה לא, א. סיום וחזותם מסכת תמיד. ה' מלך גאות לבש: תהלים צג, א. אמרו אדם הראשון – וכל הבריות אחריו – ביום שנברא כשהמלך את הקב"ה (פרקי דר"א פ"א). וראה שיחת אור ליום ועש"ק פ' נצבים-יולך שנה זו. כידוע: חינוך מצוה לא-לב: לקבוע בנפשותינו אמות חידוש העולם.

כי ששת ימים . . . ואת הארץ: יתרו כ, ז.

ביתר העמקה: ראה בארוכה ספר המצוות להצ"צ מצות מילה פ"ה (ח, א).

שבת מיקדשא וקיימא: ביצה יז, א.

התבטלות המלאה . . . במצב כזה של „עומד לפני המלך”: ראה פסחים נז, ב; חגיגה ה, ב: מחווי ל' במחוג יחוי קמי מלכא כו' – הובא בסהמ"צ שם. וראה בנוגע לתפלת העמידה – שבת י, א. רמב"ם הל' תפלה פ"ד הט"ו. פ"ה ה"ד. טושרניץ (ודאדה"י) או"ח הל' תפלה סו"ס צה. ובשו"ע אדה"ז שם סק"ד ס"ב: הואיל ועומד לפני המלך אין לזוז ממקומו.

על כל זה נוסף החידוש מן ההתאחדות של שבת וראש-השנה, המביאה לידי כך שה"הכתרה" בראש-השנה של הקב"ה כמלך תהיה באופן "שבת", שהשבת תתרום ותתעלה לדרגת "שבת בשבתו", "שבת לגבי שבת".

הסבר הדברים בקצרה:

ישנם שני אופנים בהתבטלותו של "עבד מלך":

אופן אחד הוא, שהוא אכן "עבד מלך", אין לו כל מציאות עצמית מלבד היותו "עבד מלך" (קל-יחומר וכל-שכן מסתם עבד, שלגבי נאמר: "מה שקנה עבד קנה רבו", וכל מה שיש לו היא רכושו של רבו), אך עם זאת הוא מרגיש את מציאותו, אמנם כעבד, אך כמציאות של עבד שמסר את עצמו לרבו להיות "עבד מלך".

אופן אחר, נעלה יותר, של התבטלות הוא – שאין הוא מרגיש כלל את מציאותו, אפילו לא את מציאותו כמציאות של עבד, אלא כאילו לא קיים כלל דבר כלשהו מלבד המלך עצמו.

דבר זה נותן לנו הבנה מעמיקה יותר בהלכה שראש-השנה שחל להיות בשבת אין תוקעים בו בשופר: אי-התקיעה בשופר אינה מצב פסיבי של חוסר מעש – אלא ביטוי של התבטלות נעלית מאוד של יהודי, שאין כל מציאות מלבד הקב"ה עצמו, כך שהכתרת הקב"ה נעשית לא על-ידי העבודה של היהודי ותקיעת השופר שלו (כפי שחז"ל אומרים שה"תמליכוני עליכם" נעשה על-ידי השופר, "ובמה – בשופר") – כי אם על-ידי אי-תקיעת שופר, שבה באה לידי ביטוי התבטלות עמוקה עוד יותר למלך מלכי המלכים הקב"ה.

. . .

כפי שמוזכר במכתב הקודם, צריכה ההשפעה של ראש-השנה – ה"ראש" של השנה – להיות מורגשת בכל הימים, השבועות והחודשים של השנה.

הנקודה האמורה צריכה אפוא לבוא לידי מעשה בפועל, בעבודה יום-יומית של היהודי, והמעשה הוא העיקר.

מה שקנה עבד קנה רבו: פסחים פה, ב. קידושין כג, ב. וראה רש"א לקידושין שם. ובארוכה – המשך תרס"ז ע' שבו ואילך.

אי-התקיעה בשופר . . . ביטוי של התבטלות נעלית מאוד של יהודי: וע"ד המבואר בד"ה אתה אחד לאדמו"ר האמצעי (מאמרי אדהאמ"צ קונטרסים) ס"ע י ואילך, בענין המנוחה והשביחה דשבת (שהו"ע העדר העשי), שהיא "במנוחת הנפש בעצמותה בבחי' יחידה שלמעלה מבחי' הגילוי כמוה ולב", עיי"ש. ועיין ג"כ ד"ה אתה אחד היתשמ"ב ס"ד (סה"מ מלוקט ח"א ע' תיד). לקו"ש חט"ו ע' 227 ואילך.

כפי שחז"ל אומרים: ר"ה טז, א. שם לד, ב.

והמעשה הוא העיקר: אבות פ"א מ"ז. תקו"ז תנ"ב (פז, סע"א). ת"ס (צג, ב). ת"ע (קלג, ב). קלד,

דוגמא מעשית לכך – בה"כלל גדול בתורה" – המצווה של „ואהבת לרעך כמוך“:

כשיהודי נותן צדקה, או עושה מעשה חסד כלשהו, חשוב מאוד ומוכרח שיהיה ביחד עם זה „סבר פנים יפות“, כדי שהמקבל לא יחוש שום רגש של בושה, נחיתות וכיוצא בזה.

באופן כללי, מגיעים לידי כך כאשר ה„נותן“ אינו חש עצמו מרומם מן ה„מקבל“, ובפרט בזכרו את דברי חז"ל, כי „יותר ממה שבעל-הבית עושה עם העני – העני עושה עם בעל-הבית“.

אבל קיימת בדבר דרגה נעלית עוד יותר, כאשר לא מורגש כלל שהוא „נותן“ הצדקה, כאילו קיימת הצדקה עצמה בלי כל (ישות ה)מציאות של „נותן“, שאז אין צורך מלכתחילה למנוע את הרגשות המנוגדים של „נותן“ ו„מקבל“.

* * *

יהי רצון שההתבוננות בעניינים האמורים תחזק אצל כל אחד ואחת את ההכרה, כי המציאות האמיתית של כל יהודי – איש, אשה וילד – הוא החלק אלוקה ממעל ממש" שלו, שבגללו: „ישראל וקודשא בריך הוא כולא חד“ (כביכול),

ודבר זה גם מהווה את ההכנה לשמיני-עצרת ושמחת-תורה, שעליו נאמר: „עצרת תהיה לכם“, כפי שמובא לגבי זה הפסוק: „יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך“,

---

„כלל גדול בתורה“ . ואהבת לרעך כמוך: קדושים יט, יח. תוי"כ (הובא בפרש"י) עה"פ. ויתירה מזה: זו היא כל התורה כולה – שבת לא, א. וראה תניא פ' לב.

צדקה . . . סבר פנים יפות: ראה ביר' י, ב. רמב"ם הלכות מתנות עניים פ"ה ה"ד. טושו"ע יו"ד הלכות צדקה סרמ"ט ס"ג.

ה„נותן“ אינו חש עצמו מרומם מן ה„מקבל“: ראה ג"כ מכתב ר"ח ו"א ניסן התשמ"ט (לקו"ש חל"ב ע' 216 ואילך. ע' 221 ואילך). שיחת שבת הגדול תשמ"ט ס"י (סה"מ תשמ"ט ח"א ע' 396 ואילך).

דברי חז"ל: ויקר פל"ד, ה (בטופה). רות רבה פ"ה, ה (בתחילתה). וראה כתר שם טוב בסופו (ס"י תל – סג, ד ואילך).

דרגה נעלית עוד יותר: ראה ג"כ – באופן אחר – מכתב י"א ניסן ושיחה הנ"ל.

חלק אלוקה ממעל ממש: תניא רפ"ב.

ישראל וקודשא בריך הוא כולא חד: זח"ג עג, א.

שמיני-עצרת ושמחת-תורה: להעיר, ששמע"צ ושמח"ת הם באותם הימים בשבוע כמו ב' ימים דר"ה, והם משתווים בכמה ענינים כו' – ד"ה ביוהשמע"צ תרצ"ה פכ"ו (סה"מ קונטרסים ח"ב שלט, א), נעתק ב„היום יום" שמע"צ.

„עצרת תהי' לכם“: פינחס כט, לה.

כפי שמובא לגבי זה הפסוק: „יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך“: משלי ה, יז. שמו"ר פט"ו, כג. הובא בריש וסוף ד"ה ביום השמיני עצרת: עת"ר (סה"מ עת"ר ע' לה. שם ע' מד); ה' תש"ד (סה"מ

ובלשון הזוהר: „ישראל ומלכא בלחודוהי“.

בעצם, הרי זה גם תוכן הבקשה הפנימית של דוד נעים ומירות ישראל (בשם כל ישראל) אל הקב"ה: „תבוא לפניך תפלתי הטה אונך לרנתי“, כך שה„תפלה“ (מלשון התחברות) נעשית ל„רנה“, השתפכות הנפש והתחברות עם הקב"ה, התמזגות, הגשמה עם מקורה, הקדוש ברוך הוא,

— דבר המתגלה במלוא המידה של שלמות בגאולה האמיתית והשלמה, כאשר מתקיימים ה„נישואין“ של הקב"ה בעצמו, כביכול, עם כנסת ישראל לנצח — וההתחלה היא תיכף ומיד ממש.

בברכת כתיבה וחתימה טובה
לשנה טובה ומתוקה
בגשמיות וברוחניות גם יחד
ובכל העולם והבריאה כולה

/מקום החתימה/

ה'תש"ד ע' 43. שם ע' 47: ה' תשי"ט (סה"מ ה'תש"ט ע' 69. שם ע' 73): תשי" (סה"מ השי"ט ע' 71. 82): ה'תש"מ (סה"מ מלוטס ח"א ע' שסג. שם ע' שעג). ועוד.

בלשון הזוהר: ראה זהר ח"ג לב, א. וראה זח"א סד, א. הובא ונתבאר בלקו"א להה"מ (הוצאת קה"ת) ס"ו רס (סג, סעיב ואילך). אר"ת להה"מ צד, ב ואילך (בהוצאת קה"ת ה'תש"מ ואילך — ס"ו שסה). זח"א רח, ב. הובא ונת' בריש וסוף ד"ה ביוהשמע"צ: באוה"ת שמע"צ (כרך ה ע' בקמט. שם ע' בקנג): תרפ"ז (סה"מ תרפ"ז ע' לו. שם ע' נא): ה'תש"מ (סה"מ שם ע' שסג).

דוד נעים ומירוח ישראל: שמואל"ב כג, א. וראה שהש"ר פ"ד, ד (בתחילתה).
תבוא .. לרנתי: תהלים פה, ג.

לפניך: ראה שיחת שבת הגדול הניל, שהוא ע"ד „את פניך הוי' אבקש“ (תהלים כו, ה — במזמור שנוהגים לומר מר"ח אלול עד הוי"ר). וראה בארוכה ד"ה לך אמר לבי ה'תשי"ב (סה"מ מלוטס ח"ג ע' רפא ואילך).

„תפלה“ (מלשון התחברות): תו"א תרומה עט, סעי"ד. סה"מ תרל"ד ע' קנד (וראה בהנסמן שם הערה 1). תרפ"ג ע' רטו (וסה"מ ה'תש"ט ע' 79 ה'), ובהערה שם.
תפלה .. השתפכות הנפש: כמ"ש בתפלת חנה (שמואל"א א, טו): ואשפוך את נפשי לפני ה'. וראה לקו"ש ח"ט שיחה לר"ה — ו' תשרי (ע' 291 ואילך).
גאולה האמיתית והשלמה: שאין אחר' גלות (תוד"ה ה"ג ונאמר — פסחים קטז, ב, ממכילתא עה"פ בשלח טו, א).

כאשר מתקיימים ה„נישואין“ כו': שמו"ר ספ"טו. וראה לקו"ת שה"ש ביאור לדי"ה כי על כל כבוד חופה פ"ג (מח, א"ב).
לשנה טובה ומתוקה: ראה סידור הארז"ל וסידור אדה"ז בנוסח ה'יה רצון' שאומרים בעת אכילת התפוח כדבש. וראה לקוטי לוי"צ אגרות ע' שיא ואילך.

(חרגום חפשי מאידיש)

ב"ה, וא"ו תשרי, ה'תש"נ
ברוקלין, נ"י.

אל בני ובנות ישראל
בכל מקום שהם
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

פותחין בברכה, ברכת חתימה וגמר חתימה טובה.

מאחר שאנו נמצאים כבר לאחר ראש-השנה, נכנסנו לשנה החדשה,

— והרי אם בכל הזמנים, צריך כל אדם, ככל שיהא משביע רצון מצבו בידע ובהנהגות בפועל, תמיד לשאוף לנצל את הזמן כדי ללמוד עוד יותר ועל-ידי כך גם להוסיף בהנהגתו (מחשבה, דיבור, מעשה) — ודאי שכך הדבר כשנכנסים לשנה חדשה, המביאה אתה תזכורת, שצריכה להתחיל דרגה חדשה ונעלית יותר של שלמות בחיי יום יום,

— הרי עתה הזמן המתאים לעמוד על עוד נקודה מיוחדת, שבה שונה ומתייחדת השנה הנוכחית משנים אחרות, נוסף על המשמעות המיוחדת של „ראש-השנה שחל להיות בשבת“, כפי שהוסבר בפירוט במכתבים הקודמים.

* * *

כבר הודגשה פעמים רבות ההוראה של התורה שיש לנצל כל אמצעי אפשרי להביא לתוספת באהבת השם וביראת השם, אפילו כשהדבר קשור בפירוש שאין לו מקור מפורש בספרים.

וא"ו תשרי: יום הסתלקות של אמי מורתי הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה, נסתלקה שבת חשובה בעת עלות המנחה שנת תשכ"ה. ולהעיר שהשנה מלאו עשרים וחמש שנים מיום ההסתלקות. — במעלת מספר עשרים וחמש, כ"ה (ושויכותו לר"ה) — ראה: לקו"ת נצבים מז, ב"ג. ספר הליקוטים — דא"ח צ"צ ערך כה (ע' לב ואילך). לקוטי לוי"צ לזהר (ח"א ע' סד. ח"ב ע' נג. שם ע' שע. תה). ובכ"מ. פותחין בברכה: ע"פ פתיחת אגרת הראשונה באגה"ק שכתביא. וראה מכתב עש"ק ח"י אלול ה'תשמ"ד הערה ד"ה זה (לקו"ש חכ"ד ע' 641).

שנה חדשה .. דרגה חדשה ונעלית יותר: ובפרט ע"פ המבואר באגה"ק סי"ד, אשר „בכל שנה ושנה יורד ומאיר .. אור חדש ומחודש .. שלא הי' מאיר עדיין מימי עולם אור עליון כזה“. ראש-השנה שחל להיות בשבת: ל' המשנה — ר"ה רפ"ד.

לנצל כל אמצעי אפשרי .. אפילו .. בפירוש כו': ולהעיר ממש כ"ק אדמ"ר (מהורש"ב) נ"ע (קונטרס עץ החיים בסופו. אגרות-קודש שלו ח"ב ע' תשכ): שמעתי מכ"ק אאמ"ר צוקלה"ה נבג"מ, אשר עניני עבודה שיכולים לקשר בדברי התניא, עם היות שאין זה הכוונה האמיתית בהדברים האלו, מותר לדבר ולהרחיב בהם הדבור.

ובמיוחד משום שאהבת השם ויראת השם הם השורש של כל תרי"ג המצוות, שבכלל זה גם המצוות דרבנן ומנהגי ישראל, כל ההתנהגות של יהודי.

בקשר לכך נעמוד כאן על הרמז של שנה זו, התש"נ: השנה תהא שנת ניסים – להפיק מכך הוראה העשויה לשימוש בכל השנה, ובמיוחד לאחר שראשי-תיבות אלה מתפרסמים יותר מזמן לזמן ומתפשטים בתפוצות ישראל.

* * *

„נס” ו„טבע” שניהם הם הנהגות אלוקיות, שכן גם ה„טבע” בא מן הקב"ה, שהוא, יתברך, כרא וקבע את חוקי הטבע, שבאמצעותם מנהיג הוא את העולם. החידוש של „נס” לגבי „טבע” מתבטא בכך, ש„הנהגה נסית” היא הנהגה בלתי-רגילה של הקב"ה. משמעותו של „נס” הוא דבר גבוהה ומרומם, „נס לשון הרמה”. ההנהגה הנסית מביאה רוממות בבריאה, היא מגביהה את העולם ממגבלותיו הטבעיות.

כך גם בענין עבודתו של כל יהודי, שבה צריכות „להשתקף” שתי ההנהגות, „הנהגה טבעית” ו„הנהגה נסית”.

גם „הנהגה טבעית” של יהודי מבטאת התנהגות שהיא באופן מוחלט כפי הוראות התורה, אך כיוון שהיא התנהגות רגילה של יהודי הרי היא מוגבלת לפי המגבלות של כוחות האדם.

– הקב"ה מעניק ליהודי כוח לעבוד אותו באופן של „הנהגה נסית” – שבה הוא מתרומם למעלה ממגבלותיו. לא זו בלבד שהוא נעשה טוב יותר במקצת, או

אהבת השם ויראת השם .. שורש .. תרי"ג המצוות: תניא פ"ד (ת, א). וראה „פירוש” לרמב"ם הל' יסודי התורה רפ"ב.

תרי"ג המצוות, שבכלל זה גם המצוות דרבנן: ראה הקדמה ל„מנין המצוות על סדר הלכות הרמב"ם”.

מתפרסמים .. ומתפשטים בתפוצות ישראל: להעיר מרמב"ם (הל' ממרים פ"א ה"א.ב. שם פ"ב ה"ב ואילך), שמהגות (שהנהיגו כ"ד הגדול) פשטו בכל ישראל יש עשה ולית בקיומם.

„נס” ו„טבע” שניהם הם הנהגות אלוקיות: ראה עקידה פ' בא שער לח. הובא ונתבאר באוה"ת בראשית יח, ב ואילך. רדיה החודש תרנ"ד. תרס"ו. תרע"ח (דפ' החודש). ועוד. וראה לקו"ש ח"י ע' 150 ואילך. מכתב ער"ח ניסן וי"א ניסן התשל"ח (הגש"פ עם לקוטי טעמים, מנהגים וביאורים – קה"ת תשמ"ז – ע' תרפד ואילך). ובכ"מ.

„נס” הוא דבר גבוהה ומרומם: ראה פרשי עה"פ חוקת כא, ח: ולפי שהוא גבוה .. קורא נס. נס לשון הרמה: פרשי עה"פ יתרו כ, יז (וראה גם פרשי חוקת שם). וראה סידור (עם דא"ח) מד, סע"ב. פירוש המלות לאדאמ"צ פקל"ט. אוה"ת בשלח ע' תרסה. ובכ"מ. וראה ד"ה זה היום עשה ה' גו', י"ב תמוז התשל"ח ס"ג (סה"מ מלוקט ח"ג ע' ריב) ואילך.

הקביה מענין ליהודי כוח: שהרי אינו מבקש אלא לפי כחו – במדב"ר פ"ב, ג. תנחומא נשא יא.

אפילו טוב יותר בהרבה, בהתאם לציווי „מעלין בקודש“ (שבכל דבר של קדושה יש תמיד ללכת מעלה מעלה) – על ידי תוספת קביעות בשיעורי תורה, קבלה של הידור מצוה חדש, וכיוצא בזה – אלא שהוא נעשית מרומם ונעלה לגמרי.

* * *

זוה גם הרמז המיוחד, השליחות, של שנה זו – „תהא שנת נסים“:

בבואנו משנת „תשמט“ – „תשמט ידיך“ – ודאי הדבר שאצל כל יהודי נמחקו כל הדברים הבלתי רצויים העלולים להידבק ליהודי עד שכל מהותו והתנהגותו הם חיי תורה.

„כל ישראל בחזקת כשרות“ – ודאי ניצל כל יהודי את חודש אלול, חודש החשבון של שנת „תשמט ידיך“, לתקן את כל מעשיו בשנה החולפת, ולהשלים אותם עד להשלמה מלשון „שלימות“, להביאם לשלימות המלאה ביותר.

ובודאי זכה למלוא המחילה הסליחה והכפרה ולכתיבה וחתומה טובה בכל הפרטים.

באה בנוסף לכך ההוראה, וסדר-עבודה חדש לשנה החדשה – תהא שנת נסים – שעתה נדרש כל יהודי, אנשים ונשים וטף, לעבוד עם עצמו שיהא מרומם ונעלה לגמרי, עד שהנהגתו בשנה זו תהא בבחינת „נס“ לגבי הנהגתו בשנה שעברה.

מעלין בקודש: ברכות כח, א. וש"נ. זח"ג קסב, ריש ע"ב. וראה לקו"ש ח"ג ע' 250 הערה ד"ה להעלות.

תשמט"ט – „תשמט ידיך“: ע"פ ל' הכתוב (ראה טו, ג), ואשר יהי' לך את אחיך תשמט ידיך, כמשנת כמ"פ הרמז בזה, שהקב"ה („אחיך“) משמט כל החובות דבנ"י (ראה גם פיוט „אנא עוררה“ בסליחות דערב ראש השנה) – ראה ספר השיחות תשמ"ח ח"ב ע' 610 הערה 103. מכתב עשיק וא"י תשרי (לקו"ש חל"ד ע' 338) ומכתב ר"ח ניסן ה'תשמ"ט (הגש"פ עם לקוטי טעמים כו' ע' תתו – בהוצאת תנש"א ואילך) – הערה ד"ה תשמ"ט. ובכ"מ.

דברים הבלתי רצויים העלולים להידבק ליהודי: כי נפש האלקית „גם בשעת החטא היתה באמנה אתו“ (תניא ספכ"ד).

כל ישראל בחזקת כשרות: רמב"ם הל' קידוש החדש פ"ב ה"ב. וראה גם הל' יסודי התורה ספ"ז. חודש אלול, חודש החשבון: סה"מ אידיש ע' 75. 78. 129. ובכ"מ. וראה ד"ה שובה ישראל ה'תשמ"א ס"ז (סה"מ מלוקט ח"ג ע' י"ט-כ). ובהנסמן שם הע' 65. שליחות: ראה במקומות שהובאו באוה"ת לך ד"ה ומלכי צדק (עו, ב ואילך). לקו"ת פ' ראה ל, ג. וש"נ.

בודאי זכה כו': ראה טור או"ח הל' ר"ה סתקפ"א, מירושלמי ר"ה פ"א ה"ג. וראה אגה"ת רפ"א (ק, רע"א): האמונה והבטחון להיות נכון לבו בטוח בה' כו'. כתיבה וחתומה טובה: העיר מר"ה טו, ב: בר"ה . . צדיקים גמורים (ועמך כולם צדיקים – ישעי' ס, כא) נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים. וראה לקוטי לוי"צ אגרות ע' רי: שאם שבפרט הכתיבה היא בר"ה והחתומה ביוה"כ כו' אך בכלל הן הכתיבה והן החתימה נעשית בר"ה כו'. וראה הערות למכתב ח"י אלול ה'תשמ"ז בסופו (לקו"ש חכ"ט ע' 533). וש"נ.

והנהגה נסית" זו – עבודת ה' של היהודי (על-ידי תורה ותפילה ומצוות) בלי מגבלות – צריכה להיות בכל הענינים: הן במצוות שהן בין אדם למקום, והן במצוות שהן (גם) בין אדם לחברו, החל מ„ואהבת לרעך כמוך“, והן במצוות הקשורות עם לא-יהודים וישוב העולם בכלל.

* * *

כפי שידוע הנהגתו של הקב"ה היא באופן של „מדה כנגד מדה“. מכך מובן שכאשר הנהגתו של יהודי היא „הנהגה נסית“ מעורר הדבר הנהגה נסית אלוקית, הן כלפיו כפרט, הן כלפיו כחלק מכלל ישראל, וגם כלפי העולם כולו, הוא „ממשך“ (מביא) את הברכות האלוקיות – גם ללא הגבלות.

ויהי רצון, שעל ידי כך שכל אחד יעשה החלטות איתנות בכל המוזכר לעיל, יקבל הקב"ה את החלטותיו מיד כאילו בוצעו בפועל, ובמיוחד מאחר ואנו נמצאים כבר מספר ימים בשנה החדשה, ודאי הוחל בביצוע ועשיה בפועל ממש –

ויקויימו בפשטות ראשי התיבות של השנה הזאת, ש„תהא שנת נסים“, שוודאי תהיה – וכבר החלה בפועל – שנה של נסים, כאשר כל יהודי זוכה לראות במוחש את ההנהגה הנסית של הקב"ה, עד לנסי נסים,

תורה ותפילה ומצוות: שלשה דברים שעליהם העולם עומד (אבות פ"ה מ"ב): תורה, עבודה (תפלה – רבינו יונה לאבות שם), וגמ"ח (מצוות – דצדקה נקראת בשם מצוה (סתם) – תניא פל"ז מה), וכן כל המצוות נקראות בשם צדקה – ת"א מקץ לח, ג. סה"מ מלוקט ח"א ע' רח, ובהנסמן שם הערה 33).

(גם) בין אדם לחברו: שגם הן ציווי המקום הן, ויתירה מזו (עיקר) קיומם צ"ל מפני שהן ציווי המקום, ויתירה מזו – גם ב"ג המקיים אותן צ"ל מפני שכך צוה המקום ע"י משה (רמב"ם הל' מלכים ספ"ח).

ואהבת לרעך כמוך: קדושים יט, יח. שהוא „כלל גדול בתורה“ – ת"כ (הובא בפרש"י) עה"פ. ויתירה מזו: זו היא כל התורה כולה – שבת לא, א. וראה תניא פ' לב. וראה בארוכה קונטרס אהבת ישראל.

מצוות הקשורות עם לא-יהודים וישוב העולם בכלל: ראה לקריש ח"ה ע' 158 ואילך. שם ע' 404 ואילך. חכ"ז ע' 132 ואילך.

מדה כנגד מדה: פס"ז עה"פ שמות ג, ו. וראה סוטה ה, כ. ט, כ. ומדה טובה מרובה – פס"ז שם. סוטה יא, א. וראה תוד"ה מרים – שם, מתוספתא שם רפ"ד. ולהעיר מתורת הבעש"ט עה"פ (תהלים קכא, ה) ה' צלך, דכמו שהצל עושה מה שהאדם עושה, כך הבורא ב"ה כביכול עושה מה שהאדם עושה – כתר שם טוב (הוצאת קה"ת) הוספות ס"ו ס. וראה ג"כ או"ת להה"מ (הוצאת קה"ת) פ, ג (בהוצאת קה"ת התשמ"מ ואילך – ס' רסד). הוספות ס"ו יט. ועיין ג"כ בהנעתק בס' בעש"ט עה"ת ח"ב פ' קדושים אות כא ואילך, ובהערה שם.

יקבל... החלטותיו מיד כאילו בוצעו בפועל: ראה שו"ע או"ח סתקע"א סי"ג. וראה הענית ה, ב. נסי נסים: וכמרומז בהר"ט כפי שנתפשת בדיבור בפועל „תהא שנת נסים“ לשון רבי'ם. וכמכ"ש מדרשת חז"ל (ברכות נז, רע"א): הרואה (בחלום) חנינא... נסי נסים נעשו לו. ובפרש"י שם: חנינא, גונו"ן הרבה נסים רבים.

ועד לנס העיקרי – נס הגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, שאז יהיו הנסים גדולים אפילו מן הנסים שהיו ביציאת מצרים, וכפירוש רז"ל על הפסוק: „כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות“, שביחס ל„ימי צאתך מארץ מצרים“ יהיו נפלאות,

והקב"ה ממלא את התפילה הלבבית של כל יהודי ושל כל היהודים: „תבוא לפניך תפילתי הטא אונך לרנתי“ – ומביא את הגאולה האמיתית והשלימה, תיכף ומיד ממש.

בכבוד ובברכת חתימה וגמר חתימה טובה

/מקום החתימה/

וכפירוש רז"ל .. כימי צאתך .. נפלאות: מיכה ז, טו. וראה אוה"ת נ"ך עה"פ ס"ק ז"ח (ע' תפז), מוזכ"א בהשמטות סכ"ה (רסא, ב). פע"ח שער חג המצות פ"ו (בד"ה מהר"י ז"ל). וראה ד"ה כימי צאתך מארץ מצרים דאחש"פ התשלי"ט (סה"מ מלוקט ח"ג ע' קיט ואילך). ד"ה זה ד"י"א ניסן התשמ"ב (סה"מ מלוקט ח"ב ע' לז).

תבוא .. לרנתי: תהלים פח, ג.

תרגום מאידית

ב"ה, מוצש"ק פי תבוא אל הארץ,
חיי אלול היתשינ
ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל
בכל מקום שהם
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

„פותחין בברכה“ – בעמדנו בימי חודש אלול, ובבואנו מיום הסגולה חיי אלול, יום ההולדת של שני המאורות הגדולים: הבעל-שם-טוב (בשנת נח"ת) ואדמו"ר הזקן בעל התניא והשולחן-ערוך (בשנת קה"ת).

פ' תבוא: ראה מכתב עשיק חיי אלול היתשד"מ הערה ד"ה זה (לקו"ש חכ"ד ע' 641). לקו"ש חל"ד ע' 145 הערה 1.

פ' תבוא. . חיי אלול: להעיר מתורות הבעש"ט בפסוקי ריש פרשת תבוא שנאמרו בש"פ תבוא חיי אלול תרנ"ב (היום יום" חיי אלול. כתר שם טוב (הוצאת קה"ת) הוספות סי' ג). וראה שיחת ש"פ תבוא, חיי אלול היתשמי"ו. הנסמן במכתב חיי אלול היתשמי"ה הערה ד"ה זה (לקו"ש חכ"ט ע' 515). אלול: ראה לקריא להנימ (הוצאת קה"ת) סי' קיג. – הראשי-תיבות בתיבה זו – ראה לקו"ש ח"ט ע' 297 ואילך. חכ"ד ע' 177. שם ע' 313-14. חכ"ט ע' 272 ואילך. וש"נ.

פותחין בברכה: ע"פ פתיחת אגרת הראשונה באגה"ק שבתניא. וראה מכתב עשיק חיי אלול היתשד"מ הערה ד"ה זה (לקו"ש חכ"ד ע' 641).

בעמדנו. . חודש אלול. . המועד המתאים לאחל. . בהתאם למנהג ישראל: ראה מטה אפרים אר"ת סתקפ"א ס"ט (מלקוטי מהרי"ל הל' ימים הנוראים): נוהגין כשכותב אדם לחבירו אגרת שלומים מן ר"ת אלול עד יוה"כ רומז לו כו' שהוא מעתיר עליו שיזכה בימי הדין הבאים לטובה להיות נכתב ונחתם בספר חיים טובים. וראה ספר השיחות תשמי"ח ח"ב ע' 610.

יום הסגולה חיי אלול: ראה שיחת חיי אלול היתשי"ג (ספר השיחות היתשי"ג ע' 140 ואילך) שאמרו אז „גוט ייט“, וראה בהנסמן במכתב חיי אלול היתשמי"ו הערה ד"ה סגולה-טאג (לקו"ש חכ"ט ע' 527). חיי אלול, יום ההולדת: בענין יום הולדת של צדיקים – ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 86 שוה"ג להערה 1. וש"נ. וראה גיב בענינו (חיי אלול): ספר השיחות היתשי"ג ע' 89 ואילך. שם ע' 186. נתבאר בארוכה בלקו"ש חכ"ד ע' 178 ואילך. וראה גם ספר השיחות תשמי"ח ח"ב ע' 398 ואילך ע"ד ההנהגה ביום הולדת, ובהערות שם.

יום ההולדת של שני המאורות הגדולים: שיחת חיי אלול היתשי"ג הנ"ל (ספר השיחות שם ע' 141 ואילך). וראה לקו"ש חכ"ד שם, ובהנסמן שם.

בעל-שם-טוב: ראה לקו"ש ח"ה ע' 27 הערה 42 ובשוה"ג שם. בשנת נח"ת: ראה לקו"ד כרך א לא, א ואילך. שיחת חיי אלול הנ"ל (ספר השיחות שם ע' 146. שם ע' 188).

בעל התניא והשולחן-ערוך: ראה לקו"ש ח"ו ע' 36 ואילך, ובהערה 14 שם. בשנת קה"ת: ראה שיחת חיי אלול הנ"ל (ספר השיחות שם ע' 188).

ודאי עתה המועד המתאים לאחל לכל אחד ואחת, בתוך כלל ישראל, בהתאם למנהג ישראל, שנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

במיוחד כיוון שקיים קשר מיוחד בין ח"י אלול לבין ראש-השנה, כפי שידוע שנוסף על כך שכל חודש אלול הוא זמן של הכנה לשנה החדשה וחשבון הנפש, הרי שבשנים-עשר הימים האחרונים של חודש אלול, החל בח"י אלול, מיוחדים בכך שכל אחד מהם קשור ומייצג חודש מן השנה החולפת, יום לחודש, ויום ח"י אלול – הראשון שבשנים-עשר הימים הללו – הוא כנגד הראשון שבחדשי השנה, חודש תשרי. כך קושר יום זה את ראש-השנה של השנה החולפת עם ראש-השנה של השנה החדשה.

ובהתאם למודגש תכופות בתורתנו, אשר היא תורת חיים – הוראה בחיים, ש"המעשה הוא העיקר", הרי ככל שחשוב ונחוץ חשבון הנפש, הרי המטרה העיקרית של חשבון הצדק היא בקשר להווה ולעתיד, שיבוא לידי ביטוי במעשה בפועל, קיום המצוות בהידור ובשמחה, יותר ויותר הידור ויותר ויותר שמחה, בכל יום מימי השנה החדשה, הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה.

. . .

בהקשר עם ההכנה לשנה החדשה יש להביא בחשבון, שלכל שנה יש תוכן

מנהג ישראל: אשר מנהג ישראל תורה היא – ראה תורה נפסל – מנחות כ, ב. ש"רע אדה"ז או"ח סריס קפא. וראה בהנסמן במכתב ח"י אלול התשמ"ח הערה ד"ה זה (לקרי"ש ח"ד ע' 333).
שנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד: ראה בהנסמן במכתב ח"י אלול הנ"ל הערות ד"ה אלו (לקרי"ש שם ע' 334).
כפי שידוע: יום לחודש: שיחת ח"י אלול התש"ג הנ"ל (ספר השיחות התש"ג ע' 177. שם ע' 179).

חודש אלול: חשבון הנפש: ראה סה"מ תרצ"ו ס"ע 141 ואילך. תרח"ץ ס"ע סו. סה"מ אידיש ע' 75. שם ע' 129. ובכ"מ. וראה סה"מ מלוקט ח"ג ע' כ, ובהנסמן שם הערה 65.
החל בח"י אלול: ראה שיחת ח"י אלול התש"ה (לקרי"ד כרך ג ע' 946. ספר השיחות התש"ה ע' 122): א) ח"י אלול הוא היום שהביא חיים באלול. ב) ח"י אלול נותן חיות בעבודה של אני לדודי ודודי לי. – נת' בלקרי"ש ח"ט ע' 250 ואילך. חכ"ט ע' 161 ואילך.
חודש תשרי: אשר התחלתו וראשו הוא יום ראש-השנה.
תורת חיים – הוראה בחיים: ראה זח"ג נג, ב; תורה, אמאי אקרי תורה, בגין דאורי וגלי במאי דהוא סתים דלא אתידע, חיים, דכל חיים דלעילא בה אתכלילו וממנה נפקין. וראה רד"ק לתהלים יט, ח. גוי"א ר"פ בראשית.
המעשה הוא העיקר: אבות פ"א מ"ז. תקו"ז תנ"ב (פז, סע"א). ת"ס (צג, ב). ת"ע (קלג, ב). קלד, א).

חשבון הנפש: חשבון הצדק: ראה מכתב ערב ח"י אלול התשמ"א (לקרי"ש ח"ד ע' 601 ואילך).
קיום המצוות: בשמחה: ראה רמב"ם סוף הל' לולב. סה"מ מלוקט ח"ב ס"ע עז ואילך: שם ע' קמז ואילך, ובהערות שם.

כפול: המשמעות הכללית שלגבי שוות כל השנים, כולל השנה החדשה, והמשמעות המיוחדת הקשורה בקווי האופי העצמאיים של השנה המסויימת, שבהם מתייחדת שנה זו מן השנים האחרות.

השנה חלים ימי ראש-השנה בימי חמישי ושישי (ערב שבת) בשבוע, המובילים אותנו היישר אל יום שבת-קודש, עובדה המדגישה ומחזקת את הנקודה המשותפת לראש-השנה וליום השבת.

ימי ראש-השנה – „ימים נוראים” – ממלאים כל לב יהודי בתחושת רטט של קדושה, המקיפה וחודרת את האדם כולו. רגש הקדושה המרומם איננו רק בשעות הספורות של היום, בהן אנו עסוקים בהכנות ובקיום „מצות היום בשופר”, או בזמן התפילות והבקשות המיוחדות של ראש-השנה, וכיוצא בהן, כי אם במשך כל שתי היממות של ראש-השנה חזור היהודי ברוח הקדושה של ראש-השנה. נוסף על העובדה שכראש-השנה נמצאים משך שעות רבות בבית-הכנסת, הרי בדרך-כלל גם בשעות הנותרות נזהרים מדיבורי חול מיותרים, ומנצלים כל רגע פנוי לאמירת תהילים וכיוצא בזה, עד שאפילו סעודות ראש-השנה, שעליהן נצטוונו: „אכלו משמנים ושתו ממתקים” – נמצאות תחת השפעת הרגש הקדוש של ראש-השנה (וכהמשך הפסוק) – „כי קדוש היום לאדונינו”.

דומה לכך גם קדושת השבת, „ושמרתם את השבת כי קודש היא”. הקדושה האלוקית של שבת-קודש חודרת בכל יהודי, ומקיפה את כל ישותו, עד

משמעות המיוחדת . . של השנה המסויימת: שגם בזה ישנה הוראה, ובמכ”ש מהוראת הבעש”ט שכל דבר אשר האדם רואה או שומע הוא הוראת הנהגה בעבודת השם – כתר שם טוב הוספות את כבו-קבט. וש”נ.

ימים נוראים: ראה לקו”ת ר”פ עקב. מאמרי אדהאמ”צ דברים ח”א ע’ שב. אוה”ת לתהלים (יהל אור) ע’ קכ. סה”מ תרל”ז ח”ב ע’ של. ובכ”מ. מצות היום בשופר: ר”ה כו, ב.

בראש-השנה נמצאים משך שעות רבות בבית-הכנסת: ראה שו”ע אדה”ז או”ח הל’ ראש השנה סתקפ”ז ס”ז (מרמ”א שם ס”א): בריה מאריכיז בפיוטים ובתפלות עד הצות היום לכל הפחות. וראה אלף למטה למטה אפרים ס” תקצו אות א’.

ראש-השנה . . נזהרים מדיבורי חול מיוחדים . . אמירת תהלים: אגרות-קודש כ”ק אדמור” (מהור”י) נ”ע ח”ד ע’ קלב.

סעודות . . נמצאות תחת השפעת הרגש הקדוש: שו”ע (ודאה”ז) או”ח ס” תקצו ס”א „תהי יראת ה’ על פניהם”. וראה אלף למטה הנ”ל.

אכלו משמנים ושתו ממתקים: נחמ”ת, י. שו”ע אדה”ז שם סתקפ”ג ס”ד. וראה לקו”ש ח”ד ע’ 369 ואילך.

ושמרתם את השבת: תשא לא, יד.

הקדושה האלוקית של שבת-קודש חודרת . . ומקיפה את כל ישותו: ראה בארוכה מכתב: ערב ח”י אלול התשמ”ג (לקו”ש חכ”ז ע’ 622 ואילך); עשי”ק ר”ח ניסן התשמ”ה (הגש”פ עם לקוטי טעמים, מנהיגים וביאורים – קה”ת תשמ”ז ע’ – תשסב ואילך); ח”י אלול התשמ”ט (לעיל ע’ 415 ואילך), ובהערות שם.

שכל היום כולו, ובכל פעולות היום, יש לו תחושה שונה, תחושה מרוממת של קדושה.

. . .

ידוע הכלל של תורתנו הקדושה: „בתלתא זימני הוי חזקה“ (דבר הנעשה שלוש פעמים – נקבעת לו „חזקה“). בשלוש פעמים נעשה הדבר באופן של קביעות, „חזקה“ מלשון חזק, והדבר מתייצב, וכך בטוחים שהדבר יימשך.

אם הכלל בר־תוקף ביחס ל„דברי הרשות“, ודאי שכך הדבר כשמדובר בענייני קדושה, שיש להם בכלל את הכוח הנצחי של התורה, ולכל פעולה של קדושה יש השפעה נמשכת ותמידית.

על־אחת־כמה־וכמה כשמדובר בראש־השנה, הנקרא בעיקר בשם „ראש־השנה“ ולא „תחילת השנה“, כאשר המשמעות היא שנוסף על היותו תחילת השנה הרי הוא גם, ובעיקר, ה„ראש“ של השנה: כשם שהראש מנהיג את כל האברים של הגוף, ודווקא באופן זה ועל־ידי כך ממלא כל אבר את מטרותו בשלימות, גם כאבר לעצמו – כך ראש־השנה מנהיג ומחזיק את כל הימים וכל יום של השנה, עד לכל הפרטים של חיי יום יום –

מובן איפוא שכאשר ישנה „חזקה“ במצב האמור של קדושה, יש לדבר השפעה חזקה ביותר על כל השנה, כך שכל פעולות האדם, ככל הימים ובכל יום של השנה, נעשות תחת הרושם וההשפעה של רוממות הקדושה של שלושת הימים בראשית השנה.

. . .

ויהי רצון שכל אחד ואחת מאתנו, בתוך כלל ישראל, יחליטו לפעול ולעשות

ובכל פעולות: עד שאפילו כשישן – נאמר (סידור קול יעקב שחרית של שבת בסופו. ילקוט ראובני ואתחנן עה"פ ופן תשא) ששבת ר"ת שינה בשבת תענוג. בתלתא זימני הוי חזקה: ראה יבמות סד, ב. – ולהעיר שגם באה"ק בשנה זו הוא המשך דר"ה ושבת, שלשה ימים רצופים.

לכל פעולה של קדושה יש השפעה נמשכת ותמידית: כי כל דבר שבקדושה אינו זו ממקומו – ראה ע"ח שער ד (שער אח"פ) פ"ג. שער לד (שער תיקון הנוקבא) פ"ג. שער לה (שער הירח) פ"א. אגה"ק ביאור לסי' ז"ך.

ראש השנה . . . ה. ראש"ש של השנה: ראה לקו"ת תבוא מא, ג. נצבים מז, אי.כ. דרושים לר"ה נח, אי.כ. עטרת ראש שער ר"ה בתחילתו. אה"ת דרושים לר"ה כרך ה ע' ב'עז ואילך. ובכ"מ.

תחילת השנה: כמו שאומרים בתפלת מוסף דר"ה (מרי"ה כז, א), „זה היום תחלת מעשיך“. וראה המשך תרס"ז ע' מז. שם ע' כ. ובכ"מ.

בהתאם לאמור, ובאופן האמור בראש פרשתנו (אלי' אנו נכנסים עתה): „אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלוהיכם“ (הנכם עומדים כיום כיציבות איתנה, כולכם יחד, לפני ה' אלוהיכם וגו', ובהחלטה – איתנה ויציבה).

ובזה עצמו – כתחילת החלק השני של פרשת השבוע (אשר לפי קביעות השנה הנוכחית הם מחוברים בפרשה אחת) – באופן של „וילך“, הליכה מתמדת מעלה מעלה, מחיל אל חיל.

וההחלטה הטובה בכל זה תוסיף עוד יותר בברכות ה' בכלל, וברכת ראש-השנה במיוחד: כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד,

ובמיוחד דמיוחד הברכה שאלי' „קוינו כל היום“ (כל יום ובכל היום) – הגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, „מצאתי דוד עבדי“, במהרה בימינו ממש.

בכבוד ובברכת כתיבה וחתימה טובה
לשנה טובה ומתוקה

/מקום החתימה/

אתם נצבים: שפרשה זו קורין לעולם קודם ר"ה – תוס' מגילה לא, טע"ב. וראה בהגסמו במכתב עשיק שבת סליחות ה'תשס"ה הערה ד"ה פ' אתם נצבים היום כולכם (לקו"ש חכ"ט ע' 521).
נצבים . . . איתנה: בקומה זקופה (רש"י קורח טז, כז). נצבים הוא בבחי' תוקף יותר מענין עומדים – אוה"ת נצבים ע' א"רב.

מחיל אל חיל: תהלים פד, ח. וראה ברכות בסופה. ירושלמי ביכורים פ"ג ה"ג.
כתיבה וחתימה טובה: להעיר מר"ה טז, ב: בריה . . . צדיקים גמורים (ועמך כולם צדיקים – ישע"י ס, כא) נכתבין ונתתמין לאלתר לחיים. וראה לקוטי לוי"צ אגרות ע' ר"י: שאם שבפרט הכתיבה היא בריה והחתימה ביהוב"פ כו', אך בכלל הן הכתיבה והן החתימה נעשית בריה כו'. וראה הערות למכתב ח"י אלול ה'תשמ"ז בסופו (לקו"ש חכ"ט ע' 533). וש"נ.

קוינו כל היום: ברכת את צמח בתפלת העמידה.
גאולה האמיתית והשלימה: שאין אחרי' גלות (תודיה"ג ונאמר – פסחים קטו, ב (ממכילתא) עה"פ בשלח טז, א. יל"ש ישע"י ס, א רמו תצט).
מצאתי דוד עבדי: תהלים פט, כא. וקאי על משיח צדקנו שבא בהיסח הדעת, כמו מציאה – סנהדרין צז, א.

תרגום מאידית

ב"ה, מוצש"ק פ' נצבים-וילך
כ"ה אלול ה'תשנ"ג
ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל
בכל מקום שהם
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בהמשך למדובר במכתב ממוצאי שבת-קודש ח"י אלול – שיחודה של השנה החדשה מתבטאת בכך שימי ראש-השנה, ימי חמישי וששי (ערב שבת) בשבוע, מובילים הישר אל יום שבת-קודש, וכך נפתחת השנה ב„חזקה“ של שלושה ימים רצופים מלאים וחדורים בקדושה –

מן הראוי להצביע על ההבדל הקיים בנושא זה בין ארץ הקודש לבין חוץ-לארץ:

בחוץ-לארץ חזרת ונשנית „חזקה“ זו של שלושת ימי קדושה רצופים – שלוש פעמים (בחדש תשרי): גם הימים הראשונים של חג הסוכות, וממילא גם הימים האחרונים, שמיני עצרת ושמחת תורה, חלים ביום חמישי וערב שבת-קודש, כך שישנה „חזקה“ של ה„חזקה“ האמורה – שלוש פעמים של שלושה ימי קדושה רצופים.

בארץ-ישראל קיימת ה„חזקה“ האמורה רק פעם אחת – בימי ראש-השנה, שכן גם בארץ-ישראל נחוג ראש-השנה יומיים, אבל לא היום טוב של חג הסוכות ושמיני-עצרת.

. . .

מוצש"ק: שאז מסדרים סעודה כדי ללוות את השבת (טשו"ע א"ח ר"ס ש. וש"נ. שו"ע אדה"ז שם). וללוות – היינו שגם (הארחת) השבת עם המלווים. – ובפעי"ח שער יח (שער השבת) פכ"ד: סעודת מריש שהוא סעודה דודו מלכא. ובסידור הארז"ל כוונת הבדלה ומריש: ויאמר דא היא סעודתא דדוד מלכא משיחא. ובזמירות למוצש"ק כ"כ בקשות לביאת אלי ומשיח.

פ' נצבים: להעיר מהשיעור-חומש דפ' שבוע זה (נצבים ל, ו): „ומל ה' אלקיך את לבבך ואת לבב (ורעד) – ר"ת אלול (בעה"ט עה"פ. וראה בהנסמן במכתב ח"י אלול ה'תשמ"ו (לקריש חכ"ט ע' 527) הערה ד"ה יום ב' פ' נצבים-וילך) – ענין התשובה. ומרומו בזה גם ענין התפלה – אנה"ק ס"ד. פ' נצבים-וילך: להעיר אשר השבת (השלימות) של שבוע זה הוא „שבת מברכים חודש תשרי“ – ראה תורת הבעש"ט בזה (שנמטר ע"י אדה"ז, ששמע ממורו ורבו הה"מ בהיותו במעזריטש) („היום יום כ"ה אלול. כתר שם טוב – הוצאת קה"ת – הוספות ס"י לא. וש"ג).

גם בארץ-ישראל נחוג ראש-השנה יומיים: שו"ע אדה"ז א"ח הלכות ר"ה סת"ר ס"א. וראה

כדי להבין ביתר עומק את ה„חזקה“ המשולשת הקיימת רק בחוץ-לארץ, ראוי להתעכב ביתר פירוט על ההבדל בין ארץ הקודש לבין חוץ-לארץ.

ידוע הפתגם של רבותינו נשיאינו ביחס לעבודת ה' של יהודי: „עשה כאן ארץ ישראל“, כלומר – יהודי צריך ליצור את המעלה ואת החשיבות של ארץ-ישראל גם בחוץ-לארץ, וממילא ודאי שהוא יכול לעשות זאת, ובשמחה ובטוב לבב.

מן ההבדלים העיקריים שבין ארץ הקודש לבין חוץ-לארץ הוא:

הרי „מלוא כל הארץ כבודו“. הקב"ה ושכינתו נמצא בכל מקום. אלא שבעולם סתם – הקדושה האלוקית היא באופן שאין היא חודרת את גשמיות הארץ, ולכן אין שם מצוות תרומות ומעשרות וכיוצא בהן, שהאלקות היא כשדה בגלוי. לעומתה, הקדושה של ארץ-ישראל מקיפה את המציאות הגשמית של הארץ, גוף הקרקע של ארץ-ישראל היא „ארץ הקודש“, עד שקדושת הארץ מטילה הלכות שונות על הארץ (וגידולי הארץ).

הדבר ניתן להבנה על-ידי דוגמא מהיחס שבין הנשמה לבין הגוף: ישנן השפעות של הנשמה שהן נשארות חבויות במהות הפנימית של האדם ולא ניכרת השפעתן על הגוף, אבל מאידך, יש אופן שהנשמה משפיעה על גשמיות הגוף, עד שהדבר ניכר ונראה גם בחלקים הפיזיים החיצוניים של הגוף. כך גם כאשר לקדושה של ארץ-ישראל: הדבר מתבטא בפנימיות וברוחניות של הארץ, וזה חודר ומקיף גם את הצד החיצוני, ה„גוף“ של ארץ-ישראל, גשמיות הארץ.

. . .

הדבר דורש הסבר: מהי המעלה הגדולה של העובדה שהקדושה ניכרת גם

בהנסמן ב„מ"מ וציונים" לשם. וכן ה' אף בזמן שהיו מקדשין על פי הראי' – שר"ע אדה"ז שם. ובוח"ג רלא, א: יום ראש השנה הוה בכל זימנא תרין יומין . . . ולא חד. ובירושלמי עירובין (פ"ג ה"ט) שבי' ימי ר"ה מתקנת נביאים הראשונים. ובתוספתא ר"ה (פ"א ה"י) שבימי משה קרה ב' ימי ר"ה. וראה לקו"ש ח"ט ע' 370, ובהערות שם.

הפתגם של רבותינו נשיאינו: אגרות-קודש אדמ"ר מוהר"י צ"צ נ"ע ח"א ע' תפ"ה (בשם כ"ק אדמ"ר הצמח צדק). לקו"ש ח"ב ע' 621. וראה לקו"ש ח"ח ע' 404 בשוה"ג להערה 48.

עשה כאן . . . בחוץ-לארץ: וגם בניי שכאה"ק אומרים בתפלה, שמדויקת בתכלית (טור א"ח סק"ג) – גלינו מארצנו.

מן ההבדלים העיקריים שבין ארץ הקודש לבין חוץ-לארץ: ראה גם – ע"פ חסידות – ההפרש בין השפעת השפע בארץ ישראל להשפעת השפע בחוץ לארץ – לקרית מסעי פט, ב ואילך. סה"מ תקס"ח ח"א ע' שנד ואילך. תרע"ח ע' שנב ואילך. תרצ"ו ע' 113 ואילך. ספר הליקוטים – דא"ח צ"צ ערך ארץ ישראל ס"י (ע' א'תקעג ואילך), ובהנסמן שם בשוה"ג.

מלוא כל הארץ כבודו: ישע"י ו, ג.

קדושת הארץ: ראה אנציקלופדי' תלמודית כרך ב ערך ארץ ישראל (קדושתה ומצותיה) ס"י ואילך (ס"ע ריג ואילך). וש"נ.

בגשמיות ובחיצוניות? – והרי, לכאורה, העיקר הוא הרוחניות והפנימיות של כל דבר!

אך לאמיתו של דבר אין זה כך: עיקר המעלה הוא, כאשר הקדושה הפנימית והרוחנית חודרת גם אל תוך גשמיות העולם.

וכפי שהדבר מודגש בעבודת התורה והמצוות: עיקר המצוה אינה מתבטאת (כל-כך) בכוונתה, בתוכן הרוחני של המצוה, כי אם דווקא במעשה בפועל – בקיום המצוה בגשמיות.

כפי שהדבר מתבטא בבירור בהלכה, שככל שנעלית וחשובה כוונת המצוות – כמאמר הידוע של התורה, שקיים המצוות בלא כוונה הוא „כגוף בלא נשמה” – בכל זאת, כאשר משהו מכון במחשבתו את כל הכוונות של מצוה מסוימת אבל אינו מקיימה יחד עם זאת בפועל ממש – לא קיים את המצוה (ואפילו לא חלק מן המצוה) ולעומתו, מי שמבצע את המצוה בפועל ואין לו בכך את הכוונה הדרושה – יוצא ידי חובת המצוה (בדיעבד).

ואדמו"ר הזקן מסביר בספר התניא קדישא את הטעם לכך – כי „נתאוה הקב"ה (כביכול) להיות לו דירה בתחתונים”, כלומר, בשפל של העולם – ומטרה זו מושגת על-ידי כך שיהודי עובד את ה' על-ידי ובאמצעות גשמיות העולם הזה, שבכך הוא הופך את ה„תחתונים”, את גשמיות העולם, ל„דירה” עבור השכינה. וזה עיקר המטרה והתכלית של קיום המצוות: דוקא על-ידי קיום המצוות בגשמיות מתבצעת הכוונה של בריאת העולם, שהעולם יהווה „דירה” עבור הקב"ה.

* * *

ענין עמוק יותר במעלת הגשמיות ניתן להבין מן העובדה שגם שכר המצוות קשור דווקא בגשמיות העולם הזה.

ידוע פסק-דין הרמב"ן, לגבי השאלה במה מתבטאת תכלית השכר:

לפי שיטת הרמב"ם, השכר הנעלה ביותר הוא – גן-עדן, שבו נמצאות

וכפי שהדבר מודגש בעבודת התורה והמצוות: בהבא להלן ראה בארוכה תניא פ' לז-לח. כפי שהדבר מתבטא בבירור בהלכה: ראה כמה דוגמאות בתניא רפ"ח. וראה בהנסמן ב„מראי מקומות” לפסוקים ומחז"ל לתניא שם (קה"ת תשמ"ז).

כמאמר הידוע של התורה . . . כגוף בלא נשמה: ראה תניא שם. של"ה רמט, סע"ב. וראה בהנסמן במפתח פסוקים ומחז"ל בתניא (קה"ת תשמ"ה) ע' צ הערה 11. בספר התניא קדישא: פל"ו ואילך.

נתאוה הקב"ה . . . להיות לו דירה בתחתונים: ראה תנחומא נשא טז. בחוקותי ג. במדב"ר פ"ג, ו. תניא רפ"ו.

רמב"ן: בשער הגמול בסופו (בהוצאת שאוועל – ע' שט).

רמב"ם: הל' תשובה פ"ח ה"א.ב. פירוש המשניות שלו לסנהדרין פ' חלק ד"ה ועתה אחל.

הנשמות בלי הגופים. זה מקום רוחני, וכפי שמבאר הרמב"ם, אי אפשר כלל להשוות את הרוממות הרוחנית של הנפש כשהיא מלוכשת בגוף גשמי, לרוממות ולמעלה הרוחנית שהיא משיגה כאשר היא שרויה בגן-עדן, מופשטת מן הגוף.

ברם, הרמב"ן, שחי לאחרי הרמב"ם וגם למד את תורתו וכו', פוסק עם זאת, שתכלית ושיא השכר הוא דווקא בזמן תחיית המתים, כאשר הנשמות יירדו שוב לעולם הזה ויתלכשו שוב בגופים גשמיים. והרי „הלכה כבתראי", ובפרט כענין זה.

אך צריך להבין: מובן שיש מעלה נפלאה בעבודתו של יהודי, לזכך את גשמיות העולם ולהפכה לדירה עבור הקב"ה – אך כיצד ניתן להבין ולקלוט, שאת השכר האלוקי העליון של העולם הבא תקבל הנשמה דוקא בהיותה לכושה בגוף גשמי ונמצאת בעולם הזה הגשמי?

– אחד ההסברים לכך הוא, שדווקא בנכרא גשמי טמון כוח אלוקי נעלה כזה, שאינו נמצא אפילו בעולמות הרוחניים הנעלים, שכן רק הקב"ה בעצמו („הוא לבדו, יתברך") יש לו הכוח והיכולת לברוא דבר גשמי, „יש מאין", ומעלה זו, הנמצאת דווקא בגשמיות, תתגלה בזמן תחיית המתים.

* * *

ויש לומר, שזה הוא התוכן של הפתגם האמור של רבותינו נשיאינו, „עשה כאן ארץ ישראל": המעלה של ארץ-ישראל היא, כאמור, שקדושתה מקיפה גם את

נשמות בלא גופים: ולדעת הרמב"ם על זה קאי מה שארז"ל (ברכות יז, א) „העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתי". ולדעת הרמב"ן קאי מהז"ל זה על עולם התחי'.
וכפי שמבאר הרמב"ם: בהל' תשובה שם הי'. פירוש המשניות שם.
הלכה כבתראי: ראה רי"ף סוף עירובין. ועוד. וכן הוא גם בנוגע לפוסקים – מהרי"ק שורש פד.
ועוד. – וראה בפרטיות אנציקלופדי' תלמודית ערך הלכה כבתראי. וש"נ.
ובפרט בענין זה: ראה לקו"ט צו טו, ג. דרושים לשבת שובה סה, סע"ד. סהמ"צ להצ"צ מצות ציצית (דרמ"צ יד, ב). הנסמן ב„תשובות וביאורים" (קה"ת תשל"ד) סי' יא הערה 23 (ע' 57-8). ובאה"ת חוקת (ס"ע תתט. שם כרך ה ע' איתרלו) כתב: ואדמירי נ"ע (אדה"ת) בכל הדרושים הזכיר רק דעת הרמב"ן לבד.

אחד ההסברים לכך: סהמ"צ להצ"צ שם (יד, ב ואילך).
הקב"ה בעצמו (הוא לבדו, ית"י) . . . הכח והיכולת לברוא . . . יש מאין: אגרת הקדוש סי' כ (קל, ב). ומעלה זו . . . דווקא בגשמיות: וגם זה הוא מהטעמים והמעלות שבמצוות מעשיות דוקא (נוסף על המבואר לעיל, ע"פ תניא ח"א פל"ו) – ראה אגה"ק שם בסיום האגרת (קלג, א): ואחרי הדברים והאמת האלה דעת לנכון נקל להבין ע"י כל הנ"ל גודל מעלת המצות מעשיות כו'. וראה לקר"ש חט"ו ע' 43 ואילך.

ומעלה זו . . . תתגלה בזמן תחיית המתים: המשך וככה תרל"ז ספצ"א. סה"מ תרח"צ ע' ריט. ובכ"מ.

גשמיות הארץ, ושליחותם של היהודים בחוץ-לארץ היא שייצרו את המעלה הזו של ארץ הקודש בחוץ-לארץ, שהקדושה של האלקות תחדור ותקיף גם את הגשמיות של חלק העולם שההשגחה העליונה הועידה עבורם.

ולשם כך דרושים כוח ומאמץ מיוחדים – „עשה כאן ארץ ישראל“, כפי שהזכר בא לידי ביטוי גם בייחודה של השנה הבאה עלינו לטובה, שבחוץ-לארץ הכרחית ההתחזקות גדולה בהרבה („חזקה“ משולשת) באותה „חזקה“ של שלושה ימי קדושה, כדי שקדושת הימים הקדושים תחדור ותקיף כליל את המציאות הגשמית של חוץ-לארץ.

ויש לומר, שזו גם אחת של המשמעות של מאמר חז"ל לגבי לעתיד לבוא ש„עתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות“, שכן אז, כאשר בני ישראל יסיימו את עבודתם לעשות את העולם ל„דירה“ עבור הקב"ה, על-ידי בירור וזיכוך גשמיות העולם והבאת אור הקדושה לתוך הגשמיות, תתפשט קדושת ארץ-ישראל בכל ארצות תבל.

* * *

ויש לומר, שבדומה להבדל האמור קיים גם ההבדל בין שני הימים המיוחדים – ח"י אלול, וכ"ה אלול:

בקשר ליום ח"י אלול – יום ההולדת של שני המאורות הגדולים: הבעל-שם-טוב (בשנת נח"ת) ואדמו"ר הזקן בעל התניא והשולחן-ערוך (בשנת קה"ת) – ידוע הפתגם ש„חי אלול מכניס חיוניות (חי) באלול“.

החיוניות של ח"י אלול היא חיוניות רוחניות, חיות של נשמה, הקשורה בענייני חודש אלול: תשובה, חשבון הנפש, עבודת התפלה, ודומיהם.

– החידוש של כ"ה אלול קשור בגשמיות: כ"ה אלול הוא יום ראשון למעשה

עניינה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות: ראה פסיקתא רבתי פ' שבת ור"ח. יל"ש ישעי' רמז תקג. הנסמך ב„מראי מקומות“ ללקו"ת (הוצאת קה"ת ה'תשמ"ד ואילך) מסעי פט, ב. נתבאר בלקו"ת, סה"מ תקס"ח ותרע"ח דלעיל הערה ד"ה מן ההבדלים.

ידוע הפתגם: שיחת ח"י אלול ה'תש"ה (לקר"ד כרך ג ע' 946. ספר השיחות ה'תש"ה ע' 122). כ"ה אלול הוא יום ראשון למעשה בראשית: ויקר רפכ"ט. פסיקתא דר"כ פיסקא כג (בחדש השביעי). יל"ש עה"פ (פינחס כט, א) ובחודש השביעי (רמז תשפב). תוד"ה לתקופות – ר"ה ח, א. וראה פרקי דר"א רפ"ח ובהגהות הרד"ל שם. – ושמים וארץ וכל תולדותיהם נבראו ביום ראשון (פרש"י עה"פ בראשית א, יד).

כ"ה אלול . . . הבריאה יש מאין של העולם הגשמי: דוהו החילוק בין כ"ה אלול לר"ה, שבכ"ה אלול הו"ע בריאה מאין ליש גשמי, ובר"ה הו"ע בריאה מאין ליש רוחני – לקו"ת נצבים מז, א. מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"ג ע' תתמ.

בראשית, ביום זה היה „בראשית ברא אלוקים“, הבריאה יש מאין של העולם הגשמי.

. . .

ויהי רצון שכל אחד ואחת, בתוך כלל ישראל, יעשה בענין האמור, לחזק ולהפיץ יהדות וקדושה בחיי יום-יום, בו עצמו ובסביבתו, במלוא המידה, והדבר יוסיף עוד יותר בכתיבה וחתימה טובה בכל התחומים, הן ברוחניות והן בגשמיות, ואדרבה – בעיקר בגשמיות,

עד לברכה העיקרית – הגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, „מצאתי דוד עבדי, בשמן קדשי משחתיו“, ויוליכנו קוממיות לארצנו הקדושה, כל שלושת הסוגים: כהנים, לויים, ישראלים,

תיכף ומיד ממש, ובלשון הכתוב: יחינו מיומיים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו – הכתיבה וחתימה טובה של „ועמך כולם צדיקים“, ו„צדיקים נכתבין ונחתמין לאלה לשנה טובה“.

בכבוד ובברכת כתיבה וחתימה טובה
לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות
גם יחד

/מקום החתימה/

בראשית ברא אלוקים: בראשית א, א.

ברא . . . הבריאה יש מאין: ראה רמב"ן עה"פ בראשית שם: ואין אצלנו בלשון הקודש בהוצאת היש מאין אלא לשון ברא.

במלוא המדה: ראה כתובות סו, רע"א.

בעיקר בגשמיות: להעיר, אשר עיקר הדין ומשפט בר"ה הוא על זכרים גשמיים – הגהות מיימוניות לרמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ג (אות א) בשם הרמב"ן (בשער הגמול), הובא בלקו"ת דרושים לר"ה נט, ב.

מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו: תהלים פט, כא.

כהנים, לויים, ישראלים: יש לומר: דוד (ישראל), עבדי (לויים) בשמן קדשי משחתיו (כהנים). ועצ"ע.

ובלשון הכתוב: הרשע ה, ב. וראה לקו"ת דרושים לר"ה רד"ה יחינו (סג, סע"ב), ד"חינו מיומים" קאי על ב' ימים של ר"ה והביום השלישי הוא יום כיפור.

ועמך כולם צדיקים: ישע"י ס, כא.

צדיקים נכתבין ונחתמין לאלה: ר"ה טז, סע"ב.

בגשמיות וברוחניות גם יחד: ראה לקוטי לוי"צ אגרות ע' רצג. וראה שיחת ש"פ ואתחנן, שבת נחמו היתש"נ (סה"ש תש"נ ח"ב ע' 606 ואילך).

(*) עיקר הדין: כ"ה בלקו"ת ר"ה שנסמן בהערה (אף שבהגמ"י, שהועתק בלקו"ת שם „אין אדם נידון כו' אלא לעניני העולם הזה“).

תרגום מאידית

ב"ה, יום ג' פ' האזינו השמים
ג' סליחות, ה'תש"ג
ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל
בכל מקום שהם
ה' עליהם יחי

שלום וברכה!

בהימצאנו עתה בימי הסליחות, קרוב יותר לראש-השנה, ומימי הסליחות עצמם – ביום השלישי, „שהוכפל בו כי טוב“, שכל זה מדגיש עוד יותר את הציווי להעלות בקודש –

נחוץ להתכונן ביתר התעמקות בענין שנידון במכתבים הקודמים, שהשנה הבאה עלינו מתיחדת בכך שהיא נפתחת ב„חזקה“ של שלושה ימי קדושה רצופים, ושבוחוץ לארץ חוזרת ונמשכת „חזקה“ זו שלוש פעמים (במשך חודש תשרי),

– אשר תוכנו הפנימי של דבר זה הוא שה„חזקה“ של ימי הקדושה מעניקה התחזקות בעבודה של „עשה כאן ארץ-ישראל“ – שבכל יהודי, בכל מקום שהוא נמצא בו, תחדור הקדושה האלוקית בענינים הגשמיים (שלו ושל סביבתו), כדומה לקדושה של ארץ-הקודש, המקיפה וחודרת את גשמיות הקרקע.

* * *

פ' האזינו: להעיר מהידוע בענין לימוד שירת האזינו ע"י כא"א כו' (ראה ספר השיחות התש"א ס"ע 56. ס' התולדות מהר"ש ע' 74. ס' הזכרונות לכ"ק מו"ח אדמו"ר פכ"ט, ממהר"ל מפראג בזה).
ג' סליחות: ראה רשימת כ"ק מו"ח אדמו"ר למאמר ג' סליחות התרנ"ה-ה'תש"ה (נדפס בהוספות לסה"מ תרנ"ה ע' תמג"ד: ה'תש"ה ע' 225-6). וראה לקו"ש ח"ד ע' 348.
ימי הסליחות: ראה מכתב מוצש"ק ימי הסליחות התשמ"ב הערה ד"ה ימי הסליחות (הא' והב') – לקו"ש ח"ד ע' 616. וראה מכתב עש"ק שבת סליחות התשמ"ה הערה ד"ה אין די לעצטע טעג פאר ר"ה – לקו"ש ח"ט ע' 521.

ביום השלישי, „שהוכפל בו כי טוב“: פרש"י עה"פ בראשית א, ז, מב"ר פ"ד, ו (ובפרש"י שם – דגם העבר נעשה טוב). ובאוה"ת (בראשית לג, א ואילך. ועוד): בשה"מ תרנ"א ס"ע קצג: במכתב כ"ק אדמו"ר (מהרש"ב) נ"ע (נדפס בשה"מ ה'תש"ט ע' 19 (השני). אגרות קודש שלו ח"א ע' קלו) – מקשר זה עם מחז"ל (קידושין מ, א) טוב לשמים וטוב לבריות.

השלישי: יום שהוא גם ערב והכנה ליום הרביעי שבו נתלו המאורות (חגיגה יב, א) שהם מקור האור.

הציווי: שהוא גם נתינת כח, שהרי „איני מבקש לפי כחי אלא לפי כחן“ – במדב"ר פ"ב, ג.
הציווי להעלות בקודש: ברכות כח, א. וש"נ. ירושלמי ביכורים פ"ג היג. זח"ג קסב, ריש ע"ב.
וראה לקו"ש ח"ג ע' 250 הערה ד"ה להעלות בקודש.

בעצם, קיימים הבדלי דרגות בקדושת ארץ-ישראל עצמה. שכן, למרות שקדושת ארץ ישראל היא נצחית, בכל זאת אנו מוצאים שינויים מזמן לזמן בקדושה המביאה את חובת המצוות על הארץ וגידולי הארץ (כגון תרומות ומעשרות וכיוצא בהם):

השלימות של קדושת הארץ היא רק כאשר „כל יושביה עליה“, כלומר, כאשר היא מיושבת בכל שנים-עשר השבטים, שרק אז נוהג היובל. לעומת זה, בזמן שחלק מן השבטים הוגלו על-ידי סנחריב („ובא סנחריב ובלבל את העולם“), נפגמה הקדושה האמורה, וממילא „בטלו היובלות“.

כשם שזה ביחס לארץ-ישראל לפי פשוטה – שקדושתה המלאה והמושלמת קשורה בכך שנמצאים בה כל חלקי כלל ישראל, כל י"ב השבטים – כך הדבר גם ביחס לעבודה הרוחנית של „עשה כאן ארץ ישראל“ שבכל יהודי: יהודי מגיע לקדושה המלאה והמושלמת דווקא כאשר כל חלקי נשמתו (הנקראים בלשון המדרש: נפש, רוח, נשמה, תיה, יחידה) מתגלים אצלו ובאים לידי ביטוי בעבודת ה', עד לידי מעשה בפועל.

במלים ברורות יותר (וביתר פירוט): עבודת ה' צריכה להיות הן בכוחות הגלויים של הנפש – המביאים לידי כך שהמחשבות והדיבורים והמעשים של תורה ומצוות („נפש“) יהיו ברגיש-לב של אהבת ה' ויראתו („רוח“), בהיותם מבוססים על הבנה יסודית כתורת ה' ומצוותיו („נשמה“), והן בכוחות הנעלים, הגנוזים

קדושת ארץ ישראל היא נצחית: ראה אנציקלופדי תלמודית כרך ב ערך ארץ ישראל (קדושתה ומצותה) ס"י (ע' ריד), ושי"ג.

שינויים . . בקדושה המביאה את חובת המצוות על הארץ: ראה אנציקלופדי תלמודית שם ס"א-יב (ע' רטו ואילך). ושי"ג.

רק כאשר „כל יושבי עליה“ . . רק אז נוהג היובל: ערכין לב, סעי"ב. רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"ה ה"ח.

מיושבת בכל שנים-עשר השבטים: ולדעת הרמב"ן גיטין (לו, א ד"ה ומי איכא מיד) אינו נקרא כל יושבי עלי עד דאיכא רוב כל שנט.

בזמן שחלק מן השבטים הוגלו . . בטלו היובלות: ראה ערכין ורמב"ם שם: משגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט המנשה בטלו יובלות.

על-ידי סנחריב: במדב"ר בסופו. רשי" ערכין שם. וראה בפירוש מהרו"ץ שם.

ובא סנחריב ובלבל את העולם: ראה יומא נד, א. מסכת ידים פ"ד מ"ד.

בלשון המדרש: ב"ר פ"ד, ט. וראה קונטרס ענינה של תורת החסידות הערה 37.

נפש רוח נשמה תיה יחידה: בכמה מקומות (ודפוסים) הוא בשינוי סדר. אבל בסדר הזה (נרנח"י) הוא בעץ חיים שער מב (שער דרושי אבי"ע) פ"א. שער הגלגולים בתחלתו. ובכ"מ.

עבודת ה' צריכה להיות הן בכוחות הגלויים של הנפש . . והן בכוחות הנעלים, הגנוזים: וע"ד

הידוע בענין מה שאמר ריב"ז (ברכות כה, ב) איני יודע באיזו דרך מוליכין אותי – לק"ת ויקרא (הוספות) נ, סעי"ד. ד"ה אשרנו תרצ"י (ס"ה"מ תרצ"י ע' 50 ואילך, ובהנסמך שם (ע' 49) הערה 1. ועוד.

„חיה“ „יחידה“), הבאים לידי ביטוי בעבודה של מסירות נפש בתורה ובמצוות, בהתמסרות החזקה ביותר, למעלה מכל החישובים והמיגבלות של שכל ומידות (רגשות).

ובשעה שעבודתו של יהודי „לעשות כאן ארץ ישראל“ היא באופן הנעלה ביותר, של „כל יושביה עליה“, שכל חלקי הנפש שקועים בעבודת ה' – מתגלית אצלו הקדושה המלאה והמושלמת של הנשמה, שהיא „חלק אלוהה ממעל ממש“.

* * *

הענין האמור רמוז גם בפרשת השבוע שבתורה, כשלפי קביעות השנה חל ראש-השנה בשבוע של פרשת האזינו.

פרשת האזינו פותחת במלים: „האזינו השמים גו' ותשמע הארץ גו'“. לשתי המלים „האזינו“ ו„תשמע“ יש משמעות של שמייעה (וציחה), ברם, קיים הבדל ביניהן ביחס לאופן השמייעה: המובן של „האזינו“ הוא להקשיב לדברים הנאמרים מקרוב („האזינו“ מלשון אזניים – כלומר, בהתייחסות לדברים הנלחשים לאוזן), ואילו הביטוי „תשמע“ מתייחס לדברים הנשמעים מרחוק.

על-פי המשמעות של שתי מלים אלה היה מתאים יותר להשתמש בהן בסדר הפוך: בקשר לשמים, הנמצאים מרחוק, היה צריך להיאמר הביטוי „שמעו שמים“, ואילו בקשר לארץ, שהיא קרובה – „האזינו ארץ“, כפי שאכן אנו מוצאים אצל ישעיהו הנביא את הלשון: „שמעו שמים והאזינו ארץ“.

וההסבר הוא:

כשיהודי עובד את הקב"ה בכל חלקי נשמתו (באופן של „כל יושביה עליה“) עד שמתגלית אצלו בשלימות הקדושה של „חלק אלוהה ממעל ממש“ שבו, אז ענייני הקדושה הרוחניים-שמימיים קרובים אצלו ואילו העניינים הארציים – רחוקים: „האזינו“ – „השמים“, ו„תשמע“ – „הארץ“.

משום כך אמר ישעיהו הנביא את הלשון: „שמעו שמים והאזינו ארץ“, כי בזמנו כבר לא היה מצב של „כל יושביה עליה“ – עשרה שבטים כבר גלו מארץ ישראל, וממילא כבר נחסר בהקדושה המלאה של ישראל וארץ ישראל, ולכן אמר בדברי נבואתו לבני ישראל: „שמעו שמים“, שכן הקדושה השמימית אינה קרובה כל-כך.

* * *

„חיה“ „יחידה“ . . . מסירות נפש: ראה תניא פ"ח. וראה סה"מ מלוקט ח"ב ע' קסו, ובהערה 97 שם. חלק אלוהה ממעל ממש: תניא רפ"ב. ובאגה"ת פ"ד (צג, סע"ב) ורפ"ה (צה, א) מביא ע"ז הפסוק „כי חלק הוי' עמך“ – פרשתנו לב, ט.

האזינו . . . מקרוב . . . תשמע . . . מרחוק: ספרי עה"פ.

האזינו מלשון אזניים: ראב"ע עה"פ. ועוד.

אצל ישעיהו הנביא את הלשון: ישע"א, ב. וראה ספרי שם.

וההסבר הוא: עוד ביאור בזה – ראה מכתב כ"ה אלול התשמ"ג (לקו"ש חכ"ד ע' 630).

ידוע שלעתיד לבוא תחזור ארץ ישראל אל מצבה הקודם, המושלם והנעלה, של „כל יושביה עליה“, כפי שזה היה בזמן בית ראשון. ויתר על כן, ובעיקר: היא תגיע לשלימות גדולה ונעלית יותר בהרבה. על ידי התרחבות ארץ-ישראל (גם) בגשמיות – „ירחיב ה' אלוקיך את גבולך“ – שבנוסף לארץ שבע האומות תיכלל בה גם „ארץ קניזי קניזי וקדמוני“ (כפי שהובטח לאברהם אבינו בברית בין הבתרים), ובסך הכל – עשר אומות.

התוכן הרוחני של ענין זה – שלעתיד לבוא תכלול ארץ ישראל גם את ארץ שלוש האומות, קניזי קניזי וקדמוני – הוא – בקצרה:

שבע האומות של ארץ כנען רומזות לשבע המידות (הרגשות), ושלוש האומות שבני ישראל יכבשו לעתיד לבוא רומזות לשלושת כוחות-השכל: חכמה, בינה דעת.

לגבי הזמן הזה, הציווי הוא להתיישב ולשלוט בארץ שבע האומות, כדוגמה בעבודת ה' – שעתה (עיקר) העבודה של יהודי היא לשנות ולזכך את שבע המידות שלו, ואילו העבודה הרוחנית בשלושת כוחות השכל, היא בעיקר כדי להשפיע על המידות (ובשביל קיום התורה והמצוות בפועל ממש) – „דע את אלוקי אביך“ שבביל „ועבדהו בלב שלם“.

אבל לעתיד לבוא, כאשר כל ענין של עבודת ה' יהיה במלוא שלימותו, הרי בנוסף לכך ששלושת כוחות-השכל של הנשמה יהיו כוח השפעה בעבודת ה„מידות“ – יהיו הם עצמם (גם, ובעיקר) עבודה כשלעצמה, להתאחד עם אלוקות על-ידי התאחדות מלאה ומושלמת („יחוד נפלא“) של השכל עם חכמתו יתברך.

* * *

כבר דובר פעמים רבות, שבימים האחרונים של הגלות „מטעים“ הקב"ה מן

ירחיב ה' אלוקיך את גבולך . . ארץ קניזי קניזי וקדמוני: ראה יב, כ ובספרי עה"פ. שופטים יט, ח ובפרש"י עה"פ.

קניזי קניזי וקדמוני: ראה אנציקלופדי" תלמודית שם (הארץ וגבולותיה) ס"ו (ע' רה). וש"נ. כפי שהובטח . . בברית בין הבתרים: לך לך טו, יט. וראה פרש"י עה"פ, מכ"ר פמ"ד, כג. התוכן הרוחני של ענין זה . . הוא – בקצרה: בהבא להלן ראה בארוכה ד"ה אל תצר את מואב לביק אדהאמיצ (מאמרי אדהאמיצ דברים ח"א ע' ג ואילך).

דע את אלקי אביך . . ועבדהו בלב שלם: דברי הימים א, כח, ט. וראה תניא פמ"ב (נט, א). קרא ד"ה להבין מ"ש בפע"ה (קנו, ב).

לעתיד לבוא . . במלוא שלימותו . . עבודה כשלעצמה: דנוסף לזה שאז יהיו כל נרנח"י בגלוי (כל יושבי עליה) יהי גם „יחידה) ליחדך“, יחיד שלך (ראה ע"ח ש' דרושי אבי"ע פ"א, הובא בלקו"ת ראה כו, א), שהוא למעלה יותר מכללות של כל העשר. ומצד זה, כל פרצוף הוא (גם) ענין בפ"ע: מוחין בפ"ע, וכן בכתר, נוסף על כתר השייך למוחין (אריך) גם כתר מועתק בפ"ע (עתיק).

יחוד נפלא: תניא פ"ה (ט, ב).

כבר דובר פעמים רבות: ראה לקו"ש חט"ז ע' 282 ואילך. ח"כ ע' 173.

ה"גילויים" העילאיים שיהיו לעתיד לבוא, כדוגמת ההלכה בהלכות שבת, שבערב שבת לאחר חצות היום יש לטעום ממאכלי שבת, מכל תבשיל ותבשיל, שעל כך נאמר: "טועמיה – חיים זכר".

כך גם באשר לתכלית השלימות האמורה של לעתיד לבוא, על-ידי הכללת הקיני והקניזי והקדמוני, אשר בעבודה הרוחנית הרי זו השלימות של שלושת כוחות-השכל, חכמה, בינה, דעת. הקב"ה "מטעים" אותנו מן העבודה הזאת ב"ערב שבת" של הגאולה העתידה לבוא,

אשר "טעימה" זו באה לידי ביטוי בקיום הייעוד של "יפוצו מעיינותיך חוצה", הפצת תורת חסידות חב"ד (חכמה, בינה, דעת), שעל-ידיה ניתן לקיים ומקיימים בזמן הזה את המצווה רמה ונשאה של "דע את אלוקי אביך", במידה האפשרית המלאה, עד שמגיעים על-ידי כך אל "מעיינות" התורה, ה"נפלאות בתורתך".

* * *

ויהי רצון שכל אחד ואחת, בתוך כלל ישראל, ינצלו את הכוחות שהוענקו להם כדי לבצע את ההוראה, "עשה כאן ארץ ישראל", ובאופן מושלם של "כל יושביה עליה", עם כל חלקי הנפש, עד לשיא השלימות של ארץ ישראל, ארץ עשר אומות, גם העבודה של חב"ד (חכמה, בינה, דעת),

ועל ידי כך שכל עשרת כוחות-הנשמה פועלים בשלימות ובאופן גלוי, זוכים להתגלות נעלית ומושלמת עוד יותר של ה"חלק אלוקה ממעל ממש" – ה"איתן"

ההלכה בהלכות שבת: מג"א אר"ח הל' שבת סר"ג סוסק"א. שו"ע אדה"ז שם סעיף ח. וראה בהנסמן בלקו"ש ח"כ שם ע' 13.

שעל כך נאמר, טועמיה – חיים זכר: שער הכוונות ענין טבילת ערב שבת, פיע"ח שער יח רפ"ג, ועוד כנסמן בלקו"ש ח"כ שם.

ב"ערב שבת" של הגאולה העתידה לבוא: ראה שיחת שי"פ וארא, ר"ח שבט תשי"ג ס"ח (סה"ש תשי"ג ח"א ע' 254), ובהערות שם.

יפוצו מעיינותיך חוצה: ראה אגה"ק דהכעש"ט, נדפסה גם בכתר שם טוב בתחלתו.

הפצת: גם בהאדם עצמו, עד אשר – "הויתיר" ע"י "ידעתי" (עיקרים מ"ב ספ"ל. מדרש שמואל לאבות פי" מ"ז. וראה מו"נ ח"א פנ"ח).

המצווה רמה ונשאה של "דע את אלוקי אביך": קו"א שם. – בקו"א שם: מצוה רבה ונשאה וראה בלוח התיקון" לשם שצ"ל, "רמה", ככפנים.

מעיינות: לשון רבים, גם דלמעלה מחכמה – יחידה, ולמעלה מזה – "ליחודך" בגלוי (ראה לעיל הערה די"ה לעתיד לבוא . . . במלוא שלימותו).

התגלות נעלית ומושלמת עוד יותר של ה"חלק אלוקה ממעל ממש": נוסף על "יחידה", גם "ליחודך", כג"ל בהערות.

ה"איתן" שבנשמה: בהכא להלן ראה בארוכה מכתב ערב י"א ניסן ה'תש"ג (לקרטי חל"ז ע' 162), ובהנסמן בהערות שם.

שבנשמה, החוסן הרוחני החזק והקשה שאינו ניתן לכיפוף, שבכל יהודי, אשר שום כוח בעולם אינו יכול ומסוגל לשנותו ולהחלישו: הכוח של מסירות-נפש מלאה.

שעבודה זו תביא את הגאולה העתידה, שהיא גאולה נצחית שאין אחריה גלות, הקשורה בבית-המקדש השלישי שיהיה בית נצחי, „מקדש אדני כוננו ידיך, ה' ימלוך לעולם ועד“.

בכבוד ובברכת כתיבה וחתימה טובה
לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד
בטוב הנראה והנגלה

/מקום החתימה/

גאולה נצחית שאין אחריה גלות: תודיה ה"ג ונאמר – פסחים קטז, ב (ממכילתא עה"פ כשלח טו, א. יל"ש ישעי' ס, א – רמז תצט).

בית-המקדש השלישי . . . בית נצחי: „וכבר ה' לעולמים מעין זה בשעת מתן תורה [ביום השלישי] – יתרו יט, טז. וראה שבת פח, א] . . . שעל כל דיבור פרוחה נשמח [שבת שם, ב (ושם „יצתה“)] . . . אלא שהחזירה הקב"ה להן בטל (ממשות – ע"ד מאור) [כתובות קיא, ב ע"פ גירסת היל"ש ואתחנן רמז תתכד. ובכתובות לפנינו „אור תורה“, וראה סה"מ תרכ"ז ע' תלאן] שעתיד להחיות בו את המתים. והוא טל תורה" (לי' התניא ספלי"ץ).

בית נצחי: זהר ח"א כח, א. ח"ג רכא, א. תקו"ז תיקון ח.
מקדש אדני כוננו ידיך, ה' ימלוך לעולם ועד: בשלח טו, יז-יח. וראה פרש"י עה"פ שם, יז.
פרש"י ותוס' טובה מא, סע"א. תודיה אין – שבועות טו, ריש ע"ב. ועוד.
לשנה טובה ומתוקה: ראה לקוטי לוי"צ אגרות-קודש ע' שיא ואילך.

(תרגום מאידית)

ב"ה. יום שלישי שהוכפל בו כי טוב,
פרשת וזאת הברכה אשר ברך משה,
ששי לחודש השביעי, שנת תנשיא
ברוקלין, נ"י.

אל בני וכנות ישראל
בכל מקום שהם
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

פותחין בברכה, ברכת חתימה וגמר חתימה טובה לכל אחד ולכל אחת,
בתוככי כלל ישראל שליט"א.

כבואנו מימי ראש-השנה ויום שבת קודש (שבת שובה) הבא מיד אחריהם,
דרוש להתעמק יותר במה שדובר במכתבים הקודמים, שהשנה הנוכחית מצטיינת
מיד בתחילתה במספר „חזקה" של שלוש:

שני ימי ראש השנה, ה„ראש" של השנה, הובילו מיד לשבת-קודש, כך
שהשנה החלה ב„חזקה" של שלוש ימי-קדושה רצופים, ויותר מזה: במשך חודש
תשרי (אותיות „רשית" – החודש הכללי של כל השנה) באה „חזקה" זו לידי ביטוי

יום שלישי שהוכפל בו כי טוב: פרש"י עה"פ בראשית א, ז (מב"ר פ"ד, ו). וראה מכתב ג' סליחות
התשנ"ג הערה ד"ה זה (לעיל ע' 444).

שני לחודש השביעי: יום הסתלקות של אמי מורתי הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה בת הרה"צ
וכו' הרב מאיר שלמה ע"ה ז"ל, נסתלקה שבת תשובה בעת עלות המנחה שנת תשכ"ה. ולהעיר שהשנה
מלאו עשרים ושש שנים מיום ההסתלקות – מספר שם הוי'.

לחודש השביעי: המשוכע בכל (ויק"ר פכ"ט, ח) והמשביע ברוב טוב לכל ישראל על כל השנה
– „היום יום" כה אלול. כתר שם טוב (הוצאת קה"ת) הוספות ס" לא. וש"נ. וראה גם ד"ה יו"ט של ר"ה
התשי" בתחלתו. וראה מכתב ר"ח מרחשון התשמ"ג (לקריש ח"כ ע' 555), ובהערות שם.

פותחין בברכה: ע"פ פתיחת אגרת הראשונה באגה"ק שבתניא. וראה מכתב עש"ק ח"י אלול
התשד"מ הערה ד"ה זה (לקריש חכ"ד ע' 641).

שבת שובה: ראה לקריש ח"ד (ע' 144 הערה 9) מקורות לב' השמות „שבת תשובה", „שבת שובה".
במכתבים הקודמים: דמוצ"ש"ק ח"י אלול, מוצ"ש"ק כ"ה אלול וג' סליחות – תשנ"ג (לעיל ע' 433
ואילן).

ראש השנה, ה„ראש" של השנה: לקריית דרושים לר"ה נה, א-ב. ובכ"מ.
תשרי (אותיות „רשית"): בעה"ט עה"פ („מרשית השנה" חסר א' כתיב – עקב יא, ב). אוה"ת
סוכות ע' איתשנו. סה"מ תר"ל ע' רפז. תרנ"ז ע' רעו. ועוד.
החודש הכללי של כל השנה: ראה מאמרי אדה"ז תקס"ו ע' שעט. אוה"ת סוכות שם. ברכה ע'
אחתסו. סה"מ תרנ"ד ע' לו. תרנ"ז ע' רעה. התשי"ב ע' 49. ועוד.

(בחורף-לארץ) שלוש פעמים: גם אחרי שני הימים הראשונים „יום-טוב“ של חג הסוכות, וממילא גם אחרי הימים האחרונים, שמיני-עצרת ושמת-תורה, מגיע מיד יום שבת-קודש.

* * *

את הדגש על המספר שלוש אנו מוצאים בראש-השנה גופו, כפי שחז"ל אומרים שהעבודה של ראש-השנה מתבטאת בשלושה עניינים: „אמרו לפני בראש-השנה מלכיות, זכרונות ושופרות“ (הקב"ה אומר לישראל שיאמרו לפני פסוקים המבטאים ענייני מלכיות, זכרונות ושופרות).

אחד ההסברים בדבר הוא:

העבודה של ראש-השנה היא ה„ראש“, היסוד, של עבודת ה' במשך כל השנה. ראש-השנה הוא הזמן שבו יהודי מקבל על עצמו את מלכותו של הקב"ה, והרי קבלת עול מלכות שמים היא הראשית והיסוד של קיום התורה והמצוות כפי שחז"ל אומרים: „קבלו מלכותי ואחר כך אגזור עליכם גזירות“.

וראש-השנה הוא הרי גם ההזכרה של יום מתן-תורה, כפי שאנו אומרים בפירוט בפסוקי השופרות. העבודה של ראש-השנה, קבלת עול מלכותו יתברך, מביאה לקבלת עול מצוות, שהיא התוכן של מתן-תורה וקבלת התורה.

בחורף-לארץ: וקשור גם עם אה"ק, ע"פ תורת הצ"צ (הובאה באגרות-קודש אדמ"ר מהר"י"צ נ"ע ח"א ע' תפה) „מאך דא ארץ ישראל“.

סוכות: ולהעיר, אשר סוכות הוא רגל השלישי, והוא כנגד יעקב (טא"ח סתי"ז. זח"ג (רע"מ) ק, ב) השלישי והמשולש שבאבות (ראה פרש"י עה"פ האזינו לב, ט: יעקב חבל נחלתו, והוא השלישי באבות, המשולש בשלש זכיות כו' כחבל הזה שהוא עשוי בג' גדילים וכו'. ובספרי עה"פ: מה חבל זה משולש כו' ה' יעקב שלישי לאבות כו' וחות המשולש).

כפי שחז"ל אומרים: ר"ה טז, א. שם לד, ב.

שלושה עניינים . . . מלכיות, זכרונות ושופרות: ולהעיר, שכל אחד מהם הוא משולש – שלשה פסוקים מן התורה, ושלשה פסוקים של כתובים (תהלים), ושלשה מן הנביאים (ר"ה לב, סע"א. רמב"ם הל' שופר פ"ג ה"ח. טוש"ע (ודאהד"ו) אר"ח הל' ר"ה סתקצ"א ס"ד (ס"ז) – ג' פעמים ג'.

קבלת עול מלכות שמים . . . הראשית והיסוד: ראה תניא רפמ"א: ראשית העבודה ועיקרה ושרשה כו'.

כפי שחז"ל אומרים: ראה מכילתא (ייל"ש) עה"פ יתרו כ, ג. פרש"י עה"פ אחרי ית, ב. ולהעיר מברכות יג, א (במשנה): שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואח"כ מקבל עליו עול מצוות. וראה המשך יריט של ר"ה התש"ג פכ"ו (סה"מ ה'תש"ג ע' 69).

ראש-השנה . . . ההזכרה של יום מתן-תורה: ראה רס"ג, הובא באבודרהם טעמי התקיעות (הענין השלישי), שאחד מהטעמים דתק"ש הוא להזכיר מעמד הר סיני. ולהעיר מהמשל בענין תק"ש „מהרה"ג החסיד מהר"י"צ ז"ל מבארדיטשוב“ (קדושת לוי ר"ה צו, א) – הובא ונתבאר בהמשך וככה תרל"ז פרק ע (ע' קיא ואילך). סה"מ מלוקט ח"א ע' תכו. שם ע' תלד ואילך.

וכשם שהתורה חלוקה (וקשורה) למספר של שלוש, כפי שחכמינו ז"ל אומרים שהתורה היא „אוריין תליתאי” (תורה משולשת: תורה, נביאים וכתובים) וניתנה ל„עמא תליתאי” (לשלושת הסוגים של עם ישראל: כהנים, לויים וישראלים).

— כך גם עבודת-היסוד והתפילה של ראש-השנה, קבלת עול מלכות שמים, חלוקה ומורכבת משלושה עניינים, מלכיות, זכרונות ושופרות.

* * *

את הקשר שבין ראש-השנה לבין המספר שלוש אנו מוצאים גם בהפטרה של היום הראשון של ראש-השנה הכוללת את תפילת חנה.

ידוע הרמז, כי שלוש האותיות של השם „חנה” מציינים את שלוש המצוות שניתנו, במיוחד ובראש ובראשונה, לנשי ישראל (ואשר שמה של כל אחת משלוש מצוות אלה מורכב משלוש אותיות): חלה, נדה, הנר (הדלקת הנר).

כפי שחכמינו ז"ל אומרים: שבת פת, א ובפרשיי שם. ובארוכה — תנחומא יתרו י. ר"ג גאון לשבת שם.

עבודת-היסוד והתפילה של ראש-השנה, קבלת עול מלכות שמים: ראה מכתב עשי"ק ח"י אלוף ה'תשמ"ג הערה ד"ה אלגעמייע נקודה וכו' (לקו"ש תכ"ד ע' 621).

מלכיות, זכרונות ושופרות: ראה ר"ה (לב, סע"א) ב' הדיעות: כנגד תורה נביאים וכתובים או כנגד כהנים לויים וישראלים — ע"ד „אוריין תליתאי” או „עם תליתאי”.

בהפטרה של היום הראשון של ראש-השנה: בתחילת ספר שמואל — מגילה לא, א (ומפטרין בחנה"). טושי"ע (ודאדו"ן) א"ח הל' ר"ה סתקפ"ד ס"ב (ס"ו).

ראש-השנה . . תפילת חנה: להעיר מברכות (כט, א): הני תשע דר"ה כנגד מי . . כנגד תשע אזכרות שאמרה חנה בתפלתה. וראה לקו"ת נשא (כו, א): אוה"ת דרושים לר"ה (ע' א'שו ואילך) — השייכות לבני המלכות דר"ה, ע"ש.

ידוע הרמז: מגילה עמוקת עה"ת פ' שלח ד"ה ג' מצוות (יו, ד), בשם הגה"ת מיימוני (ראה „הגהות דשי"כ לספר זרעים” שנדפסו ברמב"ם סוף ספר זרעים) בסופו.

שלוש האותיות . . שם „חנה” . . דוד: להעיר מתנחומא ור"ג גאון לשבת שם — כמה ענינים (ושמות) של „שלוש” (אותיות) הקשורים במ"ת.

שלוש האותיות . . „חנה”: להעיר ש„חנה” בגימטריא ס"ג (לקוטי תורה וספר הליקוטים ושער הפסוקים האריו"ל לשמואל-א בתחלתו. קה"י בערכו. אוה"ת דרושים לר"ה ע' א'דש. לקוטי לוי"צ לוח"א ס"ע עד. ועוד) — ג' פעמים „אך”, „אך טוב לישראל”, והרמז י"ל — שקיים ג' מצות ז„חנה” מביא הטוב האמיתי לישראל. ויש להוסיף, ש„אך” הוא ג' פעמים ז' — שבעת קני מנורת כנסת ישראל (כנגד ז' דרכים ומדות שעיי מאירים העולם בנר מצוה — לקר"ת ר"פ בהעלותך. מאמרי אדהאמי"צ במדבר ח"ג בתחלתו).

שלוש המצוות שניתנו . . לנשי ישראל: ראה בזה בארוכה מכתב ו' תשרי ה'תשמ"ה (לקו"ש חכ"ט ע' 487 ואילך) ובהנסמן בהערות שם.

שמה של כל אחת משלוש מצוות . . משלוש אותיות: במג"ע והגה"מ שם: „חלה נדה) הדלקה”, אבל גם שרש תיבת „הדלקה” הם ג' אותיות, „דלק”.

שלוש המצוות הללו – שהן (כמשמעותן הכללית): קדושת (כשרות) המזון והמשקה, טהרת המשפחה, והדלקת נרות שבת ויום-טוב – מייצגות, כידוע, את שלושת עמודי התווך שעליהם בנויים ומבוססים הבית היהודי וחיי המשפחה היהודיים, והן הוענקו במיוחד לאשה היהודיה, עקרת הבית, שיש לה את האחריות והזכות הבלתי רגילים להקים ולהנהיג את הבית היהודי.

* * *

תכלית השכר של מעשינו ועבודתנו בזמן הזה היא הגאולה האמיתית והשלימה על-ידי דוד מלכא משיחא.

וכשם שהתורה ועבודת-היסוד של בני ישראל – קבלת עול מלכות שמים – מורכבים משלוש,

– כך גם שלימות הגאולה – הגאולה השלישית, הקשורה בבית המקדש השלישי, כנגד יעקב אבינו, השלישי בין שלושת האבות, אשר „קראו בית“, הבית אשר יכיל את החוזה האמיתי והיציבות הממושכת האמיתית, ויהיה בית נצחי.

וגם שלימות הגאולה השלישית רמוזה בכבואת חנוה: סיום הנבואה (וכך גם סיום ההפטרה של היום הראשון של ראש-השנה) הוא כמלים „וירם קרן משיחור“, שמשמעותן היא תכלית הרוממות של הגאולה על-ידי דוד מלכא משיחא – גם השם „דוד“ הוא בן שלוש אותיות.

* * *

עקרת הבית: עיקרו של בית – ראה ב"ר פע"א, ב. זח"א קנד, א. אה"ת נ"ך כרך ב' ע' חתעא. שם ע' חתנח.

תכלית השכר של מעשינו ועבודתנו בזמן הזה . . . גאולה: תניא רפ"ז.
 הגאולה השלישית . . . בית המקדש השלישי, כנגד יעקב אבינו . . . קראו בית: ראה פסחים פח, א ובחדא"ג מהרש"א שם. לקרית מטות פג, ג"ד.
 בית נצחי: זהר ח"א כת, א. ח"ג רכא, א. תקר"ז תיקון ת.
 סיום: והכל הולך אחר החיתום (ברכות יב, א).
 וירם קרן משיחור: שמואל"א ב, י. וראה תורת לוי יצחק ע' קד ואילך.
 שמשמעותן: כפי' התרגום עה"פ.

„דוד“ . . . שושן אותיות: להעיר ש„מאה וארבעים ושבעה מזמורות שכתוב בתהלים (דוד) כנגד שנותיו של אבינו יעקב“ (ירושלמי שבת פט"ז ה"א. מס' סופרים פט"ז ה"א. מדרש תהלים כב, ד) השלישי שבאבות. וגם לפי החלוקה בכל הספרים (ראה מנחת שי בהקדמה לתהלים בסופה. וראה לקר"ש ח"י ע' 75 בהערה) שהם ק"נ – ה"ז ג' פעמים נ' – „שער החמשים“, השלימות דבינה ובמילא גם דמלכות (דוד). ושייך לר"ה (בנין המלכות. ולהעיר מר"ה לב, א), וכן למית (שהוא ביום החמשים – ראה לקר"ת במדבר יב, א. ובכ"מ). וראה חותם פרשתנו (פ' ברכה) „ויעל משה . . . אל הר נבר“, ומדחז"ל לית להאריז"ל עה"פ ואתחנן ג, ט. שלי"ה שסט, א ואילך. וראה לקר"ת כמדבר שם כשם הרב המגיד) שאו נגלו לו (וי"ל דג"כ למשה שבכל אחד – ראה תניא פמ"ב. וראה לקר"ש ח"ט ע' 374) שער הנ"י ושייך גם

מכל ענין יש ללמוד לקח לגבי עבודת ה' של כל יהודי, עד למעשה בפועל.

עבודת ה' מקיפה את שלושת „לבושי הנפש“: מחשבה, דיבור ומעשה. יהודי אין לו להסתפק בהחלטות טובות ורעיונות טובים, אף לא במחשבות נעלות ודיבורים נעלים על תורה ומצוות. הוא חייב גם, ובעיקר, להתמסר לענין השלישי, לקיום המצוות במעשה דווקא, כמאמר המשנה: „לא המדרש עיקר אלא המעשה“.

ויהי רצון, שכל אחד ואחת, בתוך כלל ישראל, יפעל ויצליח בכל שלושת העניינים במלוא התוקף, ב„חזקה“ משולשת, והעיקר – „חזקה“ במעשה בפועל.

ובוודאי יביא הדבר שברכת החתימה וגמר החתימה הטובה לכל אחד ואחת, בתוככי כלל ישראל, תהיה בתוקף גדול עוד יותר ובמידה חזקה עוד יותר.

ויש לומר שיש רמז בקשר לכך שפרשת „וזאת הברכה אשר ברך משה“ נקראת השנה שלוש פעמים (במשך שלושה שבועות), דבר המורה על תוספת מרובה בכרכות הניתנות במיוחד בשנה הזאת,

עד לברכה העיקרית והמושלמת, שאליה „קווינו כל היום“ – ביאת דוד מלכא משיחא, „מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתי“,

---

למשיח (גאולה), דאת נ' ר"ת נס, נפלאות (כמש"נ בגאולה העתידה (מיכה ז, טו. וראה אוה"ת נ"ך עה"פ ס"ק ז"ח (ע' תפז), מוח"א בהשמטות סכ"ה (רסא, ב). פע"ח שער כא (שער חג המצות) פ"ו (בד"ה מהר"י ז"ל)), „כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות“. כן להעיר ממה שפירסם כ"ק מ"ח אדמו"ר תקנת הבעש"ט, אשר מיום שני ד"ח אלול עד יום הכפורים (ולא עד בכלל – כי אז מרבים בתהלים. עוד יותר משלש וכו') יאמרו בכל יום ויום במשך היום שלשה קאפיטלעך תהלים – קובץ מכתבים לתהלים (אהל יוסף יצחק) ע' 208.

עבודת ה' . . . מחשבה, דיבור ומעשה: ראה לקו"ת ר"פ פינחס. ובכ"מ.

שלושת „לבושי הנפש“: מחשבה, דיבור ומעשה: ראה תניא רפ"ד. ובכ"מ.

מחשבה, דיבור ומעשה: בלי הפסוק (נצבים ל, יד): בפ"ך ובלבדך לעשותו – יסוד וכו' דס' התניא.

כמאמר המשנה: אכות פ"א מ"ז.

פרשת „וזאת הברכה . . . נקראת . . . שלוש פעמים: ואולי י"ל – כנגד ג' קדושות (ולהעיר מהגוסס בקרא בתפלות וכו') – ג"פ קדוש. ולהעיר מתנחומא ור"נ גאון דלעיל הערה ד"ה כפי שחכמינו ז"ל אומרים): קדושה הא' דישאל שהיא תמיד (ע"ד קריאת פ' ברכה (פעם אחת) תמיד בכל שנה), קדושה דשבת, וי"ט שהוא „מקרא קודש“ דשבת.

במשך שלושה שבועות: ובדיוק יותר – כי יום עד יום שמח"ת. וי"ל – כיחד עם קריאת פ' ברכה במנחה דש"ק האזינו – כ"א יום, „אך“ – ראה לעיל הערה ד"ה שלוש האותיות . . . חנה".

תוספת מרובה בכרכות: אשר ברכתו של הקב"ה תוספתה מרובה על העיקר – ב"ר פט"א, ד.

קווינו כל היום: כמו שאומרים בתפילת העמידה – בכרכת את צמח דוד וכו'. וראה לקו"ש ח"ב

ע' 459: חכה"ע ע' 274: הגש"פ עם לקוטי טעמים, מנהגים וביאורים (קה"ת תשמ"ז ואילך) ע' תשנט.

מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתי: תהלים פט, כא. וקאי על משיח צדקנו שבא בהיסח

הדעת, כמו מצאנו – סנהדרין צז, א. ב"ר פכ"ט, ג.

וכל אחד ואחת יברכו ויודו תמיד לה': „ברוך ה' לעולם אמן ואמן“,
במצב ובזמן הגאולה האמיתית והשלימה, תיכף ומיד ממש.

בכבוד ובברכת חתימה וגמר חתימה טובה

/מקום החתימה/

ברוך ה' לעולם אמן ואמן: תהלים שם בסיום חותם המזמור. וראה יל"ש עמוס בסופו (רמז תקמט). הנעתק ב„קובץ י"א ניסן שנת הפ"ט" (קה"ת, תש"נ) על פסוק זה (אות סג ואילך).

ב"ה, יום ד' פ' תבוא אל הארץ גו,
 ח"י אלול, ה'תנש"א
 ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל
 בכל מקום שהם
 ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

ח"י אלול איז, ווי באַוואוסט, דער געבורטסטאָג פון די שני המאורות הגדולים (די צוויי גרויסע ליכט-קוואַלן), גדולי ישראל אין זייערע דורות און אין די נאָכקומענדיקע דורות – דער בעל-שם-טוב, מייסד תורת החסידות הכללית (אין יאָר נח"ת), און דער אַלטער רבי, מייסד תורת חסידות חב"ד, בעל התניא והשולחן-ערוך (אין יאָר קה"ת).

און דאָס ווערט נאָך מער אונטערשטראַכן לויט דער קביעות פון היינטיקן יאָר, ווען ח"י אלול קומט-אויס מיטוואָך, דער פערטער טאָג פון מעשה-בראשית, אין וועלכן די „שני המאורות הגדולים“ (די זון און די לבנה) האָבן אָנגעהויבן שיינען און באַלייכטן די ערד.

פ' תבוא : ראה מכתב עש"ק ח"י אלול ה'תשד"מ הערה ד"ה זה (לקו"ש חכ"ד ע' 641). לקו"ש חל"ד ע' 145 הערה 1.

פ' תבוא . . ח"י אלול : להעיר מתורות הבעש"ט בפסוקי ריש פרשת תבוא שנאמרו בש"פ תבוא ח"י אלול תרנ"ב (היום יום" ח"י אלול. כתר שם טוב (הוצאת קה"ת) הוספות ס"ג. ספר השיחות תרצ"ז ע' 207). וראה שיחת ש"פ תבוא, ח"י אלול תשמ"ז. הנסמן במכתב ח"י אלול ה'תשמ"ה הערה ד"ה זה (לקו"ש חכ"ד ע' 515).

ח"י אלול . . דער געבורטסטאָג פון די שני המאורות הגדולים: שיחת ח"י אלול ה'תש"ג (ספר השיחות ה'תש"ג ע' 141 ואילך). וראה לקו"ש חכ"ד שיחה לח"י אלול (ע' 178 ואילך), ובהנסמן שם. וראה הנסמן במכתב ח"י אלול ה'תש"ג הערה ד"ה ח"י אלול, יום ההולדת (לעיל ע' 433).

בעל-שם-טוב: ראה לקו"ש ח"ה ע' 27 הערה 42, ובשוה"ג שם.
 אין יאָר נח"ת: ראה לקו"ש כרך א לא, א ואילך. שיחת ח"י אלול וכ' אלול ה'תש"ג הנ"ל (ספר השיחות שם ע' 146. שם ע' 188).

בעל התניא והשולחן-ערוך: ראה לקו"ש ח"ו ע' 36 ואילך, ובהערה 14 שם.
 אין יאָר קה"ת: ראה שיחת כ' אלול הנ"ל (ספר השיחות שם ע' 188).

ח"י אלול . . מיטוואָך . . שני המאורות הגדולים: ראה שיחת ח"י אלול ה'תש"ה ס"ד (לקו"ש כרך ג תפ, סע"ב. ספר השיחות ה'תש"ה ע' 129), שבח"י אלול תק"ה (שאז נולד רבינו הזקן) – שהקביעות דח"י אלול אז היתה ביום הרביעי – אמר הבעש"ט לתלמידיו, אשר „ביום הרביעי וואָס בו נתלו המאורות, איז אין דעם יום הרביעי פון קומי אורי (הפטרות ש"פ תבוא – ישע"י ס, א) אַראָפּגעקומען אַ נשמה חדשה וועלכע וועט באַלייכטן די וועלט אין תורה הנגלית והחסידות“.

מיטוואָך . . שני המאורות הגדולים . . אָנגעהויבן שיינען: בראשית א, טז ואילך.
 שני המאורות הגדולים (די זון און די לבנה): וגם הכוכבים. אשר כאו"י מבני דוגמתם (ראה

פון די הויפט-נקודות אין תורת הבעל-שם טוב (און וואָס ווערט אויספירלעך ערקלערט אין תורת חסידות חב"ד) איז דער ענין פון השגחה פרטית, אַז יעדע זאך וואָס פאַסירט אין דער וועלט, ניט בלויז בשייכות צום מין המדבר (מענטשן), נאָר אויך בנוגע בעלי חיים, און אפילו צומח און דומם – איז ניט צופעליק ח"ו, נאָר מיט אַ כוונה פון דעם בורא עולם ומנהיגו. און אַודאי איז עס אזוי באַ יעדער פאַסירונג וואָס איז פאַרבונדן מיט אידן, ובפרט מיט צדיקים און נשיאי ישראל, וואָס בנוגע זיי איז די השגחה עליונה אין אַן אופן מיוחד און יעדער פרט אין זייערע פאַסירונגען האָט אין זיך אַ ספעציעלע כוונה.

דערפון פאַרשטייט מען, אַז וויבאַלד דער געבורטסטאָג פון די „שני המאורות הגדולים“ איז געווען אין חודש אלול, איז עס אַ באַווייזן אויף זייער ספעציעלער פאַרבנדונג מיטן אַלגעמיינעם אינהאַלט פון דעם חודש – די צייט פון חשבון הנפש פונעם פאַרגאַנגענעם יאָר און פון צוגרייטונג צום נייעם יאָר הבא עלינו לטובה.

דער ענין ווערט אַרויסגעבראַכט און באַלויכטן אין דעם „פתגם“ פון חסידים, איבערגעגעבן פון דעם רבי'ן דעם שווער, אַז „ח"י אלול איז דער טאָג וואָס ברענגט אַ לעבן אין אלול. . . ח"י אלול גיט אַ חיות אין דער עבודה פון אַני לדודי ודודי לי“.

שמור פט"ו, כו. במדבר פ"ב, יג. ועוד). ובעבודה: המאור הגדול – תושב"כ, המאור הקטן – תושב"פ, והכוכבים – מצוות (ראה של"ה טו, סע"א. קצא, רע"א (הובא באה"ת בראשית לו, סע"ב. נ"ד כרך א ע' ר"ז. ועוד). ד"ה לטוסתי תקס"ד (לקרית שה"ש יא, ד. סה"מ תקס"ד ע' ג. שם ע' רמט ואילך. מאמרי אדמו"ר האמצעי דרושי חתונה ח"א ע' כט ואילך). לקרית ח"ח ע' 10 ואילך).
פון די הויפט-נקודות אין חזרת הבעל-שם טוב . . . השגחה פרטית: ראה בארוכה כתר שם טוב הוספת ס"י קיט ואילך. ושי"נ. קונטרס השגחה פרטית (לקרית ח"ח ע' 277 ואילך).
דער ענין פון השגחה פרטית: וידועה ראיית אדה"ו מחולין (סג, א) משלך. וראה לקרית ח"ו ע' 63. ח"ל ע' 149-50.

ניט בלויז בשייכות צום מין המדבר (מענטשן): דבזה כו"ע מודים (גם לולא חידוש הבעש"ט) – ראה קונטרס הגיל (לקרית ח"ח ע' 278 ואילך).
און אַודאי . . . יעדער פאַסירונג . . . פאַרבונדן מיט אידן: ראה לקרית כרך א פד, סע"א ואילך (נתקח בכתר שם טוב שם ס"י קכ): די השגחה פרטית וואָס על עם קרובו ית' דאָס קען מען גאָר ניט אויסמאַלן . . . דאָס וואָס עס איז נוגע אַ אידן הוא בהשגחה פרטית וואָס מען קען דאָס ניט פאַרשטיין. וראה לקרית ח"ל ע' 149 ואילך.

ובפרט מיט צדיקים . . . השגחה עליונה אין אַן אופן מיוחד: כמ"ש (תהלים לג, יח. לד, טז) עין ה' אל יראיו, עיני ה' אל צדיקים. וראה זח"ג (אד"ר) קל, א. וראה פרטי הדרגות בתו"א וירא (טו, ב). לקרית ראה סד"ה כי תשמע (ובקיצורים שם). וראה גם אוה"ת וירא ד"ה אשר יאמר היום. ועוד.
חודש אלול . . . חשבון-הנפש: ראה סה"מ תרצ"ז סע" 141 ואילך. תרח"ץ סע" 50. סה"מ אידיש ע' 75. שם ע' 129. ובכ"מ. וראה סה"מ מלוקט ח"ג ע' כ, ובהנשמן שם הערה 65.

דעם. פתגמים: שיחת ח"י אלול התש"ה ס"א (לקרית כרך ג ע' 946. ספר השיחות התש"ה ע' 122). נת' בלקרית ח"ט שיחה לח"י אלול (ע' 250 ואילך). חכ"ט שיחה לח"י אלול (ע' 161 ואילך).
אַני לדודי ודודי לי: (שה"ש ו, ג) ר"ת אלול – אבודרהם סדר תפלת ר"ה ופירושה פ"א. פע"ח

אויך איז באוואוסט, אז אין צוגאב צו דעם וואָס דער גאַנצער חודש אלול איז אַ זמן פון חשבון הנפש פון פאַרגייענדען יאָר און הכנה צום נייעם יאָר, זיינען די לעצטע צוועלף טעג פון חודש אלול, אָנהויבנדיק פון ח"י אלול, אויסגעטיילט דערמיט וואָס יעדער פון די צוועלף טעג איז פאַרכונדן מיט איינעם פון די צוועלף חדשים פונעם יאָר – יום לחודש – און ח"י אלול, דער ערשטער פון די צוועלף טעג, איז אַנטקעגן דעם ערשטן פון די צוועלף חדשים, דעם חודש תשרי. אזוי אַרום פאַרכונדט דער טאָג פון ח"י אלול דעם ראש-השנה פון פאַריקן יאָר מיטן ראש-השנה פון נייעם יאָר.

* * *

ראש השנה באַנייט דער אויבערשטער דעם חיות און קיום פון גאַנצן באַשאַף. יעדן יאָר אין דעם זמן קומט אַראָפּ פון-דאָס-ניי אַ ג-טלעכער חיות צו באַלעבן די גאַנצע בריאה במשך דעם קומענדיקן יאָר (ביז דעם ראש השנה פון נעקסטן יאָר). דערפאַר ווערט דער טאָג אָנגערופן „ראש השנה“ (דער „קאָפּ“ פון יאָר) – און ניט „תחילת השנה“ – ווייל פונקט ווי מיר זעען איז לעבן פון אַ מענטשן, אַז דער קאָפּ איז דער מקור וואָס פון אים ווערט פאַנאָדערגעשפּרייט דער חיות הנפש אין גאַנצן קערפער, פון „קאָפּ“ צו יעדן אבר – אזוי איז אויך „ראש השנה“ דער „קאָפּ“, דער מקור פון באַנייטן חיות אויפן גאַנצן יאָר, און פון ראש השנה ווערט דער חיות פאַנאָדערגעטיילט צו יעדן טאָג פון יאָר.

און דאָס איז דער באַדייט פון דעם דין ומשפט פון ראש השנה, וואָס איז דער יום הדין ניט נאָר פאַר דעם עם ישראל, נאָר אויך פאַר אַלע פעלקער און באַשעפענישן: ווי מיר זאָגן אין די תפלות פון ראש-השנה: „ועל המדינות בו יאמר“, „זכר כל היצור לפניך בא“, „וכל באי עולם יעברון לפניך“. וואָרום דער משפט באַציט זיך צו דער

שער כד (שער ר"ה) פ"א. שער הפסוקים להאריז"ל עה"פ. ב"ח לטור א"ח הל' ר"ה סתקפ"א (ד"ה והעבירו). הנסמן בסה"מ מלוטט ח"ב ע' פב הערה 67.

באוואוסט . . . יום לחודש: שיחת ח"י אלול התש"ג הנ"ל (ספר השיחות התש"ג ע' 177. שם ע' 179).

חודש תשרי: אשר התחלתו וראשון הוא יום ראש השנה.

יעדן יאָר . . . קומט אַראָפּ פון-דאָס-ניי אַ ג-טלעכער חיות: ראה גם תניא אגה"ק ס"ד.

דערפאַר ווערט דער טאָג אָנגערופן „ראש השנה“: ראה לקו"ת תבוא מא, ג. נצבים מז, א"ב. דרושים לר"ה בת, א"ב. עטרת ראש שער ר"ה בתחילתו. אוה"ת דרושים לר"ה כרך ה ע' ב'עז ואילך. המשך וככה תרל"ז ע' קכח. ובכ"מ.

און ניט „תחילת השנה“: כמו שאומרים בתפלת מוסף דר"ה (מרה"ה כו, א) „זה היום תחלת מעשיך“. וראה המשך תרס"ו ע' טו. שם ע' כ. ובכ"מ.

ועל המדינות בו יאמר: תפלת מוסף דר"ה („אתה זוכר“), מירושלמי ר"ה פ"א ה"ג. ויק"ר רפכ"ט. יל"ש עה"פ (פנחס כט, א) וכחודש השביעי (רמז תשפב).

זכר כל היצור לפניך בא: תפלת מוסף דר"ה (שם).

וכל באי עולם יעברון לפניך: פיוט „ונתנה תוקף“ בתפלת מוסף דר"ה ויוהכ"פ, מרה"ה יח, א. ירושלמי ר"ה שם.

אלגעמיינער באַנייאונג פון דעם ג-טלעכן חיות פון דער גאַנצער בריאה בכלל און פון יעדער באַשעפעניש בפרט.

און דער באַוואוסטזיין, אַז דער דין ומשפט נעמט אַרום דעם חיות און קיום פונעם מענטשלעכן וועזן בפרט און פון דער גאַנצער וועלט בכלל, דאַרף דורכדרינגען דעם חשבון-הנפש פון אַ אידן אין די צוגרייטונגס-טעג פון חודש אלול. און דעמאָלט ברענגט עס אים צו דער פולשטענדיקער איבערגעגעבנקייט צום אויבערשטן, ווי דאָס ווערט אויסגעדריקט אין די ראשי-תבות פון „אלול“ – אַני לדודי ודודי לי, אַז אַ איד גיט איבער זיין „אני“, זיין גאַנצן וועזן און פאַראַנענקייט, צום אויבערשטן, און דאָס רופט אַרויס דעם „ודודי לי“, אַז דער אויבערשטער ווייזט אַרויס זיין אהבה צום אידן, און איז אים משפיע חיות, בבני חיי ומזוני רוויחי, ובכולם רוויחי, אַ כתיבה וחתימה טובה, לשנה טובה ומתוקה.

. . .

אין דעם אַלעם קומט צו אַ באַלויכטונג און אַ באַלעבונג פון דעם טאַג פון חיי אלול, דער יום הולדת פון די „שני המאורות הגדולים“, וועלכער „גיט אַ חיות אין דער עבודה פון אני לדודי ודודי לי“.

ס'איז איינער פון די יסודות פון תורת הבעל-שם-טוב – אויספירלעך ערקלערט דורך דעם אַלטן רבי'ן – אַז דער באַשאַף פון דער גאַנצער וועלט, „בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ“, איז ניט געווען אין אַן איינמאָליקן אופן אין די ששת ימי בראשית, נאָר די באַשאַפונג פון דער גאַנצער בריאה ווערט באַנייט בכל יום ויום, און נאָכמער – בכל רגע ורגע. און דאָס ווייזט אויף דעם אומבאַגרענעצטן חסד פון דעם אויבערשטן: ניט נאָר איז ער ב"ה „זן את העולם כולו בטובו בחן ובחסד וברחמים“, נאָר נאָכמער, ער באַשאַפט נאָכאַנאַנד די וועלט מיט אַלע אירע צאָלרייכע באַשעפענישן.

אַט דער נאָכאַנאַנדיקער באַשאַף פון דער בריאה דורכן אויבערשטן אַליין איז, צווישן אַנדערע טעמים, אויך דערפאַר, ווייל אַט די שטענדיקע השפעה פון בורא

כתיבה וחתימה טובה: ראה לקומי לוי יצחק אגרות-קודש ע' רי: אם שכפרת הכתיבה היא ברה"ה והחתימה כיהי"כפ כו', אך בכלל הן הכתיבה והן החתימה נעשית ברה"ה, וכמא' (רה"ה טז, סע"ב) צד"ג [ועמך כולם צדיקים – ישע"י ס, כא (הפטרות ש"פ תבוא)] נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים כו'. וראה שיחת ז' תשרי התשנ"א (סה"ש ח"א ע' 37) הערה 76. הערות למכתב חיי אלול התשמ"ז בסופו (לקו"ש חכ"ט ע' 533). וש"נ.

לשנה טובה ומתוקה: ראה בהנסמן במכתב חיי אלול התשמ"ח הערה ד"ה זה (ספר השיחות תשמ"ט ח"ב ע' 763).

אויספירלעך ערקלערט דורך דעם אַלטן רבי'ן: בשער היחוד והאמונה בתחלתו.

בראשית . . הארץ: בראשית א, א.

זן את העולם . . וברחמים: גוסת ברכה ראשונה דברכת המזון.

צום נברא ווירקט און ברענגט דעם נברא צו דער טיפער אַנערקענונג און געפיל, אַז אַלץ און אַלע זיינען אינגאַנצן אָפּהענגיק אין דעם שטענדיקן חסד פון דעם אויבערשטן, און דאָס ווידער ברענגט אים אויך צו שטענדיקער און פולקאָמער איבערגעגענקייט צום בורא עולם, ער זאָל דורכפירן דעם אויבערשטנס רצון און כוונה און אין דער פולער מאָס.

און דאָס איז דער ענגער פאַרבונד צווישן ח"י אלול, אַלס יום הולדת פון די „שני המאורות הגדולים“, מיטן חשבון-הנפש און דער ספעציעלער הכנה צו ראש השנה וואָס הויבט זיך אָן פון ח"י אלול: דורך אַריינטראַכטן זיך גוט אין דעם וואָס די „שני המאורות הגדולים“ לערנען אונז, קומט-צו אַ גרויסע ליכטיקייט און לעבעדיקייט אין דער עבודה פון „אני לדודי ודודי לי“ – די פנימיות'דיקע איבערגעגענקייט פון דעם אידן („אני“) צום אויבערשטן („דודי“), און פון אויבערשטן („דודי“) צום אידן („לי“).

* * *

דער אויבנדערמאָנטער ענין – די אַנערקענונג אַז יעדע באַשעפעניש איז שטענדיק אָפּהענגיק אין די חסדי השם – איז אַן עיקר אינהאַלט פון מצות ביכורים, מיט וועלכער אונזער פרשה תבוא אל הארץ הויבט זיך אָן (וואו די מצוה פון ביכורים און הבאת ביכורים ווערט אַרויסגעבראַכט מיט אַן אריכות): מ'זעט ווי אַ איד ברענגט און גיט אַוועק דעם אויבערשטן מראשית כל פרי האדמה, פון זיינע ערשטע און בעסטע פרוכט-גערעטעניש, און דאַנקט דעם אויבערשטן פאַר די פירות מיט וועלכע דער אויבערשטער האָט אים געבענטשט – און דערביי זאָגט ער הויך און קלאָר און מיט שמחה – „וענית ואמרת“ – זיין הכרה אין „חסדי המקום“ (אין אַלגעמיין), ווי דערמאָנט אויספירלעך אין דער פרשה.

און לויט דער אויבנדערמאָנטער תורה פון בעל-שם-טוב, אַז דער קיום פון אַ באַשאַפענעם וועזן איז אַ שטענדיקער חסד וואָס דער אויבערשטער טוט בכל רגע

וואו די מצוה פון ביכורים . . . ווערט אַרויסגעבראַכט מיט אַן אריכות: משא"כ כפ' משפטים (כג, יט) ובפ' תשא (לד, כו) שם נאמר בקיצור.

מראשית כל פרי האדמה: תבוא כו, ב.

זיינע ערשטע: תבוא שם. ביכורים פ"ג מ"א. פרש"י עה"פ משפטים ותבוא שם. רמב"ם הל' ביכורים פ"ב הי"ט.

און בעסטע: ביכורים פ"א מ"ג. רמב"ם שם ה"ג.

הויך: פרש"י עה"פ תבוא שם, ה (מסוטה לב, ב).

און מיט שמחה: ספרי ופרש"י עה"פ שם, יא. פסחים לו, ב. רמב"ם שם פ"ד הי"ג. וראה אר"ת

להה"מ ר"פ תבוא (נג, ג).

וענית ואמרת: תבוא שם, ה.

חסדי המקום: לשון פרש"י עה"פ שם.

ורגע מיט יעדן נברא, איז פארשטאנדיק אויף וויפל עס פאָדערט זיך דער שטענדיקער געפיל פון דאָנקבאַרקייט צום אויבערשטן, אין אַן אַנטפּלעקטן און אַפּענעם אופּן, סיי בדיבור, און נאָך מער – אין מעשה בפועל, אַז עס זאָל זיין ניכר אין אַלע זיינע מעשים די אַנערקענונג פון חסדי השם, ביז אַז דאָס דערוועקט אויך אַלע אַרומיקע אַז זיי זאָלן דאָס אויך אַנערקענען און זיך אויפּפירן אין איינקלאַנג דערמיט.

אייגנטלעך, איז דאָס די ערשטע זאך וואָס אַ איד טוט באַלד ביי זיין אויפוועקן זיך פון שלאָף יעדן פּרימאָרגן דורך זיין אַנערקענען און דערקלערן (בדיבור): מודה אני לפניך . . . שהחזרת בי נשמת, ער דאַנקט דעם אויבערשטן („מודה“) מיט זיין גאַנצן וועזן („אני“ – אזוי ווי „אני לדוד“) פאַר דעם וואָס דער אויבערשטער האָט אים אומגעקערט זיין נשמה, זיין לעבן. און דאָס איז דער פּונדאַמענט, דער ערשטער אַריינפיר צו זיין עבודת השם, וואָס ווערט פאַרטגעזעצט אין די פאַרשידענע און מערערע ברכות וואָס ער בענטשט און דאַנקט דעם אויבערשטן במשך דעם גאַנצן טאָג, און אַלע טעג, פאַר יעדער טובה און הנאה וואָס ער געניסט.

* * *

ויהי רצון, אַז יעדער איינער און איינע, בתוך כלל ישראל, זאָל אין דעם אַלעם טאָן בכל לב ונפש,

ובפרט שטייענדיק אין די טעג פון אלול, וואָס לויטן מנהג ישראל ווינטשט מען יעדן אידן אַ כתיבה וחתימה טובה: און זיכער איז דער אויבערשטער גלייך מקיים דעם וואונטש, דעם וואונש פון ועמן כולם צדיקים, און גיט גלייך, נאָך אין די טעג פון אלול, די כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה, צו יעדן אידן און אַלע אידן, ביז אַז אַ איד זעט שוין אין חודש אלול, און אין אַן אַפּענעם אופּן, דעם אָנהויב פון דעם „טוב“ און „מתיקות“ וואָס דער אויבערשטער האָט אים צוגעטיילט פאַרן נייעם יאָר:

באַלד ביי זיין אויפוועקן זיך פון שלאָף . . . מודה אני: סדר היום כתחילתו – הובא בבאר היטב אויף ס״א סק״ה. שר״ע אדה״ו אויף מהדריק ס״א ס״ה. מהדריב ס״א ס״ז. סידור אדה״ו לפני „מודה אני“. און דאָס איז דער פּונדאַמענט, דער ערשטער אַריינפיר צו זיין עבודת השם . . . במשך דעם גאַנצן טאָג: להעיר מכּתב שם טוב ס״י ריב (כו, גיד) ע״ד גודל ענין דיבור הראשון בקומו משנתו, ואיך שהוא משפיע על כל היום. סה״מ מלקט ח״א ע׳ מהימו. ולהעיר מפתגם כ״ק אדמו״ר (מהורש״ב) ג״ע, אשר הַבְּקוּדָה (שאחרי תיבת „בחמלה“) ש״במודה אני“ צריך לפושטה (פאַנאַנדערשפּרייטן) על כל היום כולו – קונטרס ענינה של תורת החסידות ס״ט. וראה ספר השיחות תרצ״ו ע׳ 239.

אין די טעג פון אלול, וואָס לויטן מנהג ישראל ווינטשט מען . . . כתיבה וחתימה טובה: ראה מטה אפרים אויף ה׳ ר״ח סתקפ״א ס״ט (מלקוטי מהר״ל ה׳ ימים הנוראים): נוהגין כשכותב אדם לחבירו אגרת שלומים מן ר״ח אלול עד יוה״כ רומז לו כו׳ שהוא מעתיר עליו שיזכה בימי הדין הבאים לטובה להיות נכתב ונחתם בספר חיים טובים. וראה ספר השיחות תשמ״ח ח״ב ע׳ 610.

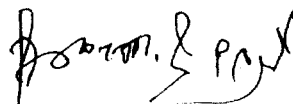
און דאָס גופא ברענגט ביי אים אַרויס, נאָך אין חודש אלול, אַ געפיל פון שמחה, „ושמחת בכל הטוב“, און דאָס פאַרשטאַרקט ביי אים נאָכמער זיינע גוטע החלטות אין הכנות צום נייעם יאָר, הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה, אין די אַלע דריי עמודים פון תורה און עבודה און גמילות חסדים:

און מען איז זוכה צו דאַנקען און לויבן דעם אויבערשטן אויף דער עיקר טובה פון דעם אויבערשטן צו אידן און צו דער גאַנצער וועלט – דער „טוב“ פון גאולה האמיתית והשלימה דורך משיח צדקנו, נאָך אין דעם סוף יאָר פון „תנשא“ מלכותך,

וואָס דעמאָלט וועט מקיים ווערן די תפלה פון דוד המלך (נעים זמירות ישראל): ונרננה ונשמחה בכל ימינו,

יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, ותיכף ומיד ממש.

בכבוד ובברכת כתיבה וחתימה טובה

ושמחת בכל הטוב: תבוא שם, יא.

דריי עמודים פון תורה און עבודה און גמילות חסדים: אבות פ"א מ"ב.

גאולה האמיתית והשלימה: שאין אחרי גלות – מכילתא עה"פ בשלח טו, ב (הובאה בתורה

ה"ג ונאמר – פסחים קטו, ב). יל"ש ישעי' רמז תצט.

תנשא מלכותך: פיוט „ונתנה תוקף“ בתפלת מוסף דר"ה ויוהכ"פ. ובלשון הכתוב בפרשה שבה

נתפרש ע"ד ביאת המשיח (בלק כד, ז): תנשא מלכותו. ובפרשי' עה"פ: שיבוא אחרינו [אחרי יעקב] דוד

ושלמה (דמשיח הוא מורע דוד ושלמה – סהמ"צ להרמב"ם מל"ת שסב. ועוד).

נעים זמירות ישראל: שמואליב כג, א. וראה שהש"ר פ"ד, ד (בתחילתה).

ונרננה ונשמחה בכל ימינו: תהלים צד"ק, יד.

ב"ה, מוצאי ש"ק פ' תבוא אל הארץ,
כ"א אלול,
שבת סליחות, ה'תשנ"א,
ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל
בכל מקום שהם
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

קומענדיק פון שבת קודש, ווען מען האָט געלייענט ברבים די סדרה פון „תבוא אל הארץ“, וועלכע הויבט זיך אָן מיט מצות ביכורים (מיט מערערע פרטים פון הבאת ביכורים).

איז די פּאַסענדע צייט – לאַתרי הפתיחה בברכה, ברכה שהזמן גרמא, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה – אָפּצושטעלן זיך אויספירלעכער אויף דעם וואָס איז באַרירט געוואָרן בקיצור אין פּאַריקן בריוו וועגן מצות ביכורים, אָן דער אינהאַלט פון הבאת ביכורים איז די אַנערקענונג אָן די ברכה פון דעם אויבערשטן ברענגט אַ אידן די שפּע תבואות און פירות אין זיין פעלד, וואָס דערפאַר גיט ער אַוועק דעם אויבערשטן מראשית כל פרי האדמה, פון די ערשטע און בעסטע פרוכטן פון דער פעלד, און דאַנקט דעם אויבערשטן פאַר אַלע זיינע חסדים.

באַ אַ אידן איז דאָ דער שטענדיקער געפיל פון דאַנקבאַרקייט צום אויבערשטן פאַר זיינע חסדים אין בני חיי ומזוני, און די פרטים און פרטי פרטים אין

מוצאי ש"ק . . שבת סליחות: ראה מכתב מוצש"ק כ"ה אלול התשד"מ הערות ד"ה „מוצאי שבת-קודש“ וד"ה „מוצאי שבת-קודש“ . שבת סליחות“ (לקו"ש חכ"ד ע' 647). וש"נ.
כ"א אלול: יום תנוכת בית הכנסת ובית המדרש המרכזי דליובאוויטש שבליובאוויטש (770") בשנת ה'שית. המאמר שנאמר אז – נדפס בשה"מ ה'שית ע' 160. השיחה – בספר השיחות ה'שית ע' 176-177.

סליחות: פעולת ימי הסליחות לאחרי העבודה בימי אלול הקודמים – ראה כתר שם טוב (הוצאת קה"ת) הוספות סי' יג. וש"נ.

מערערע פרטים: עוד פרטים ראה במס' בכורים פ"ג. ברמב"ם הל' ביכורים פ"ג ופ"ד.
הפתיחה בברכה: ע"פ פתיחת אגרת הראשונה באגה"ק שבתניא. וראה מכתב עש"ק ח"י אלול התשד"מ הערה ד"ה פותחין בברכה (לקו"ש חכ"ד ע' 641). וש"נ.
אין פּאַריקן בריוו: דיום ד' פ' תבוא אל הארץ גר', ח"י אלול (לעיל ע' 456 ואלילך).
מראשית כל פרי האדמה: תבוא כו, ב.

דער שטענדיקער געפיל פון דאַנקבאַרקייט צום אויבערשטן: להעיר מביר פי"ד, ט: על כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך לקלס לבורא. יל"ש עה"פ (תהלים קג, ו) כל הנשמה תהלל י"ה (רמז תתפט). וראה לקו"א להד"מ (הוצאת קה"ת) סי' רא (ג, ד). או"ת ע, ד (בהוצאת קה"ת תש"מ ואלילך – סי' רל).

יעדן פון זיי, ווי מיר זאגן יעדן טאָג, דריי מאָל: „גודה לך . . על חיינו המסורים בידך . . ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובוקר וצהרים“.

נאָך מער: אפילו צווישן די אומות העולם, וועלכע גלויבן און אנערקענען אַז דער אויבערשטער איז דער בורא עולם ומנהיגו – וואָס אַזוי דאַרף זיין און וועט ענדלעך זיין אין אַ פולקאָמען אופן ווען די וועלט וועט זיין ווי זי דאַרף זיין, ווי מיר בעטן אין די תפילות פון ראש-השנה: וידע כל פעול כל אחת פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה (יעדע באַשאַפּענע זאָך וועט וויסן און פאַרשטיין אַז דו, ג-ט איז זיין באַשעפּער, און יעדער איינער וואָס אַטעמט וועט זאָגן: השם דער ג-ט פון ישראל איז דער מלך, און זיין מלכות הערשט איבער דעם גאַנצן באַשאַף) – געפינען מיר די הנהגה צו דאַנקען דעם אויבערשטן פאַר זייער שפּייז אד"ג.

געפינט מען אָבער אין דער מצוה פון ביכורים אַ טיפּערן און מער אַרומנעמענדיקן אויסדרוק פון אנערקענונג און דאַנקבאַרקייט צום אויבערשטן: דער איד ברענגט אַרויס זיינע דאַנקבאַרשאַפּט-געפילן צום אויבערשטן פאַר דער גערעטעניש ניט בלויז בדיבור, נאָר ער דריקט עס אויס אין אַ שטאַרקן אופן אין מעשים – ער נעמט די ערשטע און בעסטע פון זיינע פירות, מראשית כל פרי האדמה, און ברענגט זיי אין בית המקדש, תביא בית ה' אלקיך, און לייגט זיי אַוועק פאַרן אויבערשטן, והנחתו לפני ה' אלקיך.

און אינעם ברענגען און איבערגעבן דאָס בעסטע און שענסטע צום אויבערשטן שפּיגלט זיך אַפּ די פולע אנערקענונג אַז לה' הארץ ומלוואה, אַז אַלץ באַלאַנגט צום אויבערשטן: דער איד באַשרענקט זיך ניט מיט דער הכרה אַז דאָס וואָס ער פאַרמאַגט קומט צו אים בחסדי השם וברכתו ית' – נאָר ער באַווייזט מיטן ברענגען די בכורים אַז אויך נאָכן באַקומען די שפע פירות געהערט עס נאָך אַלץ צום בורא עולם, ווייל „לה' הארץ ומלוואה“ – און דערפאַר ברענגט ער די ראשית כל פרי האדמה (דאָס ערשטע און בעסטע) לפני ה' אלקיך, אַז עס בלייבט אין רשות פון אויבערשטן.

. . .

זאָגן יעדן טאָג: בתפילת העמידה ברכת מודים.

דריי מאָל: ובשבת (ויהיכ"פ) ארבע (וחמש) פעמים.

אין די תפילות פון ראש-השנה: בתפלת העמידה (בברכת „אלקינו כו' מלוך כו'“).

תביא בית ה' אלקיך: משפטים כג, יט. תשא לד, כו.

הנחתו לפני ה' אלקיך: תבוא כו, י.

לה' הארץ ומלוואה: תהלים כד, א.

אויך נאָכן באַקומען די שפע פירות געהערט עס . . צום בורא עולם: ועי' לשון ס' החינוך (מצוה שכח) בנוגע לשנת השמיטה: שיראה ממעשה האדם ככל ענין שנה זו (דשמיטה) כאילו אין דבר מיוחד ברשותו רק שהכל ברשות אדון הכל.

ווי באַוואוסט, ווערן אידן אַנגערופן „ביכורים“, כביכורה בתאנה בראשיתה ראיתי אבותיכם, ווייל זיי זיינען די „ראשית“ פון וועלט – פריער און העכער פון אלץ וואָס איז באַשאַפן געוואָרן – מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר; וואָרום אידן זיינען דער תכלית פון דער גאַנצער בריאה, ווי חז"ל זאָגן אויפן פסוק „בראשית ברא אלקים“, אַז די וועלט איז באַשאַפן געוואָרן צוליב אידן וועלכע ווערן אַנגערופן „ראשית“. און דאָס באַציט זיך צו יעדן איינצלעם איד, צו אנשים נשים וטף, ווי חז"ל זאָגן כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם (יעדער איד דאַרף זאָגן אַז די גאַנצע וועלט איז באַשאַפן געוואָרן צוליב אים).

כשם ווי ביכורים אין פשטות דאַרפן געבראַכט ווערן אין ירושלים און אוועקגעלייגט ווערן אין בית המקדש, לפני מזבח ה' אלקיך – אזוי איז אויך בנוגע אידן; זייענדיק די „ביכורים“ פון וועלט, איז דער אמת'ער „אַרט“ פון אידן, פון יעדער אידן, לפני ה' אלקיך, אין בית המקדש.

וואָרום די עיקר'דיקע מציאות פון אַ אידן איז זיין ג-טלעכע נשמה, וועלכע איז אַ חלק אלקה ממעל ממש, און דעריבער, איז יעדער איד, אין וועלכן מצב ער זאָל זיך נאָר געפינען, איז ער פאַרבונדן און געבונדן מיט דעם אויבערשטן און דערפאַר דאַרף ער זיך געפינען לפני ה' אלקיך.

און דער געדאַנק דאַרף דורכדרינגען דעם גאַנצן לעבן פון אַ אידן בכלל און אויך בפרט. אַ איד דאַרף פילן ווי יעדער פרט פון זיין לעבן איז אַן ענין פון „ביכורים“ צו השם יתברך; ניט נאָר ווען ער איז אריינגעטאַן אין ג-טלעכע ענינים, די ענינים פון לימוד התורה און קיום המצוות, נאָר אפילו ווען ער איז באַשעפטיקט

ווי באַוואוסט, ווערן אידן אַנגערופן „ביכורים“ זער ח"ג רנג, א (ברע"מ). וראה זח"ב ככא, רע"א (ברע"מ). – זובאָ ונתבאָרו באוה"ת פ' תבוא (ע' תתרג ואלך. שם ע' תתרג ואלך). סה"מ תרנ"ד ע' רפד ואלך. וראה אסת"ר פ"ט, ב.

אידן . . . זיינען די „ראשית“ פון וועלט: כמ"ש (ירמ"י ב, ג) קדש ישראל לה' ראשית תבואתו. וראה זער ח"ב וז"ג שם. תדבא"ר פ"ד. ויק"ר פל"ו, ד. תנחומא (באבער) בראשית ג. פרש"י ר"פ בראשית. ד"ה קדש ישראל לה' בלקו"ת פינחס עט, סע"ב ואלך. אוה"ת פינחס ס"ע ארג ואלך. שם ע' אריב ואלך. תבוא שם. סה"מ תר"ל ע' רה ואלך.

כביכורה . . . אבותיכם: הושע ט, י.

מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר: ב"ר פ"א, ד.

ווי חז"ל זאָגן . . . „ראשית“: תנחומא (באבער), ויק"ר ופרש"י שם. וראה או"ת להה"מ בתחלתו.

בראשית ברא אלקים: בראשית א, א.

ווי חז"ל זאָגן . . . העולם: סנהדרין לו, סע"א במשנה. וראה פירוש המשניות להרמב"ם בהקדמתו

ד"ה דע כי הקדמונים חקרו.

לפני מזבח ה' אלקיך: תבוא כה, ד.

די עיקר'דיקע מציאות פון אַ אידן איז זיין ג-טלעכע נשמה: ראה תניא פכ"ט (לו, א). ר"פ לב.

שעהיוה"א פ"ו (פ, סע"ב). רדב"ז לרמב"ם ה' ממרים פ"ב ה"ד.

חלק אלקה ממעל ממש: תניא רפ"ב.

מיט וואַכעדיקע וועלט-זאכן פון פרנסה וכדומה – וויבאַלד זיי זיינען דאָך דברי הרשות פון אַ אידן, געהערן אויך זיי צום ענין פון ביכורים, ובמילא דאַרפן זיי זיין דורכגענומען מיט דער פולסטער און העכסטער מאָס דערהויבנקייט און הייליקייט, ווי עס פאַסט פאַר אַ זאך וואָס ווערט געטאַן לפני ה' אלקיך.

און אפילו ווען עס רעדט זיך וועגן אַן איינציקע מחשבה, אַ דיבור אָדער אַ מעשה, וואָס זעט אויס מינדער-ווערטיק אין פאַרגלייך צו אַנדערע זיינע מחשבות, דיבורים און מעשים – אָבער ביים אַריינטראַכטן זיך ווי געהעריק, אַז אויך די מחשבה, דבור אָדער מעשה איז אַ טייל פון „ביכורים“, וואָס ווערט געבראַכט אין בית המקדש, לפני ה' אלקיך – און דער כהן אשר יהי' בימים ההם גיט אַכטונג אויף זיין יעדער תנועה – וועט ער געוויס זיך באַמיען און אַנשטרענגען אַז יעדער מינדסטע זאך, יעדער איינצלנער פרט פון זיין הנהגה, זאָל געטאַן ווערן מיט דער פולסטער אויפמערקזאַמקייט און אַפּגעהיטנקייט.

אזוי ווי מיר געפינען עס ביי דער מצוה פון ביכורים אין פשטות, אַז דאָס ברענגען די ביכורים ווערט דורכגעפירט מיט גרויס צוגעטראַגנקייט און אויפמערק-זאַמקייט ביי יעדן פרט: גלייך ביים אָנהויב, ביים אָפּשיידן די ביכורים, איז אדם יורד לתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה כורך עלי' גמי לסימן ואומר הרי זו בכורים; דערנאָך נעמט ער צוזאַמען די פירות, פירט זיי אליין דעם גאַנצן וועג, ביז ער ברענגט זיי אין באַצירטע קאָרבן כו' קיין ירושלים אין בית המקדש, מיטן גאַנצן פיל-פרטימדיקן סדר פון הבאת ביכורים, ווי געשילדערט אויספירלעך דורך חז"ל.

און צוזאַמען מיטן געפיל פון גרויסער אחריות, און זהירות פון אידן אין יעדן פרט פון זיין „ביכורים“-הנהגה, ווערט ער דורכגענומען מיט דער געוואָלדיקער שמחה פון דעם גרויסן גליק וואָס ער האָט זוכה געווען בהשגחה פרטית צו זיין דעם אויבערשטניס „ביכורים“ און קענען „ברענגען“ זיך מיט אַלע זיינע מחשבות דיבורים און מעשים און זיי אַוועקגעבן צו דעם אויבערשטן.

און אזוי געפינען מיר אין דעם גרויסן פייערלעכן סדר פון הבאת ביכורים אין

דברי הרשות . . . דורכגענומען מיט . . . הייליקייט: ראה גם מכתב עש"ק ח"י אלוול תשמ"ג (לקוטי ש"כ"ד ע' 622 ואילך). וש"נ.

כהן אשר יהי' בימים ההם: תבוא כו', ג.

אדם יורד לתוך שדהו כו': פרש"י עה"פ תבוא כו', ב. מביכורים פ"ג מ"א. תוספתא ביכורים פ"ב ה"ז. פרש"י עה"פ משפטים כג, יט. רמב"ם הל' ביכורים פ"ב ה"ט.

ער . . . פירט זיי אליין: ד, המפריש ביכוריו להעלותם בידו לירושלים, לא ישלחם ביד שליח" – רמב"ם שם פ"ב הכ"א, מירושלמי ביכורים פ"א ה"ה. וראה להלן בפנים, ובהגמטן שם הערה ד"ה קומענדיק.

ווי געשילדערט אויספירלעך דורך חז"ל: ביכורים פ"ג. רמב"ם שם פ"ג ה"ב ואילך. פ"ד הט"ז

ואילך.

פשטות, ביו אז במשך דעם גאנצן וועג גייענדיק קיין ירושלים קורין שמחת באומרים לי בית ה' נלך, און קומענדיק אין ירושלים און הר הבית, האָט יעדער בריינגער פון ביכורים אליין גענומען זיין „סל“, ביכורים-קארב אויף זיין אַקסל און געליבט דעם אויבערשטן – ואומרין הללו! הללו אל בקדשו וכו' עד כל הנשמה תהלל ייה הללו! און גאָר באַזונדערס איז די שמחה געווען גרויס ביים קומען אין בית המקדש, נאָכן אַוועקלייגן די ביכורים לפני מזבח ה' אלקיך, וואָס דעמאָלט איז וענית ואמרת – האָט ער געזאָגט הויך, קלאָר און מיט גרויס פרייד די פרשה פון ביכורים.

. . .

דאָס אויבן-געזאָגטע גיט צו אַ פאַרשטאַרקטן חיות און שמחה אין דער ספעציעלער עבודה פון אַ אידן במשך דעם חודש אלול – די צייט פון חשבון הנפש אויפן פריערדיקן יאָר און צוגרייטונג צום קומענדיקן יאָר, הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה – ווען יעדער איד פילט זיך נאָענט צום אויבערשטן, אַני לדודי ודודי לי; און ווי דער באַוואוסטער משל פון אַלטן רבי'ן, אַז אין חודש אלול איז דער אויבערשטער פירט זיך דאָן מיט אידן אויפן שטייגער ווי אַ מלך וואָס גייט אַרויס „אין פעלד“ און איז דאָרט מקבל פנים יעדן איינעם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם.

ווען אַ איד פילט אָט-די נאָענטקייט פון השי"ת, רופט עס ביי אים אַרויס אַ צווייענדיקע התעוררות אין האַרצן – פון איין זייט אַ גרעסערע אַנשטרענונג אין זיין חשבון הנפש און הכנה, דורך פאַרבעסערן זיך און אויפהויבן זיך אין יעדן און אין אַלע פרטים פון עבודת השם – תורה, עבודה און גמילות חסדים, ווי ס'איז

קורין . . . נלך: רמב"ם שם פ"ד ה"ט, מירושלמי שם פ"ג ה"ב.

שמחת . . . נלך: תהלים ככב, א.

קומענדיק אין ירושלים . . . האָט יעדער בריינגער . . . אליין גענומען זיין „סל“ . . . אויף זיין אַקסל: ביכורים פ"ג מ"ד. תוספתא ביכורים פ"ב ה"ח. רמב"ם שם פ"ג ה"ב. פ"ד ה"ז.

ואומרין . . . הללו! הללו! מירושלמי שם פ"ג ה"ב.

הללו! הללו אל בקדשו וכו': תהלים מומר קג. וראה ביאורו: פרדס שער ב רפ"ג ורפ"ה. ועוד. אזהרת לתהלים (יהל אור) ע' תקפח ואילך. ושי"ן.

וענית ואמרת: תבוא כו, ה. וראה לקוטי לוי יצחק לנ"ך ע' רמד.

אַני לדודי ודודי לי: שה"ש ו, ג. – ר"ת אלול (נסמן במכתב ח"י אלול שז. הערה ד"ה זה) לציל

ע' (457).

דער באַוואוסטער משל פון אַלטן רבי'ן: לקו"ת פ' ראה ד"ה אַני לדודי הא' ס"א (לב, ב). וראה ד"ה אַני לדודי תשמ"י (סה"מ מלוקט ח"א ע' תסז ואילך). השייכות דמאמר זה (שבלקו"ת) לפרשת ראה והרמו לדרך לב.

תורה, עבודה און גמילות חסדים: שלושת העמודים שעליהם העולם עומד וקיים – אבות פ"א מ"ב. שם מ"ח. וראה ד"ה על שלשה דברים העולם עומד שנאמר ב, חנוכה ביהוב"ס, כ"א אלול, ש"ת" (נדפס בשה"מ השי"ת ע' 160 ואילך). ד"ה זה בשה"מ מלוקט ח"ד ע' שפג ואילך.

צוגעפאסט פאר דער אויפפירונג פון איינעם וואָס געפינט זיך אין אַזאַ אויסנאַמס נאַענטקייט צו מלך מלכי המלכים הקב"ה: און צוזאַמען דערמיט, אַ טיפער אהבה-געפיל צום אויבערשטן (ווי אויסגעדריקט אין די ווערטער „אני לדודי“), ביים דערהערן און דערפילן די גרויסע און וואַרעמע „הארט פנים“ פון דעם אויבערשטן צו יעדן אידן.

. . .

ויהי רצון, אַז יעדער איינער און איינע זאָל אויסניצן די לעצטע סגולה-טעג פון דעם סגולה-חודש אלול, פון דעם סגולה-יאָר „ה' תהא שנת אראנו לפלאות“ – אין דער פולסטער מאָס,

און מען זאָל גלייך זוכה זיין צו „תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך וירשתה וישבת בה“, ביז אַז יעדער איד באַזעצט גלייך זיין אייגענעם חלק אין ארץ ישראל,

און ברענגט גלייך ביכורים בפשטות, ובשמחה גדולה, אין דעם בית המקדש השלישי, וואָס וועט געבויט ווערן דורך דעם אויבערשטן אַליין, מקדש אדני כוננו ידיך, ומעשה ידינו כוננהו,

אין דער גאולה האמיתית והשלימה דורך משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, תיכף ומיד ממש.

בכבוד ובברכת כתיבה וחתימה טובה

לשנה טובה ומתוקה ד'תשס"ג

דעם סגולה-חודש אלול: שבו הוא זמן התגלות י"ג מדות הרחמים – לקו"ת ד"ה הנ"ל שם (לב, א"ב). ד"ה זה הב' ס"א (לג, א). שם ד"ה ושמתי כדכד הא' ס"א (כד, ד). מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"ב ס"ע תכב ואילך, ובהנסמן שם בהערה ד"ה הנזכר בספרי הקבלה.

ה' תהא שנת אראנו לפלאות: ראה בארוכה מכתבים כלליים לחג הפסח שנה זו*.

בית המקדש השלישי, וואָס וועט געבויט ווערן דורך דעם אויבערשטן אַליין: פרש"י ותוס' סוכה מא, סע"א. תוד"ה אין – שבועות טו, ריש ע"ב. זהר ח"א כח, א. ח"ג רכא, א. תקו"ז תיקון ח. פרש"י עה"פ מקדש אדני כוננו ידיך.

מקדש אדני כוננו ידיך: בשלח טו, יז.

ומעשה ידינו כוננהו: תהלים צדייק, יז (טו"ב). ובמדרש תהלים עה"פ: לעתיד לבוא אני אבנה אותו ומשרה שכניתי בתוכו ואינו חרב לעולם.

* נדפסו בסה"ש תנש"א ח"ב ע' 883 ואילך. המויל.

מפתחות

מפתח ענינים

(אהבה ויראה, התפשטות וביטול). 285
 „ראהבת” ל’ ציורי ול’ הבטחה). 289
 (כנ”ל). 407 (פתגם כ”ק אדמו”ר מהוריי”צ
 נ”ע „אהבת ה’ איז געשמאקער אבער יראה
 איז געזינטער כו”). 429 (אהבה ויראה
 שרש כל התרי”ג מצות). 468.
 ע”ע מדות.

אהבת ואחדות ישראל:

35 (ישראל נק’ אחים. במארז”ל זוהי כה”ח
 כולה). 230 (מקרכת הגאולה). 284
 (התאחדות בלב אחד). 288 (כנ”ל). 289
 („ליובאוויטש” הוא ע”ש אהבת ואחדות
 ישראל). 407 (הרגש זולתו וקירוב איש
 לרעהו אי אפשר בלי זה). 426 (זוהי כל
 התורה כולה).

אומות העולם:

173 (גוף ישראל וגופות ארה”ע). 246 (חסד
 לאומים חטאת). 431 (השפעה עליהם).
 ע”ע ארץ ישראל.

אומות, ז’ אומות:

ע”ע ארץ ישראל.

אופנים:

ע”ע מלאכים.

אור א”ס:

70 (מעלת הדביקות דכה על הדביקות
 דאור). 77 (התפשטות בכל מקום).

אורות וכלים:

150 (ההפרש דא”כ בכל הספירות: חכ’
 בינה ז”א ומל’. ציור באור ע”י הכלים).
 ע”ע רצוא ושוב.

אותיות:

126 (ענין המילויים). 149 (התלבשות
 השכל באותיות).

אותיות פרטיים:

58 (אותיות דשם הוי”). 126 (י’ כ’). 132
 (י’). 133 (אותיות דשם הוי”). 143 (כנ”ל).
 147 (י’ וקרצו של י’). 147 (הוספת מ’ מורה

א

אב

ע”ע בן. הורים. כיבוד אר”א. כוכבים.

אב, חודש:

283 (מולי’ ארי’). 287 (כנ”ל).

ע”ע שבת חזון.

ט’ באב:

8 (קרי מועד. בו נולד משיח). 9 (אודות ט’
 באב נדחה). 229 (מנהג קידוש הלבנה
 במוצאי ט”ב. משיח נולד במנחת ט”ב).
 232 (סיום כט’ באב. קידוש הלבנה).

ט”ו באב:

230 (ענינו). 265 (קשור עם גאולת הכלל
 וגאולת הפרט). 283 (ענינו).

כ”ף מניא:

287. 291.

אבן השתי:

352.

ע”ע בית המקדש.

אברים:

124 (הפגם באברי האדם ע”י החטא.
 התכללות האברים זה בזה).

אדם:

192 (בשבילו נברא העולם וכל העולמות
 תלויים בעבודתו). 371 (ע”ש אדמה
 לעליון).

אדם הראשון:

192 (כמעשיו פעל בכל העולמות). 408
 (לא המחין עד ליל שבת כו’). כל הנשמות
 כלולות באדה”ר). 424 (אמירתו כואו
 נשתחזה גר’).

אהבת ה’:

62 (עסק התומצ”ע ע”י התכוננות באהבת
 ויראת ה’). 91 (אהבה ויראה טבעיים
 ושכליים). 94 (כנ”ל. לאהבה גר’ כי הוא
 חייך). 95 (אהבה ויראה, ביטול ויש). 101
 (אהבה ויראה טבעיים ושכליים). 202

לרחמים). 302 (משל דמלך בשדה). 351
 (ר"ת דאלול). 358 (כנ"ל. תשר"ע). 415
 (ר"ת דאלול. התגלות יגמדה"ר). 416 (י"ב
 ימים האחרונים דאלול כנגד י"ב חדשי
 השנה). 422 (ימי הסליחות). 430 (חודש
 חשבון הנפש). 433 (ר"ת דאלול). 434
 (חודש חשבון הנפש. י"ב ימים האחרונים
 דאלול כנגד י"ב חדשי השנה). 444 (ימי
 הסליחות. ג' דסליחות). 454 (תקנת אמירת
 ג' פרקי תהלים). 457 (ר"ת דאלול). 458
 (י"ב ימים האחרונים דאלול כנגד י"ב
 חדשי השנה). 459 (ר"ת דאלול). 461-2
 (איחול כתיבה וחתימה טובה). 463 (פעולת
 ימי הסליחות). 467 (המשל דמלך בשדה).
 468 (התגלות י"ג מדה"ר).

ח"י אלול

41 (הקשר לפ' תבוא). 415 (ענינו). 416
 (התחלת י"ב ימים האחרונים דאלול). 433
 (ענינו). 434 (התחלת י"ב ימים האחרונים
 דאלול). 442 (מכניס חיות באלול). 456
 (ענינו). 457 (מכניס חיות באלול). 457
 (התחלת י"ב ימים האחרונים דאלול.
 מקשר תשרי העבר עם תשרי הבא).

כ"א אלול:

463 (יום חנוכת ביהכניס וביהמדר"ר –
 770).

כ"ה אלול:

302. 422. 442.

אליהו:

113 (שייך לתיקון פגם הברית).

אלעזר, ר"א בן עזרי:

182 (כהן). 183 (תעניתו על שלא קיים
 דברי חבריו).

אל"ף-בי"ת:

ע"ע ר"ה.

אם:

ע"ע הורים. כיבוד או"א. כוכבים.

אמה העברי:

101 (בחי' בריאה).

אמונה:

42 (מקיף והמשכחה בפנימיות. החדרת

על בנין פעל כבוד). 149 (י' וקוצו של י').
 152 (כנ"ל). 186 (מ' פתוחה ומ' סתומה).
 348 (י'). 380 (ה'). 453 (נ').
 ע"ע הוי", שם.

אז:

14 (בלשונות הכתובים „אז ישיר“ „אז
 יבדיל“ – לשון עבר ולשון עתיד).

אחדות ה':

41 (ב' אופנים מלמטלמ"ע ומלמעלמ"ט).
 42 (דרגות באחדות ה'). 161 (קשור עם
 ספי' המל').

אחדות ישראל:

288.

ע"ע אהבת ואחדות ישראל.

אין:

92 (אין ויש, מוחין ומדות).

אין עוד:

73. 42.

איסור:

124 (בענין אין איסור חל על איסור).

אירוסין:

ע"ע נישואין.

אישות:

ע"ע נישואין.

איתן:

387 (עצם הנשמה. איתן האזרחי). 448-9
 (עצם הנשמה, כח המסיני).

אכילה:

222 (הזמן שאדם יכול לחיות בלי אכר"ש).
 235 (דרישה מת"ל הישיבה לסדר מסודר
 בעניני אכילה ושתי' שינה כו').
 ע"ע בישולי עכו"ם. סעודה.

אלקים, שם:

139 (בגימט' הטבע). 217 (מלשון כח).

אלול:

187 (מ' ימי תשובה מר"ח אלול עד
 יוהכ"פ). 230 (חודש החשבון והתשלומין).
 283 (אורי' ר"ת אלול ר"ה יוהכ"פ הוי"ר).
 287 (כנ"ל). 300 (ה' אורי' וישעי על
 הבטחת בנין ביהמ"ק השלישי. ערי מקלט).
 301 (מתחילין לתקוע ומהפכים מדין

הוא רק ע"פ דברי חז"ל: ברצונו נתנה להם כו"י). 270 (נסים בנצחון המלחמה ולא כוחי ועוצם ידי. כותל המערבי). 271-74 (אודות סידור הגבול ואי הנסיגה מקו התעלה). 275 (מענה שלא לעזוב התפקיד בצבא ובטחון). 276 (התנחלות בחברון). 278 (הוויתורים על ירושלים). 279 (שלילת החזרת השטחים). 285 (נחלת הר חכ"ד). 290 (רמז ב"מגדל העמק"). 316 (ר"ד להח' השלוחים ע"ד ביקור במקומת הקדושים כו"י). 319 (יסוד בית ספר למלאכה בכפ"ח). 320 (אודות בנין ישיבת תו"ת בא"י). 354 (תיקון חוק הגיור. שלילת ההתבטלות לבני הגר). 410 (חנוכת מרכז בכפ"ח לקירוב הנוער). 439 (מאמר "עשה כאן א"י". קדושת הארץ חודרת בגוף ובגשמיות הארץ). 442 (עתידה שתתפשט בכל הארצות). 445 (שלימות קדושה כאשר כל יושבי עליה). 446 ("עשה כאן א"י"). 447-8 (ירושת קיני קניזי קדמוני לעת"ל. ג' אומות וז' אומות – מוחין ומדות). ע"ע לע"ל. עבר הירדן.

אשה:

452 (ג' מצות דנשי ישראל המרומזות ב"חנה"). 453 (עקרת הבית).

אשר:

110 (בחינת תענוג).

אתכפיא ואתהפכא:

28 (עבודת אתכפיא).

אתרוג:

284 (דר כאילנו משנה לשנה). 288 (כנ"ל). 406 (ארבעת המינים ענינם אחדות).

ב

באר:

128 (באר השלישי רחובות).

בוקר:

47 (אמירה וכוונה בתחילת היום היא פעולה נמשכת על כל היום). 224 (איסור

אמונת אחדות ה' במוחין ומדות). 161 (קשור עם ספ"י המל"). 238 (אמונת הבריאה ואמונת התורה). 282 (כחי רגליים).

אמן:

388 (כפל "אמן ואמן").

אמת:

58 (כל' התניא "אמתו וגדולתו"). 79 (לשון אמת וישר. רחמים).

אני:

ע"ע אנכי.

אנכי:

149 (לא אתפס ולא אתרמיז בשום אוח). 380 (כתר. אנכי, אני).

אצילות:

146 (חכמה. לא יגורך רע).

ארבע מיתות:

204 (במארוז"ל דין ד' מיתות לא בטלו).

ארבעת המינים:

ע"ע אתרוג. לולב.

אריה:

283 (ארי' ר"ת אלול ר"ה יוהכ"פ הו"ר). 287 (כנ"ל).

ארץ:

321 (ישראל נק' ארץ חפץ). 419 (המשכת "אחד" בארציות העולם). 446 (האזנה ב"שמים" ושמיעה ב"ארץ"). ע"ע שמים.

ארץ ישראל:

39 (הקב"ה משקה אותה בעצמו כו"י). 246 (כמה ראשתי קרלי דחזירי בעת כניסתם לארץ). 247-64 (תיקון חוק הגיור). 250 (אודות דמוקרטי' והפלי'). 257 (התדר-דרות הבטחון אחרי התחלת הדיבורים על שלום ועל רישום גויים כיהודים). 267 (השפעה והפצה כעיר תל אביב. מענה לנערה שרצתה לנסוע מאה"ק להרבי בגיל בת מצוה). 268 (גבוהה מכל הארצות והעלי' לשם היא כגשם וברוח. אין לשנות השם "ארץ ישראל" ל"מדינת ישראל"). 269 (המענה לטענת אוה"ע גם בתקופתינו

בין המצרים:

ע"ע אב, חודש. שבת חזון.

בישולי עכו"ם:

234 (אם יש בו דין בלועה).

בית דין:

303 (בעה"ב אפילו הוא מוסמך לדרן אין לצרפו בבי"ד).

ביהמ"ס וביהמ"ד — 770:

463 (חנוכת הבית).

בית המקדש:

11 (ביהמ"ק דלעחדיר בידי אדם או בידי שמים. נצחיות ביהמ"ק הג'). 352 (אבן השתי). 449 (ביהמ"ק הג' בית נצח). 453 (כנ"ל). 468 (כנ"ל).

בית ספר למלאכה:

ע"ע ארץ ישראל.

בלי גבול:

ע"ע גבול וכל"ג.

בן:

125 (במה שיפה כח הבן מכח האב). ע"ע אב. הורים.

בני-נח:

30 (אופן הנישואין וגרושין בבני-נח). 35 (קיום ד' מצות ב"נ מפני הציווי בתורה).

בעל תשובה:

ע"ע תשובה.

בריאה, בי"ע:

101 (בריאה היא רק אפשרי המציאות). 136 (כנגד מחשבה, יצירה עש"י — דבור ומעשה. ג' דרגות מלאכים דבי"ע). 219 (ג' דרגות מלאכים דבי"ע).

בריאות:

ע"ע גוף. רפואה.

בריאת העולם:

459-60 (התהוות תמידית).

ע"ע ראש השנה.

ברית:

ע"ע פגם הברית.

ברכה:

313 (ברכה נאמנה מאיש לרעהו יש לה

אכילה לפני עמוד השחר). 225 (כנ"ל. זמן קריאת הגבר).

ע"ע שינה.

בושה:

7 (ע"פ ולא יבושו עמי לעולם). 90 (בלשון: יראה פחד ובושה. בושה כנגד ספי' המל').

בחירה:

170 (מעצם הנפש).

בטחון:

40 (בטחון בפרנסה). 297 (ענינו כפשוטו. יאוש הוא מתכסיס היצה"ר). 298 (מוסיף בברכת ה'). ע"ע רפואה.

ביאור:

128 (לשון „באר היטב“, ורמזו בספירות).

ע"ע חידושים.

ביטול:

73 (דרגות בביטול העולמות: לית אתר פנוי מיני כו'). 92 (דרגות בביטול). 106 (לימוה"ת מתוך ביטול). 130 (ביטול דתורה וביטול דמצות). 424-5 (כעומד לפני המלך. דרגות בביטול העבד). 459-60 (למסור כל מציאותו לרצון ה'). ע"ע הודאה. ר"ה.

ביכורים:

460-61 (הודי' על חסדי ה' והתהוות התמיידית. בקול רם ובשמחה). 463-4 (הכרת הטוב ומתבטא במעשה הודאה שלה' הארץ ומלואה). 465 (ישראל. צ"ל לפני ה' אלקיך — שכל דבר (אפי' רשות) הוא לה'). 466-7 (סדר הבאת ביכורים).

בינה:

58 (רמז חו"ב באותיות שם הוי". החילוקים בין חו"ב). 64 (התכללות חו"ב). 65 (החילוקים דבינה תבונה, התבוננות). 91 (אותיות: בן י"ה. מולידה דחילו ורחימו כו'). 113 (בן י"ה. תשר"ע). 128 (חו"ב. רחובות). 162 (תשובה). 189 (בן ארבעים לבינה). 453 (שער הנו"ן).

מצרים). 437 (גאולה העתידה אין אחרי גלות). 447-8 (טעימה בע"ש דאלף הששי). 449 (אין אחרי גלות). 453 (גאולה העתידה קשורה עם יעקב). 454 (שייכותה לאות נ' ושער הנ' קיינו כל היום). 462 (גאולה העתידה אין אחרי גלות). ע"ע לע"ל.

גבול ובלי גבול:

383 (לגבי עצמותו ית' הם בחי' אחת). 397 (בתורה).

גבורה:

266 (ג' הויח דחסדים וג' הויח של גבורת). 380 (בהלשון מפי הגבורה).

גדולה:

58 (בל' התניא אמתתו וגדולתו).

גוף:

127 (עולם קטן). 173 (הגוף הוא בתמונת שם הוי'). 235 (איסור העדר הסדר בעניני אכילה ובריאות הגוף). 236 (שמירת הבריאות מדרכי ה'). 281 (כלי קודש וקנינו של הקב"ה). 362 (לעת"ל הנשמה ניזונית מן הגוף). 384 (שלימות העבודה היא נשמה בגוף, קישור רוחניות בגשמיות). 393 (כנ"ל). 441 (בזמן חחה"מ יתגלה מעלת הגוף הגשמי).

גזירות ושמדות:

ע"ע שואה.

גט:

34 (בטעם שצריך שטר דוקא). 163 (בסדר „ויצאה והיתה“). 324 (מענה לא' ע"ד המנעות מגט).

גידור כהלכה:

ע"ע ארץ ישראל.

גיל:

189 (בן ארבעים לבניה).

גילוי עריות:

113 (פוגם כמוח והתשובה ע"ז).

גלות:

21 (ע"י תורה אין להגלות שליטה על ישראל). 79 (גלות השכינה). 230 (בסיבת חטאינו). 232 (כנ"ל).

תוקף ופועלת). 378 (ברכה ותפילה, חילוקם).

ע"ע פתיחה.

ברכות השחר:

280 (בדין אם לא בידך ענט"י וברכות השחר קודם התפילה). 375-6 (אמירת ברכת כהנים בברכה"ש).

ברכת המזון:

351 (מן התורה).

ברכת כהנים:

375 (בא"י ובח"ל. שייכותו לכל יום ולכ"א מישראל. אמירתו בברכות השחר). 376 (כנ"ל ובתפלת י"ח). 377 (אמירתו קודם אור הבורק. הוא כולל מעלות: תורה תפילה וברכה). 379 (הפירושים ב„ואני אברכם“).

בר-מצוה:

310 (המברק לחגיגת הבר-מצוה של יחומי המלחמה).

בת קול:

12 (פועלת כרוזי הבת קול על הנשמה).

ג

גאולה:

264 (ע"י תשובה נגאלים מיד). 265 (גאולה הכלל וגאולת הפרט). 286 (גאולה העתידה אין אחרי גלות). 288 (הגיע זמן גאולתכם). 290 (גאולה העתידה אין אחרי גלות). 334 (הריצה מהגלות להגאולה). 340 (הסימנים על קידוב הגאולה. עמדו הכן כולכם). 344 (שייכותה לר"ה). 347 (מיד, והר"ח בחיבת „מיד“). 364 (הפיכת הדי גליות לר' גאולות. גאולה חמישית דלעת"ל). 366 („לשנה הבאה בירושלים“ הוא ע"י שהגאולה באה מיד). 372 (כלימור פנימיה"ת נמצאים במצב של גאולה). 388 (רמו הגאולה בשמו של כ"ק ארמו"ר מוהר"י"צ). 402 (שייכותה לחגה"ס). 432 (גאולה דלעתיד נפלאות בערך לגאולת

המדה והתפשטות המדה). 186 (דיבור ומחשבה מ' פתוחה ומ' סתומה).
ע"ע מחשבה דר"מ. מעשה.

דירה בתחתונים:

440. 394. 157.

דנקא:

ע"ע קרבנות.

דעת:

78 (עולה עד הכתר). 89 (נרמז בתיבת ממש).
ע"ע מלכות.

דרוש:

406 (אינן משיבין על הדרוש).

דרך:

35 (דרך ונחיב).

ה**הדלקת נרות שבת:**

298 (צדקה לפני הדלקה"ג). 356 (כנ"ל).

הדפסה:

241 (צ"ל ביופי חיצוני משום התנאה לפניו במצות). 242 (מעלת פירסום ספרי פסקי הלכה). 243 (הדפסת ספרי קבלה ותיאוריהם. חידושים במסכתות הנלמדות בשייכות). 322 (זכות השתתפות בהוצאות להדפסת מאמרי אדמו"ר הזקן).
ע"ע ישיבות. פנימיות התורה.

הודאה:

460 (צ"ל תמיד ההודאה והכרת הטובה על חסדי ה'). 463-4 (כנ"ל).
ע"ע מודה אני.

הוכחה:

ע"ע תוכחה.

הולדה:

269 (עידוד ריבוי הילודה).

הונא, רב הונא:

182 (במאמר הגמ' „פעם אחת נתהפכה לו כו"י על איזה רב הונא מדובר שם).

הוצאת ז"ל:

ע"ע פגם הברית.

גמרא:

240 (ר"ת: גבריאל מיכאל רפאל אוריאל).

גרות:

ע"ע ארץ ישראל.

גשמיות ורוחניות:

239 (בעניני גשמיות צ"ל מסתפק במועט משא"כ בעניני רוחניות). 268 (אצל ישראל גשמיות ורוחניות חלויים זה בזה). 361 (עיקר גילוי יחידה הוא בעשי" גשמיית). 372 (פתגם אדה"ז שהקב"ה נותן לישראל גשמיות והם מהפכים מגשמיות לרוחניות). 385 (חיבור גשמיות ורוחניות לעת"ל). 394 (תכלית העבודה היא בגשמיות עוה"ז). 420 (בלשון: גשמיות ורוחניות). 440 (עיקר המעלה הוא כאשר הקדושה והרוחניות חודרת אל גשמיות העולם). 441 (בגשמיות דוקא נמצא כח העצמות). 443 (בלשון: גשמיות ורוחניות).
ע"ע גוף. דירה בתחתונים. מצות. ראש השנה.

גשמים:

ע"ע מטר.

ד**דבקות:**

102 (דבקות צדיקים ודבקות בע"ת). 105 (דבקות בשכל ומדות).
ע"ע ביטול. מחשבה דבור ומעשה. נשיקין.

דובער, כ"ק אדמו"ר האמצעי:

388 (רחובות הנהר).

דוד:

232 (בר נפלא). 347 (שייכותו לגאולה העתידה). 443 („דוד, עבדי, כשמן גו"י רומז לישראל לויים כהנים). 453 (שייכותו למספר שלש וליעקב אבינו). 462 (נעים זמירות ישראל).

דיבור:

108 (מחשבה היא בהאדם עצמו. דיבור ומעשה הם מחוץ לאדם). 109 (גילוי הנפש, בשביל הזולת. בו מתגלה עצם

הורים:

299 (מענה לצעיר שנחקר שימעט בריכוחים עם ההורים).

החלטה:

230 (כח החלטות הנעשות בצכור).

הידור מצוה:

419 (הוספת הידור חדש במצוות).

הלכה:

105 (דבר ה' זו הלכה. שייך לבחי' כתר).

240 (לימוד הלכות הנחוצים ומצויים).

242 (מעלת פירוסום ספרי ופסקי הלכות).

397 (אליבא דהלכתא – גבול, דרוש וקבל

שכר – כל"ג). 441 (הלכה ככתראי).

הלל, הרה"ח ר"ה מפאריטש:

8 (ביאורו בענין שבת חזון. יום הילולא שלו י"א מנ"א).

הסתלקות, מיתה:

291 (גם במקרה אבידת חיים יש לחפש את

הטוב בזה. הוספת פעולות מעשיות לטובת

הנפטר. אין מקום למסקנה שלילית אודות

בדידות כו'. נצחיות הנשמה).

ע"ע חיים. מיתה.

הפצה ושליחות:

42 (יפוצו מעינוחך חרצה). 283 (כינוס

השלוחים באה"ק). 287 (כנ"ל). 300

(הוספת מספר העוסקים ומשתדלים

כדבעי). 336 (תפקיד דורנו הפצת התורה

והתפלה והמצוות ובפרט פנימיות התורה).

407 (חוב על החמימים לעסוק בהרכבת

התורה). 448 (הפצת המעיינות – ל' רבים

– חרצה, וגם בהאדם עצמו).

הצלחה:

286 (פירוש). 288 (כנ"ל). 420 (כנ"ל).

הקהל:

ע"ע נסיעה.

השגחה פרטית:

457 (גם בצומח ודומם. ראיית אדה"ז

מהגמ' בחולין משלך).

השפעה:

110 (שרשו מתענג).

התבוננות:

42 (מביא לאהבת ויראת ה'). 63 (חילוק

בהתבוננות דגדולת ה' להתבוננות דאהבת

ויראת ה'). 65 (החילוקים בהתבוננות,

תבונה, בינה). 212 (הברל התבוננות בצבא

השמים שאו מרום עיניכם גו' והתבוננות

בצבא הארץ).

התהוות:

60-459 (התהוות תמידית).

התנועדות:

230. 318. 331

התחדשות:

ע"ע חידוש.

י**יודוי:**

ע"ע תשובה.

ילד:

188 (במשך מ' יום מקבל הולד ציור

כללי).

ז**זה:**

422 (זה, כה).

זוג:

408 (הזוג להולדת הנשמות. עונת ת"ח

מלילי שבת לילי שבת להוליד נשמות

חדשות).

ח**חברון:**

276 (התנחלות בחברון).

חדש:

246 (אם נהג איסור חדש בכניסתם לארץ

בשבע שחלקו).

חודש:

283 (ט"ו בר קיימא סיהרא באשלמותא).

חוזים: 303 (שלילחם).
 חופה: ע"ע נישואין.
 חטא: 79 (עוונות מבדילין וגורמים לגלות השכינה). 123 (פריקת עומ"ש. פגם פרטי וכללי). 124 (חומר פגם החטא בעשיית ג' פעמים). 144 (פוגם בשם הוי"ו). 153 (כנ"ל). 156 (אינו נוגע בהחקשרות העצמית). 173 (פוגם בשם הוי"ו). 181 (חטא שבמחשבה ושבדיבור ושכמעשה, חומרתם זה על זה). 195 (בדרגת „נפש“). 211 (איך שייך חטא בישראל שלמעלה ממלאכים). 225 (בריכוז ל"ת הוא פגם כמו בכרת או מיתה כו').

חנה: 452 (ר"ת: חלה נדה הדלקת הנר. גימט' ס"ג).

חנה – אם שמואל:

453 (נבואחה).

חנה, הרבנית הצדקנית –

אמו של כ"ק אדמו"ר זי"ע

ע"ע תשרי, ר' תשרי.

חנינא:

439 (הרואה חנינא . . נסי נסים כו').

חסד:

266 (ג' היות דחסדים וג' היות של גבורות).

חסידות:

ע"ע פנימיות התורה.

חפץ:

200 (חפץ ורצון).

חצי שיעור:

184 (בגדדי איסור חצי שיעור ואם הוא רק במידי דאכילה).

חציצה:

ע"ע מקוה.

חתונה:

ע"ע נישואין.

ט

טבילה:

166 (בלשון טובל ושרץ כידו). 281 (גודל ענין טבילה וטהרה. טבילה מטהרה לטהרה). ע"ע מקוה.

טבע:

131 (עבודה בחומ"צ יותר מטבעו

חידה: 149 (אופן התלכשות אותיות השכל בהחידה).
חידוש: 6 (במארז"ל: בכל יום יהיו בעיניך חדשים).
חידושים: 242 (הצחות על המחדשים חידושים שלא נאמרו למשה מסיני). 428 (כאשר הדבר מוסיף באהבת ויראת ה' אפ"ל גם דבר שאין לו מקור מפורש בספרים). ע"ע הדפסה.
חי' יחידה: ע"ע יחידה. נפש רוח נשמה.
חיים: 20 (ע"י דביקות כה'). 21 (חיים נצחיים לעת"ל). 67 (חיות הנפש בגוף בדרך רצוא ושוב). 70 (חי בעצם וחי להחיות). 352 (חיים נצחיים לעת"ל).

חינוך:

302 (הרחבת מוסדות החינוך).

חכמה:

58 (רמו חו"ב בהאחות של שם הוי"ו). החילוקים בין חו"ב). 59 (שכל הנעלם וחי"ס שלמעלה מחכמה הגלויה). 64 (התכללות חו"ב). 128 (חכמה ובינה). 133

209 (דרגות בשם הוי"). 215 (קבלת הנבראים החיות משם הוי' ומשם אלקים). 215 (ההתהוות משם הוי').
ע"ע חסד.

יהושע, ר"י בן חנני:

182 (לוי. במה שאמר „בושני מדברייכם כו").

יובל:

444 (נוהג בזמן שכל יושבי עלי').

יוחנן, רבי יוחנן:

41 (דרגתו נסי נסים – גם בהנהגת הטבע).

יוחנן, ר"י בן זכאי:

445 (מאמרו א"י באיזה דרך מוליכין אותו).

יום:

1 (בדברי רש"י שישאל „משולים כיום כו"). 2 (יום שלם הוא כשלילו עמו). 5 (מורה על תמידיות ונצחיות, ולאידך על התחדשות). 187 (יום שלמעלה חשוב כשנה).

יום, ימים פריטים:

283 (יום רביעי). 285 (כנ"ל). 287 (כנ"ל). 289 (יום ראשון). 349 (יום ראשון. שני). 444 (יום שלישי. רביעי). 450 (יום שלישי). 456 (יום רביעי).

יום הולדת:

8 (מזלו גובר).

יום הכפורים:

196 (בענין תענית ב' ימים רצופים). 199 (בדין חולה האומר צריך אני לאכול). 358 (חשו"ע. לפני הוי' חטהרד). 360 (יחידה). 361 (מעין גילוי דלעת"ל. שבת שבתון. פעולתו בענינים גשמיים ולאידך קשור עם עינוי הגוף. להחיותם ברעב). 362 (במארו"ל כל האוכל ושותה בתשיעי כו). 363 (ב' סעודות דערב יוהכ"פ). 365 (חלוקת לעקאה בעיהכ"פ). 370 (יחידה בעולם בשנה ובנפש). 371 (נשמות בגופים, ודוגמת מלאכי השרת. לפני ה' חטהרו. עיקר הדין ברה"י ויהכ"פ הוא על

ורגילותו). 139 (אלקים. ישראל למע' מהטבע).
ע"ע נס. פרנסה.

טרה

ע"ע טבילה.

טומאה:

124 (בטמא שחזור ונוגע באותה טומאה עוד הפעם ועוה"פ).

טיפה:

125 (הנקודה של טיפת הזרע קשורה עם נקודת הנפש). 128 (שייכותה לחכמה).

טלית:

148 (קדרשת הטלית וקדרשת הציצית).

טרחא:

234 (ע"ד רשימת משחחפים בלימוד שאי"ז טרחא כו).
ע"ע יגיעה.

;

יאוש:

ע"ע בטחון.

יגיעה:

42 (מעלת העבודה ויגיעה בכוחות עצמו).

ידיעה:

236 (יש לשאול ולהבין אבל דוקא בה-קדמת נעשה לנשמע). 237 (ע"ד מדע יודע ידוע). 447 (ידעתיו הייתי. ידיעת ה' מצוה רמה ונשאה).

יהודה (ר"י), רבינו הקדוש:

ע"ע רבי.

הוי', שם:

58 (אותיות דשם הוי'). 69 (ה"א תחאה). 73 (ד' אותיות הוי' – הנסתרות והנגלות). 74 (קרוצו של יר"ד). 79 (ה' תחאה וה' עילאה). 133 (אותיות דשם הוי'). 137 (שייכותו לנש"י). 143 (רמז הספירות בד' אותיות הוי'). 173 (חטא פוגם באותיות שם הוי'. שם הוי' שבנפש ושבגוף. הגוף הוא בתמונת שם הוי'). 174 (פרטי הדי' אותיות).

יעקב:

451 (השלישי והמשולש שבאבות. שנוחיו ושייכותו לדוד).

יצחק:

ע"ע באר.

יצחק, האריז"ל:

190 (לימודו עם תלמידיו גם נגלה דתורה).

יראת ה':

90 (חילוקים דיראה, פחד ובושה. יראת הרוממות ויראת בושח). 202 (מציאותה ביטול. יר"ת ויר"ע קשורות זב"י). 407. (פתגם כ"ק אדמו"ד מהדרי"צ נ"ע «אהבת ה' איז געשמאקער אָבער יראה איז געזינטער כו"»). ע"ע אהבת ה'.

ירושה:

285 (ירושה אין לה הפסק).

ירושלים:

410 (נחלת עולם של כל ישראל).

יש:

92 (יש ואין, מדרת ומוחין). 100 (כנ"ל). 394 (יש הנברא יש האמיתי).

ישיבות, תל' הישיבות:

235 (צריכים להתנהג מסודר בעניני אכילה ושתי שינה כו'). 240 (צ"ל הלימוד ע"פ סדרי הישיבה). 241 (משא הכספי של הוצאת קובצי חידו"ת אינו שייך להתל'). 329 (אי עזיבת הישיבה כימים נוראים. צידה ורחנית לדרך לעת נסיעתם לכיתם). 369 (ראשיכם שבטיכם). 372 (תורחם אומנתם). 373 (למעלה מענין הגלות). 395 (תורחם אומנתם). ע"ע הדפסה, תומכי תמימים.

ישר:

ע"ע אמת.

ישראל:

1 (בדברי רש"י שישאל «משולים כיום כו"»). 5 (קיימים לעולם). 76 (ע"פ כי חלק הרי' עמו). 133 (נקודת התקשרותם עם הקב"ה). 137 (שייכותם לשם הרי'). 138 (כי חלק ה' עמו). 139 (למע' מהטבע).

דברים הגשמיים). 375 (נק' ר"ה. ברכת הבנים עיוהכ"פ בנוסח ברכת כהנים). 382 (ערב יוהכ"פ. שלימות המשכת יגמדה"ר. לפני הרי' תטהרו. עבודה בכה"ג בחי' יחידה). 383 (שייכותו לבחי' אנכי). 384 (במארז"ל כל האוכל ושותה בתשיעי כו'). יוהכ"פ ופורים). 385 (אכילת כנ"י ביוהכ"פ בחנוכה בית ראשון. מעלתו כשחל בשבת). 386 (תשו"ע). 388 (מעין לעת"ל). 391 (צדקה בעיוהכ"פ). 395 (נשמות בגופים, ודוגמת מלאכי השרת. תשו"ע). 396 (גילוי י"ג מדה"ד. מעלתו כשחל בשבת). 400 (שמחת מוצאי יוהכ"פ. התחלה בעשיית הסוכה במוצאי יוהכ"פ). 403 (יוהכ"פ ופורים. יוהכ"פ וסוכות). 409 (סיפור על חסיד שנשאר במוצאי יוהכ"פ בביהכ"נ וניגן כל הלילה שיר הכבוד). ע"ע פורים.

יום טוב:

408 (מותר במלאכת אר"ג). 438 (מעלת קביעותו סמוך לשבת). 451 (כנ"ל).

יונתן:

41 (שם יונתן ב' נוני"ן ע"ש נסי נסים).

יוסף יצחק, כ"ק אדמו"ר

מהוריי"צ נ"ע:

346 (הקשר בשמו לגילוי משיח). 388 (רמז הגאולה בשמו).

יחוד:

46 (אמירת לשם יחוד כו' קודם התפילה). 110 (יחוד זוי"ג שרשו ממקיף דתורה).

יחידה:

.6 .85 .117 .135 .147 .156 .347 .360 .361 .370 .382 .406 .445 .447 .448.

יחידות:

282 (כללית ופרטית).

ימות המשיח:

ע"ע גאולה. לעתיד לבא.

יסוד:

79 (המשכת הגבורות לדעת דמלכות). ע"ע מלכות.

כונה:

46 (לפעמים מספיק הכונה שבתחילת היום על הפעולות דכל היום). 151 (מעשה המצות כלים, כונת המצות אורות). 440 (מצות בלא כונה כגוף בלא נשמה. המעשה עיקר יותר מכוונה).
ע"ע תפילה.

כיבוד אב ואם:

239 (מענה לאחת להעתיק בפיסת נייר הפסוק „כבד את אביך גו").

כינוסים:

284 (מעלחם). 288 (כנ"ל).

ע"ע התוועדויות.

כל:

350 (כל, בכל. רומז לגאולה העתידה).

כלים:

140 (חיצוניות הכלים ופנימיות הכלים).

כעס:

199 (אם לפעמים יכול להיות בהיתר).

כפל:

111 (בלשון: קשר כפול ומכופל).

כפר חב"ד:

ע"ע ארץ ישראל.

כרת:

67 (כריתת הנפש הוא הפסקת חבל ההמשכה כ"י מצד עוונותיכם מבדילים כו"). 68 (כרת נ' שנה, ומיתה בידו"ש ס' שנה. בטעם שכרת הוא רק בישראל). 72 (בטעם שחשובה מועיל גם על כרת). 203 (בהקושיא הרי נמצאו בכל דור חייבי כריתות שהאריכו ימיהם כו").

כשרות אכו"ש:

453 (מיסודי בית ישראל).

כתיבה:

357 (כתב צ"ל ברור).

כתר:

84 (חיצוניות ופנימיות הכתר). 109 (כתר הוא בגילוי יוחר במעשה מאשר בדיבור). 143 (נרמז בקוצו של יו"ד כו"). 147 (כתר וחכ"י).

כבשה אחת כו"). 141 (על במחשבה). 156 (התקשרות העצמית). 173 (הגוף בתמונת שם הוי"). 200 (כ"א רוצה לעשות כל המצות). 211 (חלק הוי"). 321 (אוצרות וסגולות חפץ חבויים בהם וצריך רק חפירה לגלותם). 343 (עשרה מדריגות בישראל). 359 (ישראל וקוב"ה כולא חד). 366 (חלק הוי". חביבות כ"א מישראל כבן יחיד כו"). 370 (ישראל וקוב"ה כולא חד). 418 (עם קדוש ומוברל, ולאידך הקדושה צריכה לחדור לארץ – גוי א' בארץ). 465 (נק' ביכורים. מחשבתן קדמה לכ"ד. נק' ראשית. חלק אלקה ממעל).
ע"ע אהבת ואחדות ישראל. מלאכים. מספר. משיח. נשמות ישראל.

ישראל, הבעש"ט:

7 (מאמרו שבכ"א יש ניצוץ המשיח). 41 (חידושו בתורת החסידות הכללית). 347 (שייכותו לגאולה העתידה). 415 (יום הולדתו בשנת נח"ת). 433 (כנ"ל). 456 (כנ"ל). 457 (שייכותו לאלול).
ע"ע אלול, ח"י אלול.

כ**כה:**

422 (כה, זה). 428.

כהן:

182 (כהני מוחא לוי לבא ישראל גופא). 370 (כה"ג יחידה שבנפש). 443 („דוד, עבדי, בשמן גו" רומז לישראל לויים כהנים).

כוכבים:

5 (חמה ולבנה וכוכבים מורה על אב אב ומכונים). 6 (מעלחם על שמש וירח. מורים על פנימיות הנשמה. בפסוק „דרך כוכב מיעקב" שקאי על מלך המשיח). 7 (ישראל נמשלו לכוכבים שאין להם ברשה לעת"ל). 287 (מצות). 7-456 (שמש, ירח וכוכבים – תושב"כ, תושבע"פ ומצות).

ל

235 (עסק התורה ומצות לעת"ל). 335 (שלמות סעודת לויחן ושור הבר). 338 (קידוש החדש יעורים הגשמיים). 339 (קידוש החדש ע"פ הרא"י לעת"ל. יום שכולו ארוך). 362 (נשמה ניוונית מן הגוף). 369 (תורה חדשה מאתי תצא). 384 (תכלית השכר נשמות בגופים). 385 (חיבור גשמיות ורוחניות). 394 (תכלית השכר נשמות בגופים). 404 (שמים חדשים וארץ חדשה. סעודת לויחן). 442 (עתידה א"י שתתפשט כו'). 447 (ירושת ארץ ג' אומות קיני קניזי קרמוני. גר"נ ח"י יחידה יאירו בגלוי). ע"ע גאולה. עוה"ב.

לפני עור:

184 (חקירה בגדר איסור לפני עור).

לקח:

365 (על פסוק: לקח טוב נתתי לכם. רומז על תורה. שייך ל"לקח" דערב יר"כ). 366 (לקח אותי חלק (ה' עמו)).

לשם שמים:

419 (כל מעשיך לשי"ש). 466.

לשמה ושלא לשמה:

7 (עיקרו בועשה טוב משא"כ בסו"מ). 267 (במארז"ל לעולם יעסוק כו' שלא לשמה שמחוך כו').

מ

מאיר שלמה, הרמ"ש ינובסקי – זקנו של כ"ק אדמו"ר זי"ע
332 (הילולא שלו, והרמז בשמו).

מאמרים:

ע"ע הדפסה.

מבצע תפילין:

ע"ע תפילין.

מגדל:

290 (רמז ב"מגדל העמק").

מדה:

430 (מדה כנגד מדה).

לב:

28 (אין לבו של אדם ברשותו להפכו כו'). 42 (לבא פליג לכל שייפין). 198 (בלשון: לב יודע מרת נפשו). 199 (נקודה עצמית שבנפש נאחזת בלב).

לבנה:

5 (חמה לבנה וכוכבים מורה על אב אם רבנים). 6 (לבנה התחדשות ושמש חמידיות – ומעלה שניהם). 287 (שמש ולבנה, תורה ומצות). 457 (שמש, לבנה וכוכבים תרשב"כ וחושבע"פ). ע"ע קידוש לבנה.

לוי יצחק, הרה"צ רלוי"צ**מבארדיטשוב:**

8 (ביאורו בענין שבת חזון).

לוי יצחק, כ"ק הרה"ק המקובל –**אביו של כ"ק אדמו"ר זי"ע**

98 (הערותיו נרשמו על גליון ספריו בהיותו בגולה ונכתבו בקיצור מפני הצמצום בנייר ודיו). 122 (כנ"ל). 231 (אודות יום ההילולא שלו. מסירות נפשו על הפצת היהדות).

לויים:

182 (ממצע בין כהנים לבין ישראל). 443 (דוד, עבדי, בשמן גר"ו רומז לישראל לויים כהנים).

לולב:

406 (לולב שנפרצו עליו. לולב וסכך).

ע"ע אתרוג.

לחם:

266 (גימט' ע"ח).

ע"ע סעודה.

ליובאוויטש:

289 (על שם אהבת ואחדות ישראל).

לעתיד לבא:

7 (ע"פ ולא יבושו עמי לעולם). 21 (חיים נצחיים). 101 (מעשה גדול). 110 (גילוי כח המעשה). 137 (במארז"ל עתידין צדיקים שנקראין ע"ש של הקב"ה). 211 (כנ"ל).

- מדות:**
 42 (מציאותם צ"ל אהבת ה' ויראת ה'). 94
 (הדבק במדותיו כו'). 96 (כנ"ל).
 ע"ע מוחין ומדות.
- מדות הרחמים, יגמדה"ר:**
 79 (ניקוי הפגמים ע"י התעוררות רחמים
 עליונים מיגמדה"ר).
 ע"ע אלול. רחמים.
- מודה אני כו':**
 461.
- מוחין:**
 93 (חיצוניות ופנימיות השכל). 157 (מו"ס
 וגלגלתא).
- מוחין ומדות:**
 27 (מוח מפרט כל דבר לפרטים, אבל
 מדות מצ"ע הם למע' ממרידה והגבלה). 28
 (חיצוניות המוחין ופנימיות המוחין. אין
 לכו של אדם ברשותו להפכו כו' אבל
 מוחו ברשותו). 42 (החדרת אמונת אחדות
 ה' במוחין ומדות). 63 (המוחין אינם רק
 המקור כי אם גם החיות של המדות). 92
 (אין ויש). 93 (המדות הן האדם עצמו,
 משא"כ המוחין רק מקיפין). 95 (המשכח
 המוחין ופעולתה ביטול במדות). 97
 (לפעמים צ"ל הקדמת מדות לשכל). 100
 (הסדר בעבודה: מתחילה מוחין ואח"כ
 מדות, או מדות ומוחין. מוחין ומדות. אין
 ויש). 108 (שכל מדות ומחשבה הם בהאדם
 עצמו, דבור ומעשה הם מוחין לאדם). 266
 (עבודת מוחין ומדות ביחס לעבודת קבלת
 עול). 447 (ג' אומות וז' אומות).
 ע"ע לע"ל.
- מוצאי שבת:**
 ע"ע שבת.
- מונרות:**
 132 (קדש עצמן כמותר לך).
- מזוזות:**
 298 (בדיקת המזוזות).
- מחלוקת:**
 124 (אלו ואלו דברי אלקים חיים). 349
 (נברא בשני. מחלוקת לש"ש).
- מחשבה:**
 168 (מצות שיש בהם מעשה ומחשבה לא
 נמנו כמנין המצות רק המעשה שבהם).
- מחשבה דיבור ומעשה:**
 95 (דביקות המחדר"מ בו יחברך). 96
 (כנ"ל). 102 (כנ"ל). 105 (כנ"ל). 108
 (מחשבה היא בהאדם עצמו, דיבור ומעשה
 הם מוחין לאדם). 136 (לנגד כ"ע). 141
 (התכללותם). 181 (חטא שכמחשבה ושבי-
 דיבור ושכמעשה, חומרם זה על זה). 186
 (דיבור ומחשבה מ' פתוחה ומ' סתומה).
 ע"ע מעשה.
- מטבע:**
 220 (פי') „פשיטי“).
 ע"ע סלע.
- מטר:**
 37 (בהג' מפתחות שלא נמסרו ביד שליח,
 וברעת ר' יוחנן גשמים היינו פרנסה). 39
 (כמארז"ל שגשמים באים מלמעלה שיהו
 הכל תולין עיניהם כו').
- מיד:**
 ע"ע גאולה. תיכף.
- מיהו יהודי, תיקון החוק:**
 64-247. 354.
- מילויים:**
 ע"ע אותיות.
- מיתה:**
 68 (ענין מיתה בידי שמים). 112 (התשובה
 על חיוב מיתה בידי שמים).
 ע"ע ארבע מיתות. הסתלקות. חיים.
- מלאכים:**
 101 (מלאכים ונשמות, יצירה ובריאה).
 136 (נק' אלקים. שרפים חיות אופנים –
 כ"ע. עשר בחי' מלאכים). 137 (מלאכים
 ונשמות). 139 (ביטולם. שלוחים). 141
 (אלקים, בני האלקים. מלאכים יצירה,
 נשמות בריאה). 210 (מלאכים ונשמות).
 213 (קבלתם מחיצוניות החיות. נק' בשם
 אלקים). 216 (נק' בשם אלקים. ג' דרגות
 מלאכים דב"ע). 217 (שליח. בעת השלי-

חות נק' לפעמים בשם הו"י). 219 (ג' דרגות מלאכים דבי"ע).

מלח:

266 (ג' ע"ח).

ע"ע סעודה.

מלך:

343 (בר"ה כ"א מישראל בדרגת מלך).

מלכות, ספי':

81 (ראשים שלה – תפארת ויסוד). 84 (מושרשת בדעת תפארת יסוד). 95 (בחי' מל' שבכל מדה). 161 (קשור עם ענין האמונה והיחוד).

מלכתחילה אַריבער:

290. 286.

מלמטלמ"ע ומלמעלמ"ט:

12.

ממכ"ע וסוכ"ע:

7 (יחד סוכב וממלא ע"י כח העצמות). 74 (אינן הפי' סוכב ומקיף מלמעלה כו').

ממש:

89 (פירושים בחיבת ממש). 389 (כנ"ל).

מן:

40 (פרנסה ע"ד מן).

מנהגים:

329 (להודיע להתל' מנהגי חב"ד מבלי לנגוע במנהגיהם הטובים מנהג הספרדים). 406 (משל מצבא שכ"א צ"ל מזויין בנשק השייך לו לענין מצות התלירות במסורת אבות). 434 (מנהגי ישראל תורה היא).

מנחם:

ע"ע משיח.

מנחם מענדל, כ"ק אדמו"ר**הצ"צ:**

235 (פתגמו בענין אכילה לפני התפילה). 331 (שנת המאתיים להולדתו. הוספה בלימוד תורתו. תורתו כלולה מנגלה ונסתר. קשר שמו עם משיח). 335 (ע"ד הנ"ל). 346 (ע"ד הנ"ל). ע"ע משיח.

מנין:

ע"ע מספר. ציבור.

מנין המצות:

23 (לא מצינו שהסדר דמנין המצות יהי בהתאם לסדר מעלת קדושתם וחומרם). 167 (לא נמנו מצות כוללים).

מסירות נפש:

74 (מבחי' קיצו של יו"ד שבשם הו"י). 78 (כנ"ל). 446 (בחי' חי' יחידה). 448-9 (מאיתן שבנשמה).

מספר:

1 (אורות מספר בני", ובלשון: „ככוכבי השמים לרוב“).

מספרים:

39 (ג' רד' – משפיע ומקבל). 116 (י' כ'). 121 (כנ"ל). 126 (כנ"ל). 186 (מ'). 187 (מ'). 287 (ח'). 266 (ע"ח). 284 (י"א). 287 (כ'). 289 (י"ב). 331 (ר'). 335 (כנ"ל). 364 (ה' ט'. י'). 428 (כ"ה). 450 (כ"ח). 451 (ג'). 452 (ג. כא. ז. סג). 453 (ג. קמז. קנ. ג). 454 (כ"א).

מערב:

41 (שכינה במערב).

מעשה:

101 (מעלת המעשה. לעת"ל מעשה גדול). 108 (מחשבה היא באדם עצמו, דיבור ומעשה הם להאדם). 109 (כתר הוא בגילוי יותר במעשה מאשר בדיבור. כח נבדל). 110 (ביטול במעשה למעלה מביטול בדיבור). 361 (גילוי יחידה בעשי' גשמית). 407 (נחיצות העבודה בפועל). 434 (הוא העיקר). 440-41 (מעלת מצות מעשיות דוקא). 454 (הוא העיקר). ע"ע מחדרי"מ.

מצות:

35 (מצות שבין אדם לחברו). 62 (ע"י תומ"צ מתגלה אמיתית מציאות הנשמה). 123 (פועלים זיכך בכללות העולם). 170 (רמ"ח מ"ע רמ"ח אברים דמלכא). 176 (בטעם שכמה ציוריים נאמרו בלשון מקור כמו „השכ" „שלח" ועוד). 285 (ציוריי התורה הם גם נמינת כח ולשון הבטחה). 289 (כנ"ל). 440-41 (מעלת מצות מעשיות דוקא).

- ע"ע הידור מצוה. תורה ומצות. חשמישי מצוה.**
- מצות עשה ומל"ת:**
153 (האור שנעדר ע"י ביטול מ"ע ומל"ת). 164 (במה שעשה דוחה ל"ת).
- מצרים:**
258 (התחלת קושי השעבוד כאשר רצו בני"ל למצוא חן בעיני פרעה). 432 (גאולה דלעתיד נפלאות בערך לגאולת מצרים).
- מקוה:**
75 (גדר החסרון דחציצה שהו"ע צדדי כר').
ע"ע טבילה.
- מרה שחורה:**
325.
ע"ע עצבות.
- מררי:**
95 (ענינו בעבודת ה').
- משה:**
20 (לאחרי הסתלקותו ירדו ישראל ממדינתם). 21 (מסירות נפשו עבור צאן מרעיתו). 186 (ג' פעמים מ' יום שהי בהר). 347 (שייכותו לגאולה העתידה). 453 (לפני הסתלקותו נגלה אליו (ולמשה שבכ"א) שער הנר').
- משה, הרמ"א:**
282 (הכרתו ע"ד ברכה אחרונה).
- משיח:**
6 (בפסוק: דרך כוכב מיעקב. לידה ה' כללית). 7 (ניצוץ משיח שבכ"א מישראל). 8 (פסוקי נחמה במנחת ת"ב כי בו נולד משיח הנקרא מנחם). 229 (נולד במנחת ט"ב). 331 (שמו, ושייכותו לשם הצ"צ). 346 (כנ"ל. הקשר דרבותינו נשיאינו לגילוי משיח). 347 (יחידה הכללית. קשור עם עצמות א"ס). 437 (בא בהיסח הדעת). 453 (וירם קרן משיחו). 454 (בא בהיסח הדעת). 462 (תנשא מלכותו).
- משפט:**
303 (מענה לאחר מארה"ב להשתדל להמנע ממשפט).
- משפיע ומקבל:**
38 (ביאור מחלוקת בין ר' יוחנן ובני מערבא אם ה"מפתחות" רק מצד גדרי הנותן או גם מצד גדרי המקבל).
ע"ע מספרים.
- מתן תורה:**
36 (החירוש דמ"ת בהמשכת הקדושה שלמעלה מגדרי העולם). 236 (הקדמת נעשה לנשמע). 449 (על כל דיבור פרוה נשמתן). 452 (אוריאל תליחאי כר').
- נ**
- נותן ומקבל:**
ע"ע משפיע ומקבל.
- נטילת ידיים:**
ע"ע ברכות השחר.
- ניגונים:**
409 (ניגון „אנעים ומירות“).
- ניסן:**
297 (חודש מוצלח).
- נכרי:**
ע"ע ב"נ.
- נס:**
41 (נסים גם בהנהגת הטבע). 246 (נסים במאורעות האחרונים). 270 (נסים בנצחון המלחמה באה"ק ולא כוחי ועוצם ידי). 397 (לשון התנשאות והרמה). 429 (כנ"ל. חילוק נס וטבע וענינם בעבודת האדם). 431 (נסי נסים).
ע"ע שנה.
- נסיעה:**
267 (מענה לנערה שרצתה לנסוע להרבי כגיל בת מצוה). 356 (נסיעה להרבי לשנת הקהל).
- נפש:**
109 (פשיטות הנפש שלמעלה מהגדרים של
- משל:**
149 (משל וחייה).

נשיקין:

99 (אתדבקות רוחא ברוחא). 103 (כנ"ל).
105 (כנ"ל). 114 (כנ"ל).

נשמה, נשמות ישראל:

7 (התקשרות עצם הנשמה בקוב"ה). 58 (ד'
אותיות הוי' שבנפש האדם). 62 (כנ"ל). 69
(שרשה משם הוי' והמשכחה למטה מהבל
העלין כר'). 74 (נמשכת מד' אותיות הוי').
77 (התקשרותה גם בירידתה למטה). 84
(נפש היא מבחי' מל' ועלייתה עד
לפנימיות הכתר). 85 (שרשם בשם הוי'). 92
(חלק משם הוי'). 95 (כנ"ל). 134 (עצם
הנשמה, ונשמה המלוכשת בגוף). 138 (גם
בירידתן למטה הם קשורים בשם הוי').
140 (התהוותם היא האלקות שנעשה
בכחינת יש'). 207 (חלק משם הוי'). 208
(שייכותם לשם אלקים ולשם הוי'). 210
(למע' ממלאכים ועלייתם ע"י המלאכים).
214 (התהוותם משם הוי'). 219 (עלו במח'
שבה). 348 (עצם הנפש נקודת היהדות).
388 (חלק אלוהי ממעל ממש). 408 (עיבור
ולידת הנשמות בשמע"צ ושש"פ). 426
(חלק אלוהי ממעל ממש. ישראל וקוב"ה
כר"ח). 446 (חלק אלקה ממעל ממש). 448
(כנ"ל). 465 (כנ"ל. הנשמה היא עיקר
מציאות האדם).
ע"ע איתן. יחידה. ישראל. נר"נ.

נתיב:

ע"ע דרך.

נתינה:

286 (בעין יפה).

ס**סדרי הישיבה:**

ע"ע ישיבות. תומכי תמימים.

סוכה:

400 (מענן הקטורת דוהכ"פ. התחלה
בעשיית הסוכה במצאי יוהכ"פ).

מציאות הנפש). 195 (חטא הוא בדרגת
„נפש“). 200 (בלשון: לב יודע מרת נפשו).
ע"ע חיים. טיפה. נשמה.

נפש רוח נשמה:

147 (חי' יחידה). 445 (עבודת ה' בכל חלקי
נר"נ וחי' יחידה). 447 (לעתיד לבא יאירו
נר"נ חי' יחידה בגלוי).
ע"ע יחידה. משיח.

נקודה:

ע"ע חכמה. לב.

נר:

285 (תל' הישיבה – נרות להאיר). 289
(כנ"ל).

נישואין:

30 (במ"ש הרמב"ם על אופן האישות לפני
מ"ח). 31 (ביאור לשון אירוסין שב-
פירש"י. אין דין אירוסין בב"ג. במ"ש
שעמרם הוסיף דין של נישואין לפני מ"ח).
32 (כמה חיובים חלים רק ע"י נישואין ולא
ע"י אירוסין). 33 (השיטות בגדר חופה). 34
(השלום שבין איש לאשתו ושייכותו
לתורה). 36 (החילוק בין אירוסין ונישואין
בהקשר דהקב"ה וישראל). 323 (כאשר
הרקע בין שני הצדדים שונה בשטח הדת
גדול החשש לחיכוכים. לערוך הנישואין
בשכונת „קראון הייטס“ ואפי' הדרים
בשכונות אחרות)
ע"ע גט.

נשיא:

284 (הנשיא הוא הכל). 289 (כנ"ל). 346
(הקשר דנשיאי חב"ד לגילוי משיח). 418
(מל' התנשאות. בחי' שבת).

נשיאות כפים:

ע"ע ברכת כהנים.

נשים:

231 (כנס נשי ובנות חב"ד). 232 (צדקתן
ומעלתן ביציאת מצרים ובכמה מאורעות
גדולים בדברי ימי ישראל). 453 (עקרת
הבית. ג' מצות שניתנו להם „חלה נדה
הדלקת הנר“).

סוכות, חה"ס:

- 400 (גילוי השמחה שביהכ"פ). 402
 (מעלתו כשחל בסמיכות לשבת). 403
 (מעלתו על יוהכ"פ. שייכותו להגאולה).
 438 (מעלתו כשחל בסמיכות לשבת). 451
 (כנ"ל. רגל השלישי וכנגד יעקב).
 ע"ע אתרוג.

סור מרע ועשה טוב:

- 131 (תשובה דסו"מ ודועש"ט).
 ע"ע לשמה.

סליחה:

- 79 (ניקוי הפגמים ע"י התעוררות רחמים
 רבים מיגמדה"ר). 144 (ניקוי הפגמים ע"י
 בחי' רצון העליון). 147 (מבחי' מוחין
 דאבא). 157 (תיקון הפגמים מגלגלתא או
 מחכמה סתימאה. נושא עון).

סליחות:

- ע"ע אלול.

סלע:

- 221 (שיעור סלע של חורה).

סעודה:

- 266 (בדין טבילת הלחם במלח).

ספירות:

- 58 (דוגמתן בנפש האדם). 62 (דוגמתן
 בנפש השכלית והבהמית). 143 (מרומזים
 וכלולים בשם הוי"ו). 144 (נק' תיקונין.
 שייכותם למצוות). 145 (ע"ס הגנוזות).

ספירת העומר:

- 341 (מעלתו כשחל ממחרת השבת כ'
 פשוטו).

ספר תורה, סת"ם:

- 149 (קוצו של יו"ד אם מעכב).

ספרים:

- ע"ע הדפסה.

עבודה:

- 42 (מעלת העבודה ויגיעה בכוחות עצמו).

עבודה זרה:

- 39 (בפי' מארז"ל ישראל שבחור"ל עובדי
 ע"ז בטהרה הם). 218 (כאיסור הזכרת שם
 ע"ז). 249 (ע"ז דחקפתינו הוא שעבוד
 וביטול לפני עובדי ע"ז). 258 (שיתוף).
 293 (לאו דאל תפנו כו'. שלילת השתתפות
 בריכוחים בנוגע לנצרות).

עבירה:

- ע"ע חטא.

עבר הירדן:

- 15 (בגדרה טפילה לנחלת ארץ כנען).

עדות:

- 10 (איך עד נעשה דיין).

עולם הבא:

- 362 (איך בו אכילה ושתי'). 41-440 (כנ"ל.
 עיקר השכר לנשמות בגופים).
 ע"ע לעת"ל.

עולם הזה:

- 123 (כל פעולה משפיעה בכללות העולם).
 192 (עניני העולם אינם יכולים להיות
 כסתירה לתומ"צ). 394 (תכלית העבודה
 היא בגשמיות ערה"ז).
 ע"ע גשמיות. דירה בתחתונים.

עון:

- 73 (עונותיכם מכדיילים גו').

- ע"ע חטא. כרת.

עונש:

- ע"ע שכר ועונש.

עיר מקלט:

- 14 (הבדלת משה שלש ערים בעבר הירדן).
 15 (מהמצות התלויות בארץ ישראל. אם
 לעח"ל יתבטלו הג' שבעבר הירדן). 16
 (בדין שאין אחת מערי מקלט קולטת עד
 שיובדלו כולן). 18 (הפרשת ערי מקלט
 ע"י יהושע). 20 (ענינה המשכת חיים
 אמיתיים מסטרא דקדושה במקום המיתה
 והטומאה. ד"ת קולטין). 21 (כנ"ל. גדר
 פעולת משה בהכנת הערי מקלט).

ע**עבד:**

- 424 (הרגש דעבד להקב"ה). 425 (דרגות
 בביטול העבד).

פ

פגם הברית:

112 (פוגם במוח. דרגות תשׁוׁת ותשׁוׁע
שמועילים לפגם הברית). 115 (כנׁל). 121
(במספר התעניות לתשובה. פוגם במוח).
125 (פעולתו בכל אברי הגוף). 201 (אם
מועיל תשׁוׁת).

פדיון הבן:

221 (עׁי הסכום שפודין, יודעים שיעור
סלע. ב.פ. מחמירין בשיעורו).

פועל ונפעל:

24 (במצות תפילין).

פורים:

363 (פורים ויוהכׁפ). 384 (כנׁל). 403
(כנׁל). 408 (מתר במלאכה).

פחד:

21 (חרדה מסלקת הדמים).
עׁע יראה.

פירושים:

428 (אפׁל גם פירושים שאין להם מקום
בחזׁל – אם עׁיׁז יתוסף באהבת הׁ כוׁ).

פנימיות התורה:

41 (חירוש תורת החסידות הכללית ותורת
חסידות חבׁד). 45 (כל נפש צריכה
לתיקונה לעסוק בפרדׁס התורה). 230
(מאור שבתורה). 282 (חשיבות מציאות
המקורים למה שמובא בדאׁח). 285 (מאור
שבתורה). 289 (כנׁל). 348 (גילוי תורת
החסידות קשור עם משיח). 372 (בלימוד
פנימיהׁת נמצאים במצב של גאולה).

פסוקים:

175 (בדין: כל פסוקא דלא פסקיׁ משה אנן
לא פסקינן לׁי. ובלשון ׁגרׁ).

פסח:

366 (ׁלשנה הבאה בירושליםׁ הוא עׁיׁ
שהגאולה באה מיד). 408 (עיבור ולידת
הנשמרת בשמעׁצ וששׁפ).

פרה אדומה:

364 (פרה עשירית דלעתׁל. מורה על
הפיכת הרׁ גליות לודׁ גאולות).

עלי:

268 (עליׁ בעוני קדושה היא אׁס). 290
(מעלין בקדוש). 290 (כנׁל). 430 (כנׁל).
444 (כנׁל).

עלי רגל:

11 (מביאה לידי ירׁש).

עמרם:

31 (במׁשש שעמרם הוסיף דין של נישואין
לפני מׁח).

עונה:

239 (כשם שצריך לדעת חסרונות עצמו
כך צריך לדעת מעלותיו).
עׁע ביטול.

עסק:

419 (להחזיר קדושה ורוחניות בהעסק).

עצבות:

325 (שלילת עצבות בעבודת הׁ. לימוד
פרקי התניא כגנות ענין העצבות. לעבוד
הׁ בשמחה חמידית בלי לחקור במצב
רוחו). 326 (היסח הדעת ממתשבות אורות
עצמו). 327 (מחשבות והרהורי חרטה
המוליכים עצבות מקורם מיצהׁר).

עצם:

237 (אינו מתחלק. חודר בכל דבר).

עקב:

287 (אחרית הימים).

ערב שבת:

עׁע שבת.

עשיׁ:

עׁע מעשה.

עשירות:

295 (במארזׁל רבי מכבד עשירים. בקשת
שלמה ׁראש ועושר אל תחן לׁיׁ).

עשרה מאמרות:

68 (מאמר נעשה אדם).

עשרת ימי תשובה:

עׁע תשרי.

עתידות:

303 (שלילת שאלת עתידות לחורים כוׁ).

211 (כנ"ל). 457 (השגחה העליונה עמהם)

באופן מיוחד).

ע"ע נשיא.

צדיקים ובע"ת:

100 (מעלת הביטול רבע"ת על ביטול
רצדיקים). 102 (עבודת הצדיקים ע"פ טעם
ודעה, עבודת הבע"ת יסודה במדות דכח
שלמעלה משכל).

צדקה:

103 (דבקות בהקב"ה ע"י מעשה הצדקה
וחסד). 105 (כנ"ל. להחיות רוח שפלים).
107 (מעלחה במעשה. להחיות רוח
שפלים). 110 (להחיות רוח שפלים. יד
האדם הנותן צדקה היא ידו אריכתא של
הקב"ה). 194 (מי שאין לו הרבה לתת
לפריון תעניותיו זו הוכחה אשר אינו צריך
ליותר). 202 (כוללל כל המצות). 294
(ובחנוני נא בזאת). 298 (לפני התפילה.
לפני הדלקת גרות שבת). 336 (הוספה
בצדקה). 356 (לפני התפילה ולפני
הדלקה"ג). 365 (מקרבת הגאולה). 391
(בעיוהכ"פ). 426 (דרגות בביטול הנותן, עד
לדרגא שאינו מרגיש שהוא נותן. יותר
ממה שבעה"ב עושה עם העני כר'). 431
(קשור עם כל המצות).

צומות, ד' צומות:

ע"ע הענית.

ציצית:

25 (לכן ותכלת אינם מעכבים זאו"ו ומ"מ
הם מצוה אחת). 26 (מקום סידור הלכות
ציצית בהרמב"ם). 148 (קדושת הטלית
וקדושת הציצית).

צמצום:

75 (אינו כפשוטו). 142 (לגבי התחחרונים.
הוא מציאות ולא דמיון).

צניעות:

232 (זוהי דרישת השעה).

צרפת:

318 (ר"ד לחל' הנוסעים לחו"ת צרפת ע"ד
עריכת התוועדיות כר').

פרנסה:

37 (כמארז"ל שלא נמסר ביד שליח). 39
(ברכת ה' היא תעשיר, ובגרר פעולת
הכלים הטבעיים אם יש בהם איזה
חשיבות). 296 (צ"ל התעסקות ועשיית
כלי). 299 (הסתדרות בפרנסה מתאימה
ע"פ עצת יידידים מכינים). 20-419 (עסק
הפרנסה צ"ל תדור ברוחניות ולש"ש).

פרעה:

364 (החמישית לפרעה).

פרד"ס:

45 (כל נפש צריכה לחיקונה לעסוק
בפרד"ס התורה).

פשיט, מטבע:

ע"ע מטבע.

פתיחה, פותחין בברכה:

375. 422. 428. 433. 450. 463.

צ

צבא:

304 (לימוד ממשמעת בצבא לענין קיום
המצות). 305 (כנ"ל). 306 (פעולות חב"ד עם
אנשי הצבא). 307 (כוחות ניתנים לבעלי
תפקידים אחראיים בצבא). 308 (מבצע
תפילין במיוחד לאנשי הצבא). 310 (זכות
המגינים על אה"ק). 311 (כנ"ל. מבצע
תפילין). 313 (תועלת פעולות אנשי חב"ד
עם אנשי הצבא). 406 (משל מצבא שכ"א
צ"ל מזויין בנושק השייך לו וכ"ה במצות
התלויות במסורת אבות).

ע"ע תפילין.

צבור:

230 (כח החלטות הנעשות בצבור). 280
(ע"ד צירוף למנון). 286 (גודל כח הציבור.
אם יש ציבור בחו"ל). 288 (גודל כח
הציבור. אם יש ציבור בחו"ל).

צדיקים:

137 (עתידין שנקראין ע"ש של הקב"ה).

קשר:

111 (כ' קשרים קשר של קיימא). 114
(כנ"ל).

ק

ראי':

10 (ראי' ושמיעה, מקרוב ומרחוק).

ראש השנה:

47 (נקרא „ראשׁ ע״ש שמנהיג את כל השנה). 334 (ישראל לובשים לבנים ומתעטפים לבנים כו'. מעלתו כשחל בשבת). 335 (עיקר הדין על ענינים גשמיים). 337 (בנוסח „לשנה טובה ומחוקה״). 338 (ברכת השנה ע״פ סדר הא״ב). 339 (לעת״ל יום אחד או ב' ימים. יומא אריכא). 344 (כ״א מישראל הוא ר״ה בדרגת מלך. תמליכוני עליכם. לובשים לבנים ומתעטפים לבנים כו'. שייכותו להגאולה). 345 (התחלת הזכ״י בדין כבר מערב ר״ה). 349 (מעלתו כשחל ביום השני לשבוע). 355 (שילת חילול שבת ויו״ט עבור לתקוע בשופר וכיו״ב). 359 (מעלתו כשחל בשבת). 367 (כנ״ל). 368 (ברכת השנה ע״פ סדר הא״ב). 371 (עיקר הדין על ענינים גשמיים). 390 (ברכת השנה ע״פ סדר הא״ב). 402 (מעלתו כשחל בסמוך לשבת). 416 (״ראשׁ ולא רק תחילה. מעלתו כשחל בשבת). 420 (עיקר הדין על דברים גשמיים). 421 (לשון „כתיבה וחתימה טובה״). 422 (מעלתו כשחל בשבת). 423 (הכתרת מלכותו של הקב״ה. ביטול דר״ה ודשבת). 425 (במה שאין חוקעין ביו״ט של ר״ה שחל בשבת). 427 (בנוסח: לשנה טובה ומחוקה). 430 (כל ישראל בחזקת כשרות וזכו לכתיבה וחתימה טובה. בנוסח: כתיבה וחתימה טובה). 435 (מעלתו כשחל בסמיכות לשבת. ימים נוראים. כל היום חדור בעיני קדושה). 436 (״ראשׁ ולא רק תחילה). 437 (בנוסח: כתיבה וחתימה טובה). 438

ק

קביעות עתים:

419 (קביעות בזמן ובנפש).

קבלה:

243 (הדפסת ספרי קבלה ותיאוריהם).

קבלת עול:

81 (יסוד קיום המצות ויסוד מצות התשובה. קב״ע מושרש בפנימיות הנפש). 123 (במצות התשובה. קבלת עומ״ש וקבלת עול מצות). 266 (עבודת חב״ד חג״ת נהי״ם ביחס לעבודת קב״ע). 451 (ראשית העבודה. קבלו מלכותי ואח״כ אגזור עליכם גזירות).

קדושה:

417 (הבדלה). 436 (דבר שבקדושה אינו זו ממקומו). 440 (תכלית הקדושה היא שתחדור אל גשמיות העולם). 454 (ג' קדושות). ע״ע שבת.

קידוש החודש:

339 (קידוש החודש ע״פ הראי' לעת״ל).

קידוש לבנה:

229 (במוצאי ט״ב).

קידושין:

163 (בסדר „ויצאה והיתה״).

ע״ע גישואין.

קיני קניזי וקדמוני:

ע״ע ארץ ישראל.

קללות:

373 (בפנימיות הם ברכות).

קמיעות:

297 (אינו נוהג אצלינו).

קראון הייטס:

ע״ע שכונות.

קרבנות:

83 (שייכים לשם הוי״). 194 (במארו״ל כל העוסק בתורת עולה כו'). 221 (חטאת בת דנקא סגי). 225 (שייכים לשם הוי״).

קריאת שמע:

101 (בפ' שני מעשה קודם לתלמוד).

רפואה:

207 (בלשון הלקר"ח: אם הי' נמצא ברפואות לחבר גופו אל ראשו כו'). 281 (בקשת רפואה ליחידים צ"ל בכרכת שמע קולנו. אמונה הוא בחי' רגלים ועוזר למי שיש לו מיתוש ברגלים). 296 (בטחון ומילוי הוראת הרופא). 297 (ע"ד הנ"ל). 298 (בדיקת התפילין וצדקה לפני התפילה. מענה לחולה בדכאון). 362 (ע"פ חכמת הרפואה לפעמים האדם מקבל חיותו מן הגוף עצמו).
ע"ע יום הכפורים.

רצוא ושוב:

67 (בחיות הנפש ובחיות העולמות). 68 (באורות וכלים). 70 (רצוי"ש הם הפכיים בטבעם).

רצון:

106 (כחי' כתר). 145 (רצה"ע הנרמו בקרצו של יו"ד). 154 (תשובה המשכה מבעל רצון). 200 (רצון וחפץ). 380 (יהי רצון, המשכת רצון חדש).

רשע:

174 (אותיות רע ושי"ן דקדושה המובלע בתוכם).

ש**שבוע:**

ע"ע יום, ימים פרטיים.

שביעי של פסח:

ע"ע פסח.

שבע מצות:

ע"ע ב"ב.

שבת:

9 (עונג ושמחה). 241 (מענה לא' ע"ד סדר לימוד וקריאה ביום השי"ק). 283 (קמי שבתא). 298 (צדקה לפני הדלקה"ג). 334 (טועמי' חיים זכו בערב שבת). 355 (שלילת חילול שבת ויו"ט עבור לתקוע בשופר וכיו"ב). 386 (אותיות תשב. תשרי"ע. ערב שבת טועמי' חיים זכו). 387

(מעלתו כשחל בסמיכות לשבת. גם בא"י ב' ימים). 442 (בר"ה בריאה מאין ליש רוחני, בכ"ה באלול מאין ליש גשמי). 443 (עיקר הדין על דברים גשמיים). 444 (מעלתו כשחל בסמיכות לשבת). 450 (כנ"ל. אותיות „רשית“). 451 (מלכיות זכרונות ושופרות). 452 (קבלת עול. שירת תנה). 458 („ראש“ ולא רק תחילת. הדין על כל הברואים ולא רק על ישראל). 459 (בלשון „כתיבה ותחימה טובה“ ו„לשנה טובה ומתוקה“).
ע"ע אלול.

רב ותלמיד:

187 (לא קאי אדעת' דרבי' עד ארבעין שנין). 189 (כנ"ל).

רבי, רבינו הקדוש:

295 (במארו"ל רבי מכבד עשירים).

רבים:

284 (זכות ותוקף הרבים).
ע"ע צבור.

רבנים:

252 (מושג „רבנות הראשית“). 296 (כ"א צריך לעשות כהוראת רב בעדתו). 301 (שלילת עזיבת משרתם ולהעתיק למק"א). 303 (שלילת התערבות בעה"ב בפס"ד רבנים).

רוח:

ע"ע נשיקין.

רחמים:

96 (מה הוא רחום כו').

רחמים, יגמדה"ר:

96 (י"ג מדה"ר דכתר). 144 (מנקים כל הפגמים). 152 (כנ"ל). 383 (מדות מל' מדידה, ולאידך למע' ממדידה והגבלה). 415 (התגלותם באלול).
ע"ע אלול. מדה"ר.

רמז:

147 (לחכימא ברמיזא). 149 (רמו וחידה. לחכימא ברמיזא).

רנה:

ע"ע תפילה.

- שידוכים:**
ע"ע נישואין.
- שינה:**
436 (שינה בשבת חנוגה). 461 (הדיבור הראשון בקומו משנתו משפיע על כל היום).
ע"ע בוקר.
- שיר הכבוד:**
409.
- שירה:**
364 (שירה עשירית דלעת"ל).
- שכונות:**
323 (ביסוס שכונת „קראון הייטס“).
- שכינה:**
72 (לשון שכינה הוא שאור ה' שוכן בעולמות כר').
- שכל:**
237 (יחוד השכל עם המושכל).
ע"ע חכמה. מוחין. מוחין ומדות.
- שכר ועונש:**
205 (תוצאה סגולית או תוצאה טבעית).
206 (במארז"ל שכר מצוה מצוה). 384
(תכלית השכר נשמות בגופים). 394
(כני"ל). 440 (כני"ל).
- שלום:**
34 (בענין השלום שבין איש ואשתו. במארז"ל שהתורה ניתנה לעשות שלום בעולם).
- שליחות:**
ע"ע הפצה ושליחות.
- שלמה המלך:**
ע"ע עשירות.
- שלמה, רש"י:**
כללים בפירושו
- 1 (ד"ה שהוא המשך לדיבור הקודם. אם דרכו בפירושו לפרש את הקושי שאותו בא ליישב). 2 (דיוק רש"י גם בחיבות שמעתיק בד"ה). 4 (אם דרכו בפירושו לפרש את הקושי שאותו בא לפרש).
- שמואל:**
332 (שייכותו למלכא משיחא).
- (מעין לעת"ל). 396 (כל מלאכתך עשוי').
417 (קודש, מוחין דאבא. קשורה עם תורה וחפילה. הכולה מהעולם ולאידך עונג בנוף הגשמי). 418 (ת"ח איקרו שבת). 423 (דרגת שבת בשבתו). 424 (ענינו ביטול).
425 (מנוחת הגפוש בעצמותה). 435 (קדושת השבת חודרת בכל עניני האדם).
436 (שינה בשבת חנוגה). 438 (סעודת מוצ"ש. נק' סעודה דרוד מלכא משיחא).
448 (ערב שבת טועמי' חיים זכר).
ע"ע ר"ה. שופר.
- שבת חזון:**
8 (מלי' מחזה שמראין לכ"א המקדש דלעתיד).
- שבת מברכים:**
ע"ע תשרי.
- שבת שובה:**
357 (מעלת שבת שובה האי' שלאחרי הכריאה וחטא עה"ד).
- שואה:**
233. 250. 359.
- שוגג:**
20 (גם שוגג צדין כפרה).
- שופר:**
43 (בדין שאחר קרה"ת יכין עצמו כר'. אמירת פמ"ז בתהלים. שייכות תק"ש למ"ת. התקיעה על הבימה). 46 (הכוונה והתעוררות לתשובה היא חלק מהמצוה). 47 (מצוה כללית ופעולה על כל הנשמה).
193 (בהקושיא איך דחו חכמים מ"ע משום חשש דשמא יעבירונו). 332 (בשבת). 451 (מהטעמים להוכיח מעמד ה"ס. משל הרלו"צ מארדיטשוב על תקי"ש).
ע"ע שבת.
- שורש:**
85 (בלשון: שורש ומקור).
- שחיטה:**
300 (סידור כחה של מחלמדים לשחיטה. חזקת כשרות של שוחט צ"ל יתח מרב).
- שחרית:**
ע"ע חפילה.

שמואל, כ"ק אדמו"ר מהר"ש:

290.

ע"ע מלכתחילה אריבער.

שמחה:

7 (עבודת ה' מתוך שמחה רבה וחביבות יתירה). 230 (פורצת גדר). 325 (עבודת ה' מתוך שמחה). 360 (תשו"ע מתוך שמחה). 402 (פורצת גדר). 434 (בקיום המצות). ע"ע עצבות. תשובה.

שמים:

139 (מעלת צבא השמים על צבא הארץ). 212 (ההבדל והתבוננות בצבא השמים שאו מרום עיניכם גוי והתבוננות בצבא הארץ. על פסוק: דכרך נצב בשמים). 214 (בצבא השמים אלקות בגילוי). 446 (האזנה על "שמים" רשמיעה על "ארץ").

שמיני עצרת ושמח"ת:

407 (משיחות שמע"צ ושמח"ת תרצ"ה). פתגם: הקפות נותנים בהקפה כו'). 408 (הזווג להולדת הנשמות. רמז בפז"ר קש"ב). 409 (השמחה וגעגועים בעת היציאה שעוברים לעבודת "רועקב הלך לדרכו"). 410 (נוסח המברק למשתתפים בהקפות שניות בירושלים ת"ר). 426 (יהי לך לבדך גוי). 427 (ישראל ומלכא בלחור-דוהי). 438 (מעלתם כשחלים בסמיכות לשבת). 451 (כנ"ל).

שמיעה:

446 (האזנה על "שמים" רשמיעה על "ארץ"). ע"ע ראי'.

שמעון, רשב"י:

372 (תורתו אומנתו. לגבי דרגתו לא נחרב הבית כלל). 418 (כח"י שבת. תורתו אומנתו).

שמש:

5 (חמה לבנה וכוכבים מורה על אב אם ובנים). 6 (שמש תמידיות, ולבנה התחד-שות, ומעלת שניהם). 287 (שמש ולבנה, תורה ומצות). 457 (שמש ולבנה, חושב"כ וחושב"פ).

שנה:

13 (הרמז בר"ת של שנת תנש"א). 286 (ר"ת שנת תש"ג). 290 (ר"ת שנת תנש"א). 332 (רמז שנת תשמ"ט ותש"נ). 334 (רמז שנת תשמ"ט). 338 (ר"ת שנת תש"נ ותנש"א). 341 (שנה שלימה, שנת העיבור שנה המימה). 350 (ר"ת שנת תשנ"ב). 359 (ר"ת דשנים תשמ"ח ותשמ"ט). 364 (ר"ת דשנים תשמ"ח, תשמ"ט, תש"נ). 368 (מלשון שיגרי ומלשון שני. ר"ת דשנת תש"נ). 387 (ר"ת דשנים תשמ"ט, תש"ג, תנש"א). 397 (ר"ת דשנים: תשמ"ט תש"ג תנש"א). 402 (הר"ת דשנים תש"ג ותנש"א). 429 (ר"ת שנת תש"ג). 430 (רמז שנת תשמ"ט). 431 (ר"ת דשנת תש"ג). 462 (רמז שנת תנש"א). 468 (כנ"ל).

שניאור זלמן אהרן, הרז"א נ"ע:

325 (פתגמו: א' ליטוראק גלויבט ניט ביז ער ציילט ניט איבער).

שניאור זלמן, כ"ק אדה"ז:

41 (חידושו בתורת חסידות חב"ד). 375 (רצה להנהיג נשיאת כפים בכל יום גם בחו"ל). 415 (הולדתו בשנת קה"ת). 433 (כנ"ל). 456 (כנ"ל. כיום הרביעי לפי קומי אורי. נשמה חדשה). 457 (שייכותו ל-אלול). ע"ע אלול, ח"י אלול.

שרפים:

ע"ע מלאכים.

ת

תבונה:

65 (החלוקים דתבונה בינה, התבוננות).

תוכחה:

185 (חקירה בגדרו אם הוא ענין בפ"ע או קשור עם המצוה שעלי' צריך למחות). 247 (אפילו מאה פעמים). 249 (כנ"ל).

תומכי תמימים:

285 (ע"ש תמים תהי"). 289 (כנ"ל). 317 (תלמידי תו"ת נרות להאיר). 318 (ר"ת

תורה עבודה וגמ"ח:

431 (הם תורה תפילה ומצות). 462. 467.

תורה שבכתב ותורה שבע"פ:

117 (דיבור ועיון). 457 (שמש ולבנה).

תחיית המתים:

21 (כיום השלישי יקימנו ונחיי לפניו). 441

(בזמן תחה"מ יתגלה מעלת הגוף הגשמי).

ע"ע לע"ל.

תיכף:

195 (בטעם תוספות בכ"מ תיבת „תיכף“ על

„מיד“).

תלמוד בבלי וירושלמי:

189 (ר"י צם מ' תעניות לשכות חלמוד

בבלי).

תלמוד ומעשה:

ע"ע תורה ומצות.

תלמידים:

318 (לימוד בהתמדה ושקידה).

ע"ע ישיבות. גר. רב וחלמיד. חומכי

תמימים.

תמידיות:

6 (הרגשת החידוש בהתמידיות דרכי

תורה).

ע"ע התהוות.

תענוג:

110 (שרש ההשפעה).

תענית:

8 (מטרת הצומות הוא שיהפכו ליו"ט). 9

(הצומות נק' יום רצון גם כשחלים בשבת).

178 (כמה סוגים בתעניות: פעולתם לעזור

להתפילה, או להתגלות רצון העליון, או

לעורר לתשובה). 180 (תענית של תשובה).

191 (כנ"ל). 192 (בחלישות דורותינו אלה

שא"א לקיים התשובה בתענית כ"א ע"י

צדקה, אם חסר בענין התשובה). 195 (תע-

נית הפסקה ב' מעל"ע במקום מ' תעניות).

197 (תענית של תשובה). 220 (פדין

תענית של תשובה בצדקה). 224 (בענין

אכילה ג' שעות לפני נ"ה). 225 (כנ"ל). 229

(ד' הצומות הפיכתם לששון ולשמחה).

ע"ע צדקה.

לתל' הנוסעים לתר"ת צרפת ע"ד עריכת

התורעדות (כ"ו). 319 (סדרה התורה ע"י

מיסד" ומנהל" רבותינו נשיאינו). 320

(אורות בנין ישיבת תר"ת בא"י. ע"ד

התפתחות סניפי ישיבת תר"ת). 373

(הישיבה עוזרת והומכת כמי שהוא חמים

במעשיו).

ע"ע ישיבות.

תורה

21 (דברי תורה קולטין). 34 (במארז"ל

שהתורה ניתנה לעשות שלום בעולם). 58

(אורייתא מחכמה נפקא). 65 (כנ"ל. שרש

התורה בכחה). 95 (ביטול האדם הלומד,

ראשים דברי כפין). 102 (ביטול ודכיקות

האדם הלומד). 106 (לימוד"ת מתוך

ביטול). 107 (מעלת לימוד"ת כדיבור.

לימוד לגירסא ולימוד לעיוני). 112

(אורייתא מחכמה נפקא). 114 (אתדבקות

רוחא ברוחא). 130 (ביטול דתורה וביטול

דמצות. לימוד"ת יותר מטבעו ורגילותו).

168 (בטעם שהמהרהר בד"ת אינו צריך

לברך). 186 (הקשר דתורה תפילה ותשור-

כה). 188 (אדם הלומד הוא מציאות

חדשה). 194 (במארז"ל כל העוסק בתורת

עולה כו'). 230 (בלשון „משמחת לב

ועינים מאירה“). 234 (השתתפות בשיעור-

רים). 240 (קביעות שיעורים. סדר הלימוד

לגירסא ולעיונא). 360 (קשורה עם תשור"ע.

משמחי לב). 372 (בחינת „תורתו אומ-

נתר“). 381 (הקב"ה קורא ושונה כנגדו).

394 (לא בשמים היא). 397 (אליבא

דהלכתא – גבול, דרוש וקבל שכר –

בל"ג). 418 (תורתו אומנתו). 419 (הוספה

בקביעות עתים לתורה. קביעות בזמן

ובנפש). 434 (מלשון הוראה). 452 (קשורה

עם מס' שלשה).

תורה ומצות:

96 (בעבודת התשובה מעשה קודם

לתלמוד). 97 (תלמוד ומעשה מי קודם).

101 (מעלתם זע"ז).

ע"ע מצות.

חיים. פירסום מבצע תפילין. מבצע תפילין בקשר עם המצב בארה"ק. 277 (מבצע תפילין). 298 (בדיקת התפילין). 308 (מבצע תפילין במיוחד לאנשי הצבא. וטרף זרוע אף קדקדק). 311 (כנ"ל). 314 (כנ"ל). 315 (כנ"ל). 356 (בדיקת התפילין).

תרומה:

186 (תורה מ').

תשובה:

13 (הרהורי תשובה הבאים מלמעלה). 72 (בטעם שמועיל גם על כרת כו'). 79 (תשוב ה', ה' תתאה וה' עילאה. ע"י התעוררת רחמים עליונים וע"י ביטוש והכנעת הסט"א). 81 (ענינה: שיגמור בלבו כו', קבלת עומ"ש וקבלת עול מצות). 82 (עזיבת החטא. תשובת ר"א כן דורדיא). 84 (דרגות בעליית הנשמה למקורה ע"י תשובה עילאה). 86 (מלשון השבה. דילוג. ברגעא חדא). 87 (דבקות בשכינה. תנאי התשובה דורשים זמן ויגיעה. עלי' והתחדשות באדם שע"י תשור"ת ושע"י תשור"ע). 92 (תשור"ע בכינה). 93 (דרגת תשובה השלישית. באותו מקום כו'). 96 (תשור"ת ותשור"ע). 97 (כנ"ל בע"ת סדור רע וצ"ל אי אפשרי כו'). 98 (בחילא יתיר. תשובה מאהבה רבה. בחילא יתיר). 99 (דביקות דתשור"ע). 100 (מעלת הכיטול דבע"ת על ביטול דצדיקים. והרוח תשוב גר'). 111 (תשור"ע לימוד התורה. במארז"ל על תשובה אם הי' רגיל לקרות דף אחד יקרא ב' דפים כו'). 112 (כמה שמועיל תשור"ע לפגם הכרית). 114 (פעולת תשור"ת וחסור"ע דביקות הנפש בשרשה ומקורה). 115 (עיקרה קבלת עומ"ש, וגם הכנעת הלב). 116 (שייכות תשור"ע לבנינה ולמוחין). 121 (במספר התעניות לתשובה). 123 (ענינה קבלת עומ"ש שיגמור בלבו לכל ישוב כו'. ברגעא חדא ע"י הרהור אחד כו'). 128 (תשור"ת ותשור"ע. דרגות „תשובה“ ו„בעל תשובה“ בספירות). 129 (גמר הכפרה ומירוק הנפש). 130 (השבת

תפארת:

79 (המשכת חסדים לכתר דמלכות). 89 (תפארת עולה עד פנימיות הכתר). 109 (ענין השלישים שכתפארת). ע"ע מלכות.

תפילה:

44 (בענין הכוונות כתפילה אם הם שוים לכל נפש). 46 (אמירת לשם יחוד כו' קודם התפילה). 168 (בטעם שרק הדיבור שכתפילה נמנה במנין המצות ולא כוונת הלב). 186 (הקשר דחורה תפילה ותשובה). 188 (ביטול כעבד לפני רבו. מציאות חדשה). 191 (מדאורייתא או מדרבנן). 235 (פתגם הצ"צ אשר עדיף אכילה בכדי להתפלל מאשר להתפלל בכדי לאכול). 236 (אכילת מזונות קודם התפילה לאחרי אמירת ק"ש קטנה). 244 (כל התפילה צ"ל בנוסח אחיד (אשכנז או חב"ד כו')). 280 (תנועות בעת התפילה). 282 (בקשת רפואה ליחידים צ"ל בברכת שמע קולנו). 378 (תפילה וברכה. חילוקם). 379 (ענין התפילה בכל יום). 427 (חיבור. השתפכות הנפש. רנה ותפילה). ראה לקמן במפתח מרז"ל (בסופו) – נוסחאות התפילה.

תפילין:

22 (תש"י ותש"ר – סדר קדימתן בסידור ההלכות ברמב"ם וברדגת קדושתם). 24 (אם המצוה היא מעשה ההנחה או שיהי מונח). 25 (אם המצוה היא רק הקשירה והנחה או כל רגע שהוא לבוש. תש"י ותש"ר שתי מצות. כדין סת בין תפילה לתפילה). 27 (בהדיעות שמברכים עוד ברכה על תש"ר. שעבוד הלב והמות. תש"י ותש"ר בית אחת וד' בתים). 144 (טוטפות לשון תכשיט. שייכותם לכל המצות). 244 (בדיקת התפילין שמגיעים מאה"ק לארה"ב. הכוונת התש"ר שיהיו באמצע. הב' תפילין דרש"י ודר"ת בנוסח אחיד (אשכנז או חב"ד כו')). 245 (מענה לאחד שכ' על קושי בהנחת תפילין מצד פגיעה בעלי

222 (מספר התעניות של תשובה, ופדייתם בצדקה). 264 (ע"י תשובה נגאלים מיד). 326 (תשובה צ"ל מחוך שמחה). 327 (הרהורי חרטה המולידיים עצבות מקורם מיצה"ד). 328 (על מ"ע ועל מל"ת. השם תשובה ולא „חרטה“). 358 (תשו"ע). 360 (כנ"ל). 386 (תשו"ע דיוהכ"פ ודעשי"ת). 390 (זדונות כזכיות). ע"ע תענית.

תשמישי מצוה:

148 (תשמישי מצוה ותשמישי קדושה).

תשעה באב

ע"ע אב, חודש.

תשרי:

283 (ימים נוראים נק' ע"ש ארי'). 287 (כנ"ל). 329 (שלילת נסיעת התל' לביחם על כל משך חודש תשרי. הוספה בלימוד עבודה/דיקע מאמרים). 330 (בימים אלו מייקרים את גוף בני"י – אכלו ממתקים כו'). 342 (עשי"ת נק' ימי הדין). 359 (שבת מברכים תשרי הקב"ה מברכו). 368 (ימי חודש תשרי – אותיות רשית – ימים כלליים. עשי"ת ראש לכל השנה, בנין המלכות, ז' ימים כנגד ז' ימי השבוע של כל השנה). 375 (עשי"ת בנין המלכות. ימי חודש תשרי – אותיות רשית – ימים כלליים). 381 (עשי"ת בהמצאו ובהיותו קרוב. כח הצבור בעשי"ת). 386 (עשי"ת תשו"ע). 390 (הפתגם „פאנאנדערפאקן די פעקלעך“ אחרי עבודת חודש תשרי). 435 (ימים נוראים). 450 (הפירושים ב„חודש השביעי“). אותיות רשית. חודש כללי.

ו' תשרי:

450. 428

הנפש. תשו"ת ותשו"ע. מצות ותורה. תשובה דסור מרע ודועשה טוב). 135 (תשובה מצד עצם נקודת ההתקשרות. מעלת תשו"ת). 144 (למעלה ממצות). 147 (מגעת עד כסה"כ. בינה. ג' בחי' תשובה כנגד אותיות הו"ה). 154 (המשכה מבעל הרצון. זדונות כזכיות). 156 (תשו"ת ותשו"ע. ברעותא דלבא יתיר כו'). 157 (זדונות כזכיות). 162 (ספי' הכינה). 163 (תשו"ת ותשו"ע). 164 (בטעם שעל כריתות כו' יסורין ממרקין. קרוב מאד לכל אדם כו'). 165 (תשובה מאהבה. תשובה ע"י תעניתים). 166 (אם תשובה נמנית במנין המצות או רק הוידוי'). 169 (ע"י הרהור תשובה נעשה צ"ג. חרטה על העבר וקבלה על להבא). 170 (מעצם הנפש). 171 (תשובה ר"א בן דורדייא ותשובה הנותנת תיות בקיום המצות). 172 (פסוקי התורה שמהם למדים מצות תשובה). 174 (ד' בחי' כנגד ד' אותיות שם הוי'. תשובה דסו"מ וע"ט ובקש שלום). 176 (וידוי ובקשת מחילה). 177 (בימי בחרותו. השבת הגזילה). 180 (עזיבת החטא. תעניות של תשובה). 183 (תשו"ת ותשו"ע). 186 (הקשר דתשובה לתורה ותפילה. עצם התשובה והפרטים שבה). 188 (מציאות חדשה). 191 (תענית של תשובה). 195 (פעולת לימוד הלכות חשובה). 200 (עיקר החשובה בלב). 201 (תשו"ת ותשו"ע על פגם הברית). 202 (תשו"ת כוללת כל הבחי' שכתשובה. ענינה כיטול מציאותו הקודמת). 204 (כחיבי כריתות. לגבי כ"ד שלמטה ולגבי כ"ד שלמעלה. במארו"ל יסורין ממרקין).

מפתח פסוקים

	בראשית
בראשית ברא גו': 4-403.	א, א
ברש"י: אם יאמרו לסטים כו': 269.	
ברש"י: בשביל ישראל כו': 192.	
ויהי ערב ויהי בקר יום אחד: 2.	א, ה
ברש"י: שהיו הקב"ה יחיד כו': 289, 349.	
ברש"י: ולימים – שימוש החמה . . הרי יום שלם: 2.	א, יד
ויעש . . שני המאורות . . הכוכבים גו': 285, 287.	א, טז ואילך
נעשה אדם: 60.	א, כו
ודבק באשתו: 31.	ב, כד
ברש"י: המו ודם זרעיותיו: 5.	ד, י
בני האלקים (ורש"י): 216.	ו, ב
	נח
ברש"י: אף השוגג צריך כפרה כו': 20.	ט, ה
	לך לך
ואברכה מברכיך: 379.	יב, ג
רש"י: שיהיו ישראל קיימין לעולם: 1.	טו, יב
	וירא
כל השומע יצחק לי: 388.	כא, ו
כי ביצחק יקרא לך זרע: 354.	כא, יב
	חיי שרה
קריח ארבע: 392.	כג, ב
וה' כרך את אברהם בכל: 350.	כד, א
וכל טוב אדוניו גו' (ורש"י): 189.	כד, י
	תולדות
ואוכל מכל גו': 350.	כז, לג
	ויצא
בתרגום ירושלמי: (ע"ד המפתחות שכירי ה' כו'): 37, 39.	כב, כב

וישלח

וכי יש לי כל: 350.

לג, יא

וישב

והנה השמש והירח . . אני ואמך ואחיך גר': 5.

לז, ט"ד

ויגש

החמישיח לפרעה: 364.

מז, כד

ויחי

בפרש"י: מדוד . . ראשי גליות כו': 182.

מט, יו"ד

שמות

ברש"י: בענין המשלת בני"י לכוכבים: 5.

א, א

לכה ואשלחך גר': 284 . 288.

ג, י

בא

בנערינו בזקנינו גר': 333 . 340 . 352 . 374 . 360 . 399.

י, ט

יצאו כל צבאות ה' גר': 306.

יב, מא

ברש"י: לא עכבן המקום כהרף עין: 403.

על ידך . . בין עיניך: 22.

יג, ט

על ידכה . . בין עיניך: 22.

יג, טז

בשלח

אז ישיר גר' (וברש"י: כשראה הגנס עלה בלבו כו' (ובספר זכרון שם)): 14.

טו, א

אז ישיר משה גר' (וברש"י: מכאן רמז לתח"מ כו'): 388.

מקדש אדני"י כוננו ידיך (וברש"י): 11 . 286 . 333 . 338 . 344 . 399.

טז, יז

ה' ימלוך לע"ו: 340.

טז, יח

יתרו

ברש"י: ויהי ממחרת – מחרת יוהכ"פ כו' (כל מיני השופטים): 1.

יח, יג

ברש"י: שיהיו ד"ת חדשים: 6.

יט, א

ויחן שם ישראל: 284 . 288.

יט, ב

והייתם לי סגולה: 132.

יט, ה

ששח ימים תעבוד גר': 40.

כ, ט

ברש"י: כל מלאכתך עשו"י: 7-396.

משפטים

אהבתי את אדוני גר' ועבדו גר' (ורש"י ד"ה ועבדו): 344.

כא, ה"ו

אנה לידו ושמתי לך: 300.	כא, יג
ברש"י: איזה מקום קולטו זה מחנה לוי': 20.	
תרומה	
ועשו לי מקדש: 11.	כה, ח
ושכנתי בתוכם: 72.	
תצוה	
אחת בשנה: 360. 370. 395.	ל, י
תשא	
במידש"י: לא . . בדבר שהוא כלה . . בשמים . . בארץ (ויישוב סתירה): 5.	לב, יג
ויצא העגל הזה: 8-257.	לב, כד
ב" בתשורי . . בשמחה ובלב שלם . . סלחתי כדברך: 186. 360.	לג, יא
פקודי	
ברש"י: יה"ר כר' במעשה יריכם: 290.	לט, מג
אחרי	
וכפר בעדו ובעד ביתו: 392.	טז, ו
כי ביום הזה יכפר גר': 358. 367. 382.	טז, ל
שבת שבתון: 361. 385. 396.	טז, לא
קדושים	
לפני עור לא תתן מכשול: 184.	יט, יד
ואהבת לרעך גר' (ורש"י: זה כלל גדול בתורה): 288. 411.	יט, יח
אמור	
ממחרת השבת (ורש"י: ממחרת יו"ט): 341.	כג, טו
חג הסוכות שבעת ימים לה': 400.	כג, לד
בהר	
ושבתם איש אל אחוזתו: 344.	כה, י
שנה תמימה: 341.	כה, ל
בחוקותי	
אם בחוקותי גר': 7-256. 305.	כו, ג
ונחתי גשמיכם בעתם: 38.	כו, ד
ונתתי שלום בארץ: 256. 310. 315.	כו, ו

ונתתי גוי וחרב לא תעבור גוי: 307.

ראה לקמן כו, כז.

והלכתם עמי בקרי גוי: 257.

העשירי יהי קודש: 384. 369.

כו, כז

כו, כז

כו, לב

נשא

יברכך גוי, יאר גוי, ישא גוי: 393. 375. 367.

ו, כב ואילך

חוקת

ויקחו אליך גוי: 364.

יט, ב

ברש"י: הנשיא הוא הכל: 336. 289. 284.

כא, כא

בלק

דרך כוכב מיעקב (ותרגום דקאי על משיח): 6.

כד, יז

דרך כוכב מיעקב גוי וישראל עושה חיל: 321.

כד, יז

מטות

(ובפרש"י: הפרש מאורסה לנשואה בדין הפרה): 32.

ל, ז ואילך

(ובאוה"ח: שארץ סיחון ועוג לא ניתנה לאברהם): 15.

לב, ז

מסעי

כי אתם עוברים . . והורשתם גוי (ורש"י ד"ה כי אתם): 15.

לג, נא"ב

זאת הארץ גוי לגבולותי (ורש"י: הרבה מצות כר): 15.

לד, ב

זאת . . תהי' לכם . . לגבולותי סביב: 269.

לד, ב"ב

כי אתם עוברים את הירדן גוי ערי מקלט גוי: 15.

לה, י

ושפטו העדה . . והצילו העדה: 342.

לה, כד"ה

דברים

אחד עשר יום מחורב: 284.

א, ב

לא אוכל לבדי שאת אתכם (ורש"י: וכי אפשר . . אלא כו' ה"א הרבה אתכם

א, ט

– הגדיל והרים כו'): 3.

ה' אלקיכם הרבה אתכם: ראה לעיל א, ט (כרש"י).

א, י

והנכם היום גוי (ורש"י: וכי ככוכבי השמים היו וכו' כיום הזה כו'

(ובמפרשים)): 1 ואילך.

ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים: 3.

א, יא

טרחכם (וראבי"ע ועוד מפרשים): 234.

א, יב

באוה"ח: שארץ סיחון ועוג לא ניתנה לאברהם: 15.

ב, כ

באוה"ח: ב' אופנים אם ארץ סיחון ועוג ניתנה לאברהם: 15.

ג, יג

ואתחנן	
ג, כג	ברש"י: דמייתי שמא הותר הנדר: 15.
ג, כגכז	ואתחנן . . כי לא תעבור גו': 15.
ד, ד	ואתם הדבקים גו': 20 (ואוה"ח). 86. 256.
ד, ז	כי מי גוי גדול גו': 334.
ד, ל	ושכת עד גו': 166.
ד, לה	אתה הראת גו' אין עוד מלבדו: 42. 289.
ד, לח	להוריש גוים גו' כיום הזה (ורש"י: כאשר אתה רואה היום): 15.
ד, לט	בשמים ממעל גו' אין עוד: 73. וע"י תקר"ז תנ"ו.
ד, מא	או יבדיל משה גו' (ורש"י: נתן לב להיות חרד לדבר שיבדילם כו' (ובמפרשים)): 14 ואילך.
ד, מב	ונס גו' וחי: 20.
ד, מגד	אח בצר במדבר גו' וזאת החורה גו': 20.
ה, ד	פנים בפנים גו': 229.
ו, ו	אשר אנכי מצוך היום (ורש"י: יהיו בעיניך . . כחרשה) 6. וע"י לקמן עקב יא, יג. חבוא כו, טז.
ו, ח	וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפות בין עיניך: 22.
ו, י	ברמב"ן: התיר להם שלל: 246.
ס"פ	בצידה לדרך: 1.

עקב

ח, ט	ארץ אשר לא תחסר כל בה: 374. 405.
ח, י	ואכלת ושבעת וברכת גו': 351.
ט, יח	ברש"י: ביוהכ"פ . . סלחתי כדברייך: 186. 360.
ט, כ	ואתפלל גו': 186.
ט, כו	ואתפלל גו' (ורש"י שם, כה): 186.
י, כב	ועתה שמך ה"א ככוכבי השמים לרוב (התיווך לפרש"י דברים א, י): 1.
יא, יא	ארץ מצרים . . השקית ברגלך: 39.
יא, יב	תמיד עיני ה"א בה גו': 283. 302. 374.
	בבעה"ט: משרי – רשית: 368. 375.
יא, יג	ברש"י: שיהיו עליכם חדשים: 6.
יא, יח	על ידכם . . בין עיניכם: 22.
יא, כב	ברש"י: הוא רחום ואתה כו': 94.

ראה

יב, כג	הדם הוא הנפש: 67.
יב, כח	כי תעשה הטוב והישר: 287.
לו, יח	וברכך ה"א בכל אשר תעשה: 40.

שופטים

יח, יג תמים חהי' גו' (ורש"י): 285. 289. 303.
 יט, כ באלשיך: שלע"ל יתבטלו הג' ערי מקלט שבעבר הירדן: 15.
 כ, ד כי ה' אלקיכם ההולך עמכם להלחם גו': 307.

תצא

כב, ב עד דרוש אחיך אותו (ורד"ק יחזקאל יח, ח): 35.
 כב, ככד (נערה המאורסה בסקילה): 32.
 כג, טו כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחנך גו' והי' מחנך קדוש: 247. 307.

תבוא

כו, טז ברש"י: בכל יום יהיו בעיניך חדישים: 6. ועי' לעיל ואתחנן ה' ו.
 כח, י וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נק' עליך גו': 307. 308. 311. 410.

נצבים

כט, ט 332 (החיבור עם פ' וילך. שייך לחיבור השמות מאיר שלמה).
 אתם נצבים היום (ורש"י שם, יב: היום, כיום הזה שהוא קיים כו'. ושינוי גירסאות בזה): 1.
 כט, טרי אתם נצבים גו' (כל י' סוגים שבישראל): 343.
 כט, יב ברש"י: ראה לעיל כט, ט.
 ל, ב ושבת גו': 166.
 ל, ג ושב ה' (ורש"י: והשיב לא נא' אלא ושב כו'): 392.
 ל, יב לא בשמים היא: 394.
 ל, יט ברש"י: שהם קיימים לעולם: 5.

וילך

לא, ב ראה לעיל ריש פ' נצבים.
 לא, יב בפירש"י: היום מלאו ימי: 345.
 לא, טז הקהל את העם האנשים והנשים והטף: 387.
 לא, כט הנך שוכב . . וקם העם גו': 20.
 לא, כט כי ידעתי אחרי מותי כי גו' (ורש"י): 20.

האזינו

לב, א ברש"י: שמים וארץ . . קיימים לעולם: 5.
 לב, ט חלק הוי' עמו: 76. 137. 207 ואילך. 366. ועי' לקמן במפתח רבותינו נשיאינו – אנה"ח פ"ד.

ברכה

לג, ד מורשה קהלת יעקב: 34.

וטרוף זרוע אף קדקוד: 312.	לג, כ
שופטים	
כל איש ישראל גוי' כאיש אחד חברים: 35.	ב, יא
שמואל-א	
וירם קדן משיחו: 332.	ב, יו"ד
מלכים-א	
נצב מלך: 343.	כב, מח
מלכים-ב	
(נס שמן ראלישע): 40.	ד, ב ואילך
ישע'י	
כי מציון תצא תורה גוי': 410.	ב, ג
והלכו עמים רבים ואמרו גוי' וכתתו חרכותם גוי' לא ישא גוי אל גוי גוי': 307-8.	ב, ג"ד
כעבורתו העגלה: 257.	ה, יח
מלא כל הארץ כבודו: 41.	ו, ג
והי' צדק אזור מתניו: 331. 336. 346.	יא, ה
מלאה הארץ דעה גוי': 281.	יא, ט
יוסיף אד' שנית ידו: 346. 388.	יא, יא
וחפרה הלבנה ובושה החמה: 7.	כד, כג
הקיצו ורננו שוכני עפר: 332. 337. 339. 392.	כו, יט
ואתם תלוקטו לא' א' בני': 366. 391.	כז, יב
ושמחת עולם על ראשם: 264.	לח, י
שאו גוי' מי ברא אלה: 139. 212.	מ, כו
ברד"ק: שרוב כוכבים אינם נראים לעין: 6.	
יגדיל תורה ויאדיר: 398.	מב, כא
יוצר אור: 141.	מה, ז
ממך יצאו: 256.	מט, יז
ארים נסי': 397.	מט, כב
שולחה אמכם: 163.	נ, א
תורה מאתי תצא: 341. 369. 390. 404.	נא, ד
ושמחת עולם על ראשם: 264.	נא, יא
ואשים דברי בפין: 94.	נא, טז
דרשו ה' בהמצאו גוי': 367. 381. 396.	נה, ו
יעזוב רשע גוי': 166.	נה, ז

להחיות רוח שפלים: 104.	נו, טו
צום ויום רצון לה': 9. 178.	נח, ה
ועמך כולם צדיקים: 390.	ס, כא
ועמדו זרים גר': 260.	סא, ה
הנני בורא שמים חדשים גר': 404.	סה, יז
השמים החדשים גר': 404.	סו, כב

ירמי'

ה' אלקים אמת הוא אלקים חיים: 20.	י, י
הנני מביא אותם מארץ צפון גר' קהל גדול ישוכו הנה גר': 410.	לא, ז
קהל גדול ישוכו הנה: 332.	
ובאו ורננו גר': 410.	לא, יא
והפכתי גר': 229.	לב, יב
לא ילמדו ערד איש את רעהו: 390.	לא, לג
ביום צום גר' אולי תפול תחנתם גר': 178.	לו, רז

יחזקאל

גזל אח גר' (ורד"ק): 35.	יח, יח
בר"ה בעשור לחדש: 368. 375.	ר"ס מ"ם

הושע

יחיינו . . ביום השלישי גר' (ורש"י (ומצו"ד): בכנין הכית הג'): 21.	ו, ב
ביום הג' . . ונחיי לפניו (ורד"ק ומצו"ד): ונחיי תמיד . . עד עולם): 21. 352.	
ונשלמה פרים שפתינו: 399.	יד, ג

יואל

וידעתם כי בקרב ישראל אני גר' ולא יבושו גר': 7.	ב, כז
--	-------

יונה

בן לילה הי' וכן לילה אכד: 34.	י, ד
-------------------------------	------

מיכה

כימי צאתך מארמ"צ אראנו נפלאות: 13. 338. 353. 403.	ז, טו
---	-------

חבקוק

טהור עינים מראות ברע: 77.	א, יג
צדיק באמונתו יחי': 42.	ב, ד

תגי

גדול יהי' כבוד הבית הזה גר': 385.	ב, ט
-----------------------------------	------

זכרי'

צום . . יהי' . . והאמת והשלום אהבו: 229-30.	ח, יט
ועמדו רגליו ביום ההוא גר' . . יצאו מ"ח מירושלים גר': 403.	יד, ד"ח
והי' הוי' למלך על כל הארץ: 340.	יד, ט
והי' כל הנותר מכל הגויים ועלו גר' ואם גר': 403.	יד, טז ואילך

מלאכי

(מלאך הברית): 113.	ג, א
ובחנוני נא: 294.	ג, י
כי תהיו אתם ארץ חפץ: 321.	ג, יב
והשיב לב אבות גר': 145.	ג, כד

תהלים

כי מראה שמך . . ירח וכוכבים גר': 212.	ח, ד
פקודי ה' ישרים משמחי לב: 360.	יט, ט
298 (אמירתו).	כג
לה' הארץ ומלואה: 349.	כד, א
ה' אורי וישעי גר': 300.	כז, א
להחיותם ברעב: 361.	לג, יט
סור מרע ועשה טוב בקש שלום: 174.	לד, טו
נס להתנוסס (ובמצוד'): 397.	ס, ו
אלקים יושיע ציון גר': 263.	סט, לר"ז
קרכת אלקים לי טוב: 93.	עג, כח
לו עמי שומע לי גר': 256.	פא, יד-טו
וידעו כי אתה גר': 231.	פג, יט
יראה אל אלקים בציון: 345. 360.	פד, ח
עולם חסד יבנה: 5-54.	פט, ג
מצאתי גר' משחתיו: 286. 388. 398.	פט, כא
ופקדתי בשבט פשעם גר': 164.	פט, לג
חרפו עקבות משיחך: 316.	פט, נב
ברוך ה' גר' ואמן: 286. 388. 398.	פט, נג
עמו אנכי בצרה: 392.	צא, יד
יצא אדם לפעלו גר': 39-40.	קד, כא
לעולם ה' דברך נצב בשמים: 212.	קיט, פט
פתח דבריך יאיר: 289.	קיט, קל
בשוב ה' אח שיבח ציון: 392.	קכו, א
אז ימלא שחוק פינו: 388.	קכו, ב
הודו לאלקי האלקים . . לאדוני האדונים: 217.	קלו, ב"ג

משלי

ג, יז	דרכי . . . וכל נתיבותי שלום (הפרש דרך ונתיב): 5-34.
ד, ב	כי לקח טוב נתתי לכם: 6-365.
ו, כג	נר מצוה ותורה אור: 285. 289.
ט, ט	תן לחכם ויחכם עוד: 395.
י, כב	ברכת ה' היא תעשיר: 40.
יב, יט	שפת אמת גר: 82.
יד, י	לב יודע מרת נפשו: 198.
יד, כח	ברכ עם הדרת מלך: 344.
טז, ו	בחסד ובאמת יכופר עון: 113.
ל, ח	ראש ועושר אל חתן לי: 295.

איוב

א, ז	משוט בארץ: 141.
יא, ו	כפליים לתושי: 388.
לא, ב	חלק אלק ממעל: 208 ואילך.
לה, רז	רבו פשעיך . . אם צדקת גר: 154.

שה"ש

א, ב	ישקני גר: 104.
ב, א	שושנת העמקים: 290.
ב, ו	רימינו תחבקני: 104.
ד, ד	כמגדל דוד גר: 290.
ו, ג	אני לדודי ודודי לי: 351. 358. וראה במפתח ענינים ערך אלול.
ח, ג	רימינו תחבקני: 104.
ח, יב	האלף לך שלמה ומאתיים גר: 331.

איכה

ג, ו	במחשכים הושיבני: 5-344.
------	-------------------------

קהלת

ה, ז	גבוה מעל גבוה גר: 389.
ז, ב	והחיי יתן אל לבו: 286.
ט, ז	לך אכול בשמחה לחמך: 400.
ט, ח	ושמן על ראשך אל יחסר: 25.
יב, ז	והרוח תשוב גר: 100.

דניאל

ז, יג	ארו עם ענני שמיא: 333. 352. 365.
-------	----------------------------------

עזרא

לא לכם ולנו לבנות בית אלקינו: 262. ד, ג
 צום גוי לבקש גוי: 178. ח, כא

נחמי'

אכלו משמנים גוי: 330. 343. י, י
 ועלי תמרים: 406. ת, טו
 כצום . . . ויתודו . . . מתודים גוי: 178. ט, א ואילך

דה"א

ויבדל . . . קדש קדשים: 370. כג, יג
 דע את אלקי אביך: 236. כח, ט

דה"ב

ויקרא צום . . . לבקש גוי: 178. כ, ג"ד

מפתח מאמרי חז"ל

ש"ס

37 (חילוק כללי בין בבלי לירושלמי).

ברכות

- זוכה לברכות . . לו הקשבת כו': 408.
 (זכות ותוקף דרבים): 284 . 288.
 לא חאכלו על הדם . . קודם שתתפללו: 224.
 כדאי היית לחוב כו': 124.
 בתוס' ד"ה שכבר: הצרפתיים נהגו (אחרי ברכות התורה בבוקר) לומר . .
 ברכת כהנים: 376.
במעדני חמורות (לרא"ש פ"א סי"ג), ע"ד אמירת פסוקי ברכת כהנים דוקא
 – לאחרי ברכה"ת: 377.
 יקבל עליו עומ"ש ואח"כ כו': 377.
 (ע"ד ק"ש דר"י הנשיא): 282.
 עשרה ימים . . המלך המשפט (ורש"י ד"ה המלך הקדוש): 342.
 תוס' ד"ה וחזותם: יש כח ביד חכמים כו': 193.
 שיהא חלבי רמי שנתמעט כו': 191.
 אין בו לא אכילה ולא שתי': 362.
 (רשעים בחייהם כו' וצדיקים נק' חיים): 86.
 ראב"ע . . עשירי לעזרא: 182.
 מעלין בקדש: 285 . 290 . 358.
 כלום מאריך יותר ממשה: 187.
 הנהג בהן מנהג ד"א: 296.
 ברכהמ"ז . . מן התורה: 351.
 ישראל דקדשינהו לזמנים: 9-348.
 הוראה . . יוחנן (בחלום) נסי ניסים נעשו לו (ורש"י): 41.
 אפי' ריש גרניתא מן שמיא מנו ל"י: 300.
 עד ארבעים יבקש . . זכר: 188.
 תוס' ד"ה אשר קרשנו (חשיבות של ראש „שהיא גמר מצוה ועיקר כו'): 27.
 גנבא אפום מחתרתא כו' (כג"י הע"י): 42.
 אין התורה נקנית אלא בחבורה: 395.

שבת

- תוס' ד"ה כרת (מירוש'): כרת . . חמשים . . מיחה (ביד"ש) . . ששים: 68.
 זוהי כל התורה כולה: 35 . 288.
 כה, א
 לא, א

ורש"י: ורוב המצות: 35.	
מי שאפי' לו למחוח כו': 185.	נד, ב
(ע"ד חשובה בשייכות לחטא ג"ע): 113.	נה, ב
דלכו"ע בשבת ניתנה תורה: 396.	פו, ב
עמא פזיזא . . תומת ישרים תנחם: 236.	פח, אדב
ברש"י: מיד בעלי' אחרת: 195.	פט, א
(לע"ל יקראו ליצחק כי אתה אבינו): 350.	פט, ב
גי' ד' גמול דלים: 39.	קד, א
כותבין תפילין ע"ג . . נבלוח וטרפות כו': 245.	קח, א
אלמלי משמרין ישראל שני שבתות כהל' מיד נגאלים: 367.	קית, ב
(שת"ח הוא ע"ד שבת) 396.	קיט, א
מה הוא תנון ורתום כו': 94.	קלג, ב
ושמן על ראשך גר' אלו תפילין (ורש"י: שכראש): 25.	קנג, א

עירובין

אלו ואלו דא"ח: 124.	יג, ב
(טעם הלכה כב"ה): 106-7.	
רכי מכבד עשירים: 295.	פו, א

פסחים

ברא"ש (ס"י): של ראש . . היא גמר המצוה: 27.	ז, ב
ברש"י ד"ה וקוצרין: לא גרסינן דהא היתר גמור הוא (כיריחו לפני העומר): 246.	נה, ב
צדקה עשה . . שפזורן: 391.	פז, ב
ברש"י ד"ה תחת כוכב: וכמה כוכבים יש ברקיע לאין מספר: 6.	צד, א
ארבע . . קמי שבתא: 287.	קו, סע"א
בתוס' ד"ה אחד: כשיבנה משה ואהרן עמנו: 392.	קיד, ב
בתוס' ד"ה ה"ג ונאמר: שירה דלעתיד . . ל' זכר . . אין אחרי' צער: 352.	קטו, ב
(סעודה דלע"ל): 335.	קיט, ב

תוספתא

ניתן לישראל לבנות כיהב"ח כו': 11.	פ"ח, ב
-----------------------------------	--------

ראש השנה

אמרו לפני בר"ה מלכיות וכו' בשופר: 344 . 361.	טז, א
מחכפר בתורה וגמ"ח: 113.	יח, א
דרשו גר' – התם ביחיד הכא בציבור: 381.	
דרשו גר' אלו עשרה ימים כו': 367.	
(ברש"י ותוס' ד"ה ועל אלול): 339.	
בראשונה היו משיאין משואות וכו': 339.	כב, ב

א, כו,	אין עד נעשה דיין: 10.
ב, כו,	מצות היום בשופר: 47.
ב, כט,	ר"ה שחל להיות בשבת כו': 193. 335.
ב, לד,	אמרו לפני . . מלכיות כו': 344. 361.

יומא

א, ב,	שבעת ימים קודם יוהכ"פ מפרישין כו': 391.
ה, ב	לכשיבואו אהרן ובניו משה . . עמהם: 392.
ט, טע"א ואילך	שילה . . גילוי עריות כו': 113.
ט, ב	מקדש שני . . שנאת חנם: 230.
כ, א	(זמן קריאת הגבר): 225.
כא, א	קריאת הגבר . . שישנה . . שישלש: 225.
כו, א	לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא: 398.
כט, א	הרהורי עבירה קשי כו': 181.
לב, ב	כל עבודות יוהכ"פ אינן כשרות אלא בו (כה"ג): 382.
נד, ב	שתי . . שממנה הושחת העולם: 340. 352.
פא, ב	כל האוכל ושותה בט' . . כאילו התענה ט' ו': 362. 384.
פג, א	כל היכא דאמר צריך אני . . לב יודע מרת נפשו: 199.
פה, ב	מה מקוה כו' אף הקב"ה: 281.
פו, א	חלוקי כפרה . . שלשה הן כו': 164 ואילך.
	גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד: 147.
פז, ב	זדונוה נעשות לו כזכיות: 389.
	באותו מקום: 93.

סוכה

א, לה,	אתרוג . . דר באילנו משנה לשנה: 284. 288.
א, מא,	ברשיי ותוסי: מקדש . . בנוי ומשוכלל כו': 11.
ב, מה,	יכולני לפטור כו': 264.
א, מח,	פז"ר קט"ב: 408.
ב, נא,	תוסי ד"ה קרא הגבר: 225.
א, נב,	מביאו הקב"ה ליצה"ר (הצפוני) ושוחרו: 301.
ב, נה,	ע' פרים . . כנגד ע' אומות: 403.

ביצה

א, יז,	שבת מקדשא וקיימא: 348.
--------	------------------------

תענית

	(אם הפירוש למס' תענית הוא לרש"י): 37.
ב, טע"א ואילך	אמר רבי יוחנן ג' מפתחות בידו של הקב"ה וכו': 37 ואילך.

גשם . . פעמים אינו מתבקש: 37.	ד, א
אמר ר' יוחנן מטר בשביל יחיד פרנסה בשביל רבים כו': 37.	ט, א
א"י משקה אותה הקב"ה בעצמו כו': 39. 375.	י, א
(גשמים במדה הראוי'): 37.	יח, ב ואילן
לא כך שאלתי כו': 37.	יט, א
(גשמים במדה הראוי'): 37.	יט, ב
איזהו מיד שלהן כו': 195.	
(גשמים במדה הראוי'): 37.	כג, א
יום חתונתו זה מ"ת (ורש"י: יהכ"פ): 360. 370. 390. 396.	כו, ב
לא היו יו"ט לישראל כט"ו באב . . בנות ירושלים (ישראל) יוצאות כו': 230. 232. 283.	
בזמן שקוראין בהן כו': 194.	כז, ב
כל פטוקא דלא פסקי' משה אנן לא פסקינן: 175.	
(ט"ב לעת ערב כו'): 229.	כט, א
יהכ"פ . . יום שניתנו בו לוחות אחרונות: 360. 390. 396.	ל, ב
בר כלו מחי מדבר (ותוס': אז ידעו כו'): 265.	
(בענין ט"ו באב): 230. 283.	ל, ב ואילן
מראה באצבעו . . (ואומר) זה כו': 336.	לא, א

מגילה

אע"ג דאינהו לא חזי כו': 12-13.	ג, א
עד דלא ידע: 403.	ז, ב
יהודי על שום שכפר בעבודה זרה: 249.	יג, א
(כל מה שתלמיד ווחיק עתיד לחדש): 348.	יט, ב
בתוס' ד"ה ר"ח (ע"ד הפטרה בשבת שלפני ח"ב): 8.	לא, ב

מועד קטן

כולכם מזומנים לחיי העה"ב: 385.	ט, א
הנך כולוהו ברכחא נינהו: 373.	ט, ב
בתוס' סוד"ה מ"ד: שבת . . לא כתיב שמחה כו': 9.	כג, ב
אתהפיכא ל"י רצועה דחפילין כו': 180. 182.	כה, א

חגיגה

(יותר מרגילות): 131.	ט, ב
ערכות כו' שם אופנים כו': 136.	יב, סע"ב
הושחרו שיניו כו': 180.	כב, ב

יבמות

ב"ש מחדרי טפי: 107.	יד, א
---------------------	-------

כ, א קדש עצמך במותר לך: 132.
סא, א אתם קרויין אדם: 371.

כתובות

ל, ב תוס' ד"ה דין: חזינן כמה עבריינים כו' וי"ל דע"י תשובה מיקל הקב"ה
כו': 204.
סה, ב זוזי פשיטי: 220.
סז, א זוזי פשיטי: 220.

נדריים

סז, א ואילך (הפרש הפרת נדרי מאורסה לנשואה): 32.

נזיר

מב, ב יצא זה שהוא מחולל ועומד: 124.
נב, ב ר"ש . . הושחרו שיניו מפני תעניותיו: 182.
נו, ב ברש"י ותוס' ד"ה ור' אליעזר: ר' יהושע סתמא דהיינו ר"י בן חנני: 182.
בסופו אמך . . גבורים נוצחין: 388.

סוטה

ב, א מכדי תנא מנזיר סליק מאי כו': 33-4.
מ' יום קודם יצירת הולד כו': 287.
ג, ב כל העובר . . מלפפתו כו': 153.
כב, ב (איך להורות עד מ' שנה): 187.
לח, א כה חברכו בלה"ק כו': 376.
לט, א בתוס' (ד"ה כל) – בפ"י „תיכף": 195.
מד, א דרוש וקבל שכר: 398.

גיטין

יג, א עכדא בהפקירא ניחא לי': 81.
נז, ב חבל עליך קיסר כו': 255.
נט, ב רב הונא . . רבי אמי ורבי אסי . . הוו כייפי קמי' (ורש"י: ישראל הוה): 182.
סא, א מפרנסים עניי נכרים עם עניי ישראל: 260.
סב, א רבנן איקרו מלכים: 130.

קידושין

ב, ב אסר לה אכר"ע כהקדש: 36.
יז, ב גר . . שמא יחזור לסורו: 97.
לה, א הוקשה כל התורה כולה לתפילין: 144.

ישב ולא כו' כעושה מצוה: 153.	לט, ב
מח' טובה מצרפה למעשה: 264.	מ, א
תלמוד מביא לידי מעשה: 195.	מ, ב
(ע"י הרהורי חשובה נעשה צדיק (גמור)): 86. 123. 177.	מט, ב
כיון שנתמנה כו' אסור כעשיית מלאכה בפני ג': 344.	ע, א

בנא קמא

השב . . שלח . . אפי' ק' פעמים: 176.	לא, א
הוכח אפי' ק' פעמים: 247. 249.	
בע"ש . . רץ ברשות: 334.	לב, סע"א
בתוס' ד"ה כדי (מסד"ע): כי בתשרי . . נתרצה . . סלחתי כדברך: 360.	פב, א

בנא מציעא

גר . . סורו רע: 97.	נט, ב
ר' זירא . . יחייב מאה (מ') תעניתא: 189.	פה, א
כתלת זימני הוי חזקה: 230.	קו, ב
הרוגי מל' (ורש"י: הרוגי חרב) . . עבדי להו סמא ותיי: 207.	קז, ב

בנא בתרא

שקולה צדקה כנגד כל המצות: 365.	ט, א
צדקה מקרבת הגאולה: 365.	י, א
הוא שטן הוא . . מלאך המות: 20.	טז, א
ג' הטעמים הקב"ה בעוה"ז מעין עוה"ב כו' (ורש"י: לא חסרו כל טובה): 350.	טז, ב ואילן
בתוס' ד"ה כי מציון: (הרא"י) כביהמ"ק פעלה יר"ש כו': 11-12.	כא, א
שכינה במערב: 41.	כה, א
דיהיב מתנה בעין יפה יהיב: 286.	נג, א
העמיד להן דלתות קנה: 11.	נג, ב
(אינו מצוי סם לחבר גוף וראש): 207.	עד, ב
(סעודה דלע"ל): 335. 385.	
סוכה לצדיקים מעורר של לויתן: 401.	עה, א
עתידים צדיקים שנק' על שמו של הקב"ה (ורשב"ם (ורגמ"ה): שיהיא שמם ה' ומהרש"א: יהי בהם שם לורי): 137. 211.	עה, ב
אפי' ריש גרווחא משמיא מוקמי ליי: 300.	צא, ב
גמירי דלא כלה שבטא: 5.	קטו, ב
(ט"ז באב): 230.	קכא, א"ב
ירושא אין לה הפסק: 285.	קכט, ב
אכל . . דוקא דיגור: 222.	קמו, א

סנהדרין

ה, א	(ראשי גלויות משכט יהודה): 182.
כד, א	במחשכים הושיבני . . תלמודה של בכל: 344-5.
לג, ב	דבר שהצדיקין מודין בו זיל קרי בי רב הוא: 104.
לז, א	כל אר"א חייב לומר בשבילי נבה"ע: 192.
לז, ב	תוס' ד"ה מיום: והא חזינא כו': 205.
לח, א	(אדם נברא בע"ש בכדי שיהי הכל מוכן לסעודה): 334. 386.
מב, א	עתידין להתחדש כמותה: 229.
מד, א	אעפ"י שחטא כו': 155.
נב, ב ואילך	(הפרש דין בין נערה מאורסה ונשואה): 32.
נז, א	על הגזל (ורש"י: גזולין אח אשתו): 31.
נט, א	תורה . . מורשה לנו מורשה ולא להם: 34.
סג, ב	לא יאמר אדם כו' שמור לי כו': 218.
צד, א	אע"ג דאינהו לא חזו כו': 12-13.
צז, א	בהיסח הדעת . . משיח: 398.
צז, ב	כלו כל הקיצין וכו': 340.
צח, א	ארר עם עוני שמיא: 352.
צח, ב	מנתם שמו: 331.
קי, ב	משעה שנזרע: 188.

מכות

ט, ב	עד שלא נבחרו כו' (ובשיח יצחק ותפא"י): 16.
י, א	ברש"י ד"ה עד: (ערי מקלט דיהושע היו אחר י"ד שכבשו וחלקו): 18. עביד ליי מידי דתהוי ליי חיותא: 20. (ת"ח לתלמיד הגון): 301. ד"ח . . קולטין: 21. דרש רב שמלאי מאי דכתיב אז יבדיל משה . . הזרח כו', הזרחת כו' (ורש"י ומהרש"א): 20-21. אז יבדיל משה . . מצוה שבאה לידי אקיימנה: 14 ואילך. ברש"י ד"ה מפני ששיהם: שלא הפרישם . . מיד כו': 18. (מחנה לר"י קולטת): 20. חייבי כריתות . . אם עשו תשובה ב"ד של מעלה מוחלין להן: 205.

תוספתא

פ"ב, ב	אע"ג שהפריש . . לא היתה קולטת כו': 17.
--------	--

עבודה זרה

ג, א	מי שטרח בערב שבח יאכל בשבת: 334. 386.
ה, א	הנשמח שבגוף: 408.
ה, ב	לא קאי אינש כו' עד מ' שנין: 187.

ח, א	ישראל שכח"ל עובדי ע"כ בטהרה הן: 39.
ז, א	(תשובת ר"א ב"ד): 82.
יט, ב	הוראה . . מ' שנין (ורש"י: משנולד): 189.

אבות

פ"א מ"א	משה קיבל תורה מסיני ומסרה כו': 348.
פ"ב מט"ו	היום קצר כו': 391.
פ"ג מט"ז	הכל מתוקן לסעודה: 386.
פ"ד מ"ב	שכר מצוה מצוה: 206.
פ"ה מ"ה	עשרה ניסים כו': 10.
פ"ה מי"ז	מחלוקת . . לש"ש סופה להתקיים: 349.
פ"ה מכ"ב	בן מ' לבינה (ורש"י): 189.

סופרים

רפ"ח	בנחלת יעקב: 43.
פ"יט, ב	בר"ה אומר כל העמים תקעו כף (ובנחלת יעקב): 43.

זבחים

כ, א	ברש"י: ד"ה ולינה: קרות הגבר . . משום האי פורתא כו': 225.
כד, א	(שדוד קידש העזרה): 18.
לג, א	תיכף לסמיכה כו': 195.
מת, א	דנקא (ורש"י: מעה כסף): 221.
פט, א	כל המקודש מחבירו קודם: 23.
קב, א	(דיעה שמשה ה"י כה"ג): 392.

מנחות

יח, א	בתוס' ד"ה עד אחת: הנפש שנקראת יחידה: 360. 370.
כ, ב	בתוס' ד"ה נפסל: מנהג אבותינו תורה היא: 229.
כט, ב	ברא . . עוה"ז בה"י והעוה"כ ביו"ד: 380.
לד, א	לא נצרכה אלא לקרצו של יו"ד: 149.
לו, א	מניח ש"י ואח"כ מניח ש"ר: 22.
מג, ב	בתוס' ד"ה סח: שאני תפילין שמצוה אחת הן אבל כו': 25.
	חביבין ישראל שסיבכין הקב"ה במצות תפילין וכו': 26.
	כל שיש לו תפילין בראשו כו': 23.
מד, א	תפלה של יד . . תרי מצות: 25.
סד, ב	עומר מגנות צריפין: 246.
סה, ב ואילך	(הפ"י ב"ממחרת השבת"): 341.
פז, א	כבשים מתברזין: 221.
צט, ב	תורה ניתנה בארבעים: 186.

- קז, ב ברישׁי: במנה . . בתורה שבע"פ: 223.
 קט, ב כתחלה כל האומר עלה כו' עתה . . אני מטיל עליו כו': 260.
 קי, א כל העוסק כו' כאילו כו' אינו צריך כו': 194.
 לבעל דין לחלוק: 225.

ערכין

- יא, ב ר"י בן חנני' . . מן המשוררים: 182.
 לב, סע"ב יובלין . . בזמן שכל יושבי' עלי': 344.

כריתות

- י, ב בחוס' ד"ה מכלל: מצוה לכתחילה בסלע: 223.

תמיד

- כו, א בהמפרש (זמן קריאת הגבר): 225.
 לג, ב יום שכולו שבת ומנוחה לחה"ע: 349. 361. 387.

חולין

- מט, סע"א (כ' הפירושים ב"ראני אברכס" – כל הסוגיא): 379-80.
 נד, ב כפשיטא זוטרתי: 220.
 סו, ב יגדיל תורה ויאדיר: 398.

נדה

- יג א כל המוציא כו' חייב כו': 113.
 לט, א חרדה מסלקת את הדמים: 21.

ירושלמי

ברכות

- פ"ב ה"ד (בת"ב נולד משיח): 8.

פאה

- פ"א סה"א הרי כו' ובסוף עשה תשובה הקב"ה מקבלו: 72.
 פ"ב ה"ד אפי' מה שתלמיד וותיק עתיד להוררת . . נאמר למשה בסיני: 348.

ביכורים

- רפ"ב (כרת בני ומיתה בס'): 68.

מע"ש

(פירוש הכ' דרך כוכב מיעקב על כאו"א מישראל): 7.

פ"ד הי"ד

שבת

ראב"ע . . פעם אחת יצאת והשחירו שיניו מן הצומות: 180 . 183.

פ"ה הי"ד

פסחים

(בנין בית שלישי ע"י בני"י): 11.

פ"ט הי"א

ר"ה

מי גוי גדול גר, אי זו אומה כאומה זו כר' לובשים לבנים כר': 334 . 342-3.
 (ע"ד ביטול או קיום דהמנהג דמשיאין משואות להודיע קביעות החדש,
 ובפ"מ וקה"ע): 339.

פ"א הי"ג

פ"ב הי"ב

(שבוים הולדת מזלו גובר, ובפ"מ וקה"ע): 8 . 331 . 332 . 335 . 346.

פ"ג הי"ח

תענית

רשב"ג (במקום ראב"ש שבבבלי) . . אם התנה מותר: 225.
 דליח נשייא עמן: 286 . 288.

פ"א הי"ד

רפ"ב

מגילה

(בנין בית שלישי ע"י בני"י): 11.

פ"א הי"א

חגיגה

בקרבן העדה (מאור – פניה"ח): 230 . 285 . 289.

פ"א הי"ז

מכות

ובמפרשים – ע"ד ערי מקלט: 17.
 שאלו לנבואה חוטא מהו כר': 222.

פ"ב הי"ז

פ"ב סה"י

מדרשים**מכילתא****בא**

לא עיכבן . . כהרף עין: 403.

יב, מא

בשלח

(ט' שירות דזמה"ז והעשירי לע"ל): 364.

טו, א

(גאולה שאין אחרי' גלות): 286 . 290 . 352.

יתרו

השוו לך אחד לכך נאמר ריחן כו': 284. 288.
והייתם לי . . עוסקים בתורה ולא תהיו עוסקין בד"א: 132.
שבות כאילו כל מלאכתך עשוי': 334. 7-396.

יט, ב
יט, ה
כ, ט

תו"כ

קדושים

רע"א זה כלל גדול בתורה: 411.
(בכמה נוסחאות – פ"י ספ"ט) שלא יאמר איש אי אפשי כו': 97.

יט, יח
כ, כו

ספרי

נשא

אין מזרזין כו': 331.
(במעלות ברכת כהנים שכולל כל הברכות): 376.
כה תברכו . . בלשון הקודש: 376.

ה, ב
ו, כב"ז
ו, כג

בהעלותך

וביום שמחתכם – אלו שבתות: 9. 402.

י, י

מסעי

צוה משה את יהושע להפריש כו' (ובתולדות אדם): 19.
(בספרי דבי רב): 18.

לה, א"ב

שש הערים . . ואת שלש . . שומע אני הראשונה כו' (ובספרי דבי רב): 17.

לה, טו

דברים

והנכם היום . . קיימים כיום . . פניהם של צדיקים . . לחמה וללבנה . . מנין
כו' (והגהת הגר"א): 2.
מכאן אמרו . . בג"ע . . לעת"ל כו': 4-5.

א, י

ואתחנן

יהו בעיניך . . כחדשה כו': 6.

ו, ו

עקב

מה המקום נק' רחום כו' אף אתה הוי כו': 94.

יא, כב

ראה

קדש את עצמך במותר לך: 132.
(בספרי מכת"י, שכראיית המקדש בא ליר"ש כו'): 12.
יכול בטל ת"ל בכל אשר תעשה: 40.

יד, כא
יד, כג
טו, יח

תצא

(הפרש בין מאורסה לנשואה): 32.

כב, כ"כד

בראשית רבה

תורה . . דיפתראות כו' ופינקסאות . . בורא את העולם: 11-410.
ישראל . . עלו במח': 141.

בתחלתו
פ"א, ד

יום א' .. שבו ה' הקב"ה יחידי בעולמו: 349.	פ"ג, ח
בו (ביום ב') נבראת מחלוקת: 349.	פ"ד, ו
מפני ד' דברים .. הארץ שותה .. מלמעלן .. שיהו הכל תולין עיניהם ..	פ"ג, ט
39.	
ה' שמות נק' לה נרנח"י: 7-346.	פ"ד, ט
ויגרש את האדם .. כבת כר' שנתגרשה: 163.	פכ"א, ח
י' לשונות נק' נבואה .. חידה: 149.	פמ"ד, ו
תוספתו של הקב"ה מרובה על העיקר: 333.	פס"א, ד
ג' מפתחות ביד הקב"ה .. של קבורה (תחה"מ) .. גשמים .. רחם .. ו"א ..	פע"ג, ד
פרנסה: 37 ואילך.	

שמות רבה

(בג"י דוגמת הלבנה): 285. 287.	פט"ו, כו
(מ"ת אירוסין, לע"ל נישואין): 36.	ספט"ו
מראה באצבעו ואומר זה .. לע"ל: 336. 352.	ספכ"ג
מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות: 342.	פ"ל, ט
(כל הנשמות כלולות באדה"ר): 408.	פ"מ, ב
י"א יום מתורב במיוחד שבעשרה .. אנכי ה"א: 284.	פמ"ב, ח
(סלחתי כדרכך – ביוהכ"פ, ובמפרשים: שכתוב בחטא המרגלים): 360.	פני"א, ד

ויקרא רבה

מלך המשיח .. יבנה ביהמ"ק: 11.	פ"ט, ו
חודה חדשה מאתי תצא: 341. 369.	פ"ג, ג
פ"ח, א בסופו אני טהור ומשרתי .. נשמה שנתתי לך טהורה: 281.	פ"ח, א
אם נכשל אדם .. חייב .. ה' למוד .. ב' דפים .. ואם ה' למוד .. שנים	פכ"ה, א
ואם אינו למוד כר': 111. 113.	
בשעה שישאל נוטלין את שופריהן ותוקעין כר': 342.	פכ"ט, ג
לולביהן .. בידן .. אינון ניצוחי"א: 388.	פ"ל, ב

במדבר רבה

שכינה לעולם כמערכ: 41.	פ"ב, י
משלך ככוכבים .. אברהם נמשל בחמה כר': 285. 287.	פ"ב, יג
איני מבקש .. אלא לפי כחן: 285.	פ"ב, ג
שמחה .. בו ביום נולד מנחם (ובמ"כ: משיח) .. נולד ביום שנחרב המקדש: 8.	פ"ג, ה בסופו

דברים רבה

ככוכבים .. חמה ולבנה יש להם בושה לע"ל .. אבל הכוכבים כר' (ובמ"כ: ישראל לא יהי' להם בושה): 7.	פ"א, יד
--	---------

פ"ב, כ"כז (השוואת ערי מקלט דמשה לדוד שהכין הכל לביהמ"ק): 18.
 פ"ז, ו אמר ר' יונתן ג' מפתחות כו' תחה"מ . . עקרות . . גשמים: 37 ואילך. 41.
 דב"ר מכת"י (ידוש' תש"ד)
 ע' 62 (בנוגע לערי מקלט): 17.

איכה רבה

פ"א, נא געת חרא תורתא . . חרב . . געת . . מתייליד פריקהון דיהודאי (וכיפה ענף
 (השלם): 8. 229.

קהלת רבה

פ"א, ג תמימות תהיינו אימחי בזמן כו' (ובמ"כ: תמימות כששת ימי בראשית): 341.
 פ"ב, ח (ב) (שלא חסר בא"י אפי' פלפלין): 405.

תנחומא

פקודי

ג (בתחלתו) (אדם הוא עולם קטן): 127. 398.
 יא (ביוהכ"פ אמר לו סלחתי כדברך): 360.

חקת

כג ראש הדור הוא כל הדור: 284. 289.

נצבים

ר"פ מה היום מאיר כו': 1.

ילקוט שמעוני

שמות

א, יא (קסג) כפה רך . . מיד הלכו ישראל בזריזות ועשו כו' מיד עמדו . . כזה
 אחם מעמידים כו': 258.

ישעי

ס, א (תצט) הגיע זמן גאולתכם: 288.

ירמ'י

א, ב (רנט) מזלי אר"י (אכ) . . הקב"ה . . אר"י שאג כו': 283. 287.

איוב

כו, ז (תתקיג) ד' רוחות נבראו . . צפון . . לא גמר . . מי שאומר אני אלוקה יבוא
 ויגמור כו': 270.

משלי

ג, יח (תתקלה) נכשל אדם . . מה יעשה ויחי' יעסוק בחורה אם הי' רגיל . . שני דפיץ
 לשנות . . שני פרקים כו': 111. 113.

תדב"א רבא

פ"ה

ביום השלישי יקימנו ונחי' לפניו זה עוה"כ: 21.

וחזר ועשה תשובה וקרא תורה כו' ושנה משנה מדרש הלכות כו'
 (והג' שהובא באגה"ת פ"ט: אם ה' רגיל לקרות דף א' יקרא ב'
 דפים כו'): 111.

מדרש תהלים

שופר . . הופך מדת הדין למדת הרחמים: 44.	מז
ג' מפתחות ביד ה' כו': 37 ואילך.	עח קרוב לתחלתו
(ג' מפתחות כו' – דעת ר' יונתן או ר' נחמ''): 37. 41.	
לעת"ל אני אבנה אוהו: 290.	צ בסופו

פסיקתא רבתי

פ' על נהרות בבל אין שמחה בא אלא בת"כ: 8. 229.

פסיקתא דר' כהנא

פ' פרה מ"ש פרה אדומה תמימה אשר אין בה מום – כנגד ד' גלויות): 364.

ספר יצירה

עשר ספירות בלי מ"ה: 144.	פ"א מ"ב
הכן כחכ' וחכם כבינה: 64.	מ"א מ"ד
נערץ תחב"ס וסוב"ת: 106. 368.	פ"א מ"ז

זהר

חלק א

נשרא קא נחית לקבלא בגרפהא כו': 210.	כג, ב
שכינתא ואורייתא דא קוב"ה . . לא צריך הפסקה כו': 62.	כד, א
(גדול כבוד הבית הזה – בית שלישי'): 10-11. 385.	כח, א
אתבני בו מקדשא . . לביש ההוא פורפירא . . אתחרב . . ובזע ההוא פורפירא (ובוזה"ח): 9.	סא, ב
זמנא תליחא אהפשט ההוא כתמא כו' מסטרא דא כו': 124.	עג, ב
אליהו . . יסהיד דישראל מקיימין האי קיימא: 113.	צג, א
עתיד הקב"ה . . הנשמה קיימת כגוף לעולמים: 21.	קיד, ב
תשובה . . בשעתא חדא . . ברגע חדא: 86. 123.	קכט, א
מאריהון דתשובה ברעו"ד יתיר וכחילא סגיא כו': 98. 156.	קכט, ב
מאריהון דתשובה . . לאתקרבא למלכא: 88.	

חלק ב

ברמ"ז שמשית יחידה הכללית: 347. מ, ב

מב, א	(שם הוי' בגוף האדם): 173.
מג, א	(עשר בחי' במלאכים): 136.
נט, א	לזמנא דאתי זמין קב"ה למבני ליי': 10-11.
ס, א	קרב"ה תורה איקרי' . . אין תורה אלא קב"ה: 62.
צ, ב	אורייתא שמא דקב"ה . . דוכי באורייתא . . בקב"ה ממש זכי: 62.
קח, א	(ביח הג' ע"י הקב"ה): 10-11.
קסא, א"ב	אסחכל בה באורייתא וברא עלמא . . קב"ה אסחכל באורייתא כו': 404.
קצה, ב	(זמן קריאת הגבר): 225.
רא, ב	וכל אינון סרכין נשקין לההיא מלה כו': 210.
רט, א	סיהרא . . קיימא באשלומתא: 283.
רט, ב	מאן דאכיל כלא צלותא . . בגין דבליליא . . טעים טעמא דמותא כו': 224.

חלק ג

ה, א	קרבן לה' . . לאתערא רחמי ולא לאלקים: 225.
י, ב	יר"ד . . קוצא לעילא כתרעא עילאה: 149.
יז, א	ישראל דאינון אברים: 67.
כט, א	נפש דח"ח אתקריאת שבת: 396.
ל, א	(כענין שם א-ל): 225.
לט, א	(דכהנים שייכים למח' ולויים לארמה קלא): 182.
סו, ב	(כפי' כי נשבעתי): 89.
פח, ב	(שחכ' מושרשת בכתר): 153.
קכב, א	תשובה . . בינה . . בן י"ה: 91.
קכג, א	תשו"ע . . ויתעסק באורייתא . . בן י"ה . . בינה: 130.
קכג, ב	הנסתרות יראה ואהבה כו': 54.
קלב, א	(כענין שם א-ל): 225.
קסא, א"ב	יהב ליי' . . לבא . . כל אינון שייפין אתוני מההוא לבא כו': 42.
קעט, א	תרומה . . תורה מ': 186.
ריד, ב	ביומא חמינאה תדוותא דאורייתא כו' זונגא כו': 408.
רכא, א	(ביח שלישי ע"י קרב"ה): 10-11.
רכד, ב	כהנא מוחא לרי לבא גופא ישראל: 182.
רלא, ב	אברים . . דמיין לישראל כו': 67.
רט, ב	ברמ"ז שמשיח בחי' יחידה: 7-6.

תקו"ז

הקדמה

יז, א	פתח אלי' . . אנת הוא דאפיקת עשר חיקונין כו': 144 . 151.
יז, ב	משפט . . איהו רחמי: 396.
ח"א	
יא, א	כתותם על ליבך . . תפילין דיד כו' על זרועך כתפילין דרישא: 22.

	ת"י
(דרגת יראה עילאה): 90.	כה, ב
ח"יב אינון נסתרות דבמוחא ולבא: 54.	
	ת"יג
שכינתא לבא: 67.	כט, א
	תכ"א
לב איהו שכינתא: 67.	מט, ב
אברין קדישין דאינון ישראל: 67.	נב, א
לבא שכינתא: 67.	
פורים איחקריאת ע"ש יוהכ"פ: 384. 403.	נז, ב
	תכ"ב
ו"ה אינון תרין בנין . . הנסחרות . . י"ה: 73.	סג, ב
שימני כחותם על זרועך . . אלין תפלין דרישא ותפלה דיד . . כחותם על לבך: 22. וראה לעיל ת"א.	סה, ב
	תמ"ה
י' רישא דעופא ו' גופא כו': 173. וראה זח"ב מב, א.	פב, ב
	תנ"ז
לית אתר פנוי מיני' לא בעילאין כו': 41. 73 ואילך. וראה לקמן ת"ע.	צא, ב
	תס"ט
גופא דב"צ . . עולם קטן: 127.	ק, ב
גופא דב"נ . . עולם קטן: 127.	קא, א
	ת"ע
לית אתר פנוי מני' . . הד"ד כו' אין עורד: 73. ועיינ תנ"ז.	קכב, ב
י"ה . . אינון נסתרות . . ר' . . ה' . . והנגלות: 73.	קכט, א
י"ה . . אינון נסתרות במוחא ולבא: 54.	
	זחר חדש
	בראשית
אין דבר בעולם עומד בפני החשובה: 72.	יט, ד

נוסחאות התפלה

יהי רצון: 378.	
לשם יחוד: 409.	
אור חדש על ציון חאיר: 409.	
חקע בשופר גדול: 361.	שמו"ע
קרינו כל היום: 338.	
שומע תפלה: 337.	
בנוסח לך ה' גוי רוממו גוי: 411.	קרה"ת
אחכה לו בכל יום שיבוא: 369. 385. 398.	אני מאמין

ברהמ"ז	ואכלת ושבעת כו': 351.
	מידו המלאה וכו': 333. 337. 351.
עמידה דש"ק חמדת ימים כו': 9.	
נשמת	ועינינו מאירות בשמים וכירח: 6.
שיר הכבוד	אנעים זמירות: 409.
	אל תירא עבדי יעקב: 409.
קידוש לבנה	עתידין להתחדש כמותה: 229.
מוסף ליו"ט	מפני חטאינו כו': 230. 232. 344.
	כמצות רצונך: 335. 367.
רי"ה ויו"כ	ובכן תן כבוד וכו': 251.
מוסף דר"ה	זה היום תחלת מעשיך גו': 349.
	תקע בשופר גדול כו': 354.
	שומע קול תרועת עמו: 337.
יוהכ"פ	(ברכות ע"ס האי"ב): 369.
הושענות	יחידה לייחדך: 7. 360. 370.
	איש צמח שמו: 331. 336. 346.
חתן תורה	המשמחת . . מאירה: 230.
סליחות	הפך לגו לששון כו': 229.

מפתח ספרים

ספרי הרמב"ם

יד החזקה

166 (ה, כותרות" של ההלכות – נראה ברור שהם מהרמב"ם עצמו).

מנין המצות בדיש ס' היד

מ"ע יב"ג סדר התפלין ש"ר וש"י (ושינויי גירסאות בזה): 22 ואילך.
מ"ע קפב להכין שש ערי מקלט שנאמר חכין כו' (והשינוי לגבי הלשון בפנים
ההלכה): 16.

מנין המצות ע"ס הלכות הרמב"ם

ספר שני אכלול בו כל המצות שהם חרירות . . לזכרו תמיד: 26.
הלי רוצח, ט להפריש . . ולהכין לו הדרך (והחילוק לגבי הכותרת שעל ההלכות): 16.

הלכות יסוה"ת

פ"א הי"א	לידע שיש שם מצוי ראשון: 236.
פ"ב הי"ז	המלאכים . . עשר מעלות: 136.
פ"ג הי"ח	כוכבים הנראים (ו"פירוש"): 6.
פ"ד הי"ג	הנבואה דרך משל . . יחידה: 149.
פ"ה הי"ו	נבואה . . רואים במראה וחידה: 149.
פ"ז הי"ו	אפשר שהעידו בשקר . . וה' יראה ללבב: 10.
פ"ח הי"ג	העידו לאדם על דבר שראה . . יודע בודאי שהן עדי שקר: 10.

הלכות זעות

פ"א הי"ו	מה הוא נק' חנון אף אתה כו': 94.
פ"ב הי"ב	הי' רחוק לקצה הא' ירחיק עצמו לקצה השני כו': 97.
פ"ד הי"א	היות הגוף בריא ושלם מדרכי ה' כו': 236.
פ"ד הי"ט	כל שתצא ביותר הגוף כלה וכתו כלה (וי"ג: בלה) כו': 125.

הלכות תלמוד תורה

פ"ב הי"ז	יגדיל תורה – חשב"ר): 398.
----------	---------------------------

הלכות עבודה זרה

- פ"ב ה"ב שלא לקרות כו' כלל: 293.
 פ"ב ה"ג ועל ענין זה . . ולא תתורו כו': 293.
 פ"ב ה"ז פ"ג א' : הו"ל . . שם העצם: 388. 88.

הלכות תשובה

- פ"ב ה"א (תיקון במקום החטא): 93.
 אם לא שב אלא כו' מועלת היא כו': 177.
 פ"ב ה"ב ומה היא התשובה הוא שיעזוב החטא חטאו כו' ויגמור בלבו כו': 123.
 166.
 פ"ב ה"ג כל המתוודה . . ה"ז דומה כו': 166.
 פ"ב ה"ד מתחזק כו' משנה מעשיו כולן לטובה כו': 124.
 פ"ב ה"ו אע"פ שחשבה והצעקה יפה לעולם . . יוהכ"פ אבל צבור כו': 382. 381.
 פ"ב ה"ז יוהכ"פ הוא זמן תשובה כו': 358.
 יוהכ"פ . . זמן תשובה . . קץ מחילה כו' ומצות וידוי . . מערב היום כו': 382.
 פ"ב ה"ט בין ארם לחבירה . . אינו נמחל . . עד שיתן לחבירו . . צריך לרצות כו': 177.
 פ"ג א' א' : (משפט דר"ה עיקרו על הגשמיות): 335. וראה במפתח ענינים ערך ראש השנה.
 פ"ג ה"ד אע"פ שתק"ש בר"ה גזיה"כ רמז יש בו כו': 46.
 יראה עצמו . . כל העולם חציו כו' עשה מצוה א' הרי הכריע כו': 192. 123.
 304. 265.
 פ"ג ה"י אין לך דבר שעומד בפני התשובה: 72.
 פ"ז ה"ה סוף ישראל לעשות תשובה . . ומיד הן נגאלין: 195. 230. 264. 290.
 („ושבת עד ה"א" – סיפור דברים): 166.
 פ"ז ה"ו גדולה תשובה שמקרכת כו': 186.
 פ"ז ה"ז מעלת התשובה . . היום הוא י' בשכינה כו': 87.
 פ"ט ה"א (המכוון דהייעודים גשמיים): 395.
 פ"ט ה"א ב (השלימות דהייעודים גשמיים תהי' בימיה"ש): 338.
 פ"ט ה"ב כדי שינחו . . לעסוק בתורה ובמצות (ואינו מזכיר בנגוע ימות המשיח): 235.

ספר אהבה

26-27 (סדר ההלכות בהספר).

הלכות קריאת שמע

בכותרת לקרות ק"ש פעמים בכ"י: 26.

פ"א ה"א פעמיים בכ"י קוראין ק"ש: 26.

הלכות תפלה

- בכותרת לעבוד את ה' בכל יום בחפלה: 26.
 פ"א ה"א מ"ע להתפלל בכל יום: 26.
 מ"ע כו' שנא' ועבדתם . . ולעבדו . . עבודה שבלב כו' (פ"א ה"א): 168.
 פ"ד ה"א חמשה דברים מעכבין את התפלה . . כוונת הלב: 168.
 פ"ד ה"ט"ו כל תפלה שאינו בכוונה אינה תפלה: 168.
 פ"יג ה"ד א פ"א (שההפטרה בשבת שלפני ת"ב הוא חזון ישעיהו): 8.

הלכות תפילין

- 23 ואילך (סדר ההלכות: הל' תפילין, הל' מזוזה והל' ס"ת).
 בכותרת (ש"ר לפני ש"י): 22.
 פ"א ה"א (ש"ר לפני ש"י): 22.
 א פ"א א 23.
 פ"ב ה"א הסדר ש"ר לפני ש"י חוץ ממקומות שמדבר ע"ד שניהם יחד, שאז
 פ"ד ה"ד לפעמים מקדים ש"י): 22-3.
 פ"ג ה"יז של ראש אין עושין אותה של יד . . אין מורידין מקדושה חמורה כו': 23.
 פ"ד ה"ה אם הניח שתייהן מברך ברכה אחת: 27.
 קושר של יד ואח"כ מניח ש"ר: 22.
 פ"ד ה"כ"ז תפילין כו' התפילין בראשו . . ועל זרועו כו': 23.

הלכות מזוזה

פ"ו ה"יג מי שיש לו תפילין בראשו ובזרעו . . לא יחטא: 23.

הלכות ציצית

- בכותרת (לא הזכיר ע"ד א כנפות): 27.
 פ"ג ה"א כסות שחייב . . ארבע כנפים: 26, 27.
 פ"ג ה"יא אין אדם מחוייב לקנות לו טלית כו': 26.
 פ"ג ה"יב הכתוב שקלה ותלה בה כל המצות כו': 26.

הלכות ברכות

- בכותרת לברך את השם . . אחר אכילה: 26.
 פ"א ה"א מ"ע מה"ת לברך אחר אכילת מזון . . אינו חייב מה"ת אא"כ שבע: 26.
 פ"א ה"ג ברכות . . תקנו חכמים . . לזכור את הבורא חמיד: 26.
 פ"י הכ"ו כל המרבה להודות כו': 26.
 פ"יא ה"ב יש מצוה שאינה חובה כו' (ואינו מזכיר ציצית): 27.
 פ"יא ה"ט"ז לעולם . . ירבה בברכות הצריכות 26.

ספר זמנים

34-6 (סיומו: ה') לפניו כו' כל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם שנא' דרכי' כו'. הקשר (ע"ד הדרוש) עם תחלת ספר נשים שלאחריו).

הלכות יום טוב

פ"ו הי"ח (שמחת יר"ט צ"ל ברוב עם): 402.

הלכות שופר

פ"ב הי"ד (צריך כוונה לצאת י"ח): 46.
פ"ג הי"י המנהג הפשוט (ובמ"מ: ככל העולם) . . אחר שקוראין בתורה כו': 43.

הלכות קדוש החודש

פ"ה הי"ח בירושלים עצמה . . פעמים רבות היו עושין יר"ט של ר"ה ב' ימים כו': 339.
פ"ח הי"ו מ"ח וכסליו פעמים יהיו . . מלאים . . חסרים: 341.

הלכות תעניות

פ"א הי"ב ודבר זה מדרכי התשובה כו': 229.
פ"א הי"בג מדרכי התשובה . . שבזמן כו' יזעקו כו' אבל אם . . יאמרו . . נקרה נקרית כו' הוא שכתוב בתורה כו': 257.
פ"א הי"ב צריך להתענות . . ויחזור בתשובה: 178.
פ"ה הי"א מתענים . . לפתוח דרכי תשובה: 178 . 229.
בסופן כל הצומות עחידים להיות יר"ט כו' (וגירסאות בזה): 8 . 229.

הלכות חנוכה

בסופן ראה לעיל בתחלת ספר זמנים.

ספר נשים

34-7 (הקשר עם סוף ספר זמנים שלפניו, ע"ד הדרוש).

הלכות אישות

פ"א הי"א קודם מ"ח וכו' כיון שניתנה תורה וכו' יקנה אותה תחלה כו' שנאמר כי יקח איש אשה (וכס"מ ומ"מ): 30 ואילך.
פ"א הי"ב ליקוחין אלו מ"ע . . נקראין אירוסין או קידושין כו': 30.
בכס"מ (בסופו): לארס . . לא עביד מצוה . . אירוסין בלא נישואין . . לא השלים המצוה: 32.
פ"א הי"ג כיון שנקנית האשה . . ה"ה אשת איש . . רצה לגרש צריכה גט: 30.
פ"א דב (בכ' פרקים אלו מבאר כ' שמות): 32.
פ"ב הכ"ז שים כל השמות כו' (אבל לא הזכיר „נישואין"): 32.
פ"ג הי"ה ומתייחד עמה בפני שני עדים כו' (ומ"מ: הן הן עדי יחוד כו'): 33.

פ"י ה"א יביא אותה לתוך ביתו ויתיחד . . נקרא כניסה לחופה: 33.
פ"י ה"ב משחכנס לחופה נקראת נשואה כו': 33.

הלכות גירושין

פ"א ה"א אין האשה מתגרשת אלא בכחב . . נקרא גט: 30.
פ"א ה"ה זה שנאמר בתורה ושלחה מביתה אין . . כשמגיע גט לידה כו': 30.
פ"ב ה"כ מי שתקפו יצרו . . רוצה להיות מישראל כו': 200.
פ"י ה"יח הן עדי יחד כו': 33.

הלכות שמיטה ויובל

פ"י ה"יח (יובל נוהג כשכל יושבי עלי'): 344.
פ"יג ה"יג ולא שבט לוי בלבד כו': 370.

הלכות בית הבחירה

פ"א ה"א (בנין הבית מ"ע): 11.
פ"ו ה"י"ד במה נחקדשה . . קדשה שלמה כו': 11.
פ"ו ה"ט"ז קדשת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה: 11.

הלכות חגיגה

פ"ג ה"ו (הקהל כו' כאילו . . מפי הגבורה שומעה): 387.

הלכות פרה אדומה

פ"ג ה"ד (ט' פרות בזמה"ז והעשירית יעשה המלך המשיח): 364.

הלכות מקוואות

פ"א ה"ב אם טבל כולו חוץ מראש אצבע הקטנה עדיין הוא בטומאתו: 167 75.
פ"א ה"ז צריך שיטבול כל גופו . . בבת אחת . . כל שער ראשו: 75.
פ"א ה"י"ב לא יהי' דבר חוצץ . . דבר תורה אם . . אינו מקפיד כו': 167 . 75.
פ"א ה"י"ב כיון שטבל טהור . . כך המכוון לכו לטהר נפשו כו': 167.

הלכות רוצח ושמירת הנפש

בכותרת להפריש ערי מקלט ולכוין להם הדרך: 16.
פ"א ה"ד נפשו של זה . . קנין הקב"ה 281.
פ"ח ה"א"ג מ"ע להפריש ערי מקלט . . בא"י ושש ערים היו וכו'. אין אחת . . קולטת עד שיובדלו כולן שנא' . . והודיענו כו' [ביאור בפרטי ההלכה]: 16 ואילך.

הלכות ממרים

פ"א ה"א"ב ב"ד הגדול . . מ"ע . . מי שאינו עושה כהוראתן עובר בל"ח כו' אחד דברים . . והמנהגות כו': 397.

פ"ב הי"ב האילן כ"ד . . הנהיגו מנהג ופשט בכל ישראל כו': 397.

הלכות מלכים

פ"ג הי"ו	לבו (של המלך) הוא לב כל קהל ישראל: 284. 289.
פ"ח הי"א	חלוצי צבא . . מותר להן כו' אם ירעב כו': 246.
פ"ח הי"י	התורה . . מורשה קהלת יעקב: 34.
	צוה משה רבינו מפי הגבורה לכופף את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח וכו': 35.
פ"ח הי"א	כל המקבל . . הי"ו מחסידי אוה"ע . . והוא שיקבל . . מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה כו': 35.
פ"ט הי"זח	(אישות – נישואין וגירושין – בכך נח, ובהשוואה להל' אישות וברדב"ז): 31-30. 34.
פ"יא הי"א	המלך המשיח . . בונה המקדש: 11.
פ"יא הי"ד	משיח . . ובנה מקדש במקומו כו': 11. 263.
פ"יב הי"ד	נתארו החכמים . . כדי שיהיו פנויין בתורה ותכמתה: 335.
פ"יב הי"ה	כי מלאה הארץ גוי כמים לים מכסים (ובהל' תשובה אינו מביא סיום הפ'): 281.
בסופן	ובארוהו הזמן וכו' שהטובה תהי' מרשפעת הרבה כו': 338.

ספר המצות

שרש ד'	אין ראוי למנות הצוויים הכוללים . . כי לא צוה לעשות דבר זולת מה שידענו: 167.
שרש יא	בסופו: התכלת אינו מעכבת כו' חלקים שאינן מעכבין זא"ז . . מצוה אחת כשיהי' הענין אחד (ובהשגות הרמב"ן (ושינוי בדפוסים) – מאי שנא מהפילין): 25.
מ"ע ב	המצוה . . לקבל עליו מלכות שמים: 167.
מ"ע ד	צונו להאמין יראתו . . ולא נהי' ככופרים ההולכים כו': 8-167.
מ"ע יב"ג	(ש"ד לפני ש"י): 22.
מ"ע עג	שצונו להתודות על העוונות כו': 168. 177.
מ"ע קפב	צונו להכין שש ערי מקלט . . והוא אמרו תכין כו' (דיוק הלי' וההשוואה לההלכה בספר היד וכו' [דפוסים שונים]): 16.
מ"ע ריג	מצות קידושין והרמו עליו כי יקח איש אשה ובעלה (ושינוי נוסחאות, ולא כמו ב"ד): 30.

פירוש המשניות

הקדמה	בד"ה והחלק הששי: קידושין . . הי' כותבו קודם גיטין . . התשובה . . ע"ד הכתוב . . ויצאה גר' והיחה כו': 163.
אבות הקדמה	
פ"ד (מח"פ)	אלו המעלות . . לא יגיעו . . רק בכפל הפעולות . . פעמים רבות כו': 97.

פ"ד מ"ב ערי מקלט . . יודע ה' . . הואיל ובאה מצוה לידי אקיימנה: 19.

מורה נבוכים

	ד"א
שה' לא יפגש . . גשם לגשם . . המישוש . . לא ישיגו . . עד שימששום:	פמ"ז
	89.
(שם ה' הוא שם העצם): 388 . 88.	פס"א ואילך
	ח"ב
(בענין מספר ארבעה): 39.	פ"י
	ח"ג
בטעם איסור הקדישה . . לא היו נמלטים מהמחלוקת כו': 34	פמ"ט
(בטעם שגירושין ע"י שטר): 34.	

טור ושו"ע

אורח חיים

	ס"א
בטור: שתעזו . . כנגד המלעיגים ולא תכוש: 294.	
בדמ"א (ס"א): ולא יתבייש מפני בני"א המלעיגים: 294.	
בב"י (ד"ה ופרשת): שכל זמן שקוראין בהן . . כל העוסק בתורת כו' (ב' מרד"ל ביחד): 194.	
בב"ח (כרונת המצות): 46.	ס"ח
בב"ח (ד"ה ויניח): עיקר מצות תפילין שיהיו מונחים עליו כל היום ואם ה' מברך לקשור כו': 24.	סכ"ה
בדרישה (אות א' בשם המהר"ל): בש"י . . קשירה והנחה חדא היא . . להניח אבל בש"ר כתוב והיו כו': 24.	
בב"ח (ד"ה ומ"ש כ"א): הקדים רבינו ש"ר מפני שקדושתן חמורה . . ע"כ חייב לכתוב ש"ר תחלה: 23.	רסל"ב
בעט"ז ובאר היטב (בשם האריז"ל) – לכתוב הש"ר לפני הש"י: 23.	סלי"ב ס"א
במג"א סק"י"ג (זמן קריאת הגבר): 225.	סמ"ז
במג"א סק"ב: צריכים ללמוד להבין דאל"כ אינו נחשב ללימוד: 168.	ס"י
בנ"כ (מהו החיוב דק"ש מדאורייתא): 282.	סס"ז
(איסור אכילה לפני תפלה): 224.	ספ"ט ס"ג
לרפואה מותר (ובנ"כ): 224.	
(איסור אכילה לפני תפילה – רק מעמד השחר): 224.	ספ"ט ס"ה
במג"א (סק"ד): בשם הרח"ו שאפי" קם בחצות הלילה אסור לטעום קודם שמתפלל: 224.	
ליזהר מלהפסיק (והשיעור): 195.	סקס"ו
(זמן יצירת וולד): 188.	סר"ל ס"א

סר"ג	במג"א (סוסק"א), שיטעום בע"ש ממאכלי שבת: 334.
סש"ו ס"ח	ויהא בעיניו כאילו כל מלאכתו עשו"י: 334. 397.
סשכ"ח ס"ד	חולה שיש בו סכנה שוחטין לו ואין אומרינן נאכילנו נבלה (ובנ"כ הטושו"ע, כי בנבילה עובר על כל כזית, ויש דיעות שכ"ה אפי' באיסור דרבנן): 225.
סשלי"ד סכ"ו	ברמ"א (ע"ד תעניות): 191. 220.
	שם (ובנו"כ): במקום חטאת י"ח פשיטים . . לפדות התענית . . כל יום י"ב פשיטים: 220 ואילך.
סתכ"ו	בבאה"ט סק"ד (לקדש הלבנה במוצאי ט"ב): 229.
רסתכ"ח	בטור (חדשים חסרים ומלאים): 341.
סתכ"ח ס"ח	בטור ושו"ע (ע"ד הפטרה בשבת שלפני ח"ב): 8.
סתפ"ט	בברכ"י אות ג' ד"ה ואני (מביא מהמהריט"ץ דעיקר חיוב הפרשת ערי מקלט הג' שבא"י. שקו"ט ברמב"ם, ושלדעתו עבר הירדן אינו בכלל א"י): 17.
סתקנ"א	בבאה"ט סקכ"ה (לקדש הלבנה במוצאי ט"ב): 229.
	בלבושי שרד לט"ו סק"ח (כנ"ל דוקא): 229.
סתקנ"ב	בטור ושו"ע (ס"י): בשבת . . אוכל בשר ושותה יין . . כסעורת שלמה כו': 9.
סתקנ"ט ס"ד	א"א תחנון בת"ב: 8.
	בברכ"י אות ד' (פסוקי נחמה במנחת ת"ב): 8.
סתקס"ד	תענית . . אוכל ושותה עד שיעלה ע"ה . . אם ישן כו' אא"כ התנה: 224.
סתקס"ח ס"ד	כ' ימים וב' לילות רצופים יש להשוותם למ' תעניות (וברמ"א שזה רק באדם חלוש, ובחת"ס): 195 ואילך.
סתקע"ה	במ"א סק"י (ציבור – עיקרו בארה"ק): 286. 288.
סתקפ"א	בטור (מ' ימי תשובה): 187.
	בנ"ח (ד"ה והעבירו): אני לרודי . . אלול . . באלו מ' ימי תשובה . . לכו קרוב אל דודו כו': 358.
	בטור: איזה אומה כאומה זו כו' לובשים לבנים וכו': 334. 342 ואילך.
סתקפ"א ס"ב	ברמ"א: נוהגין לאכול בער"ה קודם עה"ש (ובאר היטב): 224.
סתקפ"ה ס"א	ברמ"א: נוהגין לתקוע על הבימה במקום שקורין: 43.
סתקפ"ו ס"א	(איזה שופר כשר): 150.
רסתקפ"ח	בברכ"י (ע"ד המנהג לתקוע קודם התפלה): 43.
סתקפ"ט ס"ח	(צ"ל כוונה לצאת יד"ח תק"ש): 46.
סו"ס תרג	באחרונים (ע"ד תעניות): 191.
סתר"ד	בטור: כל האוכל ושותה בט' מעלה עליו הכתוב כו': 362. 384.
סתר"ו	בטור (ביוה"כ"פ דוגמת מלאכי השרת): 395.
סתר"י ס"ד	ברמ"א: ללבוש . . דוגמת מלאכי השרת: 395.
סתרי"ט	בטור: לפי שאנו כמלאכים: 395.
סתרכ"ד סוס"ה	ברמ"א: מתחילין מיד במוצאי יוה"כ"פ בעשיית הסוכה: 400.

בב"ח: (כוונת המצות): 46.	סתרכ"ה
ברמ"א: מצוה לחקן הסוכה מיד לאחר יו"כ: 400.	
(קשר של קיימא): 111.	סתרני"א סי"א
אין עושיין סעודת פורים כו' (וט"ז (ועוד): יצא זה (שבת) ששמחתו ביד"ש): 9.	סתרפ"ח סי"ו
ברמ"א: ורוב הסעודה צ"ל ביום: 282.	סתרצ"ה סי"ב

יורה דעה

(לא לשאול עתידות): 303.	סקע"ט
ברמ"א: בשוגג . . יתענה מ' יום כו': 191.	סקפ"ה סי"ד
ברמ"א: אין לאדם להורות עד מ' שנה: 187.	סרמ"ב סל"א
בש"ך סקמ"ט (הדעות בהוראה למ' שנה אם משנוולד או משהתחיל ללמוד): 189.	
חייב לכעוס עליהם כו': 199.	סרמ"ו סי"א
ברמ"א (ובתנוני נא בזאת): 294.	סרמ"ז סי"ד
ברמ"א (מהמהרי"ל): דמנהג ישראל תורה: 229.	סשע"ו סי"ד

אבן העזר

(ע"י הרהור תשובה נעשה צדיק): 86, 123, 177.	סל"ח סל"א
בחלקת מחוקק (ע"י החלטה לשוב נפקע תיכף שם רשע אף שהגזילה בידו): 123.	סל"ח סקמ"ד
וברמ"א (מה נק' חופה): 33.	סנ"ה סי"א
בב"ש (סק"ד) וח"מ (סק"ב): אבל אם הביאה לפי שעה כו': 33.	

חושן משפט

בסמ"ע (ומשה"כ): פסקי הבע"ב ופסקי הלומדים הם שני הפכים: 303.	סי"ג סק"י"ג
סל"ד סכ"ט וא"כ חזרת . . שלא ילור . . שלא יעשו כו': 169.	
ברמ"א: כשמקבל . . שלא לעשות עוד סגי ל"י: 169.	סל"ד סל"ג

שו"ע אדה"ז**אורח חיים מהדו"ב**

אסור . . מפיו . . אבל להרהר כו': 168.	סי"א סי"ו
אמרו חכמים ע"פ זאת . . כל העוסק בתורת כו': 194.	סי"א סי"ט
כלי של קודש . . שהם גופות ישראל: 281.	סי"ד סי"ב

מהדו"ק

כל העוסק בתורת כו' כאילו כו': 194.	סי"א סי"א
------------------------------------	-----------

- ציצית תשמישי מצוה הן לפיכך כו' טליחות . . שבלו כו': 148.
 יכוין . . שישעבד להקב"ה הנשמה שהיא במוח וגם תאות . . לכו כו':
 27.
 ותקנו . . תש"ר לפי שהיא חשובה והיא עיקר המצוה כו' (ולא כתב
 „גמר המצוה"): 27.
 תפילין ש"י . . תש"ר . . שניהם נחשבים להו"ר ועש"י אחת: 25.
 ראוי להקדים פרשיות ש"ר לש"י מפני שקדושת ש"ר חמורה מש"י: 23.
 קדושת ס"ח חמורה מקדושת תו"מ: 24.
 (בחמונת אות יר"ד): צ"ל עלי' תג קטן מלמעלה לכתחילה: 149.
 המהרהר בד"ח . . לאו כדיבור הוא: 168.
 נהגו לומר ב"כ סמוך לברכה"ח . . לשם לימוד (ולא משום זכר לנ"ב)
 אומרים כו' קודם אור הבוקר כו': 7-376.
 אין . . עולה ללימוד . . אלא למי שמבין כו': 386.
 אחר התפלה . . יאמר כל הברכות . . ויש מי שאומר שלא יברך ברכת
 אלקי נשמה (ראינו מזכיר ענט"י): 280.
 אין עניית המיעוט מעכבת . . (ובמוסגר): אפי' קדושה כו': 280.
 אפי' מחיצה של ברזל כו' מ"מ צריך שלא יהי' מפסיק טינוף או כו':
 75. 77.
 תפלה . . מד"ס: 191.
 יחיד אין לומר ב"כ . . בצבור נחקנה כנגד נ"כ . . בעשרה ולפיכך אף
 הש"ץ כו': 376. 377.
 מ"ע . . שיברכו הכהנים . . בכ"י . . וחכ' תקנו . . בכל תפלה כו': 375.
 אין מברכין אלא בלה"ק כו': 376.
 נהגו בכל מדינות אלו שאין נ"כ אלא ביו"ט . . יישר כחם של בני א"י
 . . בכ"י כתיקון חכמים כו': 375.
 ת"ת . . מצוה מן המובחר . . מיד אחר התפלה: 194.
 (לענג השבת): 9.
 יש לטעום . . בע"ש . . מכל תבשיל: 334.
 שבת יהא בעיניו כאילו כל מלאכתו עשוי': 334. 397.
 (בענין קשר של קיימא): 15-114.
 חולה שוחטים לו ואין אומרים נאכילנו נבילה . . בנבילה עובר על כל
 כזיה כו': 225.
 י"ח פשוטים . . והוא שיעור סלע של תורה . . לפדות התענית . . י"ב
 פשוטים כו': 222.
 על אורח א' . . אסור מה"ח כשאר חצי שיעור: 184.
 בקו"א במה שבכ"י וב"י אין איסור חצי שיעור (להחכם צבי): 184.
 אכל מצה בלא כוונה . . לצאת י"ח . . יצא: 46.
 עשרה ימים . . המלך המשפט . . הקב"ה מראה מלכותו לשפוט כו':
 342.
- סכ"א ס"א"ב
 סכ"ה ס"י"א
 סכ"ה ס"י"ד
 סכ"ה סכ"ב
 סל"ב ס"א
 סל"ב ס"י"א
 סל"ו ס"י"ב
 סמ"ז ס"י"ב
 סמ"ז ס"י"ז
 ס"ג ס"ב
 ס"ג ס"א
 סנ"ה ס"ז
 סנ"ה סכ"ב
 סק"ו ס"א
 סקכ"א ס"ג
 סקכ"ח ס"א
 סקכ"ח סכ"ג
 סקכ"ח סנ"ז
 סקנ"ה ס"א
 ר"ס רמב
 סר"ג ס"ח
 שש"ו סכ"א
 ששי"ז ס"ג
 ששכ"ח סט"ז
 ששל"ד סכ"ח
 שש"מ ס"ד
 סתמ"ב ס"י"ז
 סתע"ה סכ"ח
 סתקפ"ב ס"א

נוהגין לאכול . . אכלו משמנים כו': 330.	סתקפ"ג ס"ד
נוהגין לתקוע על הבימה במקום שקורין: 43.	סתקפ"ה ס"ג
ראוי ליתן לתקוע לצדיק והגון: 44.	
שהאכילה נחשבת כעינוי: 362.	סתקפ"ט ס"ה"ט
אוכל ושותה כחשיעי . . כאילו הי' מתענה (כט' רי'): 362. 384.	סתרי"ד ס"א
יהי"כ הוא יום הסליחה וכפרה: 367.	סתרי"ז ס"א
יש נוהגין . . להיות דוגמת מלאכי השרת: 371. 395-7.	סתרי"י ס"ט
ביום"כ (ש)אנו דומין למלאכים כו': 371. 395.	סתרי"ט ס"ט
בח קול יוצאת במור"כ . . לך אכול בשמחה: 400.	סתרכ"ד ס"ט
מצוה לתקן הסוכה . . מיד למחרת ידה"כ: 400.	סתרכ"ה
קשרים . . בב' קשרים . . הוא קשר של קיימא: 111.	סתרנ"א ס"ו

הלכות תלמוד תורה

כל נפש צריכה . . להשיג מידיעת התורה . . וסודות: 44-5.	פ"א ה"ד
כל מה שלומד בהרהור . . אינו יוצא . . י"ח מצות ולמדתם כו': 168.	פ"ב ה"ב
בחושבע"פ אם אינו מבין הפי' אינו נחשב לימוד כלל: 168.	פ"ב ה"יג
(החירוב לקבוע עתים לתורה וגם לעסוק בפרנסה): 396.	פ"ג ה"ב ואילך
תלמוד מביא לידי מעשה: 195.	פ"ד ה"ב
כל התומ"צ שאדם ערשה בהיותו רשע אף כו' מוציא מהקליפה: 237.	פ"ד ה"ג

הלכות גזילה וגניבה

אסור לגזול . . כ"ש . . ח"ש אסור מה"ח: 184.	ס"א
--	-----

הלכות נזקי גוף ונפש

אין לאדם רשות על גופו כו': 281.	ס"ד
---------------------------------	-----

סידור אדמו"ר הזקן

43 (לא העתיק כוונות האריו"ל כי אינם שווה לכל נפש). 44 (קבע נוסח השווה לכל נפש. מיוסד על כוונות הנ"ל שיהי' שייך לכ"א. אפילו כו' צריכים אנו להתפלל . . בנוסח רבינו הגדול).	
אחר קה"ת יכון עצמו לתקוע בשופר ויאמר קאפיתל זה [מז] ז' פעמים: 43 ואילך.	סדר תקיעות

מפתח ספרים

(ע"ס הא"ב)

אבודרהם

טעמי התקיעות

מהרס"ג: לזכור קל שופר דמ"ח: 43.

שו"ת ר"א בן הרמב"ם

(הובא בכס"מ הל' אישות פ"א סה"ב, דאירוסינ בלא נישואין ודאי לא השלים המצוה עדיין): 32.

אגרת דר"ש גאון

ח"ג פ"ב (ע"ד רב הונא): 182.

אוצר הפוסקים

כרך יב (חשיבותו והמשכו): 3-242.

אור זרוע

ברכות

סי' קיב (ע"י הרהור תשובה צדיק גמור): 123.

אור צדיקים

סי' יב (טבילת המוציא במלח): 266.

ס' אלימה (להרמ"ק)

תשובה על פגם הברית: 115.

אמונות ודעות (להרס"ג)

מא' ה, פ"ה (גדרי החשוכה): 87.

בן פורת יוסף

בסופו (מענת מלך המשיח להבעש"ט: כשיפרצו כר'): 42.

בנין שלמה, שו"ת

סי'ד (בטעם קדימת תש"ד לתש"י): 22.

בית רבי

ח"א כ, א מכתב אדה"ז דתפלה מה"ח: 191.

גליוני הש"ס (להר"י ענגל)

ירושלמי זרעים כרך א

אות מד (הברל בין תש"י ותש"ר): 24.

ס' דברי שלום (להרא"ש מזרחי)

בראש הסי' (החרת נדרים כ' מנ"א מ' יום קודם ר"ה): 287.

דרישות בעניני המלאכים (להרמ"ק)

הדרישה הא' החקירה ה' והז' (ע"ד בחינות במלאכים): 136.

הלכות קטנות, שו"ת

ח"ב סרני"ב (תענית הפסקות): 196.

השיב משה, שו"ת

או"ח, ו' (איסור אכילה משהגיע זמן תפלה): 224.

ספר הזכרונות (לכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע)

ס"ע 17 וע' 342 (בשם ליובא(רויטש) מל' אהבה): 289.

חובת הלבבות**שער הביטחון**

297.

שער התשובה

פ"ד גדרי התשובה: 87.

רפ"ה תנאי גדרי התשובה: 87.

חוט השני, שו"ת

בסופו (ערך המטבעות – שבדכחז"ל ופוסקים – זל"ז ושו"ים): 1-220.

חיי אדם**כלל ז'**

סי"ה (אם לא בירך ענט"י קודם התפלה – לא יברך. ובתוס' חיים שם): 280.

סי"ח (אם לא בירך אלקי נשמה קודם התפלה – לא יברך): 280.

חכם צבי, שו"ת

ספ"ו (חצי שיעור רק במידי דאכילה או היכא דאחשבי'): 184.

חמדת ישראל (להר' מאיר דן פלאצקי)

קונ' נר מצוה
מני"ב"ג (הטעם שהרמב"ם הקדים תש"ר): 23.

חסד לאברהם

מעין ד' נהר מ"ב (שיעור פדיון תענית): 222.

חקרי לב

יוד"ח"ב
בסופו קונ' כונן לחוקר (ית, ג): 19.

ספר חרדים

בחתימת הספר
(סגולה ו') (הבת קול מזלי' שמע): 12.

חתם סופר, שו"ת

או"ח
סקע"ג (תעניות הפסקה במקום מ' יום „איך לו סמך כו"מ): 196.
יוד"ד
סקניה (ויפריש לצדקה כשיעור שער לחטאת בזמנינו): 221.

טורי אבן (על הרמב"ם)

ריש הלי' תפילין
(הטעם שמקדים הרמב"ם חש"ר לש"י): 24.

ספר הישר לר"ת

שי"ג דברים היוצאים מן הלב כו': 263.

כל בו

סיי ע (ורדוי במספר מ'): 187.

כף החיים

לשו"ע סתר"ח
סק"ב (בערב יוהכ"פ: לפחות יעשה ב' סעודות על הפת): 363.

כתבי האריז"ל

שער המצות

ואתחנן

ד"ה גם בענין עסק ההלכה. בעיון עם החברים: 190.

עקב

(לטבול פרוסת המוציא במלח): 266.

שער הכוונות

ענין ציצית דרוש ב'

בתחלתו טלית אור המקיף גדול מאד . . ולכן אין הקדושה חלה . . ציציות . . יש לנו בהם יותר . . תשמישי מצוה: 148.

ענין טבילת ערב שבת

לטעום כל התבשילין שמכשל בע"ש וז"ס טועמי' חיים זכו: 334 . 386.

ענין ט"ב

בסופו ביום ט"ב במנחה לומר פסוקים של נחמות . . כי אז במנחת ט"ב נולד המשיח הנק' מנחם: 8 . 229.

ענין סוכות

דרוש ט (זיווג בשמע"צ): 408.

ע"ח

שער מ"ן ומ"ד

ד"א יכלו כל הנשמות שבגוף: 408.

פע"ח

שער הציצית

פ"ג (אור גדול של המקיף בטלית יותר מהציצית): 148.

שער הקדישים

פ"ד (י"א סממני הקטרת): 284.

שער הזמירות

טפ"ה (אמירת לשם יחוד כו'): 46.

שער השבת

רפ"ג טועמי' חיים זכו (טעימה בע"ש מכל מאכל): 334.

פ"ז (לחם ומלח בשניהם ג' הרויח): 266.

שער הנהגת הלימוד

(לימוד הנגלה של האריז"ל כו'): 190.

שכ"ג (כוונת ט"ב ובין המצרים בסופו), בהגהת צמח

(הטעם שמקדשין הלבנה מוצאי ח"ב): 8.

סוף שער חגה"ש דרוש לט"ו באב

283.

שער תפלות ר"ה

טפ"ז (ז' ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ כנגד ז' ימי כל השנה דשנה שעברה – והבאה). 368.

שער השופר

בתחלתו יכין עצמו כו' לתקוע בשופר: 43.

שער יוהכ"פ

- פ"א (אכו"ש כעיוהכ"פ): 385.
 (בעיוהכ"פ אכילה ושחי' – „כפי שיעור ב' ימים"): 363.

שער נט

- פ"ח (זורג בשמע"צ): 408.

ל"ת להאריז"ל

- בראשית ע"פ ויתהלך חנוך (משיח בחי' יחידה): 6. 347.

סידור האריז"ל

- הגש"פ (ויטביל במלח): 266.
 „הקהה את שיניו": 174.
 (הכנה לתקיעות): 43.
 (זורג בשמע"צ): 408.

ס' הלקוטים להאריז"ל

- שמות א, יד (אין משיבין על הדרוש אפי' החשבון אינו מכורן): 406.

מאור עינים

- סו"פ פנחס (ככ"א ניצוץ משיח): 7. 348.

מגלה עמוקות

- אופן קג (ארי' אוחי' יראה): 283. 287.

מהר"ם מרוטנבורג, שו"ת

- (מי שנתחייב חטאת לא יפחוח מסלע): 223.

מטה אפרים

- סתקפ"ה (הכנה לחק"ש): 45.

מנהגים ישנים מדורה

- ע' 153 (מנהג ישראל חררה): 229.

מנורת המאור

- ח"ג פרק ת"ח ע' 235 (הי' רגיל לקרות דף א' יקרא ב' דפים כו'): 111.

מנחת חנוך

מצוה שסד (המצוה היא וידורי לא תשובה): 166.

משנת חסידים**סוף מס' תמוז ואב**

בת"ב נולד מנחם (משיח) לפיכך מקדשין הלבנה כר': 8.

מס' ר"ה

פ"ג מ"א (יכין עצמו לתק"ש): 43.

מס' ימי מצוה וסוכה

פ"ב (זווג בשמע"צ): 408.

משנת יואל

(תפלה דרבנן או מה"ת): 191.

נודע ביהודה, שו"ת

ארי"ח מהדור"ק

סל"ה (אינן לדיין אלא מה שענינו רואות – בנוגע לתשובה שכלב): 204.

נימוקי מלבי"ם (על ב"ק, ב"מ)

243.

סידור

ראה לעיל במפתח נוסחאות התפילה (בסוף מדור מדרשים).

סידור אדה"ז

ראה לעיל בסוף מדור ספרי הלכה (אחר שו"ע אדה"ז).

סידור האריז"ל

ראה לעיל „כתבי האריז"ל“.

סידור רס"ג

(מעניני תק"ש להזכיר קול שופר דמ"ת): 354.

סידור תפלה למשה (להרמ"ק)

בברכת יוצר

סה, א (כמה בחי' במלאכים): 136.

ספר המצות (למר חפץ אלוף)

(מנה העשה דושבת עד ה"א): 172.

ספר המצות לרס"ג

פר' מב בר"פ פערלא (המ"ע דתשוכה): 172.

סמ"ק

מצוה נג (לשוכ דכתיב ושכת עד ה"א): 172.

עבודת הקודש (לר"א אבן גבאי)

ח"א פי"ח כשם שיש לו כח בכבע"ג כו': 383.

ח"ד פי"ט (שנה מלי שינוי ומלי שני): 368.

עץ חיים

ראה לעיל „כתבי האריז"ל“.

ס' עשרה מאמרות

מא' אם כל חי

ח"ב פלי"ג אדם – אדמה לעליון: 371.

פלח הרמון

שמות

ע' ז (בשם אדה"ז שלפני נשמות כמו רשב"י „לא נחרב הבית כלל"): 372.

פסקי מהרא"י

ס"י ס

(צדקה כו' שיעור חטאת בדנקא כו' ושיערו כו' י"ח פשיטין): 223.

פרדס (להרמ"ק)

שער ד

פ"ד המשל אל מים אשר הם מחלקים אל הכלים . . משונים בגוונים: 150.

שער יב

פ"ב (אלקים כג"י הטבע): 139.

שער טז

פ"ד (מי נתן מלאך נוצר בתוך האצילות): 136.

שער יט

ספ"א (הרי" – שם העצם): 88.

פרי עץ חיים

ראה לעיל „כתבי האריז"ל“.

צמח צדק, שו"ת

י"ד

סט"ז א (בגדרי חצי שיעור): 184.

סקני"ח א	ב' דינים בטבילה: 75.
סרכ"ג	(ערך המטבעות שבדחז"ל ופוסקים): 1-220.
אה"צ	
סרס"ג	רצון יש בו ב' ענינים רצון וחפץ: 200.
שער המילואים	
סס"ג ס"ו	(בגדרי חצי שיעור): 184.

צפע"נ

עה"ת

ר"ם ויצא

(חילוק דמספר ג' וד'): 39.

שמות

ב, א (עמרם הוסיף דין של נישואין): 31.

ואתחנן

ג, כה (כפירוש או יבריל (ד, מא) להבא): 14.
(ולמפרע חל ערי מקלט בעבר הירדן): 18.

על הרמב"ם

הל' תפילין

פ"ד ה"ד (תש"י המצוה היא ההנחה, בשל ראש שיהא מונח. חילוק נוסח הברכה רש"י ורש"ר): 24.

השמטות שבסו"ס הפלאה

נה, ב (החילוק בין תש"י ורש"ר בלילה אם ה"י מונח מבע"י, וכוה א"ש דברי הגמ' ביצה . . דרק כש"ר אסור: 24.

הל' תרומות

בתחלתן (בענין קליטת ערי מקלט אם צ"ל כולם): 17.

הל' תרומות בהשמטות

סא, רע"ד וזהו כוונת הגמ' כתענית . . דבחר"ל ע"י שליח וכו': 39.

מהד"ת

ע' 84 ואילך (עבד בטל לרבו): 188.

ע, ד (כל רגע ורגע שלכוש תש"ר מקיים מצוה משא"כ בש"י): 24-25.

פס, א (תש"י המצוה הוא ההנחה ורש"ר המצוה שיהא מונח כל רגע מקיים המצוה: 24-5.

צא, א (מעלת אל יחסר דתפילין על בכל עת דציצית): 25.

כללי התורה והמצוה

ע' ציבור (גדרו): 284, 288.

צפע"נ, שו"ת

דווינסק

ח"א סק"יח (היורש במקום המוריש): 366.

ירושלים

סי"ה (לפני עור ב' פרטים כר'): 184.

קהלת יעקב

מע"י מקור מקור נק' הכתר כי הוא מקור לכל: 85.

ראשית חכמה

פי"א החטא דהו"ל פוגם בשאר האברים: 125.

פטי"ז הזרע .. יש לו חלק מכל אבר ואבר: 125.

שער הקדושה

פי"ז החטא דהו"ל פוגם בכל האברים: 125.

בפי" דברי הזוהר שאין חשובה מועלת לפגם הברית: 112.

מהר"ש גרינפעלד, שו"ת

ח"ב

סלי"ד, עה 225.

מהרש"ל, שו"ת

סס"ד 377.

שירי טהרה

יו"ד

רי"ס קצח (טבילה, חציצה): 75.

שאלות

שאלתא מה

בתחלתה תפליין בראשיון ואח"כ בדרועיהון (ובהעמק שאלה שם אות ג): 22.

של"ה

בית אחרון

יב, א"ב שכר ועונש בדרך נס או בטבע: 205.

פט, א אלקים עולה כמנין הטבע – כדאי' בזהר: 139.

שער האותיות

צט, א (חטא הברית ניטמא כל שיעור קומתו): 125.

ריש מט' ר"ה

ריג, א ארי' ר"ת אלול ר"ה כר': 283. 287.

מס' תמיד

- רנא, ב   בהג"ה ד"ה על חוט: העני בדעת מה יעשה . . יכוון בלבו כו': 45.
שעת, ב   ארי' ר"ת אלול ר"ה כו': 283. 287.

שער הגמול (להרמב"ן)

- סופו   (תכלית השכר שלע"ל – נשמות בגופים): 384. 394.

שער הכולל

- בהקדמה   אדה"ז לא העתיק כוונת כו': 43.
פ"ו   (ע"ד אמירת לשם יחוד קודם ב"ש): 46.
פמ"ג סק"א   בפ"י „יכין עצמו לתקוע כו'": 43-4.
פמ"ח סקל"ג ע"ד הכוונת שכתב אדה"ז בשפיכת המכות: 44.

שערי תשובה לרבינו יונה

- שער א   (כמה תנאים במצות התשובה. עקרי התשובה): 87.

מפתח ספרי חסידות מרבתינו נשיאינו

הבעש"ט

כתר שם טוב

מענת מלך המשיח להבעש"ט כשיפרצו כו': 42. 286. 290. 333. 347. 372.

הוספות

סקט"ז כשאתה חופס במקצת מן העצם כו': 366.
 סקכ"ו (ענין פגישת ב' בני"א): 284. 288.
 סקל"ג (שכל א' מישוראל חביב כבן יחיד זקונים): 366.

הרב המגיד

לקו"א

סקט"ז (כו, ג) (בע"ח צ"ל אי אפשר): 97.
 סרי"ג (נב, א) (כל המקורות כו' כמשל מי שרואה במראה): 283. 287.

אור תורה

סי"פ עקב (נרות להאיר): 285. 289.
 סרצ"ז (פד, סע"ד) הירח היא מקבלת . . יש לה יוחר תענוג כו': 6.

כ"ק אדמו"ר הזקן

תניא

91 (חלק ראשון – כנגד ז"א, חלק שלישי – כנגד בינה). 161³ (ענין חלקי התניא וסדרם: ח"א – ז"א, ח"ב – מל' (ולכן הי' סברא שח"ב יהי' קודם ונשאר שם כמשי"ח), ח"ג – בינה; כנגד ד' חלקי שו"ע: ח"א – אר"ח; ח"ב – יר"ד; ח"ג – אה"ע).

הקדמה

ג, ב (התורה כללות ופרטות נאמרה): 124.
 ד, א (הנסתרות . . דו"ר דבמוחא ולבא): 54.

ח"א

פ"א (ע"י כל חטא נקי רשע): 123.
 פ"ב (חלק אלקה ממעל ממש): 89. 387.
 ריפח באפיו . . מתוכיותו ומפנימיותו (החילוק מהמובא באגה"ת פ"ג): 138.

- הוא המדע והוא היודע כו' (ביאור כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ צוה): 237.
 עשר בחי' כנגד ע"ס שנשתלשלו מהן: 62.
 השכל . . המשכיל כל דבר נק' בשם חכמה: 59.
 להבין דבר לאשורו ולעמקו . . נק' בינה: 58.
 יראה הרוממות במוחו . . לירא ולהתבושש . . ופחד ה' בלבו: 90.
 ושאר המדות כולן הן ענפי היראה והאהבה ותולדותיהן: 52.
 לבושים . . דבור ומעשה: 54.
 כללות תרי"ג אברי נפשו . . ובפרטות בחי' חב"ד כו': 102.
 והמקיימן באמת הוא האוהב . . וחפץ כו': 62.
 וא"א לדבקה בו באמת כ"א בקיום כו': 63. 155.
 שלשה לבושים אלו . . גבהה וגדלה מעלתן כו': 63.
 דאורייתא וקב"ה כ"ח: 62.
 הוא היודע והוא המדע וכו' (ביאור אדמו"ר מוהרי"צ צוה): 237.
 ומאחר שהתורה ומצותי מלכישים כו' אור ה' ממש מקיפה כו': 63.
 חשובה . . להיות כי עד הנה היתה נפשו בארץ צי' כו': 98.
 זדונות נעשו לו כזכיות הואיל ועי"ז בא כו': 157.
 יראה במוחו ופחד ה' בלבו: 90.
 מהר"ע נפש האלקית (שהן עשר בחינותי): 54.
 המוח שליט על הלב: 28.
 (בינוני שולט על הנה"ב בנוגע לפועל): 28.
 (עובר אלקים – יותר מרגילותו): 131.
 תכונת לבו ומוחו . . דו"ר שבתכונות מוחו כו' גבהו . . מבחי' המעשה: 64.
 דו"ר שבהתגלות לבו הם המתלבשים במעשה המצות להחיותם: 63.
 צדיקים דוקא לבם ברשוחם . . כל אדם . . מוחו ברשותו: 28.
 א"א . . להתחיל לעבוד ה' בלי שיעשו תשובה כו': 163. 202.
 א"ס ב"ה מלובש בחכ' שבנפש: 59.
 חכ' שבנפש . . מתפשטת בכל בחי' הנפש כו': 135.
 אור האש חפץ כו': 70.
 גלות זוהי לבחי' חכמה אינו אלא לבחי' המתפשטת ממנה כו': 146.
 (עשה"ד – כללות התורה): 377.
 (העובר עבירה מקבל הטומאה ממקום המיתה והטומאה ה"י): 20.
 אורייתא וקוב"ה כולא חד: 62.
 רמ"ח פקודין אינון רמ"ח איברין דמלכא: 170.
 גם בשעת החטא היתה באמנה אתו ית': 155.
 נתינת הצדקה . . ממדותיו של הקב"ה מה הוא רחום כו': 96.
 נשמת האדם אפי' הוא צדיק גמור כו': 63. 87.
 עובד ה' ביראה ואהבה . . אין אור ה' שורה . . אלא ע"י קיום המצות כו':
 63.
 בהג"ה: א"ס ב"ה הוא אחד האמת . . רוו היא מדריגת החכמה: 59. 146. 147.

פלי"ו	נתארה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים: 394. 440.
פלי"ז	(הגאולה ע"י מעשינו ועבודתינו בזהמ"ז): 364. הגורם שכר המצוה היא המצוה בעצמה: 206. המשכת אלקותו . . ע"י קיומה . . ולהעביר רוח הטומאה ממנה בשמירתה כר': 164.
פלי"ח	צדקה . . נק' בשם מצוה סתם: 202. ברכות דרבנן: 191.
פלי"ט	תפלה או שאר ברכה בלא כוונה כגוף בלא נשמה: 161. 45. כוונת המצות . . כנשמה לגוף: 45. מי שדעתו . . להתבונן . . ולהוליד . . הרי כוונה זו כר': 91. יראתם . . טבעית . . מעלת הצדיקים . . בעולם הבריאה (ובהגה"ה): 91. 101.
פ"מ	שכר מצוה מצוה פי' שמשכרה נדע מהותה: 206. דו"ר וטבעיים . . להוציאן מהסתר הלב כר': 91. יראה עילאה . . היא בחכ' עילאה י' כר': 90.
פמ"א	דו"ר . . תכלית האהבה היא העבודה מאהבה כר': 62-3. ואף שלהיות כוונה זו . . מ"מ יש לכל אדם להרגיל עצמו בכוונה זו כר': 47.
פמ"ב	כל נפש ונפש . . יש בו מבחי' משרע"ה כר': 186. 345.
פמ"ג ואילך	(כמה עניני התבוננות לעורר דו"ר. ההשוואה לאגה"ת פ"ט): 94.
ספמ"ד	נק' דו"ר הנסתרות לה' אליקונו: 54.
פמ"ה	בבחי' נשיקין שהיא אתדבקות רוחא ברוחא כמ"ש ישקני . . התקשרות דבור . . וכן מחשבה כר' (וההשוואה לאגה"ת): 104. בבחי' נשיקין . . עסק התורה . . בחי' נשיקין ממש . . עי"ז ליעקב אשר פדה כר' (וההשוואה לאגה"ת פ"ט): 99. 103.
	ובפרט מעשה הצדקה וחסד דרועא מינא . . כמ"ש וימינו תחבקני (וההשוואה לאגה"ת): 104. 108.
	עסק התורה . . מחשבת העיון כר': 102.
פמ"ו	יכול לבוא לבחי' אה"ר . . יעקב אשר פדה לאברהם: 301. לעורר . . האהבה . . המסותרת . . כמים הפנים כר': 99. קדשנו במצוחיו כאדם המקדש אשה כר': 163.
פמ"ח	קדושה היא ל' הכדלה: 36. אין הפי' סורב ומקיף . . והמשל בזה הנה הארץ הלזו . . מלא כל הארץ כבודו כר': 74-5.
פמ"ט	כמים הפנים . . אתדבקות רוחא ברוחא . . נשיקין . . חב"ד בחב"ד (וההשוואה לאגה"ת פ"ט): 99.
פ"י	איך היא בחי' אתדבקות כר' הדיבור כת"ת כר': 105. כסף הקדשים מל' נכסוף נכספת כר': 322.
חלק ב	ראה בתחלת המפתח לתניא.

ראשית הדברים . . האמונה כו': 162.	חינוך קטן
(כל שם מורה על חיות הדבר הנק' בשם זה): 140.	פ"א
(כל הנכראים חיים רק מדבר ה'): 68.	פ"א-ג
78.	פ"ג-ד
שם הוי' פירושו שמהנה את הכל כו': 76. 78. 214.	פ"ד
והיו"ד משמשת על הפעולה . . הוה ותמיד: 214.	
שם אלקים . . בגימטריא הטבע: 139.	פ"ו
לגבי הקב"ה . . אין מדת הגבורה מסתרת ח"ו כו': 142.	
אין מלך בלא עם . . מל' עוממות . . נפרדים: 138. 161.	פ"ז
כל בחי' אלו (מקום וזמן) אין להם שייכות במדות . . כ"א במדת מלכותו כו': 161-2.	
מהותו ועצמותו ית' . . מלא את כל הארץ ממש . . כמו בשמים ממעל: 75.	
שא"א כלל לומר ענין הצמצום כפשוטו . . לית אתר פנוי מיני': 75.	
ווי"ש בתיקונים תני"ז דלית אתר כו' לא בעילאין כו' (וההשוואה לאנה"ת פ"ה): 73.	
שאינו נחפס כלל תוך העולמות . . וזהו ג"כ ענין סוכ"ע: 77.	
מדותיו שהן חסד ורחמים ושאר מדותיו הקדושות כו' ועולם ע"י חסד יבנה כו': 51-2.	
(כל שם מורה על חיות הדבר הנק' בשם זה): 140.	
מדת חסדו ורחמנותו ושאר מדותיו . . ומדת חסדו . . תפארתו הכלולה כו': 52.	פ"ח
מהות מדת חסד ורחמים: 52.	
הקב"ה . . מנהיגם כו' וכמאמר אליהו . . לאנהגא בהון כו' (וההשוואה לאנה"ת פ"ד): 144.	פ"י
(בענין עלמין סתימין): 55.	פ"יא
אותיות . . תמונתן בכתב היא מורה על ציור ההמשכה: 146.	
בהגה"ה: כל אות . . תמונתן . . מורה על ציור ההמשכה: 146.	פ"יב
אות הקודמת . . העיקר בכריאה זו והשאר טפילות כו': 187.	
	ח"ג
161-3 (הטעם שהוא חלק ג' דתניא. שייכותו לבינה; שוי"ע אדה"ז). 220	
(נק' ג"כ: לקריא ח"ג; סש"ב ח"ג; תניא קטן). וראה בתחלת המפתח לתניא.	
פירוש דאע"ג דלענין קיום מ"ע גדולה כו': 328.	פ"א
היינו משום שע"י קיום מ"ע כו': 164.	
מצות התשובה מה"ת כו': 165-6.	
מצות התשובה . . היא עזיבת החטא בלבד: 86.	
שיגמור בלבו בלב שלם . . ולא יעבור עוד מצות המלך כו': 81. 115. 123.	
לבל ישוב . . למרוד במלכותו ית' . . הן במ"ע כו': 123.	
לשוב אל ה' בכל לבו: 80.	
כמ"ש יעזוב . . השיכנו ה' אלקי (הטעם שמכיא ב' פסוקים וסדרם ודיוק הלשון): 171 ואילך.	

- שנאמר ופקדתי (הטעם שמביא רק פסוק זה): 164-5.
 ולכן לא הזכירו הרמב"ם והסמ"ג כו': 166.
 כמ"ש בתורה והתורדו את חטאתם גו': 176 ואילך.
 „רמ"ש ביראל": 178-9.
 (גמר כפרה ע"י תעניות וצעקה): 80. פ"ב ג
 „כשעשה תשובה שלימה": 180 ואילך. פ"ב
 כמו ראב"ע . . מ' צומות: 180.
 על שלא קיים דברי חבריו: 183 ואילך.
 „מ' צומות": 185 ואילך.
 ועל יסוד זה . . ע"פ חכמת האמת: 190.
 מ"ע דרבנן כמו תפלה: 191.
 וכמ"ש בישעי': 191.
 צום הנרצה הוא יום רצון: 9.
 מי שחטא חטא א' פעמים רבות כו' עשר או עשרים פעמים פ"ד וכן פ"ג
 לעולם: 121 ואילך.
 אכן כל זה באדם חזק ובריא כו': 192 ואילך.
 ליתן בעד כל יום . . ערך ח"י ג"פ (שיעורן עתה): 220 ואילך.
 לתקן נפשו: 195.
 ויכול לדחותן לימים הקצרים כו': 195.
 וגם יכול לאכול מעט כג' שעות לפני ג"ה: 4-223.
 וכן לשאר . . וחפץ בהצדקה: 197 ואילך.
 „לשוב אל ה' באמת וכלב שלם": 115. פ"ד
 ההכרח לבאר היטב בהרחבת הביאור כו': 128 ואילך.
 וגם מ"ש בזוה"ק . . תשובה עילאה כו': 201.
 (מ"ש בזוה"ק בקצת מקומות שאין תשובה מועלת לפוגם כו' כ"א תשובה
 עילאה: 112.
 להבין זאת מעט מזעיר: 203.
 והרי נמצאו בכל דור כו': 203 ואילך.
 בנעימים: 207.
 חלק משם הוי" ב"ה: 207 ואילך.
 יש הפרש עצום מאד למעלה: 210 ואילך.
 (ההבדל בין נשמות ומלאכים): 137.
 ולכן נק' המלאכים בשם אלקים: 213.
 ולכן נק' המלאכים בשם אלקים בכתוב (הטעם שמביא ג' פסוקים): 136.
 219.
 בשם אלקים בכתוב . . להתייבב גו': 215.
 כנודע ממאמר אליהו אנת הוא דאפיקת . . עשר ספירן: 144.
 כל ה' ספירות נכלות ונרמזות בשם הוי" כו': 143 ואילך.
 (ד' אות' הוי" – „המשך אחד"): 133.

- והקוץ שעל היורד רומז לבחי' רצון העליון ב"ה שלמעלה מעלה ממדרגת בחי' חכמה עילאה: 74. 152.
- המשכה זו היא ע"י מדת חסדו וטובו ושאר מדותיו הקדושות כו': 51 ואילך.
 הרי"ו . . מדותיו הקדושות . . במספר שש . . באות ה"א . . להוליד . . אהבה ויראה . . בעסק התורה והמצות . . אותיות וא"ו ה"א: 52 ואילך.
 שכל הנעלם שבכתו לצאת אל הגילוי להבין ולהשכיל: 59 ואילך.
 להבין ולהשכיל באמתתו ית' ובגדולתו . . בגדולתו ית' . . באמתתו ובגדולתו ית': 58 ואילך.
 ובינתו להתבונן . . להוליד מבינתו והתבוננותו: 65.
 וגם ההתבוננות להבין ולהשכיל כו' נמשכה ג"כ מהתורה . . בחי' יורד של שם הוי": 61 ואילך.
- פ"ה אין הבל הנופח עולה ומגיע כלל לאותו מקום (ובמהדו"ק: לא יבא שם הרוח): 67 ואילך.
- אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ לפניו ית': 74 ואילך.
 כי הלא . . ממלא כל עלמין (אם יש כאן ד' או ה' ראיות): 73 ואילך.
 שנכרת ונפסק חבל ההמשכה: 4-113.
 (כרת ומיתה ביד"ש – עונש טבעי): 68
 (החילוק בין תשר"ת ותש"ע): 7-56.
- פ"רח פ"ו וכשאדם עושה תשובה נכונה . . תשוב ה' תתאה מבחי' גלות: 129.
 רפ"ז דרך האמת והישר לבחי' תשובה תתאה . . הם ב' דברים דרך כלל כו': 79 ואילך.
- פ"ז יתמרמר ע"ז מאד מאד (הוראה שאלקות מאיר בנפשו): 83.
 כי כל קרבן כו' לשם הוי' . . אבל לשם אלקים היא מדת הדין אין מקריבין: 225.
 רשעים . . חיייהם נמשכים ממקום המות והטמאה: 20.
 ואף מי שלא עבר על עון כרת כו' הרי כריבוי החטאים יכול להיות כו': 225.
- פ"ח י"ג מדות הרחמים . . שלמעלה מעלה . . מאוחיות שם הוי' . . מנקים כל הפגמים: 144.
 שוב אין עורנותיכם מכדילים כו': 72.
 אזי תוכל נפשם לשוב עד ה' ב"ה ממש ולעלות מעלה מעלה למקורה ולדבקה בו כו': 84 ואילך.
 ומעלת בעל תשובה . . משכי עליהו . . ובחילא סגי: 8-97.
 תשובה עילאה היא דיתעסק דאורייתא: 111 ואילך. 130. 360. 370.
 תשובה עילאה . . ומוליד מרוח בינתו דחילו ורחימו כו': 91 ואילך.
 הענין שנאמר לאהבה . . משום כי הוא חי"ך: 94.
 וכן ביראה ופחד או כושה: 90 ואילך.
 והנה עיקר האהבה היא אתדבקות רוחא ברוחא . . וע"ז נאמר וכלל נפשך . . כשהיא מחמת אהבה: 99 ואילך.
 עיקר האהבה היא אתדבקות . . שכל ומדות ולבושיהם . . דהיינו המדות . . והשכל: 96 ואילך.

המדות במדותיו כו' והשכל . . . וכן המחשבה . . . והדיבור . . . והמעשה כו':
104 ואילך.

והדיבור בדבר ה' זו הלכה: 105-106.

פ"י „להיות דבר ה' ממש בפיו": 108.

שבת היא בחינת תשובה עילאה ושב"ת אותיות תש"ב: 367.

(שבת, תשב – תשו"ע): 359.

פ"יא תשובה עילאה שהיא בשמחה רבה: 360, 370, 386.

ח"ג מהר"ק

ע' תקד תשובה הוא מלשון השבה כמו . . . והשיב את הגזילה כו': 85.

ע' תקי (ליחא ההקדמה ד„באמת אין שום דבר גשמי ורוחני חוצץ לפניו ית"י):

79.

לפ"ה (מביא לענין עונותיכם מבדילים הפסוק „טהור עינים מראות ברע"): 77.

לפ"ט עב וכפול (במקום „כפול ומכופל"): 112.

(תוכן עבודה דתשו"ע – דביקות הגשמה כפי שהיתה מיוחדת בו ית' בטרם

שנפתה כו'): 95.

ח"ד

פוחתין בכרכה: 375.

בתחלתו

ס"א מתנים הם דבר המעמיד כל הגוף . . . האמונה האמתית בה' אחר כו': 282.

ס"ה והשפעתה (דבחינת בינה) מסתיימת בלב: 53.

ס"ו דחילו ורחימו . . . הבאות . . . מלמעלה . . . נקראות בשם אמת . . . הדרך . . . על

ידי שיעורר רחמים רבים (בעבודה): 83.

ס"ט"ו וכוז' יסוד היא עד"מ ההתקשרות שמקשר האב שכלו בשכל בנו כו': 55.

ס"ט"ט הפרש גדול בין השגת חכמי האמת . . . ובין השגת משרע"ה . . . בנבואה

המכונה . . . רא"י ממש: 10.

ס"יכ בריאת נשמות ממנה (ממלכות דאצילות) כו' בעולם הבריאה כו': 408.

סכ"ה (דוגמת ד' אותי' בנפש) זלערי"ז יש עשרה כתרין . . . נפשות עו"ג: 62.

סכ"ו נסתרה בימיהם כו' בהצנע לכת כו' מצות לגלות זאת החכמה כו': 191.

סכ"ח לכפר . . . גם על הזדונות . . . ממחא סתימאה כו': 153.

פכ"ט נקראו ההלכות בשם תגא וכתרה של תורה . . . רצון העליון ב"ה מכונה . . .

כתר עליון . . . שלמעלה מעלה ממעלה חכמה עילאה כו': 106.

סל"א שכינתא הנקראת בשם לב כו': 67.

ח"ה

קנט, א שכל מלאך כו' אזי נק' בשם הוי": 217.

ד"ה דוד זמירות כל העולמות עליונים ותחתונים חלום בדקדוק מצוה א' . . . וכן

בתפילין כשרות כו' לכל העולמות כו': 245.

תורה אור

נח

ג, א אנת הוא חד . . . חכים (אותה הבחינה) . . . נק' . . . ע"ס הגנוזות: 145.

	לך
	יא, ג
	וירא
	יג, ד
	יד, טע"ב
	וישב
	כז, ב
	ויגש
	מד, ד
	שמות
	נב, ב
	וארא
	נט, א
	יתרו
	סז, ב
	משפטים
	עה, א
	עה, ב"ג
	תשא
	פו, ג
	מג"א
	ק, א
	הוספות
	קיד, ד
	לקוטי תורה
	בשלה
	א, ד
	פקודי
	ג, ב ואילך
	ד, רע"ג
	ו, א
	ויקרא
	ב, ב"ג
	לתורה רק נפקת מחכ' ומקורה בכתר): 65.
	נק' י"ס בשם תקונין .. מלשון חכשיט כו': 144.
	להמשילו בדרך משל וחידה: 149.
	ואשים דברי .. דבר ה' .. מדברת מחוך גרונו: 95. 130.
	מאן מלכי רבנן .. להיותו בכיטול .. הוא כחי' מלך .. ואינו בכחי' עבד כו': 95.
	האור בכחי' מקיף כמו טבעת קדושין שהוא עגול ומקיף: 36.
	(בענין עשה דוחה ל"ת): 328.
	דליית .. המלי' .. נק' דל .. גימ"ל .. גומל חסד ושפע למלי' הנק' דל: 39.
	בחי' בטול .. תען לשוני אמרתך .. כעונה אחר הקורא כו': 95.
	אבא מקנן באצילות כו': 146.
	ישראל עלו במחשבה .. עולם הבריאה משא"כ המלאכים .. בחי' יצירה .. עולם המלאכים: 141.
	כואהבת יש ב' פירושים .. ציווי .. שתבא האהבה ממילא: 285. 289.
	(החילוקים בין תליח וציצית): 148.
	אהבה הוא בבחי' יש .. אבל היראה היא בחי' ביטול ואף יר"ת כו': 95. 202.
	יר"ת .. שרשה מחכ"ע: 135. 202.
	(אשר ל' תענוג): 110.
	(ע"י מל"ת נמשך אור נעלה מזה הנמשך ע"י מ"ע): 153.
	י"ה עדות .. כל רואיהם יכירום .. בכ"א בחי' שם ה' .. י"ה ע"י קיום מל"ת כו': 62.
	איתמר .. ממילא .. כדוגמת .. אני המשנה כו': 95.
	(התעוררות מצד למע' (כ"ק וכו') בלבד אין לה קיום): 13.

ה, רע"ב בתגין שבהם נרמזו רזין דאורייתא שלא יוכלו כו' כמו לחכימא ברמיזא:
149.

שמיני

יח, א ואילך (סעודה רוחנית דלע"ל): 385. 335.

יח, ד ואילך (סעודה רוחנית דלע"ל): 335.

אחרי

כה, סע"ד תפלה בלא כוונה כו' ודבור התפלה הוא רק שיהי' קול מעורר הכוונה:
168.

כו, ג כיום הזה .. יכפר עליכם סתם מאן דלית לי' שם ידיעא: 358. 371. 382.

כז, סע"ד (מרמ"ז: שרש החכמה בכתר ושם היא סתימאה): 153.

קדושים

ל, ב (ענין השלישין שבתפארת): 109.

אמור

לד, ד אני .. אנכי .. בחי' כתר וע"ז מורה תוספת הכף שבאנכי: 380.

לז, ב כבשים הב' קודם לשי"ן .. כש"כ השי"ן .. מרות עליונות שלמע' מהחכ'
.. טורי חשוכא: 96. 101.

(כנ"ל): 96. 101.

לח, ד ואילך

בחוקתי

מח, ב (ברכות דחסדים סתומים): 373.

במדבר

א, ב כמשל האדם שנכרת כו' אם הי' נמצא ברפואות לחבר כו': 207.

ב, א (במעלת מספר עשרים): 287.

ג, סע"ג באצילות לא יגורך רע כלל: 146.

ה, ב העולם תלוי באדם כשיתקן .. מתקן את כל העולם כולו: 123.

טז, א ואילך (ע"ד הב"ק והכרוזים שבאים מלמעלה): 12-13.

יז, א (כנ"ל): 12-13.

יח, ב (אשר לי' תענוג): 110.

נשא

כה, ב איתמר .. הנלמד מאליו .. ואשים דברי בפ"ך כו': 95.

שלח

מד, ב (מהחילוקים בין טלית וציצית): 148.

קרח

נה, ד ואילך ככרכת כהנים אזי השפע היא נמשכת כמהירות .. כאין מונע .. בגשמי
כו': 9-378.

בלק

ע, ג תפלה .. דרבנן: 191.

עג, ב'עד, ב (סוי"מ ועש"ט – תשו"ת, חורה – תשו"ע): 130.

עג, ב'עה, ב (ע"ד ד' הבחינות דהשובה): 173.

עג, ב יש בכל נשמה חלק משם הוי"ו .. ע"י שם אלקים: 62.

כשעושה תשובה .. גורם .. תשוב ה' תתאה למקורה: 80.	עג, ג
כשעושה תשובה .. גורם .. ועיין באגה"ת פ"ח שזהו"ע ונקח כו' להמשיך האור .. נת' באגה"ת שם פ"ח ומאחר .. אזי כו': 156.	עג, ג"ד
(ע"ד החילוק בין עשה ול"ת): 328.	עג, ד
התשובה השלישית הוא אל בחי' התורה: 93.	עד, א
(ע"ד תשר"ת ובע"ת תשובה ותשר"ע ובע"ת עילאה): 128.	עה, א"ב
בעל תשובה (עילאה) .. חכ' עילאה .. קדש לי .. דא יר"ד: 133.	עה, ב
ואעפ"כ אמר כאן רק שלשה .. כי או"א הן תרדל"מ כו': 128. 147.	
פינחס	
אנכי .. דלא אתפס כשם כו': 149. 380.	פ, ב
מסעי	
כשכותבין היר"ד ערשין תחלה קרצו העליון .. כתר .. ממנו נמשך כו': 145.	צה, ב
דברים	
המקדש .. ע"מ שהוא צדיק גמור כו': 123.	א, ב
ואתחנן	
(אמירת לשם יחוד לפני כל מצוה): 46.	ט, טע"א
אדם שחטא .. שלא יחזור לסוררו: 97.	ט, ד
אמר הה"ק המגיד נ"ע שאע"פ שארז"ל .. בע"ח צ"ל .. אי אפשר: 97.	
עקב	
ימים נוראים נק' ע"ש אר"י: 283. 287.	יג, ב
ראה	
בשעת קבלת התורה נמשך לכאו"א מישראל בחי' הוי"ו כו': 62.	יח, א
ובו תדבקון .. פנימיות הכתר: 84.	כב, טע"ג
כל ימיו בתשובה .. ענין השבת הנפש .. אליו ית': 100.	כד, ד
היר"ד .. ח"ע הוא בחי' חי' וקוש"י בחי' יחידה (ששניהם) למעלה מעלה מהתלבשות בכלים: 147.	כז, א
הכוכבים שאינם נראים .. אין להם מספר כו': 6.	כז, ב
תצא	
(יוהכ"פ תשר"ע): 358. 386.	לג, ג
בענין הבת קול מזלי' חזי הכרוז ומזה נמשך כו': 12-13.	לד, ד
תשר"ע יותר .. והוא בחי' יוהכ"פ: 358. 386.	לז, ד
מוסר נפשו .. הוא בחי' קוצו של יי': 74.	לח, ג
קדש א"ע במותר לך .. כיטול זה הוא בבחי' חכמה .. כי קדש הוא בחכמה כו': 132-3.	לח, טע"ד
קוש"י .. אהבה מסותרת .. למעלה מן הרעת כו': 74.	לט, ב"ג
קוש"י הוא בחי' רמו בלבד שרומז .. ברמז בעלמא בלי כו': 147.	לט, ב
חכ"ע השכל הנעלם .. נאמר על הכתר מ"מ גם החכמה כו': 59. 147.	
נצבים	
פרשה זו קורין לעולם קודם ר"ה: 343.	ר"פ

שה"ש

טז, ד ואילך	(גילוי שרש הנשמה בקוב"ה הוא ע"י אורייתא): 62.
יח, ב	(כנ"ל): 62.
כח, ד	(הפרש חפץ ורצון): 200.
לה, ג	ההפרש בין אני לאנכי הוא הכ"ף . . . כתר: 380.
מז, ג ואילך	(יחוד זר"נ שרשו מבחי' מקיף דחופה): 110.
מז, ד	(חופה הוא ת"ת דבינה המקפת לזר"נ – חר"כ): 189.

מאמרי אדה"ז

תקס"ב ח"א

ע' ז ואילך	(מעלת התשובה שנמשך מבעל הרצון שלמעלה מ"רצון" דמצות. זדונות כזכיות – גם האור נמשך): 154.
	(משמע שזדונות כזכיות הו"ע א' עם המשכת האור הנעדר): 157.
	חשו"ע שזדונות נעשו כזכיות . . . דראב"ד . . . בחילא יתיר כר' מ"ס דאריך כר': 157.
ע' רעז ואילך	(תשובה עיקרו על יראה): 203.

תקס"ב ח"ב

ע' שצד	(בענין שכינה כמערב): 41.
--------	--------------------------

תקס"ה ח"ב

ע' תתמא	יר"כ שהוא בחי' תשובה עילאה דוקא כר': 358. 386.
---------	--

תקס"ו

ע' שעט	(כל ימי תשרי – כלליים): 368. 375.
--------	-----------------------------------

תקס"ז

ע' שט ואילך	(עכשיו תלמוד גדול ולכן בפ"ב דק"ש תלמוד קודם; לע"ל מעשה גדול ולכן בפ"ש מעשה קודם): 101.
ע' שיז ואילך	(כנ"ל): 101.

תקס"ט

ע' טז	(במעלת מדרת שלמע' מטו"ד): 101.
-------	--------------------------------

פרשיות

ע' פ' ואילך	תעלומות חכמה . . . שכל הנעלם מכל רעיון: 59.
-------------	---

כ"ק אדמו"ר האמצעי

סידור עם דא"ח

מט, ד ואילך	בחי' יסוד .. נק' טוב .. וגם החסד נקרא טוב .. וכ"ז מטעם א': 56.
קטו, ב	(ענין המילוי באותיות): 126.
קנו, א ואילך	(ענין המקוה. כוננת מקוה): 281.
קנט, ב	(ענין המילוי באותיות): 126.
קצב, ב	כנ"ל: 126.
רמ, ג	„איך הי' כח ביד חכמים לעקור מ"ע דשופר" (בר"ה שחל להיות בשבת): 193.
שכג, ב	בהסכמת המהרי"ל [אחי אדה"ז] להסידור: מלבד שבירר וליבן הנוסח עפ"י כוונה הרצוי' להאריז"ל, דרש במשפט המלות כר': 44.

ביאנה"ז

לז, ד ואילך	שרש בחי' הבטחון: 297.
מג, ג	מה שנראה כאלו הוא באמת יש .. מצב שקדם כו' הוא יש האמיתי כו' הרי נעשה מהיש הנפרד יש האמתי: 380. 394.
פא, א-ב	(שייכות דיר"ת ויר"ע): 135. 202.
פב, ב	והווג כשמע"צ שאז זמן היחוד (מקורו): 408.
קז, ד ואילך	(מס' ד'): 39.
קטו, א-ב	החילוק בין התהוות הנבראים מן הבורא והתפשטות הנשמות דאצי': 140.

אמרי בינה

שער ק"ש

פ"צ ואילך	(בפ"ש דק"ש מעשה קודם, מעלת המעשה): 101.
פצ"ה ואילך	(כנ"ל): 101.

שער התפילין

פ"ל	שימני כחותם על לבך – תש"ד, וחותם על זרועך – תש"י. הטעם שהקדים תש"ד לתש"י: 22.
-----	---

דרך חיים

בהקדמה

	מעשה האדם רק כלי לברכת ה': 40.
	הצורך בחפלה בכ"י אף שנכתב ונחתם בר"ה ויהיכ"פ: 379.

שער התשובה

פ"ח ואילך	(פעולת תשו"ע): 361.
טו, ג	התעוררות תשובה מצד עצם נקודת יהדותם על המעשה בפו"מ .. גורמים קירוב המאור: 135.
טז, א	התשובה בסוף .. בפ"מ מחזיר שרש נשמחו רבחי' יחודה: 135.

פיי"ז (העבודה דיוהכ"פ): 360.

פיי"ט (התשובה יוהכ"פ): 360.

שערי אורה

ע' 76 (שייכות תשובה וואח"כ) תומ"צ): 229.

ד"ה יביאו לבוש

פמ"ב יותר רחוק מן המשלים הוא ענין רמו: 149.

עטרת ראש

בתחלתו פ"י ראש השנה ולא תחלת השנה כמו ראש כו': 47.

שער ד"ה

פכ"ד (הר – צומח שבדומם): 285.

שער יוהכ"פ

פ"ב ואילך יוהכ"פ עבודה יחידה: 360.

רפ"ה יוה"כ מאיר . . יחיד . . וכמו למטה בחי' מקיף דיחידה כו': 360.

מאמרי אדמו"ר האמצעי

בראשית

ע' ו (החילוק בין נתיב ודרך): 35.

ע' תקד ראי' מקרוב והשמיעה אינו אלא מרחוק: 10.

ע' תקמג (כנ"ל): 10.

ויקרא ח"ב

ע' תרכא ואילך יותר אמיתית . . נראה ונגלה ובאור החכמה דוקא . . לפי שהחכמה כו': 59.

דברים ח"א

ע' קב ככל ט"ב נולד משיח: 8.

דברים ח"ג

ע' תשפה שכל הנעלם נקודת היוד קודם שבא לידי מילוי: 59.

נ"ך

ע' קסו בחי' יסוד . . נק' טוב . . וגם החסד נק' טוב . . וכ"ז מטעם א': 56.

אגרות קודש

ע' רסו"ז (ע"ד כוונות בתפילה): 45.

כ"ק אדמו"ר הצמח צדק

	אור התורה
	לך לך כרך ד'
	תרדע, א
	תולדות
	קלז, א
	קנב, א
	ויצא
	רו, ב ואילך
	וישב
	רעה, א"ב
	ויחי
	תתשכה, ב
	וארא
	קפה
	וארא כרך ז'
	ביתקצז
	בא
	שלב ואילך
	בשלח
	תרסה
	יתרו
	תשלזח
	תשמגד
	תשדמ
	תתט
	תתי
	שמיני
	כו
	כט
	אחרי כרך א' בהוספות
	שז
	כפנימיות הנפש אין מגיע הלכלוך . . . עוונותיו חקוקים . . . על דוקא כו':
	146.
(השייכות ד"כפ"ל" לגאולה): 388.	
(השייכות דמי' שנה דיצחק לענין דתורה ותפלה, ועוד): 189.	
(בביאור ענין י"א סממני הקטורת): 284.	
(בביאור נשואי יצחק ורבקה בהיותו בן מ' – מ' לבינה): 189.	
(כפי' איש מצליח): 286, 288.	
(בהחילוקים בין ברכה לתפילה): 378.	
(קדש במותר לך הוא בחי' תשובה הד'): 132.	
בחי' הד' בתשובה קדש עצמך במותר לך: 132.	
(ע"ד ג' התשובות דסו"מ כו': 130.	
נס הוא לשון רוממות כו': 397.	
נק' אלקים ע"ש הכח . . . השבח . . . אי"ז מערך הכח . . . הנהגתו ית' (ועד"ז בנוגע למלאכים): 217.	
מלאכים נק' אלקים . . . ע"ש כח . . . בעל כח רב . . . (עוד פי') שהם שלוחים . . . נק' בשם המשלח: 216-7.	
מלאכים . . . נק' אלקים . . . הם שלוחיו . . . נק' בשם המשלח: 139.	
(בביאור קדש עצמך במותר לך מביא מלקו"ת בלק בהמשך למ"ש בלקו"ת תצא): 132-3.	
שתהיו קנויין לי ועוסקין בתורה ולא . . . בד"א והוא . . . קדש עצמך במותר לך: 132.	
(בהחילוקים בין ברכה (וברכת כהנים) לתפילה): 378.	
(כנ"ל): 378.	

	בחוקותי כרך א'
39. (בביאור מדז"ל שא"י משקה הקב"ה בעצמו ובחז"ל ע"י שליח):	קצד ואילך
	בחוקותי כרך ב'
בע"ת . . מלמטלמ"ע לברר בירורים . . כפי והא"ש תחלה וקשרתם כו': 97.	תרסט
כפי שני' . . כתשובה . . צריך לברר בירורין . . מקודם מצות מעשיות כו': 97.	תרפ
	נשא
378 (החילוק בין תפילה וברכה. בברכת כהנים – גם מעלת התפילה):	ער ואילך
ואילך.	
378. (הטעם שאומרים ברכת כהנים בתפילה כי (עם מעלת הברכה) אין הברכה מצ"ע בכח להמשיך רצון חדש):	רעו
381. (השייכות דברכת כהנים לחודש השביעי, זמן הסליחה ומחילה):	
378. (בענין „ואני אברכם" שבברכה"ג):	רעז
380. (השייכות ד, „ואני אברכם" להברכה הנמשכת מבחי' „אנכי" דעשה"ד):	
	נשא כרך ד' בהוספות
378. (הטעם שאומרים ברכת כהנים כתפילה כי דוקא מצד תפילה אפשר להמשיך רצון חדש):	איתמט
380. (השייכות ד, „ואני אברכם" (דברכת כהנים) עם הברכה הנמשכת מבחי' אנכי דעשה"ד):	איתנ
	מסעי
41. (בענין שכינה במערב):	אי"ש
	דברים
187. מ' יום שה' משה בהר . . בן מ' לבינה . . יום שלמעלה חשוב ודאי כשנה:	יח
	ואתחנן
6. (ביאור בחורת הרב המגיד כד"ה ועינינו מאירות כשמש וכירח):	קט
6. בכ"י . . בעיניך חדשים . . שייך דוקא בירח כו':	קי
343. נצבים . . לשון שררה . . תמליכוני עליכם . . (כי) מתייחסים אליו בערך מה:	קפ
	עקב
287. עקב . . פירושו ענין עקביים דהיינו בעקבות משיחא כו':	תעט
287. (מאוה"מ) עקב . . אחרית הימים כו':	תקד
39. (בביאור מדז"ל ג' מפתחות שלא נמסרו ביד שליח):	תריג ואילך
	ראה
98. בע"ת הוא לדלג שור . . ועד"ז אמר הה"מ . . הבע"ת . . יאמר אי אפשר:	תרעא
	שופטים
146. עוונותיו חקוקים . . הפגם . . כבינה . . אבל . . מוחין דאבא כו':	תתנה
147. 151. מבחי' מוחין דאבא נמשך סליחה ומחילה כו':	
	תצא
147. קוש"י . . רמז בעלמא . . כמו ענין לחכימא ברמיזא . . וכך . . כ"ע רק דרך רמיזא כו':	תתר

(בביאור הקס"ד דקוש"י אינו מעכב): 149.	
(צ"ע מה שמפרש הגמ' דלא כשיטת אדה"ז): 150.	
מ' יום דחורה . . כנגד יצירת הולד . . זאת התורה אדם ושייך הריון: 189.	תתריא
	נצבים
נצבים . . ל' ראש וקצין . . נצב מלך: 343.	אירא
בח"ס . . גילוי פנימיות עתיק יותר מבגולגלתא: 157.	איערה
	ר"ה
(בביאור דארי' ר"ת אלול ר"ה כו'): 283. 287.	איתכב
	דרושים לר"ה כרך ה'
(בתי' תשובה דעשו"ת, ר"ה והכי עליונה – יוהכ"פ): 358.	כ'צה ואילך
	דרושים לש"ש
איתקט ואילך גדולה תשובה שמגעת עד כסה"כ . . בינה: 147.	
איתקטו ואילך (כנ"ל): 147.	
	יוהכ"פ כרך ה'
ביום הזה יכפר . . לפני ה' . . למע' משם הוי': 382. 358.	ביקלט
למע' משם הוי' והוי"ע יגמה"ר: 382.	
יכפר ולא נזכר כלל מי המכפר . . מצד עצמות המאציל כו': 382. 358.	
	סוכות
איתשכב ואילך (השייכות דסכך הסוכה לענן הקטורת דיוהכ"פ): 388.	
(ימי תשרי – ימים כלליים): 368. 375.	איתשנו
	ברכה
(ימי תשרי – ימים כלליים): 368. 375.	איתתסו
	נ"ך כרך א'
בילקוט . . במזל ארי' . . ר"ת ארי' . . אלול ר"ה כו': 283. 287.	שעד
(בביאור ד"ביום השלישי יקימנו גר"י קאי על תחה"מ): 21.	תלג ואילך
ארי' ר"ת אלול ר"ה כו': 283. 287.	תסז
(אראנו נפלאות - אפי' בערך ליצי"מ): 403.	תפז
(בהחילוק בין דרך ונתיב): 35.	תקנד
	נ"ך כרך ב'
ע"מ שיבא . . במזל ארי' . . ארי' גוי' גבורה כו': 283. 287.	אינו ואילך
ימים נוראים ע"ש ארי' . . (ר"ת) אלול ר"ה כו': 283. 287.	איזו
(כשוה"ג שם, ע"ד שבת חזון): 8.	איצו
	שה"ש כרך א'
ענין הנס הוא רוממות כו': 397.	כט
	שה"ש כרך ב'
(במעלת ענין „מאתים"): 335.	תשסא ואילך
	מג"א
	סא ואילך
(במעלת פורים על (יום) כפורים): 384.	(ב'שיז"ח)

ההלים

- צח (מבחיני): ה' אורי . . הבטחה בבית השלישי בחזרת השכינה כו': 300.
קלח (בענין פי' „מקור“): 85.

ביאורי הזהר

- קפח ואילך (בפי' בטחו בה' עדי עד): 297.

דרך מצותיך

- כח, ב איברים . . כלולים זמ"ז . . כללות החיות שכולל כולם . . בו יש זולתו . .
הוא כלול בזולתו: 124.
לח, א עיקר מצות התשובה מה"ת היא עזיבת החטא כו' כמ"ש . . בשם הרמב"ם
הסמ"ג: 166.
לט, א בביטול מ"ע . . ממעט המשכת החיות . . וגם ממשיך . . תוסי' יניקה כו': 153.
(תשובה למע' מרצון ד) מצות; ע"י אריך נמשך האור וע"י עתיק – ביטול
יניקת החיצונים): 154.
לט, ב (משמע ד, „זדונות נעשו כזכיות“ הוא אותו הענין דהמשכת האור שנעדר):
157.
נג, ב ואילך (ה' משפיל א"ע לימשך במדות): 54.
נד, ב (הצמצום אינו דמיון לגבי התחתונים כ"א – מציאות): 142.
עג, א נס הוא ל' הגבהה והתנשאות כו': 397.
פג, ב (מה ש(רק) עבד כנעני שייך לחטא): 222.
פד, א אמה . . נהפכו המדות . . אך . . כחי' יש . . יעוד . . עלי' מבריאה הנק' אמה
כו': 101.
פז, א-ב (מוחי'ן – מקיף, מרות – פנימי): 93.
צו, ב (הפרש רצון וחפץ): 200.
קו, ב ואילך (ההשפעה מלמעלה והעסק במו"מ רק כלי): 40.
קז, א ואילך וזהו ב' כוונות הטובות . . לבקש רחמים . . מאמין שהשפע ברכת ה' כו' כך
הוא רצון העליון כו': 40.
קיא, א במשי'ת נחת אה"ס בעצמו כו': 347.
קיב, א (השפעת הברכה שע"י ברכת כהנים במהירות וכלחי עיכוב משא"כ בנוגע
לתפילה): 9-378.
קמה, ב ואילך (בפי' שני' דק"ש מעשה תחילה מצד „מעשה גדול“ מצ"ע): 101.

ספר החקירה

- נד, ב ואילך (בפי' שאו מרום עיניכם וראו גו'): 139.
קא, א ואילך (בפי' שאו מרום עיניכם וראו גו'): 139.

קיצורים והערות לתניא

- לט (הגהת הצ"צ על חיבת „כמ"ש לעיל מהגמ" באגה"ת פ"ד): 129.

עב ואילך	(בהגהת הצ"צ לאגה"ת פ"ט: ע' ויק"ר פכ"ה): 111.
ק"א ואילך	(בביאור ג' התיבות חלק אלקה ממעל): 209.
ק"ח	(בענין מדע יודע ידוע – ביאור כ"ק אדמו"ר מוהרי"ץ בזה): 237.
קכא	תניא . . כל פתגם . . מלה היא מדוייקת כו': 112.
קכג ואילך	לקוטי אמרים . . דייק בכל חיבה כו': 112.
קכח	(שספר התניא הוא תושב"כ דתורת החסידות): 161.
	תניא . . דייק בו בחסר ויתיר כו': 112.

כ"ק אדמו"ר מהר"ש

סה"מ תרכ"ו

ד"ה כה תברכו (בכוונת כהנים יש ב' המעלות גם מעלת התפלה): 378 ואילך.

סה"מ תרכ"ז

ד"ה לך	(כפל שייך לגאולה): 388.
רפא ואילך	ובזה יובן הטעם . . הלכה כב"ה לפי שנוחין ועלובין . . ע"י ביטול דוקא: 107.
רצא ואילך	(כנ"ל): 107.

סה"מ תרכ"ט

ד"ה אריב"ל	(מעלת ברכת כהנים): 378 ואילך.
רש"י ואילך	דרשו ה' בהמצאו בעשרה ימים . . מפני כי אז אומרים יגמה"ר . . שז"ע יהי רצון: 382-3.
ע"י יט	לע"ל יהי מעשה גדול ולכן בפ"ש דק"ש . . נא' וקשרתם תחלה כו': 101.

סה"מ תר"ל

ד"ה לך	(הטעם דכפולות מרמזין על הגאולה): 388.
--------	---------------------------------------

המשך וככה תרל"ז

פפ"ח ואילך	(לע"ל הנשמה ניזונית מן הגוף): 362.
------------	------------------------------------

כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב

סה"מ תר"ן

ע"י שב ואילך	(הפרש בין בינה וחכונה): 65.
--------------	-----------------------------

סה"מ תרנ"ג

ע"י רלג ואילך	(הביאור בזה דע"ס נק' תיקונים מלשון תכשיט): 144.
---------------	---

סה"מ תרנ"ה

ע' רכד ואילך להנצל מעבירה ולקיים המצוות בפר"מ גם ע"י יראת העונש: 97.

סה"מ תרנ"ז

ע' מט (בדברים קצרים ובדקדוקי חיבות הרב יש בהעלם כל העומק כו'): 189.
ע' נח ואילך (פי' מארז"ל ישראל שבחז"ל ערע"ז בטרהה): 39.
ע' קצח אנחנו אומרים לשם יחוד קודם התפלה ויוצאים בזה על כל היום כו': 46.
ע' רכג ואילך (שמחה פורץ גדר): 230.
ע' רסט בהשפעת הטפה נמשך כל עצמות העלם הנפש: 125.

הגהות לד"ה פתח אליהו

תרנ"ח שע"ס נק' חיקונים מלשון תכשיט: 44.

סה"מ תרנ"ט

ד"ה יחינו (ביום השלישי יקימנו קאי על עולם החזי'): 21.
ע' יחדט (צריך להשתדל ובכל הדרכים – גם ע"י יראת העונש, להנצל מעבירה): 97.
ע' סא (החלטות הנעשות ברבים): 230.
ע' עג ואילך בענין הכן בחכמה וחכם בבינה: 64.
ע' עט ואילך התכללות חו"ב ע"י התורה: 65.

סה"מ תר"ס

ע' קג ע"י התורה . . מתקשר באר"ס . . והר"ע החדבקות רוחא ברוחא: 114.
ע' קנה ואילך שתהא קנויין לי ועוסקים בתורה ולא תהיו עוסקין בדברים אחרים היא העבודה דקדש עצמך במותר לך: 132.

סה"מ תרס"א

ד"ה ולקחתם (יש אמיתי ויש הנכרא): 380.

סה"מ תרס"ג

ע' יג (הפרש בין ראי, ושמיעה): 10.

סה"מ תרס"ה

ע' טז ואילך (מוחין ומדות – אין ויש): 92, 100.
ד"ה אנכי ב' ענינים אם פוגם ח"ו בקיום מצוה . . ע"י ל"ח נמשך אור למע' מח"ע: 153.
ד"ה ואל מי (חילוק בין חיצוניות המוחין ופנימיות המוחין בהשפעתן על המדות): 28.

סה"מ תרס"ו

בתחלתו מה ראו כו' הלא החשש הוא להדיוטים כו' (סגנון הקושיא): 193.
(החילוק בין עבודה דתשובה ורעו"ד): 98.
ע' ב עיקר ענין התשובה קב"ע: 81.

א"ס שלילת כל התוארים שלילת הגבול ושלילת הבל"ג: 383.	ע' קסח
התהוות נק' ע"ש השם אלקים . . וכמו שאור השמש המאיר לארץ נק' אור הנרתק: 142.	ע' רכב
(ה' אחד מלמטלמ"ע מלמעלמ"ט): 41.	ע' רכח
(התהוות מבחי" מחשבה): 55.	ע' רלב
(ה' אחד מלמעלמ"ט במדרי" נעלית יותר): 41.	ע' רמב
(ביטול לכון להלכה: אמת לאמיתו): 107.	ע' תלט ואילך
ההפרש בין הנשמות ומלאכים, דמלאכים נבראו מכת אלקי ונשמות אלקות גופא נעשה בבחי' יש: 140.	ע' תנט
(כנ"ל): 140.	ע' תע ואילך

סה"מ תרס"ט

ד"ה אר"ח כתר נרמו בקרצו של יוד בא בכחי' קרץ ורמו לכד: 147.

סה"מ עת"ר

ע' ג החכ' מלמדת את הבינה כר' להעמיד ע"ד האמת: 64.
ד"ה לך אמר ההבדל בין חיצו' המוחין ופנימיות המו' בהשפעתן על המדות: 28.

סה"מ אעת"ר

ד"ה שובה אינו מוכרח בהרצון ולכן נמשך משם סליחת העונות: 154.
שרש ענין התשובה . . שעצמות אוא"ס אינו מוכרח ח"י ברצונו: 170-1.
ס"ע מד ואילך דיבור יש לו התחברות עם הנפש: 109.

סה"מ תער"ב ח"א

ע' נט נקודה עצמית שבנפש . . שהיא נאחזת בלב: 199.
פע"ו (קשר דישראל וקוב"ה ע"י התורה): 62.
ע' קמח ואילך (תשובה דבחי' נפש ודרוה ודנשמה): 202-3.
פפ"ח (השגח"פ על נש"י משם הוי'): 131.
פקי"ד (מעלת קו האמצעי): 89.
פר"ג ואילך (מעלה כמרו"ס על גלגלתא): 157.

סה"מ תער"ב ח"ב

ס"פ שלד (מעלת הדביקות דכח על אור): 70.
ע' תדש ואילך ראי' מקרוב ושמיעה מרחוק: 10.
פשס"ב (מעלת קו האמצעי): 89.
ע' איקח ואילך (ששה ימים עולה בשבת): 230.

סה"מ תער"ב ח"ג

ע' אישעד ואילך דחכ' הוא בחי' נקודה שהיא נקודת האמת וכינה כר': 59.

ע' איתג ואילך (קשר דישראל וקוב"ה ע"י התורה): 62.

סה"מ תרע"ח

ד"ה כל (חידה): 149.

סה"מ עטר"ת

ע' תקיח קודם התפלה אנחנו אומרים לשם יחוד וירוצאים בזה על כל היום: 46.

סה"מ פר"ת

ע' סט רא"י מקרוב ושמיעה מרתוק: 10.
ע' עד סילוק האור נעשה ע"י הפגם: 153.

קונ' ומעין

מא' יז ואילך (עשיית האדם רק כלי לברכת ה'): 40.
מא' כה (כנ"ל): 40.

קונ' העבודה

ע' 7-6 החילוק בין חיצוניות המוחין ופנימיות המוחין: 28.
פ"ב הזהירות בהחושים: 326.
ע' 18 (ההפרש בין אהר"ר. שייכות יר"ת ויר"ע): 135. 202.

תו"ש

49 ואילך (ב' האופנים דה' אחר, מלמטלמ"ע ומלמעלמ"ט): 41.
184 ואילך (כנ"ל): 41.

שיחת שמח"ת תרס"א

(הזמן דחרפו עקבות משיחך, המס"נ דהתמימים במלחמתם): 316.

אג"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע

ח"א

ע' יד"ח אפי' כולנו חכמים כו' צריכים להתפלל כו' בנוסח רבינו הגדול ז"ל, עליו
אין להוסיף כו': 44.

כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע

סה"מ תרפ"ה

ע' ס' ואילך (ג' פירושים ב"איתן"): 387.

סה"מ תרפ"ו

ע' כח ואילך (החילוק בין (הנשמה ב)כריאה ויצירה): 101.

סה"מ תרפ"ז

ע' קיז (עיקר אור וחיות הנפש שלמעלה מהחלכשות הוא בלב): 199.

סה"מ תרצ"ט

ע' 8-9 (עיקר תשובה על יראה): 203.
 ע' 15 (יתכן התעוררות המדות בלי זולת): 54.
 ע' 207 משיח יזכה ליחידה: 6-7.
 ע' 222 ואילך (החילוק בין (הנשמה ב)כריאה ויצירה): 101.

סה"מ ש"ח

ע"י קיום התומ"צ פועל הזדככות בכללות החומריות של העולם והיינו דלכד זאת כר': 4-123.

סה"מ תש"ב

ע' 139 (בענין ב"ק): 12-13.

סה"מ תש"ג

ע' 5 (ע"ד סגנון הקושיא בענין ר"ה שח"ל בשבת וגזירה דרבה): 193.

סה"מ תש"ד

ע' 5 ואילך (קב"ע דר"ה): 47.

סה"מ תש"ה

ע' 3 (בענין רצו"ש): 68.
 ע' 42 (כביאור תורת המגיד בענין בע"ת שצ"ל אי אפשר): 98.

סה"מ תש"ז

ע' 117 ואילך (החילוק בין כריאה ויצירה. נבראים דבריאה – ביטול כמציאות): 101.

סה"מ תש"ח

ע' 61 ואילך (ג' פירושים ב„איתן“): 387.
 ע' 82 ואילך (ב„סור מרע“ צ"ל יראת העונש אף ש„ועשה טוב“ צ"ל לא מצד זה): 97.
 ע' 5-84 (גם יראת העונש – פנימיותה יראה ה' עד יראת הרוממות): 203.
 ע' 158 כריאה נק' עולם הנשמות . יצירה נק' עולם המלאכים: 141.
 ע' 273 (גדר המדות – התייחסות לזולת משא"כ שכל): 53 ואילך.
 ברא שית שהוא בנין המדות בכדי שיהי' מקור לעולמות: 56.

סה"מ תש"ט

ע' 10. מה ואילך (הפרש ראי' ושמיעה): 10.

סה"מ השי"ת

ע' 4 ואילך (החילוק בין תשובה רעו"ד): 98.
ע' 22-3 (חילוק חיצוניות ופנימיות המוחין ופעולתם): 28.

סה"מ קונטרסים ח"א

קכ"ו, א ע"י התשובה ממלאים כל הפגמים וממשיכים כו' גם הרצון שנסתלק כו': 154.
קכ"ו, א ואילך (ע"י התשובה נמשך מבעל הרצון שלמעלה מהרצון דמצות): 154.
קלד, א ואילך (ע"י הפגם שע"י ל"ת נעשה סילוק האור): 153.
קלה, ב (בפי' מ"ש באגה"ת פ"ד ב' הדברים שצריך לתשו"ת נוגע לעבודת התשובה): 80.
קלה, ב ואילך (החילוק בין תשו"ת ותשו"ע ופעולתם): 156.

סה"מ אידיש

ע' 75 חודש אלול . . זמן פון חשבון הנפש: 230.
ע' 78 בשם הבעש"ט . . חודש אלול . . חשבון: 230.

קונ' לימוד החסידות

ע' 5 ואילך (ג' הפירושים ב"איתן"): 387.

סה"ש תרצ"ו

ע' 141 (כ"ק אדמו"ר הצ"צ – דעת): 346.

סה"ש תש"א

ע' 241 ואילך (ד' חלקי התניא כנגד ד' חלקי שר"ע): 162.

סה"ש תש"ב

ע' 19 (כ"ק אדמו"ר הצ"צ – בחי' דעת): 346.
ע' 141 ואילך (שיחת אדו"ע בפי' אשר חרפו עקבות משיחך, מסי'ג' להתמימים להביא הגאולה): 316.

סה"ש תש"ג

ע' 85 ואילך (חילוקי דרגות בטבילה): 281.
ע' 141 ואילך (ח"י אלול . . יום ההולדת . . שני המאורות הגדולים . . בעש"ט . . רבינו הזקן): 41.

סה"ש תש"ה

ע' 60 (כ"ק אדמו"ר הצ"צ – בחי' דעת): 346.

סמך שיעמדו מעצמם על טעם השינויים: 58. 65.

תניא ח"א

פמ"ה ע"א כ"א וכן במחשבה לעיל נקט מחשבה סתם: 102.

תניא ח"ג

פ"ג ע"ב כ"ט תפס כדוגמא עשר או עשרים כו' הפגם היא כמות כו': 116. 121 ואילך.
פ"ד ע"ב כ"ט ב' הלשונות לבאר היטב, בהרחבת הביאור. לנגד הב' בחי' תשובה כו': 128 ואילך.

הביא ג' פסוקים (דהמלאכים נק' בשם אלקים) לנגד הגי' בחי' מלאכים: 136 ואילך.

דייק בלישנא. בהקוץ שעל היו"ד נקט רומז כו': 143 ואילך.

הכפל דמעלה הוא כי ח"ס כו': 152 ואילך.

נקט ב' לשונות חסד וטוב כו': 51 ואילך.

נקט ב' דברים באמתתו ובגדולתו כו': 58 ואילך.

נק' ב' לשונות מבינתו והתברונותו כו': 65 ואילך.

הב' לשונות עולה ומגיע י"ל כו': 67 ואילך.

הביא ד' ראיות. לנגד הד' אותיות דשם הוי": 73 ואילך.

האמת והישר אמת הוא ח"ת כו' והישר כו': 79 ואילך.

עד הוי"ב ב"ה ממש יל"פ ע"ד יסוד כו' הוי"ב ח"ת כו': 84 ואילך.

ביראה נקט ג' דברים יראה פחד בושה: 90 ואילך.

מקודם נקט מתחלה שכל ואח"כ מדות כו' ועתה מתחיל במדות כו': 96 ואילך.

על מדות שכל ומחשבה לא הביא שום פסוק ועל דיבור ומעשה הביא פסוקים כו': 104 ואילך.

ב' קשרים זה ע"ג זה שאז הוא כפול ומכופל כו': 111 ואילך.

לזהר

ח"א ע"ב צב (מס' עשרים): 287.

ח"ב ע"ב קו (מס' עשרים): 287.

תורת לוי"צ

ריש ע"א כ"א ופרינו דוקא שיוצא ממנו טיפת זרע [נתיקן טה"ד שם]: 128.

ע"ב כ"ג (הבחי' דהבאר רחובות דיצחק): 128.

ע"ב כ"ח (כנ"ל): 128.

לסנהדרין

ע"ב ק"ע תירוץ הסתירה מיומא (פו, ב) שלישי מוחלין לו כו' לזח"א (מג, ב) זמנא

תליתאה אתפשט ההוא כתמא מסטרא דא לסטרא דא: 124.

פרה אדומה ויוהכ"פ משתרוין זל"ז בכמה ענינים: 364.

ע"ב תכ

אג"ק

ע"ב ש"ה (תו"א ולקו"ת ביאורים לפי דיעה אחת): 150.

ע"ב תו ואילך (שייכות אלול לאב): 230.

רשימת הדפוסים ספרי לקוטי שיחות

ספר ראשון

חלק א – בראשית שמות ויקרא: תשכ"ב. הוצאה שני' – תשכ"ז. הוצאה שלישית – תשל"ה. הוצאה רביעית – תשל"ט. הוצאה חמישית – תשמ"ה. הוצאה ששית – תשנ"א. הוצאה שביעית – תשנ"ו. הוצאה שמינית – י"א ניסן תשנ"ז. הוצאה תשיעית – י"א ניסן תשנ"ט. הוצאה עשירית – י"א ניסן תש"ס.

חלק ב – במדבר דברים. הוספות: שיחות בראשית-דברים/מכתבים בראשית-דברים/מפתחות לכרכים א-ב: תשכ"ב. הוצאה שני' – תשכ"ז. הוצאה שלישית – תשל"ה. הוצאה רביעית – תשל"ט. הוצאה חמישית – תשמ"ה. הוצאה ששית – תשנ"ב. הוצאה שביעית – י"א ניסן תשנ"ז. הוצאה שמינית – תש"ס.

ספר שני

חלק ג – בראשית שמות ויקרא: תשכ"ד. הוצאה שני' – תשכ"ח. הוצאה שלישית – תשל"ה. הוצאה רביעית – תשל"ט. הוצאה חמישית – תשמ"ה. הוצאה ששית – תשנ"ב. הוצאה שביעית – י"א ניסן תשנ"ז. הוצאה שמינית – תש"ס.

חלק ד – במדבר דברים/פרקי אבות. הוספות: מכתבים ושיחות – בראשית-דברים/מפתחות לכרכים ג-ד: תשכ"ד. הוצאה שני' – תשכ"ח. הוצאה שלישית – תשל"ה. הוצאה רביעית – תשל"ט. הוצאה חמישית – תשמ"ה. הוצאה ששית – תשנ"ג. הוצאה שביעית – י"א ניסן תשנ"ז. הוצאה שמינית – תשנ"ט. הוצאה תשיעית – תש"ס.

ספר שלישי

חלק ה' – בראשית. הוספות: מדור שיחות (תשכ"ה)/מכתבים ושיחות: י"א ניסן תשל"ב. הוצאה שני' ומתוקנת – ט"ו מנ"א תשל"ח. הוצאה שלישית ומתוקנת – כ"ה מ"ח תשמ"ט. הוצאה רביעית – י"א ניסן תשנ"ז. הוצאה חמישית – י"א ניסן תש"ס.

חלק ו' – שמות. הוספות מכתבים ושיחות: יו"ד שבט תשל"ג. הוצאה שני' ומתוקנת – ט"ו מנ"א תשל"ח. הוצאה שלישית ומתוקנת – מוצש"ק כ"ב שבט תש"נ. הוצאה רביעית – י"א ניסן תשנ"ז. הוצאה חמישית – תשנ"ט. הוצאה ששית – תש"ס.

חלק ז' – ויקרא. הוספות מכתבים ושיחות: עש"ק כ"ף מנ"א תשל"ג. הוצאה שני' ומתוקנת – ט"ו מנ"א תשל"ח. הוצאה שלישית ומתוקנת – י"ב תמוז תשנ"ב. הוצאה רביעית – י"א ניסן תשנ"ז. הוצאה חמישית – תשנ"ט. הוצאה ששית – תש"ס.

חלק ח' – במדבר. הוספות מכתבים ושיחות: עש"ק י"ד שבט תשל"ד. הוצאה שני' ומתוקנת – ט"ו מנ"א תשל"ח. הוצאה שלישית ומתוקנת – ח"י אלול תשנ"ב. הוצאה רביעית – י"א ניסן תשנ"ז. הוצאה חמישית – תשנ"ט. הוצאה ששית – תש"ס.

חלק ט' – דברים. הוספות: מכתבים ושיחות/מכתבים כלליים לר"ה: יר"ד כסלו תשל"ה. הוצאה שני' ומתוקנת – ט"ו מנ"א תשל"ח. הוצאה שלישית – ט"ו י"ד כסלו תשנ"ד. הוצאה רביעית – י"א ניסן תשנ"ז. הוצאה חמישית – תשנ"ט. הוצאה ששית – תש"ס.

ספר רביעי

חלק יו"ד – בראשית. הוספות מכתבים ושיחות: י"א ניסן תשל"ה. הוצאה שני' ומתוקנת – ו' תשרי תשמ"ב. הוצאה שלישית – י"א ניסן תשנ"ז. הוצאה רביעית – תשנ"ח. הוצאה חמישית – תשנ"ט.

חלק י"א – שמות. הוספות מכתבים ושיחות: יר"ד שבט תשל"ו. הוצאה שני' ומתוקנת – י"ג ניסן תשמ"ג. הוצאה שלישית – י"א ניסן תשנ"ז. הוצאה רביעית – תשנ"ח. הוצאה חמישית – תשנ"ט.

חלק י"ב – ויקרא. הוספות מכתבים ושיחות: יר"ד שבט תשל"ז. הוצאה שני' ומתוקנת – עש"מ אדר ראשון, תשד"מ. הוצאה שלישית – י"א ניסן תשנ"ז. הוצאה רביעית – תשנ"ח. הוצאה חמישית – תשנ"ט.

חלק י"ג – במדבר. הוספות מכתבים ושיחות: פורים קטן תשל"ח. הוצאה שני' ומתוקנת – י"ג ניסן תשמ"ה. הוצאה שלישית – י"א ניסן תשנ"ז. הוצאה רביעית – תשנ"ח. הוצאה חמישית – תשנ"ט.

חלק י"ד – דברים. הוספות: מכתבים ושיחות/מכתבים כלליים לר"ה: ימי הסליחות תשל"ח. הוצאה שני' ומתוקנת – ג' סליחות תשמ"ו. הוצאה שלישית – י"א ניסן תשנ"ז. הוצאה רביעית – תשנ"ח. הוצאה חמישית – תש"ס. הוצאה ששית – תש"ס

ספר חמישי

חלק ט"ו – בראשית. הוספות מכתבים ושיחות: מוצש"ק ר"ח שבט תשמ"מ. הוצאה שני' ומתוקנת – מוצש"ק ט"ו בשבט תשמ"ז. הוצאה שלישית – י"א ניסן תשנ"ז. הוצאה רביעית – תש"ס.

חלק ט"ז – שמות. הוספות מכתבים ושיחות: עש"ק ח"י אלול תשמ"מ. הוצאה שני' ומתוקנת – ועש"ק ג' כסלו תשנ"ג. הוצאה שלישית – י"א ניסן תשנ"ז. הוצאה חמישית – תש"ס.

חלק י"ז – **ויקרא**. הוספות מכתבים ושיחות: י"ג אייר תשמ"א. הוצאה שני' ומתוקנת – ט"ו אלול תשנ"ו. הוצאה שלישית – תשנ"ט. הוצאה רביעית – תשס"א.

חלק י"ח – **במדבר**. הוספות מכתבים ושיחות: שבת מברכים ופ' החדש תשמ"ב. הוצאה שני' ומתוקנת – ערב ש"ק פ' יתרו, כ"ב שבט תשנ"ו. הוצאה שלישית – י"א ניסן תשנ"ז. הוצאה רביעית – תשנ"ט. הוצאה חמישית – תשס"א.

חלק י"ט – **דברים**. הוספות: מכתבים ושיחות/מכתבים כללים לר"ה: ט"ו מ"ח תשמ"ג. הוצאה שני' ומתוקנת – ט"ו בשבט, תשנ"ב. הוצאה שלישית – י"א ניסן תשנ"ז. הוצאה רביעית – תשנ"ט. הוצאה חמישית – תשס"א.

ספר ששי

חלק כ – **בראשית**. הוספות: מאמרים ושיחות תשל"ח/מדור שיחות (תשל"ח-תשמ"ב)/מכתבים ושיחות: ימי חנוכה תשמ"ג. הוצאה שני' ומתוקנת – ימי חנוכה תשמ"ט. הוצאה שלישית – י"א ניסן תשנ"ז. הוצאה רביעית – תש"ס.

חלק כ"א – **שמות**. הוספות: מדור שיחות (תשל"ח-תשמ"א)/מכתבים ושיחות: ר"ח ניסן תשמ"ג. הוצאה שני' ומתוקנת – ט"ו תמוז, תנש"א. הוצאה שלישית – י"א ניסן תשנ"ז. הוצאה רביעית – תשנ"ט. הוצאה חמישית – תש"ס.

חלק כ"ב – **ויקרא**. הוספות: מדור שיחות (תשל"ט-תשמ"ג)/מכתבים ושיחות: ה' מנ"א תשמ"ג. הוצאה שני' ומתוקנת – ג' טבת תשנ"ה. הוצאה שלישית – תשנ"ט. הוצאה רביעית – תש"ס.

חלק כ"ג – **במדבר**. הוספות: מדור שיחות (תשל"ט-תשמ"ג)/מכתבים ושיחות: ר"ח ניסן תשד"מ. הוצאה שני' ומתוקנת – כ"ח אלול תשנ"ו. הוצאה שלישית – תשנ"ט. הוצאה רביעית – תש"ס.

חלק כ"ד – **דברים**. הוספות: מדור שיחות (תשל"ט-תשמ"א)/מכתבים ושיחות/מכתבים כללים לר"ה: ש' חזון תשמ"ה. הוצאה שני' ומתוקנת – כ"ב שבט תשנ"ז. הוצאה שלישית – תשנ"ט. הוצאה רביעית – תש"ס.

ספר שביעי

חלק כ"ה – **בראשית**. הוספות: מדור שיחות (תשמ"ג-תשמ"ז)/מכתבים: ר"ח ניסן תשמ"ז. הוצאה שני' עם הוספת מפתחות – י"א ניסן תשנ"ז. הוצאה שלישית – תש"ס.

חלק כ"ו – **שמות**. הוספות: מדור שיחות (תשד"מ-תשמ"ו)/מכתבים: מוצש"ק ר"ח ניסן תשמ"ח. הוצאה שני' – י"א ניסן תשנ"ז. הוצאה – תשנ"ט. הוצאה רביעית עם הוספת מפתחות – תש"ס.

חלק כ"ז – **ויקרא**. הוספות: מדור שיחות (תשד"מ-תשמ"ו)/מכתבים:

כ"ה אדר א' תשמ"ט. הוצאה שני' – י"א ניסן תשנ"ז. הוצאה שלישית – תשנ"ט.
הוצאה רביעית – תש"ס.

חלק כ"ח – במדבר. הוספות: מדור שיחות (תשד"מ-תשמ"ו)/מכתבים:
עש"ק פ' ויקרא תשנ"ו. הוצאה שני' – י"א ניסן תשנ"ז. הוצאה שלישית – תשנ"ט.
הוצאה רביעית – תש"ס.

חלק כ"ט – דברים. הוספות: מדור שיחות (תשמ"ג-תשמ"ו)/מכתבים/
מכתבים כלליים לר"ה: מוצש"ק פ' החודש תנשיא. הוצאה שני' – י"א ניסן
תשנ"ז. הוצאה שלישית תשנ"ט. הוצאה רביעית – תש"ס.

ספר שמיני

חלק ל – בראשית. הוספות מכתבים ומפתחות: י"א ניסן תשנ"ב. הוצאה
שני' – י"א ניסן תשנ"ו. הוצאה שלישית – תשנ"ט. הוצאה רביעית – תש"ס.

חלק ל"א – שמות. הוספות מכתבים ומפתחות: כ"ף מנ"א תשנ"ב. הוצאה
שני' – י"א ניסן תשנ"ו. הוצאה שלישית – תשנ"ט. הוצאה רביעית – תש"ס.

חלק ל"ב – ויקרא. הוספות מכתבים ושיחות ומפתחות: כ"ה אדר תשנ"ג.
הוצאה שני' – י"א ניסן תשנ"ז. הוצאה שלישית – תשנ"ט. הוצאה רביעית – תש"ס.

חלק ל"ג – במדבר. הוספות מכתבים ושיחות ומפתחות: ר"ח ניסן תשנ"ד.
הוצאה שני' – י"א ניסן תשנ"ז. הוצאה שלישית – תשנ"ט. הוצאה רביעית – תש"ס.

חלק ל"ד – דברים. הוספות מכתבים/מכתבים כלליים לר"ה/מפתחות:
ג' ניסן תשנ"ה. הוצאה שני' – תשנ"ח. הוצאה שלישית – תש"ס.

ספר תשיעי

חלק ל"ה – בראשית. הוספות מכתבים ושיחות ומפתחות: ג' שבט תשנ"ו.
הוצאה שני' – תש"ס.

חלק ל"ז – שמות. הוספות מכתבים ומפתחות: ה' טבת תשנ"ז. הוצאה שני'
– תש"ס.

חלק ל"ז – ויקרא. הוספות שיחות/מכתבים ומפתחות: כ"ב שבט תשנ"ח.
הוצאה שני' – תש"ס.

חלק ל"ח – במדבר. הוספות שיחות/מכתבים ומפתחות: כ"ה אדר תשנ"ט.
הוצאה שני' – י"א ניסן תשנ"ט.

חלק ט"ל – דברים. ביאורים בלקוטי לוי"צ על אגה"ת/הוספות שיחות/
מכתבים ומפתחות: י"א ניסן תשס"א.